Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 77 (9452) | Вторник, апрель 2, 1974 чыл | 1925 чылдан үнелеваттингеш. | Өртээ 2 коп.

ЕНИСЕЙНИ БООР ЭРГЕ ДЭЭШ

Саян ГЭС-тиң тудуунда он талакы эрик адаанның оңгарында баштайгы 150 мун кубометр бетонну салган. Ол хөөрге, Енисейниң унун дуглап, боопкан соонда оон суунуң дамчыл бадары бетон суг дамчыдылгаларын тударынга эргежок чугула бүгү ажылдың дөрттүн бир кезии-дир. Гидро-тудугжулар хемниң агымын дуглаарын шимтирлиг ажылын 1975 чылдың октябрь айда эгелээр деп планнап турар.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары кол тудугларының улуг прорабы Михаил Лесников биле экскаваторщик Александр Маршалов, мурнакчы бригадирлер Валерий Позняков биле Михаил Полторан, чолаачы Алексей Зубко болгаш өскелээ тудугжулар Енисейниң агымын дуглаарынга киржир эрге дээш чарыштыг калбартырынче ол тудугнуң коллективин кыйгырганнар.

(СЭТА-ның мөөр).

МАЙНА,
Красноярск край.

АГИТБЕСЕДАНЫҢ КОЛ ТЕМАЗЫ

БАРНАУЛ. Барнаулдуң он-он агитпунктулары чонну хүлээп ап эгелээн. Олар химиктерниң, машина тудугжуларының болгаш пос-талывычыларның культура ордуларында ажыттынган. ССРЭ-ниң Дээди Совединге сонгулдага белеткелдерниң эгелээни-биле холбаштыр хөөрайның барыкла он беш мун агитаторлары, политинформаторлары, лекторлары болгаш ялеткелчилери политиктиг тайылбыр ажылын эгелээн.

Совет сонгулда системазының дугайында, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин канчаар күүседип турарының дугайында беседаларны агитпунктуларга болгаш чөнүүн чурттап турар черлериниң аайы-биле чорудуп турар. Ол бүгү беседаларга кур черлерни шиитпирлиг эгелээнинден бээр чаэрби чыл болганынга тураскаадыкпан Алма-Атага болган байырлыг хуралга СЭКП Төп Комитединиң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айытканы чугула чүүлдер кол тема боон турар.

РОССИЯНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМЫ

Беш чылдың чедишкиннерин тодарадыр 1974 чылдың планын хуусаазындан эрте күүседирип дээш чурттап улам калбарган социалистиг чарыш өөрүшкүлүг үре-түңнелдерни берип турар. Россия Федерациязының үлетпүрүнүң ажылдакчылары эң чугула кызыгаарны бүдүрүп үндүрериниң болгаш сайгарылганың ниити хемчээлиниң талазы-биле квартал планын хуусаазындан эрте күүсеткен. СЭТА-ның корреспондентизиниң дилээнин ёлгаар РСФСР-ниң Төп Статистика Эргелелиниң ол дыңнадының РСФСР-ниң Күрилаанының дараазының оралакчызы Н. С. ЗЕНЧЕНКОНУҢ тайылбырлааны:

— СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП Төп Комитединиң партизига, совет улуска Кыйгырыгның, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның 1974 чылда Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында доктаалыы Россия Федерациязының ажылчы чоннары күш-ажылчы болгаш политиктиг улуг көдүрүлүшкүн-биле уткуп хүлээп алганнар.

Россияның ажылчы чоннары беш чылдың дөрткү чылын күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелер-биле демдеглээринче партияның кыйгырыгына харыы кылдыр 1974 чылга бедик социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Ам оларны күүседиринче бүүредиг базым кылдынган.

1974 чылдың бирги кварталында үлетпүр бүдүрүлгезиниң ниити хемчээли 1973 чылдың январь-мартта турганы-биле деңнээрге, оон тос хуу көвүдээн. Ынчаарга планда көрдүнген чеди хуу болган. А үлетпүр продукциязының немелде өзүлдезиниң өвүр хуузу-ла — он-он миллион рубль боон турар. Ындыг немелде озүдө дыка улуг боон турар: үлетпүр продукциязының хемчээли республикага бирги квартал дургузунда эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге, оон дыка хөй чүс-чүс миллион рубльге немештир өскен боон турар. Оон-биле кады чиг этти, материалдарны, электри энергиязын камнаарының, материал-техниктиг курлавыларны ажыттаарын экижидериниң күсели-биле продукцияны немештир кылып үндүрериң хандырган боон турар.

Ол немелде өзүлдениң 80 ажыг хуузун күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң аргазы-биле чедип алган. Эрткен чылдың бирги кварталы-биле деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырары оон барык сес хуу ажыг боон турар. Ол дээрге, планда көрдүнген өзүлдеден ажыг-дыр. Ол бүгү — техниктиг деңнелгениң шапкыначаанының болгаш ниитиниң бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруун улгаттырарының эң чугула факторларының бирээзи—күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырары дээш күш-ажылчы коллективтерниң демисселиниң күштелгешиниң түңнели боон турар. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның санын көвүдетпейн, чүгле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип тургаш, үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрериниң хемчээлин улгаттырарын хөй-хөй бүдүрүлге черлериниң чедип алганын демдеглээр чогуур.

Одалга-энергетика адыраларының бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары Россия Федерациязының үлетпүр оудурулгезиниң өзүлдезин шапкынчыдарынга улуг салыышкынын киргеннер. Чижээ, Москва чоогунуң хөмүр-даш бассейниниң ажыл-ишчилери квартал онаалдазын хуусаазындан эрте күүседипкеннер. Республикада нефтини, хөмүр-дашты планнаанындан хөшүү казып, тышкан болгаш электри энергиязын онаалдадан ажыр ажылдадып үндүрген. Металлургтар база-ла тергин эки ажылдааннар: шойпу, каңны, кара металл прокадын кылып үндүрери көвүдээн. Синтетиктиг чуктарны болгаш оон-даа оске продукцияларны бүдүрериң онаалдадан дыка ажыр кылып үндүрген.

Россия Федерациязының ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларын боттандыргышаан, улустуң чугула хереглээр барааннарын бүдүрүп үндүрериң соксаал чокка көвүдедип турар. Чижээ, цес-таавыны, аъш-чем, балык продукциязын, мал саржаан, сүт бүдүштүг продукцияны, кондитер бараанарын консерваларны, аяк-саваны, бажың иштиниң хереккеддерни күүрүне планында көргеннинден-даа хөйүү бирги кварталда оудурүп үндүрген боон турар.

Республиканың улус ажыл-агыйының оон-даа оске дыка хөй адыралары беш чылдың планнарын база чедишкинниг күүседип турарын Н. С. Зенченко түңнелинде чугаалаан. Ол бүгү-биле чергелештир беш чыл планының онаалдаларын күүседиринден хожудан турар бүдүрүлге черлери, харын-даа бүдүрүлгениң бүдүн-бүдүн адырлары-даа эвээш эвес бар.

Эвономиканың хогжүлдезиниң улам бедик темпилиг болурун хандырары, беш чылдың арткан үйи чылында болдунган хожудаашкынны ажыл эрттери болгаш тоску беш чыл планының онаалдаларының ыяап-ла күүсеттингеи турарын чедип алыры бирги чергенин, чугула соруглазы болуур деп СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев СЭКП Төп Комитединиң декабрь (1973 ч.) Пленумунга онзалап демдеглээн болгай. Ажылчы кижи бүрүзүндө, күш-ажылчы коллектив бүрүзүндө кайы хире улуг курлавырлар туруп турарын республиканың чаартыкчыларының, бүдүрүлге мурнакчыларының үлегер-чижээ тодарганы-биле көргүзүп турар. Оларны бүрүнү-биле ажыглаар төлөөде, күш-ажылчы коллективтерге организастыг, политиктиг, идея-кижизидилгелиг ажылды шынар талазы-биле чаа, улам бедик деңнелче көдүрүп чорудары, күрүне онаалдазын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге таарымчалыг бүгү байдалдарны тургузары эргежок чугула боон турар-дыр.

Квартал планы күүсеттинген

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ашыл-агый черинiң ажыл-ишчилери Совет Тывазының 30 чыл болуур оюнга утмуштур күш-ажылчы эзлчегге киришпишаан, тодарадыкчы чылдың баштайгы кварталының боттарының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде ажыр күүседип, улуг тиилелгени чедип алган. Ол коллектив бирги кварталда 1 млн. 220 мун рубльдиг бараанныг продукциязын бүдүрер планын хуусаа бетинде — март 22-де бүрүн дооскан, а 60 мун кубометр тудуг ыяжын белеткээш, чүдүрүп чорудар черлерниң сөөртүп чедирер планныг онаалдазын база-ла хуусаадан эрте — март 25-те бүрүн күүседипкен.

Тудуг ыяжының белеткелиниң талазы-биле чарышка Чербинiң ыяш белеткээр пунктузунуң ажыл-ишчилери бирги черже үнүп, март айда 7 мун кубометр тудуг ыяжын үндүр сөөртүр планныг тургаш, ону ол өйге чедир 182 кубометр аныргап.

Ай планын 5 хонук бурунгаар

«Тывa даг дүгү тудуг» эргелелиңде Күжүгет Алдын-оолга удуртқан дашчылар бригадазы Ак-Довурак хөөрайның чаа 140 олуттуг уруглар садының тудуунда ажылдап турар. Бо тодарадыкчы чылдың эрткен үйи айында планныг онаалдазын ол бригаданың кежигүннери 102 хуу күүсеткен. Март айның тудуг-монтаж талазы-биле планын бригада ай төнчүзүнге чедир беш хонук бурунгаар бүрүн дооскан.

ПЛАНДАН АЖЫР ПРОДУКЦИЯ

ЧАДААНА. Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының бирги кварталында Чөөн-Хемчик районунуң колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге 499 тонна сүт садар тургаш, 528 тонна чедирген. Пландан ажыр 29 тонна сүттүг саткан.

«Сүт-Хөл», СЭКП-ниң XXII съездиан аттыг совхозтарның, «Искра» колхозтуң сүт-бараан фермаларының саанчылары күрүнеге онаалдадан ажыр хөй продукцияны бергеннер.

* * *

БАЙ-ХААК. Таңды районунуң ажыл-агыйлары күрүнеге сүт болгаш эът садарының бирги кварталының планын ажыр күүсеткеннер.

Район күрүнеге 526 тонна эът садар тургаш, даалгадан ажыр 17 тоннаны дужаагаи. Бо талазы-биле эки көргүзүгүү дуржулга станциязының малчыннары чедип алган. Олар 80 тоннаның орнунга 151 тоннаны саткан.

Колхоз болгаш совхозтар өрткен үш айда 1532 тонна сүт садар онаалдазын 100 тоннага ажыр боттандырган. Тока аттыг, ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг совхозтар, дуржулга станциязы планын хуусаа бетинде күүсеткен.

Кызылдың алгы заводунуң коллективи март айның бүдүрүлге планын дөрт хонук бурунгаар — март 27-де күүседипкен. Ында кылыр цехтиң ажылчыннары Александра Демьяновна Лозинская болгаш Домна Сергеевна Куулар олар онаа шылгарап, ай планын кайызы-даа 153 хуу күүсеткен.

ЧУРУКТА: Домна Сергеевна Куулар ажылдап олур. Ол алды чыл иштинде журналакчыларның одуруунга туруп келген. Ам коммунистиг күш-ажылдың шалычызы деп бедик атты чедип алыр соруглаңы оң салган.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

АПРЕЛЬ 20: КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

ҮЛҮҮН КИИРЕР

— Апрель 20-де болур коммунистиг субботникче үнеринге белеп бис — деп, Чадаананың АТБ-зиниң коллектив кежигүннериниң күш-ажылчы соруу ыңдыг.

Ол хүн автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылары, инженер-техниктиг ажылдакчылары боттарының политиктиг бедик деңнелиш, күш-ажылчы кодүрүлүшкүнүн көргүзеринге бүгү тала-биле белеткенип турар. Коммунистиг субботникте кылыр ажылдар 'хувааттынган, кым каяа, чүүү кылырын ыяк тодаратка.

Ниитилээ-биле коллективтен 180 ажыг кижи киржир. Олар 850 ажыг тонна ишкүрү чүүктерни сөөртүр, 400 хире пассажирлерни дажыглаар болгаш оске-даа ажылдарны кылыр.

Коллектив субботник хүнүнде 2000 ажыг рубльдиг тоску беш чылдың фондузунче шилчидип, боттарының үлүүн киирер.

* * *

Тыва коммунаал-энергетика будүрүлгезиниң коллективи субботникте кылыр ажылдарны баш удур планнаан алган. Апрель 20-де Кызылдың энерги четкизинден 40 ажыг кижи Шевченко кудумчузун куду баткан энерги шугумун септээрингe база Кызылдың чөөн талазында чаа подстанцияның трансформаторун монтажтаарынга киржир. Ында сут дамчыдыгазының энергорайонунуң 130 ажылдакчылары 24-ку кварталдың котельнаязын, аңаа хамаарышкан бүгү котелдарны септээринге, чутайлаарынга, малгаштаарынга киржир. 30 ажыг кижи септелге мастерскаязынга, транспорт цегинге ажылдаар.

Күш-ажылдың байырлалынга 230 хире кижи киржир болгаш ол хүн ажылдаан акша-хөреңгини чүмү-биле беш чыл фондузунга киирер.

Д. ЕНДАН.

700 КИЖИ АЖЫЛДААР

«Найырал» совхозтуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары апрель 20-нiң «Кызыл субботнигинге» белеткелди улут көдүрүлүшкүн-биле чорудуп турар. Совхозтуң үш салбыры болгаш Чаа-Хөл көдээ Совети субботник хүнүнде кылыр ажылдарны тодарадып, планын тургускан, ону харыылаар кижилерни томуйлаан.

Совхозтуң Шанчы, Кара-Тал болгаш Үрбүң салбырларының ажылчыннары 243 кижи 40 ажыг мал кажааларының өдээн аштаар, оларның язы-бүрү септелгезин кылыр. Оларны салбырлар эргелекчилери удуртур.

Ийи хову-трактор бригадазының механизаторлары 80 ажыг кижи апрель 20-де чер андырарынга, шын базырарынга, тараа чаштырарынга ажылдаар. Хову ажылдарын кол агроном Ш. Санчый-оол удуртур.

Чаа-Хөл суурнуң чурттакчылары, албан, организация чергелериниң ажылдакчылары 300 ажыг кижи чагагайжыдыла ажылдарын кылыр. 180 кубометр токпак ыяштыг кагар.

«Кызыл субботникке» шуптуг 700 кижи ажылдаар болгаш тоску беш чылдың фондузунга 1200 рубльди шилчидер.

С. ДЕКЕЕВ,
«Найырал» совхозтуң директору.

ССРЭ-ниң Камгалал министриниң дужаалы

№ 75

1974 чылдың апрель 2. Москва хөөрай.

АЛБАН ЭРТТИРЕРИНИҢ ДОКТААТКАН ХУУСААЗЫ ТӨНГЕН ШЕРИГ АЛБАННЫГЛАРЫНЫ ССРЭ-НИҢ ЧЕПСЕКТИГ КҮШТЕРИНДЕН 1974 ЧЫЛДЫҢ МАЙ-ИЮҢЬДЕ ХАЛААР ДУГАЙЫНДА БОЛГАШ ХАМААТЫЛАРНЫҢ ШУУТ ШЕРИГ АЛБАНЫНГА ЭЭЛЧЕГЛИГ КЕЛДИРИШКИНИНИҢ ДУГАЙЫНДА

«Бүгү-ниитиниң шериг хүлээлгезиниң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлуузун ёзугаар

ДУЖААРЫМ БОЛЗА:

1. Шуут албан эрттиреринiң хуусаалары 1974 чылдың июль 1-ге чедир төнер шериг албашныларны Совет Армиязын, Шериг-Далай Флодувун, кызыгаар болгаш иштики шериглериниң хүрээленiнден 1974 чылдың май-июньда курлавырже халаар.

2. Бо дужаалдың бирги үүлүн ёзугаар шериг албанныларны курлавырже халаары-биле холбаштыр, келдиртилге хүнүге чедир 18 хар четкен болгаш келдиришкинiден соңгаарладыр эргеан чок хамаатыларны, а ол ышкаш келдиришкинiден соңгаарладыышкыны төнген оон улут пазылыг хамаатыларны Совет Армияга, Шериг-Далай Флодунга, кызыгаар болгаш иштики шериглерге шуут шериг албанынче келдиртир.

3. Дужаалды бүгү роталарга, батареяларга, эскадрильяларга болгаш корабльдерге чарлаар.

ССРЭ-ниң Камгалал Министри Совет Эвилелиниң Маршалы А. ГРЕЧКО.

СОҢГУЛДАГА УТКУШТУР

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТЫВА АССР-НИҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ СОСТАВЫН БАДЫЛААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында Дүрүмнүң» 39, 40 болгаш 41-ги чүүдерингe үндезилээш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Тыва АССР-ниң соңгулда комиссиязының ажылчы чоннарның хөй-ниитиниң организацияларынын, ниитилелдеринiң болгаш коллективтериниң дараазында төлөөлекчилери составтыг кылдыр бадылаар:

Соңгулда комиссиязының даргазы Семен Баянович Сандан — «Кызыл тудуг» тудуг эргелелиниң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы Дандар-оол Көк-Хунаевич Ооржак — Тыва коммунистиг область организациязындан.

Соңгулда комиссиязының секретары — Елзавета Дмитриевна Пала — Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң тыва область организациязындан.

Соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Виктор Николаевич Белов —«Тыва даг-дүгү тудуг» тудуг эргелелиниң тудуг болгаш тудуг материалдар үлетпүрүнүң ажылдакчыларының профессионалдыг эвилелиниң организациязындан.

Елена Ивановна Берестенникова — Ка-Хем районнуң Кундустуг сес чыл школазының башкыларындан болгаш техниктиг ажылдакчыларындан.

Василий Алексеевич Жбанов — Тываның транспорт эргелелиниң Кызыла № 3 чүүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Любовь Ивановна Иванова — Тываның күрүнениң көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының ажылчыннарындан, эртем ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан;

Галина Александровна Крыласова — Бии-Хем районнуң «Саян» совхозунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Серенмаа Сайын-оловна Куулар — Тес-Хем районнуң коммунистиг организациязындан.

Дамбаа Бурбуевич Монгуш — Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозтуң колхозчуларындан.

Чамыян Күжүгетович Монгуш — Овүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчуларындан.

Валентина Владимировна Оскал-оол — Тыва республиканың хогжум-шин театрының ажылдакчыларының коллективинден.

Серенмаа Санчатовна Тотпес-оол — Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Ширин Домурович Шимит —Эрзин районнуң «Мерен» колхозунуң колхозчуларындан.

Сереней Сопамович Хертек — Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Бай-Тайга район организациязындан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хөөрай. 1974 чылдың апрель 1.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ЭВИЛЕЛДИҢ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КЫЗЫЛДЫҢ № 409 СОҢГУЛА ОКРУГУНУҢ КОМИССИЯЗЫНЫҢ СОСТАВЫНГА КАНДИТАТТАР

ДЕПШИДИЛГЕЗИ

Республиканың чер-черде үлетпүр, көдээ ажыл-агый будүрүлгелериниң коллективтери, партия, профвилел, комсомол организациялары болгаш ажылчы чоннар ниитиледдери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулда округунуң комиссиязының составынга боттарының төлөөлекчилерни бедик көдүрүлүшкүнүүт депшидип эгелээн.

Дүүн Кызылга коммунал амыдырал хандырыгга болгаш үлетпүр черлериниң ажылдакчыларының профвилел обкомунуң президиумуу республика комиссиязының составынга 1938 чылда төрүттүнген, СЭКП кежигүнү, коммунал, амыдырал хандырылга болгаш үлетпүр черлериниң ажылдакчыларының профвилел обкомунуң даргазы З. Ч. Хертекти депшиткен.

Барыын-Хемчик районда № 741 көжүн чоруур механизованың ажылчыны, албан-хаакчыларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының хуралынга Кызылдың № 409 соңгулда округунуң комиссиязының составынга, комплекстиг бригаданың бригадири К. Б. Ооржакты депшиткен.

Улут-Хем районнуң Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң организациязынган 1947 чылда төрүттүнген, СЭКП кежигүнү, ВЛКСМ-ниң Улут-Хем райкомунуң бирги секретары Л. Т. Шабалинаны ол-ла соңгулда округунуң комиссиязының составынга кандидаттар депшидилгези ам-даа уламчылавышаан.

ЧАҢГЫС ҮН-БИЛЕ

Чөөн-Хемчик районнуң Бажың-Алаак суурга хөй кижи киржикчилиг хурал болуп эртген. Суурнуң ажылчы чоннарының хуралынган ССРЭ-нин Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың № 655 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязының составынга Бажың-Алаак школазының өөредилге эргелекчиин, дээди эртеминг, партия кежигүнү эвес О. С. Хомушкуну депшидер деп доктаалды «ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында Дүрүмге» хүүттүр хүлээп алганнар.

Ол-да районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчуларының ниити хуралы база эрткен. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың № 655 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязының составынга боттарының төлөөлекчиин кылдыр колхозтуң бухгалтери, партия кежигүнү эвес С. М. Монгушту чаңгыс үн-биле алаанар.

Чадаананың № 655 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязының составынга СЭКП райкомунуң секретары Т. Ш. Сарыглар Чөөн-Хемчик районнуң коммунистиг организациязындан депшиттиргеп.

Депшидилге хуралдары районда өске-даа үлетпүр, бүдүрүлгелерге, ажыл-агыйларга, ажылчы чоннар ниитиледдеринге эрткилээн.

М. СЕВЕН.

СЭТА-НЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Бо чылдың март 22-де Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның медеглел кылгаш, аңаа Мурнуу Вьетнамга бижыг, шиниит тайбыңны тургузуп, национал чөпшээрежилгени чедип алырының тодаргай саналдарын айыткан. Атмылажышкынны херек кырында соксадырын хандырар, национал доктелиишкинниң болгаш чөпшээрежилгениң Национал чөвүлелин тургузар, хорутдалда турар бүгү-де шериг болгаш хамааты кижилерни хостаар, чонга демократтыг эргелерни тыпсыр, бүгү-ниитиниң ёзулдут хостуг соңгулдазын организастаар соруга-биле мурнуу-вьетнам ийи тала кады хемчегларын ап чорударын ол медеглелде саналдан турар. Дайынны соксадыр болгаш тайбыңны катап тургузар дутайында Париж дуржулгазының принципиалдыг негелдезинге үндезилээш, бот-боттарынга тудуш хөлээлиг хемчегларын ап чорударын ында айтып турар. Оон-биле кады ындыг хемчегларын күүседиринiң тодаргай хуусааларын база айыткан.

Мурнуу Вьетнам Республиканың чаа саналдарын Вьетнам Демократтыг Республиканың чазаа шиитпирлиң-биле деткээн.

Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаанын чугула эгелээшкинниң авторитеттиг совет бөлүктер база-ла чагагай сеткил ханышкын-биле утмуп, хүлээп алгаш, ол дээрге, Мурнуу Вьетнамның чонунуң эң калбак келектеринiң национал эргежыктарынга болгаш бүгү Вьетнамга тайбың хереэнге долу хемчээлдиг таарымчалыг кыдыр ол нарын айтырыгларны шиитпирлээринiң боттут программазы деп ону көрүп турарлар. Париж дуржулгазының шыгыышыл-биле, чайгылыш чокка сагыыры дээш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаанын шиитпирлиң-биле негеп турарлар. Совет тала Парижке чедип алган дуржулганы амыдырал хажык чокка боттандырарынга болгаш Вьетнам черге бижыг тайбыны демократтыг үндезилээп турузуларынга идиг ыяларын-биле бодунда хамаарышыр бүгү-ле чүүлдерни моон-даа соңгаар кылыр апаар.

ТАРЫЛГА ЭЭЛЧЕШТИРИЛГЕЗИ БОЛГАШ ДҮЖҮТ

Чер — кодээ ажыл-агыйда будурулгенин кол чевээ. Ынчангаш черни ажыглаарын экижидери, оон үнүш-дүжүт-күрүн бедидери — күрүне ужур-дузалыг херек болур.

Тоску беш чыл планының тодарадыкчы чылында республиканың кодээ ажыл-ишчылери мал болгаш чер ажылының продуктуларын будуреринн көвүдедири-биле бедаткен хүлээлгелерин боттарынга алган. Бо чылын тараанын бир гектардан 12,5 центнер, картофельдин 83,5, богаалариның 120 центнер дүжүдүн алыры планнаттынган.

Чер ажылының культуразын бедидеринде бир кол чүүл болза, тарылга ээлчештирилгезин бүрүнү-биле шинчээдип алыры. Тарылга ээлчештирилгези — тарылга шолдерин ээн-не чогумчалыг кылдыр ажыглаары-дыр. Кодээ ажыл-агый культураларының дүжүткүрүн бедидерипге тарылга ээлчештирилгезинің улуг ужур-дузалыын хой чылдың дуржулгазы болгаш ажылдың практиказы бадыткаан.

Тарылга ээлчештирилгезинин төлевилелин ажыдап кылырда, ону ана-ла ёвү барымдаалап көрбейн, а агроэкономика талазы-биле янак үндезилээп турар ужурлуг.

1974 чылдың январь 1-де турган байдал-биле алырга, республиканың совхозтары киирген тарылга ээлчештирилгезинин 50 хүүзүн шинчээдип алган. Чамдык совхозтар тарылга ээлчештирилгезин шинчээдип алыр талазы-биле ажылдарны чедиишкинниг чорудуп турар. Чижээ, «УТКА 25 чылы», ССРЭ-нин 50 чылы аттыг, «Саян», «Кызыл тараачын», «Бурунгаар», «Көк-Тей» совхозтар тарылга ээлчештирилгеәнде киирген шолдерни 92—100 хуу чедир шинчээдип алган. Бо айыткан ажыл-агыйлар тарылга ээлчештирилгезин шинчээдип алырда, хөрөүнүү эки болбаазырадырынче, минералдыг болгаш органиктиг чемнүчидилгелерни төгеринче, үнүштин хоролакчылары-биле, аарыглары-биле, бок үнүштербиле демнесежиринче, үрезинни белеткээринче, чайын тараалаарын ажаалдазынче оваа кичээнгейни салып турар. Мында чижек кылдыр «Кызыл тараачын» совхозту ап көрөөнивер. Ол ажыл-агый курүктурудга болгаш аңгыс андырылгазының планын чылдың-ва күүседип, шолдерге чүгле дээди репродукциянын үрезинверин чажып турар. Тарылганын хуусааларынга кичээнгей салып, үрезинни чажар мурнунда хоранпап, хүнге чылыды дөгеп ап турар. Тарылга ээлчештирилгезин шинчээдирде ажыл-агыйның иштинде чер тургузуунун материалдарын 1968 чылдан бээр кылып, ажыглап келген. Түс-түс культураларны дараалаштыр тарырынче шилчиринин планын бригада бүрүзүнге чедирген. Шөл бүрүзүнүн төөгүзүнүн депгерин ылаавылап бижип турар. Тарылга ээлчештирилгезинин шолдериие түс-түс культураларны дараалаштырыгының схемазын ёзугаар тарып турар. Шак ынчаар чоруткан ажыл бодунун боттуг үрезинни түнелиин берип турар. «Кызыл тараачын» совхоз 1973 чылда бир гектардан-ва тараанын 15,3 центнер дүжүдүн алган. Чер ажылынган 355 мун рубль арыг орулгалыг болган. Бо дээрге тарылга ээлчештирилгезин шын шинчээдип алганының үре-түнелиин дыр.

ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхоз тарылга ээлчештирилгезин шинчээдирде, органик-тыг болгаш минералдыг чемнүчидилгелерни төгеринге тарааларның чайгы ажаалдазынга, хөрөүнүү хат алырынга удур хемчеглер алырынга база-ла улуг кичээнгейни салып турар. Оон түнелиинде совхоз чыл бүрүде-ле чаагай дүжүттү ап, хөрөүнүүн үнүш-дүжүткүрүн бедидип турар. Бо совхозта тоску беш чылдың баштайгы үш чылында тараанын гектардан ортумак дүжүдү 12,8 центнер болган.

«УТКА 25 чылы» совхоз тарылга ээлчештирилгезин шинчээдирде, шолдерге хой чылдыг сигеннер (люцерна) тарырынга, шоолуг үнүш-дүжүткүр эвес чөрлерни болбаазыредырынга улуг кичээнгейни салып турар. Ол чорук хөрөүнүүн үнүш-дүжүткүрүн бедидерипге, хөрөүнүү бы-жыглап, байыдарынга эки салдарны чедирген. Ону кылырда совхоз тарылга шолдерин кызырбайн, я сигеп шолдерип, одарларны культурлуг болдурарының күсели-биле чедип ап турар.

Чер ажылының культуразын экижидерипге, хөрөүнүү болгаш үрезинни ылык белеткээринге, хөрөүнүү хат алырынга удур хемчеглерни комплексизин ажыллап кылырга, органик-тыг болгаш минералдыг чемнүчидилгелерни төгеринге, тараанын ажаалдазынга кичээнгей салбайн турар ындыг ажыл-агыйлар тарылга ээлчештирилгезин кылып турза-даа, оон боттуг үре-түнелди албайн турар. Ындыг ажыл-агыйларга «Чыраа-Бажы», «Барлык», «Шекпээр», «Найырал», «Сүт-Хөл», «Тес-Хем» совхозтарны хамаарыштырып болур. Бо ажыл-агыйларның кол агрономнары чер ажылының культуразын бедидеринче, тарылга ээлчештирилгезин шинчээдип алырынче чогуур кичээнгей салбайн келген. Оон түнелиинде, «Чыраа-Бажы» совхозка ажыл-агыйның иштинге чер тургузуунун материалдары читкен. Ындыг-ла болгаш, тарылга ээлчештирилгезин шинчээдип алыр дугайында чүгле түрүп болур бе, ынчаш? «Барлык» совхозка ажыл-агыйның иштинге чер тургузуушкунун 1970 чылда-ла чоруткан, ынчалзажок тарылга ээлчештирилгезин ам-даа шинчээдип албаан. түс-түс культураларны дараалаштыр тарырымн барымдаалавайн, тарылга ээлчештирилгезиннин шолдерининн хыныгаарын хажыдып, шолдерипин төөгүзүн биживейн турар. Бо чоруктар кандыг үржүктүг болганыл? 1973 чылда «Чыраа-Бажы» совхоз гектар чердөн дөнгүнде 2,8, «Барлык» совхоз —2,3, «Найырал» совхоз 5,1, «Ак-Туруг» совхоз — 2,9 центнер дүжүт алган.

Моон кандыг түнелдэ кылып болуруд. Тарылга ээлчештирилгеэн биле дүжүт шүүт харылзаалыг дээрэн тодаргай-дыр. Тарылга ээлчештирилгезин тыы шинчээдип алар болза, дүжүт бедик болур. Ону мурнакчы ажыл-агыйларның дуржулгазы амырапга бадыткаан. Оон-биле чергелештир үүтүп болбас ужурлуг чүвө болза, тарылга ээлчештирилгезин шинчээдип албышаан, чер ажылының культуразын бедидерипнің комплекслиг хемчегларин алыры болур.

Тарылга ээлчештирилгезин оожум шинчээдип турарының бир чылдагаавы болза, ону чер-черде чедир үнелевейн турары болур. Киирген тарылга ээлчештирилгезин шинчээдип ап турарын Кодээ ажыл-агый министерствозунун чер тургузуунун киллизи кошкак контрольдап турарын үстүнде айыткан фактылар херечилеп турар.

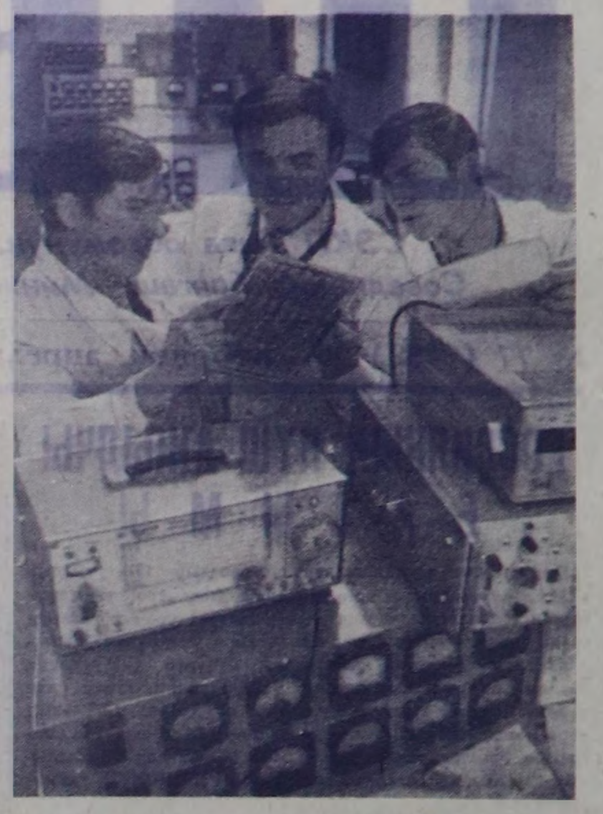
Практиктиг үүт ужур-дузалыг болгаш тарылга ээлчештирилгезин шинчээдип алырынга шүүт салдарлыг болуп турар чамдык айтырыгларны республикада артем албан чөрлери (Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы, республиканың агрохимлабораториязы болгаш өскөдээ чөрлер) коичуг оожум өөренип көрүп, азы мырыцай өөренип көрбейн турар. Чижээ, тарылга ээлчештирилгезинин янзы-бүрү хевирлерипп экономиктиг үре-түнелдининн дугайында айтырыгны дуржулга станциязы өөренип көрбээн. Хөрөүнүү камгалаар талазы-биле хемчегларин системазын шоолуг өөренип көрбээн болгаш бүрүн комплексизи-биле ажылдап кылбаан. Хөрөүнүү хат алырынга удур хемчегларни республикада чүгле 12 ажылагый шинчээдип ап турар. Бо чүгүлө айтырыгларны шинтиирлээринге Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы чогуур салымшкынын киирер ужурлуг.

Ынчангаш, киирген тарылга ээлчештирилгезин шинчээдип алырының хүвүнүн нәгелделиг айтырыы болуп турар-дыр. Районнарнып кодээ ажыл-агый эргеледелериниң, ажыл-агыйларның удуртукчуларын, тускай эртемнигларн киирген тарылга ээлчештирилгезин дүрген шинчээдип алырынче чогуур кичээнгейни салыры эргежок чүгүлө. Түгүм чаагай дүжүттү чедип алырының шын оруу ол. Тарылга ээлчештирилгези биле чер ажылының бедик культуразы чарыябас ужурлуг.

Г. ЛАРИОНОВ,
республиканың совхозтарының бүдүрүлге каттыжышкынының кол агроному.

Чер ажылының бедик культуразы дээш

СТУДЕНТ-ШИНЧЭЭЧИЛЕР ЧОГААДЫП КЫЛГАН

Пермьниң политехниктиг институдунуң автоматика болгаш телемеханика кафедразында студентилерниң эртем ниитилелиниң киржилгези-биле кылып, тургускан херекселди бедик частоталыг фазометр дээп адаар. Интегралдыг схемалар ёзугаар кылган ол электроннуг херексел чөндуруп, кылган соонда демиң кезентериниң иштинде төк нүүлүн шуут чазыг чок хемчээр аргалыг. Ол кезентериниң боттарынга дегбейндав ындыг хемчээшкинни кылып болур.

Студентилерниң Новосибирскиге болган Бүгү-россия долгелгезимге ол бедик частоталыг фазометрни специалистер дыка үнелээн. Ону дыка хөй будүрүлге чөрлериниң телээлекчилери сонуургап көргеннер.

Ол институттуң студентилери эртем шинчилелиниң калбак программазын боттандырып турар. Чүгле автоматика болгаш телемеханика кафедразында безин чүс чээрби ажыг студентилер эртем ажылын кылып турар. Олар аяды лабораторияларда дуржулгалыг шинчээчилер-биле ийи будүрүлге чөрлерин автоматчыдарының сорулгазын шинтиирлеп турзаар.

ЧУРУКТА: Пермьниң политехниктиг институдунуң студентилериниң эртем ниитилелиниң кемигүннери, бедик частоталыг фазометрниң тургузукчулары Виктор Нареев, Василий Лавров болгаш Виталий Кондаков олар.

З. КОТЛЯКОВТУҢ фотозу.
ПМА.

СУГГАТЧЫЛАР ЗВЕНОЗУ

Ховалыг Данзынның хары ам алдан ажа берген. Ынчалза-даа бо ажыл-ишчи кижи бодунуң янак мергежилининден — чер суггарарындан салдынмаан. Ол 1973 чылда «Алдан-Маадыр» совхозтуң суггатчыларының чарыжынга тиилекчи болган.

Ховалыг Данзынның үш оглу база адазының изин базып, суггатчылар болуп ажылдап турар. Адашкылар бир звенога кирип турар.

«Алдан-Маадыр» совхозтуң Ак-Даш салбырынга бо чылын 824 га черни суггалары көрдүнген. Ол ажылды боттандырары-биле 4-4 кижи составтыг 6 звенону тургускан. Оларның кылыр ажылын тодаратқан болгаш онаалдаларны берген. Түс-түс суггатчылар тоску беш чылдың бо тодарадыкчы чыдында боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алган. Хоочун суггатчы Ховалыг Данзын гектар чер бүрүзүндеп 16 центнерден эвээш эвес дүжүттү алырын шинтпирлээн.

Ам суггатчылар звенолары часкы суггатка белеткел ажылдарын чоруда бергеннер.

С. НААДЫМ.

ҮРЕЗИН АРЫГЛААШКЫНЫ

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хөстүү» совхозтуң Чөдураа салбырында үрезин арыглаашкыны шаляпнын чоруп турар. Бо чугула ажылга хөрээженнерниң киржилгези улуг. Олар бо хүннерге чедир 450 тонна кызыл-тас, 150 тонна сула, 200 тонна арбайның үрезинниерин шынарлыг кылдыр арыглаан.

Үрезин арыглаачылары С. Найыы, Б. Нанзат, З. Барынмаа болгаш оон-даа өскелер хүн нормазын ажыр күүседип, кызымак ажылдап турар.

Я. КЫРГЫС.

Кожазын кыйгыргаан

Каа-Хем районда «Ленинчи орук» совхозта хойжу Доокур Очур-оолдуң кодалында 430 ажыг төрүүр хой ам кадын түүлүк хураганнап турар. Хой хүр болган, чаш төл менди.

Хойжу тоску беш чылдың үшкү чылын багай эвес көргүүлерлиг эрттиргеш, тодарадыкчы дөртүү чылда бедиткен социалистиг хүлээлгезин алган. Малчын төрүүр 100 хойдан 105 хураганны камгалап алырын, хой бүрүзүндеп 3,4 кг дүктү кыргыырын, 100 центнер сигеннп, 1000 боодал будук-бүрүнү белеткээрин хүлээлгезинде айыткан.

Доокур Очур-оол ол-ла совхозтуң хоочун хойжуузу Ооржак Очур-оолду социалистиг чарышка кыйгырган. Чарыштыг өөнүктер аалдажып, ажылының арга-дуржулгазын солчуп турар. Хойжуларның кайызының-даа ажыл-херээ эки.

М. ЛАМА.

ЧАРЫШТЫГ ХОЙЖУЛАР

Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозтуң мурнакчы хойжулары Ооржак Алдын-оол биле Ооржак Доржу олар бо тодарадыкчы чылда аразынга социалистиг чарыштың керээни чарып алган. Ооржак Алдын-оол 100 хойга онаштыр 100 хураганны, хой бүрүзүнден 2,0 кг дүктү, а Ооржак Доржу — 100 хойдан 104 хураганны, хой санындан 2,0 кг дүктү алырын хүлээнген.

Чарыштыг ийи хойжу бодунуң ажыл-ижин сонуургажып, аразында аргыжып, арга-дуржулгазын солчуп турар.

Амгы байдал-биле алырга, Алдын-оол 325 хой төрээн, оон ынча хураган менди. ам-даа 17 хой төрүүр. А хоочун хойжу О. Доржунуң коданында 359 хой төрээн, 361 хураган алдынган. Ынчангаш чарыштыг хойжулар ачыр-дачыр чоруп турар.

М. МАЖАА.

МЕРГЕЖИЛ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КОНКУРС

Марттың часкы чылыг хүнеринин бирээзи. Хоорайдан ырак эвесте, ыржым чыткан шөлге, кызыл пестерлиг ылгавыр өргенчигештерни черчерде кадап каан. Оон ужунда «ДТ-75» деп үш трактор чыскаалыпкан. Оларның чоогунда ажылчын хептерлиг, көрекгинде дугаарлаглыг, бир үең, хып дээп аныяк оолдар, кыстар шүүлүп дег чыскаалыпкан турлар. Хогжумүүн көгүүт аялгалары дынмыреп турар. Ол үеде чыскаалганнарның мурнунга бажының дүгү буураара берген, ортумак дурт-сынныг кижи үнүп келди.

— Эргим аныяктар! Бөгүнге чедир өөренген билиндерни, чедип алган мергежилиерни «Мергежилге эң дээре кижи» деп конкурска көргүзер ужурлуг силер. Ынчангаш аңаа тиилекчи болурунарны күзедим—деп, ол чугаазын эгелээт, сургуулдарының мурнунда турп турар чугула орулгаларны, конкурстуң негелделерин тайылбырлап берди. Ол дээрге училищенің директору Кирилл Филимонович Шипшигин-дир.

Ында-мында чыылганнарның арасында чугаа-сооду көгжүм аялгалары-биле каттышкаш, дем чаа-ла ыржым чыткан шөлге чаптыла берди.

Конкурс-даа эгелээн. Сургуулдар баштай стол кырында салып каан чыткан билеттерни алгаш, ол-ла черинге харылаан турлар. Бир аныяк урут алган билеңдинде айтырыгларны тодаргай болгаш делгерентей кылдыр харылаады. Ол кымыл дээрэни сонуургап айтыра бердинис. Ыраккы Бай-Тайганың «Кара-Хөл» колхозундан келген Бадарчы Кара-кыс болду. Ол бистиң айтырымывыска мынча диди:

— Училищени дооскаш, бодумнуң төрээн колхозумга барып ажылдаар мен. Мени ында четтикпейн маңаа турар.

Бо конкурска шүүтү он үш урутлар киришкен. Оларның айтырыглар харылап, трактордарны чорудуп турарын көөрге, оолдардан биччидаа дудак чок болду.

Мындыг конкурсту училищеге ам үш удаа эрттирип турары бо. Ол сургуулдарга кончуг ажыктыг. Олар баштай теориягa кайы хире белеткенин алганын билеттерде айтырыгларга харылаарлар. Оон соонда ону практика кырынга көргүзеп-биле трактордарны башкарарлар. Бо чорук кижи бүрүзүнге улуг өөредиглиг шылгалда болдур.

— Ам удаас республиканың колхоз, совхозтары часкы чер аңдарылгазынче кирер. Аңаа бистиң училищенин 200 ажыг сургуулдары практика эрттирип киржирлер. Ол дээрге, улуг күштүр. Часкы тарылгага уткуштур мындыг конкурсту эрттирери бисте барык чаңчыл апар чыдар. Аңаа сургуулдар баш удур мыяк белеткенгеннер—деп, училищенің улут мастери Павел Иванович Шашков биске тайылбырлады.

Конкурстуң түнелиинде теориягa болгаш трактор башкарырынга эки түнелдерни бирги курсчу Виктор Ткачук, үшкү курсчулар Владимир Гавитов, Василий Абрасов Юрий Филиппов олар көргүскеннер. А уруглар оолдардан база чыдыш калбаан. «Кызыл тараачын» совхозтан келген Людмила Даньшина, дуржулга станциязындан келген Наташа Ведмэшкина, Бай-Тайга кызы Бадарчы Кара-кыс олар конкурстуң негелделерин эки күүсеткен, башкыларының болгаш эш-өөрүнүң макталын чедип алганнар.

Кызыдда № 3 кодээ профессионал-техниктиг училищениң сургуулдарының арасында болган «Мергежилге эң дээре кижи» деп конкурс ынчаар солун болуп эрткен. Аңаа училищенин он үш болүүдүнден шилиттинген, эки өөредилгелиг 40 ажыг кижи киришкен.

Тиилекчи болуп шылгараанларга байырлыг кежээге конкурстуң чемпионунуң левталарын дипломнар-биле кадытывыскан. А эки көргүүлүг болганнарны Хүндүлел бижиктер, өртектиг барааннар-биле түс-түста шаңнаан. Кежээниң төнчүүнде училищенің сургуулдары солун программалыг концерт көргүскеннер.

ЧУРУКТАРДА: «Мергежилге эң дээре кижи» деп конкурстуң киржикчилериниң билет ап, айтырыг харылаан турары. Он талазында — конкурс шөлүнде трактор.

К. САРЫГ-ООЛ.
А. НЕВОЛИННИН фотолары.

ДЕЛГЕМ ХОВУЛАР МАНАП ТУР

Бистиң республиканың мурнуу талазында Эраннинг девискээринде карак четпес делгем ховулар чаптылган. Оларда колхоз байлаа он-он муң хой одарлап чоруур. Ажыл-агыйларның ап турар орулгазының бежен ажыг хуузу хой ажылындан кирер. Оон ангыда, хой ээдэ будүреринин бот-үнези база чиик. Моон алгаш көөрге маңаа хой ажылын улам көгжүдеринин аажок улут дузалыы тодаргай-дыр.

Сөөлгү чылдарда районда партия, комсомол организациялары, колхозтар баштаар черлери кодээ ажыл-агыйның бо чугула адырынче аныяк өскенверин хаара тударының хемчеглерин ап келген. Аңаа холбашкан айтырыгларны партия, комсомол хуралдарынга, пленумнарга чугаалажып турар. Сөөлгү ийи чылда комсомол организациялары 60 хире аныяктарны хөй ажылынче чоруткан. А хой төрүп турар үеде чыл бүрүде 130 хире оолдар, кыстарны сакменщиктедип чорудары чаңчыл апарган.

ВЛКСМ райкому аныяк хойжулар ортуузунга чарыштыг тодаргай удуртуш, «Он эки аныяк хойжу» деп ковкурсту чорудуп, елёттарны арттырип, хоочун хойжуларбиле оларның ужуражыышкыннарын организастап турар.

Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» колхозтуң комсомолчулары Хеймерек биле Аяк-Хөө Ондарларның кыйгырынга «Шын» солунга парлаан харылзаында беш чылдың тодарадыкчы чылында Эраннинг аныяк хойжулары канчаар ажылдап, кандыг түнелдерни чедип ап турарыг тодаргай чугаалаан болгай. «Чаа орук», «Коммунизмче орук» колхозтарның баштаар черлери, оларда партия, комсомол организациялары комсомолчу-аныяктарның бир-бир хойжу бригадаларын тургузаары-биле оларда авыяктарны быжыглаан.

Мал ажылында аныяктарның ажылдаарынга, өөренирипге, дыштанырынга тааримчалыг байдалды тургузар дээш партия, совет, комсомол болгаш ажыл-агый органнары тааримчалыг байдалды тургузуп турар. Ылангыя оларга кино, концерт көргүзеринин, почта, автолавка ёй-шаанда четкен турарының, эмчи дуаламчызы көргүзеринин айтырыгларынче улут кичээнгей салдынган.

Эраннинг делгем ховударында чыл бүрү өзүп, хөгжүп турар хой ажылы аныяктарны маңаа турар. Бо дээрге чымыштыг, нарын-даа, хүндүлүг-даа ажыл. Аныяктар маңаа база боттарының шулургу ажыл-херээ-биле эрестидим чоруун, мергежилин илередип көргүзер апаар.

А. АРАКЧАА.

Таарымча чок бажыңнар

Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының № 4 бригадазының турааанга дерт кодан тогдуларны бо чылын кыштаткан. Ук кыштатта малчыннар чурттаар ужурлуг бажыннарны алды чыл мурнунда тудуп эгелээн. Чүгле чангыс бажымны бо кыжын ажылдада кирген. Олче малчын Сержин-оол көжүп кирип алган. Бажыңның соогу көлчок, сонгалары чангыс кааът, шаазы эки гырыттынмаан.

Өске ийи бажыңны январь төнчүүнде кылып дооскан. Ынчалзажок ол бажыңнарга кижи чурттаар арга чок. ишти соок электрон чырыын киирбээн. Бажыннарны бо хире ур тудуп, ону болур-чогуур-ду-биле кылбайн турар чорук станцияның директорлузунын малчыннар дутайында сагыш салбайн турарының херечизилир. Моон үрвүү-биле малчыннар өгдерде чурттап олурар.

М. ДЫРТЫК.

ЧУРАГАЙЛАР ЧУГААЛАП ТУРАР

Улут-Хем районда «Х Улут хурал» колхозтуң ажыл-агыйының кол угланмышкыны мал ажылы. Ол дугайын колхозтуң ажыл-агый, саң-төө ажыл-чорудулгазын көргүскен сан-чурагайлар тодаргай айтып турар.

Эрткен 1973 чылда колхоз 563.770 рубльди мал ажылындан, оон иштинде 256.426 рубльди дүк, 52.744 рубльди сүт, 254.600 рубльди ът, алгы-кеш сатканындан киирип алган.

Ынчалза-даа сөөлгү үш чылда, тодаргайларга, 1970 чылдан бээр колхоз малдың баш санын өстүрериниң планын күүсетпээн. Оон хараазы-биле 1972—1973 чылларда эттиг, дүктү будүреринин болгаш курунеге садарының планын күүсетпээн. Колхоз 1973 чылда курунеге 56 тонна 3 центнер эттиг, 16 тонна 6 центнер дүктү чедир сатпаан.

Будүрүлге планында көрдүнгени-биле алырга, курунеге садар малдарның ортумак дириг денизи бода малдың 300 кг, хой, ошкуунуң 40 кг турган, а херек кырында бода малдың 268 кг, шээр малдың 34,5 кг болган. Чиик деңгилиг малды хой башты сакып турарының хараазы-биле мал бажын өстүрериниң планы күүсеттинмеэнинге чедирген.

Малдың өлүп хораар чоруу хой. Оон-биле кады төрүүр 100 баш малга онаштыр алдынып турар чаш төл эвээш. Чижээ, эрткен чылын 100 инектен 59 бызаавы, 100 хойдан 56 хураганны алган.

Малдың продуктулуу чавыс. Чижээ, эрткен чылын бир хойдан-на 2,6 кг дүк кыргып алыр план чүгле 1.950 кг кылдыр күүсеттингеп. Чыл эгезинде 25.718 хойдан 65.944 кг дүктү алыры планнаттынган турган. Ынчалза-даа кыргылдага чүгле 22.936 хой киргеп. Оон хараазы-биле 20.250 кг дүк планнап каапынга чедир алдынмаан.

Хойнуң баш санын өстүрериниң планы күүсеттинмээнин база оон продуктулуу куду болганы одарларны чөп ажыглаавайн турарындан улут хамаарылгалыг боон турар. Чайлагларның делгем одарлары ажыглаттынмайн турар. Каш чүүлү малды кыштаглар чоогунга, чер аңынга тырып алгаш чайлагладыр чорук малга деңгилде бербээн. Хураганнарны күзүн сентябрь, октябрь айларга чедир безин-биле кады тургузары хойларын күш ап семирипириинге шаптык боон келген.

Малчыннарның хууда харысалга чогу-биле малдың олүр, чидер, самчыгдаттынар чоруу хөй. Чүгле 1973 чылда 48 баш чылгы мал, 75 инек, 455 хой, 14 ошку, шүүтү 562 баш мал колхозтуң каражазы болган. 1973 чылдың эгезинде малчыннарның колхозка эрги өрээл 23.738 рубль турган. Ол түңден 12.045 рубльди колхозка төлээн. Ынчалза-даа малчыннарның колхозка өрээл 1973 чылда 46 мун рубль ажа берген. Оон барык 20 мун хирезин малчыннар колхозка төлеве-даа ам-даа 26 мун ажыг рубль артып турар.

Мурнунда малчын турган өре-самчыгдалдыг чамдык кижилерни суд болгаш истелге органнарынче киирген. Оларның иштинде пинттыргеннери-даа бар. Ынчалза-даа малдың өлүп хораар база самчыгдаттынар чоруу-биле демнесел ам-даа кошкак.

Бо чылдың февраль айда болган колхозчуларның отчёт-сонгуддадыг хуралынга мал ажылында четпестерни чайладырынче колхоз баштаар черниң кичээнгейин үгланлырарын артель нежигтинери санаадап турган. Оны күүседири—Уставтыг негелде болур.

С. ДУВАА,
колхозта ревизия комиссиязының даргазы.

● ийиги арын. ● 1974 ч. апрель 2

Хөй уруглуг иелерни „Иенин алдары“ ооденнер болгаш „Иенин медалы“ медальдар-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-нин Дээди Соведининиң Президиумунуң омуланнарындан шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

Чедиң уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Орус Иргитовна Аранчыт — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Олча Хертековна Кудерек — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Хапак Хертековна Чамы — «Муравейчы» колхозтуң колхозчузу.

Алды уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Александра Иргитовна Ламаажаа — Тээли сес чыл школаазының интернадында кижизидикчи.

Маяй Иргитовна Севээн — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Самдай Хертековна Хомушку — Тээли суурда өг-бүле ээзи.

Сарыг-Тараа Хертековна Сорму — «Муравейчы» колхозтуң колхозчузу.

Чысымаа Салчаковна Чамбый-оол. — Бай-Тал суурда өг-бүле ээзи.

Беш уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Александра Сарыг-Доңгаковна Амырат — «Муравейчы» колхозтуң колхозчузу.

Көк-кыс Дамбыйовна Күжүтет — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Зинаида Иргитовна Куржуу — Тээли ортумак школазының библиотекары.

Бира Дашовна Хертек — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Көкен Салчаковна Хертек — Кызыл-Даг ортумак школазының башкызы.

Часкал Тараачыновна Хертек — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

Тос уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Хөвежик Быран-ооловна Ооржак — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

Сес уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Баара Лаа-Сюрюновна Саая — «Хемчик» совхозта уруглар яслизиниң ажылчыны.

Чедиң уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мочурга Суваанчаповна Доңгак — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Дугул Дамбыйовна Монгуш — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Сыпмыя Хуна-Саловна Ооржак — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Өшкү-Саар Сотпаевна Ооржак — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Анчымаа Сюр-ооловна Саая — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Ирин Мижитовна Хертек — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Өшкү-Саар Мижитейовна Хомушку — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Сесимаа Сюрюновна Хомушку — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Александра Начыновна Монгуш — Аянгаты суурда өг-бүле ээзи.

Мария Өктек-ооловна Ооржак — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Хорлуу Чанзановна Ооржак — Аянгаты суурда өг-бүле ээзи.

Доскурмаа Бюрбөй-ооловна Саая — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Хирлиг-кыс Такпановна Саая — Эрги-Барлыкта участок эмнелгезиниң санитарказы.

Светлана Санчыевна Сарыглар — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Севдажы Кууларовна Хомушку — Шекпээр суурда өг-бүле ээзи.

Беш уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Серенмаа Лопсановна Бүрбүй-оол — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Раиса Санчаевна Делег-оол — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

Долтармаа Хомушкуевна Доңгак — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Фаина Кенденовна Монгуш — район эмнелгезиниң санитарказы.

Арган-Урут Белековна Саая — Аянгаты библиотеказының библиотекары.

Саая Болчыровна Сатанова — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

Калдап Байыровна Хомушку — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Октүй-кыс Тенекооловна Чалгыы-оол — Ак-Довурак ортумак школаның ажылчыны.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН

Сес уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Долгай-оол Кижээевна Монгуш — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Санчай Даваевна Монгуш — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

Дарый Соскынмайевна Оңдар — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Анай-оол Сапыковна Ооржак — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Чедиң уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Алдын-Соо Доржайевна Ооржак — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Кербы Санчыевна Ооржак — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Тамара Дамчат-ооловна Монгуш — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Шулуун Тоорукпайевна Монгуш — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Александра Чыргаловна Сат — райпотуң Ийме магазинииниң садыгжызы.

Беш уругну бөжаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Давс Сундуйевна Монгуш — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

Долзат Салбагаровна Монгуш — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Оюу Седеновна Монгуш — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Кара-кыс Чымчыкайевна Оңдар — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Хорлумаа Самбыновна Оңдар — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Серепмаа Боразын-ооловна Тулуш — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

(Уланчылыг)

«Шынның» тайылбыр булуңу

ИТАЛИЯ

Италия болза Европаның мурнуу талазында Апеннин чартык ортулукта. Сицилия, Сардиния болгаш өске-даа бичии ортулуктарда туруп турар. 301,2 мун квадрат километр девискээринде хөй кеже-даглардан болгаш паттардан бүткен. Чүгле 25 миллион га черни кодээ ажыл-агыйга эжыглап турар. Чурттакчы тоңу 55 миллион 90 мун кижи (1973 чылда сан-биле). Италия бодунуң амгы хевирээ-биле делегей каргазынга түс чылдан чүгле ажыг че мурнунда тыптып келген. Оон девискээринге турган монархиялар болгаш княжестволар 1870 чылда чаңгыс күрүне болдур каттышкан.

Италия — парламентилиг республика. Күрүненнiң башкы-зы — эрге-чагырганың область органнарының төлээлериниң киржилгээ-биле парламентиниң ийи палаталарындан чедиң чыл хуусалдыг соңгулар президент болур. 1971 чылдың декабрьдан бээр Италияның президенти-ээ — Джованни Леоне.

Италия — индустрия-аграрлыг чурт. Капиталистиг күрүнелериниң үлегүүр будуруглеэнинде соң бот-дедизээ 1972 чылда 3,2 хуу (капиталистиг делегейде 6-гы черде) болган. Чурттуң национал продукциязында үлегүүр 40,5 хуунуң, кодээ ажыл-агый 12,4 хуунуң, сааргылга болгаш ачы-дузаа чедирери 47,1 хуунуң эжелеп турар. Италия оттуглар чүүл күрлавыры болгаш үлегүүр чиг-эдиг хөй хевирлерни хомар оран, ынчангаш оларны өскээртен кирер соортуп турар.

Үлегүүрүнүң машина ту-дуушкуну, аъш-чем, химия, пос-таавы, металдургия болгаш нефть болбаазырадылгазы ышкаш адырлары дыка сайзырангай.

Кодээ ажыл-агыйы колдуунда чер үгланыышкынныг. Бүтүү ажыглалдыг төлдерниң чартыындан хөйү 23552 улуг чер эдилекчилериниң (50 гадан хөй черлиг) холунда. Ынчаарга чурттa 1,5 миллион хире чери чок болгаш эвээш черлиг тараачыннар база 1,7 миллион кодээ хөлечиктер бар. Италияның кежигүн боот бактаан турары Иванти рынок чурттарындан кирер соөртке продукцияларга кыстырган. чурттуң ажыглалдыг черлери 1961 чылдан 1970 чылга чедир 1,5 миллион гектарга кызырылган. Италия тараа, эът, хөвең, дүк талазы-биле хереглелдерни бодуу хандыргының шыдавас болганда, оларның дыка хөйүн даштыкыдан кирер соөртүп турар.

Италия — социал чөрүлдээлериниң чурту. Ында албан ёзулуг-биле бүрүткеткен 1 миллион хире ажыл чок кижилер бар. Чурттуң феодалдыг артыышкынныр ам-даа күүтүт мурнуу черлериниң ажылчы чонунуң байдалы оңаа берге. Соңгу он чылдарда оон Италияның соңгу үеге-че 1,3 миллион хире кижи ажыл дилеп келген, а 700 мун хире кижи паштыкы чурттарже чоруткан.

Италия — Соңгу-Атлантика эвилелиниң (НАТО-нуң) кежигүнү. Оон девискээринде АКШ-тың болгаш НАТО-нуң эвээш каш шериг базалары туруп турар.

Дайын соөлүндеги чылдарда Италияга демократтыг хаартылгалар дээш, делегей империализминиң дайынзырак димээпиишкиннериниң үдүр. тайбың дээш үлүстуң шимчээшкиниң калбарган. Ол шимчээшкиниң 1921 чылда үндезилеттинген Италияның Коммунистиг партизазы баштап турар. ИКП кежигүннериниң санының талазы-биле (1,6 миллион кижи) капиталистиг делегейниң чурттарында эң улуг компартия болур. ИКП-ниң Даргазы — Л. Лонго, Чиигине секретарь — Э. Берлингуэр. Төп органы — «Унита» деп хүннүң үнер солуп.

Италияның ажылчы чону боттарының экономиктиг болгаш социал эргелерин камгалап. фашистиг кыжаныышкынга үдүр чурттуң бүгү демократтыг күштериниң чаңгыс эви дээш демисежин келгең Забастовкалар чүгле экономиктиг эвес. харын политиктиг шынарлыг боот турар. 1972 чылда болгулаан забастовкаларның түңнелинде чүгле үлетпүр безин 39,5 миллион шакты чедирген.

Италия Совет Эвилели болган социализминиң өске-даа чурттары-биле экономиктиг, культурлуг болгаш эртем-техниктиг харылзааларны калбартырында соңууртадыр. 1966 чылдан 1970 чылга чедир ССРЭ биле Италияның аразында садыг саарылгазының хемчээли ийи катап улгаткан. 1973 чылдан эгелээн газ дамчыдылгазы-биле Италияже 100 миллиард ажыг кубометр совет бойдус газын чорудуп бээриниң база ССРЭ-же Италиядан газ үлетпүрүнге хереглээр хоолайларны болгаш өске-даа дериглерни чорудуп бээриниң дугайында ЭНИ дээр конпери-биле чарган дугуржулга, а ол ышкаш Тольятти хоорайда чиик автомобильдер заводунуң түдүүлүнге киржир дугайында ФИАТ-биле чаргаш дугуржулга совет-итали экономиктиг харылзааларның хөгжүлдезинге дыка улуг рольдуг болган.

Дашткы информациялар

Тайбың дээш демиселдиң программазы бүгү улустарның эрге-ажыктарынга дүгжүп турар

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң үш чыл болган оюн бүгү делегейге калбаа-биле демдеглеп эртиргеп. Бо болуушкунга холбаштыр чер-ле болганда СЭКП-ниң ленинчи дашткы политиказының улуг чедиишкиннерин, съездиниң хүлээп алганы — бүгү улустарның эрге-ажыктарын барымдаалаан Тайбың программазының улуг ужур-дузазын онзалап демдеглеп турар. Ол программаны амыдыралга боттандырары дээш СЭКП ТК-ниң, оон Политбюрозунуң болгаш ЭШ Л. И. Брежневтиң бодунуң кайы хире бижиг туруштуг, мерген уганиыг болгаш кызымаккай ажылдап турарын даштыкы солуннарның түүлдеринде, аңгы-аңгы чурттарның политиктиг ажылдакчыларының чугааларында тодаргайы-биле көргүстүнген.

* * *

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда эртикен үе болза, оон шиитпирлериниң Совет Эвилелинге болгаш бүгү делегейниң улустарынга, делегейниң коммунистиг, ажылчын пимчээшкиннериниге кайы хире улуг ужур-дузалыын херек кырында бадыткаан дугайын «Трибуна люду» солун бижээн. Соөлгү үш чыл дээрге, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айытканы Тайбың программазының чедиишкиннiг күүседиринiң үези болган.

XXIV съездиниң хүлээп алган Программазының чайгылыш чокка боттандырарынга СЭКП ТК-ниң, оон Чиигине секретарының улуг садыышкынын демдеглевейн барып бодбас деп солун бижээн.

Социалистиг чурттарның тайбың дашткы политиказының көскү, улуг чедиишкиннери-биле холбаштыр соөлгү үеде делегей кырында болгулаан чогумчалыг чаартылгаларга Тайбың программазының төөгүлүг улуг ужур-дузазын онзалап демдеглеп турар. Ол программаны амыдыралга боттандырары дээш СЭКП ТК-ниң, оон Политбюрозунуң болгаш ЭШ Л. И. Брежневтиң бодунуң кайы хире бижиг туруштуг, мерген уганиыг болгаш кызымаккай ажылдап турарын дашткы солуннарның түүлдеринде, аңгы-аңгы чурттарның политиктиг ажылдакчыларының чугааларында тодаргайы-биле көргүстүнген.

* * *

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда эртикен үе болза, оон шиитпирлериниң Совет Эвилелинге болгаш бүгү делегейниң улустарынга, делегейниң коммунистиг, ажылчын пимчээшкиннериниге кайы хире улуг ужур-дузалыын херек кырында бадыткаан дугайын «Трибуна люду» солун бижээн. Соөлгү үш чыл дээрге, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айытканы

Космосту өөренирингe чугула үе-чада

«ЗОНД-1-НИҢ» УЖУДУУШКУНУНУҢ ОН ЧЫЛ БОЛГАНЫНГА

Айны болган ыраккы космосту шинчилээринин совет программазында чугула черни «Зонд» аппараттарны салып үндүрери эелеп турар. 1964 чылдын апрель 2-де «Зонд-1» станция ужудуп үнген, оон соонда ол серияның чеди ындыг аппараттары база ужуп үнүлээн.

«Зонд» станцияларның шинтпирлээр сорулгалары улгаткан, нарыядаш тудум-на оларның конструкциязы улам сайзырангайжып турган. Аппараттарның чаа борт системалары болган конструкциязының элементилери, чедирикчи-ракеталар база космостуң черде комплекизинин системалары эжиктеп келген.

Эдилге кылыр шимчедикчи тургузуглар, харылзааның, энергия-биле хандыртынарының системалары «Зонд-1» станцияга хынаалааны эрткен. Сылыстар барымдаалап углаашкын тывары, станцияны улам дүргедилер шимчедикчи тургузугну ажыгладыры ийи улаа чедиишкинниг күүсеттинген.

Электрореактивтиг плазма шимчедикчилерни «Зонд-2» станцияның космоска ужудуушкунунуң үезинде шылган көргөн. Оларның дузазы-биле дыка үр үеним иштинде станцияның Хүнче угланышкының башкарып келген. «Зонд-3» станция Айның биске көзүлбес артыш талазын чурукка тыртыргаш, оон иштинде автоматтыг «Луна-3» станцияның чурукка тыртыргаан девискээринин кезээ база бар. Ол чуруктар Айның Черден көзүлбес талазының кырының дугайында тодаргай медээлерни алыр артаны берген.

«Зондуларның» аразында Айны долгангаш, Черге катап чедип келгилээн аппараттарның ужудуушкуннары онза черни ээлеп турар. «Зонд-5-тин» мурнунда Айже болган планеталарже салып үндүрген аппараттарның чангызында Черже дедир ээп келбээн. 1968 чылда бешки «Зонд» Айны долгангаш, космоска ужударының ийиги дүргенибиле делегейде ын баштай Черге чедиишкиннг ээп чедип келгеш, бистин планетавыстын боду бүткен элеричизинип дугайында, космос делгемнинин физиктиг шынарларының дугайында улуг хемчээлдиг үнелиг медээлерни черниң лабораторияларынга эккеп берген.

«Зонд-6» аппаратты Черже башкарып бадырарының схемазын эжиктеткен. Делегейниң парлалгазы ол ужудуушкунунуң ужур-дузазын тайылбырлап тургаш, Айны долганганының соолунде аппараттарның Черже дедир ээп келиринин чаа аргазының түскай онзагайын болган кедилиин онзалап демдеглеп турган.

Ындыг арга-биле бадары аваа —баллистиктиг бадышкындан дыка хөй чүүлдер-биле ылгалыр. Башкарып бадырарда түскай хевирниң маневрын кылыр. Бадырып орар аппаратты ийи катап атмосфераже кинирер, ону кылырда «аэродинамиктиг шынарны» (кодүрер күштүң дөрт үдүрланышкынның күүнүге хамаарылгазын) ажыглаар. Шенелде доозулганының соолунде академик Г. И. Петров «аэродинамиктиг шынарны» ажыглап бадырары» ужудукчулуг ужудуушкуннарга, келир үеним ракета транспортун тургузарынга улуг ужур-дузалыын демдеглээн. «Зонд» станцияларда тургускан хөй санныг эртем аппаратуразының аразында дириг амытаннардыг контейнерлерни салып казаны база солуп бооп турар. Ол дээрге органиэмге космиктиг факторларның салдарын шинчилеп көрүнүң талазы-биле космос эразының баштайгы чылындан бээр совет биологтарның эгелээн дүржулгаларын уламчылаары ол болуур.

Айже ушкаш, Черже дедир ээп чедип келир ындыг ужудуушкуннарны оон соолунде «Зонд-7» биле «Зонд-8» аппараттар боттандырган.

«Зонд» аппаратларның ужудуушкуннары совет космос техниказының өзүп орар сайзыралын чайыннанчак кыдыр көргүскен, Айның болгаш Черже эң чоок планеталарның бойдузун өөренирингe моон сонгаарга чедиишкиннерни дыка хөй чүүлдер-биле белеткээн. Чижээлээрге, космоска кылган дүржулгаларның түннелдерин Черге дораан эккеп алырын чедип алган чорук «Луна-16» биле «Луна-20» станцияларның херекселдериниң эккелгени ай довураанын шынарларын лабораториянын эң нарын аргалары-биле шинчилээр арганы берген.

Хүн системазының телоларының болгаш космос делгемнинин шынарларының дугайында ховар медээлерни черниң лабораторияларынга эккеп берген.

«Зонд-6» аппаратты Черже башкарып бадырарының схемазын эжиктеткен. Делегейниң парлалгазы ол ужудуушкунунуң ужур-дузазының тайылбырлап тургаш, Айны долганганының соолунде аппараттарның Черже дедир ээп келиринин чаа аргазының түскай онзагайын болган кедилиин онзалап демдеглеп турган.

Ындыг арга-биле бадары аваа —баллистиктиг бадышкындан дыка хөй чүүлдер-биле ылгалыр. Башкарып бадырарда түскай хевирниң маневрын кылыр. Бадырып орар аппаратты ийи катап атмосфераже кинирер, ону кылырда «аэродинамиктиг шынарны» (кодүрер күштүң дөрт үдүрланышкынның күүнүге хамаарылгазын) ажыглаар. Шенелде доозулганының соолунде академик Г. И. Петров «аэродинамиктиг шынарны» ажыглап бадырары» ужудукчулуг ужудуушкуннарга, келир үеним ракета транспортун тургузарынга улуг ужур-дузалыын демдеглээн. «Зонд» станцияларда тургускан хөй санныг эртем аппаратуразының аразында дириг амытаннардыг контейнерлерни салып казаны база солуп бооп турар. Ол дээрге органиэмге космиктиг факторларның салдарын шинчилеп көрүнүң талазы-биле космос эразының баштайгы чылындан бээр совет биологтарның эгелээн дүржулгаларын уламчылаары ол болуур.

Айже ушкаш, Черже дедир ээп чедип келир ындыг ужудуушкуннарны оон соолунде «Зонд-7» биле «Зонд-8» аппараттар боттандырган.

«Зонд» аппаратларның ужудуушкуннары совет космос техниказының өзүп орар сайзыралын чайыннанчак кыдыр көргүскен, Айның болгаш Черже эң чоок планеталарның бойдузун өөренирингe моон сонгаарга чедиишкиннерни дыка хөй чүүлдер-биле белеткээн. Чижээлээрге, космоска кылган дүржулгаларның түннелдерин Черге дораан эккеп алырын чедип алган чорук «Луна-16» биле «Луна-20» станцияларның херекселдериниң эккелгени ай довураанын шынарларын лабораториянын эң нарын аргалары-биле шинчилээр арганы берген.

Хүн системазының телоларының болгаш космос делгемнинин шынарларының дугайында ховар медээлерни черниң лабораторияларынга эккеп берген.

«Зонд-6» аппаратты Черже башкарып бадырарының схемазын эжиктеткен. Делегейниң парлалгазы ол ужудуушкунунуң ужур-дузазының тайылбырлап тургаш, Айны долганганының соолунде аппараттарның Черже дедир ээп келиринин чаа аргазының түскай онзагайын болган кедилиин онзалап демдеглеп турган.

Ындыг арга-биле бадары аваа —баллистиктиг бадышкындан дыка хөй чүүлдер-биле ылгалыр. Башкарып бадырарда түскай хевирниң маневрын кылыр. Бадырып орар аппаратты ийи катап атмосфераже кинирер, ону кылырда «аэродинамиктиг шынарны» (кодүрер күштүң дөрт үдүрланышкынның күүнүге хамаарылгазын) ажыглаар. Шенелде доозулганының соолунде академик Г. И. Петров «аэродинамиктиг шынарны» ажыглап бадырары» ужудукчулуг ужудуушкуннарга, келир үеним ракета транспортун тургузарынга улуг ужур-дузалыын демдеглээн. «Зонд» станцияларда тургускан хөй санныг эртем аппаратуразының аразында дириг амытаннардыг контейнерлерни салып казаны база солуп бооп турар. Ол дээрге органиэмге космиктиг факторларның салдарын шинчилеп көрүнүң талазы-биле космос эразының баштайгы чылындан бээр совет биологтарның эгелээн дүржулгаларын уламчылаары ол болуур.

Айже ушкаш, Черже дедир ээп чедип келир ындыг ужудуушкуннарны оон соолунде «Зонд-7» биле «Зонд-8» аппараттар боттандырган.

«Зонд» аппаратларның ужудуушкуннары совет космос техниказының өзүп орар сайзыралын чайыннанчак кыдыр көргүскен, Айның болгаш Черже эң чоок планеталарның бойдузун өөренирингe моон сонгаарга чедиишкиннерни дыка хөй чүүлдер-биле белеткээн. Чижээлээрге, космоска кылган дүржулгаларның түннелдерин Черге дораан эккеп алырын чедип алган чорук «Луна-16» биле «Луна-20» станцияларның херекселдериниң эккелгени ай довураанын шынарларын лабораториянын эң нарын аргалары-биле шинчилээр арганы берген.

Хүн системазының телоларының болгаш космос делгемнинин шынарларының дугайында ховар медээлерни черниң лабораторияларынга эккеп берген.

Л. МАРКЕЛОВА. (СЭТА).

МУЗЫКА БОЛГАШ ҮЕ

«Совет музыка болгаш чонның амыдыралы»—ССРЭ-ниң композиторларының апрель 2-ден 8-ке чедир Москвага болур V съездизининг кол темазы ол.

Бөгүн ажыттынар ол съездиге эвилелдешкен болгаш автономнуг бүгү акы-дунма республикалардан 650 делегат, а ол ышкаш Совет Эвилелиндеп болгаш даштыкыдан 300 адалчы олуржур. Съездиниң Кремльдин Улуг ордузунга эртер баштайгы хүнүндө баштаар черинде отчёт иletkелин болгаш Төп ревизия комиссиязының иletkелин дыннаар. Отчёт иletkелди ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар черинин бирги секретары Социалистиг Күш-ажыдың Маадыры Т. Н. Хренников кылыр.

Съездиниң дараазындагы хүнинерде хуралдары Эвилелдер байыңының колониалыг адалынга эртип, чонның амыдыралы-биле композиторларның харылзаалаарынга турас-каатказ калбак чугаалажыгалар болуур.

Массалыг музыка жанрларының хөгжүдеэнинин, совет музыканы пропагандалаарының айтырыгларын, ажылчы чоннарның эстетиктиг сонуургалдарының тургустуларынга радионуң болгаш телевиденненинг ролюн делегаттар чугаалажыр.

Чогаадыгага чаартыкчы болуур чоруктуң, чаа чединиг-бир уткалыг аргаларны дилеп тыварының, ында-бүрү национал культураларының үдүрдедир салдар чедиржиринин айтырыглары съезд киржикчилериниң кичээнгейин хаара тудары чиганнинг чок.

Бистин музыкавыстың чедиишкиннериниң калбак көрүлдеэн бүгү чуртка съезд мурнунда болган. Сураглыг композиторлар — ында-бүрү музыка жанрларының толээлекчилери эң дээре концерт залдарынга, культура ордуларынга болгаш клубтарга чогаадыкчы отчёттарын үш ажыг ай үезинде кылып келген.

Съездиниң түлелиинде Москвага онзагай ховирлиг музыка фестивалы болуур. Оон программазында 30 концертти болгаш шинии кирген. Бүгү жанрларның чогаалдарындан тургустуушкан концерттерге Москваның, Украинаның, Латвияның, Литваның, Казахстанның, Арменияның болгаш эвилелдешкен өске-даа республикаларның кол-кол коллективтери киржир.

(СЭТА-ның корр.).

Польша культураның байырлалы

Бистиң чуртувустуң бүгү эвилелдешкен республикаларынга апрель 2-ден 11-ге чедир польша культураның хүнери эртер. Уран чүүлдүң болгаш найыралдың бо байырлалын Польша Улус Республиканың 30 чылынга тураскаадыр.

— Совет Эвилелиниң болгаш Польша Улус Республиканың аразында культура талазы-биле кады ажыддажыгага үргүлүг калбарып турар — деп, **польша культура хүнерин эрттиреринин оргкомитединиң даргазы, ССРЭ-ниң культура министриниң орлакчызы В. Ф. Кухарский** СЭТА-ның корреспондентиавиге чугаалаан. —Уран чүүл коллективтерни, солистерни аргыштырарыг, сиилиге болгаш чуруга уран чүүлүнүң делгелгелерин, кинофестивальдарны, чогаадыкчы чыштарны, конференцияларны организастаарыг ол кадыг ажыддажылгага идиг берип турар.

Польшаның кол-кол шын театрлары, симфония болгаш эстрада оркестрлери бистиң чуртувуска көргүзер алызынган улуг байырлал болур. Ол байырлал бүгүн Кремльдин съездилер ордузунга польша уран чүүл мастерлериниң байырлалдыг улуг концерти-биле эгелээр. Ол концертке «Мазовше», Польша Шеригиниң төп уран чүүл ансамбли, польша пионерлериниң «Гавенда» дээр ыры болгаш танцы ансамбльдери совет көрүкчүлериниң калбак сонуургалын хайныктырган. Варшаваның Улуг театрының болгаш Познаньның операзының Москвага база өске-даа хоорайларга гастрольдары улуг болуушкун болу берген.

Боттарының эдлээнде бүгүле кол-кол совет уран чүүл коллективтери болгаш артистер улусчу Польшага оюн көргүзүп келген. Оларның аразында ССРЭ-ниң Академиктиг Улуг театрының, Москваның Горький аттыг академиктиг уран чүүл театрының коллективтери, Совет Арминяның Александров аттыг ыры болгаш танцының ийи дакпыр Кызыл Тук орденниг ансамбли бар. Олар болгаш оон-даа оскелер совет уран чүүлүү акы-дунма чуртка төлептин-биле төлээлээн.

Совет-польша культурлуг кады ажыддажылгага культура хүннери онза черни эдлээр. Польша улустуң культуразының чедиишкиннерин ам бистиң чуртувуска көргүзери алызынган улуг байырлал болур. Ол байырлал бүгүн Кремльдин съездилер ордузунга польша уран чүүл мастерлериниң байырлалдыг улуг концерти-биле эгелээр. Ол концертке «Мазовше», Польша Шеригиниң төп уран чүүл ансамбли, польша пионерлериниң «Гавенда» дээр ыры, театрының, киноның, эстраданың сураглыг артистери киржир.

Польша культураның байырлалы Москвадан Совет Эвилелиниң бир чүс хоорайларынга улаяыр. Каунаска, Вильнюске, Ригага Варшаваның паңионал филармониязының оркестри ойпаар. Козкол польша солистер болгаш дирижёрлар польша музыканың симфониялыг концерттерине киржир. Бистиң театрларывыстың опера шинлеринге кол рольдарны сураглыг польша ыраажылар ырлап күүседир. Эстрада уран чүүлү калбак болуур.

Байырлал үезинде дыка хөй солуп делгелгелер ажыттынар. Москвада Төп делгелге залынга «XIX чүс чылда болгаш XX чүс чылдың эргелеринде польша уран чурулганың дээжилери», «Польша — чурт болгаш кижилер» деп ийи делгинрии харыүгда көргүзер. Бирги делгинрии Польшаның чурулга уран чүүлүнүң реалистиг чанчылдары-биле таныштырар. Ийингизи — фотографияның аргалары-биле ында-бүрү социалистиг чуртуң дугайын, амыдыраалдың бүгү талаалаларында оон чонунуң чедиишкиннериниң дугайын чугаалап көргүзер. ССРЭ-ниң В. И. Ленин аттыг Күрүне библиотеказынынг

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 78 (9453) | Среда, апрель 3, 1974 чыл | 1925 чылда үнделип эдилеттингеш. | Өртем 2 коп.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

ХУУСАА БЕТИНДЕ

● ТИПОГРАФИЯДА ТОС КИЖИ ЧАРТЫК ЧЫЛ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН. ● ТАМАРА ФИЛИППОВА БЕШ ЧЫЛДЫҢ СӨӨЛГҮ ЧЫЛЫНЫҢ ҮЛҮҮНЧЕ АЖЫЛДАП КИРИПКЕН. ● «КЫЗЫЛ АРЖЫЫЛ» ДЭЭШ ЧАРЫШ ЧОРУП ТУР.

Коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгезин—республика типографиязы тодарадыкчы чылдың биргө кварталының плазын хуусаа бетинде — март 28-те күүсеткен. Ынаң продукция бүдүрериниң планын 101,8 хуу, оны сайгарарының планын 102,3 хуу күүсеткен.

Бүдүрүлгениң коллективи тоску беш чылдың шиитпирлиг чылында алган темпизин суларатпайн, дең-дескә ажылдап, ажаа чаргыдал-биле бүдүргеп эки шыпарлыг, хөй продукцияны бээр деп соруланы херек кырында боттарының келгенниң ачызында парлалга продукциязын бүдүрер планын доктаамал ажыр күүседип турар.

Типографияда эргижирээн техника болгаш дериг-херекседдер хөй, машиналар болгаш материалдар чедишпес, ынчалза-даа полиграфистер оң бергелерин ажып эртип турар. Чогаадыкчы ажыл-ишкиң үндезинин социалистиг чарыштың калбартыш, ону бедик бүдүрүшкүлүг ажылдың ёзулуг деткимчези болдурган. Бүдүрүлгениң цехтеринде ниити бүрүзүнүң хүнде кылган ажылын, ажылдап алган акшазын дараазында хүнде цех бүрүзүнде тускай самбырала көргүскеш, оон дүүн кымның канчаар ажылданы көрүнүктө дег көстүп келир. Ынында чүгле кылган ажылды түннеп турар эвес, а бүдүргеп продукциязың шынары дээш демисел чоруп турар. Эң эки шыпарлыг продукцияны кымын турары дээш тускай вымпелди тургускан болгаш ону ам цинкография цегинге тывыскан.

Социалистиг чарыштың чогаадыкчы ёзу-биле организастап турарының база бир херечизи — ынында «Кызыл аржыыл» дээш маргылдаа херээжен ажылчыннар ортузунда калбаргап. Оон негелдезиниң долузу-биле күүсеткен шалынчы ажылчынга байырлыг байдалга кызыл торгу аржыллыг ортектиг шаңнал-биле кады тыпсын турар. Ону бо чылын бир дугаарында парлакчы Ирина Пономарева чедип алган. Үеэн мурнап ажылдап турар коммунистиг күш-ажылдың шалынчызы ам Пономарева бо чылдың баштайгы чартының планын күүседипкен. Ол ышкаш мурнакчылар типографияда хөй.

Мынаа тос парлакчы, дептерлекчи болгаш линотипист 1974 чылдың июль—ноябрь айларының үлүүнде ажылдап турар, а Тамара Филиппова тодарадыкчы чылдың планын дооскаш, 1975 чылдың январь үлүүнче киришкен.

«1973 чылда социалистиг чарыштың тиилелгежилерин ачы-хавыяазын бедик-биле үнелээнинге өөрүп четтиришкинин илереткен.

Типографияда коллективтиң кижизидичи ролюн бердинип, ажылдың кижи бүрүзүг күш-ажылдың сагыага-чурумуп шынгы сагыыр, ажыл шагып долузу-биле ажыглаар дээш негелдеп доктаамал тургускан. Оон ачызында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг үргүлүг бедип турар.

О. ИРГИТ,
«Шынның» корр.

ЧУРУКТА: Тамара Филяпова

Республика үлетпүүнде

Ак-Довуракта даг-дүгү комбинаттың айнга эдилээ-ниң тудуу амгы үеде хайнымаскынның чорун турар. Ол улуг тудуг. Ында ажылдап турар «Сибирь техмонтаж» трестиң участогунуң ажылчыннары чүгле бо чылын безин бир милливн чүс муң рубльди шинчээдир планныг.

Тудутта ажылдап турар эштер И. Г. Шукага, А. И. Архиповна удуртқан монтажниктер бригадалары эрестиг ажылдап, ол хире хөй түлүг долу шинчээдип алырының арга, куралдарының дилеп тып турар. Бригадаларның кайызы-да айла-ла 65 муң рубльдың капитал салымнының шинчээдир планын 85—90 муң рубль чедир күүседип турар.

• • •

Кызылдың сүт комбинадының сүт ажылдап кылыр цехиниң коллективи биргө кварталда чедишкинниг ажылдаан. Эрткен айның эгезинде сүт арыглап тырттар чаа технологтуг шугумну ажыглалга киргеши күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиткен.

Шакта 10 муң литр сүт тырттар соодукчу-сепаратор эрге дериглерден ийи ажыг катап бедик будүрүкчүлүг. Чаа аппаратураның бир онзагай түлүг болза, оон үр үениң дургузунда үзүктеп чок ажылдап шыдазы болур. Эрге сепараторларны 2 шак болгаш катап адырып чуур турган. Чүгле ону чуурунга безин ажылчыннар 3 шак хире үеэн чарыгдап тургай.

Чаа сепараторну комбинаттың механиктери ажыл шагындан дашкаар үелерде дерип тургускан. Олар ам база бир пастеризатор-соодукчуну эптеп тургузуп турарлар.

• • •

«Сибирь техмонтаж» трестиң Кызыл участогунуң коллективи биргө кварталдың планын он хонук бурунгаар күүседкен. Участоктуң оргадалар арасының калбарган чарыжынга биргө черин Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Ш. Жолобка удуртқан бригада алган.

Ийиги черге А. Королевтуң бригадазы үнген. Бо бригаданың монтажниктери пассажирлер АТБ-зинин артык кезектер шыгжаар складының тудуунда ажылдап турар. Алаа шыгжаар хереклерин дужурерин, чүдүрерин бүрүнү-биле механизация күжүнде боттанырлар. Ынчангаш ол Тывада эң баштайгы гусскайжыттынган дериглиг склад болур.

• • •

«Союз Сибирь газ» трестиң Кызылдың монтажниктер участогу өрткен чылын колхозчуларга болгаш совхоз ажылчыннарынга ийи муң газ плиталарын тургускан.

Бо чылын 2500 плиталарны тургузары планда көрдүгеин. Ол соруга чедишкинниг боттанып турар.

В. СЕЛЕЗНЕВ.

СССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ТОСКУ ЧЫЫЖЫНЫҢ НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ СОСТАВЫН БАДЫЛААР ДУГАЙЫНДА

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

«СССР-ниң Дээди Совединиң соңгулда дугайында Дүрүмүнүң 39, 40 болгаш 41 чүүлдериниң үндезинээш, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

СССР-ниң Дээди Совединиң тоскү чыжынын Национадлар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязын ажылчы чонунуң хөй-ниитә организациядарының, ниитилелдеринин болгаш коллективтеринин төлээлекчилериниң моон адаанда составтыг кылдыр бадылаар:

Соңгулда комиссиязының даргазы Алексей Васильевич Викторовту—күрүнениң биргө подшипник заводунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан. Москва хоорай.

Соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы Александра Павловна Бирюкованы—Профессионалдар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелинден.

Соңгулда комиссиязының секретары Николай Александрович Петровичевту — культура ажылдакчыларының профессиональ эвилелинден.

СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ КЕЖИГҮННЕРИ:

Нигматулла Тузбатуллович Абдуллинны —«Кампгазпетро тудуг» бүдүрүлге каттыжышкынының. № 24 тудуг-монтаж аргелелиниң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан. Татар АССР-ниң Набережные Челны хоорайы.

Геральд Васильевич Азаповту —«Пермнефть» каттыжышкынының Осинскиде чер үттээр ажылдар эргелелиниң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан. Пермь область.

Елена Георгиевна Амосованы— Фурмановонуң № 2 пэс аргыыр фабриказының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан. Иваново область.

Любовь Мухамедовна Апшеваны — Кабардин Балкар АССР-де Нальчик хоорайның № 2 ортумак школазының ажылдакчыларының коллективинден.

Веденист Иванович Волетовту — Кемерово области «Кузбассуголь» комбинаттың «Октябрьская» шахтазының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Виталий Иванович Воротниковту — Воронеж областың коммунистиг организациязындан.

Татьяна Семеновна Ерминаны —Красноярск крайда Таймыр (Долгано-Ненец) национал округтуң күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының Профессионалдар эвилелиниң Дудинка хоорай организациязындан.

Инна Ивановна Ивановны — күрүнениң Саратовта Н. Г. Чернышевский аттыг университединиң студентилериндеп болгаш профессор-башкы составындан.

Александра Михайловна Лобуреваны— Мордва АССР-де Зубово-Полянск районнуң Калинин аттыг колхозунуң колхозчуларындан.

Юрий Александрович Метелкинни — Ленинградта В. И. Ленин аттыг оптика-механика каттыжышкынының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Зоя Григорьевна Новожилованы — Бүгү-эвилелдиң Администрациязының Коммунистиг Леннинчи Эвилелиндеп.

Александр Иванович Покрышкинни — Армияга, Авиациязга болгаш Флотка дузалаарының Бүгү-эвилел эки турар интилелиниң Төп Комитединден (ДОСААФ).

Николай Ефимович Самофалды — Рязань области Старожиловск районнуң «Россия» колхозунуң колхозчуларындан.

Лев Борисович Шапиропу — Хабаровск крайның Еврей автономнуг облазының коммунистиг организациязындан.

Фридрих Фридрихович Швайдерни— Алтай крайда Славгород районнуң Киров аттыг колхозунуң колхозчуларындан.

Зинаида Михайловна Шепетиваны — Москва области Ступин районнуң «Большое Алексеевское» пеп күрүнениң уксажыдыга заводунуң ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1974 чылдың апрель 1.

Бедик көдүрлүүшкүн-биле

СССР-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязының составынга боттарының эң эки төлээлекчилерин депшиткен хуралдар республиканың черчерлериниде дооступ турар.

Тываның эртем-шинчилел институдунуң коллективи СССР-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязының составынга боттарының төлээлекчилерин депшидеринге тураскаатқан хуралга чыылганнар. Ол хуралга эртем ажылдакчызы Г. А. Забелина сөс алгаш, коллективтиң мурнундан Кызылдың № 409 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязынга ТДЛТЭШИ-ниң директорунуң эртем талазы-биле оралакчызы Н. А. Сердобовту депшидерин санаадаан. Эртем ажылдакчызы Н. М. Конгар ол санаалы деткиннирнче чыылганнарны кыйгырган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың №409 соңгулда округунуң комиссиязынга ТДЛТЭШИ-ниң эртем болгаш техниктиг ажылдакчыларының мурнундан Н. А. Сердобовту депшидер дугайында доктаалды хуралдың киржикчилерин улуг кодурлүүшкүн-биле хүлээп алган.

Чадаана ортумак школазының башкылары болгаш техниктиг ажылдакчылары оң школаның шериг херээжик башкызы. СЭКП кежигүнү Ч. Б. Сауты ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулда округунуң комиссиязынга депшиткеннер.

• • •

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национадлар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-деп Красноярскинниң № 16 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязының составынга боттарының төлээлекчизин депшидеринин хуралы «Кок-Тей» совхозтуң кызыл-будуңунга болуп эрткен.

Соңгулда комиссиязының составынга совхозтуң мурнакчы саанчызы В. Б. Чадамбаны чаңгыс эп-сеткилдиг депшиткен.

БАЙЫРЛАЛДЫЫ-БИЛЕ

Күр болгаш курукқан черлерни шинчээдип алырының маадырлыг херектериниң бистиң республиканың тараажызы совет улус-биле кады боттарының чогуур үлүүн киирген. Таңды районда «Тиилелге» совхоз күр болгаш курукқан черлерни шинчээдип алганының 20 чыл оюн таварыштыр база тараа, чер болгаш мал ажылының продуктуларын будүрериниң планын күүлеге садарын көвүдедиринге чедип алган чедишкиннери дээш РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

Ында тураскаатқан байырлыг хурал совхоз төвү Күр-Чер суурга болуп эрткен. Хуралды партком секретары Д. Д. Дардаш ажыткаш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының биргө оралакчызы В. Е. Серяковка сөс берген.

Эш Серяков Тываның ажылчы чоннары, ыяңгыя оон тараалап районнарынга күр черлерни чээрби чыл бурунгаар шинчээдип эгелээш, оон ачызында хөй тараапы бүдүрер аргалыг болган дээрзин айыткаш, ында «Тиилелге» совхозтуң ажыл-ишчилериниң киирген үлүү улуг болган болгаш ону партия, чазак бедии-биле үнелээнин чугаалаан. РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден оон Хүндүлел бижиин ол совхозка тывыскан.

Дараазында чедип алган күш-ажылчы чедишкиннерин дээш база күр болгаш курукқан черлерни шинчээдип алганының 20 чыл оюн таварыштыр ол-ла совхозтуң механизи Федор Андреевич Кострулевка РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиин тывыскан.

СЭКП Таңды райкомунуң болгаш райкүүскомунуң Хүндүлел бижиктери-биле совхозтуң бөлүк мурнакчыларын база шаңнаан.

Совхозтуң директору А. А. Моргун харыы сөзүнге күр черни шинчээдип алырынга үлүүн киирген тиилелгежилерни ачы-хавыяазын бедии-биле үнелээнинге өөрүп четтиришкинин илереткен.

Байырладта «Шамбалыг» болгаш С. Тока аттыг совхозтарның делегадциялары киришкен.

З. САПОГОВА.

АПРЕЛЬ 20. КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

Ол хүн 7.600 рубльдиг продукциязын бүдүрер

В. И. Ленининиң төрүттүнгенниинден бээр 104 чыл болур оюнга алдар болдуруп, коммунистиг субботниктиң чаңчыл ёзугаар эрттирер дээш москвачылардың эгелээшкинин деткиишаан, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черинин ажыл-ишчилериниң ол хүн ажылче 550 кижи үнер деп турар. Бүгү-ле участоктарга, цехтерге болгаш бригадаларга ниичэ 7.600 рубльдиг ниити продукциязын бүдүрүп үндүрери көрдүгеин. Ырбанның болгаш Чербинниң ыяш белеткелчилери апрель 20-де 250 кубометр тудуг ыяжын белеткээш, үндүр сөөртүрүп планнап алганнар.

Ыяш дилер черлериниң ажылдакчылары ниичэ 60 кубометр дилиг материалдарын белеткээр. Мебельчилериниң ол хүн кылыр ажылы 1000 рубль түлүг бажын ниитиниң дериг-херекседдери болур.

Көдээ электротудугжулар 800 рубльди киирер

«Көдээ электротудугжуу» тудуг-монтаж эргелелиниң районнарда болгаш Кызылда ажыл-ишчилери апрель 20-де шупту чаңгыс кижи дег коммунистиг субботникче үнер. Баш үдур кылган саналашкыннарны ёзугаар көдээ электротудугжулар ол хүн 800 хире рубльди ажылдап алгаш, бөш чылдың фондузунээ шилчидер деп санап корген. Тудуг-монтаж эргелелиниң субботник эрттирер штабы бүгү участоктарда белеткел ажылын дооскан.

Бистиң корр.

КОМСОМОЛЧУ СУББОТНИК

— 2300 килограмм! Арыг денгээн 2300 болду. Шыыракла чүдүргеп-дир силе — дээш, денгээчи Ибрагим Хусаиловичи Исламов квитанцияны доддуруп ора-уламчылады —Кайы организациядан келген чүүлгө бо?

— Шамбалыг суурнуң комсомолчулары болгаш аныяктары бөгүн эрте ажылче үнген. Сес машинаны барык-ла чаңгыс шак дургузуунда чүдүрдүлер. Шак ындыг шалыпкын ажылдың ачызында, орук эрин, малгашталбаанда чедип келдивис— деп, автоколоннаның удуртукчузу Кыдат-оол Ондар тайылбырлады.

Кызыл хоорайның демир кескиндизин хүндээп алыр черинге ол хүн машиналар хөй болган. Барыын-Хемчик районда «Шекизээр» Каа-Хемде «Кызыл тук». Таңдыда Салчак Тока аттыг совхозтардан болгаш республиканың өскедаа ажыл-агыйларындан болгаш будүрүлгелеринден 160 тонна хире чүк келген. Чаңгыс тонна кара демирниң өртээ 23 рубль 70 копеек, шойнуу — 31 рубль 80 копеек болганда, Вьетнамда Нгуен Ван Чой аттыг школа тудуунуң фондузунга чүгле Кызылдың демир кескиндизин хүлээп алыр черин дамчыштыр безин эвээш эвес акша киргеп.

Кызылдың № 35 профессионал-техниктиг училищезинде 600 ажыг сургуул бар, оларның дең кезии — комсомолчулар.

— Улузувуо хөй болганындан оларга чаңгыс хүн харыгүда кылыптар ажыл тывылбас-дыр. Ынчангаш хүннүң-не 4—5 болүк субботникке киришпир ажыдаан турар—деп, ында комсомол комитединиң секретары Владислав Аргун тайылбырлады.

Училищениң девискээринде болгаш оон чоок-кавыында чыгган демир-дес эмгежок болду. Үе эрткен түдүм-на ооваалар улам-на улгадып тур.

— Баштай маңаа чыып алгаш, оон соонда дужаар бис. Машина-техникавыстың байдалы мындыг. Вячеслав Андрюшин, Виктор Дмитриев, Галина Кошкар-оол оларның удуртқан комсомол бөлүктери эрестиг ажылдап тур—деп, Владислав түннеди.

Политехникумнуң сургуулдары өөредилге корпузуунга болгаш чурттап турар черинге ажылдап хүнээннер. Борис Маадыр, Раиса Балдан, Маадыр-оол Ондар, Эрес-оол Куулар болгаш өске-даа комсомолчулар идепкейлиг ажылдаанар. Черле ынчаш, эмчи училищезиниң, Тыва автоэргелелдиң, даараныла комбинадының — Кызылдың субботникке киришкен бүгү комсомолчулары болгаш аныяктары 2500 рубльди Вьетнамга школа тудар фондузуже шилчиткен.

Комсомолчу-аныяктарның бо субботнигы апрель 20-де эртер Ленинчи субботниктиң баштайгы ёзулээ болган. Маңаа республиканың бүгү комсомолчулары болгаш аныяктары хей-аътты киришкен. Комсомолчу субботник апрель 13-те база болур.

К. ЧООДУ.

ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң бешки съездизи

Апрель 2-де ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң V съездизи Кремльдиң Улуг ордузунда ажылдап эгелээн. Оон делегаттары — эвилелдешкен республикаларның шуптузундан баргап композиторлар болгаш музыковедтер — совет музыка уран чүүлүнүң эң чугула сорулгаларын чугаалажып, совлгу чылдарда боттарының ажылының түңнелдерин үндүрүп, келир үеде сорулгаларны тодарадып айтыр.

Эртенгинниң 10 шак. Эштер К. Т. Мазуров, М. А. Суслов, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев оларны чыылганнар адыш часкап утпаан.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры композитор Д. Д. Шостакович съездиниң эге сес-биле ажыктаан.

ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар черинниң отчёт илеткелин баштаар черниң бирги секретары Т. Н. Хренников кылган.

(СЭТА).

МУРНАКЧЫЛАРГА БЕДИК ШАҢНАЛДАР

Республиканы чүк соөртүлгези-биле хандырып турар кол транспорттуг эдерн—автотранспортчуларга өөрүшкүлүг болуушкун дүүн болган. 1973 чылда планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин доддур болгаш ажыр күүседиринге чедип алган чедишкиннери дээ ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан бөлүк чолаачыларга болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларга шаңналдарны тывыскан.

Ында тураскаатқан байырлыг хурал Кызылдың пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезиниң клубунга болган. Ону Тыва автотранспорт эргелелиниң начальниги А. С. Кошкер ажыткаш, СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчаңмаага сөс берген.

Эш Долчаңмаа республиканың автотранспорт бүдүрүлгелериниң төску бөш чылда ажыл-ишинин, ыяңгыя эрткен шинтиирлиг чылда чүүл болгаш пассажирлер сөөртүрүм хандырар, планныг даалгаларны күүседир талазы-биле кылган ажылдарының түңнелдерин тодаргай чугаалаш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңналдарны транспортчуларга тывыскан.

Бир дугаарында Кызылдың № 3 чүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы, коммунист Василий Алексеевич Жбанов Ленин орденин алган. Эш Жбанов — чолаачыларының комплекстиг бригадазының бригадири, амгы үеде 1975 чылдың үлүүндө ажылдап турар мурнакчы кижилериниң бирээзи. Боду идепкейлиг хөй-ниитичи. Бо хүннерде ону эш-оорү ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национадлар Совединге соңгулда талазы-биле Тыва АССР-ниң соңгулда комиссиязының кежигүнүнге депшиткен.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнерин Кызылдың № 1 АТБ-зинин чолаачызы А. М. Галайко, Чадаанадың АТБ-зинин чолаачызы М. С. Овдар, Кызыл № 2 АТБ-зинин чолаачызы К. В. Осипцев оларга тывыскан.

Кызылдың № 2 АТБ-зинин чолаачызы С. К. Аг-оол, СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары Ю. С. Путинцев, Кызылдың № 2 АТБ-зинин начальниги В. З. Сатаев, Кызылдың пассажирлер АТБ-зинин чолаачызы М. Н. Сымчаан олар «Хүндүлелдиң Демдээ» орденнерни алган.

Бөлүк транспортчуларга «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» болгаш «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медальдарны тывыскан.

Эш Долчаңмаа шаңналдарны алганнарга нанг байыр чедиргеш, тоскү беш чылдың тодарадыкчы чылының даалгаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш чедишкиннииг ажылдаарын, оларга аас-кежиин, эки кадыкшылды күзээн.

Шаңнатканнарның өмүнээзинден эштер Жбанов, Уланов, Сымчаан болгаш өскелер-даа оларның ажыл-ижин бедии-биле үнелээнин дээш Коммунистиг партияга, Совет чазакка улуг өөрүп четтиришкинин илередип, моон соңгаар-даа улам шалынчы ажылдаарын хүлээнгеп.

• • •

Оң-ла хүн Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының биргө оралакчызы В. Е. Серяков 1973 чылдың планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседиринге чедишкинин дээш республикада күрүнениң ыяш ажыл-агый бүдүрүлгелериниң шаңнаткан ажылчыннарынга болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларынга чазактың шаңналдарын тывыскан.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин Шагаан-Арыгда ыяш ажыл-агый черинин лесчиги Роман Макарович Шемякинге «Хүндүлелдиң Демдээ» орденин Тожунуң ыяш ажыл-агый черинин директору Валентин Петрович Новиковка, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медальды Чадаанада ыяш ажыл-агый черинин лесчиги Доржу Могсович Монгуш оларга тывыскан.

ЧУРУКТА: Төрээн чурттуң бедии шаңналын алганнар Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчаңмаа-биле.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Пропагандистер чугаалап тур

БИЛИП АЛЫРЫНГА АЖЫКТЫГ

Өвүр районнуң Хандагайты суурда марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаның пропагандизи мен. Шуптуг 16 кижи өөренип турар. Район төвүнүң ангы-ангы организацияларында ажылдап турар бо дыннакчылар тускай ортумак эртеминиг. Олар партия болган чазактың хүн бүрү чорудуп турар политиказын багай эвес билирлер. Ынчангаш оларны мурнунга лекция номчуру белең эвес.

Кичээл эрттирериниң мурнунда хөй янзы политизел-политиктиг журналдарны, марксизм-ленинизмниң үндезин ажылдарын номчуп, чугула херектиг материалдарны чаа бижип, демдеглеп ап турар мен. Ол бүгүнү бөгүнгү ажыл-амыдыралдың кескү чижектери-биле байыдары чугула. Чүгле ынчаш кичээл солуп болуп эртер болган дыннакчыларның кичээнгейин чайгаар каара түңе бээр.

Өөредилге чылының эгезинде түңе кичээлдер программа ёзугаар үзүктеп чок эртип келген. Дыннакчыларның ботиделкейин улам бедүзеп. Олар кичээлдерге, семинарларга эки белеткеним ап, долу болган хаңы утказыг тарылаарны берип турар. Оларга районнуң улус өөредилге кылдыының бухгалтери Д. Диженмаа, орук-тудуг участогундан аныяк коммунистер В. Сүзүн, Н. Өдекей, М. Монгуш, райкүүсомнуң статистика эргелелиниң ажылдакчылары К. Ооржак, Э. Монгуш, харылаза болдырының ажылчыны З. Ооржак болган өскелер-даа хамааржыр.

Чүс катап дыннаарының орнунга, чангыс катап көргени дээре деп үлегер чугаа бар. Ынчангаш мен кичээл бүрүзүнге көргүзүг материалдарын ажыгаарымче улуг кичээнгейни салып келдим. Техниктиг херекселдерни ажыглаарга чүрле эки-дир. Өөреткен чаа теманы быжыглаарынга, катаптаашкынвар үезинде фильмоскопту үргүлчү ажыглап келдим. Дыннакчылар пропагандистиң тайылбырын дыннап албышаан, херек кырында болуп турган болуушкуннарны, оон киржикчилерин каракбиле көрүп, тема бүрүзүн эки билии алырынга ол херексел дузалыг болуур чорду.

Республиканың Политиктиг чырыдыышкын бажыңы партия төөгүзүнүң пропагандистериниң семинарын бо чылын бир дугаар организастаан. Ол эки-дир. Мында янзыдыг семинарны чылда ийи-үш удаа организастап чоруптар болза эки деп санап турар бис. Чүге дээрге, бир талазында, пропагандистер бот-боттары аразында аргажүргүзээш солчуп, таныжып алыр эргелиг. Ийи талазында, республиканың хүрээлелиг лекторларының база эртемдениериниң лекцияларын ыыпап алырга, пропагандист кижиге дыка ажыктыг-дыр. Ол билиг пропагандистиң дыннакчыларынга дораан барып чедер болгай.

У. ДҮГЕРЖАА,
Хандагайтыда марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаның пропагандизи.

Республиканың Политиктиг чырыдыышкын бажыңы пропагандистериниң идей-теоретиктиг билиниң деңнелин, методиктиг мергежилин бедидеринче дорталаан улуг кичээнгейни салып турар.

Марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаларның партия төөгүзүнүң талазы-биле пропагандистериниң республика семинары болуп эртикен. Семинарның киржикчилери марксизм-ленинизмниң теоретиктиг болгаш экономикалыг база культураның, түлүг, транспорттуң болгаш үзеттүрүмүүн ың чугула айтырыгларының дугайында солуун лекцияларны дыңнаан.

Ам ол семинарның чамдык киржикчилериниң арга-дүрүмүлге солчуру-биле бижээн материалдарын ивең адаанда парладывыс.

Ховалыг Баян-оолович Борбай-оол 1950 чылдан бээр пропагандистеп келген. Оон арга-дүрүлгазы улуг. Ол «Партия дугайында беседа» деп политбөлгүмнү удуртуп турар. Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң аныяктары хоочун пропагандистиң эки белеткелдиг лекцияларын сонуургап дыннап турар.

ЧУРУКТА: дүрүлгалыг пропагандист Ховалыг Баян-оолович БОРБАЙ-ООЛ.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Немей өөретпишаан

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айытканын ёзугаар бистиң чүргүвүста коммунизмниң материал-техниктиг базазы калбаа-биле тургустунуп турар. Ол улуг чаагай хереги амыдыралга шалыпкын ботандырарда партияның идеологтуг ажылының бүгү звеноларын улам ынай сайзырадыры, эң ылангыя ажылчы чонларның политиктиг болгаш экономиктиг билиин бедидери негеттинер. СЭКП ТК-ниң Чингине секретары эш Л. И. Брежнев съезднге илеткелинге мынча деп чугаалаан: «Ол ажылды үндезини-биле эде тургузар сорулга бистиң мурнувусту салдынган. Политиктиг өөредилгени коммунизм тургузуушкунунуң тедаргай сорулгалары-биле хөлбаар болгаш ол партиямның бүгү мөңгүннериниң үгаан-медерелиниң өзүлдезинге база ботиделкейниң бедидеринге эң-не күштүг салдарны чедирер ужурлуг».

Бо негелдерни шуут үлүртүлга болгурбушаан. «Тыва кобальт» комбинаттың парткому ажылчы чонунуң политиктиг болгаш экономиктиг билиин бедидеринче кол кичээнгейни салган, пропагандисчерниң мурнунга чаа-чаа сорулгаларны салып, оларга негелдерни күштелдирген.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин ажыктыг база ләштиг болуру, оон амыдырал, коммунистиг тургузуушкунунуң бөгүнгү сорулгалары-биле кайы хире холбаалыын хамаарыжыр. Пропагандист кижи болгаш ол дугайның үргүлчү бодаар мен. Политиктиг эге школаның дыннакчыларынга партия төөгүзүнүң талазы-биле лекцияларны номчуп келдим. Кичээлдер багай эвес эртип турар. Дыннакчыларның соңуургалы бедик, кичээлдерге, семинарларга белеткели шыырак. Слесарь М. Шипунов, аппаратчиктер Ч. Монгуш, Э. Зинкеевич олар шалыпчы ажыл-ижи, эки өөредилгезинбиле өске эш-өөрүнге үлегерин көргүзүп турар.

Бо чылын Совет Тываның ажыл-ишчилерин кажангызынлаа-даа артык улуг политиктиг кедүрлүүшкүн-биле ажылдап, чүрттеп турар. Чүл дээрге Тываның Совет Эвилелиниң составында эки тырабиле каттышканының 30 чыл оюнун байырлалы болур. Ынчангаш мен партия төөгүзүнүң чаа темаларын дыннакчыларга өөредип тура. Тыва АССР-ниң экономика болгаш культура түргүзуушкунунуң чеңнишкиннериниң, ленинчи национал политиказының чайынаачак тиилелгезиниң, хөй националдыг совет улустуң бүзүлбас аксы-дүнма найыралының дугайында немелде материалдарны аңаа киригиштирип турар мен.

Удавас түңнел кичээлдер эгелээр. Аңаа чүңү өөренип, билип алганывысты чугаалажыр бис.

О. МУРАВЬЕВ.

СЕТКИЛ ХАНЫП...

Республиканың Политиктиг чырыдыышкын бажыңы пропагандистериниң хүн бүрүдеги ажылынче дорталаан кичээнгей салып турар. Оон бир төларгай хереглиг болза, мартың соңгу хүннеринде болуп эрткен семинар болур. Оңу эки организастап эрттирген деп чугаалаар херек. Районнардан, түс-түе ажыл-агыйлардан келген пропагандистер ажыктыг хөй чүүлдерни билип алган.

Мен партияның бот-өөредилгелиг ядыы школаныың консультация пунктузунуң эргелекчизи А. Елфимованың «Партияның XXIV съездизи коммунизм тургузуушкунунуң амты үе-чадазында СЭКПниң удуртукчу ролюнуң улам бедиринин дугайында». Тываның эртем-шинчилел институдунуң директорунуң орлакчызы Н. Сердобовтуң «СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ленинчи национал политиканы чогаадыкчы ёзу-биле улам ынай хөгжүткени». СЭКП Тыва өбкомунуң пропаганда болгаш агитация киллизинин эргелекчиниинин орлакчызы В. Очурнуң «Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниге чаңгыс эң болгаш сырый каттыжыышкын дээш демнеглеп СЭКПниң башкарыкчы ролю» деп өөредилгелерни хөлчок соңуургадым.

Дыннап, билип алган чүүлдеримни пропагандист ажылынга бүгү тала-биле ажыглаар мен. Ол дээрге амгы үениң негелдези болгай.

Пропагандист кижи амыдырала бүгү-ле болуушкуннарның төвүнге турар. Ынчангаш күр черлерни шинчээдип ап агелээниинден бээр 20 чыл болганынга турасказаткан, Алма-Атага болган байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтин чугаазын база тускай чаа тема кылдыр өөредип эрттирер мен. Ол, чугаажок, дыннакчыларның кичээнгейин хаара тудуп турар апаар.

Бо чылдың июнь 16-да ССРЭ-ниң Дээди Советиниг соңгулда болур. Ам болур соңгулдының кол онзагай чүүлү чүл дээш, бистиң ниитилелбистиң экономика, социал база угаан-бодал хөгжүдезинниң кайгамчык улуг программазын айытказын СЭКП-ниң төөгүлүг XXIV съездизиниң соонда ССРЭ-ниң Дээди Советиниг бирги соңгулда болуп турарыл. Социалистиг демократтыгның, совет ниитилел тургузуунуң, ленинчи национал политиканың дугайында чаа лекцияларны дыннакчыларым мурнунга номчуур мен.

К. ОПУЯ-ООЛ,
Улуг-Хем районнуң Эйлиг-Хем суурда пропагандист.

Кооператорларда

КАДРЛАРНЫ ШИЛИП АЛЫР

Эрткен чылын райпо планның опаалдааларын бүгү аймактар айны-биле ажыр күүседкен. Районда 27 садыг чеңнизиниң 15-и планын ажыр күүседкенин райониуң хуучулар төлээлери хуралынга демдеглээн. Хлеб бижирар черлер база планын ажыр ботданыпган. Чылда планнан ажыр чээрби ажыг муң рубльдин бараанын сайгарган болуп турар.

Үстүнде чеңнишкиннерге үлүүн киирген мурнакчылар аздап эвес. Хандагайтыда № 1 ажыл-чем магазининиң эргелекчизи С. Сат, садыгжылары С. Сат, О. Монгуш, Чаа-Суурда хөлүнчек бараанныр магазининиң эргелекчизи Б. Серен, садыгжызы С. Серен, Саглыда аъш-чем магазининиң эргелекчизи С. Куулар, автолавканың чоланчы-садыгжызы Д. Ооржак олар социалистиг хүлээгелерни ажыр күүседип, райпонуң планның опаалдааларының күүседезинге үлүүн кииргеннер.

Садыгның культуразын бедидер талазы-биле элээн ажыл кылдынган. Садыг алыкчылар бараанларны боттарын шилип алган ортээн кассага төлээр дөрт магазин ажылдап турар. Эрткен чылын суббота, воскресеньеде базаарларны беш удаа организастаан. Ниитилел-биле эрткен чылын районда бир кижиге онаалтыр 441 рубльдин бараанын саарып. 84 муң ажыг рубль дыт орулганы киирип алган. Хуучу пекигүнүев киирип алыр талазы-биле ажыл элээн идепкейлээн.

Шинчилээ-даа райпониуң садыг четкилериниң чыл иштинде про-ведчиглалдың үүнү авазын эвес болган. Оон чылдагааны материал талазы-биле харыысалгалыг чүүлдерни харыылап турар кижилер оруулунга ажылын, негелде, контрольду кошкак тургускаанында. Арагалаар, эзхарыысалга чок кижилерни ажылга киирип ап, ревизия хынаалдаларны үзамдыктырып, хынаалда контрольду кошканың тургааның фактыларын хуучулар хуралынга санал берген киижи чүзүлбээннер.

Чижээ, мурнунда санчыгдал кылаан шинтирин чораап Монгуш Бончуң-ооллу белеткелдер конторазының агентизинге хүлээп алган. Ол 10785 рубль самчыгдалыг болган.

Июра Шожап культура бараанларының магазининиң эргелекчизинге ажылдаан тура, 4 муң ажыг, ажыл-агый магазиннериниң эргелекчизинге ажылдаан Ольга Монгуң-оол база 4 муң ажыг рубль түңнүг самчыгдал кылганнар.

Социалистиг ончуг төтчеглеп, самчыгдаар чорудтарга удур шинтирлиг хемчеглерни ап чорудары райпо баштаар черинден негеттинип турар.

Эрткен чылын чедир кылынмаан чүүлдерден чогуур түңнелни удуруп, тедаргай-кы чылда салдынган сорулгаларны күүседир хээш коллективтиң бүгү күжүн моолдаар сорулга салдынган.

Д. АГБААН.

Чоннуң кадыкшылынга

ҮЖЕН ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Варвара Ивановна биле Екатерина Ивановна угбашкылар Тожуңуң үндезин чурттакчылары. Школа назыны үезинде чүге эге классчар турганындан оларның ниити билиг чедип алыр азы ойгу класче дооскан аргазы болдунмаан.

Бижик билир апарган-ла, 1942 чылда район эмнелгезинге санитаркалап киргеш, медицинага билинн чоорту безидип, ажылынга мергежилии бедидип эгелээннер. Кызылга медицинаның түр курузун чедиишкинниг дооскаш, олар Тоора-Хемде район эмнелгезиниң сестралары болуп, ол-ла коллективинге улаштыр ажылдап киргеп.

Жердинская угбашкыларның чуртталгазының бежен ажыг чылдарының ажыл-ишчи

Шинчилээ-даа райпониуң садыг четкилериниң чыл иштинде про-ведчиглалдың үүнү авазын эвес болган. Оон чылдагааны материал талазы-биле харыысалгалыг чүүлдерни харыылап турар кижилер оруулунга ажылын, негелде, контрольду кошкак тургускаанында. Арагалаар, эзхарыысалга чок кижилерни ажылга киирип ап, ревизия хынаалдаларны үзамдыктырып, хынаалда контрольду кошканың тургааның фактыларын хуучулар хуралынга санал берген киижи чүзүлбээннер.

Чижээ, мурнунда санчыгдал кылаан шинтирин чораап Монгуш Бончуң-ооллу белеткелдер конторазының агентизинге хүлээп алган. Ол 10785 рубль самчыгдалыг болган.

Июра Шожап культура бараанларының магазининиң эргелекчизинге ажылдаан тура, 4 муң ажыг, ажыл-агый магазиннериниң эргелекчизинге ажылдаан Ольга Монгуң-оол база 4 муң ажыг рубль түңнүг самчыгдал кылганнар.

Социалистиг ончуг төтчеглеп, самчыгдаар чорудтарга удур шинтирлиг хемчеглерни ап чорудары райпо баштаар черинден негеттинип турар.

Эрткен чылын чедир кылынмаан чүүлдерден чогуур түңнелни удуруп, тедаргай-кы чылда салдынган сорулгаларны күүседир хээш коллективтиң бүгү күжүн моолдаар сорулга салдынган.

Д. АГБААН.

ЭЭРБЕКТЕ ФЕЛЬДШЕР

Л. В. Черкашина 1964 чылда медицина училищезин чедиишкинниг дооскаш, «Кызыл тараачын» совхозтуң Ээрбек салбырында медпункт эргелекчизинге киргеп. Аныяк фельшер теоретиктиг билиин практиктиг ажыл-биле холбап турар. Оон кижилерге эвилел, ажыл-ишке чүткүлүг мөзүг-шынары баштайгы үеденне илереп эгелээн.

Ээрбектиң малчынары алдан ажыг коланнарда, аразы база херии, оруг-харылзаазы берге. Чылдың дөрт аалчаанде кандыг бергелер таварышпас деп: кыштың соогу, чайның изии, карангы дүне дээш, оон-даа өске.

Лидия Владимировна суурнуң чурттакчыларындан, кодээ чойдан эмнелгеге келгеннерни таарымчалыг хүлээп алырындан аңгыда, чалалгаларже база аътталыптар. Медицина темазынга лекциялар номчуур, школа, ферма, бригадл коллективтериниге шинчилгелер организастаар, арыг-шеверге хамаарышкан беседалар кылыр.

Хой-ниитинии ажылынга база идепкейлиг. Ол кодээ Советтиң депутады, сонгукчуларының чагыыл күүседир, оларның мурнунга отчёдун бээр талазы-биле база мактаалдыг.

С. СЕМИС-ООЛ.

КҮНЧҮҢНҮҢ КҮЗЕЛИ

Сергей Күнчүн сес чыл школазын дооскан дораан-на аданиезин салган, малчын болур күзелин илереткен. 1970 чылда аныяк солду моддурга кадарчызы Чооду Мангырга дузалакчыладып каан. Сергей улуг назылыг, дуржулгалыг малчынның арга-сүмези-биле ажылдап киринкен.

Малчыннар оон бээр үргүлчү кады ажылдап келгеннер. Эттиг үгланнышкынның инектерин кадарып турган малчыннар 1973 чылда эки түңнедп чедип алган. Олар 36 инектиң бызаазын эки доруктургаш, күзүн октябрь айда бызаа ажаакчызы Николай Субботинге дужаап берген. Хоочун, аныяк ийи малчын оң-ла кодан инектери-биле Чербинин төп сүт-бараан фермазының чоогунда кыштап орар. 1974 чылдың үлүү кылдыр 12 бызааны дорукгургаш, демги-ле Николай Субботинге хүлээткеннер.

Аныяк малчын Сергей ажылга кызымак, биче сеткилдиг, өске эш-өөрүнге дуза кадыл чоруур, ажылдың бергезинден кортпас. Бир мындыг таварылга болган. Төрүүр инектерни ажаап турган Сахарованың багай ажылынын түңнелинде бызаалар өлүп, хорап турган. Ол инектерни база кады ажаарын бригадир Сергейден дилээн. Сергей ол инектерни хүлээп алгаш, 21 бызааны дорукгургаш, дужаап берген.

Аныяк малчын Совет Тыванын 30 чылынга күш-ажылчы белекти тулар дээш улуг күжениишкин-биле ажылдап турар.

«Кара-Хаак» совхоз. Р. ОЧУР-ООЛ.

ДААНГАНЫН САЛБАС

Агровом бөгүн база-ла амыр-дыш чок ажылдап хүнээн. Бажыңынга карангылай бергенде келген. Бригадалар турлаглары кезии чоранан. Чемненин оргаш, ам харын могапшылаанын эскерип каан. Ынчалзажок оон сагыжынга өөрүшкүлүг бодалдар хайныккан. Чүге-ле чүве ийик оон карааның үүнга чер чарын турар тракторлар, тараа чашгырган агрегаттар, чаагай көрүүнүг делгем-херии ховулар көзүлгүлээн. Ынчангаш ол: «Удавас часкы тарылга эгелээр» деп, бодунга чугаалаттынган.

Коммунист кижи болган Александр Васильевичиниң харысаалгалыг партийжи даалгазы база бар. Ол — пропагандист. Марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаның пропагандизи болуп турар. Инда 20 кижи хаара туттупган. Неделиниң вторник санында кичээл болур. Дыннакчыларның өөренип турары эки. Семинарларга олар шыырак белеткенип алгаш келгилээр. Чаа темалар өөренип турар үеде оларның кичээнгейлиги аажок. Ынчангаш соңуургаан хөй янзы айтырыгларын пропагандизинге улаштыр-улаштыр салгаш туруп бээр. Ындыг болганда оларга хаңы утказыг, биядингир тайылбырны бээр херек.

Александр Васильевич Сарапулов даарта кежээ эрттирер кичээлинге белеткенгеш олурупкан. Өөредир тема марын. «Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн дүрген бедидери — ниитилел будүрүлгезиниң хөгжүдеринге эргежок чугула фактор» деп темазы ол өөредир. Ол аңаа ылап белеткенир ужурлуг. Аңаа ол чүгле теоретиктиг ниитп билигни бербес, бодунуң ажыддан турары «Көк-Тей» совхозунуң бөгүнгү хөгжүдезиниден хөй чижектерни алыр апаар. Кичээл чүгле ынчаш бедик идей-кижизидилгелиг болур.

Ол баштай «Партийжи амыдырал» деп журналдың чаа келген номерин кичээнгейлиг номчуп эгелээн. Инда бир чүүлде мынчаар бижээнинге доктаай берген: «Коммунистер болза марксизм-ленинизмниң теориязы, ниитилел хөгжүдезиниң хоойлу-дүрүмнериниң билии-биле чепсегленмишаан, амыдыралдың чаа-чаа болуушкуннарының уг-шинин тодаралып билир, оларга чогуур үнелелди берип, оон шын практиктиг түңнедерни үндүрүп билир ужурлуг. Коммунистерниң идейлиг дадылгазы бистиң партийжи хүрээлениистиң дайынчы байдалын бедидеринге кол чүүл болуур». Ол оңу каш удаа номчаан, катап-катап хандыр боданган.

Кежээ орайтаан. Дүнеки дээрде сылдыстар әңдерилген, олар үзүктеп чок чивенейнип-ле турган. Дуржулгалыг пропагандистиң соңгазы чырывышаан. Ол хынамчалыг белеткенип орган.

Пропагандист эки белеткенип алыр болза, оон лекциязы солуун болур. Ынчангаш ол лекция бүрүзүнге кончуг кичээнгейлиг белеткенип турар. Оон өөредип турар дыннакчыларының билии ханы, кичээл бүрүзүнге белеткели шыырак. Машина-трактор мастерскаязының эргелекчизи Н. Васильченко, мал эмчизи А. Лагочева, Ф. Иванов болгаш өскелер-даа кичээлдерге белеткелдиг каап, семинарларга үргүлчү харылап турар.

Х. МОНГУШ.

Оюн Демчиевич — хойжу, агитатор

Оюн Демчиевич Содуй-оол —«Кызыл тараачын» совхозтуң хоочун хойжуларының бирээзи. Оон-биле чангыс эвес удаа ужурашкан мен. Бөрүүн, биче сеткилдиг, оваашкан ажылынга кызымак кижи. Чыык-чаагайы, омак-хөлүүг хөлөөк. Барган, чораан-на черинге улуг, биче кижилерни каттыртқан, оюн-баштак чугаазы-биле хөглеткен чоруур.

Карангы дүн дүшкеп. Долгандыр дүмбей-ле кара. Чүгле дээрде сылдыстар кара чивенейжир. Хөлегелевчек кара-кара кылдыр көстүр Эрбектиң эдергинек даглары үлам хоокпулап олур. Удавында Кызыл-Даштың кырында аъзын каш оттар чайнап, көстүп келдиг.

— Оюн Демчиевичиниң, кыштаа бо-дур — деп, мал эмчизи Хеймер-оол Комбуйлановович өөрүшкүлүг чугаалай-дыр.

— Мындыг ырак даглда электри база чеде бергеш чүве-дир аа?—деп, кайган айтырдым.

— Кайын аан. Эрес чүвен болу бичии движоктут болбазыкпе—дээш, мал эмчизи мөче удур көрүп келди. — Чыдың дөрт эргилдеминде кааладаа, кандыг-даа черге өдек, кыштаа, хонар-хонаажы сайгыгаан одуг-биле чайлаан турар малчын боор. Эки-ле эт, кижи ийи холдан тудуп алгаш, туралаан-на черинге, аптарын салып алыр чүве.

— Малчын бүрүзү мындыг этиг болза наталыг-дыр аа?

— Ындыг харын. Оюн Демчиевичиниң ниити истээреэс албан. Ол дугайын хойжуларга чугаалап турар улус бис—дээш, Хеймер-оол Комбуйлановович боданы берди. Оюн чугаазын түңнеп кагды.— Электрилиг болгаш, телевизору база тергиин ажылдаар болгай. Кайда чүү-даа болуп турарын ол көрүп олурар. Ынчангаш оон ниита-политиктиг биилии база шыырак.

Хойжуның бажыңынга кирип келдинис. Чырык деп чүвеи хөлчок. Оюн Демчиевич «Шын» солуниу чада тудуп алган, ону ыыткыр номчаан олур. Оон кадайы база сакманшчик кыстар стол бажында олурупкан хойжуну кичээнгейлиг дыңнаан олурлар. Стол кырында солуунар-даа хөй, номнар-даа бар.

Бажыңның көк-көк дүктери сайгылгаан чырыынга мөңгүннелип көстүр, эрес-шоовалаан хүргүл характерлиг хоочун хойжу чазык-чаагай хүлүмзүрүп тура халаат чугаалай-дыр.

—Кежээ дүжерге-ле мындыг улус-тур бис. Чаа келген солуп-сеткүүл номчуур. Ынчангаш мээ удур көрүп келди. — Чыдың дөрт эргилдеминде кааладаа, кандыг-даа черге өдек, кыштаа, хонар-хонаажы сайгыгаан одуг-биле чайлаан турар малчын боор. Эки-ле эт, кижи ийи холдан тудуп алгаш, туралаан-на черинге, аптарын салып алыр чүве.

— Малчын бүрүзү мындыг этиг болза наталыг-дыр аа?

— Ындыг харын. Оюн Демчиевичиниң ниити истээреэс албан. Ол дугайын хойжуларга чугаалап турар улус бис—дээш, Хеймер-оол Комбуйлановович боданы берди. Оюн чугаазын түңнеп кагды.— Электрилиг болгаш, телевизору база тергиин ажылдаар болгай. Кайда чүү-даа болуп турарын ол көрүп олурар. Ынчангаш оон ниита-политиктиг биилии база шыырак.

Хойжуның бажыңынга кирип келдинис. Чырык деп чүвеи хөлчок. Оюн Демчиевич «Шын» солуниу чада тудуп алгаш, ону ыыткыр номчаан олур. Оон кадайы база сакманшчик кыстар стол бажында олурупкан хойжуну кичээнгейлиг дыңнаан олурлар. Стол кырында солуунар-даа хөй, номнар-даа бар.

Бажыңның көк-көк дүктери сайгылгаан чырыынга мөңгүннелип көстүр, эрес-шоовалаан хүргүл характерлиг хоочун хойжу чазык-чаагай хүлүмзүрүп тура халаат,

КИЖИЛЕР-БИЛЕ ДИРИГ ЫШКАШ ЧУГААЛАЖЫП...

(В. И. Ленинниң чугааларын грампластинкага бижиткенинден бээр 55 чыл болганынга)

...Чуулган көшке дет хүүдүт, өөрүшкү-маңнайлыг кижилерниң агымы байырлалдыг Кызыл Шөлге оон-моон долуп келген. Совет удуска ам-не шайгамчыкыг хүндө — Советтер чуртунуң төрүттүүген күнүдө — ноябрь 7-де черле ыңдыг болгай. Хөгжүм диңмиттелип, оон-моон үнер революстуг ырларны ырлаңныр турда, бүгү кижилериниң карактары В. И. Ленинниң мавзолейинче углаңган... Хенертен шөл шайгамчык ыржым-шыңнып кыны берген. Ырым-чылым апарган шөлге чүс-чүс үн уялгатыпар хөрекселдер-биле күштелиргер, эң-не чоок болган эрим чаңчыс үн чаңгыланып үнген.

«Совет эрге-чагырга деп чүл?.. Чурт бүрүзүнүң ажылчыннарын улам-на хөй-биле бодунче хаара түнүп турар совет эрге-чагырганың уткасы — шаанда күүрүшкүн байлар аазы капиталистер кандыг-бир хевир-биле башкарып турганың орнунда, чогум-на карын напиталнымче ыраалаңып чоруан аңгыларның хөй санныг төлээлери ам бир-ле дугаарында күүрүшкүн башкарып турар апарганында болур...

Совет эрге-чагырга дээрге ажылчы чоңнуң массаларының тып алганы социализмче орукчур, ынчаңгаш ол—шыңныг. Ынчаңгаш — тиилеттирбес»...

Ильичиниң үнү... Бүгү чугааланып чүүлдери биледингир, ханы бодаттынган, тайылбырлаттыган түрүнү дээш, ораторнуң улуг сонуургалдыны ол үн шайгамчык бүзүреллиг-биле дамчыдып кедир. Ленинниң үнүнде Коммунистиг партияның херээнин ышкыныңа, коммунизмниң тиилелгезинге бүзүрел, хостуг улустуң төнмес-батпас чогаадыкчы күштериниге идегел чаңгыланып турар.

...55 чыл мурнунда, 1919 чылдың марттың төнчүзүнде, Владимир Ильич Ленин Кремльдиң ыңгы Бөрбек залынга кирип, фонографтың (үн бижидикчиниң) хоолайынга чыпшыр чоокшулап келгеш, сөс бүрүзүн тодаргайы-биле адап тургаш, граммофон пластинказынга бижиткен бодунуң башгайгы чугаазын чугаалаан. Таптыг-ла ол дүшта «Центропечатьтың» (Партлалганың чогаалдары-биле хандырар болган оларны тарадыр талазы-биле ВЦИК-тиң төп агентствозунуң) фото-чурук лабораториязының эргелекчизи Л. Я. Леонидов баштыңчыны чурукка тыртыргаң.

Ынчан делегейге радио дамчыдыпгазы турбаан, ынчалзажок граммофонну чер бүрүзүнгеде дыңнап болур турган. Чижээ, 1907 чылда чүгле Россияга беш чүс муң ажыг граммофонвар турган. Ынчаарда хөй чоңнуң араазынга, ыяңгыя көдээге, ырлаар-чааржактар дыка нептереэн. Ленин ону көрүңгүү-биле эскерип каажы, идеологтуг сорулгаларга ажыглаар деп шиитпирээн. Чогум-на ынчаңгаш Владимир Ильич революциниң од үе-чадазында партияның политиказын тайылбырлаар дээш, миллион-миллион бижик билбес кижилерге «үнүүт чүүлдү» үндүргеп.

«Совет эрге-чагырга деп чүл?», «Кызыл Армияга кыйгырыг», «Помещиктерниң болгаш капиталистериниң дарлалындан ажылчы чоңнуң көзээ моңгеде каңчап хостаарыл», «Транспортка ажыл дутайында», «Күш-ажыл чурумунуң дугайында», «III Коммунистиг интернационал» болгаш өске-даа пластинкалар ынчаар тыптып келгилээн. Ильичиниң үнү чүс-чүс муң үн улгатгыскылыңдан чаңгылаңып, дыка хөй кижилер Ленинниң портрет-чуруун көөрүңүн мурнунда, оон үнүн дыңналаннар.

Граммофон пропагандазының чаа херээн 1918 чылдың төнчүзүнде организастаан «Центропечать» деп агентствога дааскан. Оон эргелекчилээн чораан Б. Ф. Малкиниң чугаазы-биле алыргга, В. И. Ленин үнүүт пропагандаңы ажыкон сонгуургап турган. Чүүүн-даа мурнунда үн бижидеринге бергеп үш минута четчир ирги бе ээлп, ол хөлчок сагыш човаар чораан. «Чаңгыс секунданы-даа халас ыдарын күзевес мен» деп, Владимир Ильич чугаалаар чораан. Аъш-чем оналаадазын аъш-чем үндүрүү-биле солуур дугайында партияның X съездиниң шиитпирин пропагандалаар үжүрлүг чугааларны бижидеринге ол онаа хынамчалыг белеткенген. «Кандыг-даа арга-биле бол, көдээге дүргеп дыңнадыр херек» деп «Центропечатьтың» ажылдакчыларын Владимир Ильич далаштырып турган.

Ынчан Ленинниң чугааларын бижээн он-он муң граммофон пластинкаларын Москвадан тарадып турган. В. И. Ленинниң чугаазын дыңнаан тараачыннар: «Биске херек чүве бо-дур. Бистиң кодээ черлерге кандыг-даа солуннарга көөрде, мындыг чугааларга улуг артык бүзүреэр болдур ийин» дижип тургулаан.

Ленинниң үнүн бижээн он беш пластинкалар бар. Оларның бирги бижилгелерни СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң Төп партия архивинде кадгалаан турар. Олардан кылган баштайгы хоолгаларны Бүгү-эвилелдиг «Мелодия» деп грампластинкалар фирмазының архивтеринде камнып-биле шыгжап турар. Фирманың лабораториязынга 1949 чылда эң баштай бижиткен пластинкаларның бөттарын дыңнаан бис. Бөдүүн материалдардан ыяштап ол пластинкалар дыка элеп калгылаан болду.

«Фирманың чиңгине директору, уран чүүлдер эртемнериниң кандидады В. И. Патомов үр ойнаар пластинканы экелгеш, салыптарга, Ленинниң арыг, тода, таныш үнү өрээлде чаңгыланы берди.

— Биске кылдыңган ленинчи сериниң сөөлгү пластинказы-дыр — деп, Василий Иванович чугаалады.— Ону «Хөделиишкиннерниң чаңгыс эви болгаш пролетаржы интернационализм дүшү» деп адаар. Ленинниң чугаазын аңаа эң сайгыраңгай электроннуг кибернетика дериглоринин дуазазы-биле бижиткен бис.

Ильичиниң үнүнүң сөөлгүт аянын кадап турбаан дээш, канчаар-даа аянаа үлүг ажылдар кылдыңган. Ону 1934 чылда Грамплластрестиң төп лабораториязынга эгелээн. Үн тааржыткыраар инженерлериниң, электриктериниң, радистериниң улуг коллективиниң кызыңаан ажылының түңнелинде чүгле бижидилгеге аранаан шынаанга болган хажыдыышкыннарны этпеен эвес, харын В. И. Ленинниң чугаазында үнүүн оваа аяңгыр катап тургускан. Сеткил хайыышкыныңга дүүштүр Владимир Ильичиниң чугаазының аазы болган хевири өскерлиин тургунын шинчиледдер көргускеп.

— Фирманың үндүрүп туроры ленинчи пластинкаларның саны кайы хирел?

— Он-он миллион кезек. ССРЭ-ниң болгаш делегейниң хөй-хөй улустарының дыңнаарынга база үндүрүп турар бис— деп, В. И. Патомов харыылады.

Ленинниң үнүн салгакчыларга кадгалаан, оон дириг сөзүн биске чедирип келген кижилерге ам чурттаң чоруур бистер-даа, бистиң сөөлүүсте чурттаар салгакчылар-даа иезээде өөрүшчеттиргенин илередиптин чугаажок.

В. ИТКИН,
СЭТА-ның корр.

МОСКВА.

ЧАРЫШТЫГ ХОЙЖУЛАР

Агар хөвүзү. Оон делгемнеринде «Ак-Эрик» колхозтуң хою чаттыла берген оътам чоруур. Колхозтуң хову бригадазындан ырак эвесте хойжу аалдың коданынга келириваске, бажыңның даштында «ССРЭ-ниң Дээди Соведининң депутады С. Д. Даваның коданы» деп кызыл пөсте бижээш, аскан болду. Ажыл-ижинин дугайын хойжу чугаалап берди.

Хойжулар Совет Тывавың 30 чылының байырлалынга чедиишкиннииг ужуражыр дээш бедиткен социалистиг үлүзелгелерни алган кызымак ажылдан турар.

— Силерниң хойжу өг-бүлеңер кожаларда кыштагда Борбак-оол Баймр-оолдуң аазы-биле чарыштыг болгай. Маңаа хамаарыштыр чүнү чугаалап болур силер? —деп айтырывыска хойжу мынча дидим:

— СЭКП ТК-ның партинга, совет улуска Кыйгырыы, чер болган мал ажылының продуктуларын бүдүрериң болгаш белетээрин хөвүдериң дээш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Бүгүэвилел социалистиг чарыжының дугайында доктаалы болгаш СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң «Тывага хөй ажылын улам ынай хөгжүдер хемчегер дугайында» доктаалы бистерни улам эки ажылдаарывыңе кыйгырып, сорук киирип турар. Бо чылын бис аал бүрүзүндеп чыгымнаан. «Төлү четче алдынмас» деп чамдык малчыннарның сестип чүтаалажып турары сараджа укаанаңың хойларын алывыс. Ам коданывыста 487 төрүүр хойнуң нуругдайы олдапкан болгаш оларның чаш төлү онча-менди.

Бо юбилейлиг чылда Ховендей Шиметтиң өг-бүлеэн Хавак-Ишти кыштагда хойжу Борбак-оол Баймр-оолдуң аазы-биле чарыштыг. Хойжу өг-бүлелер чүгле ботботтарын ажар дээш маргышпаан, а харын хой ажылынга эки арга-дүржүлганы коды ажыглаан, сүме катчыл деминг ажылдап турар.

— Кожаларывыстың бистиң чарышче кыйгырганың улуг өөрүшкү-биле хүлээп алдывыс. Бо чылын дүнгүш хой алдывысса-даа, олардан дудак чок көргүзүүнү чедип алыр сорулгалыг бис—деп, Борбак-оол Баймр-оол болгаш оон өөнүң эжеэ Тыва АССР-ниң Дээди Соведининң депутадары Кара-кыс Кеней олар чугааладылар.

Оларның коданында 374 төрүүр хоюнуң оолдаашкыны адакталып келген болгаш чаш хураганнар менди доругуп турар.

Малдың баш санын 98 хуу кампаан алыр, 15 тонна мал чемин боттарының күжү-биле белетээр хүлээлгени олар алган.

Чаш хураганнарны онча-менди доруктуруп өстүрери болгаш чуртка арбын «чымчак алдынны» бээри—хойжуларның кол хүлээлгези болгай. Ынчаңгаш, ам чарыштыг ийи коданнарның эрткен чылгы түңнелдерин болгаш юбилейлиг чылда хүлээлгелерин көрүүтээлиңер.

Чарыштыг хойжулар	100 хойдан хураган (1973 ч.)	Ю-дазында 100 хойга ойлаптыр	Хойдан-на кыргаң алыр дүк (кг).
Ховендей Ш.	96	96	2,6
Борбак-оол Б.	98	95	2,4

Малдың баш санын өстүрер талазы-биле эрткен чылын Борбак-оол Баймр-оолдуң өг-бүлезининң чедип алган түңнелдери Ховендейниңнеден ажыпкавын үстүнде саннар көргүзүп турар-дыр. Төрээн колхозунга 14 чыл иштинде хойжулап, дуржулгалыг эш-өөрүнүң арга-сүмезин дыңнап, ону ажыл-ижинге ажыглап чораан олар мурнакчы хойжуларның одурүүнга киргеннер.

Ховендей Шиметтиң коданының бо чылын алган хүлээлгелери чарыштыг ажыңнеңден бедик болган. Дуржулгалыг хойжулар сарадже үнсаалыг хойларны районга өстүрериң чедип алыр дээш дидим ажылдаанының түңнелинде ам оларның коданында төрээн хойларының хураганнары ооча-менди доругуп турар.

— 100 баш төрүүр хойга онаштыр кам-галап алыр дээн хураганнарывыс саны Ховендейлерниңнеден эвээш болду. Моок бир чылдагааны—бистиң хоювус дүнгүш. Ынчалза-даа хамык ужур чүгле хүлээлгеде, санда эвес, а ажылдың түңнелинде болгай, ол көргүзээ бээр оң—деп, Кара-кыс Бардаевна чугаалады.

Хойжуларның берге, харысалгалыг ажыл-ижинің дулаалакчылары — сакманщиктер. Дүнүң карааңгыланда-даа олар кажаа иштин эргип, фонарьлар-биле чыртышпаан, төрүттүүген чаш хураганны камгалап алырына белеп. Ындыларга Ховендей Шиметтиң коданында Карты Каадыр, Шактар Долаат, Сандыкмаа Сундукмаа болгаш Алдын-Херел -Сержинмаа, Борбак-оол Баймр-оолдуң коданында Владимир Данзырың, Чооду Чамаа олар хамааржыр.

Хой ажылынга хандыкшылдыг Володяның күзелин барымдаалаан, колхоз баштаар чери оны сакманщиктедип чоруткан.

Чарыштыг хойжуларның кайызынында өг-бүлезининг херээжен эдлери депутаттар: бирээзи—ССРЭ-ниң Дээди Соведининң, а өскези —Тыва АССР-ниң Дээди Соведининң. Чоңнуң айбычызы болур хүлээлгеэин кайызы-даа төлептиг күүседип, чонга бараан бооп турарлар.

М. КАЛЧАН.

ЧУРУКТА: чарыштыг хойжулар: ССРЭ-ниң Дээди Соведининң депутадың С. Д. Даваа биле «1973 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээниң эдилекчизи Б. Борбак-оол.

Фотозу авторнуу болгаш
С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Токиода эгелээн

ТОКИО. (СЭТА). Ында садыг-экономика болгаш чэлиссаң-хөө айтырыгларының талазы-биле япон-совет чугаалажылышкыннар апрель ийиде эгелээн. Чугаалажылышкыннарда совет чазак төлээлерин ССРЭ-ниң даштыны садыг министриниң ораалачызы В. С. Алхимов баштап турар.

Дерзии хемчег

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Чилиде шериг эрге-чагыргазы улустуң социал-экономиктиг чаалап алышкыннарын узутпаар талазы-биле үүлгедиишкинниң улам кавбартып турарғ Чилиниң үлетүр хөгжүлдезиниң корпорацияязының тускай дыңнатканы-биле алырга, Улустуң чаңгыс эртинң чазаанын күүрүнеиин кылдыр хавырган турганы 120 бүдүрүлге черлерин мурнундагы ээлериниге катап дужаап бергеп. Чоонку үеде амдаа 40 бүдүрүлге черлерин оларның тааңдакы ээлериниң холунга катап эгидип бээр деп турар.

Хунта оон-биле кады ажылчы чоңнарның эрге-шөлээлеринче база халдап турар. Бүдүрүлге ээлери хөренгитенгеринің эрге-ажылын ёзугаар өртектерни улам улгаттырып турар. Бо чылдың эгезинден туре чуртта өртек-үне 40 хуу улгатхан.

Таиландыдан үндүрер

БАНГКОК. (СЭТА). Таиландыда америк шериглериниң санын азаан кызыгар дугайында АКШ биле Таиландының аразынга дугуржулга чедип алдыган.

Дугуржулгада көрүп турарын ёзугаар алырга, бо чылдың төнчүзүнге чедир «В-52» дээр стратегтиг бомбардировщиктерниң үштүң бирин болгаш 10 муң хире шериг кижилерни Таиландыдан үндүрген турар. Шериглерни оон үндүрериң майның ортай үезинде эгелээр. Амгы үеде Таиландыда 35 муң америк шериг албанныглар болгаш «В-52» дээр 50 стратегтиг бомбардировщиктер бар бооп турар.

Таиландының даштыкы херектер министерствозунуң төлээлекчизиниң медегээзинде алырга, Таиландыда доктаап турар америк агзар шериниң агаарга ужудуушкыннарын АКШ-тың чазаа таиланд чазак-биле сумелешкеп, оон чөпшээрелиң алган соонда ам кылып болур.

Шыңгыы чөрүлдээ

ЛЮКСЕМБУРГ. (СЭТА). «Ишти рынок» чуртгарының министрлер чөвүлелиниң сессиязы ында шыңгыы чөрүлдээлериң байдалында ажыттынган. Сессияның хүн айтырыында дыка хөй берге, оон иштинде Европаның экономиктиг белүүлеңишкинниң киржикчилериниң харылаалдарында амгы кризистеп үеринин аргаларының дугайында айтырыг туруп турар. Сессияга Великобританияның даштыкы херектер болгаш нацналарның кады ажылдажылгазының херектериниң талазы-биле министри Дж. Каллаган чүве чугаалаан. Европаның экономиктиг бөдүүлеңишкинниңе Англияның 1973 чылда кирер мурнунда консерваторларның хүзээп алганы «Ишти рынокка» кежигүн болуруның негелделери-биле Великобританияның чазаа чөпшээрешпес деп ол медегээзин.

Англияның бирги ээлчегде Европаның экономиктиг бөдүүлеңишкинниңиниң көрээ ажыл-ишчы политиказы-биле болгаш бөдүүлеңишкинниң бюджединге чамдык чурттарның кирип турар акша-хөреңгизиниң хемчээлдери-биле чөпшээрешпейн турар деп министр айытхан. Ол Англияның кирип турар талазы-биле саналовалдың чугаалаваан шаанда, «Ишти рынокту» шугумубиле моон соңгаар хөделирииден Англия дедагалзаар апаарын айытхан. Великобританияның болгаш ЕЭБ-ниң өске-даа кежигүн турттары маргылдаалыг кол-кол айтырыглар талазы-биле дугуржүп шыдавас чүве болза, Англияның «Ишти рыноктан» үеринин дугайында айтырыгны чоңнуң бадылаацкынынга киирер апаар деп англи министр демдеглээн.

И. Гандиниң чугаазы

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның, Бавладештиң болгаш Пакистанның даштыкы херектер министрлериниң апрель эгезинде Делиге болуур үш талалыг чугаалажышкыннары үш чурттуң аразында ам-даа шиитпирлеттинмээн айтырыгларны шиитпирээриге болгаш Мурнуу Азия динке бижиг тайбының тургузарыңга дузалаар дээрзинге идеген турарын Индияның премьерминистри Индира Ганди илергейлээн. Үш чурт ол айтырыгларны шиитпирлээш, боттарының курлавырларын боттарының удыстарының амыдырал дединдин экижиддеринге ажыглаар деп, Трипура штаттың кол хоорөнү Агартала болган массалыг митингиге чүве чугаалап турган, Индира Ганди демдеглээн.

И. Ганди Индияның иштики политиктиг база экономиктиг байдалынга доктаагаш, чуртта тургустума берген түр бергедээшкиннерни боттарының кызыы партижин сорулгаларынга ажыглаарын ораалдажып турган реаксылыг күштерин шыгыызы-биле шүүмүүлээн.

Сайгонну деткивишаан

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Каттышкан Штаттар Сайгонга шериг, экономика болгаш политика-даа талазы-биле деткимче кылырындан ойталаар дивейн турар. Ол дугайын сенатор Э. Кеннедиге чагаазының АКШ-тың күүрүне секретары Г. Киссинджер медегээзин.

Каттышкан Штаттар биле сайгончу эрге-чагырганың аразынга албан шүүмү-биле болгаш конгресстиң бадылаазы кереэ чок-даа болза АКШ-тың чазаа аңаа шериг болгаш экономика-даа талазы-биле дузалаарын бодунуң «хүлээлгези» деп санап турар. Күүрүне секретарының бадыткан турары-биле алырга, ындыг «хүлээлге» АКШ-тың Вьетнамда болуушкынга үргүлчүледдиг болгаш хамаазы-биле киржип келгениниңеп» алдыңып турар.

Чагаада дыңнадып турары болза, 1974 сан-хөө чылында Сайгонга 1,1 миллиард доллар шериг дузаламчызын бээр, а 1975 сан-хөө чылында чазак чери конгрессten 1,6 миллиард долларны чагыыр апаар.

Ол чагааның оон сагыш-сеткилин дувуредипкенин Э. Кеннеди медегээлээн. Ында айыттынган политика «бистер боттарывыстың Индия-Кыдатта холбаарлаашкыныстың ам-на соксадыр-дыр бис дээрзинге идегелди ок-сундуруп турар» деп сенатор айытхан.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

● **ВАШИНГТОН.** Каттышкан Штаттарда мениг херектер үүлгедир чоруктар улам кедерең турар. Эрткен чылдың сөөлгү үш айында чуртка кыягап аймактыг мениг төрөөттерниң саны оон мурнундагы үш квартелда турганыдаан 16 хуу өскенин истелге чорударының Федералдыг бюрозу дыңнаткан. Ылаңгыя ортумак болгаш үүрмек хоорайларга, ол ышкаш хоорайлар чоогунга мениг херектер үүлгедир чорук ковүдеп турар.

Истелгелер кылырының Федералдыг бюрозунуң медээзи болуп турар мениг херектерни долузу-биле көргүзеңейн турарын парлайга айтып турар. Үүлгедип турар херектерниң саазулуг санын көөр болза эрге-чагырганың айытканындан ыракта хөй болуп турары кымга-даа чажыт эвес деп, «Вашингтон стар-ньюс» солуп бижээн.

Федералдыг бюронуң медээзин тайылбырлап тургаш, АКШ-тың иштинде министри У. Сэксби ынча дээн: «Чуртта мениг херектер үүлгедир чоруктуң өзүп турары кедерээ, оон кол чылдагаавыларының бирээзи болза аныяктарның хөй нуруузуунуң ажыл чок болуп турары, ол ышкаш лыка хөй херек үүлгедиичилерни кандыг-даа кеземче харыысалгазынга оналаңнайн турары болуур».

● **РПО-де-ЖАНЕЙРО.** Од хоорайга төкси ажыглаарының хөлезизи 50 хуу ажыг өскен. Оон чылдагаавы — бензинге болгаш өске-даа кывар-чаар материалдарга өртектиң ажжок өскени болдур. Апрель 1-ден эгелеп бензинге, кывар-чаар материалдарга өртекти сы-даа 32 хуу өстүрер деп турарын тускай дыңнадыгга айтып турар.

● **РАБАТ.** Комитеттиң даргазының ораалчызы, ССРЭ-ниң Дээди Соведининң депутады Г. А. Жуков баштап, Тайбың камгалалының совет комитединиң делегацииязының Марокконга пайырлыг аян-чоруу доозулган.

Совет делегация чуртка аян-чорук кылган болгаш Марокконуң тайбың комитединиң, чуруттум ялыы-бүрү политиктиг партияларының болгаш хөй-ниитти организацияларының төлөлекчилери-биле ужуражымышкыларны кылган.

Делегация «Марокко-ССРЭ» пайырал ассоциацииязының, Марокконуң күш-ажыл эвилелиниң удуртукчулары-биле чугаалажыкан. Пайырлыг санал-оналарын солчуушкуну болгулаан, оон үезинде делегейниң чугула айтырыгларыңа, ылаңгыя Чоокку Чоюн чүвее хамаарышкан айтырыгларны, совет-марокко кады ажылдажылганы хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалажыкан. Дүшкүүлүт чоруктуң чавырыылдырар, бүгү делегейге тайбының бижиглаар дээш империализмге болгаң колониализмге удур демиссежин турар бүгү национал күштерни сырый каттыштырарының эргежок чугулазын база демдеглээн.

● **КАНБЕРРА.** Чаа Мурнуу Уэльс штатта бензин кудар машиналарның чолаачылары ажыл соксаткан болгаш күш-ажыл төлевирин улгаттырарын, күш-ажылдың байдалын экижиддерин негээн. Ол ажыл соксадышкынының түңнелинде делегейниң «Шелл» дээр нефть компаниязының автомашиналарыңа бензин кудар черээрже болгаш техниктиг хандырылга станцияларынче бензинни болгаш дизель одалгазын бербестээн. Сидней-де бензин кудар ийи муң ажыг станцияларында грамм-даа бензин чок, а ажылдан турар ийи-чаңгыс станцияларның чоогунда машиналар шуушпаан турган.

● **ЛОНДОН.** Сөөлгү 15 чылдарның дургузунда Англияның эмнелге черлериниң саны 9 хуу кызырылган, а варыг улус чыдар оруннар 6 хуу кызырылган. Бодүүн кезип эмнэшкинни кылдыртыр дээш хөй-хөй муң англичаннар үр үеде маңаар ужурга таварыжып турар. Аарыг кижилер бүдүн чыл иштинде золчээн маңаар ужурга таварыжып турарын парлалга демдеглеп келген. Чуруттуң дыка хөй клиникаларында болгаш эмнелгелериниде медицина ажылдакчылары чедиишпейн турар.

(СЭТА).

Камбоджада дайын чорудулгазы

БАНГКОК. (СЭТА). Камбоджадан кээп турар медээлерни ёзугаар алырга, патриоттарның ийи неделя мурнунда ээлеп алганы эрте-бурунгу хаан пайысылалы — Удонг хоорайның девискэриниде хостаалга күштери-биле пномпеньчи эрге-чагырганың аразында кадыг-дошкун тулчуушкуннар чоруп турар. Пномпеньчи эрге-чагырганың чагырыкчызы Лон Нол бодунуң аг-шеринниге ол хоорайны кайчап-даа турган, дедир эжелеп алыр дужаалды берген турбуже, бүгү-ле ораалдажышкыннар бууран дужуп турар. Хостаалга күштери лоннолчу аг-шериглериниң шаап халдаашкынларын ойтур шапкаш, боттары удур шаап халдаашкынны эгелээн болгаш Удонгтуң чөнге талазында 5 километр черде турар Помглуонг чурттакчылыг суурдан дайынны үндүр ойладып чорудупкан.

Чурттуң хемчээл талазы-биле ийиги порт хоорайы Кампотка пномпеньчи шериглериниң бир ай иштинде патриоттарга бүзүллеттирип келген гарнизонуңуң байдалы дыка берге бооп турар.

Хоорайның мурнуу болгаш барыын талазында дайынның туруштарынче патриоттар миномёттар-биле күштүг адыышкынларны кылбышаан, удур шаап халдап турар. Кампотта бүзүллеттирген шериглериң уштуп алыр дээш пномпеньчи командирлал черидүү-далаш хемчеглерин ап турар. С-130 деп америк транспорт самолёттары хоорайже немелде күштерни, а ол ышкаш бөө-чепсекти болгаш ончемзекти октап берип турар.

Пномпеньчи наймыылалдан 8-де километр черде дайынның каштаалдыг черлеринче патриоттар халдаашкынларны база кылгылаан.

Түңнелин үндүрерге

ЖЕНЕВА. (СЭТА-ның корр.). Чагыг киирериниң хуусазы мартның 31-ниң дүн ортузунда төнген соонда, 1980 чылдың чайгы олимпий оюннарын организастаар үжүрлүг черлериниң бажыңызынга оскерилге болбаан. Моок мурнундагызы ышкаш ийи кандидат: Москва биле америк хоорай Лос-Анжелес хөөнөр арткан.

А шынаарга Лейк-Плэсидтен (АКШ), Вангувердөн(Канадa) ашыөө база бир Шамони (Франция) деп хоорай «80 чылдың ак олимпиадазының» эзэ болур кузелин база илередиптин.

1960 чылдың олимпий оюннарын хүттүрер черлер дугайында шиитпирни Делегейниң олимпий комитединиң бодунуң октябрь төнчүзүнде Венага болур сессиязында хүлээп алыр.

Акы-дуңма Польшаның уран чүүлү

Польша Улус Республикавың 30 чыл оюнга холбаштыр ССРЭ-де эгелеэн польша культураның хүнериниң дугайында парлалга конференциязы болган. ССРЭ-ниң культура министри Е. А. Фурцева чыылганнарга аалчыларны — ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ПУР-нуң культура болгаш уран чүүл министри Юзеф Тейхмага баштаткан ПУР-нуң партия-чазак төлээлерин танныттырган.

Москвада ажыттынган культура хүнериң — польша-совет культура харылаазаларының төөгүзүнге аң улуг болуушкун-дур—деп, Ю. Тейхма чугаалаан. — Од баймралдың хемчээлиниң дугайын дараазында саннар хереглелп турар. ССРЭ-ниң бүгү-зе эвилелдешкен республикаларының бир чүс хоорайларынга Польшадан келген уран чүүлдүң 800 хире мастерлери боттарының мергежилин көргүзерлер.

Ю. Тейхманың ол болуушкуннардан эң онаалап аймтаан чүүлдери — «Польша чуруга уран чүүзүнүң эртинелери», «Польша — чурт болгаш кижилер» деп делгелгелер болган. Хөй санныг чогаадыкчы ужуражымышкыннар, санал-онал солчуушкуннары болгулаар. Оларга ийи чурттуң культуразының болгаш уран чүүлүнүң сураглыг ажылдакчылары ужуражырлар.

Акы-дуңма ийи чурттуң культуразының төөгүзүн чугаалаш, Ю. Тейхма сөөлгү үжен чыл дургузунда оон улам хамылаанын демдеглээн. Чижээ, сөөлгү үжен чыл иштинде ПУР-га очуулдуруп, парлаан номнарның дөрттүн бири совет авторларның номнары бооп турар. Оон-биле кады ол-ла үеде польша чогаалчыларның муң ажыг номнарын Совет Эвилелинге очуулдуруп, парлаан. Амгы үеде польша хоорайларының театрларында орус классиктериниң эртинелери болгаш совет авторларының шинилери үзүк-соксаал чокка үнүп турар. (СЭТА-ның корр.).

МОСКВА.

КУБА РЕСПУБЛИКА. Сантьяго-де-Куба хоорайда шериг шивээзи турган Монкадаңы бо чуруукта көргүскен. Фидель Кастро баштаан аныяк революсчулар 1953 чылдың июль 26-да бо шивээзиге халдаашкын кылганнар.

М. АЛЬПЕРТТИҢ фотозу. ПМА.

КУР-ЧЕР СУУРДА БАЙЫРЛАЛ

КУР-ЧЕР СУУР (Курган область). (СЭТА). Улуг хемчээлдиг көдээ ажыл-агыйлыг районнуң төвүнде турар Кур-Чер суур кур болгаш курукан черлерни шиңгээдип алырының 20 чыыны байырлап эрттиреринең төвү апарган. «Сибирьниң эргинниниң» аксында 600 муң гектар эң эки хөрээнниг кур черлерни тарылгага ажыглаар, областтың колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге тараа садарын үш катап хире өстүргеш.

Ленинградтан, Свердловскиден, Ижевскиден, Волгоградтан келгеннер түс черниң үнделиг чурттакчылары тараажылар-биле кады Урал мыдының ховуларынга бедик дүжүттүң чаагай хөрээнүн аңдарып, боттарының күүш-ажылчы ээлчээн кеңгиргей вагоннарга, брезент майгыннарга чурттап турган эгелээннер. Партия болгаш чазактың кур чер крайның улам ыңай хөгжүдер дугайында хүн бүрү салым турар улуг ада-сагыш салымшыларының ачызында олар ам шиитиндиве 3,5 миллион дөрбелчин метр чаагайжыды туттунган чуртталга бажыңнарын алган. Суур бүрүзүндө школалар, культура бажыңнары, амыдыран-хандырылга комбинаттары туттунгулаан.

Бо чылын областың кур чер зоназының хову ажылдакчылары бир гектардан-на 20 центнер чаагай дүжүттүг өстүрериң шиитиптирлээннер. Кур чер районнуның колхозтары болгаш совхозтары техника септелгезин, үрезин белеткелин хамыктыг мурнай доозаш, база бир күш-ажылчы тиилелгезин чедип алганнар. Малдан азыр продукшынны күрүнеге садарының графиги оранчок мурнап турар.

ХОВУЖЕ УДЕЛГЕ

ВОЛГОГРАД. (СЭТА). Культура бажыңынга улус чык долу. Сценада —«Маяк» совхозтуң Вербовск салбырының хоочун механизатору А. И. Годовлев. Ук салбырның удуртукчузу В. Н. Мохов тараажының хөй чылдар дургузунда кылып келген ак сеткилдиг ажылынга өөрүп четтиргенин илереткишпээн, бо чылын база-ла чаагай дүжүттү тарып өстүрериң аңаа күзээн. Чер ажыл-агыйының хоочунунга суурнуң бүгү чурттакчылары база ол черниң школазының пионерлери изиг байырны чедирип, аңаа тураскаадыг белектерин тывыскан.

Дараазында сценага эртен бир дугаар-ла боттары черни чарып кирер аныяк механизаторлар көстүп келген. Аныяктарның өмүнээнден Владимир Живитько мыктыг хөрээнүнүң довураан алдышаан, тараажының чагыын алган. Ол төрээн черниве шынчы болуур болгаш ада-ларның күш-ажылчы чанчылдарын уламчылаарын дамгыраглаан.

Чылганнар часка техниканың белеткелин күш-ажылды организастаар звенону көргүскен аас журналын кончуг кичээнгейлиг көргеннер. Ол ышкаш чарыштың чаа-чаа хевирлериниң дугайында тарылга үезинде механизаторларга моральдыг болгаш материалдыг деткимчени канчаар көргүзерин аас журналындан эки биилеп алганнар.

Калачевск районнуң Вербовск суурунда Культура бажыңынга часкы хову ажылының эгелээринге тураскаатказ ол кежээ бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң концерти-биле доозулган. Аңаа Донга биилдингир казак хөөнүн ыры болуу уран талантызын бараалгаткан.

КЫЗЫЛ КОЖААЛАР

ЧИТА. (СЭТА). «Кара-Хөлдүг» (Даур ховузунда Харанор хөмүр-даш разрезинь ынчаар адаан) бодунаан шөйдүнген оруу-биле бирги квартална планнаан ажыр кастынган хөмүр-даштың алдан дугаар эшелонун чоруткан.

Харанор беш чылдың дөртку чылында беш миллион тонна хире хөмүр-даштыг бээр. Бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш шахтерлар социалистиг чарышты калбарткан. Разреате бүдүрүгениң мурнакчыларынга моральдыг деткимчени калбаа-биле көргүзүп турар. Оон бир хевири болаа, эң бедик көргүзүүлер дээш кызыл кожааны тыспыры болур. Шак ынаыг хүндүлүг эргенивир-ле дугаарында Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнериниң эдилекчизи А. Т. Майборода удурткан экскаватор экипажы алган.

Дүргеп эмчи дузазы чедирери—онзагай албанның бирээзи. Оон эмчилерге түгле турар черинге чалаалгага барып турар эвес, херек болза, кайнаар-даа баар. Мону Кызыдың дүргеп эмчи дузазы чедирер станциязының ажылчорудулгазындан көрүп болур.

Февраль 25-те Красноярск крайның Ермаковск районунуң Успинское суурундан телеграмма келген: «Бир дугаар божуп турар 28 харлыг Елена С. уруг дүжүрүпкеш, берге байдалда чыдар, дузадан көргүзүп көрүнер».

Ынаыг кижиниң амы-тынын айылында деп чүвени эмчилер эки билир. Станциянның кол эмчизи Кызылда божудулга башкылының специалистери-биле сүмелешкеш, акушер-гинеколог Анна Семеновна Дервоедова, анастезиолог Иван Михайлович Никитин болгаш кезер эмчининг сестразы Марфа Андреевна Дубовская оларны вертолетка олуруткаш, доп-дораан чоруткан. Успинскоеге баргаш, аарыг кижини шинчилеп көөрге, оозу барык өлүг болган (ынаыг термин медицинада бар). Эмчилер ол черниң участок эмнелгезинге парып, берге кезинишкинии кылгаш, бергедээн кижиге 1,5 литр хан куткаш, дургизип алган. Бо хүннерде аарыг кижиниң байдалы экижээп.

Бо түгле чаңгыс чижек-тир. Чаа чылдан бээр Кызылдың дүргеп эмчи дузазы чедирер станциязы самолет болгаш вертолет-биле 115 катап, а оларның хонуп шыдавас черлеринге азы үелерде (ыланган дүне) автомашиналыг 16 катап районнарже чалаалгага чоргаараар. Ол чалаалгалар түгле эң берге таварылгаларда болуп турар.

Дүргеп дуза чедирер «Скорая помощь» кажан-даа белен, шериг дылынга чугаалаарга «бирги чергениң белениңде» турарын аңмадырал бадыткап турар.

...Дүнекиниң 00.20 шак. Туранда медээ келген. Аарыг, кемдээн кижиге парып кезинишкин негеттинип турар, дуржулгалыг эмчиден чорудуп көрүнер—деп, телефонбиле ол черниң кезер эмчиин дилээн.

Станцияның дежурный эмчизи ол дилегни республика эмнелгезиниң озал-ондак болуушкуннарының талазы-биле салбырының эргелекчизи Виктор Александрович Верещагинге дамчыткан. Дүн ортузу турган-даа болза, Виктор Александрович каш минута эрткен соонда, Туранче тутсупкан. Бедик мергежилдиг, дуржулгалыг эмчи дузаны чогуур үезинде чедирген.

Чамдык таварылгаларда (харын барык-ла таварылга бүрүзүндө) дүргеп дуза чедирер эмчилер боттарынга бүгү харыысалганы алгаш, янзы-бүрү операцияларны дидим кылыр, болур-чогуур аргаларны хереглээр ужурга таваржыр. Чоокта чаа ыраккы Күнгүртүгдеп медээ кегпеп: «дүргеп дуза херек». Ол үеде Күнгүртүгже самолёт ужар арга чок турган. Байдалды бүгү талазы-биле ооренип көргеш, станцияның кол эмчизи Михаил Герасимович Шабаев мынчаар шиитирлээн: «Кижиниң амы-тыны үнелиг болгай, а станцияга бижиглаан самолеттар болгаш вертолеттарның ужудукчулары дуржулгалыг, бүгү-реддиг эштер, ынчангаш Күнгүртүгже самолетту домей-ле чорудар херек».

Ужудукчулар агаар чежеда багай, чер ырак, тайгасынпар ажылдыр-даа болза ынаар чоруур деп күзелин илереткиннер. Эмчи Шабаев аэропорттуң удуртукчуларынга ол дугайын чугаалаш, харыысалганы ап, самолетту чоруткан. Түнелинде аарыг кижиниң тынын ап шыдаан. Ол ужудуушкунну ужудукчу В. Гордеев күүседеткеп.

Бо бүгүнү станцияның ажылдакчылары аңаа-ла, хүнбүрүнүң үүлези кылдыр санап турар. А херек кырында кижиниң тыны дээш чеже хире маадырлыг чорукту олар көргүзүп турарыл! Эмчилер, сестралар уйгудыштыг, өг-оранныг, уруг-дарыглыг, хоглээр, дыштанып база күзелдиг, бистиң-биле кады-кожа чурттап чоруур кижилер-дир. А херек апарганда ол бүгүнү артынга катташ, дүн-хүп дивес, ыштың соогу, чайның пәни, черниң ыраа-даа хамаан чок, кижиниң амы-тыны дээш демиселче кириптерлер.

О. ИРГИТ.
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТА: (солагай таладан) анастезиолог Иван Михайлович Никитин, кадык камгалалының тергиини, хүндүлүг донор, 42 чыл дургузунда медсестра болуп амылдап келген Марфа Андреевна Дубовская болгаш РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи Анна Семеновна Дервоедова.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Көрүлдениң бирги. ээлчээ чоруп тур

КӨРҮКЧҮЛЕР ТААРЗЫНМААН

«Чыраа-Бажы» совхозтуң төп суурунга ында бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң конперти боол эртken. Совет Тываның 30 чылынга тураскааткан көрүлдениң бирги ээлчээнің чорун турары ол.

Көрүлдеге кирген номерлериниң аразында идейлиг ужур-утказы хаңы, солун коргүзүглер хөй болган. Аңы-аңгы организациялардан Хомушку Өлчей-оол, Владимир Күжүгет, Донгак Ыспан-оол, Татьяна Ховалыг, Николай Хөвдан-оол, Баазан Адар-оол дээш өске-даа күүседикчилерни мактап болур.

Ийи хүн үргүлчүлээп көрүлдениң түнелинде бирги черни уруглар садының коллективи, пәйгизин — совхозтуң контора коллективи, үшкү черни ажылчын кооперация ап, дипломнар болгаш өртектиг белектер-биле шаңнаткылаан. Көрүлдеге кирипшки дег шупту организациялар хаара туттунмаан. Ылаңгыя тудуг, төп шаң коллективтери болгаш Шык-Бажы, Мажалык сүт-бараан фермалары кирипшээн.

Чыраа-Бажы Культура бажыңында баянист чок болганындан үделге чокка номерлер күүседири черле кончуг таарымча чок. Үп улгаттырар херексел чогундан демир-хомус ойнакчыларының хомузунуң үнү дыңналбас, түгле эрни, холу шимчээр.

Совхозта партком (секретары Г. Канчыыр-оол), кәдәо Совет күүскому (даргазы К. Комбукай) көрүлденің негелделерин чонга эки таныштырбаан. Жюри комиссиязынга таварышкан-на кижини кирип алгаш, күүселдерге чогуур үнеледдп боорынче сагыш салбайн баар таварылгалар мооң мурнундада тургулаан. Оон ужурудан чамдык кошкак көргүзүтлерни безин албан-биле мактап үндүрүп келир хөөннер бар. Ол черле шын эвес. Колла чүве тывынгыр, чогаадыкчы номерлерни үнелээри болгай. Бот-тывынгыр уран чүүл дээш ужуру-даа ында. Бир тәә көрүлдени эрттирип турар чүве болганда, тускай эртемниг методистерни түге чалап албазыл? Шак ынаыг эпчок чүүлдериниң уржуундан утка-шынары чавыс, күүселдеэи багай концертиг организацияларга шаңналдыг черлерниң тыпсыттарынга көрүкчүлер көзүлдүр-ле таарзынмаан. Ажыы-биле чугаалаарга, школа коллективиниң конперти черле бедик деңнелдиг болганынга кым-даа өөрүүр.

Ам удавас салбырлар арагынга бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдеэи эгелээр болгай. Бо үстүнде илереэн четпестерни катаптавазы чугула.

К. ЭКЕР-ООЛ,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

ТУРГАН БОЛЗА—ЭКИ-ЛЕ ИЙИК

«Торгалыг» совхоз өвүр районда эң хөй чурттакчылыг ажыл-агый. Совхоз төвү — Торгалыг суур республиканың суурлары-биле бир дөмей чаагайжып, хөгжүп орар. Чонның культура амыдыралы чых келген тудум-па эки-ле ийик. А бистиң Культура бажыңывыс чогуур негелдеге четпес, көрүкчүлер залы бичии, тар, кажан кино, концерт болганда көрүкчүлериниң чартык кезии туруп алгаш көөр ужурга таварыжыр.

Школа пазыны четпээн бичии чаштарны хөгжүм үделгеэи-биле ырлаар, танцылаар, хөгжүмнүг оюнпарны организастаар ужурлуг турда, кижизидикчи башкыларның талазындан четпес ажылдан турар. Бичии чаштарның концертин байырлалдар таварыштыр ада-иелерге көргүзүп турар болза, ада-иелерге, бичии чаштарга-даа өөрүнчүг ийик.

Чоокта чаа Торгалыг ортумак школазының өөреникчилериниң уран чүүл көрүлдеэи болуп эрткеп. Ону көрүп орарга, чаа чогаадыкчы чүүлдер бар-даа болза, четпестер хөй боол турар. Мооң кол-ла чылдагаанны ыры башкыларыны ол эртемче шоолуг кичээнгей салбас чоруудда дээрэи билдингир. Программада кижизидилге-патриоттуг ырлар эвээш. Бир эвес школага ыры кичээлин тускай программа бэлгээр эрттирип турган болза, бо четпестер турбас ужурлуг.

Районнуң культура килдиэи Торгалыг суурга уругларның музыка школазын ажыдар талазы-биле хичээнгей салыр үе келген. Музыка школазын ажыдар болза суурнуң культура амыдыралынга улуг идегелдиг болуру чугаажок. Ол ышкаш чаа Культура бажыңының тудуун эгелээр талазы-биле дарый хемчегдерни алырын чогуур черлерден суурнуң чурттакчылары улуг идегелбиле манап турар.

Э. ДОНГАК,
Культура бажыңында урап чүүл удуртукчузу.

ОСВОД темазынга

Бо ниитилелге кирип алыңар

ОСВОД — ол дээрге тургустунганындан бээр 50 чыл болганын эрткен чылын демдеглеп эрттирген, бистиң чурттувуска массалыг эки тура ниитилелдиниң бирээзи. Ол хураангайлап каан сөстерни орузундан очуддурарга — сугга дүшкеннериң амы-тынын камгалаар ниитилел дээп.

Чылыг үе келирге-ле бистиң республиканың чурттакчылары күчүлүг Улуг-Хемниң эриктеринге, хөй санныг доора хемнерге, хөлдерге эштип, дыштанырынга ынак. Ындыг болбас аргажок: сут, хүп, агаар — ол дээрге кадыкшылдың үнер дөстери деп санап турар болгай. Суг—кижиниң өңнүү. Ынчалза-даа чогум-на аңаа азал-ондак болуру бо-ла таварышкылар.

Сан-чурагайларны барымдаалар болза, сугга эңдэрү чоруктуп 35 хуузу сугга дүжериндеп камгалаар хайгаарал черлериниң болгаш ставцияларның девискээриндеп дашкаар болуп турар. Ынчангаш сугга дүшпеп кижини чүгле оон чоогунга, азы кады турган эжи камгалап ап болур ышкажыл. Сугга болгаш сут чоогунга дыштанырын күзээрлер чүс-чүс болганда, ол буянныг херектэ эки билир, дидим болгаш эрес-кашпагай кижилер хөй-ле болза эки дээрэи билдингир. Шак ындыг эки-турачылларның ниитилелин ОСВОД каттыштырып турар.

Сугга дүжер, амы-тынындан когараар чоруктарның үнүп кээп турар чылдагааннарын ямаа-бүрү. Кижилериниң эштип билбеэнинің хараазындап-даа, бойдустуң азал-ондактыг таварылгаларындандаа, бичө хемчээлдиг судноларны ажыглаар талазы-биле дүрүмнерни сагываанындандаа болу бергилээр. Сугга эңдэрининг кол чылдагаанындың бирээзи — сугга эзлик эштирип, азы хемелиг чораап арагалаарындап болуп турары эвээш эвес болгулаар. Эрткен чайын республикага ындыг ямаа-бүрү чылдагаанныдан сугга эңдеп, амы-тынындан чарылганнар бар. 1973 чылдың май 25-те Чагытай хөлге үш эзирик кижи балыктап турда, хемези аңдарлы берген. Ол өйде балык камгалал инспекциязының ажылдакчызы эш Спиридовов таварышкаш, ол эр улусту оон ужулган. Эш Спиридовов ОСВОД-тун идепкейлиг кежигүнү. Сугга дүшкеп улустуң камгалаар талазы-биле ол чеже-даа ындыг эрес чоруктуу кылган. База-ла эрткен чайын идепкейлиг осводчу, Чедер куроттуң кол эмчизи Людмила Кыргысовна Тока сугга дүшкеп бичии оолдуң амы-тынын алган. Оон бодунга хөлдүң суу дыка айылдыг турда-ла, бо хереэжен кижи оны безин хөрөккеалбаан. Ындыг таварылгалар кайы хөй.

Бистиң республиканың албан, организация, будурүлге чергелеринде бо ниитилелдиң эге организациялары эвээш эвес. Сугга дүжер чаңгыс-даа таварылга болбазын дээш демисежин турарлар оларның аразында хөй. «Тыва коммунэнергода» (даргазы аш Белков), Сан-хоо министерствозунда (эш Романовский), республиканың одаар түүл сайгарар конторазында (эш Панышев), Садыг министерствозунуң өөредилге-курстар комбинадында (эш Лавриненко) дээш өске-даа чергелерде ОСВОД эге организациялары эки ажылдыгларга санадып турар.

Кады-кожа чурттап, ажылдап турар өөрүүлер, эштеринер болгаш оңлуктеринерге ОСВОД-ка кирип алырын сүмелеп, сугга дүшкеннерге дузалап шыдаар кылдыр, улустуң культурлуг дыштанылгазы эң-не таарымчалыг болурунга салымшкыныңар кириңер, эштер.

Н. БЕРЗИНА,
республиканың ОСВОД чөвүлелиниң даргазының оралакчызы.

Суг кырынга шимчээшкин инспекциязы

Тыва хемнер болгаш хөлдер-биле байлак. Ынчангаш улустуң хөй кезии чайын аңаа селгүүстеп, оларның эриктеринге дыштанырын күзээрп билдингир. Түгле Кызылда безин муң хире моторлуг хемелер санаттынып турары ону херечилеп турар. А районнарда кижилериниң ындыг травспортту садып ап турары база эки. Биче хемчээлдиг судноларны моон соңгаар улам ковүдэриниң барымдаалары бар.

Автотранспорттуң автоинспекция чок туруп шыдавазы ышкаш, биче хемчээлдиг судноларны флодун башкарарын чаңгыс аай болдурар херек.

ОСВОД-тун Төп чөвүлелиниң чашында биче хемчээлдиг флот талазы-биле Кол эжиндирилге-техниктиг инспекциязы Тыва АССР-ге биче хемчээлдиг флот талазы-биле Красноярскиде крайлар аразының инспекциязының будурүлге-инспектор участогун тургузар дугайында доктаалды хүлээп алган. Ол участок эрткен айда бисте тургустунган. Моторлуг хемелерниг кижилер ук участоктуң эргелүүлелгелериниң дугайын билээ чогуур. Эжиндирилге херекселдериниң техниктиг байдалын болгаш оон ажыглалыңың ук чер контрольдаар апаар. Автомашина болгаш мотоцикл ышкаш, моторлуг хемелер чылдың-па техниктиг көрүлдеэи эртер. Будурүлге участогу февраль айдан эгелеп биче хемчээлдиг судноларның дандылаашкынын чорудуп эгелээп болгаш оон соонда оларга судно билетлерин база дутаарларын берип турар. Ол ышкаш будурүлге участогундан биче судноларның сепгелгезинің болгаш ажыглалының талазыбиле мергежилдиг дузаны база ап болур.

Ындыг участокту тургускапы-биле кады суг транспортунуң эдилекчилериниң иегелделе улгатканын айтыр херек. Моторлуг хеме башкарарының шыпайлгазы чокка ырак эвес безин чоруурун биче хемчээлдиг судноларны ажыглаарының чурумун каржыбыле үрээп деп санаар.

ОСВОД-тун хөй санныг киржакчилери бистиң республиканың сугларынга шимчээшкинниң чурумун сагыырынга суг кырынга чоруурунун инспекциязынга дузалаар дээрэинге идегел улут.

Г. КОВАЛЕВ,
Кызыл хоорайның ОСВОД чөвүлелиниң даргазы.

СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ●

ИЙИ ДАКПЫР ЧЕМПИОН

Республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң шыдыраага эдлчегиг чемпионады доозулган. Тиилекчилер болгаш шиландектер тодаратгынган.

Сөөлгү салыпта чедир маргылдаанның киржакчилерин баштап турган С. Идамны он беш дугаар окопда арыг тиилелге-биле удуп алган О. Бегзи 11,5 сааныг апаргаш, чемпион ат чедер кордакчыларның бирээзи болу бергеп. Ынчалза-даа дуржулгалыг шыдыраачы С. Идам Ч. Сотпа-биле сөөлгү салыпында хайыынашкаш, бир дугаар черни бүүрелдиг чаалап алган.

Сарыг-Септиң С. К. Тока аттыг ортумак школазының башкызы С. Идам маргылдаага киришкен 15 көдээ шыдыраачыларның онун уткаш, дөрт кижи-биле хайыынашкаш, чаңгызынга уттурган, ниитизи-биле 12 санныг ап, республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң чемпиону болган.

Ийиги черни 15 салыгдан 11,5 санны чедип алган Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң чолаачызы Бегзи Өнер-оол ап, шырак шыдыраачы адын сыкпаан.

Үш дугаар черже 10,5 санны ап Кур-Чер суурда ортумак школаның башкызы Ооржак Сенлаң үнген.

Чемпионаттың тиилекчилерин облпрофчөвүлелдиң болгаш «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң мурнундан мактаалга бижиптер болгаш өртектиг барааннар-биле шаңнаан. Ийиги разрядчыларның ниитизиден бир дугаар разрядтың шыдыраачыларынга удур эң эки түүнелдиг Тожунуң Ий школазының директору Чапай Сотпа көргүскен. Ол 5 бирги разрядчының ийизин үткаш, бирээзи-биле хайыынашкан.

Шыдыраачыларның хоочуну, маргылдаанның киржакчиларының улуг назылыңга тускай шаңналды Таңдының Бай-Хаак ортумак школазының башкызы Буянды Хомушкута тывыскан.

Чемпионаттың чараш салыны Бегзи Өнер-оол Чапай Сотпа-биле ужуражыгазынга коргүскен.

Бо чемпионат-биле чергелештир республика башкыларының бирги черн дээш маргылдаа болуп эрткен. Маңаа база катап Сюрюн Идам чемпионнаан.

Чөөн-Хемчик районнуң Ийме ортумак школазының башкызы Х. Монгуш ийиги, С. Ооржак (Таңды) үшкү черни эзлээннер.

Херээжеңнерден Мугур-Аксы школазының башкызы Лидия Кан-оол чемпион болган.

Спортчуларның бо ийи маргылдаазынга ийиги разрядтың 5 шыдыраачызы бирги разрядтың ойнакчылары апарганнар.

Бир дугаар разрядтың нормазын «Урожай» чемпионадынга Эрзиннің Ленин аттыг колхозунуң механиги Дадар-оол Буду, Улуг-Хем районнуң башкызы Биче-оол Дүүтбан, республиканың башкылар маргылдаазынга Хамааты-оол Монгуш (Чөөн-Хемчик), Тожунуң Аазс ортумак школазының башкызы Кол Кушкаш. Чөөн-Хемчикте Алдан-Маадыр школазының башкызы Биче-оол Ооржак олар күүсеткилээн.

Ийи дакпыр чемпион С. Идам бо маргылдаа үезинде спортчу тура-соруктуун, тиилелгезиг туруштуг чүткүдүүн көргүскен.

Д. САЛЧАК.

МӨГЕЛЕР ЧОРУПКАН

Сибирь кубогу дээш Кемеровага болур Бүгү-эвилелдиң хостуг түрет маргылдаазынга киржири-биле бистиң республиканың мөгелери дүүн чорупкан.

Тываның командазының составында спорт мастерлериниге кандидаттар башкы институдунуң студентилери Александр Кундан, Николай Монгуш, Владимир Биче-оол («Спартак»), Сергей Седенбай (Чадаана), бирги разрядчылар Мөнге Чадамба («Спартак»), Лайынчы Минчиир-оол (Балгазының профтехучилище), ССРЭ-ниң спорт мастери Ооржак Чадамба олар киржир.

Бүгү-эвилелдиң бо маргылдаазынга эвилелдешкен республикаларның, АССР-лерниң, крайларның, областарның, хоорайларның шилиидек командалары киржир. Бирги, ийиги черни алган мөгелерге ССРЭ-ниң спорт мастери деп атты тыпсыр.

О. ШОЖАЛ.

Шефтээшкин

Тес-Хем районнуң Белдир-Арыг суурунуң чурттакчылары 1974—1975 өөредилге чылында Чыргаланды сес чыл школазынга одаар ыыштың шеф күжү-биле халаска белеткеп бээрин шиитиптирлээн.

Эрткен дыштаныр хүннерде 92 кижи тайгага 185 кубометр одаар ыыштың белеткээн. Моон соңгаар-даа ындыг шефтерни организастаар.

Д. ДИРЧИН.

телевидение

АПРЕЛЬ 3-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

18.00—«Сыдысчыгаш». Дамчыдылга. 18.30—Телемедээлер. 18.40—Уруглarга. Мультфильм. 18.50—Телемедээлер. 19.05—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.10—ССРЭ-ге Польша культура хүннериниң байырлыг ажыдыышкыны. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга. 22.25—22.35—Чапсар. 22.35—М. Николова ырлаан тур. 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыннатканың ёзутаар алырга, бөгүн республикага будуттаар, дагларга ол быскан хар чаар. Барыын утланышкынның хат кошкак. Агаарның температуразы даглыг районнарга 0, өскелеринге 3—8 градус чылыр.

Кызылга будуттаар, чагбас. Барыын утланышкынның хат кошкак. Агаарның температуразы 3—5 градус чылыг болур.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сөөлгү минутага чедир» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Далай дүвүнде хоорайның дилекчилери» 9.30, 15.00, 16.45, 18.25, «Ынакшыл болгаш карак чажы» 13.00, «Ромео-биле Джульетта» 20.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оюнга частырыг» 15.00, «Элезин уургайларының генералдары» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сени шүүме!» (7-ги кезээ) 15.00, «Даарта орай ынаар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизининиң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амы-ырал киллизининиң 37-13, культурга киллизининиң 23-54, кәдәо ажылагый киллизининиң 21-47, үлетөүр киллизининиң 22-64, чагаа киллизининиң 41-27, информацияа база совет тургузуг киллизининиң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 649.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле эргелелиниң типографиязы, (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00440

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 79 (9454) | Четверг, апрель 4, 1974 чыл | 1925 чылдан үнезеледиттингеш. | Өртээ 2 коп.

Чүректиң ханызындан байыр чедиришкини

Венгрияның национал байырлалы — фашистиг даалалдан хосталганының 29 чыл ою-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиигпие секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин ВСАП Төп Комитединиң Бирги секретары Янош Кадарга, Венгрия Улус Республиканың Президиумунуң Даргазы Пал Лошонциге болгаш ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ене Фокка байырлыг телеграмманы чоруткан.

Од чылдарның дургузунда Венгрияның ажылчы чоннары социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары-биле сырый эриледежип алгаш, бодунуң ыылгаттынган авангарды — Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының улуртулгазы-биле — социализмниң үнделгинин тургускан болгаш сайыраңгай социалистиг шинчилелди тургузарының оруу-биле бүгүледиг чоруп орар.

Венгрия Улус Республиканың чайгылыш чок даштыкы политиказын, ооң бүгү-ниитининг тайбыңы дээш, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш, улустарның национал хамаарышпас чоруу болгаш социал депшилгези дээш, социалистиг дем каттыштырылгазының болгаш делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчээшкиниериң марксизм-ленинизминиң, пролетарлыг интернационализминиң принциптеринге үнделзээш бажыглаары дээш демисселге ооң идепкейлиг киржилгезин делегейде улам улуу-биле үнелеп көрүп турар апарган.

Социализмни болгаш коммунизмниң тургузарының бүгү-де бол-кол айтырыгларыңга ССРЭ биле ВУР-нуң, СЭКП биле ВСАП-тың бажыг чайгыс аай туружун совет киижилер бодун-биле үнелеп көрүп турарлар деп, телеграммада чугаалаан турар.

(СЭТА).

МУЗЫКА БОЛГАШ АМГЫ ҮЕ

Москвада Эвилелдер бажының Көзээлиг залында ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң V съездизи ажылдап турар. Ооң башгайы чурлыңга башгаар черниң клеткелин ооң бирги секретары Т. Н. Хренников кылган.

Бистиң моон мурнундагы бүгү-эвилел съездивистен бээр эрткен беш ажыг чыл дургузунда совет улустуң амыдыралыңга улуг болуушкуннар демдеглеттингеп деп, ол чугаалаан. СЭКП Төп Комитедиң совет киижилерни, ооң-биле кады чогаадыкчы интеллигенциниң ажылдакчыларын социалистиг чарыпты улам калбартып, бет чылдың дөртку чылының даалгаларын күүсеттинген турарын хандырарыңче кыйгырган.

Илеткелчи социалистиг культураның төөгүлүг оныа ролюн демдеглээш, ол болза киижи төрелгетениниң, революстуг гуманизминиң бедик идеалдарыңга өлүм чок классиктиг чаңчылдарга шынчы чоруктуң камгалап, хогжүдер хүлээлгелиг деп, ол чугаалаан.

Эрткен чылдарда Композиторлар эвилелиниң ажылын бистиң улустуң күш-ажылчы сорук киришкини-биле сырый холбаштырарынче орадажып турган бис деп, илеткелчи чугаалаан. Совет композиторларның идея талазы-биле шын оруктуң тодарадырыңга Коммунистиг партия кезээде дузалап, совет улустуң амыдыралы-биле, совет боттуг чорук-биле харылзаанын быжыглаарыңче кыйгырып турар.

Соолгу чылдарда совет музыканың эң дээре чогаалдарының дүтайын чугаалаан. Ажылчыннар болгаш алban-хаакчылар Постояннай суурга бордюрлар болгаш ногаан үнүттер кажаларын будуур, мяштар ужун чугайлаар, общежитие девискээрин аштаар. Тудугжулар сууруңда паркты чурумчудар талазы-биле хөй ажылды кылыр.

Субботникке шинтизи-биле 168 киижи киржип, тоскы беш чылдың фондузуңга 880 рублыда киирер.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

СЭКП Төп Комитедиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «РСФСР-ниң кара эвес хорээнүүт зонаазының көдээ ажыл-агыйын улам ыңай хогжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» докладын хүлээп алган. Россия Федерациязының кара эвес хорээнүүт зонаазы республикаңың болгаш бүгү чурттуң улус ажыл-агыйызыңа чугула роль-ду ойнап турар деп, докладда демдеглээн. 29 областы болгаш автономнуг республикаларны каттыштырып турар бо зонада улут-улут хоорайлар база үлетүүр төптери туруп турар. Көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг черии 52 миллион гектар, ооң иштинде 32 миллион гектар чер тарылга шөлүү.

Бо зонада турар областарның болгаш автономнуг республикаларның партия, совет база көдээ ажыл-агый органнары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң, СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) болгаш ооң дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин амыдралга боттандырбышаан, көдээ ажыл-агыйны көдүрер херекке, үүнүң-даа мурнунда кол-кол адырларга — мал ажылынга, картофель болгаш ногаалар өстүрериңе тодаргай түңнелдерии чедип алган.

Ынчалза-даа РСФСР-ниң кара эвес хорээнүүт зонаазынга көдээ ажыл-агыйны хогжүдериниң бойдустуң болгаш экономиканың таарымчалыг байдалдарын долузу-биле ажыглавайн турар. Көдээ ажыл-агыйның ажыгалдыг черииң дыка хөй шөлүн вургадыры, чугайлаары, чадан болгаш тарамыш яштартыг черлерни аштаары негеттиниң турар. Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг базазының быжыглаары, хол-биле кылыр ажылдарны механизастаарының айтырыгларын шиитпирлээрии дүргедедири, көдээ чоннуң чурттаалга байдалын, культура-амыдырал хандырылгазын экижидери болгаш орук тудуушкунуң калбартыры шыңгыы негеттиниң турар.

Ону бүгү талаа-биле интенсификастаарынга, черии калбаа-биле мелиорастаарынга, комплекстиг механизациялга болгаш химизациялга, эртемниң, техниканың болгаш мурнакчы дүржүлгениң чедишкиниерин бүдүрүлгеге улам долу ажыглаарынга үндезилээш, РСФСР-ниң кара эвес хорээнүүт зонаазының көдээ ажыл-агыйын хогжүдериниң бедик темпилерин хандырарын иишти күүсеңниң чугула сорулгазы деп, СЭКП Төп Комитедиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели көргеп.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниг, РСФСР-ниң кара эвес хорээнүүт зонаазының областарының болгаш автономнуг республикаларының партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш сыт ажыл-агый органнарынга дараазында үүлдерии хандырарын санаадаан:

чер, материал-техниктиг болгаш күш-ажыл курлавырларын улам долу болгаш ажыктыг ажыглаа тургаш, колхозтарга болгаш совхозтарга бүдүрүлгелериниң материал-техниктиг базазын быжыглаары болур деп, СЭКП Төп Комитедиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели санаан, улус ажыл-агый планының 1990 чылга чедир перспективтиг планының төлевилелин ажылдап кылып турар үеде РСФСР-ниң кара хорээнүүт эвес зонаазының көдээ ажыл-агыйын болгаш үлетүүрүүн аңаа хамаарышкан адырларын хогжүдериңге эргежок чугула капитал салыышкынарын болгаш материал-техниктиг курлавырларны көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериң ковүдедир талазы-биле көрүүнген сорулгаларны боттандырарынга четпир хемчегдиг кыдыр үзүп бээрии, а ол ышкаң көдээге чурттаага, культура-амыдырал болгаш орук тудуушкуну талазы-биле хемчеглерни боттандырарын ССРЭ-ниң Күрлапыңга, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге, ССРЭ-ниң Күртудуунга, ССРЭ-ниң Күрхандырылга черинге, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш сыт ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Көдээ тудуг министерствозунга, ССРЭ-ниң Белетхелдер министерствозунга, «Союзсельхозтехникага», ССРЭ-ниң өске-даа министерстволарынга болгаш ведомстволарынга дааскан.

Ол зонаның көдээ ажыл-агыйын хогжүдер программаны боттандырары-биле 1976—1980 чылдарда 35 миллиард рубль капитал тускайлаашкынын, чаңгыс аай хевирииң 120 миллион тонна минералдыг чемишчидилгени, 380 мун тракторларны, 94 мун тараа ажаан алыр комбайнарны, 230 мун түрк автомобильдерии болгаш өске-даа материал-техниктиг курлавырларны бээр деп көрүп турар. РСФСР-ниң кара эвес хорээнүүт зоналарынга ажылдаарынга таарымчалыг чаа тракторларны болгаш көдээ ажыл-агый машиналарын кылып үндүрерии организастаарын машина тудуушкунуңуң министерствозунга дааскан.

Черлерии мелиорастаары дээрге, РСФСР-ниң кара эвес хорээнүүт зонаазынга көдээ ажыл-агый будүрүлгезии шалыпкын ёзу-биле хогжүдериниң үр хуусаалыг программазының кол кезээ болуруп доктаалда онзалап демдеглээн. РСФСР-ниң кара эвес хорээнүүт зонаазында сыт ажыл-агыйывың болгаш көдээ ажыл-агыйының организацияларының база сельхозтехника организацияларының күжүн культура-техниктиг хемчегларииң калбак комплексии боттандырып чорударынче, тарылга черлерии болгаш боду чайгаар бүткен одар шөлдерии экижидер талазы-биле ажылды кылырынче, үүрмек шөлдериниң чоогаларын, онгул-чиңгилии десилеп турган, каттыштырып улгаттырарынче болгаш күжурланчак хорээнниерии чугай төп экижидеринче мөөнөзөри эргежок чугула деп санаан турар. Мелиорастаашкын ажылдарын боттандырары ол зонаның черлериниң элээп чаагай дүжүттүг апаарын, тараанны, картофельди, лённу, мал чемнерии идегелдии-биле будүрериңе эргежок чугула байдалдарны тургузарын болгаш бедик продуктулуг мал ажылын хогжүдерии хандырар үжүрлүг.

Үк зонаның бүгү-де көдээ ажыл-агый ажыглалында шөлдериңе мелиорастаашкын ажылын 1990 чылга чедир доозар деп көрүп турар, 1975—1990 чылдарда 9—10 миллион гектар черни, ооң иштинде чер иштинге дренаж 7—8 миллион гектар черни кургадырын, суттаттыг одар шөлдерии тургузар болгаш үлетүүр төптерии долгандыр вогаа ажылын хогжүдери-биле 2—2,5 миллион гектар шөлдү суттарарын болгаш кургадылга нететтинмес 8—10 миллион гектар шөлге культура-техниктиг ажылдарны кылырын боттандырып чорудар үжүрлүг.

Тудуг ажылдары доостуруу билек ол черлерге көдээ ажыл-агый культураларын тарып өстүрер ажылдың аразынга үүктелиишкинии болдурбас дээш мелиорация ажылдарын үк черлерге чаңгыс аай комплекстиг күүсеңдирии айыткаш, ол дээрге, мелиорацияга көргеи салыышкынның ажыктыг чорууң бедидериниң эң чугула аргазы болуур деп санаан.

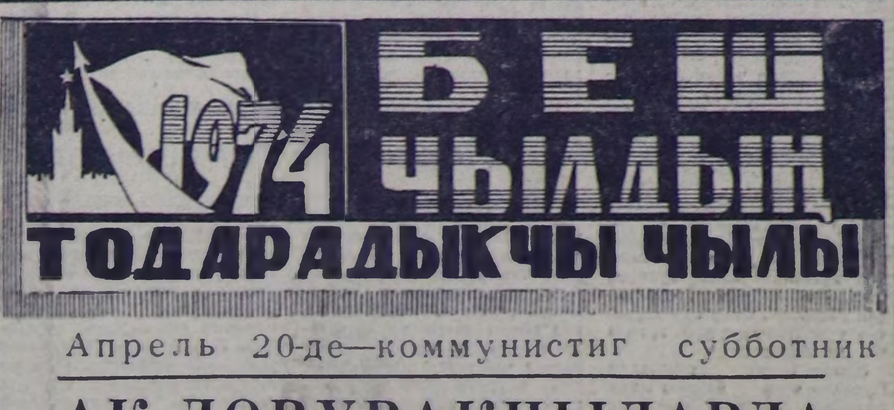
1975—1980 чылдарда автономнуг республикаларга болгаш областарга черлерии мелиорастап, экижидериниң талазы-биле тодаргай онаалдарны бадылаан.

Черлерии мелиорастаар талазы-биле ажылдарны кыаспы чорудары-биле ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш сут ажыл-агыйының министерствозунуң чанында РСФСР-ниң кара эвес хорээнүүт зонаазында черлерии мелиорастаарының талазы-биле кол эргеледдп — «Главнечерноземвод- тудугчу» тургускаш, ону РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге дорт чагыртыр кылыры эргежок чугула деп санаан. Тарылга шөлдерии болгаш чайгаар бүткен мал чемниг шөлдерии кургадыр, ногаа өстүрериңе суттарылга системаларын, суттаттыг культурлут мал одарларын болгаш сиген шөлдерии тургузар, культура-техниктиг хемчегларии алырының бичии хемчөлдиг черлерии каттыштырыш улгаттырарының талазы-биле бүгү комплекстиг ажылдарны болгаш өске-даа ажылдарны боттандырарын, а ол ышкаң мелиорастаар черлерге тускайжыттынган совхозтарны тургузарын «Главнечерноземвод-тудугга» дааскан.

Сут-ажыл-агый организациялариың будүрүлгө баазазын шалыпкыны-биле хогжүдерии, тудуг организацияларына бирги чергелиг будүрүлгө тудутларын, чурттаага черлерии, а ол ышкаң эптеп, тудар демир-бетон кылыр болгаш техника септээр будүрүлге черлерии тургузарын чыл болгаш беш чыл планнарынга баш удур көрүп ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш сут ажыл-агыйының министерствозунга база РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге сүмелээн.

Кужурлуг хорээнге чугай төп экижидер сорулганын чугула ужур-дүзалының барымдаалаш, ындыг ажылдарны 23 миллион гектар шөлге чорулары көрдүнген. ССРЭ-ниң

(Төнчүзү 3-кү арында).

Апрель 20-де—коммунистиг субботник

АК-ДОВУРАКЧЫЛАРДА

ТУДУГЖУЛАР

«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелиниң бүгү участокторында Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботнигин эрттирер толазы-биле белеткел доозулган. Ону чорудар штаб тургустунган, ажыл планы кылдынган.

Субботникке 350 ажылчыннар, алban-хаакчылар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар киржир. Олар № 11 чурттага бажыңнына, дүнеки профилакторинга, тудуг эргелиниң конторазынга, эштир бассейнге ажылдаар. Тудугжулар беш чылдың фондузуңга ол хүн 900 хире рубльдя киирер.

УБК КОЛЛЕКТИВИ

Үлетүүр будүрүлгелер комбинадының цехтери — демир-бетон, арматура, чазанылга цехтери, ыяш дилер чер, хоюдут-бетон белдирии леииичи субботник хүнүнде шуптуу ажылдаар. Апрель 20 ажылчыннарга ажаа ажыл хүнү мшкаш болуур, алban-хаакчылар тудугга хереглээр демир-бетон плиталар кылырлар.

Коллективтиң кежигүнери субботникти күш-ажылдың бүлүг байырлалы болдуруп, бүгү улусчу шыгжамырга 350 рубльдя киирер.

ЧОЛААЧЫЛАР

№ 11 автобазаның коллективи Москваның мурнакчы будүрүлгелериниң леииичи субботник чорудар дугайында инициативазын чаңгыс үн-биле деткээн. Ону удуртуп башкарар штаб апрель 20-де кылыр ажылдың тодаргай планын ажылдап кыган. Субботникке будүрүлгениң 97 ажылчыннары болгаш алban-хаакчылары киржир. Чолаачылар аиаа хүннерде ышкаш тудуг эргелиниң объектилерииге ажылдаар, мастерская ажылчыннары сес автомобильдиң септелгезии база техниктиг хыналадыын чорудар. Девискээр аштаары, 7 тонна демир кескиндилерии ыяшы база көрдүнген.

Коллектив беш чылдың фондузуңга 350-деи эвээш эвес рубльдя киирер.

КОММУНАЛЧЫЛАР

Бо коллектив коммунистиг субботник хүнүнде тудуг хемчөлдиг ажылды чорударын иламнаан. Ажылчыннар болгаш алban-хаакчылар Постояннай суурга бордюрлар болгаш ногаан үнүттер кажаларын будуур, мяштар ужун чугайлаар, общежитие девискээрин аштаар. Тудугжулар сууруңда паркты чурумчудар талазы-биле хөй ажылды кылыр.

Субботникке шинтизи-биле 168 киижи киржир, тоскы беш чылдың фондузуңга 880 рублыда киирер.

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА УТКУШТУР

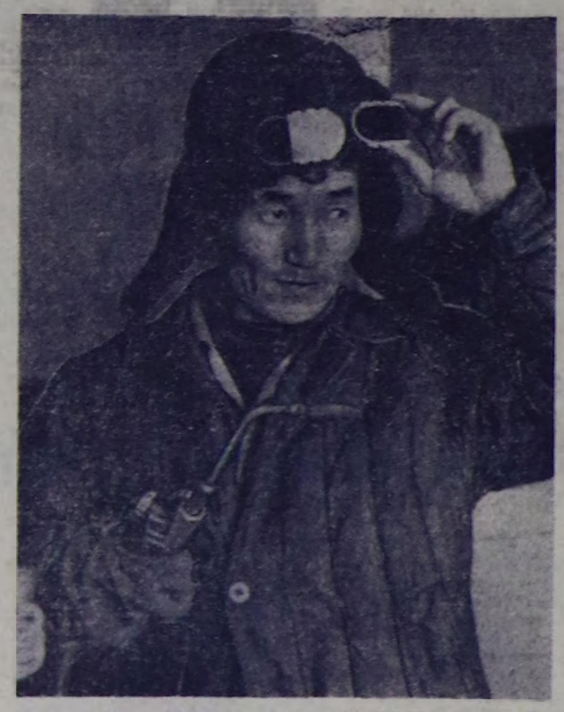
Шык базырыышкыны эгелээн

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Тоскы беш чылдың шиитпирлиг чылында Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң ажыл-ишчилери чаагай дүжүттүг өстүрген. Бо чылын улам эки ажылдаарын олар шиитпирлээн.

«Хүндүлелдиң демдээ» орденниң эдилекчизи Монгуш Манзат-оолдуң удуртканы Ак-Шат трактор-ховү бригадазы часкы ховү ажылдарын чорударынга белен.

Бурунгу хүн бригададан илчирбелиг 4 трактор шык базырыышкынынче кирипкен. Баштайгы хүнде 200 ажыг гектар шөлдү илиртээн. Бригада 1800 га черини шыгын базырар, ону кыска хуусаада доозар сорулганы салган ажылдап турар.

Ленин аттыг колхозтуң механизаторлары Сесегеде шык базырыышкынын база эгелээн.

Таңды районда Тока аттыг совхозтуң МТМ-зи тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының часкы тарылгазынга 68 трактор септээр тургаш, ол оваалдазын күүсеткен, оларны ховү бригадаларында чедирген. Көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарының септелгези бела доостурунуң кырында келген. МТМ-ниң газосварщиги Сергей Данчай-оол тракторларны болгаш көдээ ажыл-агый машиналарын септээрииге ак сеткилдиг ажылдап, мурнуку одуругда чорун турар.

Мурнакчы ишчиин каш удаа мактала бижиктер, орденнер белектер-биле шаңналаан.

ЧУРУКТА: газосварщик С. Данчай-оол.

А. СОДУНАМПЫҢ фотозу.

МУЗЫКА БОЛГАШ АМГЫ ҮЕ

Москвада Эвилелдер бажының Көзээлиг залында ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң V съездизи ажылдап турар. Ооң башгайы чурлыңга башгаар черниң клеткелин ооң бирги секретары Т. Н. Хренников кылган.

Бистиң моон мурнундагы бүгү-эвилел съездивистен бээр эрткен беш ажыг чыл дургузунда совет улустуң амыдыралыңга улуг болуушкуннар демдеглеттингеп деп, ол чугаалаан. СЭКП Төп Комитедиң совет киижилерни, ооң-биле кады чогаадыкчы интеллигенциниң ажылдакчыларын социалистиг чарыпты улам калбартып, бет чылдың дөртку чылының даалгаларын күүсеттинген турарын хандырарыңче кыйгырган.

Илеткелчи социалистиг культураның төөгүлүг оныа ролюн демдеглээш, ол болза киижи төрелгетениниң, революстуг гуманизминиң бедик идеалдарыңга өлүм чок классиктиг чаңчылдарга шынчы чоруктуң камгалап, хогжүдер хүлээлгелиг деп, ол чугаалаан.

Эрткен чылдарда Композиторлар эвилелиниң ажылын бистиң улустуң күш-ажылчы сорук киришкини-биле сырый холбаштырарынче орадажып турган бис деп, илеткелчи чугаалаан. Совет композиторларның идея талазы-биле шын оруктуң тодарадырыңга Коммунистиг партия кезээде дузалап, совет улустуң амыдыралы-биле, совет боттуг чорук-биле харылзаанын быжыглаарыңче кыйгырып турар.

Соолгу чылдарда совет музыканың эң дээре чогаалдарының дүтайын чугаалаан. Ажылчыннар болгаш алban-хаакчылар Постояннай суурга бордюрлар болгаш ногаан үнүттер кажаларын будуур, мяштар ужун чугайлаар, общежитие девискээрин аштаар. Тудугжулар сууруңда паркты чурумчудар талазы-биле хөй ажылды кылыр.

Субботникке шинтизи-биле 168 киижи киржир, тоскы беш чылдың фондузуңга 880 рублыда киирер.

Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлери, «Литература болгаш чечен чогаал критиказының дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалы дерткү съездиниң соонда эрткен үе дургузунда совет музыкаңың чедишкиниериңе чаагай салдарын чедирген.

Маркстың болгаш Ленииниң ошпес идеяларынга, коммунизмниң идеяларынга чыыттынган аас-кежиктиг кедер үеже бүгү совет улусбиле кады бистер бүзүреллиг көрүп турар бис.

Т. Н. Хренников үүлелиивде музыка уран чүүдүнүң мурнунда салдынган бедик сорулгаларны төлептиг күүседир дээш совет композиторлар күжүн бүрүнү-биле бооринге Коммунистиг партияга, Совет чазакка, бүгү улуска бүзүреткен.

Дараазында Төп ревизия комиссиязының илеткелиг ооң даргазы Ю. М. Александров кылган.

Композиторлар эвилелиниң съездиин болдунуң ажылын үргүлчүлеп турар.

(СЭТА).

Мал ажылы—шалыпчы фронт

ХОЙ ООЛДААШКЫНЫҢ ХҮН ДЕМ ДЕГЛЕЛИ

Тывага хой ажылын сайзырадыр дугайында партия обкомунуң X пленуму республиканың бүгү хөйжуларының мурнунга улуг сорулганы салган. Ол пленумнуң шиитпирлерин амыдралга боттандырар дээш амгы үеде хөйжулар кызымак ажылдап турарлар. Малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле бедик көргүүтлерии аңгыдаңгы колхозтар, совхозтар хамаан чок, бүдүн районнар бээп тедип алгылаан.

Март 29-та медээ ёзугаар алырга, республикада 348.369 хой төрээн. Олардан 348.379 хураганны бүрүн камгалап алган. Чамдык районнарда байдал өөрүнүүт. Хой ооддаашкыны Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Бии-Хем, Таңды, Барыын-Хемчик районнарның колхозтарында, совхозтарында эки, ында чаш малдың хорамчазы шоодуг эвес. Ынаңгыя Таңды районнуң ажыл-ишчилери шиитпиниң малын кыштап хүр-мөңги ажырып турар. Районда 28.610 хой ооддаан. Оон 28.046 хураганны мөңги ап, бо хүннерде 100 хойдан-на 105 хураганны камгалап алган. Ол дээрге, ук районнуң хой-жуларының күш-ажылчы гиилелгеэн, оларның кызымак ажылының түңнели-дир.

Чөөн-Хемчик районнуң хой-жуларының коданнарында төрээн 58.472 хойнуң 59.146 хураганы мөңги алдынган, Тес-Хем районда төрээн 27.000 баш хойнуң 27.032 баш чаш төлүү онча-мөңги дорутуп турар.

Үстүнде адаашывыс районнарда хой ооддаашкынының экн эртип турарының кол чылдагаанын ында ажылагыйларның удургукчулары, тускай эртемнигер хой-жуларның амыдырал-чурттаалгазынче доктаамал ынчаңгей салып, турлаг бүргүүнге үргүлчү барып, малчыннарга боттуг дузаны көргүзүп, малдың одар-белчиирип, чемин шын таарыштырып турарыбиле таймылбырлап болур.

Хой ооддаашкынында четпес чүүлдер бааа бар. Чамдык районнарда чаш малдың хораар, өлүг төрүттүнер чоруктары бар. Ындыг таварылгалар Мөңгүн-Тайга, Өвүр, Улуг-Хем, Каа-Хем болгаш өске-даа районнарда бар. Шиитпи-биле бо хүннерде республикада 2.672 баш хураган өлүп хораан. Малдың чаш төлүү Тожу районда база хорамчалыг болуп турар.

Малдың чаш төлүн хоратпайн, менди доруктуруп өстүрери — амгы үениң чугула сорулгазы. Ынчангаш хойжу бүргүү улам кымынак ажылдаар, хууда харыысалгазын дыңыдар ужурлуг. Бо чымыштыг үеде хойжуларның амыдырал-чурттаалгазы ыне ажыл-агыйларның удуртукчулары доктаамал ынчаңгей салыры чугула.

Июнь 16-да—ССРЭ-ниң Дээди Соединге соңгулда

Округ комиссияларынга депшидилге

Кызыл хоорай Соединиң Кок-Тей совхозунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш алban-хаакчылары Кызылдың чөөн талакы № 646 округунуң соңгулда комиссиязынга боттарынын төлээлекчизин депшиткеннер. Депшидилге хуралынга совхозтуң агрономну А. Н. Сарапулов сөс алгаш, мурнакчы саанчы Б. Ш. Ондарны Кызылдың чөөн талакы № 646 округунуң соңгулда комиссиязының составынга коллективтиң мурнундан депшидилерии санаадаан. Чолаачы Н. С. Шикин болгаш өске-даа эштер ол кандидатураны дегдээннер.

«ССРЭ-ниң Дээди Соединге депшидилге дүүштүр Кызылдың чөөн талакы № 646 округунуң соңгулда комиссиязынга саанчы, СЭКП кежигүнү Б. Ш. Ондарны депшидер дугайында доктаалды пииги хурал хүлээп алган.

ТДИТЭШИ-ниң коллективи ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Национальдар Соединге соңгулда талазы-биле Кызылдың чөөн талакы №646 округунуң соңгулда комиссиязынга боттарының төлээлекчизин улуг идегел-биле адааннар. Депшидилге хуралынга эртем-шинчилел институдунуң экономика секторунуң эргелекчизи Б. Шактаржык, эртем ажылдакчызы О. Намчал олар сөс алгаш, эртем ажылдакчызы **О. А. Толгар-оолду** Кызылдың чөөн талакы № 646 округунуң соңгулда комиссиязының составынга депшидерии санаадааннар. Ол саналды эртем-шинчилел институдунуң директору Ю. Л. Аранчын деткип, эш Толгар-оолдуң эртем болгаш хой-ниитичи ажыл-чорудулгазының дугайында чылыг сөстерии чугаалаан.

Хуралдың киржикчилери Кызылдың чөөн талакы № 646 округунуң соңгулда комиссиязының составынга О. А. Толгар-оолду депшидер дугайында доктаалды чаңгыс ап-сеткилдиг хүлээп алган.

СЕМИНАР

Бөдээ Советтер ажылдакчыларының, партия организацияларының секретарьларының сургаалдалыг хуралы Самагалдай суурга эрткен. Сонгуллага уткуштур партия, совет органнарының сорулгаларының дугайында илеткелди СЭКП Тес-Хем райкомунуң пиигги секретары С. Куулар кылгаш. Партия организацияларының сорулгалары, агитпункт ажылын организастаары, соңгулда документилерии долдурары дээш өске-даа чугула айтырыгларны райкомнуң болгаш райкүүскомнуң харыысалгалыг ажылдакчылары семинарга таныштырган.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

Тес-Хем район.

Курс ажыттынган

«Механизаторларның бүгү-нииттиң ооредилгезин организастаар дугайында» СЭКП Тыва обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң докталы үнген соонда, Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң баштаар чери, партия эге организациязы ол докталды боттандырары-биле колхозка механизаторлар курузун ажыткан. Ам бо хүннерде курс-та шуптуг 13 кижи кызымаккай ооренип турар. Кичээлди колхозтуң инженери Ооржак Младыр-оол башкылаан, аныяктар кичээл үеспейн үргүлүг кээп турар.

Районда механизатор кадрлар-биле дээре хандыртынган колхоз «Мөрен» деп болур. Колхоз баштаар чери 1973—1974 чылларда Кызылдың № 3 профессионал-техник тиг училищезинге 9 аныяктарны чоруткан. Олар училищеге дооскаш, төрээн колхозуна кээп ажылдаар.

Д. ЧЫРГАЛ.

Өөрлүг болган

Сергей Сандый-оол эрткен чылдың күскээр чаңында дөрт үс баш дунгужун төрүүр хойну хүлээп алган. Мурнунда мал ажылынга чорбаан-даа болза, Сергей кодан хойнуң күш ан семиривээнин дораан эскерип каан.

Чаа ажылдап кирген малчын күскү серинь үеде хоюнуң деңгилдезин бедидеринче улуг кичээнгей салып, одарга кадатты күштелдирген. Түңнел эки болган — ооң кодан хою кышка семис, шыырак ужурашкан.

Тарып боозадылганы хойлар февраль айны соолуредир хураганнаар кылдыр чоруткан. Ам хойлар кидин түлүк төрүп турар. Чаш төл менди.

Аныяк хойжу Сергей Доржуевич Сандый-оол олла совхозтуң дуржулгалыг хоочун хойжузу «Хүндүлелдиң демдээ», «Күш-ажылдың Кызыл Тук» орденниң эдилекчизи М. А. Дамба-биле социалистиг чарыштыг. Ооң социалистиг хүлээлгезинде төрүүр 100 хойдан 90 хураганны, хой бүргүзүнден 3,4 кг дүктүг кыргыры көрдүүген.

С. Д. Сандый-оолдуң хойжу бооп ажылдап үнгени оске аныяк от-бүлелерге үлегер болган. Кадыг-Кара Артына. Николай Балган-оол оларның аныяк от-бүлелери база хойжулар болу берген.

Д. ДАГБА,
Каа-Хем район, «Бүрен» совхоз.

БҮГҮ-НИИТИНИҢ ХЕРЭЭ

Социалистиг хоойлу-дүрүмнү улам быжыглаарының болгаш ажылчы чонның эрге-хоойлу кижизидилгезин экижидерининг талазы-биле айтырыг дугайын чугаалашкан СЭКП Тыва обкомунуң XI пленумунуң шиитпирлери чер-черде партия организацияларының кичээнгейинииң товүнде турар. Эрзиниң чоокта чаа болуп эрткен партия активиниң хуралынга районда хөй-нииттиниң корум-чурумунуң болгаш эрге-хоойлу кижизидилгезиниң дутаында айтырыгны бүгү талыг сайгарып корген.

Социалистиг хоойлу-дүрүмнү улам быжыглаарының болгаш күш-ажылчы коллективтериниң ажыл-ишчилерин бедик харыысалгага, быжыг сагыга-чурумга кижизидер талазы-биле районнуң, партия, совет, профэвилел болгаш өске-даа хөй-нииттиг организацияларының чорудуп келген политкижизидилгениг ажыл-чорудулгазының түңнелинде 1972 чыл-биле деңзээрге 1973 чылдың хөй-нииттиниң корум-чурумун үреэр, кем-керек үүлгедир чоруктарны өскерип кааш, ооң иштинде биче хулаган кылыр чоруктың ийи ажыг катап эвээжээн. Онза аар херектер үүлгедир чоруктар эрткен чылын болбаан.

Ленин аттыг колхозтуң баштаар чери болгаш ында партбюро, водзу Советтиң күүскому ажыл-агыйжы сорулгаларны шиитпирлээрде—ону партийжи политиктиг, организакчы ажылы-биле сыры холбаштырыш турар. Ажыл-ишке болгаш амыдырал-чурттаалгага база социалистиг хүлээлгелериниң негелдеринде күүседиринге күш-ажылдың сагыга-чурумун болгаш хөй-нииттиниң корум-чурумунуң барымдаалаарын чедип алган. Ол колхозтуң автопарыгында партболуг (организакчызы М. Кыныраа) коллективке бүдүрүлгечи болгаш кижизидилге ажылын шын холбаштырып келгенинииң түңнелинде колхозтуң транспортчуларының аразында арагалаар, ажыл шагы үзер чоруктар мурнуку чылдарныңдан кызырлып, автомашинаны үреэр, кывар-чаар материалдарны камнаарга чок чарыгдаар чорук дыка эвээжээн.

Колхозтуң механизаторлары чоокта чаа боттарының хуралынга Казахстанның, Белоруссияның болгаш Ростов облаһтың кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының техниканы эң-не ажыктыы-биле ажыглаар дугайында кыйгырыылган депшиглелиг аргаларын пептередиринче, машиналарны ажыглаарының болгаш ажаарының дүрүмнерин сагыырынче, техниканы камныг болурунче, машиналарның ажылдаар хүүсаазын узаныынче улуг кичээнгейни салган.

Тыва АССР-нин алдарлыг механизатору Ооржак Стай-оол плчирбелиг трактор-биле 1050 га черни ажылдап кылыр планны 1250 га чедирер деп хүлээнген. Куулар Калдар-оол, Монгуш Даш-оол олар 1200 гектар черни ажылдап кылырын хүлээнгеш, чаа бедиткен хүлээлгелерни алгаш, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынче аныяк механизаторлар Сат Хеймер-оол, Монгуш Маадыр-оол, Куулар Чечен-оол оларны кыйгырган.

Колхозтуң тарылга шөлүг бо чылын 3150 га чедер, ооң иштинде кол аш-чем культуразы кызыл-тасты 1855 гектар черге тарыыр. Тараажылар суггат чок чернин та бүргүзүнден 10 центнер, суггатты чернин 15 центнер дүжүдүп алыр хүлээлгелиг.

Механизаторлар, автомашина чолаачылары часкы тарылганын бүдүүзу бо хүннерде белеткелди катап-катап хынап көрүп турарлар.

М. КӨЖЕЛДЕЙ.

Партийжи амыдырал

Колхозтуң чолаачыларын үш звенога үскен. Звено бүргүү тус-тузунда хүлээлгелиг, ында кейы-бир кижи онаалдазын күүсеттейн баар болза, ооң кежигүннери үк даалганы күүседир. Өскээр чугаалаарга чаңгызы хөй дээш, хөй чаңгызы дээш деп принципти херек кырында боттандырыш турар.

Районнуң албан организациялары черлерин, ажыл-агыйлары, ында партия организациялары социалистиг хоойлу-дүрүмнү улам быжыглаарынче, эрге-хоойлу пропагандазын күштелдиреринче угланган айтырыгларны хуралдарга чугаалажып, адаа дүүштүр чорудар хемчегларын хүлээп ап турар болгаш ооң күүселдезин доктаамал хынап келген.

Эрзин, Бай-Даг суурларда Культура бажыңнары чыл эгезинден бээр социалистиг хоойлу-дүрүмнү камгалаарынче болгаш нииттиниң корум-чурумун быжыглаарынче угланган темаларга 19 лекцияны помчаан, «Кижи болгаш хоойлу», «Мен—Совет Эвилелиниң хамаатызы мен» деп тематиктиг болгаш айтырыг, харыы кежээлерин эрттиргилээн. Нарын, Мөрен суурларда агитквартираларның боттывыгыр уран чүүл коллективтери боттарының репертуарларына хөй-нииттиниң корум-чурумун үреэр, хажыдар чоруктарны шоодуп сойгалаан, шүүмүүдээн, кижизидикчи утка-шыпарлыг, дээштиг номерларны киирип туруп, концертти суурның чурттакчыларына болгаш ыракказы одарларга ажылдап турар малчыннарга бараалгадырын хережеңнер чөвүлели планнап, бо хүнверде оларның уран мергежилин хынап, агитквартиралар аразында бот-тывыгыр уран чүүл коруулдезинин органиэастап турар. Ам удавас болур түңнел концертке коруулдениң тилекчизи тодаратты-нар. Минчээ Ямааның даргалааны 3 дугаар агитквартира суурда дээре ажылдыгларның бирээзи. Ооң кежигүннери хөй-нииттиниң ажылынга идепкейлиг киржип, колхозка мал чемин белеткээринге эки ажылдааннар. Оюн-концерттерге-даа оларның ат-сураа суурда калбаган.

Агитквартираларга ажылды организастаар, оларны удуртуу талазы-биле колхозта хережеңнер чөвүлели улуг ажылды чорудуп турар. Ооң составында 11 кижи бар. Хережеңнер чөвүлелиниң кежигүннери Чинчин Сагаандай. Ынаалай Барымаа болгаш Дунзенмаа Суугоа удуртакап 5, 4, 3 дугаар агитквартираларның ажылы база эки.

Оларның ажылында бир эки үүл—ооң кежигүннериниң школа-биле кады школага дежурныйлап, уругларның кичээлдеринге үргүлүг олуржуп турар. Моон түңнелинде школа-биле ада-иелериниң харылзаазы улам быжыккан болгаш өөреникчилериниң чүрүм үреэр, кичээл үзер чоруу кылырылган.

«Ленин үнү» деп хана солуну — суурда хережеңнер чөвүлели үндүрүп турар. Ооң ажылын удуртуп, хана парлалгазының дээштиин чедип алыр дээш редактор Саара Дамдын шудургу чоруун көргүзүп келген.

Эрзин районнуң хережеңнер чөвүлелдериниң аразында социалистиг чарышка бирги черни ээлээш, Булуң-Бажында чөвүлел, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң «Тиилекчи хережеңнер чөвүлелиниге» деп шилчиир вымпелин болгаш акша шаңналын алган.

— Моон мурнунда бистиң кожавыс «Мөрен» колхозта хережеңнер чөвүлелиниге турган вымпел болгай. Эрткен чылын ону бис чаалап алдывыс. Бо юбилейлиг чылда улам эки ажылдаарын хүлээнмишаан, моренчилерни социалистиг чарышка кыйгырган бис — деп, хережеңнер чөвүлелиниң даргазы Маадыр Томүровна чугаалап берди. Олар ол вымпелди салбас дээш моон сонгаар-даа шудургу ажылдаарлар.

М. КАЛЧАН.

ЧУРУКТА: М. Т. Кыныраа. Фотозу авторнуу.

Республиканың хережеңнер чөвүлелдеринде

КИЖИЗИДИЛГЕ АЖЫЛЫНЫҢ ТӨВҮ

— Бистиң районда эки ажылдыг хережеңнер чөвүлелдери эвээш эвес. Ынчалза-даа Ленин аттыг колхозта чөвүлелдиң ажылы оскелернииңден ылгалып турар—деп, СЭКП Эрзин райкомунуң хережеңнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи С. К. Байыр-оолдуң сүмделээнин ёзугаар Булуң-Бажы суурга чеде бердивис. Кодээ Советтиң күүскомунуң конторазында «Хережеңнер булуңында» чөвүлелдиң болгаш агитквартираларның ажыл планын бижээш, аскан болду.

Ооң чоруткан ажылдарының болгаш моон соңгааргы сорулгаларының дугайын чөвүдел даргазы Маадыр Төмүровна Кыныраа биске таныштырды.

Суурда беш агитквартира ооң ортузунга политмассалыг ажылды чорударының төвү апарган. Айда бир удаа чыл-ның хуралдаары ында чаңчыл болу берген. Ында ажыл-агыйның, амыдырал-чуртталганың өйү келген айтырыгларын чугаалажыры бир малчының коданында шеф дузазын көргүзерин дуржуру. агитквартираның ажыл планын бадылаары дээш оске-даа айтырыгларны шиитпирлээр. Агитквартира бүргүү тускай булунмуг, хана солунмуг, хережеңнериниң ажыл-ишкин көргүскен чуруктарлыг. Ында хамаарыкып турар чурттакчыларның фото-чуруктарын аскан.

— ССРЭ-нин акы-дүүма өг-бүлезиниг Совет Тывавын эки-түрэ-биле бактаан киргенинден бээр 30 чыл ооң бо чылын байырлаар болгай. Ону ажыл-ишчи чедиишкиннер-биле үткүүр дээш бистин суурнуң хережеңнери кылымак ажылдап турар — деп, Маадыр Төмүровна чугаалай-дыр.

Байырлал хүннеринде агитквартираларның кежигүннериниң күжүзиле белеткээн солуң концертти суурнуң чурттакчыларына болгаш ыракказы одарларда ажылдап турар малчыннарга бараалгадырын хережеңнер чөвүлели планнап, бо хүнверде оларның уран мергежилин хынап, агитквартиралар аразында бот-тывыгыр уран чүүл коруулдезинин органиэастап турар. Ам удавас болур түңнел концертке коруулдениң тилекчизи тодаратты-нар. Минчээ Ямааның даргалааны 3 дугаар агитквартира суурда дээре ажылдыгларның бирээзи. Ооң кежигүннери хөй-нииттиниң ажылынга идепкейлиг киржип, колхозка мал чемин белеткээринге эки ажылдааннар. Оюн-концерттерге-даа оларның ат-сураа суурда калбаган.

Агитквартираларга ажылды организастаар, оларны удуртуу талазы-биле колхозта хережеңнер чөвүлели улуг ажылды чорудуп турар. Ооң составында 11 кижи бар. Хережеңнер чөвүлелиниң кежигүннери Чинчин Сагаандай. Ынаалай Барымаа болгаш Дунзенмаа Суугоа удуртакап 5, 4, 3 дугаар агитквартираларның ажылы база эки.

Оларның ажылында бир эки үүл—ооң кежигүннериниң школа-биле кады школага дежурныйлап, уругларның кичээлдеринге үргүлүг олуржуп турар. Моон түңнелинде школа-биле ада-иелериниң харылзаазы улам быжыккан болгаш өөреникчилериниң чүрүм үреэр, кичээл үзер чоруу кылырылган.

«Ленин үнү» деп хана солуну — суурда хережеңнер чөвүлели үндүрүп турар. Ооң ажылын удуртуп, хана парлалгазының дээштиин чедип алыр дээш редактор Саара Дамдын шудургу чоруун көргүзүп келген.

Эрзин районнуң хережеңнер чөвүлелдериниң аразында социалистиг чарышка бирги черни ээлээш, Булуң-Бажында чөвүлел, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң «Тиилекчи хережеңнер чөвүлелиниге» деп шилчиир вымпелин болгаш акша шаңналын алган.

— Моон мурнунда бистиң кожавыс «Мөрен» колхозта хережеңнер чөвүлелиниге турган вымпел болгай. Эрткен чылын ону бис чаалап алдывыс. Бо юбилейлиг чылда улам эки ажылдаарын хүлээнмишаан, моренчилерни социалистиг чарышка кыйгырган бис — деп, хережеңнер чөвүлелиниң даргазы Маадыр Төмүровна чугаалап берди. Олар ол вымпелди салбас дээш моон сонгаар-даа шудургу ажылдаарлар.

М. КАЛЧАН.

ЧУРУКТА: М. Т. Кыныраа. Фотозу авторнуу.

ТАЛАНТ БАРДА...

Тес-Хемнин Ак-Эрик суурда 5 агитквартира ажылдап турар. Оларның аразында социалистиг чарыш калбарган. Ук чарыштың баштайгы түңнелин чоокта чаа үндүрдүвүс. Анаа бот-тывынигр уран чүүл талазы-биле бирги черни Анай Чыпсынак даргалаан № 3 агитквартира алган.

Бистин суурувуста талантылыг кижилер хөй. Агитквартиралар аразынга болган бот-тывынигр уран чүүл коруулдезинин үезинде ырлаарынга, шүлүктээринге, танцылаарынга болгаш хөгжүмге салым-чаяанныг аныяктар-даа, кырганнар-даа бары илереэн. Ону Зоя Давааның «Тывам» деп шүлүктү номчаанны, Чечек Момбадак биле Доржу Кыргыстын «Чеди Тейни» ырлаанны, Чыдыг-оол Оюнның баянга аялгалар күүсеткени хереченилеп турар.

Ак-Эрик суурда хөөмейлээр, хомустаар улус база бар. Черле ынчаш, агитквартираларның концертинин программазы уран чүүлдүң хөй янзы кезектеринден тургустунган болгаш. Ам ол концерттин ээн аяки номерлерин шилээш, өске суурларга үндүрерин планнап турар бис.

К. БИЧИИ-УРУГ.

УРАН ХОЛДАР

Баян-Кол суурнуң хөй-нииттиг болгаш культура амыдыралынга хережеңнер чөвүлелиниң киржилгези улуг. Ооң чижээн чонның кедер хевиниң каас-чараш, чиир чемининг янзы-бүрү, бажыннарның арыгсилиг апарганынган безин көрүп болур. Чүге дээрге, ол чаагай өскерилге хережеңнерниң киржилгели, оларның күжү-биле болуп турар.

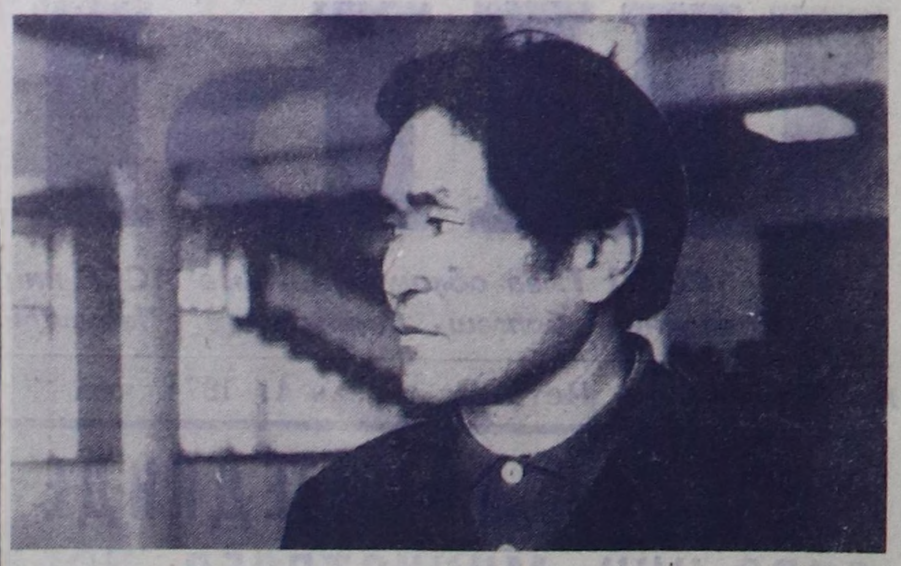
Хережеңнер чөвүлели чоокта чаа делгелге организастаан. Анаа бистиң хережеңнеривистиң уран-шеверин, тыныгын, кызымаан болгаш талантызын магададым. Аргаан бөрттер, даараан тоннар, улдурган идиктер болгаш хаарган боовалар, дүлгей манчылар, бустаан буузалар...

Делгелгеге тиилекчи болган киржикчилер болгаш агитквартиралар хережеңнер чөвүлелиниң шаңналын алганнар. Хеп даараларынга эмчи Раиса Данзын, школа ажылчыны Седен Доңгур-кара, а чем кылырынга колхозчу Зоя Түлүш, пенсионер Екатерина Портнягина олар бирги черни ээлээннер. Солуң болгаш аяктыг делгелгени көргенинге суурнуң чону өөрүп турган.

Хережеңнер чөвүлели ам база бир делгелге организастаарын планнаан. Бо удаада чурукчулар болгаш чазаныкчылар боттарының талантызын чонга бараалгадыр. Ам бедеткел кидин түлүк.

Б. БАГЫТ-ООЛ.
Улуг-Хем район.

Эрткен чылдан бедик көргүзүг дээш

Тоску беш чылдың шиитпирлиг 1973 чылында Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозунуң малчыннарының социалистиг чарыжынга Дарый-оол Бойдуович Ооржак бирги черни алган. Торүүр 470 хоюндан 572 хураганны ол менди доруктурган, хой бүргүзүнден 3,5 кг дүк алыр дээн хүлээлгезин 4,6 кг кылдыр күүседкен. Ол чедиишкиннери дээш, 1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизин деп хөрек демдээ-биле ол шаңналган.

Беш чылдың тодарадыкчы бо чылында эрткен чылдыңдан-даа бедик көргүзүглерлиг болур дээш ол кызымак ажылдап турар. Бо чурукта—хойжу Д. Б. Ооржактыр.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ЛЕНИНЧИ ПАРТИЯНЫҢ ДАЙЫНЧЫ ОРГАНЫ

(СЭКП ТК-ның теоретиктиг болгаш политиктиг «Коммунист» журналының 50 чыл оюнга)

1924 чылдың апрель 5-те «Большевик» журналдың бирги номерин парлап үндүрген. Журналды тургузар дугайында шиитпирни РКП(б) ТК 1923 чылдың ноябрь 19-та хүлээп алган. Ындыг ат-биле ол журнал 1924 чылдың апрельден 1952 чылдың октябрьга чедир үнүп келген, ооң соолунде Бүгүэвилелдиң Коммунистиг (большевиктер) партиязын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы кылдыр эде адаапы-биле холбаштыр журналдың адын «Коммунист» кылдыр эде адаан.

Журналдың тыптыш келгенинден бээр эрткен чартык үс чыл болза төөгүлүг улуг чедиишкиннерниң, тайбың тургузуукчу күш-ажылдың болгаш кадыг-дошкун дайын шылгалдаларның, социалистиг болгаш коммунистиг нииттилелди тургузар дээш маадырлыг демиселдиң чылдары болган. Журналдың төөгүзү—ол демиселдиң тускай хевирлиг, тодаргай төөгүзү болур. Партияның чиигине шугумун удуртулга болдурбушаан, журнал марксизм-ленинчи ооредигни чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдеринге, социализмни болгаш коммунизмни тургузарынга дыка улуг улуг-хуузун киирген.

«Большевиктиң» бирги номеринге-ле «Ленин болгаш ленинизм» деп болүк көстүп келген, ында В. И. Ленинниң чүүлдери, чагаалары, бижиктери, ооң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайында материалдар парлаттынып турган. Ол болүктүң материалдарының эгелери солчуп келзе-даа, улуг баштынчының дириг созу журналдың арыннарындан ам-даа дыңналып турар.

Чартык үс чыл дургузунда «Большевиктиң» — «Коммунистиң» арыннарынга В. И. Ленинниң мырыңай парлаттынмаан ийикпе, азы шаанда билдинмес турган 125 ажылдары, чагаалары болгаш документилери парлаттынган.

ССРЭ-те социализм тургузуушкунунуң төөгүлүг салымчолу шиитпирлеттинин турда, партияга берге болгаш нарын үеде тургустунган журнал ленинчи ооредигниң арыг чоруу дээш, партияның идейлиг болгаш организастыг чаңгыс өөн дээш, ооң чиигине шугумундан үүл-бүрү хажыдыышкынар кылыр чоруктарга удур дораан-на демиселжин киирикен. Журналдың номерлерин көргеш, партияның болгаш улустуң күжелиишкиниг ажыл-ижин база катап эскерип, ынчаардагы уттундурбас хүннериниң хейаъдын — чаа нииттилелди тургузарының соруун сактып кээр-дир.

Кижиге чүдүүр чоруктуг ажын эртериниң дугайында айтырыг ажыл-чорудулгага чугула черни ээлеп турган. СЭКП-ниң XX съездизиниң соолунде журналдың арыннарынга коммунистиг тургузуушкунуңуң теориязының болган практиказының чугула айтырыгларын тургузары күштелеген. Коммунистиг партияның болгаш улус массаларының ажыл-чорудулгазын түңнеринче, социалистиг нииттилелдиң хөгжүдезиниң айтырыгларын чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап кылырынче база ол ышкаш делегейнин социалистиг системазын хөгжүдериниң, социалистиг чурттарның чаңгыс өөн болган кады ажылдажылгазын быжыглаарының, амгы үениң капиталлыминиң экономиказының болган политиказының, делегейниң коммунистиг, ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинниниң айтырыгларынче, марксизм-ленинизмниң арыг чоруу дээш, буржуаз идеологияга болгаш ревизионизмге удур демиселче «Коммунист» болдунуң бүгү мүжүн мөөнээн.

Журналдың ажылынга-даа, бүгү совет парлалгага-даа СЭКП ТК-ның октябрь (1964 чыл) болгаш ооң дараазындагы Пленумнарының, бистиң партиябыстың XXIII болгаш XXIV съездилериниң шиитпирлери улуг ужур-дузалыг болган. «Коммунист» хөй-нииттиң амыдыралын артемге үндезилеп удуртуру дээш, партийжи амыдыралдың ленинчи нормаларын болгаш партийжи удуртулганың принциптерин сагыыры дээш чайгылыш чок туржуп келген.

Сөөлгү чылдарда марксизчи-ленинчи эртемнин улам ыдай хөгжүдеринге, нииттилел амыдыралының болуушкунарын, ооң кол-кол утланышкыннарын СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр теория талазы-биле боттуг бодап көөрүнге турескаактаан түүлдер журналда кол черни ээлеп турар. Сайзырагай социалистиг нииттилелдиң экономиктиг, социал-политиктиг болгаш угаан-бодал амыдыралының айтырыгларынче, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынче, чаа кижини кижизидеринче онза кичээнгейни салып келген. СЭКП-ниң экономиктиг политиказын, тоску беш чылдың үндезин айтырыгларын болгаш оларны шиитпирлээриниң аргаларын, массаларның күш-ажылчы идепкейин бүгү талазы-биле хөгжүдерин база ол ышкаш партияның XXIV съездизиниң айтыкканын ёзугаар бистиң чурттувуска коммунистиг тургузуушкунуң программазын күүседиринге экономиктиг эртемнин сорулгаларын чырыдавы журналда кол черни ээлеп турар. Сайзырагай социалистиг нииттилелге партияның удуртукчу болгаш башкарыкчы ролюнуң айтырыгларын, ол нииттилелдиң хөгжүдезиниң кол перспективазын, ында политиктиг шугумну болгаш ону амыдыралга боттандырар сорулга-биле ажылчы чоннарны организастаарын партияның айтып берип турарын журналдың арыннарынга калбаа-биле чырытпышаан, ону теорияга үндезилеп турар.

Партийжи ажылдың мурнакчы дуржулгазын түңнеп база пропагандалап турар түүлдер көскү черни ээлеп келген. Ол түүлдериң дыка хөйүнде нииттилел будурүлгезиниң ажыктыын болгаш күш-ажылдың будурукчүлүүн бедидерин, эртем-техниктиг деңгилгенин дургедиринче партия комитеттери канчаар чедип ап турарын чугаалап турар, олар ону чедип алырда, совет болгаш ажыл-агый организациязын солуй бербейн, организакчы болгаш кижизидикчи ажылдың методтарын ажыглап турган, чедип ап турар.

Социализм чурттарының экономиктиг кады ажылдажылгазы—социалистиг дем каттыштырылгазының чаңгыс өөн быжыглаарының болгаш күчү күжүн улгаттырарының үндезини болуруп барымдаалаан, ЭДЧ-ниң XXV сессиязының хүлээп алганы социалистиг экономиктиг интеграциянын Комплекстиг программазынга үндезилеттинген теоретиктиг болгаш практиктиг айтырыгларны ажылдап кылырынче хамыктың мурнунда кол кичээнгей салып турар апарган. Оларга Комплекстиг программаны боттандырарының, ону болгаш өске-даа айтырыгларны амыдырал боттандырыш турда, национал болгаш интернационалдыг түүлдериниң диалектиказының бүгү делегейге ужур-дузалыг айтырыглары хамаарыжыр. Пролетар интернационализминиң принциптеринге үндезилеп социалистиг дем каттыштырылгазының чаңгыс өөнин быжыглаарының, аңгы-аңгы чурттарга социализм тургузуушкунунуң нииттә дүрүмхоойлуларының илереп келиринииң тускай онзагай байдалдарының, делегейде революсчу чорудулганың шимчеликчи күүтериниге делегей социализминиң салдары улам күштеляп турарының айтырыгларын база өөренип көрүп турар. Аңгы-аңгы нииттилел тургузууглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуинаарының принциптерин бүгү делегей амыдыралының нормалары кылдыр бадыткаары дээш СЭКП-нин, социализм чурттарының аңы-дүүма партияларының демиселин калбаа-биле чырыдып келген.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң идил үндүргезин Тайбыңның программазының уткашынарын тайылбырлап, ону боттандырар дээш демиселди көргүспүшаан, даштыкы политиканың эң чугула болуушкунарын (бирги ээлчегде СЭКП ТК-ның Пленумнарын болгаш аңы-дүүма партияларның база чурттарның удуртукчуларының ужуражыышкынарын) чырыдары-биле чергелештир СЭКП-ниң даштыкы политика талазы-биле ажыл-чорудулгазының кол утланышкынарын, принциптерин болгаш онзагай түүлдерин база ол ышкаш делегей харылзааларының амгы хөгжүдезинде кол түүлдерин теория талазы-биле хандыр ышкаш үнелеп көөрүн журнал оралдажып турар.

Бүгү делегейниң коммунистиг ишчимээшкининиң мурнунда турун турар теоретиктиг айтырыгларже, компартиялар-ның идей-политиктиг ажылынче, антикоммунизмни, буржуаз идеологияның кол агымнарын болгаш амгы үениң революсчу чорудулгазын ревизионистерниң хажыдып турарын сойгалап илередиринче маонамнын шүүмүүлээринче, пекин удуртулгаларының иштики болгаш даштыкы политиказының антисовет база улуска удур утка-шыпарын тодарадырынче журнал көшкаш дивес кичээнгейни салып турар.

Бүгү совет парлалганың хогжээнин-биле, ооң идейлиг болгаш политиктиг салдарының оскелин-биле чергелештир «Коммунистиң» салдары, аталдары болгаш неттерелгейи улам бедээн. Бир эвес журналдың баштайгы номери 15 мүң экземпляр санныг үнген турган болза, ам ооң тиражы 240 мүң четкен.

«Коммунист» журнал СЭКП Төп Комитединиң шуут-ла дорт удуртулгазы-биле ажылдап, ооң дузазын болгаш детки-чээнин хүн бүрү албышаан, ленинчи партияның моон сонгаар-даа теоретиктиг болгаш политиктиг органы болур.

Александр БАКИЙ,
(ПМА).

СЭКП ТӨП Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

(Төнчүүт. Эгези 1-ги арыйда).

Тудут материалдар министерствозунга, ССРЭ-ниң Өдүүг металлургия министерствозунга, ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозунга, ССРЭ-ниң Үлетпүр тудуунуң министерствозунга, Химия үлетпүрүнүң министерствозунга, Транспорт тудуунуң министерствозунга, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделинге болгаш өске-даа министерстволарга, ведомстволарга чугайлыг материалдарны бүдүрер талазы-биле бүдүрүлгелерни тударын хандырарын дааскан.

РСФСР-ниң Тудут материалдар министерствозунуң системазынга керамиктиг дренаж хоолайларын болгаш чугай далганы бүдүрер талазы-биле үлетпүр каттыжымышкынын тургузарын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделинге болгаш ССРЭ-ниң Тудут материалдар министерствозунга саналдаан.

РСФСР-ниң кара эвес хөрээнүүт зоназынга колхозтарның болгаш совхозтарның бүдүрүлге база агрохимиктиг хандырылгазының талазы-биле специализастаттынган салбырларын организастаарын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделинге болгаш Союзсельхозтехникага дагзыр, Минералдыг чемнигчидилгелерни болгаш чугай материалдарны хүлээп алыр, кадагалаар, хөрээнге чаштырар, түбоколукселаларны белеткээр, түс чернин чугай база торф материалдарын казып тывар, организиттиг чемнигчидилгелерни сөөртүр болгаш хөрээнге чаштырар талазы-биле, үнүштерин, а химиктиг арга-биле камгалаарының база көдээ ажыл-агый үжар түүлүүнүң талазы-биле ажыл-агыйлар-биле керээ ёзулаар ажылдарны күүседиринге оларга хүлээткен.

Сүт бүдүрериниң, мыйыстыг бода малдың, хаваннарның чаш төлүн өстүрер база семиртир талазы-биле мал ажыдының хөй саанныг комплекизининиң; хой ажылының комплексилерин, чуурга бээр куш өстүрер фабрикаларны болгаш бролейлер бүдүрер талазы-биле тудут ажылдары көрдүнген. Мал ажылының комплекстерин болгаш фермаларны комплекстиг механизастырынга, а ол шыкаш мал чемин белеткээринге болгаш болбаазырадырыгга эргежок чугула машиналарны база дериглерни бүдүрерин организастаар болгаш конструкцияларны ажылдап кылырын Мал ажылының болгаш мал чеми бүдүрериниң, машина тудуунуң министерствозунга дааскан. Россельхозтехника системазынга монтажтаар, ажыглалга киирип, эптеп тургузар болгаш эжеп кылдыр четчелээр организацияларның бүдүрүлге баазаларын база од шыкаш мал ажылының фермаларында болгаш комплекстеринде машиналарның болгаш механизмнериниң техниктиг хандырылгазының район станцияларын тургузары көрдүнген.

ССРЭ-ниң Чиик үлетпүр министерствозунга, ССРЭ-ниң Аъш-чем үлетпүр министерствозунга, ССРЭ-ниң Эът база сүт үлетпүрүнүң министерствозунга, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделинге болгаш Центросоюзка чиик, аъш-чем, эът база сүт үлетпүрүнүң чаа бүдүрүлгелерин, совхозтарда болгаш хереглекчилер кооперациязының организацияларында ногаа консервалары бүдүрүп үндүрер чаа күчүлерни ажыглалга киирерин болгаш ам ажылдап турарларын чаартырын, ногаа-картофель пыгжаар черлерниң, кат-чимис пыгжаар черлерниң база ажыктылап-дузаар пунктуларның тудуун хандырарын, а ол шыкаш магазиннериниң садыглаар черлерин, иштиниг чемнеилгезинниң бүдүрүлгелериниң олуттарын көвүдедирин саналдаан.

Көдээ суурларны совхозтарның болгаш колхозтарның чаагайжыды туттунган ажылчын суурлары кылдыр чаартырынын, иштиг чылдыг школаларын, интернаттарны, школа назы четпээн уругларга албан черлерин, культура бажыңнарын, клубтарны, эмнелгелерин, амыдырал-хандырылга комбинаттарын болгаш өске-даа культура амыдырал объектилерин тударының талазы-биле улуг программа төлээлеткен. Эвээш чурттакчылыг бичии суурлардан колхозтарның болгаш совхозтарның ажылчын суурларын че кошкен хамаатыларга чивгелделерин тургускан. Оларның чурттаар бажың болгаш кажаа, херим тудуп алырынга 15 чыл хуусаалыг 3,5 мун рубль чедир түүлүг чөлиин берип, ол чөлиинин 35 хуузун күрүненин күселиниге киирештирер.

Бүдүрүлге, чурттагга болгаш культура-амыдырал дузалыг тудуглардың, а ол шыкаш РСФСР-ниң кара эвес хөрээнүүт зоназында сүт ажыл-агый организацияларының бүдүрүлге баазазының тудуун дүрледелдир соруглабиле, ол ажылдарны боттандырарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Тудут министерствозунга, ССРЭ-ниң Аар үлетпүр бүдүрүлгелериниң тудуунуң министерствозунга, ССРЭ-ниң үлетпүр тудуунуң министерствозунга, ССРЭ-ниң Монтаж болгаш тускай тудут ажылдарының министерствозунга, ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрофикация министерствозунга болгаш өске-даа эзээн каш министерстволарга, ведомстволарга оналаган.

ССРЭ-ниң Күрүтдуунга, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделинге, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга болгаш ССРЭ-ниң Көдээ тудут министерствозунга көдээде түрттакчылыг черлерниң район аайы-биле планнаашкынының болгаш тудуунуң толевилелдерин, колхозтарның болгаш совхозтарның организас-ажыл-агый түрүзуушкунунуң план-төлевилелдин тогаадырын 1974—1975 чылдарда доозарын үлээткен: 1980 чылда тудутнуң индустриалдыг аргазынче колдуунда шилчээн турарын барымдаалап тургаш, зонаның тудуг организацияларының бүдүрүлге базазларын комплекстиг хөгжүдерининиң техника-экономиктиг үндезилээшкинин ажылдан кылырын организастаар, эң ажыктыг конструкцияларны ажыглаарын, көдээниң тудут организацияларын механизациязының амгы үеде чепсектеря-биле дериирин калбаа-биле нептерелдир.

Кадыг шывыглыг, республика, область, түс черлер үжүр-дүзелиг болгаш колхозтарның база совхозтарның ишпитиин ажыл-агый оруктарынга хамаарыштыр 25 муң километр автомобиль орук тарын тударын доктаалда көрдүнген. Иштиин ажыл-агый оруктарын тударынга хамаарыштыр колхозтарга 15 чыл чедир хуусаалыг чөлиини тыпсыр.

Электри дамчыдылгазының шугумнарын, трансформатор подстанциялары тударын болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин болгаш көдээ чонуун коммунал-амыдырал хереглелин долузу-биле хандырарынга эргежок чугула хемчөлдиг электри энергиязын үндүрүп бээрин хандырган турарын ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрижидилге министерствозунга хүлээткен.

Автономнуг телефон станцияларын тударын болгаш бүгү колхозтарга база совхозтарга иштики бүдүрүлге телефон харылзааларының шугумнарын тударын, чаартырын 1980 чылга чедир колдуунда доозарын ССРЭ-ниң Харылзаа министерствозунга хүлээткен.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүдели болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле Күрүне комитеди мергежилдиг кадрларны белеткээрин көвүдедир, көдээниң профессионал-техниктиг училищелерин тударын болгаш оларның ам ажылдан туларларын алгыдарын каадырар хүлээглелгилер.

РСФСР-ниң кара эвес хөрээнүүг зоназынга мелиорация болгаш көдээ тудугларны Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шылыпчы тудуу кылдыр чарлаар болгаш ол зонаже студентилерин тудуг отрядтарын чорудар дугайында ВЛКСМ ТК-ның саналы хүлээп алдынган. Тудугларны аныяк кадрлар-биле четчелээр, аныяктарның профессионал болгаш иштиг билиг деннелин бедидер, оларны көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге быжыглаар талазы-биле доктаамал дузалы комсомол организацияларны көргүзер ужурлуг.

Эртем-шинчилел албан черлериниң болгаш дээди өөредилге черлериниң күжениишкиниерин селекциянын болгаш үрезин ажылының, черни мелиорастаарының, РСФСР-ниң кара эвес хөрээнүүг зоназының көдээ ажыл-агайын химизастаарының, механизастаарының болгаш электрижидериниң эң-не ойу келген, айтырыглыг ажылдап кылырынче үглаарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш сүт ажыл-агый министерствозунга, Сельхозтехникага, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделинге болгаш Көдээ ажыл-агыйының В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел акаденнизинге саналдаан. Эртем албан черлериниң четкизин чүрүмчүдүр, оларны специализастаар, тараа болгаш одар-белчир культураларның, лёнүн, картофельдиң болгаш ногааларның бедик дүжүттүг сорттарын болгаш гибридтерин, малдың болгаш куштарның бедик продуктулуг үнсаларын ол зонага хандырар талазы-биле селекция төптөрин тургузар дээш тодаргай хемчөглерин боттандырар.

РСФСР-ниң кара эвес хөрээнүүг зоназынга көдээ ажыл-агыйны үзам цнай хөгжүдеринге болгаш көдээде социал-экономиктиг байдалды экижидеринге үгланган өскеда эптеп хөй хемчөглерни алыры докгаалда база көрдүнген.

РСФСР-ниң кара эвес хөрээнүүг зоназынга көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин дүргеп көдүрериниң эргежок чугула бүгү үүлдерни партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш суг ажыл-агый организациялары кылыр дээринге СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң быжыглаар бүзүроделиниң илерегилдир, ол чорук чурттуг көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң үзүн хуусаалыг программазын боттандырарынга улуг салымышкын болур.

Хөй уруглуг иелерни „Иениң алдары“ орденнер-биле, „Иениң медалы“ медальдар-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

(Төнчүүт. Эгези № 77 солунда).

КАА-ХЕМ РАЙОН

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕНИНИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Марфа Панфиловна Баева —Ильинка суурда өг-бүле ээзи

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кара-Уруг Оглуевна Ковээзин—Суг-Бажы суурда өг-бүле ээзи

Точермаа Аранчаловна Уйсар—«Тиилелге» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Дежитмаа Дапыяновна Наиаат-оол — «Тиилелге колхозтуг колхозчузу.

БИЙ-ХЕМ РАЙОН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕНИНИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Доржу Чолдак Оюновна Носак — «Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕНИНИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бап Биче-ооловна Салчак—«Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Зоя Осиповна Васильева—Севи суурда өг-бүле ээзи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мария Степановна Күсекиик—«Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Светлана Кара-ооловна Маады—«Саян» совхозтуң ажылчыны.

Анна Гавриловна Никифорова—Севи суурда өг-бүле ээзи.

Любовь Васильевна Норжунмаа— «Өөк» суурда өг-бүле ээзи.

Татьяна Таргаевна Ондар—Аржаал ортумак школазының башкызы.

Көк-кыс Маадыевна Оюн—«Саян» совхозтуң ажылчыны.

Антонина Ивановна Павлова —Чаа-Шивилиг суурда өг-бүле ээзи.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕНИНИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Шоома Долдуйдуповна Бады-Байыр—Ждавов аттыг совхозтуң ажылчыны

Ховалыг Сандановна Караш —Хайыракан суурда өг-бүле ээзи

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕНИНИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Долума Монгушовна Даржаа—«Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Чанзанмаа Ховалытовна Донгак—Алды-Шынаа школазының ажылчыны.

Мая Сундуевна Дүгер — Ждавов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Дензимаа Кыргысовна Кызыл-оол — Арыскан школазының ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кара-кыс Долаановна Доолаан — Ждавов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Ымалдай Ховалыговна Донгак — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Ховалыг Сонамовна Дондай-оол — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Любовь Васильевна Железкина — «УТКА 25 чылы» совхозта уруглар садының ажылчыны.

Окчаа Даракпановна Уйнуупан — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Ермеевна Чебодаева — Шагаан-Арыгда уруглар ясли-садының кижизидикчизи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Валентина Самытаевна Балчымай — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Мария Сергеевна Дамбаа—Булуң-Терек суурда өг-бүле ээзи.

Александра Ховалыговна Көк — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Өшкү-Саар Даңзыевна Монгуш — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Хенче Укомбайовна Сундуй — Ждавов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Уйнук Суктеровна Хаймаа —Кызыл-Даг көдээ Совединиң ажылчыны.

Евгения Кыргысовна Чамыян—«Күш-ажылдың хосту» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕНИНИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Светлана Владимировна Козлова — «Тувинская правда» солуниуң улуг корреспондентизи.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕНИНИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Анна Алексеевна Самсонова —Кызыл хоорайда өг-бүле ээзы.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕНИНИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Антонина Михайловна Муравьева—Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Нина Николаевна Рыжкина —Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

Елена Хөйленовна Серво—Хоорайның № 1 бажың эргелелиниң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Никель Ивановна Казаяпева—Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.

Людмила Ивановна Капустина—республиканың эмнелгезиниң сестразы.

Кара-кыс Салчаковна Сандай—Тываның ном үндүрер черииниң ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай 1974 чылдың февраль 22.

КОНТРОЛЁРЛАР СЕМИНАРЫ

Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарында, совхозтарында, бүзүрүлге, албан организация черлериниде улусчу контроль болуктериниң, постуларының база «Комсомолчу прожектор» штабтарының даргаларының семинары Чаланага болуп эрткен.

Анда 110 ажыг кижи киришкен. СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин күүседиринге улусчу контроль болуктериниң, постуларының база комсомолчу прожекторларның сорулгаларының дугайында СЭКП райкомунуң бирги секретары Ш. Кууларның илеткелин олар ынналан. СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш районнуң ажыл-ишчилериниң бо тодарадыкчы чылда ажыл-чорудулгазының дугайын илеткелчи тугаалаан, моон сонгааргы сорулгаларны тодаргай сайгарган.

Улусчу контроль болуктериниң, постуларының комсомолчу прожекторлар-биле кады ажылдажылгазының дугайын ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары М. Ондар илеткээн.

Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң даргазының оралакчызы А. Федоровтуң «Контрольду организастаарының ленинчи принциптери» деп лекциязын семинарның киржикчилериниң моон сонгааргы ажыл-чорудулгазынга тодаргай угланыышкынны берген.

Албан-дужаалдыг кижилерниң хамаарышхан ажылынга бот-харыысалгазын бедидер болгаш күрүненин сагыпга-чурумун быжыглаар талазы-биле улусчу контроль органнарының сорулгаларының дугайын район прокурору Х. Дажы-Сегбе, болуктериниң, постуларның ажылының талазы-биле районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы С. Ондар олар семинарның киржикчилеринге таныштырганнар.

Ол семинар улусчу контролёрларның, комсомолчу прожекторларның бир деминг ажылын улам идепкейжидеринге улуг идигни берген. Семинарның киржикчилери боттарының арга-дүржүлгазын база солушканнар.

М. СЕВЕН.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Ж. МАРШЕНИҢ ЧУГААЗЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының Чингине секретары Ж. Марше француз телевидениеге чүве чугаалаан. Чүртүүн экономиктиг байдалының дугайында журналистерниң айтырыгга харыылаан, Ж. Марше ажылчы чон массаларының материалдыг байдалының бакырап турарын демдеглээн. Амгы үеде ажыл чок кижилерниң саны 800.000 чедип турар. Өртек-үнеиниң аартаашкыны шуут тулган хемчөлдө четкен. ынчангаш 1974 чылда өртектерниң улгадыышкынын 15 хуу болур.

ФКП болза чүрттүүн бир чөөн партиязы болбушаан, күш-ажылчы улустуң үндезин эрге-ажыктарын камгалаар, монополилилерниң мөлүүдделинге үзүр, тайбын болгаш Европага айыл чок чорук дээш моон-даа сонгаар демнежир апаарын ол айыткан.

Ж. Марше социалистиг чүрттарның аку-дүмма компартиялары-биле, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы-биле француз Компартиязының быжыг эп-сеткил катгыштырылгазын онзалап демдеглээн.

Э. БЕРЛИНГУЭРНИҢ ЧУГААЗЫ

РИМ. (СЭТА). Италияның Коммунистиг партиязының Чингине секретары Э. Берлингуэр Генуэге болган массалыг митингиге чүве чугаалаан. Ол митингини ашак-кадайны чарарыпын дугайында май айда болуур бадылаашкынга турасказаткан.

Редксылыг бүтпес идегеттер ол бадылаашкынны чүрттүн политиктиг өзээн барыын үзел-бозалдын туруужунче чайгылдыр тырттарынга ажыглаарын оралдажып турар деп, ол демдеглээн. Ол хугайында хөйлүүну күш чок болдурары дээш фашистерниң хөделиишкиннерни калбартып, өнчүкченгээлиг үүлгедиишкиннерни, дыка хөй хоорайларда демократтарже халдаашкыннарны кылып турары таварылга эвес.

Э. Берлингуэр клерикалларының болган фашистерниң үүлгедиишкиннеринге үзүрланырынче, сонгукчулар ортузунга калбак тайылбыр ажылын чорударынче коммунистерни кыйгырган.

ТИИЛЕЛГЕГЕ АЛДАР КЫЛДЫР

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның төөгүзүнге кайгамчыктыг хүн — Плайя-Хиронга контрреволюстуг саттынакчыларны чылча шапканының 13 чыл оюн чоокшулап орар.

1961 чылдың апрель айда Плайя-Хиронга дүжүрүтүнген интервентилерни куба патриоттар чылча шапкан. Контрреволюсчуларның болган оларның империалистиг бүткүчүлериниң чимениишкиннерин куба улус сойгалап, бодунун революциязының чаалап алышкынын аңаа камгалап алгаш, Кубаның тиилелтирбес аргазын бүгү делегейге көргүскен. Ол берге хүннерде маадырлыы-биле тулчуп турган патриоттарга чогуур дузаламчыны Совет Эвилели болган социалистиг чүрттар көргүскен.

Куба улус тураскаалдыг ол хүнүү социалистиг тургузуушкунуун бүгү участоктарында шалыпчы күш-ажыл-биле демдеглээр деп турар. «Плайя-Хиронга тиилелгенин айыл чанчыл ёзугаар бүгү чүртта эгелээн. Заводтарның, фабрикаларның, түүгларының коллективтери боттарынга бедиткен хүлээглелерни ап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш демисселди күштелдирип турар.

Совет фильмнерге шаңнал

ДЕЛИ. (СЭТА). Уругдар фильмнеринге талазы-биле делегей фестивалынга совет кинематографистерниң тургусканы «Бүгү назыда оңнуктер». «Дидим кижиден ок коргар» деп ураң-чечен фильмнери бирги болгаш ийиги шаңналды алган. Үшкү шаңналды ГДР-ниң кинематографистерниң тургусканы «Отниво» деп фильмге тывыскан.

Ол фестивальды Барыын Бенгалия штатта эрттирип турар. Фестивальда түс ажыг чүрттарның төлөдекчилери киржип турар.

Америк шургуушкун

БОНН. (СЭТА). 1973 чылдың төнчүзүнде ГФР-ниң экономиказынга даштыкы чүрттарның капитал салыышкыны 30 миллиард марка ажыг болганын «Ди Вельт» солуиға парлаан. Ынчангаш сөөлгү бүдүн чартык чылда капитал салыышкыны 3 миллиард ажыг рубльге өскен-дир.

Ылангыя америк капитал салыышкыны дүрген өзүп турар дугайын парлалга айтып турар. Бир эвес америк капитал салыышкыны 1972 чылда ГФР-ге даштыкы капитал салыышкынының 46 хуузун эдеп турган болза, оон 1973 чылдың төнчүзүнде үлүг 50 хуу ажа берген. Чижээ, америк «Экссон» деп фирма ГФР-де суук одалга садыглажылышкынының 30 ажыг хуузун контрольдап турар. АКШ-тың автомобиль концернери база чыдып калбайн турар. Олар Барыын Германияда машина садыының үштүн бирден хөй кезиин контрольдап турар.

Сөөлгү чылдарда АКШ-тың электротехниктиг компаниялары ГФР-де идепкейлии-биле ажылдап эгелээн. Электрончут аппараттарны болгаш саналга машиналарын кылыр талазы-биле ГФР-ниң будурулгелериниң 90 чиге хуузун америк капитал контрольдап турарны илле апарган.

Р. НИКСОННУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Вьетнам дайынының ветераннар хүнүн таварыштыр Президент Р. Никсон радио дамчыштыр чүве чугаалаан. «Америк шеригдерни вьетнамдан үндүргенинин болгаш бистиң төөгүвүскө үр болган аарыглыг болган бо халаптын соонда бир чөл эрткенде бээп ол дайының ветераннары АКШ-та эки чүве көрбейн турар» деп, ол билингеи. Ветеранналың хөй нуруузу «тайбыңның боттуг үре-түңнелин» ажыглавайн турар. Олар ажылдаар-даа, чурттаар-даа чер чок, эртейсургуулга-даа ооренмейн турар деп, президент чугаалаан. Ветераннар соолгу үш айда чуртка болган энергетика кризизинин үезинде улам бергедээшкинге таварышканың Никсон база айыткан.

Баштаар черниң дыннадыы

БОНН. (СЭТА). ГСДП-ниң баштаар черн аңаа болган хуралынга даштыкы политика айтырыгларының талазы-биле медеглел хүлээп алгаш, «тайбыңны хандырарының чеднишкиниг политиказын үргүлүүрүнде» эргежок чугулазын демдеглээн. Ол политика болза «АКШ биле ССРЭ-ниң дүшүүрүлүг чорукту улам чавырылдырарынче утланган күжениишкиннерни-биле холбашкан» деп медеглелде айыткан.

Партияның баштаар черн Варшава керээниниң киржикчилерн күрүнелер-биле кады ажылдажылганы кыпырынын политиказын уламчылаар үжүрлүг деп көрүп турар. Бо талазы-биле чамдык чеднишкиннерниң чедип алдынганын, а Совет Эвилели-биле амгы үеде экономиктиг кады ажылдажылганың чаа хөгжүп эгелеп турарын медеглелде база демдеглээн.

ПАРИЖТЕН МЕДЭЭ

ПАРИЖ, апрель 3. (СЭТА). Франциянын Президентизин Жорж Помидунуң мөзүнинбиле холбаштыр апрель 5-те Премьер-Министр Пьер Мессмерин даргалаашкыны-биле Франциянын Министрлер Чөвүделиниң хуралы болганын тускай дыннаткан.

„ШПИГЕЛЬ“ КЫДАТТА БАЙДАЛ ДУГАЙЫНДА

БОНН. (СЭТА). Хүндүскү үеде Маонуң оран-чүрту ыржым-на чүве, корум-чүрумнуу-даа ажок ышкаш сагыындырар. Ынчалза-даа шала кежоолуктей магазиннер хаглынары-биле «семзенчилер» үзүп демир кымчылар туткулап алган, ойтулаашпаан болдардаа ышкаш. Кавтонуу дүргаар каранайып-ла турун боор деп, барыын герман «Шпигель» журнал бижээн. Үлетпүрлүг Угань хоорайга Австралиядан келген аалчыларның кежоолу үеде экскурсия кылырын солаан. Туристер гостиниицага артып калган, чүге дээрге, инда эргечагыргалар «чооннериниң» «барыынарны» каячаар эттеп согарын көргүспес бодааны ол чүве-дир. Дүне боолажыышкын болуп турганыы олар дыннаавнар.

Өөреникчилер башкыларын эттээр, эрги номнар дилеп, үжеп, чиидиишкинии кылып туруп бээр, а кандыг-даа бүгү чок киижилериин мөзүнинарынга каргыштыг сөстер бижээн калбак сазылыпар баглап алгаш, кудумчу дүргаар сүүп туруп бээр ыдыг үениин Кыдатка катап тургустунар деп бергени ол чөөр бе? «Бо демисселди аяры дайзынарының идеологиязынга удур чорудуп турар, бистиң демисселивиске ындыг удуралцыышкыннар моон сонгаардаа тургулаар апаар» деп кыдат парлалганың хереглээшкинин бүзүреп билиря база берге.

Шыван-ла кымга удур чорудуп турар демисел боор ол? деп журнал айтыргап. Оон бүзүлүг үткаазы кыдаттарның хөй пуруузуунга безин билдинмес-ле болгай. Пропагандага чагдыкпп алгаш, эргечагырга дээш. Мао Цзе-дуниуң салгакчызы болур роль дээш ындыг демселди чорудуп турары чөрле плдеп.

ТЕЛЬ-АВИВТИҢ ЧӨҢГЭЭЗИ

ДАМАСК. (СЭТА). Апрельдиң ийиде Голан бедиктериге израиль болгаш сирия шеригдериниң арагында аткылажыышкынчар база катап болган. САР-ның шериг төлөлекчиниинин дыннатканы-биле алырга, танкылар болгаш үгер-боолар киришкен ол удур-дедир аткылажыышкынны аткылажыышкынның шугумун дүргаар бодунуң туружун таарымчалыг кылып алыр дээш израиль тала эгелеп боор турар.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израиль шеригдериниң ужар-хемдерн эрткен понедельникте Ливанның аравар дедгекин үрээн.

Мурнуу Вьетнамның хосталган районнарында амыдырал тайбың байдалче шилчип турар. Дайынга үрелген чурттагга бажыңнарын, оруктарны, көвүрүглерин катап тургузуп, школаларны туткулап турар.

ЧУРУКТА: дайын үезинде үрелген көвүрүг-биле кожа хемнин кежер түр көвүргүнү кылганын болгаш харылзаа таарымчалыг чорун турарын көргүскен.

ПМА-ның фотозу.

ВЕНГРИЯГА СЫГЫРТЫР

Тыванын күрүне филармониязынын артистери Надежда Куулар, Валерий Монгуш, Степан Шактар оларның «Аялгалар» деп номери Бүгү-россияның эстрада артистериниң V конкурузунуң финалому-биле шаннаткаш келген. Анаң аныяк сыгытчы Сергей Куулар улусчу ховар талантылыгларның конкурузунга киришкеш, Венгрияның төвү —Будапешт хоорайның телевиденнезинин чарлааны «Алдын-доос» деп шанналга киржир дөрт совет номернин бирээзинде кирген.

«Алдын-доос» деп шанналды алыр хээш бүгү социалистиг чуртталгын болгаш Англияның, Францияның, Италияның ховар талантылыгларын киржирлер. Сергей Куулар ам Венгрияда бурунгу болгаш ховар жанр тыва сыгытты күүседип, советтер чуртунуң ат-алдарын камгалап турар. Чаңгыс чер чуртуувуска «Алдын-доосту» алырын күзээлиннер.

Бистиң корр.

ЫНДЫНЫГ ЫРЛЫГ

Россия Федерациязының аныяк автономнуг республиказы Тыва-биле 1963 чылдан эгелеп эки таныш апарган мен. Ол чылдың чайынында бистиң Ленинградта күрүненип театр музыка болгаш кинематографиа институдунга ажыттынар тыва национал студияга студентилер шилип ап, Кызылга чеде бердим. Оон эгелээш, тыва ырларның аялгазының өткүт, тээланчыы мени кайгалыпкан. Мээн өөредип турганым ак-көк хемнериин чуртуунан келген оолдар, кыстарның аразында ырга салым-чаланныглар база турган.

1964 чылдың күзүнүле Москвага болган Тыва литератураның болгаш ураң чүүлдүң кежээлерин көөр аас-кежии менээ база онаашкан. Ынчап найысылалдың П. И. Чайковский аттыг залынга, Кремльдин театрынга ыяпар хамаазым ындыныг ырлар чаңгыланып турган. «Тыва музыка эртенги хүнүң хереглеринге чайнаан арыг шалыя суунга демей» деп, ынчан сураглыг совет композитор Вано Мураделиниң чугаалаанын таварылга эвес.

1967 чылдың чайынында Тывага чеде бергеш, Баян-Кол суурнуң чоогу Улуг-Хемниң чурумалдыг эриинге «Чечек» ансамбльдиң оюнуң дыка сонуургаан мен. Ук ансамбльден чоорту Тыванын күрүне филармониязының «Саян» ансамбли тургустунган болгай. Ол ам болунуп 5 чыл оюн демдеглеп эрттирип турар-дыр. Ындыныг ырлыг, аныяк ансамбльдиң ат-сураа алгын бар чыдары билдингир.

«Шын» солуунуң дилээн ёзугаар бо чүүлдү бижип олурa, «Саяннын» концертин Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга ийи чыл бурунгаар көргенимни сактып келдим. Композитор Р. Кенденбильдин «Аъдым» деп ырының аялгазын оркестр ойнай бээрге, эрес, кашпагай оолдар, эңгир кыстар танцылап турда, тыва черинин овур-хевири чуруттунуп келир ышкажыгай. Кажан «Улуг-Хемим — Енисейимнии» ырлавышаан, ырытанцылыг композицияны күүседи бээрге. Улуг-Хемнин чалгыгларының хайнып-моорей чылары көстүп, оон эриинге хөй националдыг кижилерниң омак-хөгүүг чаагай амыдыралы кээкка көстүп келир.

Революциянын кавайы, Тева хемнин эриинде хоорайның «Ленфильм» киностудиязынга үндүрген «Ак-көк хемнин кижилери» деп кинода тыва араттың чоргаараачыг ыры бар. Ол ырның мынаат олуруглары «Саянның» сагыш-сеткилин база-ла илередип турар.

Саян сыңдан Москвага чедир
Саналт тывар ырак хемчээлдиг бол,
Чалыы Тывам өөрүшкүлүг ырын
Алгын, хаттар ужуктуруп четсин.

Бо чылын Москвага Тыва литератураның болгаш ураң үүлдүң хүннери болур деп шиинээн мен. Анда «Саян» ансамбль база аалдап кээри чугаа чок. Ындыг болганда Москвага ужуражы бээр бис, ындыныг ырлыг «Саян».

Л. ГАВРИЛОВА.
Ленинградта театр, музыка болгаш кинематография институдунуң башкызы. Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи.

ҮШ АЙТЫРЫГГА ХАРЫЫ

Беш чыл бурунгаар апрельдиң баштайгы неделязында Тыва АССР-де ыры-танцының «Саян» ансамбли үндезилеттингенин деп, медээ тарай берген. «Саяннын» 5 чылының бүдүүзүнде бистиң корреспондентивис ук ансамбльдиң дугайында чугаалажып ора, Тыванын күрүне филармониязының директору Максим Шыраповичь Артаевтен мындыг үш айтырыгны салып, чогуур харыны алган.

—«Саяннын» тургустунуп келген үезинде аң-не уттундурбас хүннер база бар-ла боор аа?

— Ындыг хүннер кайы хөй. Якут АССР-ге, Хакас автономнуг обласка бистиң ансамбливис ойнап чоруп турда, дыка солун ужуражылгалар, чылыг үлүзээ алышкыннар турган дээрзин артистер бот-тарыла сактып чугаалажып турарлар. Ынчалзажок аң-не уттундурбас хүннер болгаш нарын шылгалдалар орустуң улуг хемн Волга унунуң хоорайларынга аныяк ансамбль ойнап чоруп турда таварышкылаан. Оон эгелээш «Саянның» ат-алдары нептерээн.

— Ансамбль бодунуң кым деп артистерине чоргаарланып турар ирги?

— Ансамбльдиң ат-алдарын анаа коллективтиң бүгү кежигүннери тургузуп турар. Ынчалзажок оон аң-не үндезини «Чечектен» эгелээш, бо хүннерге чедир В. Норбу, И. Монгуш, С. Сүрүн, И. Арапчал, А. Лопсан болгаш өскелер-даа боттарының уран талантызы-биле көрүкчүлерни магададып турар. Балет бөлүүнден Е. Салчак, Д. Монгуш, К. Оюн, Г. Данзын, Н. Сарыглар, Т. Оюн оларны база-ла мактап болур. Сөөлгү чылдарда талантылыг аныяктарны ансамбльдиң артистери кылдыр хүлээп алган бис. Оларга ыраажылар Д-Д. Сат, Н. Куулар, сыгытчылар С. Куулар, В. Монгуш хамааржыр.

— «Саян» ам кандыг программаны тургузуун база кайнаар ойнап чоруур деп турарыл?

— Ансамбль чогаадыкчы ёзу-биле чаа-чаа ажылдарны кылып турар. Ол номерлер шупту-ла Совет Тываның 30 чыл оюнга бараалгаттынар. «Саян» удавас бистиң кожавыс Красноярский крайга аалдап чедер. Оон үө артса чоорту Иркутск, Чита областар, Бурят АССР-ге баары база планнаттынып турар. Күзүн чуруттуң чүроо—Москвага тыва литератураның болгаш ураң үүлдүң хүннеринге киржир.

ЧУРУКТА: «Чайлагда байырлал» деп ыры-танцылыг сюитаны «Саян» ансамбliniң артистериниң күүседип турары.

А. ЧАРАШ-ООЛДУҢ фотозу.

ЭШ ХУУЗУНУҢ СУДУ

Кызыл-Мажалыкта № 1469 орук-бүдүүлге участогунуң кызыл-булунунга чоокта чаа эш хуузунуң суду болган.

Эш хуузунуң судунуң дараазы, пормировщик комсомолчу К. Алдын-кыс баштаан белүк кижи кирип келгеш, олуттарын эглепти. Дарга чылганнарны олурарынче чалаан. А эш хуузунуң судунуң сандайында — Барыын-Хемчикте районнар аразының № 1469 орук-бүдүүлге участогунуң ыяш белеткээр звенозунуң удуртукчузу Күжүгет Конгар, ыяш хирзолекчизи Лопсан Борбак-оол олар олурганнар. Олар албан черинге кылып турган ыяжын таныш-коруүнге садып сааруп турганы илерээн. Бууулуглаар кылып үүлгеткен бүүүзүн хойнүң мурнунга миннип, очаанер.

Коллективтиң кежигүннери шынгы санаалдарны киирип, бууулугларның арнын кызыдыр шүгүмчүлээннер.

Ажылдан тура ак сеткил чок чоруун көргүскен Күжүгет Конгар, Лопсан Борбак-оол олардың коллективке чедирген когаралын төлептишаан, эш хуузунуң судунуң саавырының негелдезин ёзугаар акша-биле торгаан. Эш хуузунуң судунуң ол чөптүг шиитке-лиидеп олар чогуур түнелди үндүрери албан.

С. СЕРИЙ-ООЛ.

Чаңчыл болган ужуражылга

Кызылдың башкы училищезинге доозукчулар-биле ужуражылга кежээзин организастаары чаңчыл болган. Чоокта чаа эрткен ужуражылга кежээзинге доозукчуларның ажыл-херектериниң дугайында солун чугаа болган. Училищенин үндезилеттингенинден бээр эрткен 28 чылдарда 2500 ажыг ортумак эртемниглер доозуп үнген.

Училищенин доозукчулары—Кызылда № 23 ясли-салтын эргелекчизи Э. Г. Хватова, № 14 школаның [illegible] К. П. Чапухин, «Хүнчүгеш» ясли-салтаның кижизиликчи В. Белова олар бөгүгү ажыл-ижи-биле сургуулдарны сонуургаткан.

Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкылары О. А. Тава-Самбу, М. И. Терехова доозукчуларга байыр чедирген.

К. ДАНЗЫН-ООЛ.

СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОНАДЫ ЭГЕЛЭЭР

Даарта Финляндияның найысылалынга шайбалыг хоккей талазы-биле Европаның болгаш делегей чемпионады ажыттынар. Ол апрель 5-тен 20-ге чедир болур.

Он ийи дакпыр чемпион ССРЭ-ниң шилиндек командазы Хельсинкиге баргаш, оон он үшкү алдын медальдыг ээп келир бүзүрелин чажырбайн турар. Ынчалзажок сөөлгү үеде Швецияның, Чехословакияның, Финляндияның командалары, ылаңгыя маргылдаа болур черниң ээлери чемпионатка тергиин белеткенип алганнар. Ким Финляндияга тиилээрин күзей-дир, ол ап-не тергиин белеткедиг составтыг, маргылдааның ан биче кезектеринге чедир бодаттынган стратегтиг, оон ужуражылгаларга четчир курлавыр аргалыг, күштериг болгаш эки ойнаар халдакчылар база камгалакчылар звенолар-лыг болур ужурлуг.

Делегей чемпионадынга киржир бистиң команданың составында дараазында спортчулар кирген: вратарлар В. Третьяк (ЦСКА), А. Сидельников («Крылья Советов»), камгалакчылар В. Васильев (Москваның «Динамо»), А. Гусев, В. Лутченко, Г. Цыганков (ЦСКА), Ю. Ляпкин («Спартак»), В. Кузнецов, Ю. Шаталов («Крылья Советов»), халдакчылар Б. Михайлов, В. Петров, В. Харламов (ЦСКА), А. Мальцев (Москваның «Динамо»), В. Шадрин, А. Якушев («Спартак»), Ю. Лебедев, В. Аникин, А. Бодунов, С. Капустин, В. Репнев («Крылья Советов»).

Ушку вратарь В. Афонин (Риганың «Динамо») бажыңынга артып каар, херек болган таварылгада чеде бээр.

ЧУРУКТА: делегейниң хоккей чемпионадының эмблемазы—алды хоккей клюшказының ужунда оон киржикчилери чурттарның туктарын көргүскен (ССРЭ, Швеция, Польша, Финляндия, Чехословакия, ГДР).

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СӨӨЛГҮ ХААК ОРУУНДА

Эрткен воскресеньеде Тайга станциязынга спорттуң кышкы сезонунуң сөөлгү хаак маргылдаалары болуп эрткен. Анда Кызылдың өөредилге черлериниң болгаш бүдүрүлге коллективтеринден Тываның геология-шинчилел экспедициязының Ю. Митинский, Р. Шайдукпи, В. Попов составтыг командазы тиилээн. Өөредилге черлериниң командаларындан эки үе-шактыг педучилищенин хаакчылары Ю. Зырянов, В. Масляницын, А. Кан-оол олар көргүскен.

Хөрөжен хаакчылар 3 километриин эстафетазынга киришкен. Ийиги болуттуң командаларындан (бүдүрүлге коллективтери) эки түнелди база-ла геологтар чедип алган. Олардың О. Романова, М. Формова, Г. Добрянская составтыг командазы оскелерден мурнап келген. Хоорай башкыларының командазы бодунуң болуттуге бирги черни эалзоп.

Эр улустан 5 км дистанцияны башкы Н. Григорьев (17,08 мин.) биле геолог Ю. Митинский (18,52 мин.) олар эң дүрген эрткен. Хөрөжениерден 3 километрге хоочун хаакчы, башкы Э. Крыцина биле геолог О. Романова эки көргүүтүүг болган.

Маргылдаанын ийиги түнелиинде бүдүрүлге коллективтеринден эр болгаш хөрөжен хаакчылар чарыжынга геологтарның командазы бирги черге үнген. Ийиги болгаш үшкү чергениң дипломнарын Каа-Хемниң хемүр-даш разрези биле № 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниң командалары алган. Өөредилге черлериниң бирги-үшкү шанналарга педучилищенин болгаш хоорайның улус өөредилге киддизиниң ийи командалары четкен.

Спорттуң кышкы сезонуң үлэн маргымдаага шупту 20 команда киришкен. Хоорайда кымнарның командалары хаакка маннарынга кыштадыр спортчу эки түнелдерлиг болганы анаа тодаратка-кан.

Тиилекчи командаларга Кызылдың спорткомитединиң шанналарын тывыскан.

О. ТЕМИР.

ЧУРУКТА: өөредилге черлериниң командаларының аразынга тиилекчи болуп үнген педучилищенин командазы.

Д. ОНДАРНЫҢ фотозу.

МЕДЕО: конькиге маргылдаалар

АЛМА-АТА. (СЭТА). Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шаңналы дээш Медеога болган маргылдаага Горький чурттуг Татьяна Аверина конькы спортунуң база бир делегей рекордун тургускан. Ол 1000 метрни 1 минута 26,40 секундлада эрткен. Ол—Хеннингтиң (АКШ) түнелиинден 0,9 секунда эки бооп турар. Делегей маргылдаазының моңгун шаңналын алган Т. Аверина хөй янзы дистанцияларга маргылдаага 180, 091 санны алгаш, делегейниң болгаш Совет Эвилелиниң чаа рекордун бөга тургускан.

Апрель 2-де база-ла Медеога 500 болгаш 1000 метрге чарышка Горький чурттуг Валентина Комарова ниитизи-биле 174,515 санныг бооп, Совет Эвилелиниң рекордуун тургускан.

ШИЛИНДЕК ОН КОМАНДА

Дараазының сезонунда совет хоккейиниң дээди болуунге тергиин дээш он командалары киржир: «Крылья Советов», ЦСКА, «Динамо» (Москва), «Спартак», «Торпедо» (Горький), «Динамо» (Рига), «Химик» (Воскресенск), «Трактор» (Челябинск), «Кристалл» (Саратов). Ынчаарга СКА (Ленинград) болгаш «Автомобилист» (Свердловск) командалары болуттуң онгу командазы болур эрге дээш аразынга маргылдааны эртиргер апаар.

Дээди болуттуң командалары моон мурнундагызы ышкаш дөрт-дөрт ужуражыышкын кылдыр. «А» чергениң бирги болуунуң командазының саны 13 эвес, а 14 апаргаи. «А» чергениң ийиги болуунге мурнунда 28 команда тургаи болза, ам 26 апаргаи.

(СЭТА-ның корр.).

Ленинградчылар тиилээн

«Комсомольская правда» солуунуң шаңналы дээш пионерлер ордуларының шыдыраа командаларының аразынга бүгү-эвилелдиг ийиги маргылдаазының түнел оюнларынга Ленинградтың пионерлер ордуазуның гроссмейстер М. Таймановтуң удуртканы коллективи бирги черни эалээн. Команданың составында спорт мастериниг кандидаттар онгу классчылар Александр Сочагин, Алексей Юнеев, госку классчылар Леонид Замавский, Алексей Ермолинский, бирги разрядчылар Юрий Сафаров, Яков Расин (7 класс), Лена Белова (8 класс) олар кирип турар. Олар 70 сандан 42,5 санны ап, эки түнелдиг болган.

Маргылдаа дыка хөй салымныг аныяк шыдыраачыларны илередикеш. Гроссмейстерлерге удур ойнаап, бештен 2,5 санны 7 пионер чедип алган.

(СЭТА).

БОКСКА ЧЕМПИОННАР

ИЖЕВСК. (СЭТА-ның корр). Бокс талазы-биле 1974 чылдың чемпионнарын илередир маргылдаа доозулгаи. Дөрдүн аайы-биле чемпион болганнар: Евгений Юдин (Куйбышев), Европа чемпиону Владислав Засыпко (Донецк), Александр Авдеев (Москва). Олимпий оюннарының чемпиону Борис Кузнецов (Астрахань), аныяктар аразынга Европа чемпиону Василий Соломин (Пермь), Анатолий Торопов (Караганда), Анатолий Березюк (Бобруйск), Леонид Шапошников (Львов), Руфат Рискиев (Ташкент), Олимпий оюннарының болган Европа чемпиону Вячеслав Лемешев (Москва), Евгений Горстков (Орск).

Эрткен чылын чурттуң бирги черни дээш болган маргылдааның тиилекчилеринден чүгле Горстков чемпион адын камгалап ап шыдаан. Баштайгы алдын медальдарны инженер-технолог Юдин, студентилер Засыпко, Соломин, Торопов, шериг албанныглар Авдеев, Шапошников, Лемешев чаалап алган. Юбилейлиг, дөртен дугаар чемпионатка он беш эвилелдиинген республикалардан, Москвадан болгаш Ленинградтан 209 спортчу киришкен.

Телевидение

АПРЕЛЬ 4-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

18.00—Урулгарга. «Даглар, далайлар мидиңде». 18.20 — «Аныяк ленинчилер». Дамчыдылга. 18.50—«Мээң Арктикам». Кыска фильм. 19.00 — Телемедээлер (орус дылга). 19.10—Телемедээлер. 19.25 — Чарладдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.30—Венгер Улус Республиканың телевидение программазы. 21.45—«Кижи болгаш хоойлу». 22.20—22.30—Чаңсар. 22.30—«Телекөрүкчүлерниң чагыы-биле». Музыкалыг программа. 23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага булуттаар, чөөн районнарга быскан хар чаар. Соңгу-барының угланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температуразы даг-лыг черлерге 3—8 градус соор, өскелерниңге 0 градус болур.

Кыызыга булуттаар, чагбас. Соңгу-барының угланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температуразы 0 градус.

Редакторнуң оралакчызы М. П. СМИРНОВА.

Арыг-шевер дээш

Чурттакчылыг черлерни бокпан чогуур өйүнде болгаш млавыылалдыы-биле аштап арыглаары чоннуң кадыын камгалаарынга эргежок чугула. Чурттакчылыг чер бүрүзүнге янзы-бүрү бокпар чыглы бээр. Чурттапга базалынарының болгаш ажылдаар черлериниң чаяынга бокпун мөөнөжи бээри халдавырлыг аарыглар нептерээринге чедирип, чонга улуг когаралды таварыштырып болур. Ындыглаарга хамааржыр түүлдер: түүл бүрү бокпар, чурттапга бажыңнарынга, коданга, кудумчуга чыылган түүлдер, одек, үлетпүр бүдүрүлгелериниң, мастерскаларының октагылаакан артыпчыларын, садыг албан черлериниң, рынокпарының кагдынгап бокпары болур. Канализация, онгарлай каскан албаннаар черлер, бок төгөр ончарлар чок черлерге кирлиг суглар, хоралыг бокпар аажок чыглыр. Бокпардан болгаш хир-чамдан хоорайны азы суурну чогуур өйүнде аштап арыглаарының чугулазы кижи бүрүзүнге тодаргай.

Бокпарны каңчаар арыглап, чыып, кадагалаар дугайында санитар чуруму бар. Бо ажылды чорударын бажың ээргелелдерп, чер-чер Советтерипин чурттапга эргелелдерп организастаар хүлээлгелиг. Бокпарны доктаамал, чогуур өйүнде соөртүп арыглаарын, кудумчуну шырбыырын, а болдунар черлерге чуурун болгаш суптарарын чаагайжылдыга конторалары, чер-чер Советтериниң коммунал киллистери боттандырар хүлээлгелиг. Бо түүлдерни тускайлап каан черлерге аппарып, оларны хора чок болдурарын база олар боттандырар.

Бокпарга органиктиг хөй бүдүмелдер бар болгулаар (чем артынчызы, албаннаар черлерден артынчылар, оскелерге хир-чамныг түүлдер). Моон ужурунда ындыг бокпар дүргени-биле ирип-чыдып, хоралыг, багай чыттыг газтарны (метанны, сероводородту) ылгап үлдүрүп турар. Ол газтар чурттаар бажың иштинче кирип, бистип тыпар аргарывысты үреп турар. Транспорт шимчээшкиниинин үезинде довурак доозун хайныр, ол болза кижиниң өскезинче, караанче кирип, аарыглар тыптырынга чедирер. Ол-шыг бокпарга халдавырлыг аарыгларның микробтары, гапстериниң чуургалары боттарының чурттаарынга болгаш өзерииге таарымчалыг байдалды тып ап турар. Ындыг черлерге ымыраа-сээк чыглып, чуургаларын оларга арттырыпап каар. Ынчангаш ымыраа-сээк халдавырлыг аарыгларны нептередиринге аажок улуг роль ойнап, улуг хораны чедирип турар. Ымыраа-сээктиң нептередир аарыглары болза: дизентерия, ижии аартыр тиф, туляремия, халдавырлыг от аарыы болгаш өске-даа.

Бокпарны ажык тургузуп болбас, оларга ымыраа-сээк, өске-даа бурт-кымыскаяк, хээкчилер дегбес кылдыр чажырып адгылаан турар ужурлуг. Ол-шык бокпар, чууиду артынчылары, албаннаар бажың артынчызары чыыр черлерни тиглер чок кылдыр кылган турар крышаларлыг болур ужурлуг. Ындыг артынчылар чыыр черлерни эки таарыштырары болгаш оларны доктаамал аштап-арыглап турары чурттакчылыг черлерге ымыраа-сээктеп долуулу-биле чайлаар арганы бээр. Ол чорук халдавырлыг аарыгларны уулткаарынга дузалыг болзур. Ымыраа-сээкти өлүрүп турар будүмелдер холумаан: ДДТ-пп, гексахлоранны, хлор чугайны ажыглаарын база сүмелеп турар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

АЛБАН ОРГАНИЗАЦИЯ УДУРТУКЧУЛАРЫНЫҢ БОЛГАШ ХАМААТЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Тыва АССР-ниң ПХМ-ниң Күрүне автоинспекциязы, Кызыл хоорүүскомуун иштики херектер киллизиниң КАИ салбыры болгаш милицияның тускай мотовзводу Кызыл хоорайның Пушкин 53 бажыңче көшкенин дыннадып тур.

ТЕЛЕФОННАРЫ: ПХМ-ниң КАИ начальнигиниң—27-15. ИХК-ниң КАИ салбырының начальнигиниң—20-02. Милицияның хоорай мотовзводунуң дежурныйыныың —28-11.

КҮРАВТОИНСПЕКЦИЯ.

ОТТУЛАР ЧҮҮЛ ХЕРЕГЛЕКЧИЛЕРИНГЕ

Хомүр-даштыг, бирги, ийиги сорттуг одаар ыяштарын, ол ышнаш титанга одаар ыяштарны кызыгаарлаашкын чонка садып турарын, ол чүүлдерни сөөртүрүнге өртээн барымдаалап, хереглеичилерге чедирип берип болурун организациялар болгаш албан черлериниң удуртунчуларынга база Кызылдың чурттанчыларынга одаар чүүлдү садып, сайгарар талазы-биле республика конторазы дыңнадып тур.

1974—1975 чылдарның одаага сезонунга четчир санныг одаар чүүлдерни белеткеп алырының курлавырын тургузуңар!

КИНО

АПРЕЛЬ 4-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Ышкындырган миллионнар» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дазай дүүнде хоорайның дилекчилери» 9.30, 11.10, 15.20. «Сөөлгү минутага чедир» 13.00, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чагыргааанар» 15.00, «Оюнга частырыг» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Оозду каштаан дээр турган» 15.00, «Дээрги орай апаар» 16.50, 17.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 650.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиинна типографиязы, (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1) ТС—00446

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 80 (9455) | Пятница, апрель 5, 1974 чыл | 1925 чылда үнелеп эдилеттингеш. | 2 коп. Өртээ

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

Апрель 3-те, СЭКП Төп Комитединге Россия Федерациязының кара аъс хөрөөнүг областарының болгаш автономнуг республикаларының СЭКП обкомнарының бирги секретарыларының, АССР-лериң Министрлер Чөвүлелдериниң Даргаларының болгаш облкүүскомнар даргаларының, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң чамдык министерстволарының база ведомстволарының удуртукчуларының чөвүлел хуралы болгаш.

Чөвүлел хуралга «РСФСР-ниң кара аъс хөрөөнүг зоназының көдээ ажыл-агыйын улам шиг хөгжүдер талазыбиле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докладалының күүседээни организастаар талазы-биле партия, совет болгаш ажылагый органнарының тодаргай соругаларын чугаалашкан.

СЭКП Төп Комитединиң Чиргиве секретары эш Л. И. Брежнев ук хуралга делегеренгей чүве чугаалаан.

Хуралдың ажылынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнери, кежигүнге кандидаттар, СЭКП ТК-ның секретарыары, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харыысалгалыг ажылдакчылары киришкен.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРИИШКИН

Венгрияның социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Янош Кадар, Венгр Улус Республиказының Президиумунуң Даргазы Пал Лошонци болгаш ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ене Фок олар СЭКП ТК-ның Чиргиве секретары Л. И. Брежневке, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге телеграмма чоруткан. Венгрияны хостаанының 29 чыл оюн таварыштыр байыр чедиргени болгаш ам эки күзелдерни илергейлээри дээш чүректиң хамаанындан өөрүп четтиргенин Венгрияның социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң, Венгр Улус Республиказының Президиумунуң болгаш чазаанның, Венгрияның күш-ажылчы чонунуң болгаш боттарының хууда өөрүзээринден илергейлээн.

Сайзырагай социалистиг интилелди тургузар херекке венгр улустуң чедип ап турар чедиишкиннерин, ооң делегей ареназынга ажыл-чорудулгазын телеграммада айткан. СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга, коммунизмни тургузарынга, тайбың, улустарның айыыл чок чоруу болгаш депшилге дээш демисеелго чаа улуг чедиишкиннерни чедип алырын совет улуска күзеп турарын телеграммада чугаалап турар.

(СЭТА).

КУЛЬТУРА АЖЫЛДАКЧЫЗЫ, ООҢ ХАРЫЫСАЛГАЗЫ

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртүү чылының күш-ажылчы болгаанда хаара туттунган ажыл-ишчилериниң коммунистиг кижиндаргаанын боттандырарының, оларның дыштанылгазын таварымчалыг организастаарының сәүлүг төвү культура албан черлери ол. Тывавың хоорай, суурларын эргий бодап көрээ. Клуб азы Культура байзыны, библиотека чок болуп бисте ам чок. Республиканың районнар төптеринде, ол ышкаш чамдык суурларда уругларның музыка школалары ажыттынган. Агитация уран чүүл бригадалары, улусчу театрлар чер болганда ажылдап турар.

Культура-массалыг ажылдарны организастап чорударының төвү болган клубтарда, культура байзыларында, библиотекаларда кол кижи ыыны? Даандырган ажыл-херек дээш бедик харыысалгалыг культура кадрлары олар болур. Бистиң республиканың культура одагларында 900 ажыг кадрлар ажылдап турар. Оларның арагаанындан дээш болгаш түскай ортумак эртемнигле 540 кижи.

Партияга болгаш совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырыын көдээниң культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчылары боттарының ажыл-чорудулгазынга удуртулга кылдыр үүлгээн алган болгаш чаа сорулгаларны салган ажылдап турарлар. 1974 чылдың онаалдаларын чедиишкиниг күүседир дээш социалистиг чарыштыр чер болганга улам калбартып, чонну хей-аът кипергеринге культура албан черлери, анда ажылдап турар кижилер улуг рольду ойнаары чугаажок.

Тодарадыкчы дөртүү чылдың бирги кварталы доозулган. Тываның ажылчы чоннары ажыл-агыйның аңгы-аңгы участоктарынга эвээш эвес чедиишкиннерлиг болгулаан. Бистиң малчыннарывыска ыыш эң-не харыысалгалыг үе. Малчыннарның культура хандырылгазы чугула айтырыгларның бирээзин. Агитация-уран чүүл бригадалары көдээ чонуң күзенчиг аалчылыры апарылаан. Ылаңгыя комплекстиг үнүүшкүннериниң өтө-дүзаалы улуг дээрзин практика бадыткап турар. Каа-Хемниң «Романтиктер». Бии-Хемниң «Колос» болгаш өске-даа агитбригадаларның ажылы багай эвес.

Мал болгаш чер ажылыының продуктулуг чоруун бедидер талазы-биле көдээ ажыл-агыйның амылдакчыларының Бүгүүзиниел социалистиг чарыжы, бүгү чуртта ишкаш, бисте база калбарган. Культура албан черлерин, ооң ажылдакчыларын бүдүргүлге-биле харылаажаа коз кичээнгейни салыр үүлгүүр. Бо талазы-биле ажыл иданныг Каа-Хем районнуң культура албан черлеринде эки тургустуунган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, социалистиг чарышты калбартыр, ылаңгыя часкы тарылга, дүжүт ажаалдазы дээш өске-даа чугула кампаниялар үезинде тараажыларга боттуг дузалаы культура ажылдакчылары чедирип келгеп. Мурнакчыларны алдаржыткан кежээлерни организастап турарыбаза эки.

Культура албан черлеринге ажылдаар түскай эртемниг кадрларның саны чыл келген түдүм езүп олурар. Бөгүн бисте ажылдап турар кадрларның чартыында хөй кезии түскай эртемниг кижилер. Чурттуң дээди болгаш ортумак түскай өөредилге черлериниң, Кызылдың уран чүүл училищезиниң доозукчуларын культура албан черлеринче чыл бүрү чорудуп турар. Ылаңгыя районнарның культура бажыңнарында, музыка школаларында, улуг библиотекаларда түскай эртемниг кижилер ажылдап турар. Соруулга чүл дээрге ук черлер түс-түс район аайы-биле методиктиг төп, чаа, солуун арга-дужургаанның пептередиичилери болган турарын чедип алыры болур. Бо талазы-биле Сарыг-Септе, Мугур-Аксыда культура бажыңнары чамдык ажылдарны чорудуп турар.

Даандырган ажыл-херек дээш харыысалгалың ханызыбиле медереп билгеп, ону ажыл-херээ-биле бадыткап турар культура кадрлары бисте хөй. Оларның чижээге Мөңгүн-Тайганың Мугур-Аксыда Культура бажыңының директору Намгай Адыг-оолду, Чөөн-Хемчиктиң Хайыраканда Культура бажыңының директору Ольга Сатты, Эрзиниң Бай-Дагда Культура бажыңының директору Галина Тойбааны, Каа-Хемниң Сарыг-Септе Культура бажыңының директору Виктор Харченкону, Овурнуң Сагаыда Культура бажыңының директору Александр Дагбыты болгаш өске-даа эштерни мактал-биле адаар бис. Оларның чедиишкиниг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тус черлерде хей-нимтэ организациялары, ажыл-агый удуртукчулары тургусканы тодаргай-дыр.

Көдээ чоннуң оргузунга культураның, эстетиканың айтырыгларын тарадып пептередиирге культура албан черлериниң кадрларының ролюн бедидеринче чер-черде партия организациялары сагыш салыр үүлгүүр. Көдээ интеллигенциянның күзүн мөөнүзэрин, оларның арга-мергежилин бүгү талалыг ажылгаарының айтырыгларын уттуп болбас. Көдээ ажыл-агыйның специалистери социалистиг чарышты болгаш мурнакчы дуржулганы пропагандалаарынга, башкылар, эмчилер коску агитациянны экижидип, лекция пропагандазын калбартырынга дээш өске-даа айтырыглар талазы-биле дузалаы болур-дур. Бай-Тайганың Шүй суурда культура ажылдакчылары башкылар, эмчилер дээш өске-даа специалистер-биле бир деминг ажылдап турарындан мында ажыл-херек багай эвес чоруп турар. Малаа база-ла партия организациязының удуртукчу, башкарыкчы ролю, арга-сүмезин боттуг салдарны чедирип турар.

Культура кадрларын шиилир, ажылга таарыштыр тургузар, ооредин кижиндер айтырыгны райкүүскомнарның культура киллистерин-биле кады чер-черде партия, совет органнар холга алыр үүлгүүр. Чаңгыс-ла клубка чыл дургузунда безин элээн каш эртелекчи солчур шак ыыдыг чүүлдер мынаң биске турбас апаар иймек. Культура ажылдакчыларының ат-алдарын көдүрери, оларның харыысалгазын бедидери чугула айтырыгларның бирээзи. Чамдыкта дужакелбиже кижилерни ук ажылга хүлээп алыр шак ыыдыг практиканың ажыы бинге.

Шак-ла ыыдыг ээ-харыысалга чок чоруктуң уламындан Барыын-Хемчикте Эрги-Барлыктың көдээ Культура бажыңы бо кыжын барык үш ай хире ажылдаваан. Бии-Хемниң Билелиг, Сесерлиг, Улуг-Хемниң Көк-Чыраа, Чөөн-Хемчиктиң Бора-Тайга, Ийме, Ишкин, Кызылдың Кара-Хаак, Сукпак дээш өске-даа клубтар чоннуң культуразының дыштанылгазының төвү болур хүлээгелерин багай күүседип турар. Бо клубтарда ажылдап турар кадрларның ээ-харыысалгаары канчап барганыл деп айтырыг чайгаар-ла тургустунуп келир-дир.

Совет Тываның 30 чылын төлептиг уткуурунга культура албан черлери улуг рольду ойнаар апаар. Юбилейге тураскаткан бот-тывингир уран чүүл көргүдээрин, күш-ажылдың районнар байырлалдарын, чаңдык районнарга болур литература болгаш уран чүүл хүннерни база хүн бүргүүн өске-даа массалыг хемчегээрин организастаарынга кол күш-культура одаглары, ооң кадрлары болур үүлгүүр.

ХРОНИКА

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң апрель 3-те Чарлыын баатаар эш **Александр Васильевич АЛЕКСАНКИН** РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының орлакчызынга төмүйлаткан.

Часка БЕЛЕТКЕЛ

ТРАКТОРЛАР ШӨЛДЕРЖЕ ҮНҮПКЕН

Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» болгаш «Пайырал» совхозтарының механизаторлары часкы хову ажылдарынче кирипкен. «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбыры шөлдерже алды агрегатты үндүрген. Эрткен үш хүнүүн дургузунда салбырның мурнакчы механизаторлары Дамба Кызыл-оол, Бады Эрес-оол, Чигжит Кара-оол 700 ажыг гектар черниң шыгын базырганнар.

Бо неделяның төнчүүзүндө совхозтуң Төп салбырының механизаторлары андагган черни илиптеп кириптерлер. Тараажылар миперадыг чемиштиидилгени шөлдерде төп турар.

«Пайырал» совхозтуң механизаторлары тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртүү чылында тараа культураларын 8 мун ажыг гектар черге чаштырарлар. Олар бир гектардан-на 11 центнер дүжүттү өстүрүп алырын хүлээнгеннер.

Кылыр ажылдың хемчээли улуг. Совхозтуң механизаторлары часкы тарылганы 15 ажыл хүнүнде бүрүн доозар деп шиитпирлээнгер. Трактор, сеялканың хүнде бүдүрер ажылының хемчээлин удаттырар сорулга-биле ажылды ийи эрлчеглиг чорудуп турар.

Совхоз 300 гектар черге шенээде илиптээшкинни чоруткан. Ынчалза-даа чер четче эривэзинден илиптээшкин чорудары алек болган. Ынчангаш ук ажылды түр соңгаарлаткан.

Ажыл-агыйның ийи хову турлаан бүрүн белеткеп алган. Механизаторлар чурттаар черлерин, столованы септеп, чугайлап каан. Поварлар четчелеттингеп.

(Бистиң корр).

СУГГАТ — ЧУГУЛА АЖЫЛ

1960 чылдарның эгезинде Барыын-Хемчик районга хатконгурумнуут час, мэнг-халының чай болган чүве. Ынчангаш ол үелерде тараның чүгле доктаамал суггарылганың ачызында эки өстүрүп, элбек дүжүттү ап турган бис. Ынчан Барлык унунга чаа буталар каазып үндүргеш, тараа шөлүн суггарып турган, бир гектардан-на 14—19 центнер кызыл-тасты аңдап ап, улуг чедиишкинниг болгуладывыс.

Од эки ажылдың кол-ла чажыды — суггарылганы участок бүрүзүнге чаңгыс аай, деп-дээш чоруткандывыста болган. Ылаңгыя чамдык авеволар суггу черже 25—30 см ханы спширип, кончуг кызымак ажылдап турганнар. Оны олар бүдүп чай дүүлүүлүнчаар чорудуп келгеннер.

Ам ыыдыг бедик дүжүттү бистиң районнуң чамдык ажыл-агыйлары чүге өстүрүп албайн турарыл? Мында чылдагааннар-да бар. Бирээде, суггатчы кадрларны шын шилип албайн, аңаа душкан-на кижилерни ажылдадыш каарында. Ийинде, шөлдү алы участокту шып, чурум сөүлгаар суггарбайн, аңаа суггу эки сиңирбейн бааргында. Үште, суггарылга ажылынга хаара туттунган кижилер ак сеткилдиг эвес болуп, харыысалга чок ажылдап турарында. Маңаа чамдык ажылагыйларның удуртукчулары, агрономнары, гидротехниктери база буруулуг.

Черниң агротехниктиг ажаалдазы трактористе кижиден база кончуут хамаарыжыр. Чамдык трактористер 5 азы 4 корпустуг-даа андалыының баштайгы бээни черже 8 азы 10 см ханы кирер кылгаш, соолгу корпусту черже 20—22 см ханы кирер кылдыр тааргышпырын аргылаар таварылгалар бар. Ол эки түңелдиң бербейн турар. Харын-даа чамдык черлерден хөй чаштаан, сигеп үпер үүлдер оон тыптып турар. Ындыг шөлдерниң дүжүдү эвээш болуру биллингир. Оон тодаргай чижээ бо. Мурнакчы суггатчылар Сарыглар Дудуй-оол, Хомушку Шыдыраа («Бардык» совхозтуң Аксы-Барлык салбыры) эрткен тыллын бир гектардан-на 15—21 центнер дүжүттү ажаап ап турда, совхоз ниитизи-биле бир гадан-на 2,4 центнер дүжүттү алганын чугаалаары белиң ыянчыг-дыр.

Оон ынай бар курлавырларыны чөп ажыглаары улут ужур-дужалыг. Ылангыя Хөнделедпе 500—600 гектар хире ажыглаан болур чер бар. Ол черлерни 8—9 чыл бурунгаар суггарып, ажыглап турган. Ам ында буталар бүткен, ук черлер ажыглал чок калган.

Суггатчыг шөлдерже кичээнгей салбайн, бар курлавырларыны чөп ажыглаваанының түңнелиинде Барыын-Хемчик район эрткен чылын 9281 тонна тараапы, 543 тонна картофельди, 546 тонна ногаапы чедир албаан.

Эрткен чылдың четпестерин бо тодарадыкчы чылда катаптаваас дээш, Барыын-Хемчик районнуң чамдык ажыл-агыйлары суггатчыг шөлдерни чөп ажыглап, аңаа ажылдаар кижилерни шилип, дээштиг ажылдарны амдан эгелеп чорудар үүлгүүр.

М. ЧҮЛЬДҮМ,
Кызыл-Мажалык суур Совединиң күүскомунуң даргазы.

★ ★

Павел Петрович Бутанаев — Тандыда Тока аттыг совхозтуң ховуларынга 20 ажыг чыл иштинде ажылдап келген. Ол республиканың хоочун механизаторларының бирээзи. Оон хөрээнде Күш-ажылдың Кызыл Тук орден болгаш «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль чайнап чоруур.

Сураглыг механизатор чазын тракторга, а күзүн комбайнга ажылдап, кыжын чолаачылап турар. Ам ол бодунуң тракторун септеп, часкы хову ажылдарынга белеткеп алган.

ЧУРУКТА: механизатор П. П. Бутанаев.

А. МОНГУШТУН фотозу.

★ ★

КАЖЫЫДАЛДЫ ИЛЕРГЕИЛЭЭН

Эштер Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный болгаш А. Н. Косыгин Франция Республиканың Президентизиниң хүлээлгезин түр күүседип турар Ален Поэрге болгаш Франция Республиканың Премьер-Министри Пьер Месмерге телеграмма чоруткан. Ында айтканы болза: «Франция Республиканың Президентиниң Жорж Помпидунуң элекке мөчээнинең дүгайында дыңнадыгны ханы кажыыдал-биле хүлээп алдывыс. Бо берге шактарда бистиң түректиң ханызында кажыыдалывысты хүлээп ап көрүңер.

Совет Эвилелиниң болгаш Францияның арагында чаңчыл апарган найырадыг хөгжүдеринге хөй үүлдерни кылган Франциянның ылагарангай күрүне ажылдакчызы Президент Помпидуну Совет Эвилелинде улуу-биле үндүлеп турар.

Президент албан дужаалга Жорж Помпидунуң турган үезинде совет-француз харылзаалар улам шиг быжыккан, бүгү делегейниң калбаа-биле чүүдүгүүнүң коргеш совет-француз үндезин документилерни хүлээп алган. Ол үеним иштинде Европага болгаш делегейге чавырылдырышкынны улам хамыладыр херекке, күрүнелер арагынга дең эргелиг кады ажылдажылганы хөгжүдеринге ССРЭ-ниң болгаш Францияның кады чедип алган түңнелдерин бедин-биле үнелеп турар бис.

Ийи чурттарның улустарының үндезин эрге-ажыктарынга дүгжүп турар, янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелериниң арагында чаңчыл харылзаалар тайбың боп дугуннаашкынның принциптерин бадыткап турар пайырал болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганы политиказын Совет Эвилели Франция-биле моон соңгаар-даа чайыылыш чок чорудар».

Эштер Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный болгаш А. Н. Косыгин дээрги Клод Помпидуга кажыыдалын илергейлээн телеграмманы база чоруткан.

Францияның Республиканың Президентизиге, Силерниң өөлер эзен Жорж Помпидунуң элекке мөчээнин Силер-биле кады ханы кажыыдап тур бис деп, телеграммада чугаалап турар.

Совет Эвилелиниң болгаш Францияның аразында чөнүшээрежилге болгаш кады ажылдажылга харылзааларын хөгжүдеринге база быжыглаарында улуг рольду ойнаан Президент Помпиду-биле найырадыг ужуражышкынывыс бистиң угаан-бодалывыска кезээ мөңгеде артып калыр.

• • •

ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министри А. А. Громыко Франция Республиканың даштыкы хереглер министри Машель Жоберниң адынга телеграмма чоруткан, Франция Республиканың Президентизи Жорж Помпидунуң элекке мөчээнинге холбаштыр ханы кажыыдалын илергейлээн.

(СЭТА).

СОВЕТ УДУРТУКЧУЛАР ФРАНЦИЯНЫҢ ЭЛЧИН ЧЕРИНГЕ ЧОРААН

Францияның күрүне талазы-биле шыгаргацгай ажылдакчызы, Францияның Президентизи Жорж Помпидунуң мөчээнин-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиргиве секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының орлакчызы А. М. Клычев дүүн Франциа Республиканың Москвада элчин черинге чораан.

Жорж Помпидунуң портрет-чуруун кажыдал кожаазы-биле хевээлээш, элчин черинең вол залында тургускан.

Франциянның Президентизи албан-дужаалга тургаш, Чөөн болгаш Барыын чүктер чурттарының аразында дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдеринге ажыктыг кылдыр ажылдап чораан Жорж Помпидунуң турасказыын Жорж Помпидунуң Совет удуртукчулар Францияның күрүне ажылдакчызы, Францияның Президентизи Жорж Помпидунуң элекке мөчээнинге холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиргиве секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министри А. А. Громыко болгаш А. М. Клычев олар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Совет чазактың болгаш солот улустуң мурнунан Францияның ССРЭ-де элчини Жак Вимонга, элчин черинең дипломаттыг ажылдакчыларывга ханы кажыыдалды илергейлээн.

(СЭТА).

Июнь 16—ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда хүнү

ШИЛИНДЕКТЕРНИ АДААН

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге болгаш Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле округтарның соңгулда комиссияларының составынга кандидаттарның депшиндилгези доозулган.

Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулда округунуң составынга Тожуда «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыннарының, көдээ ажыл-агый специалистериниң болгаш албан-хаакчыларының мурнундан совхозтуң анчызы, партия кежигүнү эвес **Эрестел Дармаевич Дармаанды**, «Тыва көдээ тудуг» трестиң Кызыл-Мажалыкта № 741 КМБ-ның ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары будурулгеде комплекстиг бригаданың бригадири, партия кежигүнү эвес **Кызыл-оол Будукович Оюрмакты**, Кызыл хоорайның Коммунистиг партия организациязының СЭКП хооркомунуң ийиги секретары **Сарыглар Максыровна Кудажини** депшиткен.

Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Красноярскиниң № 16 соңгулда округунуң составынга профэвилелдерниң Тыва область чөвүлелиниң облпрофчөвүлелдиң секретары **Сергей Дамбаевич Кировту** болгаш «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы ВЛКСМ кежигүнү **Валентина Бодагановна Чадамбаны** депшиткен.

Мөңгүн-Тайга районнуң Мугур-Аксы суурнуң чурттакчылары ол районнуң ажылчы чоннар депутаттар Совединиң күүскомунуң даргазының орлакчызы, СЭКП кежигүнү **Владимир Хертекович Сүге-Маазырны** Бай-Тайганың № 648 соңгулда округунуң составынга, Эрзиниң ортумак школазының башкылар коллективи ол школаның башкызы, ВЛКСМ кежигүнү **Иван Быратович Будуну** Тес-Хемниң № 654 соңгулда округунуң составынга, Тожу районнуң комсомол организациязындан ВЛКСМ райкомунуң ийиги секретары, СЭКП кежигүнү **Тамара Анатольевна Парчынны** Каа-Хемниң № 649 соңгулда округунуң составынга, Шагаан-Арыг АТБ-ниң коллективи будурулгенин чолаачызы, партия кежигүнү эвес **Павел Васильевич Бутенкону** Шагаан-Арыгның № 656 соңгулда округунуң составынга депшиткен.

АПРЕЛЬ 20—КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

ШУПТУ ЧАҢГЫС ЭП-СЕТКИЛДИГ КИРЖИР

Чурттуң өске бүгү черлеринде ышкаш апрель 20-де болуур коммунистиг субботникке Тес-Хем районнуң ажылчы чоннарының коллективтери хайнышкынныг белеткенип турар. «Кызыл субботаның» хүнүнде кылыр үжурлуг бүгү ажылды 11 кижи составтыг район штабы бүрүн тодаратканы болгаш будурулгелерде. колхозтарда болгаш совхозта, албан организация, школа черлеринде субботникке белеткелдиг байдалын хайгаарап, ооң чорудулгазын контролга алган.

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгенинден хүнүнде бээр 104 чыл болуур оюнга тураскаадыр күш-ажылдың бо байырлалынга бо чылын мунун кижи киржип, түс-түс будурулге участоктарынга, хоорайлар болгаш суурлар чаагайжыдылгаашынга ажылдаар.

Коммунистиг субботникте районнуң кайы коллективи каяа, чүүү кылырын баш удур тодаткан. Оларның чамдыктарын көргүзерге мынаар. Күрүсениң «Тес-Хем» аңнаар ажыл-агыйының коллективи 20 куб-метр токпак ыяшты белеткээр, суур чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киржир. Самагалдайда районнар аразының «Сельхозтехника» салбырының ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары автомашинаның ийи шинчедикчиин, «ДТ-75» деп трактортуу, «ГАЗ-51» деп автомашинаны септеэр болгаш 200 рубльдиг аъшлыын кылыр.

Районда улуг коллективтерниң бирээзи — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыннары «Кызыл суббота» хүнүнде 792 рубльдиг ажылын будурүшеш, оон акшазын бөш чылдың фондузувче шилчидер. Ынчаарга «Чодураа» болгаш «Ак-Эрик» колхозтарның ажыл-ишчилери ол хүнде улам бедик будурукчүлүг ажылдаар дээш аңаа бүгү белеткелди доозуп турар. Коммунистиг субботникчиг хүнүндө «Ак-Эрик» ажыл-агыйның 105 хойжузу хойнуң 30 кажаазының көрженин хоопуп ажылдаар, ынчаарга колхозчу механизаторлар боттарының хамаарышкан участоктарышга ажылдаар. Колхоз төвүнүң чурттакчылары суур чаагайжыдылгазынга ажылдавышаан, 84 кубометр токпакты белеткээр. Колхозчулар ол хүн 490 рубльдиг ажылын кылып будурер.

«Кызыл суббота» хүнүнде «Чодураанның» колхозчулары суурга 450 ыяшты тарын олуруп, хойнуң 24 кажаазының көрженин хоорарын, хову турлагларын чаагайжыдарын, 100 га тарылга шөлүн андараарын база 150 куб-метр токпак-ыяшты белеткээрин бижиң-биле шиитпирлээн. Ынчангаш оон 470 рубльдя бөш чыдың фондузувче шилчидерлер.

Шуурмактың ыяш белеткекчилерн субботникте 180 кубометр тудуг ыяжын болгаш дылыг материалдарын белеткээрин болгаш өске-даа ажылдарны кылырын планнаан, ол коллектив 822 рубльдя бөш чыл фондузувче шилчидерин шиитпирлээн. Бо үстүнде дег бедик патриотчу кодурлуушкунну районнуң өске-даа коллективтеринден коргүзүп болур. Амгы үеде коммунистиг субботникке белеткелдер барык-ла доозуп, а дооспаан черлерде ону улам күштелдирериниң хемчеглерин ап турар.

Чогаадыкчы күш-ажылдың байырлалы — «Кызыл суббота» хүнүнде тес-хемчилер чаңгыс кижи дег, бир эп-сетилдиг ажылдаар дээргээринге чигинир турбас.

Л. ФАНДЮШИН,
СЭКП Тес-Хем райкомунуң секретары.

ЭГЕЛЭЭШКИННИ ДЕТКИВИШААН

БАЛГАЗЫН. Таңдыда «Революциянның чалбыыжы» совхозтуң ажыл-ишчилери Москва-Сортировочная депонуң, Лихачев, Владимир Ильич аттыг заводтарның болгаш Москваның өске-даа мурнакчы будурулгелериниң В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 104 чыл болуур оюнга алдар болдуруп, апрель 20-де коммунистиг субботникке бир дем-биле үнер дээш эгелээшкинни ышып-биле деткээн. Ам ында «Кызыл суббота» хүнүнде кылыр ужургуг ажылдар тодаратканган. Совхозтуң салбырлар, бригадалар бүрүүнде база Балгазын суурнуң албан организацияларының черлеринде субботник штабтарын тургускан. Партком секретары Никифор Петрович Кононенкога удуртукан субботник штабы бүгү кызза чогуур ажылдарны планнаан, аңаа белеткел ажылдарын доозуп турар.

Совхозтуң малчыннары хөй кажаалларының көрженин хоорар, кажаалар септээрибиле боттарының коданнарынга ажылдаар. А механизаторлар база-ла хамаарышкын участоктарынга ажылдаар, идепкейлиг киржир.

№ 2 орук-тудуг участогунуң ажылчыннары ол хүн 310 акшаны, ыяш ажыл-агый черинден 120, хереглекчилер ниитилелиинден 112, Балгазынның № 11 профтехучилищезиниң 150 акшаны бөш чыдың фондузувче киирерлер.

«Кызыл суббота» хүнүнде совхозтуң ажыл-ишчилери 1140 акшаны ол фондузуже киирер дээш кызымак белеткеним турар. Күш-ажылдың байырлалынга школачылар база идепкейлиг киржирлер.

М. КАЛЧАН.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң

Президиумунда

СОҢГУЛДАНЫ ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТТИРЕР

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдага белеткел болгаш ону эрттиреринде дугайында доктаалды Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумуң хүлээп алган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1974 чылдың март 24-те Чарлығын ёзугаар бо чылдың июнь 16-да эртер ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаиы организастыг эрттирер соруага-биле соңгулдага белеткел болгаш ону эрттирер талазы-биле ажыддап кылган организастыг хемчеглерни ол доктаал-биле бадылаан.

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында Дүрүмде» айыткан хуусаада соңгулда кампаниязының бүтүү организас-техниктиг ажылдарын чорударын Кызыл хоорай болгаш районнар Советтериниң күүскомнарынга хүлээткен. Соңгукчулар дапамнарын ой-шаанда болгаш шынарлыг тургузарын хандырар, округтарның болгаш участоктарның соңгулда комиссияларының ажылдаарынга аргожок чугула байлалдарны тургузаар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар-биле ужуражылтага тураскаатқан округтуң соңгулда мурнуңуң хуралдарын болгаш соңгукчулар хуралдарын бедик деңнелге эрттирер. Соңгукчуларның чагыгларын, шүгүмчүлелдиг саналдарын болгаш сүмелерни түшпеп, оларны күүседир талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылыр. Соңгулда кампаниязын Советтериниң бүтүү звеноларының организас-массалыг ажылын жижилеринче, беш чылдың тодарадыкчы чылында алган хүлээлгелерни күүседиринче утландырар.

СОҢГУЛДА БОЛГАШ ПАРТОРГАНИЗАЦИЯ

Күрүве эрге-чагыргазының дээди органы—ССРЭ-ниң Дээди Совединге ээлчеглиг соңгулда 1974 чылдың июнь 16-да эртер. Ол соңгулда социалистиг демократияны чайгылыш чок хөгжүдеринге, улус массаларның күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин улам ыңай көдүреринге база Совет күрүнеэ быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг.

Бо политиктиг чугула кампания бистиң республикавыста организастыг болгаш бедик деңнелге эгелээн. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиг Соведиге соңгулда талазы-биле бир. Национадлар Совединге соңгулда талазы-биле он бир соңгулда округтары тургустунган болгаш оларның дескээрлери база төптери тодарааттынган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национадлар Совединге соңгулда талазы-биле Тыва АССР-ниң соңгулда комиссиязының составы депшиттингеп болгаш бадылаттынган. Ында ажылчы чоннарның хой-ниитиг организацияларының ниитилелдериниң болгаш коллективтериниң төлептиг төлээлекчилери кирген. Чижээ, «Кызыл тудуг» тудуг эргелеринің комплекстиг бригадазының бригадири, Ленин орденниг эдилекчизи С. Б. Сандан, Кызылдың № 3 АТБ-зиниң чолаачыларының коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири, Ленин орденииниң эдилекчизи В. А. Жбанов, Бии-Хем районнуң «Сагаа» совхозунуң сааңчызы Г. А. Крыласова болгаш оондаа өскелер. База ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиг Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 округунуң соңгулда комиссиязының составынга кандидаттарны депшиттиилээн.

Ам болур соңгулда болза бистиң ниитилелбистиң экономика, социал болгаш үгаан-бодал хөгжүдеэнииң ондур улуг программазын айыткан СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шөлүнде ССРЭ-ниң Дээди Совединге бир дугаарында болуп эртер соңгулда-дыр. Партияның ол съездизи Советтер боттарының эрге-хүлээлгезин ам-даа четче бүрүн боттандырар, экономиканы болгаш культураны хөгжүдеринге, чонуң чаагай чоруун көдүреринге боттуг салдарны чедирер, чонуң социал-амыдырал хандырылгазын экижидер, хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаар дээш кызымак ажылдаар ужурлуг дээрзин айыткан. Ынчангаш депутаттарның ат-алдарын болгаш идепкейин, оларның соңгукчулар мурнуңга харысалгазын бедидерн чугула. Съездиниң бо айтыышкыннарын соңгулда кампаниязының үезинде ажылчы чоннарның соңгулда мурнуңдагы хуралдарынга Советтериниң ажыл-чорудулгазын чугаалажып турда, соңгукчулар-биле ужуражыышкыннар болуп турда, депутаттарның кандидаттарынга чагыглар берип турда улут кичээнгейлиг көөрүнче партия организацияларының сагыш салыр ужурлуг.

СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумуң ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаиы эртиреринің организастыг хемчеглерниң талазы-биле сургаалдалыг хуралды эрттирген. Ацаа партияның Кызыл хоорайкомунуң болгаш райкомнарының организастыг кылдистериниң эргелекчилери, райхооркүүскомнар секретарлары киришкен. Ынчангаш сургаалдалыг хуралдар партия, совет ажылчилери-биле Кызылга болгаш районнарга база эрткилээн.

Соңгулдага белеткелдиң болгаш ону эрттиреринің үезинде партия организациялариың политиктиг болгаш организакчы бүтүү ажыл-чорудулгазы улам күштелир. Бо политиктиг чугула кампанияның үезинде төлептиг кижилери соңгулда комиссияларының составынга депшиттингеп, соңгулда мурнуңуң агитация ажылын калбартырыдан эгелээнь, соңгулда хүнүнде—июнь 16-да бадылаашкын эрткиже чедир ап чорудар бүтүү хемчеглерни партия организацияларының шүүт удуртур хүлээлгелиг. Бо хүннерде бистиң республиканың районнарынга болгаш Кызыл хоорайга соңгулда участоктарын тургузары база участоктарның соңгулда комиссияларының составынга ажылчы чоннарның хөй-ниитиг организацияларының, ниитилелдериниң болгаш коллективтериниң төлээлекчилерин депшиттилээр. Бистиң республиканың девискээриниге ниитизи-биле 193 соңгулда участогу тургустунар болгаш участоктарның соңгулда комиссияларының ажылынга ажылчы чоннарның 1500 ажыг төлээлекчилери киржир.

Партия организацияларының соңгулда кампаниязының планнарын тургускап, агитколлективтериниң ажылын идепкейжидер, соңгулда участоктарын болгаш агитпунктуларны көрүүтүг кылдыр дериир, көскү агитацияны соңгулдага холбаттыр чаартыр талазы-биле эвээш эвес хемчеглерни ап чорудар берген. Ынчалза-даа Кызылда болгаш районнарда чамдык агитколлективтер, агитпунктулар

Мергежилдиң бедиинче

— Чонуң доктаамал өзүп турар херелгелиг таарымчалыг кылдыр хандыралының херээнге эртиг делгээн баранында садыш алыкчыар боду шилип алырывын деп-шилгелиг аразы амгы уеде чер бөлгээда нептерээн—деп, Кызыл-садыгның бот-орулгачарыгадыг № 9 будурудениң директору Клавдия Григорьевна Кинзева чугаалады.

Каш чыл бурунгаар Кызыл-садыгта уениң негелдезинге дүүштүр шидыг таа арга-биле садыгларының айтыры неттининиң келген. Бидыг ажылды баштай эгээлеп төлээде Клавдия Григорьевнаны болгаш өске-даа ажылдакчыларны бо дүржулганы өөренип көөру-биле өске хоорайларже чоруткан. Садыгларының таа аргазы-биле таныжып, садыш алыкчыларга ооң эштинип, ажылдыг будурукчулуун болгаш культуразының бедиин бүзүрел коргеп, бо аргазы аът-чемниң төп магазинииге шенеп көөрүп шиитирилээн.

Бир-ле дугаарында садыгжы чок садыгларының негелдезин ёзүтаар ол магазинии йөптин эде дерээн. Барааннарны садыш алырынга таарымчалыг кавадап, көскү болгаш аян-хевирлиг кыдыр делгеп көргүзер түскай чергелерни тургускан. Ажылдакчыларга чаагыг ыяш ээлп хенти даараттыргаш таа аргага чапчыгары-биле оларның түскай өөредилге белеткелдин бала эрттирген. Бо бүгү ажылдар доозугаан соонда таа хевирбиле садыгларга аът-чем магазинии ажыттынган.

Удаваанда садыгжы чок магазинииң садыш алыкчыларга эптиг, тааримчалыг амыдыралга бадыткаттынган. Ыяшалза-даа саналашкын санында-да элээн хей акша четпес боотн турган. Оон чылдагаанның таа аргада, чамдык садыш алыкчыларда деп садыгжылар тайылбырлаар турганнар. Ак сеткилдиг эвес ийи-чаңгыс кижилер ол таа аргаяы соора ажыттан турган-на харын. Ынчалзажок шупту-зу — чаңгыс, а чаңгыс — шупту-зу деп приндипти удурттулга болдургаш, чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдаар болза, өөре-самтыгдал болбас дээрэн билдингир.

Элээп уе эрткенде таа аргабиле ажылдап турар садыгны моон сонгаар тургузар бе, азы канчаарыл деп айтырыг тургустунуп келген. Ынчан Клавдия Григорьевна хоочун садыгжыларның бирээзи Пелагея Борисовна Быковага ужуражы берген, магазинде тургустунуп келген байдалды тайылбырлап, бригадалыг байдал-биле ажылдаарын сүмелеткен.

Депшилгелиг арганы улам күштедилгери-биле Пелагея Борисовна «кады ажылдап болгу дег уруглары эвилелдеп көрейн» деп харылаан.

Бо айтырыгны партия хуралында база чугаалаткан болгаш ук магазинииң ажылжинде бергедээштиниң эдерии-биле коммунист Быковага ада ажылдаарын сүмелээн.

Удаваанда Пелагея Борисовна садыгны чок магазинге ажылдаар 17 садыгны-биле дугуржуп, таа бригаданы тургускан. Олар магазинииң адын «Азас» деп адап алтанчылар.

Ол үеден бээр-де магазин өре-сайгылдырга таварышпас апарган. Ай, квартал саныида бараан саарылганының планын үргүлүү ажыр күүседнп келген болгаш ажылдакчыларның алыр акша-шаңналы бедээн. Садыгның ыяшт деп-шилгелиг аргазының ажыттыын Пелагея Борисовнаның бригадазы херек кырында амыдыралга боттандырган. Бо бүгү чеднишиниң ноо-биле чажыды — коммунист Быкованың кижилер-биле ажылдап билириниде, коллективте ажыл-үлүзэлелери бүгү байдалды барымдаалап турганы, ыяш хевээр тургусканында. Бригадада — кижи бүргүү спаашкан ажылын билир, херек апарганда бот-боттарыгга дузалажыр, эрес-кежээ, чонга ээлдек-өөлдек кижилер киргеп шилгелиг аргазының ажыттынын Пелагея Борисовнаның бригадазы 1938 чылдан эгелеп садыг шугумунга ажылдап келген. А Кызылдың магазиннериниг 1949 чылда ажылдап киргеп. Баштайгы үеде ана садыгжы, ооң соонда эрелекчи болуп ажылдаан, оваакпан ажылын эки билирип, бедик мергежилдиниң, садыш алыкчыларга эптиг-ээлдээн көргүскөү. Ол ам Кызыл-садыг шугумунда ажылдап турар хоочунчараның бирээзи. Чүткүдүг ишчи дыка хей апшыктарны садыгжының мергежилиниг оореткен болгаш ол ажыл-херекке оларның ынак болдурунга улуг салдарны чедирип турар.

— Чонуң таңдырылгазының база бир чугула адыры— садыгның, садыгжының бүянныг үүлеиин шилип алган эп-оборумге хире-шаам-биле арга-сүмеини берип, аныяк-өскенге дузалажып турар мен. Оң чыл бурунгаар мээң ажылдап турган магазинимге Ирина Дюпон дээр бичии уруг аштажы болуп ажылдап киргеп. Ооң ажылынга кызымаан, ак сеткилдиин, биилгее хандыкпылдыын эскерип каап, садыгжы мергежилге өөредип эгеледим. Элээп уе эрткенде Ира-ла бөдү чаасказан ажылдаптар апаргаа. Ирина ам Кызыл-садыгның мурнакчыларының бирээзи, аът-чем магазинииң де салбыр эргелекчилеп турар. Өөреникчимниң түткулдуг ажыл-ажыын чаазак бедии-биле үнелеп, чоокта таа оны «Хүндүлелдин демдээ» орден-биле шаңнаан. Мээң-биле ажыл-ажылчы өруун эгелээн аныяк ажылдакчылар Олимпиада Кузнецова, Мария Калашцева, Валентина Псковская, Зинаида Быкова, Мария Санникова, Лидия Будылина болгаш өскелер-даа эки ажылдап, садыш алыкчыларын талазындан өөрүп четтирипшиннинин чылыг состерин дыннап чоруурлар—деп, Пелагея Борисовна чугаалап орар.

— Бистиң бригаданың кежигүннериниң хой кезии аныяктар. Ол кижи эки, бо кижи багай ажылдап турар деп чугаалаары берге. Бичүүлзе-даа аныяк садыгжылар Галя Скрипкина, Люба Казытажева, Зоя Монгуш оларны онзалап демдеглеп болуур. Бо кыстар садыг ажылынга хандыкпылдыын коргүүнү, эки ажылдап турарлар. Оларлар эки садыгжылар үнер дээрэн ам бээнн билдингир — деп, Пелагея Борисовна бадыткады. Чүткүлдүг ажылчиилер —коммунистер кушажылдың коллективи деп бедик атты чаазалап алганнар.

Бо чылын бригаданың кежигүннери бараан саарылганының чыл планын декабрьның 20-де күүседип, садыгның культуразын удам бедиидер дээш демисеминиң хүлээнгеп.

Коммунист П. Б. Быкованың совет садыгның шугумунга хөй чылдарда үре-түнелдиг ажыл-ижин бедии-биле үнелээн. Ол «Совет садыгның тергиини» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан. Тыва АССР-ниң садыгның алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты анаа тывыскан. А чоокта чаа ооң хөрээн Күш-ажылдың Кызыл Тук орден наастай берген.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: Кызылдың «Азас» топ аът-чем магазинииде садыгжылар бригадири, коммунист П. Б. БЫКОВА.

Авторуң фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Францияның президентизи Ж. Помпидунуң мөчээнинге холбаштыр

ПАРИЖ, апрель 3. (СЭТА). Апрель 2-ниң кежээнде, 62 харлыында Франция Республиканың Президентиэ Жорж Помпиду мөчээн деп тускай дыннаткан.

Ж. Помпиду Францияның Президентинге 1969 чылдың июньда соңгуткан. Ооң мурнунда, 1962 чылдың апрель айдан 1968 чылдың июль айга чедир, Президент Ш. де Голльдуң үезинде, ол Премьер-Министр турган.

Шылгарактай күүрне ажылдакчызы Ж. Помпиду даштыкы политика талазыбиле делегей херектериге Франциянның кымга-даа таварышпас родзун быжыглаар. Франциянның болгаш Совет Эвилелиниң арасында чащыл болган найыралды быжыглаан, хөгжүдер талазыбиле Президент Ш. де Голльдуң утпаныпкынын улам-чыласан.

Ж. Помпидуның мөчээнибиле холбаштыр Премьер-Министр П. Мессмер чазактың болгаш француз удуртуу өөнүшкөзиндеп таны кадыгдалды илергейлээн. Оңа чаваа болгаш ол боду бодуунуң хүлээлгезинге Республиканың конституциязынга дүүштүр күүседир деп, П. Мессмер бүзүрелеткен.

Республиканы камгалазырының демократтар эвилели дээр чагырыкчы партия медегдел пеплаан болгаш «Жорж Помпидуның дыка эки турутканы, генерал де Голльдуң керээн үлаамчыларынче» бүгү францыстарны кыйгырган. Боттарының кажыладаан партиязар, Франциянның политиказ болгаш хейнияи кожу ажылдакчыларны база илергейлээн. Чазактың политиказының талазы-биле апрель 3-те Национал хуралга чугаалажыр ужуралт турган хүралды сонгарлаттаан.

Конституциялга дүүштүр күүрненин башкыры аңаа дужаалды сенат даргазы А. Поэр тур күүседир. Республиканың Президентизи аңаа дужаал хостады бээрге, дүрүм ёзугаар 25 хоюутан эрте эвес болган 35 хоюуттан орай эвес уеде чаа Президент сонгуулганы эрттирер дугайында декреття нарлаар деп турар.

Франциянның чазаанның пиастирзин ёзугаар Ж. Помпидуну апрель 4-те Париж чоогунда Орвилье деп улуг эвес черге орнукпудар. Президент Ж. Помпидуның мөчээнинге холбаштыр түскай демдегээшкинин апрель 6-да Парижте Нотр-Дам деп дуганга, Франциянның чазаанның кежигүнелериниг, парламентарийлериниг болгаш дипломатты делегациялардың киржилгеан-биле кылыр. Ол хүн бүгү Франциянга национал каникулдалды чарлаар.

Сенегалдың байырлалы

ДАКАР. СЭТА-ның корр. Б. Петуховтуң дамчыганы: 1960 чылдың апрель 4-те колониазторлар национал-хостагалыг пиимчөөпиниге шыдаашайн ол чурттан үзеп ужурга таварышкан болгаш Африка диптиң картазында хамаарышпас чаа күрүне — Сенегал Республика тывылган. Ол ам бодунуң хамаарышпас чоруунуң 14 чыл оюн демдеглеп турар.

Сенегал улус хамаарышпас апарганының баштайгы хүнгерииден эгелээп-ле аар-бергe колониалдыг үрүкүтарны узуткаарынга оруунче киргеп: экономика талазы-биле хожудангай, ядыы-түрегин, ужук-бижик бизбес чоруктуг дораан чок кыларны негеттинин келген. Чуртту хөгжүдүнүң 1973—1977 чылда дөрт чыл планын ёзугаар кодээ ажыл-агыйл, үлетпур, медицина таңдырылгазы болгаш чыдыышпын талазы-биле хемчегларинің калбак программазын бүтүндүмрер ужурлуг. Бир эвес шаалга кодээ ажыл-агыйга аразында тарыш остурби колдап турган болза, амгы үеде чигир хымыргыжын, хөвеинге болган кодээ ажыл-агыйнын өскелде культуралрын тарыыр шөлдерни калбартырының хемчегларин ап турар.

Далайга балык тывыжының ажылы шалыпкыны-биле хөгжүп турар. 1973 чылда 250.000 тонна балыкты туткан. Сөөлгү үеде Сенегалдың балык тудар флоду Совет Эвилелиниден судноларр алганындан улам ковүдеп турар. Оң чуртта тудуг үлетпүрүүнү будурудегелер, өөс-тавыы фабрикалары, кеңдө ажыл-агый чүүдерин болбазырадыр заводтар, ажгруда будурудегелери чедиишкинниг ажылдап турар. Оларның хой кезинге хамаарышпас чоок-хөгжүдениң чыыдарында кылып тургускан.

Египеттиң национал кадрлары

КАИР. (СЭТА). Сөөлгү чылдарда Египеттиң 45 мүң ажыг ышкыр кижилери совет-египет кадры ажылдажылга объектилеринге тускай мергежилди алган йөпкие, азы боттарының мергежилин бедиткен. Олар Асуанның гидроэнергетика комплексинге, Хелуанның металлургия комбинадынга, Александрияда судно тудар болгаш чаар устер заводунга, Наг-Хаммадиде алюминий заводунга, өске-даа улуг объектилерге өөренген.

Амгы үеде Совет Эвилелиниң дузалаашкызы-биле турускан чүүттүү өөредилге төптеринде 17 мүң ажыг аныяк египеттер өөренип турар. Совет Эвилелиниң будурудегелерге болгаш өөредилге черлерине билиг бедизиилкийн база улуг роллуу ойнап турар.

Национал кадрларны белеткер дээш Совет Эвилелинде кадры ажылдакчыларны кадбартып турар чорук эвоюмиктиг ногжудениң, хамаарышпас угланнышпыынын Египетке тыныжып турар деп, «Аль-Гумхурия» солуун бижээн.

БУДАПЕШТ. Найысылалдың Ферихедь аэродрому. «Малев» дээр венгр ужар чүүл компаниязының шугумнарында совет «ТУ-154» агаар лайнерлери база ужуп чорул турар.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

Найырал неделязы

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Совет Эвилелиниң болгаш Финляндияның аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-бодунга дузалажы дугайында Керээниң апрель 6-да 26 чыл болур ооңга турускаакаан совет болгаш фин аныктарының чанчыл болган найырал неделязы эгелээн.

Неделя үезинде чорудар бүгү-зе ажылдарыны «Керээниң ужур-дузазын фин болгаш совет аныктарының найыралын болгаш кады ажылдажылгазын быжыглаарынга баран болдурар» деп кыйгырыг-биле эрттирер.

Совет Эвилелиниң найырал неделязын эрттирериниге киржири-биле Финляндияның аныктарының делегациязы Хельсинкиден үнүпкеп.

Финляндияга баары-биле совет аныктарының делегациязы база чорукчан, оларның составында туристи бет болук, эмыкы артистер, урал үүлү болгулериниң киржиичилери бар.

ССРЭ-ниң дузазы-биле

КАБУЛ. (СЭТА). Совет Эвилелиниң дузазы-биле афган пайысылалдың районнарының биргээнде тутказ автомеханика техникумунда кичээлдер эгелээн. 20 гектар черде тутказ од өөредилге черинин лабораторияларыга, шестерескаларыга хары үзүл 200 кижи өөренир.

Совет болгаш афган башкылар автотранспортту сентгер болгаш ажылгага киирер талазы-биле спецназаатегерии, үлетпүр будурудегелериниң электродегиг-керекселедерин сентгер, металл ажылдап кылыр кижилерни белеткээр.

Деткимче

ПАРИЖ. (СЭТА). Парижтиң чоогунда «Рато» заводтуң ажылчы коллективизиниң ажыл-агыйлыг-биле чорудуп келген демисели күш-ажылчы Франциянның деткимчези-биле тиилелгеге чедирип келир деп чүвеге идегелии илергейлээн.

Күш-ажылдың бүгү-ниитя конфедерациязының секретарыларының А. Кравкони болгаш А. Бертело олар митингирге база киришкен.

Чаржынчыг саннар

РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО. (СЭТА). Бразилияның парламентаринең медицина ёзугаар алыргга, Ресифи хоорайда урутларының олуг чорду көөдүзүн. Бир хар четкейн чоргаан, өлүп турар урутларының 38,9 хуузу чем чедир чавейи, аштап олуп турар. Бир хардан дөрт хар чедир назылыг урутларның арыг олуг чорду оон-даа хей. Чамдыкы чоогунда ар-тистер, чогаалчылар, композиторлар, чурукчулар, чонардан чазаарлар, ыраажылар дээш кымнарны чок дээр!

Агитквартираларда фестивалының концертии «Чечек аттыг агитквартира ажытты. Фестиваль концертии көрүп ора, хостуг совет кижилериниң сетклил-сагыжының ондуур бедиин, оларның чоргаар хостуун, эрги феодалдыг Тыва үезинде аш-чуттан, аарыг-аржыктан, дорамчылал-базымчадан, ядыы-түрегиден кырлыл чоргаан тыва кижилер бөгүн кайы хире бедикче ужуп үне бергенин кижи чайгаар-да долгандыр бодап көөр.

Спенада 30 чылдарда тыва бижик өөредилгезин көргүзүп турар үзүлдү. Бичимденде-не аажок хүндүлөөрим, чоннуң он-он үргүлерин өөредин кижизиткен, төлептиг ажыы-чаңныг хоочун башкы, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң школдарының алдарлыг башкыры Салчак Бадыевич Майны көстүп келди. Спенага база-да башкы кижилиий овур-хевирии ол көргүүлүү тур. Бай-Тайгага үжеп чыгы чыл башкылап келген бо төлептиг кижинии назылхары дөгүзе-даа ол биеэги аныякскы хевээр, бодуунуң ыдыктыг хөрээн ак сеткилиибиле үргүлүүзевишаан, хөйнияпиниң ажылынга идепкейлиг киришпишаан.

Оон соонда спенага чодураа дег доозургай кара карактарлыг, чөйган дег дорт сынныг кыс Валентина Тамба таңцылап үзүп келди. Оон бүгү-зе овур-хевирге, арыя-пырайы, хулгумзурүү ортенги хүн шыкаш чырык, анай-хаак шыкаш золдек чараш болду. Оон авазы, суурда хөрөөжеңнер чөвүделиниң даргазы. Шүй кодээ Советтиниң күүсекомунуң дарғазының оралакчызы, суурда сураглыг кижилериниң бирээзи — Булак Иргитовна Тамба база үргүү чаптап, концертти магадап көрүп орган. Ол идепкейлиг, сагышчонгыр ие ында хөрөөженнер чөвүделиниң үе үеде дарғалап келген. Оларның коммунистиг кижизидилгезинин хөрөөнге идепкейлиг киржилгези дээш ол 1973 чылда Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиг-биле шаңнаткан.

Колхозта 300 ажыг күш-ажыл кылып шыдаар хөрөөженнер бар. Олар ажылагайшынын ядыы-түрег ядырлында хаара туттунган. Оларлан чыдаатаан чок будурудегеде ажылдавайн турар кижи чок. Хөрөөженнер чөвүделиниң хүралдарынга ядыы-бүрү айтырыглары чугаалаанын көрүп турар. 8 агитквартираның ажылын база чөвүдел удуртуу «турар. Оон ажылдыга кодээ Советтиң күүсекомунуң дарғазы Ш. Х. Кочаа, колхоз дарғазы А. К. Хертек, ыыда партком секретары Т. Д. Хертек идепкейлиг дузалажып турар. Бо чөвүделдиң ажылының үре-түнелдиг бооп турарының бир чылдаганы ыыда.

«Хүнүгеш» агитквартираның концертиниге 70 харлыг хоочун колхозчу Хертек Доктуу кыргыраалап. Маадыр-ие Хертек Сорук демир-хомустаан, 65 харлыг Кара-Сал Дамба игнилге ойнап, ырлаан. колхозта партком секретары Хертек Танов шуудук номчуп, ырлаан концертти көрүүчүлер ажжок сонгуургаан.

БАЙ-ТАЙГАЖЫ аныяк-өскен чонунуң, чүртүнүң ажыл-хөрээнге шынчы, кежээ, боттарының салган сорулгазын күүседирине эрес-шалыг бооп турарлар. 1973 чылда Шүйүүн ортумак школазын ээки доозкам Светлана Самбый-оол төрөөн коллозунга ажылдап артып калган. Ол ам ында аныяктарның баштыны, комсомол организациязының секретары. Шидыглар ында эвээш эвес.

Төрөөн Бай-Тайганың аян шынчизин, оон ажыл-ижинин кайгамчык кижилериниң улуг үүдээнии дугайын ам-даа хөйну уламчылап биижин болгаш бай аян.

Бо-да кайгамчык чаагай болгаш магадалчыг, аас-кежиктиг амыдыралдың бүгү-зе дозуп боттарының хөлүүда тудуп алган чон хун келген тудум үдам-на эки амыдыраар, удам-на эки чүүттээр болбайн болчаар.

Совет Тыванын будун бүрүзүнде мыдыг чаартылгалап болгаш чоннуң чаагай амыдыралы партиинин болгаш чазактың эрэгтелиимес дузазының, улуг делгем чүүттүү хой напиональ удустарының бүзүлбас найырылының ачызында чедип алдынып турар. Ол дээрге биеке эң-не эрги чаагай чүүл ол.

Сеңиз ЮМБУУ.

КЕЗЭЭДЕ ЭРГИМ

Совет Тыванын 30 чыл оюнга уткуштур

КИЖИНИҢ төрүттүүгеш, бичии, элээди иезилыг чыдарын эрттирген чергелери кезээде аңаа эргим болуур. Ылангыя оон кайгамчык чаартылгалары кижинин салым-сеткилин ажнок хайныктырын кээр. Тываның ыракы, чергелиниң биргээн — Бай-Тайганың Тээли суурга төрүттүүгеш, бичии база элээди чыдларымны аңаа чүүттап эрткен болгаш оон кайгамчык чаартылгаларымын, чамдык кижилериниң дугайын чугаалаар бодаан мен.

Бежен чылдар үезинде Тээли — аңы-аңгы үш кезек бичии сууржугун турган чүве: үстүүкү талазынга МТС тоов, орта үезинге район тоов, адакы талазынга ынчангы колхоз тоов. Ам ол чаңгыс улуг сүүр боот түтүү бергеп. Бетинге бар чыктаалда хоорайда ышкаш, улуг-улуг бедик ак бажынналры көрүп каар бис. Район эмделгеининиң, школаның, партия райкомунуң ийи-ийи кат улуг бажынналры, районнуң Культура ⁵ бажыңы кайы мрактан-на көстүп келир. Сүүрүүн дорт шөйлүп батнан үзүн кудумчуларында таа түткен база чаартыл кылган магазиннер, районнуң албан-организация черлериниң, чүүттелгелиг бажынналры, культураның болгаш чүүттарның албан черлери дистинчип чоруткан. 3 магазин хоорайда мышкап, садыгжыны чок арга-биле ажылдап турар, кафелиг таа столовая түдүүнүң таваан садыш доозупкан. Чүүттелга бажынналры газ-биле одаттынар плиталарлыг, сайгыгларан дүн-хүн чок хып турар, бажынар ишты-бүрү соодукчуларлыг, радиоприемниктерлиг.

Бичии бай-тайгажылар үүгүлларның музыка школазында хөгжүмүнүң кайгамчык эртинээни өөренип турар, а оларның түскай эртемниг башкылары, база-да колдуунда бай-тайгажылар, чечектелген төрөөн черни өөрөөп, оон дугайын чогаадып, оны чон ырлаашын турар.

Бежен чылдар үезинде Тээли сүүрга шупту-ла оң ажыг хире эмчилер, башкылар, кедээ ажыл-агыйның түскай эртемнигтерни ажылдап турган. Ам бөгүн чүүле чаңгыс район коллективинде, оон садыг; магазиннеринде дээрге болгаш ортумак түскай эртемниг 21 кижи. Кызылдың кооперация үчилиишин доозкам 39 аныяк специалист ажылдап турар, оларның хой кезиин аныяктар.

Сайзырадыын болгаш хөгжүлдениң бедии чадазы, чоргаарланыр факт болза, күш-ажылчы кижилерниң ооулдезии, оларның күш-ажылының будурукчулуунуң кайгамчык бедзоин, билиг-кедереллиниң өскени, хей-ажытыг эрес соруу болгаш патриотчу чорду болуур.

БИЧИИМДЕ-ЛЕ билир-таныырым чораан кайгамчыктыг эрес-кежээ кижилерниң баштары ам когерип, назыны үлгээ берзе-даа, эрес соруктуу, идепкейлии дам барган, этнис-соруглазын күүседип, шүдүрүү ажылдап чоруурлар. Районнуң Базаракта тергиин хөйжуларының бирээзи, Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи Салчак Төбөүнү маңаа чиижекке корооп. Оон малдаан хоюо коичуг хүр, чаш толгу бүрүн доруккан. 1973 чылда төрүүр 100 хойдан 104 хуузаганны алган. Малчын бодуу «1974 чылда коргүүлгелиим моон бедик болдуун дээш бүгү күжүмүү салыр мен» деп чугаалап орар болду.

«Мурнакчы» колхозтуң хөрөөженнер чөвүделиниң ажылы база черле утка-шынарлыг, содуун. Ол хөй-ниитя организациязының ажылын совүүргап таныышкап, идепкейлии, сүүрүүн хөрөөженнер болгаш өске-даа бүгү чоннуң, колхозтуң амыдыралынга оон салдарының улуун, оларның чорудуун турар ишы-бүрү ажылдарының масса-лыын, ында киржип түрар кижилериниң хөйун болган идепкейлиин магадаан мен. Чижек кылдыр агитквартиралар аразында болуур эртken. Совет Тываның үжеп чыя оюнга турасказатан боттынынгыр уза үүгүл фестивальның дугайын чугаалаайн.

Сүүрүү 8 агитквартирага хувааи каан. Олар дээрге сүүрда хөй-ниитя ажылының, аныяктар-пропагандаының, ядыы-бүрү өөредилгелериниң ёзугаар төөү боот турар. Агитквартираларга бүрүзү элээп хөй чүүттелга бажынналрын каттыштырып турар, тускай үдүртүкчулуг, ядыы-бүрү хемчеглер, өөредилге, лекция, беседа кылырының планын баш бүрүүгаар кылып, азын кааи. Агитквартира бүрүзү социалистиг хүндөлеглерни болгаш чарыштыг.

Бо 8 агитквартираның боттынынгыр үрин үүгүл фестивальнга шүүтү 250 хире кижи киринчеен. Ында чонуңуу бүгү төлөдери: эр-хөрөөжен колхозчулар, ажылчынар, саанчылар, тудугжулар, чоланчылар, башкылар, эмчилер, аныяк оолдар, ыыстар, өртүмак болгаш үлгээ берген назылыг кижилер киржип турар, концертке киришпээн өске чон клуб ышкыры долдур үлүүртүүр.

БАЙ-ТАЙГАЖЫ ЛАР шагдан бээр бирээзи-лыдарының бирээзи Оларның арааныдан артистер, чогаалчылар, композиторлар, чурукчулар, чонардан чазаарлар, ыраажылар дээш кымнарны чок дээр!

Агитквартираларда фестивальның концертии «Чечек аттыг агитквартира ажытты. Фестиваль концертии көрүп ора, хостуг совет кижилериниң сетклил-сагыжының ондуур бедиин, оларның чоргаар хостуун, эрги феодалдыг Тыва үезинде аш-чуттан, аарыг-аржыктан, дорамчылал-базымчадан, ядыы-түрегиден кырлыл чоргаан тыва кижилер бөгүн кайы хире бедикче ужуп үне бергенин кижи чайгаар-да долгандыр бодап көөр.

Спенада 30 чылдарда тыва бижик өөредилгезин көргүзүп турар үзүлдү. Бичимденде-не аажок хүндүлөөрим, чоннуң он-он үргүлерин өөредин кижизиткен, төлептиг ажыы-чаңныг хоочун башкы, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң школдарының алдарлыг башкыры Салчак Бадыевич Майны көстүп келди. Спенага база-да башкы кижилиий овур-хевирии ол көргүүлүү тур. Бай-Тайгага үжеп чыгы чыл башкылап келген бо төлептиг кижинии назылхары дөгүзе-даа ол биеэги аныякскы хевээр, бодуунуң ыдыктыг хөрөөн ак сеткилиибиле үргүлүүзевишаан, хөйнияпиниң ажылынга идепкейлиг киришпишаан.

Оон соонда спенага чодураа дег доозургай кара карактарлыг, чөйган дег дорт сынныг кыс Валентина Тамба таңцылап үзүп келди. Оон бүгү-зе овур-хевирге, арыя-пырайы, хулгумзурүү ортенги хүн шыкаш чырык, анай-хаак шыкаш золдек чараш болду. Оон авазы, суурда хөрөөженнер чөвүделиниң дарғазы. Шүй кодээ Советтиниң күүсекомунуң дарғазының оралакчызы, суурда сураглыг кижилериниң бирээзи — Булак Иргитовна Тамба база үргүү чаптап, концертти магадап көрүп орган. Ол идепкейлиг, сагышчонгыр ие ында хөрөөженнер чөвүделиниң үе үеде дарғалап келген. Оларның коммунистиг кижизидилгезинин хөрөөнге идепкейлиг киржилгези дээш ол 1973 чылда Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиг-биле шаңнаткан.

Колхозта 300 ажыг күш-ажыл кылып шыдаар хөрөөженнер бар. Олар ажылагайшынын ядыы-түрег ядырлында хаара туттунган. Оларлан чыдаатаан чок будурудегеде ажылдавайн турар кижи чок. Хөрөөженнер чөвүделиниң хүралдарынга ядыы-бүрү айтырыглары чугаалаанын көрүп турар. 8 агитквартираның ажылын база чөвүдел удуртуу «турар. Оон ажылдыга кодээ Советтиң күүсекомунуң дарғазы Ш. Х. Кочаа, колхоз дарғазы А. К. Хертек, ыыда партком секретары Т. Д. Хертек идепкейлиг дузалажып турар. Бо чөвүделдиң ажылының үре-түнелдиг бооп турарының бир чылдаганы ыыда.

«Хүнүгеш» агитквартираның концертиниге 70 харлыг хоочун колхозчу Хертек Доктуу кыргыраалап. Маадыр-ие Хертек Сорук демир-хомустаан, 65 харлыг Кара-Сал Дамба игнилге ойнап, ырлаан. колхозта партком секретары Хертек Танов шуудук номчуп, ырлаан концертти көрүүчүлер ажжок сонгуургаан.

БАЙ-ТАЙГАЖЫ аныяк-өскен чонунуң, чүртүнүң ажыл-хөрээнге шынчы, кежээ, боттарының салган сорулгазын күүседирине эрес-шалыг бооп турарлар. 1973 чылда Шүйүүн ортумак школазын ээки доозкам Светлана Самбый-оол төрөөн коллозунга ажылдап артып калган. Ол ам ында аныяктарның баштыны, комсомол организациязының секретары. Шидыглар ында эвээш эвес.

Төрөөн Бай-Тайганың аян шынчизин, оон ажыл-ижинин кайгамчык кижилериниң улуг үүдээнии дугайын ам-даа хөйну уламчылап биижин болгаш бай аян.

Бо-да кайгамчык чаагай болгаш магадалчыг, аас-кежиктиг амыдыралдың бүгү-зе дозуп боттарының хөлүүда тудуп алган чон хун келген тудум үдам-на эки амыдыраар, удам-на эки чүүттээр болбайн болчаар.

Совет Тываның будун бүрүзүнде мыдыг чаартылгалап болгаш чоннуң чаагай амыдыралы партиинин болгаш чазактың эрэгтелиимес дузазының, улуг делгем чүүттүү хой напиональ удустарының бүзүлбас найырылының ачызында чедип алдынып турар. Ол дээрге биеке эң-не эрги чаагай чүүл ол.

Сеңиз ЮМБУУ.

• Республиканың культура амыдыралындан •

Бистиң республикада Культура ордулары, Культура бажыңнары, клубтар, ыяыя-булуңнар ажылдап, оон хөй санныг ажылдакчылары чонга бараан болуп турар. Культура одагларының чанында улусчу театрлар, агитбригадалар, бөтүвынгыр уран чүүл бөлгүнери доктаамал ажылдап турарын эки билир бис.

Туранның улусчу театрының коллективи А. Островскийниң «Орай ынакшыл» деп шиизин чедиишкинниг тургускан. Оок бир көргүзүүн үстүнде чуруктан көрүнер.

Ортузунда чурукта кайы-бир черден аалдап келген ыраажылар эвес, а найысылалдың агрохимлабораториязының бөт-тывынгыр артистериниң үш үнге ырлажып турарары-дыр.

Эрзинниң Нарын суурда «Челэзш» аттыг агитбригада үнүүшкүннерни доктаамал ыылып турар. Бо чурукта Культура бажыңының директору Д. Чыргал-оол (солагай талазында) болгаш агитбригаданың удуртукчузу Н. Данзы-Белек (баянныг) чаа программаны сүмележип турары.

А. ЧАРАШ-ООЛ,
Ю. КОСАРЬКОВ,
С. ЧАЖИН-ООЛ
оларның фотоиары.

Көрүлде чоруп тур

АГИТКВАРТИРАЛАРДА

АЛДАН-МААДЫР суурнуң агитквартадар араында Совет Тываның 30 чыл оюнга тураскаатkан уран чүүл көрүлдези эрткен. Анаа Алдан-Маадырларның салгалы аттыг агитквартадның концерти солун болган. Тываның эрткен амыдыралын көргүскен музыкалыг композиция оларның концертиниң кол оозо болган. Сарыг-Булуң сүт-бараан фермазының эргелекчизи Коош Ооржактың, башкы Зоя Сувашның композицияның шин көргүзүүдө эки ойнаанын чон сонуургаан.

Суурнуң 9 агитквартадарының концерттеринде шин, ыры, танцы дээш солун номер хөй. Кысыбгай Ондарның «Сүт-ле Хөлүм» деп ырызын Борбаа Монгуштуң ырлаанын, Саара Монгуштуң удуртулгазы-биле «Элдек шыңгыраш» деп танцыны күүседкенин мактавас арга чок.

Көрүлдениң түнелиндө бирги черни Алдан-Маадырларның салгалы аттыг агитквартадның бөт-тывынгыр артистери алган болгаш Хову-Аксының бүдүрүлгезинче экскурсиялаар болган. Ийиги черни Хемчик аттыг агитквартал эөлээн болгаш бөт-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге киришкен чурттакчылар Ак-Довуракче экскурсиялаар.

В. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

МӨРЕН суурнуң агитквартадар араында бөт-тывынгыр уран чүүл көрүлдези доозуглаан. 7 агитквартадан 250 ажыг бөт-тывынгыр артистер, көрүлдеге киришкен. Концерттериниң темазы, утка-шынары бо хүнгү амыдыралга дүүшкен, чоннуң культурлуг амыдыралының денгелиниң бедүзинин херечилеп турар. Бирги болгаш ийиги черлерни № 1, 7 агитквартадар түс-түзүнда өөлээн.

Д. ЧЫРГАЛ.
Эрзин район.

• • •

БАЯН-КОЛ суурда агитквартадарның уран чүүл көрүлделериниң түңелиин үндүрерде кварталдар араында социалистиг чарыштың чоруп туралын барымдаалап турар. Кудумчунуң, бажыңнарның ариг-шевери, иинти культуразы, чурттакчыларның хөй-иитии ажылынга киржилгезин, урутларының өөредилгези, чурум-сагылгазы дээш оскедаа негелделерге көргүзүглерин барымдаалаан. Утка-шынар, уран-чеченинниң талазы-биле шылгараан концерттерни фермаларга болгаш бригадаларга көргүзерин шинтирлээн.

С. ДУВАА.
Улуг-Хем район.

• • •

МУГУР-АКСЫ суурга районнуң албан-организацияа коллективтериниң араында урап чүүл көрүлдези март айда эрткен. Анаа бирги черни «Малчын» колхозтуң коллективи ап, уран чүүлге бедик мергежилдиин база катап бадыткаан. «Могей-Бүрен» колхозтуң болгаш Мугур-Аксы уруглар садының коллективтери 2-ги черни үлешкеннер. Ам апрель айда суурларның агитквартадарының араында урап чүүл көрүлдези болуп эртер. Анаа белеткел кидиш түүк чоруп турар. Оок-биле кады Мугур-Аксының Культура бажыңында ураа чүүл болгумпери ажылып эжиждип, агитквартадарга боттуг дузаны чедирип, чоннуң культурлуг дыштанылгазын солун болдурарынче угландырган. Шин болгумү Н. Өлзей-оолдуң «Буруузун билингеин» деп шиизин база «Ачы-Кара» деп тоолду сценажыдын тургускат, чонга бараалгаткан. Хойжу бригаларже концерттиг үнүүшкүннер доктаамал чоруп турар.

Т. САЛЧАК.
Мөнгүн-Тайга район.

ЗОЯ НИКОЛАЕВНАВЫС

Хөгжүм-шин театрының хоочун артистериниң бирээзи Зоя Николаевна Голубеваны кайын билбес деп силер. Бир эвес шала будап олурар болзуңарга, сагындырып кайы, ол театрның чаа 38-ки сезонунда И. Анкилотуң «Солдаттың кадайы» деп шиизинде Прасковья Маслованың ролюн бүзүренчиг болгаш сагышка артып каар кылдыр ойнаап артист ол-ла болгай. Театрның коллективи база хоорайның хөй-иитизи бо хүннерде Зоя Николаевнаның 60 харлаарын болгаш чогаадыкчы ажылының 40 чылын демдеглеп эрттирер. Оок театр уран чүүлүнге ажылдап келгени 40 чылдарвың он дөрту Тыва театрның сценажынга тургустунган он-оон овур-хевирлерге хамааржыр.

Зоя Николаевна кандыг-даа рольду алганда ону бүгү тала-биле сайгарып, бодунга инкиткирип, маадырның иитики сагыш-сеткилиниң онзагай хевирлерин дилеп эгелээр. Оок хамаарышкан ажылынга кызымаан, сонуургалдыын бистиң театрга келген чылында-да эскерип каан бис. З. Голубеваның тыва театрга баштайгы чедиишкини Г. Заполькаяның «Дээрги Дульскаяның будүжү» деп шиидеп эгелээн. Бо шиинге Зоя Николаевна түр чурттакчының болгаш Тадрачиханың рольдарын күүсеткен. Шиини дужаган соонда безин, уран чүүл чөвүлели чаңгыс артист бот-боттарынга домейлештирбес ийи ангы овур-хевирни канчап ыпчаар күүседикпейни кайгап турган. Ол-даа шынап-ла улуг чедиишкин болган чүве. Ол овур-хевирлер иитики сагыш-сеткилиниң, даштыкы хевирииниң-даа талазы-биле аңгы-аңгы. Түр чурттакчы кыстың порукүмээр, оожум будүштүг, золгар-чымчак, а Тадрачиханы оде-чара, тоор чүвээн чок, ар кижилериг кылдыр Зоя Николаевна бо ийи овур-хевирлерни тургускан. Харындаа Тадрачиха Дульскаята келгеш, оок оглу аныяк кыстың аас-кежиин үреп, чаш уруглуг кылып каапп, ам көзү бажыдындан үндүр сывырып турарынга удурланы бээр. Бо сцена маадырның бодундан кам дакпыр улуг эрге-дүжаалдыг, чагырыкчы кижиге удур демиселиниң үстүкү чадазында чедип турар көргүзүг. Мындыг сценаларны сагышка артып каар кылдыр ойнаары берге. А бистиң Зоя Николаевнавыс ону ойнап шыдаан-даа. Артист бо рольга үүн безин чавыс, чоон кылдыр адаккы регистрге тургузуп шыдаан.

1964 чылдан эгелөөн, Зоя Николаевна мергежилдиг бедик чадазынче шилчип, быжырымчалыг ажылдап келген. Артистиң көрүкчүлерге бараалгаткан классиктиг, совет болгаш амгы үениң кижилериниң дугайында овур-хевирлери бедик үнеледи ап турар. Ол дугайын репензевтилер боттарының түүлдерииге бижип-даа турган.

Зоя Голубева дөртен чылдарның дургузунда ийи чүс ажыг рольдарга ойнаан. Артист эң ылаңгыя классиктиг база совет-даа драматургиига толеи чок, амыдыралга шаптыктап чоруур кижилериң овур-хевирин чедимчелиг ойнап келген.

Бистиң Зоя Николаевнавыс музыкага база ритмикага салым-чаланныг артист. Ол Поливрииниң-даа талазы-биле анг

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 81 (9456) | Суббота, апрель 6, 1974 чыл | 1925 чылда үнелеттинген. Өртээ 2 коп.

СЭКП ТК-ГА ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

Апрель 2—4 хүннеринде СЭКП ТК-га эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларының, СЭКП-ниң край, область болгаш округ комитеттериниң, а ол ышкаш партияның элээн каш хоорай болгаш район комитеттериниң ниити кылдистер эргелекчилериниң чөвүлел хуралы болган.

Чөвүлел хуралга, чыылганнарның чылыы-биле уткааны, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев партия комитеттериниң ниити кылдистериниң сорулгаларының дугайында делгерең-гей чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның ниити кылдис эргелекчизи К. У. Черненконуң партия органнарының ниити кылдистериниң ажылының стилин болгаш аргаларын сайыраңгайжыдар дугайында илеткелин чөвүлел хуралга дыпнаан.

Илеткелди чугаалажып көөрүнге чамдык эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларының, СЭКП крайкомнарының болгаш обкомнарының, партияның элээн каш хооркомнарының болгаш округкомнарының ниити кылдистер эргелекчилери болгаш өскелер-даа киришкен.

Чөвүлел хуралдың ажылынга СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы Г. Ф. Сизов, СЭКП ТК-ның херек эргелекчизи Г. С. Павлов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң херек эргелекчизи М. С. Смиртюков олар киришкен.

СЭКП Тыва обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

УЛУСЧУ ТУДУГ КЫЛДЫР ЧАРЛААН

Республика найысылалы Кызылда чаа тудутларның саны чыл келген тудум озуп, үлетпүр будурүлгелерни, чурттарга бажыңнары, чурттакчы чоннуң коммунал болгаш культура-амыдырал хандырылгазының албан черлерни, школалар, уруглар ясли-садтары болгаш административтиг бажыңнар немежин турар. Хоорайның топ кудумчулары чаагайжыды туттунуп, ында улуг-улуг мөөң чурттарга черлерни тыптып келгилээн.

Оон-биле чергелештир чаа тудуглар өскен тудум, хоорай кырының агаарын чүдедир үүрмек болгаш кварталдар котельнаяларының саны сокпаал чок озуп турар. Ынчангаш агаар бокталышкынын авзокедирип соолгур чыылдарда нарын айтырыглар-ның бирээзи болу берген. Кызылдың партия, совет органнары, СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели оны каш улаа чүгаалажыр ужурга таварыжып турар.

Чамдык бажыңнарны элээн улуг чылыдыла төптеринге кожуп тургаш, ажыглалда турар котельнаяларның чамдыктарын кызырып, котельнааларга агаар арыглаар тургузуузагаларны кылып, котелдарны одаарының чурумун таарыштырар дээн ышкаш өске-даа түр хемчегларни ап чорударындан аңгыда, ону шуут болдурбазының хемчегларин баш удур боттандырып турар. Кызылдың электростанциязын төпчүүтүнген чылыдыла станцияны болдурары база чылыдыла шугумун тудары — ук ажыдың моөң мурунда планнаттының турганы дег. 1975 чылда эвес, а бо чылын боттандырар арганы бээр.

Хоорай кырының агаарын экижидиринге таарымчалыг салдарын чедирер төпчүүткен чылыдыла хандырылгазының айтырыын шинтиргээрни дүргедедирип улуг ужур-дуалыг деп санавышаан, СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели «1974 чылда Кызыл хоорайның чылыдыла четкизиниң тудуун болгаш ажыглалга киирерин дүргедедир талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алган. Кызыл хоорайда чылыдыла төвүүн болгаш хуваалда четкизиниң тудуун улусчу тудуг кылдыр чарлаар деп шинтиргээн. Хоорайның бүгү будурүлгелериниң, албан болгаш өөредилге черелериниң коллективтерин чылыдыла четкизиниң тудуунга калбаа-биле киришириниче хаара тударын СЭКП хооркомунга, хооркүүскомга саналдаан.

«Тыва тудуг» (Ч. Б. Ондар), «Тыва көдээ тудуг» (П. Ф. Кандауров), «Тыва суг тудуг» (В. П. Сургутанов) трестерге, автомобиль оруктарының тудуунун болгаш ажыглалының будурүлге эргелелиге (Н. А. Борзенко), «Сельхозтехника» каттыжымышкынынга (С. М. Мешкорудников, Г. И. Савин), республиканың Иштики хелектер министерствозунга (С. С. Чакар, В. И. Архипов), Тыва автотранспорт эргелелинге (А. С. Кошкер, В. Н. Бехтерев), «Көдээ электротудуг» тудут-монтаж эргелелинге (А. В. Первухин), «Сибирь техмонтаж» трестиң Тывада участогунга (А. П. Поручник), «Востоксантехмонтаж» трестиң Кызылда көөрүн чоруур мехколонназынга (Л. К. Кашавцев) Кызылдың чылыдыла четкизиниң хуваалдазының тудуунун талазы-биле ажыглаарны чогуур хемчегларинге болгаш хуусаазында доозарын саналдаан.

«Красноярскгражданпроект» институдунуң Кызылда комплекстиг килдизинге (начальниги А. С. Нестеровский) Мугур, Ленин, Ажылчын болгаш Комсомольская кудумчуларынга чылыдыла четкизиниң хуваалдазының тудуунуң ажылчын (бөдүүн) шинтыгларын май 1-ге чедир ажыглап кылырын, а төлевилел-смета документтерни-ялын чагыкчыга июль 1-ге чедир бүрүн доозун бээрин саналдаан.

Чаңгыс нияхпе, ону эвээш санныг болук бажыңнарны чылыдыш турар үүрмек котельнаяларны тургуспас сорулга-биле хоорайның будүүрүлге, административтиг, чурттарга бажыңнарын болгаш социал-культура-амыдырал хандырылга объективтерин улуг котельнааларга кожарының төлевилел-смета документтерниялары-биле министерстволарны, ведомстволарны, будүүрүлгелерни болгаш организацияларны хандырарын Кызыл хооркүүскомнуң капитал тудут бөлүүнге (начальниги Л. Ф. Филимонова) даасказн.

Чылыдыла четкизиниң болгаш ол объектилерни абоненнилерге киирериниң ажылчын шийгларын болгаш сметазын кыска хуусаада ажыдан кылырын болгаш чагыкчыга бээрин Чурттал-коммунал ажыл-агый министерствозунуң төлевилел-смета организацияязынга, «Сельхозтехника» каттыжымышкынының болгаш Колхозтар аразының төлевилел черинге даасказн.

Кызылдың электростанциязындан Чүлдүм кудумчузунга чедир 8 километр дурттуг чылыдыла шугумунуң тудуун доозар талазы-биле «Кызылгэстрой» тудут эргелелиниң болгаш Тыва Электри четкизиниң киирип келген графигин СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бадылаан.

ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрофикация министерствозунуң «Красноярскэнерго» сентелге-ажыглал эргелелиниң начальниги М. П. Сморгуновтуң чылыдыла шугумунуң тудуун 1974 чылда ажыглалга киирер кыдыр саналаан төлевилел-смета документтерниялын кылыр болгаш акшаландырышкын-биле хандырарының немелле хемчегларин алыр деп медегленнин түүлдүгүнүн көргеп.

«Сибирьэнерготудуг» трестиң эргелекчизи В. Н. Михайликтиң 1974 чылда Кызылдың электростанциязындан чылыдыла шугумудуң тудуун доозарынга эргежок чугула санныг тудуг материалдары, конструкциялар, машиналар болгаш механизмнерни үндүрүп бээр деп медегленнин хүлээп көргеп.

Кызылдың чылыдыла четкизиниң тударынга хереглеттир 1.600 кубометр чыып эптээр демир-бетон кылыдарны май-августа будүүрүп үндүрерин «Тудуг кезектери» комбинаттың администрациязынга (директору К. С. Чащухин) даасказн. Оон аңгыда чылыдыла четкизинге хереглээр 800 кубометр демир-бетон кылыдарны боттарының будүүрүлгелериннө немей кылырын «Тыва тудуг», «Тыва көдээ тудуг», «Тыва сентелге тудуг», «Тыва суг тудуг» трестерге саналдаан.

Чылыдыла четкизиниң хуваалдазының тудуун ажыглаңдырарыпшын айтырыын шинтиргээрин болгаш чедиишкин турар материалдарны четчелээр талазы-биле хемчегларин ап чорударын Тыва АССР-ниң Күрүлелиниң (М. С. Салчак), республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чанында капитал тудуг эргелелинге (Н. И. Иванов), хандырылга болгаш сайгарылга эргелелинге (И. И. Цевменко) даасказн.

Төпчүүтүнген чылыдыла хандырылгазының талазы-биле тудут-монтаж ажылдарын боттандырары-биле база Кызылдың котельнаяларын улгаттыр каттыштырары-биле холбашкан айтырыглары шалыпкын удуртур болгаш шинтиргээр соруага-биле СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары В. Б. Добромыслов даргалаан штабты СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели тургускан.

Кызылда чылыдыла четкизиниң тудуунун чоруп турарын болгаш хоорайның ажылчы чоннар коллективтериниң аңаа киржилгезин үргүлчү чыыдарын Телевидение болгаш радио дамчыдыла талазы-биле комитетке, «Шын» база «Тувинская правда» солуннарның редакцияларынга даасказн. Чылыдыла четкизиниң тудуунун болгаш Кызылдың электростанциязын ылгыдарының талазы-биле онаалданы хуусаа бетинде күүседиринче Кызылдың ажылчы чоннарын мобилизастаар, оларның үүлүүнга организакчы база масса-политиктиг ажылдың күштелдиреринге партияның Кызыл хооркүүскомга болгаш хооркүүскомга СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели дагазын, будүүрүлгелер болгаш организацияларның үдуртукчулары, Кызыл хоорайның ажылчы чоннары эң-не кыска үениң дургузунда республиканың найысылалын чаагайжыды тударынга бүгү күжүн салыр дээрзинге бүүрелдинин илергейлээн.

ССРЭ-ниң күрүне төлээлериниң Парижче чорупканы

Франция Республиканың Президентиниң мөчээни-биле холбаштыр албан ужурунда ёзулалга киржири-биле ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный (төлээлериниң баштыны), ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. А. Кириллин составтыг ССРЭ-ниң күрүне төлээлери апрель 5-те Москвадан Парижче чорупкан. Франциянын найысылалынга төлээлерге ССРЭ-ниң Францияда элчиин С. В. Червоненко каттыжар.

Совет Эвилелиниң күрүне туктарын аскан Внуково аэродромга эштер Ю. В. Андропов, А. А. Громыко, М. С. Соломенцев, албанның өске-даа кижилери удаанер.

Удээннерниң аразынга Франциянын ССРЭ-де элчиин Жак Ремон, француз элчин черинин дипломаттыг составы база турган.

(СЭТА).

Н. В. Подгорныйның Парижте чеде бергени

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай корр.). Франция Республиканың Президентиин Жорж Помпидуның мөчээни-биле холбаштыр албан ужурунда ёзулалга киржири-биле ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйга баштаткан ССРЭ-ниң күрүне төлээлери Парижте чеде берген.

Парижтиң Орли аэродромунга ССРЭ-ниң күрүне төлээлерин даштыкы херектер министри М. Жобер, ССРЭ-ниң Францияда элчиин С. В. Червоненко, ССРЭ-ниң күрүне төлээлериниң составынга кирер ССРЭ-ниң дипломаттыг составы, албанның өске-даа кижилери утканнар.

Н. В. Подгорный аэродромга солуннар төлээлекчилеринге дараазында медегленди кылган:

Совет Эвилелиниң төлээлери Франциянын шылгаранган күрүне ажылдакчызы—Жорж Помпидуну сактып, тураскаан, француз уезинең, дээрги Клод Помпидугга, мөчээн кижиниң ог-бүлезинге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыдалды илерелир дээш Парижте келген.

Жорж Помпидуның мөчээнинин дугайында медээни Совет Эвилелиниге ханы кажыдал-биле дыңнаан. Ол Франция Республиканың Премьер-Министри болгаш Президентиин-даа тургаш ооң дорт кижилеринге-биле бистиң чурттарның аразынга харылзаалар аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелериниң кыйы-кайызынга-даа ажыктыг кадыг ажылдажылгазының эки үлегер-чижээ боон турар.

Бистер делегтейниң нарын айтырыглары ооң шыны-биле, боттуг көөрүн кажаа-даа ханызы-биле үнелеп, Франция биле Совет Эвилелиниң аразынга чаңчыл апаргын пайырадды болгаш чөпшээрежилгени хегжүдүп, быжыглаарынче генерал де Голльдуң угланышкынының уламчылакчызы деп көрүп турган бис.

Жорж Помпиду-биле совет удуртукчуларының чангыс эвес удаа ужуражышкыннары, ооң Совет Эвилелиниге аян-чоруктары, ол шыкаш соолгур улуг болуушкун—СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев-биле Пицундага чоокта чаа чугаалажышкынары делегейгө чавырымышкынның байдалын улам ханыладырынче угланган политиканың шынмыын, делегейгө айыыл чок чоруттуг чутула фактору боон турар совет-француз кады ажылдажылганың ужур-дузаазын бүүредиин-биле бадыткаан.

Совет Эвилели биле Франция Республика бистиң улустарның эрге-ажыктарынга, Европага болгаш бүгү делегейге тайбың хереэнин эргеажыктарынга таарыштыр моон соңгаар-даа чедиишкининг кады ажылдаар дээрзинге бүүрелдин илерединсеп тур мен.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының тускай сессиязынга

Апрель 9-та Нью-Йоркка КНО-нуң Кол Ассамблеязының VI тускай сессиязының ажыттынары-биле холбаштыр СОКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко баштадыр ССРЭ-ниң делегациязын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бадылаан.

Республиканың даштыкы херектер министри Г. Г. Шевель баштадыр УССР-ниң делегациязын УССР-ниң Министрлер Чөвүлели бадылаан.

Республиканың даштыкы херектер министри А. Е. Гуриович баштадыр БССР-ниң делегациязын БССР-ниң Министрлер Чөвүлели бадылаан.

Апрель 20-де—

коммунистиг субботник

ҮЛҮҮН КИИРЕР

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл оонга алдар болдурган Бүгү-эвилелдиң «Кызыл субботник» хүнү—апрель 20-ни Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхозтуң ажыл-ишчилери, инженер-техниктиг ажыдакчылары болгаш албан-хаакчылары бедик көдүрүлүшкүнүүт ажыл-иш-биле демдеглээрни шинтиргээнер. Субботниктиң шалыпкын күш-ажыл-биле эрттирер дээш, түскай ажыл планын тургускан. Ында апрель айның суббота бүрүзүнде колхозтуң янзы-бүрү ажыл участокторунга эки-тураның шеф ажылын организастаары көрдүнген.

Коммунистиг субботникке шупту 400 ажыг кижи киржир. Ол хүнүүң күжениишкининг ижинге 15 автомашина, 6 трактор база ажылдаар. Субботниктиң штабы 13 кижи составтыг, олар түс-түс томуйлаттырган черлеринге ажылды удуртуп, башкарырлар. Таптыг-ла эртенгиниң 8 шакта колхозка субботниктиң бүгү киржикчилери баймырадыр ёзулбиле чыглыр, удуртукчу бүрүзү рапортун бээр. Байматтыг чыыштың соонда түс-түс хуваан кажа черлеринге ажылдап киритпер.

Коммунистиг күш-ажылга сорук киргеш ишчилер ол хүн Солгур школазының 60 кубометр одалга ыяшын соөртүрлер. Ол ышкаш хойнуң бир кажаазының ыяжын белеткеп соөрткеш, ооң таваан салыр. Колхозтуң үш хойнуң бригадаларында 30 малчыннарның черилер, хураган кажаалары база ангата кылырынга хереглээр дилиг материалдарын белеткээр болгаш ооң чамдыызын кыштагларга чедирип бээрдер.

Колхозтуң механизаторлары часкы хову ажылынга киржир бүгү көдээ ажыл-агый техниказын хову турлагларынга чедирип, чыскаш тургускан, техниканы тарылгага белениниң бирги чадазымче киирерлер.

Колхоз төвүүн чурттакчылары, школачылар болгаш башкылар коллективи суур чаагайжыдыгалының ажылдарынга киржирлер.

Ниитилел-биле субботник хүнүнде 920 рубльдин ажылын бүүрери көрдүнген. А ооң 200-зин бөш чылдың фондузунче шилчилдер. Ол болза ыраакы Солгурунуң колхозтуларының үлүү болур.

Ч. МОНГУШ.

БАШТАЙГЫ ШЕНЕЛДЕНИ КЫЛГАН

Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң механизаторлары тоску бөш чыдың тодарадыкчы дөрткү чылының часкы хову ажылдарынга багай эвес белеткенген. Совхоз 22 тракторну сентээр тургаш, 25-ти, 11 сеялканың орнунга—13-түү, 10 андазының орнунга — 14-түү септеп белеткээн. Ол бүгү техниканы хову турлаанда чедирип алган.

Совхозка тараа культураларын бо чылын 2640 гага, мал чеми культураларны 890 гага тарыыр. Тараа аймаалың 548 тонна үрезинин шагда-ла чажар шынарынга чедир арыглап белеткеп. Тараажылар бо чылын гектардан 9 центнерден эвээш эвес дүжүттүг алырын хүлээнгенмер. Ынчангаш 2000 тонна хире одекти ховуларда төккен.

Тээлижилерниң суггатыг черлери хөй. Ону четче ажыглаар сорулга база салдынган. 120 кижилиг 30 суггатчы эвеону тургускан. Суггатчылар уе арттырып, суг буга-биле бады келирин маңаа олурбайн, бүгүлер дестеринин дожуп аштап, аңаа довуракты төккен.

Совхозтуң төп хову турлаанда механизаторлар часкы шык базырышкынының баштайгы шенелдезин март-тың 29-та чоруткан. Ынчалзажок чер ам-даа эки эриксээ болгаш эрткен хүннерде кылын хар чаашканы-биле олар шык базырышкынын түр соксап каан. Аңаа хову ажылдары чоокку хүннерде хайныгып үнер.

Б. ДАЙЫНЧЫ.

Бай-Тайга райкүүскомунуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол агроному.

ХООРАЙ СЛЁДУНГА УТКУШТУР

БЕДИК АТКА ТӨЛЕПТИГ

Социалистиг чарыштың дээди хевири — коммунистиг күш-ажыл дээш демиселл. Республика пайысылалында ол ат дээш демисежип турар коллективтериниң болгаш түсүүе бижилериниң ажыл-херээнге тураскаткан хоорай слёду бо чылдың апрель 12-де Кызылга болур. Үлетпүр будүүрүлгелер, тудуг болгаш транспорт база хоорай чоогунуң көдээ ажыл-агый ажылдакчылары аңаа белеткелди күштелдирген.

Кызылдың чылдыдыла күжү-биле ажылдаар электростанциязының коллективи ол бедик атты эдилээр эргеи баштай чаалап алган бүдүүрүлгелериниң бирээзи. Бо станцияның химия цеги коммунистиг күш-ажыл коллективин деп бедик атты 1964 чылдан бээр эдилеп келген.

Мында күш-ажылды ёзулуг коммунистиг ёзу-биле көрүп, хой-ниитиниң ажылынга киржип турарлар эвээш эвес. Оларның бирээзинге химия цегиниге ам таптыг-ла он чыл лаборантылап ажылдап турар Нелли Яковлевна Дубаковаңы хамаарыштырып болур. Ажыл-ижинге чүткүлдүг, сагылга-чурумга үлегерлиг болгаш бодунуң гускай мергежилин үргүлчү бедидип чоруур бо мурнакчы ажылчын коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик аттың эдилекчизин.

Эш Дубакова бодунуң кол кылыр ажылы болур одаар үүлүдүү анализин кылып, бус-биле ажылдаар котелдарны камналгалыг ажыглап, ажыктыын бедидиринге хууда үлүүн киирип келген. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Нелли Яковлевна болунуп будүүрүлгезинде хереэженнер чөвүделиниң кежигүү хой-ниитичи хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар.

В. КАРЛОВ.

ЧУРУКТА: И. Я. ДУБАКОВА сутнуң химиктиг хыналдазын кылып тур.

Фото авторнуу.

КҮРҮНЕ МУРНУНГА ХҮЛЭЭЛГЕ

1974 чылдың бирги кварталында сүт, эът садарының планын республиканың районнарының күүсеткени.

(Апрель 1-де хуу-биле)

Районнар	Сүт	Эът
Бай-Тайга	230,3	128,4
Монгүш-Тайга	—	—
Барыын-Хемчик	144,5	115,5
Өвүр	102,1	105,0
Чөөн-Хемчүк	118,4	103,5
Улуг-Хем	104,5	104,9
Таңды	111,1	117,3
Бии-Хем	106,6	114,2
Тожу	100,5	131,1
Каа-Хем	133,0	106,7
Тес-Хем	123,8	113,2
Эрзин	124,0	114,6
Кызыл хоорай Советти	128,0	103,9
Республика ниитизинде	115,0	110,5

Үстүнде көргүскен сан-чу-рагайлардан алырга, бистиң республикавыстың көдээ ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның партиязы, совет улуска Кыйгырыынга сорук киргеш, тоску бөш чыдыңч тодарадыкчы чылының планнаг онаалдаларын күүсединдээш улуг салымышкын киирген районнарны маңаа онзалап демдеглээр херек. Ылаңгыя Бии-Хемниң ажыл-агыйлары сүттү эрткен чылдың бирги кварталында турганыга деңнээрге 2705 центнерни, Таңдыныы —1855 центнерни, Каа-Хемниин —1478 центнерни хойнуу саткан.

Оон-биле чергелештир, бир эвес түс-түс ажыл-агыйларның түңнелдерин анализтеп көөр болза, мурнакчыларның артында ажыттаныр, планнын онаалдазын күүсетпейн, ишти көргүзүүнү куду базып турар черлер база-ла ишереп келир. Чижээ, «Россия» совхоз бирги кварталда сүт садар планын дөңгүп-ле 60,9 хуу, «Революциянын чалбыжы» совхоз — 80,3 хуу, «Өөк» совхоз —91,4 хуу күүсеткен болуп турар. Оон ышкаш «Торгалыг», «Найырал», «Улуг-Хая», «Тоора-Хем» ышкаш ажыл-агыйлар планын күүсетсе-даа, мүнеишкинин улгаттырбааны тодаргай. План күүсетпээн ажыл-агыйларны агартып болур чептүг чылдагаан турбаа дег. Оларның удуртукчулары курлавырларны четче ажыглаваан, ажылды багай орга-

низастаан деп ажыы-биле чүгаалаар херек. Ол удуртукчулар моон чогуур түңелдээ кылтаап, четпестерни чайладыр ужурлуг. Оон башка олардан шыгыыны-биле айтырар апаар.

Бирги кварталда күрүнеге эът садар талазы-биле коргуулер база-ла багай эвес болган. Республикага ниитизи-биле эрткен чылдың ол үеэзинде турганыга деңнээрге, 1868 центнер эътти хөйнүү саткан. Ынчалзажок чамдык ажыл-агыйлар эът бүдүрелиниң курлавырын четче ажыглаваан.

ПОЛИТИКТИГ ЭҢ ЧУГУЛА КАМПАНИЯ

ССРЭ-ниң Дээди Советинге сонгулдага уткуштур

Амгы үеде сонгулда кампаниязы бистиң республикада хүн бүрүде-ле улам калбарып турар. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Наңионалдар Советинге сонгулда талазы-биле республиканың сонгулда комиссиязы Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы-биле тургустунган. Эвилелдиң Советинге Кызылдың № 409 сонгулда округунуң талазы-биле округтуң сонгулда комиссиязының составын бадылаан. Наңионалдар Советинге сонгулда талазы-биле округтарның сонгулда комиссияларының составына хөй-ниитин организациялардың талэлекчилерин депшидери дооступ турар. Ол комиссиялар бадыларының дүмейинде Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы удавас пардаттынар. Республиканың болгаш округтарның сонгулда комиссияларынга ниитизи-биле партия, профсоюзтар, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниитя организациялардың 147 талэлекчилери кирер.

СЭКП обкому болгаш республиканың Дээди Советиниң Президиуму марттың төнчүзүнде-ле партия Кызыл хоорайының комитединиң болгаш райкомнарының организастыг кылдыстеринин эргелекчилериниң база ажылчы чоннар депутатларының райхоорай Советтериниң күскомнарының секретарьларының сургаалдалыг семинарын арттырып, аңаа сонгулда кампаниязы-биле хозбашкан айтырыгны чугаалашкан. Районнар төптеринге база ыңдыг хевирлиг семинарларны эрттирген.

Партия обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиуму СССР-ниң Дээди Советинге сонгулдага белеткелдиң болгаш ону эрттирер үеде чорудар ажылдарының дугайында доктаалды хүлээп алган болгаш маңаа холбаңнаан организас-техниктиг база өске-даа хемчегларни бадылаан.

Республиканың районнарында болгаш хоорайларында бо хүнүрде сонгулда участоктарын тургузарынга белеткед ажылдары доозулган, оларның девискээрин ылавылап тодаратқан, ол комиссияларның составынга кирер кижилерни шилип алыры доозулган. Хөй-хөй черлерде агитколлективтер ажылын идепкейжидип, сонгукчуларның дапсызы кылырын болгаш өске-даа хемчегларни ап эгелээн.

Күрүве эрге-чагыргазының дээди органыгга амгы сонгулдага белеткелдер болза, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айытканы, коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын болгаш күш-ажылчы бедик бодурлуушкунуң үезинде болуп турар. Беш чылдың үш чылдарында Совет Тываның ажылчы чоннары улус ажыл-агыйының бүтү ажылдарын хөгжүдүрүнге, чоннуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деңнелиң бедидеринге улуг чедиишкинни чедип алган. Үш чылдарда республиканың үлүг продукциязының хемчээди 31,2 хуу көвүдээн, көдээ ажыл-агый продукциязын будуреринге болгаш садары дыка улгатқан, малдың баш саны өскен, оон продуктулуу бедээн. Капитал тудугунуң талазы-биле улуг ажылдар кылдынган, ажылчы чоннарның амыдыралының байдалы улам ажыжээн.

Совет Тываның ажылчы чоннары төску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылының бирги кварталының даалгаларын чедиишкиниг күүсеткен. Үлетүр продукциязын сайгарарының планы 104,3 хуу, а ниити продукция будурер планын 105,7 хуу күүседип, пландан ажыр 829 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. Эрткен чылдың ол-ла үеэи-биле деңнээрге, продукция сайгарары 6,1 хуу хөй болган. Күш-ажылдың будурүүлүүнүң бедиреринің планы 105,2 хуу күүсеттинген ниитпе, азы эрткен чылдың бирги кварталдынга деңнээрге 9,3 хуу хөй болган. Мал ажылының продукциязын садарының квартал планын республика эътинин— 121,7 хуу, сүттүүн —115 хуу күүсеткен.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуң сорулгаларын чедиишкинниг боттандырарынга ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ролю аажок улуг боон турар. Бистиң бүтү улусчу күрүневистиң ажыл-херээн ажылчы чоннар депутаттарының Советтери башкарып турар. Улусчу эрге-чагырганың органнары — Советтер социалистиг күрүнениң үндезинин. Советтериниң алыс утказының дугайын чугаалаан В. И. Ленин: «Советтерде каттышкан чон боттары-ла күрүнени эргелеп-башкарар ужурлуг» деп онзалап демдеглээн.

Советтериниң ролюнуң дугайында ленинчи өөредиге даянгаш, Коммунистиг партия социалистиг ниитилелдиң амыдыралынга оларның ролюн ам-даа улам бедидер дээш хөй чүүлдерни кылып турар. СЭКП Төп Комитединиң сөөлгү чыдарда Советтерниң ажылының дугайында айтырыгларны хөй удаа чугаалажып келген. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлери, СЭКП ТК-ниң доктаалдары болгаш оларга үндезилеэн Эвилелдиң болгаш республиканың хүлээп алган хөй-ниитя-дүрүмнери, а ол ышкаш Советтериниң депутаттарының эрге-чүүлгелериниң дугайында Хөөлүү, район база хоорай, көдээ болгаш суур Советтериниң дугайында Хөөлүлар Советтериниң ажыл-чорудулгазын идепкейжидеринге аажок улуг үжүр-дүзалыг болган, ол документтилерде ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуң талазы-биле Советтериниң эрге-хүлээлгелерин улам тодаргайдаан. Үлетүр болгаш көдээ ажыл-агый будурүлгезин хогжүдеринге, чоннуң амыдыралының чаагай байдалын бедидеринге оларның салдары аажок улуг болуп, совет кижилериниң хөй талалыг амыдыралчы негелдеерин хандырарының айтырыгларын хүн бүрү шиитпирлеп турар.

Советтерге сонгулда — совет социалистиг демократияның тилилгезинниң илереп болуур. Ажылчы чоннарны күрүнени эргелеп-башкарарынга киришкинери — бүтү чонниң сырый харылзаалыг, халаатыларның эрге-ажыктарын боттандырарының болгаш камгалаарының чепсээ Совет күрүнениң демократтыг үндезинниериниң алыс утказы болуп турар. Социалистиг демократия кандыг-даа буржуаз демократиядан миллион катап демократтыг деп чүвени совет кижи бүрүзү билир. Халаатыларның сонгуур, сонгудар эргеш оларның социал азы өөнүү байдалындан, мурнуку ажыл-чорудулгазындан, шажыы чүдүлгезининден кандыг-даа, халаарылга чогуп бистиң хоойлужудулгавыс магадылап турар. Советтерге сонгулдаарыны бүтү-ниитп, дең эргеш болгаш дорт, чаагыг бадылаанынга үндезилеп чорудуп турар. Совет сонгулда системазы сонгукчуларның эргелеринге кызыгаарлаашкыннарны болдурбайн, халаатты бүрүзү ол эргелерни ажыгдаарынга бүтү таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар.

Совет сонгулда системазының демократтыг принциптерин боттандырарынга чүгүлэ чепсектиг болгаш ёаулуг магадылаалдың бирээзи болза сонгулданы бичии-даа хажыдыышкын чокка, шын организастап эртгирери болуур. Ол дээрге сонгукчуларның дандызының тургузаары, сонгулда округтарны болгаш сонгулда участоктарны тургузаары, сонгулда комиссияларын бадылаары, депутаттарга кандидаттарны дөмнээдери, сонгулданы эртгирери болгаш оон түлөөдерни үндүрери-дир. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыын Бүгүлэр Эвилелдиң Советинге сонгулда талазы-биле бистиң республикада Кызылдың № 409 сонгулда округуң болгаш Наңионалдар Советинге сонгулда талазы-биле 11 сонгулда округтарын тургускан. Оон ынай бистиң республика Наңионалдар Советинге сонгулданың талазы-биле РСФСР-ден Красноярскиниң № 16 сонгулда округунуң составынга база кирип турар.

Бистиң чүртүвүстүң эргечагыргазының дээди органыгга сонгулдага белеткелди болгаш ону чедиишкинниг эртгирер талазы-биле совет органнарның мурнунда харымсалгалыг, улуг соруулгалар турун турар. Амгы үеде бүтү агитас-массалыг ажылды, агитколлективтерниң, агитпунктуларның, клубтарның болгаш библиотекаларның, өске-даа культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажыл-чорудулгазын идепкейжидери негеттинип турар. Чонга партияның- иштики болгаш даштыкы политиказының, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлериниң күүсеттинип турарының, совет сонгулда системазының дутайын тодаргай, билдингир тайылбырлаар керек.

Чер-чер Советтериниң күүскомнары хамаатыларның сонгулда эргеэн херек кырынга боттандырарының магадылалын кандыраринга бирги ээлчегде чүгүлэ чүүл — сонгукчуларның данзыдыын ниитап ээлеп тургузуп эгелээри болуур. Бүтү-ниитя сонгулда эргеэн боттандырары ол дыкыыдың шын тургузарының база үлүг ажылдарының болуур. Бүтү сонгукчуларны бадыдаар соруулга-биле сонгулда участоктарын болгаш сонгулданың участок комиссияларын чогуур үезинде тургузары чүгүлэ. Аңаа эгелеп сонгулда участоктарының девискээрин болгаш турар черин тодарадып, сонгулданың участок комиссияларының составынга дуржугылыг, ол харылсалгалыг күлөөлөгени күүсеттип шыдаар, хөй-ниитиниң төлөэлекчилерин шилип алыр керек. Чер-чер Советтериниң күүскомнары чоокку хүннерде сонгулда участоктарынга, комиссияларынга, агитпунктуларга ажылдаар ораи-сааны түзүлгээр берип, сонгулда кампаниязын транспорт, радио-телефон харилзаазы-биле хандырарының планнарын бадылаан турар ужурлуг.

ССРЭ-ниң Дээди Советинге 1974 чылдың июнь 16-да болуур сонгулда мурнундагызы ышкаш Советтериниң, оларның күүскомнарының, депутаттарының ажылының бүтү улусчу көрүүдеэн болуур. Сонгулда кампаниязы совет болгаш ажыл-агый органнарының ажыл-чорудулгазын чоннуң талазындан контрольдаарының чүгүлэ чепсээ болуур эртер ужурлуг. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадыныга кандидаттар-биле ниитизи-чедиишкинниг талэлекчилериниң төлөэлекчилерин үзүрлээлгелиг расставкаткы сонгулда мурнунуң округ хуралдарын организастыг, бедик деңнелге эрттирер керек. Сонгулда мурнунуң хуралдарынга сонгукчулар чүгле бистиң чедиишкинниериниң дугайын эвес, харын ниитилелдиннээн айтырыглар, ажыглаттыкмаан курлавырлар дугайын чугаалап, чоннуң хереглелдерин хандырарында четпестерни шүтүмүүдеп, чүгүлэ санаалдарын кимрер болгай. Ынчангаш сонгукчуларның бүтү чагыларын, шүгүмчүледдиг санаалдарын түңнээп, оларны күүседир хемчегларни ажылдап кылыры эргежок чүгүлэ.

Сонгулда кампаниязын Советтериниң бүгү звеноларының организакчы ажылын ажыжидер, тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылында болгаш Совет Тываның 30 чылынга үткуштур алган социалистиг үлүгделерни күүседир соруулгаже утландыр чорудар керек.

ССРЭ-ниң Дээди Советинге ам болуур сонгулда сонгукчуларның политиктыг бедик идепкейин, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогумун быжыын, совет улустуң бүдүүдаг чаңгыс эвин, төрээн Коммунистиг партиязынга улустуң кызыгаар чок бердинген база катап көргүзер дээрээге чиглиг турбас.

С. КРАСНЫЙ,
Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары.

БҮРҮН ДООЗАР

Эрзин районнуң колхозтары төску беш чылдың тодарадыкчы чылында часкы хөвү ажылдарын кыска хуусаада бедик агротехниктиг деңнелге эрттирер дээш чамдык боттуг хемчегларни ап чорутканнар.

Часкы хөвү ажылынга техниканы, кожуг машиналарын, хөвү турлагларын белеткээр талазы-биле ажыл «Коммунизмче орук» колхозта эки.

Чамдык ажыл-агыйларда часкы тарылгага белеткел ажылдары оожум. Сентеттинген техниканың шынары куду болган. Ылаңгыя часкы тарылгага белеткел ажылдары Ленин аттыг, «Мөрен», «Чаа орук» колхозтарда багай организастаттынган. Ол ажыл-агыйлар механизаторлар чурттаар бажыңнарның сентелгезин, чугайлаашкынын ам-даа дооспаан. Бригадалар төптеринде техниканы чыскаап тургуспаан. Хөвү турлагларынга ажылдаар шоварларны кайы-даа колхоз четчелеэээн.

Колхозтар 1743 тонна үреэнни уруп, белеткеп алган. Ынчалза-даа ону арыглаанының шынары, багай болуп турар. Хөвү-шөлдерже район 11156 тонна өдекти сөөртүр тургаш, бо хүннерге чедир чүгле 640 тоннаны чедирип алганы ковчуг четпес.

Бир эвес агаар-бойдустуң байдалы эки турар болза, часкы тарылганы апрель 15-тиң бетинде эгелээрин планнап турар. Ынчангаш часкы тарылгага белеткел ажылын оон бетинде бүрүн доозар ужурлуг.

А. ДАМДЫН.

ХЕРЕГЛЕКЧИЛЕРНИ ХАНДЫРАР

Кызыл-садыг республика наймысылының садып алыкчыларын хандырарын улам экижидер талазы-биле беш чылдың тодарадыкчы чылының баштайгы кварталында алаан хемчегларни ап чоруткан. Чижээ, үш ай дургузунда садыг черлерни баранаар делгелгезин 9 удаа организастап, садып алыкчылар конференциязын 2 удаа эрттирген. Үлетүр болгаш аъш-чем баранаарының ийи улуг ярмарказын чедиишкинниг организастаан.

Хереглекчилер-биле сырый харылзаазы тутканы оларга планныг онаалдаларны чедиишкиниг боттандырарынга улуг идегин берген. Кызыл-садыг бо чылдың баштайгы кварталында бараан саарар планын 12 млн. 978 муң рубльге, азы 101,4 хуута, бир хонук бурунгаар дооскан болгаш планда көрдүнгенинден ажыр 178 муң рубльдиң бараанын чурттакчыларга сатқан.

Республикадан дашкаар садыг черлеринден 270 муң рубльдиң бараанын садып, сайгарган. Камналта чурумун сагып, бараан саарылгазының чарыгдалын эвээжеткенинин ачызында Кызыл-садыг кварталда 345, 3 муң рубльдиң орулгазын ап, ол талазыбиле планын 101,5 хуу боттацдырган. Бүтү садыг ажылдакчыларының күш-ажылының бүдүрүкчүлүү 1973 чылдың бирги кварталында тургаанынга деңнээрге 104 хуу болган. Оон иштинде чүгле садыгжыларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү 102,5 хуу болган.

Республика наймысылының садыг ажылдакчылары чоннуң хереглелин хандырарының өске-даа дешпилгелиг аргаларын ажыглап турар. Садып алыкчылар боттары бараанны шилип алгаш, өртээн кассага төлеп бээр аргаже № 45, 55 магазиннерни болгаш № 40 магазиннің бакалея салбырын шилчиткен. Садыгның чаа дешпилгелиг аргаларын ажыглап, нептередир талазы-биле боттарының социалистиг хүлээлгезинде айыттынган негелдеерни бирги кварталда күүседип алган. Бир эвес эрткен чыл дургузунда барааннарны боттары шилип алгаш, өртээн кассага төлеп бээр арга Кызыл-садыгга ниити саарылга хевирининң 23,2 хуу турган болза, бо кварталда ол 25,4 хуу четкен. Ол ышкаш садыгжылар боттарының мертежилиг бедиреринче сагыш садып турар. Эрткен кварталда үлетүр бараанларының магазиннеринде ажылдап турар 28, аъш-чемниинден — 18 садыгжы биилиг бедидериниң тускай курстарын эрткен.

Бо садыг шугуумунда ниитизи-биле 325 кижи күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш демисеелде киржип турар, 115 кижи ыңдыг бедик атты эдилээр эргени чедип алган, 2 бригада ол ат дээш демисежип кирипкен.

Кызыл-садыгның ажылдакчыларының арааныда март 20-деп апрель 20-ге чедир санитар байдалының талазы-биле эң эки магазин дээш конкурс чоруп турар.

А. САЯН.

Кызыл хоорай Советиниң «Тере-Хөл» колхозунуң колхозчузу Тожу Сотпа дуржулгалыг иви кадарчызы. Чыл санында-ла ол бедик норгузүглерни чедип ап турар. Оон идепкейлиг ажылын аас шаңналдары болгаш Хүндүлел бижиктерби-ле каш удаа демдеглээн. Чөөкта чаа колхозтуң коммунистери ону СЭКП кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алган.

ЧУРУКТА: Т. Сотпа.

Г. СИРОТИНИНИҢ фотозу.

МАЛ АЖЫЛЫ—ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

342 ХУРАГАН

Хойжу Датпаа Айызанович Ооржак «Бардык» совхозтуң Хөнделеп салбырында ам 3 чыл улай хойжуап турар. Ол бо чылын төрүүр 332 хоюндан 342 хураганны алган. Чаш хураганнар онча-менди доругуп турар.

Ажыл-ишчи, хойжу бо чылын социалистиг чарышка Ленин орденинин эдилекчизи, дуржулгалыг хойжу Ууртак Кужугетти кыйгырган. Төрүттүнген хураганнарны онча-менди өстүрер, бир хойдан-на 3 килограмм дүктү кыргып алыр, 10 тонна сигенни белеткээр, 10 тонна өдекти бөлер хүлээлгени алган.

С. ТАВА-САМБУ.

ОРДЕННИГ МАЛЧЫН

Улуг-Хөвү — шээр малдың ораны. Ында «Хемчик» совхозтуң төрүүр 3 кодан хою кыштап турар. Сургалыг койжу Базыр-оол Хомушкунуң кыштаа база ында. Ол чыл санында-ла бедик көргүзүглерни чедип ап, бодунга алган социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседип келген.

Эрткен чылын хойжу төрүүр 100 хойга онаалтыр 105 хураганны, бир хойдан-на 2 кг 750 грамм дүктү кыргып алган. Ол ышкаш 10 тонна өдекти бөлүп кургаткан, 16 тонна сигенни белеткээр, кыштаанга сөөртүп чедирген. Ынчангаш оон кадарган хою соок, хардыг кыштан хүр ашкан.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи хойжу бо тодарадыкчы чылда 100 баш төрүүр хойдан-на 105 хураганны алырын, бир хойдан-на 2,8 кг дүктү кыргырын, 20 тонна сигенни белеткеп алырын хүлээнген.

Дуржулгалыг хойжу алган хүлээлгезин күүседиринге бүрүлдиг. Ам оон коданында 241 хөй оолдаан, 251 хураган доругуп турар.

О. ХОМУШКУ.

ӨШКҮ БРИГАДАЗЫНДА

«Бардык» совхозтуң Хөнделеп салбырында 2185 баш өшкү бар. Олар анайлап эгелээн. Машиадыр Күжүгеттиң 152 өшкүзү төрээн. Бичө-оол Күжүгетте —68, Сентябрь Моңгушта — 100 өшкү анайлаан.

Өшкү бригадазының бригадири Кенден Күжүгет чүгле ажыл-агыйны удуртуп-башкарар ажыгга кызыгаарлаттынмайн, кадарчыларга солун-сеткүүлдерни номчуп берип, кижизидилге ужур-үзкалыг беседаларны чорудуп турар. Ол ышкаш бригаданың хана солуунун айна ийи удаа үндүрүп турар.

С. ТАВА-САМБУ.

ШААШКАКТЫ УЗУТКААР

Специалистиң сүмези

Шаашкак курту кеш адаанче киргенниден инек малдың аарыыр чоруу экономикага улуг когараддыг: сүт саалдазы кызырлыр, малдың күшденгели баксыраар, соккан инектиң кежи муду шынарлыг болур болгаш эттиң чамдык иезин үрелип баксыраар. Эртемденнериниң саналы кааны-биле алырга, шаашкак куртунуң кеш адаанче киргенинден (орудан) аараан бир инектиң үндүрер каражазы 25—30 рубль болуур.

Отчёттуг документилерден алгаш коорге, инек малдың шаашкак куртундан аарыыр чоруу сөөлгү чылдарда дыка кызырылган, Россия Федерациязында ол 3,6 хуудан ашпайн турар. Тыва АССР-де инектериң шаашкак куртундан аарыыры элээн кызырылган болзажок, ам-даа хөй таваржып турар. Чижээ, 1972 чылда шаашкак куртундан (орудан) республикага 20 муң инек аараан болгаш ажылагыйларга 500 муң рубльдиң каражазын чедирген турган болза, 1973 чылда ол аарыг ийи катап кызырылган болгаш үндүрген каража 250 муң рубль кыдыр кудулап батқан. Үстүнде саннардан алырга, шаашкак куртунуң кеш адаанче киргенниден инектериниң аарыыры ажыл-агыйларга улуг каражаны чедирип турар дээрэн илдеп-дир.

Кызылдың эт комбинадынга киргэн инектерни соккаш көөрге, элээн хөй колхозтар болгаш совхозтар шаашкак куртунуң кеш адаанче киргенниден аараан малды эътке дужаап турары хынаддадан илереэн. «Сукпак» совхозтуң февраль 29-та дужааган 52 инээниң 40 бажы, Каа-Хемде «Ленинчи орук» совхозтуң—22 инээниң 17-зи, ол-ла райониуң «Коммунизмче орук» колхозтуң—28 инээниң 15-и шаашкак куртундан аарыг болган.

Үстүнде чижектер болза, чамдык тускай эртемнигнер шаашкак куртундан инектериниң аарыыр чоруунга удур чорудар хемчегларни кошкак боттандырып, ажыл-агыйларга болгаш күрүнеге каража таварыштырар чорукту амдаа чайладып шыдаваанын хереглеп турар-дыр.

Бистиң республикада шаашкактың чүгле чаңгыс хевирлери бар. Улуг шаашкак малдың эът-кежин үреп, үттеп чоруп бербес. Кыс шаашкак дүк бүрүүнге 5—15 чуургаларны (сиргелерни), бир малга ниитизи-биле 400—500 чедир чуургаларны салгылап каар. Ол чуургалар 3—4 хонгаш кургучгаштар боон частыг бээр. Оларның өөрүдезинниң бирги чадазы эгелээни ол. Оон соонда куртар кешти өткеш, оон адаанче кире бээрлер. 7—9 айларның дургузунда куртар малдың организминге элээн нарын шимчээшкиннерни кылыр. Олар чүс-мээ каналынга кирип алгаш, хан-дамыр эдерип чораап, малдың ооргазынга чедип каар. Куртар хемчээли улгатқаш, өөрүдезинниң ийиги чадазынче пилчий бергеш, малдың ооргазының кеш адаанга коңчуг дүрген улгадып өскеш, хевирин ийи удаа өскертип (ийиги чадазы ол), малдың ооргазынга дөстек-дөстек черлерни болдурупгар, оон адаанда шаашкак курту чыдар. Оларның узуну 2—3 см болуур. Дараазында ол куртар кешти дешкеш, оон үнгеш, черге барып дүжер (үшкү чада). Шаашкак куртары өөрүдезинниң ийиги, үшкү чадазының үезинде малдың мага-бодунга кирип алгаш, аңаа 2—2,5 айда мацгыстап, сыыртының чурттаар. Малдың кежин дежип үнген курттар черге дүшкеш, оон союп чоруткаш, сиген бүрүзүнден халбактының алыр, азы черге хавык боон чыдып алыр. 20—30 хонук эрткевде, ол хавыктан улуг шаашкак частып үпер.

Шаашкак куртунуң кеш адаанче кирер аарыындан 1—3 хырлыг эниик малдар аажок аарыычал.

Амгы үеде шаашкак куртунга удур ажыглаар эки дээштиг препараттар (эмнер) бар апарган. Хлорофостуң 3 хуулут эзилдиринин чаазы, чаа препарат гиподермин хлорофосту күзүн ажыглаарга дыка эки түңнелдиг боон турар. Чайгы үеде шаашкактарның мал дүтүнге чуургаларын төгерип болдурбас дээш хлорофостуң 1 хуулут эзилдиринин калбаа-биле ажыглаан болуур. Бир малга-ла 1,5—2 литр эзилдиринин ооваажыр кылдыр булгуртур арга-биле ук хемчегни боттандырар, а быаарларга трехлорметафос—3-түң эмульсиязын (үзүн) чаар.

Дезинфекция кылыр препараттарны булгуртуп ажыглаарының хөй янзы хереклелдерң бар. Оларга ДУК, ЛСД, ВДМ деп машиналар болгаш гидропультулар (эзилдиргиг булгуртукчулер), ВМОК-1 хамаажыр. Малдарга эзилдиргиг булгуртурде оларны кыпыы хана арааы-биле эртгирип тургаш кылыр.

Эжик аксынга чагылар тургускаш, оон ол-бо талазында ийи хоолайны дамчыштыр доозуннаалдыр чаштырар препараттарны база ажыглап болуур. Оон ынай ымыраасээкке удур эзилдиргиглерни мал одарже үнер мурнунда оларга хөме булгуртқеш чорудуп турары малдың шаашкак куртундан аарыыр чоруун эвээжедиринге дузалаар.

Шаашкак курту-биле демиселге эргежок чүгүлэ чүүл болза, химиктиг хемчегларни баш удур боттандырып чорудары болуур. Химиктиг хемчегларни эрте чорударының бистиң республикага ад таарымчалыг үезин сентябрь ай болуур. Гиподермин хлорофосту бир баш малга 18—24 миллиграмм онаажыр кылдыр чаштырары дыка таарымчалыг боон турар.

Бистиң үлетүрүвүзүе ажыллаарда эптиг болуун дээш, гиподермин хлорофосту тускай шилдерге (флаконнарга) кылып үндүрүп турар. Оон бирээзиниң өртээ 1 рубльден ашпас. Шаашкакка удур демиселди эрте (күзүн сентябрьда) чорудары малдың оон аарыырының хуузун 95—98 чедир кызырар. Чайын изиг хүннерде малды сери адаанга тургузары, дүнеки кадатты организастаары малдың шаашкак куртундан аарыырын эвээжедиринге база бир чүгүлэ чүүл.

Ветеринария ажылдакчыларының чедип алыр ужурлуг сорулгазы болза, шаашкакка удур эмнээшкиннің эртээн чаңгыс баш-даа инек турбас кылдыр, профилактиктиг ажылды ынчаар организастаары болуур.

П. ИЗАКОВ,
Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң улуг мал эмчизи.

ТАРЫЛГА ЭГЕЛЭЭН

Житомир областың дыка хөй районнарында часкы хөвү ажылдары эгелээн. Көдээ ажыл-агыйның мшчилери тарылганы кыска хуусаада эрттиргеш, чаа дүшүттүң үндезинин тургузарынче бүгү нүшүн моонизин.

Емильчинск районда «Прогресс» колхозтуң Полина Алексеевна Ляшук удурткан йён өстүрер звенозунуң кежигүннери бедии дүшүт өстүрери-биле алдаржаан.

ЧУРУКТА: йён тарылгазын П. Ляшуктуң звенозу чорудуп тур.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Хана солун — коллективтиң көрүнчүү

ДЭЭШТИГДЕ...

Улусчу контрольдуң системазында ооң бөлүктериниң болгаш постуларының ажылы чугула черии эзлеп турар. Чүге дээрге олар боттарының ажылынга күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң хөй санныг активин хаара тудуп алыр аргалыг.

Ол ышкаш улусчу контроль бөлүктериниң база постуларының хүн бүрүдеги ажыл-херээнде оларның доктаамал үндүрүп турар хана солуннарыы улуг кижизидилгелиг рольдуг.

Ынчангаш чоокта чаа Кызыл хоорайның улусчу контроль комитеди үлетүр-будурүлге, тудуг-транспорт, амыдырал-хандырылга коллективтеринде ажылдап турар улусчу контроль бөлүктериниң база постуларының кежигүнеринің бир хүнүүг семинарын эрттиргён. Аңаа хана солуннарының көрүлдеэнин база организастаан. Шупту 25 хана солууну делгээн.

Кызылдың тараа сайгарар баазазында ажылдап турар улусчу контроль бөлүүнүң «Массаның контролюнда» деп хана солуну өскелериниидең ылгалдыг болган. Ол бөлүктүң даргазы А. Сиванаев, оон оралакчызы К. Шеғоннна солуннуң ажылынче кол кичээнгейни салган. Рейд хынадда бүрүзүнден илереэн чедер-четпес үүлдерни дораапа хана солунга шоодутлуг хевир-биле чуруп, шүгүмчүлеп бижип турар.

Мартта ол хана солун дувуреэнниит-мындыг айтырыгларны бөдүргеп. Тараа урар № 15 ханы оңгарда урдунган таваа бок, довурак-биле хоолушкан, ону көгө-бугалар, бора-көкшеттер дойлаан тургап. Ону шаа-ла ынчаар чуруп каан. Хынадда болгаш шүгүмчүлел дээштиг болгаш. Айытынган четпестерни дораап чайлаткан.

Ол ышкаш сентелге мастерскиязының иштп демир-дестиле хорумнаагап, бок, үс-биле былчашкан чыткан. Аңаа В. Петровтуң бригадазы ажылдап турган. Олар шүгүмчүледиш база чаа-ла чурутканнар.

Кызыл-садыгның улусчу контроль бөлүүнүң хана солуну багай эвес. Оон сөөлгү үнген номери шүгүмчүлелдиг мындыг материаддар-биле долдуунган. Кызылдың № 42 аъш-чем магазинниң эргелекчизи С. Малышевская, кассир В. Самойлова кежээкиниң 7 шак эрткенде водка садып тургаш, туттурган.

Хөй-ниитиниң истелдезин-биле тургускан чаңгыс аай чуруму үреп турган садыгжыны, кассирни чураап, оон «даанда мынчаар бижээн:

«Алыр-чиирин болап чоруур
Арагачы арын нүүр чок.
Водканы аңаа чүге
Бедел чокка бере бердин?»

Кызылдың № 18 магазинниң аныткан шагында ажыттынмайн турары база илереэн. Ол садыгның директору П. Вишуренко, товароведи Т. Смирнова, олар база шынгыы шүгүмчүлеткеннер.

Шүгүмчүлел шынныг болуурга, ол дээштиг болуур. Үстүнде адаттынган эштер буруузун минидир ужурга таварышкан.

«Кызыл үлетүр тудуг» эргеделиниң улусчу контроль бөлүүнүң хана солуннуң сөөлгү үндүрүлгези шынарлыг болган. Ол бөлүктүң удуртукчузу А. Тихонова, оон оралакчызы Л. Колодкина хана солуннуң чурук кааталгазынче, аңаа чыриттынып турар шүгүмчүледиг материалдың утка-шынарынче улуг кичээнгейни салып келген. Эргеледиң чамдык тудуг черлеринде цементини ажык дээр аданга чадагай чыттырып, ону ажылишчи эвес чорук-биле тотчиглеп турарын чуруккаа тыртыгрып, шүгүмчүлеп бижээн.

Ынчалза-даа чамдык улусчу контроль бөлүктерм боттарының хана солуннарының ажылынче чогуур кичээнгейни салбайн турар. Чижээлээрге, пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезининң (бөлүктүң удуртукчузу Ю. Чихачев), «Тыва көдээ тудуг» трестиң автобазазының (Е. Якунин), № 62 көжүн чоруур механизастаттынган колоннаның (И. Струков) болгаш оон-даа элээн хөй улусчу контроль бөлүктериниң хана солуннарыы доктаамал үнмейн турар. Олар ийи-чаңгыс кестүп-даа келзе, чиңгир шүгүмчүлел чок болгулаар.

Партия болгаш чазак улусчу контроль бөлүктериниң база постуларынга улуг эрге, хүлээлгелерни берип турар, мынчангаш оларның харымсалгазы бедик. Шиңдир болганда, ук бөлүктер болгаш постулар боттарының хана солуннарының ажылынче кичээнгейни салаа эки.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ТАРЫЛГАГА БЕЛЕН

Улуг-Хем районунуң «Найырал» совхозу часкы тарылгага белеткелди доозуп турар. Совхоз Шаңчыда механизаторлар чуртаар бажыңнарны, столованы чүтайлап, септеп кылган.

Ажыл-агый 836 тонна кызыл-тасты, 160 тонна арбайны чажар шыңарыгга чедир болеткеп алган.

Совхозтуң механизаторлары часкы хову ажылдарын кат хонуктан эгелей бээр.

В. ТЕРГИНИН.

• • •

Тодарадыкчы дөртку чылда Барыын-Хемчик районунуң «Хемчик» совхозу тараа культураларын шимээн-биле 3155 гектар чөрте тарыыр. Ол чөрлөөге чажар үреэнниң ажылагый ырыглап, белеткеп доозуп турар.

Совхоз техника септелгеэн бүрүн доозкан. Ам 19 трактор шөлче үнүтөриптө шүүт белеп.

Ажыл-агый бо чылын 1200 гектар чөрни сүттаргаш, оон 200 гектарынга тараа культураларын чажарын планнаан. Ам шөлдөрге 2250 тонна өдек чедиртинген.

Көдээ ишчилер часны тарылганы 11—12 ажыл дүнүнде доозар сорулганы салган.

К. КАРА-САЛ.

• • •

Таңды районунуң «Тиилелге» совхозу часны тарылгага белеткелди багай эвес чорудуп турар.

Ховадыг Хемер-оолга удуртқан алды дутаар трактор-хову бригадазы көдээ ажылагый машиналарының септелгезин доозкаш, бригада төвүнде чедиргеп. Бригаданың девискээрин аштап, арыглаат, 4 иллирин, 9 андазынны, 2 хушильникти, 3 сепканы чыскаай тургускулаан. Үүрмек септелге кыдыр херекселдерин дериш, оларны септеп доозкан.

Ажылга кыымак механизаторларга Владимир Доңгак, Ондар Ким-оол, Монгуш Кеглэң, Михаил Куулар хамааржыр. Механизаторлар көдээ ажыл-агый машиналарының үрели берип болгу дег көзектерин катап-катап хынап, оларның техниктиг ажаалдазын кыдып, үзеп, чаап турардар.

Ө. ТАМБА.

КОМСОМОЛЧУ ПУТЁВКА ЁЗУГААР

«Мал эдерерге тодуг, хүн эдерерге чылыг» деп үдегер чүүл уткалыг. «Бай-Тал» совхозтуң хову ажылынга суттатчылап турган аныяк коммунист Мыңдык Далай хой ажылынга баарын кадайы Долума Далай-биле сүмделешкеннер. Оны дирекция, партия болгаш комсомол организацияларының деткээн.

Далайлар бичезинден-не ажыл-ишке чүткүдүг, бердинген кандыг-даа үүле-хереги шынарлыг бүдүрериниң мактадыр чорааан. Суттатчы чылдарында оларның көргүзүү чыл бүрү бедик, ылангыя 1971 чылда быжыглаттынган 38 гектар арбай шөлүнүң гектар бүргүзүнге онаалтыр 18 центнерден ажаап алган.

Олар комсомолчу путёвка дәутаар Туралыг хой бригадазынга ажылдап эгелээн. Баштайгы чылында үлүзеп алган быс хураганнарын менди, харын хүн кыштаглатканы—оларга шылгалда болган. Төскү беш чылдың шиитпирлеп чылында чүс тогуста онаалтыр 88 хураганны, бир хойдан-на 2300 грамм дүктү алган чорук (башталгы чылда) багай эвес көргүзүг.

Хойнуң чүгле баш санын өстүрер эвес, оон-биле кады Төрээн чуртка эки шынарлыг, хой дүктү бээр дээш Тыванын хойжулары амгы үеде улуг сорук киргеп, бир деминг ажылдап турар.

СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыын танышкаш, тодарадыкчы 1974 чылда Тыванын бүтү малчыннары ышкаш, Мыңдык биле Долума социалистиг чарыштың эртүзүндө киргеп. Чүс хойга онаалтыр 100 хураганны алырын, хой бүргүзүнден-не 2500 грамм дүктү кыргып алырын олар хүлээгеп. Ол ышкаш кыштаанда септелгеп ой-шаанда кылыр, чадыгга херегдээр өдекти бөлүп алыр, боттарының күжү-биле 200 центнер сигенни белеткээр сорулгалыг.

Далайларның малдаан хову бо кыжын менди, семис чыл ашкан. Оларның алган социалистиг хүлээлгези амыдыралда чедиишкинниг боттанып турар. Кодавда төрүүр 278 хой бар, олардан 258 баш ооллаан, хураганы 263 болган. Моон соңгаар-даа төрүүр хойнуң хураганын бүрүн дорукторуп алырына аныяк малчыннар бүзүрелдиг.

Боттарының ажыл-чорудулгазынга мурнакчы дүржүлгени ажыглаарынга, зооветеринария эртемнериниң билиглерин шингээдип алырынга чүткүдүүн оларның амгы ажылхерээ үлам-на бадыткап турар. Совхозтуң сураглыг хойжузу Иргит Эренчинниң арга-сүмези аңаа үнелиг болганын Мыңдык Далай чугаалап олурар.

Далайларның кайызы-даа айда ийи удаа эртип турар зооветеринарлыг өөредилгениң идепкейлиг киржиичилери. Ол ышкаш аныяктарның кежээки школазының база идепкейлиг дыңнактылары. Совхоз төвүнде школаның башкылары Туралыг бригадазынга ой-ойде кээп, оларга дузалыг консультацияны берип турары үнелиг.

Албан хүлээлгезинден аңгыда, олар хөй-чыдының ажылынга база идепкейлиг. Мыңдык Хомушкуевич Далай бригадада профвилел болүүнүң даргазы. Малчыннар өртүзүнга социалистиг чарыштың үреэнниң калбартыр, шудуктура массалыг ажылды организасиялар шалазы-биле идепкейлиглериниң бирээзи.

Комсомолчу путёвкаңы ап тура берген соңгуң Далайлар ажыл-ишке бүзүредип турар.

А. АДЫГБАЙ.

ШИИТПИРЛЕП КӨРЗЕ...

Кызыл-Мажалыктың АТБ-зи республикада мурнакчы транспорт организацияларының бирээзи. Бүдүрүлге планын болгаш бедиткем хүлээлгелерни бо коллектив ай санында ажыр күүседип турар. Пассажирлер аргыштырарының планы база-ла күүсеттинип турар.

Ынчалзажок Кызыл-Мажалык суур биле Ак-Довурак хоорайның аразында маршрутта тургускан автобустар чедиишпее болганындан оларны улус үр маңаар ужурга таварыжып турар. Суур биле хоорай арызынга аргыштан чоң ийи автобусту үр-ле маңаар. Ынчангаш оларның кайы-бирээзи элээн озалдай бээрге, автобус доктаар черлерге кижилер көвүдей бээр. Ылаңгыя дүүш үезинде, 2—3 шактарда автобустар шуут аргышпас апаар.

Ынчангаш бистиң бо чурттакчылыг черивистиң аразынга автобус шимээшкинниң чурумчударын чон негеп турар.

Оон аңгыда база бир айтырыгны автотранспорттуң удуртулга черинден өөренип көөрүн күзеп турар бис. Район төвү суурнуң чоогунда самолёт хонар чер бар. Анаа хүнде ийи-үш удаа самолёттар кээр. Оларга келген чүүк тутқан, ургуларын көдүрген кижилер автобус доктаар черлерже ыласпаажыптар. Самолёттарның кээр үезин таварыштыр олче автобусту чорудуп турар болза, пассажирлерге коңчуг-ла таарымчалыг болур ийик.

Т. САРЫГЛАР.
С. СЕРИН-ООЛ.

Делегей 60 хүннерде

Амыдырал бадыткаан программа

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин, ыланғыя оон Тайбың программазын боттандырарынга СЭКП-ниң болгаш совет күрүпенин чедиишкиннери улуг болган маргыш чок деп, съездиниң үш чыл болган оонга тураскаатқан чүүлдерге база тайылбырларга даштыкы парлалга демдеглеп турар. Тайбыңның программазын амыдыралга чайгылыш чок боттандырып турар чорук делегейниң социалистиг системазының ат-алдарын болгаш салдарын бүгү делегей чорудуушкуунуң кол күжү кылдыр көдүрүп үндүрген. СЭКП ТК-ның, оон Политбюрозунуң болгаш эш Л. И. Брежневтиң хүүда даштыкы политиктиг чүткүлдүг ажыл-чорудулгазының чүгүла түнели болза, «сөөк дайындан» чайлааш, ынзы-бүрү ниитилел түргүзүлгүг күрүнелериниң араазынга тайбың бот-догуннаашкынның принциптерин бадыткааны болур деп, даштыкының дыка хөй тайылбырлакчылары айтып турар.

Ол эргилденин түнелинде Вьетнамда даштыкы агрессияны сөкпаткан. Чөөкку Чөөн чүкке политиктиг таарыштырылганын башгайгы базымнарын кылган, ынзы-бүрү социал системадыг күрүнелерниң араазынга бот-боттарынга ажыктыг экономиктиг харылзаларны хөгжүдеринге улуг түнелдерни чедип алган. Эң-не чүгүла чүүл — делегейге термоядролуг дайын айыылының аваажээни болур.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алган тайбың программазы — кижи төрелгеннің төөгүзүнде эң-не калбак болгаш эң-не боттуг тайбын программазы болган деп, америк хөй-ниитинин кескү ажылдакчызы Джессика Смит медегдээн. Бо программа тайбың дээш идепкейлиг демисеглин чаа чалгынын болдурган болгаш «сөөк дайынының» талалакчылары аңаа шаптык каларын ораалдашса-даа, кайгамчык улуг чедиишкиннерни чедип алган деп, ол демдеглээн.

Бо программаның чүүл бүрүзү биетин планетавыстың тайбынга ынакшылдыг болъ гаш депшилгелиг бүгү кижилерининг амыдыралчы өргеажыынга дүгжүп турар деп, Чехословакияның «Руде право» солуну бижээн.

Тайбыннын совет программазының улуг ужур-дузазын буржуаз парлалга безин хүлээп көөр ужурга таварышкан. Чавырыдырышкынның совет политиказының шынарынга болгаш ажыктынга французтарның хөй нуруузу бүзүреп турар деп, Францияның «Фигаро» солуну хөйнитининг санал-онаалынга үндезилеп бижээн.

Тайбын программазынга ол хире бедик үнелел болгаш оны боттанзырарынга чедип алган чедиишкиннер — СЭКП-ниң XXIV съездизинин ажылдап кылганы даштыкы политиктиг угланышкынның шынчы болгаш амыдыралчы күштүүн херечилел турар, оны бистиң партизывстың ленинзи Төп Комитединиң чедиишкининг боттандырын турар.

(СЭТА).

Совет Эвилелиниң болгаш Финляндияның аразында найырал, нарын амылдажыга болгаш бот-бодунга дузалажылга дугайында Керээге ат салганының 26 чыл ою (1948) апрель 6-да болур. Финляндияның эртем-техниктиг делгелгезин Москваның политехниктиг музейинде ажытнан. «Электроника», «Медицина», «Ыяш ажылдап кылыры», «Судно тудуушкуну» деп кезектерни делгелгеде кыланган.

ЧУРУКТА: үлетпурге ыш газтарын арыглаар тургузугнуң хоолгазын көрүнчүлер сонуургап тур.

В. КОШЕВОЙНУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ФКП ТК-ның пленуму

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң эллчег чок пленуму апрель 4-те болган. Францияның Президентизи албан дужаалга ам болур соңгудулга чөөн күүтериниң чаңгыс аай кандидадын депшидер дугайында айтырыгны анаа чугаалашкан.

Социалистиг партия болза чөөн радикалдарның шимтөмпкинин-биле харылзаалар-ны үлемчилээрин Францияның Коммунистиг партиязының Политбюрозунга пленум дазозун. Оон сорулгазы — чаңгыс аай кандидатты депшидерге болгур. Бир эвес оларның төлөлекчизин Президент албан дужаалга соңгуптар болза, чөөн күүтериниң кады чорудар чаазак программазын амыдыралга боттандырарының негелделерин ажылдан кылырын база көрген.

Ж. Помпидуну орнукшуткаңы

ПАРИЖ. (СЭТА). Апрель 4-те Франция Республиканың Президентизи Жорж Помпидуну Париж чоогунда Орвильде деп черде хөөрге орнукшуткан.

Президентинин соолгу чагын барымдаалап, хөөржүдүлгеге чүгле оон өг-бүлезининг кежигүннери киришкен.

АМЫДЫРАЛДЫҢ НЕГЕЛДЕЗИ

ХАНОЙ. (СЭТА). Демократтыг Вьетнамда орустан чугаалаар кижилер эвээш эвес. Олар чүгле совет доозу өөредилге черлерин доозкан студентилер болгаш ССРЭ-нин, профессионал-техниктиг училищелериниң мурнуудагы сургуулдары эвес-ле болгай. Республиканың ортумак школаларында болгаш доозу өөредилге черлеринде орус дылды өөренип турар. Дал дүүштүн наан турда, Ханой хөлдерипиң сөөнүн ариктеринге болгаш найысылалдың кайгамчык парктарынга орус дылдың өөредилге номнарын түзүп алган чорууп кижилерни бо-ла көрүп болур. Олар ажылдан хостуг үелеринде кежээки янзы-бүрү курстарда өөренип турар, орус дылды өөренип көп черни эзлей берген. Вьетнамга дайынны сөкпаткаңының соонда эрткен бир чыл иштинде ындыг курстарны дыка хойну ажыткан.

ВДР-ге орус дылды өөренир чорукту амыдыралдың негелдези болдурган. Мурнуу-Чөөн Азияда эң улуг доозу өөредилге черни боон турар Ханойнуң политехниктиг институдунуң студентилери болган башкылары ол дугайын СЭТА-ның корреспондентизиниң-биле беседазынга чугаалаан. Институттуң өөредилге болгаш эртем лабораторияларында совет приборларыны база дерит-херекселдерни тургускан. Институттуң библиотеказында эртем-техниктиг литератураларның хөй нуруузу—орус дылда номнар болуп турар. Ынчангаш ол институт орус дылды өөрениринин база бир школазы апарганы илдең-дир.

Совет специалистериниң ажылдап турар заводтарында болгаш тудутларында, совет техниктиг үүзеламчыны болгаш документацияны ажыглаар черлерде орустан чугаалажып турар. СЭТА-ның корреспондентизи Ханойнуң механика заводунга, Чөн Хынг Дао аттыг заводка, ол ышкаш Тхакбада гидроэлектростанциязының энергетиктеринге чорааш, оон ажылчынмары-биле орустан чугаалашкан.

Демократтыг Вьетнамның дайын сөөлүндеги катап тургузугушкуунуга болгаш экономика хөгжүдезинге Совет Эвилелиниң дузаламчылыының улам калбарганы-биле вьетнамнарның ортузунга орус дылды өөренир чорук улам өзүп турар.

ИЗРАИЛЬДЕ БАЙДАЛ ДУГАЙЫНДА

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Израильдин мурнунда турар айтырыглар чурттуң 25 чыл дургузунда төөгүзүнде эң нарын апарган. Ол айтырыгларның дыка хөйү черле шиитпирлеттинип шыдаттынмас болганындан даштыкы элчин черлериниң чанында чурттан үнүп чоруурун күзээн кижилер шейлүдүр чыскаалыкпан үргүлчү туруп турар.

Солуннарның демдеглеп турары-биле алырга, ол айтырыглар «1973 чылдың октябрь дайынының түнелинде иштики политиктиг демиселдиң күштелгенинден боон турар.

Амыдыралдың ортек-үнези дыка бедээн болгаш чепсектиг күштерде шериглерниң моральдыг сагыш-сеткили бакшыраан. Курлавыр келектерде албан арттырып турар болуунге израильдер чогумчалыг амыдырал-чуртталга бербейн турар. Олар теригден халажып чаңгап, үзүлген өөредилгезин удамчылаар арга чок боон турардар».

«Вашингтон пост» солун Совет Эвилелиндеги ында бартаң еврей национадыг кижилер дугайында мынчаар бижээн. «Ам ол кижилер кымга-даа херек чок деп чүвени биле бергеннер». Оларның мурнунда «ажыл чокталышкынның болгаш ол ниитилелге киржилге кылырының ёзулуг берге айтырыы туруп турар».

Ол бүгү айтырыгларның түнелинде амгы чазак бирдаа чыл иштинде ыңдыг шыдаваан Израильде кижи бүрүү бүзүреп турарын солун бижээн.

ӨЛГЕН-ДАА, БАЛЫГЛАНГАН-ДАА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Каттышкан Штаттарның девискээриниң дыка улуг безинге кайгамчык улуг күштүг шуурган хат болган. Америк 11 штаттарга — Алабамадан болгаш Джорджиден Мичиганга чедир, ол ышкаш АКШ-тың кызыгаарылыдан ырак эвесте Канаданың Уинсор (Онтарио можу) хоорайынга чедир девискээрге 318 хире кижи өлгенин долу эвес медээлер чугаалап турар.

Бойдустуң халавыыган Кентукки штатка 78, Алабамага —68, Индианага — 55 кижи өлген. Уинсор хоорайда улуг эвес чүнгулаар черниң дээвирин соя какканындан 8 кижи өлген. Долу эвес медээлерни ёзугаар алырга 2000 хире кижи балыгланган болуп турар.

Ол хире күштүг бойдус халавы -соолгу бежен чыл иштинде болбаан деп чүвени парлалгада айтып турар. Чүгле 1925 чылда америк штаттарга болган халаптан 689 кижи өлген деп чүве билдинип турар.

БАЙЫРЛАЛДЫҢ ХҮННЕРИНДЕ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияның пайысылалының, чурттуң өске-даа хоорайларының болгаш суурларының кудумчуларын болгаш молдерин тыктар база транспарантылар-биле каастап, шимээн. Социалистиг Венгрия бодунуң эң улуг национал байырлалын — Хосталга хүнүн демделеп турар.

Немец-фашистиг эжелекчилерден оон девискээрин совет шериглериниң хостаанының 29 чыл ою чурт демделеп турар. Оң-оң муң венгрлер Төрээн чурттуңуң хосталгазы дээш амытының берген совет дайынчыларының хөөрелериге кээп, ынзы-бүрү чечектерни салып, өөрүп четтиришкинни илерейлеп турар.

Байырлал хүннеринде хураддарны эрттирип, делегелерни организастап, венгр-совет найырал кежээлерин эрттирип турар.

Хосталга хүнүн таварыштыр венгр пайысылаалының чурттакчылары кайгамчык белекти алган. Будавың кайгамчык чараш чурумалдыг булуңунда ак хар дег өңнүг, «Европа» деп 14 каът гостиница ажыглаалда кирген, чаага хары утта 300 хире валчы чурттаар. Чурттуң немец-фашистиг эжелекчилерден хостаанының 29 чыл ооңуң байырлалынга киржирип-биле «найыралдың поездизи-биле» ВУР-да чеде берген совет туристер «Европаның» баштайгы валчылары болган.

ЧАГЫГЛАРНЫ БҮРҮН САГЫЫР

Кол чүүл—шынар

Нииитилел бүдүрүлгезиниң амгы үеде кол сорулгаларының бирээзи — продукцияның шынарын бедидери болгаш улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга чоокку чылдарда бүдүрүп үндүрүп турар кылыгларының шынарының айтырыгларын үндезинин-биле чаартыры болуп турар. Чиик үлетпүрүнүң бүдүрүп турар продукцияларының, оон иштинде даараглыг кылыгларының шынарын экижидери болгаш ындыг бараанарның ассортиментизин калбартыры амгы үеде чүгүлэ айтырыг болур.

Бистин республикада улустуң ындыг хереглел бараанарын бүдүрүп үндүрүп турар бүдүрүлгелериниң бирээзи Кызылдың даараныкга комбинады. Бо бүдүрүлгениң үндүрген продукциязының шынары амдыызында чогуур деңнелиндө эвес болуп турар. Стандарттар болгаш хемчээр техника күрнадзорунуң лабораториязы ол комбинаттың үндүрүп турар продукциязының стандартка дүгжүп турарын, техниктиг байдалын болгаш шынарын каш удаа хынап көргеп. Эрткен чылдың июль айдаҳыпаан платье халаттарның моделинин 39,1 хуузун, эр улус кедер дапшыкы хөйлеңнериниң 27,8 хуузун бүдүрүлгеже дедир эгидер үжүрга таварышкан, ол кылыглар колдуунда бышкан черлериниң тиин четпес хыдаанындан, чеңнерин дедескн эвес одуртканындан бракталкан. Күрпадзор лабораториязы ынчан айытынган кылыгларны эде кылбас болза, садыгга киирерип хорун каан.

Комбинаттың удуртукчудазы ол хыналдадан чогуур түүнелди үндүрүп, бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынарын экижидер талазы-биле организас-техниктиг хемчегдерни ап, ол дугайын бүдүрүлге хуралынга чугаалашкан.

Бо чылдың февральда катап чоруткан хынаалда бүдүрүлгениң болгаш оон техниктиг контроль албанының ол талазы-биле ап чоруткан хемчегдери илереттингеп четпестерни этизинге чедир экижидип шыдаваның бадыткаан. Белеп болган продукцияны хынап көөрү болгаш операциялар аразында контроль кошкак хевээр арткан. Хыналдага кирген 4 моөн продукцияның үжүн дедир цехче эгидип, катап ылгаарын болгаш бар четпестерин эдерип дааскан. Үрей кылыштыкынар колдуунда мурнундагызындан ылгалбайн турар: тигдерниң быжкан черлерин чидир кырлап кагбаан, өөктер аразын мрадып каан, хендиринин үштарын дүгбээп, моөндүрүктүн үштары ийи сааразык, эр улус кедер дашлыгы хөйлеңнериниң карманнарының үстүн илбээп дээш оон-даа өске.

Ындыг багай шынарлыг кылыгларның тыптып кээп турары дээрге ажылчыннарның чамдыызының ажылынга харыысалга чогундан болуу бээр. Контролер кижи белеп продукция бүрүүн контрольдап турары шын харын, ынчалза-даа эң-не эки контролер — ол дээрге ажылчынның бодунун арын-нуурү болур үжүрлүг. Бо хыналда сөөп дарый кылган ажылчынарның болгаш контролерларның хуралынга чогум-на оон дугайында чугаа болган.

Бо бүгү-биле чергелештир экп шынарлыг продукцияны будүрүп үндүреринге бүдүрүлгелерни чиг-эт-биле хандырып турар черлериниң ролю база улуг дээрэни айтыр херек. Чижээ, бо комбинатты хандырып турар черлерден кедген чамдык пестер таварыппас болгулаар, чамдыктары дыка орайтап келгилээр. Ынчалза-даа даараныкчыларның боттарындан дыка хөй чүве хамааржыр. Чүгле респотребсоюзтуң садыг базазы белин эрткен чыл дургузунда бо комбинаттың даараан кылыгларының шынары багай дээш 9 удаа дедир эгидипшкин кылган, ол дээрге 1743 кылыг-дыр. Торгаалдалыг санкцияның түңү 1380 рубль четкен. Үрей кылыштыкынар эрткен чылдың чеде айларында 4 хуу турганындан, 1973 чылдың августан бо чылдың январына чедир 9 хуу өскен болуп турар.

Будүрүлгеде ажылчыннарның мергежилин бедидеринче амга чедир кошкак кичээнгей салдының, продукцияны үрей кылыштыкын чокка будүрериниң Саратов системазының талазы-биле ажыл чоруттуимайн турар. Будүрүп үндүрүп турар кылыгларының ассортиментизин база улуг эвес. Чижээ, 1973 чылда ассортимент талазы-биле план күүсеттинимээн. 14,5 муң хөрөжөн улус кедер, 8 муң школачылар, 18 муң школа чедир назылыглар болгаш 10 муң ясли назылыгларның платьелерин садыг черлериге чедир киирбейн барган. Хөрөжөннериниң болгаш школачыларның хөйлеңнерин, эр улустуң сорочкаларын болгаш хөвеңниг хөрөктээптерни будүрер талазы-биле ындыг четпестер база бар. Эрткен чылын комбинат сайгарылга талазы-биле бердинген планын күүсеткен-даа болза, 1972 чылдынга деңнээргө, ону 140 муң рубль кудуратқан.

Бо тодарадыкчы чылда эвээш чарыгдалды үндүрүп турган, ону ындыг үүй продукцияны будүрер дээш бүтү күжүн моонтөрү. Кызылдың даараныкчыларының кол сорулгаларының бирээзи ол болур үжүрлүг.

Г. ДОЦЕНКО.

Бүрмадзор лабораториязының стандартизация килдээнин улуг инженери.

РСФСР-НИҢ АВТОНОМНУГ РЕСПУБЛИКАЛАРЫНДА

КАРЕЛИЯНЫҢ КЫРЫНДА ХЕРЕЛ

ГОЭЛРО-нуң планын әзутаар Карелияга тутқан Кондопога ГЭС-тиң тудуу эгелекөнден бәр дөртен чыл болган. Электростанцинниң Суна хемни дутпан плотинаазы-биле кожа ол чылдарда тайга черге баштайгы саазын болган целлюлоза фабрикаларының корпустары бедип үнген. Күш-ажыл болган кампалал Чөвүлелиниң хүлээп алган доктаалы, улуг Ленинниң чагыгаары амыдыралда ынчалдыр боттанган:

Амгы үениң дениези-биле алырга, Кондопога ГЭС-ти улуг деп болбас — ооң күчүзү беш-ле муң киловатт. Ынчалза-даа Советтерниң аныяк республиказынга ол дәргө алдын үнелиг турган. Карелия энергетиказының баштайгызының «ак хөмүр-дажынга» Ада-чурттуң баштайгы саазыны алдынган. Суна хемниң аксынга удатпаанда Кондопога хоорай өзүп, амгы үениң саазын кылыр будүүлгезинниң вайысчылазы ол болу берген.

Бөгүн Карелияның шапкын алымның хемнери—Сунада, Выгада болган Кемиде үш электростанция бар. Оларның чылда ажылдап үндүрер нинти энергиязы — ийи миллиард киловатт-шак ажыг электроэнергия. Чүгле болардан безин энергияны бүгү хаанныг Россияга будүүлүп турганындан хойнуг ап турар.

Соңгу чүк тайгазынга электриниң чырык хереглиг кыпсырда автономнуг республикага Ленинградтың, Свердловскиниң болган Харьковтуң ажычыпшар коллективтери дузалаан. Ёзулуг амгы үениң энергетика дериглерин олардан алган болган ам-даа ап турар. Ам Карелияның гидроэлектростанцияларындан алдынган бир киловаттың бот-үнезин чүртүүп Европа төвүнде ажылдап үндүрүп турар энергиныңдан ийи катаа чиик.

Н. МИЛОВ,
(СЭТА-ның корр.).

ПЕТРОЗАВОДСК.

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ ЧАРЫЖЫ

Удмуртияда Чутырско-Киенгопскиниң нефть-биле эң байлак черинге мартта он чаа скважиналарны ажыглалда киирген. Ам бо автономнуг республикада хонук санында нефть тывыжы 6.100 тонна четкен, ол болза өрткен чылдың мартта тышкыдаан ийи муң тонна хөй-дүр.

Мастерлер В. Гайнуллин биле В. Васильевтиң баштааны өрүмнекчилер коллективтеринге чаа скважиналарны хуусаа бетинде ажыглалга киирерингө улуг ачы-авыралдыг болган. Мастер В. Гайнуллин «Удмуртнефть» каттыжышкынының өрүмзөр ажылдарының Ижевск эргелелиниң составында, а В. Васильев—«Татнефть» каттыжышкынының шинчилел өрүмзөшкиннер кылыр Менделиевск эргелелинде ажылдап турар. Ол ийи бригаданың кайызы-даа боттарының коллективтеринде социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп, «Нефть үлетүрүүнүң министерствозунуң эң дәргө бригадазы» деп атты алдап турар.

Мурнакчылар бот-боттарының тывын чөрлеринге барып, боттарының мергежилиниң чажыт түүдерин көргүскеннер. Чер иштинде үттээшкин ажылдарын дүргедедир дээш керээни чарганы оларның ужуражышкынының түңнели болган. В. Гайнуллиннің бригадазы чылда 20 муң метр даг породаларын өрүмнеп эртер планныг тургаш, ону 20.400 метр чедирерин хүлээнген. В. Васильевтиң бригадазының өрүмнекчилери чыл ортазында муң метр ажыраар болдулдыг.

Кол коллективтериниң инициативазын Удмуртияның нефтичилери калбаа-биле деткээн. Олар беш чылдың тодарадыкчы дөртқу чылында күрүнеге 2.700 муң тонна одаар чүүлдү бээрин шинтирлээн, ол дәргө 1973 чылда бергенинден 800 муң тонна хөй болуру ол.

ИЖЕВСК.

Ю. КЕДРОВ, СЭТА-ның корр.

ЧЫРЫК—«СВЕТОТЕХНИКАНЫҢ» ХЕРЭЭ

«Светотехника» будүүлге каттыжышкынының кол будүүлгези — Саранскиниң электролампа заводунуң автоматтыг шугуманыгындан үш миллиардкы лампа үнген.

ССРЭ-де үшкү электролампа бүрүүн чуртта чырыктың болган чырык техниказының деринниң кол черн болур эң улуг будүүлге — «Светотехниканың» заводтарында кылып турар. Ол магадыг улуг будүүлгениң будүүлге күчүзү соңгу чылдарда ынчалдыр өскенинниң дугайын дараазында факт чугаалап турар. Баштайгы миллиард лампаларны будүүреринге 12 чыл, ийиги миллиардтыынга — беш чыл, а үшкү миллиардтыынга — түгле үш чылдан бире ажыг үе үнген.

«Светотехниканың» коллективи беш чылдың дөртқу чылында «Эвээш чарыгдалдарлыг, эки шынарлыг, хөй продукциялыг бээр» деп лозун-биле ажылдап турар. Чыл эгезинден бээр планнан ажыр үш миллион ажыг электролампаларны ажылдап үндүрген. «Светотехниканың» продукциязының 57 хевирингө шынарның күрүне демдээн тывыскан.

САРАНСК.

М. ХВАСТУНОВ, СЭТА-ның корр.

ЧАА СОВХОЗТАР

Якутияда ында ажылдыг болган ааныыр тывыштыг чаа тургустунган совхозтарны «Таймалырский», «Токкинский» болган «Томпонский» деп адаан.

Чаа совхозтар тургузарынга белеткел ажылын ол автономнуг республикага каш чыл улай чорудун келген. Ниити төлүг 40 ажыг муң дорбелчин километр эки черлерни ол ажыл-агыйларга тускайлаан. Чаа совхозтарга 35 муң ажыг нивилерни, кап-даа муң баш ынек малды бергеп.

Төп суурларның тудунче онза кичөөнгейни салган. Чаа ааюп үнген суурлар — Таймалыр, Токко, Тополиный — автономнуг республикада ам чаагайжыды туттунган суурлар болуп турар. Олар боттарының электростанцияларлыг, культураның болган амыдыралдың албан черлериниң четкилериг, садыг будүүлгелериг.

Иви ажылын хөгжүдеринден аңгыда, ол совхозтарның ажыл-ишчилери чүс-чүс муң рубльдин ак-мен кежин күрүнеге садар, муң-муң певтнер балыкты тудуп болөткээр.

ЯКУТСК.

Д. БУБЯКИН, СЭТА-ның корр.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

АПРЕЛЬ 6-ДА

Хөгжүм-шин театрынга театрның хөөчүн артизи З. Н. Голубеваның чогаалыкчы кежээни 18.00 шакта эгелээр.

Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга «Селигер» деп ыры-хөгжүм ансамблиниң концерти 18.00, 20.30 шактарда болуур.

№ 1 микрорайонның агитпунктузунга («Енисей» Культура бажыны) «Намчаар кеттинерил?» деп беседа. Ишкихептиң часкы модельдериниң демонстрациязы. Аныяктар кежээзи. 19.00 шакта.

№ 6 микрорайонның агитпунктузунга («Энергетик» Культура бажыны) Тываның алектри четкилериниң хөөчүн ажылдакчыларынга түрасказтакан кежээ. Концерт, танцы. 19.00 шакта.

№ 4 микрорайонның агитпунктузунга (Пионерлер бажыны) хоорайның хүндүлүг хамаатылары-биле ужуражылга. Концерт. 18.00 шакта.

№ 3 микрорайонның агитпунктузунга («Тыва тудуг» трестиниң клубу) хоорай Советиниң депутады-биле ужуражылга. Концерт. 16.00 шакта.

№ 9 микрорайонның агитпунктузунга (№ 1 АТБ-ниң клубу) хоорай Советиниң депутаттары Парунин болган Мамедов-биле ужуражылга. Концерт. 12.00 шакта.

Политехникумнуң болган **башкы институдунуң спорт залдарынга ВЛКСМ** хооркомунун болган спорт төвүлелиниң кубогу дээш волейболга маргылдаа 16.00 шакта эгелээр.

Башкы институдунуң хуралдаар залынга хостуг хүрешке институттуң бирги черн дээш маргылдаа 16.30 шакта эгелээр.

АПРЕЛЬ 7-ДЕ

Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга «Селигер» ансамбльдин концерти 18.00, 20.30 шактарда эгелээр.

«Енисей» болган **«Энергетик»** Культура бажыннарынга дыштанылга кежээлери 20.00 шакта болуур.

Волейболга болган хостуг хүрешке маргылдаалар үламчылаар.

ХООРАЙНЫҢ ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

Эрткен чыдың ноябрьның төвүзүнде ажылдан турда, ёвр немецшкиниге таварышкан мен. Ак-Туруг совхозтуң Культура бажыңының ажылдакчызы Доржаттаан, чогаалы Донгай-оол олар меңи Ак-Турутга кодээ эмнелге пунктузунга чедирип каапнар. Эмчи Дорта Чизе меңээ эмчининг баштайгы дузазын чедирип. Шагаан-Арыгда дүрген дуза чедирер эмнелге черинче телефонналган.

Дан адыш, чер чыраан. Маңнын келиримге, Кызылда республика эмнелгезиниң нейрохирургия салбырының арыг-силиг өрөөлинде чыдыр мен. Чаңыында—ак халаттыг кижилер. Эм дамдыладыр херексел. Узун, чоокпак кара салдыг, кара каректиг, чалык пырайлыг, тырың магаботтуг эмчи тура:

— Кандыг чыдыр силер? Аалыңар кайдал?—дээш, харнаазынымны, ажылымны айтырды.

— Ооргага аар кезиишкин кылдывыс. Эки кампаның, хүн чурумун шынгыы сагынар. Чоорту сегин кылаштай бээр силер—деп, ол тайылбырлады.

Кезер эмчи Валерий Павлович Григорьев-биле ынчаар таныштым. Эмнелгеге чыткан үеминг иштинде бо эмчиге эмнедим, ооң аарыг улуска сагыш човангыр, уйгу-чыдын дивес, ажылынга мергежилдиин магададым. Тываның янзы-бүрү булуңнарындан маңаа келгеш, эмнедип чыдар аарыг кижилериниң ону хүндүлээри, мактаары ажок.

Амгы үеде кадыкшылыл сегиң бар чыдар. Каш ай болган кылаштай бээрниг бүзүрелим улуг. Ынчангаш аар кемдээшкин айыылындан амыстынымны камгалап, өөрүшкүмүң эгиткен буянныг эмчилер Валерий Павлович Григорьевке, Николай Владимирович Лангадага болган салбырның сестраларынга өөрүп четтиргенимни илередикседим.

Б. ДОНДУК-ООЛ.

ХҮНДҮТКЕЛДИГ ИШЧИЛЕР

(Чагаалар допчулалы)

Боттарының тускай мергежилинге шинчыыы-биле бердинген, бедик мергежилдиг эмчилерге сагыш-сеткилдиң ханы өөрүшкүзүн илергейлзон мындыг чагаалар чоокку үеде редакцияга хөйү-биле келгинзон.

«...Үш ай бурунгаар бир кезээ эъдим изин, хөрөөм кагылып, тыныжын бачыдон, караам шокараңнап эгелзон. Дүрген-не эмчиге бардым.

Өжпеге аар дегдирген-дир сен деп мындыг. Ынчангаш Кызылда туберкулёз аарыгларынга удур диспансерге чыттыргаш, эмнеп эгелзонивр. Баштайгы үеде баш мунгаш шыкаш сагындыргап. Эмчилер мени үргүлчү шинчип, эмнерни ижиртип, сыкыртып, сагыш човангыр ажаап турдулар. Эмчим эвилеп-ээлдек, сагыш-сеткилге таарыжыр, бүдүштүг-даа кижи болду. Мергежилдиг эмнэшкининиң ачызында чоорту сегиң, катап кадык апардым. Эмчиниң адыш Зоя Тюлюшовна Салчак дээр. Бо эмчи 1965 чылда дюдя эртемни чедип алгаш маңаа изоп, диспансерге тос чыл ажылдаан. Бо үе иштинде ол та чеже кижини сегидя эмнеп, буянныг үүлени бүдүргеп! Ооң ажылынга ам-даа удуг чедишкиннерни күзедим»—деп, Кызылда Ш. Серимаа бижээн.

Чөөн-Хемчиктиң Чадаанада чолажчы Санчы Ооржак редакцияга чагаа бижээн. Ооң үткааы мындыг:

«Бо чыдың январьның ортан үезинде машиналыг чорук юраан, суттга дүшкеш, дискектерим ыстаар, хан дүкүрер апаргаш, Чадаанада иштп аарыгларг эмчизинге чеде бердим. Эмчи аналязти ап, шинчип көргеш:

— Өкпе дамырзары алгаан, хөрекке дегдирген-дир силер. Эмнээр бис—дидя.

Оң-ла дораан эм сыкыртказ, электрочиңээшкин кылдылар. Неделя хире үе эртикенде сегип эгеледнм.

Бо эмчиниң аарыг кижилерге эвилеп-ээлдек, ажылынга кызымаккайын аңда эмнедирн-биле барган аарыг кижилер бо-ла шактап чугаалажыр болду. Ооң адын Алла Александровна Семенова дээр. Ол Благовещенскиниң эмчи институдун доосказн. Силерге улуу-биле четтирдим, эмчи».

«Эвилеп кижээ чон шнак» деп тыва үлетер чугаа бар болгай. Юрий Павлович Щербаков база индыгларның бирээзи. Ол республика эмнелгезиниң кезер эмчи салбырында ажылдап турар. Эмнелгеге чыттырган аарыг кижилериниң кадыкшылын катап тургузарынга ооң кызымаккай, могаг билбес чоруун Кызылдан К. Хомушку редакцияже бижээн. Бо чылдың январьның ийиги чартымында ооң өкпезинге нарын кезиишкинни кылып, сагыш човангыр, кичөөнгейлиг эмнээни дээш эмчи эш Щербаковка өөрүп четтиргенин автор илергейлээн.

Бии-Хемниң Хадың суурда В. Сюрюн-ооддуң бижээн чагаазында мындыг одуруктар бар:

«...Мария Захаровна Окопешникова Якутск хоорайга медицина институдун доосказ Тывага келген. Бии-Хемниң «Өөк» совхозунуң төвү Аржаан суурунуң эмнелге участогун эргелекчилеп ажылдаа-ла ийи чыл ашкан.

Бо үениң дургузунда ол ажылынга аа-карыысалгалынын көргүзүп, чоннуң хүндүткелин чаалап ап шыдаан. Эмнелгениң савалдар дептерин көргеш кижи чаңгыс-даа хомудаан сөс тыпнас. Эмнелгениң ажылдакчыларынга ханы өөрүшкүзүн илергейлзон одуруктарны кижи хөйү-биле номчуур.

Аржаан суурунуң эмнелгези 30 орунлуг. «Өөк» совхозта болгаш «Хадың» колхозта чоннуң медицина хандырылгазынга аныяк эмчиниң төлептиг ажыл-ишкин автор мактап бижээн.

«Озал-ондакка таваржып бертингеш, республика эмнелгезиниң урология салбырынга чартык чыл эмнеткеш сегип үндүм. Мени чедишкиннин-биле кезип, сегиткен эмчилерим Д. К. Балчый-оолга, В. И. Шелудяковка, Ю. В. Князевке, Т. В. Пуртовага, салбырның сестраларынга болгаш ажылдакчыларынга чүректиң ханылыдан четтиргенимни илередим, оларның буянныг ажылынга чедишкиннерни күзедим»—деп, Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозундан Х. Кодур-оол өөрүшкүзүн дамчыткан.

Республиканың чер-черлеринде ак халаттыг кижилерниң хөй кижилиг армиязы күш-ажылчы эзлээн ынчаар эрттирип турар.

Буянныг мергежилдиң кижилери

КУЛЬТУРА АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ ХУРАЛЫ

Дүүн Кызыл республиканың культура ажылдакчыларының чөвүлел хуралы боор өрткен. «Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге культура албан черлеринин ролюн белдер дугайында» деп илеткелди Тыва АССР-ниң культура министри М. С. Хомушку кылган. Бо талазы-биле чер-черге ажылхеректерниң дугайында саналонал солчулгазынга хей кижи киришкен.

Социалистиг чарыштың тындекчилери болган болүк культура ажылдакчыларынга хөрек демдектерни, акша шаңналларын хуралга тывыскан.

АПРЕЛЬДЕ АГААР

Республиканың чер ажылдыгларны бо хүннерде хей чымыштыг, улуг айтырыгларны шинтирлеп турар. Оларның бирээзи кодээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн бедидери болуур. Чаагай дүжүт алырының кол үндезини — хөрөүнүүн шыгын кадагалап алыры. Республиканың байдалы-биле алырга, хөрөүнүүн күскү, часкы шыгы үнүштүн чомшчидилгезинниң кол дозу, чүге дәргө чайның баштайгы чартынында таас ийнги чартынындан эвээш дүжер.

Бо чылын хөрөүнүүн шыгы кандыгыл?

Эрткен күс чылыг, кургаг болганындан хөрөүнүүн кыры кургап, бустаалган. Ынчангаш чер доңгуже чедир хөрөүн элээн кургай берген.

Ол шыкаш кыш база чылыг, хар чуга болган. Эң-не тараалап районнарда октябрьдан мартка чедир хар-частың дүшкен суунун түүү 50—70 миллиметр, а үеэн. мурнуу районнарга 15—25 миллиметр азы мурнундагы чылдарга бодаарга 10—20 миллиметр эвээш болган.

Ынчангаш күскү-кышкы үениң шыгы шоолуг эвес болур. Саналашкынарны ёзугаар алырга, чазын эрте тарыыр тараа культураларын чажар үеге чедир Кан-Хем районнуң пөддерингө хөрөүнүүн шыгы эки болур. Маңаа хөрөүнүүн продуктулуг шыгы 160—170 миллиметр азы гектар шеңгө-ле 1600—1700 тонна сут хамаарактыр.

Ол шыкаш Бии-Хем, Таңды районнарынга хөрөүнүүн күр шыгы четчир. Кызыл хоорай Советиниң ажыл-агый харынын. Улуг-Хем районнуң пөддерингө шык эң-не эвээш болур. Ол шыкаш барыын районнарга шык эвээш хевээр болур.

Бо чылын апрель мурнуну чылдардан 3—5 градус чылыр, агаарның ортумак температуразы 1—5 градус чылыг болур.

Апрельдиң башгайгы он хонуунун төнчүзүнде хүндүс агаар 15—20 градус, даглыг черлерге — 10—15 градус, үшкү он хонукта дүне 0—5 градус, хүндүс 12—17 градус, бедик черлерге 20—25 градус чылыг болур.

Айның чаъс суунун түүү 8—16 миллиметр болур.

Чазын хатты каан хүндө бир гектардан-на 40—20 тонна сут бустаар. Ынчангаш шык базырышкынының агротехниктиг хемчегерни дүрүм ёзугаар боттандырары, часкы хову ажылдарын кыска хуусаада бедик шынарлыг чорудары чугула.

В. БАТВИНИНА,
Кызылдың гидрометеорология обсерваториязының улуг инженер-агрометеорологу.

1974 чылда солуннарга, журналдарга чагыдылга чоруп тур

„Шын“ солунну чагыдып алыынче далажыңар!

Чагыдылганың чартык чылда өртээ 3 рубль.

ЧАГЫДЫЛГАНЫ: «Союзпечать» черн, харылзаа салбырлары, колхоз, совхозтарда, албан организация, будүүлге черлеринде хөй-ниити тарадыкчылар хүлээп ап турар.

Телевидение

АПРЕЛЬ 6-ДА

МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдыыга программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — Өөнүт телекөргүүзүт. «Үзүк ховаган». Мультфильм. 12.20 — Өөнүт телекөргүүзүт. «Дириг амытаннар делегейинде». 13.20— «Кадыкшылдың Бүгү-делегей хүнү» 13.50 — Өөнүт телекөргүүзүт. «Индия: дүүн, бөгүн, даарта». Төп телевиденнеңнің болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң политиктиг тайылбырлакчызы В. Дунаев дамчыдылганы тургускан болгаш чорудар. 14.55 — Өөнүт телекөргүүзүт. «Чардаштың кадыпы». Уранчечен фильм. 16.35—16.45— Чапсар. 16.45—Өөнүт телекөргүүзүт. Хөккейге делегей чемпионады. ССРЭ—ГДР. 2-гн. 3-кү оюнчар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Тываның неделязы». Информастыг программа. 18.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.30—Өөнүт телекөргүүзүт. «Чечен чогаалдарның экранчыдылгазы». «Дайым болгаш тайбың». Урал-чечен фильм. 1-гн сериязы. «Андрей Болконскийге». 21.05—Өөнүт телекөргүүзүт. «Эрик кавызының эртинези». Документалдыг фильм. 21.15—Өөнүт телекөргүүзүт. Хөккейге делегей чемпионады. Польша—Швеция. 2-гн. 3-кү оюнчар. 21.50—22.00—Чапсар. 22.00—Хөккей маргылдаазының үзүмчызы. 23.00—23.20—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республиканга булуттаар, соңгу районнарга хар чаар. Барыын утлавышкынның хаттың дүргени секундада 7—12 метр, барыын районнарга 10—15 метр чедер. Агаарның температуразы 3—8 градус чылыг болур.

Кызылга булуттаар, чагбас. Барыын утлавышкынның хаттың дүргени секундада 7—10 метр чедер. Агаарның температуразы 5—7 градус чылыг болур.

Редакторнуң орлакчызы М. Н. СМИРНОВА.

Кино

АПРЕЛЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Бистиң бажыңывыс мында» (2 сериязы катай) 10.00, 12.40, 15.20, 18.20, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Далай дүүнде хоорайның дилевчилери» 8.50, 10.30, 15.50, «Хаяы ыяктыылдың коклазы-биле» 14.00, «Ышкындырган миллионнар» 12.10, 17.30, 19.25, 21.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оолду капитан дижирлер» 15.00, «Ыяктыыл болгаш карак чажы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Али-баба болгаш дөрген дээрбечи» 14.20, «Демир маска» 15.40, 18.10, 20.30 шактарда.

ДЕТКИМЧЕНИҢ АЧЫЗЫНДА

Тока аттыг совхозтуң спортчу амыдыралындан

Күш-культураны болгаш спортту улам ыяй сайзырадыр хемчегер дугайында СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын база Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң IV сессиязының шиитирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле Таңды районда Тока аттыг совхозта спорт организациязы партия, совет органнарның удуртулгазы-биле эвээш ажылдарны кылып чоруткан.

Спортту хогжүдери ооң материалдыг базазындан улуу-биле хамаарыры биледингир болгай. Ынчангаш ону эвилиндиринче мында доктаамал кичөөнгейни салып турар. Бодүүн дериглиг стадион, волейбол, баскетбол, мячилиг, шайбалыг хоккей ойнаар шөлдер совхоз төвүнде кылдыытан. Хүрежир төвиистерни, хоккейиниң, футболдуң ийик-хевин четчиp-биле садып алган. Хаак, коньки хөй сапныг эвес-даа болза бар.

Совхозтуң директиязы (директору Ф. М. Зверева) улустуң кадыкшылының, омак-сертек болурунуң, будүүлгелүг ажылдаарының үндезини—спорттуң материалдыг базазын эвилиндиринче кичөөнгей салып келген.

Дериг-херекселдерни садып алырынга чеже хире акша негеттинерил, ону харамаанмайн чылдың-на бериp, улуг дузаны көргүзүп турар. Маргылдааларга киржир спортчуларны ажылдан ногуур үезинде хостап, транспорт-биле доктаамал хандырып келген. Коллективтиң удуртукчузу ажыл-ишчилериниң хостуг үезин ажыктыг эрттирзин дээш сагыш салып, боттуг деткимче, дузаламчыны көргүзүп турары, спорт-массалыг ажылды чорударынга таарымчалыг байдалды тургускан.

Күш-культуржуларның саазы чыл келген түдүм-на өзүп орар. Оларның саны 229 четкен, ооң иштинден 140 кижи күш-культураның чаа комплениин ГТО-нуң нормаларын дужаап алган. Спортчуларның арааныда 70 ажыг кижи разрядтыг.

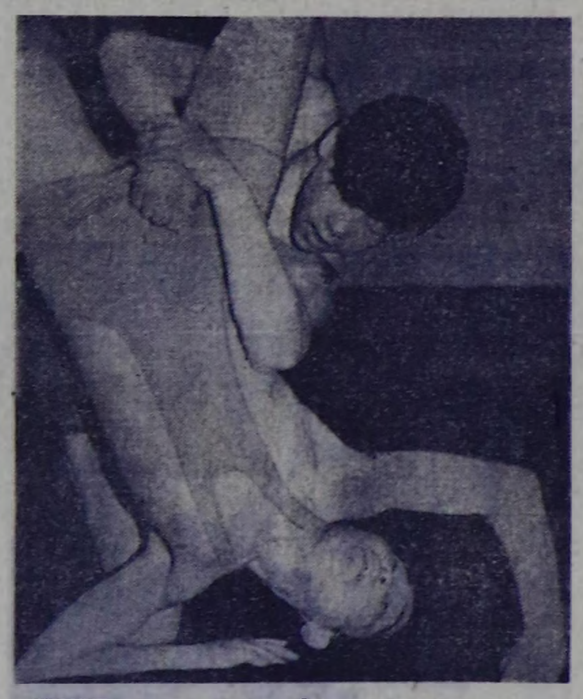
Ажыл-агыйда комсомол комитединиң секретары В. Костерин, будүүлге тимнестиказының методизи В. Решетников кодаа ишчилерниң ортузунга спорттуң ажыл-дузазын пропагандалаар, оларны бо чугула хөрөккө хаара тудар талазы-биле ёзөн организакчы ажылдарны чорутқан. Совхозта спорттуң янзы-бүрү хевирингө 8 секциязы тургускан. Районга болуп эртикээн маргылдааларга, эш хуузувун ужуражылгаларынга совхозтуң төлөзелери идепкейлиг киржип, чаңгыс удаа эвес шаңналдыг черлерни ээлеп келген.

Күш-культура ажылында кылдыытан ажылдар-биле чергелештир четпестер амдаа бар. Спортта кол чүве массалыы, аңаа хөй кижилер киришкен турарын чедип алыры болгай. Ындыг турбуже, оларның саны ооржум өзүп турар. Бо чылын Тыва АССР-ниң кышкы спартакиадазы болуп эртикен. Ооң бирги чадазын коллективтерге эртиреги көрдүнген турган. Ынчалза-даа совхозка хаак маргыддаазы болбаан, ол талазы-биле ГТО-нуң хаакка маңнаарының нормазын дужарын организаставаан. Районнуң күш-культура болгаш спорт комитединиң (даргазы турган эш Кочега) ажылдыылар аайы-биле маргылдаалаарны эрттиреги планнаваны, ону удуртпаавы четпес болган. Совхозтуң спорт организациязы маргылдааны бодунуң инициативазы-биле чорудуп болур аргалар турдала, олче сагыш салбаан.

Дыка хөй кижи ГТО-нуң нормазын дужаап алган, оларның иштинден чаңгыс-даа кижи хөрөк демдээн, шыпшылганы албаан. Ооң чылдагаавы хөрөк демдектериниң, шынзылгаларның чок болуп турарында. Ону чорудуп бээрин спорт организациязы каш удаа негеп болза-даа, түпнел чок болуп артган. Республиканың болгаш районнуң спорт комитеттери бо айтырыгны шиитирлээр үе келген.

Т. ХЕРТЕК.

«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТА: хостуг хүрешке белеткел үезинде.
А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

МАССАЛЫГ БОЛДУРАР

Спорттуң янзы-бүрү хевирлериниң үлүстү калбаа-биле хаара тудар. оларның мергежилия бедидер дээш хостуг хүрештиң, футболдуң, мячилиг, шайбалыг хоккейниң, стол теннизиниң, волейболдуң, баскетболдуң секциялерын организастаан бис. Ооң расписаниезини Культура бажыңында коску черде аскан.

Хостуг хүрештиң секциязын үш бөлүккө үскен. Ооң улуг тренери Владимир Костерин ажылды багай эвес организастаан. Секцияда 60 хире оолдар болгаш улуг улус хаара тутпуган. Кичээлдер Культура бажыңының залында эртип турар. Хостуг хүреш бисте дыка нептергей болу берген, аңаа хандыкпыыдыглер көвүдээн. 30 хире мөгелер разрядтарлыг. Районнуң бирги черн дээш Балгазынга болган маргылдаага бистиң мөгелеривис үшкү черни ээлээн. Тандыда республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң шилиндек мөгелери бар болгай, аңаа шаңналдыг черив алыры белен эвес. Аныяк мөгелерни белетээриниг хөй-ниитичи тренерлер В. Нордуп-оол, С. Оюн идепкейлиг киржип, арга-мергежилин оларга күзелдин-биле дамчыдып берип турар. Хостуг хүрешке эш хуузувун ужуражылгаларын Хову-Аксы сүүрүнүң, «Тиилелге» совхозтуң мөгелери-биле эрттирип келген. ол арга-дүржулганы солчурунга дузалаан.

Хоккей, футбол секциялары чедишкиннинг ажылдан турар. Бистиң футболистеривис эртикен чылын район чемпионун атты чедип алган. Мячилиг хоккейте совхозтуң бирги черн дээш маргылдаага эрттирген бис. Аңаа дөрт команда киришкен. Ажылагыйның хоккеистери республиканың зона маргылдаазынга киржип болур турган. ооң болур хуусаазын районнуң спорт комитеди баш бурунгаар дыпнатпаазындан киржип аргавыс чок болган.

Аныяк хоккеистерин, футболистерин белеткээринче доктаамал кичөөнгейни салып, оолдарның секцияларын тургускан. Оларга кедер хепформаны садып бергеп. «Алдын шайба» клубунун шаппалы дээш республика маргылдаазынга школавыл бичи болгаш элээди оолдарының командазары киришкеп, багай эвес ойнаап, кайызыдаа шаңналдыг черлерни алган.

Совхозта шыдыраа клуву зиилттыган, ону Виктор Голованов удуртуп турар.

Секциялар кодээ спортчуларның мергежилин бедидеринге, спорттуу пропагандалап нелтередириниг биче эвес рольду ойнаап турар.

Бо чылын спорттуң янзыбүрү хевирлеринге маргылдаалар районга болгаш республика шайысылалынга болуур. Аңаа идепкейлиг киржир дээш спорттуу массалыг болдурарын, күш-культуржуларның мергежилин бедидерин планнап турар бис.

В. РЕШЕТНИКОВ,
совхозта будүүлге гимнастиказының методизи.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда кылдазының 23-54, харылзалгазыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал кылдазының 37-13, культура кылдазының 23-51, кодээ ажыл-агый кылдазының 21-47, үлетүүр кылдазының 22-64, чагаа кылдазының 41-27, информация база совет тургузуу кылдазының 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргаңга 32-75 телефонче ёзугаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 652.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үлүтүрер чер. полиграфия болгаш ном сатыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1170—00454

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 82 (9457) Воскресенье, апрель 7, 1974 чыл | 1925 чылда үнелеп эдилеттингеш. | Өртээ 2 коп.

СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, кодээ-биле ажыл-ишчилери кодээ ажылагый продукциязын бүдүрерин болгаш белеткээрин ковудедирип дээш туруштуг, эрес-шудургу ажылдан турарлар. Тараажылар болгаш механизаторлар бо хүнде часкы ховуну ажылдарынга белеткелдин дүрген доозар, эки белеткелдиң ачызында тарылганы кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирер дээш шак бүрүзүн халас эрттирбейн, долу ажылдап турарлар.

Кур болган куруккан черлерни шинээдип эгелээнинден бээр 20 чылынга тураскаатка Алма-Атага болган байырлыг хуралга эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга совхоз ажылчыннарының болгаш колхозчуларның база оларның тускай эртемнигленирин ажыл-ажыын бедин-биле үнелээн болгаш чаа чогаадыкчы ажыл-ишче оларның идепкейлиг кодүргеп. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерининиң, тараанның, картофельдиң, погааларның шинги чылдазын ковудедирип болгаш бүгү кодээ ажыл-агыйны интенсификастаарының курлавырларын дилеп тып, ажыглаар талазы-биле ажыл чер болганда калбарган. Бөгүн дүүнгүзүнден дээре, а даарта бөгүнгүзүнден артык ажылдаар деп лозун колхозтарда болгаш совхозтарда улам-на калбарып турар.

КОЛ СОРУЛГА

Кодээ ажыл-агый бүдүрүзегенииң темпилерин бедидериниң үндезин чугула айтырыгларының бирээн ооң культураларының дүжүттүн бедидери болур. Ажыл-агыйлар черни долу беримчелиг ажыглаар, ооң үнүш-дүжүткүрүн бедиткеш, гектар чер бүрүзүнден хөй продукция алган тудум-на, чер ажылының продукциязының шинги чылдазын, улам дүргеп ковудээр болгаш ону садарын ковудеткени-биле чоннуң чаагай амыдыралы бединир. Гектар черниң күжү алзан хөй түүлдерден хамаарыжыр. Шиңгыр болза-даа оларның шиитинде кол түүл—чер ажылының культурazын бедидерп, шоолдерге чорудар бүгү агротехниктиг хемчегларни шынгыы сагыыры болур.

Коммунистиг партия, Совет чазак колхозтарының болгаш совхозтарның материал-техниктиг базазын быжыглаар дээш хөй түүлдү кыпын келген болгаш кылып-даа турар. Партия, совет, кодээ ажыл-агый органнарының, бүгү чер ажылдакчыларының бирги чергезиниң хүлээлгези болза бодээ ажыл-агыйга салган акша-хөреңгини бүрүүг-биле эгиидип алырының бүгү хемчегларни ап чорудары, дүжүттү улам-на бедидери болур. Бүгү районнар дүжүттү бедидер талазы-биле орткен чылдың дедиелиниден бурунгаар базымны кылган турары эргежок чугула.

Районнарда кодээ ажыл-агыйның бүгү культураларының бедик дүжүдүн чылдың-на чедип ап, черни ажыктыг кылдыр ажыглап турар колхозтар болгаш совхозтар хөй. Бии-Хемде «Кызыл тараачы» совхоз болгаш Каа-Хемде «Тандезге» колхоз бедик дүжүт алыр талазы-биле алдарлып турар. Эрткен чылын олар гектар бүрүзүнден 14,9—15,2 центнер тараа дүжүдүн алганнар. «Алдан-Маадыр» совхозта суттатчылар звеносу (удуртукчузу Кызыл Алдын-ool) 148 гектар кызыл-тас шөлүңүң га бүрүзүнден 24 центнер дүжүттү, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта М. Н. Михайлова удурткан звено 47 гектар шөлдүң га бүрүзүнден капустаның 250 центнер дүжүдүн тус-тузунда остурүп алганнар. «Күш-ажылдың хостуу» совхоз 340 гектар шөлдүг хөй чылдыг сигенниериниң га бүрүзүнден-не 24,7 центнер дүжүттү алган. Ол мыкаш оске-даа хөй чижектерни көргүзүп болур.

Үстүнде ады үнген ажыл-агыйларның, бригадаларның, звеноларның «чажыды» болза, чер ажылдакчылы бүрүзү агротехниканы шынгыы сагыш, эртемнің чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дүржүлгаын биллиглиг ажыглаар, тараажының ат-алдарын бедик тудуп турарында.

Партия райкомнарының, чер-черде партия организацияларының, райкүүсөмнарның, кодээ ажыл-агый эргелелдериниң соруглазы болза, бедик дүжүт алыр талазы-биле оларның дедиелинге эртирери болгаш тараалардың база оске-даа культураларның ажаалдазын эки чоруткаш, бо чылын тараа культураларының 12,5 центнерден эвээш авее, картофельдиң 35 центнер, погааларның 120 центнер болгаш кукурузаның погаан массазының 160 центнер дүжүдүн гектар бүрүзүнден алган турарын хандырарынче үргенген ажылды амдыгаашаан күштелдирип чорудары болур. Ажыл-агыйларның улуртукчуларының болгаш тускай эртемнигленирин хамыктың мурнунда агротехниканың бедик шынарлыг болурунче углаган турар ужурлут. Тарылганы I болгаш II класстың бедик шынарлыг үрезиннери-биле чорудары, органиктиг болгаш минералдыг чемиичидилгелерни калбаа-биле хереглээри, суттатчыг черлерни долузу-биле ажыглаары эргежок чугула.

Ыядыг болза-даа чажар үрезиниң тарырының кондициязынга чедирип албаан ажыл-агыйлар бисте бар. Чижээ, Эрзин районнуң ажыл-агыйларында тарырының кондициязынга чедиргеп үрезиң чүүле 34,2 хуу, Барыын-Хемчик районнуң — 75,4 хуу, Таңды районнуң 63,8 хуу болуп турар. «Бай-Тал», «Россия», С. К. Тока оттыг, «Шивилиг» совхозтарда чажар үрезиниң 24—32 хуузу амга чедир бокту хевээр.

Совхозтарның директорлары, колхозтарның даргалары болгаш кодээ ажыл-агыйның тускай эртемнигленирин бүгү үрезиниң тарырының кондициязынга чедиргеринең эң дүргеп хемчээл алыр хүлээлгелиг.

ЭШ КИРИЛЛ ТРОФИМОВИЧ МАЗУРОВКА

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет күрүнениң сураглыг ажылдакчызы Силерниң алдан хар харлаан хүнүңерде, Силерге изиг байыр чедирип тур.

Үр чылдарда чурттаарыңарны, чаагай кадыкшылдыг боор, совет улустуң чаагай чоруу дээш, бистиң чурттувуска коммунизмниң тиилелгези дээш моон-даа соңгаар үре-түңнелдиг ажылдарыңарны, Кирилл Трофимович, Силерге күзел тур бис.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ. ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

Эш К. Т. Мазуровка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга улуг ачы-хавыяазы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр алдан хар харлааны-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы эш Кирилл Трофимович Мазуровка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тыпсыр болгаш ону Ленин ордени-биле база «Кадыыр болгаш маска» алдын медаль-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1974 чылдың апрель 5.

Часка белеткел

КИРИПТЕРИНГЕ БЕЛЕН

Таңды районда «Революциялың чалбыжыы» совхозтуң кол агроному И. Н. Бузуевский-биле тоо шаала ужурашкаш, часкы-ховуну ажылдарынга совхозтуң тараажыларының белеткелиниң дугайын чугаалап бээрин дилээрге, ооң бистиң корреспондентивиске дыңнаткашы:

— Совхозтуң экономиказында кол черни чер ажылы эзелеп турар болганда олче улуг кичээнгейни угландырып турар бис. Бистиң шиитк тарылга шөлүвүс 31245 га — дээш, Иван Иванович уламчылады. Былаңгыя 11260 га черге тараа культураларын тарыыр бис, ооң иштинде 7200 гага кыыл-тасты, 1000 гага суданы, 3000 гага арбайны болгаш 60 гага чончатараанны остүрери планнаттынган.

Часкы-ховуну ажылдарынга чедир каш-ла ховук артхан. Часкы хүн чылда чемгерер. Балгазынчылар мурнунда соруглазын эки биилер болгаш ында хыамчалыг белеткенген. Тараа культураларынга хереглээри-биле 2468 тонна эки шынарлыг үрезин белеп. Ам ол үрезинни хораннаар ажыл төп шаала кидин түүлүк.

Совхозтуң тараажылары апрель 18—20 хүннеринде часкы тарылганы эгелээр болгаш тараа культураларының тарылгазын 10—12 ажыл хүнүндө доозарын хүлээгеп. Техсоветтиң планнаашы ёзулаар бригада бүрүзү онаалгадыг, оларда тараа культураларының үрезинни бүрүнү-бинле чедиртинген.

Эрткен ажыл-агый чылында балгазынчылар 1 гектардан 10,7 центнер дүжүт алган, а бо чылын 12,5 центнерни ап, күрүне шыгкамырынга 7 мун тонналы урарын хүлээгеп. Дүржүлгалыг хову ажылдакчылары: Н. Глазырина, А. Сергеев, С. Соломенников оларта удуртукан ногаа остуруниниң болгаш Минусинскиниң орук-сентелге тудут эргелелиниң чолаачызы П. С. Наторныйга тывыскан.

Эш Ситяев шаңнаткаанарга изиг байыр чедиргеш, тоскү беш чылдың планның даалгаларын хүүсаа бетинде күүседир дээш моон соңгаарда чедиишкиниг ажылдаарын, хүүда аас-кежиин болгаш кадык болуруп күзээн.

Шаңнаткаанар оларның ажыл-ишчин бедин-биле үнелээнин дээш Коммунистиг партияга, Совет чазакка улуг өөрүп четтиришкинин илереткен.

• • •

Ол-ла хүн республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынының бүдүрүлгелериниң база Улуг-Хемниң ишш улетүүр ажыл-агыйының шаңнаткан мурнакчыларынга орденнер болгаш медальдарны тывыскан.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин «Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразының каттыжышкынының бригадири Ч. Ш. Ондар, Улуг-Хем ишш улетүүр ажылагыйының чолаачызы В. Г. Зайцев, «Күш-ажылчы шыгарал» дээш медальдарны «Сельхозтехниканың» Кызыл-Мажалыкта салбырының слесары Ш. Д. Сая биле Улуг-Хем ишш улетүүр ажылагыйының пилорамщиги П. С. Лопсан олар алган.

Бистиң корр.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында автомобиль оруктарын тудар болгаш ажыглаар бүдүрүлге эргелелиниң партия-ажылагый активиниң хуралы болган. Анаа 1973 чылда планнарны болгаш алган социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседириге чедиишкиннерге дээш ССРЭ-ниң орденнерге болгаш медальдары-биле шаңнаткан орук тудуунуң шалыпчыларынга шаңналдарны база тывыскан.

Хуралды эргелелдиң начальныгы Н. А. Борзенко ажыктаан. СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү, республиканың күрүненииң айыыл чок чоруунуң комитединиң даргазы И. А. Ситяевке сөс берген.

Эш Ситяев автооруктар тудугжуларының эрткен чылда ажылының түңнелдерин, аңаа чедип алган чедиишкиннерин демдеглээш, оларның бөлүк ажылдакчыларының ажыл-ижин бедик үнелээнинин эң, чазаттың шаңналдарынга четкен дээрзин чугаалаан, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүүжининден орденнерни болгаш медальдарны тывыскан.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин № 1 орук-тудут эргелелиниң грейдер-экскаватор машинизи Иван Григорьевич Рязановко тывыскан.

№ 2 орук-тудут эргелелиниң автоскрепер машинизи Михаил Монгуштуң Байырбиле Минусинскиниң орук сентелге-тудут эргелелиниң чолаачызы Николай Николаевич Устюгов оларның хөрээн «Хүндүлелдиң демдээ» орденнер каастаан.

«Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» медальды № 1 орук-тудут эргелелиниң бетонщиктер бригадири М. В. Гусевага, «Күш-ажылчы шыгарал дээш» медальдарны Өвүр районда № 1473 орук бүдүрүлге участогунуң трактористери Н. С. Канчыыр-оолга болгаш Минусинскиниң орук-сентелге тудут эргелелиниң чолаачызы П. С. Наторныйга тывыскан.

Эш Ситяев шаңнаткаанарга изиг байыр чедиргеш, тоскү беш чылдың планның даалгаларын хүүсаа бетинде күүседир дээш моон соңгаарда чедиишкиниг ажылдаарын, хүүда аас-кежиин болгаш кадык болуруп күзээн.

Шаңнаткаанар оларның ажыл-ижин бедин-биле үнелээнин дээш Коммунистиг партияга, Совет чазакка улуг өөрүп четтиришкинин илереткен.

• • •

Ол-ла хүн республиканың

ПАРИЖКЕ УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Франция Республиканың Президентиниинг албан-хүлээлгезин түр күүседип турар, Сенат Даргазы А. Поэрге апрель 5-те барып, ужуражып чораан.

Франция Республиканың Президентиниң Жорж Помпидуның мөчээп-биле холбаштыр совет улустуң нажыдалын А. Поэрге ССРЭ-ниң күрүне төлээлериниң баштыңы дамчыткан.

Боттарының аразында болган беседага Н. В. Подгорный биле А. Поэр Совет Эвилелиниң болгаш Франциялың аразынга кады ажылдажылганы улам хотшүдериниң айтырыларының талазы-биле санал-оналын илереткеннер.

Н. В. Подгорныйны ССРЭ-ниң Францияда элчизи С. В. Червоненко болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының дузалакчызы В. В. Кортунов олар үдеп чорааннар.

Апрель 5-те Н. В. Подгорный Франциялың Национал хуралының Даргазы Э. Фор-биле ужурашкан, ооң-биле беседалашкан.

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ РСФСР-ДЕН СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КРАСНОЯРСКИНИҢ СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ КОМИССИЯЗЫНЫҢ СОСТАВЫН БАДЫЛААР ДУГАЙЫНДА

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

«ССРЭ-ниң Дээди Соведиге соңгууда дутайында дүрүмүүң» 47, 48 болгаш 49 чүүлдеринге үндезилээш, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Национадар Совединге РСФСР-ден соңгууда талазы-биле Красноярскиниң соңгулда округунуң комиссиязының составын ажылчы чоннарның хой-ниитин организацияларының болгаш коллективтериниң дараазында төлээлекчилерин составтыг кылдыр бадылаар:

Соңгулда комиссиязының даргазы Иван Иванович **Шалыков** — «Сибтяжмаш» заводтуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан, Краснояpск хоорай.

Соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы Алексей Александрович **Томтосов** — Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Якут область организациязындан.

Соңгулда комиссиязының секретары Полина Георгиевна **Макеева** — Красноярск крайның коммунистиг организациязындан.

СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ КЕЖИГҮННЕРИ:

Николай Абрамович **Аллилуев** — «Алданзолото» комбинаттың ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан, Якут АССР.

Лидия Ильинична **Кашина** — «Красноярскиниң күрүненииң педагогика институдунуң студентилеринден, профессорларындан болгаш башкыларындан.

Сергей Дамбаевич **Киров** — Профессионалдар Эвилелдериниң Тыва область Чөвүлелиндеп.

Ольга Борисовна **Кокова** — Сорскиниң молибден комбинадының арыгаал фабриказының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан, Красноярск крайның Хакас автономнуг облазы.

Галина Павловна **Кононова** — Якут АССР-ниң Орджоникидзе районунуң «Булгуниях-ский» совхозунуң ажылчыннарындан, кодээ ажыл-агыйның специалистериниң болгаш албан-хаакчыларындан.

Владимир Николаевич **Румынин** — Красноярск крайның Партизан районунуң «Советская Сибирь» колхозунуң колхозчуларындан.

Валентина Бодагановна **Чадамба** — Тыва АССР-ниң «Көк-Тей» совхозунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Нина Савельевна **Черная** — Красноярскиниң химиктиг волокно кылыр заводунуң ажылчыннарындан, кодээ ажыл-агыйның специалистериниң болгаш албан-хаакчыларындан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ

МОСКВА, 1974 чылдың апрель 5.

АПРЕЛЬ 20—КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

ҮЛҮҮН КИРГЕННЕР

Пролетариаттың улуг баштыңчызы В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 104 чыл болур овюга турасказаткан апрель 20-де болур Коммунистиг субботникче үнер албан организацияларлар, бүдүрүлгелер коллективтери болгаш чурттаачылар хөй болганын база ынчан хары угда моокү-биле ажыглаарынга таарымча чок апаарын барымдаалаш, Кызылдың субботник эртирер шитаны чамдык коллективтерни оларның киирип келген саналын ёзугаар апрель 6—7-ниң хүнүнде субботник эртирерни чөшпээрзэн.

Республика наймыылалының Улуг-Хемни кежир ковүрүүнүң чанында сесерлиниг чаагайжыдыга ажылдарынга дыка хөй коллективтерден келген кижилер апрель 6-да баштайгы үүгүшкүнүү кылганнар. «Тыва коммунэнергонүү», Тыва электри четкизиниң, хоорайның чамдык эмнелге албан черлериниң, чер ажылдары кылыр тудуг эргелелиниң, күрбаныктың, хоорайның сеңгелге-тудуг эргелелиниң, Садыг министерствоунуң болгаш респотребсоюз баазаларының, прокуратураның, Кызыл-садыгның болгаш оске-даа черлериниң ажылчын, албан-хаакчылары оларның аразында бар.

Ол-даа албан организацияларының, бүдүрүлге черлериниң ажылдакчыларының бир чамдыкызы бөгүн база субботникти уламчылаар болгаш Кызылда Күрүненииң башкы институдунуң студентилери, республиканың аңнаар ажыл-агый эргелелиниң болгаш оске-даа коллективтерниң төлөлекчилери оларга каттыжар. Ооң-биле Коммунистиг субботникти эгээн садыыгаан.

БИСТИҢ КОРР.

АЛДАН-МААДЫРЖЫЛАРГА БАЙЫРЛАЛ БОЛУР

Коммунистиг субботникти күш-ажылдың байырлалы деп бүгү совет кижилер чугаалажып, ол часкы байырлалды улут болгаш чаагай үүле-ишти болдуруп чаңчыккан. Бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери Кызыл субботага бедик кедүрүүшкүнүүр белеткенин турар. Совхоз бүдүрүлгезиниң бүгү адырлары — хойжу болгаш хову бригадаларының, сут-бараан фермаларының, тудугжуларның, МТМ-ниң, оске-даа коллективтерниң апрель 20-де кылыр ажылдары тодаруттунган. Коллектив, суур бүрүүн үштап баштээр кижилер Коммунистиг субботникке идепкейлиг киржириниче чоп ортузунга суртаал ажылын күштелдирбишаан. Ол хүн 986 кижи, 10 автомашина, 12 трактор ажылдаары көрдүнген. Ынчалза-даа аңаа чедир кижи саны, техника күжү немежи өскээр болур. Мөңгүректиг хойжу бригадазының малчыннары С. Ашактың кыштаанга бир чуртталгэ бажыңын тудар, Шат, Чодураалыг-Саймыр, Шекпээр, Чечектир, Оргу-Шөл бригадаларының хойжулары бирээзинге-ле 300 баш хой киирер чаа кажаалларны тудуп кылыр. Од кажаалзрны кылганының шиитк ортээ 965 рубль болур.

Алдан-Маадыр суурга хой кыргыыр пунктуну тударын база көргеп. Ол пунктута электримиг 38-агрегат ажылдаар. Ол ышкаш дөрт өрээлдиг бажыңны оскээртеп көжүрүп эккелгеш, суурга тудар. Аңаа кыыл-булуң, аалчылар өрээли болгаш баш таарар чер турар. Сут-бараанның Ак-Даш, Ортаа-Тал фермаларының база сагбас инектиң Сарыг-Булуун фермазының ажыл-ишчилери кажаалар, чуртталга бажыңнары септеп, оске-даа ажылдарга киржирлер.

Бора-Тайга, Алдан-Маадыр, Ак-Даш суурларның чаагайжыдыгазын кыыш чорударын көргеш, шет кезиин, соортуруне пин лесовозну, бир чүк автомашинаны быжыглаан. Субботник хүнүнде кылыр тудугларга хереглеттинер материалдарны объектилерже соортуп эгелей берген. Ол хүн хову турлагларының ажыл-ишчилерге күш-ажылдың байырлалынга киржир. Механизаторлар, суттатчылар чер андарар, илиптээр часны суттарылга чорудар ажыл нормаларын 115—130 хуу харын ооң-даа бедидерип хүлээвегенвер.

Кыыл субботаның хүнүнде күш-ажылчы кижи бүрүзү 2,7 рубльдан эвээш эвес ыяшты кыыып бүдүрер. Ол хүнде алдан-маадыржылар 2854 рубльдиң ажылыны кылаш, тоскү беш чылдың фондузунга 1000 рубльди шилчидер.

Күш-ажыл байырлалының хүнүн бедик бүдүрүкчүдүр ажыл-херен-биле харылаар дээш чепсек-херекседелерни, автомашиналарны, тракторларны, оске-даа түүдерни белеп болдурары-биле совхоз директизязы, партком, партия ге организацияларының профсвиделдиң ажылчын комитеди, месткомнар, салбырлар башкарыкчылары, бригадирлер, фермалар эргелектилери чорудуп турар.

Х. МОНГУШ,
Чөөн-Хемчикте «Алдан-Маадыр» совхозтуң директору.

Бөгүн—геологтуң хүнү

ГЕОЛОГ ВЛАДИМИР ЗАБЕЛИН

Тоскү беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин доддур болгаш ажыр күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш Тыва АССР-ниң болук геологтарын шаңнаан Чарлыкты номчаш, бир дугаарында Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин-биле шинчилел бөлүүнүң начальныгын Владимир Иванович Забелинни шаңнаанын көргеш, ол кайызы боор деп бодап ора, сактып келдим: республиканың Хүндүлел самбырызынга киргеп мурнакчыларының аразында «Тываның казар байлактарын шинчилеринге телеотиг үлүүн киирип турар геолог» деп бижиктиг чуруктап көргеним кижи болду.

Геологтар дээрге ооң-солун ажыл-иштиг кижилериниң бирээзи, үрүлүү-ле орантаңды кезии, кандыг-бир байлак дилеп, шинчилеп, чаа ажыдыыштарны кылып турар ышкаш сагындырар, мынчаш оларның-биле таныжыксаар, хөөрежир күзел үүгүү келир. Геологтуң күнү яоокшулаш орда мээң ол күрелям боттанып, үстүнде адаанын хүндүлүг эш-биле, ооң оорубиле таныштым.

Владимир Забелин — ада, дезиниң соон салгаш геолог. Ооң адазы Уралдың алдарлыг геологтарының бирээзи. Адаттуттуң Улуг даймының мурнунда-ла Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин Бүгү-эвилелдиң өгбээзи Михаил Иванович Калинининиң холдарындан түүлээп алган кижи. Дайын соонда ол чурттуң эң улуг химия комбинаттарының бирээлиг директорлап турган. Аваам база геолог-маркшейдер чораан.

Аныяк Забелин Свердловскиниң Ватрушев аттыг дар институдунга өөренип тургаш, ийи чайын Тывага ында практикалап чораан, бо оранга ынакшаан (чүгле Тываның каас-чараш оранынга эвээш, харын ооң чараш кызынга база ынакшыг бергеп). 1961 чылда институттуу дооскаш маңаа ажылдаар күзелин илереткен. Ол үеден эгелээш (1967-69 чылдарда Кубага ажылдап чораан үеэнге сагаваска) Владимир Иванович Тываның казар байлаан шинчилеп, республика үлетүрүүнүң хогжүдүлеринге бодунуң үлүг-хүүзүн киирип келген.

— Владимир Иванович — бедик мергежилдиг геолог-дел, Тываның «Хүндүлелдиң демдээ» орденниг геологшинчилел экспедициязының начальныгы Иван Иванович Корж чугаалап турар. Хову-Аксыда кобальт байлаанын курлавырларын немей шинчилел тыварынга ооң киржилгези улуг. Тожу районнуң Ак-Сугда чес-молибден рудазы бар деп демдек турган. Садыының геолог ооң курлавырларын додуу-биле илередир дээш шинчилел ажыддарын үш чыл дургузунда удуртуп келгеш, ол байлактың шиитк хемчээл үлетүүр ажыглалынга кирип болур дээрзин бадыткаан. Эки организакчы эш Забелиннин хөй-шиитки ажыл-чорудулгазын база бедин-биле үнелеп турар бис.

— Забелин — могаг-шылаг чок ажылдаар кижилеонің бирээзи. Чамдык геологтар техника-биле «оңнежиривден» аартыксывар, а ол ону үүле долузу-биле ажыглап турар авее, харын чаартыкчы, чогаадыкчы сөзу-биле көрүп турар. Алмаз баштыг чер үттээр УПБ-25 деп станокту эде дерээш, ооң бүдүрүкчүлүүн ийи катап бедиткеп. Езулуг кижизинг кижи. Эш өөрүнге эттигеваавел, сагыш човаңгыр, хүндүлээдел. Биче сеткилдиг. Болунга бедик негелделиг, оскелерге үлегерлиг, бедик культуралыг. Хөй тала билиглерлиг. Орнитология дээр, зоологиянын кушаар шинчилеп өөренир эртемниге база хандыкшылдыг. Тывада бар-ла куш бүрүүн, ооң аажы-чанын, ол оюн билир. Оларны чурукка тыртыргаш, дазпозитив кылып алган. ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң эртем журналдарында ооң куш дугайында ажылдарын парлаан. Экспедиция коллективинде кончүт хүндүлелдиг. Ону партия эге организациязының секретарының оралакчызынга сонгааны таварылга эвээ — деп, ооң кадыы ажылдап келген эки геолог-геофизик Юрий Иванов кысказы-биле мындыг характеристиканы бергеп.

Геолог Владимир Забелин дугайында сонуургаан кижилеривиске бүрүүүнүң чугаазы мындыг болду.

Чер карарын эгелээрге, Шапшал сыныга шинчилел ажылы кылыр болук-биле чоруптарынга ам ол белеткеним турар.

— Геологтуң хүүрү таварыштыр чүнү чугаалап болур силер, Владимир Иванович?— деп айтырдым.

— Мээң демдеглээр чүүлүм чазактың шаңналы дээрге мээң сагынмаанным болуушкун болду. Ону бүзүредир дээш мекээ бергеп чаа даалганы канчаш чедиишкиниг күүседир дугайын бодап турар мен. Эрткен чылдың шинчилелдериниң түңнелдери мээң база өөрүп турар. Бистиң болүүвүс 180 мун хире рубльдиң орудгазын кииргени—багай эвес көргүүт дээр мен—деп, ол чугаалады.

Ооң-биле чугаалашкаш, геологтар кандыг буянныг, харымсалыг үүле бүдүрүп турарынга чайгаар-даа чоргаараның келир болду. А Владимир Забелин оларның телептиг төлөлекчизи.

О. ПРПТ.

ЧУРУКТА: В. И. Забелин

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

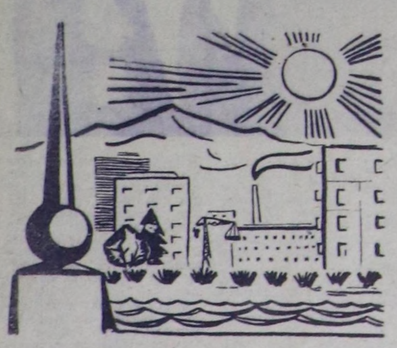
ТУДУГ-ЛА ТУДУГ

Красноярскиниң тудуг училищезин дооскаш, Кызылдың № 14 механизация эргелелиниг кээп ажылдай берген мен. Оон бээр ийи чыл аныы-түр. Од-уезин иштинде «Кызыл тудуг» тудуг эргелелиниң чаа тудуглаарынга колдуунда шуптузунга ажылдадым. № 4, 5 микрорайонналда чаа беш каът улуг панельдиг бажыынар тудуунга, бүрүнү-биле ажыглалда киргеи № 12 квартадың бажыңнарының тудуунга, ам Министрлер Чөвүлелиниң, чаа театр бажыңнарының тудуунда кранналрның солукчу башкарыкчызы боон ажылдап тур мен.

Краның кабиназындан Кызыл хоорай шупту көстүп чыдар. Ийи чыл бурунгаар бозин бөгүнгүзүнге бодаарга чаа хевиринг бедик бажыңнары эвээш тургулаап болгай. Ам коогре ажыглалда киргилээн чурттарга бажыңдарының, эмнелге комплексизиниң, бүдүрүге тудуглаарының соңгалары хүнге чайынаан, ак, кызыл, сарыг өңнери хоорайны аян киирген, бедик кончуг сүнүп үнүлей берген тургулаар. Ында-мында тудуглаарның дээрже чүткүткен дег кодурдуп турарын краниың бедик кабиназындан хүн бүрү эскерип болдур. Хоорайның мырынай төвүнде Министрлер Чөвүделиниң база Күрүнеиниң хогжум-шин театрының чаа тудуглары ийи чыл бурунгаар чүтле доозо салдынган турду, ам дөрт каът чедип, хевир кирди. № 4, 5 микрорайоннар, эмнелге, телерединге төвүбиле кады хаваа кырын хевир киирген. Кайнаар-даа көөрге бистин краннарывыстың шиптегер «Думчуктары» долганып, тудуглаарның кырынче тууйбу, хоюткуу, соңгө, Дөвүрлөр козенектерин кодурдуп турары чоргаараачыл.

Чаа-ла алдан харлап турар чалыы хоорайывыстың хогжүүрүнге, чаагайжыырынга бистин, тудугжуларның удуурүнге улуг. Кызылдың чурттакчылары, аныяк-чаш салгалы эптиг, бо үениң бүгү комунал хереекселери-биле дериттингеи бажыңнарга чурттазын, ажылдазын, өөрензин, дыштанзын дээш бүгү аргамергежилиишти дээр бис.

А. САГДАЙ,
№ 14 механизация эргелелиниң кран башкарыкчызы.

«Азианың төвү» деп чураан чурук.

КЫЗЫЛЧЫЛАР ЧУГААЛАП ТУР

М. БИЧЕ-ООЛ, ТДЛТЭШИ-ниң улуг эртем ажылдакчызы, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы:

Эң-не баштай Кызыл хоорайга (ынчан Хем-Белдиринге) 1926 чылдың күзүнүңде келгеним ол. Ынчаарда Кызылга чуртталга болгаш чамдык албан черлериниң чаңгыс каът бажыңнарындан аңгыда, ийи каът чүгле чаңгыс бажың бар. Тываның Араттың Революстуг Намынын Төп хөраазы (комитеди) анаа турган. Ында ам «Тувинская правданың» редакциязы туруп турар.

Ол шагда көдээден чаа келген кижиге ийи каът бажың дээрге Кашпалдың чалым хаазы дег. тоолда чүве ышкаш, дээрде шаштыккан Сүмбүр-Уула сагышка кирип кээр турду. Ыштыг-бустуг чавыт өгге чурттап чораан будуүлүк арат кижиге-ийи каът бажың ынчаар сагындырбас үжүр чок. ону ынчаар магазавседа арга чок. Оон ынай арат чонга ады-сураа үнген. кылганы чараш-даа хүреп-бажың амгы «Шын» солуннун чаа бажыңының орунуга турган, совет хамаатыларның бажыңы, нам сургуулуунуң болгаш эге чада школазының (ынчаарда пионер школазы деп-даа адап турган) чаа туттунган чаңгыс каът бажыңындан оске, улуг бажыңнар чок. Нам, чазактың чамдык харыысалгалыг ажылдакчылары, сайыттары, албан-хаакчылары өглерге чурттап, албан хаап турганнар. Бажыңнар аразында улус аргызар чазаглыг орук-даа чок, куруг-ла харагап, чашпан-сиген үнүп, элээин-довурак сүстүп чыдар хоорай турду. Ол үеде совет хамаатыларның чаңгыс клубундан оске, спорт, оюн-тогдаа, кино-театр, шии-концерт көргүзер культура черлери кайда дээр силер.

Кызылның шаанзагы байдалы амгы үеде чап-чаа-ла тургустунуп эгелеп турар сууралр ышкаш сагындырып кээр-дир.

20 чылдарда ийи-чаңгыс каът ыяш бажыңнары-биле кайгалып турган Хем-Белдири ам 5—6 каът даш, туйбу, өштеп тудар панель бажыңнарлыг чараш, каас Кызыл хоорай боол кайгадың турар апарган.

Найысылалдың он ийиги кварталын ап көрөөл. Бешбеш каът чурттагга бажыңнары, чаа школа, ясли-сад, уруглар магазини—чугула туглар шупту бар. Ол кварталдың чаагайжыды туттунган бир квартирazында бистин өг-бүдевис база чурттап турар. Бистин хоорайывыска чоорту тос-он каът бажыңнар туттунары чугаа чок.

Чогаалчы С. Пюрбөнүн дараазында олурулларын сактып кээр мен.

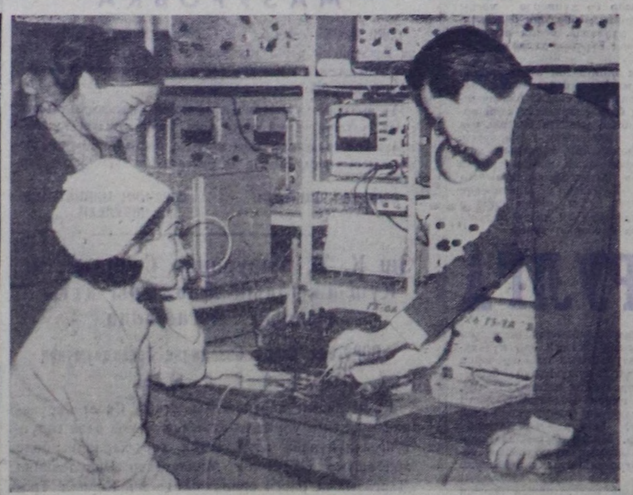
Мактавадым, хөөретпедим.
Бар-ла турган шыным олдур.
Көвей, өөрү хоорайлар дег,
барык ындыг,
Хөну сыныг, чоргаар,
чараш хоорай чүве.

А. ТИХОНОВА, Кызыл хоорайда хамаатыг байдалының актылар бижидилгезиниң бюрозунуң эргелекчизи:

Кызылывыс бо чылдың августа үлаан харлаар. Салаа базып санаар болза хөй ышкаш сагындырар-даа болза, хоорай назыны-биле алырга эвээш хууссаа ышкажыл. Найысылал Кызылда он-он школалар, өөредилге черлери, ясли-садтар бар.

Ол шынап-ла чалыы назынның, аныяк-өскенниң хоорайы болдур ийин. Бодап-даа көрүнер. Чыл бүрү Кызылга чеже чаа өг-бүле, бичии чаштар немешпейн турар дээрил. Чүгле бо чылдың бирги кварталын ап көрөөл. 169 аныяк өг-бүле Кызылдың чурттакчыларынга немешкен. Оларның аразында анаа-даа уламчылап болуур.

Кызылдың башкы институдунуң дооскан кадрлар республиканың школаларында, партия, совет ажылдарда чедиишкинниг ажылдап турарлар. Бистер, институттуң амгы студентилери, найысылалывыстың, институдувустуң ат-алдарын сыкпайн, төлептиг кадрлар болур дээш бүгү күжвустуг салыр бис.

Найысылалдың Ленин шөлүнче көрүнген, күүрүнениң башкы институдунуң аудиторияларынга болгаш лабораторияларынга ынчаалдер эртенгиниң сес шаактан эгелээш үлаажы бээр. Келир үениң башкылары дыл-литература, төвгү, биология болгаш химия, физика, математика талазы-биле эртемнерни шиңгээдип ап турарлар. Үстүнде чуруктан физика кафедразының башкызы Маадыр Ондарның радиоэлектроника лабораториязында кичээл эрттирип турарын көрүңөр.

Кызылда үжен ажыг ясли-садтар ажылдап турар. Ында келир үеде коммунизмниң тургузукчулары 4 мүңдән хөй аныяк салгакчылар кижизиттинип турарынга хоорайның чурттакчылары чоргаарланып, оларның чаагай чоруунга ажыл-ижинг өргүп турар. Ортузунда чурукта найысылалдың № 4 уруглар садында хөглүг чаштарның ойнап олуралрын көргүскен. Чаптанчыгларын, чараштарын магадаңар.

Уран үүл училищезинден ыры-хөгжүм үстүр эвес. Ыры-биле чалыы назын кажан кээзээ кады чоруп, күзел-солунту чалгынныл чоруур ышкажыгай. Адаанда чуруукче кичээнгейиңер хензиг када сайлыптыңарам. Бо дээрге Тыва АССР-ниң культуразының

Бөгүн—геологтуң хүнү

СОРУЛГАЛАР УЛУГ

Бистиң республикавыстың девискээри ыядыг кончуг удут эвес-даа болаа, казар байдак талазы-биле Совет Эвилелинде хөвар дээн чердиниң бирээзинге санадып турээр. Чоокшу иаш чыпырның мурнунда ээн чыткан чердериин казар байлаа шинчилеттинип тодараттына бээрге аңаа амыдыралдың кайы хире дүргеи хөгжүп эгелээнии магадан чугаалажмы турар бис. Ол чердерге амыдырал-хөгжүлдениң эгеии салган кижилер геологтар-ла болгай.

Бөгүн геологтарның байырлалы. Ынчангаш бистиң ол могаг-шылаг билбес ажылиишчилеривиске байыр чедирбишаан, республиканың хөгжүдезии дүргедедиринге оларның киирип турар үлүүнүи болгаш моон соңгаагы сорулгаларының дугайында каш сөс чугаалаксадым. Республиканың комплекстиг геология-шинчилел экспедициязының ажылдакчылары Тываның девискээрин болгаш оон ыяы-бүрү байлактарын хаиыгы-биле шинчилеп эгелээнден бээр бо чылын үжеи чыл болур. Чүге дээрге тыва улустуң Совет Эвилелиниң акы-дүнма найыралдыг өгбүлезинге каттышкапының соонда маңаа чүрт шинчилеп калбак хөгжүлдеии алган. Тываның девискээри оон мурнунда чылдарда шинчилеттинмейн турган деп чугаалап болбас. XIX чүс чылдың ийиги чартыынаан эгелээш, орус эртемденнер П. А. Чихачев, Г. Н. Потанин болгаи оон-даа өскелер кыдыг-кыызгаар болгаш хожудангай чораан бо черге элээн шинчилел ажыктарын кылган. Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында база-ла шинчилел ажылдары чоруттуиуп турган. Харын-даа Тываның даг-дүгүү, кызыл дүвү дээн ышкаш хөвар түүлдериг ажыглаи эгелээр талазы-биле чамдык муженишкиннерлээ-даа үидүргеи. Ынчалзажок оон чүү-даа бүтпээн. Бо дээрге теогу-дур. Оиу амгы үеииле деңнеп көөр болаа, Совет Тываның хөгжүдезии дыка-ла шапкын бүрүзгаарлаан. Кап оң чылдар мурнуида араттарның чайлагларын турган Хову-Аксыида болгаш Ак-Довуракта муиуи чүрттакчылыг савыраигай ажыглыг сүүр болгаш, хоорайның тургустуиуп келгеии база ол будүрүлгелерде ыяы-бүрү мергежилдиг хөи нашпаларның төлөөлекчилериниң чедиишкиниг ажылдап турары маңаа тодартай чижек болур.

Амгы үеде Тываның девискээри бүгү талалыг болгаш хавдыр шинчилеттинген. Республиканың кайы-даа булуңнарында казымал байлактарның хөй бооп турарының үжүрүидан оларның шинчилел ажылдары дүргеи чоруттуиган. 1951—1962 чылдарда биске шинчилел ажылдары эң калбак хемчээлдиг чоруттуиган. Оиу боттандырарынга чүрттүң эң-не эки белеткелдиг дээн шинчилел болгаш ортем организациялары киришкеи. Бистиң экспедициязыстың геологтары тускайжыттынган организацияларның төлөөлекчилери-биле демнежип алган, хөвар металлдарның болгаш минералдарының руда курлавырларын дилеп тодарадырынга боттарының күжүн мөөнүзүн турган.

Ол үеде Кара-Сугнуң барий-флюорит-демир холуксаалыг рудазы, Хову-Аксының кобальтылыг чөрлери, Тываның төп болгаш барыын зоналарында мөңгүн сүүнүң курлавырлары, Дус-Дагның дүвү, Кызыл-Даштыгның полиметалл рудалары, Ак-Довуракты даг-дүгүнүң курлавырлары чедиишкиниг шинчилеттинген. Ол ажылдарны геологтар А. С. Митропольский, А. А. Богомол, С. Н. Кондаков, Б. И. Штромило, А. Л. Лосев, Н. И. Корж, Д. И. Прохоров, В. Ф. Полкунов, Н. С. Бузаров олар үреттүннелдиг удуртканнар. Стратиграфия, тектоника, магматизм талазы-биле ажылдарны В. А. Кузнецов, Е. В. Владимирская, Т. Н. Иванова болгаш оон-даа өскелер боттарыиып чоруткан.

1962 чылдан бээр бо үеге чедир республиканың бүгү булуңнары улам хавдыр шинчилеттинген. Моон мурнуида билдинип турган хөвар болгаш хөй металлдыг рудалыг чөрлериниң курлавырларын тодарадыры барык доозулган болгаш чаа чөрлер база тывылаан. Оларның иштиидеи геолог эш А. К. Сибилевтиң удуртулгазы-биле шинчилеттиниип турар Саяның даг-дүгүү рудазының тывылганы чүгле республика эвес, а бүгү-эвилел үжүр-дүзалыг болган дээп чугаалап болур. Амгы үеде ол экспедициияның үжылдап турар черииде 600 ажыг чүрттакчылыг сүүр тургустуиган. Ында эге школа, эмнелге чери, кызыл-булуң, библиотека болгаш культура амыдыралының оон-даа өске чөрлери ажылдап турар.

Саян сыныарында тывылган даг-дүгүнүң шынары Ак-Довуракгыындан дүвек чок болгаш курлавыры оон каш катап хөй болур дээп санап турар бис. Оиу шинчилээриниң бирги эдчээн бо чылдың октябрь айга чедир дооскан, оиу Күрүне комиссиязынга бадыладып киирери коллектиптиң мурнуида туруп турар эң чугула сорулга болур. Эрткен чылын бо экспедициияның геологтары найгамчык күжениишкиниг ажылдаан. Беш чыл планың хуусаа бетинде күүседир дээп калбаргаи чарыш болгаш республиканың моон соңгааргы шапкын хөгжүлдеиин хандырар чаа будүрүлгө чери тургустунар бо участоктуң идегелдиг перспективалары кижилерни чаа-чаа чедиишкиннерже сорук киирип турган. Ынчангаш Саян экспедициязының шинчилел ажылдарының планы 139,6 хүү ажыр күүсеттингеи болгаш оон 835 мүн рубльдиң кемнелгези алдынган. Өске шинчилел партиилары база-ла чедиишкиниг ажылдаан. Чижээлээрге, алдыннып болгаш мөңгүн сүүнүг база хөвар металлдарлыг чөрлериниң элбэн курлавырлары тодаратгынган. «Найыралъ» совхозтуң күлтаг шөлдеринде болгаш одарларында чөр иштиниң сугларын илереткеи. Бо хөвирлиг ажылдарны моон соңгаар-даа үргүлчүлээр апаар.

Тодарадыкчы чылда шинтпирлээр айтырыглар-ла хөй. Чүүүн-даа муриида хөй күштүг Саяның даг-дүгүн улам ыяй шинчилээриие мөөнүзээр апаар. Республиканга түүт материалдары бүдүрер комбинаттарның түүлүнүп эгелээри-биле чергелештир оларга херектиг чиг-оттың күрлавырларын дилеп тывар хүлээлгелиг бис. Бо чылын Хайыракан даанның чугай дажын, Кара-Шаттың дой-довураан бүрүн шинчилээри көрдүргеи. Чаа Шаагаан-Арыг чоогунга тургустунар завод ол материалдарны холуй турган, цементтиң бүдүрер апаар. Керамзит дээр түүт материалының чигээдин Элегес-Аксының чоогунда Кызыл-Хавактан тыпкан бис. Ол черге заводту тударының белеткел ажылдары кылдыкын турар.

Тываның геологтары боттарының мурнуида салдыпган сорулгаларны, ылаңгыя бешчылдың планның онаалдаларын чедиишкиниг боттандырарынга долу будүредилг.

Б. ОБРАЗЦОВ,
Тываның геология-шинчилел экспедициязының кол геологу.

Кызылдың политехникуму ыяы-бүрү мергежилдиг специалистерни белетнеп турар. Бо өөредилге чылында ында чеди салбырлар бар. Геология салбырының ийиги болгаш үшкү курстарында шупту 60 сургууп өөренип турар. Иезир чылын ол салбырның сургууллариның баштайгылары дооэуп үнер. Олар будүрүлге практиказын эртнеи соонда диплом ажылдары намгаладр. Амдыызында сургуулдарның мурнунда нол сорулга—өөредилге.

ЧУРУКТА: (солагай таладан оң талаже) геология-минералогия эртемнериниң кандидады, политехникумнуң директору К. С. КҮЖҮГЕТ үшкү курстуң сургуулдары Виктор МИХАЙЛОВ болгаш Сергей СТЯЖКИН оларны Хову-Аксының рудалары-биле таныштырып орары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

САЯНДА ЧЕЛЭЭШТИГ ДАШ

Делегейде эң улуг дээн Саян-Шушенская гидроэлектростанцияның 240 метр бедии үне бээр плотиназының амгы туттунуп турар черн Карлов кызаазы. Чер шинчилекчилериниң ол плотинаны тургузар деп саналдаан үшкү варианчызы ол. Биргн вариият чүге таарышпас болганын чугаалаш-даа канчаар, ийиги ыяп-ла сут адаанга баар черлериниң иштинде делегейде чок дээн мрамор (маны) даш байлактыг черлериниң бирээзи болганындан хүлээп алдынмайн барган. Мрамор казып тывар Кибик-Кордон чүгле бистиң чуртувуста эвес, харын-даа делегейниң бүгү чуруттарынга билдингир болуу берген. Чараш-каазының болгаш курлавырының талазы-биле ол солуи. Канадага болгаш Японияга болгулаан делегелгелерге Саяның ол минералын специалистер бедия-биле үнелээн. Саяның ол кайгамчыктыг дажы-биле Волгада Саратов ГЭС-тиң турбина залын, Москва метрозунуң станцияларының ханаларын каастап кылган. Автомобиль хоорайы Тольяттиже ону элээн каш ватонпарга чудуруп чоруткан, Красноярск хоорайда чаа стадионну оон-биле каастаан. Ол бүгү дээрге Саян мраморунуң келир үеиеги салым-чолуга бодаарга, далайга дамды-дыр.

Мрамор тывыштыг черии ажыглалга киирер талазы-биле чоруттунуп турар белеткел ажылдарының хемчээлинден оиу көрүп болуу Ленинград, Одесса, Новосибирск, Красноярск болгаи өске-даа хоорайдардан кирген хөй санныг чагыглар оон кайы хире үне, ияяя бадыткап турар. Ол кайгамчыктыг чараш дашты саиаттыг кижизидилгезии боттандырып чорударынга культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылының ыяы-бүрү арга-хевирлери бар болбайн аан. Бистиң ада-өгбелеривистеи дамчып келген культураның үнелиг чүүлдерии хумагалаар, чаа ёзулалдарны, байырлалдарны бистеи бар чүүлдерге үидезиилеп чедиишкиниг чорудуп болурунуң чижектерин Тываның эртем-шинчилел институдунуң директору Ю. Л. Аранчын бодунуң саналынга киирген.

Хөгжүм-шки театрының коллежиссёру О. Л. Сиин-оол, «Саян» ансамбльдиң үран чүүл удуртукчузу Р. Н. Лесников, Мугур-Аксы Культура бажыңының директору Намгай Азыг-оол болгаш оон-даа өске эштер чөвүлел хуралга санал бергеннер.

СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржак хуралдың түнелинде чүве чугаалаан. Совет Тываның 30 чыл оюнга уткуштур республиканың культура одагларының ажылында чедир кылдымзын чүүлдерге ол доктаагаи. Чонуң иижи культуразын бедидер, культураның, эстетиканың айтырыгларынче хандылаары культура албан черлериниң эң кол сорулгаларының бирээи деп, ол демделээн.

Чорудуп турар хемчеглериниң бүгү талалыг шынарлыын, оларның дээштиин чедип алган таварылгада культура албан черлериниң ажылы үеиин негелдээнинге дуттуур дээрэе чөвүлел хуралга айтыкаа.

Б. ДИРЧИН,
«Шынның» тускай корр.

Тайылбыр

булуңу

Гайана

Мурнунда Британ колонии турган Мурнуу Америкада Гайана политиктиг хамаарышпас чоруун 1966 чылда чедип алган. 1970 чылдың февральда ону Кооперативтиг Гайана Республика кылдыр чарлаай.

Гайана—Мурнуу Америкының сонгу-чөөн кезээиде турар 860 мүн хире чурттакчылыг (1973 чыл) улуг эвес чурт. Оон девискээри 215 мүн хербелчин километр, оон 95 хуузу тропиктиг арыглар-биле шыптынган.

Бойдус талазы-биле байлаишылы. Тускай эртемнигиерниң үнелеп көргеии-биле алырга, тропиктиг арыгзар-биле шыптынган кайгамчык улуг девискээрлер ханы черииң иштинде казар байлактың ияяы-бүрү хевирлерии шыгаан чыдар. Гайана ам бээн бокситтерии улуг курлавыры-биле (65 миллион тонна хире) сурагжып турар.

Кодээ ажыл-агыи талазы-биле бо чурт чигир тростииги биле ристи тарыи, өстүрүп турар.

Чурттакчы чону. Гайананы хөй иууузувда-ле «чеди аймак улустарның чурту» деп адап турар, ол дугайын оон хөй эвес санныг чурттакчы чонунуң ангы-ангы аймак, болуктери бадыткап турар. Гайананың чурттакчы чонунуң составын ап көөрге мыядыг: индийлер—50,2 хуу, негрлер—31,3 хуу, мулаталар—11,9 хуу, американ индейлер—4,6 хуу, европейжилер—2 хуу (оон иштинде португалчылар—1,6 хуу) болгаш кыдаттар—0,6 хуу.

Олариың арааиында өөчүкчоигеллиг чоруктар ам-даа бар.

Политиктиг партиилары. Улустуң национал конгресс партиязы (УНК) 1955 чылда тургустунган. Ол даштыкы капитал-биле холбашкан садыгдетпүр болуктериниң сонуургалын камгалап турар. Оиу хоорайларының чамдык негр чурттакчылары деткип турар. Ол партияның лидери—Л. Ф. Бернхэм.

Улустуң дешилгелиг партиязы (УДП) 1950 чылда тургустунган. Ол ажылчыннарның болгаш индий изиүүрлуг фермерлерниң база ядыы негрлериин чамдык кезиниин деткимчезии ап турар. Оон XVI съездизии 1970 чылдың сентябрьда болган. Анаа марксизм-ленинизмиин идеологиязы-биле кол утлавышкынның ужуктарыи бадыткаан. УДП болза СЭКП-биле ажыдуина харылзаазы тудуп турар. Оон төлээлери СЭКП-ниң XXIII база XXIV съездилериниң ажылыига киргеи.

Күрүне тургузуу. Гайана—республика. Күрүнениң башкыны президент Артур Чжуи. Президентиин чурттуң парламентизиниг (национал ассамблея) хөй бадылаашкынны көрүп турган, соңгуур.

Чаңгыс талалыг Национал ассамблея 53 депутаттарнан тургустунган. Ында ам УДП-ден 14 кижи парламентиде киржип турар.

Экономиказы. Гайана—чыдып калган аграрлыг чурт. Чигир тростиигиниң бүгү бүдүрүлгези англи монополияларның холуида.

Даштыкы харылзаалары. Гайана Совет Эвилели болган чамдык социалистиг чурттарбиле дипломаттыг харылзалыг. Ол Барыын Европаның болгаш Латин Американың чурттары-биле харылзаазын бижыктырып турар. 1968 чылдан эгелээн Гайана ҚНО-иуң кезиигеи.

В. БОГОСЛОВСКИЙ.

МАСТЕР

Кобальтылыг Хову-Аксының соңгу рудиигн. Курлаангы хаяларлыг бедик кожагарның баарында узун сыралардан будүнге олчаан булуун когжап туруп кылган үш бурттуг чер өрүмнээр суурга часкы хүнге чайынналып тур. Суургаиын үш будуиуи аразында бичии бажынчыгаштан ак-нек ыш кестүр—чер өрүмнээр бригадының турар чери ол. Чер өрүмнээр «ЗИФ-650М» дээр электростаноктун деидески хөөмейзиг даажы дынналыр. Мастер Кенден Арапчаевич Хертек приборларындан карак албайн, рычагтар дамчыштыр демги станокту биилиглиг башкарып тур. Кан хоолайлар чер иштинден үнелеле төннес. Ам-на хоолайның ужу көстүп келирге, мастер ону доктаадыпкан. Халаннаан хоолайның ол ужун улуг маска-биле ол-бо каккылаарга, шөйбек-шөйбек дашгар көстүп каап, черде дужуп тур он. Чер өрүмнээр хоолайларның ол хоюглаан чүве ышкаш чыдыр чыып үндүрүп келген ханшарын геологтар кеп хээп болуу.

Бери бо бригаданың тып турар эртинези ол-дур. Кенден Арапчаевич демги дашгарны үндүп коргузээш, иштинде хүлүмзүрүи аарак:

— Бери-даа арбын үнүп кээп-тир. Бегүн черле олчалыг болуп-тур бис. Чамдыкта берге-ле болгулаар болгур шиин — дей-дир.

Оон карыш хире ындыг шөйбек дашты алгаш, тайылбырлай-дыр:

— Мында кобальт бары кенгүс илдеи-дир. Геологтарбиле кады хөй чылда ажылдап келирге, кижи оиу шуут эидевес аиаар боор-дур.

Хову-Аксында № 18 геология-шинчилел партиязының чер өрүмнээр мастери К. А. Хертек биле оон кады ажылдаар ажы Валентин Мельников олар боттарының күш-ажылчы ээлчээнде ынчаар ажылдап турар. Тоску беш чылдың эрткен башгайгы үш чылында чедип алган чедиишкиннери дээш Кенден Арапчаевич «Хүндүлелдиң демдээ» орденбиле шаңнаткан. Хертектиң ажылдап турары А. Т. Пяткин удуртказ бригада март айда 270 метр чер өрүмнээр планның онаалдазын март айның тоңчузүнге чедир он хонук бурунгаар ажыр күүседнп шыдаан. Бригадалар аразында калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп, 50 рубльдиң акша шаңналын алган.

— Хертек бистиң дээре ажылчыннарныстың бирээзи. Кобальт комбинадының курлавырларын ковуледиринии хеөзинге хууда улуг үүүн киирип турар кижи. Ынчангаш ону сескн беш чылдың түнелдерии ёзугаар чазактың бедик шаңналы Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнааны таварылга эвес—деп, Хову-Аксында № 18 геология-шинчилел партиязының начальниги Ю. С. Самойлюк оон дугайында мактап орар.

О. КОРОДА.

Культура ажылдакчыларының республика хуралындан

Шынар болгаш дээштиг чорук—үениң негелдези

30 чыл болур оюн бо чылын демделээр Совет Тываның ажыл-ишчилери партиязының XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерии амыдыралга боттандырар, тоску беш чылдың планныг сорулгаларын ажыглап турарлар. Тываның культура ажылдакчылары үстүнде ажыл-керекке тодаргай үлүүн киирип турар деп. Тыва АССР-ниң культура министри М. С. Хомушку «Ажылчы чонларның коммунистиг кижизидилгезинге культура албан черлериниң ролюн бедидер дугайында» илеткелинге демделээн. Культура албан черлериие партия, совет органнарның удуртулгазы болгаш дуза-деткимчези кайда эки тургустуиган болдур, ында ажыл эки чоруи турарын практика бадыткап турар. Бо талазы-биле Каа-Хем районуиуң культура одагларының ажыл дүржүлгазында эки чүүлдерии илеткелги демделээн.

Культура одагларының материалдыг баазазын экижидер, кадрлар-биле быжыглаар ажылда четпестер ам-даа хөй. Дыка хөй клубтарны көдээ культура бажыннары кылдыр эде организастаза-даа, иниги ажылдың деңнелинде буруиаарлаашкын барык чок. Бар аргаларны долу ажылдавас, дериг-керекселдерге кам чок, оиу чидирер фактылар Чөөн-Хемчик, Таңды, Бай-Тайга, Улуг-Хем районнарның клубтарында албан черлеринде бар.

Чоиның дыштанылгазының төөү клубтар, библиотекалар, кызыл-булуңнар аңаа келген кижилериниң сонуургалын хайныктырып хаара тудар, культура, эстетика талазы-биле көрүштүг болур ужурлуг. Ындыг турбуже ону бистиң чамдык культура албан черлеривис чедип албайн турарын илеткелчи шүгүмчүлээн.

Амгы үениң көрүкчүзүнүң негелдези бедээи. Оон сонуургалы хаиы. Кошкак күүселделиг концерттер, шиилер-биле ону сонуургадыры берге. Ынчангаш чер-черде бот-тывынгыр уран чүүл көргүзүтлериидеи эгелээш бистиң хөгжүмшин театрының, күрүне филармониязының аңгы-аңгы бөлүктериниң программалары болгаш репертуары байлак, күүселденнің шынары бедик деңнелдиг, болурун бөгүнгү амыдырал негеп турар. Хөгжүм-шин театрының шиилеринге чыл бүрү кээп турар көрүкчүлериин ортумак саны эвээжеп турарын чүүң-биле тайылбырлаарыл?

Культура ажылында бир хол көргүзүг оон хөй чон массаны хаара тудуп турарында. Бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнеринде 12 мүн ажыг кижи киржип турар-даа болза, ында ажылчыннарның болгаш колхозчуларның саны эвээш. Од ышкаш концерт программаларынга ёзулуг чогаадыкчы, чаа номерлер эвээш болуп келгении илеткелчи демделээн. Республиканың үлүсчү чогаадылга бажыңы чер-черде уран чүүл коллективтеринге боттуг дуза чедирип шыдаавайн турар. Ылаңгыя бистиң республикада элээн пөттерээн агитквартираларның ажылынын дуржулгазын мөөнүеп чыыр уе келген.

Республиканың библиотекаларының көргүзүү-биле бир номчукчу чылда 10 ном номчуп турар, чиитп РСФСР-де үк көргүзүт 20 ном чедип турар. Тэйдиг, Каа-Хем районнарны, Кызыл хоорайда библиотекалар эрткен чылын күженишкиниг ажылдаан. А Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Эрзин болгаш өске-даа районнарның библиотекалары номчукчулар санын күдүлаткаиы кончуг четпес.

1980 чылга чедир республиканың культура албан черлеринге 600 хире тускай эртемшуут-ла белеп болган продукциязын кубометрлеп санаар болза, чүртта амгы үедеги мрамор тывыжындан ийи катап ажыг болур.

Саян-чүрагайлар ол хире хөй-дүр. Бо мраморчуи класчаражык сөглеп четпес. Бууруп Саян ол даштың 20 ажыг чеңээш оннуг кылдыр чаяаган. Бодап-даа көрүнерден: кылыны 1—1,5 см. чугаладып каан ындыг даш өттүр чүвелериниң дүрзү-хевири шил дег илдең көстүр. Оон тургустунган структуразы эң нарын быжыг болганындаи өске мраморларга бодаарга оон кадырбыжыы ийи катап улуг, ынчангаш ол аар базыышкыннарны үүн шыдаар. Кибик-Кордоннуң бойлаа өске өөрүндеи бустуучал эвес шынарлыы-биле база ылгалдыг.

Тоолда дег ындыг ол байлакче даг-даш болгаш эиимнерии таварты орукту туткан. Ол оруктап күүлүт автомашиналар аар хаяларны Озиаченное заводунга болбаазырадыр кылдыр соөртүп дажыглаар. 1973 чылда улус ажыл-агыиынга чугула ужурдузалыг ук будүрүлгениң баштайгы эдчээн ажыглалга киирген. Ол ам баштайгы продукциязын бере бергеи. Оон ассортиментиннде мрамор, гранит плиткалар, чурттун хоорай, сууларыиыя чурттарга, албан болгаш будүрүлге ужур-дузалыг бажыңнарыя шеверлеп, наастарынга эргежок чугула өске-даа тудут материалдары санаттыныр турар. Чижээ, ол даштарны хирээлеп, үүредип турда тоглаан хоюндудан үнгеп даш далганыя тугай кылдырынга, каас-тараш пемзитиге, оңнүг штукатурага хереглээр.

Бет пектерге 20 гектар черии эдлеп турар чуртта эң улуг дээн Озиаченноенин ол заводу — 1974 чылдың тоңчузүнде бүрүи ажыглалга киргеи.

И. КУЛЕШОВ,
«Огни Саяны» бөлүниүң редактору «Шынга» бөлүниүң эдгы-биле ылгаан.

ЧУРУКТА: 800 метр бедиктеи мрамор тывыжының карьери.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотозу.

Бөгүн — Кадыкшылдың бүгү делегей хүнү

КИЖИ ДЭЭШ

Кадыкшылдың болдуғар бедик деңнелин бүгү улустарның чедип алырын бодунуң соруглаазы кылдыр салган Кадык камгаладының бүгү делегей организациязының Уставын КНО-нуң хемнигүнери 26 күрүне 1948 чылдың апрель 7-де күштүг болдуруп бадылаан.

Оон бөөр апрель 7-ни Кадык камгаладының бүгү делегей организациязының үндезилеттинген хүнү кылдыр база Кадыкшылдың бүгү делегей хүнү кылдыр демдеглеп турар апарган. Ол хүн бүгү чурттарның эмнелге ажылдакчыларының болгаш делегейниң хей-ниитизиниң кичээнгейи кижиниң кадыкшылын камгалаары-биле холбашкан медицинаның аң чугула айтырыгларынче утпаныл турар.

120 ажыг чурттарның эмнелге ажылдамчылары Кадык камгаладының бүгү делегей организациязын дамчыштыр боттарының ажылынын дуржулгазын болгаш билиглерни солчуп база ол ышкаш делегейниң чурттакчыларының кадыкшылының аң бедик деңнелин чедип алырынче утпаатан хемчегелерге, чижээ малярияның болгаш оспаның өскүл үнер черлерин улуттар талазы-биле ажылга, түрек-хан-дамыр аарыгларынга, рамка болгаш оон-даа өске чамдык аарыгларга удур демнелеп киржип турар.

1974 чылдың Кадыкшылдың бүгү делегей хүнү кижиниң чемненилгелиниң айтырыгынга туразаттынар. Амгы үеде ол айтырыгны аажок сонуургап турар чоруктуң чылдагаанды дыка хей чурттарда ол айтырыгның мынчага чедир үзе шинитпирлеттинмээнинде авес, харын тоттуг чемненмес чоруктуң кижиниң кадынга хора чедирип турар биологтуг уржуктары социал-экономиктиг хөгжүдениң орулунда улуг шаптык болуп турар. Доргал медерел биилиринде болур.

Амгы үеде белөк четпеэндеп Африканың, Латин Американың болгаш Азияның чурттакчы чону аарыл турарын шинчилелдер көргүскен. Делегейниң ол девискээрлеринде чер бомбузунуң бүгү чурттакчы чонунуң дөрттүң үжүк хирези чурттап турар.

Хөгжүп орар дыка хей чурттарда тоттуг чемненмезиниң болгаш чемде эргежок чугула витаминнериң чок болуп турарының харазы-биле урутларның өзүлдези баксырап, утаан-медерелиниң сайыралы хожудап, харын-даа өлүп турары хаая авес. Чижээ, Кадык камгаладының бүгү делегей организациязының экспертериниң бодап турары-биле алырга, чемге А витаминниң четпес, эвээш чоруу Египет Араб Республика, Бразилия, Ганти, Иордания, Камбоджа, Пакистан, Сальвадор, Судан, Цейлон ышкаш оон-даа өске чурттарның чурттакчы чонунуң карак согурарып аарыгнын өөскүдүп турар..

Сөөлгү чылдарда хогжүп орар чурттарның кадык камгаладының бүгү министорстволарында чемненилге киллистерин Кадык камгаладының бүгү делегей организациязының инициативазы-биле тургускузаан. Бүгү делегейниң эмнелге хей-ниитизиниң кичээнгейин чемненилге айтырыныче утпаттырар дээш анча-анчы чурттарның аңаа хамаарышкан медицина албан черлериниң ажыл-чорудулгазын идепкейжидер сорулгазы Кадык камгаладының бүгү делегей организациязы салып турар. Оон-биле чергелештир Кадык камгаладының бүгү делегей организациязы ол айтырыгны үзе шинитпирлеп алган чурттарның еске күрүнелерге дузалыга база ынанып турар.

Совет эмнелге ажылдакчылары Кадык камгаладының бүгү делегей организациязының хүрээленнинге кирип алган, бүгү делегейниң кадык камгаладынга боттарының улуг улут-хуузун киирип келген болгаш ам-даа киирип турар. Кадык камгаладының бүгү делегей организациязының семинарлары, курстарын болгаш бүгү делегейниң янзы-бүрү симпозиумнарын бистиң чурттувуска үргүлүг эрттирип турар, аңаа даштыкы чурттарның эмнелге ажылдакчылары бисте медицина эртеминиң болгаш практиказының чедишкиннери-биле база дуржулгазы-биле таныжып турарлар. Чүс ажыг совет специалистер Кадык камгаладының бүгү делегей организациязының эксперт комиссияларының кежигүннери болуп турар.

Кадык камгаладының бүгү делегей организациязының Кол ассамблеязының нидиринден социалистиг кадык камгаладывың принциптери эң-не ажыктыг принциптер-дир деп удаа-дараа чугаалап турар апарган. Хамыктың мурнунда чонунуң кадыкшылын камгалаар дээш күрүшенин болгаш нинитилелдиң харылсалгалыг болуруң чарлаавын база ол ышкаш медицина дузаазының эң бедик деңнелин хандырганын, янзы-бүрү аарыгларны баш удур болдурбас хемчегелерни ап турарын болгаш оон-даа еске түүдерип чугаалап турар. «Кадык камгалалы—Совет күрүшенин эң чугула сорулгаларының бирээзи» деп бистиң дүрүм-хоойлувуста бижээн, ынчангаш кадык камгаладының практиказы ону база бадыткап келгев.

Александр КАЗАЧИНСКИЙ,
ИМА-ның корреспондентиваи.

ЛЕНИНГРАД. Грипптин Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институту Совет Эвилелиниң болгаш Американың Каттышкан Штаттарының вирусологтарының ол айыылдыг аарыгга удур демпсел талазы-биле кады ажылдаар тоңу болу бергеи.

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң МЭА-ның академиги А. А. Смородинцев гриппи шинчилээр эртем ажылдары-биле сураглыг боон турар.

Ю. БЕЛИНСКИЯНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

КОНКУРС ЧАРЛААН

ССРЭ-ниң Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык ай киитилелдериниң Ленин орденниг Эвилелиниң Күскомунун Президиуму кижилерниң ханың халас бөөрик чон ортузунга кептерөбүр сорулга-биле «Советский Красный Крест» журналга парлаар халас докторлаар—ханың бөөр кижилер дугайында эң дээре очерк дээш конкурсту чарлаан.

Ол конкурс 1974 чылдың май 1-ден 1975 чылдың май 1-ге чедир үргүлүүлээр. Очерктиң авторлары боттарының чүүдеринге бистиң республикага чонунуң халас хан бөөр чорууның дугайын бижип, бистиң совет кижилерниң аарыг-човулаңга таварышкыларга келээде дузалаарынга белеп чорууп көргүзер ужуралыг. Совет Кызыл Крестиң ханың халас бөөримче чонну хаара тударынга ролюн чыдыары чугула.

Очерктерниң маадырлары кылдыр бистиң совет киитилелдиң кижилериниң бүлүмнүг-чаагай чорууп тодаргайыбиле чыдыр, оларның чурттуң болгаш бистиң республикамыңда чер болганынга көргускен үлегер-чижээн көргүзүп, бижээн турар ужуралыг. Эң ылаңгыя Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде бо талазы-биле чаагай чаңчылдарны чижекке киирери чугула.

Очерктиң хемчээлин машинага парлаан он арынбак эртпес ийи интераалдан хап кылып болур ужуралыг. Конкурстуң авторларынга бөөр дараазында шаңналдарны тургускан:

Бирги (бир) 500 рубль;
Ийиги (ийи),—200—200 рубль;
үшкү (беш)—100—100 рубль шаңналды доктаатқан.

Шаңналдан аңгыда авторга гонорар база төлээр.

Хевында «Конкурсная» деп бижип каан очерктиң мындыг адресче чорудар: индекс 117036, Москва В-36, 1-ги Черемушки проездиниң, бажың № 5.

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

Эң чугула сорулга

ХАНОЙ. (СЭТА). Кодаа ажыл-агый будурүнгенин уламаттырары ВДР-ниң кооператорларының мурнунда аң чугула сорулга боон турар. Ону чедишкиннинг күүседир сорулга-биле Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының эгелээшкининден бүүтаар кур черлерни ажыглап, торгырының камшинязы эгежоон. Дыка хей можуларның партия организациялары специалистериниң болгаш аныяктарның болүктерни организастаап, оларны кодаа черлерже ажылдадып чорудуп турар-лар.

Чижээ, Нгеан можуда бо талазы-биле улут аргалар бар боон турар. Вьетнам специалистериниң бодап турары-биле алырга, ол можуның орту-шынналары рис тарып өстүрериниге дыка таарымчалыг боон турар. Бо чылдың үш айының иштинде Нгеанның кодаа ажыл-агый кооперативтеринге чедип муң кижи келген. Аңаа ажыглаар шолу 17 муң гектар 12 ажыл-агыйларны тургузар. Көшкеннерге чурттакта байыңнарын, пиколаларны, эмнелге черлерни түүп турар.

Министрлер ужуражылгазы

ДЕЛИ. (СЭТА). Ында Индияның, Бангладештин болгаш Пакистанның даштыкы херектер министрлериниң ужуражылгазы боон турар. Олар үш чурт аразында ам-даа шинитпирлеттинмээн айтырыгларны болгаш Мурнуу-Азияда байдалды кезээде улам ажыдыгларының айтырыгларын чугаалажып көрүп турар.

Делегейниң ийиги дайынының салымчолунуң шинитпирлеттинген черн Сталинград дугайын француттар кажан-даа утпас. «Сталинград: Франция оны утпас» —деп, Волга эриниге болган төөгүлүг тулчуушкуунуң 30 чылынга тураскаадткан номиу Францияда парлап үндүрген.

Сталинградтың ады-биле Парижтиң бир шолуг болгаш метрозуң станциязын адаан.

ЧУРУКТА: Парижте Сталинград шолу.

АФП—СЭТА-ның фотозу.

Тайбың херээ дээш

БРЮССЕЛЬ. СЭТА-ның корр. А. Званцовтың дамчыткаңы:

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш делегей комитединиң сессизизы ында ажыттынган. Оон ажылында ол диптиң барык үжен чуртунуң национал комитеттеринің болгаш бөлүктериниң төлээлекчилери база ол ышкаш делегейниң чамдык чазак организацияларының эвес черлериниң төлээлекчилери база киржип турар.

Сессиянын киржикчилери делегейниң болгаш Европанын-даа айтырыгларын көөр, тайбың, айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш делегей комитединиң күштериниң сорулгаларын тодарадыр ужуратут.

Ында түскай тараткан медегледе делегей байдалының сөөлгү үеде экижээнинин чугула факторларын айыткан, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Женевада боон турар чөвүдел хуралдың чедишкининг ажылының онаа чугулаазын ында айытхан.

• • •

КОЛОМБО. (СЭТА). КНО-нуң Азия болгаш Ыраккы Чөөн чүк талазы-биле Экономиктиг Комиссиязының (АЫЧЭК-тиң) Шри Ланка Республиканың найысылалында боон турар 30-ги сессизизы «Коломбо Декларациязын» болгаш элээн каш резолюцияларны хүлээп алган. Ол Декларацияда АЫЧЭК-тиң кежигүнү чурттарны аның күрүнелериниң национал экономиказын быжыглаарынга, ол девискээрге тайбың ёзулалынга киржип турган чугаалаан. Амгы үеде ол чуртта 25 муң студентилер өөренип турар.

Дээди школаның хөгжүлдези

РАБАТ. (СЭТА). 1975—1976 өөредилге чылдарында Марокконуң дээди өөредилге черлеринге 32 муң студентилер өөренир деп, Марокконуң национал чыыдышкын министрзи Дей Ульд Сиди Баба Марракеша хоорайда университетинга үш чаа өөредилге корпустарын тудуп эгелээринин ёзулалынга киржип турган чугаалаан. Амгы үеде ол чуртта 25 муң студентилер өөренип турар.

Аныяктар неделязы

ДАКАР. (СЭТА). Сенегалда аныяктарның национал неделязы эгелээн. Ол чаңчыл апарган байырлалга киржиригбиле Сенегалдың бүгү административтиг областарындан аныяктар төлээлери, Гвинея-Бисаудан, Замбиядан, Мавританиядан, Малиден даштыкы аалчылар база келгеннер.

Аныяк ооллар, кыстар чедиг хонуг иштинде спортчу маргылдааларга киржир, театр сценаларынга боттарының уран чүүлүн көргүзүп, концерттерни үдүрер. Аныяк сенегал уран-шевер кижилерниң чогаалдарын делгеп, садарыы ол национал неделя үезинде эң-не баштай кылып турар.

Франциягa президент соңгулдазының дугайында

ПАРИЖ. (СЭТА). Ам болур Президент соңгулдазынга бодунуң кандидатуразын дептидер деп турарының дугайын Франциянын премьер-министри болуп чоруан Жак Шабан-дельмас чарлаан. Чазак каттыжылышкыны партияларның деткимчезин алыр деп турарын ол медеглээн.

Президентинниң албан дужаалынга бодунуң кандидатуразын дептидер деп турарының дугайын Франциянын национал хуралының дартазы Эдгар Фор база чарлаан.

Франциянын Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң элчет чок пленуму аңаа өрткөн, ам болур соңгулдаларга чөөп күштериниң чаңгыс аай кандидадын дептидер дугайында шинитпирни үндүргеп.

Франциянын социалистиг партиязы Президент соңгулдаларының айтырыгларын чугаалажып көөрү-биле конгрести апрель 8-те эрттирер деп турар. Оон мурнуу чарлыында, апрель 7-де чагырыкчы партияның төп комитединиң хуралы база болур.

Бедик алдар хүндүлүг белүктерниң бодап турарын баштаар алырга, Президент соңгулдазының бирги золчээн воскресеньеде, апрель 28-те чорудар деп турар. Бир эвес дептиттирген кандидаттарның кайы бирээзи чогуур бадылаашкыны албас болза, оон дараазындагы соңгулданы ийи неделя эрткен соонда эрттирерин көрүп турар.

Ак Бажыңның медеглели

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Ак Башкының медеглээни-биле алырга, АКШ-тың президентизи Р. Никсон 432.787 доллар түңнүг немелде үндүрүгүнү төлээр умуралыг. Президент ол түңнүг долузу-биле төлээр айтыышкынны берген деп медеглелде чугаалап турар.

Сенаттың болгаш төлээлекчилер палатазының каттышкан комиссиязының ажылдакчыларының белеткээни ииктелади парлаан соонда ол медеглелди кылган. Ол ииктелде Р. Никсонуң үндүрүгүнүн «чедир төлевейн турар» дугайын айыткан. Ындыг байдалды президентиге хөлүү чон болгаш аңаа удур үргүлчүүнүң кампаниязын чорудуп турар политиктиг амылаңчылар-даа, парлалга органнары-даа кызыгаар-биле ажыглап турар.

Чазак составын бадылаан

ЛУАНГПРАБАНГ. (СЭТА). Чурттуң чаа түр каттышкан чазаанын болгаш Национал Консультатиктиг Политиктиг Чөвүлелиниң (НКПЧ) составын Ласстуң хааны Шри Савванг Аттхана бадылаан. Чаа чазактың Премьер-министри ызыгуур салгакчызы Суванна Фума, а Национал Консультатиктиг Политиктиг Чөвүлелдин (НКПЧ-ниң) Даргазы —ызыгуур салгакчызы Суфанувонг болган.

телевидение

АПРЕЛЬ 7-ДЕ
МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдыштаалар программазы. 12.05—Мөңгелер. 12.10—Школчыларга. «Орлёнок» телестудиязының аныяк корреспондентилериниң В. С. Хачатурова-биле ужуражылгазы. 12.50—«Совет Эвилелиниге бараан боон тур мен». 13.50—Өңнүг телекөргүүр. «Кино аян-чоруктарының клубу». 14.35—Өңнүг телекөргүүр. Концерт. 14.50—«Ам демлектиг атом». Уран-чечен фильм. 16.25—16.35—Чаңсар. 16.35—«Делегей панорамазы». 17.05—«Богун — геологтар хүнү». ССРЭ-ниң геология министриниң бирги орлаачызы М. А. Евсеенконуң чугаазы. 17.20—«Силерниң дилээңер дугаар». Концерт. 18.00—«Ye». Информастыг программа. 18.30—Өңнүг телекөргүүр. «Чечен чогаалдарның экранчыдылгазы». «Дайын болгаш тайбың». Уран-чечен фильм. 2-ги серизы — «Наташа Ростова». 20.05—Өңнүг телекөргүүр. «И. Богачева ырлаар». Д. Шостакович. М. Цветаеваның шүлүктеринге «Ырлар болүү». 21.50—22.00—20.25—Өңнүг телекөргүүр. Хоккейге делегей чемпионады. Швеция—ССРЭ 21.50—22.00—Чаңсар. 22.00—Хоккей маргылдаалының уламчызы. 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АПРЕЛЬ 8-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

18.00—«Ажыдыышкыннар адыры». Эртем-неттередилгелиг фильм. 18.50—Уруглаарга. Мультфильм. 19.00—Телемедээлер. 19.10—Автомобиль оруктарының чаагайжыдылгазы»: Кыска фильм. 19.20—«ССРЭ-ниң Дээди Советиниң соңгулдаларынга уткуштур». СЭКП Кызыл хоорукомунун бирги секретары В. Б. Добромысловтуң чугаазы. 19.45—«Кино аян-чоруктарының альманагы» № 75. 20.05—«Ижин-шөйүлдүг аарыгларынга удур хемчегер». Дамчыдылга. 20.25—«60 хар ашкында». Кыска фильм. 20.35—Телемедээлер. 20.50—Чарлаалар, рекгама. 20.55—Телеконцерт. 21.20—23.00 «Олүүнүг частыры». Уран-чечен фильм.

Редакторнуң орлаачызы М. Я. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ыйчан-ка чок деп, чугаалаан мен» 10.30, 13.00, (Бичe залга), «Гонданның черлик амыдыралы» 15.30 (Бичe залга), «Бистиң бажымывыс мында» (2 серизы кады) 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: Кивочымпды 9.00, «Далай дүвүмде хоорайның дилекчилери» 10.30, 12.10, 13.50, 15.30, «Ышкыдыргап миллионнар» 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оолду капитан дижир турганнар» 10.00, 11.40, «Ылакшыл болгаш карак чажы» 13.20, 15.20, 17.45, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Али-Баба болгаш дөртен дерзбечилер» 10.00, 11.20, «Демир маска» (2 серизы кады) 12.50, 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Бора тоолайлар» 12.00, «Оюнга частырыг» 16.00, 18.00 шактарда.

АПРЕЛЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Аныяк Хуарес» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чорвен биле Скорлаан» 9.20, 11.05, «Чагыртаанныр» 12.50, 14.30, 16.10, «Бистиң бажымывыс мында» (2 серизы кады) 17.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сөөлгү минутага чедир» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Анна Каренина» (1-ги серизы) 15.00, «Үнү чок бижи болгаш ылакшыл» 16.50, 20.30, «Кагдынмаан ынакшыл» 18.40 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Ылакшыл болгаш карак чажы» 18.00, 20.00 шактарда.

Хүлүмзүрүг күш немээр

КОШКАР БИЛЕ КОШКАР-ООЛ

Черниң черинге, даг-даш аразында шыкта, кошкар чурттап чораан. Чаагай чулуктуг олут-сигенни тулуп, шапкын хемпериҢ соок кара суун ижип, чылыг хүн каранга дегеленип чоруп-тур.

Хире-хире болгаш-ла маагайдыр эде бергилээр. Шынын сөглээрге, оске-даа ышкаралар база эдер-до ыйнаан, ыпталза-даа бистиң кошкарывыс оскелерден ыяктыр болгаш кударанчыг кижидыр этпиннер.

Кошкарның даглардан хөнүү калганы, пат-ла ырма сыңганы ол-дур пйын. Хемче балар дыштыг довунчукке беанп кылыы хайнып, дүккүр кежиңиң хүнге шээп, чиңнеп көрүнден, ону шуут-ла сөөп каапсаазы келир. Чамдыкта бистиң кошкарывыс, оът-сигеп оон-даа чаагай болбас чүүл деп, шугулдай-даа бергилээр. Ынчан оон мырнай оъттаар хөңү чок апаар.

Кадарчызының трөнзисторундан сураан дыңнаазы хоорайга барыксаары-ла дендии. Бистиң кошкарывыс орта чурттарын, бар шаг-биле ойнап-хөглээрин күзеп чораан.

Чогум-ва ол үеде бир улуг хоорайга Хояр Кошкар-оол чурттап чораан ыртпп. Ол хүвүңүн-не ажылынга баргаш, эртенгинин тос шактан кежээшиниң адды шакка чедир олурар. Дүптекп чемге чедир база оон сөөлүнде чогум чүү кылып турарын Хояр Кошкар-оол боду-даа орта билбес, ыпталзажок айда ийи катап узун данды ужунга адыя салган шалың деп адаар акша алырын ол ыяк билир.

Хире-хире болгаш-ла, Кошкар-оолдуң ажылче барыксаазы аажок апаар. Шынын сөглээрге, оске-даа кижилер база ажылче барыксавайн баар-ла ыйнаан, ынчалза-даа Кошкар-ооллуң ындыыы мырыңай эмин эртпр. Ынчап барганда, аңаа ажылдан орар бажыңы-даа таарыпнас, олурар сандайы-даа эпчок, кады турар улузу-даа көрүп чок кыыны бөөр. Чамдыкта ол, бир-тээ ажылдан турар болгаймда дыңзыга ат салгап, алыр акпа оон хөй болбас чүүл деп, шугулдай-даа бергилээр.

Ынчалзажок бир эвес кузеп ышкаш чурттап ыйдаар болза, Хояр Кошкар-оол оон ийи катап-даа хөй акпа бергээ, черле ынавас ийик. А ол хоорайдан кончап, чараш бойдус аразынга, аяк ыяктарга чурттарын күзеп чорнан. Чымчак ышкка кызыл-даван кылаштап, шатгыг хемнериҢ соок кара суун ижип, чүнү-даа бодавайн, хүтте дегеленип чыпнас бе...

Хояр Кошкар-оол биле бистиң кошкарывыс кайызы-даа тус-тузунда ынчаар күзеп чораанзр.

Ынчаарга кошкарның күзели аажок сооңда бүткен иргии: ол хоорайга келгеп. Келир-келирде, оон дал ортузунда эът шинитпир черге кээп-тир. Тапгыг-да ол хүн шалың алган Хояр Кошкар-оол чаңчылын ёзугаар чемненнер-биле ынаар моорлай берген ышкажыл.

Кошкарның эдин ол ынчалдыр чип каан.

«Кандаай мындыг харыг, сазыг эът боор» деп боданып ыорге, Хояр Кошкар-оолдуң даглыг черниң аяң ыяктарынчо барыксаары дам-на баргап ыргии.

Б. БЕРМЯК,
А. ЮРИКОВ.

ЧАА КИНОНУ КӨРҮҢЕР

Совет болгаш словак кинематография «Даярта орай апаар» деп кинону Совет Эвилелиниң Маадыры, Чехословакияның национал маадыры Ян Налешкавың чыыткылыг амыдыралынга турасканаттынар.

Фашистериниң эрге-ажылын камгалаар кылдыр шеригге албадал-биле келдирткен словак башкы Ян Налепка полк штабында ажылдап турар. Словак полктуң хей-хей солдаттары болгаш офицерлери фашистериниң дерзин үүлгедиишкиннерин кижи тореллетенге удур чоруг деп көрүп, белорус чонунуң демиселин чүүдүтүнүп, деткип, дузалажыр аргазын дилеп турар. Кем-бүрүү чок чурттакчыларны, уругларны, кырганнарны сарайга тыгып, словак полктуң солдаттарының каранга көзүлдүр-ле орттединкеп чоруг Ян Налепканың болгаш оон өөрүнүң сагыысеткилин доклдуруп, фашизмге удур демисеринжинче оруктуу дилээрнинче албадаптар.

Ян Налепка партизаннар-биле харылзааны тургузуп, чажыт медээлерни дамчыдып, ок-чемзек, кыпар үүл шыгжамырларын чазылдырарынга киржип, фашизмге удур демиселчилериниң идепкейлиг киржикчиэин аңаар. Ян Налепканың харылзаачызы партизаан кыс Вера удуг домирорук көөрүүнү чазылдырарының планын дамчыдып чораан, туттургаш, ааажылдып олурлур. Партизаннар көөрүүге халдаап, берге байдалга таварыжы бөөрге, Ян Налепканың словак полуту партизаннарның талазынче шилчип, операциязың чедишкиннинг болурунга кол күш болур.

Ян Налепканың гестапо-биле ачыр-дачыр кажар-оюгут демиселя көрүкчүдериниң кичээнгейин бичии-даа чардыгар аргажок болдурар.

Ян Налепканың ролюн Братиславада Словак национал театрының актёру Милан Книжко ойнаан. Өске рольдарда совет болгаш словак артистер ойнаан турар.

ЗАВТРА БУДЕТ ПОЗДНО

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63. редакторнуң оралакчыларының 35-24. пропаганда киллизиниң 23-51. харылсалгалыг секретарьның 23-35. партийжи амыдырал киллизиниң 37-13. культура киллизиниң 23-51 болза ажылагый киллизиниң 21-47. үлетпүр киллизиниң 22-64. чагаз киллизиниң 41-27. информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60. бухгалтерияның 31-75. корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 18056. ЧАГЫГ № 652

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер. полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1) ТС—00456

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 83 (9458) | Вторник, апрель 9, 1974 чыл | 1925 чылда үнелеп чедип эгелээн. | Өртээ 2 коп.

ТОДАРАДЫКЧЫ ЧЫЛДЫҢ БАЗЫМЫ

1974 чылдың бирги кварталында Тыва АССР-ниң үлетпүрүнүң күрүне планын күүсеткенииниң түңнелдериниң дугайында

Боттарынга алган бедиткен хүлээлгелерин чедишкинниг боттандырар дээш социалистиг чарыштыг калбарткаш, республиканың үлетпүр будүрүлгелериниң ажыллакчылары эрткен кварталда чамдык чедишкиннерни чедип алган.

Эрткен чылдың бирги кварталынга деңнээрге үлетпүр будүрүлгезиниң хемчээлин план ёзугаар 3 хуу бедидер тургаш, 9,2 хуу бедиткен. Сайгарылга хемчээлиниң квартал планы иниглив-биле ажыр күүсеттинген. Үлетпүр продукциязының кол-кол хевирлерни будүрериниң талазы-биле квартал планы база-ла ажыр күүсеттингеи.

Сайгарылганың болгаш үлетпүр будүрүлгезин өстүрериниң планының күүселдези кол-кол адыр аайы-биле мындыг болган:

	квартал планының күүселдези (хуу-биле)	эрткен чылдың ол үеэзин-биле деңнээрге (хуу-биле)
Республика шинтизи-биле	104	109
Электроэнергетика	—	110
Одаага үлетпүрүг	112	117
Өөнүг металлургиязы	116	106
Металл ажылдан кыдыры	99,8	115
Ыяш болгаш ыяш ажылдан кылыр үлетпүр	105	113
Тудуг материалдарының үлетпүрүг	103	100,3
Чиик үлетпүр	93	115
Аъш-чем үлетпүрүг	104	111

Инниг үлетпүрге бодаарга, электроэнергетика, одаага үлетпүрүг, өөнүг металлургиязы бедик темпилиг хөгжөөн.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүүг 9,3 хуу өскен. Үлетпүр продукциязының немелде өзүлдезин түгээ күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиткенниң күсели-биле чедип алган. Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң, «Тыва кобальт» комбинаттың, Чадаананың сажыг заводунуң коллективтери күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле өскелерден дээре коргузүглерлиг болган.

Продукция сайгарарының, үлетпүр будүрүлгезиниң хемчээлин өстүрериниң болгаш күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниң талазы-биле квартал планын республиканың үлетпүр будүрүлгелериниң түс-түзүнде күүсеткени:

	Хуулар-биле		
	план күүселдези	эрткен чылдың ол үеэзинге деңнээрге (хуу-биле)	
		будүрүлге хемчээлиниң озугдези	күш-ажылдың будүрүкчүлүү
Эвилел чагыргалыг үлетпүр ооң иштинде:	106	106	110
«Тыва даг-дүгү» комбинат	102	109	111
Каа-Хем разрез	112	117	121
Тываның электри четкизи	—	110	108
«Тыва кобальт» комбинат	117	113	118
Терлиг-Хая будүрүлгези	110	70	64
«Тудуг кезектери» комбинат	103	83	96
Ак-Довуракның УБК-зы	101	108	107
Республика чагыргалыг үлетпүр	103	112	108
Ээт комбинады	103	112	113
Сүт комбинады	108	112	112
Аъш-чем үлетпүрүүнүң эргелели	99,2	107	107
Кызылдың хлеб заводу	96	98	97
Чадаананың —«—	100	98	101
Ак-Довуракның —«—	100,7	108	108
Хову-Аксының —«—	103	106	106
Бай-Хаактың —«—	113	118	126
Пиво заводу	101	130	123
Тараа продуктулар эргелели	116	107	102

	кварталда будүргени	эрткен чылдың ол үеэзинге деңнээрге (хуу-биле)
Электроэнергия—илн. квт-шаг	41,6	111
Хөмүр-даш — муң тонна	211	116
Тудуг түүйбузу—млн. кезек	7,1	104
Тудуг чугайы — тонна	407	68
Чыыл-эптээр демир-бетон база бетон конструкциялар болгаш кезектер — муң дөрбелчин метр	7,3	91
Сорттуг даг-дүгү — муң тонна	13,3	122
Мебель—муң рубль	244	102
Тудуг болгаш одаар ыяш сөөртүлгези—муң кубометр сал	123,3	108
ооң иштинде тудуг ыяжы —«—	110,9	115
дилгит материалдары —«—	34,8	102
Хөм идиктер—муң әжеш	20,8	109
Кидис идиктер—муң әжеш	18,4	100,6
Даараглыг кылыглар—муң рубль	313	113
Ээт, I категорияның белең продуктулары-биле — тонна	1377	111
Колбаса кылыгдары — тонна	317	111
Мал саржаа — тонна	115	94
Чалаң сүт продукциязы — тонна	3574	130
Долган — тонна	3190	90
Холуксаалыг мал чемя — тонна	3486	92
Хлеб болгаш хлеб-булка кылыгдары—тонна	6421	103
Кондитер кылыглары — тонна	200	96
Дус (аъш-чемге),—тонна	3674	137
Балык тударын — тонна	15	100,0
Пиво — муң дал.	45	2,4 катап
Эвиртпес суксуннар — муң дал.	13	62

Бирги кварталда үлетпүр продукциязының кол-кол хевирлерин будүргени дараазында чүрээгейлер-биле тодаратынар:

1974 чылдың бирги кварталында 26 тонна хөмүр-даштыг, 1286 тонна сорттуг даг-дүгүн, 6,8 муң әжеш хөм идиктиг, 15 тонна мал саржаан, 674 тонна чалаң сүт продукциязын илаңдап ажыр будүргеи. Ол ышкаш продукцияның боттүнезиниң планы база күүсеттинген.

Ооң-биле чергелештир үлетпүрүүн ажылында чамдык четпестер база бар. Сайгарылга хемчээлиниң болгаш будүрүлгеиниң иниги хемчээлиниң талазы-биле 6 будүрүлге, күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң талазы-биле 13 будүрүлге кварталда бердинген онаалдазын күүсеттпээн. Тудуг түүйбузун, тудугга хереглээр чугайны, даларынны, эвиртпес суксуннарны будүрүп үндүрер талазы-биле бирги кварталда планныг онаалдалар күүсеттинмээн.

ТЫВА АССР-НИҢ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ.

Н. В. Подгорныйның Парижке ужуражыышкыннары

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай корр). ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Францияның Премьер-Министри П. Мессмер-биле апрель 6-да ужурашкан. ССРЭ-ниң күрүне делегациязының баштыны Франция Республиканың Президентиин Жорж Помпидуунуң мөчээнинге холбаштыр совет улустуң кажыдалын Премьер-Министрге илергейлээн.

Н. В. Подгорный болгаш П. Мессмер ийи чурттарның улустарының үнелеп эрге-ажыктарынга харылаан турар ССРЭ-ниң болгаш Францияның аралында найыралды, чөпшөөрежилгени болгаш кады ажылдажылганы улам чидип хөгжүдүринің оруктарының талазы-биле санал-опал солчуушкунун кылган.

Ужуражыышкынга ССРЭ-ниң Францияда элчизин С. В. Червоненко болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазының дузалакчызы В. В. Кортунов олар киришкен.

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный АКШ-тың Президентиин Р. Никсонбиле апрель 7-де ужурашкан.

Ажыл-херекши, чугула байдалга эрткен беседа үезинде совет-америк харылааалар айтырыгларын, а ол ышкаш Совет Эвилелиниге Р. Никсонуң ам келир деп турарының хамаарыштыр делегейниң тамдык айтырыгларын чугаалашкан. Чоокку Чөөн үүкке таарыштырыгга болгаи делегей байдалының өске-даа айтырыгларынга хамаарышкан санал-опал солчуушкунуна ханаа болган.

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай корр). ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Японияның Премьер-Министри Какүэй Танака-биле апрель 7-де ужурашкан болгаш беседа кылган.

Беседа үезинде совет-япон харылааларның янзы-бүрү талаларынга хамаарышкан айтырыглары чугаалашкан.

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Ливияның Премьер-Министри Абдель Салам Джеллуд-биле апрель 7-де ужурашкан.

Н. В. Подгорный болгаш А. С. Джеллуд ийи талаларның кайызынга-даа сонуургаичыг болуп турар айтырыгларны чугаалашкан.

Хүндүлүг атты тывыскан

Театр ураа чүүдүнге ачыхавыяаны дээш, республиканың хогжум-шин театрының артизи Зоя Николаевна Голубевага Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи деп хүндүлүг атты Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң бо чылдың апрель 5-те Чарлыын ёзугаар тывыскан.

ДЫҢНАДЫГ

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национадлар Советинге соңгулга талазы-биле Тыва АССР-ниң соңгулга комиссиязы Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бажыңының үшкү каъдында турарын дыңнатты. Телефону № 34-00, 34-25.

* * *

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советинге соңгулга талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулга округунуң соңгулга комиссиязы Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бажыңының ийиги каъдының № 30 өрээлде турарын дыңнатты.

Телефону № 31-26, 47-37.

ТЫВА АССР-ДЕН ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТАРЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЛАРЫНЫҢ СОСТАВЫН БАДЫЛААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

«ССРЭ-нин Дээди Советинге соңгулда дугайында Дүрүмнүң» 47, 48 болгаш 49 чүүлдеринге үндезилээш, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тыва АССР-ден ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национадлар Советинге соңгулда талазы-биле округтарның соңгулда комиссияларын хөй-иниги организацияларының ажылчы чоннар иниглелдеринің болгаш коллективтеринің моон адаанда толээдекчилерн составтыг кылдыр бадылаар:

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КЫЗЫЛДЫҢ ЧӨӨН ТАЛАКЫ № 646 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Оюн Арапгановичи **Толгар-оол** — Тываның дыл, литература болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң эртемденнеринден болгаш эртем ажылдакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының орлакчызы Иван Александрович **Ильин** — ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң күүскомунуң ажылдакчыларының коллективинден.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары Раиса Павловна **Тюнина**— Тываның сүт комбинадының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Леонид Васильевич **Бойко**— Кызылдың пассажирлер автотранспортунуң будүрүлгезиниң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Августа Прокопьевна **Миронова** — Кызыл хоорайның харылзаа белдиринің ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Валентина Александровна **Миронюк** — Тыва АССР-ниң Культура Министерствозунуң ажылдакчыларының коллективинден.

Бичe-Уруг Сириндыковна **Ондар** — Кызыл хоорай Советиниң «Көк-Тей» совхозунуң ажылчыннарындан, көдээ ажыл-агыйның специалистеринден болгаш албан-хаакчыларындан.

Зинаида Сарыг-ооловна **Сат** — Кызылдың башкы училищезиниң башкыларындан болгаш техниктиг ажылдакчыларындан.

Тенек-оол Биченекович **Түлүш** — «Кызыл тудуг» тудуг эргелелиниң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Лилия Байкараевна **Хайдып**—Кызыл-садыгның «Детский мир» садыг будүрүлгезиниң ажылдакчыларының коллективинден.

Иван Григорьевич **Шевела** — Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КЫЗЫЛДЫҢ БАРЫЫН ТАЛАКЫ № 647 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Леонид Алексеевич **Забоев** — Кызыл хоорайның коммунистиг организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының орлакчызы Доржу Кок-оолович Куулар — республика эмнелгезиниң медицина ажылдакчыларының коллективинден.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары Галина Анандыевна **Сагаачева** — Кызылдың түрүнүнүң башкы институдунуң чырыдышкын, дээди школа болгаш эртем албан чергелериниң ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Валентина Мартемьяновна **Акулова** —Кызылдың даараныга комбинадының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Салчак Отпак-ооловна **Алдын-кыс** — Тыва АССР-ниң Сан министерствозунуң болгаш Күрстрах эргелелиниң ажылдакчыларының коллективтеринден.

Алексей Андреевич **Леушкин** — Тываның транспорт эргелелиниң Кызылдың № 2 автотранспорт будүрүлгезиниң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Любовь Лабабовна **Пономошнова** — «Тыва тудуг» трестиң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары Зоя Леонтьевна **Фатьянова** — Каа-Хем районда Сарыг-Септиң № 2 уруглар садының ажылдакчыларының коллективинден.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Виктор Ефимович **Арчумаев** — Тываның автомобиль оруктарын тудар болгаш ажыглаар будүрүлге эргелелиниң № 1104 орук участогунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Светлана Аржандаевна **Кыник** —Каа-Хем районда «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчуларындан.

Анна Васильевна **Куземенко** — Тожу районда Ырбан ортумак школаның башкыларындан болгаш техниктиг ажылдакчыларындан.

Александр Иванович **Мискальченко** — «Тыва сүт тудуг» трестиң № 3 көжүп чоруур мехколонназының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Евгения Кирилловна **Черниговцева** — Каа-Хем районуң амыдырал хандырыгга комбинадының даараныр цехиниң ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Виктория Феликсовна **Сегленмей** — Тыва АССР-ниң Чуртталга-коммунал ажылыглаг министерствозунуң ажылдакчыларының коллективинден.

Лидия Андреевна **Турманова** — Кызылдың түүйбу заводунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Борис Николаевич **Шеховцев**— Тываның транспорт эргелелиниң Кызылдың № 1 автотранспорт будүрүлгезиниң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Татьяна Ивановна **Шилиева** —республика типографиязының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ БАЯ-ТАЙГАНЫҢ № 648 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Ламажык Хертекович **Допул** — Бай-Тайга районуң коммунистиг организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының орлакчызы Владимир Хертекович **Суге-Маадыр**—Мөңгүн-Тайга районда Мугур-Аксы суурунуң ажылчы чоннарының иниги хуралындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары Мария Васильевна **Дробышевская** — Бай-Тайга районуң Тээли сес чыл школазының башкыларындан болгаш техниктиг ажылдакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Дарья Чымаановна **Иргит**— Бай-Тайга районуң хереглекчилер иниглелиндеи.

Салчак Шавыраевич **Комбу** — Бай-Тайга районуң «Бай-Тал» совхозунуң ажылчыннарындан, көдээ ажыл-агыйның түскай эртемнигиндеи болгаш албан-хаакчыларындан.

Любовь Салчаковна **Күжүгет** — Бай-Тайганың район эмнелгезиниң медицина ажылдакчыларының коллективинден.

Оңгак Комбуевич **Куулар**— Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң көдээ ажыл-агый болгаш биметаллдер ажылдакчыларының профессионалдар эвилелиниң организациязындан.

Вера Серотовна **Кыргыс** — Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң колхозчуларындан.

Матпак Күжүгетович **Норбу** — Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң Найырал салбырының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Чурук Баданович **Салчак** — Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң ажылчыларындан, көдээ ажыл-агый специалистеринден болгаш албан-хаакчыларындан.

Кара-кыс Седен-ооловна **Хертек** —Бай-Тайга районуң күргүзү албан чергелериниң ажылдакчыларының профессионалдар эвилелиниң организацияларындан.

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КАА-ХЕМНИҢ № 649 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Аркадий Никандрович **Габышев** — ажылчы чоннар депутаттарының Каа-Хем район Советиниң күүскомунуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының коллективинден.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының орлакчызы Тамара Анатольевна **Шарчин** — Тожу районуң Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары Зоя Леонтьевна **Фатьянова** — Каа-Хем районда Сарыг-Септиң № 2 уруглар садының ажылдакчыларының коллективинден.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Виктор Ефимович **Арчумаев** — Тываның автомобиль оруктарын тудар болгаш ажыглаар будүрүлгө эргелелиниң № 1104 орук участогунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Светлана Аржандаевна **Кыник** —Каа-Хем районда «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчуларындан.

Анна Васильевна **Куземенко** — Тожу районда Ырбан ортумак школаның башкыларындан болгаш техниктиг ажылдакчыларындан.

Александр Иванович **Мискальченко** — «Тыва сүт тудуг» трестиң № 3 көжүп чоруур мехколонназының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Татьяна Санаевна **Маады**— Бии-Хем район эмнелгезиниң эмнелге ажылдакчыларының коллективинден.

Любовь Григорьевна **Романова** — Бии-Хем районда «Кызыл тараачы» совхозтуң Тараа сүт-бараан фермазының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Василий Андреевич **Чигареских** — Каа-Хем районуң коммунистиг организациязындан.

Василий Павлович **Шумов**— Тоора-Хемниң сеңгелге-тудуг участогунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Долчун Кадыг-ооловна **Ооржак** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының орлакчызы Александр Григорьевич **Кушинов** — Барыын-Хемчик районуң коммунистиг организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары — Монгуш Мандановичи **Чудак** — Барыын-Хемчик район эмнелгезиниң эмнелге ажылдакчыларының коллективинден.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Виктор Абрамович **Бакулин** —«Тыва даг-дүгү тудуг» тудуг эргелелиниң коммунистиг организациязындан.

Клавдия Ивановна **Коразуло**—Барыын-Хемчик районда Кызыл-Мажалык сес чыл школазының башкыларындан болгаш техниктиг ажылдакчыларындан.

Валентин Владимирович **Муравьев** — Барыын-Хемчик районуң Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң организациязындан.

Зоя Шыырановна **Ооржак**— Барыын-Хемчик районда «Шекпээр» совхозтуң ажылчыннарындан, көдээ ажыл-агыйның специалистеринден болгаш албан-хаакчыларындан.

Часкылык Кок-кысович **Ооржак** — Барыын-Хемчик районда «Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыннарындан, көдээ ажыл-агый специалистеринден болгаш албан-хаакчыларындан.

Кара-кыс Сояновна **Ооржак** — Барыын-Хемчик районуң хереглекчилер иниглелиндеи.

Достак-оол Кончук-ооловна **Сая** — Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң ажылчыннарындан, көдээ ажыл-агый специалистеринден болгаш албан-хаакчыларындан.

Хөвеңмаа Дарымаевна **Хомушку** — Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң ажылчыннарындан, көдээ ажыл-агый специалистеринден болгаш албан-хаакчыларындан.

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ БИИ-ХЕМНИҢ № 651 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Михаил Петрович **Бессмертных** — Бии-Хем районуң коммунистиг организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының орлакчызы Эрес-оол Дүктүг-оолович **Куулар** — Бии-Хем районуң Тураның амыдырал хандырыгга комбинадының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары Бяза Лопсановна **Самбуу**—Бии-Хем районуң Бүгү-эвилелдиң Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Альбина Дмитриевна **Адамович** — Бии-Хемниң район эмнелгезиниң эмнелге ажылдакчыларының коллективинден.

Иван Миронович **Горохов**— Бии-Хем районуң «Сельхозтехника» салбырының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Владимир Никанорович **Кочкин** — Бии-Хем районда «Сайзы» совхозтуң ажылчыннарындан, көдээ ажыл-агый специалистеринден болгаш албан-хаакчыларындан.

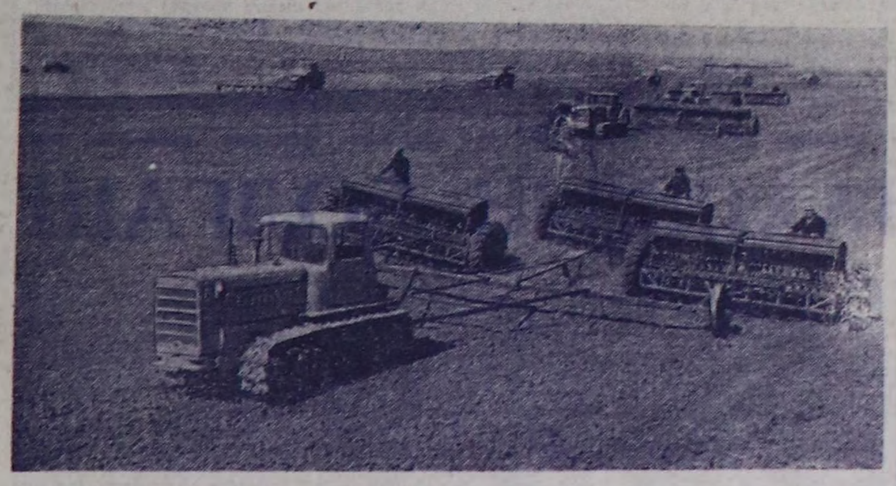
Светлана Аржандаевна **Кыник** —Каа-Хем районда «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчуларындан.

Владимир Ефимович **Лазаров** — «Тыва көдээ тудуг» трестиң Бии-Хемде № 957 көжүп чоруур мехколонназының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Татьяна Санаевна **Маады**— Бии-Хем район эмнелгезиниң эмнелге ажылдакчыларының коллективинден.

Любовь Григорьевна **Романова** — Бии-Хем районда «Кызыл тараачы» совхозтуң Тараа сүт-бараан фермазының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан.

(Төнчүзү 3-ну арыында).

АПРЕЛЬ 20: КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

Эң бедик будүрүкчүлүг ажылдаар

В. И. Ленинниң төрүттүвеген хүнүнге тураскаатkан апрель 20-де болур коммунистиг субботник хүнүнде организастыг ажылдаар дээш белеткел ажылдарын республиканың тараа хүлээп алыр черлери доозканнар. Эрткен чылын субботникке 292 кижи кирипкеш, 898 рубльдиг ажылын кылган болза, бо чылын 280 кижи 1259 рубльдиг ажылын кылыр. Ол хүн 43 тонна сорттуг даргаиы, 38 тонна мал чемин будүрер.

Тодарадыкчы дөрткү чылдың чаа дүжүдүн хүлээп алырыга тараа хүлээп алыр черлериң материал-техниктиг базазын белеткээринге улуг хемчээлдиг ажылдар чоруттунар. Ооң иштинде 6400 тонна тараа кирер складтар, тараанның ол-шыгын кургадыр 2 агрегат, бок-холумаан арыглаар 4 машина сепгеледен үлер, 800 дөрбелчин метр хапаларны чүтайлаар.

Кызылдың сайгарылга базазының, Чадаананың, Тураның тараа хүлээр черлериниң белеткели эки. Тараа хүлээп алыр черлериң ажылдакчылары ленинчи коммунистиг субботник хүнүнде будүрүкчүлүг ажылдан эрттиргеш, тоску беш чылдың фондузунче 1259 рубльди шилчидер соруглазын күүседиринге долу бүзүреледиглер.

Ч. ДОСПАЙ,
республиканың тараа продуктулар белеткээр будүрүлге эргелелиниң кол инженери.

Үлүүн киирерлер

ЧАДААНА. Ыяш ажылагый черинің коллективи В. И. Ленинниң төрүттүвеген хүнүнге тураскаатkан коммунистиг субботникке организастыг киржирин шиитпирлээн. Участок бүрүзүнде ол хүн кылыр ажылды тодаратkан. Бо хүннерде белеткел ажылдарын калбартыш чоруткан.

Ыяш ажыл-агый черинің ажыл-ишчилери апрель 20-ниң хүнүнде 56 кубометр тудуг ыяжын, 30 кубометр дилгеи материалдарны белеткээр болгаш оске-даа ажыктыг ажылдарны кылыр.

Коллектив кежигүннери ажылдаан акшазын беш чылдың фондузунче шилчидип, боттарының үлүүн киирерлер.

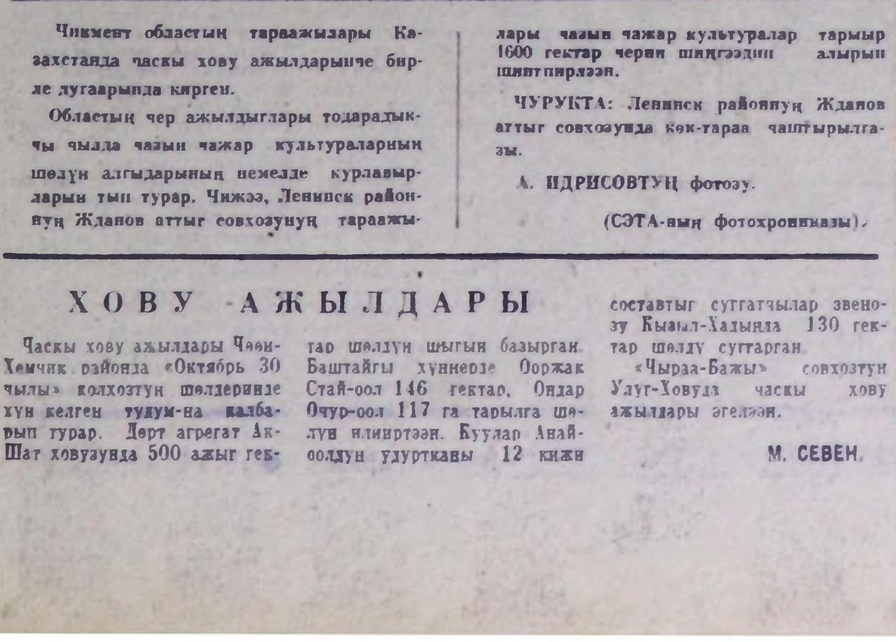
М. СЕВЕН.

ХОВУ-АЖЫЛДАРЫ

Часкы хову ажылдары Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң шөлдеринде хүн келген тудум-на калбарып турар. Дөрт агрегат Ак-Шат ховузунда 500 ажыг гектар шөлүүн шыгын базырган. Баштайгы хүннерде Ооржак Стай-оол 146 гектар, Ондар Очур-оол 117 га тарылга шөлүүн илиптээн. Буулар Анай-ооллуң удурткаиы 12 кижи составтыг суггатчылар звеновзу Кызыл-Хаяның 130 гектар шөлдү суггарган.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Улуг-Ховузда часкы хову ажылдары эгелээн.

М. СЕВЕН.

Чимент областың тараажызары Казахстанда часкы хову ажылдарынче бирле лугаарында кирген.

Областың чер ажылдыглары тодарадыкчы чылда чазын чажар культураларның шөлүүн алгыдарының немелде курлавырларын тып турар. Чижээ, Ленинск районуң Жданов аттыг совхозунуң тараажылары чазын чажар культуралар тарыыр 1600 гектар черин шиңгээдип алырын шиитпирлээн.

ЧУРУКТА: Ленинск районуң Жданов аттыг совхозунда көк-тараа чаштырылгазы.

А. ИДРИСОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Найысылалдың парторганизацияларында

ОРГАНИЗАСТЫГ ДООЗАР

Амгы уеде партия политчырыдыышкынының четинээнде болгаш экономиктиг бүгү-ниити өөредилгезинин чылын доозарының уе-чадазы чоокшулап олурар. Бызыда районнар араазында «Сельхозтехника» каттыжылышкынының коллективинде өөредилгени организастыг чорудуп турар. Ол коллективте экономиктиг билигнин 90 шактыг программазын өөренип турар. Экономиканың үндезинин болгаш будурузгени өргелеп-башкарарының айтырыгларын өөренир школада инженер-техниктиг 44 ажылдакчы хаара туттунган. Оларның араазында 13 коммунист, 7 комсомолчу бар.

Экономиктиг өөредилгенин эге звеновада 94 кижи өөренип турар. Оон ынай даапгалган ортумак өөредилге чергелеринде бот-өөредилге-биле 23 кижи, ажылчын аныяктарның кежээки школазында 4 кижи, марксизм-ленинизмнин кежээки университединде 4 кижи өөренип турар. Ук коллективте политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин кичээлдерин өөредилге чылы эгелээнден бээр доктаамал эки шынарлыг, бедик деннелге эртип келген.

Оон-биле чергелештир найысылалдың чамдык парторганизацияларында партия чырыдыышкынынче болгаш экономиктиг өөредилгеже ынчуг кончуг кичээнгей салгалбайн турар. Чижээ, «Тыва сут-тудуг» тресте парторганизация (эрги турган секретары эш Панкратов) политчырыдыышкын болгаш бүгү-ниити экономиктиг өөредилгени четпес организастаан. Инда янзы-бүрү хевирнин өөредилгези улуг озалдажыкшы-биле эгелээн. Ылангыя ажылчын, албан-хаакчылар экономиктиг билигнин өөредилгезинге чамдыызы хаара туттунмайн турган.

Ол коллективте политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин кичээлдери колдуунда парторганизациянын отчет-сонгулдалыг хуралының соонда эгелээн. Амгы уеде тресте экономиктиг өөредилгенин чорудулгазынга дузалажыры-биле чевүлелди тургускан. Экономиктиг угланышкынныг теоретиктиг семинарда инженер-техниктиг 32 ажылдакчы өөренип турар. Ол-ла трестин тудуг-монтаж эргелелинде болгаш бот-орулга-чарылгалыг участогунда коммунистиг күш-ажыл школаларының кичээлдери үзүктел чок эртип турар. Ол школаларда 81 ажылчын өөренип турар. Үстүнде айтыкан коллективтерде партия политчырыдыышкынның болгаш бүгү-ниитинин экономиктиг өөредилгезин организастыг эки түннелдиг доозары-биле белеткел ажылчылары бо хүннерде күштелгеп.

ПАРТДОКУМЕНТИЛЕРНИ СОЛААН СООНДА

Бөдәә ажыл-агый министерствозунуң автобаазад коллективинин коммунистери чаа партбилет алганзаң бээр үр-даа үе эртпээн. Автобаазанын партия эге организациязы ажыл-ишчилерни шалыпкын күш-ажылче мобилизастаар талазы-биле организастыг политмассалыг хемчегларни улам-на күштелдирген. Автобаазанын ажыл-ишчилери февраль айның будурузге планын 115 хуу күүсеткен. Кызылдың автотранспорт будурузгелериниң аразында социалистиг чарышка мурнуку одуруунге кирген. Баштайгы түннел-биле алырга ажыл-агый бирги кварталдың будурузге планын 108,8 хуу күүсеткен.

Автобаазада коммунистер шупту социалистиг чарыштың мурнакчылары. Оларның аразында коммунистер А. Забрянников, В. Метинский, А. Подольский, И. Хабаров олар боттарының хүлээлгелерин үргүлчү ажыр күүсеткип, чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

Бо хүннерде республиканың колхозтарынга, совхозтарынга чүүк сөөртүлгезин хандырып, ол автоажыл-агый машина-техниканы часкы хову ажылынга белеткеп эгелээн.

ЧАРЫШЧЕ САГЫШ САЛЫЫШКЫН

Кызылдың № 48 тудуг эргелелинде партбюро, профсоюзтар комитеди тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртүү чылының планныг онаалгаларын ажыр күүседир дээш ажыл-ишчилерни чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерже сорук киирип, политмассалыг болгаш организакчы хемчегларни күштелдирип, социалистиг чарышты калбартырының айтырыынче кичээнгейни утпаан турган.

Март айның түнелги-биле алырга ол мурнакчы будурузгенин штукатурщулар бригадаларындан Е. Бизьяева бригадирлээн 19 штукатурщулар хүн бүрүде ажыл нормазын ажыр күүсеткип турган, ай планын 130,3 хуу күүсеткеп, мурнакчы болган. Ийиги черни В. Сергеевтин бригадазы алган.

Малярлардан социалистиг чарыштың тинилекчизи И. Софронованың комплекстиг бригадазы болган. Ийиги черни Р. Григорьевага удуртkан комсомолчу-аныяктарның бригадазы алганнар. Ол бригада моон мурнунда ортумак ажыл-ишчилерниң санынга кирип турган. Ам ында № 35 профтехучилищенин доозукчулары 19 комсомолчу аныяк кыстар ажыр хейаттыг ажылдап турар. Оларның кылган ажылы чүгле эки болгаш тергиин шынарга хүлээп алдынып турар. Комсомолчу-аныяктар бригадазының ажыл-херээнде чедиишкинин улам ынай быжыглаарыбиле эргелелдин кол инженери ол бригаданы болдунуң хайгаралында алган. Ук бригада Л. Мизинаның мурнакчы бригадазы-биле чаржып турар.

Боттандырып кирипкен

СЭКП Бэй-Тайга райкомунуң бюрозу Совет Тыванның 30 чыл ионг төлептиг утмуур дугайында доктаалды хүлээп алган. Ол талазы-биле тускай хемчегларни база амылдап ыылгаш, ажыл-агыйлар, албан организацияларның черлеринче таратkан. Амгы уеде райкомнуң үндүрген шинтирин партионнар болгаш партия эге организациязы ажыл-ишчилерни шалыпкын күш-ажылче мобилизастаар талазы-биле организастыг политмассалыг хемчегларни улам-на күштелдирген. Автобаазанын ажыл-ишчилери февраль айның будурузге планын 115 хуу күүсеткен. Кызылдың автотранспорт будурузгелериниң аразында социалистиг чарышка мурнуку одуруунге кирген. Баштайгы түннел-биле күүсkен монташтарны, сан-чурагайларны, плазматтарны кылган. Колхозтуң девискээринче кирер улуг ороотка «Мурнакчы» колхозче кирип моорлакар!», «Черуукар чогуур!» деп орус, тыва дылдарда биижээн. Колхозтуң хөй ажылын сайзырадып турарын көргүспүшаан, ол ажылче аныяктарны ыыгырып турар утказы көргүсмен, ураан-шеверни кылган чурумтарны таваан бетоннап тургаш кылган демир чагыларда аскан. Оң ажылды кылырынга Нызылдың ураан чүүл учиищезинин доозукчузу Майны Биче-оол, РСФСРниң авдарыыг башкызы Майны Сайчан (майызы-даа Шуй ортумак школазының башкылары) адаштывар улуг улуун кирип, чогаадыкчы чоруун көргүскеннер.

Чоокта чаа колхозта херээженнер чевүлеэн Совет Тыванның 30 чыл ионгга утмуштур агитквартираларының боттыынгыр ураан чүүл көрүлдезин эрттирген. Ында 8 агитквартиралар ажыртынган. Бирги черни «Челээш» (даргазы Манчы Донгак), ийиги болгаш үшкү черлерни «Чечек» (даргазы Чимисмаа Сайчак), «Хаяа» (даргазы Вера Конгар) өөрп эзээннер. Июри концерттериниң бедик уткашынарлыын демдеглевишаан. 45 кижиниелерни болгаш тиилеичи болган агитквартираларны хүндүлел биижиктер, эртептиг белектер-биле шаңнаан. Амгы уеде колхозтуң бот-тывынгыр ураан үүлү коллективи район көрүлээлинге белеткеп эгелээн.

Кодээ Советтиң болгаш хөй-нимти организацияларының идепкейи-биле суур чаагайжыдылгазынга белеткел ажылдарын чорудуп турар. Штакетниктеп херим кылыры-биле тос машина ыяштыг шефбиле белетиээш, колхозтуң ыяш дилер черинде дүмүрген. Ажыл уламчылавышаан.

Партком, кодээ Совет болгаш колхоз баштаар чери Совет Тыванның 30 чылы оюнга утмуштур агитквартираларының боттыынгыр ураан үүлү

ТЫВА АССР-ДЕН ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ОКРУГТАРНЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЛАРЫНЫҢ СОСТАВЫН БАДЫЛААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

(Төнүүш. Эгезі 1-ги арнында).

Александр Сандакович Хөвенчин — Улут-Хем районунуң «Х Удуг хурал» колхозунуң колхозчуларындан.

Надежда Лукьяновна Шмелёва — Туранмы сеңгелгетудуг эргелелиниң ажылчыннарындан болган албан-хаакчыларындан.

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СҮТ-ХӨЛДҮҢ № 652 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазынга Ооржак Шыр-оолович Хуна — Чөөн-Хемчик районунуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң ажылчыннарындан, көдөө ажыл-агый специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы Ооржак Дембирелович **Карга** — Чөөн-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл» совхозунуң кедза ажыл-агый болган белеткел ажылдакчыларывың профессионал эвилелиниң организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары Соңгулда Чамыяновна **Ондар** — Чөөн-Хемчик районнуң Хорум-Дагда сес чыл школазының башкыларындан болган техниктиг ажылдакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери

Серен-оол Эзир-оолович **Довгак** — Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» совхозунуң ажылчыннарындан, көдөө ажыл-агый специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Күдер-оол Дамдынович **Иргит** — Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» совхозунуң ажылчыннарындан, көдөө ажыл-агый специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Дамдын Базыевич **Кара-Сал** — Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң ажылчыннарындан, көдөө ажыл-агый специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Кара-кыс Конгаровна **Ондар** — Чөөн-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл» совхозунуң ажылчыннарындан, көдөө ажыл-агый специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Чүчүн Кордемович **Ооржак** — Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң ажылчыннарындан, көдөө ажыл-агый специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Тамира Севековна **Салчак** — Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң ажылчыннарындан, көдөө ажыл-агый специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Раиса Давдаровна **Соңгуна** — Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» совхозунуң кедза ажыл-агый болган белеткел ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң организациязындан.

Клара Алдын-ооловна Ховалыг — Чөөн-Хемчик районнуң Хөндергейде ортумак школаның башкыларындан болган техниктиг ажылдакчыларындан.

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТАНДЫНЫҢ № 653 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Тансыя Сайчиевна **Тюлюш** — Тандыр районнуң коммунистиг организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы Михаил Петрович **Бурдаков** — Тандыр районнуң «Революцияның чылбыжы» совхозунуң ажылчыннарындан, кодзо ажыл-агый специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Галина Канчыр-ооловна **Оюн** — Тандыр районнуң «Коммунизмниң херели» колхозунуң колхозчуларындан.

Мария Карнаковна **Оюн** — Тываның күрүнениң кедза ажыл-агый дуржулга станциязының төп сүт-бараан фермазының ажылчыннарындан, кедза ажыл-агый специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Любовь Васильевна **Попова** — Тандыр районнуң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозунуң «Березовка» салбырывың ажылчыннарындан болган албан-хаакчыларындан.

Владимир Степанович **Реун** — «Тыва кедзо-тудуг» трестиң кежүп чоруур механизастаттынган № 585 колонназының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болган албан-хаакчыларындан.

Пинов Одучуевич **Хертек** — Тандыр районнуң «Тинелдег» совхозунуң ажылчыннарындан, кедза ажыл-агый специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Чаж-оол Самбужапович **Хертек** — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыннарындан, кедза ажыл-агый специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТЕС-ХЕМНИҢ № 654 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Донгак Бадыевич **Чамзырай** — Эрзин районнуң коммунистиг организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы Чургуй-оол Намгаевич **Хомушку** — Тес-Хем районнуң «Тес-Хем» совхозунуң кедза ажыл-агый болган белеткел ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары Чымбаа Хелеевич **Ооржак** — Өвүр районнуң коммунистиг организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Иван Братович **Вуду** — Эрзин районнуң Эрзин ортумак школазының башкыларындан болган техниктиг ажылдакчыларындан.

Владимир Самбуевич **Данзаа** — Эрзин районнуң «Чаа оруқ» колхозунуң колхозчуларындан.

Мария Шойгаровна **Донгак** — Өвүр районнуң «Кызыл туң» колхозунуң колхозчуларындан.

Бичe-оол Балганович **Ламажаа** — Бүтүн-эвилелдиг Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Тес-Хем район организациязындан.

Мария Ондаровна **Мынчымаа** — Күрүне албан чергелериниң ажылдакчыларының профессионал эвилелиниң Тес-Хем район организациязындан.

Саар Чалдыраевна **Моңгельбин** — Тес-Хем районнуң «Тес-Хем» совхозунуң ажылчыннарындан, кедзо ажыл-агый специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Кирилл Емельянович **Радостев** — «Тыва кедзо тудуг» трестиң Шуурмактыың белеткел пунктузунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болган албан-хаакчыларындан.

Сюндюп Чульдум-ооловна **Тумат** — Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозунуң ажылчыннарындан, кедзо ажыл-агыйның специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧАДААНАНЫҢ № 655 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Токпакоол Шодук-ооловна **Сарыглар** — Чөөн-Хемчик районнуң коммунистиг организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы Анатолий Кузьмич **Шапошников** — Чөөн-Хемчик районнуң Чадаананың хөмүрдаш разрезиниң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болган албан-хаакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары Маны Байлановна **Долаан** — Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозунуң ажылчыннарындан, кедзо ажыл-агыйның специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Людмила Ивановна Костина — Чөөн-Хемчиктиң район эмнелгезиниң медицина ажылдакчыларының коллективиниңден.

Галина Вениаминовна Лихицкая — Чөөн-Хемчик районнуң хереглекчилер ниитилелиниден.

Серен Мунзуковна **Монгуш** — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчуларындан.

Чындай Мамын-оолович **Монгуш** — Чөөн-Хемчик районнуң профессионалдар эвилелиниң чөвүлелиниден.

Сорук Намчылович **Сат** — Улут-Хем районнуң Ак-Туруг ортумак школазының башкыларындан болган техниктиг ажылдакчыларындан.

Хава Кыспай-ооловна **Тюлюш** — Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчуларындан.

Оолак Самдаяновна Хомушку — Чөөн-Хемчик районнуң Бажын-Алаак ортумак школазының башкыларындан болган техниктиг ажылдакчыларындан.

Хомушку Сюрюн-оолович **Чимит-Доржу** — «Тыва кедзо тудуг» трестиң № 463 кежүп чоруур механизастаттынган колонназының ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болган албан-хаакчыларындан.

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ШАГААН-АРЫГНЫҢ № 656 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫ

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы — Хажыттаа Кожараповна **Норбу** — Улут-Хем районнуң коммунистиг организациязындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы Александр Иванович **Онопко** — Улут-Хем районнуң «Сельхозтехника» салбырывың ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болган албан-хаакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары Светлана Алексеевна Ершова — Улут-Хем районнуң сан киллизиниң болган Күрүне банкызының Шагаан-Арыг салбырывың коллективиниң ажылдакчыларындан.

Округтуң соңгулда комиссиязының кежигүннери:

Павел Васильевич **Бутенко** — Шагаан-Арыгның автотранспорт будурулгезинде харылзаалаан, автомобиль транспортунуң болган чазаглыг оруктар ажылдакчыларының профсоюзил организациязындан.

Петр Иванович **Добров** — Улут-Хем районнуң Шагаан-Арыгның ыяш ажыл-агый черинiң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болган албан-хаакчыларындан.

Ульяна Николаевна **Лопсан** — Улут-Хем районнуң Ждановтың аттыг совхозунуң ажылчыларындан, кедзо ажыл-агыйның специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Валентина Александровна **Неводина** — Улут-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозунуң ажылчыннарындан, кедзо ажыл-агыйның специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Ширин-оол Салчакович **Очур** — Улут-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң ажылчын кооперациязындан.

Валентина Ойдуповна Толчунмаа — Улут-Хем районнуң Шагаан-Арыгның № 2 школазының башкыларындан болган техниктиг ажылдакчыларындан.

Мария Дембиреловна Ховалыг — Улут-Хем районнуң «Улут-Хая» совхозунуң ажылчыннарындан, кедзо ажыл-агыйның специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

Вера Константиновна Чидараа — Улут-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» совхозунуң ажылчыннарындан, кедзо ажыл-агыйның специалистеринден болган албан-хаакчыларындан.

• Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,

1974 чылдың апрель 8.

ДЕЛЕГЕЙ *бо хүннерде*

Парижке кажыыдалды демдеглээни

ПАРИЖ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный баштаан ССРЭ-ниң Күрүне делегациязы ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. А. Кириллин, ССРЭ-ниң Францияда элчини С. В. Червоненко составтыг, Президент Ж. Помпидунуң мөчээнининг кажыыдал ёзулалынга апрель 6-да киришкен.

Ол ёзулал Нотр-Дам деп дуганга эртикен.

Камыыдал ёзулалдың киржикчилериниң аразынга Франция Республикананың Президентизининг хүлээлгезин күүсеәип турар А. Пәэр, Премьер-Министр П. Мессмер баштаан Францияның чазааның кемнүннери, Национал хуралдың даргазы З. Фер, Францияның күрүне болгаш хей-йиити ажылдакчылары турга.

Нотр-Дам дуганга болган ёзулалга делегейниң дыка хей чурттарындан келген күрүне делегациялары база киришкен.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының тускай сессиязынга киржири-биле

НЬЮ-ЙОРК. Апрель 8. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының VI тускай сессиязынга киржири-биле СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко баштаан Совет Эвилелиниң делегациязы Нью-Йоркта чеде берген.

УССР-ниң даштыкы херектер министри Г. Г. Шевель, БССР-ниң даштыкы херектер министри А. Е. Гуринович баштаан Украин ССР-ниң болгаш БССР-ниң делегациялары Нью-Йоркта ол-ла самолёт-биле чеде берген.

Нью-Йоркка чеде бергеш, А. А. Громыко дараазында медеглелди кылган:

«Совет Эвилелиниң делегациязы КНО-нуң Кол Ассамблеязының VI тускай сессиязының ажылынга улут болгаш чугула айтырыгларны чугаалажыры-биле келген.

Чиг-ат болгаш экономиктиг хөгжүлде айтырыглары бүгү күрүнелериҢ соңуургалыг болдуруп турар.

Сессияның мурнунда тургустунган айтырыг болза, айтырыгларны бот-бодун билчип шиитпирлээри болур, ол ышкаш делегей байдалын улам экижидеринге чогуйчалыг байдалды тургузары, делегейниң бүгү чурттарының болгаш улустарының дең эргелиг, бот-бодунга ажыктыг кады ажылдажылганы хөгжүдери болур.

Сессияның мурнунда тургустунган айтырыгны шиитпирлеп болур-дала, ынчалза-даа ол айтырыгны улут-дал, бичедаа күрүнелериҢ бот догуннаашкынын болгаш кымга-даа хамаарышпас чоруун хүндүлеп көөрүнге экономиктиг хөгжүлдеги хамаарылга чонка, ол ышкаш делегей кады ажылдажылганың болгаш тайбыңны быжыглаарының аразынга үнделилеп чорудар ужурлуг.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының тускай сессиязы бодунуң ажылынга улут чедиишкиннерлиг болурунга бүгү-ле түүлдерни кылырынга Совет Эвилелиниң делегациязы белеп.

Бо таварылганы ажыглаап Нью-Йорктуң чурттакчыларынга эң дээре күзээшкиннерни илергейлеп тур мен».

Съезд бүдүүзүнде

БЕЛГРАД. (СЭТА). Югославияның Коммунистер эвилелиниң X съездизинии бүдүүзүнде партия организацияларында отчёт-соңгулдалыг хуралдар эртип турар. Коммунистер эвилелиниң хоорайлар болгаш общиналар организацияларынга, ол ышкаш Косово деп автономнуг крайга конференциялар эртикидээн. Боснияның болгаш Герцеговинаның коммунистери боттарының ажылын съездилерге чугаалашкан.

Словенияның коммунистер эвилелиниң VII съездиги бодунуң ажылын Любляна доозкан. Ол съездиге югославиталы харылзаалар талазы-биле чугула айтырыгга хамаарышкан мелегелдин. Югославия-биле кожа чурттарда турар словен национал чонның байдалының дугайында мелегелди хүлээп алган. Съезд ТК-ның чаа составын сонгаан.

Черногорияның Коммунистер эвилелиниң VI съездизи Титоградка болуп эртикен. Съездиниң делегаттары югославол республиканың иштики политиказының талазы-биле чугула документилерни хүлээп алган болгаш чаа ТК-ны сонгаан.

Антифашистер митингизи

РИМ. (СЭТА). Фашистерге удурланган митинг Италияның Верона хоорайынга болган. Элээн каш политиктиг партияларның болгаш демократтыг хей-ниити организацияларының инициативазын ёзугаар ол митингиге удурланышкын шимчээшкиннинин мун-мун ажылчыннары, студентилер киришкен. Италь партизаннарның национал ассоциациязының даргазы А. Болдрини митингиге чүве чугаалаан. Фашистерге удур демиселге чурттуң демократтыг күштерини шыныы болуп турарын, неофашистерниң чимзенишкиннериге шиитпирлиг согуну таварыштырарына боттарының белеин илергейлээн. Митинг соонда оон киржикчилери хоорайның кудумчуларынга туктар болгаш транспарантылар түлүп ажаар арткан.

Югославияга аян-чорук

БЕЛГРАД. (СЭТА). ВДРниң Премьер-Министри Фам Ван Донг баштаан Вьетнам Демократтыг Республиканың чазак делегациязы Югославияда албанның аян-чоруун уламчылап турар. Югославия Социалистиг Федеративтиг Республиканың Эвилелдиң күүсеәкчи хуралының даргазы Д. Биелич вьетнам залчыларга аллар болдуруп, дүштеки тайлалганы арттырган. Д. Биелич болгаш Фам Ван Донг чүве чугаалаан.

Судтав ышаан

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Коммунистерни судтаар чорук Индонезияда уламчылап турар.

Аптара агентилелдин дыңнатканы ёзугаар алырга, Бандунг хоорайның суду Индонезиниң Компартиязының ТК-ның кежигүнү, Индонезияның Коммунистиг партиязының Барыын Ява можу комитединиң секретары Дахлан Риваиди бүгү назынында кора-бажыңга олуртур деп шиитпирлеп. «1965 чылдың сентябрь 30-ниң болуушкуннарынга» хамаарылгалыг нижидир дээш оны ёзу барымдаалап шиитпирлеп.

Сенаторнуң кыйгырыы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамга болгаш Камбоджага шериг дузалам-чыы баары-биле ажыглаш турар «тайбың херезинге аъш-чем» дээр программаны ажыглаарын соксадырынче сенатор Г. Хэмфри кыйгырган. Ол программаны боттандырары-биле тускайлаан бүгү фондунуң 44 хуузун амгы сан-хөө чылында Сайгонга болгаш Пномпеньге америк боо-чепектэри бээринге херек кырында ажыглаар деп турарын Хэмфри сенатка чүве чугаалап тургаш демдеглээн.

Швейцарияның депшилгелиг хей-ниитизи чиги улустуң маадырлыг демиселин деткип турарын илергейлеп, Чилиде шериг хунтазының кеминиг үүлгедиишкиннерин буруу шаап турар. Чили патриоттар-биле эп-сетинил маттыштырылгазының чысчаалы Женевага болган. Политика талазы-биле хоруглаттырганнарны хостаарын, ол чурт-ка демократтыг хосталгаларны катап тургузарын чысчаалганнар негээнмер.

ЧУРУКТА: чысчаалдың кирминчилери.

СЭТА-ның корреспондентизи П. ЕГОРОВТУҢ фотозу.

База катап аткылашкан

ДАМАСК. (СЭТА). Сириянын талыыл хайгааракчылары биле оларны кедеп чыткан израильдерниң аразынга улуг-дедир аткылажышкын болган. Сириянын шериг командылалынын медээзээни-биле 7 адырга аткылажышкын үезинде израиль шеригдер дириг күштен чидиргилиг болган.

Голлан бедиктеринде израиль болгаш сирия шеригдерниң үтер-бооларының улуг-дедир аткылажышкыны ийи-чартык шак үргулчүлеен. Израильдерниң элээн каш камгалал черлеринче болгаш белүк-белүк танкыларынче үтер-боо октары дөрт дегдилээн, 4 үтер-боо батареязын чок кылган.

ИДЕОЛОГТУГ ДЕМИСЕЛ

идеологтар удурданып келген болгаш удурланыы-даа турарлар. Совет күрүне уран чүүлдүң үнелиг байлактарыбиле солужарын, улустарының утаан-бодал талазы-биле удур-дедир байлакшыдарын, киижилер аразынга ак сеткилдиг харылзааны тургузарын улустар аразынга кожа-хелбээ харылзаалдарны тургузарынга эргежок чугула чүүл, тайбың догуннаашкын политиказының кол кезээ кыдыр көрүп турар. Ынчангаш бо талазы-биле харылзааларны калбартырынче кеззеде чүткүп турар. Бо дээрге бистиң партиябыс болгаш күрүневис чайгылыып чок угланышкыны-дыр. Ынчалзажок культура талазы-биле болгаш оскеда харылзаалар хорадыг, сандарадыкчы угланышкынын арыглаттынган турар ужурлуг. Ол харылзаалар улустар аразынга идегежир чоруктуң бижыглаан турар сорулгалыг.

Капитализм биле социализмниң аразында «идеология талазы-биле шуут эптеп чок чоруктуң» уржуундав ийи делегей системазы үр үеде тайбың догуннаашкын шыдавас деп бүзүредириң «соок дайынның» теоретиктери орлаңдажып турарлар. Идеялар аразында дайын чоруп турда, кандыг тайбың догуннаашкын түрүп болурул? Бир эвес «идеологтуг талазы-биле тайбың дуржулга» чарлаан турган болза, ынчан оске херек-тир, ынчан кады ажылдажылганы чорудуп-даа болгай эртик деп, олар чугаалажып турарлар. Ынчалзажок совет киижилер «идеологтуг дуржулга» дээр чүвениң алыс ужур-утказында-даа болгаш империалистиг буржуазиягa оон чүге херектиин-даа кончуг ёж билирлер.

Социалистиг чурттар капиталистиг чурттар-биле боттарының харылзааларынга ажыл талазы-биле критерийларны удурутула кылбайн, а «политиктиг прагматизм» дээр чүвени удурутула кылып алган турарын империализмниң идеологтары күзеп турарлар. Ол дээрге, хамыктың мурнуда делегей амыдыралының болуушкуннарын марксизм-ленинчи туруп-биле, эртемге үндезилеп көөрүнден ойталаар дээни ол-дур.

Ынчалзажок делегейге аңы талазы-биле идеологиядан дашкаар ындыг политика турбаан болгаш турбас-даа ужурлуг. Идеологтуг демиселден ойталаар дээр кандыг-даа кыйгырыг идеологтуг хорадыг дуржулгаларны, ынчан оске херек-тир, ынчан кады ажылдажылганы чорудуп-даа болгай эртик деп, олар чугаалажып турарлар. Ынчалзажок совет киижилер «идеологтуг дуржулга» дээр чүвениң алыс ужур-утказында-даа болгаш империалистиг буржуазиягa оон чүге херектиин-даа кончуг ёж билирлер.

Социалистиг чурттар капиталистиг чурттар-биле боттарының харылзааларынга ажыл талазы-биле критерийларны удурутула кылбайн, а «политиктиг прагматизм» дээр чүвени удурутула кылып алган турарын империализмниң идеологтары күзеп турарлар. Ол дээрге, хамыктың мурнуда делегей амыдыралының болуушкуннарын марксизм-ленинчи туруп-биле, эртемге үндезилеп көөрүнден ойталаар дээни ол-дур.

Ынчалзажок делегейге аңы талазы-биле идеологиядан дашкаар ындыг политика турбаан болгаш турбас-даа ужурлуг. Идеологтуг демиселден ойталаар дээр кандыг-даа кыйгырыг идеологтуг хорадыг дуржулгаларны, ынчан оске херек-тир, ынчан кады ажылдажылганы чорудуп-даа болгай эртик деп, олар чугаалажып турарлар. Ынчалзажок совет киижилер «идеологтуг дуржулга» дээр чүвениң алыс ужур-утказында-даа болгаш империалистиг буржуазиягa оон чүге херектиин-даа кончуг ёж билирлер.

Социалистиг чурттар капиталистиг чурттар-биле боттарының харылзааларынга ажыл талазы-биле критерийларны удурутула кылбайн, а «политиктиг прагматизм» дээр чүвени удурутула кылып алган турарын империализмниң идеологтары күзеп турарлар. Ол дээрге, хамыктың мурнуда делегей амыдыралының болуушкуннарын марксизм-ленинчи туруп-биле, эртемге үндезилеп көөрүнден ойталаар дээни ол-дур.

Ынчалзажок делегейге аңы талазы-биле идеологиядан дашкаар ындыг политика турбаан болгаш турбас-даа ужурлуг. Идеологтуг демиселден ойталаар дээр кандыг-даа кыйгырыг идеологтуг хорадыг дуржулгаларны, ынчан оске херек-тир, ынчан кады ажылдажылганы чорудуп-даа болгай эртик деп, олар чугаалажып турарлар. Ынчалзажок совет киижилер «идеологтуг дуржулга» дээр чүвениң алыс ужур-утказында-даа болгаш империалистиг буржуазиягa оон чүге херектиин-даа кончуг ёж билирлер.

Бо бүгү угаадыглар мегелоозун түүе дээрзи билдингир болбайн аан. «Идеологияның үзүү ажа бээр» дээр концепцияның кол сорулгазы марксизм-ленинчи ооредигин хажыдары, оны эргижирей бергеи ооредиг деп бадыткаары болуп турар. Ынчалзажок буржуаз теоретиктериҢ идии үндүрүп турары «олүн эртир идеологияжыдар» дээр кыйгырыглары амгы үениң капитализминиң ниитилел херегелдеринге дүгжүр идеяларны идии үндүрүп шыдаваын, марксизм-ленинизмниң алыс амыдыралчы идеяларынга буржуаз идеологияның удур туржуп шыдаар арга-шинек чогуи херечилел турар.

3.

В. И. Ленин буржуаз идеология-биле демиселге ниитилел болуушкуннарын партияжи туруп-биле, аңы талазы-биле көөрүп шыгыы негеп чораан. Идеологтуг демиселге кандыг-бир концепцияның алы теориязын аңы талазы-биле ужур-утказын илередири, оон кымга ажыктыын, кандыг аңгының эртежыктыгына бараан болуп турарын көргүзери эргежок чугула деп, Ленин ооредип чораан. Амгы үениң байдалдарывда, кажан марксизм-ленинизмниң удурланыкчыларының хей кезии демократтыгның база ниитилел депшилгезиниң талалакчылары болуп чагдының алган турда, кажан антикоммунистер «демократтыг социализм», «гуманныг социализм» дээр туруштардан демисежирин орааддажып турда, ол ленинчи айтыышкын амгы үеде улуг ужур-дүүлүг болуп турар.

Буржуаз идеология-биле демиселге партияжи, аңгы талазы-биле туруп чүгле буржуаз концепцияларны чүгле сойгалап илередирип неген турар эвес, а буржуаз пропагандаланың шын эвес, хажыдыышкынныг көргүзүп турар бөстүт болуушкуннарын эртемге үндезилеп ханы апалитаторин неген турар. Амгы үениң байдалдарынга эртем-техниктиг революцияның социал ужуктарының дугайында айтырыг чүгүлә черни келеп турар. Эртем-техниктиг революцияның дүүзазы-биле будурукчу күштериҢ хогжүдезинде болуп турар чаа-чаа болуушкуннарны молчукчу ёзу-биле көрбүшаан, буржуаз теоретиктер техникада «революсчу чоруктуң» хооредирип, а ажылчы чонпар массаларның аңаа идепкей чок болуруун бадыткап көргүзерин ораддажып турарлар. Эртем-техниктиг депшилге, амгы үениң үлетпүр будурулгезиниң технологиязының болган ориентластаашкынының ниитилешкээ капитализм биле социализмниң аразында кыягаар шүтүмүн чайгаарла арыдырыптар деп кандыгдаа бадыткап чок мөге-хоозуҢ идеяны тарадып турарлар.

Буржуаз идеологияга эптеп чок болурунуң дугайында ленинчи чагыгны удурутулга болдурбушаан, марксизм-ленинчи партиялар оппортунизмниң бүгү-ле хевирээринге удур шиитпирлиг демиселди чорудуп, оон идей-политиктиг будүүжүн болгаш социал үндезинин сойгалап илередип турар.

Сайзырангай социализм дугаында бистиң партиябыстың ажылдап кылган түңнелдерин, совет ниитилелдиң социал-ижы талазы-биле структуразының оскерилгезиниң дугайында болгаш ажыл-агыйның социалистиг системазының артык күштери-биле эртем-техниктиг революцияның чедиишкиннерин каттыштырарының тайында СЭКП-ниң XXIV съездиниң кылган түңнелдерин өөжоциспкек идеологияга удур демиселге теоретиктиг болгаш практиктиг улуг ужур-дүзээлиг болуп турар.

Делегейниң дүшкүүрүүл байдалының чевирлышкыны марксизм-ленинчи идеологияның калбак шавар халдаашкынына немедде аргаларны база тургузуп турар.

Социализмниң, бүгү революсчу күштериҢ таарымчалыг боттуг факторларын ажыглавышаан, марксизм-ленинчи партиялар коммунизмниң неалдарын, социализмниң улуг артык күштерин пропагандалаар талазы-биле улуг ажылды чорудуп, амгы үениң империализминиң адызындан идегеп чок будүүжүн, буржуаз идеологтарның капиталистиг тургузулгу мактап хөөредир чүткүлүл сойгалап илередип турарлар.

Марксизм-ленинизм буржуаз идеологияны чайлап чок тиидеп үнер, чүге дизе улустарның үдезин эрге-ажыктарынга болгаш күзел-соруунга дүжүп турар, амгы үениң чугула айтырыгларынга тодаргай харыларны ол берип турар.

С. ВИШНЕВСКИЙ.

философия эртемнериниң кандидады.

Милицияның

ажыл-херээ

ДАҢГЫРАККА ШЫНЧЫ БОЛУР

Неделяның анаа бир хүнү-Ынчалза-даа Моңгуш-Тайга райкүүскомунун иштики херектер килдизининг улут эвес коллективинге ол хүн онзагай, байырлал шинчилиг эрткен. Парад хептерни кеткен ажылдакчылар байырлалдыг минуталарны — Иштики херектер министерствозунун органнарынга албан эрттиреринип болгаш социалистиг Төрээн чуртунга шынчы болурунун даңгыраан бээринин харымсалгалыг минуталарын четтикпейн манап турганнар.

Кежээкининг чеди шак. Райониун Культура бажыңының көрүкчүлер залын чон доддур олурушкан. Райкүүскомнуң иштики херектер килдизининг ажылдакчылары анаа чыскаалышкан. Килдистиң начальниги, милиция лейтенантызы А. К. Сонп бүгү ажылдакчылар даңгыракты хүлээп алыры-биле чыскаалышкавыл ажылчы чоннар депутаттарының Моңгун-Тайга район Совединиң күүскомунуң даргазы О. Н. Лопсан-Сереңге илеткээн. СЭКП райкомунуң ийиги секретары К. Д. Монгушка сөс берген.

Совет эрге-чагырганың 50 ажыг чылдарының иштинде иштики херектер органнарының ажылдакчылары Төрээн чуртунга, чонунга кызыгаар чок бердингени-биле социалистиг хоолчу-дүрүмнү, эрге-чүрүмнү камгалап, боттарының хүлээлгезинге шынчы, арес-шудургу ажылдап турарын ол демдеглеп-шаанаан, килдистиң ажылдакчыларынга моон соңгаарги чедиишкиннерни күзээн.

Даңгырак хүлээп алышкыны эгелээн. Иштики херектер органнарынга ажылдап киргеш бодунуң чонунга, Төрээн чуртунга, коммунизминиң херезинге шынчы болурунуң даңгыраан бир дугаарында килдистиң начальниги, милиция лейтенантызы А. К. Сонп берген. Дараазында милицияның ажылдакчызы Б. Б. Хертек, Л. Ш. Монгуш, М. Ч. Куулар, С. С. Тостай, А. Ч. Хомушку болгаш өске-даа эштериниң даңгырак берген сөстери залга байырладыды-биле чаңгыланган.

Даңгырак — оларның ажылының хоолчузу. Ынчангаш ону бижиг сагып, аңаа дүүштүр ажылдаарының үлүүндурбае ёвулалы ол болган.

О. МАСПЫЙ-ООЛ.

Моңгун-Тайга район.

Совет Армияның хүн бүрү ажыл-херектери.

ЧУРУКТА: саперлар көвүрүг кылып тур.

А. СЕМЕЛЯКТЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧОДУРААА

Совхоз төвүнден ырак әвесте, чодураалар болгаш талдар холуй үнген бичии ойманга бистии суурнуң улугбиче чону хостуг үезин эрттирер, ыламгыя чазын экзамен дужаар дээн үеүкү классмарның өөреникчилери аңаа каап арыг агаарга кичээл катаптаар боорга ол черни «Чодураалыг-Сад» деп чон адаар апарган чүве.

Бир күзүн бызааларымны Чодураалыг-Садтың үстүнге эккеп каапп, ам-даа чамдык сыптарның бажында чодураа бар боор дээн бодал-биле олче ээптим. Сыптарга чоокшулап келгеш көөрүмге, өскелериниден хоорук турар ийи дөс сыптың бирээзи чок, чүгле балды-биле үзе шаап каан төвү агарып хөстүп тур. Чанынга халып чеде бердим, «чодураанын улуг уну чок, чүгле будуктары черде каткылай бертен чыдырлар. Чанында бир дөс чодураа «Эжим чок, ат болдум» дээн ышкаш халаа соксаал чокка ажылдап келген хоочун башкы Е. И. Житкова мынча дээн:

— Кажан бо школаны ажыткан баштайгы чылдарда амгы ышкаш өөредилге кабинеттери, четчир өөредилге херекселдери чок турган, уруглар. Ам силерниң эргецерде бүгү үүлдер бар-дыр. Силерден чүгле чаңгыс чүүл — тергиин эки өөредилге негеттинип турар.

Аныяк салгакчылар дугайын бистиң социалистиг Төрээн чуртувус улуг кичээнгейни салып турар. Оон чиик-ээн школа өөредилгезинден тодаргайы-биле көрүп болур. Совет эрге-чагырганың чылдарында Кызыл хоорайга барык ийи чыл болгаш-ла бир школа тутпуун турар-дыр.

Школаның чаагай чаңчылдары тургустунуп, улам быжыглып турар. Комсомол болгаш пионер организациялары башкылар коллективиниң эки өөредилге, үлетелгин сагыыга-чүрүм дээш демисселге оң холдары боош турар. Кандыгбир төөгүдүг болуушкунга, байырлалга утказыттыр эки өөренири, конкурс-маргылдаалары эрттирери чаңчыл апарган. Бо удаада база-ла мыдыг болган: тоску школаның чөрби чыл оонда өөредилге кабинеттериниң аразынга тергиин эки өөредилге дээш чарыш калбарган. Оон түнелиин үндүрерге бирги черии аяпын дыл кабинели (башкызы З. И. Рязанова), ийигиинин — биология кабинеди (башкызы Л. П. Санникова), а үшкүзүн — математика кабинеди (башкызы А. А. Кособокова) алган болган.

Бүгү-ле класстар, комсомол болгаш пионер организациялары юбилейге тураскаатказ хана солуннарны база делгээн. Аңаа эң-не каас-чараш, хевы утказыг, чечен болганы дээш 7 «б» класстың хана солуунуна бирги черии тывыскан. Ийиги черде — 8 «а» класстың солуну болган.

Школачыларның боттарының холу-биле кылган янзы-бүрү үүлдерининң делгелгезин база солун болган. Оон чүү сонуургап көрбес дээр! Даараан болгаш артаан уруглар эштери, аржыылдар, ыяш-даштан чазап, эптеп кылган дүрзү-хевирлер дээш чүү-даа бар. Оларны уруглар боттары эң-не үран-шевер арга-биле, кызымаккай килганнар. Эң ылангыя хой одарладып чоруур малчыныың овур-хевирин сиилбин кылганы чылганнарны дыка сонуургаткан.

Кежээнин түнелиинде школалың бот-тывынгыр белгүзиннеп байырлалдың концертин бараалгаткан. Олар боттарының ырыларынга, чечен шүлүктеринге аас-кежиктиг чаш назын дээш партияга, Совет хазакка кызыгаар чок өөрүп четтирипшкинии илередип турганнар.

В. ВАГЛАЕВА,
ада-не комитединиң даргазы.

ШКОЛАНЫҢ 20 ЧЫЛ ОЮ

Ол кежээ Кызылдың тос дугаар школазы ёзулуг байырлал шинчи кирип каастаттынмыкан. Уруглар болгаш аалчылар, башкылар хөглүг-омак чыглып турганнар. Чылганнарның аразында ол школаны оон мурнунда доосканнар болгаш аңаа ажылдап турган хоочун башкылар база бар. Оларның хөй кезиниң фото-чуруктары юбилейге уткуштур организастап, тургускан делгелгеде кестүп турар болду. Ол школаны доосканнарның хөй кезии—янзы-бүрү мергежилдиң специалистери апарган, Төрээн Тывазында ажылдап турар ийикче бистиң чуртунуң ангы-ангы хоорайларында өөренип турарлар. Олар шуптузу төрээн школазы-биле харылзаазын үспейн, оон-биле доктаамал чагаалажып турарлар. Ол дугайын байырлалга уткуштур кылган делгелгеден база көрүп болур.

Четтикпейн маңаан минута-даа келген. Школаның директору В. И. Глебова байырлыг кежээни ажыкташ, чылганнарга Кызылдың тоску школазының чөрби чыл болганы-биле холбаштыр изиг байырны чедирген. Ол алдарлыг юбилей-биле холбаштыр школаның өөреникчилеринге, педагогтарынга болгаш ол кежээге чалаттырган аалчыларга—аңаа башкылап ажылдап чорааннарга болгаш доозукчуларга школаның төөгүзүн база катап сагындырган.

— Келир үеде коммунизм тургузукчуларының дугаанында бистиң Коммунистиг партия болгаш Совет чазак улус сагыш салып турар — деп, В. И. Глебова чугаалаан.— Тыва АССР-ниң пайысылалы Кызыл чыл келген тудум-на улам чечектелип, оон чурттакчылары немежип турар. Үлетпүр, культура албан черлери көвүдээн тудум-на, улам хөй школа негеттиперни билдингир. Ынчангаш 1954 чылда, Совет Эвилелиниң составында Тываның эки тура-биле киргенинден он чыл ооңда, Кызылга тос дугаар школа ажыттынган — деп, ол чугаалаан.

Бо чылын Тываның ажылчы чоннары Советтиг Тываның үжеп чылын демделгээр. А кажан ол ССРЭ-ниң составынга кирип турда, Кызылга чүгле ийи школа турганын оратор чугаалаш, амгы үеде республикада школа четкизининг дыка калбарганын демделгээн.

Ол кежээ школаның адресинге, партияга болгаш Совет чазакка хаңы өөрүп четтирипшкинии сөстери аңаа чаңгыланып турган. Уруглар аас-кежиктиг, тайбың чалыы назын дээш, өөренирнинге, дыштанырынга бүгү-ле таарымчалыг үүлдерни тургусканы дээш өөрүп четтирипшкинии илередип турганнар.

Школаны ажыткан баштайгы хүнден эгелээш, аңаа үзүк-көргеннер. Кодаа Советтер ажылдакчылары херээжеңнер ажылын Шүй кодаа Советтиң канчаар удуртуу турарыбиле таныскып, «Аян», «Чедээш» болгаш «Хүнүгтеп» деп агитквартироларның ажылын база солуургааннар.

Үнүүшкүнүүт семинарның киржикчилериниң «Тээли» совхозтуң Найырал салбырында хову бригадазының ажылчыннары боттарының солун концертин көргүскеннер.

Б. БАРБА.

АЖЫКТЫГ СЕМИНАР

СЭКП Бай-Тайга райкому болгаш райкүүском чоокта аа «Мурнакчы» колхозтуң парткомунуң баазазынга районнуң ажыл-агыйларында болгаш албан организация черлеринде партком болгаш партия эге организацияларының секретарларының, кодаа Совет даргаларының, секретарьларының семинарын эрттирген. Семинарга «Партия комитединиң удуртукчу болгаш башкарыкчы күүжү», «Тыва АССР-ниң кодаа Советтер комсомол комитединиң секретары Светлана Самбый-оол олар кылганнар. Семинарның киржикчилери арга-дужулга солчуушкунун база кылган. Партия организацияларының секретарьлары парткомунуң иштики ажылы-биле болгаш чамдык албан организация черлеринде коску агитацияны канчаар дериң кылганын көргеннер. Кодаа Советтер ажылдакчылары херээжеңнер ажылын Шүй кодаа Советтиң канчаар удуртуу турарыбиле таныскып, «Аян», «Чедээш» болгаш «Хүнүгтеп» деп агитквартироларның ажылын база солуургааннар.

Үнүүшкүнүүт семинарның киржикчилериниң «Тээли» совхозтуң Найырал салбырында хову бригадазының ажылчыннары боттарының солун концертин көргүскеннер.

Б. БАРБА.

МЕРГЕЖИЛ БЕДЭЭН

Номчукчунуң бодалы

Салчак Моллургының «Аялга» деп чаа чыындызында шүлүктерни, балладаларны база «Чинчи» деп шүлүглелди номчаашаң, кижи үр-ле боданып кёлир. Сагыш-сеткилге чогаалдарның дээштерин бодаарга, номнуң солун болганы-ла ылап. Авторнуң күзели мындыг кижи:

Шүлүүмде сос бүрүзү-ле
Чүрек дег соп, тыныш, шимчеп, мырап үнүүн,
Чүгле дөрт сан одуруу-ла
Шүлүглел дег дыңналын
дээш иженген мен.

Онаа-ла одуруглар, үнелиг-ле мүзел. Ону автор чедип ап шыдаан бе мынаш? Ойзун канчаар, бодалымны дорту-биле чугаалазымза эки боор: шүлүкчү соругазынга бүрүнү-биле арай-ла четпейн барган. Ынчалзажок номда солун чогаалдар хөй. Ылаңгыя күшажыл темазынга «Тайганың кылыы», «Аът», «Чымыш» деп балладаларда уран-чечен литературулуг арганарны ажыглааны солун. «Тайганың кылыындан» бир строфаны көрөэл.

...Соокка кожээп малды дораан хөлзетпес дээш,
Чоогундан тегергилеп шинчилээннер.
Чиңнежишкен кодан оттуп, шимчээлекте,
Чириктен хүн алдын кирбини шөе берген.

Өске балладада:

...Сагыжымда дуңмай-биле маргыжар дээш,
Сараат чирлип, сыңгаашывлаа билбээн болдум.
Чаагай чыттыг сиген тыныш, чайгатпышаан,
Чагган бүрү даажын дыңнап, чаңып ор мен.
(«Аът»).

...Сигенчилер шынаа дургаар
Далаш, чиик-чиик карбаа орда,
Шимчээшкиннер бир ай, демниг
Танцылаан дег аянныг-даа.
(«Чымыш»).

Эртенги хүннүң үнүп орарын баштайгы строфадан, күскү чурумалды ийиги строфадан, чайгы өөрүшкүлүг ажыл-иштиң үезин үшкү строфадан дораан эскерип каар бис. «Чагган бүрү», «алдын кирбинин...» дээн чижектиг метафораларны эки ажыглаан. Салчак Моллургының бо-ла темага бижээн «Алдын үжүк» деп кыска шүлүү бар. Баштай кижи номчуурга, «алдын» деп сос-ле хөй катаптаттынар. Ынчалза-даа көрүңер:

Алдын үжүк,
Алдын холдар
Аяжок-ла хаңы утка! —
Алдын мшкаш оңмас сөстүг
Алдын чогаал керек дээн-
дир.

Хаңы уткалыг одуруглар, будулчак чүве чок. Мындыг таварылгада, сөстүг катаптаары багай эвес. «Надия», «Аялга» деп документалдыг кыска чогаалдарны шүлүкчү уран арга-биле тода чуруп көргүскен.

Салчак Моллургының бо номунда бичии база школачы уруглар тарышкан «Саглай биле Саглаш» деп шүлүү эки бижиттингеш, сөс-домаа билдингир болган чечен.

Шуткумал дег ийистериң
Чаңы үнген—кайган хаммас
Шулуңладыр чугаалажыр
Чаяңнадыр самнагылаар...

Ынакшыл темазынга бижиттинген алзоң каш кыска хемчээлдиг шүлүктерни чыындыдан база номчуур бис. Оларның аразында «Төнек шаамның алдаг-онаан богун сактып», «Адаң-сурап амырмендим айтырыг каан» деп чогаалдар кижиниң сеткилинге бир-ле үнелиг иети артгырып каар.

Оон-биле кады номда чамдык четпестерни эскерип каар бис. Авторнуң чогаадыкчы ажылының темазы улуг-ла мөгелбейн чаңгыс черде дээскиниң айтырыг каан» деп чогаалдар кижиниң сеткилинге бир-ле үнелиг иети артгырып каар.

Оон-биле кады номда чамдык четпестерни эскерип каар бис. Авторнуң чогаадыкчы ажылының темазы улуг-ла мөгелбейн чаңгыс черде дээскиниң айтырыг каан» деп чогаалдар кижиниң сеткилинге бир-ле үнелиг иети артгырып каар.

Бо одуругларның туружу чүге үзүк, аразында харылзаа чогуа? Домак чаңгыс, а ийи аңгы болуушкун көргүстүнген. Баштайгы ийи одуруг үүлге талазы-биле тонген турган болаа эки, азы «чаап» деп сөстүң соонга хөй точка салыр турган чевирлиг, оон башка мырыңай домактың тургузуу шын эвес деп болур.

Авторнуң «Тайганың кылыы» деп балладазында хүзөнген ажылынга бердингеп, дуржулгалыг хойжунуң күштүг тура-соруу, чаныш-сыныш чогу бадыткаттынган-даа болаа, ук балладага С. Молдурга база таарымча чок мындыг строфа киргнеп:

Чаъска кедер, түдүп бөргүг брезент тону,
Шалың-елге чалаттынган резин идии
Көк-моон кылдыр оде берген ийи кижи
Көшкелигде сараат салып чоруп турган.

Ол сигенин кажан-даа сараттавас деп үвени балыр бис, ол ирин-бакшыраң каар, малга чем-даа болбас-ла болгай.

«Чымыш» деп балладаның темазы үстүнде көргенивис чогаал-биле база дөмейланнээр. Ук чогаалдың ийи дугаар кезээнде үшкү строфа болуунуң туружунда эвес, хенертен кире халыы келген. Ону шүлүкчү ол-ла эгезинден сөөлүүге аппарып салган болаа тааржыр кире.

Номда эң улуг чогаал—шүлүглел бар. Оон кол маадырлары Дүрген-оол биле Чинчи. Автор ол ийи кижиниң аразында харылзаазын, ынакшылын көргүскен. Ынчалзажок ынакшыкшак аныяктарның катап ужуражырынга чүү шаптыктаанын автор көргүзүнээн. Сөөлүүде барып улгады бергеш, олар ужуражып кедирлер. Чинчи биле Дүргенсоол тус-тузунда аңгы өг-бүдеглиг деп билдинер. Алды одурулган бижээн тозап кире строфа шүлүглелге чүгле ону көргүзүп каары хомудавчыдыр. Биче эвес хемчээлдиг бо чогаалда массалыг номчукчуларга ажыктыг, өөредилгиг чүүл барык-ла чок, ынчангаш идейлиг утказы кызыы болу бергеп деп бидим.

Ийи-чаңгыс четпестерни санаваска, Салчак Моллургының шүлүктериниң «Аялга» деп аттыг чыындызы номчукчуларның сонуургалын хайыктырары чугаажок. Оон авторунуң шүлүк чогаалының янзы-бүрү уран аргаларын хостуг ажыглап, чогаалды номчукчуга дээштиг кылдыр бижип билирин көөр бис.

М. ХАЙДЫП,

Кызылда күрүнениң педагогика институдунуң студентизи.

·СПОРТ· ·СПОРТ· ·СПОРТ·

Шайбалыг хоккей талазы-биле делегей болгаш Европа чемпионадында

Эртикен пятницада Финляндияның найысылалы Хельсинкиге шайбалыг хоккей талазы-биле делегей болгаш Европа чемпионадының эгелээн. Ында алды чурттарның — ССРЭ, Чехословакия, Герман Демократтыг Республика, Польша, Швеция, Финляндияның шилиндек командалары киржип турар.

Баштайгы хүн дөрт командада ойнаан. Чехословак хоккеистер Польшаның командазын 8 : 0 санга утказын. Ол ийи команда моон мурнунда беш катап ушурашкан болгаш ЧССР-ниң командазы үргүлчү удуп ап турган. Совет хоккеистер ГДР-ниң командазынга удур бодунуң эң шылыраан ойнакчыларын үндүргеп. Оонның түңнелиинде ССРЭ-ниң командазы 3 : 0 сан-биле тиилээн.

Апрель 6-да Швецияның командазы полактарны 4 : 1 санга утказын. ГДР биле Финляндияның командаларының аразында маргылдаага финнер тиилээн.

Воскресеньеде Швеция биле ЧССР-ниң командалары ойнаан. Аңаа чехословак хоккеистер 3:2 сан-биле тиилеелеге четкен. Финляндияның командазы совет спортчуларга 1 : 7 санныг аштырган. Бистиң хоккеистеривистен командаңың капитаны Михайлов биле шилиндек командага баштай киртен Капустин ийи-ийи шайбаны киирген.

ССРЭ биле ЧССР-ниң командалары ам дөрт-дөрт санныг.

СЭТА-НЫҢ СПОРТ МЕДЭЭЛЕРИ

● **ВОЛЕЙБОЛ.** ЦСКА-ның волейболистери беш катап улаштыр ССРЭ-ниң чемпионну болган. Олар бо удаада ол тиклелгезин эрткен воскресеньеде чурттуң бирги черии дээш маргылдаанын доостур хүнүвүн мурнуу чарыында 3 : 0 санга утказ, хуусаалга Ленинградтың динамочуларын эрте чедип алган. Ам армейжилер ССРЭ-ниң он чеди дакпыр чемпиону.

Херээжеңнерниң волейбол чемпионады уламчылавышаан. Ворошиловградтың «Искра» командазы мурнап турар.

● **ГИМНАСТИКА.** Лондонпуң Уэмбли стадионунга эрткен делегей маргылдаазынга совет гимнаст Ника Дронова тергиин эки көргүзүглүг болган. Ол 47, 45 санны алган. ГДР-ниң спортчузу Шеффер-ден 10,55 сан мурнай берген.

● **ХААК.** Рудный чурттуг 29 харлыг Иван Гаранин хаак сезонун чедиишкинниг дооскан. Бүрүнгү Кандалакшага болган маргылдаага ол шылгаран. Спортчу 70 километрни 4 шак 15 минута 52 секундада эрткен. Ынчангаш 1974 чылда хаакка маннаавынын ССРЭ-ниң чемпионуның сөөлгү медалын чаалап алган. Федор Симашев ийиги черни эзелээн. Бо маргылдаага чурттуң 118 эң шилиндек хаакчылары киришкен.

● **ХОСТУГ ХҮРЕШ.** Совет болгаш америк спортчуларның аразында хостуг хүреш талазы-биле чанчыл болган алды ужуражылгазының түңнелиинде совет мөгелер алды тиилеелеги чедип алган. АКШ-ка эрткен түңнел ужуражылгага совет мөгелер тиилээн.

ЧЕМПИОНАТ ЭГЕЛЭЭН

«Спартак» эки тура спорт инитилелиниң республика чемпионун ат дээш шилиндек шыырааччыларның маргылдаазы эгелээн. Ында мастерге кандидат Моңгун Адыг-оол болгаш оң үш бирги разрядчы киржип турар. Олар болза (дүгаар аайы-биле) Н. Онуфриев, Х. Ондар, Д. Канчыыр, А. Далаа, Ю. Сенгелов, Б. Ооржак, С. Панов Л. Мохов, В. Бузыкаев, Д. Бурхинов, Н. Чыргал-оол, К. Тутаржик, К. Сали.

Инитилелиин чанчыл болган бо тоску чемпионадынга 10,5 сан алган ойнакчы бир кандидат баллды чедип ап шыдаар.

Болуп эрткен ийи салыгда Хеймер-оол Ондар Тутаржикты, Онуфриевти, Леонид Мохов Сенгелову, Ооржакты, Николай Чыргал-оол Адыг-оолду. Канчыыры үткулаан, 2-2 сан алганнар. Хоочун ойнакчы Александр Даваа баштайгы хүн Бузыкаев-биле хайымнашкаш, дараазында салыгда Бурхинову үткан.

О. ИРГИТ.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын утланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температуразы даглыг районнарга 2—7, өскелериниң 11—16 градус чылыг болур.

Кызылга өдүр будуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын утланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температуразы 11—13 градус чылыг.

Күштүглер тиилээн

Кызылда күрүнениң башкы институдунуң бирги черии дээш хостуг хүрешке маргылдаа ийи хүн уламчылаан. Түңнелиниң команда аайы-биле бирги черии физика-математика факультеди алган. Филология факультеди, белеткел болуу ийиги, үшкү черии эзелээн.

Денги аайы-биле бирги черии физика-математика факультеди алган. Филология факультеди, белеткел болуу ийиги, үшкү черии эзелээн.

Денги аайы-биле бирги черлери Иван Ооржак, Ондар Оюн-оол, Александр Оюн, Олег Доржу, Мортуй-оол Билчии, Вячеслав Кара-Тоннуг, Геннадий Симаков олар алган.

Бирги, ийиги, үшкү черлерни алган мөгелерге шаңналдарны тывыскан.

Тиилекчилер июль 14-те Махачкала хоорайга болур башкы институттарының аразынга хостуг хүреш маргылдаазынга киржирлер.

Б. БОЛАТ-ООЛ,
маргылдаанын киржинчизи.

Телевидение

АПРЕЛЬ 9-ТА
КЫЗЫЛДАН

18.00—«Кижилер болгаш космос». Хроника-документалдыг фильм. 18.50—Уругларга. Мультфильмнер. 19.10—Телемедээлер. 19.20—«Ырак Согдиананың чери». Кыска фильм. 19.30—«Чарыы оду чалбыыттазыны». Дамчыдылга. 20.00—«Аль-Фараби». Эртем-шептередилгелиг фильм. 20.20—«Хаматы каңгалалының билиглерин—кижи бүрүзүнге». Дамчыдылга. 20.30—«Сандружиниктер, өөренивер!» Кыска фильм. 20.40—Телемедээлер. 20.55—Чарнандар, реклама. 21.00—Тыва АССР-ниң телевидение болгаш радио комитединиң симфония оркестриниң концерти. 21.40—23.00—«Орунтар аңгы-аңгы болгай». Уран-чечен фильм.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

Кино

АПРЕЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Аяның Хуарес» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чорвен биле Скроллан» 9.20, 11.05, «Чагыртаанныр» 12.50, 14.30, 16.10, «Бистиң бажыңывыс мында» (2 сериязы кады) 17.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Далай дүвүнде хоорайның дилекчилери» 15.00, «Ышкындырган миллионнар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сөөлгү минутага чедир» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Али-баба болгаш дөрткен дөрбечилер» 16.30, «Алдын бозага» 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шегиянкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килизиниң 23-54, карыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи аныыраа килизиниң 37-13, культура килизиниң 23 51, кодаа ажылагый килизиниң 21-47, үлетүр килизиниң 22-64, чагаа килизиниң 41-27, информанда база совет тургузуг килизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн бартаанда 32-75 телефончe долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 653

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шегиянда-Кравченко кудумчузу бажың № 1) ТС—00166.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 84 (9459) | Среда, апрель 10, 1974 чыл | 1925 чылдан үнелезиттингел. | Өртээ 2 коп.

Л. И. БРЕЖНЕВ МУДЖИБУР РАХМАННЫ ХҮЛЭЭП АЛГАН

Апрель 9-та СЭКП ТК-ның Чиргиве секретары Л. И. Брежнев Кремльге Бангладеш Улус Республиканың Премьер-Министри шейх Муджибур Рахманны хүлээп алган.

Л. И. Брежнев биле М. Рахманның аразынга пайыралдыг болгаш чүректиң ханылыдан байдалга эртикен беседа үезинде Совет Эвилели биле Бангладеш Улус Республиканың аразында тарылзааларны моон соңгаар хөгжүдүрииң арга-арының база од ышкаш амгы делегей байдалының әң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналга солчулгазы болган. Чугаалашкан айтырыглар талазы-биле ийи талаларның туружупун долу чаңгыс эптиий санал-оналга солчулгазы коргускен. Ийи чүрттүң улустарының чаагай чоруу, империализмге болгаш неоколониализмге удур, тайбың болгаш социал дешилеге дээш демиселдиң эрге-ажыы дээш Совет Эвилели биле Бангладеш Улус Республиканың аразында пайыралды база бүгү талалыг кады ажылдажыгланы улам хөгжүдериниге талаларның түткүлдүү демдеглеттингеп.

Оон бодунга болгаш оон өг-бүлезиниң кежигүмнеринге Совет Эвилелиниге көргүскен сагыш човаашкын болгаш чыыт үткүп хүлээп алышкын дээш чүректиң ханызындан өөруп четтиргенин Муджибур Рахман илиргейлээн.

Л. И. Брежнев Премьер-Министрге чаагай кадыкшылды, бангладеш улустуң чаагай чоруу, тайбыңның хөрээ дээш ажыл-чорудулгазынга моон соңгаар-даа чедишкиннерлиг болурун күзээн.

Беседага киришкеннер: СЭКП ТК-ның Чиргиве секретарының референтиви Е. М. Самотейкин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Мурнуу Азия кылдызының эргелекчиниң хүлээлгезин күүседип турар В. П. Степанов, а од ышкаш Бангладеш Улус Республиканың ССРЭ-де элчизин Ш. Рахман, Премьер-Министрниң секретары А. Рахим, Бангладештиң ДХМ-ниң Чиргиве директору М. М. Р. Карим. (СЭТА).

А. Н. Косыгинниң Муджибур Рахман-биле беседазы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Бангладеш Улус Республиканың Премьер-Министри шейх Муджибур Рахман-биле дүүн Кремльге ужуражып, оон-биле беседа кылгаш.

Совет Эвилелиниң болгаш Бангладеш Улус Республиканың аразында кады ажылдажылга болгаш пайыра харылзааларын улам ынай калбартып, бижиглаарының айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарны пайыралчы байдалда солчуп, делегейниң чамдык чугула айтырыгларын, чижээ, Мурнуу Азиага байдалды улам ынай чогумчудары-биле холбаалыг айтырыгларны база корген.

Санаторийге эмнелге курузуунуң болгаш дыштанылга соонда М. Рахманның кадыкшыл байдалының эки болуп турарынга А. Н. Косыгин сеткилин хөнгээн илиргейлээн.

Н. В. Подгорныйның Ж. Марше-биле ужуражыышкыны

ПАРИЖ. (СЭТА-ның тускай корр). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Франция Республиканың Президентиин Ж. Помпидунуң мөчээнинге холбаштыр Парижке эрткен тускай ёзулалга киржип турган үезинде ФКП-ниң чиргиве секретары Ж. Марше-биле ужурашкан. СЭКП-ниң болгаш ФКП-ниң аразында аксы-дүжүмда кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдер айтырыглар талазы-биле санал-оналсолчуушкуну ужуражышкын үезинде болган.

Ужуражышкын ийи партияларның аразында харылзааларга дүжүп турар пайыралдыг болгаш чүректиң ханызындан байдалга эрткен.

Ужуражышкынга киришкеннер болза, француз таладан—Политбюронуң кежигүннери, ФКП ТК-ның секретарлары Р. Леруа болгаш Г. Плиссоне, ФКП ТК-ның кежигүнү, ФКП ТК-ның даштыкы политиктиг киллизиниң эргелекчизи Ж. Канап; совет таладан—СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. А. Кириллин. СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Францияда элчизин С. В. Червоненко, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының дузалакчызы В. В. Кортунов.

ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫ ПАРИЖТЕН ЭЭП КЕЛГЕН

ПАРИЖ. (СЭТА). Франция Республиканың Президентизи Жорж Помпидунуң мөчээни-биле холбаштыр албан хуузунуң ёзулалынга киришкеш, ССРЭ-ниң Күрүне делегациязы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный (делегацияның баштыңы), ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. А. Кириллин составтыг Парижтен Москваже үнүпкен.

Орли аэродромга делегацияны юстицияның күрүне министри болгаш Францияның тацмазының кадагалакчызы Жан Тэттэнже база албанныг еске-даа кижилери, а од ышкаш ССРЭ-ниң Францияда элчизин С. В. Червоненко олар үдээн.

* * *

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный баштаан ССРЭ-ниң Күрүне делегациязы Парижтен апрель 8-те Москвада ээп келген. Франция Республиканың Президентизи Жорж Помпидунуң мөчээни-биле холбаштыр албан хуузунуң ёзулалынга ол делегация киржип чораан.

Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шимээн Внукобо аэродромга ол делегацияны эштер Ю. В. Андропов, М. С. Соломенцев болгаш албанныг еске-даа кижилери уткаан.

КӨСКҮ АГИТАЦИЯ

Партия организацияларының идей-политиктиг болгаш кижизидилге ажылынга көскү агитация чугула черни эдеп турар. Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында-ла В. И. Ленин көскү агитацияны, оон дээштиин ажылчыннарның революсчу медерелин бедидерииге ажыглаарын докгаамал саналдап чораан.

Бистиң партиявыс чүрттүң болгаш совет улустуң мурнунда туруп турар улуг экономиктиг база социал-политиктиг сорулгаларны боттандырар херекке ажылчыннарны, колхозчуларны, интеллигеңциияны мобилизастаарынга көскү агитацияның бүгү-ле хевирлерин ажыглаар талазы-биле байлак дуржуганы чедип алган. Амгы үеде СЭКП-ниң XXIV съездизиниң, партия ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин база Плешумга эш Л. И. Брежневтиң чугаазын таныштырар, таныштырар талазы-биле ажылга көскү агитацияның бүгү арга-хевирлерин калбаа-биле ажыглаан.

Совет иниплелдиң хөгжүлдезиниң амгы үе-чадаазында көскү агитацияны ажыглаарының аргазы канчаар-даа ажок калбарган. Ону бүдүрүлге черлериниң цехтеринде, кызыл-булуңнардан, хөвү турагларындан, фермалардан эгелээп хоорай, суурларның кудумчуларын, поллерии, албан организацияның база культураның бажыңнарын, школаларны, эмнелге черлерии, байырлал хүннеринде чыскаалчыларның колонналарын чараштыр каастаарыпга чедир ажыглап турар.

Бистиң республиканың Каа-Хем районунуң, Ак-Довурак болгаш Хөвү-Аксы комбинаттарының партия организацияларының көскү агитацияны, оон хевирлерин социалистиг чарыпты калбартырынга, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүүн бедидерииге, ажыл-ишчилериниң бедик организастыг, корум-чурумнуг болурунга дээштиг ажыглап, ажыктыың чедип ап, ону үргүлчү чаартып, таарымчалыг көскү черлерге ажыглаар чоруукче докгаамал кичээнгейни салып тураралар.

Оон-биле чергелештир агитас-массалыг ажылдың бо хевириниң хөй янзы аргаларын бистө долузу-биле ажыглавас, харын-даа оон кижизидикчи болгаш организакчы ролюн чедир үнелевес барымдаалар ам-да бар. СЭКП Бай-Тайга, Улуг-Хем, Тес-Хем райкомнарыпың база Кызыл хоорайның бүдүрүлге болгаш тудуг черлериниң чамдык партия организацияларының ажыктыың бедидериигге, эт-хөреңгиниң камналгалыг аалдарынга база күш-ажылчы корум-чурумну бижыглаарынга, база мурнакчыларның арга-дуржулгазын пептередип тарадыр сорулгаларны шиитпирлөөрүпге көскү агитацияны, оон янзы-бүрү хевирлерин коткак ажыглап турар.

«Найырал», «Россия», «Доң-Терезии», «Хемчик» совхозчарының топтеринде болгаш салбырларында база Бии-Хем районунуң Ээрбек, Сесерлиг суурларында көскү агитацияны көрүп чок байдалда. Кодээ ажыл-агый : бүдүрүлгеииниң экономиказын, оон культуразын моон соңгаар сайгырадыр талазы-биле ажыл-ишчилерге ол ёзулуг киигырыг болбайн турар. Хөй-хөй ажыл-агыйларның девискээринде, харында чамдык район, колхоз, совхоз топтеринде көскү агитация — коргузуг самбыралары, транспарантылар, плакаттар, лозуңнар, кыйгырыглар, сатириктиг журналлар дээш оскеда чүүлдер чараш эвес, шынары куду, корүп чок белеткеттинген, оларны ай-айы-биле чаартыпс чоруктар бар.

Чоокта чаа СЭКП ТК коммунистиг кижизидилгеге көскү агитацияның ужур-дузазын болгаш ролюн бедидер, талазы-биле тускай доктаалды хүлээп алган. Көскү агитация, оон янзы-бүрү хевирлери партия организацияларының идей-политиктиг ажылының дайынчы участогу болуп, Совет күрүенің амгы үе-чадада хөгжүлдезиниң онзагай чүүлдериие болгаш совет кижилериң билиниин, культуразының болгаш эстетиктиг негелдеринің деңгелинге дүүштүр көскү агитацияны моон соңгаар калбартырын ол доктаалда айыткан. Кол чүве чүл дээрге, партияның позиказын, тоску бел чылдың планнарын, оон чедишкиннерин, ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын база тодарадыкчы 1974 чылдың планнарын, социалистиг хүлээлгелерии күүседириие утланган пропагандаиы күштелдирер дээш көскү агитацияны калбартыры болур.

СЭКП ТК-ның доктаалынга үндезилээп, партияның Тыва обкомунуң бюроазу көскү агитацияны организастаарын ажыглаар, оон дээштиин бедидер талазы-биле доктаалды база хүлээп алган. Республиканың ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң чедишкиннерин көскү агитацияның күжү-биле тодаргай коргузер херек. Оон бүгү-ле арга-хевирлерии ажыглап тургаш, социалистиг чарыпты калбартып, тодарадыкчы чылда хүлээп алган хүлээлгелерии чедишкиниг күүседириие кыйгырып турар коргузуг самбыраларын, плакаттарын, транспарантыларын, кыйгырыгларын, лозуңнарын, панноларын, ёолуп витрипаларын амгы үеиин негелдеиинің деңгелинге дүүштүр организастаары партия, комсомол, профсоюзтар организацияларының болгаш ажыл-агый удурткучуларының кичээнгейиин төөпге турар ужурлуг.

Оон-биле чергелештир көскү агитацияның кижизидикчи, организакчы болгаш мобилизакчы ролюн бедидер, бистиң бурунгаар базымывыска шантыктап турар, корум-чурум үрээр, арагалаар, хулганнаар, ажыл шагы үзер, оорлаар чоруктарны, эргиниг артымыкшиларын шүгүмүдеп коргузериие чидиг состуг, откүт үнүг сатириктиг көскү агитацияны ажыглаары чугула.

Көскү агитацияның шынарын бедидер, дээштиин чедип алыр сорулга-биле районнарга, культура албан черлериниң шугуму-биле оон көрүлде-конкурстарын эрттирери, чурукчу-каастакчыларның өөредилгезин доктаамал организастаары негеттиниң турар. Совет Тываның 30 чыл болур оюнга уткуптур партия обкомунуң бюроазу районнарга болгаш Кызыл хоорайга көскү агитацияның көрүлдезин эрттирерии сүмелээн.

1974 чылдың июнь 16—ССРЭ-ниң Дээди Совединиге сонгулга хүнү, а октябрь айда Совет Тываның 30 чыл оюн болур. Бо улуг политиктиг болуушкушнарга холбаштыр көскү агитацияны улам экижидерп партия, комсомол, профсоюзтар болгаш оске-даа хөй-ниити организацияларының дөрт хүлээлгезин болур.

ТАЛАНТЫНЫ — ЧОНГА

ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң съездиин апрель сессте ажылын доозган. Бистиң уран чүүлдүп мурнунда тургустуунган улуг сорулгаларны боттандырарынчо чогаадыкчы күштерии мооңнээрииче чурттуң бүгү композиторларын болгаш музыковедтерии кыйгырган резолюциияны съезд хүлээп алган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиг байырлыг чагаазы олар улуг кодурлуушкунувуг хүлээп алган.

* * *

ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар черииниң пленуму баштаар черииниң бирги секретарыпга Т. Н. Хренниковту сонгаан.

(СЭТА).

ДЫҢНАДЫГ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национал'ар Советиниге сонгулга талазы-биле Тыва АССР-ниң сонгулга комиссиязы Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бажыңының үшкү каъдында турарын дыңнатты. Телефону № 34-00, 34-25.

* * *

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Советиниге сонгулга талазы-биле Кызылдың № 409 сонгулга округунуң сонгулга комиссиязы Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бажыңының ийиги каъдының № 30 өрээлде турарын дыңнатты.

Телефону № 31-26, 47-37.

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА БЕЛЕТКЕЛ

СУГГАТЧЫЛАР ЧЫГЛЫП КЕЛГЕШ...

Чөөн-Хемчик районнуң тараалаң ажыл-агыйларының бирээзиниге «Сүт-Хөл» совхоз хамаарыр. Часкы хөвү ажылдарының чоокшулап орары-биле холбаштыр совхозтуң директиязы суггатчыларның семинарын эрттирген. Аңаа совхозтуң Киров, Ишкин болгаш Кызыл-Тайга салбырларының суггатчылары, бригадирлери, учётчиктери киришкеннер.

Гидротехник Виктор Хүлер-оол, кол агроном М. Дукур-оол олар хөрээнүнүң болгаш сугнуң тургузуун, оларның шынарын, черии суггарарының аргаларын, тарылга шөлдериниң структурлуг тургузуун, кайда кандыг хөрээни барын чыылганнарга тайылбырлап бергеннер. Ол ышкаш хоочун суггатчы Ондар Ыймажап бодунуң байлак арга-дуржулгазын эш-өөрүнге чүтаалап берген.

Семинарның ажылынга Кыргыс Май-оол, Күжүгет Арапгап, Тюлюш Борбак-оол, Куулар Баазаң болгаш ескелердаа идепкейлиг киржип, боттарының сонуургаан айтырыгларын салганнар.

Семинарның киржикчилери социалистиг чарыпты улам калбартып, аразында чарыштыг ажылдарының чугулазын айтып турганнар. Ынчангаш суггатчы звеноолар аразынга социалистиг чарышты организастап, чаңгыс деминг ажылдаарын олар дүгурушканнар.

* * *

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң баштаар чери, партия организациязы суггатчыларның, трактористерниң семинарын эрттирген. Семинарга 63 кижи киришкен.

Эрткен чылын Хердек Арбай-оол, Салчак Кара-оол, Баавыл Ак-оол болгаш ескедаа суггатчылар эки ажылдап, бир гектардан-на 16—17,5 центнер дүжүттү өстүрүп, социалистиг чарышка типлекти болуп үнгеннер. Трактористер Хомушку Кызыл-оол, Саая Доштуг-оол 1 хүн нормазын 130—140 хуу күүседип, техниканы камнаг чоруун көргүскеннер.

Семинарның түңнелинде чамдык трактористер болгаш суггатчылар социалистиг хүлээлгелерии алганнар. Чижээ, Дары-Хөө Озук-оол, Чамзы Оолак часкы сезон үезинде 500—500 гектар черге тараа культураларын чажарын хүлээнгеннер. Суггатчылар Салчак Кара-оол, Куулар Алдыоол чайгы үеде 30-30 гектар шөлдүң тараазын суггарып, бир гектардан-на 18 центнер дүжүттү алырын хүлээпгеннер.

С. КАРА-САЛ.

СЕПТЕЛГЕ ДООЗУЛГАН

Ховуларыны шыпкан ак хар часкы хүннүң чылыг хереллиге көгерти эрип эгелээн. Черииң кыры карарып эгелээрии билек, механизатор бүргүзүпүң сагыш-бодалы дөстүпмейн турары билдингир.

Часкы тарылга эң харыы-салгалыг ажыл ол, ону кайы хире эки эрттирип алыр болдур, оортан күш-ажылдың үредүнелги билдинер, чаагай дүжүттүң салым-чолу шиитпирлеттинер дээрзин «УТКА 25 чылы» совхозтуң механизаторлары эки билир. Ынчангаш олар бо чылдың часкы тарылгазынга мурнунда чылдарныңдан эки белеткеннер.

— Ховуга ажылдаар бүгү тракторларның барык алдан хуузу септелгеге кирер ужурлуг турган . Септелге ажылын чорударының айтырыын бүгү талалыг өөренип көргеш, бо чылын ону чедишкиниг кылган деп мактанышкын чокка чугаалап болур бис. Ол дугайын тодаргай саннарга көргүзейн — дээш, МТМ эргелекчизи Александр Никитич Неволин чугаазын уламчылады:— Септезе чогуур 36 тракторларны дооскаш, салбырлар аайы-биле чедирген. Механизатор кадрлар бистинде четчир. Андазыынар, сеялкалар база белеп. Кывар-чаар материалды магадылап алган. Өскээр чугаалаарга, шык базырынче, чер чарарынче киреринге белеп.

Совхозка септелгеии белдирлер аайы-биле кылыр арга-биле чорутка. Септекчилериң материалдыг сонуургалынга кичээнгейни салып, социалистяг чарыпты дээштиг организастаан.

Мотор цепиизе колдуунда аныяк оолдардан тургустуунган звено ажылдап турар. Оон удуртукчузу Николай Ондар моторларны шынарлыг септээр талазы-биле эки ажылдап, херек артык кезекгерии хүнүнүң негеп тургаш, звенога онаагаан техниканы өй-шаанда септеп үндүрген.

Совхозтуң механизаторлары көдээ ажыл-агыйның чугула кампаниязы — часкы тарылгага бүгү талазы-биле белеткенген.

Бо хүннерде совхозтуң директиязы, партком механизаторларның, ховуга ажылдаар бүгү тараажыларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче кичээнгей салып, хову турлагларын дерип, септеп, чугайлаарын, күш-ажылче соруқ киирип турар лозуң, плакат-биле каастаарын организастап турар.

Д. ЕНДАН.

Партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырыында: «Бүгүн чедип алдынган бүгү чүүлдер—силерниң, эргим эштер, алдын холдарыңарның, силериң чүтүлдүг угааныңарның болгаш чогаадыкчы күмеиишкиннериңерниң үре-түңнелидир» дээн сөстер бар.

Ынчаарга Ленизнергонуң Төп бүдүрүлге-септелге бүдүрүлгезиниң электри-наңнакчызы Василий Васильевич Рябинкин харын-на ындыг кижилерге хамаарыр, оон дугайында: «1943 чылдан бээр СЭКП иежигүнү, бүдүрүлгеде 1949 чылдан бээр ажылдап турар, чазаитың тос шаңналдыг» деп бижээн. 1973 чылдың планнарын долдур болгаш ажыр күүседириие шылгарангай чедишкиннерни дээш, аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан.

1973 чылдың онаалдазын хуусаа бетинде күүседип каапнаш, беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылында бедиткен социалистиг хүлээлгени ол алган, ол бо-дур: хүн нормазын үргүлчү 125 хуу күүседир, чылдың онаалдазын октябрьның 20-гө чедир күүседир, үштен эвээш эвес чаартыкчы саналдарны киирер.

ЧУРУКТА: В. В. Рябинкин.

ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрификация министерствозунуң бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын болгаш албан-хаакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаннаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

1973 чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерии долдур болгаш ажыр күүседириинге чедил алган чедишкиннери дээш шаңналары болза:

ТЫВА АССР-ДЕН

Күш-ажылдың Кызыл Тук ордении-биле

Павел Тихонович Рябовту—Тываның электри четкизиниң слесарлар бригадири.

«Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле

Гавриил Титович Бортниковту — Тываның электри четкизиниң электромонтёру.

Алим Семенович Севении —Тываның «Сельэлектрострой» тудуг-монтаж эргелелиниң электромонтажниги.

Зоя Михайловна Сиинованы — «Сибирьэнергострой» трестиң Кызылда ЦЭС тудуг эргелелиниң штукатур-будукчулар бригадири.

Александр Иосифович Сысуевти — «Красноярскэлектросетьстрой» трестиң механизастаан № 72 колонназының электрошугумчулар бригадири.

«Күш-ажылчы эрес-каадырлыг чорук дээш» медаль-биле

Владимир Андреевич Федосихинии — «Красноярскэлектросетьстрой» трестиң механизастаан № 72 колонназында чолаачы.

«Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле

Хүргүлек Кыргысович Болданны — Тываның электри четкизиниң электромонтёру.

Василий Федорович Роговту —«Сибирьэнергострой» трестиң Кызылда ЦЭС тудуг эргелелиниң арматурщиктер бригадири.

Василий Константинович Цымоииии — Тываның «Сельэлектрострой» тудуг-монтаж эргелелиниң электромонтажчызы.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ

Москва, Кремль 1974 чылдың март 29.

АПРЕЛЬ 20: КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

БЕЛЕТКЕЛДЕРНИ ДООЗУП ТУРАР

● КОЧЕТОВО СУУР. В. И. Ленииниң төвүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл болуп оюн төлептиг үткүүр-биле апрель 20-ни «Кызыл суббота» хүну кылыр деп москвачыларның эгелээшкиниин Тандыда «Коммунизмиин херели» колхозтуң ажыл-ишчилери деткип. ол хүн субботникке шупту чаңгыс кижи ✱т киржирлер.

Ол хүн колхозчылар, тускай эртемниглер, пенсионерлер болгаш школачылар — шупту 400 ажыг кижи күш-ажыл байырлалынга киржир.

Колхозтуң механизаторлары хөвү бригадаларынга ажылдап, шөлдерже органиктиг болгаш минералдыг чемишчилгелерии төгеринге, чер ап-дырылгазынга, шык базырынга ажылдап хүнзээр. А суур чаагай-дылгазынга бажың ээлери, кыргыннар, школачылар дүпкейлиг киржирлер.

Кочетовчулар ол хүн 1430 рубльди ажылдаап, беш чылдың фондузунче шилчидер.

А. МОНГУШ.

● БАЯН-ТАЛА. «Кызыл суббота» хүнүнге белеткел ажылдарын Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң ажыл-ишчилери доозуп турар. Ферма, хөвү турлагларын болгаш суурну чаагайдылар, часкы хөвү ажылдары, мал кажааларының көрженин хоорай дээш оске-даа ажылларны баян-талажылар коммунистиг субботник хүнүнде кылыр. Түстүе коллективтерниң кала, чуну кылырын колхоз баштаар черии, ында партия организациязы планнаан. Ол ажылга суурнуң бүгү чурттакчылары киржип, 500 рубльди ажылдаап беш чыл фондузунче шилчидер.

С. ООРЖАК.

Хүлээлге күүселдезин хынап тур бис

Илереттинген четпестерни чайладыр

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыында харын кылдыр Таңдының тараажылары беш чылдың тодарадыкчы чылында боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерии алган. Оларның хүлээлгезинде бижээни болза: чер ажылының культуразын бедидер, эртеминиң болгаш мурнакчы дуржулганың чедишкиннерии калбаа-биле шиитпирлөөр, тарылга шөлдериниң структуразын болбаазырааргайжыдар. Ацаа үндезилээп 1974 чылда 82,4 мүң га тараа культураларының гектар бүрүзүнден-не 13,1 центнер дүжүттү өстүрөөр, тараанның ниити чылдазын 110,6 мүң тонна чедирер, күрүнеге 42,4 мүң тонна тарааны садар. Техника септелгезин апрель 1-де бүрүн доозар...

Таңдының тараажылары беш чылдың тодарадыкчы чылында боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерии ол алган, ол бо-дур: хүн нормазын үргүлчү 125 хуу күүседир, чылдың онаалдазын октябрьның 20-гө чедир күүседир, үштен эвээш эвес чаартыкчы саналдарны киирер.

ЧУРУКТА: В. В. Рябинкин.

Ажыл-агыйларда бар 33 хөвү турлаанның 22-зи механизаторлар чурттаарынга белеп кылдыр септеттингеп. Ынаңгыя «Коммунизмиин херели» колхозта хөвү турлаан ковчуг оон белеткээн. Ында механизаторларның чурттаар черии ырыг-силиг, культурлуг. Олар ында турумчуп адгап. Механизаторларга амданныг, чаагай аъш-чемнии белеткеп берип турар. «Шамбалыг» совхозта хөвү турлагларын база багай эвес белеткеттингеп.

Ынчалзажок часкы тарылгага белеткелде чамдык четпестер ам-даа бар. Чижээ, техника септелгезин ап корээли. «Тиилелге» совхозта ам-даа 14 трактор септелгеде турбушаан. Ол ажыл-агый шык базырышкынынче районга бир дугаар кирер ужурлуг. Ындыг турбуже ол хире хөй тракторлар ам-даа септелгеде турар чорук ол ажылагыйның удуртукчуларының, тускай эртемниглериниң техника септелгезин четпес организастаанын хереченген турар. Оон ыңай дуржулга станциязының шөлдери база-ла хардан эрте хосталыр. Ол хире-де көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында ам-даа 13 трактор белеп эвес. Тока аттыг совхоз 10 тракторну септевилеан.

База бир дувренчиг чүве болза, картофель, кукуруза, чочак-тараа, тарымал тооруктуг үреанниниң ажыл-агыйларда чедишпейн турары. Ынаңгыя 440 тонна картофель үрезиин четпес.

Сеялкага тараа урар «АС-2-УМ» деп херексел районга пиитизп-биле 70 хире херек. Ам оон чүгле чартыы бар. «Шамбалыг» совхозта, «Коммунизмиин херели» колхозта ол херекселдер шуут чок, Тока аттыг совхозта чедишпес.

Ындыг-ла үр эвосте тургустунган «Шамбалыг» совхозтуң механизаторлары бо тодарадыкчы чылда тараанның чаагай дүжүдүн өстүрөр дээш часкы хөвү ажылдарынга кызымак, шудургу белеткеп турар. Ио ажыл-агыйга ам-даа 12 сеялка херек. Бир эвес ол херек сеялкалары-биле чогуур черлер хандырбас болза, совхоз 9 мүң га черни 30 сеялка-биле чаштырар ацаар, ынчангаш ацаа хой үе ортер, чаштырылганың чогумчадыг хуусаазы сагыттынмайн баары чугаажок.

Хөвүлүнүң хары-хүнүңче арлыы, хөвү турлагларын механизаторларны маңаа турар. Ындыг турбуже механизаторларның чурттаар хөвү турлагларын «Тиилелге», Тока аттыг совхозтарда ам-даа белеткеп албаапы эддептиг.

Таңдының девискээринге бо кыжын хар улуг болганындан тараа шөлдери ол-шык-биле четтнир кылдыр хандыртынган деп чугаалап болур. Чамдык ажыл-агыйлар хар суун шөлдерге доктаадыр хемчеглерии ап турар. Чижээ, «Россия» совхозтуң Чагытай чамында трактор-хөвү бригадазының механизаторлары шөлдерде харны ооргалап тырттырып турар. Ынчалзажок ол ажыл улуг-ла экономиктиг үредүнел бербес деп чүве билдингир. Хар суун доктаадыры-биле шөлдерге ооргалар тырттырар, онгалчыктар кылыр ажылды күзүн-не чорудар ужурлуг турган. Ону ыңчаар кылдырары ажыл-агыйларның кол агрономнары, районнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол агроному Сергей Сувгуев та үүе бодаваан чүве ийик.

Ажыл-агыйларның кол агрономнарыи машина-биле хандырарының айтырыы ам-даа шиитпирлеттинмээн. Ынаңгыя «Тиилелге», Тока аттыг совхозтарда кол агрономнарда, кол инженерлерде тускайлап быжыглаан машина чок. Олар ховужо үнер дээнде ким-бир кижиниң «холгаанын» дилээр, азы чорумал машина дозар ужурга таваржып турар.

Часка белеткеп ажылдарында илереттинген четпестерии чайладырының хемчеглерии районнуң ажыл-агыйларында ап чоруда берген. Ону партия, совет, профсоюзтар болгаш көдээ ажыл-агый органнары хүн бүрүнүн контролюнга алыры эргежок чүтүл.

К. АРАКЧАА,
С. ФЕОКТИСТОВ,
«Шынның» тускай корр.

Партийжи амыдырал

Коммунистическая партиянын XXIV съездизи коммунистическая тургузуушкунга партиянын башкарыкчы ролюн улам бедидеринче кичээнгейни күштелдирбишаан, политиктиг, экономиктиг болгаш культура амыдыралын удуртурун күштелдиреринии эргежок чугулазын онзалап айыткан. Чер-черде ажыл-херектин дугайында чогуур үезинде алдынган бүгү талалыг информацияга удуртулгага улуг ужур-дузалыг.

Партия организациязы кайы-даа коллективтерде, ажыл-агый болгаш культура одагларының кандыг-даа участоктарында ажыл-херекти, болуп турар фактылар бадыткап турар.

«Коммунизминин херели» колхозтун коммунистери бөтарының отчёт-сонгулдалыг хуралында мал бажы хорамчалыг, уксаажыдылга ажылының деннели чавыс, мал чеминии куралавыры эвээш, малдын халдавырлыг аарыларыбиле демисел кошкак дээш парткомну болгаш колхоз баштаар черин шугумчүзээн. Райком, райкүүскомнун кодээ ажыл-агый эргедели, колхозта партия организациязы-биле кады ол бүгүну өөренип көргеш, ажыл-агыйның ол участогунга удуртулганы экижидер талазы-биле тодаргай хемчегерни алган.

«Коммунизминин херели» колхозтун мал ажылында четпестерни чайладыр дугайында айтырыгны СЭКП райкомунун бюрозунга, колхозта партия эге организацияларының хураларында база чугаалажып көрген. Ынчан алган хемчегларнин түннелинде четпестер чайлаттырган. Бо чылдың январь, февраль айларында мыйыстыг бода мал өзүлделиг болган. Малдың кыштаглазашкыны база чогумчалыг.

«Тимиргее», «Россия» совхозтардан, кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынган ол коллективтерде чамдык коммунистер Устав негелдезин күүседир харыысалгазын кошкадып турарының дугайында информациялар келгилээн. Партия хуралдарыгга СЭКП ТК-ның май (1972 ч.) Пленумунун шиитпирлериниң күүселдезин чугаалажып көорүн, партдокументилер солуушкунунун түннелин үндүреринн, Уставты хамыктаан коммунистер-биле чугаалаҗырын ол коллективтернин партия организацияларының секретарьларыгга СЭКП райкому сүмелээн.

Биске кээп турар информациялар ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозта социалистиг чарыштыг организастаар талазы-биле ажылдың экижээнин чугаалап турар. Шынап-ла, ажыл-агыйның парткому чарыштың дээштинин болгаш үре-түннелдиин бедидер дээш элээн тодаргай ажылдарны чоруткан. Социалистиг чарыштың түннелин үндүрерде бүдүргүлге көргүзүглериниэн ангыда, малчыларның амылырал-чурттагазының культуразын, олорның хой-ниити ажылынга киржилгезин болгаш уругларының өөредилгезин база көөр апарган.

Социалистиг чарышты организастаарының айтырыын СЭКП райкомунун бюрозунга, партия эге организацияларының хуралдарынга ой-ойунде чугаалажып турар. Ол чорук ажыл-агыйларның планның даалгаларны күүседиринге улуг идиг болур.

Партиянын үстүкү органнарындан кээр информация райкомун ажылынга база улуг дузалыг. Партийжи иштинги ажылдың болгаш даштыкы политиканың дугайында, партияның район комитединин ажылының дугайында материалларны коммунистерге ойойде чедирип турар.

СЭКП райкомунун бюрозунун шиитпирин ёзулаар эртекен чылдың февральда тургустунган информация болуктериниң ажылы элээн идепкейжээн. Ол болуктерин райкомнун бюро кежигүннери, райкүүскомнун кежигүннери удуртуп турар. Болуктериниң составында кодээ ажыл-агыйның түскай артемнигнери, улус өөредилгезинин эмнелге, садыг болгаш хандырылга органнарының ажылдакчылары кирген. Олар бүдүргүлге коллективтеринге, чонга ажыл-иштин байдалын ой-ойлап дыннадып турарлар. Мурнакчыларның дуржулгазын нептередип байыдарынга, четпестерни чайлыдырынга олар киржип турар. Амгы үеде чамдык совхозтарның партбомнарында информацияның ындыг болуктери база тургустунган.

Партия организацияларының ажыл-амыдыралын хуралдар протоколдарындан база көрүп, сайгарып турар бис. СЭКП райкомунун организастыг киллизи дараазында айда болур хуралларның, оларга кандыг айтырыгларны чугаалажырының дугайында информацияларны ай санында билген турар.

Хуралдар, лекциялар болгаш беседалар үезинде чоннун салган айтырыгларын база өөренип көрүп турар бис. Оон-биле чергелештир партия организацияларының секретарьларынга партиянын иштики болгаш даштыкы политиказын, чурттүн болгаш районнун сорулгаларын үргүлүг дыннадып турар. Ынчалзажок партийжи информацияның дээштиин болгаш ажыктыын бедидер талазы-биле хемчеглер бисте ам-даа кошкак. Партия организациялары айтырыгның бо талазынче кичээнгейни күштелдирер апаар.

Бо үүлде чугаалаттынган чижектер партия ажылынга информацияның чугулазын бадыткап турар. Ынчангаш партийжи информацияны моон сонгаар-даа улам экижидип, ону партияның XXIV съездизинии салган сорулгаларын күүседиринге дээштиг кылдыр ажыглаар ужурлуг бис.

Н. БОЛОТОВ,
СЭКП Тандың райкомунун ийиги секретары.

ИНФОРМАЦИЯНЫҢ УЛАМ ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

үүлдерни ылап билгеп турар ужурлуг. Ол чорук илереттинген четпестерни чайладырынга, чонну чаа-чаа сорулгаларже уштап-баштаарынга эргежок чугула.

Чер-черде болуушкуннарны билгеп турарынга партийжи информация дузалаар. Партияның Танды район комитединге янзы-бүрү информациялар эвээш эвес келгилээр. Райком кежигүннери, партийжи аппараттың ажылдакчылары, активчилери сөөлгү чылдарда партия эге организациялары болгаш чон-биле харылзааны улам быжыглаан. Олар эге организациялардың, партболуктериниң болгаш коммунистериниң ажыл-ижи-биле болгаш амыдырал-чурттагазы-биле танышкын, бүгү байдалды райкомга информастап турарлар. Коммунистериниң болгаш кежигүн эвес-даа ажыл-ишчилериниң киирген сүмелери, четпестерни илереткен чугаалары болгаш дыннадыглары база хөй болур. Ол бүгү информацияны СЭКП райкому өөренип, бодунун ажыл-чорудулгазынга ажыглап турар.

Партия райкомунга кээп турар информациялар янзы-бүрү. Парткомнар, эге организациялар боттарының ажылын, партияның иштики амыдыралынга кол-кол болуушкуннарны, ажылчы чоннун байдалын биске дыннадып турар. Күрүне, ажыл-агый, саналга организларының болгаш хой-ниити организациязының медээлери база-ла кээр. Ол болза чер-черге партийжи удуртулганың зеннелин бедидеринге дузалыг информациялар болур.

Колхозтарның болгаш совхозтарның, бүдүргүлгелерниң база албан организациязының байдалы СЭКП райкомунга бидиингир болур болза, ажыл-херекти, уштап-башкарары чиигээр. Оон чижээн хой-хой чегдерни алган.

«Коммунизминин херели» колхозтун мал ажылында четпестерни чайладыр дугайында айтырыгны СЭКП райкомунун бюрозунга, колхозта партия эге организацияларының хуралдарынга база чугаалажып көрген. Ынчан алган хемчегларнин түннелинде четпестер чайлаттырган. Бо чылдың январь, февраль айларында мыйыстыг бода мал өзүлделиг болган. Малдың кыштаглазашкыны база чогумчалыг.

«Тимиргее», «Россия» совхозтардан, кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынган ол коллективтерде чамдык коммунистер Устав негелдезин күүседир харыысалгазын кошкадып турарының дугайында информациялар келгилээн. Партия хуралдарыгга СЭКП ТК-ның май (1972 ч.) Пленумунун шиитпирлериниң күүселдезин чугаалажып көорүн, партдокументилер солуушкунунун түннелин үндүреринн, Уставты хамыктаан коммунистер-биле чугаалажырын ол коллективтернин партия организацияларының секретарьларынга СЭКП райкому сүмелээн.

Биске кээп турар информациялар ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозта социалистиг чарыштыг организастаар талазы-биле ажылдың экижээнин чугаалап турар. Шынап-ла, ажыл-агыйның парткому чарыштың дээштинин болгаш үре-түннелдиин бедидер дээш элээн тодаргай ажылдарны чоруткан. Социалистиг чарыштың түннелин үндүрерде бүдүргүлге көргүзүглериниэн ангыда, малчыларның амылырал-чурттагазының культуразын, олорның хой-ниити ажылынга киржилгезин болгаш уругларының өөредилгезин база көөр апарган.

Социалистиг чарышты организастаарының айтырыын СЭКП райкомунун бюрозунга, партия эге организацияларының хуралдарынга ой-ойунде чугаалажып турар. Ол чорук ажыл-агыйларның планның даалгаларны күүседиринге улуг идиг болур.

Партиянын үстүкү органнарындан кээр информация райкомун ажылынга база улуг дузалыг. Партийжи иштинги ажылдың болгаш даштыкы политиканың дугайында, партияның район комитединин ажылының дугайында материалларны коммунистерге ойойде чедирип турар.

СЭКП райкомунун бюрозунун шиитпирин ёзулаар эртекен чылдың февральда тургустунган информация болуктериниң ажылы элээн идепкейжээн. Ол болуктерин райкомнун бюро кежигүннери, райкүүскомнун кежигүннери удуртуп турар. Болуктериниң составында кодээ ажыл-агыйның түскай артемнигнери, улус өөредилгезинин эмнелге, садыг болгаш хандырылга органнарының ажылдакчылары кирген. Олар бүдүргүлге коллективтеринге, чонга ажыл-иштин байдалын ой-ойлап дыннадып турарлар. Мурнакчыларның дуржулгазын нептередип байыдарынга, четпестерни чайладырынга олар киржип турар. Амгы үеде чамдык совхозтарның партбомнарында информацияның ындыг болуктери база тургустунган.

Партия организацияларының ажыл-амыдыралын хуралдар протоколдарындан база көрүп, сайгарып турар бис. СЭКП райкомунун организастыг киллизи дараазында айда болур хуралларның, оларга кандыг айтырыгларны чугаалажырының дугайында информацияларны ай санында билген турар.

Хуралдар, лекциялар болгаш беседалар үезинде чоннун салган айтырыгларын база өөренип көрүп турар бис. Оон-биле чергелештир партия организацияларының секретарьларынга партиянын иштики болгаш даштыкы политиказын, чурттүн болгаш районнун сорулгаларын үргүлүг дыннадып турар. Ынчалзажок партийжи информацияның дээштиин болгаш ажыктыын бедидер талазы-биле хемчеглер бисте ам-даа кошкак. Партия организациялары айтырыгның бо талазынче кичээнгейни күштелдирер апаар.

Бо үүлде чугаалаттынган чижектер партия ажылынга информацияның чугулазын бадыткап турар. Ынчангаш партийжи информацияны моон сонгаар-даа улам экижидип, ону партияның XXIV съездизинии салган сорулгаларын күүседиринге дээштиг кылдыр ажыглаар ужурлуг бис.

Н. БОЛОТОВ,
СЭКП Тандың райкомунун ийиги секретары.

Оолдарының . алдары—иениң алдары

Кызыл АССР-де Сегежа хоорайдың Калитиннерниң өгбүлезинин ниити күш-ажыл стажы каттышкап 110 чыл ажып турар. Оон салым-хуузу Сегежанын целлюлоза-саазын комбинадынын хөгжүлдези-биле тудуп, ханы холбаалыг.

Ульяна Андреевна болгаш оон аттаа Ада-чуруттун Удуг дайынының хоочуннары. Михаил Ефимович болза дүмбей тайга крайынга комбинаттың корпустарын болгаш чурттагга бажыннарын бир дугаар тутчуп киргеп кижилерниң бирээзи.

Ам комбинат Европада эң быжыг саазын кылыр талазыбиле сурагжаан будүрүлге апарган. Чуртта будүрүп үндүрүп турар саазын дүргектериниң хөй кезии аңаа онаажып турар. Төрээн будүрүлгезинин ат-алдарын адаларының болгаш иелериниң күш-ажылчы эстафетазын хүлээп алган дөрт Калитин алышкылар—Анатолий, Юрий, Александр болгаш Владимир олар улам бедидип турар. Олар шуптузу «1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хүндүлүг демдектер-биле шаннатканнар.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнин элиилекчизи Анатолий улуг саазын түүкчүзү болуп ажылдап тура, чылда ийи мун ажыг тонна эң эки саазынны будүрер кончуг дүрген саазын кылыр ийи машиналарны ажыглалга киирериниге шылгараан.

Ынчангаш аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан. Александр болза коммунистиг күш-ажылдын комсомолчу-аныяктар бригадазының удуртукчузу, мурнунда ол «Күш-ажылчы шылгарал» деп медаль-биле шаннаткан турган, а эрткен чылдың түннелинде ол «Хүндүлелдии Демдээ» орден-биле шаннаткан.

Оолдарының алдары—иениң алдары. Чүге дээрге ол оларны күш-ажылга, төрээн комбинадынга ынак кылдыр кижизиткен болгай. Ам Ульяна Андреевна хүндүлүг дыштанылгада. Ынчалзажок Карелияның комсомол обкомунун бюрозу У. А. Калитинанын адын республиканың комсомол организациязының күш-ажылчы алдарының чыл демдеглелиниң дептеринче киир бижээн.

АНЫЯКТАРГА ҮЛЕГЕР-ЧИЖЕК

Хүннүн херелдери черни чырытпаанда-ла дан бажында эгелей бээр харыысалгалыг ажыл-ишти кылып чоруур буянныг кижилер бистин аравыста хөй.

Саанчы. Оон ажылы солун. Дандыгай Синчитмаа угбай бо ажылга кирге-ле каш чыл эрте берген. Оон саанны савазыраан сүт чыл бүрүде-ле арбыдап турар.

Элбек сүттү саап турар саанчының ажыл-ижин сонуургаары-биле оон ажылдап турары Сайыр-Аксы сүт-бараан фермазынга эртежик четсиписсе-даа саанчылар эртенги чымыштыг ажылын шагда-ла доозупкан болду. Бодунун ажылыжын көөреп чугаалаарынга ынак эвес, бодүүн ишчи угбай бистин салган айтырыгларывыска доңчу харымылады.

Ленин аттыг колхозтун бо фермазынга саанчылаала 3 чыл болган Дандыгай Синчитмаа кызымак күш-ажылы-биле саанчы эш-өөрүнүн хүндүткелии чаалап алган. Бир эвес ол колхозтун төвү Булун-Бажы суурнун Культура бажынынга кире бээр болзунарза, ында «1973 чылда саар инек бүрүзүнден 1586 килограмм сүт саап алган Дандыгай Синчитмаага деңнежиңер!» деп кызыл пөсте бижээт асканны номчуур силер.

1974 чылда чер болгаш мал ажылынын продуктуларын будүрерин болгаш белеткээрин көвүдедири дээш кодээ ажыл-агый ажылдакчыларынын Бүгүэвилеа социалистиг чарыжының иегелделерин күүседин, сүт будүрерин көвүдедир дээш фермаңың саанчылары кызымак ажылдап турар. Оларның аразында социалистиг чарыш калбарган. Саанчыларның бо чылгы хүлээлгелерин, ким-биле чаржып турарын ферманың кызыл-булунунда бижээп аскан. Ында ферманың хүн чүрүмү, инектерге чем бээринин нормазы, Совет Тыванын 30 чылынга турааскаткап фото-чуруктарныда аскылаан болду.

Дандыгай Синчитмаа бо чылын 1 инектен-не 1300 килограмм сүттү саап алыры хүлээнмишаан, ол-ла ферманың мурнакчы саанчызы Ольга Маанын социалистиг чарышче кыйгырган. Дүржулгалыг ийи саанчының бо чылгы алган хүлээлгези дең.

Районнуң сүт-бараан фермаларының арайында чарлаттынган социалистиг чарышка бо ферманың коллективи 3 чыл улаштыр тиилекчи болуп, СЭКП райкомунун болгаш райкүүскомнуң шилчип чоруур вымпелин чаалап ап келген.

Юбилейлиг чылда Сайыр-Аксы сүт-бараан фермазының коллективин 1 инектен 1500 кг сүттү саар болгаш күрүнеге 120 тонна сүттү дужаар. Ол хүлээлгезин ноябрь төнчүзүнде күүседир дээш социалистиг чарышка кожазы «Мөрен» колхозтун сүт-бараан фермазының коллективин кыйгырган.

М. КАЛЧАН.
Эрзин район.

ХҮНДҮТКЕЛДИ ЧЕДИП АЛГАН

Хоочуннарның эртекен оруу амгы үеним аныяктарынга үлегер-чижек болур. Оларны шын оруктче уштап-баштаарынга, күш-ажылга, чаагай чанчылдарга кижизидиринге оларның киржилгези улуг.

Март айда аныяктар кижизидикчилериниң республика чөвүлел хуралы болуп эртжен. Оон киржикчилери дайынның, күш-ажылдың хоочуннарынга, бүгү кижизидикчилерге кыйгырыгны хүлээп алган. Хоочуннарның кижизидикчилерниң шимчээшкинининге киржип, аныяк ажылчынарны кижизидиринге, оларга боттарының байлак дуржулгазын дамчыдып бээрин ол кыйгырыгда айтыгылган.

Шындыр хоочуннарга бистин «Искра» колхозта пенсионер Монгуш ирей хамаажыр. Кырганның кылбаан ажылы чок деп чугаалажып турары-ла шын.

1932 чылда Севилбаа Чимитович Чадаанага тудугжулап эгелээн. А хөй чылдар дургузунда оон ажыл-ишчи холдары чеже бажыннарны тутчуп кылбаан, чеже аныяк тудугжуларны өөретпээн дээрил! Колхозта ам пенсионер Эрелчин Иргит-биле олар 1936—1937 чылдарда тудугжунун мергежилин шингээдип алыры-биле Кызылга сургуулдап-даа чораннар.

1942 чылда Бора-Хөлге МЧАЭ тургустунарга оон даргазынга Севилбаа Чимитовичиии сонгаан. Амгы «Искра» колхозу тургустунгуже чедир ол бухгалтерлеп, партия ажылдакчызы, чолаачы, механизатор-даа болганнар бар.

Ажы-төлүнүн аас-кежиктиг чурттагазы, оларның ажыл-ижи кырганнарның сеткил-сагыжын өөртүп чоруур.

Севилбаа Чимитовичиниң кызымак күш-ажылын Совет чазак бедии-биле үнелеп, ленинчи юбилей медалы-биле, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаннаан.

Республиканың экономиказын хөгжүдериниге киирген улуг-хуузу дээш Тыва АССР-нин Дээди Совединин Президиумунун Хүндүлүг бижин-биле-даа ол шаннаткан.

О. ЧАН-ООЛ.

БИР КОДАНДА

— Дараазында аал ам-на сураглаан улузунарныы эвээспе — деп, «ГАЗ-53»-түн чолаачызы Дожул Бичe-оол сагындырды. Ол менче-даа көрүнмеди. Чай чогу ылап. Караа чидий берген долган, базып ор. Кара-Сайырның ол-бо талазында элээп каш кыштагларга четтивис, пистерпада суг эвээжеп-де чор. Ээр оруктарга чайгыларга, машина иле-де былдап каап чоруур, тургузуп каарга безин бурупгаар-сонгаар чайганып турар.

Сураглаанын аалче үнүптеривис орук база берге болду. Кажаа баарында шөлүгештe хураганнар дешкилежип тур. Машина көрүп каапп, хойлар ону үтеп-ле келди.

Сугну куттуруп ап, хойларын суттарын каап, чолаачыга садыгдан экээрэ-биле чагаан түүдерин ап аалгап, хойжу өөнче бистн чалады.

Кара пашта быдаа хайның турда, аяк шайны кутту. Оон малчынар-биле хөөрежи бердинис.

Мал ажылынга шоолуг үр болбаан улус чорду. Алды чыл бурунгаар, ынчаарда чолаачы турган Чооду Болайоол ниск кадара берген. Аңаа ийи чыл болган. Оон улай хураган алган. Элээп аргадуржулгалыг апаргаш, 1972 чылдың чайынында төрүүр хой кадарын агелээн.

— Баштайгы чылывыс биске арай-ла аактыг болганийин — деп, улус хойжу өрге оттуп изиниге хүлер-хүреп арнында сыстып келген дерин чоттунмушаан чугаалап орду. —Чайын өл-чаъс эвээш болган — ът-сиген багай. Кыштагның кажаазы эргижиреп баксыраан. Төрүүр хой кадарын чорбаан болгаш бисте арга-дуржулга база чок. Кыжын алдан шаа хойну тургуза азырадывыс. Олут-чыдын-даа үттүндүрган: ажыл-ла ажыл... Чүс хойдан 87 хураган — баштайгы түннелиивис ол.

Малчын солуп эскиндизинге дүзе ораай берди. О. Шынаа чурттуглар ындыг улус—сарыг таакпы ораан тыртар.

— А оон соонда?

— Эрткен чылын ийиги шылгалда эрти. Ам харын көргүзүүвүс шымбай де: чүс хойдан чүс бир хураган. Бо чылын оон дудак чок болур дээп кызыдып тур бис, амдыызында чүгээр бис: мал чеми-даа бар, хойнун денгилдези эки, чат тол мендн. Хой дугу-ле дүжер, кайгамчык чүве, та канчаар чүве. Одар хараганыыт, дүк аңаа-даа ылдыртының каар, аңаа-даа дүжер, болуп, чыып-ла тур бис. Дүк дужерин соксадырынга тускай эртемнигларнин сүмеэп херек ийин.

«Ажылга кежээ улус. Дуаалакчы малчын тывыдбаан, сакманщик чок, ог эдлери чүгле ийилээ хөөн кадарын, чүс чыгаа хураганны өстүрүп алдылар» деп, совхоз төвүнге бригадир Л. Саваа, партия эге организациязының секретары Б. Күзнет чугаалаан чүве. Ол коданда 357 төрүүр хой бар. Ынчан 308 хой төрээн, 309 хураган алдынган болду.

— Чүс чеден хире чаш хураганны ажаап турувуста, сакманщиктедип Калдак Саваны чоруткан чүве. Оон соонда төрүттүнген чүс дөрттен шаа хураганны бо уруглбиле ийилээ демнежип ажаганывыс ол—деп, Күсже үгбай чугаалап орду.

«О. Шынаа» совхозтун малчынарында тускай кыдыраштар бар, ында оларның социалистиг хүлээлгелерин, чаржып турар ажынын адын бижээн. Оон ангыда кыштагга келген даргалар, тускай эртемнигнер аңаа демделгелерни кылып турар. Болайоол Багай-оолович Чоодунуң хүлээлгези: чүс хойдан 100 хураганны камгалап алыр. Хой бүрүзүнден 2,1 килограмм дүктү кыргыыры, 10 тонна сигенни, 8 тонна өдекти бодунуң күжү-биле бөлөр болгаш кыштаглаашкынга белеткелди сентябрьда доозар. Социалистиг чарышка дуржулгалыг хойжулар Санчат Нанчаттың (бодунуң совхозунда), Александр Карманы («Тес-Хем» совхозтан) кыйгырган.

Кыдыраашта бижимелдер: «Декабрь 21. Малчынның, малдың байдалы эки. Негелде чок. Дус, сиген бар». «Январь 11. Негелде чок. 15 хой ооллаан, хураганнар мендн. Оларны дугаарлап, тарылга кылдывыс». Оон соонда ийи хүнде база-ла үстүнде-биле домей үткалыг: байдал эки. «Март 15. 162 хойнун хураганы мендн. Автолавка келбейн турар. Сут кудар онгачалар херек».

Автолавка шынап-ла бо кыштагга келбээн — оруунуң бергези чылдаң болчук ирги бе? Өскө негелделер хандыртынган. Ниитизи-биле чугаалааргa, бо бижимеллерденне малчынарның ажыл-ижи чедиишкининг чоруп турары ылаең.

Чоодуларның ажылга кызымаа кедиинде барып оларның сураглыг хойлар болурунга чедире бээр.

А. ДЕМБРЕЛЬ,
«Шынның» корр.

ЧУРУКТА: хойжу Чооду Болай-оол.
Фото авторнуу.

ЧАГААЛАРДАН ОДУРУГЛАР

ДУРЖУЛГА СОЛЧУУШКУНУ

Барыын-Хемчиктин «Шекпээр» совхозтун Аянгаты салбырында херээженнер чөвүлелиниге районнуң суурларында херээженнер чөвүлелдериниң активчилериниң дуржулга солчуушкуунуг семинарын арттырган. Анаа «Дөп-Терезин», «Шекпээр», «Барлык», «Хемчик» совхозтарның төптеринден, Аксы-Барлык суурдан активчилер кириишкен.

Малчыныарның амыдыралының культурлуг деңнелин бедидеринге холбаштыр тус-тус чөвүлелдериң сорулгазының дугайында айтырыг дуржулга солчуушкунунга кол тема болган. СЭКП райкомунун херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдиниңиң эргелекчизи В. К. Ажи бо талазы-биле илеткел кылган. Аянгатыда болгаш «Барлык» совхозта чөвүлелдериң даргалары малчыннар ортузунга чорудуп турар ажылының дуржулгазын чыыглаңнарга чугаалап берген.

Аянгатыда агитквартиралар тус-тус малчыннарны хуваажып алгаш, шефтеп турар. Олар малчыннарның ажыл-херээзиге, . ырлын амыдырал-чурттагаанының культуразын бедидеринге болгаш уругларның кижиндилгезинге дээштиг дузаны чедирип турар.

Семинарның киржикчилерин Аянгатыда аныяк малчыннар бригадазының бригадири И. Монгуштуң болгаш аныяк малчын О. Маадырның, хоочун малчын, район Советиниң депутады К. Чымбанын ажыл-ижи-биле танышкан. Ол ышкаш аңаа келген аалчылар суурда уругларга албан черлеринге, агитквартираларга база формада «Дамырак» агитквартирага чораан болгаш оларда ажыл-ишчилер-биле ужураңнаннар. Ниитизи-биле семинарның киржикчилери оон ажыктыг болганын сүмелээнивер.

Г. ТАРАЛЛО.

ШЕВЕРЛЕРНИҢ БИРЭЭЗИ

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң № 1 участогунда В. Савыяага удуртқан тудугжу бригадада Саая Даш-оолду шеверлерниң бирээзи деп санап турар, ол тудуг ажылынга ам таптыг-ла 16 чыл ажылдап келген. Ол чүгле боду бызаңчы, бетонщик, каңнакчы мергежилдерни эки билир кылдыр шиңгээдип алган эвес, а харын-даа орта тудугжу өөрү Владимир Сааяны, Александр Ондарны, Чымба Демир-оолду ооредип, дуржулгалын дамчыдып турар.

С. ТАВА-САМБУ.

ЧОЛААЧЫЛАР НЕМЕШКЕН

«Өөк» совхозка чолаачылар куруузу ажылдап кыштаан. Бо чылдың март 17-де үшкү класстың чолаачызы эргени чедип алырының шылгалдазын 17 кижи тудуп, совхозтуң чолаачыларынга немешкен.

В. МААЖЫК.

ОРУКЧУЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

Самагалдайның будүрүлге-тудуг участогу бирги квартаддың планныг даалгаларын ажыр күүсеткен. Капитал тудуг, агар сентелге талазы-биле планнар 100 хуу күүсеттингеп. Оруктарның кышкы сентелгезин кордүнген план ёзугаар чорудуп келген.

Оруктулардан Эрэнгде орук мастери Николай Найдың, көвүрүглер талазы-биле мастер Даниил Иванов эки ажылдап турар.

Д. АЛЕКСАНДРОВ.

УЛУГ ЭГЕЛЭЭШКИННИҢ ЧАҢГЫЗЫ

В. И. Ленинниң төрүттүнгеп хүнүнге турасказаткан Бүгү-эвилелдиң чаңчыл болгаң коммунистиг субботнигинче совет кижилер улуг кедүрүлүшкүн-биле үнерлер.

Москва — Казань демиоруктун Москва-Сортировочная депозунуң үжеп коммунистери чартык чүс ажыг чыл бурунгаар Совет республиканың берге байдалының дугайында айтырыгны чугаалапкаш, транспорт ажылын шулуудадырынга боттарының немелде салыышкынын киирер, хоозуралды ажып эртеринге, Октябрьяның чаалап алыышкыннарын камгалаарынга партияга дузалаар деп шиитпирлээнивер. 1919 чылдың апрель 12-де субботникче үнгеп, олар үш паровозту септээнивер.

Баштайгы коммунистиг субботниктериң ужур-дузазын үнелеп көргеш, Владимир Ильич Ленин мынча деп бижээн: «Күш-ажылдың бүдүрүүчүлүүн бедидеринге, күш-ажылдың чаа сагыгтуруумунче шилчириинге, ажыл-агыйны болгаш амыдыралды сотсиалистиг ёзу-биле көөрүнге ажылчынарның медээредиг база эки тура эгелээшкинии олар биске көргүскеннер». В. И. Ленин күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнүң өзүмнерин, коммунизминиң боттуг эгезин субботниктерден оттур көргеп.

Оон эгелээп коммунистиг субботниктер бистиң бүгү улустуң күш-ажылчы чаагай чаңчылы болу берген. 1969 чылдан эгелээп, субботниктн апрелыдың кайы-бир суббота хүнүнде эрттирер, ону Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнге турасказадыр апарган. Чүгле эрткен үш чылдарда эрттиргээн субботниктер үезинде 1,5 миллиард ажыг рубльдиң продукциязы ажылдап кылдыгган. Эрткен чылдың апрель 21-де болган ленинчи коммунистиг субботникке 132 миллион кижи киришкен.

А бистиң республиканың хоорайларында болгаш суурларында эрткен чылдагы субботник соруқ-киирякчи күш-ажылдың ёзулут байырлалы болган. Улетпүрүнүң, транспорттуң, тудугпуң, чонның амыдырал хандырылгазының ажылчынары, көдээ ажыл-агыйның ишчилери, албан, организация черлериниң ажылдакчылары субботникке чаңгыс кижи дег организастыг үнүп, Төрээн чурттуң күчүг-күжүн күш-ажыл-биле улам быжыглаарының, СЭКПниң XXIV съездиниңиң шиитпирлерин, беш чылдың онаалдаларын болгаш ооң шиитпирлиг чылының планнарын чедиишкининг күүседиринің херээнге күш-ажылчы салыышкынын киргеннер.

Эрткен чылын коммунистиг субботникке шиитизи-биле 105.442 кижи киришкен. Олар беш чылдың фондузунче 161.182 рубльди ажылдап киргеннер. Коммунистиг субботникке бедик организастыг чорууп үлетпүр будүрүлгелер ажылчынары көргүскеннер. Боттарының ажылдаар черлеринге 9.662 кижи келген. Олар беш чылдың фондузунче 30.499 рубльди киргеннер. Ниитизи-биле 144 мун рубльдиң үлетпүр продукциязын будүргеннер.

Республиканың тудутларынга ажыл кайнышкынныг болган. Аңаа шиитизи-биле 9.708 кижи ажылдаан, беш чылдың фондузунче 27.892 рубльди шилчиткен. А транспорт коллективтериниге субботник хүнүнде 4631 кижи ажылдаан. Олар беш чылдың фондузунче 12.965 рубльди киргеп.

Республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга субботникче шиитизи-биле 33.274 кижи үнгеп. Олар беш чылдың фондузунче 49.405 рубльди шилчиткен.

Ол ышкаш школачылар, сургуулдар, студентилер, албан, организация черлериниң ажылдакчылары беш чылдың шиитпирлиг чылында болган коммунистиг субботникке толептиг ажылдааның демделээр херек.

Апрель 20-де болур коммунистиг субботник совет улустуң күш-ажылчы алдарлыг чаңчылының уламчылалы болбушаан, Төрээн чурттуң күчүг-шыдалын улам быжыглаар дугайында ажылчы чоннарның боттарының сагыш салыышкынының чаа көречизи болуп эртер.

Улуг Ленинниң чагыттарынга, бистиң маадырлыг революсчу болгаш күш-ажылчы чаңчылдарывыска ажылчын чоннарның чайгылыш чок шыпчызын, чоннуң Коммунистиг партияны болгаш ооң Топ Комитединн долгандыр сыгый каттышкапын субботник база катап чаа күш-биле илергейлээр. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң, партия Топ Комитединиң декабрь (1973 ч.) Пленумунун шиитпирлерин амыдырылга боттандырышаан, совет кижи бүрүзү тоску беш чылдың планныг онаалдаларын күүседиринче утландырган партиянын эң улуг сорулгаларын күүседиринге бодунун төлептиг үлүүн киирерлер.

Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниктиниңиг киржикчи бүгүдээн «Улуг Ленинниң идеязы-биле бистн соруқ киирген бо хүн ёзулут коммунистиг күш-ажылдың байырлалы болзун!» деп кыйгырыгларын ажыл-агыйның чепсекхерекселдери, материалдар-биле четче хандырып, ажыл бедик будүрүкчүлүг, үзүктел чок болзун дээш кижи күжүн шын хуваар херек. Будүрүлгелерге болгаш тудуг, транспорт черлеринге, колхозтарның болгаш совхозтарның хову-шөлдеринге, чаагайжыдылга ажылдарынга — каяа-даа кижи бүрүзүнүң долу күш-биле эң шалыпкын, коммунистиг ёзу-биле ажылдаарынга бүгү таарымчалыг байдалды тургузары чугула.

Субботник хүнүнде «Кызыл тудуг» эргелелдян 250 ажылчынары чаңгыс кижи дег деминг ажылдап үнерлер. Оларга өске коллективтерден 308 кижи база каттыжар. Олар 4-кү кварталдың чурттагга бажыңнарының, чаа хогжум-шин театрының, Министрлер Чөвүлелиниң «бажыңының тудугларынга ажылдаарлар. Ол ышкаш олар 12-ги чурттагга кварталының электрочеткилериниң ажылынга киржир.

Бо айыттынган коллективтиң ажылчыннары апрель 6-7 база 13-14 хүннеринде база ниитя субботниж ажылдарын кылырын хүлээнгеннер.

Ол ышкаш Кээ-Хем, Эрзин, Барыын-Хемчик районнарның коммунистиг субботникти чорудар штабтарының хуралдары үш-дөрт удаа болгулаан. Аңаа олар күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң кылза чогуур ажылын хуваап тургускан. Оларның ам чүнү кылыры тодаргай.

Улуг эгелээшкиннии чаңгызы бүгү чуртту эргилген. Чаа коммунистиг субботник күш-ажылдың будүрүкчүлүгүнүң эң бедик көргүзүглүг хүну болур, коммунизм тургузукчуларының бедик медереллдиниң көрүлдезинии хүну болур дээрзинге чигзиниг чок. Ол чорук СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга база бир идиг болур.

Ынчангаш республиканың бүгү ажыл-ишчилерн апрель 20-де — коммунистиг субботниктиң хүнүнде чаңгыс кижи дег деминг болуп, улуг политиктиг кедүрүлүшкүн-биле ажылдаар ужурлуг.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

«Шынның» шериг патриоттуг үндүрүлгези № 5 (28)

Бөгүн—Одессаны немец-фашистиг эжелекчилерден хостаанының 30 чылы

КҮШТҮГ СОГУГ

Армия генералы И. ПЛИЕВ, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры

1943-44 чылдың ыжыкында украин фронтуларның шеригжери дайынчы хөделиишкиннериниң мурнуу участогунга гитлерни улуг болуктерни чылча шапкаш, Украинаның бүгү оң талазы эриктерин хостаарынга таарыжчалыг байдалды тургузупкан. Март айның эгезинде үш украин фронт Луцктан Днеприң аксынга чедир шавар халдаашкынче киргеи турган. Ол үеде механизастаан аттыг шериг болүүн командылап турган мен.

1944 чылдың март 27-де бистиң ол болүүвүс Тромцк болгаш Чаа Одесса девискээринче чаза таварып киреринге дайынчы белеп байдалга турган.

Немец-фашистиг командылал чери механизастаан аттыг шериг болүүнүң шавар халдаашкынын доктаадыр дээш, бүгү хемчегжерни ап чорутпан. Ынчалзамбе бистиң дайынчыларывыс дайзынның удурланыышкынын ашып эртикеш, демир-оруктуң улуг белдирин болгаш Раздельная хөөрайны чаалап алган. Ол-ла Румынияже чорутпан Одесса — Триаспольдемир-оруун үзе киргени ол.

Одессага чедир ынаыт-ла ыяан эвес арткан. Ында бистиң партизаннар болгаш чазыбы сес ай дургузунда дайзынның эжелеинин маадырлыг шыдажып келген хөөрайның чурттанчыларының—бистиң совет улустарывыс манап турган.

Немец-фашистиг шеригжерниң командылал чери Одессаның чөгүнүң күштүг намгаландыг тургускан. Оны ыяк-даа ныгаан, танкыларга удур ажыглаары-биле каспан улуг ханы оңгарлар шейлуп чоруткуяан. Хөй-ле чөрлерни минаалаш, демир сывырындактар-биле чүве эрттинмес кылдыр кажаалаан. Будуу бымыглап ныгаан деттар болгаш дзеттар база хөй.

Ол дүнну оттур тулчуушкуннар үзүктелбестээн. Бистиң бөлүүвүстүң наттыныышкыны дайзынның Одессадан дезип үнген кезекгерин өйтур шаап, чилчиин үзүп турган. Апрельдиң 10-да дақ. бамында Сталинградтың механизастаан 4-нү гвардейжи корпузу Дальнии дээш кадыгдешкүн тулчуушкунну эгелээн. Ол-ла үеде Кубань корпузунуң гвардеймилери Одессаның мурнуу-барыын болгаш барыын кыдыгларына моөңнешкеи немец-колонналарны чылча шаап турган.

Хөөрайның кудумчуларынга тулчуушкуннар эгелээн. Күштүг, шыдажыр аргажок шавар халдаашкындан дайзыннар баш сугар чер тыппайн барып, чепээзи болгаш техниказын өнтааш, ырма сынчыы-биле дезип турганнар.

Дүүш эрткен соонда мен 3-кү Украин фронтузунуң командылаичызынга механизастаан аттыг шериг болүү бодунуң дайынчы даалгазын күүсеткенин илеткедим. Ол үеде генералдар В. И. Чуйковтуң, И. П. Шлеминниң, В. Д. Цветаевтиң армиялары болгаш партизан отрядтар хөөрайның соңгу талазындан чаза таварып киргеи чүве.

Совет Армияның чедиишкиннериниң дугайында Совинформбюронуң дыңнадыын рацня дамчыштыр офицерлер-биле кады орай немзэ дыңнап ордувус.

Одессаның хостаичыларынга алдар кылдыр Төрээн чуртувустуң төвү Москваның салютташкынын улуг кедүрлүүшкүн-биле база дыңнадывыс. Бо улуг дайынчы чедиишкинивис бистиң маадырлыг корунтарже улам-на сөөрүн киирипкеи.

Одесса дээш тулчуушкуннар бистиң сетиливисте моңгезинбиле кадагалаттының артып калган.

Кым-даа, чүү-даа уттундурбас

Старшина Куулар Дажы-Серен

«Алдан-Маадыр» совхозтуң Ак-Даш школазында чурт шинчилээр болгүм башкызы Сарыглар Наадымның бисче чоруткан дилег чагаазында мындыг одурулар бар:

«1941 чылдың чазынында бистиң ынчан Улуг-Аллаж сумузундан Элегеске ажылдаары-биле Куулар Лопсан-Дамбаевич Дажы-Серен дээрэи чоруткан. Элээн үе эрткенде кудазы кижи аъдын экелеген. Ол шериг чоруй барган болган. Ол чылын түнгээр аныам Куулар Норбу-Доржу апаа Кызылга шериг албаны эртиирип турда, укурашкаш келген. Оон Тываның эки турачылары-биле фронт чоруткан деп медээ келген. 1944 чылдың чазынында Куулар Дажы-Серен маадырлыы-биле өлүрткен деп телеграмма келген...»

Дажы-Серен аал-чуртундан ажылдаары-биле аъттангаш, дайынгыва киринкеп, ол олчаан келбейн барганын хадуламазы, чер-чурттуглары чугаалашпышаан.

1970 чылдың май 11-де «Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырында малчыннап турган, эки турачы чорааи Очур Ховалыгдан чагаа келген. Оон сактыышкынында мындыг одурулар бар:

«...Төрээн чуртунуң мурнунга маадырлыы-биле бараан болган, ханының сөөлгү дамдызынга чедир тулушкан аштер: Бүрзеккейни, Сатты, Доңчутту канчап бо хүнерде сагынаар боор, ол ышкаш Балчый-оол, Дөңгүр-Кызыл, Мезил-оол, Дүметтей, Сенгин, Самбуу, сержант Кечил-оол, старшина Дажы-Серен. Тылдый-оол ышкаш пулеметчиктер, автоматчиктер, адыгжыларны хөйну алап болур...»

Мен дайынчының бижээн сөс-домаан өскертпедим. Чамдык дайынчыларның адызывы хажыр берген чадавас. Кол-ла чүве болза Куулар Дажы-Серен ёзулуг дидим дайынчы чорааның дириг арткан дайынчызы бижээн-дир.

Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы, Ак-Чурттуң улуг даймының үезинде Тыва эки турачыларның старшиназы боон чорааи, ам республиканың «Алдан-Маадыр» музейиниң эртем ажылдакчызы Санчат-оол Байыр-оолович Оюндан арга-сүме айтырарымга, дыка солуун сактыышкын чугаалап берген. Мен чүтле хенизг чугааны барымдаа кылдыр киирейн.

«Куулар Дажы-Серенни таныыас боор бе, бистиң эскадроннуң старшиназы болгай. Оон шериг хөрээ бүгү отряжка хамаарыжыр, кара чугаа-биле тайылбырлаарга, барык-ла бистиң капитаныывыс Адыт-Түлүп Кечил-ооллуң оралакчызы-дыр. Өлүртпеи үеэи бе? 1944 чылдың февральдың эгезин. Таптыг-ла эртенгиниң дөрт шак үезинде, чер чаа-ла чыгып кел чорда. Сүрмич суурну хостаар дээш шаап-халдап-киринкеп бис. Старшина Дажы-Серен баштаан бистиң бөлүк эш-өөрүүс фашистерниң пулемёдунуң огуунга таварышкан. Куулар Дажы-Серен кончуг утаавыр, дайынчыларын бодувудува хаара тудуптар аажы-чаанныг киижи. Төрээн чурт дээш амытының маадырлыы-биле берген командиривис чүве. Куулар Дажы-Серен өлүртүп каан соонда капитан Кечил-оол мени старшина кылдыр томуйлап каан...»

38 чыл дургузунда сан болгаш төөгү башкылап келген, эки турачыларның старшиназы чорааи Оюн Санчат-оол башкының бо чугаазын дайын үезинии шериг документилери-биле шүүштүр хынаан мен. Бистиң музейниң эртем архивинде моңгези-биле кадагалаттының чыдар документиден Куулар Дажы-Серен дугайын номчуп көрээл:

«Куулар Дажы-Серен 1919 чылда төрүттүнген, эскадрон старшиназы. Тываның аратты революстуг намының кежигүнү, келдирткен чери: Кызыл хөөрайның шериг комиссариаты, чоок төрелериниң адреси: Сут-Хөлдүн Улуг-Аллаж сумузу, арбан № 4, 1944 чылдың февраль 9-та өлүртпеи. Сүрмич суурда бир дугаи чоогунда № 6 аны-дуи-ма хөөрүнде орнукшудуп каан...»

Куулар Дажы-Серен дугайында көрген, дыңнаан чүвем бо-ла. Ак-Даш школазының өөреникчилери «Дайынчы Мүрзүүнаның хөрек чуруу» деп чүүлдү номчаап, боттарының чаңгыс чер чурттуунга тускаатка дыңнадыгны «Шынның» арнынга парладырын ёнлээн чүве.

Эргим өөреникчилер! Силерниң дилээнерни ажыл хоомай кылган боор мен. Моон соңгаар-даа старшина Дажы-Серенниң үгүи-дөзүн билип алырынга база дайынчы амыдыралын коптарарынга бо чагаа дуза кадар чадавас.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

МААДЫРЛАР АРАВЫСТА

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында партизан шимчээшкиннериниң сураглыг удуртукчуларының бирээи чораан И. ●. Золотарының «Эйнүштер берге үеде билчир» деп номун «Советская Россия» деп ном үндүрер чер арткеи чыыжың тенүүзүнде чырыкче" пардан үндүрген. Ында бижиттингеи хөй санныг эрес-маадырлыг кижилериниң ийиги бистиң Кызыл хоорайда, аравыста чурттап турар.

Делегейниң ийиги дайынының чылдарында, дайынның хостакчы соруглаазы болган интернационалчы чаңгыс эвбиле наттыныкан совет база польша улустар гитлерни эжелекчилерге удур чаңгыс тукпуң адаанга чысналыышкаш, тулчуп чораан.

Польша улуотуң политика талазы-биле нарын берге бөйдаакга болуп турган хостагдалыг демисели янзы-бүрү кевирлелиг турган. Ол демиселдиң бир чугуза хевири — Польшаның Ажылчын партиязының удуртулгазы-биле болуп турган партизан дайыны болгаш чажыт демисел болдур.

Ол үениң партизан шимчээшкиннииниң баландбас болгаш уттундурбас арнын дайзынның тур эжелээн черлериниг үзүк-сөөзаал чок хөделиг, эрес-маадырлыг чорукту кылып турган партизаннар бижээн. Польша партизаннарының отрядтарынга орустар, еске-даа националдарның кижилери кирип турган, а бистин партизан отрядтарывыстың, каттыжышкынавыстың составынга база-ла хөй национал кижилер демнежип чораан.

Польшаның девискээринге партизан шимчээшкиннииниң кайы хире калбарган туругунын ол орта демир-орук оруктарын харылып турган гитлержи дүжүметтиң дараазында чагаазы хереченлеп турар: «Бо чылдың февральдан майга чедир демир-орук станциязынче болгаш белдирлеринче халдаашкыннарның, чаза төвиишкиннериниң түнелинде болган үреливишкиннериниң саны улам көвүдеп турар. Амты үеде партизаннар 10—11 халдаашкынларны хонукта кылып турар. Лужув — Люблин ара-язында орукка чүтле чамдык хүннерде, чырык шактарда чоруп болур... Белгорай аргаларында турлагжып алган демисержант, «Уаун орукче үнер мурнунда олурупталынар» деп орус чугаа безин бар ийик—деп, оолдарның бирээзи деткээн.

— Женя оттап берем!—деп, Хусаны Абушаль дилээн.— Донда-Ростовтуң «Беломорун» тыртар сеи бе, бирээни берип болур мен.

— Бо серегнини белекке берип тур мен, бажы-биле ап ап менде ам-даа бирээ бар—дээш, Женя Миненко Хусаниче от сунган.

— Халаска берипкеш, оон оределей бербес сеи бе?

— Ынчаимайн, хөөлеп турган тедилир мен.

Таакпылавас Пурба Шойбонов ойталап чыдып алган, дээрже кайган чыткан. Будуттар мурнуу чүкче чарыштырган аъттар дег, мурнуи быдаажып көжүп турганнар. Чамдык ийи-үш будут каттышкаш улуг-даа болу бээр, чочек будут деп-деп кылдыр үш кезекке үзүлгеш, бурунгаар шуужүп-даа каар.

— Шуурган болур чадавастыр—деп, Шойбонов чугаалаан.

— Канчан билдиң, Пурба?—деп, Дима айтырган.

— Будуттарның көжүп турганын көрбейн-дир силер бе, эш улуг сержант, мээң аалымга будут көжер болза, тоожок: шуурган-даа эгелээр.

Мынчага чедир чугаага киришпейн турган Толя Макаров адак сөөлүнде чугаалап үнген:

— Бурятиның агаары моонуг-биле домей-ле, сээң республиканың ырак эвес-ле болгай.

— Хадыр, дүвүлөөр болза хай-дыр аа, оолдар, орта ажылдаттынар чүве бе! Бо хире чүтле даалга үезинде чоп келир шуурган боор—деп, Женя Миненко чугаалежип турарларның саны бистиннден ыракта апкыг. Любавин чоогунда партизаннарга удур демисежир дээрииске күжүрүс чедиишпес. Сеттелге кылын чоруп турган воендилерни хүндүс безин буза тешсиптерээ.

Чүгле бо бижиктеи безин ам көөрге, ол девискээрге тулчуп турган партизаннар немецтерниң утаан-кудуп үндүрүп, улут иегралды оларга, таварыштырып турганы шуут ыяе.

Золотарының командылап турганы партизан отрядынга чаа дайынчылар келген. Оларның-биле бептайгы ужуражылга дугайында вомнуң 18-ки арнында мынчаар бижээн:

«—Чүү кижилерил?— деп, Тараичёнодан сымыраны аарак айтырдым.

— Тыва республикандан келген эки турачылар-дыр. Бедикимээр-даа болза арган, бисче турган бооларны шупту-зуун шенеп, таналтарын танкыладып, шыгаан турган дайынчыны Митя Секачев дээр. Битальонга, оон соонда бо девискээрге кээп турумда эң дээре салбыр командирни турган кижи. А оон-даа мурнунда нуленеттүү турган, дыка хөй фрицтериниң тыныгга четкен. Эрес-ле эр болдур ийин. Дээ ол, бооставаы тунук кижи оон Кызыл чурттуг эжи-дир. Немец лагерьлерден ийи удаа дезип үнгеш, туттурган, а үш дугаар дургунааш, бисти тып алган. Чүтле тыныыт, үнген чедип келген кижи-дир. Ам-даа кадымының копкаа хөлчок. Дайыддажыксап турарын дыңнаар болзукарга. Бисче мындыг кижилер херек...».

Лагерьден үш удаа дескеш, туттурган кижилерни немецтер кайдыг-даа чылдагаан чок боолаи каар турган. Ийи удаа дургунааш, туттурган хире-зинде-ле үш дугаарында база дескеш, партизаннар тып чедип келген кижиниң адын Петр Леонтьевич Мартынов дээр.

Михаил Антонович Секачев Польшаның девискээрине хаиылаи кире бергеи партизан отрядынга еске өөжөп нетекчилерге-биле кады демисежип турган. Ол Бии-Хем районнуң Лениика суурга төрүттүнген болгаи Адачурттуң Улуг дайыны эгелээриие-биле эки турачы болуп, фронтуже аътталган болгаи башкай шериг көзекгерине, а сөөлүзүиде партизан отрядынга демисежип чораан.

— Иван Золотарь командылаан партизан отрядынга лагерьден дескеш, олут-диригии арасында чораан чеде бердим. Кайнын келгенимни, кайы чер чурттуумну айтырган. Ол бүгүнү хамаичалыг ыяавылаи турганынга хомудаваи мен. Чүге дээрге, дайын үезинде партизан отрядынче шаидыг-даа дайзын шургун кирип болур болгай. Тыва чурттут мен деп чугаалаарымга, чеваа чаңгыс чер чурттуун бисте база бар. Михаил Секачевту таныыр сен бе?» деп, менден айтырган. Дайын мурнунда Кызылга чурук тыртырып ажылдан турган Секачевту сактып келгеи, таныыр мен деп харыылаан мен. Кажан бисти мурнуттуруттерге, Михаилди таныыван мен. Чугаалажып келириивиске, ол мөөң таныыры, чурук тыртырар Секачевтуң дүүмаазы болгаи. Ол хүнден эгелээш, Михаил Секачев бис ийи чаңгыс ненин солдары дег пайыраддажы берген бис. Дөрт сөөгү арткан мени үргүлүг ажаан, сүт ижиртип, чемгерип турган, бут кырында тургузуп алган. Михаил Антонович ийиде Польшаның девискээринге бир чыл хире чаңгыс партизан отрядынга тудуун, еске хөй национал өөрүүс-биле кады немец-фашистиг эжелекчилерден өжээн негеп турган бис— деп, Петр Леонтьевич Мартынов чугаалаар.

«Өнүктер берге үеде билчир» деп вомда бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс П. Л. Мартынов, М. А. Секачев оларның чуруктарын болгаи ёскее эптери-биле кады каичаар эрес-маадырлыг демисежип чораанын сагыш-сеткилдэ хайындырып көөр кылдыр чуруп бижээн.

Оларның кайызы-даа чүгле СССР-ниң эвес, а Польша Улус Республиказының дайынчы орденнери болгаи медальдары-биле шаңналган. М. А. Секачев ам Коммунал ажыл-агый министерствозунуң автотранспорт бүдүрүлгезиниң мурнакчы чоллачыларының бирээзи, а П. Л. Мартынов — Кызылдың чудут кезектеги бүдүрер комбинадының механиги.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: дайынчы өөнүктер Михаил Секачев-биле (солагай талазында) Петр Мартынов.

ДААЛГА

Дайынчының демдеглел дептеринден

— Улуг сержант Иргит!
— Дайынчы даалгада!..
— Ефрейтор Макаров!
— Дайынчы даалгада!..
— Анаа дайынчы Тарасиин!
— Дайынчы даалгада!..

Кезектиң старшиназы Франс Галицкий кежээки хыналдаңы кылып дооскаш, даштын улуп турган шуургаиче соңга өттүр көргеи. Дүргекгелген дүвү калчаалыы-биле сыгырыланаш, соңга көзенектериниң аразы-биле шургуп киреринге кызыткан. Даштын ыяштар-даа, кожазында корпустуң оду безин көзүлбес.

«Дайынчы даалгада!»... Старшина аарыг-биле улуг тыныган. Каш хонгаш эгелээр дайынчы өөредилгеге кезек белеткенип турган. Хемчегеш кежир кылган көвүрүг эргижирен, үредиген. Оиу дүвекинин он ийи шакка чедир септеп дооскаш, оон кээп ылеткээрии улут сержант Дмитрий Иргитке баштаткан болукке даскан турган. А оларның чоруткавындан бээр дерт шак эрткеи.

Чогуур үезинде даалга күүсеттингеи турарынга старшина бүзүрээн. Шуурган чежедаа киленнээрге, дайынчы эрлер оон кортпас. Ол хамаан чок бергелерии ажып эртип чораан солдаттар оиу кайыа тоор! Дүвүлүт хат болукке дыынмайн күжү сулаараар, күдай багы арлы боор. А аяспаза-даа, оолдар дайынчы даалганы ыяап-ла күүседирлер. Старшина, бодувуң солдаттарынга кымдан артык бүзүрээр.

— Че, оолдар, ажылдап киреривис мурнунда таакпылап алыылынар!—деп, улут сержант Дмитрий Иргит өөрүнге чугаалаан.— Сеттээр үжүрүт көвүрүгвүс бо-ла болгай.

— Шын, шын, эш улут сержант, «Уаун орукче үнер мурнунда олурупталынар» деп орус чугаа безин бар ийик—деп, оолдарның бирээзи деткээн.

— Женя оттап берем!—деп, Хусаны Абушаль дилээн.— Донда-Ростовтуң «Беломорун» тыртар сеи бе, бирээни берип болур мен.

— Бо серегнини белекке берип тур мен, бажы-биле ап ап менде ам-даа бирээ бар—дээш, Женя Миненко Хусаниче от сунган.

— Халаска берипкеш, оон оределей бербес сеи бе?

— Ынчаимайн, хөөлеп турган тедилир мен.

Таакпылавас Пурба Шойбонов ойталап чыдып алган, дээрже кайган чыткан. Будуттар мурнуу чүкче чарыштырган аъттар дег, мурнуи быдаажып көжүп турганнар. Чамдык ийи-үш будут каттышкаш улут-даа болу бээр, чочек будут деп-деп кылдыр үш кезекке үзүлгеш, бурунгаар шуужүп-даа каар.

— Шуурган болур чадавастыр—деп, Шойбонов чугаалаан.

— Канчан билдиң, Пурба?—деп, Дима айтырган.

— Будуттарның көжүп турганын көрбейн-дир силер бе, эш улут сержант, мээң аалымга будут көжер болза, тоожок: шуурган-даа эгелээр.

Мынчага чедир чугаага киришпейн турган Толя Макаров адак сөөлүнде чугаалап үнген:

— Бурятиның агаары моонуг-биле домей-ле, сээң республиканың ырак эвес-ле болгай.

— Хадыр, дүвүлөөр болза хай-дыр аа, оолдар, орта ажылдаттынар чүве бе! Бо хире, чүгле даалга үезинде чоп келир шуурган боор—деп, Женя Миненко чугаалежип турарларның саны бистиннден ыракта апкыг. Любавин чоогунда партизаннарга удур демисежир дээрииске күжүрүс чедиишпес. Сеттелге кылын чоруп турган воендилерни хүндүс безин буза тешсиптерээ.

Чүгле бо бижиктеи безин ам көөрге, ол девискээрге тулчуп турган партизаннар немецтерниң утаан-кудуп үндүрүп, улут иегралды оларга, таварыштырып турганы шуут ыяе.

Золотарының командылап турганы партизан отрядынга чаа дайынчылар келген. Оларның-биле бептайгы ужуражылга дугайында вомнуң 18-ки арнында мынчаар бижээн:

«—Чүү кижилерил?— деп, Тараичёнодан сымыраны аарак айтырдым.

— Тыва республикандан келген эки турачылар-дыр. Бедикимээр-даа болза арган, бисче турган бооларны шупту-зуун шенеп, таналтарын танкыладып, шыгаан турган дайынчыны Митя Секачев дээр. Битальонга, оон соонда бо девискээрге кээп турумда эң дээре салбыр командирни турган кижи. А оон-даа мурнунда нуленеттүү турган, дыка хөй фрицтериниң тыныгга четкен. Эрес-ле эр болдур ийин. Дээ ол, бооставаы тунук кижи оон Кызыл чурттуг эжи-дир. Немец лагерьлерден ийи удаа дезип үнгеш, туттурган, а үш дугаар дургунааш, бисти тып алган. Чүгле тыныыт, үнген чедип келген кижи-дир. Ам-даа кадымының копкаа хөлчок. Дайыддажыксап турарын дыңнаар болзукарга. Бисче мындыг кижилер херек...».

Лагерьден үш удаа дескеш, туттурган кижилерни немецтер кайдыг-даа чылдагаан чок боолаи каар турган. Ийи удаа дургунааш, туттурган хире-зинде-ле үш дугаарында база дескеш, партизаннар тып чедип келген кижиниң адын Петр Леонтьевич Мартынов дээр.

Михаил Антонович Секачев Польшаның девискээрине хаиылаи кире бергеи партизан отрядынга еске өөжөп нетекчилерге-биле кады демисежип турган. Ол Бии-Хем районнуң Лениика суурга төрүттүнген болгаи Адачурттуң Улуг дайыны эгелээриие-биле эки турачы болуп, фронтуже аътталган болгаи башкай шериг көзекгерине, а сөөлүзүиде партизан отрядынга демисежип чораан.

— Иван Золотарь командылаан партизан отрядынга лагерьден дескеш, олут-диригии арасында чораан чеде бердим. Кайнын келгенимни, кайы чер чурттуумну айтырган. Ол бүгүнү хамаичалыг ыяавылаи турганынга хомудаваи мен. Чүге дээрге, дайын үезинде партизан отрядынче шаидыг-даа дайзын шургун кирип болур болгай. Тыва чурттут мен деп чугаалаарымга, чеваа чаңгыс чер чурттуун бисте база бар. Михаил Секачевту таныыр сен бе?» деп, менден айтырган. Дайын мурнунда Кызылга чурук тыртырып ажылдан турган Секачевту сактып келгеи, таныыр мен деп харыылаан мен. Кажан бисти мурнуттуруттерге, Михаилди таныыван мен. Чугаалажып келириивиске, ол мөөң таныыры, чурук тыртырар Секачевтуң дүүмаазы болгаи. Ол хүнден эгелээш, Михаил Секачев бис ийи чаңгыс ненин солдары дег пайыраддажы берген бис. Дөрт сөөгү арткан мени үргүлүг ажаан, сүт ижиртип, чемгерип турган, бут кырында тургузуп алган. Михаил Антонович ийиде Польшаның девискээрине бир чыл хире чаңгыс партизан отрядынга тудуун, еске хөй национал өөрүүс-биле кады немец-фашистиг эжелекчилерден өжээн негеп турган бис— деп, Петр Леонтьевич Мартынов чугаалаар.

«Өнүктер берге үеде билчир» деп вомда бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс П. Л. Мартынов, М. А. Секачев оларның чуруктарын болгаи ёскее эптери-биле кады каичаар эрес-маадырлыг демисежип чораанын сагыш-сеткилдэ хайындырып көөр кылдыр чуруп бижээн.

Оларның кайызы-даа чүгле СССР-ниң эвес, а Польша Улус Республиказының дайынчы орденнери болгаи медальдары-биле шаңналган. М. А. Секачев ам Коммунал ажыл-агый министерствозунуң автотранспорт бүдүрүлгезиниң мурнакчы чоллачыларының бирээзи, а П. Л. Мартынов — Кызылдың чудут кезектеги бүдүрер комбинадының механиги.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: дайынчы өөнүктер Михаил Секачев-биле (солагай талазында) Петр Мартынов.

Ырак заставада

Бо чурукта тырттырып каан кызыгаар заставазы бистиң Төрээн чуртувустуң ыраккы соңгу-барыын кызыгаарында туруп турар. Чурукта бо аныяк кижилерге застава чергаарланып турар. Солагай талада анаа дайынчы Юрий Борисов, улуг сержант Геннадий Малинин, биче сержант Виктор Неврев, анаа дайынчы Виктор Тупалов, ефрейтор Владимир Пушкин, анаа дайынчы Борис Аверин болгаш биче сержант Сергей Яиков олар-дыр.

(СЗТА-ның фотохрониказы).

Эрес-дидим чоруктар

КУРСАНТ ШЮЛӘЭЛЕП ЧОРААШ...

Ленин орденниг Ленинградтың шериг округу. Ленинградтың Кызыл Октябрь аттыг дээди артиллерия командылал училищезиниң начальнигинге Ленецк хоорайның шериг комиссарындан курсант Юрий Харпининиң эрес-маадырлыг чоруунуң дугайында чагаа келген. Юрий шюлээл турган, дуцизымбиле хөй улус чыыгган магазинге кире берген. Хевертен садыгжының дузе дилеп алгырганын ол дыңнаи каан. Кыстың арны хөнүрей берген, делгизир тилин база буза шаап каан. Магазинден сеэлиндэ: ораан каан бир-ле чүве тудуп алган улуг эр үзе халаан. Курсант Харпи чайгылыш чокка ол каанын сүрүп ыжай-ле болгеи. Үнтекчиин бир чуртталга бажыныың херииниң шитинге барып четкеи. Дзержбедеичи мариинымнан бижек ушта соп экелеген. Ынчалзажок дайынчы аваангыр-каштагайбиле кем-херек үүлгедикчизин ужур идиккеш, бижээн ушта соп алган.

Училищениң начальгыиы курсант Ю. Харпининиң эрес-дидимы чоруун бедии-биле үнелеп, мактал чедирген.

Подполковник В. ГРИБ.

ӨРТКЕ УДУР

Кызыл Туктуг Забайкалскиң шериг округу. Бажың кырыыган тып үзеген өртүүл чалбыраажы дорани-на оон кырыыгын шыва ады бергеи. Оон-иоон халчып келген кижилер баштай аймаарал калгылаан. Хевертен офицерге баштаткан шериглер халчып келген. Олар кымны-даа мурнай чалбыраап ораалыг кире халчы бергеш, өртүү өжүрүп эгелээнер. Көрүп турган улустар база олаарга дуулажып эгелээн. Иишти күш-биле өрт өжүртүнгеи.

Айыыл-халап чайгай бээр билек, улус эрес-дидим дайынчыларга өөрүшкүүш илередир дээш чедип үзүрге, олар шагда-ла арны берген боон-тур. Ынчалзажок бир кол хүннер эртиеиин эрткеиин турган бажының эдерн демги дайынчыларны тып алган. Олар харылзаа кезээиң дайынчылары болган. Улут лейтенант В. Полторабатько, дайынчы болгаи политиктиг белеткелдиң тергиивери, биче сержаттылар С. Еремииий болгаш А. Андриянов олар өрт-биле ынчаар эрестиг демисешкеннер-дир.

Капитан Б. ТЕЛЬЦОВ.

(«Красная звезда» солуудан).

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

●РИМ. Көрей Улус-Демократтыг Республиканы, ол ышкаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаан база Гвинея (Бисау) Республиканы Италияның чазааның хүлээп көөрүнүң дугайында чагааны итали парламентиниң бөлүк депутат-коммунистери даштыкы херектер министриниң адынга чоруткан.

●БРЮССЕЛЬ. Хой-нияттиниң кескү ажылдакчызы, тайбың дээш идепкейлиг демиселчи Р. Гоор Фредерик Жолио-Кюри аттыг «Тайбыныңн алдын медалы-биле» шаңпаткан. Делегейнин Тайбың Чөвүлелиниң чингине секретары Р. Чандра анаа болган байырлыг хуралга Р. Гоорга бедик шанналды тывыскан.

●ГАВАНА. Бубада чигир ажаап алышкыныңын сезону доостур чыгап турар. «Күш-ажылдың аныктар армиязы» дээр бөлүктүң киржикчилерин эки түнелди чедип алган. Олар 660 миллион арроб (1 арроб 11,5 килограмгга деп) чигир тростнигин ажаагап. Ол бөлүктүң аныктары чигир ажаап алышкыныңын төнүүзүнге чедир 800 миллион арроб тростникти ажаарын хүлээнген ажылдап турар.

БУЭНОС-АЙРЕС. Аргентина-куба садыг харылзаалары калбарып турар. Чоокта чаа эт салган дугуржулганы ёзугаар Аргентина Кубага 200 муң тонна кукурузаны садар, ооң 9 муң тонналың Кубаже чоруткан.

●МОНТЕВИДЕО. Уругвай эрге-чагыргалар дешилгелиг парлалганы хорүп турар. Чазактың тускай доктаалын ёзугаар Роча хоорайда калбак фронт деп организацияның органы «Фаро» солуну хаттап.

●ДЕЛИ. Индияның чазаа 1974—1975 чылдарда национал экономиканы хөгжүдеринге 48,3 миллиард рупий акшаны үндүрүп берген. Ол акша-хөрөнгинин хөй кезини энергетиканы, металлургияны, коргаа ажыл-агыйны хөгжүдеринге ажыглаар.

●УЛАН-БАТОР. Делегейниң Тайбың Чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар МАР-да эрттирип турар Азияның делегей неделязы моол найысыладың хөй-ниити төлээлекчилериниң хөй-хөй кижилиг митингизи-биле эгелээн.

Азиага коллективтиг айыыл чок чорук системазының тургузуп боттандырарының чугула ужур-дузазын Азия болгаш Африка улустары-биле эп-сеткил каттыштырылгазының моол комитединиң даргазы Л. Тудэв чугаалаан.

МОГАДИШО. «Сомали Эйрлайнс» дээр, күрүнениң авиакомпаниязы бодунуң тургустунганының 10 чыл оюн демделеп турар. 1964 чылда тургускан ол компания амгы үеде Чөн Африкада ан улуг авиакомпаниялардың бирээзи болу берген.

Бүгүн бо хүннерде

ФКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң пленуму Парижке эрткен, анаа ФКП-ниң чиигине секретары Ж. Маршеның президент сонгулдазының дугайында илеткелин дыңнаан.

Үш чөөн партияларның чаңгыс аай кандидатты депшиберинге чедирип келген Политбюронуң ажыл-чорудулгазын ФКП ТК чүүлдүзүнгеп деп, пленумнуң резолюциязында чугаалап турар. Ооң түңнелинде демократтыг болгаш национал күштерниң калбак каттыжышкыны боттанып, азы чазактың кады кылган программазын амыдырапга боттандырарының байдалы тургустунар.

ПРЕЗИДЕНТ СОНГУЛДАЗЫНГА

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияга президент сонгулдазынга политиктиг партиялардан кирижир дээш кол-коя кандидаттар тодараттынып турар апарган.

Каттышкан чазакта кирип турар хамаарылга чок республиканчылардың Национал каттыжышкынының удурткучузу, экономика болгаш сан министри В. Жискар Дъестен апрель сесте республиканың президентизиниң албан хүлээлгезинге болунуң кандидатуразын депшидип турарының дугайын чарлаан. Чүртту баштап турар коалициядa-каттыжышкында кирип турар партиялардан боттарының кандидатуразын депшиткеннер—премьер-министр чораан Ж. Шабан-Дельмастың болгаш Национал хурал даргазы Э. Форнун соонда ол үшкү кандидатура боол турар. Жискар Дъестен болдунуң кандидатуразын депшидерде, «президентиниң чаа хөй төлээлекчилериг» эрге-чагыргазын тургузар бодап турарын чугаалаан.

Апрель сесте Парижке социалистиг партияның элчег чок съездизи болган. Ол съезд президентиниң албан-хүлээлгезинге партияның бирги секретары Ф. Миттеранны депшидерин шиитпирлээн. Ол кандидатура дээш съездиниң бүгү делегаттары шуптузу чаңгыс үн-биле бадылаан. Ф. Миттеран съездинге: «Мээң кандидат болурумну күзеп турар болганыңарда, аңаа чаптаарежир мен»—деп, чугаалаан.

Каттышкан Социалистиг партияның (КСП) баштаар чери апрель сесте болган дүрген сессиязынга чөөн күштерниң каттышкан кандидадыгa Ф. Миттеран боол болур дээш, ооң кандидатуразын депшидерин шиитпирлээн.

Францияның Компартиязының ТК-зының Парижке болган пленумунга республиканың президентизин соңгуур деп турары-биле холбаштыр чуртта иштики политиктиг байдалды көргеп.

АЭРОФЛОТТУҢ ЧАА ОРУУ

ТОКИО. (СЭТА). Аэрофлоттуң самолёду апрель чедиде Токионуң чурттар аразынга ужар самолёттар хопар Ханеда аэропортундан Токио—Москва—Амстердам аразының чаа авиа-оруунче ужуп үнүпкен. Самолёттуң иштинге эң баштай кээп олурупкан пассажир тураскаал белек — орус дошпулуурну алган. Оон артказ пассажирлер адыг чуруп каан «бижиктерин» алганнар. Ол дээрге, ук пассажирлер аэрофлоттуң самолёдунга олуруп алгаш, Сибирьниң кырыбиле ужуп эрткенииң дугайында шынзыдылга бижик-тир.

Аэрофлоттуң Токиода чиңгине төлээзи В. Колосов СЭТА-ның корреспондентизинге чаа авиа-орукту ажыдардала, ыңдыг белектер тыпсыр чанчылдыг апарган бис деп чугаалаан. Ол хүн ажыттынган Токио—Москва—Амстердам аразының чаа агаар оруу Москваны тавараап, Барыын Европаже чоруткан алдыгы шугум боол турар. Моон соңгаар пассажир самолёттары неделя санында-ла Москваны тавараап. Париж, Лондон, Майнда-Франкфурт, Рим, Копенгаген болгаш Амстердам хоорайларже сес удаа ужуп чоруур апаар. Бир эвес алды дашкыкы компаниялардың самолёттары Сибирьниң кырыбиле ужуп эртип турарын алыр болза, Токиодан ССРЭ-ни дамчыштыр неделя санында-ла 22 самолёт ужуп эртип турар-дыр.

Токио—Москва — Амстердам аразының чаа авиа-оруу ажыттынган соонда Японияның кижисылалы биле Амстердамның аразынга орукка чоруурун дөрт чартык шак кызырылган, чүге дээрге Соңгу полюсту дамчыштыр эртери оон-даа үр боол турган. Келир чылдан эгелээш япон авиакомпания «Ниппон кокунуң» («Джапан эйрлайнстың») самолёттары ол чаа орук-биле база ужуп эгелээр.

ПРЕЗИДЕНТИНИҢ ЧУГААЗЫ

ДАМАСК. (СЭТА). Израиль сөөлгү хүннерде үтер-боодарбиле кады ужар чүүлдү болган чадаг шеригни ажыглавышаан, Голан бедиктериңге чепсектиг сегиржин алышкыннарны кара өжегзөр өөскүдүп үндүрүп турар деп, Сирия Араб Республиканың президентиниң Хафез Асад медеглээн. Араб Социалистиг чартылга партиязын тургускының 27 чыл оюнга холбаштыр Дамаскыга болган митингиге ол ынча дээн.

Сирия тайбыңны күзеп турар болгаш ол дээш демисежип-даа турар деп, Х. Асад демделээн. Ынчалза-даа ол болза пынныг эвес тайбыңбиле кажан-даа эптешпес, чүге дээрге, амгы үеде ыңдыг тайбың болза, дүжүп бергенивиле дөмей болур иймек.

Израильдиң эжелеп алганы бүгү араб черлерни хоставас болгаш Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелээзиин тывыспас болза, Чоокку Чөөн чүкке тайбың тургустунмас-даа деп, Х. Асад чугаалаан.

КАМБОДЖАДА БАЙДАЛ

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Камбоджадан кээп турар медээлерни ёзугаар ап көөрге, Национал хосталганың улусчу чепсектиг күштериниң бүзээлеп алган Компот хоорай дээш кадыг-дошкун тулчуушкун апрельде үргүлчээн. Можу төвү болур ол хоорайда 10 муң кижилиг гарнизонче «С-130» дээр америк транспорт самолёттары боо-чепсекти парашюттар-биле октап турар. Ол хоорайны камгалаарынче пиомпеньниң бүгү ужар түүлүн октаан. Ужар түүл идепкейжин турза-даа, патриоттар хоорайның төвүнде шериг объектилерни артиллерия-биле ийи хүн уламтыр боолап келген.

Ол хоорайдан ырак эвесте можу төвү Удонгуда бүзээлеткен шеригнерге дузалаары-биле пиомпень шеригнериң ходединшкиннеринге улустуң чепсектиг күштери ыйыжышкыны кылып турар. Патриоттарның шеригнери бүзээлеткен бөлүктерни үзүктел чок атакалап турар, оларны Удонг дээш тулчуушкуннарга хүнээп алган америк 105 мм болгаш 75 мм араалыг артиллерия-биле боолап турарлар.

Пиомпеньни долгандыр тулчуушкун база күштелген.

АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУК ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ШИИТПИРИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Чоокку Чөөн чүкте онза күштериниң долу эргезин 1974 чылдың октябрь 24-ке чедир үзадыр дугайында шиитпирни КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлели хүлээп алган.

Египет болгаш израиль шеригнерни аткаарладып, чарары дээрге Чоокку Чөөн чүк айтырыгларын тааржыткыр шиитпирлээриниң чүүле бирги базымы болуп турар, ол шиитпирлээриниң чүүле бирги базымы болуп турар, ол шиитпирни КНО-нуң онаа күштерин аңаа арттырып турар чорук египет-израиль секторда амгы чогумчалыг байдалды чүүле деткивир эвес, харын бир эвес херек апаар болза, Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш бижыг тайбыңны тургузарынга херектиг күжениишкиннерге дуза база чедирер деп, Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпиринде демделеп турар.

Кыдат делегация ол резолюцияны деткиривиден ойталаан, Чоокку Чөөн чүк айтырыгларын чугаалажырынга киришпес дээнин кыдат делегация айыткан.

ЕАР. 300 муң чурттакчылыг Суэц деп хайымның хоорайны израиль эжелекчилер барык 80 хуу үргедээп. Израиль бомбалар болгаш снарядтар дегбээн бажың барык чок (чурукта).

Хоорайны катап тургузар ажылдар бо хүннерде калбарган. Оруктарны септеп, коммуникациялар шугумун тургузуп турар. Үрелген бажыңнарны аштап, чаа бажыңнар тудар шөлдерни белеткеп турарлар.

Суэц долузу-биле катап тургустунарынга чедир үр үе эртпес.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

ПЕНТАГОННУҢ ПЛАНЫНГА УДУР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Индий океанда Диего-Гарсия деп ортулуктуг АКШ-тың улуг шериг-далай базазы болдурар дээш база ону боттандырары биле 29 миллион доллар акшаны үндүрүп бэр дугайында Пентагонның планы конгресске удуланыышкынга таварышкан. Элээп кап кескү сенаторлар болгаш конгрессменнер ол айыылдыг саналлы буруу шаңнап болгаш ол чорук ук район а чүгле айыылды тургузардан өске чүү-даа чүвеге чедирбес деп демделээп.

Бо херектиң акшаландырарынга удурланып турар мен деп, даштыкы херектер талазы-биле төлээлекчилер палатазының комиссиязының Чоокку Чөөн чүк болгаш Мурнуу Азия талазы-биле комиссиязының даргазы Л. Гамильтон медеглээн.

Диеого-Гарсияда шериг базазының калбартыр деп турарынга бодунуң удурланып турарын конгрессмен Г. Реусс база чугаалаан. Дайын айыылы үнүп кээп болур ол ойладыг чорукту соксадырын Индий океанда чурттар пегеп турар деп, ол меделээн. Диеого-Гарсияга улуг шериг базазын тургузарынга удурланыышкынны Индия, Индонезия, Кения, Сингапур, Австралия болгаш Чаа Зеландия кылган.

ДУДИНКАЖЕ ЧОРУПКАН

Таймыр чартык ортулукта Долгано-ненец национал округтуң төвү Дудинка хоорайже бистиң республиканың боксёрлары дүүн ужудуп чорупкан. Соңгу чүктүң баштайгы ажыдыкчыларының бирээзи Никифор Бетчек аттыг шаңнал дээш ажык маргылдаага олар киржир.

Команданың составында ССРЭ-ниң спорт мастериниг кандидат Василий Белек (Пассажирлер АТБ-зи), бирги разрядчызыр Александр Бичо-оол (Самагалдай), Виктор Оюн («Спартак») болгаш өскелердээ кирип турар.

М. ДАВАА.

КҮЗЕЛ КҮШТҮГ

Январьда волейбол талазыбиле республиканың маргылдаазынга геологтарның хөрөжиңнер командазы кубок чаазаан алган.

Февральда шыдыраа командазы Кызыл хоорайның чемпионну болган.

Мартта Кызыл хоорайның кыышкы спартакиадазынга Тываның геология-шинчилел экспедициязының коллективи будүүрүге коллективтериниң аразында болган маргылдаага ийиги черге үнген, а спорттуң кышкы сезонун хаарынга тураскаакан командалар аайы-биле маргылдаага тиилекчи болдувус.

Бо дээрге бистиң геологтарның эрткен кышкы спортчу сезонда көргүскен чамдык чедиишкиннери-дир.

«Хүндүлелдиң демдээ» орденниг экспедиция коллективи өскелер-биле бир домей күш-ажылчы будүүрүге коллективи болгай. Ол хиреде-ле мында спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге дуржулгалыг кижилер хөй болгаш масселыг маргылдааларга багай эвес түңнелдерин чедип ап турар.

Күш-культура болгаш спорт — геологтарның ажылламыдыралының чарыбас кезээ. Чүрттүң каазар байлактарын шинчилээр дээш олар кандыг-даа бөрге оруктарны эртип, кадыр-берт даглар, тайга-сыннар, суглугсуг чок черлер дээш каяа четпес, кандыг бергелерге таваржып ажылдавас дээр. Ону чүгле күш-дамыр талаларында парлар, дырбактыглар, черлик чааннар, өске-даа хөй санныг дириг амытаннар кижини кайгадыр. Бирмада янзы-бүрү хевирнин 500 ажыг чыланы бар. Оларның чартык кезии хоранныг. Олардан таракчыннар хөй когаралар, ылангыя кедээ ажыл-агый ажылының үезинде айыыл улуг.

Кадык камгалал департаментизиниң медээзин ёзугаар алырга, чыланнарга шактырганының 50 хире хуузу кедээ ажыл-агый ажылдарының үезинде демделеттингеп. 27,9 хуузу — ажылче бар чыдарының болгаш чаңып органының үезинде, а чүгле 10 хуузу—кедээ суурларга болгулаан. Чылан шагыышкынынан чогуур ойүнде дуза чедирбээнинден аңаа таварышканарның 60 хуузу амы-тынынан чарлып турар.

(СЭТА).

Январьда волейбол талазыбиле республиканың маргылдааларынга геологтарның хөрөжиңнер командазы кубок чаазаан алган.

Февральда шыдыраа командазы Кызыл хоорайның чемпионну болган.

Мартта Кызыл хоорайның кыышкы спартакиадазынга Тываның геология-шинчилел экспедициязының коллективи будүүрүге коллективтериниң аразында болган маргылдаага ийиги черге үнген, а спорттуң кышкы сезонун хаарынга тураскаакан командалар аайы-биле маргылдаага тиилекчи болдувус.

Бо дээрге бистиң геологтарның эрткен кышкы спортчу сезонда көргүскен чамдык чедиишкиннери-дир.

«Хүндүлелдиң демдээ» орденниг экспедиция коллективи өскелер-биле бир домей күш-ажылчы будүүрүге коллективи болгай. Ол хиреде-ле мында спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге дуржулгалыг кижилер хөй болгаш масселыг маргылдааларга багай эвес түңнелдерин чедип ап турар.

Күш-культура болгаш спорт — геологтарның ажылламыдыралының чарыбас кезээ. Чүрттүң каазар байлактарын шинчилээр дээш олар кандыг-даа бөрге оруктарны эртип, кадыр-берт даглар, тайга-сыннар, суглугсуг чок черлер дээш каяа четпес, кандыг бергелерге таваржып ажылдавас дээр. Ону чүгле күш-дамыр талаларында парлар, дырбактыглар, черлик чааннар, өске-даа хөй санныг дириг амытаннар кижини кайгадыр. Бирмада янзы-бүрү хевирнин 500 ажыг чыланы бар. Оларның чартык кезии хоранныг. Олардан таракчыннар хөй когаралар, ылангыя кедээ ажыл-агый ажылының үезинде айыыл улуг.

Кадык камгалал департаментизиниң медээзин ёзугаар алырга, чыланнарга шактырганының 50 хире хуузу кедээ ажыл-агый ажылдарының үезинде демделеттингеп. 27,9 хуузу — ажылче бар чыдарының болгаш чаңып органының үезинде, а чүгле 10 хуузу—кедээ суурларга болгулаан. Чылан шагыышкынынан чогуур ойүнде дуза чедирбээнинден аңаа таварышканарның 60 хуузу амы-тынынан чарлып турар.

(СЭТА).

ССРЭ биле ЧССР мурнунда

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Апрель 8-те шайбалыг хоккейге делегей болгаш Европа чемпионадының бирги эвлээзиниң үшкү ужуражылгазында Чехословакияның хоккеистери Герман Демократтыг Республиканың шилиндек командазыбиле ойнаап, 8:0 санга удуп алган.

Шайбаны удурланыкчызының хаалгазынче киир кагар талазы-биле бөгүн Недоманский шылгараан. Ол дөрт шайбаны киирген.

Делегей чемпиону — Совет Эвилелиниң шилиндек командазы Польшаның спортчуларын 8:3 санга уткан. В. Лутченко ийи шайбаны киирген.

ССРЭ биле Чехословакияның шилиндек командалары делегей чемпионадының турнир таблицазын баштай берген. Олар амдыызында кымга-даа уттурбаан, алды-алды саннарлыг. Финляндияның, Польшаның командалары ийи-ийи санныг. ГДР-ниң, Швецияның спортчулары амдыызында кымны-даа утпаан.

КУБОК ДЭЭШ

ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик райкому болгаш районуң «Урожай» эки тура спорт иниитилели хостуг хүреш талазыбиле Алдан-Маадыр аттыг кубок дээш маргылдааны организастап эрттирген. Аңаа Улуг-Хем, Өвүр, Чөөн-Хемчик районнарның, Ак-Довурак хоорайның № 41 профтехучилищезиниң шилиндек командалары киришкен.

Ийи хүн үргүлчээн маргылдааның түңнелинде деңзи аайы-биле бирги черлерни Ховалыг Чимит-оол (Чөөн-Хемчик), Сергей Мартынов (Өвүр), Олег Ооржак (Чөөн-Хемчик), Шожал Хүлер-оол (Улуг-Хем), Федор Ондар (Ак-Довурак), Ховалыг Болат (Чөөн-Хемчик), Сембри Кошкендей (Өвүр), Сергей Дэңзы-Белек, Доспан Найдан-оол (ийиле Улуг-Хем) олар алган.

Команда талазы-биле бирги черни Чөөн-Хемчиктиң мөгелери эзлээш, кубокту чаалап алган. Улуг-Хем, Өвүр районнарның спортчулары ийиги, үшкү черни эзлээн.

М. СЕВЕН.

Совет кижилер ЫНДЫГ

Республика найысылалыңга март эгезинде командировкалап чораан, аразында акшалыг паспортум чидиргеп мен. Чораан, баргап черлеримни ол-бо дилегаингеш, түңнел чок болган мон.

Өвүрге чаңып келгенимде удаваанда соомдан чагаа келген:

«Силериниң паспортуңар тыш алдывыс, чедип кээп ап көрүңер»—дээш, адресин бижип каан болду. Ол шынчы, ак сеткилдиг кижи — Кызылдың окно аарыларының диспансериниң кезиш эмнээр салбырында санитаркалап турар Анна Михайловна Голубцова болду. Ынчаган «Шын» солуунну дамчыштыр Анна Михайловнага өөрүн четтиргенимни илередирип чөпшээреп көрүңер.

М. КӨШКЕН-ООЛ.

Сагыш суур.

телевидение

АПРЕЛЬ 10-ДА

МОСКВАДАН

18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—Өдүүт телекөргүзүүт. «Делегейниң улустарының чогаалдыгазы». ССРЭ-ниң улустуг артизи, Ленинчи шанналдың лауреады И. Моисеев дамчыдылганы чорулар. 19.00—«Тянь-Шань мөң». Уран-чечен фильм. 1-ги серия.

КЫЗЫЛДАН

20.00—«Техниктиг информацияның медээзи» Дамчыдылга. 20.15 — Уругларга. Мультфильм. 20.30—Телемедээлер. 20.40—Телемедээлер. 20.55—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.00 — «Туркмен ССР-ниң уткуштур планы боттанымышкында». Туркменияның Компартиязының бирги секретары Г. Гапуров дамчыдылгада киржип турар. 21.45—21.55—Чапсар. 21.55—00.15 — Өдүүт телекөргүзүүт. Хоккей талазыбиле делегей чемпионады. ССРЭ-ниң болгаш ЧССР-ниң чыыды командалары. Финляндиядан дамчыдылга.

Редакторнуң орлакчызы М. Н. СМИРНОВА.

ХАМААТЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЛИНИНГЕ

Тыва АССР-ниң Кадык камгалал министерствезу складка ажылдаар ажылчын болгаш аштанчы хереглеп турар.

Ажылдаарын күзээннерни министерстве кадр килдизинге иззрин чалап тур.

Адрези: Ленин кудумчузу, 12.

Кадык камгалал министерствезу.

Тыва АССР-ниң курстрахование инспекциязы хамаатыларның хууда тудугларының болгаш мал-маганының страхованиезиниң үндүрүүн оңаап эгелээн.

Хамаатылар! Страхование үндүрүүн чогуур үезинде төлеңер.

Төлевирни кодээ черге — кодээ Советке, хоорайга—ажаалга кассаларынга, курстрахтың инспекторларынга болгаш агентилеринге төлээр.

Курстрах эргелеп.

КИНО

АПРЕЛЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Чинзеде эртиңе» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чөрвен биле Скроллан» 9.30, 11.15, «Чагыртпаалар» 15.20, 17.00, «Шаповалов, мен...» 13.00, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бистиң бажыңывыс мында» (2 сериязы кады) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Анна Каренина» (1-ги сериязы) 15.00; «Оскундурган миллионнар» 16.30, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫҢГА: «Соолгу минутага чедир» 18.00, 20.00 шактарда.

ДАШТЫКЫДАН СОЛУН ЧУУЛДЕР

ЧОН 1972 ЧЫЛДА

КНО-нуң чыл бүргүзүнде үнүп турар демография журналының медээзин ёзугаар алырга, чер бөмбүрзээнин чону чыл дургузунда 76 миллион кижиге көвүдеп, 1972 чылдың ортаз үезинде 3.782 миллиард кижи четкен. Чонуң чартынган хөй кезии—2.154 миллиард, кижи—Азияда чурттап турар. Ийиги черде Европа—4.469 миллион кижилиг. Соңгу Америкада 332 миллион кижи чурттап турар.

Кыдаттың чону 800.721.000, Индияның — 563.494.000, АКШ-тың—208.842.000, Индонезияның — 121.630.000, Японияның — 105.994.000, Бразилияның — 98.854.000, ГФР-ниң — 61.674.000, Бангладештиң— 60.675.000, Пилиппиниң — 58.020.000 кижи болган.

«РУСАЛКА»-БИЛЕ ИНТЕРВЬЮ

«Русалка» дээр улуг эвес яхта-биле делегейни дээскиндир аян-чорук кылып чоруур япон К. Хорэге ам 5 муң км хире черни эртери арткан. Осакадан ол эрткен чылдың августа ажиндирип үнген болгаш ол аразында Индий болгаш Атлантика океаннарны ажиндирип эрткеш, Горн дээр думчукту эрте берген болгаш амгы үеде Оожум океанның Мидуэй ортулуктарының районунда чоруп турар.

Япон «Асахи» солун ол дидим кижи-биле радио дамчыштыр чугаалашкан. Байдал эки чоруп тур, рис болгаш өскедээ аъш-чемим четчир. Арыг чаашкын суу база четчир. Ол бүгү Японияга чедир черле четчир деп, К. Хорэге чугаалаан. Бо аян-чоруумну хуусаазынган 10 хонук бурунгаар доозар бодап чор мен деп, ол чугаалаан.

СУГ БОЛГАШ СҮТ

Англи шинчилекчилерниң илереткенинден алырга, хөй сүттү бээр дээр болза, чогуур санныг шактарның иштинде инек 13 литрден эвээш эвес сугну ижер ужуралуг, а агаар изиг болур болза, оон-даа хөйну ижер. Инекгин хонукта хереглээр суу 23-тен 68 литр чедир болур.

Ажылдап кылдының турар сүттүн хемчээли көвүдээринде инектиң суг хереглээри көвүдээр, а бир эвес кадыг база кургаг бүдүмелдерниң чеми көвүдээри-биле болгаш ыяш-сиген чемни хөйнү чиири-биле холбаштыр суг хереглээри көвүдээр, шык көвей азы чаашкын болганда суг хереглээри эвээжээр. Бир эвес ижер суг кандыг-бир үе иштинде чок болур болза, сүт бээри база эвээжей бээр.

БӨМБҮРЗЕКТЕ БИЖИК БИЛБЕСТЕР ЧЕЖЕЛ?

ЮНЕСКО-нуң тургусканы бижик билбес чоруктуп айтырыгларының талазы-биле делегей комитеди чоокта чаа Тегеранга болган бодунуң хуралынга делегейде бижик билбес кижилерниң хуузу 1960 чылда 39,3 хуу турганындан 1970 чылга чедир 34,2 хуу кылдыр кудулаанын демделээн. Ынчалза-даа делегейге хамаарыштыр алырга, номчуп болгаш бижип билбес кижилерниң ниити саны үзүктел чокка өзүп турар: 1950 чылда олар 700 миллион кижи турган болза, оон соонда он чыл эрткен соонда олар 735 миллион кижи, а 1970 чылда —783 миллион кижи болу берген.

ШӨЛДЕРДЕ ЧЫЛАННАР

Бирманың үнүш болгаш ан байлаа улуг. Ол чуртка ан баштай чеде берген даштыкы кижилер ында чылыг черниң унуүн болгаш ан-менин малдаар. Оон аърга-шыргайларында парлар, дырбактыглар, черлик чааннар, өске-даа хөй санныг дириг амытаннар кижини кайгадыр. Бирмада янзы-бүрү хевирнин 500 ажыг чыланы бар. Оларның чартык кезии хоранныг. Олардан таракчыннар хөй когаралар, ылангыя кедээ ажыл-агый ажылының үезинде айыыл улуг.

Кадык камгалал департаментизиниң медээзин ёзугаар алырга, чыланнарга шактырганының 50 хире хуузу кедээ ажыл-агый ажылдарының үезинде демделеттингеп. 27,9 хуузу — ажылче бар чыдарының болгаш чаңып органының үезинде, а чүгле 10 хуузу—кедээ суурларга болгулаан. Чылан шагыышкынынан чогуур ойүнде дуза чедирбээнинден аңаа таварышканарның 60 хуузу амы-тынынан чарлып турар.

(СЭТА).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харылсалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, кодээ ажыл-агый килдизинин 21-47, үзетшүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информацин база совет тургузуг килдизипин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун кедбейн баргаңга 32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16066 ЧАГЫГ № 654.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 11ТС—00170

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 85 (9460) | Четверг, апрель 11, 1974 чыл | 1925 чылда тегзелелеттингеш. | Өртээ 2 коп.

Л. И. Брежнев АКШ-тың садыг министри Ф. Дентини хүлээп алган

СЭКП ТК-ның Чиргизге секретары Л. И. Брежнев апрель тоста Кремльге АКШ-тың садыг министри Ф. Дентини хүлээп алган. Ол «АКШ-тың станоктары-74» деп делегсенниң ажыттынары-биле холбаштыр Москвада келген.

Совет Эвилелди биле Американың Каттыжкан Штаттарының аразынга садыг-экономика талазы-биле аптырыгларга салал-опал солчуушкун болган. Долу дең эргеге болган шаңкуулашкынга-дээ ажыктыг чорумга удедилеттингеш садыг-экономиктиг харылзааны ийи чурт аразынга калбартыры совет-америк харылзаалары улам ажыжедериниң эң чугула чүүлү болурун Л. И. Брежнев демдеглээн. Министр Дени ашаа чоңнаңзөрешин турарын илереткеш, ССРЭ биле АКШ-тың аразынга экономиктиг харылзааларны хөгжүдери чүгле садыгга чаагай салдарын чедирер эвес, харын-даа ийи чурттуң ажылчы чоннарының амыдыралын бедидеринге база идиг болуур деп бодап турарлыг илереткен.

Беседа ажыл-херекчи, боттуг байдалга эрткен.

ССРЭ-ниң Дашткы садыг министриниң бирги орлакчызы М. Р. Кузьмин, СЭКП ТК-ның Чиргизге секретарының дузалакчызы А. М. Александров, АКШ-тың ССРЭ-де элчизин У. Стессел, АКШ-тың сан министрлиниң орлакчызы Д. Беннет болгаш АКШ-тың Садыг министерствозунуң баштаар черинин директорлуу Л. Боуден олар беседага киришкеннер.

КЫЗЫЛДА болгаш РАЙОННАРДА

КӨРГҮЗҮҮГЛЕР ЭКИ

Тоску беш чыдыг тодарадыкчы чылының бирги кварталының планныг онаалдаларын «Кызыл үлетчүр-тудуг» эргелелиниң тудугжулары 100,2 хуу күүсеткен, а боттарының күжү-биле кылыр тудуг-монтаж ажылдарының дазылгазын 13 муң рубльге ажыр боттандырган.

Б. Кайгородовтуң удурткаңы комплекстиг бригадазы эрткен айларда эки көргүзүглерин чедип алган. Найысталдың Магистраль күжүмчүзүнде 119 квартиралыг бажыңнын тудуунда бригада ажыладып турар. Олар мартта 220 кубометр туйбу ханаңы салган. Бо — планда көрдүнгениден хөй.

960 уруглар өөренир школа тудуунда К. Зуевтиң адыг заводунуң кол будурулге корпузунуң таваан салып турар Д. Зайнулиннің удурткан бригадалары эрткен айларда эки көргүзүглериг болган.

Х. АЛАШ-ООЛ.

• • •

ТАРЫП КИРЕРИНГЕ БЕЛЕН

Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз часкы хову ажылдарынга хынамчалыг белеткенген. Тарылгага янзы-бүрү марканың чүс трактору киржир, оон септелгезин доозан. Көдээ ажыл-агыйның кожуг машиналары бүрүнү-биле белен.

Тракторларга ажылдаар механизаторларны хувааган. Ишкирбелиг он трактор ийи эдлерге ажылдаар ыяшдыр бирээзинге-де ийи кижиниң быжыглаан. Трактористер курузун 30 кижи удавас доозар, олар техника башкарар эргезин алган соөлүнде ийи эдлерге ажылдаар тракторлуң саны ковудээр.

Совхозта чеди трактор-хову бригадазы ажылдап турар. Оларда мастер-эдикчилерни быжыглаан. Ийи бригадада бир механикти бергеш, оларның эргеңинде техничка болгаш канаар эргегат бар. Тракторларның ажылдап турар черлерийге баргаш, кымар-чаар материалдарны күдүл баарын организастаар. Четчир саңныг кымар-чаар материалды совхозта чедирип алган.

Чазын чажар 3.540 тонна үреэнге бар, ону чажар тынарынга чедир арыглаан. Оон колдуу бирги, ийиги класстың үреэннерни болуп турар.

Ажыл-агый часкы хову ажылдарынче киришкенивис. Оон хөй

ЧЕДИИШКИНГЕ ДОКТААВАС

1974 чылда алган социалистиг үдээлелерни күүседир дээш Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтуң малчынары шудургу ажылдап турарлар.

Ажыл-агыйның Дөргүл сүт-бараан фермазының коллективи тоску беш чыдың планнырлыг чылында чедип алган күш-ажылчы темпизин бо чылын кошкаптаан. Саанчылар бирги кварталда күүнеге 8% тонна сүт садар тургаш, 127 тонна чедирип, планны 145,4 хуу күүсеткен. Ферма иниңан-биле бир саар инекке онаалтыр 522 килограмм сүттү саган. Ол эрткен чылдан хөй. Ажыл-ишчилер бедик көргүзүглерин саар инектериниң ажаавда, чемгерилгезин экижидин, социалистиг чарыштыг дээштиг организастаа тургаш чедип алган.

Саанчылар ортузунда аңы-шынарлыг хөй сүт саар дээш чарышка бирги кварталда Ондар Дүктүг тергиндээн. Ол бир саар инектен 814 килограмм сүттү саап алган. Ийиги черни Монгуш Алдын-кыс эзелээн.

Совхоз күүнеге 250 центнер эт садар онаалдаңын 270 центнер кылдыр ажыр күүсеткен.

М. СЕВЕН

• • •

БОТ-ҮНЕЗИН ЧИИГЕТКЕН

«Тыва даг-дүгү» комбинатның септелге-механиктиг цехиниң коллективи бо чылдың бирги кварталында будурулге планын 107 хуу күүсеткен. Даалгадан ажыр 7.500 рубльдиг продукциязын будуруп үндүрген. Будурген продукциязының бот-үнезин планда көрдүнгениден дыка чиигеткен. Эрткен үш айда күш-ажылдың будурукчуларга 9,6 хуу бедиткен.

Николай Алагиңге удурткаң кандакчы-слесарьлар бригадазының кежигүннери эки ажылдап турган, квартал онаалдазын мракта ажыр боттандырган. Олар тоску беш чыл планын дөрт чылда күүседир соруглаңы салгаш, шудургу ажылдап турарлар. Ук бригадада Евгений Лазарчук, Геннадий Золотов, Владимир Муришкин олар эзелчег нормазын доктаамал будун чартык ийи катап ажыр күүседип келгеннер.

К. МААДЫ.

КАДРЛАР-БИЛЕ АЖЫЛ

Ниитилел аймдыралының бүгү талаларын удуртуруунуң, массалар ортузунга организачы болган политиктиг ажылдың деңелин бедидери кадрларны шилип алыры, таварышмыр тургузарын болган инжиндерни экижидери-биле тудуш холбаалыг даарадыр СЭКП-ниң XXIV съездиниң демдеглээн, партия организацияларга бо чугула айтырыгны боттарының ничээнгейиниң төөгүге тургузарының чугулазын ана оналаап айтыкан. Съездиниң ол айтымышкынын күүсетпишаан, биетиң республикамның партия организацияларының кадрларны улам ынай бижиглаарының, оларны кижизидериниң болган билиг-мергежилин бедидеринең талазы-биле хөй чүүлдерни кылып турар.

Шын политиктиг ажылдап кылган соонда бүгү ажылдың ког үндезинин кижилерни шилип алырында болган күүселдеңи хынаарында болур деп ленинчи айтымышкынны партия организацияларны бо чугула ажыл-херекке удуртулга болдуруп турар. «Таарыжыр кижилерни ажылга шилип тургаш, херек кырында күүселдеңи хынаар, ынчан ону чон үнелээр апаар»—деп, Владимир Ильич айткан. Ынчангаш партия органнары кадрларның политиктиг биилиин болган ажыл-херекчи, төлептиг мозу-шынарын барымдаалап ажылга шилип алыр принципти шыңгыы барымдаалап турар.

СЭКП XXIV съездиниң соөлүнде эрткен чылдарда партия хоорукому болган райкомнары бо чугула ажыл-херекти боттарының ничээнгейиниң төөгүге тургузуп, ол дугайында айтырыгларны пленумнарга, бюро хуралдарынга доктаамал чугаалажып, оларның өөредилгезиниң база кижизидилгезиниң талазы-биле ажылды системажыктаан. Оо бүгүнүң түнелиинде партия, совет болган хөй-ниитү органнарының участоктарында, ажыл-агыйның база культура тургузуушкунунуң янзы-бүрү адырларында даандырган ажыл-херекти мергежилдиг башкарып билир, чүткүдүг, шудургу организаторлуг эштер бисте эвээш эвес. Оон-биле кады оларның эртем-билииниң деңелги доктаамал озуп турар.

Удуртукчу кадрларның шынар составының эжижээнин, оларның пинти эртем-билиинин болган тускай белеткелиниң бедээлиг чижектер-биле көргүүп болур. Чижээ, амгы үеде партия райкомнарының болган хоорукомунуң секретарьларының 95 хуузу дээш эртеминг, а оларның 42 хуузу улус ажыл-агыйның тускай эртемниглери болуп турар. Ол ышкаш партия эге организацияның секретарьларының 92 хуузу дээди болган ортумак эртемнит боон турар. Бо дээрге ыламгыны партияның политиказының дайынчы боттандырыкчылары болуур СЭКП-ниң кедээ райкомнары ышкаш, эң чугула авеполарны мергежилдиг, шыырак билиглиг кадрларбиле быжыглаар талазы-биле чоруттуруган шудургу ажылдың түңнели-дир.

Кадрлар-биле, ыламгыны тускай эртемниглер-биле ажылды эжижидер, даандырган ажыл-херек дээш оларның харысаалгазын бедилер талазы-биле партияның Эрвин, Өөүр, Таңды болган оске-даа райкомнары доктаамал ажылды чорудуп турар. Чижээ, Эрвиниң партия организациязы партия, совет болган хөй-ниитү органнарынга, ажыл-агыйның чугула участоктарынга пырак билиглиг кадрларны шилип алыр, оларны быжыглаар, өөредилгезин системалыг организастаарынче улуг ничээнгейин салбышаан, ажыл-херекке оларның харысаалгазын бедилерине холбаткан хемчеглерин күштелдирген. Мында партия хуралдарынга оларның отчёттарын, дыңнадыгларын алырын доктаамал практикалаан турар.

Организас-политиктиг чугула хемчег — партдокументилерниң солуушкунунга белетнелдиг болган ону чорудуп турарының үезинде кадрларның, ыламгыя удуртукчу коммунист эштерниң даандырган ажыл-херекке харысаалгазын болгаш идепкейин бедилер база сагылга-чуруумун улам быжыглаар талазы-биле ажылдарны чер-черде бүгү партия организацияларга улам күштелдирген. Оон-биле кады ол хемчеглер партия комитеттериниң надплар-биле ажылының стилин болган аргазын сайзыраңгайжыдарынга база партия эге организацияларының дайынчы арга-шинээзин бедилерине дээштиг салдарны чедирген.

Оон-биле кады кадрларны ажылга шилип алырда, чамдыкта оларның политиктиг база ажыл-херекчи, моральдыг мозу-шынарларынче шоолуг сагыш салбайн бөөр таварылгалар бар дээрзин партияның эрткен отчёт-соңгуулалыг конференцияларынга чөптүү-биле демдеглээн. Оон уржуундан чамдык удуртур ажылдарга төлеп чок кижилер таварылга боон кире баар чүүлдер бар. № 62 КМК-ниң начальниги турган Шляпин дээрзи ниитилелдиң бирээзинге хамаарыжыр. Ажылды саналдырып, партийжи сагылга-чуруумну каржызы-биле үрээни дээш ону СЭКП Кызыл хоорукому каш удаа хемчег алга-даа, оон ол чогуур түүнел кылбаан, адак соөлүнде ол партия үчёдулгай-даа үнүп албайн, республика девискээриндең чоруткан. Ам эзээн үе иштинде оон кайдазы-даа билдинмее.

Өске бир чижек. Каа-Хемниң «Кызыл тук» совхозта парторганизация секретары турган У. Салчак коммунистерниң ана көргүскен бедик бүүрелиин оскүнүп, арагалал, партийжи сагылга-чуруумну каржызы-биле үрээни дээш партиядан болгаш партияның бот-өөредилгелиг дээди школазындан үндүрткен. Ол ышкаш «Тыва тудуг» трестиң эргелекчизиниң оралакчызы турган Жуктуң амыдырал-түрттелгага төлеп чок үүлгедиглери база арагалап турганы дээш чоокта чаа базала партиядан үндүргеп. Өске-даа бо дег чижектерни көргүүп болур.

Кадрлар-биле ажыл оларны шилип алырындан эгелээр болгаш ол хөй талалыг болур. Хамыктың мурнунда оларны даандырган ажыл-херек дээш бедик харысаалганың ёзулуга кижиандып, ажылга далыктырып, быжыглаары эргежок чугула. Чамдык черлерде кадрларны солчур чоруу ам-даа хөй. Соөлгу эрткен үш чылдарда Бай-Тайга райкүүскомунуң пинти киилдиг эргелекчизиниге 4 кижи, коммунал ажыл-агый конторазының начальнигиниге 4, районо эргелекчизиниге 3 кижи халашкан. Ол ышкаш Моңгүн-Тайга районда удуртур ажылдарже депшидер аныяк кадрларның курлавыры эвээш боон турарындан кандыг-бир ажылдан хостаткан кижиниң өске бир ажылче чорудар чүүлдер база бар. Ынчангаш партия организацияларга кадрларны солчур чоруу ам-даа хөй. Соөлгу эрткен үш чылдарда Бай-Тайга райкүүскомунуң пинти киилдиг эргелекчизиниге 4 кижи, коммунал ажыл-агый конторазының начальнигиниге 4, районо эргелекчизиниге 3 кижи халашкан. Ол ышкаш Моңгүн-Тайга районда удуртур ажылдарже депшидер аныяк кадрларның курлавыры эвээш боон турарындан кандыг-бир ажылдан хостаткан кижиниң өске бир ажылче чорудар чүүлдер база бар. Ынчангаш партия организацияларга кадрларны солчур чоруу ам-даа хөй.

Партия организацияларга кадрларны политиктиг, ажыл-херекчи болгаш моральдыг мозу-шынарын барымдаалап шилип алырда, удуртулганың салгалдыпның дугайында ленинчи принципти амыдыралга боттандырарынче улуг ничээнгейин салыр херек. Мында хоочун кадрларны хумагалдыг көөрүмүн, оларның дуржулгазын болгаш билиин бүрүн ажыглаарыпыл, аныяк перспективтиг ажылдакчыларны шилип депшидериниң айтырыгларын шын дүүшүүртеп турар ужурлуг.

Оон-биле кады кижилерге бүзүрелди болгаш хүндүткелди принципиалдыг негелде-биле хозбаштырарының партийжи принцивл чер болганга бадыткаттынган турары чугула. Ынчангаш ажылдакчыларга ажыл-ишчи болгаш эш-хүүзунуп чогумчалыг байдалды тургузуп, боттарының биилиин, арга-мергежилин шинти ажыл-херекке утам долу ажылдаар арганы оларга бээр апаар.

Партияның XXIV съездиниң база СЭКП ТК-ниң декабрь (1973 чыл) Пленумунуң даандырган ажыл-херек дээш бүгү кадрлардан улам бедик негелденп тургузар, олар-биле ажылды улам сайзыраңгайжыдар дугайында айтымышкыннарынга дүүштүр бо чугула ажыл-херекче доктаамал сагыш салыры — партия организацияларының бир эң чугула соруглаазы болур. Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылының планныг даалгаларын доодур болгаш ажыр күүседир, Совет Тываның 30 чылын төлептиг үтүүрүр дээш амгы үеде бистиң республикада күжениишкинниг ажылдар чоруп турар. Ол харысаалгалыг соруглаарны чедиишкиниң шинтирлээринге бистиң бүгү кадрларывыс организакчы чоруун илереглээрэ болгаш бүгү күжүн, билиг мергежилин бээрп чугаажок.

Квартал планын күүсеткен

25 ТОННА ХӨЙНҮ САТКАН

«Улуг-Хад» совхозтуң Арыг-Бажы салбырында комсомолчу-аныяктарның коммунистиг күш-ажылдың сүт-бараан фермазының коллективи тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылының бирги кварталында шалычы сөөн-биле ажылдаан. Ферманың саанчылары квартада 61 тонна сүт будурер планны март 25-те-де 86 тонна кылдыр күүсеткен болгаш күргенете 50 тонна сүт садар тургаш, ону 75,5 тонна кылдыр боттандырган азы плануан артыкка 25 тонна сүттү күүнеге бергеп.

Совет Тываның 30 чыл ооңга толептиг белек-биле ужуражыр дээш саанчылар ортузунда калбарган социалистиг чарышка ферманың хоочун саанчызы Дүгар Эниккыс бирги черни эзелээн. Ол инек бүрүзүнге онаалтыр 443 кг сүттү саган. Ол ышкаш аныяк саанчылар Мария Ховалыг, Чамзы Дыртык-кыс олар база эки көргүзүглерин чедип алган.

Комсомолчу-аныяктарның коммунистиг күш-ажыл фермазының саанчылары боттарының болдунар аргаларын болгаш курлавырларын сайын көргеш, күргенеге 316 тонна сүт садар чыл планның Совет Тываның 30 чыл ооңга тавариштыр октябрь 10-га чедир күүседир деп, шинтирлээнер.

А. ТУГАРЖАП,
салбыр эргелекчизи.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

Республиканың районнарының шөлдерге органиктиг чемнинчидилге төөкнеш

(1974 чылдың апрель 1-де медээ-биле)

Районнар	1973 чылда туруунга тон-биле	1974 чылда төөкнеш тон-биле	1974 чылда 1973 чылдан удур хуу-биле
Бай-Тайга	468	3168	6,8 катап
Моңгүн-Тайга	—	—	—
Барыын-Хемчик	7363	5880	79,9
Чөөн-Хемчик	7358	6947	94,4
Өөүр	2270	2131	93,9
Улуг-Хем	3060	2856	93,3
Таңды	3650	2700	74,0
Бии-Хем	700	200	28,6
Каа-Хем	2933	10.232	3,5 катап
Тожу	—	—	—
Тее-Хем	1879	2624	139,7
Эрвин	30	1338	44,6 катап
Кызыл хоорай Соведи	5265	7861	149,3
Республика ниитизи-биле	34.975	45.937	131,3

1974 чылда органиктиг чемнинчидилгеним шөлдерге тең түрарын эрткен чылдыы-биле деңнээрге, алаан хөй болуп турар. Ынчалза-даа ол чорук органиктиг чемнинчидилге төгеринең бердиптен планы каңчаар күүсеттиниң турарының херек кырында боттуг байдалын коргуспейн турар. Апрельдиң эгезинге чедир районнар 46 муң тонна хире одекти шөлдерге төккен. Ынчаарга республиканың механизаторлары, тараажылары тодарадыкчы 1974 чылдың дүжүдүн остүрүп алыры-биле шөлдерге 250 муң тонна органиктиг чемнинчидилгени төгерин социалистиг хүлээлгезинде айытпан болгай. Моон ап көөрге, органиктиг чемнинчидилге төгери төлевиллеттингенинден ыракта эвээш болуп турары тодаргай-дыр. Ынчангаш ажыл-агыйлар одек соөртүлгезин организастаарынче киичээнгей салыры чугула.

Эртken чылга деңнеп алырга бээп организктиг чемнинчидилге соөртүлгеш Бии-Хем, Таңды дээп ышкаш тараалап районнарда эң-не эвээш болуп турар. Ол ышкаш Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Өөүр, Барыын-Хемчик районнар одек соөртүлгезиниң төлевиллеттингеп планын күүседир хамаан чок харын-даа эрткен чылдың деңнелгиге бээп четпээн-дир. Оол адырга, бистe оожургаарының кандыг-даа барымдазы чок. Үстүнде айытkан чамдык районнар бо талазы-биле дүүштүг хемчеглерни алыр ужурлуг.

ШЫК БАЗЫРЫЫШКЫНЫ

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында 6 частың чымыштыг ижи хайнығын үнтеп. Районнуң бүгү совхозтары черниң шыгын базырарынче эгелеп киришкеннер.

Часкы хову ажылдарын «Хемчик» совхозтуң механизаторлары, тараажылары организастыг, шалыпкын чорудуп, өске ажыл-агыйларны мурнап турар. Ол ажыл-агый шык базырарынче хамыкты мурнап киргеш, бо хүнге чедир 300 гектар черни илиртээн. Совхозтуң суттатчылары база-ла шалыпкын ажыл-ишче хаара түттүнган. Чазын 1000 га тараа шөлүн суттарар планныг. Ында суттатчылардың бот-оруулга-тарылгалыг ийи звенозун тургускан. Оларга 300-300 га черни тускайлаан болгаш херек техниканы быжыглаап, херокселедер-биле, тускай хеп аймаабиле бүрүн хандырган. Звеноолар ам бээп 153 га черни суттарган.

«Шекпээр» совхозта суттатчыларның 4 звенозу ажылдап эгелээн. Олар 195 га черни суттартан.

Шөлдерже одек соөртүп төгер ажылды ажыл-агыйлар база чорудуп турар. Район ниитизи-биле 10 муң тонна одекти төгер планныг. Ам ажыл-агыйлар 5800 ажыг тонна одекти төккен. Бо ажылды «Хемчик» совхозта эки организастаан. Ол ажыл-агый 2000 тоннаны төгер тургаш, 2400 тонна кылдыр күүсеткен. «Барлык» 2000 тонна одек төгер планныг, а төккени 1900 тонна.

Районнуң совхозтары тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылының часкы хову ажылдарын кыска хүүсаадо, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирер деп турар. Олар тараалары чаштырарынче апрель 20 үезинде киргер. Ол ажылды чорударынга техника-даа, үрезин-даа белен.

В. ХАНГАЕВ,
Барыын-Хемчик райкүүскомунуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги.

Александра Демьяновна Лозицкая Кызылдың алгы заводунда хоочун ажылчыннарның бирээзи, ийии даарзар талазы-биле ажгы-ажгы мергежилдиг кижи. 1973 чылда бедик будурунчулуг, эки шынарлыг ажылдап келгени дээш «Социалистиг чарыштың тиилеичизи» деп хөрен демдээ-биле шаңнатkан.

Тодарадыкчы бо чылдың баштайгы кварталының планын ол 150 хуу күүсеткен.

ЧУРУКТА: А. Д. Лозицкая.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыл-жыныңы Наңнонаддар Совединиге Россия Федерациязындан соңгулда талазы-биле 32 округ соңгулда комиссияларының составын бадылаан.

Округтарның соңгулда комиссияларынга ажылчы чоннарның хой-ниитү организацияларының, ниитилелдериниң болгаш коллективтериниң 352 төлээлекчилери депшиттирген. Оларның аразында 177 хереэжеңнер, СЭКП-ниң 187 кежигүнү болгаш кежигүнүге кандидаттар, партия кежигүнү эвес 165 кижи, оон иштинде ВЛКСМ-ниң 70 кежигүннери бар.

Комиссияларның составынга 141 ажылчыннар, 58 колхозчулар, эртемнин, улус өөредилгезиниң, культураның болгаш кадык камгалалының 45 ажыдакчылары, партияның, профсвилелдериниң болгаш комсомолдуң 86 ажылдакчылары, 22 инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш шериг кижилер кирип турар.

Комиссияларның даргаларынга 19 ажылчыннарны, эртемнин болгаш культураның 7, партияның болгаш профсвилелдериниң 6 ажылдакчыларын бадылаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң округтарның соңгулда комиссияларының составын бадылаар дугайында Чарлыктарын «РСФСР-ниң Дээди Совединиң Ведомстволарында». Россия Федерациязының областарының, крайларының болгаш автономнуг республикаларының сотунмарында парлаан.

Н. В. Подгорный АЧО-нуң Хосталга Комитединиң төлээлерин хүлээп алган

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Африка Чаңгыс-эп Организациязының Хосталга Комитединиң Совет Эвилелинде келген төлээлерин апрель тоста Кремльге хүлээп алган. Төлээлерни ол Комитеттиң даргазы Сомали Демократтыг Республиканың даңгыны керектер талазы-биле күүнге секретары Омар Арпех Галиб баштап чоруур.

Чылыг болгаш найырлыг байдалга эрткен беседа үезинде ангы үедо Африкада национал-хосталгыг шимчээшкинге холбаткан айтырыгларны чугаалажып көрген.

Африканың национал-хосталгыг шимчээшкининге аразынга экономиктиг харылзааларны хөгжүдери чүгле садыгга чаагай салдарын чедирер эвес, харын-даа ийи чурттуң ажылчы чоннарының амыдыралын бедидеринге база идиг болуур деп бодап турарлыг илереткен.

Беседа ажыл-херекчи, боттуг байдалга эрткен.

ССРЭ-ниң Дашткы садыг министриниң бирги орлакчызы М. Р. Кузьмин, СЭКП ТК-ның Чиргизге секретарының дузалакчызы А. М. Александров, АКШ-тың ССРЭ-де элчизин У. Стессел, АКШ-тың сан министрлиниң орлакчызы Д. Беннет болгаш АКШ-тың Садыг министерствозунуң баштаар черинин директорлуу Л. Боуден олар беседага киришкеннер.

ИЙИ УДАА ҮНЕР

Чыл санында В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүн күш-ажылчы байырлал кылдыр демдеглеп эрттирери энергетиктерниң эки чанчылы. Мурнуда чылдарның дүржулгазынган алган көөрге, бүдүн коллектив ынчан, чаңгыс хүн дургузунда субботникче үнерге, долу күн-биле ажылдаарынга шаптыктыг чүүлдер тыптып келир болуп турган. Ынчангаш «Тыва коммунэнерго» бо чылыг коллективти субботникче уяктеп удуурегин шинтирлээн.

Оон баштайгы түүшкүнү эрткен субботада болган. Орта коллективтиң кирижилгезин ында профвилел месткомунуң даргазы В. И. Ловейкина бистиң корреспондентивиске мынчаар тайылбырлаан.

— Апрель 6-да бистиң коллективтен — 18 кижи черкозар ажылдарга киришкен. Ажыы-биле чугаалаарга, ол хүн боран, чер назарынга улуг-ла тавармча чок болган. Республика найысталының көруштүг микрорайоннарының бирээзин 26-гы квартала Енисейни кежир көөрүгүнүң чанында чаңгыс сесерликти чаагайжыдарынга киришпивис. Орта дыка хөй коллективтерден улуг кирижкен, агаар-бойдустуң бораны, улуг хат-даа субботник эрттирери-биле чыылган кижилериң хөглүг-омак, ажыл-ишке түткүлдүүнге шаптыктап шыдаваан. Бис мынчан бердинген онаалдаңы ажыр күүседип, 19 дөс мың олдуртур энгарны казып, сесерликти аштап, арыкларынга идепкейлиг киришпивис.

— Апрель 20-ниң бергинде ам мындыг үнүүшкүн болур бе. Владимир Ивановичи?

— Ийе. Эртken субботада бистеп бергеп-үнүп эвээш дидим, ол чүгле шенелде болган. Ам келир субботада оон хөй, 50 ажыг кижини субботникче үндүрер. Төрээн хоорайбыстың чаагайжыдылгазынга халас үлүүвүс киирер деп шинтирлээн бис. Кызыл ажылывыс ол-ла комсомолчу сесерликте.

Бистиң корр.

Кылыр ажылдар планнаттынган

«Сукпак» совхозтуң ажылчыннарынга В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл болуп оюнга алдар болдурган Коммунистиг субботникти күш-ажылчы байырлал кылдыр демдеглеп эрттирерин «Кызыл үлетчүр тудуг» эргелелиниң ажыл-ишчилери шинтирлээн. Тудуг эргелелиңде «Кызыл субботникти» удуртур штаб ол хүн кылып чорудар ажылдарның тодарадай планын ажылдап кылган болгаш түс-түс кижилериң ажылдаар участоктарын хуваган.

Бир тээ тудутжулар болдаан болганда, коллективтиң кежигүннери тудут-монтаж ажылдарын чорудар апаары чугаажок. Республика найысталының Магистральная күжүмчүзүнде 80 аал иштин чурттаар бажыңның чаагайжыдылгазынга алаан кайн кижи ажылдап хүнээр. «Тудугжу» деп чурттатга сууржуткыга ол хүн кылыр ажыл хөй болур. Каа-Хем күжүмчүзүнда чаа школа, 112 аал иштин чурттаар бажыңның тудуунга дээш өске-даа ук эргелелге хамаарышкан объектилерге ол хүн субботниктиң киржикчилери ажылдаар, ниитизи-биле 4500 рубль түңнүп, тудут-монтаж ажылдарын кылып чорудары көрдүнгеп.

Кызылдың үлетчүр тудутжулары апрель 20-де ажылдап алган акшазындан 495 рубльди тоску беш чылдың фондузунче шилчидер деп шинтирлээн.

ҮЛЕТЧҮР-ТУДУГЖУЛАР ОЛ ХҮН

Москвадың мурнакчы үлетчүр будурулге коллективиниң үлегерин эдерип, улуг баштыкчы В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 104 чыл болур оюнга алдар болдурган Коммунистиг субботникти күш-ажылчы байырлал кылдыр демдеглеп эрттирерин «Кызыл үлетчүр тудуг» эргелелиниң ажыл-ишчилери шинтирлээн. Тудуг эргелелиңде «Кызыл субботникти» удуртур штаб ол хүн кылып чорудар ажылдарның тодарадай планын ажылдап кылган болгаш түс-түс кижилериң ажылдаар участоктарын хуваган.

Бир тээ тудутжулар болдаан болганда, коллективтиң кежигүннери тудут-монтаж ажылдарын чорудар апаары чугаажок. Республика найысталының Магистральная күжүмчүзүнде 80 аал иштин чурттаар бажыңның чаагайжыдылгазынга алаан кайн кижи ажылдап хүнээр. «Тудугжу» деп чурттатга сууржуткыга ол хүн кылыр ажыл хөй болур. Каа-Хем күжүмчүзүнда чаа школа, 112 аал иштин чурттаар бажыңның тудуунга дээш өске-даа ук эргелелге хамаарышкан объектилерге ол хүн субботниктиң киржикчилери ажылдаар, ниитизи-биле 4500 рубль түңнүп, тудут-монтаж ажылдарын кылып чорудары көрдүнгеп.

Кызылдың үлетчүр тудутжулары апрель 20-де ажылдап алган акшазындан 495 рубльди тоску беш чылдың фондузунче шилчидер деп шинтирлээн.

МУДЖИБУР РАХМАН ЧАҢЫПКАН

Бангладеш Улус Республиказының Премьер-Министри Шейх Муджибур Рахман Совет чазактың чалаану-биле Совет Эвилелинге эмнедип, дыштанган соонда апрель тоста Москвадан Төрээн чуртунче чаңып чорупкан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң министрлерге болгаш азбазының өске-даа кижилери Премьер-Министрни Внуково аэродромдан үзээнивер.

(СЭТА).

КИЖИНИҢ БҮДҮЖҮНДЕ

Час болгуун ортеми-ралеп, аскыннар ыт дег, кижилербес түттүдээлибиле шуудан киритпеп. Мээстер бергеннимее, белдерде хар тапчыма бергилээн, Кодаңнар шуут-ла мара, хүн ойлаңнадыр дээш турар, хоорай ойнаш болза, «Чай дүшкеп чүве-дир моң-даа дээ хөңү-де.

— Бо-даа шынаа магалыг-да кыш болду, мал мырыңай кускү хевээр дивес силер бе—деп Чымбаанай Монгушевич сөңга оттуур, ишкөр көре берып. А мен база-ла оон үүнче кичээнгейим сала бердим. Часкы хүннүң шөнүүдээ бажынче ыяк тыныш кирип, бүгү-ле чүвениң шагжоктаңдырып турганзыг, шип-ле шимээн. Кодаңда тыва уксаалың инектери ядуулуун чамдыктары чыткылаар, өскелери тургулдар. Бүгү-ле чүве частың шинээзинге чагыртпаан.

— Нордуп Доржуевнаның хүлөлгелери-даа хей болдур ийин — деп бригаданың партия организациязының секретарының оралакчызы, ферманың үйеткичи Чымбаанай Монгушович Дамбын-оол чугаазын уламчылады — Улаатайның херээженнер чөвүлелиниве болуктүн болгаш партия бөлүүнүң организациязы, район Советиниң депутады. Ажыы-биле чугаалаарга, хей-ниити ажылынга бодун бердингеп кижилерниң бирээзи.

Ынчан хүн хөреп, эртенги саалда доостун, саавчылар бажыңнарынга чаңгыланып келгеш уе чүве. Ажыл-херек кижиниң каяа чедирбес боор, ылаңгыя чогаалчы азы журналист кижи албан ажыл үүдүргүлүнге каан хүндүс, карааны дүн, хат-чаъс, кадыг берге дивейн, кайнаар-даа хаптар болгай. Бо удаада мен база-ла ындыг үүргүлүнге таваржыр. Чеңгиликээнер-даа, бергелер-даа болгончок-ла таваржыр болгай. Ажыдың хынытывары, чажыдың билири, дүржүлгаңы чыры оон, ол ийи таварылгаңы шын шүүттүрүп, чедер, четпеанын шын аналдаткеп алганындан кол хамаарыжыр. Аташар-бойдус бистен хамаарышпас болганзыг сыр өскерилген. Грамм сүт безин чизе-даңзылыг апаргаш. Сүт-биле бис дүүлеп боттарывысты эвес, а харын ниити чоңу хандырар апаргандыр бис, мал база ниитиниң апаргаш. Ынчангаш харрысалга каш катаң улгатканын. Моңу чамдык ийи-чаңгыс саавчылар ам-даа чедир билбейн турар чадавас. Ынчангаш оларның түңнелиң күдү болуп турарының чылдагаанны ол. А Нордуп Доржуевнаны ыңдыларга хамаарыштырар барымдаа чок.

Бүгү-ле чүвениң харыы үүдә чаартыптары база берге, ол ындыг белеп болдунмас-даа. Тыва инектерниң уксаазы бодуңуу-биле тускай шынарлыг: түс чернин бойдузуңуп кадыг-дошкуң байдалынга, оон өт-сигенниге таарыштырып, шыдамык болгаш белеп арып-турбас.

БОДУНУҢ кызымак күш-ажылы-биле ол чоннуң үүдүткелинге четкен, Өвүр районнуң байдалы-биле бедик көргүзүүлерни чедип ап, 1973 чылда ол сүт саарыгын талазы-биле район чемпионну болган. Бижиглээн инек бүрүзүнден ыракта хей сүттү сагган. Ферманың ажыл-ишчилериниң баштыңы, оларның ортузунга политинжиндивилег болгаш культура-массалыг ажылдарның организаторчызы боорга, чугаа кадында оон мынчаар айтырдым:

— Силер депутат-даа-дыр силер, чоннуң айбычызы ол хүлээлге чогум канчаар күүсеттинип турарыл?... Ол мээң айтырымга баш үдур белеткенип алган чүве дег, дораанга харыылады:

— Соңгукчулар-биле ам алды удаа ужураштым. Чоннуң негелдеэн чоорту улгадып олурар боор-дур. Ылаңгыя садыг, талазы-биле негелдеер черде хей. Хөмстер, шаажыннар, чадыглар, торгулар, дурап ковчуг хереглээр боордур. Чырыкты райондан аккаары, үлегерлиг кажаа турары, хүннүң түгүла негелдээри. Бо талазы-биле районнуң болгаш республиканың башкаар черлери черле дарый өөренип көөрү чугула.

— Силерниң фермаңың ишчилери кайда-кайда өөренип турарыл?

— Коммунистер политөөредилгеде, хөйжүдээ болгаш саавчылар зооветеринария өөредилгезинде хаара туттунган.

Бодуун, төлептиг кижилер сөске харам болур. Нордуп Доржуевна база ыңдыг. Ол—бирги класстың саавчызам, «Эң эки саавчыга» деп ыңнелдиң адилекчиин. Бодуңуп хөрээнің мастери. Саавчының чажыды чогум түл деп чаңчыл болган айтырыгны анаа салдым.

— Инектерни саавчыларга сүткүр, сүтүүр эвес деп мээ-вайн, ынче үлеп бээр болгай. Чамдык кижилерниң мурнакчыларга эки инектер берип турар деп бодалы окта шын эвес. Инек талазы-биле бисте кандыг-даа мялал чок. Бүгү-ле чүве чүгле саавчының бодуңдан хамаарыжыр. Оң малга алызындан ыяк болза, кандыг-даа инекти бодунга ижиктирип аптар. ол оон аажылчадың бөш салаазы дег билир аңаар, а инек база кижиге чаңчыгар болгай. Оон ыңай чемгерилгени шын организациастары, айыткап шагында инектерни сагган турары, оларга көрүкү-дошкуң эвес, эптиг-ээлдек болуру-дур. Чайын-оът-сиген эйбээри биле инектиң суду база-ла көвүдээр болгай. Чаңгыс сөс-биле чүталаарга, саавчының чажыды — малга ычак болуп, оңу ажаап-тежээп билириңде деп бодаар мен.

Мурнакчы саавчы. Күшажыңның Кызыл Тук орденниң эдилекчиин Нордуп Доржуевна-биле байырлашкаш чоруп турумда, ол мывча ди-ди:

— СЭКП ТК-ның партияга, совет үүскә Кыйгырыынга харыы кылдыр тоску бөш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылында бир инекке оналштыр 1225 литр сүттү саар мен. Ол дээрге бистиң Өвүрнүң байдалы-биле алырга белеп эвес даалга. Оңу күүседири коммунист мээң хүлээлгемдир.

О. СУВАКПИТ.

Коммунист дугайында чугаа

Көрүнгүүр хайгааракчылар

Совхозтуң төп салбырының дружинниктери болгаш активчилери чоокта чаа бир кежээ ээлчеглиг дежурныйлаашкынче үнүпкеннер. Олар хайгаарал кылза чогуур бүгү-ле объектилерни кичээнгейге алган.

Баштай бүгү-ле чүве ырдым ышкаш сагындырган. Ынчалза-даа дружинниктер анда ооңургавааннар. Кежээкинин тос шак ажып турда «Саяна» аттыг уруглар садыының крышазы эрттенип эгелээнин олар эскерип каан, хей-ниитинин күжү-биле орту чогуур үезинде ажуруп, айылыды чайлатканнар.

Дружинниктер ол кежээ хей-ниитинин корум-чурумун быжыглаарыңче угланган эске-даа ажылды кылганнар. Чижээ, ортумак школаның үстүкү клазының 4 өөреникчизи клубка чурум үреп турда, эскерип каан, оларның төйылбырын ап, шынгыы чугаалашканнар. Бир эзирик чолаачы машина башкарып чорда ону баш бурунгаар сагындырып, машиназын тургусканнар. Ол ышкаш Самагалдайдан барааннап чораан автолавка үрелгеп орукка турупкан деп медээ келген. Дружинниктер ол автолавкада чүдүрген бараанны сөөртүп алырынга база дузалы чедирген. Оон ынай сүүрда таныылдарның ажылының байдалын база хайгаарап көргеннер.

Ниитиниң ынчу-хереңгизин камгалаар, корум-чурумну быжыглаар талазы-биле бо чижектиг ажылдарны «Тес-Хем» совхозта улусчу дружина штабы идепкейжиткен. Штабтың ажылын совхоз директору Начын-оол Балчый-оол удуртуп, план баатаар ажылдап, графикти тургускан болгаш дежурныйлаашкынны доктаамал арттырып турар. Хей-ниитинин корум-чурумун камгалаар талазы-биле ажылче дружинниктерни болгаш активчилерни хаара туткан. Штабтың ажылын мурнуудагы чылдарда ышкаш уе-үеним каңнаныны кылдыр эвес. харын хүн бүрүде чорупп турар апарган. Дружинниктер кежээкинин 6 шактан 12 шакка чедир совхозта бүгү-ле объектилерге хайгааралды чорудар. Совхоз директорунуң дужаалын ёзугаар оларга дежурный машинаны үндүрүп берип, дружинниктерниң кылган ажылының түңнелдерин тускай журналдарга демдеглээр. Штабтың азы милицияның участок инспекторунуң сайгарып көрзе чогуур айтырыгларын үезинден эрттирбейн ниитпиларының хемчеглерни ап турар.

Совхозта хей-ниити организациялары, милицияның участок инспекциязы-биле кады үлүсчү дружинниктер бир деминет ажылдап, социалистиг хөйлүг-дүрүмнү быжыглаар, хей-ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле ажылды удам күштелдирип турар.

Б. ДӨӨНДҮП.

Тес-Хем район.

БИСТИҢ СТОЛОВАЯВЫС

Кызылда № 2 ортумак школаның өөреникчилерин болгаш чамдык училищелериниң сургуулдарын чемгерип турар найысылалдың Кочетов болгаш Интернациональ кудумчуларының азызында № 1 столованы найысылалга өөренип чоруваннардан билбес кижи ховар. Бо ниитиниң чемненикте черн үжен чылдар үезинде тургустунган. Тывалариның күрүне хандырылгазынга өскен урут-дарыы ол столованы үтпас. Чоокта чаа аңаа кирип көрдүвүс.

— Столованың бажыңын сөөлгү чылдарда алтыбып, таарымчалыг кылдыр эде ыяап болдур ийин—деп, оон директору, ниитиниң чемненилгезиниң хоочун ажылдакчызы Евдокия Ильинична Харченко чугаалады.—Мында аъш-чем хайындырар, хаарар электропечкалар, сут сордурар электронасостар, сооңдунчулар, аът тырттар машина, далган ажыдар тускай машина дээш, өскелер-даа болбаазын дериг-хереклерни тургускан.

Шынап-ла шаандагы дег, ыяш оңаар, кухняже сут дажыыр чүве ам кайда боор.

Столованың чырык, чаагай ийи улут залын амгы үениң стол, сандайлары-биле дерип каан. Оон кухнязы эмнелгениң операция кылыр залы-биле дөмей-ле, бүгү чүве чүгле кылданнаар. Ында чемненикчилерге эки хоолулуг, ажамданныг чемни белеткеп турар. Чемненикчи бүрүзү комплекстиг эртенги, дүштеки, кежээки чемни чиир.

Столованың поварлары-биле танышпывыс. Столованың хоочун ажылдакчызы улуг повар Наталья Ивановна Меньшикова маңаа 24 чыл ажылдаан, пенсиялап үнген, ол хире-зинде-ле мында эът-тен белеп чемнер белеткээр мастер болуп арткан.

— Бо столовая меңээ төрээн оран-бажыным шыпаш сагындырар. Та чеже кижиниң чемгербээн дээр. Эң-найыралдыг коллективтиң ачызында өөреникчилер болгаш сургуулдарның негелдезин хандырып турар бис—деп, ол биске тайылбырлады.

— Негелде, хомудалдар кирип турар бе?

— Тон азар чер чедишпес, ону алтыдар арга база чок. Оон өске негелде хомудалдарга таварышпадым. Ийи-чаңгыс чурум үрээр таварылгалар тургулаар. Ону директия черн шынгыыры-биле көрүп турар.

Поварлар Людмила Дамбаевна Торосова, Софья Тимофеевна Пахомова мында база хей чыл ажылдап келген дуржулгалыг, дыңнаңгыр, ээ-парыысалгалыг, шаңнал-макталга чедип турар кижилер болду.

Эрткен чылдарны сактып, столовая коллективиниң буянныг ажыл-херээ-биле танышкаш, тываларның ажы-төлүүнүң дугайында күрүшенин сагыш-човаашкынын үнелеп, бодавас аргажок.

О. ИРГИТ.

ЧУРУКТА: столованың повары Софья Тимофеевна Пахомова чем белеткеп тур.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Кара-хөлчүлерни кыйгырган

Бистиң «Мурнакчы» колхозта партком, Шүй кодэ Советиниң күүскому чамдык хемчеглерни ап чорутканының түңнелинде хей-ниити организациияларының ажылы алдэн экижээн.

Колхозта комсомол комитеди, херээженнер чөвүлели база эш хуузунуң суду план баатаар ажылдап турар. Чоокта чаа суурнуң кудумчу кварталдарының зайы-биле чуруттакчыларының хураддарын эрттирген. Ол ышкаш кудумчу зайы-биле концерттер көргүзеэш, түңнелдерин үндүрген. Суурнуң чуруттакчылары кудумчулер зайы-биле социалистиг чарыштыг. Суур чаагайжыдыгазының талазы-биле бо чылын хей ажилды кылырлар. Бо чазын 1200 дээ ыяштыг олуртур деп шиитирлээн. Албан организациялар, чуруттакчы чон боттарының бажыңнарының херимнерин, штакетниктерин сеңтээр, чуунду, бөк төгөр онгарларны кылырлар. Кодээ Советтиң депутаттары бо ажылдарже чонну организастаарының хемчеглерин ап эгелээн.

Совет Тываның 30 чыл ооң төлептиг уткуур-биле Шүй кодэ Совет Кара-Хөл кодэ Советти социалистиг чарышка кыйгырган.

С. КАРА-САЛ.

Бай-Тайга район.

Чон сонуургаан

Ол кежээ Баян-Колдуң Культура бажыңынга колхозчулар чыглып келген. Анаа Улуг-Хем райкүүскомунуң иштики херектер килдизиниң эргелекчизиниң орлакчызы эш Ш. Монгуш «Арага—кижиниң дайзыны» деп лекцияны номчаан.

Маңгысталчак, чиик амыдыралды сүрүп, арагалап чоруур ындыг ийи-чаңгыс кижилерге удур бүгү хемчеглер ядыңнын турарын ол айыткан.

Ол ышкаш Улуг-Хем районнуң күрстрах инспекциязының агентиназ эш А. Хурагаймай чоннуң страхованиезиниң дугайында солуң лекцияны номчаан.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Төмүр Көк-оолович Хертек Кызылдың тудугларынга 32 чыл иштинде ажылдап, дашчының, бетонжуунуң болгаш бызаңчының мергежилдерни шингээдип алган. Тудугжу мергежилге хей аныяктарны өөреткеп. Оларның аразында алдар, хавыяалыг кижилер безин бар.

Төмүр Көк-оолович амгы үеде «Кызыл тудуг» эргелелиниң Н. Кушөвка удурткан комплекстиг бригадазында ажылдап, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бажыңын тудуп турар. Ай нормазын 150 хуу чедир күүседип келген. Ол коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

ЧУРУКТА: Т. К. Хертек.

А. МОНГУШТҮҢ фотозу.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

УКРАИНА: УЛУГ ХИМИЯ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНГЕ

Чаа конструкциялыг трансформаторлары шил волокнозу эмелдерер тургузугларның бүдүрүкчүлүүн барык-ла ийи катап бедиткен, оларны Хмельницкийде трансформатор подстанцияларының заводунда бүдүрүп эгелээн.

Моон мурнунда ажыглаан турган агрегаттар үргүлчү үрелир, оларны соңгуурда бүдүрүлге ажылын соңсалыр үжүрге таварыжып турган. Чаа трансформаторлар үзүктел чок ажылдарын бүдүрүлгеге кылган шенелделер көргүскен. Бэш удур кылган саналгалар ёзугаар алырга, оларны неперетекнээнден алыр экономиктиг ажыы чылда он милльон рубльден эвээш эвес болур.

Ындыг трансформаторларның баштайгы болуун Россия Федерациязының болгаш Литов ССР-ниң улуг химия бүдүрүлгелеринче чорутkан.

КИЕВ.

МОЛДАВИЯ: ЭСМ-НИҢ «УГААНЫН» КЫЛЫП ТУРАР

Электроннуг саналга машиналарының сактыл алыр тургузугларынга херек матрицаларын Кишиневтуң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг саналга машиналарының заводу бүдүрүп эгелээн.

Оларны чүгле херээженнериң шевер холдары кылып бодур. Ынчангаш ол продукцияны бүдүрүп турар цехте чүгле кыстар ажылдап турар.

Диаметри миллиметриниң чартыынаан чүгле улут 50 муң феррит дээрбекчигештерни пластмасса плёнкада үттерге сугар. Оон соолуунде дээрбекчигеш бүрүзүн ян чиңге чес сывырындактар-биле ажылчын даарварга, нарын өрүүшкүн болу бээр, ону рамага быжыглаар. Ам херек чок апарган пластмасса плёнканы тускай химикат-биле эзилиритпер. Матрица белеп болганы ол.

Шак ындыг он ийи матрица электроннуг саналга машиналарының «угаанының кубтары» болур, олар чокка чаңгыс-даа ындыг майнна ажылдап шыдавас.

КИШИНЕВ.

РСФСР: СУГГАРЫЛГАНЫҢ МИЛЛИАРДЫ

Бүгү-эвилелдиң шалыпчы тудуу—Краснодарның сут шыгжамырын ажыглалга киирериниң бүдүүзүнде. Соңгу Кавказта ол эң улуг гидротехниктиг тудумнуң ийиги эзлчээн ажыглалга киирер дээш тудугжулар белеткеп турар. Судноолар эртер шлюзтуң шенелдези эгелээн. Чүүктүг судноларның шлюзту таварып артарын шенеп көргеп. Балык кодурукчузун шылгап көрүп турар.

Сут шыгжамырының эрыктерни быжыглаары доостур четкен. Кубань хеминиң часкы үеринің миллиарэ куб метр суу ол сут шыгжамырыпта немежир. Ол 125 муң гектар рис шөлдерни чазым болгаш чайын суттарарынга чедер.

Краснодарның сут шыгжамырын бүрүнү-биле ажыглалга киирери беш чылдың төнчүзүнде болур. Ынчан анаа 3 миллиард ажыг куб метр сут кирер апаар, оон-биле рис тарыыр 200 муң ажыг гектар чөлдерни суттарып болур.

КРАСНОДАР.

ЛИТВА: ЫРАК ОРУКЧЕ — МАГАДЫЛАЛДЫГ

«Оваарымчалыг, шал-дир!» Риганың «Саркандаугава» заводунуң ырак оруктарже соңга шилян чорудуп турар хааржактарында бижээн ындыг сөстер ам улам эвээжеп турар. Ол заводка бустуучел продукция сөөртүп чедирериниг херек баштайгы чүс-чүс контейнерлерни «Латвтара» бүдүрүлге черн кылып бергеп.

Ол контейнерлерни 8-10 чылдарның дургузунда ажыглап болур. Продукцияны савазаарының чаа хевирииче шилчээнибиле холбаштыр чүгле «Латвтара» чылда сес муң ажыг кубометр маназын камнап алыр.

Чурттуң оон-даа еске шил заводтарының контейнерлерни конгуг хереглеп турарын өөренип көргеш, бүдүрүлгениң күүзүн ам-даа дыка улгаттырарын «Латвтараның» коллективи төлевилеп турар.

ДАУГАВПИЛС, ЛАТВИ ССР

КИРГИЗИЯ: ХОЙЛАРНЫ КӨӨЖҮРҮП ЭГЕЛЭЭН

Төп Тянь-Шаньның харлыг кожпа оруктары-биле кодан хойларны кыштаглардан төөгүр черлериче көөжүрүп турар. Хойларны 8 муң ажыг кадарчылар сүрүп чоруп орар.

Бо чылын аңаа хой ооллаашкыны эрте эгелээр. Эрткен чылын база ол эрте эгелээниниң ачызында республиканың ажыл-агыйлары планныг онаалдага немей чартык миллион хураганны алган, күрүнеге дүк садарының планын ийи муң тоннаны ажыр күүсеткен. 120 хойжу бригадалар төрүүр чүс хой бүрүзүнден 140 хураганны алган.

Ажыл-агыйларда чаа төрээн хураганнарны ажаар кижилерниң дугайында сагыш салып турар, мал эмнелгезиниң 15 муң санчырлары хаара туттунган. Оруктарже, хой сүрүп чоруп орар чөлдерже болгаш хой фермаларынче садыгның, кадык камгалалының база культурвның чүс-чүс ажылдакчылары үнүпкен.

ФРУНЗЕ.

(СЭТА-ның корр.).

Чер ажылының бедик культуразы дээш

Суггарылганың экономиктиг ажыктыы

Кодээ ажыл-агый продукшизиң будүрериң көвүдедириниң айтырыын шиитирлээринге амгы үеде шиитирлиг ужур-дузалыг чүүл болза, мелиорация болур. Бистиң республиканың агаар-бойдус байдалдарынга кодээ ажыл-агый культураларының доктаамал чаагай дүжүдүн чүгле суггарылганың ачызы-биле чедип ап болур. Тывага чер ажылының культуразының төөгүзүн-даа өөренип көөрге, черни чүгле суггаргаш, үнүштерни тарып өстүрүп келген болуп турар.

Суггаттыг шөлдерниң ниити хемчээли ындыг-ла улуг эвес болганының база суггаттыг черлерге кодээ ажыл-агый культураларын тарып өстүрериниң эртемге үндезилеттинген технологизазы чок турганының улаамыдаң суггаттыг черлер амга чедир-ле ниити дүжүтке боттуг салларны чедирбейн келген. Республиканга ниитизи-биле тараанын дүжүттүү чыл-чылдыг агаар-бойдустуң байдалынаан хамаарыштыр орулеп-кулулап келгени билдингир болгай.

Республиканың бүгү-ле чер ажылдыг районнары ол-шыгы чедишпес зонала турар болза-даа, суггарылганы амдыызында орулгалыг хемчег деп санап болбас. Оон чылдагаанны түңел? Суггаттыг черлерден чогуур үре-түңнелди чүге албайн турар бис?

Бир эвес суггаттыг болгаш суггат чок черлерге тараа бүдүргенинин чарыгдалын деңештирип көөр болза, суггаттыг черге үнген чарыгдал элээн улуг болуп турар. Чижээ, суггаттыг черге кызылтас будүргенинин чарыгдалы ниити чарыгдалдың 28,3 хуузу, кукурузаны— 25,1 хуузу болуп турар. Чарыгдалдың ол хире улгадыышкыны дүжүттүн бедиишкини-биле дугланган турар учурлуг. Ынчалзажок суггаттыг черден дүжүт ам-даа дыка куду болуп турар.

Суггарылганың үре-түңнелдиниң куду болуп турарының чыдагаанны бирги ээлчеге суггаттыг чер ажылының кол негелдезин: кодээ ажыл-агый культураларын суг-биле үзүктел чок хандырарын чедип албайн турарында. Тодаргай болдурары-биле ам бисте суггарылганы ажыттап турарының чамдык саннарын киирип көрейн. Тараалдың чай дүргүзүүнүң 3—4 удаа суггарар ужуруг турда, бисте херек кырында 1-2 удаа, кукурузаны 3—5 катап суггарар турбуже, чангыс катап суггарып турар. Азы өскээр чугаалаарга, черге сиизе чогуур сугнуң чүгле 30—40 хуузун суггат берип турарлыр. Суггат ындыг турда, чаагай дүжүт канчап алынар боор! Бо дээрге, аңаа-ла бүү барымаалаан чорук ышкажыл.

Республикага суггаттыг чер ажылының үре-түңнелдиниң бедидериниң база бир курлавыры болза, гектар черни суггарарынга үнер чарыгдалларны эвээжедири болур. Ол чарыгдалдар элээн хей чүүлдерден тургустунар. Черни суг аксын суггарарда, шөлдүг суггарылга чоруларынга ыяк белеткеп алыры чугула. Чижээ, ишкаду суггарылга мурнунда чүгле чангыс катап дескилеп каарга безин суггатчыларның күш-ажылының будүрүкчүлүү 5—6,5 катап бединир, ындыг болганда, аңаа дүүштүр суггат сугнуң единиязының ботүнези база дыка чиңгээр апаар.

Сугну чаштырарынга бодаарга, аңаа аксып чер суггарары дыка чиик карылгалыг болур. Чүге дээрге чаштырып суггарарынга бедик мергежилдиг кижилер херек, ынчангаш аңаа төлевир база бедик болур, оон ыңай техниканың, кывар-чаар материалдарның чарыгдалын база эгилер ужуруг.

Бистиң республикага суггатты колдуунда черже сугну аксырыны аргазы-биле чорудуп турар. Чүгле эвээш ажыл-агыйларда ДДА азы ДДИ деп суг чаштырар машиналар бар болуп турар.

Бир гектар черни суггарарынга үнер чарыгдалдарны эвээжедириниң курлавырлары бисте ам-даа улуг. Республиканың ажыл-агыйларында бир гектарны суггарарынга үүлүп турар чарыгдалдар мынаг болуп турар: «Барлык» совхозта 5-85, «Тээли» совхозта — 4-84. Дуржулга станциязында — 7-11, «Найыралга» совхозта — 9-16, «Шекпээр» совхозта—13-33, «Аллан-Маадыр» совхозта — 31 рубль 72 кеп. А республикага ниитизи-биле 13 рубль 86 кеп болуп турар. Бо санналдан алгаш көөрге, чангыс гектарны суггарарынга үлүүрүп турар чарыгдалдар түстүг ажыл-агыйларда бир дөмей эвес, аңаы-бүрү-дүр. Бир эвес ол чарыгдалды мурнакчы ажыл-агыйларның деңнелинге чедир кыынар болза, ниитизи-биле суггаттыг черниң бөт-үнезин дыка чиңгээр.

Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының тускай кылган дуржулгаларындан алырга, суггаттыг черлерге кукурузаның ногаан массазының дүжүү суггат чок черлерге деңнээрге, 48,7—217,8 хуу база кызыл-тастың дүжүүлү 87,0—272,3 хуу бедик боон болурунуп аргазы бар. Ынчангаш суггаттыг черге пентнер кызыл-тастың ботүнезин 2,4 катап, пентнер кукуруза силезүн — 2,2 катап чиигеткен турун болур.

Республиканың ажыл-агыйлары колдуунда-ла шөлдерни чаңгыс катап, чаштырылга мурнунда азы соонда суггарын турар. Чаңгыс катап суггарарга бедик дүжүт бедип турары чүгээжок, ынчалзажок чаңгыс удаа суггарар чорук эки үре-түңнел берип шыдавас. Чижээ, чаштырылга мурнунда чаңгыс катап суггарарга, 1 га кызыл-тастан арыг орулга 54 рубль 76 кеп. болуп турар, ынчаарга хөрзүнүүн ол-шыгының хемчээлин тараалдарның өөүүшкүнүүнүң дургузунда 70—75 хуу деннелге тургузар болза, 1 га кызыл-тастан алыр арыг орулга 153 рубль 25 кеп. чедер. Суггатты чөп ажыглаар чорук кайы хире улуг экономиктиг ажыкты берип турары оон тодаргай-дыр.

Чаштырылга мурнунда чоруткан суггат үнүштериниң өөүлдезиниң баштайгы үе-чаларында сөөрнүң өзеринге эң-не таарымчалыг байдалдарны тургузар, оон ангыда хөрөңге ол-шыг эки камгалаттының артарының аргазын бээр. Ол бүгү чүүлдер дыка бедик дүжүттү алырын хандырып турар. Чаштырылга мурнунда чоруткан суггат чаштырылга соонда чоруткаңындан артык үре-түңнелди бээр.

Республиканың кодээ ажыл-агыйынга амгы үеде суггаттыг чер ажылының бүгү курлавырлары ам-даа четчезибиле ажыглаттынмайн турар. Ынчангаш ол курлавырларны бүрүнү-биле ажыглаары — хүннүң айтырыы.

Суггаттыг чер ажылының бүгү технологизазы шыңгыы сагыыр болза, чүгле ынчаарга суггат экономика талазы-биле үндезилеттинген агротехниктиг хемчег боон болур. Суггарылганы ой-тэп чоруур болза, кызыл-тастың болгаш кукурузаның дүжүүлү 217—242 хуу безинип, 1 пентнер продукциянын бөт-үнезин 2,2—2,4 катап чиигедип болурунуп аргазы бар. Ону чедип алыр толзаде, ол-шыг симирер чаштырылга мурнунун суггарылгазын чорудары болгаш үнүштүн өзүүлүкүн үезинде ол-шыгтың деннелин 70—75 хуузан кудулаттазы эргежок чүгүлэ.

Н. СТРУКОВ.

Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының мелиорация килизининң эргелекчизи, кодээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады.

ДЕПШИЛГЕНИҢ ЧОГААДЫКЧЫ КҮЖҮ

Партияның XXIV съездининг Директиваларында көрдүгеп экономиктиг болгаш социал-политиктиг улут сорулгаларның чедиишкиниг боттанышкыны — артем-техниктиг депшилгениң үнделиниге будурулгениң ажыктыг чорууп бедиеринден кол хамаарыжыр. Оны чедип алырынга чогаадыкчы утаап-бодалдың төлээлекчилерин — артемденнерни, чогаадыкчы ажылчыннарны, инженер-техниктиг ажылдакчыларны каттыштырган артем-техника инитилелги (ЭТН) улут роль-ду ойнаар.

Тоску бет чылдың эрткен инитиргиг чылы бистиң инитилелвистиң хөгжүлдезинге бүдүүт-ла малынчы күш-ажылдың чылы болган. Эртемниң чедиишкиннерни болгаш мурнакчы дүржүлгелиг будурулгеге калбак хемчээлди-биле шинээдип, социалистиг чарыпты дээштиг болгаш масса лыг организастап келгенинин ачызында эрткен чылдың планныг онаалдалары чүртка инитизи-биле ажыр күүседтинген. Ол улут үүлеге бистиң республиканың ажылчы чоннары, ыялгыя чогаадыкчы интеллигенция боттарының үлүүн киирештирген.

Республиканың техниктиг чогаадыкчы интеллигенциязын каттыштырган артем-техниктиг инитилелдиң область чөвүлели чүгүстүнген. Ук чөвүлелдиң түргүстүнгенинден бээр чаала бир чыл эрткен болаа-даа, ол организас талаазы-биле бижыккан болгаш бодунун мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкиниг боттандырып, элээн үүлдерни кылган. Будурулгениң ажыктыг чорууп, күш-ажылдың будурүкчүүн бедиеринге, материалдарны болгаш чиг-эттиг эң ажыктыг ажыглаарынга, кол болгаш дүзаалал ажылдарны механиазастаарынга, продукциянын шынарын экижедер болгаш ооң-даа өске айтырыгларны шиитпирлээринге чөвүлелдиң эге организациялары боттарының салыпшкынын киирип турар.

Амгы үеде бистиң республиканың эртем-техниктиг организациязының чөвүлелинде 152 эге организация бар, ында инитизи-биле 3,8 мүң кежигүн бактаап турар. Үлетпүр, кодаа ажыл-агый, тудут болгаш ооң-даа өске организациялардан 154 коллектив юридиктиг кежигүннерге санадып турар. Чөвүлелде адырлар аайы-биле эртем-техниктиг инитилелдиң беш баштаар черни тургускан. Автомобиль транспортунун болгаш орук ажыл-агыйның, тудут индустриязының болгаш үлетпүр тудут материалдарының, коммунал ажыл-агыйның болгаш чоннуң амыдырал хандырылгазының, радиотехниканың болгаш харылзаалының база кодаа ажыл-агыйның баштаар черлерин хамаарышкан адырларының будурулге коллективтериниң ортулунга дээштиг саналдарны чедирип турар.

Область чөвүлелиниң хуралдарынга баштаар черлерниң ажылының дүгайында айтырыгларны доктаамал чугаалажып, оларның ажыл планын бадылап турар.

Инитилелдиң область чөвүлели болгаш адырларның баштаар черлерин чаартыкчы ажылчыннарының база инженер-техниктиг ажылдакчыларын тускай мергежилиг бедиеринче, эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дүржүлгени калбаа-биле пропагандалап, будурулгеге неп-тередиринче улут кичээлгейин салып турар. Үүле эрткен чылын беэнн инитилелдин күсели-биле ооң 40 ажыг ээ идепкейлиг кежигүннери чүрттүн мурнакчы будурулгелериге организастаан дүржүлга солчуушкуннарынга, теоретиктиг семинарларга киришкен болгаш ооң алган ажыктыг үүлдерни республиканың будурулге коллективтеринге нептередир талаазы-биле чамдык ажылдарны боттандырган.

Ындыг янзылыг дүржүлга солчуушкуннарын болгаш семинарларны республикага база кат удаа организастап турган. Будурулге чорудулгазын эртемге үндезилеп организастаарының, дериг-херекселдерни чаартып механиазастаарының, чиг-эттиг болгаш материалдарны камнаг ажыглаар талаазы-биле Хову-Аксының, Ак-Довуракчын комбинаттарынга организастаан семинарлар эки түнелдерни берген.

Адырларның баштаар черлериниң ажылында бир эки үүл болаа будурулгелериниң кылып турар продукциязының шынарын экижедиринче болгаш аныяктарның чогаадыкчы дээпкейни өстүрериниче доктаамал кичээлгейни салып турары болур. Ооң аңгыда эрткен чылдың сөөлгү айларында бистиң инитилелдиң кежигүннери ажылдап турар организацияларның күжениишкиниг планнарны, а түс-түс ажылчыннарының боттарынга хүүда планнарын тургузуп алырынга үлут дузаны чедирген. Чижээлээрге, Ак-Довуракчын даг-бүдүү болбаазырадыр фабриказының эдлегледиринг болгаш участоктарының ажылчыннарының үткүштүр планны ажылдап кылып алырынга тускай эртемниглер, эртем-техниктиг инитилелдиң кежигүннери эштер Маланков, Свалилный, Осипцев болгаш ооң-даа өскелер үлут дузаны көргүзеннер. Олар чүрттүн мурнакчы будурулге коллективтериниң эгелекчи болгаш чаартыкчы саналдарын республиканың будурулге коллективтеринге нептередиринин идепкейлиг кижилериг боон турардар.

Бистиң инитилелдиң кежигүннери эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дүржүлганы калбаа-биле пропагандалап, будурулгеге неп-тередиринче үлут кичээлгейни салып турар. Үүле эрткен чылын беэнн инитилелдин күсели-биле ооң 40 ажыг ээ идепкейлиг кежигүннери чүрттүн мурнакчы будурулгелериге организастаан дүржүлга солчуушкуннарынга, теоретиктиг семинарларга киришкен болгаш ооң алган ажыктыг үүлдерни республиканың будурулге коллективтеринге нептередир талаазы-биле чамдык ажылдарны боттандырган.

Ындыг янзылыг дүржүлга солчуушкуннарын болгаш семинарларны республикага база кат удаа организастап турган. Будурулге чорудулгазын эртемге үндезилеп организастаарының, дериг-херекселдерни чаартып механиазастаарының, чиг-эттиг болгаш материалдарны камнаг ажыглаар талаазы-биле Хову-Аксының, Ак-Довуракчын комбинаттарынга организастаан семинарлар эки түнелдерни берген.

Адырларның баштаар черлериниң ажылында бир эки үүл болаа будурулгелериниң кылып турар продукциязының шынарын экижедиринче болгаш аныяктарның чогаадыкчы дээпкейни өстүрериниче доктаамал кичээлгейни салып турары болур. Ооң аңгыда эрткен чылдың сөөлгү айларында бистиң инитилелдиң кежигүннери ажылдап турар организацияларның күжениишкиниг планнарны, а түс-түс ажылчыннарының боттарынга хүүда планнарын тургузуп алырынга үлут дузаны чедирген. Чижээлээрге, Ак-Довуракчын даг-бүдүү болбаазырадыр фабриказының эдлегледиринг болгаш участоктарының ажылчыннарының үткүштүр планны ажылдап кылып алырынга тускай эртемниглер, эртем-техниктиг инитилелдиң кежигүннери

Б. ШИМИТ,
Республиканың эртем-техника инитилелиниң область чөвүлелиниң даргазы.

АЯК ШАЙ

Бистиң чуртувуста шайны үүү хире ажыглап турарын билгеп болзуңдарза. Бүдүн чылда бүү чурттакчы чоннуң бирээзи-ле 384 грамм курган шайны ажыглап турар. А Англияда бир кижи-ле чылда 4 килограмм, Канада—1,1, Японияда—0,9, Голландияда—0,8 килограмм шайны хереглеп турар болгай. Үүе-түс чылдарның тоогуунден алыр болза, шай хамык-ла суксунарның бирүзү одурүүнда кирип турары черде, таварылга эвес.

Шай — эң-не нептерелгей суксун. Ооң дугайында Тбилисиде Шай бажынынга хүн бүрүде кээп турар чагаалардан көрүп, номчуп болур. Ук Шай бажыңы бистиң чуртувуста чаңгыс-ла ындыг албан черн болуп турар. Аңаа кирип, аяк шайны аартап, ажыктыг сүмелерни ап, шайның янаы-бүрү сорттарын сөдүп алыры сагыш-сеткилге безин эки-ле болдур ийин. Ол бажыңның директору, дурүлгалыг инженер-технолог—Тамара Ноевна Гванцеладзе келген кижилерге дыка эттигээлдек. Ол шай үлетпүрүнге дөртен чыл ажылдап келген.

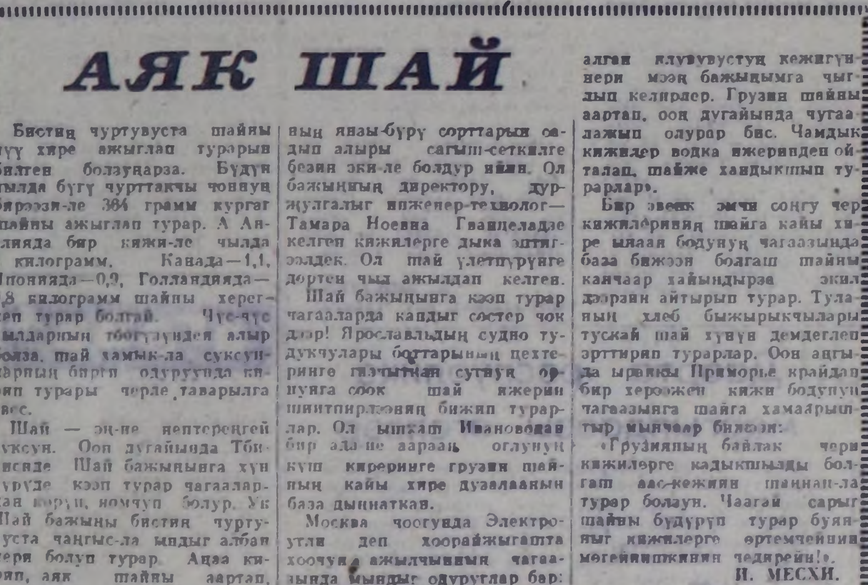
Шай бажыңына кээп турар чагааларда кандыг сөстер чок дээр! Ярославльдың судно тудукчулары боттарының цехтеринге газчытпан сутаун орнунга соок шай ижерин шиитпирлээнин бижип турарлар. Ол шыпхан Ивановодан бир ада-не ааражы оглунун күш киреринге грузин шайның кайы хире дузалаанын база дыннаткан.

Москва чоогунда Электроутлы деп хоорайжыгаштаа хоочун ажылчыннын чагаазында мындыг одурутлар бар: «Бистиң «Грузия» деп адаа алган улувувустун кежигүннери мээң бажыңымга чыдып келирлер. Грузин шайны аартап, ооң дугайында чугаалажып олурор бис. Чамдык кижилер водка ижеринден ой талап, шайже хандыкшып турарлар».

Бир эвеек эмчи соңгу чер кижилериниң шайга кайы хире ынаан бодунун чагаазында база бижээн болгаш шайны канчаар хайындырза эки дээрзин айтырып турар. Туланың хлеб бижыкчылары тускай шай хүнүн демдеглеп эрттирип турардар. Ооң аңгыда ырааккы Приморье крайдан бир хөрөөжен кижи бодунун чагаазынга шайга хамаарышкан мынчаар бижээн:

«Грузияның байлак черн кижилерге кадыкшылды болгаш аас-кежиин шаңнап-лап турар болаун. Чаагай сарыг шайны будүрүп турар буянныг кижилерге өртемчейниң мөгейиишкинин чедирейн!».

И. МЕСХИ.
Тбилиси хоорай.

СТАВРОПОЛЬ КРАЙ. Крайның тараа шөлдеринге күскү ажаап алышкын үезинде «Колос», «Нива», «Сибиряк» дээр бедик будурунчулуг 3.600 хире комбайнар ажылдаар. Демир-оруктуң Палагиэде станциязында чаа машиналар чудурген состав чеде берген.

ЧУРУКТА: «Нива» комбайннарны дүмүрүп турары.

И. ТАРУСОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Дашткы информациялар

А. А. Громыко социалистиг чурттарның төлээлекчилерин хүлээп алган

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң дашгыны херектер министри А. А. Громыко чиг-эт болгаш экономиктиг хөгжүлде айтырыгларының талазы-биле ККО-нуң Юл Ассамблеязының ында ажыттынган VI түсчай сессиязының ажылынга киржирибиле чеде берген Болгария Улус Республиканың, Венгрия Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Куба Республиканың, Монол Арат Республиканың, Польша Улус Республиканың, Румыния Социалистиг Республиканың болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың делегацияларының баштыңнары-биле ужурашкан.

Эп-найыралдыг байдалга эрткен ужурамышшының үезинде ККО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязының ажылынга хамаарышкан айтырыглар талазы-биле үре-түңнелдиг саналонал солчуушкуну болган.

Чугаалажыышкын доозулган

БУДАПЕШТ. (СЭТА). ВУР-нуң дашгыкы херектер министри Ф. Пуйнуң болгаш ГФР-ниң дашгыкы херектер министри В. Шеельдиң аразынга чугаалажыышкыннар доозулган деп ында парлаан дыңнадыгда чугаалап турар. Ол түгаалажыышкыннар чедиишкиниг болган, ооң түңнелдери ийи чүрттүн эрге-ажыынга бүгү делегейге тайбың херээнге тааржып турар.

Керээ дээгаар үре-түңнелдиг болгаш бот-бодунга ажыктыг кеды ажылдажылганы үлам шинээ хөгжүдерниге түткүдүү удуртулга бодургаш, кайы-даа тала, экономиктиг кеды ажылдажылганы хөгжүдер дугайында үр хуусаалыг дугуржулганы, эртем-техниктиг кеды ажылдажылга дугайында дугуржулганы, культура дугуржулганын болгаш транспорт талазы-биле дугуржулганы белеткээр деп шиитпирлээн.

Дашгыкы херектер министрлерн делегейниң чугула айтырыгларыя чугаалажып тургаш, делегейде үүнүн-даа мурнунда Европада дүшкүүрдүт чоруктуң чавырлып турарынга, ол ышкаш янзы-бүрү социал тургузуулгуут мүрүнелерниң тайбың кеды ажылдажылгазынга чедип алдынган дешшилгеге байыр чедиргеп. Европага айыыл чок чорук болгаш кеды ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хүралдың үшкү үе-чадаазын дүргеп арттиреринге бөге ол чөвүлел хүралдың чедиишкиниг болурунга түткүдүүн министрлер шиитпирлээн.

Я. Кадар В. Шеельди хүлээп алган

БУДАПЕШТ. (СЭТА). ВСАП ТК-ның Бирги секретары Янош Кадар албайыыл аян-чоруун кылып келген, ГФР-ниң дашгыкы херектер министри Вальтер Шеельди аңаа хүлээп алган.

В. Шеельди ВУР-нуң Президиумунуң даргазы Пал Лошонци, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Еле Фок олар база хүлээп алган.

ЮСФР биле ВДР-ниң дугуржулгазы

БЕЛГРАД. (СЭТА). ЮСФР-ниң Эвилелдиң күүсекчи хуралының даргазы Д. Биедичиниң болгаш ВДР-ниң Премьер-Министри Фам Ван Донгтуң аразында болган чугаалажыышкыннар доозулган. Болган чугаалажыышкыннар югославь-вьетнам харылзааларны бүгү талазы-биле хөгжүдеринге дуза чедирер деп Д. Биедич болгаш Фам Ван Донг демдеглээн.

Экономика, эртем-техника болгаш культура талазы-биле ЮСФР-ниң болгаш ВДР-ниң аразында дузаламчы база кеды ажылдажылга дугайында 5 чыл хуусаалыг дугуржулгага ат салыыпкыны болгай.

АКШ. Миннесота штаттың Сент-Поле хоорайда Вумдед-Ниге болган удурланыышкын шимчээшкиниинин организациязы дары Рассел Минстиң болгаш Демис Бэнистиң «херээн» ийи чартык ай дургузунда көрүп, оларны хей черге бужарбагы-биле сударап турар. Индейлерниң демиселиниң күштелип турарындан коргуп-сүрткээн эрге-чагырга черлерн оларның дайынчы организациязы — америк индейлер шимчээшкини дээр организацияның удуртукчуларын узуткап, ону чок кылырын шиитпирээн.

ЧУРУКТА: Америк индейлер шимчээшкинин организациязының национал директору Рассел Минс.

Прессекс бильд—СЭТА-ның фотозу.

Суфанувонг меделгел кылган

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Национал чаңгыс эштиң Түр чазаан (НЧТЧ) болгаш Национал политиктиг каттыштакан төвүлелди (НПКЧ) тургускан чорук лаос улустуң амыдыралынга кайгамчык тоогулуг болуушкун болур деп, НПКЧ-ниң даргазы, Лаостуң Патриоттуг фронтузувун ТК-ның даргазы, ыдыгыыр салгакчызы Суфанувонг эрге-чагырганың чаа органнарын Лаоска тургузарынга тураскаараан хүлээп алышкынга чүве чугаалап тургап, меделгээн.

НЧТЧ-ны болгаш НПКЧ-ны тургускапы—лаос улустуң тайбынга болгаш национал чөвүлел кылып чорудар апаар деп ол, уламчылаан.

Чагырыкчы болуктериниң политикалынга израиль хөй-ниитиниң таарышпайн тургаш чоруу улам күштелген болгаш чуртта политиктиг база чазак кризизин улам хандыратқан деп меделгелде айтыкан. М. Даянны камгалал министрнинң албан дужаалындан чайладыр дугайында хөй-ниитиниң негелдези болза дайынарны соксадыр, тайбыңны тургузар талазы-биле израиль улустуң чүткүлүн хоречиндеп турар.

Эң барыын үзелдиг күштер чазактың амгы кризизин бодунуң эрге-ажыктарынга ажыглаарын ораалдажып турар деп ИКП ТК-ның Политбюрозу сагындырган. Политиктиг угланышкынны оскертир болгаш Чоокку Чеон чүк талазы-биле Айкыл чок чорук Чөвүлелиниң революциязын күүседир деэп демиселге калбак фронтуну тургузарынга Политбюро кыйгырган.

Солсбериден кээп турар медээлерни ёзугаар алырга, Мурнуу Родезияда дайынзырак чорукту өжегээр өөскүдүп турарының чаа-чаа хереченделдери көстүп турар.

Каш-ла санныг ак кештиг кижилериниң соок-язы ылгаар эрге-чагыргазынга удур африкан улустуң демиселиниң улам идепкейжээнинден сезингеп. Смиттиң чазаа шаажылакчыларының аг-шеринниң дайынчы белеткелин күштелдирген.

ЧУРУКТА: родезийжи шеригнерни көредип турары.

Камера Пресс — СЭТА-ның фотозу.

Израильде политиктиг кризис

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА) Иерусалимден келген медээни ёзугаар алырга Израильде чазак кризизиниң боттуг айылы тургустуна берген.

1973 чылдың октябрь дайынынга Израильдиң белеткеген истээр талазы-биле комиссиянның ылеткели чазактың политиктынынга чоннуң таарышпайн турарын илереткен. 1973 чылдың октябрь дайынының үезинде израиль чессигир күштериниң ног штабының начальнигы Элазар «шын эвес санал кылып, частырыг кылган» деп комиссияның апрель 2-де илеткелинде бурууданган болгаш Элазарны курлавырже албадап үндурүпкен.

Ындыг арга-биле камгалал министри Даянны «агартыпо» алыр деэп ук комиссияның ораалдажыышкыны бүтпейн барган. Чазактың 6 министри израиль армияның диригжүш болгаш техникага аар чидириг деэп хармысалганы Даян хүлээр ужурлуг деп санаан болгаш Даянны халаптырып үндүрерни негээн. Ынчаарга Даян болгаш ооң талалакчылары чазакты коллективтиг дүжүрерни бодап турар болгаш чаа чазактың составында кире бээрни ораалдажып турар.

Тель-Авивтиң чагырыкчы бөлүктериниде болу берген чидигленишкин болгаш бот-бодун буруудашып турар амгы кампания болза израильдиң дайынзырак болгаш эжелекчи политикалынын үржүү болур.

Чоннуң эрге-ажыы дээш

БОНН. (СЭТА). ГФР-ниң коммунистери чуртунуң ажылчы чоннарының эрге-ажыы дээп, тайбың бот-догуннаашкын политиказынга удур кандыг-даа халдаашкынга, ГДР-ниң болгаш ГФР-ниң аразында харылзаалар үндезиннериниң дүгайында Керээге халдаашкыныярга удур чайгылыш чок демисежип турар деп Герман Коммунистиг партияның даргазы Г. Мис Ганноверге болгаш митингиге чугаалаан.

ГКП Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырарын бодунуң код сорулгаларының бирээзи кылдыр санап турар деп ол база медеглээн. Бистиң партиивис социалистиг чурттар-биле чагай кожа-холбаа харылзааларны тургузары дээш туржуп турар. ГФР-ниң болгаш ГДР-ниң аразында доктаамал төлээлелге черлерин тургузар дугайында протоколга ат салганынга Герман Компартия байыр чедирген.

Полшбюронуң меделгели

РИМ. (СЭТА). 1973 чылдың октябрь дайынынга чүрттүн белеткелининг дүгайын истээр талазы-биле чазак комиссиязының ажылының түңнелдерин парлаанынга холбаштыр Израильдиң Компартиязының ТК-ның Политбюрозу меделгел кылган.

Октябрь дайынынга үүле шериг талазы-биле «частырыглаарны» комиссияның түңнелинде айыткан болгаш кол чылдагааны—чазактың политиктиг угланышкынының дүүшпейн турарын айыткаан деп, ук меделгелде чугаалап турар. Ол дайынны кывыскаыны база ооң уржуктары дээш хөрыысалганы араб девискээрлерни эжелеп, үптээр, Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелерин хулаап көрбес политиканы, «күш дөгээр» политиканы чорудуп турган болуктер чогумна харылаар ужурлуг.

Чагырыкчы болуктериниң политикалынга израиль хөй-ниитиниң таарышпайн тургаш чоруу улам күштелген болгаш чуртта политиктиг база чазак кризизин улам хандыратқан деп меделгелде айыткан. М. Даянны камгалал министрининг албан дужаалындан чайладыр дугайында хөй-ниитиниң негелдези болза дайынарны соксадыр, тайбыңны тургузар талазы-биле израиль улустуң чүткүлүн хоречиндеп турар.

Эң барыын үзелдиг күштер чазактың амгы кризизин бодунуң эрге-ажыктарынга ажыглаарын ораалдажып турар деп ИКП ТК-ның Политбюрозу сагындырган. Политиктиг угланышкынны оскертир болгаш Чоокку Чеон чүк талазы-биле Айкыл чок чорук Чөвүлелиниң революциязын күүседир деэп демиселге калбак фронтуну тургузарынга Политбюро кыйгырган.

Францияга президент соңгулдазынга хамаарыштыр

ПАРИЖ. (СЭТА). Франсуа Миттеран болза Франция Республиканың президент соңгулдазынга чөөн күштериниң чаңгыс аай кандидады болуп, бирги бадылаашкындан эгелеп кирер дээнин Франциянын Компартиязының, Социалистиг партияның болгаш Чөөн радикалдар шимчээшкининиң делегацияларының ажаа болган ужуражышкынының соонда парлаан кады кылган меделгелде чугаалап турар. «Кады кылган чазак программаазынга ат салган үш партияларның чогуур черлери боттарынга тус-тус хурал эрттиргеп. Президент соңгулдазынга Франсуа Миттеранның кандидатуразын депшидер дугайында таңгыс үнүп бергенин» ужуражышкынының киржикчилери сагыш-сеткилдиң ханыышкыны-биле демдеглээн.

«Бүгү чөөн күштерни, бүгү демократтыг болгаш бистиң чуртувустуң национал күштерни тиилелгелиг каттыштырарының кажбок аргалары тургустунган» деп меделгелде чугаалап турар.

Суванна Фуманың меделгели

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Ыдыгыыр салгакчызы Суванна Фума—Лаостуң Национал чаңгыс эштиң Түр чазаанын чаа Премьер-Министри апрель 10-да бодунун ажылдаар черниге совет бөлүк журналистерни хүлээп алган.

Лаостуң хаан черниге национал чөпшээрежилге болгаш тайбың катап тургустунганынга дыка өөрүп тур мен деп, ол чугаалаан. Чуртка улам таарымчалыг байдалды тургузарынга, национал экономиканы быжыглаарынга болгаш амгы үеде бистиң мурнувуста тургустунган нарын айтырыгларны, ылаңгыя хөй чылдарда болган дайынның үржуктарын дүрген чайладырынга хамаарышкан болдунар-ла чүүлдерни чазак болгаш национал чөвүлел кылып чорудар апаар деп ол, уламчылаан.

Колонизаторларны Пекин деткин турар

ЛОНДОН. (СЭТА). «Гонгонгуда көстүп көрбээн улуг хемчээлдиг кыдат капитал салыышкыннарының» дугайын «Экономист» журналдың Гонгонгуда корреспондентиниң дыңнаткан. Англияның ол колонизациязынга Кыдат чылдала 300 мүң тонна нефть шыгжаар пйи улуг черин, контейнер чүүктери дүжүрүп, чүдүрер баазаны болгаш далай ортээлиниң чоогунга амгы үениң складтар комплекизин тударын бодап турар деп ол демдеглээн.

Гонгонгуну бодунга арттырып алырынга кыдат сонуургап турар, чүге дээрге, ол транзит садыглажыышкынының чорударынга эптиг болгаш чугула чер болуп турар. Гонгонгуну тавартыр кыдат садыглажыышкынының хемчээли эрткен чылын пйи катап өскен, азы 1 миллиард 700 миллион гонгонг доллар болган.

Пекин кыдат девискээрде ол колонияда «империалистколонизаторлар-биле чүгле оныүктежип турар эвес, харын көстүп көрбээн хөй санныг капитал салыышкының берип, деткип турар-дыр» деп «Экономист» демдеглээн.

Тайылбырлакчының булуңу

Европага тайбың дээш

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш чурттар аразының комитединиң сессиязы Брюсселье ажылын доозкан. Барык 30 чурттуң хөй-ниитиининиң төлээлекчилери белыгы профсоюзларының бажыңынга үш хүн дургузуунда Европа дипте тайбыңның салымхуузу хамааржыр ээ чүгула айтырыгларны чугаалажып көргеннер.

Адгы-аңгы ниитилел тургууулгуг күрүнелериниң аразында политиктиг, экономиктиг болгаш культурлуг харылзаалардың быжыы-биле хөгжүп турарын база демдеглээп.

Ынчала-даа Брюсселье болган сессияның киржикчилери ындыг хевирлиг харылзаалардың оруунда шыңгыы моондактарның ам-даа турун турарын база-ла айытканнар. Чогум кандыг моондактарыл ол? Барының түктө эң-не реакциыг болгаш милитаристиг күштер делегейниң дүшкүүрдүт чоруунуң чавырлышкынынга тапшыктаарын, Женевада чугаалажышкыннарга доктар чедирерин, ол чугаалажышкыннарның ролюн кудулаарын ораалдажып турар. Төп Европага боо-чепсекти болгаш шериглерни кызырар дугайында Венада эртип турар чөвүлел хурадына ындыг күштер ССРЭ-деп болгаш социалистиг өске-даа чурттардан чаңгыс талалыг атыларалашкынны кылырын иегеп турала, Барының түктүң чурттарынга боо-чепсекти эңдере будурерин база-ла иегеп турарлар. Бижыг тайбының удурланыкчылары боттарының эчис сорулгазын чедип ап пыдавайн-даа турар болза, оларның ындыг үүлгедиштиниерин оларынга чок көөр чорук — дыка айыыллыг болур ийик деп. Брюсселье болган ужуражышкынның хөй-хөй делегаттары онаалап демдеглеп турганнар.

Чурттар аразының комитединиң сессиязы үстүнде айытынган чугула айтырыгларны чугаалажып көргеш, ниити-европа чөвүлел хуралының ийиги үе-чадазының иедиишкиниг эртеринге болгаш ооң үшкү шиитпирлиг үе-чадазынче эң дүргеи эгелеп киреринге идиг кылырынче Европа чурттарының чазактарын, парламентилерин болгаш хөй-ниити организацияларын кыйгырган Декларацияны хүлээп алган. Ол түңнел хуралды дээш деп-келге, эрттиреринин чугулазын чурттар аразының комитеди база демдеглээн. Ол саналонаа чугула ооң турар: чүге дээрге, ниити-европа чөвүлел хуралының үндүрер шиитпири бүгү диптиң келир үезинге аажок улуг ужурдузалыг ооң турар. Ооң ужурундан Европа күрүнелериниң эң-не харылсаалгалыг болгаш ат-сураглыг төлээлекчилериниң аттарын мындыг шиитпирлерге салган турары эргежок чугула.

Европага тайбыңны үзеи быжыглаар дээш, дүшкүүрдүт чоруктуң чавырлышкынын улам-на ханыладыры, Европа дипте чурттап турар бүгү улустарының кады ажылдажылгазын хөгжүдери дээш Европаның хөй-ниитиининг кайы хире улуг күштү үндүрүп турарын Брюсселье болган сессия бадыткап турардыр.

В. ГОНЧАРОВ,
СЭТА-ниң тайылбырлакчызы.

Даарта—Космонавтика хүну

КОСМОСЧЕ ОРУК МООН ЭГЕЛЭЭН

Сылдыстыг — мындыг атты кандыг-даа картадан тыппас сялер. Ынчалза-даа Москва чоогунда бо бичии хоорайжыгаштың ажыл-ижи бүтү делегейге билдингир. Мында совет космонавтар чурттап, ырак орукче белеткенип турар. Хоорайжыгаштың чурттакчылары: Титовтуң, Николаева-Терешкованың, Леоновтуң, Шаталовтуң болгаш өскелериниң-даа аттары-биле ырак Айның дагларының сүвүрлери безин адаттынган.

...Аныяк хөңү хадылар араы-биле чоруткан орук хенертен улуг сонгалары чаймынаан бедик бажыңнарга үзүп кээр. Сылдыстыг хоорайжыгаш бола болгай. Ындыг тода уткалыг, сеткил-сагышты түгеледир атты хоорайжыгашка космос корабльдериниң конструктору ахадемик С. П. Королев биле сылдыс орууның башткачызы Ю. А. Гагарин олар тывыскан.

Чер бөмбүрээзиниң кайы-даа булуңундан кижилер маңаа кижа төрелгетениниң октаргайны шинчээдир дээш кээп үзел-бодалын боттандырган хижилерге чоргааралын, хүндүткелин илередир дээш кээп турар.

Сылдыстыгның кол болгаш ам дээрезинде чаңгыс кудумчузу — Космонавтар аллеязының эгезинде Юрий Гагаринге үлегер күткан тураскаалды тургускан. Ында Гагарин диринг-биле дөмей, бажыңындан үнүп келгеш, эртенги аас дээрни магадап, амыдыралдың чырык чазагайынга сеткили ханган дег хүлүмзүрүп турар. Тураскаалдың баарында дириг чечектер кезээде чыдар.

Гагаринниң өг-бүлези: кадайы Валентина Ивановна, уруглары Леяа биле Галя Космонавтар аллеязының бир бажыңында 6-гы каяттың квартирязында хевээр чурттавышаан. Ол-ла бажыңда космоска ужуткан-даа, ужутпаан-даа кижилер шуптузу кадыг чурттап турар.

Сылдыстыг хоорайжыгашта космонавтар белеткээр Төптү база Гагаринниң ады-биле адаан. Оон эртем лабораторияларын, эмчи шинчилелдериниң төвүн, спорт шелээрин, хаалгыг эштир хөлбээн, белеткелдерге, херек ховар херекселдерни эртеминиң сөөлгү чедиишкиннеринге үндезилеп кылган. 1975 чылдың июль айда «Союз» болгаш Аполлон» корабльдериниң кады ужудуушкунунга белеткеддер чорударынга херекселдериниң чаа төвү доостур чыгаан. Америк космонавтарга болгаш техниктиг специалистерге тускай бажың база туттунуп турар.

Космонавтар аллеязының бир ужунда Культура ордузу бар. Ында Сылдыстыгның музейи-биле маңаа келген ниижи бүрүзүн Валентина Михайловна Быковская танылыпсыр турар.

— Бо музей Юрий Гагаринниң саналы-биле тургустунган. Баштайгы экспонаттарны база Юрий Алексеевич салган—деп, Валентина Михайловна чугаалаар.—Ол даштыкыдан эккелген белектерни, Г. Титов—космонавтың бадыткал депгерин, А. Николаев — космоска ап чораан карта шыгжамырып салгылааннар. Оон эгелээш-ле музей өзүп эгелээн. Космосче ужудуушкун бүрүзү музейни байыдып турар — дээш, В. М. Быковская музейниң делегелгелери-биле бисти таныштырар. Мында космонавтарга белектер, олардың боттарының керекселдери дээш чүүнү корбес дээр. А. Леоновтуң 1968 чылдың март 18-те ажык космоске үеерде хереглээнин амыдырал хандырылгазының тускай чүктешкизи, Юрий Гагаринниң изигден камгалалдыг костюму, В. Шаталовтуң «Союз-4» кораблыге ужуп үнгенин дыңнаткан «Правда» солунның дугаары (ону «Союз-5-ке» ужуп үнген А. Елисеев биле Е. Хрунов Шаталовтуң бодунга чагаалар-биле кады корабльдер түтку бээрге, чедирип берген болгай) шуптузу сонуургапчыр.

Олардың ужудуушкунга чинр чемин база делгээн. Сылдыстыг хоорайжыгаш бола болгай. Ындыг тода уткалыг, сеткил-сагышты түгеледир атты хоорайжыгашка космос корабльдериниң конструктору ахадемик С. П. Королев биле сылдыс орууның башткачызы Ю. А. Гагарин олар тывыскан.

Чер бөмбүрээзиниң кайы-даа булуңундан кижилер маңаа кижа төрелгетениниң октаргайны шинчээдир дээш кээп үзел-бодалын боттандырган хижилерге чоргааралын, хүндүткелин илередир дээш кээп турар.

Сылдыстыгның кол болгаш ам дээрезинде чаңгыс кудумчузу — Космонавтар аллеязының эгезинде Юрий Гагаринге үлегер күткан тураскаалды тургускан. Ында Гагарин диринг-биле дөмей, бажыңындан үнүп келгеш, эртенги аас дээрни магадап, амыдыралдың чырык чазагайынга сеткили ханган дег хүлүмзүрүп турар. Тураскаалдың баарында дириг чечектер кезээде чыдар.

Гагаринниң өг-бүлези: кадайы Валентина Ивановна, уруглары Леяа биле Галя Космонавтар аллеязының бир бажыңында 6-гы каяттың квартирязында хевээр чурттавышаан. Ол-ла бажыңда космоска ужуткан-даа, ужутпаан-даа кижилер шуптузу кадыг чурттап турар.

Сылдыстыг хоорайжыгаштың чурттакчылары: Титовтуң, Николаева-Терешкованың, Леоновтуң, Шаталовтуң болгаш өскелериниң-даа аттары-биле ырак Айның дагларының сүвүрлери безин адаттынган.

...Аныяк хөңү хадылар араы-биле чоруткан орук хенертен улуг сонгалары чаймынаан бедик бажыңнарга үзүп кээр. Сылдыстыг хоорайжыгаш бола болгай. Ындыг тода уткалыг, сеткил-сагышты түгеледир атты хоорайжыгашка космос корабльдериниң конструктору ахадемик С. П. Королев биле сылдыс орууның башткачызы Ю. А. Гагарин олар тывыскан.

Чер бөмбүрээзиниң кайы-даа булуңундан кижилер маңаа кижа төрелгетениниң октаргайны шинчээдир дээш кээп үзел-бодалын боттандырган хижилерге чоргааралын, хүндүткелин илередир дээш кээп турар.

Сылдыстыгның кол болгаш ам дээрезинде чаңгыс кудумчузу — Космонавтар аллеязының эгезинде Юрий Гагаринге үлегер күткан тураскаалды тургускан. Ында Гагарин диринг-биле дөмей, бажыңындан үнүп келгеш, эртенги аас дээрни магадап, амыдыралдың чырык чазагайынга сеткили ханган дег хүлүмзүрүп турар. Тураскаалдың баарында дириг чечектер кезээде чыдар.

Гагаринниң өг-бүлези: кадайы Валентина Ивановна, уруглары Леяа биле Галя Космонавтар аллеязының бир бажыңында 6-гы каяттың квартирязында хевээр чурттавышаан. Ол-ла бажыңда космоска ужуткан-даа, ужутпаан-даа кижилер шуптузу кадыг чурттап турар.

Сылдыстыг хоорайжыгашта космонавтар белеткээр Төптү база Гагаринниң ады-биле адаан. Оон эртем лабораторияларын, эмчи шинчилелдериниң төвүн, спорт шелээрин, хаалгыг эштир хөлбээн, белеткелдерге, херек ховар херекселдерни эртеминиң сөөлгү чедиишкиннеринге үндезилеп кылган. 1975 чылдың июль айда «Союз» болгаш Аполлон» корабльдериниң кады ужудуушкунунга белеткеддер чорударынга херекселдериниң чаа төвү доостур чыгаан. Америк космонавтарга болгаш техниктиг специалистерге тускай бажың база туттунуп турар.

Космонавтар аллеязының бир ужунда Культура ордузу бар. Ында Сылдыстыгның музейи-биле маңаа келген ниижи бүрүзүн Валентина Михайловна Быковская танылыпсыр турар.

— Бо музей Юрий Гагаринниң саналы-биле тургустунган. Баштайгы экспонаттарны база Юрий Алексеевич салган—деп, Валентина Михайловна чугаалаар.—Ол даштыкыдан эккелген белектерни, Г. Титов—космонавтың бадыткал депгерин, А. Николаев — космоска ап чораан карта шыгжамырып салгылааннар. Оон эгелээш-ле музей өзүп эгелээн. Космосче ужудуушкун бүрүзү музейни байыдып турар — дээш, В. М. Быковская музейниң делегелгелери-биле бисти таныштырар. Мында космонавтарга белектер, олардың боттарының керекселдери дээш чүүнү корбес дээр. А. Леоновтуң 1968 чылдың март 18-те ажык космоске үеерде хереглээнин амыдырал хандырылгазының тускай чүктешкизи, Юрий Гагаринниң изигден камгалалдыг костюму, В. Шаталовтуң «Союз-4» кораблыге ужуп үнгенин дыңнаткан «Правда» солунның дугаары (ону «Союз-5-ке» ужуп үнген А. Елисеев биле Е. Хрунов Шаталовтуң бодунга чагаалар-биле кады корабльдер түтку бээрге, чедирип берген болгай) шуптузу сонуургапчыр.

Олардың ужудуушкунга чинр чемин база делгээн. Сылдыстыг хоорайжыгаш бола болгай. Ындыг тода уткалыг, сеткил-сагышты түгеледир атты хоорайжыгашка космос корабльдериниң конструктору ахадемик С. П. Королев биле сылдыс орууның башткачызы Ю. А. Гагарин олар тывыскан.

Чер бөмбүрээзиниң кайы-даа булуңундан кижилер маңаа кижа төрелгетениниң октаргайны шинчээдир дээш кээп үзел-бодалын боттандырган хижилерге чоргааралын, хүндүткелин илередир дээш кээп турар. Мында космонавтарга белектер, олардың боттарының керекселдери дээш чүүнү корбес дээр. А. Леоновтуң 1968 чылдың март 18-те ажык космоске үеерде хереглээнин амыдырал хандырылгазының тускай чүктешкизи, Юрий Гагаринниң изигден камгалалдыг костюму, В. Шаталовтуң «Союз-4» кораблыге ужуп үнгенин дыңнаткан «Правда» солунның дугаары (ону «Союз-5-ке» ужуп үнген А. Елисеев биле Е. Хрунов Шаталовтуң бодунга чагаалар-биле кады корабльдер түтку бээрге, чедирип берген болгай) шуптузу сонуургапчыр.

Олардың ужудуушкунга чинр чемин база делгээн.

Бүгү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 86 (9461) | Пятница, апрель 12, 1974 чыл | 1925 чылда үнелезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

БӨГҮН—КОСМОНАВТИКА ХҮНҮ

ОКТАРГАЙНЫ ӨӨРЕНИР БОЛГАШ КОСМОС ДЕЛГЕМНЕРИН ШИҢГЭЭДИП АЛЫР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОВЕТ ЭРТЕМНИҢ ШЫЛГАРАНГАЙ ЧЕДИИШКИННЕРИН БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙ ХҮЛЭЭП КӨРҮП ТУРАР.

(Л. И. БРЕЖНЕВ).

Совет Эвилелиниң Маадыры, делегейде бирги херээжен космонавт Валентина Николаева-Терешкова (оң талазында) бо чылдың февраль 15-те Москвада Эвилелдер бажыңының Колоннаалыг залында Совет херээженнер Комитединиң ол комитеттиң Улустарының хайыралы орденизе шаңналаанынга холбаштырган Пленумунуң белек киржикчилериниң аразында.

ТЫВА—МАЙ БИРГЕ УТКУШТУР

АПРЕЛЬ 20: КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫНГА

Апрель 20-де коммунистиг субботникти эртиреринде талазы-биле республика штабының залчегиг хуралынга Барыын-Хемчик, Каа-Хем районнарының субботникке белеткелиниң дыңналаан. Ук районнарга апрель 20-ниң хостуг күш-ажылдың ёзулуг байырлалының хүнү, эң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарының үлегери болдурар дээш питабтарның ап чорутқан хемчеглерни эштер А. Кувшинов биле Ш. Сереэдар илеткеэн.

Ол хүн 15 муң ажыг барымн-хемчикчилер (чурттакчы чонуң барык чартык кезии) үлетпүр бүдүрүлгелеринге, тудуг, транспорт, хандырылга организацияларынга ажылдаар. Район штабы ажылдаар киржилериниң хувааларазын, күш-ажылды таарыштыр организастаарының айтырыгларын ханы өөренип, арткеп чылдарның дуржулгазын кичээнгейге алган.

Каа-Хемниң район штабы организас-техниктиг хемчеглерни тускай план ёзулаар чорудуп, кылыр ажылдың хемчеэлин, ону боттандырарының материал-техниктиг курлавырларын тодаратқан. Ол бүгү хемчеглерни агитациянын, пропагандаңың янзы-бүрү хевирлери-биле быжыглааны солуп.

Хуралга коммунистиг субботникке белеткелди массалыг пропаганда организарының — парлалганың, телевиденнеңиң, радионуң чырыдып турарының дугайында информацияны база дыңналаан.

Субботник хүнүнде ажылчы чоннарны ниитиниң чемнеринге бүдүрүлгелери эки хандырзын дээш чүүү кылырын садыг организацияларының удуртукчулары штабка дыңнаткан.

АЖЫЛ ХҮНҮ ДОЛУ АЖЫГЛАТТЫНАР

Москванын мурнакчы бүдүрүлгелериниң патриотчу эгелээшкинин детквиишаан, Коммунистиг субботникти бедик кедүрүүшкүнүт эртиреринд бистиң Эрзин районуң ажылчыннары болгаш колхозчулары, албан-хаакчылары болгаш школачылары—бүгү чону шинитпирлеп алган.

«Коммунистиг субботникче чаңгыс кижи дог үнезлинер!» —дээш лозунгларны хову-трактор бригадаларынга, сүт-бараан фермаларынга, культура одагларынга болгаш оске-даа чердерге бо-ла көрүп болур. Районнуң хөй санныг лекторлары, агитаторлары, политинформаторлары, партия, совет, комсомол болгаш оске-даа организаның ажылдакчылары тускай эртемнигер чонга коммунистиг субботникти ужур-дузазын тайылбырлап турарлар.

Коммунистиг субботник дугайында тайылбыр ажылы ажылчы чонуң күш-ажылчы хей-аъдын кодүрүп турар. Оон түнелиинде элээн хей коллективтер субботник хүнүнде кылыр ажылын эде көрүп, улам-на хойнуу бүдүрелин планнаан. Ынды планнар амыдыралга боттанган соонда, бет чыл фондузунче кирер акшаның саны ковудей бээри чугаажок.

Районнуң ажыл-агыйларында, албан организацияларында болгаш оске-даа коллективтеринде коммунистиг субботник хүнүнде кылыр ажылдар планнаттынган, машина-техника хуваатталаган, кымның кажа ажылдары билдингир апарган. Субботникке белеткелдиң багай эвес чорун турарының чечиинээ ол.

Бистиң районнуң чону авазап, ынчалза-даа «кызыл субботага» 4000 ажыг кижи үнер. Олар 5500 рубль түңнүт ажылды кылыр болгаш бет чылдың фондузунче 2280 рубльди шилчидер. Ол хүн 100 кубометр тудуг ыяжын, 370 кубометр оттулар ыяш белеткээри, хураган кирер үш, хой кирер ийи, инектиг ийи кажаалыг тударын, кажаалар керженин хоорай болгаш оске-даа ажылдар кордүнген. Коммунистиг субботникке киржир кижилериниң 35 хуузу суурлар чагаайжыдылгазынга ажылдаар.

Субботник эртиреринин район болгаш чер-черде штабтары белеткел ажылдарын организастыг чорудуп турар. Тудар болгаш сеттээр кажаалардың материалдарын соортүрүү түлүк чорун турар. Ол хүн ажыглаар 60 автомашина, 20 трактор болгаш оон-даа оске техника ам белеп.

Кодан ишти аштаар хүүрегерни, токпак кагар бадыларны база тыптынып турар. Чүгле «Коммунизмче орук» колхозка бээри 500, а «Чаа орук» колхозка 480 кижи ажылдаар турда, оларның чепсек-керекселин амыгаштан четчелээри чугула. Ажыл хүнү ывнан долу ажыглаттынар, ажылдың бүдүрүкчүлүү бедик болур.

Коммунистиг субботник—бүгү чонуң хөрээ. Аңаа кижи бүрүзү киржир. Бо чаңчыл апарган патриотчу болгаш кижизидикчи утка-шыпарлыг шинчилгинниң бистин районга чедиишкинниг эртери чугаажок.

В. КУНГАА.

субботник эртирер талазы-биле район штабының кежигүнү.

РЕСПУБЛИКАДА ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

МУРНУНДА—«МУРНАКЧЫ»

Бай-Тайга районуң ажыл-агыйлары шөлдериниң өл-шыгын базырарынче апрельдиң 4-тен эгелеп киргеп. Ам ховушөлдерде ажыл-ишке хайыгып турар. Кыжын хар чуга болган ужурунда, ховунуң өлшыгы чедиппес. Ынчангаш часкы өл-шыкты бустаддырып үндүрбес дээш механизаторлар кончуг шалып ажылдап турар.

Часкы хову ажылдарынга «Мурнакчы» колхоз мурнаң турар. Ол ажыл-агыйның өлшыгын базырар ужурлуг суггат чок черн 358 га. Ону илиртээрни колхозтуң механизаторлары барык-ла доозкан. «Тээлп» совхоз 1758 га черниң шыгын базырар ужурлуг. Оон 150 ганың шыгы базыртынган.

Өл-шык базырышкыны-биле чергелештир, ажыл-агыйлар часкы суггарылганы болгаш шөлдерге өдек төгерни база чорудуп турар. Ниитизибиле 23 кижилиг 5 суттатчы авено районда ажылдап эгелээп. Оларны дериг-хереселдер-биле бүрүн хандырган. «Мурнакчы» колхозта 95 ганы, «Бай-Тал» совхозта—60 ганы, «Тээлиде»—30 ганы суггарган. Хүн чылып, суг азбаан тудум-на суттат ажылы улам күштелир апаар.

Районнуң ажыл-агыйлары ниитизи-биле 4600 тонна өдекти шөлдерге төгер ужурлуг. Ам херек кырында төккени 3000 тонна. «Мурнакчы» колхоз 600 тонна өдек төгер планын 653 тонна кылдыр ажыр күүсеткеп. «Тээли совхоз 2100 тонна өдек төгер планындан 653 тонналы төккеп.

Ажыл-агыйларның агрономнары чаштырылга мурнунда үрезин тараапы хораннаарынче онза кичээнгей салып турарлар. Амгы үеде белеп үрезинден 313 тонналы хораннаап.

Б. ДАПЫНЧЫ.

Райнүүскомнуң көдээ ажылагый эргелелиниң кол агроному.

Чер аңдарылгазынче киришкен

Кызыл хоорай Советиниң «Сукпак» совхозунуң Сергей Осиповка удуртқан № 2 хову бригадазы чер аңдарылгазын чорудуп эгелээн. Механизаторлар ховуже үнгенниң баштайгы хүнүнден-не бедик бүдүрүкчүлүг ажылдан турарлар. Нагаан Колхоз Хертекович биле Максыр Шулуу олар хүнде 6,9 гектар черни аңдарар нормадыг тургаш, ону 7,5 гектар чедир ажыр күүседип турар. Механизаторлар ортузунда социалистиг чарыш часкы хову ажылдарының баштайгы хүнүнде-ле кылбарган.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) Нагаан Колхоз, Сергей Осипов болгаш Максыр Шулуу.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ЗВЕНОЛАР

«Шекпээр» совхозтуң Бичетей салбырының тараажылары тодарадыкчы чылда суттатгыг шөлдерин калбартып турган, кукуруза болгаш картофельден албек дүжүттүг өсүртүп алыр сорулганы салганнар.

Суттатчылар авеноларын тургускулаан. Звено бүрүзүнде участоктарны быжыглаан. Суттатчылар социалистиг хүдээлгелерин алганнар.

Коммунист Ооржак Белекоол 26 кижи составтыг бригаданы удуртуп турар. Бригада кежигүннери Дат-Ужуңда 105 гектар кукуруза шөлүн суггарып алганнар.

Совхозтуң директиназы суттатчыларны техника болгаш транспорт-биле хандырган.

С. ХИРЛИГ-ООЛ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын ёзугаар ССРЭ-ниң Дээди Совединге тоску чыыштың соңгулдазы 1974 чылдың июнь 16-да болур.

ССРЭ-нин Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының хуралы 1974 чылдың апрель 10-да Москвага, Эвилелдер бажыңынга болган.

Бедик идегелди коргускени дээш ажылчы чоннарның коллективтеринге болгаш хөй-ниитп организацияларынга ханы өөрүп четтиришкинин комиссия кежигүннериниң мурнудан Төп соңгулда комиссиязының даргазы академик П. Н. Федосеев бодунуп эге чугаазынга илерегейлээн.

Чүрттүп күрүне эрте-чагырганының дээди органынга ам болур соңгулда политиктиг үзүт болуушкун болур деп, П. Н. Федосеев онзалап демделээн. Совет кижилер соңгулдага үлүштүр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын долгандыр сырый каттышкан чорун орар.

Эрткен дөрт чылда төөгүлүг үзүт болуушкуннар болган. Совет ниитилелдин политиктиг болгаш социал-экономиктиг улам ыпайгы хөгжүлдезинин тодаргай программазын айтып, амгы үе-чадазы коммунистиг тургузуушкунун оруктарын төлевилээн СЭКП-ниң XXIV съездизин болган. Бистиң чүрттүүстүн улустары ССРЭ-ниң түргүтүтүнганыпыя 50 чылын демделээн ол дээрге ленинчи национал политиказының тиилелгезинин, социалистиг панилларның болгаш улус чонпарның улам быжыглып турар найыралывын чырыткылаңчак көргүзүү болган. Совет Эвилелиниң делегей байдалы быжыккан. «Соок дайындан» харын дүшкүүрүүр чорукту кошкадыынче болгаш янзы-бүрү ниитидел түргузуулуг күрүнелериниң арагында тайбын кожа-келбээ ногуннаатқынының принципгерин бадыткаарынче утланган эргелер болган.

Совет кижилер бистиң партиязыстың иштики болгаш даштыкы политиказын чүүлдүттүнүп, ыдыктылыг деткип, оны боттандырарынга СЭКП Төп Комитединиң, оон Политбюрозунуң болгаш эш Л. И. Брежневтиң бодунуп улуг салыышкынының сеткил ханыышкыны-биле демделеп турар.

Ажылчыннар, колхозчулар, совет интеллигенция коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү участоктарында эрес-шүдүлүг ажылдап турар. СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге болгаш СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга харыы кылдыр тоску сорулгаларын чагааларда тодаргай тайылбырлап, оларның ажылын организастаар талазы-биле практиктиг сүмелерни киирген. Чагааларының текстилерин комиссия бадылаан.

Төп соңгулда комиссиязының округ соңгулда комиссиялары-биле харылзаалаашкын хандыраашкынын дугайын болгаш округ комиссияларының участок соңгулда комиссиялары-биле харылзаалаашкын организастаарының дугайын ССРЭ-ниң харылзаа министри Н. Д. Псурцев комиссияга илеткеп дыңнаткан. ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер черлер, полиграфия болгаш ном садыының керектериниң талазы-биле күрүне комитединиң даргазы Б. И. Стукалин соңгулда кампаниязын ССРЭ Конституциязы-биле, «ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында Дүрүм-биле», а ол ышкаш соңгулдага хамаарышкан оске-даа литературалар-биле хандырарының дугайын комиссияга дыңнаткан.

Төп соңгулда комиссиязы ажыл планын бадылаан, соңгулдага белеткелдиң чорун турары-биле таныжар, соңгулда комиссияларының ажылынга практиктиг дузаны чедирер сорулга-биле республикалараже, крайларже болгаш областаржө комиссия кежигүннерин командировкалаарын толевилээн.

Комиссияның хуралынга айтырыгларны чугаалажырынга Төп соңгулда комиссиязының кежигүннери: А. П. Аксенов, А. А. Епимов, В. И. Прохоров, Е. М. Тяжельников киришкеп.

Төп соңгулда комиссиязының хуралынга: Национальдар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының даргазы А. В. Викторов, ССРЭ-нин оорук хазылзаа министри Б. П. Бегтиев, ССРЭ-ниң садыг министри А. И. Струев, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң телевиденне болгаш радиодамчыдылга талазы-биле күрүне комитединиң даргазы С. Г. Лапин, Центросоюзтуң баштаар черинин даргазы А. П. Климов, «Известия» солунуң кол редактору Л. П. Толкунов, ССРЭ-нин хамаатыжар чүүл министрининг оралакчызы Л. С. Свечников, ССРЭ-нин геология министрининг оралакчызы А. А. Ржевой, ССРЭ-нин балык ажыглагыйының министрининг оралакчызы М. А. Орлов, РСФСР-нин Дээди Совединниң Президиумунуң Секретазы Х. П. Нешков, РСФСР-нин хем фолдунуң министри С. А. Кучкин, оске-даа чамдык төп организацияларның болгаш ведомстволарының удуртукчулары, совет хөй-ниитининг, парлалганың, радионуң болгаш телевиденнеңиң төлөөлекчилери олурушкап.

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТӨП СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНДАН

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжынга соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязы дараазында адресте турар:

Москва хоорай, Пушкин кудумчуу 1, Эвилелдер бажыңы, 6-гы подъезд, телефон 292-89-78.

ЭШ К. Т. МАЗУРОВКА ШАҢНАЛДЫ ТЫВЫСКАНЫ

Апрель 10-да, Кремльге СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Ленин орденин болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадырының «Кадыыр болгаш Маска» деп алдын медалын СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы К. Т. Мазуровка тывыскап.

Коммунистиг партиязың болгаш Совет чазактың мурнунга улуг ачы-хавыязы дээш база төрүттүнген хүнүвилеп бээр 60 харлаанын таварыштыр К. Т. Мазуров ССРЭ-нин Дээди Совединниң Президиумунуң Чарлыын ёзугаар ол бедик шаңнал-биле шаңнаткан.

Шаңналды тыпсырының ёзулалынга эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев олар киришкен.

Н. В. Подгорный шаңналды тыпсыр тура, оон амыдыралынга кайгамчык хүн-биле холбаштыр К. Т. Мазуровка СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунуң болгаш Совет чазактың өмүүзээнинден чүректин ханызындан байыр чедирген.

Партия болгаш күрүне СЭКП-нин, бистиң Төрээн чуртувустун болгаш совет улустун мурнунга Силерниң ачы-хавыяңарны бедии-биле үнелээнин. Силерни Ленин орденин база «Кадыыр болгаш Маска» деп алдын медаль-биле шаңнаан деп, Н. В. Подгорный чугаалаан.

Төп Комитеттиң, Дээди Советтин Президиумунуң, Совет чазактың чедирген байырлыг чагаазында Силерниң ажыл-чорудулганарга бедик үнелелди берген. Совет улус болгаш партия силерни кайгамчык коммунист деп билир, чүге дээрге, Силерни партия кайнаар-даа чорутқан болдур, кайда-ла херек апарган болдур, Силер каяа-даа баргаш, Силерге даасқан ажыл-херекты тынчы болгаш ак сеткилии-биле күүседип келген сиңер.

СЭКП Төп Комитединиң, ТК-ның Политбюрозунуң өмүүзээнинден, Дээди Советтиң Президиумундан болгаш Совет чазактың база мында киржип турар бистерниң шуптувустун омүүзээнистен чүректин ханызындан база катап байыр чедирип тур бис. Коммунистиг партиның болгаш оон XXIV съездизиниң салган сорулгаларын шиитпирээринге, бистиң Төрээн чуртувустун чаагай чорууна улуг-улуг чедиишкиннерлиг, кадык-чаагай болгаш ас-кежиктиг болурунарны күзеп тур бис.

К. Т. Мазуров харыы сөс алгаш, оон күш-ажылдың бедии-биле үнелээни дээш, оон адресинге хамаарыштыр СЭКП Төп Комитединиң, Дээди Советтиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың байыр чедиришкинниинде айыткан чылыг сөстер дээш ханызы-биле өөрүп четтиргенин бистиң партиязыстың Төп Комитединиң Политбюрозуна, ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунга, Совет чазакка илертейлээн.

Коммунистиг партиязың болгаш совет улустун хереэнге бүрээн болурундан артык бедик хүлээге менде чок деп, К. Т. Мазуров чугаалаан. Партияга мээн ажылымны оң хире бедик үнелээнинге ыыла өөрүп тур мен. Партия органнарынга 30 ажыг чылдар иштинде ажылдаар ас-кежиктиг болган мен. Бистиң чуртувустун ханы хүндүлеп чоруурувус Леонид Ильич Брежнев ажылын башкарып турар СЭКП ТК-ның болгаш бистиң партиязыстың ТК-зының Политбюрозунуп амгы составының кежигүү болганымны оңза ас-кежиктиг кылдыр санап чоруур мен.

Төрээн чуртувус бедик шаңналын хүлээп ап тура, бодумнуң бүгү күжүмнү Коммунистиг партиязың херээнге, чонну чаагай чоруунга моон соңгаар-даа бээримнин, бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузар талазы-биле бистиң партиязыстың ажылдап кылганы кайгамчык улуг планнарны боттандырар дээш ажылдаарымны Силерге бүзүрелиг тур мен.

(СЭТА).

С. С. СҮРҮҢ-ООЛДУ ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Чогаал талазы-биле идепкейлиг болгаш үре-түнелиг ажыл-чорудулгазы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр чогаалчы Салим Сазыгович Сүрүң-оолду Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,

1974 чылдың апрель 6.

КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИНГЕ ЧЕДЕ БЭЭР БИС (в. и. Ленин)

Коммунистиг күш-ажыл шалыпчыларының Кызыл хоорай слёдунга

Совет эрге-чагырганың тургустунуп турган чылдарында-ла бистиң күрүнеевистиң үндезилекчизи В. И. Ленин күш-ажылды үнелеп көөрүнүң бедик чадазы коммунистиг ёзу-биле, бедик медерелдин-биле ажылдаары деп айтыкан белгаш коммунистиг күш-ажылдың тиилелгезинге чедери бистиң чиитилеелдиң эчис сорулгазы деп онзалап демдеглээн. Чүгле бистиң республиканың найысыралында бедик коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези деп бедик атты ийи бүдүрүлге — республика типографиязы биле Кызылдың электростанциязы чедип алган. Он-он цех, бригада коллективтери ону эдилээр эргени чедип ап, чүс-чүс бүдүрүлге мурнакчылары коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары деп бедик атты эдилеп, дыка хөй кижи он ат дээш демиселде киржип турар.

Республика найысыралында коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларының белгаш коллективтериниң хоорай слёду бөгүн Кызылга ажыттынар. Ол слёттуң чамдык киржикчилериниң чугааларын бо арында парлаан.

Коммунистиг күш-ажыл коллективи — Кызылдың электростанциязының хоочуунарының бирээзи Н. И. Коптевтиң өөреникчизи турган Валентина Махова амгы үеде башкымындан дудак чок бүдүрүлгечилериниң бирээзи апаарган. Оларның кайызы-даа коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары. Харыдап турар ажылы база чаңгыс — турбиналар башкарары.

Электростанцияның турбина салбырының машинистери Николай Иванович биле Валентина Михайловна тодарадыкчы чылдың баштайгы кварталында бүдүрүлгенниң мурнакчыларының одуруунга үнгеннер.

ЧУРУКТА: турбина машинистери В. М. Махова биле Н. И. Коптев ажыл үезинде.

ХҮЛЭЭЭЛГЕВИСТИ КҮҮСЕДИР БИС

Кызылдың № 1 чүүк автоажыл-агыйында комсомолчуларның чолаачылар бригадазы партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш чыл келген тудум бедик социалистиг хүлээлгени ап, ону аддарлыы-биле күүседип турарлар. Бригада 9 аныяк чолаачыдан тургустунган, оларның үжү ленинчи комсомолдуң кежигүннери.

Эрткен шиитпирлиг чылдың планныг онаалдаларын тонна-километр талазы-биле 120,7 хуу күүседип, 3578 литр кывар чүүлдү болгаш 15 эжеш автодутуйну камнап алган. Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртүү чылының онаалдаларын чедиишкиниг күүседир база комсомолдуң XVII съездизиниң болгаш Совет Тывазының 30 чыл ойнга төлептиг ужуражыры-биле бригада үткүштүр планны алган. Ында бо чылдың планныг онаалдазының декабрь 5-те күүседирин көрдүнген. Чыл дургузунда 4500 тонна чүктү сөөртүр ужурлуг. Бригаданың кежигүн бүрүү 230 кижи-хүнүн ажылдаар. Оон-биле кады 6 мун литр кывар чүүлдү, 10 эжеш автодутуйну болгаш 150 рубльдин артык келектерни • камнап алыр.

Бригада алган социалистиг хүлээлгезин херек кырында күүседип эгелээн. Январьда чүк сөөртүр планның тонна-километр талазы-биле 119,9 хуу күүседип, 1623 литр кывар чүүл камнаттынган. Февральдың планын 146,6 хуу күүседип, 903 литр кывар чүүлдү камнап алган. Бирги квартаддың ажыл планын 134,4 хуу күүседип, 3088 литр кывар чүүлдү болгаш 4 эжеш автодугуйну камнап алган.

Планныг онаалданы болгаш социалистиг хүлээлгени чедиишкиниг күүседирине бистиң коллективте болгаш Кызылдың автоажыл-агый чердериниң комсомолчу-аныяктар бригадаларының арасында калбарган социалистиг чарыш улуг идегин берип турар. Бригадада кижи бүрүү хуузунда хүлээлгелиг болгаш чарылпка бот-боттарын база өске чолаачыларны кыйгырган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүүнүн бедидип, техниканы озал-ондак чокка ажылгаар дээш, база ажылга болгаш хөй-ниитиниң ажыл-херээнге коммунистиг ёзу-биле киржир дээш туржуп турар бис.

Ажыл-иштиң чедиишкинин бистиң өөртүп турар. Ынчалза-даа анаа меңээргенмейн, четпестерни илередип, курлавырларны — тывары — комсомолчу хүлээлгевис. Ынчангаш хүн-бүрүге чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап, ажылга ёзулуг бедик мергежилдиг специалист болуру бистиң күзелиливис.

В. УЛАНОВ,

№ 1 автоажыл-агыйның комсомолчу-аныяктар чолаачыларының бригадазы.

КЫЙГЫРЫГГА СОРУК КИРГЕШ...

Мен «Кара-Хаак» совхозтуң хойжузу болуп, кодан хойну хүлээп алганымдан бөөр ам таптыг-ла үүн чыл болуп турар. Ол үениң дургузунда багай эвес түнелдериг болуп келген мен. Ниитиниң малының баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер дээш чүткүлдүг ажылдан келирге, ажылгерек-даа үре-түнелдиг болур-дур. Тоску беш чылдың ийиги чылында төрүүр үүс хойга онаалтыр 118 хураганны менди доруктуруп, хой бүрүзүндей-не 3 кг 600 грамм дүктү• кыргыш алдым, а эрткен шиитпирлиг чылда төрүүр үүс хойга онаалтыр 108 хураганны мендя ап, хой бүрүзүнден-не 3 кг ажыг дүктү кыргыш алдым.

Хойжуунуң ажылы нарын. Мында кижиниң бодунуң шыдамыкайы, ажылын ыяк биларын негеттинер. Бодум дугайгы чылдың-на хойларымны кыш удур чайын таарымчалыг черлерге семирти одарладып, он тоннадан эвээжеес сигенни белеткеп ап турар мен.

Бо тодарадыкчы чылда боттарывыска бедиткен хүлээлгелерим, алгылаан бис. Төрүүр үүс хойга онаалтыр 115 хураганны менди доруктуруп өстүрер деп алган социалистиг хүлээлгемни күүседир аргалыымны хой оолдаашкынының баштайгы үези бадыткай берген. СЭКП ТК-ның партияга болгаш совет улуска Кыйгырыынга сорук киргеш бистиң совхозтуң малчымнары боттарының мурнунда салган сорулгаларын күүседип шыдаарынга бүзүреллиглер.

О. ЧООДУ.

«Кара-Хаак» совхозтуң хойжуу.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ БЕЛЭЭВИС

Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң даг участогунуң коллективи тодарадыкчы чылдың баштайгы кварталында күш-ажылчы чедиишкинивери-биле Төрээн чуртуң өөрткенин богун демдеглевес арга чок. Хөмүр-даш казып тываринның кварталда бердинген онаалдазын 113,2 хуу күүседип, 25,594 тонна хөмүр-даштыг пландан ажыр берген. Хөмүр-даштыг каътка чедир чернн казып аштаар ажылдарның планын база бүрүн күүседип алган.

Ол бүгү чедиишкиннер ажыл-ижинге эрес-кежээ кижилерниң ачызында чедип алдынган. Бирги кварталдың түнелдерин ёзугаар улуг машинист И. М. Дресвянниковтуң удурткаы экскаватор экипажы бедик көргүзүглерни чедип алган. Ол ышкаш улуг машинист Н. Д. Андрияновтуң экипажы хөмүр-даш казып, тываринын белеткел ажылдарының планын 117,7 хуу боттавдырып, 28 мун кубометр хире даш, довуракты чүдүрүп чоруткан. Чер өрүмнээр станоктарның улуг машинистери К. Д. Куулар, А. В. Смирнов, И. Г. Шевела оларның удуртканы экипажтар бирги кварталдың планныг онаалдаларын оранчок ажыр күүседеткеннер.

Тодарадыкчы чылдың планныг онаалдаларын болгаш боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерниң хуусаа бетинде күүседеп дээш коллективте калбарган социалистиг чарыш борта улуг ролду ойнаан. Даг участогунда чаа техниканы шингээдип алырының • талазы-биле тодаргай сорулгаларны айыткан организзас-техниктиг хемчегларни ажылдап кылган. Машиналарның болгаш механизмнерниң анаа туруушкун чок ажылдаарын хандырар онаалдазар болгаш ажылдар тодараттынган.

Ол хемчегларниң боттанып турарын разрезтиң администрациязының талазындан шыңгыы контрольду тургускан. Даг мастерлериниң, экскаваторлар болгаш өрүмнээр станоктар экипажтарының арагында социалистиг чарыштың негелделерин чедип алган болгаш оон түнелинн ай санында-ла администрация биле профсөвилел месткому түнеп турары чанчыл апарган.

Түнелдерни дедиеп көөрүнүң болгаш тиилекчилерни шаңнап, мактаарының янзыбүрү аргаларын чедиишкининг ажыглап турар. Чижээ, эрткен чылдың түнелинн ёзугаар коллективтиң 20 мурнакчызы «1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп көрек демдээнниг эдилекчилери болу бергеннер, дыка хөй мурнакчылар Хөмүр-даш үлетпүрүнүң министерствозунуң, «Красноярск хөмүр-даш» комбинаттың болгаш Каа-Хем разрезинин мактал бижиктерн-биле шаңнаткылаан.

Даг участогу разрезтиң шилчиир Кызыл тугун каш удаа чаалап ап келген. 1973 чылдың түнелдерин ёзугаар ол чарышка тиилекчи болган Н. М. Дресвянников, К. Д. Куулар, А. Г. Кузеев олар чазактың шаңналдарын алгылаан. Материалдыг сонуургалды бедидерин база ажыглап келген. Бо чылдың баштайгы кварталында ажыл төлевирнинн фондузунган ажылчыннарга 3538 рубльди, а даг мастерининң фондузунган — 450 рубльди болгаш материалдыг шаңнал тыпсырының фондузунган — 1132 рубльди шаңналга төлеп берген.

Участоктун инженер-техниктиг ажылдакчылары план күүселдезинин херээнге боттарының төлептиг үлүүн киирбеннер. Участокта ажылдап турар инженер-техниктиг ажылдакчы бүрүзү боду хуузунда чогаадыкчы планныг ажылдап, ында чүгле бодунуң бүдүрүлгечи сорулгаларындан ангыда. күш-ажылчы болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумунга база политиктиг кижизидилгее хамаарышкан айтырыгларның негелделерин айыткан. Чижээ, кады ажылдап турары ажылдакчыларның болгаш ажылчыннарның өгбүлелеринге баарын, ажылчыннарның амыдырал-чурттал-газы-биле таныжарын ол планда чугулага көрүп турар. Ажылчын кижи ажылдап турар участогунга ээ-харыысалгалыг болурунга, материалдарны камнап алыры дээш демиселге, продукциянның шынары, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дээш демисежиринге белен болуп кижизиринге эргежок чүгүлга чүүл болур экономиктиг билиглернин үндезиннерин өөреныринге инженер-техниктиг ажылдакчылар идепкейлиг киржип келген.

Коллективтиң бирги кварталда чедип алган чедиишкиннериниң бирээзи — ол дээрге үш ай дургузунда күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгенниң корум-чурумун үрээн чаңгыс-даа таварылга, озал-ондактыг таварылгалар чок болганы болур.

Технологтут транспорт, өрүмнээр станоктар дээн чергелиг чаа техника участокка кээп турар. «Эш-1Л 70 А» маркалыг шимчеп чоруур экскаваторну ажыглаан эгелээрэ билек разрезке чер казар ажылдарның бир чамдыкы транспорт хереглевес системаже шилчиир болгаш ол чорук чер казарының талазы-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери чугаажок. Ол күчүлүг экскаваторну ажыглалга киирериниң хуусаазын чоокшуладырынга участоктун инженер-техниктиг ажылдакчылары боттарының үлүүн киирер.

Социалистиг чарыштың кол негелделериниң бирээзи — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери дээрэнн ажылдаар биличп турар. Ынчангаш ажылдың чаа, дешпилгелиг аргаларын шингээдип ап, коммунистиг ёзу-биле ажылдаар болгаш чурттаар дээш демиселге киржири разрезтиң ажыл-ишчилериниң кол сорулгазы болу бергеи.

В. ЕРЕМЕНКО,
разрезте даг участогунуң начальныгы.

КОЛЛЕКТИВ КИЖИ ДЭЭШ, КИЖИ — КОЛЛЕКТИВ ДЭЭШ

Күш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң сагылга-чурумун быжыглаар телевы-биле коллективтиг материалдыг болгаш моральдыг харыысалганы алган дугаймында Ак-Довуракты даг-дүгү арыглаар фабриказының бир бүдүрүлге болгаш ийи ээлчег коллективтериниң үндүрген эгелекчи саналын СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунуң деткээн доктаалын, оон-биле кады февраль 21-де үнген № 44 «Шында» «Харыысалганы бодунга алган» деп эгелиг чүүлүн улуг сонуургал-биле номчуп танышкаш, борта хамаарыштыр бодум бодалдарымны чугаалаксадым. Ак-довуракчыларның бо үнелиг эгелээшкини, чогум оон ханы утказын алыр болза, 1959—60 чылдарда чүрттүн мурнакчы бүдүрүлге коллективтериниң көдүрүп үндүргени, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң кол принцини: чаңгызы — хөйү, хөйү — чаңгызы дээш деп кыйгырыгның херек кырында боттанып шкынга дүүшкек.

Шынап-ла күш-ажылдың сагылга-чурумун, ажыл-чагының дүрүмнерин болгаш нормаларын шыңгыы сагывас болза, демниг күш-ажыл-даа, чедиишкин-даа болдунмас. Ынчангаш амгы үеде коллектив бүрүү күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче кол кичээнгейни үглап, чамдык ажылчыннарның бүдүрүлге чүрүмү үрээр, салдынчак болгаш чуду-каралаар, ажыл шагы үзер, ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктары-биле шыңгыы демиселди чорудуп, оон-биле кады күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге база коммунизм тургузукчузунун моральдыг дүрүмүнүң тодаргай негелделерин боттандырарынга коллективтин салдары кажангызындан артык бедип турар.

Ынчангаш ак-довуракчыларның коллективтиг кижизидилге талазы-биле көдүрүп үндүрген үнелиг эгелээшкинин бүдүрүлге коллективтеринге калбак деткимчени алыры чугаажок. Чүге дээрге бүдүрүлге болгаш хөй-ниити черлеринге үлегерлиг корум-чурумну тургузары коллективтерге онаажып турар. Ындыг арга-биле ажылдаар негелде биске база тургустунары чугаажок. Бистин «Кызыл-худуг» эргелелиниң коллективи республика найысылалында хоочун, мурнакчы түдүт организациязы. Хөй чылдыг байлак дуржулга-биле чепсеглевген кайгамчык уран-шевер тудугжудар бо коллективте бар. Мында күш-ажылчы коллективтиң бажы турум, ынчалза-даа чаа ажылчынарны бодунга немей быжыглап, кижизидери дээш доктаамал кичээнгей салып турар. Оон кол үг-шии коллективте күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче, аңаа кижилерни чаңчыктырарынче, материалдыг болгаш моральдыг сонуургалды бедидеринче үглаган. Чаарыштың тиилекчилериниң материалдыг болгаш моральдыг шаңналдарны тыпсып, бердинген онаалдаларны чогуур хуусаазындан эрте күүселкени дээш ажыл төлевирнинн дешилгелиг аккорд-шаңналдыг системазын бүгү бригадаларга калбарткан. Ол шаңналды ажылдың шынарын барымдаалап, чылдагаан чок черге ажылга үнмээнерге болгаш арагалаашкын уржугундан хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээнерге бо шаңнал-макталдарның кандыг-даа хевирин тывыспайн турар.

Кандыг-бир чаа ажылчынны ажылга хүлээп алырда болгаш үндүрерде, бо айтырыгны тудутжу бригадаларда тургускулаан бригада чөвүлелдери чөпшээрелди бээрге, чүгле ынчан эргелеп шиитпирлээр. Бо айтырыгны бистеп ынчаар чүрүмчүткены ажылчынарның бот-харыысалгазын бедидеринге болгаш ажылга доктаамал быжыглаарынга боттуг салдарны чедирген.

Бистеп бригадалар чөвүлелдери бодунда бактаап турар ажылчынарның коммунистиг кижизидилгезинче доктаамал кичээнгейни салып, бригадага кандыг-бир кижи күш-ажылдың, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрепкен болза, ону бир дугаарында чөвүлелдиң ваш бригада коллективинин мурнунга администрация профвиилел төлээлерин киириптирип, хемчээп ап турар. Ынчангаш чүрүм үрээр чорум эвээжээн.

Ынчалзажок арганың үржугундан ажыл хүнү таупкеш, коллективке хемчег алдыртырындан деэш, каяа-даа доктаамал ажылдавас организациялар аравында үлүүн чорууп ыяш ийи-чаңгыс эштернин бистеп бары хомудаачыг. Ындыг эштер кады-кожа ажылдап турар эш-өөрүнге шаптыктап, бодунун ажылчын ат-алдарын бакырадып чоруурлар. Бир тээ коллективтив мурнунга ажылчын кижи бүрүзүнүң моральдыг харыысалгазының дугайында үлүүн чорууп ыяш ийи-чаңгыс эштерни

Апрель 12—Космонавтика хүну

Ю. А. Гагарин аттыг космонавтылар белетхээр Топте «Союз» деп космос кораблинин чаа тренажеринде «Союз-Аполлон» кады кылыр программа ужудушкуниарынга белетхенип турар экипаждар тренировка кылып турар.

ЧУРУКТА: тренажериниң башкарылга черинде ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтылары А. В. Филипченко (оң талазында) болгаш Н. Н. Рукавишников.
А. ПУШКАРЕВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Октаргайны кижилерниң чагырып алганы

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы тургустунганындан бээр 250 чыл болган, ол ам дедегейде эртемниң эң улуг төвү апарган. Академия шинчилээшкинниң стратегизиин тодарадып, техниктиг депшилгенниң эң чугула сорулгаларын шиитпирээрин дээш база космос делгемин өөренири болгаш шинчээдин алыры дээш совет эртемденериниң күжениишкинниерин катгыштырып турар.

* * *

Стратосфераны өөренириниң талазы-биле чуртка эң баштайгы бүгү-эвилел конференциязы ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга 1934 чылдың марттың тоңгүзүнде, апрельдиң эгезинде болуп эртикен. Анаа академияның президентизи А. П. Карпинскийге баштаткан улуг эртемденнер киришкен. Илеткедчилериниң аразында ракета-космос системаларының келир үеделги кол конструктору С. П. Королев база бар. Ракетчиктиниң илеткелерин президент аажок сонуургап турганын көрген кижилер сактып чугаалап турар. Аныяк инженерге сөс бериптерге, академик хүрал даргалап олурган олудундан турган, илеткелчиже чоокшулаадып олуруп алган, кичээнгейлиг дыңнап эгелээн. Инженер илеткелин мындыг сөстер-биле доозын: «Реактивтиг ужудар аппараттар-биле ажыл берге, шынаала-даа ол кайгамчыктыг солуун болгаш дыка хөй чүүлдерни аазап турар..»

С. П. Королев шак мынаар бүүрелдиг чугаалап болуп турган. Оон удуртуп турганы реактивтиг шимчээшкин өөренир бөлүк деп ат-биле сураргаан дуржулга-конструктор организазиязынга ол үеде Ада-чурттуң суук чүүлдерлиг баштайгы ракеталарын шинчилеп кылган болгаш дээрже чедиишкинниг салым үндүрүлгөн (1933 чыл). Делегейде эң баштайгы реактивтиг эртем-шинчилгел институду ажыылып чурттуң чугле чаа эгелээн, реактивтиг шимчээшкин өөренир бөлүктүң суук чүүлдерлиг реактивтиг шимчедикчилериниң чедиишкинниг кылып турганы газодинамиктиг лабораториянын коллективи ол институтка каттыштыгаран.

Ол фактылар болгаш оонда-даа ооң чижекке киирип болдур фактылар — космосче улам ынай хамыладырыышкыл үеделиниң тургузарынга ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының, оон эртемденнериниң ойнаан үре-түңнелдиг ролюнүн бүзүредлиг херечизи-дир. Чогум-на үжен чылдарның эгезинде бистиң чуртувыска космонавтиканың херек кырында үндезинирер садылган.

Эртемнер академиязының бүгү төогүзүнүң дургузында Ада-чурттуң эртемденнери октартайны өөренириңче улуг төөгүлүг болуп келгенин демдеглээр херек. Венеранының атмосферазын ажыктаан улуг М. В. Ломоносовту, теоретиктиг космонавтиканың үндезилекчизи —К. Э. Циолковскийни, үжар чүүл болгаш космонавтика дугайында эртемге чутулга улуг-хүүлүн киирген Н. Е. Жуковскийни, С. А. Чаплыгинни, В. П. Ветчинкинни болгаш оон-даа өскелерни сактып коофге-ле четчир.

Атмосфераның үстүкү кажтарын, оон сөөлүнде космос-ту план ёзугаар комплекстиг өөренирер бистиң чуртувыска эртемниң болгаш техниканың бедик деңневи чедип алдынгада, чогуур херек күүлүг ракеталарны кылып аптар апарганда чүге ынчаан болдунуп болур апарган. Бо талазы-биле принципиалдыг базымнарны «академиктиг» деп адаар ракеталар кылган. Ындыг чергениң баштайгы ракета — метеородологтуг ракета 1951 чылдың тоңгүзүнде дээрже үжүп үнген. Ол херекселдериниң дуузазы-биле атмосфераның янзы-бүрү параметрлерин, оон динамиказын хемчээрген. Атмосфераның үстүкү кажтарын шинчилээриниң талазы-биле комиссия академик А. А. Благонравовтуң даргалаашкыны-биле ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының чанында тургустунуп турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының улуг ачы-хавыязы болза космонавтиканың амгы үеге тааржыр теоретиктиг айтырыгларын шинчилеп тыварында, совет космос программазының шуут-ла күүседиринге, космосту шинчилээринің чаа методтарын болгаш чепсек-херекселдерни тыварынга холбашкан принципиалдыг айтырыгларны шиитпирээринде болуп турар. Эртемденнериниң удуртулгазы-биле ракета-космос техниказы — ракета чедиринкилериң, планеталар аразының автоматтыг станциляры, космостуң ужудукчулуг корабльдериң тургустунган, космонавтика-хемчээшкинниң радиотехниктиг болгаш старт комплекстериниң, тыва башкарар саналга тоолгаш тергин туттунган.

Ол айтырыгларны чедиишкинниг шиитпирээри эртемденнериниң, амгы үениң космонавтиказының теоретиктиг айтырыгларын шинчилээринге үнелеп чеппес улуг-хүүлүн киирген М. В. Келдыш, баштайгы ракета-космос системазының код конструктору, практиктиг космонавтиканың үндезилекчизи — академик С. П. Королев, Ада-чурттуң ракета шимчедикчилериниң түдүүн тургузарынга болгаш хогжүдеринге шылгарангай рольду ойнаан академик В. П. Глушко, космос делгемин өөренирин чепсек-херекселдерни шинчилеп кылырынга кайгамчык улуг ужур-дузалыг болган академик М. К. Янгель, космос медицинадыңын болгаш биологиязының тургустунарынга дыка хөй чүүлдерни кылган академиктер В. В. Парин, Н. М. Сисакянды.

Космос эразының тоогузунге оон-даа өске дыка хөй эртемденнериниң аттары, академиктиг болгаш адырлар аайы-биле эртем-шинчилел институттары, конструктор бюролары, бүдүүлге организациялары киргилээн. Чаартыкчылдырын ол улуг коллективтериниң бистиң партивыска болгаш чазаавыска деткиткен күжениишкинниери: Совет чурт космос делгемине че кижи төрелгетинин оруун эң баштай изен үндүргеш, бистиң планетаның бүгү кижилериниң чаагай чоруу дээш космосту шингээдип алырда бүгү делегейге кады ажыылдажыганың үндезинирин салган деп маргыш чок фактыны хандырган.

1957 чылдың октябрьда Чернир совет кылымад спутнигин салып үйдүргенинге соолунде чедип алган чүүлдерин кыскаын-биле түүнеп көөрү ажыктыг.

Ракета-космос техниказының ачызында атмосфераның үстүкү кажтарының составының дутайында четчир саннығ чогуур медээлер алдынган, Чернир радиация курлажгалары ажыттынган.

Космос талазы-биле чедиишкиннериниң даңзызынга автоматтыг чепсек-херекселдер-биле Айны шинчилеп турганы база кирер херек, ол шинчилелдер 1959 чылда эгелээш. Ай кырындан ай дорааш Черге эккелгени-биле база ол ышкаш боду шимчеп чоруур «Луноход» лабораторияларның ХОЙ айлар дургузунда кылган ажылы-биле чедиишкиннигге доозулган.

Делегейниң космбаавтика тоогузунде онза чугула арминың ужудукчулуг ужудуушкуннар эдеп турар. Оларның 1961 чылда совет космонавтар Юрий Гагарин биле Герман Титов эгелээн. Оларның ужудуушкуннарының соолунде космоска сезеп хире кижи чораан, келген. Американ Нил Амстронг Айның кырынга эң баштай баскан, келген.

Ам кижи төрелгетен ужудукчулуг ужудуушкуннарның чаа үе-чадазынче, үр хуусаадыг кол үндезин шинчилеп-дериң калбатыр база улус ажыл-агыйының сорулгазының ышкаш космосту шуут-ла ажыглаар дээш орбита станцияларының ажылының үе-чадазынче шилчээн.

Метеорологияның «Метеор» спутниктери, харылзааның «Молния» спутниктери, оларның черде чогуур системалары кижилерге бараалган эгелей берген. Оларның күүседиринге ажыылдарының хемчээли чылдың-на үлүгдээп турар. Космостан Чернир билип алыры, оон курсаавыларның өөренири космонавтиканың эң чугула сорулгазы. Ол чорук кижилерниң бойдус байлактарын таарымчалыг кылдыр ажыглаарынга, долгандыр, турар бойдусту камгалаар талазы-биле дээштинг хемчеглерни алырынга дузалаар.

Улам-на хөй күрүнелер болгаш улустар «космос орбитазынче» үнүп, космосту өөренириңге болгаш шинчээдин алырынга күжениишкинниерни каттыштырары улам шалыпкын чорун турар. «...Кижи төрелгетенинге улустарның чайгай чорунче үлүгнаң күжениишкинниериниң болгаш талантыларының каттыжымыкшынары космоска-даа, Черге-даа болуп турзун» дээрзиниң дугайында СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң кайгамчыктыг ыйытқызы бүгү улустарның эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

А. РОМАНОВ,
СЭТА-ның хайгааракчызы.

К. Э. Циолковскийниң төрүттүнген черинде

КАЛУГА. (СЭТА). Улуг орус эртемден К. Э. Циолковскийниң чадыс чер чүрттүлары Космонавтика хүнүн калбаа-биле демдеглеп турар.

Планеталар аразының аянчоруунуң кайгамчыктыг теоретиктиниң Оканың эриндеже ажыдаан, чүрттан турганы тураскаалдыг бажыңга Космонавтика төогүзүнүң К. Э. Циолковский аттыг күрүне музейинге бо хүннерде хөй мун кижи чорааан.

Космонавтика хүнүн тавариштыр музейде делгелгеин ажыктаан, анда Ю. А. Гагарин болгаш оон хөрээжүүлекчилаан өөрүнүн дугайында, совет эртемденнериниң, конструкторларның, космонавтыларның чедиишкиннериниң бүгү делегейниң хүлээп коргенинин дугайында материаллардың делгээн. Экспонаттарның аразында 1961 чылдың апрель 12-де «Восток» корабль-биле ужудуушкун үезинде Гагарин ажыглаан шлем-масказы, ооң ужудуун ажыглаан костюмунуң элементтери, Черге эккелгени-биле база ол ышкаш боду шимчеп чоруур «Луноход» лабораторияларның ХОЙ айлар дургузунда кылган ажылы-биле чедиишкиннигге доозулган.

Делегейниң космбаавтика тоогузунде онза чугула арминың ужудукчулуг ужудуушкуннар эдеп турар. Оларның 1961 чылда совет космонавтар Юрий Гагарин биле Герман Титов эгелээн. Оларның ужудуушкуннарының соолунде космоска сезеп хире кижи чораан, келген. Американ Нил Амстронг Айның кырынга эң баштай баскан, келген.

Ам кижи төрелгетен ужудукчулуг ужудуушкуннарның чаа үе-чадазынче, үр хуусаадыг кол үндезин шинчилеп-дериң калбатыр база улус ажыл-агыйының сорулгазының ышкаш космосту шуут-ла ажыглаар дээш орбита станцияларының ажылының үе-чадазынче шилчээн.

Метеорологияның «Метеор» спутниктери, харылзааның «Молния» спутниктери, оларның черде чогуур системалары кижилерге бараалган эгелей берген. Оларның күүседиринге ажыылдарының хемчээли чылдың-на үлүгдээп турар. Космостан Чернир билип алыры, оон курсаавыларның өөренири космонавтиканың эң чугула сорулгазы. Ол чорук кижилерниң бойдус байлактарын таарымчалыг кылдыр ажыглаарынга, долгандыр, турар бойдусту камгалаар талазы-биле дээштинг хемчеглерни алырынга дузалаар.

Улам-на хөй күрүнелер болгаш улустар «космос орбитазынче» үнүп, космосту өөренириңге болгаш шинчээдин алырынга күжениишкинниерни каттыштырары улам шалыпкын чорун турар. «...Кижи төрелгетенинге улустарның чайгай чорунче үлүгнаң күжениишкинниериниң болгаш талантыларының каттыжымыкшынары космоска-даа, Черге-даа болуп турзун» дээрзиниң дугайында СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң кайгамчыктыг ыйытқызы бүгү улустарның эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

А. РОМАНОВ,
СЭТА-ның хайгааракчызы.

ДЕЛЕГЕЙ бо хүннерде

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БҮГҮ УЛУСТУҢ ХЕРЭЭ

● **ГАВАНА.** Массалыг воскресниктер кылыры—социализмни тургузуп турар Кубада чугула чүүл апарган. Заводтарның, болгаш фабрикаларның ажылчыннары, албан-хаакчылар болгаш студентилер, Революстуг чепсектиг күштериң солдаттары ажыл шагындан хостуг үелерде чугула ажылдарны бүдүргеш, национал экономиканы хогжүдеринге эвээш эвес үлүгнү киирип турар.

Воскресниктер—бүгү улустуң херээ апарган. Аңаа муңмуң кубалар киржип, хоорайларның болгаш суурларның кудумчуларын чаагайжыдып, чурттарга базыңнарын тудуп, дүжүт ажаан алышкынына чедирип турар дузазы улуг.

Найысылалдың чурттакчылары В. И. Ленин аттыг кайгамчык улуг парктың болгаш «Латино-Американо» деп стадионнуң деңеевилеп тургузарынга кайгамчык улуг хей-аът киришкин-биле ажылдаан. Амгы үеде Гавана можунуң муң-муң чурттакчылары субота болгаш воскресенье хүннеринде кодээниң ажыл-ишчилериниң ногаа ажаан алырынга дузалажып турар. Студентилер болгаш школачылар чигир тростинги, кодээ ажыл-агыйның өске-даа культ'ураларын ажаан алырынга дузалажып турар. Субботниктерге коммунистер болгаш комсомодчулар эң идепкейлиг киржип келгеш.

«ЧҮС МУҢЧУЛАРНЫҢ» ШИМЧЭЭШКИНИ

● **БРАТИСЛАВА.** Словак Социалистиг республиканың будүдүүлегелериңде «үүс муңчуларның» шимчээшкинни калбарган. Жиар-над-гроном хоорайда словак национал тура халыышкын аттыг заводтуң инженери Маршалек ол шимчээшкинниң егелекчизи болган. Бешки беш чылдың дургузунда ол ышкаш боду шимчеп чоруур «Луноход» лабораторияларның ХОЙ айлар дургузунда ышкаш боду шимчеп чоруур «Луноход» лабораторияларның ХОЙ айлар дургузунда кылган ажылы-биле чедиишкиннигге доозулган.

Делегейниң космбаавтика тоогузунде онза чугула арминың ужудукчулуг ужудуушкуннар эдеп турар. Оларның 1961 чылда совет космонавтар Юрий Гагарин биле Герман Титов эгелээн. Оларның ужудуушкуннарының соолунде космоска сезеп хире кижи чораан, келген. Американ Нил Амстронг Айның кырынга эң баштай баскан, келген.

Ам кижи төрелгетен ужудукчулуг ужудуушкуннарның чаа үе-чадазынче, үр хуусаадыг кол үндезин шинчилеп-дериң калбатыр база улус ажыл-агыйының сорулгазының ышкаш космосту шуут-ла ажыглаар дээш орбита станцияларының ажылының үе-чадазынче шилчээн.

Метеорологияның «Метеор» спутниктери, харылзааның «Молния» спутниктери, оларның черде чогуур системалары кижилерге бараалган эгелей берген. Оларның күүседиринге ажыылдарының хемчээли чылдың-на үлүгдээп турар. Космостан Чернир билип алыры, оон курсаавыларның өөренири космонавтиканың эң чугула сорулгазы. Ол чорук кижилерниң бойдус байлактарын таарымчалыг кылдыр ажыглаарынга, долгандыр, турар бойдусту камгалаар талазы-биле дээштинг хемчеглерни алырынга дузалаар.

Улам-на хөй күрүнелер болгаш улустар «космос орбитазынче» үнүп, космосту өөренириңге болгаш шинчээдин алырынга күжениишкинниерни каттыштырары улам шалыпкын чорун турар. «...Кижи төрелгетенинге улустарның чайгай чорунче үлүгнаң күжениишкинниериниң болгаш талантыларының каттыжымыкшынары космоска-даа, Черге-даа болуп турзун» дээрзиниң дугайында СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң кайгамчыктыг ыйытқызы бүгү улустарның эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

А. РОМАНОВ,
СЭТА-ның хайгааракчызы.

КОНТЕЙНЕР СӨӨРТҮЛГЕЗИ ӨЗҮП ТУРАР

● **БЕРЛИН.** ГДР-ниң чурттар аразынга контейнер сөөртүлгезиниң хемчээли 1971 чылга деңнээрге, үш катап оскен.

Экономикиг Дузалажылга Чөвүзелиниң кежигүннери чурттарга чаңгыс ай транспорт системазын киирерин көрүп турар социалистиг экономика интеграциязының комплекстиг программазын ёзугаар 1972 чылда ГДР-ниң Балтийде Росток портту болгаш ЧССР-ниң Дечинин тудуштурган демир-орук-биле контейнер сөөртүлгезининг чурттар аразынга баштайгы шугумун тургускан. Бир чыл эрткенде контейнерлерни Берлин—Москва, Берлин—Познань—Варшава аразынга маршруттарга сөөртүп эгелээн. Удавас Росток—Берлин—Прага — Будапешт—Бухарест—София аразынга, Будапешт — Белград аразынга ол ышкаш Росток—Рига аразынга сөөртүлге эгелээр. Амгы үеде ГДР-ниң сөөртүлге парыгы 10 муң контейнерниг.

(СЭТА).

ПОЛЬША СЕЙМНИҢ СЕССИЯЗЫ

ВАРШАВА. (СЭТА). Польша сеймнин аңаа эрткен сессиязынга көдээ ажыл-агыйының улам ынай хөгжүдеринин айтырыгларын депутаттар чугаалажып көрген. ПКАП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидат, ПУР-ның көдээ ажыл-агый министри К. Барциковский сессияга илеткел кылган. Көдээ ажыл-агый будүдүүлгезининг улам ынайгы кодурлугшкүнүн чедип алырда, мал чемин белеткээрин дыка ковузедиэр, тарыыр черлерни болгаш көдээ ажылагый машиналарын эки ажыглаары, көдээ ажыл-агый продуктуларын садыл алырын сайгарыгайкыдары, көдээ ажыл-агыйны будүүрлеге чепсек-херекселдери-биле хандырарын экижидеп чугула ужур-дузалыг дээрзин чугаалаан.

Чурттарга тулуунуң талазы-биле партияның болгаш чазактың шиитпирлерин күүседип турарының дугайын депутаттар база чугаалашкан. 1980 чылдың ортаа үезинге чедир чурттуң өг-бүле бүрүзүн ангы квартира-биле хандырар сорулга салдынган.

Парламентини тараткан

КАНБЕРРА. (СЭТА). Австралияның премьер-министри Г. Уитлем парламентини тараткаңнының болгаш чуртка бүгү-ниитининг сонгулдазын эрттирериниң дугайын чарлаан. Чазактың чарыгдалдарынга акша тускайлаарының дугайында ийи хоойлу төлевииледдериниң дугайында сенатка чугаалажып турда ону хүлээп албаанының соонда ынаы шиитпирин үндурген. Сенатның олуттарының хөй кезинин оппозиция партилары эдээн. Лейбористиг чазак 1972 чылдың декабрь айдан эгелээш, эрге-чагырганы холга тудуп келгенининг бүгү дургузунда оппозициялыг күштериниң талазындан удурланышкынга үргүлүү таваржып келген. Чамдык социал хемчеглерни боттандырарын көрген хоойлулар парламентиниң ажылын болдурбас дээш, ол партиялардың төлээлекчилери янзы-бүрү аргаларны ажыглап келген.

Парламентиге чаа сонгулдаңның хүнүн сөөлзүдериг чарлаар.

КНО-НУҢ КОЛ АССАМБЛЕЯЗЫНЫҢ ТУСКАЙ СЕССИЯЗЫ

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корр. Романцовтуң дамчытынганы:

КНО-нуң Кол Ассамблеязының чиг-эт курлавырларының болгаш экономиктиг хөгжүдениң айтырыгларының дугайында тускай VI сессиязы каттыштыкан Нацилар Организациязының штаб-квартирязында эгелээн.

Сессияны каяа-даа каттыштаан чурттарның өмүнээзинден Алжирниң саналдааның ёзугаар чыылдырган. Ол чурттар делегейниң экономиктиг харылзаалараның амгы байдалынга, хамыктың мурнунда олардың боттарының улугулуг капиталистиг чурттарның чүгле чиг-эт алыр черлери болуп турар байдалынга таарыштайн, ол системаны үндезинирбиле эде көөрүп негеп турар.

Сессияда совет төлээлерни СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко баштап турар.

КНО-нуң Чингине секретары К. Вальдхайм сессияны ажыткаш, оон хүн айтырыгларны бүгү кижи төрелгетенин соңуургадып турарын медеглээн. К. Вальдхайм бо айтырыгны шиитпирлээр талазы-биле келир үеге эки үндезинни салырын айыткан, оларны кады ажылдажылганын принциптеринге үндезилээш, делегей хемчээлинге шиитпирлеп болуурун демдеглээн.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының тускай сессиязының ажылынын баштайгы хүнүнге хүн айтырыгларын бадылаан, удурлуктуку органнарны сонгаан болгаш бодунуң ажылынын корум-чурумун тодаратқан.

АҢГЫ ДЕМИСЕЛИНИҢ ФРОНТУЛАРЫНДА

Капиталистиг чурттарның ажылчы чоннарының улам хөй отрядтары боттарының эргелөөзээн дээш демиселче кирип турар.

Япон ажылчы чоннарның часкы шимчээшкинин шиитпирлиг үезинче кирген. Күрүненин демир-оруктарының Бүгү-японния профэвилели болгаш күрүненин демир-оруктарының машинистериниң Бүгү-япония профэвилелининг 270 муң кижи киришкен бүгү-ниитии ажыл соксадышкынының түңнелинде чуртта президлер шимчээшкинни барык соксаан. Ол ышкаш почта болгаш телеграф ажылдакчыларының ажыл соксадышкыны кыжыл чурагынган почта салбырларында он-он миллион телеррамалар, чагаалар, посылкалар чыгды берген чыткылаар. Ажыл соксадышчыларының саны хүннүң-не немежин турар. Аңаа ниитизи-биле 6 миллион ажыг кижи киржип үжүрлүг.

Италияның «Альфа Ромео» дээр автомобиль каттыжышкынының ажылчыннары болгаш албан-хаакчыларының нелгедезии баштаар чернин ойталаанынга харыы кылдыр апрель 19-та бүгү-национал ажыл соксадышкынын кылыр деп шиитпирээн.

Бо чылдың баштайгы айларында АКШ-тың башкыларынарының ажыл соксадышкынын кылып келген. АКШ-тың башкыларының ажыл соксадышкынының сорулгазы чүгле ажыл төлевирин ултаттырарын негээри эвес, харын база күрүне школаларының чедимнее байлычыңче хөй-ниитининг кичээнгейин хаара түдэры бөөп турар.

(СЭТА).

ГАВАНАГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның Компартиязының ТК-ының Бирги секретары, Революстуг чазактың Премьер-Министри Фидель Кастро Мексиканың-ында аян-чорук кылып турар культура ажылдакчыларының делегациязын хүлээп алган. Ужуражышкын үезинде Кубаның болгаш Мексиканың аразында нарыралдыг харылзаалараның кадбартырынын айтырыгларын чугаалашкан.

Мексикадан келген адлыларны Кубаның Президентизи Освальдо Дортикос база хүлээп ап, ийи чурттуң аразында культура, эртем, экономика, салыт харылзаалараның айтырыгларын чугаалашкан.

ЗАВОД БАЙЫРЛАЛЫ

КАИР. (СЭТА). Хелуанда Совет Эвилелиниң экономиктиг болгаш техниктиг дузалажылы-биле тутқан кокс-химия заводунуң ажылдап эгелээнинден бээр 10 чыл болганынга холбаштыр байырлыг кежээ болган.

Заводта ажылдап турар египет болгаш совет специалистер. ЕАР-ның найысылалының төлөлекчилери кежээге киржиккенер.

Египеттин кокс-химия компаниязының баштаар черинин даргазы Салах Фарид чүве чугаалаан, ол будүүлге черин тударына Совет Эвилелиниң дузалажылын, а ол ышкаш ында ажылдап турар техниктиг совет специалистерниң ажыл-ижин онзалап демдеглээн.

ИЗРАИЛЬДЕ ЧАЗАК КРИЗИЗИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Израильдиң премьер-министри Г. Меир апрель онда албан хүлээлгезинден дүжүп турарының дугайын медеглээн.

ЮРИЙ агентилелдин Иерусалимде корреспондентизининг медээлээни-биле алырга, — оон шиитпирининг «күштүг боол турарын» Меир чугаалаан болгаш Израильдиң чазаа апрель 11-нин соонда дүжер үжүрлүг.

Израиль премьер-министрининг ол шиитпири октябрь дайынының түңнелинде шынгыраан политиктиг кризистин салдарындан болган. 1973 чылдың октябрь дайынының үезинде израиль командылалдын болгаш камгалал министри Даянның кылган «частырыглары болгаш алдагдалдары» дээш бот-боттарының аразынга удур-дедир бурудадыштыкын Тель-Авивтин чагырыкчы бөлүктериниң аразынга «күш-дөгээриниң» политиказының чүмү-биле шын эвезин октябрь дайыны херек кырында көргүскен. Араб улустар эжелеткен девискээрлерин хостап алыр дээш демисежин шыдавас болгаш Тель-Авивке америкиг дузалажылы «чүнү-даа кылып шыдаар» деп израиль чагырыкчы бөлүктериниң идегеп турганының буурааашкының октябрь дайыны база көргүзе-кен.

Камгалал министри Даян дээрге, чазакка «күш дөгээриниң» политиказының болгаш «чаңгыс дайыныңын» бүгураан стратегизының эң-не каржы талалакчызы боол турган. Чогум-на оон ужурундан устунде айыттынган комиссия, болган алдагдалдар дээш харыысалганы Даянган чайлакаш, бүгү-ле бүрүүну ийиги чергенин күүседикчилеринге онаар дээш орадалган. Ындыг арга биле чагырыкчы бөлүктер чугаа болза, кандыг-ла бир «частырыглар» дугайында эвес, а эжелекчи агрессияның бүгү политиказының бүурап дүшкениниң дугайында чоруп турарын чажыраын орадалган-дыр.

Израильдиң Коммунистиг партиязының Политбюрозу мурнундагы политиканы үргүлчүлээри чүгле чаа дайыңдындырган, ол хораллыг угланыышкынны үндезинни-биле эде көөрү дээш, Женёва конференциязының чедиишкинниг болуру дээш, КНО-нуң Кол Ассамблеязының резолюциязын ёзугаар Чоокку Чөөн чүкке шыныг, быжыг тайбыны тургузары дээш демиседи күштелдиреринче израиль хөй-ниитини кыйгырган.

Чаа шүлүктер

Тыва чуртун, ыяларымга,
Дыка бичии оран дижир.
Шүлүкчүлер ону харыы,
Чүрээнче-даа «супкан»
болуур.

Делегейге деннеп аарга,
Ыядыы харын ыядыг
дижик:
(Картада чуруун көөрге,
Кажык ышкаш коштур
айык).

Ынчалза-даа мензе Тыва
Дээр ышкаш кыдыг-үш чок,
Кушкаш хире чүрек туржуп,
Күспакка-даа сыныл
хоржок.

• • •

Берге «шинткел» оналп
келген.
Бежен харлаан дижи
берген.
Кулакка-даа, сагышка-даа
Хүтбайыраан, ачымын аде.
Сактырымга, мича
четпээш,
Чалыы болум хевээр дег
чоор.
Көрүнчүктеп харыы дилеп,
Көрдүлүм-даа, шыны ол
боор:
Аныяксыны биезиден
Артык-даа дег кандыгаай
чоор.
Арыы-баш-даа ырышпаан-
пыр,
Агарган дүк башта чок-тур...
Бежеңнеттим, дөгүй бердим,
Берти дээрге, ашак сеп дээр.
Ыядыг сөстер дынналарыныл
Ыңдазында ынчогун-даа.
Чүрек кончуг—шынын
сөглээр,
Сүмелешсе, канчап баар
боор...
Дынналадым. Согужунун
Дылзыы ырай дендеп
каап-тыр.
— Эки чогаал бижиниринп
Эртинин чаа артап тур сен.
Амыралын харын — дилир.
Аа экпе, ыядыг болзуп!

Салим СҮРҮҢ-ООЛ.

Салим Сүрүң-оол

ОДУРУГГА

(«Озалаан хем» деп тоожудан)

Кок-Баштыг биле ак салдыг ирейнин дүүн кежээки даап болаашкыны шын болган. Арга-ла, шынап-ла, ынчок чер болза, аткылаштас, оон-моон ырап чораап, арга-ныт-ла болза, Кадыр-Кыйыгга дозар деп бодап алган, оорунге-даа ынчаар чагып каан. Узуп-Анчы базала демги ирейлерниң чугаазы ышкаш, солаанчарны саададырын кызып, артты ажыр-ган, хемден, салаа дег, адырыкталып үнген улут-биче өзеннерден, арга-ныштың аразы-биле эдертип чораан. Ынчаар чоруурү ырак болгаш берт. Узуп-Анчы солаанчарны эдертсе-одертсе Одуруг аксынга (ону чамдык улус Кудуруккай одуруу-даа дижир) экелген. Оон баары—сиилеме ий, оон адаанда — кадар-оттуг, чаптыс-даа ыяш, хараган аймаа чок база-ла кадыр ий.

Одуруг бо кавыда ховар дээш кадыр черлериниң бирээзи, оладың үүтле ийи-чаптыс үүреккир кижилер аъдыпдан дүшпейн эртип болур, а кыжын олче кым-даа аътыт чеңгивес, ол хамаан чок, чадаг кижи бээнп, үүтле даянгыштын - күжү-биле, ужуп-туруп чораап эртер. Бичии-ле кайтыгар болаунаа, шоруп, ыяавыла хемнин ишти-нге четпээнде ара доктаар ужур чок. Черле кончуг кадыр ий, чалымга-даа домейлеп ажырбас, кырыпдан харап келирге, кижиниң үүрю сиилээр, караа чалданыр, бажы дескинер, ынчангаш дораа-ла кедээрлей бээр сен. Оон дугайында чонда нептеерээн дамчыыр чугаа-даа бар. Шаанда үүве ыйнаан ол. Ол одургдан кортпас бир эр турган дээр. Кандыг-даа кончуг эрлер аъдыпдан дүүнү, чедип алгаш, эртип турда, ол дээрге тоовас, аъдының кырында сортаа берген олуурар. Оруктү эрткен соонда, мактавыл, өскелерни кочулап эгелээр: «Эр деп үүве болдур. Меня Кортпаспай дээр ийин — дээш, хөрээн шаптыштыгыласр.— Эр кижиниң үүрээ маадыр болур херек, а силерниң үүрээнер үүнерде үүвел? Каям, көргүзүнерем: мурнунарда бе аазы соонарда бе?» дээш-ле баар. Бир катап карз-донат үеэнде, элээн эзирик келгеш, биезки-ле чаны-биле одуртуп каан. Ол дээрге тайга чоогу, ынчан башкы хар чаапкан. Чортуп олурда, ады тайгаш, күүстүге дүшкеп, ол-ла хевээр сиилеп-ин бадыпкан. Эр-даа согунналдыр чаштаап, аъдыбиле чаржып баткаш, үүтле ак черге доктааран. Туруп көөрге, коп-белдиэи каракла, та үүзү канчап барган үүве. Боду болаа, кудуруум сып алдым деп, өөдеп дыка үр үеде үнмейп, тыткан дээр үүве. Оон соонда, олап эрткенде, тейлегилээп, ыяавыла аъдын чедип алгаш эртер апарган. Ынчангаш чоп оон Кортпаспай деп адын солаап. Кудуруккай деп толаап каан дижир үүве.

Арган-оолдуг кезек оон кырындан бүдүү бакылап келген. Оруу-даа ол, оон хараары-даа албан. Ий болза ужудан эгелээш, сынга чедир ак, бичии-бачыы онгул-чингил дээрден башка, ажыт чер чок, ону таварып дилги-даа маннап эртер болза, дораан караш кыыныр. Ол болза кудуушкунуп бичии-ле мурнуу чарыы үүве-дир. Көөрге, солаанчар Одуруг аксында бөкперлежи берген турганнар, дооза-ла аъттарындан дүшкүлеп алган, үүтле Узуп-Анчы, үүнү бодап алган ашак, аъдының кырында хевээр. Бичии болганда, Узуп-Анчы одуртуп каан, оон соонда — чанчын... «Олла болгай. Ам үнер чери чок, бара иштинче кирген балыктар-биле домей».

Хуралбай баштады беш кижи аназ арткан. Федор база оларның биле кады. «Аъттарынар маназ баглаап, боттарынар доо мозурлар кырынга барынар. Бис эгелевээнивисте, боолавас силер» деп, Арган-оол чагаан. Боду, артканнарын эдертип алгаш, чоп-үүпкан. Ол, бир каш кижини баштаап, оруктуң ыдыы бажын дүй чыдыптар, а оон өскелерин, бир эвес солаанчар халайты, буду алзы салчыптар болза, баш дозар кылдыр, хемче бадырар ужурлуг.

Хуралбай канчангаш-ла көөрге, Хартыгазы ийин куду, сылавышаан, бажыдаа көзүлбес: үүтле ужазы коступ, төөректелип бадып чыткан, ээзиниң — Узуп-Анчының чыдын билип каапканы ол ыйнаан. Ам канчлар боор, кый дээр эвес. Ыт-даа четкен, ээзиниг огланып, оон будуүнче шурап чоруй, солаанчарны ээрс берген. Олар, бо ыт часкаан келбээн деп, биле тыртып каап, хөлзеп, ыпай-бээр шыварапнап, шаарнажып, бот-боттарын кыйгырышкан соонда, аъттарын ээй тырткылап, дедирлеп, ыяавыла аъдын чедип алгаш эртер апарган. Ынчангаш чоп оон Кортпаспай деп адын солаап. Кудуруккай деп толаап каан дижир үүве.

Арган-оолдуг кезек оон кырындан бүдүү бакылап келген. Оруу-даа ол, оон хараары-даа албан. Ий болза ужудан эгелээш, сынга чедир ак, бичии-бачыы онгул-чингил дээрден башка, ажыт чер чок, ону таварып дилги-даа маннап эртер болза, дораан караш кыыныр. Ол болза кудуушкунуп бичии-ле мурнуу чарыы үүве-дир. Көөрге, солаанчар Одуруг аксында

Хуралбай башталы

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 87 (9462) | Суббота, апрель 13, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттингеп. | Өртээ 2 коп.

Республиканың чамдык үлетпүр бүдүрүлге, транспорт, тудуг организацияларының болгаш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының 1974 чылдың бирги кварталында ажылдаанының түңнелин солунчуң бо номеринде чырыткан.

Республиканың ажыл-ишчилери! Беш чылдың тодарадыкчы чылының планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннииг күүседир дээш социалистиг чарышты чер болганга калбартып, ооң дээштиин бедидээлиңер!

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШ—ШИМЧЕДИКЧИ КҮШ

ТЕМПИНИ УЛАМ КҮШТЕЛДИРЕР

Тоску беш чылдың дөртку чылында планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерин хүүсав бетинде күүседирип шалмочы күш-ажыл-биле хандырар! СЭКП Төп Комитединиң партиянга, совет улуска Кыйгырыкында чангыланган бо сөстерни миллион-миллион совет кижилер деткээн. Беш чылдың дөртку чылының планын күүседири болгаш ажыр күүседирни беш чыдыг нинтизи-биле чедиишкиннииг доозарынга тодарадыкчы ужур-дузалыг, чурттуң экономиктиг күүзүүл бижыглаарынга болгаш чонның чаагай чоруун бедидеринге чоруур байдалды тургузар.

Тываның үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелериниң, тудуг организацияларының коллективтери бо чылды эки эгелээн. Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери продукция бүдүрерин эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге 9,2 хуу күүседткен (бирги кварталда), плandан ажыр 1105 мун рубльдиг продукциязын, ооң иштинде 1300 тонна даг-дүтүн, 7,7 мун кубометр дилиг материалын, барык 9 мун ажеш хем болган кидис идиктерни, 674 тонна чалап сүт продукциязын бүдүргеп.

Чер-чер Советтериниң үлетпүр нинтизи-биле бирги кварталдың продукция бүдүрер база сайгарар планын эрткен чылдың ол-ла үезинге бодаарга 9 болгаш 6,3 хуу ажыр күүседткен. Үш айларның даалгазын «Тыва дагдүтүү», «Тыва кобальт» комбинаттарның коллективтери, Каа-Хемниң хомүр-даш разрези, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черн, эт комбинады болгаш түүйбу заводу база оске-даа черлер чедиишкиннииг күүседткен. Республика бүдүрүлгелери бирги кварталда эртем-техниктиг деңнелгеже. Бүдүрүлгеге мурнакчы дүржүлганы шинчээнин алырынче, технология чоруудуушкуннарын сайзыраңгайдырынче, ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның мергежилин бедидеринче, социалистиг чарышты калбартырынче улуг кичээнгейни үлгадырып келген. Ол чорук үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлиниң бүгү үзүлдезин ажылчыннарның санын өстүрбейн, күш-ажылдың бүдүрүнчүлүүн бедидеринин күселп-биле чедип алган. Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринин планын 105,2 хуу, азы эрткен чылга удур 9,3 хуу өзүлделиг күүседткен.

Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер талазы-биле бо чугула ажылга эки түңнелдерни Каа-Хемниң хомүр-даш разрезинин, «Тыва кобальт» комбинаттың, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черниң коллективтери чедип алган.

Үш ай иштинде керээ ёзугаар кылыр ажылдарның планын республикага пинтизи-биле 105,3 хуу, азы эрткен чылдың ол-ла үезинде турганындан 3 хуу өзүлделиг күүседткен. «Тыва тудуг», «Тыва кодэ тудуг» тудуг трестери, автооруктар тудар болгаш септээр бүдүрүлге эргелеп, оске-даа черлер бирги кварталдың планын ажыр күүседткилээн.

Беш чылдың тодарадыкчы чылында автотранспорт бүдүрүлгелериниң мурпакчы коллективтери республиканың улус ажыл-агыйын болгаш чонун хандырар хүлээлгезин эки-биле ажылдап, чүктер сөөртүлгезин дүргедирер, ажыктыг авес сөөртүүшкүнүүн болгаш автомобильдерниң аналт турар чоруун кыскыр, материалдарны болгаш кывар чүүлдү камның чарыдаар талазы-биле социалистиг чарышты калбартқан.

Ооң ачызында Тываның транспорт эртелеп бирги кварталда чүк сөөртүлгеанин планын 100 хуу, пассажирлер сөөртүлгезин 101,5 хуу күүседир арталыг болган.

Республиканың харылзаачылары бирги кварталдың планнарын кол көргүзүүлер талазы-биле ажырган. Садыг, коммунал ажыл-агый болгаш амыдырал хандырылгазы улам ынайгы хөгжүлдүн алган. Бирги кварталда күүне болгаш кооператив садыының саарылга планын 100,7 хуу күүседткен, азы эрткен чылдың ол-ла үезинде деңнелден 5,8 хуу өзүлделиг болган. Республиканың чонунга плandан ажыр 300 мун рубльдин янзы-бүрү бараанарын саткан. Күүне садыының бүдүрүлгелери январь-февраль айларда элээн озалдап ажылдаан, ынчалза-даа ону март айда экижиткенинден чонга 195 мун рубльдин бараанарын немей саткан.

Ниитизин чемненилге черлериниң коллективтери планның даалгалар күүселдезин хандырган. Бирги кварталда озулде эрткен чылдың ол-ла үезинде турганындан 4,7 хуу өзүлделиг болган. Чонга ачы-дуза чедирериниң квартал планын республика пинтизи-биле күүседткен.

Бирги кварталда чоруткан чамдык эки түңнелдер маргыш чок. Ынчалза-даа бистер СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң айыткаңы ышкаш үлетпүр, транспорт, бүдүрүлге коллективтериниң, тудуг организацияларының, чонунга амыдырал хандырылга черлериниң кыдыы чоруткан ажылдарының түңнелин шүүмжүлекчи, ёзугаар коор, кичээнгейни бар болуп турар четпестерже болгаш ажыглаттынмайн турар курлавырларже моонзээр, улус ажыл-агый адырларының мурнунда турар чаа сорулгаларны шинчилээриниң оруктарын дилеп тывар үжүрлүг бис.

1974 чылдың бирги кварталында 6 бүдүрүлге черн продукция бүдүрер болгаш сайгарар планны күүседээн, а 7 бүдүрүлге черн продукция бүдүрер хемчээлди эрткен чылдың ол-ла үезиндеп эвээжеткен болуп турары канчап дүвүреннир эвеэнн? Бин-Хем болгаш Тожу районнарның үлетпүр продукция сайгарарының квартал планын күүседээн.

Чамдык бүдүрүлгелер бирги кварталда тургускан күүлерни дыка багай ажыглаан. Чижээ, «Тудуг кезектери» комбинат, Терлиг-Хаяда моңгун суунуң бүдүрүлгези, Кызылдың болгаш Чадаананың хлеб заводтары бүдүрүлге хемчээлиниң планын күүседе-даа, эрткен чылдың ол-ла үедеги деңнелиндеп чавыс ажылдаан.

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң ниити санының 26,5 хуузу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле даалгаларны күүседээн. Чадаананың хлеб заводу болгаш тараа үүлээп алыр пунктузу, «Сельхозтехниканың» Бин-Хем салбыры болгаш «Тыва кодэ тудуг» трестиң Туранда ыяш белеткээр пунктузу, Кызылда пиво заводу, үлетпүр тудуг материалдарының каттыжышкынын болгаш өскелер-даа аңаа хамаарыжыр.

Республиканың дыка хөй бүдүрүлгелери механизация дериг-херекселдерин кошкак ишкээдиш ап турар, ынчангаш аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң (начальнигн эш Коганков), үлетпүр тудуг материалдары каттыжышкынында (эш Лушников) хөл-биле кылыр ажылдарның деңзи-гүүру улуг. Чонунга амыдырал хандырылга министерствозунуң бүдүрүлгелериндеп байдал база ындыг. Бирги кварталда республика бүдүрүлгелериниң коллективтери бүдүрүлге хемчээлин эртиен чылдың ол-ла үезинге бодаарга 16,1 хуу өстүрөр деп социалистиг хүлээлгезиниң негелдезин хандырып шыдаавын, херек кырында күүселде 3,2 хуу болган.

Бүдүрүлгенн техниктиг дериг-чепсегизерни тодарадып, бар күчүлерни болгаш курлавырларны улам долу ажыглаарын хандырып, бүдүрүлге чоруудуушкуннарын комплекстиг механизастаарын база автоматчыдарын калбартырын, мурнакчы деңнелгелиг технологияны, эртем болгаш техниканың чедиишкиннерин ажыглаарын хандырып турар СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң салганы үнделеп айтырыларны туруштуу-биле шинтирлээрн ажыл-агый болгаш техниктиг удурткучулардан, хөй-ниити организацияларындан негеттинин турар.

Бистиң үлетпүрбүстүң мурнунда турар сорулгаларны боттандырарда бүдүрүл үндүрүл турар продукциязының шынарын экижидерэ эргежок чугула. Кызылдың хлеб, Чадаананың сүт заводгары болгаш оске-даа чамдык бүдүрүлгелер продукция бүдүрөнинн техниктиг негелдезин хажыдып турганы бирги кварталда илерээн. Аъш-чем үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелери багай ышнарлыг продукция бүдүре бээр таварылгалар бар.

Республиканың транспорт организациялары чүктү болгаш пассажирлерни чогуур хемчээлинге чедир ам-даа соорлуп шыдаавын турар. Тываның транспорт эргелели (эш Кошкер) бирги кварталда чүк сөөртүүнүң талазы-биле планны болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседээн, 6 млн. хире тонна-километрни чедир сөөртээн болгаш орулгалар планның күүседтээн, хүлээлгеде аймаанындан 25 мун тонна чүктү чедир сөөртээн. Шагаан-Арыгның, Ак-Довуракның автобүдүрүлге черлери, Кызылдың № 1 болгаш 3 АТБ-лери чүк сайгарар талазы-биле планнарын ажыр күүседтээннерге санаттырып

(Төвүүү 2-ги арыкда).

ХАФЕЗ АСАДТЫҢ МОСКВАДА КЕЛГЕНИ

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазакты чалаанын ёзугаар апрель 11-де Араб Социалистиг Катап тургустунуушкун партиязының Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад спрня партия-чазак төлээлерин баштап алган, Совет Эвилелинде албанның аян-чоруун кылып чедип келген.

Самолёттуң чалазының чанында Хафез Асадты СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелинин Маршалы А. А. Гречко, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги орлакчызы В. В. Кузнецов олар уткуп алганнар.

Сирия Араб Республиканың болгаш Совет Эвилелинин күрүне туктарын аскан Внуково аэродромунга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының орлакчызы А. М. Клычев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. В. Архипов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков, албанның оске-даа кижилери база-ла Хафез Асадты утканнар.

Чепсектиг Күштериниң түп хевирп — чадат шериглериниң, ужудукчуларының болгаш далайжыларның хүндүүл таныылыын ужудуушкун шолунге чыскааган.

Сирия Араб Республиканың болгаш ССРЭ-ниң Күрүне гиминерин күүсткен.

Н. В. Подгорный биле Хафез Асад совет дайынчылар чыскаалын оргип көргеп.

Эштер Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный, А. Н. Косыгин болгаш Хафез Асад машинага олурупкан. Бодук машиналар хоорайже углааш чорупкан.

Мотоциклчилериниң хүндүүл таныылыы-биле үдеткен автомашиналарның эрткеш хоорайның кудумчуларында болгаш шөлдерниге Сирияның болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктарын, «Президент Хафез Асад, кирип келгеңер!», «Совет болгаш сирия улустарның найырады делгереңнер!» — дээн кыйгырыктарны аскылаан турган.

Хафез Асад-биле кады төлээлериниң составында кирип турар Араб Социалистиг Катап тургустунуушкун партиязының (АСКП) Чиңгине секретарының оралакчызы Абдалла Ахмар, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, даштыкы херектер министры, АСКП-ниң удуртулга черниниң кежигүнү Абдель Халим Хаддам, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының экономика айтырыгларының талазы-биле оралакчызы, АСКП-ниң удуртулга черниниң кежигүнү Мухаммед Хейдар, хөй-ниити ажылдарының министри, Араб Социалистиг Эвилелдиң секретары Абдель Гани Каннут, планнаашкын херектериниң талазы-биле күрүне министри Мустафа Халлядж, коммуникация министри, Сириянын Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң кежигүнү Омар Сибан, Евфрат плотиназының херектериниң талазы-биле министр Мунир Ваннус, экономика болгаш даштыкы садыг министри Мухаммед Имади, Сириянын ССРЭ-де элчини Жамиль Шайя.

Совет талазын чугаалажышкыннарда киржип турарлар: СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелинин Маршалы А. А. Гречко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. В. Архипов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, э ол ышкаш СЭКП-ниң Төп ревизиа комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының референтизи Е. М. Самотейкин, Совет Эвилелинин Сирия Араб Республикада элчини Н. А. Мухитдинов, ССРЭ-ниң ТХМ-ниң коллегия кежигүнү М. Д. Сытенко.

Совет-сирия харылзаалардың айтырыгларын үүреткен хандыыдан, кэйы-кайыындаа эки билчиринин байдалынга чугаалажыр оргеп. Совет Эвилели биле Сирия Араб Республиканың арасында нанырал болгаш кады ажылдажыгга ийи бүрүнеин улустарының үндезин эргежыктарынга дүтпүп, бүгүнниттиниң тайбыцын быжыглаарының херээнге бараан боор турарын талазар соткил ханыышкын-биле демдеглээн. Сирия Араб Республикага, араб улустарның шынныг херээнге, оларның израиль агрессияга удур тайбын херээ дээш демисселнге Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг оске-даа чурттарның деткимче, дузалалчыгын Сирия тала бедин-биле үнелеп көргенин илеретпен. Совет-сирия найырадыг харылзааларны улам колбартып, быжыглаарының айтырыгларының талазы-биле болтуг болгаш тодаргай санал-опал солчуушкуну болган.

Делегей байдалының дугайында санал-опал солчуушкуның үезинде Чоокку Чөөп чүкте байдалче онза кичээнгейни салган. Чоокку Чөөп чүкте Израильдиң чагыгыны болуктелиниг болгаш оларны даштыкыдан деткип турар күштериниң бүрүүзүүбиле тайбың херээнге айыылдыг душкүүрүүт чорук ам-даа турбушпаның олар демдеглээннер.

Чугаалажышкыннарны ам-даа үргулчүлээр.

(СЭТА).

Хафез Асадтың алдары дээш

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш Совет чазак Араб Социалистиг Катап тургустунуушкун партиязының Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асадтың алдары дээш апрель 11-де Кремльдиң Улуг ордузунга дүштеки шайлалга тургускан.

САР-ның Президентизи-биле кады дүштеки шайлалгага ооң баштап келгени сирия партия-чазак төлээлериниң кежигүннери база чораан.

Совет талазын дүштеки шайлалгага барган эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. И. Мазуров, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы А. М. Клычев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары И. В. Архипов, В. А. Кириллин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң болгаш Национальдар Совединиң даргалары А. П. Шитиков болгаш Я. С. Насриддинова, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары А. М. Георгадзе, ССРЭ-ниң министрлериң, күрүне комитеттериниң даргалары, албанның оске-даа кижилери.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев дүштеки шайлалгага үезинде чүве чугаалаан.

Араб Социалистиг Катап тургустунуушкун партиязының Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад ханы-ышкын-биле демдеглээн. Сирия Араб Республикага, араб улустарның шынныг херээнге, оларның израиль агрессияга удур тайбын херээ дээш демисселнге Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг оске-даа чурттарның деткимче, дузалалчыгын Сирия тала бедин-биле үнелеп көргенин илеретпен. Совет-сирия найырадыг харылзааларны улам колбартып, быжыглаарының айтырыгларының талазы-биле болтуг болгаш тодаргай санал-опал солчуушкуну болган.

Дүштеки шайлалга хүндүткелдиг, найырадыг байдалга боон эртиен.

(СЭТА).

СОВЕТ-СИРИЯ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин оларнын Араб Социалистиг Катап тургустунуушкун партиязының (АСКП) Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад-биле чугаалажышкыннарны апрель 11-де Кремльде эгелээн.

Чугаалажышкыннарда сирия талазын киржип турарлар: АСКП-ниң Чиңгине секретарының оралакчызы Абдалла Ахмар, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, даштыкы херектер министры, АСКП-ниң удуртулга черниниң кежигүнү Абдель Халим Хаддам, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының экономика айтырыгларының талазы-биле оралакчызы, АСКП-ниң удуртулга черниниң кежигүнү Мухаммед Хейдар, хөй-ниити ажылдарының министри, Араб Социалистиг Эвилелдиң секретары Абдель Гани Каннут, планнаашкын херектериниң талазы-биле күрүне министри Мустафа Халлядж, коммуникация министри, Сириянын Коммунистиг партиязының ТК-ның кежигүнү Омар Сибан, Евфрат плотиназының херектериниң талазы-биле министр Мунир Ваннус, экономика болгаш даштыкы садыг министри Мухаммед Имади, Сириянын ССРЭ-де элчини Жамиль Шайя.

Совет талазын чугаалажышкыннарда киржип турарлар: СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелинин Маршалы А. А. Гречко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. В. Архипов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, э ол ышкаш СЭКП-ниң Төп ревизиа комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының референтизи Е. М. Самотейкин, Совет Эвилелинин Сирия Араб Республикада элчини Н. А. Мухитдинов, ССРЭ-ниң ТХМ-ниң коллегия кежигүнү М. Д. Сытенко.

Совет-сирия харылзаалардың айтырыгларын үүреткен хандыыдан, кэйы-кайыындаа эки билчиринин байдалынга чугаалажыр оргеп. Совет Эвилели биле Сирия Араб Республиканың арасында нанырал болгаш кады ажылдажыгга ийи бүрүнеин улустарының үндезин эргежыктарынга дүтпүп, бүгүнниттиниң тайбыцын быжыглаарының херээнге бараан боор турарын талазар соткил ханыышкын-биле демдеглээн. Сирия Араб Республикага, араб улустарның шынныг херээнге, оларның израиль агрессияга удур тайбын херээ дээш демисселнге Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг оске-даа чурттарның деткимче, дузалалчыгын Сирия тала бедин-биле үнелеп көргенин илеретпен. Совет-сирия найырадыг харылзааларны улам колбартып, быжыглаарының айтырыгларының талазы-биле болтуг болгаш тодаргай санал-опал солчуушкуну болган.

Дүштеки шайлалга хүндүткелдиг, найырадыг байдалга боон эртиен.

(СЭТА).

ЧУРАГАЙЛАР ЧҮНҮ КӨРГҮЗҮП ТУРАРЫЛ?

1974 чылдың апрельдиң 1-ниң медээзи-биле алырга, республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында эът база сүт бүдүрүлгези эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге мындыг болуп турар:

Көргүзүглер	1973 ч. (тонна-биле)	1974 ч. (тонна-биле)	1974 чылда 1973 чылга удур хуулуу
Эът бүдүргени (дириг деңзи-биле)	2880,1	2941,6	102,1
Ниити сагган сүт	5002,8	5394,8	108,3
Бир инектен ортумаа-биле сагган сүт (кг-биле)	335	364	108,7

Колхозтарга болгаш совхозтарга 1974 чылдың бирги кварталында эът бүдүрүлгези эрткен чылдың ол үезиндеп турганынга деңнээрге, 61,5 тонна, азы 2,1 хуу хөй болган. Сүттүң ниити саалдазы эртиен чылдыыпдан 492 тонна хөй. Чаңгыс инектен ортумак саалда 29 кг, азы 8,7 хуу ковудээн.

1974 чылдың бирги кварталында малдың чаш төлүн камгалап алганы эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге, бызаа 9,7 хуу, анай болгаш хурагач—10,9 хуу хөй болган. Ынчалзажок хаван оолдары камгалап алыры эрткен чылдыыпдан 10,9 хуу кудулаан.

1974 чылдың бирги кварталында малдың өлүп хораары эрткен чылдың ол үезинде турганындан мыйыстыг бода малдыы 1,6 хуу, хаванныы—8 хуу, хой, ошкуңуу—36,6 хуу эвээжээн. Ынчалзажок бо чылын төрүттүнген бызааларның өлүп хораары эрткен чылдыыпдан 31,3 хуу, хаван оолдарыныы — 16,9 хуу хой болган. А хураганнарның болгаш анайларның өлүп хораары 51,7 хуу эвээжээн.

Республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга 1974 чылдың бирги кварталында малды самчыгдаар болгаш чидирер чоруктар хаван талазы-биле 31,2 хуу, хой, ошкуго — 17,1 хуу кызырылган, а мыйыстыг бода малга—53,9 хуу, ооң иштинде саар инекке — 44,1 хуу ковудээн.

1973 чылдың январыныц бирге турганынга бодаарга бо тодарадыкчы чылдың январь 1-де мыйыстыг бода мал 2,8 хуу, ооң иштинде саар инек — 2,1 хуу, хой, ошку—4,6 хуу, теве—4,3 хуу, ивп—8,8 хуу өскен болуп турар. Ынчаарга хаван 6,4 хуу, чылгы—3,8 хуу, куштар—2,4 хуу эвээжээн.

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГАНЫ НЕПТЕРЕДИР

Республиканың хөрээженнер чөвүлелиниң хуралынга Хову-Аксы суурда болгаш Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозта хөрээженнер чөвүлелдериниң хөрээжеп чонунуң коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле чорудуп турар ажылын чугаалажкан. Ол айтырыг талазы-биле илеткелди хөрээженнер чөвүлелдериниң даргалары И. Ензак (Хову-Аксы), Б. Дамба («Мурнакчы» колхоз) кылганнар.

Үш чөвүлелдериң ажылынга чамдык эки түүлдерни демдеглеп, өөредиглиг, чаа түүлдерни республиканың хөрээженнер чөвүлелдериниң ажыл-чорудулгазынга пептередири чугаа дээш хуралдың киржикчилери саналдаан. Хөрээженнерни күш-ажылчы чаагай чанчылдарга, идей-политиктиг талазы-биле кижизидиринин, ниитиниң корум-чурумун, социалистиг хообулдурүүнүң сагыырынга, уруглар кижизидилгеанинге, хоорай, суурлар чаагайжыдыгазынга хөрээженнериниң эң идепкейлиг киржирин чедип алыры чугула дээрнп республика хуралы демдеглээн.

ССРЭ-ниң ахы-дуцма улустарының пайыралдыг ог-буянының составынга Тываның киргенинден бээр 30 чылынга белеткеп дүтаймада дыңадыгны Кызылдың хөрээженнер чөвүлелиниң даргазы Н. Филимонова болгаш СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң хөрээженнер ортуузунга ажыл чорудар кадрыстиң эргелекчизи Е. Ажи кылган.

Хөрээженнер чөвүлелиниң хуралын ук чөвүлелдиң даргазы, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчанмаа дагдап эртиргеп болгаш аңаа чүве чугаалаан.

М. ДУЛУШ.

ПЛЕНУМГА ЧУГААЛАШКАН

Кызылда Политиктиг чырыдышкын бажыцыңга республиканың «Билиг» ниитилелиниң баштаар черниниң пленуму болуп эрткен. Аныяктар ортуузунга коммунистиг моральды болгаш толептиг ажыл-чан кижизидилгезин пропагандалаарын экижидер дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол талазы-биле плеткелдя ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары А. А. Романов кылган, бо чугула ажылда чедер-четпестерни тодаргай чугаалаан, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезин удам экижидер дээш, оларның ортуузунга идей-кижизидилгелиг ажылды күштелдирип чорударының чугулазын айткан.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле «Билиг» ниитилелиниң Чоон-Хемчик районнуң организациязының баштаар черниниң даргазы М. Дугуржап, «Билиг» ниитилелиниң Каа-Хем район организациязының баштаар черниниң харыысалгалыг секретары С. Феролова, «Тыва кобальт» комбинатта комсомол комитединиң секретары В. Кузьмин болгаш оске-даа эштер санал бергеннер.

Пленумга СЭКП обкомунуң лектор бөлүүнүн удуртукчузу А. Ф. Емельянов делгерелгей чүве чугаалаан. Аныяктар ортуузунга коммунистиг моральды болгаш толептиг ажыл-чан кижизидилгезин пропагандалаарын экижидер дээш бо талазы-биле лекция пропагандазын күштедирерин демдеглээн.

Пленум чугаалашкан айтырыг талазы-биле туспай доктаалды үүлгээп алган.

КОМИССИЯ ХУРАЛЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге сонгулга талазы-биле Кызылдың № 409 сонгулга округунуң комиссиязының башгайгы хуралы ол комиссияның даргазы М. К. Шыыраптың даргалаавы-биле болуп эрткен. Аңаа үе комиссианың ажыл планын бадылаан болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң организастыг киллизинин эргелекчизи А. С. Поляковтуң информациязын ыңнаан.

ЧАА ТУДУГЛАРДА

Найысылал Кызылдың чылдың-на өзүп, чаагайжып, ооң төвүнде-даа, кыдыгларында-даа чаа тудуг калбарып турар.

Бо чурумта Кызылдың Интернациональ биле Кызыл партизан кудумчуларының аңында беш кавт чаа чурттарга байыцының худуу эгелээнин көргүскеп. Ону бо чыл ажыглалга киирер ужурлуг. Ында «Кызыл тудуг» эргелелиниң № 2 участогунуң М. Рубовка удурткан бригадазы ажылдап турар (проравы Ю. Мартынов).

Бригадада хоочун-даа, аныяк-даа тудугжулар ажылдап турар.

— Григорий Калзац (оң талакы чуруктa, бетинде) алдарлыг тудугжу ачазының соон салган, тудугжу мергежилди чедип алган. Ажылының шынары эки, чурумнуг эш—деп Михаил Рубов чугаалап турар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШ — ШИМЧЕДИКЧИ КҮШ

ТЕМПИНИ УЛАМ КҮШТЕЛДИРЕР

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

турар. Эргелердиң автомобиль парыгының техниктиг белеп чоруу планда көрүнгеннеден куду, чүштү чүдүрер болган дүжүрер үелерде халас шак чидирвп, аңаа турар чорук хей болган озал-оддактарный тавариглагары берык эвээжевейн турар. Беш чылдың тодарадыкчы чылы ыпвар оргүүлөрин бодыдери дээш демисеэдя чугулалап көрүп турар. Бо талазы-биле транспортуның сорулгазы — чүшк сөөртүүнүң шапкынчыдары, сөөртүлгениң бот-үнеэнин тиңгедири боол турар. Ийиги квартапда автомобилчилерниң мурнунда чаа-чаа сорулгалар салдынып турар.

Коозо черлерже чүштерии (чемиишидилгелер, үрезинвер, комбикормнар, коозо ажыл-агый машиналары), тудугларга чугула материалдарны болгаш дериг-херекседдерни, чонга аэш-чем болгаш үлетүр бараанырын, кыварчаар материалдарны сөөртүр ажылдың хемчээли үргүлчү үлгедип турар. Республиканың улус ажыл-агыйынга эргежок чугула чүштерни шапыпчы бау-биле чедиреря — автомобильчилерниң алдарлыг херек боол турар. Бо хүнерде хем травспортуның ажыл-ишчилери чайгы эптишкинге белеткелди доозуп турар. Оларның кол-ла сорулгазы — судноларны, өртөлдерни, доктаар черлерни, хандырыга дериглерни ыяк сөптеп, белеткеп алыры боол турар.

СЭКП-ниң XXIV съездиниң болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң негелдемелеринге дүүштүр капитал тудугнуң ажыктыг болгаш шынарлыг чоруун бедидер талазы-биле республикада кылдыпып турар ажылдың деңнели четпейн турар. Кол-кол фондуларны ажыглаар талазы-биле плап бирги кварталда үгле 61,6 хуу, капитал салыпкынналарын шинээдири — 65,6 болгаш тудут-монтаж ажылдарны —83-ле хуу күүсеттинген. Чер-чер Советтериниң тудугларының талазы-биле үш ай планы нинтизи-биле күүсеттинмээн. Коммунал ажыл-агыйларның, школаларның, чуртталга бажыңнарының Кызыл хоорайда, Таңды, Барыын-Хемчик, Тес-Хем районнарда тудуглары хожудаашкының байдал-биле чоруп турар.

Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу, үлетүр-тудуг материалдарының болгаш хлеб продуктуларының эргелелдери база өскедаа черлерниң капитал тудут талазы-биле планнары база күүсеттинмээн.

«Тыва сөптелге тудуг» трези (эп Емельянпов) бирги кварталда чагыг ажылдарын нинтизи-биле күүсеттизээн. Республиканың тудугларыпга бирги кварталда эптеп, салыр демир-бетон кезектери, тудуг түүбүзу, дилиг материалдары алаза чедишпейн турган, ынчалза-даа «Тыва сөптелге тудуг», «Тыва кежөө тудуг» трестериниң болгаш өскедаа тудут организациялариның четпес ажылының кол-ла чылдагаанны бүдүрүлгени организастаарының иуду деңнелдиги, амыдчынар күжүн болгаш акпахерсиглиги тоо-биздарыр чорук, ниижевер ажылының кошкаа боол турарын айтыр херек. Бригадаларның, тудуг машиналарының болгаш механизмнерниң аиоа туруп, халас үе-шак эрттирер чоруу ам-даа бар.

Чамдык тудут организацияларында материалдыг курлавырларны кадагалап, чарыт-даарында четпестер ам-даа үргүлчүлевишаан. Чылдың арткан үезинии дургузунда хожудаңгай болгаш четпес үүлдерии уаутыап, иурүпе планнарының күүсеттинмерии хандырары республиканың райхоорхүүскомнарының, министерстволарның болгаш ведомстволарның, тудут организацияларының удурүүчүларының эң чугула сорулгазы боол турар. Ол бүгүну чедип алыр талазда, ажыглалга киирер үжурлуг тудут черлерииге материал-техниктиг болгаш ажылчын курлаварларны ыяк мөөнгээрииң эң шинтиирлиг хемчегларии алыр херек.

Чылдың баштайгы кварталында садыг, чоннуң амыдырал болгаш коммунал хандырылга черлериие курлавырларны база-ла холуу-биле ажылдап шыдаваның айтыр херек. Чамдык төп албан черлерде, райхүүскомнар болгаш чер-чер Советтерге чоннуң хереглелиг хандырар талазы-биле ажылдарда четпестерии уаутказының шалыпкын хемчегларии албайн турар. Республиканың чамдык районнарының чоиун бөөлөрдө бар эргежок чугула бараанар-биле хандырарын уаутелдирер болгаш магазиннериии четпес ажылдаар чоруун болдуруп турар. Бии-Хем, Таңды, Мөңгүн-Тайга районнарга бирги кварталда үүрмектеп садыр бараан сапрылгаанның планнары күүсеттинмээн.

Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозу эчидүзаа чедиреринең үш ай планың үгле 96,7 хуу, кежөө черлерге 90-на хуу күүсеткеп. Министерстволуң алды будүрүлге черлери кварталдың планнаг онаалдаларын боттандырып шыдаваан. Оларның арасында амыдырал хандырылгазының Кызыл хоорай комбинады, Шагаан-Арыг, Туран, Самагалдай, Мөңгүн-Тайга район комбинаттары база бар. Идик сөптеп, даараарынын, хенти химиктиг арга-биле аштаарының болгаш будуурунуң, чуурунуң дээш өскедаа хевирииң күүсеттинмээн. Ол ыпгаш амыдырал хандырылгазының Сарыг-Сеп, Бай-Хаак комбинаттары бирги кварталда карыдгалыг ажылдаанын демдеглээр херек.

Чоннга ачы-дуза чедиреринең планың республиканың Чүрттелга-коммунал ажыл-агый министерствозу (эп Еремеев), совхозтарның будүрүлгеге каттыжыпкынны (эп Лаврииепко), мал семиртир трест (эп Юртаев) чедир күүсеттээн.

Республиканың министерстволары болгаш ведомстволары, ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтери болгаш оларның күүсконнары чоннуң амыдырал хандырылгазы ажыжилерииге хамаарышкан айтырыгларны дүрген болгаш тодаргай шинтиирээр ужурлуглар. Маңаа кол чүүл болза, ажылдап турар будүрүлгелериин будүрүлге төлдерии долу ажыглаары, чаа тудутларны дүрген ажылдалга киирери болгаш чоннуң хереглел бараанарының шынарын ажыждери болур.

Тодарадыкчы чылдың баштайгы кварталы доозулган. амты үеде күш-ажылчы коллектив бүрүзү планнаг онаалдаларын күүсеткеп дээрии чедирип

БИСТИН ЧУРТУВУСТА

ПАРТИЯНЫҢ АЙЫТКАН ОРУУ-БИЛЕ

Күр черлерни шингээдип ап эгелээнниден бээр 20 чыл ошнга тураскаатткан Алма-Атага болган байырлыг хуралга СЭКП Төп-Комитединин Чингине секретары аш Л. Н. Брежневтин чугаазынга холбаштыр беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылының сорулгаларын чуртта чугаалажыры үргүлчүлеп турар.

Эрткен чылын кайгамчык чаагай дүжүттү — сес миллион тонна ажыг тарааны Саратов областын колхозтары болгаш совхозтары ажаап алган дээрани ол областын партия-ажыл-агый активинии хуралынга демдеглээн. Саратовчулар бо чылын эртиен чылгы чедиишкинин быжыглавышаан, улам бедик көргүзүгүү чедип алырын соруудап турар. Ам кол сорулга — часкы хову ажылдарын организастыг, улам бедик агротехниктиг деннелге эрттирери болур.

Санал берген ораторлар көдээ ажыл-агый культураларының дүжүткүрүн улам бедидеринин аргаларын чугаалаан. Мал ажылын күжениишкинниг хөгжүдериннин айтырыгларынче улуг кичээнгейни салган.

Кандаашкынга удур кайгамчык улуг шавар халдаашкын Поволжьеде калбарганын актив хуралынга демдеглээн. Чүгле Саратов Завольжьезинге бедин 2 миллион 800 мун гектар черни суттарар. Ол чорук агаар-бойдустун кандыг-даа байдалында бедик дүжүттерни алырын дандырар.

Партия-ажыл-агый активинин хуралы Белгородка база болган. Ийткелчи СЭКП-нин Белгород обкомунун бирги секретары М. П. Трунов болгаш санал берген кижилер көдээ ажыл-агый будурулгезин специализастаар болгаш кооперастаарын улам ынай ханыладып, калбартырының эргежок чугулазын демдеглеп турган.

Бо угланыышкында чедип алдынган дүржулга эвээш эвес. СЭКП Төп Комитединин март (1965 чыл) Пленумунун соонда бо областка хаван, инек эъдин, чуурганарыны болгаш дүктү бүдүрер талазы-биле специализастаан улуг 54 ажыл-агыйны тургускан. «Эргиз» хевирнин фермаларынга бодаарга, ол ажыл-агыйларда күш-ажылдың будурүкчүлүү хөй катап бедээн, центнер продукция бүдүрерине онааштыр чарыгдалдар ийи катап эвээшээн. Областын мал ажылы мурнунда каражалыг турган болза, моон түнелиинде хөй орулгалыг болу берген. Эрткен чылын 33 миллион рубль арыг орулганы алган.

Ажыл-агыйлар аразынга кооперастаашкынга үнлезилээш, мал ажылынын механизастаан улуг чаа ажыл-агыйларын тургузарын үргүлүлээрин белгородчулар шиитпирлээн.

Партия-ажыл-агый активинин хуралынга өске айтырыг дугайында — черни ажыглаарын экижидеринин дугайында база чугаа чоруп турган. Областын ажыл-агыйларынга бо чылын бээрн көдээ ажыл-агый эргилдезинге он мун гектардан эвээш эвес черни киирген турар үшүрлүг дээрэни саналгалар көргүскен. Шинча хемчээлдиг черни ажыглалга киирериниң курлавырлары бо областа барын хемалда көргүскен.

Көдээ ажыл-агыйны улам ынай кодуреринин, чер болгаш мал ажылынын продукциязын бүдүрерин көвүдедиринин айтырыгларын Оренбург, Челябинск, Свердловск областарынын болгаш Марий АССР-нин партия-ажыл-агый активиниң хуралдарынга база көрген. 1974 чылдын планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин ажыр болгаш долдур күүседиири көрдүнген доктаалдарны ол хуралдарга хүлээп алган.

(СЭТА-ның корр).

ИЛЬИЧЕВЧУЛАРНЫҢ ҮЛЕГЕРИ-БИЛЕ

Баку портунун докерлери чыл эгезинден бээр онаалдага немей бежен мун тонна чүктү дүжүрген болгаш чүдүрген. Эрткен чылын чаңгыс суднога ажылдап турган хире санныг кижилер ам үш судноны чүгүн дүжүрүп турар. Чүдүрер-дүжүрер ажылларны комплекстиг механизастаанының ачызында ол болдунар аргалыг болган — ол ажылдарның 94 хуузу ам механизастаттынган.

Ильичевтун далай портунда А. А. Барановскийниң бригадазының СЭКП Төп Комитединин чүүлдүзүнүп кәрген иянимативазын Бакунун портчулары изин-биле детхээн. Улгаттырган комплекстиг бригаданы тургузарын шиитпирлээн Н. Далашевтин коллективи кара-далайжыларның эгелээшкиннерин баштай деткээнниринең бирээзи болган. Ол бригада — дээрелернин бирээзи, ол чыл эгезинден 6 бээр планнан ажыр мун тонна чүктү дүжүрген болгаш чүүлдүрген. Чүүк сайгарарының үезинде ажыл шагын мында эң бедик будурүкчүлүг ажыглап турар. Ол коллективтиң кежигүннериниң дең кезии — ийи-үш холушкак профессияны шингээдип алган.

Б. Кязимовтун, С. Вагабовтун, Ф. Гусейновтун бригадалары база улгаттыр каттышкан коллективтер болу берген. Ильичев портунун эгелээшкинин калбаа-биле нептередириниң планын ажылдап кылаан технологтуг килдисти пөртта тургусканы оларга дузалаан.

БАКУ. (СЭТА-ның корр.).

СЛАВЯНСКИНИҢ КҮЧҮТЕН МИЛЛИАРДТАРЫ

Славянск ГРЭС-тин 800 мун киловатт күчүлүг ийи өзектиг блогун 1967 чылдың ноябрьда ажыглалга киирген хүнүнден бээр ол блок он миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдадып үндүрген. Ол үезин дүргузунда оон иштинден 60 миллион киловатт-шакты планнан ажыр бүдүрген. А кожазында — ийи ажыг чыл мурнунда ажыглалга киирген чаңгыс өзектиг сес үче мун киловатт күчүлүг блок алды миллиард киловатт-шак чыгаа электроэнергияны ажылдадып үндүрген.

Бүдүн Днепрогэске кепчежир күчүнүү боттарында шингээткен чуртта баштайгы бо күчүтен энергоблоктар чаңгыс аай күчүнүн установкаларын тургузуп турар совет энергетиктерге школа болу берген. Эртемделлеринин санап турары-биле алырга, «800» деп үш агрегаттыг, одалга-биле ажылдаар станция үш үче мун киловатт-шактын блоктарын тургускан ыныг күчүлүг ГРЭС-биле деңнээрге, чылда чартык миллион тонна одаар чүүлдү кампаар. Ынчаарга ыныг үш установканы белеткээринге кампап алдынган металлдан бус-биле ажылдаар күчүлүг ийи турбинаны тудуп болур.

Бүчүтен блоктарны электрон-саналга машиналарының дузазы-биле башкарарының солун дүржулгазы база чедип алкынган. Оларар чүүлдү эң эвээшту чарыгдап тургаш, периглернин эки ажылдаарын хандырарынга эртежок чүгула бүгү-ле техника-экономиктиг көргүзүүлер-биле блоктар ажылдакчыларын ында эптеэн электрон-саналга машиналары хандырып турар.

(СЭТА-ның корр.).

ДОНЕЦК ОБЛАСТЬ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КНО-нуң Кол Ассамблеязының VI тускай сессиязының пленарлыг хуралынга А. А. Громыконуң чугаазы

НЬЮ-ЙОРК, апрель 11. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нин даштыкы херектер министри А. А. Громыко КНО-нуң Кол Ассамблеязының VI тускай сессиязының пленарлыг хуралынга ол хүн чүве чугаалаан.

Делегейниң экономиктиг харылзаалар айтырыгларын чугаалажып көөру-биле Кол Ассамблеяны КНО-нуң төөгүзүнде бир-де дугаар чыгган деп, А. А. Громыко медеглээн.

Экономиктиг хөгжүлдениң айтырыгларын делегейниң калбак чугаалажыышкынынче үндүрген чорук амгы делегейде боон турар ханы осказирилгелерниң дутайын хереченлеп турар.

Оон-биле кады дыка хөй хөгжүп турар чурттар бо хүнгө чедир-ле монополистиг капиталдың талазындан дарлаар чоруктун объектиси болуп артпышаан турар деп, совет делегацияның баштыңы чугаалаан.

Сөөлгү ийларда чер бөмбүрээзиниң чамдык районнарында аъш-чем аймаанын байдалы чидигленген, а энергетика болгаш акша-валюта кризистери оон мурнунда-ла турган бергелерни улам ханылаткан.

От айтырыгларны шиитпирлээриниң кол угланыышкынарының бирээзи болза, делегейниң экономика харылзаалар-ларының системаазын чайгылыш чок эде тургузары болур деп, Совет Эвилели, социалистиг кады ажылдажылгөнның чурттары санап турар. Колониализмниң артыышкынарын болгаш дең эргелиг эвес чоруктун бүгү хевирлерин оон долуулу-биле узуткаары чайлаш чок.

Бот-догуннаашкыының принциптерин онзалап айтыр бодаан ийик мен деп, А. А. Громыко оон ыңай медеглээн. Бо принцип болза күүне бүрүзү бодунуң бойдус күрлавырын хостуу-биле, катаптап тур мев, эштер — хостуу-биле, башкарар үндезин эргелиг деп үвени хүндүлеп көөрүн хандырар. Суверенятеттиң принцивинге даштыкы капиталды национализастаар болгаш аңаа контрольду тургузар эрге база хамаарышыр. Бо үүл аңаа-ла саазын кырына артып калбазын дээш хөгжүп орар чурттарның негелдезин Совет Эвилели деткип турар.

Колониализмге удур демиселди деткиир, хосталган чурттар-биле кады ажылдажылганы чорудар, оларга болдунарла дузаламчыны болгаш деткимчени көргүзер угланыышкынны совет күүне чартык чүс чыл ажыг үеде чорудуп келген.

Экономика болгаш эртемтехниктиг дузаламчы талазы-биле Совет Эвилелинин өске чурттарга көргүзүп турар деткимчезинин хемчээлин сан-биле көргүзүп чугаалаары берге болбайн. Бистин дузаламчывыс-биле хөгжүп турар чурттарда муң хире улетпүр болгаш өске-даа улут объектилерни тутканын аазы тудуп турарын чугле чугаалап каайын. Оларның аразында Египетте—Асуан. Индияда — Бхилаи чижектиг улут гигантылар бар деп, оратор демдеглээн.

Бистин деткимчевис чүүлүдээ мурнунда аныяк күрүнелериниң экономиказының кол-кол адырларының индустриалдыг баазазын тургузарынче утланган. Бо дээрге-ле, улус ажыл-агыйының улуг сорулгаларын шиитпирдээрин, чыдып калган чорукту ажып эртериниң фунтаментиан, ол дээрге-ле экономика болгаш политика талазыбиле хамаарышпас чорукту быжыглаары болур.

Бистин кады ажылдажылгавыстың база бир чүгула талазы болза, ону планга үндезилеп боттандырбышаан, аныяк күрүнелериниң перспективтиг хөгжүлдезиниң иштики программалары-биле дүүштүрүп турары болур.

Чавырылдырышкы н ның болгаш тайбыңның эрге-ажыы дээш делегей хемчээлиивге ол күрүнелер-биле чаңгыс эштиг хөделирин моон соңгаар-даа орайдажыр бис, чүгула апарган делегей айтырыгларын шиитпирлээря-биле кады хөделир, оларның хосталгазынга болгаш хамаарышпас чорууңга удур реаксылыг күштериң хөлгаарлаашкынынга согуглу таварыштырар, деңшилгелиг социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырар апаар бис. Ол утланыышкынны Совет Эвилелинин Коммунистиг партизы тодаратхан болгаш ол — чайгылыш чок, принципиалдыг утланыышкын болур.

Бистин чуртувус мурнундагызында ышкаш, национал-хосталгалыг шимчээшкинин оон эвилелчиланнден — социалистиг күрүнелер кады ажылдажылгазындан хоорар дээш орайдажыышкыннарга удур ажылдаар апаар. Социалистиг чурттарны болгаш колониалдыг дарлалда турар чурттардан дыка хөй байлакты соруп, үптээн билдингир өскедаа күрүнелерни чаңгыс хөлге тургузуп, делегейни «ядыылар» болгаш «байлар» чурттары кылдыр хуваар дугайында ыш эвес бодалды теория-даа, практика-даа кырына кажан-даа хүлээп албас бис.

Сөөлгү үеде чамдык, оон иштинде хөгжүп орар чурттарда одалга-энергетика чигзининң чедиишпес чоруу ыңгыы көсту берген.

Энергетикада бүгү бергелерни агрессия уржуунда боттарының экономиктиг эргежыын камгалаар, боттарының эргелерин катап тургузар дээш элээн хемчеглерни алган араб күрүнелерни буруудадырын орайдажып турар кижилер база тыпты берген. Барымдаавы буттан алгаш, башка салыр деп чүве ол эвес ийиен.

Кризисти болдурганы дээш харыысалганың хөй кезиин хүлээр ужуралт даштыкы нефть компанияларының ажыл-чорудулгазын чайгылыш чок кызыгаарлап тургаш, кризистеп чыттырарын бодап турар чурттарның ажылын деткип турар бис деп, А. А. Громыко медеглээн.

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралга Совет Эвилели, социалистиг чурттар энергетиканы киириштир алаан каш чүгула үр хүүсээлиг төлевилелдерни боттандырарынга Европа күрүпелериниң күжениишкиннерин каттыштырарын санаалдап турар. Бо чорук Европадан дашкаар-даа черлерге экономиктиг кады ажылдажылга хөгжүлдезинге чүгула таварымчалыг улуг болур ийик.

Экономика болгаш өске-даа адырларга ол таварымчалыг дээн кады ажылдажылга кол негелдени — бөмбүрзекке тайбыңны камгалаан болгаш быжыглаан таварылгада боттакып болур деп, совет делегацияның баштыны демдеглээн.

Тайбыңга болгаш делегейде дүшкүүлүг чорукту чавырылдырарынга удурланып турар күштер ам-даа дүжүп бербээн. Чавырылдырышкынны уламчылаар болгаш быжыглаар, ону күш четтирбес күш болдурар дээш моон соңгаар-даа кады күжениишкиннерни үндүрерин ол үүлдер хереченлеп турар.

Тайбың хөрөзинге күжениишкиннерин каттыштырарынче аңаа күзелдиг бүгү кижилерни Совет Эвилели кыйгырып турар. «Быжыг тайбың болгаш күрүнелер аразында тайбың кады ажылдажылга — национал хосталгага, социал деңшилгеге, ында-бүрү чурттарның аразында экономика талазы-биле дең эвес чорукту ажып эртеринге болгаш өске-даа хөй-хөй чүгула айтырыгларны шиитпирдээринге улам таварымчалыг байдалды тургузар апаар» деп. СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев демдеглээн.

Сессияның ажылы ажылхерекчи байдалга эртери чүгула деп санап турар бис. Оон кирижикчилериниң хөй кезиинин бодалы мындыг боор. Ынчалза-даа шуптузунуу ышкыт эвес ышкаш деп, А. А. Громыко уламчылаан.

Сессияга өске бодалдарбиле, оон бедик сорулгаларынга дүүшпес бодалдар-биле келген кижилер база бар деп үвени чамдык чугаалар хереченлеп турар.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының амгы тускай сессиязы бодунуң ажылын таварыштырып, чөптүг шиитпирлерни үндүрүп турган, чавырылдырышкынны чогумчударынга, тайбыңны быжыглаарынга болгаш делегей кады ажылдажылгазын хөгжүдеринге бодунуң эвээш эвес үлүүн киирер дээринге Совет Эвилели ядеген турар деп, А. А. Громыко түнелиинде чугаалаан.

ВДР. Ханойда Батьмай деп эмнелге чери дайын үезинде бомбалаашкынга таварышкан. Тайбың тургустунгашкың соонда кыска үеде оон эзэн кат корпустарын катап тургускан.

ЧУРУКТА: Батьмай деп эмнелгенің катап тургустунгал корнузу.

В. БУДАННЫҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партизының Чингине секретары Ж. Марше президент сонгуудазынга төөн күштериниң чаңгыс аай кандидады Ф. Миттеран-биле ужурашкан. Болган беседа үезинде сонгулда мурнунуң кампаниязынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалашкан.

ТОКИО. (СЭТА). ССРЭ-нин Японияга элчини О. А. Трояновский апрель 11-де Японияның Премьер-Министри К. Танакага чораан болгаш совет-япон харылзааларны улам ынай хөгжүдер талазы-биле СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтин чугаазын аңаа демчыдып берген.

Ол-ла хүн Японияның Премьер-Министри совет чазак делегациязының баштыны, ССРЭ-нин даштыкы садыг министрининң оралакчызы В. С. Алхимовту болгаш ССРЭ-нин даштыкы садыг банкызының бөштөөр черинин дерегзы Ю. А. Ивановту хүлээп алган. Ол ужурашкынының үезинде Сибирьдин бойдус курлавырын шинглөдин ялыр талазы-биле совет-япон экономиктиг кады ажылдажылганың үр хүүсээлиг тодаргай төлевилелдерни боттандырарынга хамаарышкан айтырыглар талазы-биле санал-оныл солчуушкуну болган.

Премьер-Министрге болган ужурашкынның ажыл-черинче болгаш пайыралдыг байдалга эрткен.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нин даштыкы херектер министри А. А. Громыко Францияның даштыкы херектер министри М. Жоберни апрель 10-да хүлээп алган.

Министрлер ССРЭ-нин болгаш Францияның аразында политиктиг консультациялардың тургустуга берген практиказын ёзугаар совет-француз харылзааларның айтырыгларын, а ол ышкаш делегейниң чамдык айтырыгларын, оон иштинде Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ажылынга, Чоонгу төөн чүүте байдалга болгаш КНО-нуң Кол Ассамблеязының тускай сессиязынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалашкан.

Беседа чылыг, пайыралдыг байдалга эрткен.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нин даштыкы херектер министри А. А. Громыко ол-ла хүн Алжир Улус Демократтыг Республиканың Министрлер Чөвүлелининг дергазы Х. Бумедьен-биле база ужурашкан.

Найыралдыг байдалга эрткен беседа үезинде бот-бодунга таарымчалыг айтырыгларны, оон иштинде КНО-нуң Кол Ассамблеязының VI тускай сессиязының ажылынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалашкан.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

● **КОПЕНГАГЕН.** Данияга ченсегленишкинни дүжүрер дээш демисел неделязы апрель 22-деи 28-ке чедир болур.

● **РИМ.** 1973 чылда Италияның даштыкы садыг балансызының карышкаа 3.254,7 миллиард лир акшы болган, а 1972 чылда 434 миллиард лир турган.

● **ПАРИЖ.** Май айда болур президент сонгуудазынга төөн күштериниң чаңгыс аай кандидады — Франциянын Социалистиг партизының бирги секретары Франсуа Миттеронны деткиирин Францияның күш-ажылдың бүгү-нинти конфедерациязы шиитпирлээн.

● **БОНН.** Барыын Германияның хөй-нинти организациязы болуп турар Грециябиле эп-сеткил хаттыштырылгазының идепкей комитеди политиктиг бүгү хорудаттырганнарны хостаарын, ол шиитпирлээн.

● **БОНН.** Барыын Германияның Чөвүлелининг Банкызы 1973 чылда 1972 чылдакы-биле 5,5 процентке ажыктаан. Ол чылын ажыктаан ниити сумазы 1.200 миллиард марка болган.

● **ДАККА.** Бангладештиң найысылалының сонгу талазынга 240 км черге баараан болгаш пассажир сооргенин экспресс үскулешкенинде түнелиинде дөрт кижи өлген, 8 кижи аар балыглаанган.

● **НЬЮ-ЙОРК.** Колорадо штатта Гранд Джанкшен хоорайның төп кезээнде бир кварталга күштүг өрт болган. Өрт машиналары үзэп турар аразында-ла 8 улут баазың өртенип калган.

● **ГАВАНА.** Космонавтика хүүнүе тураскаатган совет маркалар делгелгеэн куба-совет найыралдашсоциациязының бажыңында ажыттынган.

● **БУЭНОС-АЙРЕС.** Латин Америка-биле эп-сеткил катаптыштырылганың Аргентинада шимчээшкинниниң эртиргеп хуралының кирээчилери Парагвайда политиктиг хорудаттырганнарны доп-доораан хостаарын негээн.

● **АДДИС-АБЕБА.** Эфиопияның Аваш болгаш Таиддахо хоорайларының аразында 303 км узуп дурттуг шоссе орукту ажылгага киирген. Оон ачызында Аддис-Абебадан Кылыл далай эриниче баарының үезин 10 сагага кыскырган.

● **КАНБЕРРА.** Май 18-те чуртка бүгү-нинтининг сонгуудазын эрттирер дээнин Австралияның премьер-министри Г. Уитлем дыңнаткан.

(СЭТА).

Механизаторлар слёду

1974 чылда Чоон-Хемчик район көдээ ажыл-агый культураларын 45.800 гектарга, оон иштинде тараанын 32.350 гектарга, кол культура — кызыл-тасты 17.749 гектарга тарыыр. Тараа культураларының га бүрүзүнге онааштыр 10,2 центнер дүжүттү алыры, күрүнеге 5320 тонна тараанын садары районнуң социалистиг хүлээлгезинде көрдүнген.

Районнуң мурнакчы механизаторлары, тараажылары часкы хову ажылдарынче аъттанырының бүдүүзүнде Чадаанының Культура базыңынга чыглып келген. Тарылгага канчаар белеткеннин, чарышка кирижкет алган хүлээлгелерин күүседири-биле канчаар ажылдаарын олар аңаа чугаалажып, арга-дуржулгазын солушкаанар.

Мурнакчы яшчилериниң район следунга СЭКП райкомунуң секретары Т. Ш. Сарыглар «Тоску беш чылдың шиитпирлиг чылында хову ажылдакчыларының ажылының түнелдери болгаш тодарадыкчы чылда сорулгалары» деп илеткелди кылган. Тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның оске-даа продуктуларын бүдүрерин база белеткээрин 1973 чылда көвүдедир дугайында Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кириштекеш, бодунга алган хүлээлгезин күүседир дээш чоон-хемчикчилер багай эвес ажылдаанын илеткелчи айтыкан. Район тараа бүдүрерин кезадары районнуң социалистиг хүлээлгезинде көрдүнген.

Районнуң мурнакчы механизаторлары, тараажылары часкы хову ажылдарынче аъттанырының бүдүүзүнде Чадаанының Культура базыңынга чыглып келген. Тарылгага канчаар белеткеннин, чарышка кирижкет алган хүлээлгелерин күүседири-биле канчаар ажылдаарын олар аңаа чугаалажып, арга-дуржулгазын солушкаанар.

Мурнакчы яшчилериниң район следунга СЭКП райкомунуң секретары Т. Ш. Сарыглар «Тоску беш чылдың шиитпирлиг чылында хову ажылдакчыларының ажылының түнелдери болгаш тодарадыкчы чылда сорулгалары» деп илеткелди кылган. Тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның оске-даа продуктуларын будүрерин база белеткээрин 1973 чылда көвүдедир дугайында Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кириштекеш, бодунга алган хүлээлгезин күүседир дээш чоон-хемчикчилер багай эвес ажылдаанын илеткелчи айтыкан. Район тараа будүрерин кезадары районнуң социалистиг хүлээлгезинде көрдүнген.

Районнуң мурнакчы механизаторлары, тараажылары часкы хову ажылдарынче аъттанырының буд

Шүлүкчү А. Жаровтуң 70 харлаанынга

МЭЭҢ БАШТАЙГЫ ЫРЫМ

1922 чылдың чазында болган чүве бо. Ол үеним комсомолчулары боттарының салгакчыларынче сагыш салып, аныяк пионерлерниң организациязын тургузар деп шийтиргээн.

Комсомол Төп Комитединге болган хуралдарта чаа организацияның сорулгаларының, ажыл-херээнин болган коруктуруумунуң дугайын дыка тодиргай чугаалажып турдувус. Школага пионер ажылынын, лагерьлерге чайгы дыштанылганын, пионерлерниң шугум чыскаалынын, улуг-улуг чыштар болган походтарның, пионер одагларының дугайында маргыжып-даа, чоп-шоорежип-даа хөй-ле чугаалашкан.

Бир бе аазы ийи бе хуралга Надежда Константиновна Крупская олуржуп, бистиң эгелээшкинивисти деткип, бодунуң бодалын чугаалаан болган үнелиг санаалдарны киирген.

Коммунистиг партияның Төп Комитединиң пионер организациязын тургузар дугайында санаалды чүүдүлгүүнгенин деп чүвени билип турган үдус бис. Ол дугайын Владимир Ильич Ленин боду билир ирги бе деп чүвени билип алыксай берген бис.

— Ындыг чугула херекти Владимир Ильич канчап билбес боор, эштер. Билир, билир кижи. Комсомолчу эгелээшкинниң дыка чүүлдүгүнүн турар—деп, Н. К. Крупская харыылаан.

Олурганвар адыш часкаан соонда Надежда Константиновна мынча дээн:

— Бо хире чугула херекти ыры чокта канчап эгелээр боор, баштайгы пионерлерге бодунуң ырызы турарынче сагыш салып көрүпер, эштер! Бодунуң, совет ырызы аап... Ук ыры омак-хөглүг болган марш хевирлиг болур дээрзинге хуралга олурганнар шупту чөпшээрешкен, а ырының чогум кым бижиириз деп айтырыгга комсомол ТК-ның секретарьларының бирээзи чугаалажылышкынны түнней тура мынча дээн:

— Ыры чокка черле хорижок-тур. Ону бижиирин Саша Жаровка дагзыр. Ийи недея хүүлаадан берип каады, ол-ла. Протоколга шуут ыпча деп бижип каадыр.

Хүндүлүг даалга дээш олуруп-даа турган мен харын, ынчалза-даа шоолуг эвес чогаалчы турганымны, назынымда чаңгыс ыры безин чогаатпаанымны, сактып келгеш, даалганы күүсетпезим ол чоор бе деп бодап, мунгарай-даа бээр турдум.

Эки эжим, 25-кы Чапаев дивизиязының комиссары чораан Дмитрий Фурмановту сактып келгеним чаяан болган чүве. «Фурманов сагыш човангыр, дүзалаачал кижи болгай, мээң байдалымны билгеш, комсомол ТК-га кээп, күүседип шыдаваным даалгадан мени чарып алыр боор» деп бодап-биле аңаа чүгүрүп келген мен.

— Черде шыдаваным чүве-дир, ТК-га бараалам!— деп аңаа чугаладым.

Чүге чүве ийик. Фурманов каттырыпкан. Оон соонда:

— Коммунист кижиге шыдавас чүве турбас ужурлуг—диди.

— А чүге каттырдың ыпчаш, чүгле ыглаар болза экиндир ийин.

— Ыглаан-даа херээ чок боор, сээн дугайында каттырбадым. Бистиң 25-кы дивизияга болган бир таварылга сагыжымга кирип келди.

Чаа чечеткелген чодураа адаанга олуруп алганывыста ол мээнээ чугаалап орган:

— Бистиң дивизиятга ыры база херек апарган. Поход үезинде 218-кы полктуң дайынчылары мендеп мындыг негелде кылган: «Комиссар, чапаевчилер дугайында, Стенька Разин өттуг 218-кы полктуң дугайында ыры херек-тир...» Чүү деп бодаар сен че, база-ла чоптуг негелде-ле болгай. Чапаевчилер дугайын ырдажыры чоптуг. Ынчаарга поход үезинде ырыпы кайын тывар боор, шүлүк бижиир, музыка чогаадыр хамаан чок, билип чүзээр кижи безин чок чүве болгай. Шыдаваным чүве болган. Ырыпы дайынчылар боттары тыпкан...

Фурманов хүлүмзүрүп олур.

— Ховуга кезек дыштанылга болган чүве. 218-кы полктуң турган черинге чедип кээримге, дайынчылар ырлашкан тур: состерим дыңнаан чоруум, аялгазы— хүрээнин болду. Шүлүкке дөмей эвес-даа бол. муң-не ырыга домей аан...

Фурманов дайынчы планшединиң иштиндеп демдеглел дептери үштүп келгеш, шүлүк-даа эвес, аваа состер помчуп берди. Ырының созуу ол чүве-дир ийин.

— «Баштынчы болгаш эш Ленин. Бүгү-россияның социалистиг Кызыл Армиязы, маадырлыг 25-кы дивизияның командылал составы болгаш Стенька Разинниң 218-кы полугу үр үеде делгероор болзуу!»

Ындыг состерим ыры ыглып каарга кижи кайгаар, ынчангаш мен база боданы бердим. Дмитрий Андреевич билип баан боор, чугаалай-дыр:

— Бо төөгүнү бода, Саша... Сээн чогаадыкчы арган чапаевтилерниңнеден бедик болгай, ырыны чогаадыптар боор сен.

Баштай ырының аялгазын дилеп турган бис. Мээн оорум мээң-биле кады аялга дилеп, культпоходчо чорүп турган. Концерттер-даа көрүп, хөгжүм-шин театрларынга барып турдувус. «Фауст» деп операны ййи катап дыңнадывыс. Ырының созуп чогаатказын. «Фауст» деп операда «Солдаттар марыжының» аялгазын бодүүнчүдүп, чамдык кезээн шуут өскертип алгаш, мыраажып эгелээн бис. Комсомол ТК-ның секретариады ырыны чүүдүдүр деп соонда аялганы чүрүмүүдар дугайында шийтиир үндүрген.

Бистиң эживис, музыка техникумунуң дыңнакчызы Сергей Дешкин ырлап турарывысты дыңнап, ноталарны өскеп, ынчангаш ол ук ырның аялгазының автору болуп арткан.

«Одаглар чашбышталзын!» деп ырыны ырлаан баштайгы одаг культураның болгаш дыштанылганың амгы Сокольники парыгының девискезээринге болган. Чүгле пионерлер эвес, ада-иелер, партия үдуртукчулары, журналистер, комсомолчулар пайысталдың бүгү районнарының төлээлекчилери аңаа чыыган чүве. Ырыны баштай уруглар хору күүседткен, оон соонда аңаа чыыган бүгү кижилер дөнге ырлаан.

Пионериң бо чыжының хүндүлүг аалчызы болуп, Дмитрий Андреевич Фурманов база келген.

— Кайгамчык чаагай аргарыг хуралы болду але! Оон аоыг салгын кээп тур... А одаглан чалбыыш дүндүүштелиң тур... Ол чалбыыш бистиң улуг келир үевис—деп, Иваново-Вознесенскиден келген бүүүл баштыг большевикке Фурманов чугаалаан.

Дмитрий Андреевич менче көрүүп келгеш:

— Эки-ле ыры болган-дыр дуцмакым! Ону канчаар чогаатканыңны мөңээ чугаалаарын үтпас сен аа...—дээн.

Каттырыпкаш, харылаан мен:

— Ырыны бе, ону чапаевчилериң аргазы-биле чогааткан чүве болгай! Четтирдим, Митяй!

САЛЫГЛАР ЧИДИГЛЕНГЕН

Шыдыраа төлээзи-биле «Спартактың» республика чемпионадында дөрт салыг эрткен.

Ушкү салыгда Хеймер-оол Ондарга удур Кан-оол Саян каразы-биле француз камгалалды ойнаан, чедиишкин чок болуп, төнчүзүнде удурлажыкчызы оглуң мерзе үндүрер аргалыг апаарга. дүжүп берген. А Даваа биле Н. Чыргал-оолдуң аразында салыгның түнелиңде хайымнашкан. Л. Мохов Хову-Аксының төлөөлекчиин С. Пановту, аныяк шыдыраачы В. Бузыкаев Б. Ооржакты уткан.

Өске үш салыг соңгаарлаттынган.

Дөртку салыгның оюннары шуптүзүү түнелдерлиг доозулган. Н. Чыргал-оол агы-биле ойнаан, мерзе мурнунда оглуң каап бериптер эте-биле Ак-Довуракпан келген Ю. Севгеловту удаткан чок-ла тиилеп алган. Кызылчылар Н. Онуфриев биле Д. Кавчыырның аразында салыгга баштайгызы кара таланың мерзезин ийи бодага орнап алгаш, соолунде бодунуң мерзезин чара шаптырыпкаш, дүжүп берген. К. Тугаржык биле А. Даваның оюну база-да шыдыг түнней-биле дооступ, ийиглиг уттурган.

«Спартактың» чемпионуну Л. Мохов каразы-биле хоочун шыдыраачы К. Санига удур ойнаан, бодазы-биле солдар чипкеш, удуп алыр аъзи корданы бүтпээн. Оюннуң төнчүзүнде артык тергелиг арткан ак тада удары чугаажок боорга, чемпион аштырганын миннигген. Ол дээрге Моховтуң баштайгы чидирии болган. Ам ол үш санныг.

Кандидатка мастер М. Адыгоол оюнуң эгезинде-ле артык бодалыг болгаш эки туруштуг туразаа, харыысалга чок ойнаан. Х. Ондар-биле хайымнашкан. Д. Бурхинов агы-биле эгелээш, чедиишкинниг шавар халдаашкынны чорудуп, Б. Ооржакты удар хөрелиг тургаш, шагы төнүп келгенивиң хараазындан тергеэин көрбейн чидирткеш, дүжүп берген. Ол Ооржактың баштайгы тиилелгези.

Дөрт салыг соонда Х. Ондар биле Н. Чыргал-оол 3,5-3,5 санныг.

О. ПРГИТ.

КЫЗЫЛЧЫЛАР СИЛЕРГЕ

Суббота кежээниде «Енисей» болгаш «Энергетик» Культура бажыңнарынга аныяктар кежээдеи эртер. Хөгжүм-шин театрынга ол хүн эртенгиниң 10 шакта республиканың эң шыырак мөгелериниң киржилгээн-биле хостуг хүреш маргылдаазы эгелээр.

Воскресеньеде Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга «Делегей байдалының дугайында» лекциянын хүндүскүнүп 14 шакта дыңнап болур силер. Делегей харыысаалариның институдунуң улуг эртем ажылдакчызы, экономика эртемелериниң доктору Л. П. Спиридонов лекцияны номчуур. Ол-ла кежээ 20.30 шакта Тыва АССР-ниң улустуң артизи Ю. Гуляев күүседир. 15.30—Телекөрүкчүлериниң айтырыгларынга политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Жуков харыылаар.

РСФСР-ниң алдарлыг артизи Күжүгет Хензиг-оолга удуртқан эстрада-цирк болүүнүң концерти 18 болгаш 20.30 шактарда болур.

№ 3 микрорайонуң агитпунктузунга («Тыва тудуг» трестиң клубу) «Херек үүгедиишкиниериниң чыдагаанары болгаш оон байдалдарының дугайында» лекция 16 шакта эгелээр. Лекция соонда кино болур.

№ 4 микрорайонуң (Пионерлер бажыңы) агитпунктузунга кадык камгалал ажылдакчылары-биле соңгукчуларның ужуражылгазы эртер. Эгелээри — 16 шак.

Хөгжүм-шин театрынга субботада эгелээн маргылдаа уламчылаар.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

Критика болгаш библиография

ӨЗҮЛДЕНИҢ БЕРГЕЛЕРИ

Сөөлгү дөрт-беш чылдарда тыва прозаның хөгжүлдезинде элээн чогумчалыг өскерлиишкиннер болган. Ону хамыктың мурнунда «улуг прозадан» эскерер бис. Чаа романнар, тоожулар удаа-дараа көстүп кээп, номчукчуларның кичээнгейин хаара тырткан. Оларның дугайында солуннарга бижип, радиога, телевидениеге, номчукчулар конференциялырынга база аңаа чугаа-даа кадында үргүлчү чугаалажып турар.

Романнарның, тоожуларның авторлары улустуң шаандагы болган амгы чурт-талазында бир мөзүлеш чүүлдерни, овур-хевирлерни чурүп, амгы үеним чугула амыдыралчы айтырыгларын кодургүлээн.

Бистиң үеним кижилериниң овур-хевирлерин көргүскен улуг хемчээлдиг проза чогаалдары-биле холбаштыр бир дугаарында богун бистиң аравыста чок чогаалчыларның — С. Токаның «Чонпуң оглуң», «Хайыраканчылар» деп документалдыг тоожуларын база О. Сагаа-оолдуң «Төрээн кижилер» деп романын адаар керек.

С. Токаның үстүнде адаан тоожуларының маадырлары— Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында фронтуга чаалажып чораан эки туралчылар. Чогаалчы бо үеде тайбың күш-ажылдың мурнуку одурүүлүг турар ол кижилериниң амыдыралчы дуржулгазын, бедик партийжи болгаш хамааты мөзү-шынарларын онзалап илереткен.

Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Чүргүй-оолдуң аныяктарга улуг үлегер-чижектиг арткан оруун чуруп ламчыткан «Чонпуң оглуң» деп тоожу шериг-патриотчу ужур-утказы чогаал боон турар. «Чонпуң оглуң» маадырының намдары кылдыр бижээн болаа, «Хайыраканчылар» деп тоожуну бир колхозтуң ажыл-ишчилериниң боттуг херектерин урапчылап чырыдарынга тураскаатказын. Эрги удуртукчуларның буруузу-биле сандарап батказын колхозту кыска хуусада мурнакчы ажыл-агыйларының деннелиниче үндүр тырттарынга шийтиирлиг рольду ойнаан эки турачы Пичен-оол болгаш өске-даа коммунистерниң, мурнакчы колхозчуларның дугайын чогаалчы дыка чылыг сеткил-биле тоожуп турар.

«Чонпуң оглуң» болгаш «Хайыраканчыларны» чогаалчы мурнуку документалдыг тоожуларындан артык чурумалдыг кылдыр бижээн. Уран-чечен талазы-биле хоомай чүдер оларда база бары шын-на харын. Ынчалза-даа бо чогаалдар тыва документалдыг прозаның моон соңгаар сайзыраарынга дөрт салдар хамаарылгалыг болуру чугаажок.

Богүнгү тыва прозада кеску черии О. Сагаа-оолдуң «Төрээн кижилер» деп романы элеп турар. Ол болза А. Даржаанның «Демир оглуң» деп романы-биле кады, тыва ажылчың аңгы дугайында чугула темага тураскаатказын баштайгы улуг чогаал боон турар.

Чогаалчы аныяк ажылчын оолдуң аажы-чаңында чараш толептиг, ачызыг чүүлдерин илередириниче кол сагыш салган. Романда совет кижи хуула амыдыралынга, эш-оорум, чоок кижилери-биле харылзаазынга кандыг болурул деп айтырыга харыы берген. Ол чогаалды номчаашаң, кижилер чоокшулажыр, бот-боттарын деткижер үжурлуг деп шак мындыг мораль талазы-биле түүнел кылыр бис. Романның кол маадыры Өргежиктин оруктевирин чогаалчы бистиң сеткилвиске чоок, эргим боон артар кылдыр тургузуп шыдаан.

«Төрээн кижилер» ышкаш богүнгү ажылчын улус дугайында улуг чогаалдарның көстүп кээп турар апарганы таварылга эвес. Ажылчын амгы бистиң республикада база кол социал-экономиктиг күш апарган. Ажылчын хүрээленге тыва кижиниң национал характериниң чаа шынарлары хевирлеттинип турар. Бо бүгүнү урап аргабиле чырыдарыл тыва чогаалчылар боттарының чугула сорулгазы деп чөптүг медереп билген.

Ол дугайын А. Даржаанның «Демир оглуң» деп романы-база хереченээн. Ында амгы улуг заводтуң варын техниказын шинээдип, цех начальнигниг чедир дешпин оскен аныяк ажылчын оолдуң овур-хевирин тургускан. Үстүнде көргенивис чогаал-биле дешней бодаарга, автор кол кичээнгейин маадырларның бүдүрүлге, ажыл шугумубиле харылзааларын, чөрүлдээрин чуруп көргүзеринче угландырган. Даржаа ажылчын профессиязының романтиказын илередип, ажылчын кижиниң ак сеткилдиг, алдар-аттыг, принципиалдыг болур дугайында идеяны дамчыдар деп соруглалды салган. Авторлуң бо талазыбиле оралдажышкынны элээн чедимчелиг түүнелдерни берген. «Демир оглуң» деп романдан номчукчулар амгы үеним бир мөзүлеш чүүлдерни эвээш эвести таныш корген.

Оон-биле кады, чогаалчының баштайгы «Эрниң эрези» деп романы-биле бир домей, бо романның ураң-чечен тургузуунда сула чүүлдер арбын таваржып турар. Даржаа чогаалга көргүзер характерлерни амыдыралдан эскерип билзе-даа, оларны чогуур реализстиг ураң арга-биле дамчыдып шыдавайн турар. Маадырларын ажыл-чаңын, сагыш-сеткилин көргүзерде хөй таварылгаларда ниити алдээртиг, схемажыдылга-биле кызыгаарлангаш, психологтуг шын чуруушкунну чедип албайн турар.

Ол чүүл, чижээлээрге, романда конфликтиин (чөрүлдээрин) ыракта четпес ажыдың көргүскенниден тода илереп турар. Эң ылаңгыя чөрүлдээрин үнген дозун автор амыдыралчы, тодаргай, номчукчуну бүзүредип шыдаар барымдаалар-биле бадыткаваан.

Черле ыпчаш конфликтиин чогуур реалистиг деннелге көргүзүп шыдавайн баар чорук чүгле «Демир оглуңда» эвес, а өске-даа чогаалдарда таварышкылаан турар. Бо дугайты Б. Ондарның «Баштайгы чыл» деп тоожузун немей чижеглеп болур.

«Баштайгы чыл» ниитизибиле эки бижээн, өөренишкин чогаал. Оон темазының чаазы, дыл-домаанның чурумалдыы, үлегерлиг маадырның толептиг мөзү-шынары — бо бүгү база өске-даа чедимчелиг чүүлдериң ачызында тоожу номчукчуларның сонуургалын чаалап алган. Ынчалза-даа автор чогаалда чөрүлдээнин, демиселдин шугумун чедир ажылдап кылбаан. Аныяк башкы Делгермаа биле «берге» аажы-чанныг Тевектээр, Коля адашкыларның аразында карышпак чүүлдүн үнүп келгенин шынныг илереткен болза-даа, оон канчаар уламчылаанын, дыңзыкканын база шиитиирлеттинигенин автор колдуунда чүгле чүгүртүр көргүскен, ынчангаш тоожуда чорүлдээнин шугумун тода ажыдын шыдаваан. Институтту чаа-ла дооскан аныяк башкы кандыг бергелерге таваржып база оларны канчаар ажып эртип тургаш, удуртқан класзынга чүс хуу өөредилгени чедип алганы колдуунда билдинмейн арткан.

Амгы үеним темаларынга тураскаатказын чогаалдарның аразында сөөлгү үеде С. Сүрүң-оолдуң «Авазынга даңгырак» деп чаа тоожузунуң дугайында каш-даа болза сөс чугаалаары чугула. Тоожуга хамаарыштыр бодалдар шуут карышкак: оон дугайын бирде утка чок, бирде ажыктыг чогаал дээн ийи янзы чугаалар дыңналып турар.

Шак ындыг удурланышкак үнелөшкиннер ук тоожунуң бодунуң иштики чөрүлдүүлеринден үнүп турар. Чүл дээрге, автор эвээш эвес кижилериниң аарыы апаргын арагалаашкынныг хорааын тодаргай, шынныг тоожуушкунунуң дузазы-биле көргүзер деп чөптүг сорулганы бодунуң мурнунга салгаш, мүнге чамдык чогумчалыг түүнелдерин чедип алган. Ынчалза-даа ол сорулганы боттандырарынга бо таварылгага чогаалчының ураң аргазының чедишпейн барганының хараазы-биле идёйлиг утказы тода билдинмес чогаал төрүттүнген: ында ийи хоочураан арагачының дугайында, оларның совет моральга база күүрүне ажылдакчылары улустуң иҥүүрүне таарышпас үүлгедиглериниң дугайында узун, натуралистиг чугаа колдаан, арагалаашкынга удур хоон кончуг эвээш болган кошкак дыңналып турар.

«Авазынга даңгыракты», ынчангаш дыка маргылдаалыг чоннал деп санавас аргажок. Автор, чогаалчылар Эвилелиниң баштаар чери база ном үндүрер чер шак-ла оон ужурунда ону иштики чугаалажышкынче киирбейн, түвек чогу-биле, бүдүү үндүрүтериниче далажыкпан эвес ыйнаап. Тоожуну баш бурунгаар чугаалажышкынче киирген болза, оон сула чүүлдери кошкап, чедимчелиг талазы күштелир турган ийик. Ол дугайын авторлуң чүгле талантызы эвес, а харын чогаадыкчы дуржулгазы бадыткап турар. Оон база-ла чоокку үеге хамааржыр «Лейтенантының даалгазы» деп тоожузун-даа чижеглеп көрээндер. Сүрүң-оол бо чогаалынга оон бээр үжен чыл эртken болуушкуннарны турүп, күш-ажылчы тыва орус кижилериниң пайыралдын, ...триоттуг сеткил-соруун эки көргүзүп шыдаан болгай. Ол чогаалда база-ла чамдык чедир ажылдаттынмаан чүүлдер бары бар, ынчалза-даа оларже хаңылаксавайн тур бис. Кол чүве чүдел дээрге, «Лейтенантының даалгазы» идейлиг соруу-биле бистиң үеним байдалынга дүүшкен чогаал боон турарында.

Богүнгү прозада тоогу темазы чугула черии чоптуг чапаевчилер дугайында, Стенька Разин өттуг 218-кы полктуң дугайында ыры херек-тир...» Чүү деп бодаар сен че, база-ла чоптуг негелде-ле болгай. Чапаевчилер дугайын ырдажыры чоптуг. Ынчаарга поход үезинде ырыпы кайын тывар боор, шүлүк бижиир, музыка чогаадыр хамаан чок, билип чүзээр кижи безин чок чүве болгай. Шыдаваным чүве болган. Ырыпы дайынчылар боттары тыпкан...

Фурманов хүлүмзүрүп олур.

— Ховуга кезек дыштанылга болган чүве. 218-кы полктуң турган черинге чедип кээримге, дайынчылар ырлашкан тур: состерим дыңнаан чоруум, аялгазы— хүрээнин болду. Шүлүкке дөмей эвес-даа бол. муң-не ырыга домей аан...

Фурманов дайынчы планшединиң иштиндеп демдеглел дептери үштүп келгеш, шүлүк-даа эвес, аваа состер помчуп берди. Ырының созуу ол чүве-дир ийин.

— «Баштынчы болгаш эш Ленин. Бүгү-россияның социалистиг Кызыл Армиязы, маадырлыг 25-кы дивизияның командылал составы болгаш Стенька Разинниң 218-кы полугу үр үеде делгероор болзуу!»

Ындыг состерим ыры ыглып каарга кижи кайгаар, ынчангаш мен база боданы бердим. Дмитрий Андреевич билип баан боор, чугаалай-дыр:

— Бо төөгүнү бода, Саша... Сээн чогаадыкчы арган чапаевтилерниңнеден бедик болгай, ырыны чогаадыптар боор сен.

Баштай ырының аялгазын дилеп турган бис. Мээн оорум мээң-биле кады аялга дилеп, культпоходчо чорүп турган. Концерттер-даа көрүп, хөгжүм-шин театрларынга барып турдувус. «Фауст» деп операны ййи катап дыңнадывыс. Ырының созуп чогаатказын. «Фауст» деп операда «Солдаттар марыжының» аялгазын бодүүнчүдүп, чамдык кезээн шуут өскертип алгаш, мыраажып эгелээн бис. Комсомол ТК-ның секретариады ырыны чүүлдүр деп соонда аялганы чүрүмүүдар дугайында шийтиир үндүрген.

Бистиң эживис, музыка техникумунуң дыңнакчызы Сергей Дешкин ырлап турарывысты дыңнап, ноталарны өскеп, ынчангаш ол ук ырның аялгазының автору болуп арткан.

«Одаглар чашбышталзын!» деп ырыны ырлаан баштайгы одаг культураның болгаш дыштанылганың амгы Сокольники парыгының девискезээринге болган. Чүгле пионерлер эвес, ада-иелер, партия үдуртукчулары, журналистер, комсомолчулар пайысталдың бүгү районнарының төлээлекчилери аңаа чыыган чүве. Ырыны баштай уруглар хору күүседткен, оон соонда аңаа чыыган бүгү кижилер дөнге ырлаан.

Пионериң бо чыжының хүндүлүг аалчызы болуп, Дмитрий Андреевич Фурманов база келген.

— Кайгамчык чаагай аргарыг хуралы болду але! Оон аоыг салгын кээп тур... А одаглан чалбыыш дүндүүштелиң тур... Ол чалбыыш бистиң улуг келир үевис—деп, Иваново-Вознесенскиден келген бүүүл баштыг большевикке Фурманов чугаалаан.

Дмитрий Андреевич менче көрүүп келгеш:

— Эки-ле ыры болган-дыр дуцмакым! Ону канчаар чогаатканыңны мөңээ чугаалаарын үтпас сен аа...—дээн.

Каттырыпкаш, харылаан мен:

— Ырыны бе, ону чапаевчилериң аргазы-биле чогааткан чүве болгай! Четтирдим, Митяй!

ЧАС. А. ФИЛИППОВТУҢ фотоэтюду.

Даштыкы дылдар өөредириниң мерген аргалары

Москвада даштыкы дылдарның көрүнешиң Морис Тореза аттыг педагогика институдунда бо чылдың эгезинде болуп эрткен эртем конференциязын шинчаар адаан. Аңаа Совет Эвилелиниң, Болгарияның болгаш ГДР-ниң өөредилге төптөринден даштыкы дылдарны башкылаарының методиказының талазы-биле эң улуг специалистер киришкен.

Болгар профессор Лозановтуң илеткелиг конференциязының киржикчилери улуг соңуургал-биле дыңнаан. суггестопедиктиг методтуң тывылган тоожузунуң болгаш хогжүлдезиниң дугайын ол чугаалап берген. Ол методтуң ужур-утказы болза өөренип туралрыны даштыкы дылга хандыкпадары, салдар чедирериниң психотерапевтиг принциптерин аңаа ажыглаары болтур. Адбадал чок төлээн байдалга музыканы, даштыкы дылда ырларны дыңнап, башкылың таварыштыр тургузуп берген чугааларынга каржип тургаш. өөренип турар дылының сөстерин болгаш домактарын аңаа чайгаар-да билип аптар.

Совет Эвилелинге, Болгарияга, ГДР-ге болгаш Канадага элээн каш дуржулгаларны кылганының соолунде 1965 чылдан бээр суггестопедиктиг метод ажыктыг хогжүн эгелээн. Баштайгы үеде сөстерни болгаш чугаанын домактарны каттыжыышкыннарын (ийи шактыг кичээл дургузаунда— 200 хире даштыкы сөстерни болгаш домактарны) өөренип алырынче кол кичээнгей салып турган, ам грамматиканың бодүүн чүүлдерин өөренирин практикалап турар апарган. Ол чорук өөренип турар киживиң дылын ажээн шын кылдыр өөредир арганы берген.

Москвада даштыкы дылдарның көрүнешиң Морис Тореза аттыг педагогика институдунда суггестопедиктиг курс шылгалда эртип турар, ол курсту институттуң башкылары тургускан болгаш өөренип турар дылды грамматика талазы-биле хандыр илиргээдип алырынга ажыглаар дээн. Курс 15 кичээлден (3000 лексика эге-хемчегларинден) тургустунган болгаш өөренип туралрыны 10-12 аялга неделязының дургузаунда бодупун мергежилиниң пайы-биле (химия, физика болгаш оондаа өске) даштыкы дылда кичээлдерже шилчиир кылдыр белеткээр ужурлуг.

Даштыкы дылды өөредирде релаксациянның (долузу-биле коткадырының) аргаларын ажыглаарының чурумун база шинчилеп тыпкан. Релаксациявын байдалынга тургаш, студентилер өөренип турар сөстерин болгаш домактарын башкыны оттүндүр сымыранып катаптаар, оон сөөлүнде башкы өөрениң туралрыны реаксациянның байдалындан үндүргеш, демги-де өөредип турган сөстерни болгаш домактарын аңаа арга-биле катаптаар. Ындыг арга-биле арттырган кичээлдиң 45 минутазының дургузаунда дылдың 100 хире эге-хемчегларын өөренип аптар.

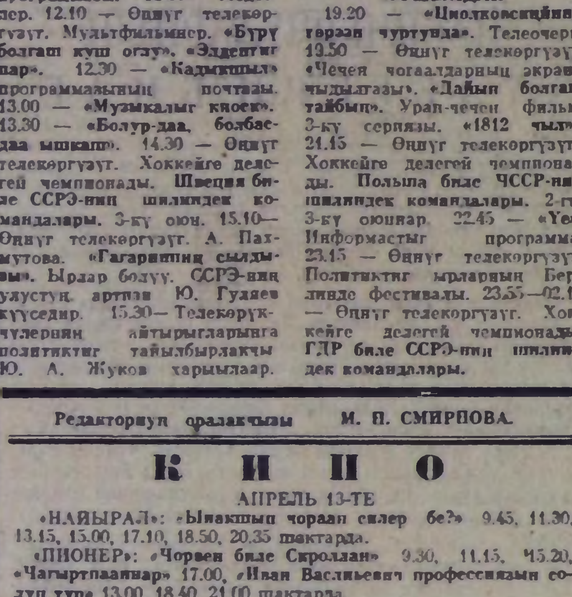
И. Елисеевның (Ленинград) конференцияга саналы француз дылды өөредириниң тускай онзагай чүүлдериниң тураскааттынган. Оон ол онзагай чүүлдери дыл практиказының дыка хөй айтырыгларын хөй планныг кылдыр каттыштырарында болуп турар. Ол дээрге, бир талазында, француз дылдың аныяктарал болгаш интилел-политиктиг тематиканга хамаарышкан чугаа стили. Өске талазында, ол дээрге лекцияда, илеткелде, эртем дыңналзынга болгаш оон-даа оске чүүлдерде чугаанның ном-бижимел стиляр-дир.

С. Аблаш (Минск) даштыкы дылды өөредириниң программчыдыгланып, амгы техниктиг чепсек-херекселдерниң, кылаттыгыя телевидениениң чугула ролюн бодунуң саналынга демдеглээн. Даштыкы дылга чугаалаш өөренириң күзээр кижилерге Минскиниң даштыкы дылдар институдунда француз, англи болгаш немец дылдар өөредир телекурстарыны тургускан.

Профессор В. Вахмистров (Москва) өөредилгениң техниктиг чепсек-херекселдерин сайзырангайжыдарының болгаш чон ажыглаарының эргежок чугулазын бодунуң саналынга чугаалаан. Сөөлгү чылдарда ол чепсек-херекселдер башкы ажылының чарылбас кезээ апарган. Оларны ылаңгыя аас-биле чугаага өөредирде калбак-биле ажыглап турар. Өөредилге планын ёзугаар даштыкы дылдар өөредириңге эвээш шактар бергеи турда техниктиг чепсек-херекселдерни чон ажыглаарыны оңза чугула ужур-дузалыг, чүге дээрге оларны ажыглаары башкыга шоолуг эвес ге дургузунда колдуунда класс самбыразы ажыглаавайн, чаа материалды өөредир, ону быжыглаар аазы ол материалды шинээдип алганын хынаар арганы берип турар.

Даштыкы дылдар өөредириниң мерген аргаларының дугайында болган саналдар солчуушкуну ол талазы-биле ажылдап турар башкыларга болгаш методистерге улуг ажыктыг болгаш деп конференциянын киржикчилери санап турар.

Николай ВИХЛЯЕВ.

Редакторлуң орлакчызы М. П. СМИРПОВА.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 13-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

10.30 — Уругларга. «Эң-не хүндүткелдиг». Мультфильм. 10.40 — «Аныяк назынның эриин». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгалар программазы. 12.05— Медээлер. 12.10 — Өөнүг телекөргүзүг. Мультфильмнер. «Бүгү болгаш күш огluу». «Эдектиг пар». 12.30 — «Кадмыктыг» программалыңның почтазы. 13.00 — «Музыкалыг киноок». 13.30 — «Болур-даа, болбас-даа мышкап». 14.30 — Өөнүг телекөргүзүг. Хоккейге делегей чемпионады. Швеция биле ССРЭ-ниң шилиндек командалары. 2-гы, 3-кү оюнар. 22.45 — «Ye». Информастыг программа. 23.15 — Өөнүг телекөргүзүг. Политиктиг ырларның Берлинде фестивалы. 23.55—02.15 — Өөнүг телекөргүзүг. Хоккейге делегей чемпионады. ГДР биле ССРЭ-ниң шилиндек командалары.

16.00 — 16.10 — Чапсар. 16.10 — Өөнүг телекөргүзүг. Концерт. 16.30 — «Кинопанорама». 18.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — «Тываның неделязы». Информастыг программа. 18.45 — Уругларга. Мультфильм. 19.00 — Телемедээвер. 19.15 — Чарладдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.20 — «Циолковскийниң төрээн чуртунда». Телеочерк. 19.50 — Өөнүг телекөргүзүг. «Чечен чогаалдарының экранчыдыргазы». «Дайын болгаш тайбың». Уран-чечен фильм. 3-кү сериязы. «1812 чыл». 21.15 — Өөнүг телекөргүзүг. Хоккейге делегей чемпионады. Польша биле ЧССР-ниң шилиндек командалары. 2-гы, 3-кү оюнар. 22.45 — «Ye». Информастыг программа. 23.15 — Өөнүг телекөргүзүг. Политиктиг ырларның Берлинде фестивалы. 23.55—02.15 — Өөнүг телекөргүзүг. Хоккейге делегей чемпионады. ГДР биле ССРЭ-ниң шилиндек командалары.

КИНО

АПРЕЛЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ынакшыл чораан силер бе?» 9.45, 11.30, 13.15, 15.00, 17.10, 18.50, 20.35 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чорвен биле Скролланы» 9.30, 11.15, 15.20, «Чагыртлаанныр» 17.00, «Иван Васильевич профессиязын солуп тур» 13.00, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хораи сиген» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Далай дүвүнде хоорайның дилекчилери» 15.00, «Ынакшыл болгаш карак чажы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАА КИНОНУ КӨРҮҮНЕР

«Ленфильм» студиязының үндүргени «Ынакшыл чораан силер бе?» деп делгем экранныг, өөнүг, музыкалыг, танцылыг, ырлыг, лириктиг кинокомедия республиканың кинозаалдарында үүлүп эгелээн. Кинода Митя биле Оляның ынакшылының, улуг улустуң оларга хамаарылгазының дугайын, кижилериниң аажы-чаңын бүгү талалыг көргүзүп турар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторлуң 24-63, редакторлуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амы дырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, кадрэ ажылагый киллизинин 21-47, үлетүүр киллизинин 22-64, чаага киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргана 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 18050. ЧАГЫГ № 655.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном гылгыр чер. солиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1) ТС—00190.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 88 (9463) | Воскресенье, апрель 14, 1974 чыл | 1925 чылда үнедезилеттинген | Өртээ 2 коп.

Ажылчын аңгының, бүгү совет улустуң шылгаттынган авангарды—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Партияның болгаш улустуң бузулбас улуг чаңгыс эви делгерезин!

Ёзулуг улусчу эрге-чагырга органнары—ажылчы чоннар депутаттарының Советтери делгерезин! Социалистиг демократия хөгжүп, быжыгып, Советтер депутаттарының идепкейи өзүп, күрүнени эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарның киржилгези калбарып турзун!

Совет Эвилелиниң хамаатылары! ССРЭ-ниң Дээди Совединге ам болур соңгулдаларга идепкейлиг киржиңер!

(МАЙ 1-ГЕ СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫНДАН).

1974 ЧЫЛДЫҢ МАЙ 1-ге СЭКП ТК-ныҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫ

1. Тайбың, демократия болгаш социализм дээш империализмге удур демиселге ажылчы чоннарның делегейге эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-зи делгерезин!

2. Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

3. Империализмге удур, социализм болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш бүгү чурттарның ажылчы чоннарының демиселиниң тугу — моңгеде дириг революстуг интернационалчы өредиг — марксизм-ленинизм делгерезин!

4. Коммунистер! СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү улустуң демиселиниң авангардынга болуп, массаларның идепкейлиг организаторлары болгаш киржизидикчилери болуңар!

5. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар дээш, бистиң Төрээн чуртувустуң экономика болгаш культураның күүзүн улам ыңай быжыглаар дээш идепкейлиг демисежиңер!

6. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! 1974 чылдың планның хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын улам калбартыңар!

7. Коммунизмниң тургузукчузу — улуг совет улусна аялдар!

8. Коммунизм тургузуушунунда иэл күш — Советтер чуртунуң маадырлыг ажылчын аңгызы делгерезин!

9. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчузу — алдарлыг колхозчу тараачыннар делгерезин!

10. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчузу — совет улусчу интеллигенция делгерезин!

11. Ажылчын аңгының болгаш колхозчу тараачыннарның эвилели делгерезин! Совет интилелдиң идей-политиктиг бузулбас чаңгыс эви быжыгып турзун!

12. СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының ондур улуг чаалап алышкыны — ССРЭ-ниң улустарының интернационалчы чаңгыс эви болгаш ажы-дүңма найыралы делгерезин!

13. Ажылчын аңгының, бүгү совет улустуң шылгаттынган авангарды — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Партияның болгаш улустуң бузулбас улуг чаңгыс эви делгерезин!

14. Ёзулуг улусчу эрге-чагырга органнары — ажылчы чоннар депутаттарының Советтери делгерезин! Социалистиг демократия хөгжүп, быжыгып, Советтер депутаттарының идепкейи өзүп, күрүнени эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарның киржилгези калбарып турзун!

15. Совет Эвилелиниң хамаатылары! ССРЭ-ниң Дээди Совединге ам болур соңгулдага идепкейлиг киржиңер! Коммунистерниң болгаш партия кежигүннерин эвестерниң бузулбас блогунуң төлептиг төлээлекчилери, совет улустуң эң дээре олдар, кыстарын ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгуулунар!

16. Совет профэвилелдери! Социалистиг чарышты организастаарын экижидиңер, өөң дээштиин бедидиңер! Бүдүрүлгени эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарны калбаа-биле киириштириңер!

Коммунизмниң школазы — совет профэвилелдери делгерезин!

17. Олдар болгаш кыстар! Марксисчи-ленинчи өредигии, эртемниң, техниканың болгаш культураның чедишкиннерин кызымакай шиңгээдип алыңар! Совет улустуң алдарлыг революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарын хөвүдедиңер! СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар дээш идепкейлиг демисечилер болуңар!

18. Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш нурлавыры, комгунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отрады — Ленинчи комсомол делгерезин!

19. Коммунистиг интилелдиң идепкейлиг тургузукчулары — совет хөрээжиннер делгерезин!

20. Совет дайынчылар! Дайынчы болгаш политиктиг белетиледи моңгаг чон сайзыраңгайжыдыңар, совет улустуң тайбың күш-ажылын серемчилелдиг болгаш идегелдиг камгалаңар!

ССРЭ-ниң маадырлыг Чепсекүүр Күштери делгерезин!

21. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Төрээн чурттуң күүү-шылдалының болгаш чоннуң чаагай чөрүүнүң чайгылыш чок өзүлдезиниң үндезини — социалистиг экономиканың улам ыңайгы кодургуусткүнү дээш кызымакай демисежиңер!

22. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Күш-ажылдың бедик будурукчуүүн болгаш бүдүрүлгениң ажыктыын бедидиңер, эвээш чарыгдалдыг, эки шынарлыг, хөй продукцияны бээр дээш кызыңар! Күрүне планнарын болгаш алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш демисежиңер!

23. Беш чыл планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжының авангардында чөрүп орар беш чылдың шалыпчыларынга, бүдүрүлгениң мурнакчыларынга болгаш чаартыкчыларынга алдар!

24. Үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Чурттуң индустриалдыг күүзүн улам ыңай хөгжүдер болгаш быжыглаар дээш демисежиңер! Чаа күүлерни дүрген шиңгээдип алырын, техниктиг депшилгени дүргедедирин чедип алыңар!

Чаа техниканга болгаш депшилгелиг технологияга калбак өрүкту бөрээл!

25. Үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Чоннуң хереглел барааннарын бүдүрерин көвүдедиңер, ассортиментизин чаартыңар, оларның шынарын экижидиңер, бот-үнезин чигедиңер!

26. Тудугнуң ажылдакчылары! Чаа объектилерни чөгүүр үезинде ажыглалга киирерин кызымак чедип алыңар! Тудуг ажылдарының шынарын бүгү тала-биле экижидиңер, бот-үнезин чигедиңер!

27. Транспорттуң болгаш харылзааның ажылдакчылары! Транспорт болгаш харылзаа чепсек-херекселдерин хөгжүдүңер база сайзыраңгайжыдыңар! Улус ажыл-агыйын хандырарын бүгү тала-биле экижидиңер, совет киижилерниң хереглелдерин долу хандырыңар!

28. Колхозчулар болгаш совхозтар ажылчыннары! Черни, техниканы, күш-ажылчы болгаш материалдыг нурлаазырларны ажыл-агыйжы ажыглаңар! Кедээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүмүткүрүн болгаш малдың продуктулуг чөрүүн улгаттырыңар, күш-ажылдың будурукчүлүүн бедидиңер, продукцияның бот-үнезин чигедиңер!

29. Кедээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Кедээ ажылагый будурүлгезиниң улам ыңайгы кодургуусткүнү дээш социалистиг чарышты калбартыңар! Часны хову ажылдарының шынарын бедидиңер! Беш чылдың дөрткү чылында планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседир дээш демисежиңер!

30. Кедээ ажыл-агыйның мичилери! Продукция будурезин көвүдедиңер! Кедээ ажыл-агый будурүлгезин механизжиңерге болгаш ажыл-агыйлар аразында кооперастаашкынынга үндезилээш, специализацияны хөгжүдүңер!

31. Үлетпүрүнүң болгаш кедээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Колхозтарның болгаш совхозтарның материал-техниктиг базазын быжыглаңар! Кедээ ажыл-агый будурүлгезин электрижидиринің, комплекстиг механизастаарының болгаш химижидиринің, черлерни мелиорастаарының темпизин дүргедедиңер!

32. Садыгның, инитининг чемненилгезининг, амыдырал хандырылгазының болгаш коммунал ажыл-агыйының ажылдакчылары! Ажылдың депшилгелиг арга-хевирлерин идепкейлиг шиңгээдиңер! Совет киижилерни хандырарының бедик культуразы дээш демисежиңер!

33. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөру дээш демисежиңер!

Күш-ажылдың сагыыга-чурумун болгаш организастыг чөрүүтү бедидиңер! Инитининг өнчү-хөреңгизин ыдыктыы-биле камгалап база байлакшылыңар!

34. Улус ажыл-агыйының ажылдакчылары! Экономиктиг билиглерни, ажыл-агыйны чөрүдарының болгаш башкарарының амгы үе методтарын кызымакай шиңгээдиңер! Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарын, мурнакчы дүржүлгени, эртемниң болгаш техниканың эң чаа чедишкиннерин будурүлгеге улам дидим нептередиңер!

35. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Коммунистиг киижизидилгеге, киижи бүрүзүнүң күш-ажылчы база хөй-ниитичи идепкейин улам хөгжүдеринге күш-ажылчы коллективтерниң ролюн бүгү хемчег-биле бедидиңер!

36. Совет эртемденнер болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар! Чаартыкчылар болгаш чөгээдакчылар! Эртем-техниктиг депшилгени бүгү хемчег-биле шапкынчыдыңар, эртемниң будурүлге-биле харылзаазын быжыглаңар! Эртем-техниктиг чедишкиннерни улус ажыл-агыйынга эң дүрген нептередирин чедип алыңар!

37. Литератураның болгаш уран чүүлдүң, культураның ажылдакчылары! Совет уран чүүлдүк партийин болгаш улусчу чөрүүнүң тугун бедик кодургуңер, уран-чечен мергежилиңерни сайзыраңгайжыдыңар, боттарыңарның арга-мергежилиңерни коммунизм тургузукчуларын киижизидиргеге бериңер!

38. Улус өредилгезиниң ажылдакчылары! Өредиишкинниң шынарын бүгү хемчег-биле бедидиңер, улус ажыл-агыйынга кадрларны белеткээрин сайзыраңгайжыдыңар! Өзүп өскүрер салганчыларны коммунистиг аажы-чаңның ёзугуунга, середилгени болгаш күш-ажылды медерелдиг көөрүнге киижизидиңер!

39. Кадык камгалалының болгаш күш-культура ажылдакчылары! Чоннуң медицина хандырылгазын экижидиңер, күш-культураны совет киижиниң хүн бүрү амыдыралынче улам идепкейлиг нептередиңер!

40. Революцияның, дайынның болгаш күш-ажылдың хөөчүннары! Боттарыңарның билиңерни болгаш дүржулгаңарны аныяктарга дамчыдыңар, аныяк салгачыларны совет улустуң революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарынга киижизидиринге идепкейлиг киржиңер!

41. Пионерлер болгаш школачылар! Совет Төрээн чуртка изиг ынакшылыг болуңар, эки өөренип, күш-ажылчы чаңчылдарны шиңгээдип алыңар! Ленининиң улуг хөрээ дээш, коммунизм дээш идепкейлиг демисечилер болурунга белеткениңер!

42. Ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның сайынчы марксисчи-ленинчи авангарды, империализмге удур, тайбың, демократия, национал хамаарышпас чөрүк болгаш социализм дээш туруштуг демисечилер — коммунистиг болгаш ажылчын партияларга ажы-дүңманың байыры!

43. Бүгү-делегейниң коммунистеринниң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжышкынының автобаазазымпга, тудугжулардан — «Кызыл тудуг» эргелиинге, хоорай Совединин ажыл-агыйларындан — «Тере-Хол» колхозка СЭКП Кызыл хооркомунуң болгаш хооркүүскомунуң шилчиир Кызыл тукталарын тывыскан.

Хоорайның бүгү ажылчы чоннарынга коммунистиг күш-ажыл коллективтериниң болгаш шалыпчыларының 8-ки следунуң киржикчилериниң кыйгырыын аңаа бир үн-биле хүлээп алган. Түңнелинде хуралдың киржикчилери чаңчыл ёзугаар, «Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының марыжын» ырлаан.

О. ПАМЧЫЛАК.

44. Социалистиг чурттарның улустарынга ажы-дүңманың байыры! Делегейниң ажылчын аңгызының төөгүүг чаалап алышкыны, антиимпериалистиг демисеелге шиитпирлиг күш, тайбының, демократияның болгаш социал депшилгениң чөлеңгимни — социализмниң делегей системазы нанбарып, бышыгып турзун!

45. Социалистиг дем каттыштырыла чурттарының улустарының чаңгыс эви болгаш сырый каттыжышкынды делгерезин!

Социалистиг интернационализмниң тугун улам бедик тудаалыңар!

46. Ажылчы чоннарның эргелери дээш, тайбык, демократия болгаш социализм дээш шудургу демисечи—капиталистиг чурттарның ажылчын аңгызынга ажы-дүңманың байыры!

47. Колониалдыг нинчиин дүмүр омтаап, боттарының чурттарының хамаарышпас чөрүүн болгаш социал депшилгезин быжыглаары дээш демисежип турар улустарга изиг байыр!

48. Колония болгаш хамаарыглалыг чурттарның империализмге болгаш расизмге удур, хостаага болгаш национал хамаарышпас чөрүк дээш демисежип турар улустарынга изиг байыр!

49. Революстуг күштер—социализмниң делегей системазының, делегейниң ажылчын шимчээшкиниининиң, улустарның национал болгаш социал хостаагазы дээш демисечилериниң күчүлүг эвилели быжыгып турзун!

50. Улустарның хостаагазы дээш, социализм дээш эрес-маадырлыг демисечилерге—кара-бажыңнарда болгаш фашистиг хөрүгдал черлериниң хилинчектеттирип турарларга ажы-дүңманың байыры!

Капиталга хөрүгдаттырганнарга хостаага!

51. Империалистиг агрессияның күштеринге удур төөгүүг тиилелгени чедип алган маадырлыг вьетнам улусна ажы-дүңманың байыры!

Совет-вьетнам найырал делгерезин!

Индий-Пыдаттың бүгү улустарынга тайбык, хостаага болгаш хамаарышпас чөрүк!

52. Реакциялыг-фашистиг күштериң дерзинилээшкиннеринге удур эрес-маадырлыг демиселди чөрүдүп турар Чилиниң ажылчын аңгызынга, ажылчы чоннарынга болгаш бүгү демократтарынга ажы-дүңманың байыры!

Делегейниң улустары! Чилиниң патриоттары-биле эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаңар!

Луис Корвалангга хостаага! Фашистиг хунтага хөрүгдаттырган бүгү киижилерге хостаага!

53. Делегейниң улустары! Чоокку Чөөн чүктүң бүгү күрүнелериниг болгаш улустарынга быжыг болгаш идегелдиг тайбыкны тургузары дээш, израиль агрессияның урмуктарын бүрүн узуткаары дээш демиселге күшенишкинни улгаттырыңар!

Совет Эвилели биле араб чурттарның улустарының аразынга найырал болгаш нады ажылдажылга быжыгып, калбарып турзун!

54. Европа чурттарының улустары! Европа дипти күрүнелер аразынга быжыг тайбыкның болгаш үре-түңнедиг нады ажылдажылганың девискээри болдурары дээш демисежиңер! Европаның айыыл чөк чөрүүнүң айтырыгларының талазы-биле чөвүлел хуралдың чедишкинниг доостурун чедип алыңар!

55. Азия чурттарының улустары! Тайбыкны быжыглаары, күрүнелер аразынга нады ажылдажылга база кожа-хөлбээ чаагай харылзаалар дээш, Азияга коллективтиг айыыл чөк чорук дээш демисежиңер!

56. Делегейниң улустары! Делегейниң дүшүүрүүг чөрүүнүң чавырыышкыны улам ханылазын дээш демисежиңер, тайбың кожа-хөлбээ догуннаашкынының принциптерин янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелериниң аразынга харылзааларның норма-чижээ болдурарын чедип алыңар! Тайбыкның болгаш улустарның айыыл чөк чөрүүнүң дайзыннары—агрессия, реваншизм болгаш реакция күштериниң чимзенишкиннерин сойгалаңар!

57. Делегейниң улустары! Күш дөгээр чорукту амыглаваазы делегей харылзааларынга хөөйлу болурун, а ядролуг чепсекти моңгези-биле хөрүгдаарын чедип алыңар! Чепсегленишкиннерни эңдере будурерин сокпадыры дээш, чепсегленишкинни бүгү-ниитии болгаш бүрүн дүмүүрери дээш демисежиңер!

58. Тайбыкның болгаш улустарның найыралының, империализмге, реакция болгаш дайынга удур демисежип турар бүгү күштерни сырый каттыштырарының политиказы—Совет Эвилелиниң ленинчи даштыны политиказы делгерезин!

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң амыдап кылганы, Тайбың программазының идеялары тиилеп турзун!

59. Бистиң улуг Төрээн чуртувус—Совет Социалистиг Республикалар Эвилели быжыгып, чечектеп турзун!

60. Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле — коммунизмниң тиилелгезинче буруңгаар!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ.

ЧАРЫШТЫҢ БАШТАЙГЫ ТҮҢНЕЛИН ҮНДҮРГЕН

КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛ КОЛЛЕКТИВТЕРИНИҢ БОЛГАШ ШАЛЫПЧЫЛАРЫНЫҢ ХООРАЙ СЛЕДУНДАН

Апрель 12-де Кызылда Политчырыдыышкын бажыңынга Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының, шалыпчыларының хоорай слёду болган.

Хоорай следун коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, СЭКП Кызыл хооркомунуң кежигүнү № 16 механизаның эргелелиниң кран башкарыкчызы Евгения Андреевна Данилюк ажыткан. Будурүлге мурнакчылары Кызыл тукталарны киирип эккээрге, хуралдың киржикчилери адыш часкаашкыннары-биле, туруп уткаан. Оон соонда хурал даргазы эш Данилюк СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары **В. Б. Доброммеловна** сөс берген. Ол бодунуң чугаазынга хоорайның үлетпүр будурүлге, транспорт, тудуг организацияларының болгаш хоорай чоогунуң ажыл-агыйларының тодаратыкчы чылдың баштайгы кварталында социалистиг чарыжының түңнелдерин. Совет Тыванын 30 чыл болуру оюнга уткуштур хоорайның ажылчы чоннарының күш-ажылчы сорук киришкиниининиң дугаймында чугаалаан. Ийнги кварталда хоорайның ажыл-ишчилериниң мурнуда туруп турар сорулгаларны болгаш тоску беш чылдың дөртку чылында планнын онаалдаларны чедишкиннинг боттандырарының талазы-биле ам-даа чедир ажыглаттымайн турар курлавырларны илеткелчи айыткан.

Слётка республика пайысталының бүдүрүлге, албан организацияларының күш-ажылчы рапорттарын эът бомбинадының ажылчыны, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы **Л. А. Пленкина** эгелеп. «Кок-Тей» совхозтуң ажыл-ишчилериниң баштайгы кварталда ажылдаанының түңнелин Кок-Тей сүт-бараан фермазының саанчызы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы **В. А. Долгашпа** хуралдың киржикчилериге илеткээн. Хоорайның инженер-техниктиг ажылдакчыларының толдолекчизи, Каа-Хем хомүр-даш разреазиниң даг участогунуң начальниги **В. В. Еременко**, Кызыл-садыгның ажылдакчыларының мурнуудан **Л. В. Дежнева**, тудугжуларның мурнуудан № 43 тудуг эргелелиниң малыры **Люба Шойдаа** болгаш Кызылдың аныяктарының, сурууларының, студентилериниң, Кызыл гарнизонунуң төлөөлекчилери слёттуң киржикчилериге байыр чедирип, боттарының шалыпчы ажыл-херээнин дугайын илеткээннер.

Дараазында СЭКП Тыва обомунуң секретары **В. И. Поповка** сөс берген. Шиитпирлиг 1973 чылда күш-ажылгы бедик көргүзүттери дээш Тыванын энергетиктеринге ССРЭ-ниң орденнерин болгаш медальдарын эш Попов байырлалдыг байдалга тывыскан.

Тодарадыкчы чылдың бирги кварталында хоорайның бүдүрүлгелериниң аразынга чарыштың тиилекчизи болган Каа-Хем хомүр-даш разреазиге, транспортчулардан — Совхозтарның будурүлге каттыжышкынының автобаазазымпга, тудугжулардан — «Кызыл тудуг» эргелиинге, хоорай Совединин ажыл-агыйларындан — «Тере-Хол» колхозка СЭКП Кызыл хооркомунуң болгаш хооркүүскомунуң шилчиир Кызыл тукталарын тывыскан.

Хоорайның бүгү ажылчы чоннарынга коммунистиг күш-ажыл коллективтериниң болгаш шалыпчыларының 8-ки следунуң киржикчилериниң кыйгырыын аңаа бир үн-биле хүлээп алган. Түңнелинде хуралдың киржикчилери чаңчыл ёзугаар, «Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының марыжын» ырлаан.

О. ПАМЧЫЛАК.

Кызылдың № 2 автобудурүлгезиниң чолаачылары Б. И. Маров, К. В. Осипцев, П. А. Селезнев, И. Д. Иванов, С. К. Ч-оол, Н. Ф. Кулагин, В. Б. Бобров. 12-ги автобаазаның чолаачылары П. И. Барабанов, А. С. Завалин, И. П. Костицын алар тоску беш чылда боттарының хууда планныг онаалдаларын үш чылда чедишкиннинг дооскап, амгы үеде келир онгу беш чылдың улуунде ажылдап турар. Коммунистиг күш-ажыл коллективтериниң болгаш шалыпчыларының 8-ки хоорай следунуң киржикчилери беш чылдың ол шалыпчыларынга байыр чедиргеп.

ЧУРУКТА: тоску беш чылды баштай доосканнарга шөнерлерниң чечек тывыскан соонда.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СОВЕТ-СИРИЯ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДООЗУЛГАН

Апрель 12-де, Кремльге СЭКП ТК-ныҢ Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң, СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның, СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы А. Н. КосыгинниҢ болгаш Араб социалистиг чаартылга партийиҢ Чиңгине секретары, Сирия Араб РеспубликаҢыҢ Президентизи Хафез Асадтың аразында чугаалажыышкынар доозулган.

Найырадыг совет-сирия харылзааларны улам ыңай хөгжүдериниҢ айтырыгларының талазы-биле, а ол ышкаш делегейниҢ чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналга солчуушкупнарын уламчылаан.

Израильдың чагырыкчы белүктериниҢ агрессивтиг арга-хевирлерин, Сирияга болгаш Араб Республикаларының ЕгипеттиҢ Президентизи Анвар Садатка болгаш оларны деткип турар ёскүлерниҢ буруузу-биле тайбыныҢ херээже айыылдыг дүшүүргүүт чорук хевээр артып турар Чоокку Чөөн чүкте байдалче онза кичээнгейни угландырган.

Чоокку Чөөн чүкке быжыг болгаш чөптүг тайбыныы чедип алырынга күжениишкиннерни моон соңгаар-даа үндүреринге боттарының шиитпирлиниҢ талазар чаңгыс үн-биле бадыткаан. Ындыг таарыштырылганың үндезинги болза экелеттиргеп бүгү араб девискээрлерин хостаары, Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелериң хандырары болур.

Совет-сирия кады кылган медеглелди хүлээп алган, ону парлаар.

Чугаалажыышкыннар чүректиг ханылыынан. бот-бодуң билчириниң байдалынга эрткен. (СЭТА).

ЧЫЛЫГ, НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

Араб социалистиг чаартылга партияның Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад апрель 12-де СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиумунга болгаш Совет чазакка алдар кылдыр артенги шайлалга эртиргеп.

Совет талдан шайлалгага эштер Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиумунуң Даргазының орлакчызы А. М. Клычев, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазының орлакчылары Н. В. Архипов, В. А. Кириллин, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Эвилел СовединиҢ болгаш Националдар СовединиҢ даргалары А. П. Шитиков, Я. С. Насрид-дивова, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниҢ министрлери, күрүне комитеттериниҢ даргалары, албанның өске-дээ кижилери киришкен.

Эртенги шайлалгага Сирияның партия-чазак делегациязының кежигүннери турган.

Шайлалга үезинде Араб социалистиг чаартылга партияның Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад түвө чугаалаан.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный харыы сөс алган.

Эштер Хафез Асадтың болгаш Н. В. Подгорныйның чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Шайлалга чылыг, найыралчы байдалга эрткен. (СЭТА).

БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ ЭРТТИРЕР ДЭЭШ

Бүгү-эвилелдин коммунистиг субботнигин организастап эрттиреринин талазы-биле 8 кижи составтыг район штавын СЭКП райкому-биле райкүүскомнун каттышкан хуралынга эрткен айның эгезинде-ле тургускан. Колхозтарда, совхозтарда, бүдүрүлгелерде болгаш өске-даа организацияларда база ыңдыг штабтар тургустунгулаан. Оларның начальниктеринде нургулайында ажыл-агыйларның удуртукчулары, партия организацияларының секретарьлары томуйлаттырган.

Эрткен үенин дургузунда район штавы дөрт катап хуралзаан. Штабтың ажыл планы бадылаттынган болгаш бүгү ажыл оны ёзугаар чоруп турар. Штабтың хуралынга аныдырал хандырылга комбинадының, № 958 кожуп чоруур механизастаттынган колоннаның, «Тыва сеттелге тудугнук» районда участогунуң удуртукчуларының субботникке белеткел дугайында дынналыгларын алган. Бүдүрүлгелерниң, ажыл-агыйларның удуртукчуларының, партия организацияларының секретарьларының, кодээ Советтер даргаларының хуралын база эрттирген. Штабтың кежигүннери боттарының харыылап турар участоктарынга ийи-ийи катап чедип, субботникке белеткелдин канчаар чоруп турарын хынаан.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге тураскаатказ коммунистиг субботникке бистин районнуң 8 колхоз болгаш совхозу, 20 бүдүрүлгези, 15 школазы болгаш 39 албан организация черлери шупту киржир. Ол хүн 160 автомашина, 210 трактор ажылдаар. Субботникте кылыр ажыл ам тодаратыңган, кымның кана ажылдаары билингир.

Районнуң 458 малчыннары, 328 механизаторлары боттарының участоктарынга ажылдаарлар. Ынчан шык базырынга 62 агрегат ажылдаар болгаш 3000 ажыг гектар черниң шыгын базырар. Оон ынай 320 гектар часкы чер андырылгазын чорудары, 240 тонна минералдыг чемишчидилге төгерп көрдүнген. Кызаның ишчилери апрель 20-де 106 центнер сүт бүдүрер болгаш оон 88 центнерин күрүнеге салар.

«Ленинчи орук», «Бүрен» совхозтарның, «Тинделге», «Октябрь 30 чылы» колхозтарның субботник штабтары белеткелди шупту дургузуп организастап турар. «Ленинчи орук» совхозтан 450 кижи оон хүн ажылдаан, 1080 рубльди бөш чылдың фондузунче шилчидер. «Совет Тыва» совхоз 824 рубльди, «Тинделге» колхоз 993 рубльди, а район төвүнүң бүдүрүлгелери 2700 рубльди шилчидер.

Баштайгы саналгалар-биле алырга, районнуң ажыл-ишчилери 36 мун рубльдин ажылын кылыр болгаш бөш чыл фондузунче 10145 рубльди шилчидер. Ынчан ажылдаар кижилернин саны 7865 чедер. А бо хүннерде субботникке белеткелге холбаштыр пропагаида ажылы хайнышкыныңыг. Коммунистиг субботниктин ужур-дузазының дугайын 190 политинформатор, 300 агитатор чонга тайылбырлап чоруп турар. Бүдүрүлгелерде, чурттакчылыг суурларда, фермаларда болгаш хөө тургыларында кижи бүрүзүн коммунистиг субботникке кыйгырган лозуннар, плакаттар хөй.

«1974 чылдың апрель 20-де коммунистиг субботниктин тинделекчиин» деп вымпелди тургузарының дугайында доктаалды СЭКП райкому биле райкүүском чоокку хүннерде хүлээп алыр. Бо бүгү фактылар каа-хемчилернин коммунистиг субботникке шүдүргү белеткелинин турарын, оны организастыр бедик деңнелге эрттирер дээрин бадылаал турар.

Ш. СЕРЗЭДАР,
Каа-Хем районнуң коммунистиг субботник эрттирер штавының начальниги.

АПРЕЛЬ 20: КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

СОВХОЗЧУЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

Республиканың совхозтарының бүдүрүлге маттыжыышкынының начальнигиниң орнаанчызы, ында «Кызыл субботник» эрттирериниң начальнигни Петр Миронович Киреевбиле бистиң корреспондентивис ушурашкаш, ол хүнге совхозтарның ханчаар белеткенип турарын сонуургап айтырган.

— Бо чылдың коммунистиг субботнигинин бир онза чүүлү болза, ол хүнде бүгү ажылды башкарар улуг совхозтарның директорлары боттары болуп турары — деп, Петр Миронович чугаазын эгелээн. —Оон безин алгаш коогге, субботникке улуг кичээнгей салып турары илден-дир.

Штаб начальнигинин оон ынай чугаалаанындан алырга, бүгү совхозтар ол хүн кылыр чүүлдерин шүүт тодаратпан болгаш республика штавынга дыннаткан. Совхозтардан киирген медээлерни ёзугаар алырга, субботник хүнүнде кылыр ажылдың хемчээли улуг болгаш ажылдаар кижилернин кодуруүшкүнү бедик болуур. Республиканың 35 совхозунуң 17 мун ажыг ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, албан-хаакчылары субботникче үнер. Доктаамал ажылын кылыр кижилер, чижээ, малчыннар ынчан ук ажылын кылыр болгаш бүдүргөн ижинин төлевирин беш чылдың фондузунче шилчидер. Совхозтарның ажыл-ишчилери субботник хүнүнде 43.560 рубльдин ажылын кылыр болгаш оортан 31.660 рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер.

Совхоз ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, албан-хаакчыларының субботник хүнүнде кылыр деп турар ажылы хөй яны болуп турар. Оон төлээргай чижээн чангыс ССРЭ-нин 50 чыл аттыг совхозтан коргузуп болур. Ол ажылагыйның ишчилери мун ажыг кижи субботникте ажылдап үнер. Оларның иштинде 215 кижи часкы хөөу ажылдарынга, тодаргайларга, ыык базырыышкынынга ажылдаар. Хөөу ажылдакчылары ол хүн 538 рубльдин ажылын бүдүрер. Сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары 400 рубльдин продукциязын бүдүрер. Оон өске ажыл-ишчилер түдугларга, сууларының чаагайжыдылгазынга ажылдаар.

Ыраккы Төөру районда «Тоора-Хем» совхозтуң ажыл-ишчилери беш чылдың фондузунга 1300 рубльди шилчидер. Өске-даа совхозтар элээн хөй акша түнүн беш чылдың фондузунче киирер. Өөвүр районда «Торгалыг» совхоз 720, Таңды районда «Шамбалыг» совхоз — 350 рубльди, Каа-Хемде «Ленинчи орук» совхоз 1086 рубльди беш чылдың фондузунга шилчидер.

«Көк-Тей» совхозуң ажыл-ишчилери субботник хүнүнде күш фермазының бүгү орнавазын арыглаар болгаш чугайлаар. Ол ажылды ферманың ажыл-ишчилери субботниктиң күсели-биле халас кылырлар.

Түннелинде Петр Миронович мынча дээн:

— Бо чыл болза, тоску беш чылдың тодаралыкчы чылы. Ынчангаш совхозтар ажылчыннарының субботникти белик кодурлуушкүнүнүг эрттирер деп турары ханы утказыг. Совхозтарның бүгү ажыл-ишчилери күш-ажылчы байырлалдың ол хүнүнде ол күжениишкининг ажылдаар сорулганы салган.

«Кызыл субботник» хүнүнде совхозчу ишчилер бедик будурукчүлүг ажыл-биле бистин Төрээн чуртуң күчү-шыдалын быжыглаарынга улуг салыышкынны киирери чугаажок.

ЧАҢГЫС ЭП-СЕТКИЛДИГ КИРЖИР

Бүгү-эвилелдин коммунистиг субботнигин шалыпчы ёзу-биле төлептиг эрттирер дээш, республиканың бүгү ажыл-ишчилери ол хүн чангыс кижи дег ажылдап үнеринге күженишкининг белеткенин турар. Амгы үеде колхоз, совхозтарда, үлетчур болгаш ажыл-агый, албан черлеринде «Кызыл субботаның» үлүүнге киирип турар баштайгы ажылдар чамдык черлерде база чоруп турар.

Таңды районуң ажыл-агыйлары субботникке утказыптур бүгү кодээ ажыл-агый техниказын бүрүү-биле септеп, хөө турлагларыяче үндүрерлер. Малчыннар кыштың үре-түнелдиг эки доозар дээш күженишкинин уламчылаар.

Субботник хүнүнде С. К. Тока аттыг совхозтан 475 кижи ажылдап үнер, 1325 рубльди беш чылдың фондузунче шилчидерин көрдүнген. Тываның кодээ ажыл-агый дүрзүлга станциязының 868 ажыл-ишчилери субботникке киржир. Олар 2900 рубльдин ажылын бүдүрер. Ол хүн районнуң 5950 ажыл-ишчилери коммунистиг субботникке киржир. Олар иштиин-биле 12.366 рубльдин ажылын бүдүрер.

• • •

Бай-Тайгадан дыңнадыл турарын ёзугаар алырга, «Бай-Тал» совхозтан 307 ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар болган албан-хаакчылар күш-ажылдың ол байырлалының үүнүнде боттарының үлүүн база киирердер. Субботниктиң штавы кылыр ажылды планнап тодаратказ.

Совхозтуң тудугжу бригадазы электри шугуумунуң чагларын болгаш тудуг ыяжын кээш белеткээрлер. Олар 240 рубльдин ажылын кылыр. Даштыг-Тейниң, Туралыгның хойжулары, Хемчик бажында өшкү бригадазының малчыннары болгаш Бичө-Шүйда инек кадарчылары, Бай-Тал ортуман школазының, Бай-Тал кодээ Советтиң коллективтери иштиин-биле 500 гектар тарылга шөлдериниң дажын аштаар. Ол хүн шефчилер Бай-Тал бажының ковүрүүн тудар болгаш Хемчик бажынче малчыннарның аргыжар черн Чиирө-Хем-Аксының ковүрүүнүн септелгезин доозар. Сүүрүнүң чурттакчылары, школачылар суур чаагайжыдылгазынга база киржирлер.

• • •

Ол районда «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының ажыл-ишчилери, школаның 30 кубометр одаар ыяжын белеткээр. 87 кадарчылар боттарының коданнарынга субботниктиң үлүүнге ажылдаарлар. 310 рубльди беш чылдың фондузунче киирер.

• • •

Чоокте чаа Өөвүр районуң «Кызыл туң» колхозтуң комсомолчу-аныяктары малчын Саая Дарыптың кажаазының керженин коптарып аштап бергеннер.

Бо чагааларны редакцияга Таңдыдан А. СЫЧ, Бай-Тайгадан М. КЫРЛЫГ-КАРА, Э. ДИЛЕК, Өөвүрден О. ДАЛБЫЙ олар бижээн.

„КЫЗЫЛ СУББОТАГА“ БЕЛЕТКЕЛДЕР

Бо хүннерде ленинчи субботникке белеткелдер чер болганда хайныышкынныг чоруп турар. Ол дугайында «Шынның» бижикчилери хөй-хөй чагааларны редакцияже бижип турар. Оларның чамдыктарын, моон адаанда парладывыс.

«Кызыл субботага» ыраккы Тожуда «Тоора-Хем» совхозтуң ажыл-ишчилери ыяк белеткеннир, ол хүн кылыр ажылды баш удур тодарадып, күштерни хуваагаан. Малчыннар кажаалардың сентелгезин кылыр, керженин хоорар, сиген шөлдерн аттаар, механизаторлар хөөу ажылынга белеткенир. Совхозтуң салбырларының төптеринге хөй-хөй ажыл-ишчилер одаар ыяш белеткээр ажылга киржир.

Ниитизи-биле субботникке совхозтуң 500 ажыг ажыл-ишчилери киржир, 4000 рубльдиң үүлезин бүдүрер, оон 1300 рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер.

В. ТАМДЫЙ-ООЛ.

• • •

Тарваган Таңдыда «Шамбалыг» совхозтуң бүгү ажылчыннары «Кызыл субботада» чаңгыс ап-сеткилдиг организастыг үнерин шинтирлээн. Ажыл-агыйның ыяк-бүрү адырларынга ол хүн 450 ажыг кижи ажылдаар болгаш будурген үүледен 950 рубльди беш чыл фондузунга киирер. Амгы үеде коммунистиг субботникке белеткел ажылдары коллуунда дооступ турар.

А. КААДЫР-ООЛ.

• • •

Улуг башкывыс Владимир Ильич Ленинниң ады бүгү күш-ажылчы кижилерге ынаш, бистиң колхозчуларга база-да аажок эргим болган хүндүлүг. Башкывыстың болгаш баштыңчывыстың төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл ооргаа турасказаган коммунистиг субботникке бистиң Эрээнде «Мөрен» колхозтуң ажыл-ишчилери онза идепкейлиг киржирин шинтирлээн. Ол хүн ажылдаар черлерин бригадалар, участоктар, бөлүктер аайы-биле хуваагаан.

Субботникке белеткелдерин партия организациязы, көөс Совет, колхоз баштаар черн болган хөй-нимти организациядары нимти күш-дыка чорудуп турар. Баштайгы саналга-биле алырга анаа 400 ажыг кижи ажылдаар, колхоз будурүлгезиниң яяны-бүрү участоктарынга, суур чаагайжыдылгазынга оларның будурген ажылынган 439 рубльди беш чыл фондузунче шилчидер.

И. БААЗАН.

• • •

Ыраккы Өөвүрүүң «Торгалыг» совхозунуң малчыннары, тускай артемнигерн, суурларда албан-хаакчылары болгаш школаларның өөренникчилери «Кызыл субботага» эн идепкейлиг киржип, ол хүн 2420 рубльдин үүлезин будургеш, 720 рубльди беш чыл фондузунче шилчидерин шинтирлээн.

Ол хүн кылыр ажылдарның хемчээли биче эвес. Оларның чамдыктарын айтырга мында: Чөөа бажында чайлагга хөй кыргыыр пунктуну тудар, Чаа-Суур салбырында буга казар. 900 тонна силос салыр онгарны казып, тудар болгаш өске-даа ажылдарны кылыр.

Т. ДАМБАЖЫК.

• • •

Каа-Хемде «Ленинчи орук» совхозтуң партия организациязының ажык хуралынга апрель 20-де болур ленинчи субботникти бүгү талазы-биле организастыг бедик деңнелге эрттирерин шинтирлээн, будурүлге участогу бүрүзүнге ону эрттирер түскай болүүтерни, командирлерни тургускан. Ол хүн анаа киришкен ажыл-ишчилериниң будурген үүлезинден киирер 1086 рубльди шунтуаун беш чыл фондузунче шилчидерни дугурушкан. Ынчангаш бо хүннерде анаа белеткелдер дооступ турар.

М. ЛАМА.

КОМСОМОЛЧУ СОРУК

ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге тураскаатказ комсомолчу субботник чоокта чаа Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларынга, будурүлге черлеринге организастыг артекен. Комсомолчулар болгаш аныяктар ол хүн ажыл-агыйның яяны-бүрү адырларынга ажылдаан.

Олар ынчан малчыннарның кыштагларынга барып, кажаалар ишти коптарар, септелге кылыр ажылдарга киришкен болгаш школаларның, клубтарның, культура бажыннарының, библиотекаларның одаар ыяжын-даа белеткээн. «Алдан-Маадыр» совхозтуң комсомолчу-аныяктары 100 кубометр токпак ыяшты белеткээн. СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозка 300 ажыг метр черге нотаа кажаазын аныяктар тутнан. АТБ, автобаза коллективтериниң комсомолчулары будурүлгеге ажылдаан. Чадаананың суггарылга системазының эргелелиниң аныяк механизаторлары керээлиг ажыл-агыйларынга барып, бута назарынга киришкен. Чадаана эмнелгезиниң комсомолчу-аныяктары тудугга ажылдаан. Ол хүн 50 ажыг тонна демир-дести чыгаан.

Субботник хүнүнде СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Сүт-Хөл», «Алдан-Маадыр» совхозтарның, автотранспорт будурүлгезиниң, район эмнелгезиниң, автобазаның комсомолчулары болгаш аныяктары иденкейлиг ажылдап, хөй үүлени будурген. Ынчан кылдыгган ажылдан ниитизи-биле 1285 рубль районнуң комсомол организациязының ачар санынче шилчиттингеп.

М. СЕВЕН.

Шалыпчы иш болур

— 500 ажыг тараажылар болгаш малчыннар, механизаторлар болгаш албан-хаакчылар, суурларның чурттакчылары коммунистиг субботник хүнүнде шалыпчы ижин коргузер — деп, Каа-Хем районда «Тинделге» колхозтуң доргазы эш В. Рыжов дыннаткан.— Механизаторлар ол хүн бир мун га черниң шыгын базырып, бедик будурүкчүлүг ажылдаарын хүлээнип турарлар. Чөлаачылар хөө турлагларынга үредин болгаш мал фермаларынга мал чеми чедирип, ниитизи-биле 70 тонна чүүк сөөртүр. Хойжулар, кадарчылар боттарының харыысалгалыг хүлээлгелерин күүседип, ол хүнүнүң ажыл төлевирин беш чылдың фондузунга киирер. Албан-хаакчылар, школачылар болгаш суурнуң өске-даа чурттакчылары чаагайжыдылга ажылынга киржир.

Шалыпчы ажылды чедишкининг эрттирер сорулга-биле оны баш удур планнап алган болгаш техниканы белеткеп алган.

М. МАКАРОВА.

Күш-ажылчы байырлалга

Тоора-Хем. (Радио-биле). Районнуң ажылчы чоннары Бүгү-эвилелдин чаңгыс болган коммунистиг субботнигинге бүгү талалыг белеткенип турар. Субботник эрттирериниң район штавы бүдүрүлгелер ажылчыннары, совхозтуң малчыннары, механизаторлары, тудугжулары, кодээ ниителигенин болгаш школачылар апрель 20-де бедик будурүкчүлүг, доду күш-биле, шалыпкын ажылдаарын чедип алыр дээш, амдыгаатын эгелеп бүгү ажылдарның хевирлерин, хемчээлин тодаратказ. Ында көрдүнүп турары болза:

Будурүлгелер коллективтери боттарының участоктарынга, цехтеринге, бригадаларынга, совхоз ажылчыннары фермаларга, механизаторлар техника септелгезинге тус-тузупла ажылдаары көрдүнген. Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының Ырбанда участогунуң коллективи ыяш белеткеп, ону аргадан салдадыр черге сөөртүп ажылдаар. Анчылар, балыкчылар, часкы балык тудуушкүнүн чорудар. Район төвүнүң албан-хаакчылары болгаш суурларның көл ажылда хаара туттунмаан чурттакчылары эмнелге, школа болгаш культура албан черлеринге одаар ыяш белеткеп, тайга үшер болгаш ону сөөртүрүн организастаар. Школачылар болгаш башкылар чаагайжыдылга ажылынга киржир.

Субботникке киржир техника, транспорт белеткелин хынаары планнаттынган.

Ниитизи-биле «Кызыл субботада» кылдыгган ажылдарның түүү — 5 мун ажыг рубльди шилчидер.

А. ПАНКРАТОВ.

Белеткел доозулган

«Тыва көдээ тудуг» трестиң Туранда ыяш белеткээр пунктуунуң коллективинде «Кызыл суббота» эрттирер штаб апрель 20-де кылыр ажылдарны тодаратказ, ол хүнүү күш-ажылдың байырлалы болдурар дээш шинтирлээн.

Субботник хүнүнде ыяш белеткекчилери тайгага ыяш белеткээр, ону чөлаачылар сөөртүп хүлээр. Кескен ыяштың будуун пунктуунуң албан-хаакчылары болгаш техниктиг ажылдакчылары аштап, бөлүп, эрттедир. Пилорама — планныг онаалдазын 129 хуу күүседип алган. Белеткээш, сайгарган продуктуларының ассортиментизи-даа эки: согуна, ногаан сыптыг согуна, дузаан огурецтер, помидорлар, капуста, яблоктар, апельсиннер, лимоннар, картофель дээш оон-даа өске.

Ол эки көргүзүг чүүнүң ачызында чедип алдынганы? Маңаа бир мындыг фактыны баштай көргүссе чогуур: Садыг министерствозунуң баазазы эрткен айларда Саян ыңдында Ермаковскиден, «Сибирь» совхозтан 300 тонна картофельди садып эккелгеш, сайгарган, Шушенское-биле Абаканның аъш-чем садыындан 20 тонна согунаны эккелгеш, магазиннерже чоруткан. Кызыл хоорай Советиниң «Кара-Хаак» совхозу 700 иг ногаан согунаны дужаган. План күүседезинге ол черлерден киргилээн ногааны, картофельди кадагалал-даа чокка дарый сайгарганы уяуг рольду ойнаан.

Тываның стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле курнадзор лабораториязы чоокта чаа ол баазада продукцияның канчаар кадагаларының турарының болгаш шынарының талазы-биле хыналданы чоруткан. Ында кадагалал стандартының нормалары сагыттынмайн турарының фактылары бар.

Картофельди эп көрээли. Ону мында шыгжап кадагалаан черден садыг-магазиннерже чорударда, ылгап, аңгылап турза-даа чыдаазы, үрелгеннери бар болуп турары илерээн. Стандарттың негелдезин ёзугаар хыналдага киргеи картофельдиң үрелгени 16 хуудан улгатпас ужурлуг турда, ынчан оон 24 хуузу ирээн болган. Стандарт ёзугаар магазиннерже чорудар ыылдыр белеткээн картофельге үнүштүң кандыг-бир аарыынга алыскан үрезин турбас турда, ынчан хынаан картофельдиң 17,2 хуузу аарыг болганы илерээн. Ынчангаш мында картофельдиң кадагалалы багай дээрзин ол факт бадыткап турар.

Абаканның садыг баазазындан киргеи сөгунаның шынары багай таварылгалар база бар. Норма ёзугаар ыңдыг согунаның 10 хуузу сывы үнүп турар болза ажыбас, а ынчан хыналдага киргеи согунаның 15 хуузу шак ыңдыг янзы-биле үрелип турар болган. Согунаярның аразындан доңуп үрелгеннерин үргүлчү арыглап, аштап турар ужурлуг турбуже, хыналдага киргеннериниң аразында ыңдыг согуналар база бар болгулаан. Доңган согуна ынчан 5,3 хуу, а сөрттап ыаан ыңдыг ногааның безин 2,1 хуузу доңуп, үрелген болган.

Бо салбырның ажылдакчыларындан баазаның удуртукчуларының нөшкак негелделиг болуп келгенин ыңдыг четпестер бадыткап турар. Чижээ, температура чүрүмүн сагывайн турарын чүгле оон-биле тайылбырлап болур. Картофель шыгжаар складтарның температуразы норма ёзугаар тиктен казыыр 2 градус чедир болур ужурлуг турда, чамдыкта ол 7 градус чедир чылый бээр турганындан үрелбес аргажок. Ол картофель кадагалаар черлерниң ол-шыгы база нормадан ажыг болуп турар.

Садыг баазазында ногааларны болгаш картофельди шыгжап, кадагалаарының ниити чүрүмнарын база сагывайн турар. Чижээ, картофельди-даа, ногааны-даа складтарга үр чыттырбас, ону орта тургузарының хуусаазы бар болгай. Ону барымдаалавайн үр чыттырганындан үрелир чоруктар кайы хөй. Оон ыңай оларны чыыл салырының чаңгыс аай негелдезин мында барымдаалавайн турарындан аразы сырый болгаш, агаар эртпес, оон үрелир таварылгалар бар.

Сайгарып турары продукцияның шынары, оон кадагалалын бедик деңнелге тургузар дээш демиселди кошкатпаан болза, бо коллектив боттарының мурнунда тургустунган сорулгаларны күүседир талазы-биле моон-даа эки көргүзүглерни чедип ап болур турган ийик. Садыг министерствозунуң баазазы ышкаш мындыг организацияларга будурүлгечи чугула көргүзүг сайгарыпта планы болгай. Бир эвес үстүнде айыттынган четпестерни ой-шаанда эдип ап, моон соңгаар ыңдыг чүүлдер үнүп келбес ыылдыр баш удур хемчеглерни дарый ап чорудар болза, баазаның ажылдакчыларына эки көргүзүглерни чедип алырының ажыглаттынмайн турар нурлавырлары ол деп санаар хөрек. Оон чурттакчы чоннуң чугула хереглелдерин хандырарынга уяуг идиглиг болуру чугаажок.

Л. БИЧЕ-ООЛ,
Тыва курнадзор лабораториязының стандарттар талазы-биле инженери.

Шынар—кол чүүл

ТҮҢНЕЛ ООН-ДАА ДЭЭРЕ БОЛУР ТУРГАН

СССР-ниң Дээди Совединиң Национaлдар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыжымын Национaлдар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының бирги хуралы бүрүнгү хун Москвага болган.

Бүгү чүрттаазында миңаан, Россия Федерациязында эрелээн соңгулда кампаниязы бо чылын кайгамчыктыг уеде болуп туварын хуралды алдын тура, комиссиениң даргазы А. В. Виноторов демеглээн. СЭКП ТК-ниң декабрь (1973 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге, СЭКП Топ Комитединиң партинга, сөвет улуска Кыйгырыынга харыы кылыр совет кижилер 1974 чылдың, тоскү беш чылдың дөртку, тодарадыкчы чылының планнарын болган социалистиг күлээлелөвин хүүсээ бетинге доллур бава ажыр күүсеглер дээш демиселги чер болганза калбаптнаан.

Амгы соңгулданың кол онзагай чүүлү чүл дээрге, бо соңгулда СЭКП-ниң тоогулут XXIV съезжизинниң соонда ССРЭ-ниң Дээди Совединге баштайгы соңгулда болуп гурарыныз болуп.

Съездиниң шиитпирлерин күүсетиишкен, ооке-даа эвилеллешкен республикаларның ышкаш, Россия Федерациязының ажылчы чонвары Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле экономиканы болган культураны хөгжүзеринге, улустуң чаагай байдалын бедидеринге улуг чедиишкиннерни чедип алган. Ол чедиишкиннер чүүтүн бүдүрүкчү күштерин улам водуреринге, социалистиг демократинны бүгү талаллыг чечектелдиреринге, шиитпилел амыдыралының бүгү талаларынга болган күүзе херектерин эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарның чөрээлүмчү шиитпиргезин узатгырарынга тодарымчалыг байдалды тургузарын ханыпрган.

Коммунизм тургузуушкунунга тодарымчалыг байдалдарны ханыпрарынче, удуставның тайбыны болган айыыл чок турар чөрүүн быжыглаарынче үгленнер сезиниңи ажылдал кылгаан. Тайбың программазын бөстандырар талазы-биле РЭКП Топ Комитединиң, соң Политбюровунуң болган Леонид Ильич Брежневтиң шүүт бодунун идепкейлиг болган үреттүнделиг ханшкы политиктиг ажыл-чөрүдүлгазын совет кижилер чаагай сеткил ханышкын, өөрүп четтирикшкинниле демеглеп турар.

РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының сөрүүлдәлериниң дугайын эш А. В. Виноторов чугаалаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында Дүрүмге Национaлдар Совединге соңгулда үезинде чайгылыш чок күүсеглериге хайгаралды бөстандыраринның эргежок чугулазынче ол онза кичээнгейни үгленгирган.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. П. Нөөлөв комиссия херээлиг ынналдыг кылган. ССРЭ-ниң Дээди Совединниң тоску чыжымының соңгулдазы болдуру-биле холбаштыр Россияның автономнуг республикаларында, крайларында болган областарында чөрүттүнган ажылзын тугайын ол чугаалаан.

РСФСР-ниң деңмократтиг Эвилел Совединге соңгулда талазы-биле 423 соңгулда округун болган Национaлдар Совединге соңгулда талазы-биле 243 соңгулда округун тургускан. РСФСР-ниң Национaлдар Совединге соңгулда талазы-биле соңгулда комиссиязының РСФСР-ниң Дээди Совединниң Президиумуну баштаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында Дүрүмге дуунтур комиссияларның составына хөй-ниитин организациялардың, ажылчы чонвар иитилелдерининг болган коллективтеринин төлээлекчилерин депгиирлеп.

Россия Федерациязының бүгү автономнуг республикаларынче, крайларынче болган областарынче ССРЭ-ниң Конституциязын парлаан брошюраларны. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда Дүрүмүн чөрүткеп. Айыттынган литератураны РСФСР-ниң автономнуг республикаларында болган автономнуг областарында чүрттаан улустарның 31 чылында парлаан.

ССРЭ-ниң харылзаа министерлиниң оралакчызы В. И. Глинканың, РСФСР-ниң Министерлер Чөвүзелиниң Ном үнүүрер чергелеп, полиграфия болган ном садыының херектериниң талазы-биле күүтүп комитединиң даргазы Н. В. Свиридовтуң, Совет Армиязының болган Шериг-Далай Флотунуң Политиктиг коя эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы Н. А. Начинкинниң илеткелдерин комиссия ыннаан.

Национaлдар Совединге соңгулда талазы-биле соңгулда комиссиязы ажыл планын, чарыгаалар сметазын бадылаан. соңгулда комиссиязын тодарыштыр тургузар болган ханыпрар дугайында. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда беледелиң чер-черге барып ханыпрары-биле комиссия кежигүнерин командировкаларын дугайында айтырыгларны көргеп.

Ол айтырыглар талазы-биле ыннаңгыларны РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы А. П. Бирюкова, соңгулда комиссиязының секретары И. А. Петровичев кылган. Айтырыгларны чугаалаарынга соңгулда комиссиязының кежигүнери В. И. Воротников, А. И. Поманшкин олар база киришкен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыжымын Национaлдар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының баштайгы чүралынга албанның ооке-даа кижилери, парлалганың, радиодун болган телевидениениң төлээлекчилери база олурушкан.

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ РСФСР-НИҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНДА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национaлдар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының турар адреви: Москва хоорай, Марис проспентизи, баңзың 22/4, бирги подъезд. Телефон: 202-73-60.

Апрель 12-де Совет Армиязының Топ театрынга Москваның ажылчы чоннар төлээлекчилериниң болган пайысылал гарнизонунуң лайынчыларының Космонавтика хүүнүнге уреткаткан байырлыг хүрээлээ болган.

Хуралдың президиумунга — эштер А. А. Гречко, П. И. Демичев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, СЭКП-ниң Топ ревизия комиссиязының даргазы Г. Ф. Сизов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Даргазының оралакчызы Л. В. Смирнов, ССРЭ-ниң министрлери, шеригниң коску начальниктери, партия, совет болган хөй-ниитин организациялырының харыысалгалыг ажылдакчылары, эртемденнер, космонавтылар, космос техниказының тургузукчулары, пайысылал будурулгелериниң мурнакчылары олурган.

Хуралды Моссоветтиң күүскомунуң даргазының бирги оралакчызы В. П. Исаев ажыттаан. СЭКП ТК-ниң Чингине секретары Л. И. Брежнев башталыр СЭКП ТК-ниң Политбюрозунуң составын хүндүлүг президиумга чангыс эрсекил-биле соңгаан.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры академик Б. Н. Петровка сөс бергеп.

Совет Улустуң кайгамчыктыг оглу, коммунист Юрий Гагарин бодунуң тоогулут ужудушкунун кылган, кижи төрелгеениниң космосче оруун ажыттаны дүнеэректиг хүнүң чыл санында-ла апрельниң 12-де саптын, демеглеп турар бис деп, эртемден чугаалаан.

Бо чылгы байырлал — бистиң чүрттувустуң дээш эртем албан чери болур ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының 250 чыл ою-биле холбашкан деп, ол уламчылаан. Сайзырангай социалистиг иитилелдиң амыдыралынга болган ажыл-чөрүдүлгазынга эртеминиң роли улгадып турарын совет хөй-ниитин бо кайгамчык хүннерде демеглеп турар.

Академик Петров Айның болган Марстың кырын совет автоматтыг станцияларның шинчилеп турарын, ол шыкаш космосту шинчилээринге эртемденнериниң болган специалистернин кады ажылдажылгазының калбарып турарын чугаалаан. Космосту шинчилээр талазы-биле совет-француз, совет-америк специалистернин чедиишкинниг ажылдап турарын ол демеглеен.

Ракета-космос эртеминиң болган техниказының талазы-биле үре-түнелиг ажылдазарынга эргежок чугула тодарымчалыг байдалларны тургузуп, улуг кичээнгей болган сагыш салып турары дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Топ Комитединге, СЭКП ТК-ниң Политбюрозунга база СЭКП ТК-ниң Чингине секретары Л. И. Брежневке чүрөткөн ханызындан өөрүп четтиргенин совет эртемденнер, инженерлер, конструкторлар, техниктер, ажылчынар, космонавтылар шиитпилел турарын Петров демеглеен.

Бүгү совет улус-биле кады пайысылалдың ажылчы чонвары космоска чедип алган үнелелгелерге өөрүп, алдарлыг ужудукчу-космонавтыл а р га, эртемденнер, конструкторлар, техниктер, инженерлер, ажылчынар коллективтеринге изиг байыр чедирип тур деп, Ленинчи комсомол аттыг автозаводтуң фрезеровщиги, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы В. Н. Карпов хуралдың илдиринден чугаалаан.

Индирге — ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, Совет Эвилелиниң Маадыры А. В. Филипченко. Ужудукчу-космонавтыларның болган космосче ужудушкуннарыны белеткеп база чөрүдүп турар специалистерни даскаанын ёзугаар ол Космонавтика хүүнү таварышкыр Москваның ажылчы чоннарынга, пайысылал гарнизонунуң лайынчыларынга чүрөткөн ханызындан байыр чедирген.

Совет Эвилелиниң хамаатызы, коммунист Юрий Алексеевич Гагаринниң «Восток» деп космос корабли-биле бомбурзекти долганнар тоогуде бирле дугаар ужудушкуну бойдустуң кужун кижиниң тинлээнниң символу, эртем болган техниканың кайгамчык чаалап алыышкыны, кижиниң угаан-медерелиниң байырлалы болган деп, космозаан демеглеен.

Совет космонавтика болуп хөгжүдээнинге чаа үе-чаазынга турып турар деп, А. В. Филипченко түнелиниң чугаалаан. Ам чүүлүл түнелге болза чүгле ужудушкун эвес, з эртем болган техникага ажыктыг түнелдер болур. Космоска бистиң түнелгевис бүгү совет улустуң тинлелгезин. Ол тинлелгелерни Чергe ажылчын ангыным, көрөө ажыл-агыйның интеллигенциязының, интеллигенциязының маадырлыг күш-ажылы-биле кадыын турар. Тоску беш чылды хууссаа бетинге күүсеглер дээш социалистиг тарыштың түк тулукчулары — төрөөн пайысылалның ажыл-ниичилериниң аддарлыг херектери бистиң өөртүп турар. Сагыш-сеткилдиң ханыпрыын оларга четтирдиниз деп чугаалаан турар бис! Космосче чаа-чаа старттарынын болган чаа-чаа ажыпыыжыпларының үндезини — бистиң маадырлыг улузувустуң күш-ажылчы чедиишкиннериниле.

Хуралдың киришкилери СЭКП Топ Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болган ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниге байырлыг чагаалы үлүг сөөрүк киришкин-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

КОСМОС ШИНЧИЛЕКЧИЛЕРИНИҢ БАЙЫРЛАЛЫ

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

А. А. ГРОМЫКО ВАШИНГТОНДА

ВАШИНГТОН, апрель 12. (СЭТА). КНО-ниң Кол Ассамблеязының тускай сессиязының ажылында киржип турар, СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко Вашингтонда чеде берген.

ВАШИНГТОН, апрель 12. (СЭТА). СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко ол хүн Ак бажыңга АКШ-тың Президентизи Р. Никсон-биле ужуражышкынын кылган.

Совет-америк харылзааларның кол-кол айтырыгларының болган делегейниң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оннал солчуушкуну беседа үезинде болган. Президент Р. Никсонуң Совет Эвилелиниге ам келир деп турарынга хамаарышкан айтырыгларны база чугаалашкан.

Ажыл-херекчи болган конструктивтиг байдалга эргеп беседага АКШ-тың күрүне секретары Г. Киссинджер болган ССРЭ-ниң АКШ-та элчизи А. Ф. Добрынин база киришкен.

Кол Ассамблеяның тускай сессиязында

НЬЮ-ЙОРК, апрель 12. СЭТА-ның корреспонденти Ю. Романцовтуң дамчыдып турары болза:

КНО-нуң Кол Ассамблеязының VI тускай сессиязынга киржири-биле делегейниң бүгү районнарындан келген төлөдекчилер делегейниң амгы экономиктиг байдалынга болган хөгжүп турар чүрттарда бергелерни ажыл эртеринин оруктарынга хамаарышыр боттарының бодалдарын илередирин уламчылап турар.

Сессиянын киржикчилери ЧССР-ниң даштыкы херектер министри Б. Хнеупектиң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан. Чиг-эт болган хөгжүлде айтырыгларын Чехословакияда канчаар шиитпирлеп турарын ол чугаалаан. Бо айтырыгларны деп эргелиг, бот-бодунга тодарымчалыг делегей кады ажылдажылгазынга үндезилеп. бүгү чүрттарның эрге-ажыын барымдаалап чүрттарның иитилел тургузуу болган экономиктиг хөгжүлдезиниң денилелин барымдаалавайн комплекстиг шиитпирлээр ужурлуг деп, ол демеглээн. Бо тодарылгада экономиктиг холгаарлаашкынны шуут болдурбас керек, бойдус курлавырларынга национал суверенитетниң делегей принцивин барымдаалаар, ол дээрге чүрт бүрүзү даштыкы монополияларны национализастаар, ооң ажыл-чөрүдүлгазынга контрольду тургузар дээш ол деп, министр чугаалаан.

Делегейде дүшкүүрдүг чөрүкту чавырыыдыларынга болган эргилде делегейге бүгү талалыг кады ажылдажылганы чөрүдарынга. ооң иитилде экономиктиг кады ажылдажылганы чөрүдарынга тодарымчалыг байдалды тургускан деп. Чехословакияның даштыкы херектер министри чугаалаан.

Эвилелдиң күүсекчи хуралының даргазының оралакчызы. Югославияның даштыкы херектер талазы-биле эвилел секретары М. Миянч сессияга чүвө чугаалаан. тускай сессияның чедиишкинниг амыдыралының үндезинин наяа-даа каттышпаан күүгүнелер болган чазактар башкынарының IV конференциязы тургускан. ол конференция болза делегейниң экономика системазының кризизин колониализмниң болган неоколониализмниң артышкынынары, бир улустарны өске улустарның империалистиг дарлаашкыны болдурган деп демеглээн. Бо байдалдан үштынар-да экономиканың амгы харылааларын эде көөр.

Хөгжүп турар адаан каш чүрттарның — Гвинеяның, Тунистиң, Габонуң, Гамбияның төлээлекчилери Барының чүкке чоокта чаа болган акша-валюта кризизинче кичээнгейин үтландырган болган ол чорук Азияның, Африканың болган Латин Американың улустарынга чаа ядаралды тавариштырарының үндезини болган деп демеглээнер. Акшаның үне чок болу бээринең ол улут чалгы сайзырангай болган хөгжүп турар чүрттарның арагында улам үлгатырган деп, Тунистиң даштыкы херектер министри Х. Шатти айыткан.

Даштыны монополияларның үүтөшкининден хостылар төлөдө, хөгжүп турар чүрттар оларның ажыл-чөрүдүлгазына шынгыы контрольду тургузар болган оларны экономиканың ноя адырларындан чайладыр ужурлуг деп, Гвинеяның даштыкы херектер министри Ф. Сиссоко медеглээн. Чогум-на харын монополиялар колониализм эпохазының үезинде бодунун түрүжүн быжыглап алган. ооң соонда экономиктиг дарлаашкынны кылып келген. хөгжүп турар чүрттарда тургустуна берген амгы байдал дээш харыысалганы олар хүлээр ужурлуг.

Гавананың порту — Кубаның далайже кол хаалгазы. Ында ажыл-ниң дүн-хүн-даа чок хайнып турар. Бүгү-ле чүүрер-дүжүрер ажылдарны механизастаарының деңнелп үргүлчү бедип турар апарган. Кубаның порт ажылчынары судноларның чүгүн дужуруп-чүдүреринің ажылдарын шалыпчын кылыры, парттуң ботүнезин чиңгедирп дээш демисежип турарлар.

Ол портка аңгы-аңгы чүрттарның суднолары улам хөй-биле кээп доктаап турар апарган. Эң ылангыя Совет Эвилелиндең болган ооке-даа социалистиг чүрттарлан баар судноолар дыка хөй боол турар.

ЧҮРУКТАРДА: порт ажылчыны Освальдо Хосе (солагай талазында); «Клара Цеткин» дээр совет судноюун чүгүн дужуруп турары.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

БЕДИК ҮНЕЛЕЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). «Израильдың эжелеп алган араб девискээрлерин хостаары дээш империализмге болган сионизмге удур оларның демисезин детпин турар Совет Эвилелиниң туруккун араптар бедии-биле үнелеп турар» деп, хөй-ниити ооку болган политиктиг ажылдакчы, парламентинин депутады, Ливан республиканың премьер-министри чораан Рашид Караме СЭТА-ның корреспондентизиге берген интервьюзунга медеглээн.

Араб бүгү күрүнелериниң улустары Совет Эвилелин болган социалистиг кады ажылдажылганың ооке-даа чүрттарыбиле найырлды база кады ажылдажылганы быжыглаар болган хөгжүдер дээш чүткүп турар деп. ол демеглээн. «Ылгалданың кадыг-берге хүннеринде оларның талазынга турган кижилерни арабтар үттүп шыдаваа» деп. Р. Караме чугаалаан.

Израиль агрессиязының ужукталарын узуткаар дээш. Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелерин катап тургузар дээш араб чүрттарның ажыл-чөрүдүлгазын чалгыс аай тавариштырарының чугулазын Р. Караме демеглээн.

КУДР-НИҢ ХОВУЛАРЫНДА

ИХЕҢЬЯН. (СЭТА). Чеэкы бо хүннерде рис рассадазын остүрер талазы-биле ажылдар КУДР-де доостун турар. Бо культураны эртеп чылгыындан дыка хейң тарыыр. Шоолуг эвес ле эрттерге-де тараачын ходдарның мнаатыдыл-биле ажылдап кылган шөлдерине норааи үнүп өзүп үнер.

Ыланғыя чүрттүң мурнуу талазында районнарда ажыл хайынмаан. Республиканың рис тарыыр эң ноя черлериниң бирээзи — Мурнуу Ихеньян можунуң ажыл-ишкилериң хүн санында-ла будун чартык-ний нормазы күүсединп турар. Можунуң чамдык кооператорлары рассада тарыыры ооскан.

«ПОЛЬШАГА КЫЛГАН»

ВАРШАВА. (СЭТА). Польша Улус Республика чиик үлетпүрүнүң кылыгларын Совет Эвилелиниге хейңу садып турар. Чижээ, Польша Совет Эвилелиниге ишкилер, дашгыны хеп садар талазы-биле ийнги черде турүп турар. Ол бараанынарны чыл санында-ла (30 миллион рубльге садып турар.

Нес үзетпүрү, янаы-бүрү пестерни база хейңу садып турар. Совет Эвилелиниң дашгыкыдан садып ап турар пестеринең 34 хуузу Польшаныы. Сөөдгү чылдарда дүктеп кыгаи пестер садар талазы-биле (Совет Эвилелиниге) Польша бирги черже үнген. Эрткен чылын Совет Эвилелиниң хоорай, суурларының магазиниери Польшадан 10 миллион эш янзы-бүрү хевирлиг ишиктерни алган.

ОРУС ДЫЛГА СОНУУРГАЛ

БАГДАД. (СЭТА). Ирактың аныяктары орус дылды болган литератураны өөренирине улуг сонуургалды болдуруп турар. Багдад университединде он чыл бурунгаар тургусқан орус дыл кафедразында 300 хире студент өөренип турар. Ол кафедра Ирактың Совет Эвилели-биле кады ажылдажылгазын боттандырын турар дыка хөй албан черлериниге болган организацияларынга ажылдаар специалистерни белеткээр. Кафедрада башкыларның хөй нуруузу — ССРЭге дээди эртем чедип алган ирак кижилер болур.

ИЗРАИЛЬ ЧАЗАК ДҮШКЕН

ПАРИЖ. (СЭТА). Израиль кнессет (парламент) премьер-министриң албан дужелдызын Г. Меирниң дүжер дээнин хүлээп алган. Израильдың президентизи Э. Кацир министрлериң чаа кабинединң тургузары-биле парламент депутаттарының бирээзинге айтыышкын бергижеге чедир Г. Меирниң чазаа бодунун хүлөлгезин күүседир. Президент бо айтырыг талазы-биле парламентарий политиктиг партияларының удуртукчуларыбиле консультация кылыр.

Ынчангаш эртеп чылдың октябрь дайынының түнелинде болу берген политиктиг кризис улам ханы чазаже киргени ол-дур. Сионизм удуртукчуларын амитирисчи дайынзырак политиказы ол кризисти болдурган.

АТ САЛГАН

ДЕЛИ. (СЭТА). Ийи чүрттарның дашгыкы херектер министрлериниң арагында болган ужуражышкынының түнелелериниң дугайында индий-пакистан кады кылган дыңнадыгга ат салгышкыны болган. Боттарының арагында бар чөрүдүлгө айтырыгларны 1972 чылда Симлаге чаргеп кергээге дүүштүр тавариштыр шиитпирлеринге ийи чүрттарның шиитпирлиин кады кылган мелегледе айтып турар.

Ийи чүрттарның арагында почта, телеграф харылзаазын болгаш транспорт артыжылгазын чүгээлажыр айтырыгларны чөөкку уеде эгелээр дел турарын медеглелде база айыткан.

Индияның болгаш Пакистанның арагында ийи талалыг харылзаалар дугайында дугуржүүлгага ат салган, ону ёзугаар 1971 чылда болган чөрүдүлгө үскүлежиишкинниң мурнуда кайы-бир таланың девискээринге берген хамаатызы кижилерни удур-дедир чалдыржырын көргеп.

ДУГУРЖҮП ШЫДАВААН

КОПЕНГАГЕН. (СЭТА). Анаа, Марселборг деп ордуга, «ишити рынокту» беш чүрттарның сан министрлериниң болгаш национал банкыңар директорларының хаалгыг хуралы болгаи. Хуралдың киржикчилери — ГФР-ниң, Бельгияның, Голландияның, Данияның болгаш Люксембургтуң төлээлекчилери — «ишити рынокта» сан-хөө талазы-биле болу берген чөрүдүлгелерни ажыл эртер талазы-биле тодаргай хемчегдерни дугуржүп шыдавааннар.

Беш чүрт акша-сан-хөө харылзаларының талазы-биле амгы үедеги байдалды хевээр артыгларын шиитпирлеп деп ужуражышкынны муруузда саалыгаи сорулгаларны күүседирине мөөнеп, бо херекке тодейтиг удуурлуг киирер ужурлуг бис.

А. КОЛ.
СЭКП обкомунуң парлалга сенторунуң инструкторы.

Радио дамчыдылгазының допчулалы

ЧАРЫШ—КОЛ ТЕМА

Өөң иштинде Эрзин биле Тес-Хем районнарның арагында чарыжының дугайында дамчыдылга элээн солуу артган. СЭКП райкомнарының бирги секретарьлары А. Монгуш, Н. Бойду олар районнарының күш-ажылчы амыдыралын, чаржып турар коллективтеринин арагында дуржулга солчуп, эки чүүлдерни боттоттарынга ажыглап турарының дугайында радио дыңнакчыларынга чугаалап бергеннер. Ол районнарның төлээлекчилери чарыжын түпкеп, мурнакчы дуржулганы солчуп, шингээдип ап, боттарының ажыл-ижинге ажыглап турар.

Улуг-Хем биле Чоон-Хемчик районнарның ажыл-ишкилериниң арагында калбарган социалистиг чарыштың дугайында дамчыдылганы чоокта чаа чоруткан. Кызыл хоорай Советиниң «Сукпак» совхозунга мал семиртиир аажыраарынга тускай шөлдү ажыглалга кииргениниден арыг орулганы алырын элээн көөдүктенин мартта болган дамчыдылга радио дыңнакчыларынга таныштырган. Совхоз ол тускай шөлдү тударынга чарыгдаан шүүдөлин ийи ай болган-ла эгидип алган. Ынчангаш шөлдү мал семиртир ажыл-агый бүрүзү кылып ап, малдың немелде деңзизин көөдүктирин кыска хуусаада чедип алыр аргалыын дамчыдылгадан сүмелээн.

«Барлык» совхозтуң суггатчызы Монгуш Дылайның иштики курлавырларны четче ажыглап тургаш, чер ажылының дүжүткүрүн чедип алырының дугайында чугаазын база дамчыткан.

«Кодээнин амыдыралы», «Тыва черде», «Беш чылдың базымнары», «Мурнакчы дуржулганың индири», «Беш чылдың кижилери» болгаш оске-даа дамчыдылгаларга социалистиг чарыштың черчерде калбарышкынын хүн бүрү дамчыдып турар. Тыва—Хакасия чарыжының дугайында, «Тыва көдээ тудуг» трестиң бригадалар арагында дуржулга солчуушкунун, часкы хову ажыддарын, мал кыштагладыышкынын чедиишкиниг доозарының дугайында чамдык эки дамчыдылгаларны база демеглээр керек.

Бүгү улусчу социалистиг чарыштың улам калбарышкыны журналистерден чаа солуу дамчыдылгаларны организастаарын негеп турар. Радио дамчыдылгазының бо талазы-биле ажылында чамдык чедир кылбайн турар чүүлдер база барын айтыр апаар.

Күш-ажылчы коллективтериниң ажылын хөнү аналиазээри, мурнакчы дуржулганы неитередири, бет чылдың планнаыт онаалдаларын хуусаа бетинге күүседириниң бүгү аргаларын дилеп тыварынга боттут дуланы көргүзери—радиожурналистерниң ажыл-чөрүдүлгазында кол угланышкыны.

Социалистиг чарыш хөй талалыг. Бо теманы бүгү талабиле чыридарынга чогаалыкчы чорук негеттинер. Социалистиг чарыштың киржикиниң ролюнуң, хүлээлгелериниң күүселдеринин, чыдып каан турар коллективтер дугайында дамчыдылгалар эвээш. Арагында чаржып турар коллективтериң төлээлекчилери-биле беседа, чарыштың керээлиг болурунче, мацаа тускай эртеминиглериниң киржилгезинин дугайында болгаш дамчыдылганың оскеда чаа хевирлерин тып, чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаза эки.

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң Туран сүт-бараан фермазында тураскаатка дамчыдылгага ында ажыл-ишкилериниң ийин болган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседип турарының дугайын чугаалап тургаш, ооң чаржын турары «Саян» совхозтуң фермазының ажыл-ижинин дугайын база таныштырар ужурлуг турган. Борта оларның ажыл-ижин деңнээр, бот-боттарын ажып эртер, ээре түнелелерин чедип алыр, эки чүүлдерни неитередир дээш ол ийи фермаиың кымнаак чүткүлүн көргүзеринче дамчыдылганы уламдырар турган. Мындыг чижектерни оске-даа дамчыдылгаларлан көргүзүп болур.

Партия организациялары-ның, улус ажыл-агыйының бүгү адырларының ажыл-ишкилериниң ажыл-чөрүдүлгазының тодаргай сорулгалары СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң (1973 ч.) шиитпирлеринде, 1974 чылда Бүгүсвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында доктаалдарда илереттингеп. Ол сорулгалар ажылчы чонуң оруузунга социалистиг чарышты улам дээштиг калбартып чорутканындан күүсеттинер. Ынчангаш парлалганың, телевидениениң болгаш радионуң бүгү күжүн республиканың ажылчы чоннарының муруузда салдынган сорулгаларны күүседиринче мөөнеп, бо херекке тодейтиг удуурлуг киирер ужурлуг бис.

А. КОЛ.
СЭКП обкомунуң парлалга сенторунуң инструкторы.

ЯНЗЫ-БҮРҮ МЕДЭЭЛЕР

АЖЫКТЫГ СЕМИНАР

СЭКП-ниң Улуг-Хем райкому «Улуг-Хая» совхозтуң Бай-Дагда, «Найырал» совхозтуң Тереэнде хову турлагларынга партия бөлүктериниң удуртукчуларыныңы семинарын эртиргеп.

Анда паргком болгаш партия эге организацияларының секретарлары база олурушкан. Ук семинарны партия райкомунуң ажылдакчылары удуртуп чоруткан.

Семинарның киржикчилерге часкы хову ажылдарының үезинде партия бөлүктеринің ролю, масса-политиктиг ажылдар, көскү агитация болгаш социалистиг чарыштыг организастаары деп темаларга лекцияларны дыпшаан.

Бай-Даг хову турлаанга Алдыы-Шыыадаан партия бөлүүнүң удуртукчузу Ондар Доспанай ажылының дуржулгазын чыылганнарга чугаалап берген.

Партбөлүк удуртукчуларының моон соңгаар ажылдаарынга семинар ажыктыг болган.

К. АЛЕКСЕЕВ.

САДЫГЖЫЛАРНЫҢ АЖЫЛ-ИЖИ

Кызыл-садыгның ажылдакчылары беш чылдың тодарадыкчы чылында алгаа социалистиг хүдөлгелерин күүседир дээш кыымак ажылдап турарлар. Бирги кварталдың планныг ооваалдазын 101,4 хуу күүсеткеш, даалгадан ажыр 178 муң рубльдиң бараанын сатка. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 2,5 хуу өскен.

Садыгның культураазын бедидер талазы-биле биче эвес ажылдар чоруттунуп турар. № 40, 45, 55 магазинерни хереглекчилер барааннарны боттары шилип алырынче шилчиткен. Ынчангаш бо хемнер-биле үлетпүр, аъш-чем барааннарын сатканының түңү ниити саарылганының 25 хуузун эзлээн. Ол эрткен чылдыңдан хөй болган.

Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкин садыг ажылдакчыларының ортузунда калбарган. Ында ниитизиниле 325 кижи хаара туттунган. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты 115 кижи чедип алган.

Кызыл-садыгның дирекциязы, партия, профбиледел организацияларының садыгжыларның биллиг, мергежилиг бедидерин чугула көрүп турар. 46 садыгжы чыл эгезинден бээр биллиг бедиткен.

Март 20-ден апрель 20-ге чедир садыгларның эң эки арыг шеверн дээш конкурсту чарлаан. Ында садыгжылар идепкейлиг киржип турарлар.

Хереглекчилерге төлептиг бараан болуру-биле ап чорудуп турар хемчелгенниң түнелиндe Кызыл-садыгның ажылдакчыларының ортузунда социалистиг чарыш кадбарган. Планныг оналаалаарны күүседирингe ол боттуг салдарны чедирип турар.

Бирги кварталда Кызыл-садыгның коллективи 9 бараан делгелгезин, 2 ярмарканы организастаан, садыг алыкчыларының 2 конференциязын эрттирген.

А. КУМАЯК.

УЖУРАЖЫЛГА БОЛГАШ ДИСПУТ

Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы, тыва чечен чогаалдың үндезилекчилериниң бирээзи чогаалчы С. А. Сарыг-оол-биле Өвүрде Торгалыг суурнуң чурттакчыларының ужуражылгазы Культура бажыңында болуп эрткен.

Степан Агбаановичиг чогаалдыкчы ажылының эге бажыңнарындан бээр бо хүннерге чедир бижээн чогаалдарының дугайында база моон соңгаарғы планнарын талгыс чер чурттугларынга чугаалап берген. Чымыгаанарның сонуургаан айтырыгларын ол харыылаан.

С. А. Сарыг-оолдуң дилээн ёзугаар «Алдын-кыс» деп шүлүглеэдэн үзүндүлерин Т. Дыртый-оол, П. Монгуш номчаан, «Ырлаал чүрээм» деп ырны Д. Седен-оол, Т. Седен-оол ырлаан.

Ужуражылганың түнелиндe чогаалчыга Культура бажыңының тураскаалдыг белээн тывыскан.

Оон соонда «Кижиниң чаражы чүдел?» деп темалыг диспут эгелээн. Кижи күш-ажылы-биле каас-чараш болгаш аас-кежиктиг, ынчангаш ол амыдыралдың үндезинин болурун чүве чугаалаан эштер тодаргай чижектерни киирип турган. Хайындыр-лаап. Ол шыкаш янитилелге когарал чедирип чоруур ийи-чангыс ажыл ылбас, арагадарыга хандыкшыыр, ажылчаны четпес кижилерни санаал берген кижилер шүгүмүчүлеп чугаалаан. Дисгутка Д. Маадыр-оол, Ч. Санчай, Д. Сесер-оол, А. Бадырғы олар үнелиг санаал, сүмелерни чыылганнарга берген.

«Кижиде бүгү-ле чүве—арвы, шпк-хем, болаллары-даа чараш болур ужурлуг» деп улуг чогаалчы А. П. Чеховтуң кайгамчыктыг чугаазы ол кежээ чаңгыланып турган.

С. МОНГУШ, В. ТЮЛЮШ.

ЧҮНҮ ЧАРАШСЫНАР СИЛЕР?

Марттың 20-де Сергей Бавриниң «Шынга» парлаттынган «Чараш чүүлге хандыкшыл» деп чүүлү база өске-даа аштериниң аная хамаарыштыр бижээн бодалдары кижиниң сеткилин хөйныктырар болду. Мен ол чүүлдерге хамаарыштыр янзы-бүрү эртемниг, наук-хардыг кижилерден «Чүнү чаратсынар силер?» деп чаңгыс айтырыгны салгыладым. Эш-өөрүнүң харыыларын дыңнаарымга, бир-ле көрбээн чүвемни көрген. дыңнаваан чүвемни дыңнаан шыкаш апаар чордум. Хемниг чижектен бараалгадыйн.

Наксыл Бедикович Оюн, 1931 чылдан эгелээш садыгдап келген, ам пенсионер: Хөдынды бир кончуг чарашсынар кижи мен. Хадың бүрүлери өзүп, салбайып бады барган турар үеде көөрге, чиге удаазынга диинп каан дег болур. Хадыцның сарыг оңнүг чочагайларын кончуг чарашсынар мен. Чойганны база чарышсынар мен. Будуу кижи салаалары дег, сыны дөрт болур. Кыызында каът-каът бедик бажыңнар түттүнүп турары бир көрүштүг-дүр. Мен бодаарымга, бир үзүн кудумчу дургаар хадыны суг тарып өстүрзе, оранчүрттүп шинии шырайы, байлаа безин ыя оон көстү бээр хире ийин. Чойганны көрген кижи хеп-сынын безин чазаттынып, чештинген оогун ооктенип, бөөлдеш тонун куржаныптар, бажын халайтпайн, сынын хөндүрүптер. Мээн бир кончуг барыксаар черим — музей чүве. Ол база бир дөстүг чүве. Кызыл-Сүглуг-Баян-Кол чурттуг Санчыт Бүрүбаа деп кончуг чазанып кижи сораан. Шыдырааны ыяштан оюп тургаш, тергиин-не чазаар кижи. Кара ноянның мөрзезин пар кылгаш, ооллардың пар ооллары, ак ноянның мөрзезин арзылап кылгаш, ооллардың арзылап ооллары кылгылап каарын көөрге, дириг-ле чүве. Мен ол кайгамчык шеверниң ыяштан чазагылаан чүвелерни көргөн олчаал дириг амытаннарның аажы-чанын чаптаар, чаратсынар апарган мен. Бир ай болгаш. Алдан-Маадыр музейге албан баар кижи мен, чүге дээрге бир-ле солуун делгелеге болу берген турар. Дүүн база музейге кирип чордум. Улуг-Хемниң Көк-Чыраа чурттуг Донгак Оожанчыктың ыяш, даштан чазагылаан, оюп кылган, моңгүп чүген, чуларлыг, тыва эзердиг аъттыг аратты көргеш, чалыы шаам сактып келдим. Чорта берген төвер кырганның кылгыдаан ажылдарын көргеш, арай уттундура берген чүвелерими безин база катап сактып олурдум.

Санчат-оол Баймр-оолович Оюн, Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы: Тандының Сосновкада чурттап орар бызаанчылаар Лагбаның хөгжүмүн ол херекселинге оон ойнаарын кончуг сонуургаар мен. Черле оңза бызаанчылаар кижи. Бурун Тываның кырганнарындан дамчып келген аялгаларны бызаанчылаар кырган. Оон узун, хоюг аялгалары хемнен куду салгынналтыр бадып, оол чолдак-кыска аялгалары дагны өрү казыргылаңдыр бөлденип турган шыкаш болгулаар. Ол кайгамчык аялгаларны Лагбадан үн бижиир аппаратка тырттырып-бижидип албас чүве болза, дыка улуг когарал. Мен бодаарымга, эки чанчыл, чараш чүве дээргеле кижиниң сеткилин сергедиптер чүвелер шыкажыл, ол магалыг чүвелерни кадагалап

камгалаар, суртаалдан нептередир келир үениң кижилеринге дамчыдып бээр—төөгүге моңгежидип арттырар. Башкылап чораан, хөй черлерге барып каапкан мен. Эрзинге ажылдап тургаш, Морен чурттуг Кыргыс Соруктуңуң каргыраалаарын бир кончуг магадаан, чарашсынган, ам-даа кайган ханмас мен. Москвага чедир каргыраалаан кижи.

Каргыраалаар, хөөмейлээр, сыгыртыр бичии ооллардың тускай маргылдаазыны чылдың-на март ай үезинде, часкы дыштанывга боон турда, чорудары чугула деп бодаар мен. Кырый бергилээн каргыраалаар, сыгыртыр, хөөмейлээр кижилериниң ураи-мерген аргаларын аныяктарга көргүзер, дамчыдар чорук — чараш чүүлге хандынгылдарыга черле дөгүм турган боор...

Мен чүнү бодап турар мен? Чараш чүвеге багай чүве удур. Эки чүвеге багай чүве удур, мындыг болур-даа! Мен студент тургаш, хлебти карточка ёзугаар садып ап чордум. Студент кижи үш демдек бээни аптарга, стипендия албас болгай. Ынчангаш кызыл өөренир, библиотека хаттынгыже номчуттунар чүве. Бир айда бир катап алыр стипендияны хонук санай үлегилеп алыр—шуут шериг чурум!

Багын чугаалаарга, бачыны арлыр чүве дээп. Мындаа чаа мээн бир Өвүр чурттуг таныжымның оглу Кызылдың баштыкы институдунуң белеткек курузунга өөренип тургаш, «кудуруунга куу тос баглаткаш», үндүр хөгжеттин. Оон кылган ылазы — стипендия акшазын алгаш, билбестедир арагалапкан. Институттан үндүргени — чөптүг шинтирер. Студент апарган, арагалаар чорук дээрге —төлудунуң кеми-дир, ону бужарбак аажы-чаң деп бодаар мен.

Эрткен чайын ырда киргеп Хөндертейге чеде бердим. Тываның бүгү херээжениериниң бир дутаар дасык даргазы турган, чогум ады Донгак Барыккаан, чоннуң хүндүлеп шолалаанны Хувискаалчы Барыккаан үгбайга ужуражы берген мен. Хөөкүйүүң саап ижин орган чаңгыс инээн машинадыг үш оор дүне келгеш, кажазындан сорлап алгаш, чоруй барган болду. Одекке түгле өскүс быжал, кырган шыбаганчы артып калган. Эргинин бак чаңчыл—сорланыр чорук ам-даа бар, сорлаар кижилерге удур шыңгыы демиседдя чорудар үе келген.

Утпаан мен. Шаанда түве. Чадаана школазынга өөренип турувуста, хоорай клубунга бир сорунун акыл суду болган, ол сорну революстуг хөйлу-дүрүм ёзугаар дээди хемчег-биле шиитпген. Ол олчаал бистиң ол черге сорунун ногу үзүлген.

Ам—тыйбың, тодуг-тогаа, кайгамчык чараш совет амыдырал үезин-дир. Ажылдаар чер бар амыдыралды — чараш чурттарга дээр мен, ынчаарга ажылдаарындан быждамышташ, актыг ортаи кижинин, оон туружук харында хөй-ниитиниң мал-магалын барып сорлай каптар ийи-чаңгыс, эргинин артышкыны сиңиннкен кижилер — бистиң чараш-чаагай амыдыралывысты бужартадыр чүүлдер ол. Оорга болгаш хулиганга кандыг-даа көөргел турбас ужурлуг.

«Чараш чүүлге хандыкшыл» деп чүүл сеткилим, бодалым хайныктырган. Ынчангаш ол чүүлге хамаарыштыр көргенимни, дыңнаанымны, күзелимни бижидим.

М. КЕНИН-ЛОПСАН, чогаалчы.

Чоокта чаа Москва консерваториязының Улуг залынга ССРЭ-ниң улустуң артизи, Күрүне шаңналының лауреады композитор Тихон Хренниковтуң концерти болган. Евгений Светлановтуң удуртканы ССРЭ-ниң академиятиг симфония оркестри концертке киришкен.

Ук концерт композиторнуң чогаадыкчы отчёду болган. Композиторнуң Бирги симфониязын, Бирги, ийиги фортепьяно концерттерин үүсүетпен.

Тихон Хренников 30 чылдар үезинде музыка бижип эгелээн. Ол фортепьяно болгаш композиция иласыныңа талазы-биле Москва консерваториязын дооскан. Генрих Нейгауз болгаш Виссарион Шебалин ышкаш сураглыг совет музыкантылар композиторнуң башкылары чораан.

Композиторнуң чогаадылгазы хөй талалыг. Хренниковтуң музыказы тааланчыг уяны, бедик педуруүшкүнү, хөлүг баштаа болгаш улусчузу-биле онзаланып турар.

Фортепьянолуг оркестрге ооң Ийиги концерти Тихон Хренниковтуң сураглыг чогаалдарының бирээзи, ону 1974 чылдың Ленинчи шаңналынга киирери-биле санаалдап үндүрген.

ЧУРУКТА: композитор Тихон Хренниковка көрүнчүлерниң байыр чедирип турары.

С. СОЛОВЬЕВТУҢ фотозу.

ПМА.

НАЙЫРАЛ БАЙЫРЛАЛЫ

Польша культураның ССРЭ-ге көргүзүт хүннериниң киржикчилери Балтикадан Волгага, Карпаттардан Кавказка чедир найырактың оруун орткеннер. ПУР-нуң тургустунганындан бээр 30 чыл болганынга тураскаатказын ол акыдунмалыкы ёзугунуң байырлалы бүгү эвилелдешкен республикаларга, бистиң чурттуң бир чүс ажыг хоорайларынга боон эрткен.

Лихачёв аттыг автозаводтуң Культура ордузунга Польшаның болгаш Совет Эвилелиниң уран чүүл мастерлериниң улуг концерти ол хүннериниң түңнел көргүзүү болган. Аңаа чылдан москвачылар ПУР-нуң ПКАП ТК-ниң секретары В. Краскога баштаткан партия-чазак төлээлериге, ПУР-нуң ССРЭ-де элчизин З. Новакка, өскедаа польша аштерге ыяк байыр чедиргеннер. Оларныңбиле кады аңаа ССРЭ-ниң культура министри Е. А. Фурцева, СЭКП ТК-ниң Культура килдизиниң эргелекчизи В. Ф. Шауро, совет уран чүүлдүң өжүлдәнчилары база келгеннер.

ЗИЛ каттыжылышкынының цех начальнигиниң оралакчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. К. Кокошка польша аалчыларга чүректиг ханызындан байыр чедиргеп.

ПУР-нуң партия-чазак төлээлериниң кежигүнү, чогаалчы Л. Вантула харыы сөс ап, чүве чугаалаш, өөрүнчүг, үндүткеп үлүзөп алганы дээш совет кижилерге өөрүн четтириишкинин илерткеп.

Ийи чурттуң алдар-сураглыг ансамбльдери болгаш ыраажылары ол кежээ улаштыр-улаштыр сценаже үнүпле турганнар. Польша болгаш орус дыка тайбың, найырал дугайында ырылар чаңгыланып-ла турган.

Польша культураның ССРЭ-ге көргүзүт хүннери акыдунма ийи чурттуң улустарының бүзүлбас найыралының чайынначак көргүзүү боор, улусчу Польшаның социалистиг культуразының чечектелиишкинин бадыткаан.

(СЭТА-ның корр.).

ЧЕМПИОН ИЙИ КАТАП УТТУРБАС...

ХЕЛЬСИНКИ, апрель 13. (СЭТА). Чемпион улус ийи катап уттурбас ужурлуг. Бистиң хоккейжилеривис Чехословакияның командазынга уттурган болза-даа, Швецияның «Тре Кронур» командазы-биле ужуражкаш, ону 3:1 санга тиилээн.

ЧССР-ниң болгаш ССРЭ-ниң командалары 8-ги санныг мурнап турар, дүүн маргылдаанын ийиги золаа эгелээн.

телевидение

АПРЕЛЬ 14-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

10.00 — Уругларга. «Өңнүктер бергете билчир». Телефильм. 10.15—«Бичии ырбакчы». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Өңнүг телекөргүзүг. Совет Эвилелиниң төөгүзүнде олимпиадаларын ийиги турунуң айтырыгларынга харымылар. «Кана-даа тиилеттирбес, аддар-биле бүргеткен». 13.10—Өңнүг телекөргүзүг. «Кырган-аванның сергеэн». Мультфильм. 13.30 — «Делегей панорамазы». 14.00— «Совет Эвилелинге бараан боот тур мен». 15.00—Өңнүг телекөргүзүг. «Кино аян-чоруктарының клуузу», 16.00—16.10— Чапсар. 16.10—«Поэзия», И. Снегованың шүлүктөри. 16.30—Өңнүг телекөргүзүг. Е. Юрандютуң «Делир харылаза» деп телешиизиниң баштайгы көргүзүү. 18.00—«Ye». Информастыг программа. 18.30—Өңнүг телекөргүзүг. «Балет дугайында». 19.30 —Документалдыг фильм. 19.50—Өңнүг телекөргүзүг. «Чечен чогаалдарның экранчыдылгазы». «Дайын болгаш тайбың». Уран-чечен фильм. 4-ку серизы — «Пьер Безухов». 21.25— Өңнүг телекөргүзүг. Хоккейге делегей чемпионады. Швеция биле Польшаның шилиндек командалары. 2-ги, 3-ку үеинер. 22.45—Андре Навэрра (Франция) ырлап тур. 23.00—23.30— «Ye». Информастыг программа.

АПРЕЛЬ 15-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедэлер. 18.10—Уругларга. Мультфильм. 18.20—«Челэш». Дамчыдылга. 18.50—«Алакаевка-биле ужуражылга». Телефильм. 19.00— «Бистиң валчыларывыс». 21.10—«Үнден дүргеннин командири». Эртем-нептередилгелиг фильм. 21.20—«Тараажының ижи». Дамчыдылга. 21.50—«ССРЭ-ниң арга-арылгары» деп кино-атлас. Сибирьниң артылары. 22.10—Телемедэлер. 22.25—Чарлаалар, реклама. 22.30—23.30—«Альбомнуң дириг арыннары...». Хроника-документалдыг фильм.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

Кино

АПРЕЛЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Олдуу капитан дижир турган» 11.40 (Бичe залга). «Ынакшыл чораан силер бе?» 9.45, 11.30, 13.15, 15.00, 17.10, 18.50, 20.35 шактарда.

«ПИОНЕР»: Чорвен биле Скроллан» 8.45, 10.30. «Иван Васильевич профессиязын солуп тур» 12.15, 14.05, 15.55, «Азалия» дайынның гылыында» (2 серизы кады) 17.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Али-баба болгаш дөртен дээрбечилер» 10.00, 11.20, «Даурия» (2 серизы кады) 12.40, 15.40, «Ынакшылдың бүдүжү» 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Далай дүвүнде хоорайның дилекчилери» 10.30, 11.50. «Ынакшыл болгаш карак чажы» 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: Киночумыныд № 53 12.00. «Көвүргүлге кижи» 16.00, 18.00 шактарда.

АПРЕЛЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ынчан оожум океанга...» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дүн чорукту кижи» 9.00, 10.30, 15.20, «Ынакшыл чораан силер бе?» 12.00, 13.40, 17.20, 19.00, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чинээде эртине» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чоргел биле Скроллан» 15.00. «Алтын Хуарес» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Ышкындырган идеген» 18.00, 20.00 шактарда.

Организакчы ажылдан хамааржыр

СПОРТ

Найысылалдың медицина ажылдакчыларынга эртекен ыын спортчу эки түңнелдерлиг болган. Ол дээрге мергежил бедидерининге-даа, спортка массалыы-биле хандыкшыырынга-даа улуг дузаны чедирген. Хоорайның эмнелгелериниң, поликлиникаларының, тускайжыткан диспансерлериниң болгаш станцияларының ажылдакчылары чүгле спортчу маргылдааларны эрттирип турган эвес, харын арыг агаарга дыштанып, кадыкшылга, селгүүстээшкинге хөй-хөйүү-биле киришкен. ГТО-нуң хаак нормазын дужаарынга 600 ажыг кижи киришкени хөйнү чугаалап турар.

Эмнелге ажылдакчыларының дүрүлгазы-биле алырга, кышкы-даа үеде коллектив кежигүнерин спортче массалыы-биле хаара тудуп, хоспут үе-шактары, дыштанып хүннерни ажыктыг арттырип болурунуң аргалары бар. Мында кол чүгула чүүл—хөй-ниитти организацияларның органнзаакчы ролюндан улуг хамаажыр. Во талазы-биле медицина ажылдакчыларының профбиледелиниң хоорай комитедп хөй хемчелгерин ап чоруткан. Кышкы үеде медицина ажылдакчыларының спартакнадазы эрткен. Анда хаак чарыжынга, волейболга, биче калыбдыг винтовка-биле кара адарынга маргылдаалар болгулаан. Спартакнаданың негелделерин ёзугаар коллектив кежигүнериниң массалыг дыштанылтага киржилгезин база өөренип көөрү турган. Ындыг болганда массалыг үүгүшкүннерге биижи бүрүзү киржирин кыаар апаар. Ол спартакнадага бирги черни психиатрия эмнелгениң коллективи чедип алган. Ийиги черни республика эмнелгезиниге тывыскан. Аптека эргелелиниң коллективи үшкү черге үнген.

Спартакнаданың түңнелинде назы-хар аайы-биле шыырак спортчуларны илередип, олардан медицина ажылдакчыларының шилиндек командазын база тургускан. Анда хаакка маңнаарынга Ю. Дмитриева, М. Денисова, А. Невашев, И. Никитин, адыгжылар командазынга Л. Волкова, А. Денисова, В. Тасханов, М. Шабаев болгаш өске-даа мергежилдиг спортчулар киргеп.

Бедик мергежилдиг спортчуларны өстүрүнгге хоорайда спортзаддар чедиишпес, чогуур спортчу дериг-херекселдер чок болуп турары спартакнаданың түңнелинде база илдең көзүлген. Медицина албан черлеринде тускай спортзал догунуң харазындан волейболистерниң, баскетболистерниң болгаш өске-даа спортчуларның белеткенир черн чок болуп турар. Хоорайның спорт комитединиң Күш-культура бажыңының залы бүгү спортчуларга чедиишпес дээн түвө билдингир. Чүгле оон чылдагаанны-биле волейбол маргылдаазынга эвээш командалар киришкен.

Спорт ажылын сайзырадыр айтырыгны шиитпирлээр, ажылчы чоннарны массалыг спортче хаара тударының кол чүүлү — спорт заддарын тударынче кичээнгейни утпаары. оларны чөп ажылдарга негеттинип келген. Күш-ажылчы кижилерни спортче хаара тударынга шиитпирлеп розыдуу спорттуң кудуку коллективтери ойнаар болгай. Оларга спорттуң үстүкү органнары чогуур дуза чедирбес, методиктиг арга-сүмелерни бербес, удуртпас болза, олар боттары хөйнү кылып шыдавас.

Спортчу мергежилди бедидерининг оруу спорттуң туструс хевирлеринге доктаамал ажылдаар секцияларны тургузары болгай. Бо талазы-биле ажыл медицина албан черлерининг коллективтеринде долузу-биле шиитпирлеттинмээн. Каяа белетженирил, кым белеткээрил деп айтырыг турустунуп турар. Бистиң бодап турарывыс-биле алырга, школаларда спортзалдарын долузу-биле ажылаарын чедип алыры чугула. Оларга хостуг шактарда секциялар кичээлдерин эрттирип болур болгай.

Коллективтиг дыштанылганы организастаарына администрацияның талазындан дуза база негеттинип турар. Дыштанылга түнелерин чөптүг ажыглаарынга хөй-ниитти организацияларының-биле администрацияның деминг ажылы чугула болур дээрзин чамдык удуртукчулар амта чедир билбейн турарын демдеглээри артык эвес.

Удавас спортчу чай келир болгай. Ол дээрге күш-культура болгаш спортка, массалыг дыштанылтага амдан эгелеп белеткенириниң чугулазын айтып турар. Медицина ажылдакчыларының профбиледелиниң хоорай комитединиң кайы эмнелге черинин коллективи, кажан ГТО-нуң чайгы нормаларын дужаарынын графигин белеткеп кылгаш, ону харыысалгалыг эштерге чорудуп берген. Ол белеткел ажылдарын амдан эгелеп чорударынга дузалаар. Чайгы үеде хоорай даштынче, ногаан зоналарже массалыг үүгүшкүнүү кылып, ону ёзулут байырлал хүнү кылдыр организастаары көрдүнүп турар.

Е. ЧЕРНОГРИВОВ,
медицина ажылдакчыларының профбиледелиниң хоорай комитединиң даргазы, күш-культура диспансериниң кол эмчизи.

Маргылдаа эгелээн

Хостуг хүрешке Тыва АССР-ниң бирги черн дээш маргылдаанын байырлыг ажыдыышкынны республиканың «Согжум-шин театрынга дүүн болган. Республиканың спорт комитединиң даргазының оралакчызы Л. С. Седин мөгелерге байыр чедирип, спортчу чедиишкиннерни күүзөп.

Маргылдаанның баштайгы салыгларында Улуг-Хемниң төлээзи Михаил Дартаноол (48 кг), Тес-Хемниң мөгеэи Сергей Биче-оол (52 кг), Таңдының командазындан Игорь Быштак-оол (52 кг), Кызылдың мөгелери, ССРЭ-ниң спорт мастерлери Чокпек Болат (57 кг), Ооржак Чадамба (68 кг), Ак-Довуракгың төлээзи спорт мастери Федор Ондар болгаш өскелер-даа ары тиилелгелерни чедип алган.

Маргылдаа уламчыловышаан.

• • •

РСФСР-ниң спорт комитединиң шиитпирин ёзугаар национал спорт талазы-биле республика категориязының судьязы атты О. О. Сувакпитке тывыскан дугайында документтиин аңаа тывыскан. Кызылда тренерлеп турар Моңге Чадамба Сибирь кубогу дээш Кемеровога болган хостуг хүреш маргылдаазынга киришкеп, спорт мастери атты чедип алган, аңаа ол аттың документтиин болгаш хорек демдээн тывыскан.

(БИСТИҢ КОРР.).

«Хамнаарак» клуб

Хову-Аксы суур—республикада өңнүг металлургия бүдүрүлгезиниң төвү. Суурнуң улут, биче чурттакчыларының саны чыл келген түдүм өзүп орар. Ынчангаш «Тыва кобальт» комбинаттың парткому, администрациязы, суур Совединиң хөй-ниитти организацияларының ажылчы чоннуң дыштанылгазынче улут кичээнгейни салган. Ылангыя суурда элээдиг урулларның кижизидилгезиниң янзы-бүрү хевирлерин ажыглап турар.

Культура бажыңының чанында «Хамнаарак» деп урулларның спортчу клубун хөй-ниитти эгелээшкин-биле ажыткан. Оон чөвүлелиниң кежигүннери янзы-бүрү мергежилиниң кижилери хөй-ниитти эгелээшкин-биле 2—3 секцияны удуртуп, суурнуң өөренип-даа, ажылдап-даа турар элээдиг урулларын олче хаара тутканын. Клубтуң апаяк хоккейжилери Кызылга болган маргылдааларга бир дутаар киришкеш, багай эвес түнелди коргускен. Анты үеде футболдуң ийи, волейболдуң 3, баскетболдуң 3 пюддери, чиик атлетиканың стадиону, хүреш, бокс, гимнастика заддары ажылдап турар.

«Хамнаарак» клубтуң чөвүдели келир үеде шайбалыг хоккейниң, мячилиг хоккейниң шолдерии, бир чунгу кылырын планнаан. Ийи суурнуң кудумчулар аайы-биле футболдуң командаларын тургускаш, майның 1-ден июнь 10-га чедир «Хом бомбуктуң» шаңналы дээш элээдиг оолдарның суур маргылдаазын эгелээрин дутурушкан. Ол ышкаш чайгы дыштанылга үезинде чиик атлетиканың маргылдааларын эрттирери, ГТО-нуң нормаларын дужаары, туристиг походтарны организастаары көрдүнүп турар.

Элээдиг урулларның ортузунга спорт ажылын калбартып, олче хөй-ниитиин хаара тутканы урулларның кем-херек үүлгедир чоруун болдурбаанынга улут салдарны чедирип турар.

В. ЕПЗАК.
«Хамнаарак» клубтуң организатору.

ТЫВА АССР-НИҢ ИХМ ССРЭ-НИҢ ИХМ-НИҢ ДЭЭДИ БОЛГАШ ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИНГЕ КУРСАНТЫЛАР ЧЫЫЛДАЗЫН ЧАРЛАП ТУР

Үнезин чурттакчыларны конкурстан дашкаар хүлээп алыр.

Дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге киперин кызээннер эмчи комиссиязын эртери-биле бо чылдың май 25-ке чедир Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадрлар килдизинге дараазында документилери-биле келир:

1. Ортумак эртеминиң дугайында документ болу-биле.

2. Шериг билезин (кимер бижидилге хереглелги).

3. Будүрүлге болгаш партия-комсомол талазы-биле характеристика.

4. Бөрт чокка тырттырган 3×4 хемчээлдиг үш чурук.

5. СЭКП азы ВЛКСМ хооркомунун, райкомунун чоруткан бижии.

Школага дужаал ёзугаар хүлээп алган бижилеонн кичээлдер эгелээр хүнден эгелеп халас чемненилге, ниитти чурттаар чер, хеп болгаш айда 40 рубль хемчээлдиг стипендия-биле хандырар.

Өөренир хуусаалы дээди школаларга 4 чыл, ортумак школаларга 2 чыл. Аңаа ИХМ органнарынга ажылдагр, юридика талазы-биле дээди болгаш ортумак эртеминг специалистерни белеткээр.

ССРЭ-нин ИХМ-нин Омск дээди школаынга болгаш Иркутскиниң өрт-техниктиг училишезинге кадыынын байдалы ИХМ органнарынга ажыллаарынга тааржыр. 30 хар чедир пазылыгларны хүлээп алыр. Волгоградта, Горькийде, Рязаньда дээди школаларга, ол ышкаш Новосибирскиде, Хабаровскиде, Барнаулда, Саратовда ортумак школаларга үстүнде айыткан чүүлдерден ангыда, шериг албанын эрттиргеннерни хүлээп алыр.

Школаларга киперлер дараазында эртеминерге конкурстуг экзаменнер тудар:

орус дылга болгаш литературага бижимел болгаш аас-биле;

ССРЭ төвүгүнге бижимел-биле;

дашгыны дылга (чүгле дээди школаларга киперлер).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, кодээ ажылагый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информацин база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00492

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 89 (9463) | Вторник, апрель 16, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

СЭКП-ниң аграр политиказы — боттаныышкында

БЕДИК ДҮЖҮТТЕРНИ АЖААП АЛЫРЫНГА

Люберцының Ухтомский аттыг көдээ ажыл-агый машиналары кылыр заводунуң бүдүргени КРН-2,1 дээр сиген кезер чаа машина тускай паспорттарлыг. Ол агрегатты канчаар ажыглаарының дугайында делгерейгей тайылбыр бижикти ооң-биле кады чорудар. чүге дээрге, бистиң чуртка ындыг машиналарны бир-ле дутаарында кылып үндүргени ол-дур. Будүүдүлге черинин коллективи ындыг машиналарны планда көрдүнгенинден чартык чыл мурнай үндүрүп эгелээш. беш чылдың дортку. тодарадыкчы чылында бодунуң социалистиг хүлээлгезинин кол негелделеринин бирээзин хөрөк кырында күүседкени ол.

Ол чаа машина-биле дыка бедик. сырый үнген болгаш боражып. чыдыпкан-даа сигенин кестирип болур. Эң-не күчүлүг дээн КС-2,1 маркалыг машинадан ооң барык нйи катап улуг будүрүкчүдүүн шенелде көргүскен.

Бо чылдың сиген ажаан алышкынынга баштайгы ындыг 40 машина ажыглаттынар. Келир чылын оларны дыка хөйнү будүрүп үндүрер деп турар.

Москва областть.

(СЭТА-ның корр.).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫ! 1974 ЧЫЛДЫҢ ПЛАНЫН ХУУСАА БЕТИНДЕ КҮҮСЕДИР ДЭЭШ БҮГҮ УЛУСТУҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫН УЛАМ КАЛБАРТЫҢАР! *(Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан)*

ХИМИЯНЫ— ДҮЖҮТКЕ

«РСФСР-ниң кара хөрөңнүг эвес зонаазынга көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докладында ол зонага көдээ ажыл-агыйны бүгү хемчеглер-биле интенсификастаарыга, черлерни калбай-биле мелиорастаарынга, комплекстиг механизастаарынга база химижидеринге үндезилээш, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң бедик темпилерни хандырарын күрүнениң чугула сорулгазы деп айыткан. Ол сорулганы шиитпирлээринге оңаа чугула роль черни химижидеринге оңаажып турар. Хамыктың мурнунда улам-па хөй-биле кээп турар минералдыг чемишчидилгелерни шын, мергежилдиг ажыглаары чугула. Хөрөңүге төккен центнер чемишчидилге бүрүүдүн дүжүттүн эң хөй немелдезин, эң улуг экономиктиг ажыкты алган турар үжүрлүг. Моңаа чугула чүве болза, химинимың хайырлалып үк черниң байдалынга таарыштыр спецвалистиг, механизаторнуң, тараажының мергежилдиг ажыглап билири болур.

Республиканың агрохимлабораторнязы чемишчидилгелер-биле дуржулга ажылып сөөлгү чылдарда чоруткулаан. Ам минералдыг чемишчидилгени үре-түңнелдиг кылдыр ажыглаар талазы-биле чогумчалыг түңнелдер алдынган. Черни эртемге үндезилеп химижидерниге оны ажыл-агыйлар ажыглап эгелээн. Агрохимлабораторияның чоруткан хөй санныг дуржулгаларындан алырга, минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгелерни янзы-бүрү хемчээлдиг кылдыр ажыглаарга, эң-не улуг экономиктиг ажыкты берип турар болган.

Сөөлгү чылдарда республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының минералдыг чемишчидилге алыры ийи катап ковудээн. Чижээ, 1972 чылда шөлдерге 7943 тонна минералдыг чемишчидилгени төккен болза, 1973 чылда 8580 тонна четкен. Ынчаарга кээп турар фосфорлуг чемишчидилгелер түгле бедик шиларлыг болуп турар. Борбаандылаан ийи дактыр суперфосфатты гектарга 40 кг кылдыр одуруглай төгерге, кызыл-тас дүжүдү 2—3 центнер ковудээр дээрзин дуржулга көргүскен. Ынчан кызыл-тастың бижазының хуусаалы 10—12 хонук кызырлыр. Чижеглеп алырга, 1 гектардан арыг орулга 15 рубль чедип турар. Азоттуг чемишчидилгелерден борбаандылаан аммиак селитразын ажыл-агыйлар ап турар. Ону фосфорлуг чемишчидилгелер-биле кады, гектарга бир центнер кылдыр төгерге, газдан тараалардың дүжүдү 4—5 центнер, кукурузаның ногаан массазы 70—90 центнер, люцерна сигени 17 центнер чедир немелдени бээр.

Ынчангаш, минералдыг чемишчидилгелерни төгериниң чедип алдынган деңгели безин бисте бар куруктурган черлерден кызыл-тастың 17—18 муң тонна немелде тараазын чыл бүрүүнде алырының аргазын берип болур-дур. Ону чедип алыр толээде, чер ажылының культуразын бедидер, тараалар остүрериниң технологиязын хажыдар чоруктарны чайладыр херек.

Минералдыг чемишчидилгелерни шын, мергежилдиг ажыглап турар ажыл-агыйлар чыл бүрүүнде багай эвес дүжүттүг ап турар. Ындыг ажыл-агыйлар бистиң республикада эвээш эвес. Чижээ, Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз минералдыг чемишчидилгелерни одек-биле холуштур шын топ турар. Ооң берип турар жономиктиг ажыы улуг. Совхоз төскү беш чылдың эрткен үш чылдарында чылда-ла ортумаа-биле гектардан тараалардың 12,8 центнер дүжүдү ап келген. Ол ышкаш минералдыг чемишчидилгени чоптуг, билдилиг ажыглап турар «Кызыл тараачыл» совхоз 1973 чылда гектар бүрүүнден 15,3 центнер ортумак дүжүттүг алган. Химияның хайырлалыя шак мынчаар үре-түңнелдиг кылдыр ажыглаар херек. Бистең чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары, агрономнары чемишчидилгени ам-даа ажыглап билбейн турары хараадалчыг. Алган үнелиг чемишчидилгени ажыл-агыйжы сөөлгү-биле кадагалавайн, чадагай черге төп каап, ол-чаашкыга шыгыдып, шыпар чок болдуруп, үреп турар чоруктар ам-даа хөй. Минералдыг чемишчидилгени ажыглап билбес, азы ону херекке албайн турар чоруктуң уржуун дараазында санныардан көрүп болур. 1973 чылда «Чыраа-Бажы» совхоз гектар черден тараалардың 2,8, «Барлык»—2,3, «Ак-Туруг»—2,9, «Найырал»—5,1 центнер дүжүдүн алган. Чемишчидилгени чоп ажыглаваанының түңнели ол-дур. Күрүнениң хөй акша-хөреңгизин үндүрүп турган бүдүрген, үнелиг чемишчидилгелерня ажыл-агыйжы сөөлгү-биле ажыглавас чоруктар-биле моон соңгаар эптежир арга чок. Шак ындыг харыысалга чок чоруктарның уржуу-биле бис муңмуң тонна тараапы шөлдерден чедир албайн турар-дыр бис.

Ооң аңгыда, минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгелерни деңге ажыглаар чорук хөрөңүнүң үнүш-дүжүттүрүн улам-па белидер дээрзин утпас херек. Ылангыя одек хөрөңүге органиктиг будүмелдерни чогумчалыг деңнелге тургузарының болдунар аргазын бээр болгаш хөрөңүде чемиштиг будүмелдериниң хажытынган деңгиүүрүн дүргени-биле катап тургузуп турар.

Ажыл-агыйларның агрономнарының, тараажыларының чугула сорулгазы болза, шөлге төккен чемишчидилгеден дүжүттүг эң-не улуг немелдезин чедип алыры болур. Чемишчидилгени төгериниң хүүсаалыларына болгаш аргалырына, хемчээлдерниге чаңгыс аай чорук турбас ужурлуг. Чемиштиг будүмелдериниң деңгиүүрүн билип алыры—ол бүгү чүүлдер агрохимиктиг болгаш агротехниктиг ханы билгилерни меген турар.

Көдээ ажыл-агыйны химижидери дээрге, түгле хөрөңүге минералдыг чемишчидилгелер төп каар дээни ол эвес-тир. Ооң-биле чергелештир. үнүш камгалаарынга, үнүштериниң хоралакчылары база варыглары-биле демиселге, а ол ышкаш бок үнүштерге удур химиктиг хереккелдерни ажыглаары эргежок чугула.

Амгы үеде районнарга агрохимия төптерин база ажыл-агыйларга химизация пунктуларын тургузары хүнүң айтырыы болуп турар. Ол чорук ам ажыл-агыйларга бот-тандырары берге болуп турар дыка хөй айтырыгларны чогумчалыг шиитпирлээриңге идегин бээр.

Чемишчидилгелерниң үре-түңнелдиин бедидериниң идегелдиг аргалары агрохимия артеминде болгаш мурнакчы практикада бар болуп турар. Сорулга чүл дээрге, шөлдерге чемишчидилгени хереглеп турар бүгү-ле агрономнар, механизаторлар, тараажылар ону ыяк шиитээдип алыры болур.

БЕДИК ШАҢНАЛ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу бо чылдың апрель 9-та үндүрген Чарлыы-биле ССРЭ-ниң полиграфия үлетпүрүнүн бөлүк ажылдакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан. Ооң иштинде Тыва АССР-дең республика типографиязының дептерлекчизи Валентина Ивановна ПОПОВАНЫ «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле шаңнаан.

Апрель 20-де — коммунистиг субботник

КЫЗЫЛЧЫЛАР 40 МУҢНУ...

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнде коммунистиг субботник эртгирип. ону күш-ажылчы байырлал кылдыр демделээрзин бистиң улуузувустуң чаагай чаңчылы болуп берген. Бүгү чуртка дег. республика пайсыылалыныг ажыл-ишчилери бо тодарадыкчы чылдың апрель 20-ни база-ла ынчаар демделеп эртирер. Бүгү-эвилелдиң ленинчи коммунистиг субботнигин хоорайга эртгирер дугайында кыйгырыгны бо чылын Ыяал-садыгның. № 2 АТБ-ниң. эът комбинадының коллективтери үндүргеи.

СЭКП Кызыл хооркомунуң бюрозу ол кыйгырыгны деткээн болгаш субботник эртгирериниң хоорай штавын тургускан. Ол штаб бо хүннерде субботникке белеткел ажылдарын бүрүн доозупкан. Амга чедир штаб алды удаа хуралдап, орта хереглээр техниканы, механизмнер болгаш кижи күжүн четчелээринин айтырыгларын чугаалажып көрүп. каяа. чеже кижи ажылдаарын, кандыг ажылдарны кылып чорударын тодарадып алган.

Кол тудуг организациялар-ының. автотранспорттуң. чурттагга коммуналь ажыл-агыйның. оске-даа адырларның удуртукчулары коллективтериниң субботникке белеп-ния штабка дыцнатканнар. Баш бүрүнгээр кылган сапаатыннарны ёзугаар ажыргга, субботникче хоорайның 20 муң хире чурттакчылары үнер. Олар пиятиэн-биле 200 муң рубль түңнүг ажылдарны кылыр болгаш республика пайысылалының будүүлгелери болгаш албан организациялары тоску беш чылдың фондузунче 40 муңдан эвээш эвес рубльди шилчидер.

Апрель 20-де үлетпүр будүүлгелеринге 4000. автотранспортка — 2800. кол-кол тудугларга — 2500 кижи ажылдаары кордүнген. Субботник хүнүнде хоорай үлетпүрүнүн ажылдакчылары 80 муң рубльдиң продукциязын бээр. автомобильчилер — 10 муң тонна улус ажыл-агый чүгүн сөөртүр. өске организациялардан келген субботник киржикчилери-биле катай тудуг чердери 50 муң рубльден эвээш эвес түңнүг тудуг-монтаж ажылдарын кылырлар. Хоорайның сессерликтерин, кудумчуларын аштап, ногаанчыдарынга школачылар. ортумак өредилге черлериниң сургуулдары болгаш башкы институдунуң студентилери ол хүн улуун киирерлер.

Субботниктиң хоорай штавы бо чылын субботникчиларын киржикчилерин ийиги чергениң ажылдарынга ажыглаарын эвээжеткеш. тудуг болгаш хоорай ажыл-агыйының кол-кол участоктарынга киирииптирер деп шиитпирлээн. Ол сорулга-биле ажылчын күжүн хуваай тургузар. «Кызыл тудуг», № 48 тудуг эргелеринче ол хүн 1000 кижини чорудар. Чылдыгга шугумунуң. суг сорлурар болгаш «ЦЭС тудуг» эргелеринниң оске-даа объектилериге база чер ажылдары кылыр тудуг эргелеринге 800 кижи ажылдан хүнээр. Хоорай чаагайжыдылгазынга болгаш септелге-тудуг эргелеринниң шугумунга 1000 ажыг кижи ажылдаар.

Субботникке киржир дээн бүгү чурттакчыдарның күзелин бүрүн хандырарыга ол хүн бергедээшкиннер тургустуна бербезин дээш штаб апрель 6—7-де болгаш 13-те чамдык коллективтериң шенелде үнүүшкүннерин организастаан. Агаар-бойдустуң байдалы ол хүннерде кижилерниң ажылдаарынга ыдыг-ла таарымча чок болган. ынчалзадаа чурттакчыларның бедик кодурлүүшкүүнге ол шаптык ужураштырып шыдаваанын айтыр херек. Найысылалдыг кол тудуг объектилеринге. паркның. көвүрүг чаныының сесерлиинге чаагайжыдылга ажылдарынга, бажыңнарның капитал септелгезинге ол хүннерде хөй чүүлдер кылдынган. 6—7-де болган субботникте төлевирлиг хөй ажылды республиканың ДОСААФ комитедэ (И. А. Грива), Күрбанкының республика конторазы (И. В. Щукин), электри четкизи (С. И. Дьяченко), орт камгалалы (Н. К. Воронцов) дээн ышкаш коллективтер кылган. Комплекстиг геология экспедициязының Культура бажыңының капитал септелгезинге болгаш чурттакчыларның бедик кодурлүүшкүүнге ол шаптык ужураштырып шыдаваанын айтыр херек. Найысылалдыг кол тудуг объектилеринге. паркның. көвүрүг чаныының сесерлиинге чаагайжыдылга ажылдарынга, бажыңнарның капитал септелгезинге ол хүннерде хөй чүүлдер кылдынган. 6—7-де болган субботникте төлевирлиг хөй ажылды республиканың ДОСААФ комитедэ (И. А. Грива), Күрбанкының республика конторазы (И. В. Щукин), электри четкизи (С. И. Дьяченко), орт камгалалы (Н. К. Воронцов) дээн ышкаш коллективтер кылган. Комплекстиг геология экспедициязының Культура бажыңының капитал септелгезинге болгаш чурттакчыларның бедик кодурлүүшкүүнге ол шаптык ужураштырып шыдаваанын айтыр херек. Найысылалдыг кол тудуг объектилеринге. паркның. көвүрүг чаныының сесерлиинге чаагайжыдылга ажылдарынга, бажыңнарның

Партийжи амыдырал

Бедик ат хүлээндирип турар

Бистин Эрзин районнун парторганизацияларында хөй-хөй коммунистер партиянын политиказын чонга чедирип, ону амыдыралга боттандырарынга, боттарының өнаашкан ажылдарын күүседиринге ёзулуг дайынчылар болуп, социалистиг чарышка авангардчы ролюн коргузуп турар. Беш чылдың шиитпирлиг чылында районнун хөй-хөй ажыл-ишчилери боттарының алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседип, ниитиним ажыл-херээнге улуг чедиишкиннерни чедип ап, чазактың бедик шанналдарының ойлекчилери болганнар база хөй. Оларның аразында коммунистер Орус Намдал Ленин орден-биле, Суму Дамчан, Сергей Михит, Шимээ Соян олар Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнери-биле шанналганнар.

Коммунистин адын, оон ат-алдарын бедик кадагалап чоруур хоочун коммунистерге бистер чоргаарланыр бис. Районнун партия эге организацияларының коммунистеринден боттарының онаашкан ажылдарын партийжи ёзу-биле күүседип, назы-харын улгады берзе-даа, кезээде чүткүлдүг ажылдаар, чонга алдар-хүндүлелдиглер хөй. Маная хамаарыштыр «Коммунизмче орук» колхозта Александр Сендинин, «Чаа орук», «Мөрен», Ленин аттыг колхозтарда Малчын Даваана, Соян Бексээни, Долзат Күнделди мактап болур. Олар ниитиниң малын ажаап, остүрериңге, дамгалап, кадагалаарынга хөй чылдар дургузунда үре-түннелдиг ажылдап, күш-ажылчы бедик көргүзүглерин чедип ап келгеннер. Боттарының ажытолуп, оске-даа хөй аныяктарны — малчыннын мергежилиңге өөреткеннер. Оларның ажыл-ижи чүгле районда эвес, харын республикада безин сурагжып турар.

Хоочун коммунистерниң ажыл-ижи, амыдырал-чуртталгазы — ёзулуг кижизидикчи ужур-дузалыг болуп турар. «Чаа орук» колхозтуң № 1 хойжу бригадазында Соян Ойдуптуң назы-харын улгатсаддаа, ам-даа хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип, ниитиниң херээ дээш кезээде сагыш салып чоруурларның бирээзи. Ол ам хойжу бригадада партболуктуң удуртуп турар. Ук бригада районда эки ажылдыг бригадаларның бирээзи. Партия, совет, ажылагый болгаш оске-даа хөй-ниитиг органнарынга үр чылдарда ажылдап келген коммунистер Михаил Шойжун, Сергей Чыйба, а ол ышкаш Эрзинге баштайгы колхозту организастап тургусканнарның бирээзи, хоочун коммунист Баваа Оваапы олар ам-даа хөй-ниитиг ажылынга эрес-шудургу киржип, хүрээларга болгаш хууда бесседаларга боттарының арга-дүржүлгаларыбиле солчуп турарлар. Илангыя ындыг эштер аныяк коммунистерниң өзүлезинге, быжыглап дадыгарынга, күш-ажылчы чедиишкиннерже сорук киирериңге улуг салдарны чедирип, үлегер-чижекти коргузуп турар.

Партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин сагыырынга, коммунистерниң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин бедидеринге, сагыга-чүрүмүн быжыглаарынга организас-политиктиг чүгүла хемчег — партдокументилерни солуурунга белеткелдер болгаш ону бедик деннеңге эрттирип турары улуг ужур-дузалыг болган. Бо айтырыгларга партия хүралдарының ужур-дузазы база ажок улуг. Хүралдарга «Будурузегеге коммунистерниң авангардчы ролю», «Социалистиг чарышка партийжи удуртулга», «Коммунистерниң идей-политиктиг деннелиң бедидери», «СЭКП Уставының негелделерин күүседири болгаш партиянын база күрүненин сагыга-чүрүмүн хажыдар чоруктарны болдурбазы» база партийжи харыысалга дугайында болгаш оске-даа айтырыгларны чугаалажып турар. Оон-биле чергелештир СЭКП-ниң Программазын болгаш Устав негелделериниң дугайында айтырыгларның талазы-биле өөредилгени СЭКП райкому эге организацияларның секретарьлары, партболуктуң организакчылары болгаш аныяк коммунистер-биле эрттирип турар. Өөредилгелер партийжи харыысалганы бедидеринге дээштиг боон турар.

Амгы үеде эртип турар партия документизиниң солуушкуну коммунистерниң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин күштелдиреринче улуг идиги берген. Оон-биле холбаштыр СЭКП райкому партийжи даалга дугайында анкетаны тараткан. Маная мындыг айтырыгларны киирген: партийжи кандыг даалганы күүседип турарыл, даалга чок болза, чылдагааны чүл, неделяга оон күүседеэринге чеже хире үени чарыжап турарыл, берген даалга силерниң күзел-сонуургалыларга тааржыр бе? Коммунистерниң бот-идепкейин бедидер талазы-биле сүмелер кандыгыл дээн чижектиг айтырыгларны киирген. Ындыг анкетаны ажылдап кылганы, коммунистерге даалганы шын хуваап, оон күүседеэнин организастап, дээштийин бедидеринге салдарны чедирген.

Оон-биле кады парторганизациялар партийжи сагыга-чүрүмну хажыдып турар чамдык кижилер-биле шынгыы сайгарылганы кылып, негелдени күштелдирген. Мурнунда кылган чазыгларындан чогуур түннелди үндүрүп, боттарының онаашкан ажылын ак сеткилдиг, партийжи ёзу-биле күүседип турарлардан партия талазы-биле хемчегларни дужүргүлээн. Шынчалажок чамдык ажы организацияларда хемчег алдырган ийи-чангыс кижилер оон боттуг түннелди үндүрбейн, коммунистиң бедик адын бушартадып чоруурлар-биле база аптежип шыдавас. Бо талазыбиле районнун амыдырал хандырылга комбинадының парторганизациязында Б. Идам, К. Чамзырың, районнун хереглекчилер ниитилелинде болгаш улус өөредиге килдизиңде М. Сарыг, С. Ойдуп оларга партийжи шыңгыы хемчегларни коргускен.

Коммунистиң чаагай адын бедик кадагалаар, идепкейин бедидер, сагыга-чүрүмүн быжыглаар талазы-биле партдокументилерниң солуушкунунга белеткелдерниң база ону эрттирип турарының үезинде улуг ажылдарны чоруткан. Ынчаарга парторганизациялар ол ажылды ам-даа күженимшкинниг уламчылаар ужурлуг, маная бир чугула үүл болза коммунистерниң чүс-түзү-биле ажыл, ой-ойде олар-биле бесседажышкынны чорудары, уставчы негелдени коммунист канчаар күүседип турарының дугайында оон отчедун партия хүралдарынга дыңнаары болур. Оон-биле кады парторганизациянын ажылынга оларны идепкейлиг киириштирери, партийжи даалгаларны оларнын канчаар күүседип турарын доктаамал контрольга алыры әргежок чугула.

С. ОНДАР,
СЭКП Эрзин райкомунуң организастыг кылдызиниң эргеленчизи.

ХҮЛЭЭЛГЕ—КЫЗЫГААР ЭВЕС

Танаа-Херел Хертекович Чошкак 1968 чылда төрүүр хой кадарын эргелээн. Оон бээр ниитиниң малының баш санын өстүрер, оон продуктуузуун бедидер дээш бодунуң билиг, мергежилиң үндүрүп келген. Дуржулгалыг хойжуларның бедик көргүзүдерин канчар чедип ап турарын ол хандыр өөренип көрүп, ажылынга ажыглап келген. Өттүнчек өөренир дижир болгай. Шынап-ла, мурнакчыларга дедлежир, оларны дозеп-салгаар дээш. Чошкактың үндүрүп келген кызымак күш-ажылы багай эвес түннелдерни берген.

Баштайгы чылдарда мурнакчы малчыннарның сдуруунче кирбезе-даа, ортумак көргүзүглүг хойжуга санадып турган. Кандыг-даа мергежилдя кижи кызымак ажылбиле чедип алырын Танаа-Херел эки билир. Харын-даа ёзулуг хойжу болур сорулганы ол дорту-биле салган. Ол бодунуң кызымаккайынга, ажыл-ишчиниңге бүзүраап, ындыг шиитпирни хүлээп алган. Ажылынга чамдык частырыглар, чедир кылдынмаан түүлдер тургулаан. Оон уламыдан хойларының чайгы семиртилгезинче, одарларны шын таарыштырарынче, эдержилгеже, чаш хураганнарның ажаалда, чемгерилгезинче кичээнгейни улам күштелдирген.

Кандыг-даа ажылга кижиниң сеткилинден бердингени, ол дээш үргүлүү сагыш салыры, чедиишкинге чедирери албан. Чошкактың шудургу ажылы эки түннелдерни бере берген. ССРЭ-нин тургустунганының 50 чылынга алдар болдурган социалистиг чарышка киришкеш, аныяк хойжу кескү чедиишкиннерлиг болуп, чүс баш төрүүр хойга онааштыр 102 хураганны доруктуруп ап, дүк планын база ажыр күүсеткен.

Юбилейге алдаржыткан чарышка күш-ажылчы чедиишкиннери дээш Танаа-Херел Хертекович Чошкакты Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаннаан. Хойжуну ол күш-ажылче улам сорук киирген.

Хойжу ажылының баштайгы эки коргүзүглериниге өөрээп, ынчалза-даа ацаа оон сеткилди ооржураваан, чедиишкин дээш чүткүлдүг ажылын күштелдирген.

Тоску беш чылдың шиитпирлиг чылында мал ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарижинга идепкейлиг киржир дээш совхозтуң сураглыг хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Үнн-оол Андреевич Бавуун-ооллу социалистиг чарышка ол кыйгырган. Күш-ажылчы маргылдаа Танаа-Херел Чошкакка ажыктыг өөредилге болган. Мурнакчы малчыннының хойну ажаап, өстүрериниң дыка хөй ажыктыг аргаларын аныяк кадарчы өөренип алган.

Ийи малчыннының социалистиг чарыжының түннелин үндүрген. Кайызы-даа төрүүр чүс хойдан 115 хураганны доруктуруп өстүрген. Ниити көргүзүглер-биле хоочун малчын бирги черни алган. Чошкак аңаа ундараваан, харыдаа ажыдынга улуг дузаны көргүскени дээш өөрүп турар.

Коммунист Танаа-Херел Хертекович Чошкак тодарадыкчы 1974 чылда чүс хойдан-на 105 хураганны, бир баштан-на 4 килограмм дүктү кыргып алырын хүлээнгеп. ап Бавуун-ооллу социалистиг чарышка база катап ыйгырган.

Малчынның коданында 508 төрүүр хой бар. Оларны кыштан хүр ажырап дээш кызымак ажылдан, чемгерилгезин, суггарыгазын экижидер, одарын шын таарыштырарынче доктаамал кичээнгейни салып келген. Оон уламыдан хой хүр кыш ашкан. Амгы үеде оон хойларындан төрээн хураганнарны менди доругуп турар.

Хойжунуң кадайы Бак-кыс Күжүгетовна база-да онаашкан хереэнге бердингеп шудургу ажыл-ишчи. Таңа хураганнарны ажаап, өстүрериңге ол биче эвес үлүүн кимрип турар. Танаа-Херел Хертекович чедиишкинниг ажылы оон күш-ажылының ачызында боттанып келген.

Малчыннар чылдың дөрт ээлчезинде суурлардан ырак черлерде чуртаан, ажылдап турарлар. Ынчалза-даа политиктиг болгаш культурлуг амыдыралдан биче-даа хожудап калбааннар. Телевизордан чуртта болгаш даштыкыда болуушкуннарны, кинолар ны. концерттерни, солуун дамчыдылгаларны көрүп, дыңнаап, хостуг үелерин ажыктыг арттырып келгеннер. Од ышкаш республика солуннарының, чаа номнарын олар үргүлчү номчуп турарлар.

— Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин совет кижи бүрүзү долдур болгаш ажыр күүседир дээш ажылдап турар. Мээн сорулгам база ындыг. Алган хүлээлге дээрге кызыгаары эвес-ле болгай. ону ажыр күүседир дээш шудургу ажылдаары мээң ылыктыг хүлээлгем ол — деп. Танаа-Херел Хертекович биске чугаалаан.

Сөглээн сөзүн ол эзлеп пыдаар.

Х. ТААН-ООЛ.
Танды район, Това аттыг совхоз.

ЧУРУКТА: хойжулар Т. Х. Чошкак биле Б. К. Чошкак оларның солуун номчуп орары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Барааннын—чонга

«ЧЕЛЭЭШ-703»

Кэвицкий аттыг завод «Челээш-703» деп өөнүт хүлээп алышкын кылыр телевиденне приемниктерин бүдүрериниче шилчээн. Чаа продукцияны шиитпээдип алырының сорулгазын коллектив чедиишкинниг шиитпирлээн.

Бо чылын заводтуң конвейеринге «Челээш-703» деп 150 муң приемниктерни кылып бүдүрер. Олар идепкелдиг ажылдаар, тодаргай коргузер.

ЧУРУКТА: телевизорлар эптээр конвейер.

М. БЛОХИНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СУГГАТ—ИДЕГЕЛДИГ МАГАДЫЛАЛ

СЭКП Төп Комитединиң партинга, совет улуска Кыйгырының номчуп олура, бисте чедир ажыглаттынмайн турар курлавырлар дугайын кижи болганчок-ла сактып келирдир. Бо удаада бистиң «Мурнакчы» колхозта дүжүт дугайын тугаалаар бодай-дыр мен.

Колхозтуң тарылга шөлү код шуруузу суггаттыг черде. Ынчалза-даа эрткен чылын бир гектардан-на ортумаа-биле тараа культуразындан 6—7 центнер дүжүттү ажаап алган. Бо дээрге, конгуг эвээш дүжүт-дүр. Ынчаарга колхозтуң тараа шөлүнден бедик дүжүт өстүрүп алырының аргазы чок болганы ол бе деп айтырыг тургустунар-дыр. Чүге ындыг боор. Арга бар. Ол дугайын бистиң мурнакчы суггатчыларывыстың дуржугазы тодаргай бадыткап турар. Тодаргайлаарга, Канчыыр Арбай-оол, Баавыыл Ак-оол, Оскур Кара-оол олар эрткен чылын гектар бүрүзүнден-не 15—18 центнер дүжүттү өстүрүзер. Ындыг болганда бистиң колхозтуң тарылга шөлүн эки суггарып тургаш, чаагай дүжүттү өстүрүп болурунуң аргазы бар ышкажыл. Хойжулар Донгак Адыгоол, Көк Серенот, Донгак Доржу олар 17 га черни суггаргаш, оон бир гектарындан-на 16 центнер сигенни кезип алганнар.

Планнан ажыр дүжүт алганы дээш чамдык суггатчылар акша шаңналын-даа алган. Эң илангыя чолаачы Баавыыл Ак-оолду мактаар керек. Оон чогум кылып турар ажылы чолаачы-даа болза, 1973 чылда чолаачылавышаан, чер суггарар күзелин илереткен. Ынчангаш колхоз баштаар чери анда 15 гектар кызыл-тасты бижыглаан. Ажылдан чайлыг үеде, эң илангыя дыптынар хүнверде, ажылдап тургаш, суггатчы чораан удуг дуржулгалыг колхозчулар.

Бо чылын хойжу бүрүзүзүге сиген белеткеп алыр черни бижыглап бөөр, олар ол участоктарын ыяап-ла суггарар ужурлуг. Ийи кижиниң чаштырып суггарар машинага ажылдаар кылдыр өөредип турар. Шак мындыг чамдык организастыг хемчегларни ап, колхоз суггатчы черни чоп ажыглаарының баштайгы базымнарын кылып турар. Ынчаларза-даа ону чүгле колхоз боду шиитпирлеп шыдавас дээрзи билдингир.

Республиканың Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозу биске улуг дузаны коргузүп, 1972 чылда 480 га черни, оон иштинде 50 га одар чаштырып суггарар кылдыр бута казып берген. Ону Москвадан келген студентилер кыска хуусаада туткан. Ол бугага суг кайының кээрин баш удур бодавааны-биле эрткен чылын ажыглал чок болган. Ужуру болза, буганы суг аксыл, шенеп көргеш, ам дужаар турган. Биске ындыг болбаан. Күрүнеден 400 муң рубль акша-хереңгини үндүрүп тургаш, тутпан буганы чедир кызбайн, ара каап, ону ажыглавайн турарына колхозчуларның хомудан турары чөп. Ынчангаш ол айтырыгны доп-дораан шиитпирлеп, буганы бо чылын ажыглаары-биле биске дузалажырын Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозундан дилеп турар бис. Оон аңгыда ол-ла министерство Чаңгыс-Терек деп черге 300 га тарылга шөлүн суггарар чаа буганы база казып турар. Бо буганы ажыглалга киирген соонда колхозтуң суггаттыг шөлү 1330 га чедер. Оон соонда тараа болгаш мал чеми мультуралардан бедик дүжүттү доктаамал ап болур.

«Мурнакчы» колхозтуң баштаар чери суггатты эки организастап тургаш, бо чылын бир гектар черден ортумаа-биле 13 центнер, а суггаттыг шөлдерден 15 центнерден эвээш эвес дүжүттү өстүрер дээш улуг күштү салып чүрүп турар. Суггат—идегелдиг магадылал.

Х. КУДУРУКПАП.

Бай-Тайга район.

НОМЧУКЧУЛАР САНАЛДАП, ШҮГҮМЧҮЛЕП ТУР

ААЗААШКЫННЫ БОТТАНДЫРЗА

Бистиң Кызыл-Хая суурда сүттен кылган продуктуларбиле чонның хандырылгазында четпестер уламчылавышаан. Бо дугайында райпо баштаар черин шүгүмчүлээн негелде, хомудаддар февраль айда-ла суурга эрткен хуучулар хүралынга шыңгыы болгулаан чүве.

Райпо баштаар черн ол четпестерни эдер талазы-биле аазаашкынын амга чедир күүсетпейн келген. Чурттакчы чонның ол негелде-хереглелин дарый шиитпирлээринин хемчегларин Мөңгүн-Тайга райпозу (баштаар черинің даргазы Ч. Мичин) кажан алыр ирги?

К. ХЕРТЕК.

Кызыл-Хая суур.

КАЯА ДУЖААРЫЛ?

Баян-Кол суурда магазин даштынга барган кижи алтыкеш тутказ улусту бо-ла көөр. Оон-ужуру мындыг. Суурда белеткелчи чогундан ырак-узактан келген малчыннар алгы-кежин дужаар чер тыппастаан.

Ам чылыг үе чоокшулаан. Үр шыгжамырга чыткан алгыкеш үредип, шынары-да баксыраар болгай. А суурга белеткелчи келбээнден бээр чартык чыл чеде берди. Чонның кышкы үеде белеткеп алган алгы-кежи аалдарының ишти-даштында овааланып, үредип чытыылаар.

Улуг-Хем районда белеткедер конторазының директору аш В. Дронин чонның бо талазы-биле хөй удаа киирген хомудаддарынга, чагаалгарыга тодаргай харыны бээр үе келген.

В. ДАРТАЙ-ООЛ.

КАРАҢГЫЛААР КУДУМЧУ

«Сүт-Хөл» совхозтуң Сүт-Аксы суурунуң Найырал кудумчузу хөй чурттакчылыг. Ында ажылчыннар, албан-хаакчылар, башкылар болгаш өөреникчилер дээш кымнарны чок дээр.

Оларга бир чугула чүве—электрочырыы болгай. Чырыткы кыпластаар «карыглыг» чорук мында будун чыл ишшинде үргүлчүледи. Чамдыкта чырый-даа берзе, чок-да болза, хүндүс чыраак, дүне караңгы хонар. Аяы келээжиниң 8—9 шак четпейн караш-ла дээр. Од хамаан чок чаа чыл ышкаш байырлалдар үезинде караңгы боор-дур.

Сүүрнүң оске кудумчуларында ындыг эвес, чырык турар. Ынчангаш бо кудумчунуң чурттакчыларының чөптүт негелдезин өөренип көрүп, чогуур хемчээлин алыры «Сүт-Хөл» совхозтуң дирекциязындан негеттинип турар.

О. ДОРЖУ.

Эбилелдешкен РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР:

Ростовтуң чылыглыг электри төвү

Ростов хоорайның кыдында тудуп турар ТЭЦ-2 деп чылыглыг электри төвүнүң баштайгы агрегады тогуп берип эгелээн.

Ол энергоблокта «Е-500/140» деп котёл бар. ону И. И. Ползунов аттыг Төп котёл-турбина институдунуң болгаш Таганрогтуң «Красный котельщик» заводунуң тускай эртемниглери кылган. Оон бүдүрүкчүлүү — шакта 560 градус температуралыг 500 тонна бус. Котёлдуң бедии — 24 метр. шак ындыг бүдүрүкчүлүг аңаа бус генераторларындан ол барык-за ийи катап биче. а денизи — үштүң бири хире чиик. Хемчээлинин болгаш ону кылырынга херек металлдың эвээжээнии — агрегаттың улуг үнелиг чүүлү ол.

Станцияның бүгү дериг-херекселдерин оларны кылып турар бүдүрүлгелер улуг-улуг блоктар кылыр тудуштуруп берген. а тудугнүң бодунга ол улгаттыр кылган конструкцияларны чүгле эптеп ап турар. Ол чорук чылыглыг электри төвүнүң тудуун аажок дүргедеткен.

Ростовтуң ТЭЦ-2 деп чылыглыг электри төвүнүң тогу Сонгу Кавказтың энергия системазынга кирер. Чаа чылыглыг төп хоорайны чылыг суг-биле хандырарын база ыка экижидер. Ам станцияда ийиги энергоблокту эптеп турар. а олар шупту дерт.

ДОНДА-РОСТОВ.

УКРАИНА:

Чигир свёклазын тарып эгелээн

Черкассы область механизастаттынган 1250 звеноолар чигир свёклазын тарып эгелей берген. Олар ол үнелиг техниктиг культураны 135 муң гектар черге, тодаргайлаарга, бүгү тарылганын онның тос кезээнден хой черге күш-ажылдың эвээш чарыгдалын үндүрүп тургаш, өстүрер деп шиитпирлээн.

Часкы хову ажылдары эгелээринин мурнунда механизаторлар Жашковск районнун «Прогресс» колхозта боттарының мурнакчызы — чигир свёклазы өстүрериниң чаа технологиязының эгелекчизи Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Петр Журавскийниинге чыылганнар. Соолгу үш чыл дургузунда оон звеноузунга свёкланың ортумак дужүду гектар бүрүзүндеи 395 центнер болган. бир центнер продукция будуреринге чарыгдаан үези 30 минута чедир кызырыган, а бот-үнези 1 рубль 39 көпеек чедир чиигээн. Ужуражышкынның киржикчилери чаартыкчының дуржулгазын кичээнгейдиг өөренип алган. оон звеноузубиле социалистиг чарыштын керээзинге ат салган. гектар бүрүзүндеи 350—450 центнер свёкла өстүрерин хүлээнгеннер.

ЧЕРКАССЫ.

БЕЛОРУССИЯ:

Дүжүт дугайында сагыш салыышкын

Кызын септеттинген «МТЗ-50» деп тракторларның ыка хой кезектериниң ээлээр хуусазы ээлээн каш катап узаан. Ол дугайында Минскиниң шестерня заводунуң инженерлери болгаш ажылчыннары улуг сагыш салган, олар тракторларның белдирлериңе хереглээр ынаныштыг лиштиг дугуйларны «Сельхозтехниканың» септелге кылып бүдүрүлелеринге кылып берген. Агрегаттарның үреднинчел эвес чоруун бедидер дээш тракторнуң янзы-бүрү кезектериниң пластиктиг деформациязын изидип тургаш кылырын ажыглап турар.

Чижээ, газ хуваар механизмнин чаа технология ёзуулаар кылган шестерняларының бир комплектизи тракторларның болгаш комбайннарның «СМД-60» деп шимчедикчизиниң бүгү эдилээр хуусазына чедер. Кодээде калбаа-биле нептеээн «ГАЗ» маркалыг автомобильдерге ол чаа шестерняларны ажыглаарга, олар он-он мун километрлерни немей артыкка эртер. Волгоградтың, Челябинскиниң болгаш Кишинёвтуң тракторларынга херек артык кезектер база быжыг апарган. Оон ачызында механизаторларның техниканы ажыглаарының ажыктыг болуру дыка бедиир.

МИНСК.

АРМЕНИЯ:

Музыка школазының чаа бажыңы

Армян ССР-ниң Варденисте музыка школазының чаа бажыңының түлүү доозулган. Анаа 200 уруглар фортеппано, скрипка болгаш виолончель ойнап өөренирлер.

Чаа школада — кичээл эртирер делгем класстар, концерт үндүрер ийи зал, өөреникчилерниң тускай белеткенир кабинеттери бар.

Республиканың Арташат, Масис, Ноемберян, Гугарк районнарында музыка школалары бо чылын ажыглалга киргеп.

Ам Арменияда 90 музыка школазы ажылдап турар. Ында 17 муң хире уруглар өөренип турар.

ВАРДЕНИС.
(СЭТА-ның корр.).

Бөгүн Тыванын кооператорларының VII съездизи ажыттынар

ХАРЫЫСАЛГАЛЫГ ИШТИҢ КИЖИЛЕРИ

Бай-Тайга районнуң Бай-Тал магазининге киргең кижилер ында садыгжы Севильбаа Сереновна Монгуштуң эвидең-солдаан, дыңнангырыы хөй чылдарда көрүп келгеннер болгаш ону хүндүлээрлер. Садып алыкчыларының хереглээн түүлдерин шилип алырынга ол күзелдең-биле дузалаар. Севильбаа Монгуш совет хереглел кооперациязының тергиини. Оон үр чылдарда үре-түңнелдиг ажылын чазактың бедиидиле үнелээнинiң база бир хереченизи—ону бо чылын «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаңналаачы болур.

Республиканың кодээ магазинниринде ындыг мурнакчылар хөй. Моңгун-Тайга районнуң магазин эргелекчизи, Тыва АССР-ниң садыының болгаш иштинiң чемненилгезинiң алдарлыг ажылдакчызы Дүү-Дарый Салчаковна Чанзан, Чоон-Хемчик районнуң чолаачы-садыгжы Иван Федорович Чертков, Таңды районунда Николай Степанович Шуров, Тес-Хемде садыгжы Михаил Маннымович Хажылай олар ышкаш он-он мурнакчыларның күш-ажылын чон хүндүлээр болгаш үнелиир.

Ам Тыва респотребсоюзаның хереглекчилериниң 22 иштилелин, бодунуң ажыл-агыйының 11 организациязын болгаш будурүлгезин каттыштырып турар. Эрткен чылын бүгү хереглекчилер иштилелдери бараан саарылгазының планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен.

Чопнуң чаагай чоруунуң бедип турары-биле чергелештир бараан саарылгазының структуразынга көскү оскерилгелер болган. Эрткен чылын аъш-чем барааннарын садары 5,8 хуу оскен. Чоннуң культурлуг хереглелиниң дүрген өзүлдези бо хүннерде кодээде амыдыралдың бир онзагай талазы ол.

Бөлүк-бүтүн саарылгазының планы эрткен үш чылдарда база ажыр күүсеттингең. Пландан ажыр ийи муң бир чүс ажыг рубльдиг мал ажылының чиг-эдин болгаш кодээ ажыл-агый продуктуларын белеткээн. Ан өстүрер ферманың коллективи планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүсеткен.

Республиканың кодээ магазиннеринде ындыг мурнакчылар хөй. Моңгун-Тайга районнуң магазин эргелекчизи, Тыва АССР-ниң садыының болгаш иштинiң чемненилгезинiң алдарлыг ажылдакчызы Дүү-Дарый Салчаковна Чанзан, Чоон-Хемчик районнуң чолаачы-садыгжы Иван Федорович Чертков, Таңды районунда Николай Степанович Шуров, Тес-Хемде садыгжы Михаил Маннымович Хажылай олар ышкаш он-он мурнакчыларның күш-ажылын чон хүндүлээр болгаш үнелиир.

Ам Тыва респотребсоюзаның хереглекчилериниң 22 иштилелин, бодунуң ажыл-агыйының 11 организациязын болгаш будурүлгезин каттыштырып турар. Эрткен чылын бүгү хереглекчилер иштилелдери бараан саарылгазының планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүсеткен. Кондитер, кулинария кылыгларын будурүп, сайгарары алаан көвүдээн. Тоску беш чылдың үш чылдарында иштиниң чемненилгезиниң бараан саарылгазы 14,3 хуу, а бодунуң продукциязын будурүп үндүрери — 17,8 хуу оскен.

Эрткен чылын Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Моңгун-Тайга, Тожу районнарының столоваяларын тудуп, чаартканының түңнелинде ында олуттар немежеп. Ол столоваяларның шуптуун соодулга дериглери-биле чепсегээн. Иштиниң чемненилгезиниң ажылдакчыларының күш-ажылын чигедир, будурүлгениң культуразын, аъш-чемни белеткээриниң технологиязын бедидер, чонну хандырарын аныжилер арганы ол берген.

Белеткелдер саарылгазының планы эрткен үш чылдарда база ажыр күүсеттингең. Пландан ажыр ийи муң бир чүс ажыг рубльдиг мал ажылының чиг-эдин болгаш кодээ ажыл-агый продуктуларын белеткээн. Ан өстүрер ферманың коллективи планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүсеткен.

Республиканың кодээ магазиннеринде ындыг мурнакчылар хөй. Моңгун-Тайга районнуң магазин эргелекчизи, Тыва АССР-ниң садыының болгаш иштинiң чемненилгезинiң алдарлыг ажылдакчызы Дүү-Дарый Салчаковна Чанзан, Чоон-Хемчик районнуң чолаачы-садыгжы Иван Федорович Чертков, Таңды районунда Николай Степанович Шуров, Тес-Хемде садыгжы Михаил Маннымович Хажылай олар ышкаш он-он мурнакчыларның күш-ажылын чон хүндүлээр болгаш үнелиир.

Ам Тыва респотребсоюзаның хереглекчилериниң 22 иштилелин, бодунуң ажыл-агыйының 11 организациязын болгаш будурүлгезин каттыштырып турар. Эрткен чылын бүгү хереглекчилер иштилелдери бараан саарылгазының планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүсеткен. Кондитер, кулинария кылыгларын будурүп, сайгарары алаан көвүдээн. Тоску беш чылдың үш чылдарында иштиниң чемненилгезиниң бараан саарылгазы 14,3 хуу, а бодунуң продукциязын будурүп үндүрери — 17,8 хуу оскен.

Эрткен чылын Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Моңгун-Тайга, Тожу районнарының столоваяларын тудуп, чаартканының түңнелинде ында олуттар немежеп. Ол столоваяларның шуптуун соодулга дериглери-биле чепсегээн. Иштиниң чемненилгезиниң ажылдакчыларының күш-ажылын чигедир, будурүлгениң культуразын, аъш-чемни белеткээриниң технологиязын бедидер, чонну хандырарын аныжилер арганы ол берген.

Белеткелдер саарылгазының планы эрткен үш чылдарда база ажыр күүсеттингең. Пландан ажыр ийи муң бир чүс ажыг рубльдиг мал ажылының чиг-эдин болгаш кодээ ажыл-агый продуктуларын белеткээн. Ан өстүрер ферманың коллективи планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүсеткен.

Республиканың кодээ магазиннеринде ындыг мурнакчылар хөй. Моңгун-Тайга районнуң магазин эргелекчизи, Тыва АССР-ниң садыының болгаш иштинiң чемненилгезини

СӨӨЛГҮ ПОЧТАБИЛЕ

МЕХАНИЗАТОРЛАРГА ТУРАСКААТКАН

«Улуг-Хая» совхозтуң Кок-Чыраа сүргега механизаторларга турасказаткан улуг концерт болган. Артистернин составы әзуулә интернационалдыг: тывалар, орустар, хакастар, буряттар, украиннер дээш, кымнарны шида чок дээр. «Чечектел-ле, төрээн Тывам» деп ыр-биле концерт эгелээн. Артистернин хепсиның чаңгыс аай кыллыр чарашпыр даараан.

Ырлар, танцылар, шүлүктер сценадан чангыланган. Бланғыны башкы Анна Монгуштуң «Волгоградтың хадыны» деп ырны ырлаанын, Михаил Кыргыс, Валентина Балчый-оол оларның ырларын. Бүдүн Мадыр-ооллуң шоодугулуг шүлүктер номчаанын көрүкчүлер сонуургаан.

А. ТУГАРЖАП.
Улуг-Хем район.

• • •

ААЛЧЫВЫС «ЧЕЛЗЭШ»

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтуң «Челзэш» агитбригадазы Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйларынга оюн көргүзүп чораан. Агитбригадажылларның концерт программазы байлак. «Сакманшиктер» деп бир кожеге шиинге, аңы-бүрү танцыларны кым-даа сонуургаар.

• • •

ХАНЫ САЙГАРЫЛГА

Чогаалчы С. Сүрүн-ооллуң «Аваазынга даңгыраа» деп чаа номунга турасказаткан номчугла конференциязы Тандының «Коммунизмниң херели» колхозка эрткен. Чогаалдың дугайында аңы-бүрү темалар айбы-биле сайгарылганы кылган соонда конференцияга халаткан чогаалчы С. Сүрүн-оол боду сес алган. Ол чогаалда четпейн барган чамдык айтырыгларга доктаап, сайгарылганы кылган.

А. МОНГУШ.

• • •

«АЯНГАНЫ» СОНУУРГАДЫЫС

Читаның күрүне филармониязының ындыг аттыг ансамбли бистиң республикада оюн көргүзүп чоруп турар. «Аянганың» ангыланғы номерлердиг солун концертин «Барлык» совхозтуң ажыл-ишчилери көрген.

О. МОНГУШ.
Барыын-Хемчик район.

ЧОГААЛЧЫ–ДАЙЫНЧЫ

Чогаалчы Константин Михайлович Симонов «Дириглер болгаш олуглер», «Солдаттар болуп торуттунмес», «Сөөлгү чай» деп трилогиязы дээш 1974 чылда Ленинчи шаңналды тыспырыпка ядып үндүрткен.

К. М. Симоновтуң бистиң чуртувустуң номчукчулары эки билир.

Константин Симонов 1915 чылда торуттунген. Бодунуң литературулуг ажылын шүлүкчү болуп эгелээн.

Константин Симонов Ада-Чурттуң Улуг дайны эгелээринин мурнунда-ла Европага болгаш Азияга болгулаан «ханг черлерге» барып, дайын чорудулгаларынга журналист болуп кирипкен.

Константин Михайлович — дайын болган шагында дугайында бүгү чуртта тарай берген шүлүктериниң автору. Дайын соолунде «Өөнүктер болгаш дайзыннар» деп шүлүк чыңдызын үндүрген.

Симонов аңы-бүрү үелерде «Бистиң хоорайбыстан оол», «Орус айтырыг», «Өскениң хөлегеза», «Дөрт дугаар», «Орус кижилер» болгаш өске-даа шиирлерни бижээн.

Симоновтуң нептерелгей апарган романнарынга «Хүннер болгаш дүнелер», «Чепсек талазы-биле оорум» хамаарыкыр.

Чогаалчының сөөлгү ажылы — Ада-чурт дайынының дугайында трилогиязы — бистиң үевистиң литературазының эң дээрге чогаалдарының бирээзи. Ол кайгамчык эпопея — дошкун дайынга бистиң улузувуска тускаскаа болган.

ЧУРУКТА: К. Симонов бодунуң ажылдаар черинде чогаалчы Яков Козловский болгаш Абхазиянын Үзуктүң шүлүкчүзү Баграт Шинкуба олар-биле кады олур.

В. МАСТЮКОВТҮҢ фотозу (СЭТА-ның фотохрониказы).

У Ж У Р А Ж Ы Л Г А

Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң кылдыс эргелекчилери чоокта чаа республиканың болук чогаалчыларынга болган журналистерни-биле солуун ужуражылганы организастаан.

Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствиниң оралакчызы Ф. И. Лажы ол ужуражылганы ажыктан.

Социалистиг корум-чуруму-ну камгалаар талазы-биле бистин ажылдакчыларывыс бичезвес ажыл-херектерни кылып турар. Олар каңгы-ла үеде —дүне болгаш хүнүс-даа совет кижилерниң тайбың ижин, культурлуг дыштанылгазын, социалистиг өнүг-хөрениин карак огу дег камгалап турар. Эргинин артыышкыннары каңгы-даа хевирге илереп келирип болза, олар дораан-на сөстеп илдерелир.

Чечен чогаалдыы болгаш уран чүүлдүн ажылдакчылары — чурукчулар, чогаалчылар, артистер кайы-даа үеде бистин ажылывыс-биле хаңы харылзаалыг. Ынчангаш бөгүн база-ла өөрүшкүүлүг-биле ужуражып турарывыс бо-дур. Бистиң берге болгаш харыысалгалыг ажылывыстың дугайында чуруктар, чечен чогаалдар моон соңгаар-даа ковудээр боор дээрзин ол чуруктарга.

Оон соонда кылдыс эргелекчилери В. Федоров, В. Евтешичев, Н. Козлов болгаш өскелер-даа тус-тус кылдыстернин хүн-бүрү кылып турар ажылдарын таныштырып чугаалаан.

Чогаалчылар Л. Чадамба, С. Пюрбю, С. Сүрүн-оол, О. Сувакпит олар чүве чугаалаан, тыва чечен чогаалга милиция ажылдакчыларының овур-хевирин көргүскен төлептиг чогаалдар моон соңгаар-даа парлаттынар дээрзин бадытказынар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

АРТИСТЕР КӨРҮКЧҮЛЕРДЕ

Республиканың хөгжүмшүн театрының репертуарында казах чогаалчы Калтай Мухамеджановтуң «Шорум ыйнаан» деп каттырычыг комедиязы киргенин билир бис. Үк шиинги театрның кол режиссёру, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи С. Оюн болган режиссер Н. Баль оларның чедиишкинниг тургусканын, үк комедияны Кызылдың болгаш Эрзин, Тес-Хем районнарының көрүкчүлери көргеш үнелээнер. Шиинги кижикчилерни алды кижи. Ролдарда театрның хоочун салгалының артистери чедиишкинниг ойнап турарлар.

Амгы үеде Казах ССР-ниң бир облазында болуп турар болуушкунну көргүскен бо комедияң ам Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларывыш сууларында болгаш Ак-Довурак хоорайның эжелүүшиннаринде аалдап чеде бергеп. Үк комедияны көрүкчүлер чыл-биле хүлээп ап, артистерниң ураң мергежилиге өөрүп четтиришкинин илередип турар. Бо каттырычыг шииде ойнап турар артистер Барыын-Хемчиктиң девискээрин эргээнинин соонда Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-ишчилеринге аалдап чедерлер.

Калбак-делгем Төрээн чуртувустуң аңы-бүрү булуннарындан каңгы талантылыг артистер бистиң Совет Тывавыска аалдап келбейн турар дээр. Оларның бирээзинге Читавын күрүне филармониязының «Аянга» деп бүрят эстрада ансамбли хамаарыжыр. «Аянга» бистиң республикавыста бир ай ажыг чедиишкинниг ойнап чорун турар. Ол алды районнарның база Кызыл хоорайның көрүкчүлеринге Агин-бүрят национал округтуң биче-бүүрай кижилериниң ураң талантызын бараалгадып, чонның хүндүткелин чаалап ап келгеп.

Байкал ындыннан аалдап келген ансамбльдиң артистери дүүн Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң конунга боттарының алын-ырын бараалгаткан. «Аянга» бо районнуң сууларын эргээнинин соонда, кожазында Эрзинге бары маршрутта кирип турар.

Ансамбльдиң программазында совет, бүрят, моол композиторларның ырлары, орус, бүрят, эвенк танцылар болгаш өске-даа солун номерлер кирип турар.

БИСТИҢ КОРР.

СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

КУБОК—СТУДЕНТИЛЕРДЕ

Хостуг хүрешке Тыва АССР-ниң бирги чери дээш маргылдаа хогжум-шиин театрынга ийи хүн үргүлчээш доозулган.

Республиканың хостуг хүрешке мергежилдиг могелери илереттинген.

48 килограмм чедир денгеге Тес-Хем районнуң могеэн Валерий Ваазан чемпион болган. Ийиги черни Алексей Хертек (Ак-Довурак), үшкүзүүн — Валерий Саая (башкы институдуу) эзээн.

ССРЭ-ниң спорт мастери Михаил Оюн (Кызыл) 52 килограмм чедир денгеге тергиндээн. Таңды районнуң төлээзи «Тилелгее» совхозта чодаачы Игорь Быштак-оол чеднишкинниг хүрежин, ийиги черни алган. Валерий Билчит (Тес-Хем) үшкү черни эзээн.

57 килограмм чедир денгеге 16 шилиндек кижи хүрешкен, аңаа хоочун моге спорт мастери Төөчек Болат (Кызыл) республика чемпиону болган. Спорт мастерине кандидат Николай Монгуш (башкы институдуу) ийиги шаңналга четкен. Сибирь дүүгу дээш Кемеровога болган үлүг маргылдаага киргишкен, ССРЭ-ниң спорт мастериниң кандидадтыкыл нормазын чоокта чаа күүсеткен Моңге Чадамба (Кызыл) үшкү черни алган.

Ак-Довуракты төлээзи спорт мастери Федор Ондар 62 килограмм чедир денгеге эң-не ыныжан, мергежилдиг моге болган. Ол Тывага спорт мастерининг адын баштай чедип алган могелерниң бирээзи. Хоочун моге ынак спортун кагбайн белеткелин үргүлчү чорудуп, аныяктарга арга-дүржулгазын дамчыдып бээр дээш кызымак ажылдап турар. Ийиги черни Чөөн-Хемчиктиң төлээзи спорт мастериже кандидат Сергей Седенбал, үшкүзүүн — Лайдың Кызыл-оол (башкы институдуу) эзээн.

68 килограмм чедир денгеге ССРЭ-ниң спорт мастери Ооржак Чадомба (Кызыл) республика чемпиону атты чедип алган. Келир үениң башкызы Олег Доржу ийиги черни эзээн. Владимир Хертек (Чөөн-Хемчик) үшкү шаңналга четкен.

Спорт мастерине кандидат Владимир Бичө-оол (Кызыл) 74 килограмм чедир денгеге бирги черни эзээн. Ийиги черни Бай-Тайга районнуң могеэн Хомушку Демир-оол, үшкүзүүн — Виктор Сумбаа (Моңгун-Тайга) алган.

Башкы институдуң студентизаң, спорт мастерине кандидат Вячеслав Кара-Тоң-муг 82 килограмм чедир денгеге республика чемпиону болган. Чөөн-Хемчиктиң төлээзи Куулар Бады-Очур ийиги, Бай-Тайганың могеэн Николай Седип үшкү шаңналдарга четкен.

90 килограмм чедир денгеге Леонид Симаков (башкы институдуу) тергиндээн. Ийиги черни хоочун моге Александр Опера (Таңды), үшкүзүүн — Сергей Данзы-Белек (Улуг-Хем) эзээн.

Национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастери Доспан Найдан-оол (Улуг-Хем) чүс килограмм чедир денгеге, оон ору денгеже ол-ла районнуң могеэн Монгул-оол Бичө-оол республика чемпиону болганнар.

Команда талазы-биле бирги черни Кызылдың башкы институдуунуң студентилери алган, республиканың спорт комитединиң кубогу, бирги чергенин диплому-биле шаңналткан. Ийиги черни Кызылдың, үшкүзүүн — Улуг-Хем районнуң командалары эзээш, ийиги, үшкү чергенин дипломнарын алган.

Бирги черни алган могелерге республика чемпионунуң комаадыы, орткетин бедектерни, мактал бижиктерни бергеп. Ийиги, үшкү черлерни эзээннерге мактал бижиктерни тывыскан.

Маргылдаага шылгараан могелерге тускай шаңналдарны тывыскан. Тилелгени чедип алыры-биле чүткүүдүг хүрешкени дээш ВЛКСМ обкомунуң шаңналын Ондар Оюн-оолга (башкы институду), кадыг-дошкун эвес, эптит-овилең хүрешкени дээш «Тувинская правда» солунунуң шаңналын Олег Доржуга (башкы институду), өң чаргээ аргаларны ажылдаары дээш «Шын» солунунуң шаңналын Алексей Хертекке (Ак-Довурак) тывыскан.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТАРДА: (үстүндее куду) республика чемпионалары, шаңналар спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастери Доспан Найдан-оол, спорт мастерине кандидат Владимир Бичө-оол, 57 килограмм чедир денгеге үшкү черни алган, чоокта чаа спорт мастерине кандидат болган Моңге Чадамба. Адаанда хүреш үезинде.

ФЕОКТИСТОВТҮҢ фотолары.

Делегей чемпионадында

Хоккей талазы-биле делегей болгаш Европа чемпионадынын бирги кезээнин оюннары доозулган. Ам дээреэнде турнир таблицазын ЧССР-ниң командазы 12 сан-биле баштап турар. ССРЭ-ниң шиндек командазы 10 санныг, фин спортчулар үшкү черде, оларның саны 8.

Воскресеньеде Швеция биле Польшаның, Финляндия биле ГДР-ниң командалары ойнаан. Шведтер 3:1, финнер 7:1 түңнелдиг тиилелгеге четкен.

Маргылдаа эгелээн

Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпиону ат дээш дээди чергенин 16 командаларының аразында маргылдаалар эгелээн. Олар аразында ийи-ийи ужуражылга кылып болгаш ноябрь 17-ге чедир ойнаар.

Баштайгы болган сес оюннарга Алма-Атаның «Кайраты» Москва динамочуларын 2:1 санга уткан, «Пахтакор» биле «Зенит» (Ленинград). Киевтиң динамочулары биле Заря» (Ленинград), «Карпаты» (Львов) — «Черноморец» (Одесса) олардың маргылдааны 1:1 санныг деп болган. «Шахтер» биле Москваның спартакчыларының оюну 0:0 түңнелдиг доостурга, кайы-даа талазынга 11 метрден бомбук киир теңгерге, бээ-ла 3:3-ту киирип, хаймышпакан.

Тбилисиниң динамочулары ЦСКА-ның командазынга 1:3 сан-биле аштырган. Ол дээрге бодунуң шолуг динамочуларының сөөлгү 16 чыл дургузунда баштайгы аштырыышкыны-дыр.

Москваның «Торпедо» командазы Ереванга ССРЭ-ниң чемпиону «Арарагты» 1:0 сан-биле тиилээн.

(СЭТА).

ТҮҢНЭЭН

Кызылдың башкы институдуунуң филология факультединиң үшкү курсчулары өөредилге чылының үшкү удурукунда республиканың школдарынга практика эртиргеп.

Келир үениң орус дыл болгаш литература башкылары практика түңнелин түскай конференцияга чугаалашкан. Студентилер Павел Сарыглар, Тас-оол Моңге, Людмила Казанцева, Сергей Овчинников болгаш өскелер-даа практиканы эки эртиргеп. Студентилер практика үезиндө өөренип, билип алган чүүлдерин талазы-биле арга-дүржулга солчулгазын организастаан.

Ш. СУВАН.

БАШТАЙГЫ КЕЗЭЭ ДООЗУЛГАН

«Спартактың» ыыдырап талазы-биле чемпиону ат дээш маргылдаада чеди салыглар болуп эртекен. Оон киржикчилери кайы хире белеткелдиг, чогаалыкчы оюнзеделиг оюнну эртиргин турарының дениеси кандыыл дээрэ тодаруттынып турар.

Воскресеньеде соңгаралдатыынган болгаш ойнаттынмаан 11 оюн болган. Ак-Довуракты төлээзи Юрий Сенгелов кызылчы Владимир Бузыкаевти уткаш, башкы институдуун башкызы Доржу Бурхановка дүжүп берген. Делгер-оол Кавчыыр соңгаралдатканы үш оюнундан ийи сан алган. Од Бурғынов биле Блям Тугарыкпыны тиилээн. Кавоол Саяпта уттурган. Ховуу-Аксыдан келген Николай Чыргал-оол кады эвелеп эжи Станислав Панов оларның оюну дең байдалдыг турган, ынчалза-даа кайыыл-даа удуртарын кордап салыргаа.

Чадамба (Кызыл) үшкү черни алган.

Ак-Довуракты төлээзи спорт мастери Федор Ондар 62 килограмм чедир денгеге эң-не ыныжан, мергежилдиг моге болган. Ол Тывага спорт мастерининг адын баштай чедип алган могелерниң бирээзи. Хоочун моге ынак спортун кагбайн белеткелдиг, чогаалыкчы оюнзеделиг оюнну эртиргин турарының дениеси кандыыл дээрэ тодаруттынып турар.

Воскресеньеде соңгаралдатыынган болгаш ойнаттынмаан 11 оюн болган. Ак-Довуракты төлээзи Юрий Сенгелов кызылчы Владимир Бузыкаевти уткаш, башкы институдуун башкызы Доржу Бурхановка дүжүп берген. Делгер-оол Кавчыыр соңгаралдаткан үш оюнундан ийи сан алган. Од Бурғынов биле Блям Тугарыкпыны тиилээн. Кавоол Саяпта уттурган. Ховуу-Аксыдан келген Николай Чыргал-оол кады эвелеп эжи Станислав Панов оларның оюну дең байдалдыг турган, ынчалза-даа кайыыл-даа удуртарын кордап салыргаа.

Маргылдаанын баштайгы кезээнин түңнелинде Хеймероол Ондар беш тиилелгелиг, ийи хайымныг, а Монтов адды ырыг санныг, турнир таблицазын баштан турар. Адыг-оол, Саян 5-5, Чыргал-оол 4 санныг.

О. ИРГИТ.

К У Б О К Д Э Э Ш

Волейболга ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорай комитединиң кубогу дээш күн-культура колдектиктериниң аразында маргылдаа эгелээн. Ында ар үдустуун 12, хөрөөженнерниң 7 командазы киржип турер.

Командалар аразында беш ужуражылга эртекен. Эр үдустан 3-нче командазының спортчулары амдыызында ыыма-даа үттурбаан, бирги черде чоруп турар. Кодээ ажыл-агый техникумунуң, башкы институдуунуң, эмнелге ажылдакчыларының волейболчулары бир-бир үттурган.

Хөрөөженнерден башкы институдуунуң студентилери тергиндеп турар. Хоорайның үлүс өөредилге кылдыынын, медицина үчилиштеринин командалары келир үениң башкыларының соонда спортчуттур чоруп орар.

Маргылдаа үзамчылаавышаан.

Н. КУЗЬМИНА.

ШИЛИНДЕКТЕР МАРГЫЛДААЗЫНДА

Шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону Роберт Фишер-биле 1975 чылда ол ат дээш маргылдааныр ойнакчыны ышкыы алырыкшы маргылдааны үргүлчээлээн. Ында ам дөрт салыкчы арткан. Олар апрель 12-де бирги салыгларын кылган.

Борис Спасский биле Анатолий Карповтуң аразында маргылдаа Ленинградка апрель 10-да эгелээр турган, ынчалза-даа соолгузу аарыг болганы-биле, ол салыг 12-де эгелээн. Карпов аңы-бөлүк ойнаашы, поянын мурнунда ордун ийи илерге, кара тала сицилиан камгалалды шилип алган. Баштай ак тала 18-кы көшке чедир элээп идекейлиг тура-даа, Спасский оюнну парлачыдып турган, Карповтуң 26-гы чаагыр көжүн ажыглаашы, мерзе талазынга ийи ооцду мерзе үвүлүрер хире апарган. Оюн Карповка берге байдалга соңгаралдакан турган. Дараазында хүнде Карпов уттуруткан.

Одессага Виктор Корчной биле Тигран Петросян оларның аразында маргылдааның бирги оюнунга ак-биле ойнаан Корчной тиилеп алган.

Ийиги салыглар дүүн болгаш.

ЧАРЛАА

Караа көзүлбестеринң Бүгүсроссия ниитилелиниң Тыва республика ниитилелиниң Чөөн-Хемчик районда эге организациязының читкен төгерии таңмазын болгаш булуңнуг штампазын күш чок деп санаар.

А Ң Ч Ы Л А Р Г А

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң айтышкынынга дүүштүр 1974 чылдың апрель 27-ден май 6-га чедир үеде кара-куштарның часкы аңнаашкынын чөпшээрээн, ону аңчылар ниитилелиниле быжыглаан черлерге, аңныыр-тывыш ажыл-агый черлерининг девискээрлеринге чорудар.

Бир аңчы хүнде-ле ийиден хөй эвес кара-куштуң өлүрүп болур.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында аңныыр-тывыш ажыл-агый эргелели.

телевидение

АПРЕЛЬ 16-ДА

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Грузия — төөдээ база чогум болду». Хроника-документалдыг фильм. 19.00— Уруглarга. Мультфильм. 19.20 — Телемедээлер. 19.30— «Каприциң мальвалары». Кыска фильм. 19.50—«Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге системазының өөредилге чылын организастыг доозар». Дамчыдыгга. 20.00 — «Бистиң планетабыс». Дамчыдыгга. 20.20 — Кыска фильм. 20.30 — «Кижи болгаш хоойлуу». Дамчыдыгга. 21.10— «Казах ССР»: Кыска фильм. 21.20 — Телемедээлер. 21.25 — «Казахстанның кино уран чүүлү». Эртем-тайылбырлыг фильм. 21.35—Чарлалдар, реклама. 21.40—23.15— Ц. Аяқилов «Солдаттың кадайы». Республиканың хоттуум-шиин театрының шинши-кады) 15.00, 20.00, «Чинзеде эртине» 17.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чорвеи биле Скролдаң» 11.00, 15.00, «Хоранг сиген» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫНЫНГА: «Сеня шүүме!» (7-ги кезээ)» 16.30, «Аяның Хүрее» 18.00, 20.00 шактарда.

Редакторүүн оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

К И П О

АПРЕЛЬ 16-ДА

«ПАПЫРАЛ»: «Ынчан Оожум океанта..» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дүн чоруктуг киижи» 9.00, 10.50, 15.20, «Ыыжыышкы чораан силер бе?» 12.00, 13.40, 17.20, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Азаалга дайзынныг тылында» (2 сериязы

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторүүн 24-63, редакторүүн оралакчыларының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амы-дырал кылдызының 37-13, культура кылдызының 23-54, кезээ ажылагый кылдызының 21-47, үлетпүр кылдызының 22-64, чагаа кылдызының 41-27, информация база совет тургузуг кылдызының 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефоние долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00462.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 90 (9464) | Среда, апрель 17, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттингеи | Өртээ 2 көп.

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯ ВАРШАВАЖЕ ЧОРУПКАН

Варшава Договорунуң кыржыкчилери чурттарының Политиктиг Консультативтиг комитединиң ажолчелиг чөвүлел хуралының ажылынга киржири-биле совет делегация апрель 15-те Москвадан Варшаважа чорупкан.

Делегацияның составында СЭКП ТК-ниң Чингине секретары Л. И. Брежнев (делегацияның баштыңы), СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң ламштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ниң секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ниң кежигүнү, СЭКП ТК-ниң Чингине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ниң Чингине секретарының дузалакчызы А. М. Александров олар кирип турар.

Делегация-биле кады чөвүлекчилер СЭКП ТК-ниң кежигүнү, ССРЭ-ниң ламштыкы херектер министриниң оралакчызы И. Н. Родионов, СЭКП ТК-ниң Чингине секретарының дузалакчызы Г. И. Блатов, СЭКП ТК-ниң киллис эргелекчизиниң оралакчызы Х. Шахназаров болгаш өскелер-даа база чорупкан.

Белоруссия вокзалга делегацияны эштер Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, СЭКП ТК-ниң кежигүннери П. А. Абрасимов, Б. П. Бещев, В. В. Кузнецов, Г. Э. Цуканов, П. А. Шелоков, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүннери Б. М. Боголюбов, О. Б. Рахманин, М. С. Смиртюков, СЭКП ТК-ниң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харыысалгалыг ажылакчылары үзеп.

Үзеп турганнарның аразынга ПУР-ниң ССРЭ-де элчизин З. Новак база турган.

СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң ламштыкы херектер министри А. А. Громыко делегацияга Варшаваже каттыжа бээр. (СЭТА)

СУГГАТ—ХҮННҮҢ САГЫШ САЛЫЫШКЫНЫ

Амгы үеде бистиң республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында суггаттыг черлер 61,9 муң га, оон иштинде тараа шолу 46,4 муң га болуп турар. Сөөлгү чылдарда тудуг болгаш суг ажыл-агый организацияларының күжүг-биле ниженер четкилиг суггарылга черлериниң шолуң 20,9 муң га чедир калбарткан. 5,7 муң гектар черде машина-биле чаштырып суггарар суггарылга четкилерин тутқулаан. Суггаттыг черлериң колдуг хөй иеруузу— 66,2 хуузу республиканың барыын талакы районнарында. Чижээ, Барыын-Хемчикте —22,6, Чөөн-Хемчикте —16,7, Улуг-Хемде —14, Бай-Тайгада — 12,4 хуузу онаажып турар.

Суггаттыг черлерни ажыглаар талазы-биле чорутқан ажылдарның түпнелинде оон тараалдарның, мал чемн культураларның, картофельдиң база погаалдарының багай эвес дүжүдүн чамдык ажыл-агыйлар чедип ап турар. Ону эрткен чылдың чижээнден көрүп болур. «Күш-ажылдың хостуу» совхоз 1973 чылда суггаттыг 340 гектар шолдуң газындан-на хөй чылдыг сигеннериниң 25,7 центнер дүжүдүн, а 200 га черниң гектар бүргүзүнден-ле люцернаның 1,2 центнер үрезинин алган. «Алдан-Маадыр» совхоз 420 га арбайның га бүргүзүнден 20,8 центнер дүжүттүг өстүргеи. Суггаттыг черни биледилиг ажыглаар болза, тараа бүдүрүлгезин дыка ковүдедип болур дээрзин мурнакчы ажыл-агыйларның дуржулгазы көргүзүп турар.

Бистиң республикада бодунуң херээнии ёзулуг мастери болу бергеи, арга-дуржулгалыг суггатчылар эвээш эвес. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта Владимир Лясовскийниң погаа звенозу эрткен чылын машина-биле сугну чаштырып чер суггарарын ажыглаан, 83 га шолдуң гектарындан-на 158 центнер погаалдарны алган. Ол-ла совхозта звено удуртқучузу М. Михайлова чаштырып суггаргаш, 47 га черниң гектар бүргүзүге 250 центнер капустаны өстүргеи. «Алдан-Маадыр» совхозта Кызыл-оол Алдын-оолдуң звенозунуң суггатчылары 148 га шолдуң гектарындан-на 24 центнер кызыл-тас дүжүдүн алган. Шак ынчаар мурнакчы суггатчыларның ажылының дуржулгазын ажыл-агый бүргүзүге иештередин ажыглаар херек.

Ынчалзажок колхозтарның болгаш совхозтарның хөй иеруузунуң суггаттыг черлерден ап турар дүжүлү ам-даа ковпут куду болуп турарын демдеглевес арга чок. Тоску беш чылдың эрткен үш чылында республиканы ниитизи-биле суггаттыг черлерден тараалдарның, силос культураларының болгаш картофельдиң дүжүдү суггат чок черлериниңден куду болган. Күрүпениң хөй акша-хореңгизин үндүрүп турган. кылган инженерлиг суггарылга системаларлыг ажыл-агыйларда, чижээ, «Найырал» совхозта (Терезиниин болгаш Аймырлыгның суггарылга системазын тударынга 669,9 муң рубльдан чарыгдаан), «Барлык» совхозта (Барлык системазын тударынга — 3 миллион ажыг рубль үнген) суггаттыг черниң гектарындан чогенчиг куду дүжүттүг ап турар.

Суггаттыг черлерден куду дүжүттүг Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарының ажыл-агыйлары ап турар. Чаңгыс чижек. Бүгү тараға шолдуңүн 50 ажыг хуузу суггаттыг Барыын-Хемчик район тараа дүжүдү чаагай болган 1972 чылда безин гектардан тараанын деңгүп-ле 5,8, кукурузаның — 23, картофельдиң — 34, погаалларның — 12 центнер дүжүдүн алган, а 1973 чылда алганы оон-даа эвээш болган.

Магадылаттынган, доктаамал чаагай дүжүттүг берип болур үжүрлүг суггаттыг черлерден бо хире куду дүжүт ап турарын чүүң-биле тайылбырлаарыл? Мооң кол чылдагаалы болза, суггаттыг черлерге күш-ажылды организастаарын экижидиринь, суггарылга системаларын болгаш гидротехниктиг дериишкиннерни чогумчалыг байдалга тургузарының дугайында ажыл-агыйларның, суггарылга системаларының ёзулуглуг ажыглалын удуртқучуларының, түскай эртемнигларииң талазындан чогуур сагыш салыышкынының чүгүнда-дыр. Оон түпнелинде часкы тарылга мурнуңуп болган одуңшкүн үезинде суггарылга планнарды республикага чыл бүрүде күүсеттинмейн турар. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин интенсификастаары хүнүң чугула айтырыы болуп турар амгы үеде суггаттыг черлерни шак ынчаар эрхарыысалга чок ажыглаар чорукту үндезиин-биле үзүткээры негеттиниң келген. «ЧЕР—ОЛ ДЭЭРГЕ ЧОННУҢ ӨРТЭЭ ТУРБАС БАЙЛАА-ДЫР. ЫНЧАНГАШ БИС ОНУҢ ХУМАГАЛААР, ПРОДУКТУЛУУН БЕДИДЕР, ГЕКТАР ЧЕР БҮРҮЗҮ УЛАМ ХӨЙ ПРОДУКТУНУ БЕРГЕН ТУРАРЫН ЧЕДИП АЛЫР ХУЛЭЭЛГЕЛИГ БИС» деп. СЭКП ТК-ниң Чингине секретары Л. И. Брежнев Алма-Атага кур черлерни шинээдип алганының 20 чыл ооңга турасказаткан байырлыг хуралга чугаазынга айытканың үшаа херек.

Тоску беш чыл планының тодарадыкчы чылында республиканың тараажылары чер ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин ковүдедир талазы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алган. Республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга тараа культураларының тарылга шолуң 260 муң га чедирери, гектар чердеи тарааның 12,5, а суггаттыг черден— 15 центнер дүжүдүн алыры, 325 муң тонна тараалы бүдүрери, күрүнеге 90 муң тоннадан эвээш эвес тарааны садары көрдүнгеи. Чаагай дүжүттүг өстүрериңе чугуза рольду суггат ойнаар. Ынчангаш ажыл-агыйлар часкы үеде 47 муң гектар, а өзүүшкүн үезинде 31 муң гектар черни суггарар үжүрлүг.

Ам часкы суггаттың эң-не таарымчалыг үези. Хемнерден хар суу бадып эгелээн. Сөөлгү медээ-биле алырга, республиканың ажыл-агыйлары 2,5 муң гектар черни суггаргал болуп турар. Часкы суггатче Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнар эрте киргеи. Бо чугула ажылга Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхоз организастыг чорууп көргүскеи. Ында суггатчыларның бот-оруулга-чарылгалыг звеноларын кыжын-на тургускан, суггарар черлерни, херек техниканы оларга бижиглаан. Оон түпнелинде, колхоз хар суун халас агыспайн, суггатче эрте киргеш, суггарза чогуур черлерин арбыдалы суггара бергеп. Ол ышкаш Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң суггатчылары ажылды шалыышкы чорудуп турар.

Часкы суггат хөрөңге ол-шыкты кадагалап арттырарынга улуг ужур-дузалыг. Суггатты чаштырыышкын мурнуңда чорударга дужут чаагай болур, ынчангаш суггаттың үретүлелдин бедик. Ындыг турбуже часкы тарылга мурнуңуп суггарылгазын чамдык ажыл-агыйлар кошкак чорудуп, зоо ам-дээ олче эгелеп кирбейн турар. Чижээ, «Найырал», «Барлык», «Тес-Хем», «Чыраа-Бажы» совхозтарда часкы суггатка белеткел бүгай болгаш суггатты оожум темп-биле чорудуп турар. Четчир санныг суггатчыларны белеткеп албаан, бот-оруулга-чарылгалыг звеноларны тургустунмаан. Ажыл-агыйларның удуртқучулары, түскай эртемнигларын боттуг хемчегларин ап турган, часкы суггаттың темпизин бедидери эргежок чугула. Часкы суггатты чедишкиннинг чорудар чорук — тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында чаагай дүжүттүг өстүрүп алырының магадылалы. Бо чугула ажылды партия, совет, көдээ ажыл-агый организациялары үш бүрүнүң кичээнгейинге алыры эргежок чугула.

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

1974 чылда дыштанып хүннерни майның 5-ти воскресеньеден май 3-те пятницаже база май 12-ни воскресеньеден май 10-да пятницаже шилчидер деп ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели докладтаткан.

«Коммунист» журналды Ленин орден-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Партияның идей-теоретиктиг амыдыралынга идепкейлиг киржилгези, марксизм-ленинизмни, СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнеииң ииитикп болгаи даштыкы политиказын пропагандалаарынга улуг ачы-хавылазы дээш «Коммунист» журналды Ленин орден-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва. Кремль.

1974 чылдың апрель 16.

«КОММУНИСТ» ЖУРНАЛГА

СЭКП-ниң Төп Комитеди «Коммунист» журналдың редакциязынга, оон автор активинге болгаш номчукчуларынга журналдың бирги номериниң үнген хүнүнден бээр 50 чыл болганы-биле изиг байыр чедирип тур.

РКП (б)-ниң Төп Комитединиң шиитпирин ёзуглаар тургускан «Большевик», а оон соонда «Коммунист» журнал социалистиг эгелерге ниитилелди революстуг ёзу-биле чаартып тургузарының төөгүлүг сорулгаларын боттандырарынга ленинчи партияның шынчы дайынчы дузалакчызы апарган. «Коммунист» журнал партияның теоретиктиг болгаш политиктиг индири болбушпаан, коммунистиг тургузуушкунуун болгаш делегейниң революстуг чорудулгаларының ән чугула айтыырларын эртем талазы-биле ажылдап кылырынга идепкейлиг киржип турар.

XXIV съездиниң ажылдап кылганы СЭКП-ниң иштики болгаш делегей политиказының дугайында, бистиң партияның идея-политиктиг ажылга, экономиктиг болгаш культурлуг тургузуушкунга чыып алганы байлак дуржулгазын теория талазыбиле ниитилештиреринин дугайында чүүлдерни бистиң чурттуң болгаш даштыкының-даа номчукчулары дыка сонуургап турарлар. Журналдың чүүлдериниң онзаланчак чоруу — бижыг партийжи чорук, буржуаз идеологияга, барыыг болгаш «чөөн» ревизионизмге удур демиселге эптеш чок чорук боон турар.

«Коммунистиң» бежен чылы — парлалганың бүгү ажылдакчыларының байырлалы. «Коммунист» журнал моон-даа соңгаар партияның теоретиктиг угаан-бодалын калбаа-биле чырыдар, ниитилел хөгжүлдезиниң чаа-чаа айтырыгларын чогаадыкчы ёзу-биле көөр, марксизм-ленинизмниң, социалистиг интернационализмниң бүгүнү тиилээр идеяларын массага чедирер дээрзинге бижыг бүзүрелин СЭКП Төп Комитеди илергейлеп тур.

«Коммунист» журналдың коллективинге, оон авторларынга болгаш бүгү номчукчуларынга коммунизмниң өндүр-улуг идеяларының тиилелгези дээш демиселге моон-даа соңгаар чедишкиннерлиг болурун СЭКП ТК илергейлеп тур.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ.

ХАФЕЗ АСАД ЧОРУПКАН

ТАШКЕНТ, апрель 17. (СЭТА). Араб социалистиг Чаартылга партиязының чингине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад СЭКП ТК-ниң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаанын ёзугаар, Сириянның партия-чазак делегациязын баштап, Совет Эвилелинге албанның аян-чоруун кылганының сооңга Ташкенттеден Дамаскыже чорупкан.

Хүндүлүг аалчыны СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ниң секретары Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнүнге кандидат, Узбекистанның Компартиязының ТК-ниң бирги секретары Ш. Р. Рашидов болгаш Узбек ССР-ниң удуртқучулары үзеэн.

ССРЭ-ниң САР-да элчизин Н. А. Мухатдинов ол-ла самолёт-биле Дамаскыже чорупкан.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, облпрофчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

БИРГИ КВАРТАЛДЫҢ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Республиканың үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелериниң, тудуг болгаш садыг организацияларының, коммунал болгаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң коллективтеринин 1974 чылдың бирги кварталында алган бедиткен хүлээлгелериниң күүселдезин чугаалаашкын коргеш, СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозу 1974 чылдың бирги кварталының социалистиг чарыжының түпнелдерин үндүргеи.

Үлетпүр продукциязы бүдүрериниң квартал планы 105,7 хуу, оңу сайгарарының планы 104,3 хуу күүсеттингеи. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 9,2 хуу, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 9,3 хуу өскеи. Тудуг-монтаж ажыладарының планын керээлиг организациялар 105,3 хуу күүсеткеи. Чонга ачы-дуза чедирериниң планы 100,5 хуу, бараан саарылгазының планы 100,7 хуу күүсеттингеи.

Социалистиг чарыышка бирги черни алган. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктары, бирги чергениң дипломнары болгаш 300—300 рубльдиг акша шаңналдары-биле шаңнаткан коллективтер:

«Тыва кобальт» комбинаттың коллективиң. Коллектив бирги кварталда продукция сайгарарының планын 116,7 хуу, ниити продукция бүдүрериниң планын 109,6 хуу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедидериниң планын 110 хуу күүсеткеи болгаш эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге бүдүрүлгевин хемчээлин 13,3 хуу үлгаттырган. Бараанның продукция бүдүрериниң көрдүнгеи чарыгдалдарны эвээжеткеи болгаш ажыл төлевириниң фондузундан 93,7 муң рубльди камнап алган.

Совхозтар каттыжышкынының автобаазазының коллективи.

Чүүк сеортүрүнүң планын 134,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 130,5 хуу күүсединь, ажыл төлевириниң фондузундан 10,2 муң рубльди камнап алган болгаш пландан ажыр 3,6 муң рубльдиң орулгазын алган.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелиниң коллективи.

Коллектив керээ ёзугаар кыдыр ажылдарның планын 130 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн — 107 хуу күүсеткеи. Керээлиг ажылдарның планын 130 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 107 хуу күүсеткеи. Үлетпүр продукциязы бүдүрериниң квартал планы 105,7 хуу, оңу сайгарарының планы 104,3 хуу күүсеттингеи. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 9,2 хуу, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 9,3 хуу өскеи. Тудуг-монтаж ажыладарының планын керээлиг организациялар 105,3 хуу күүсеткеи. Чонга ачы-дуза чедирериниң планы 100,5 хуу, бараан саарылгазының планы 100,7 хуу күүсеттингеи.

Социалистиг чарыышка бирги черни алган. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктары, бирги чергениң дипломнары болгаш 300—300 рубльдиг акша шаңналдары-биле шаңнаткан коллективтер:

«Тыва кобальт» комбинаттың коллективиң. Коллектив бирги кварталда продукция сайгарарының планын 116,7 хуу, ниити продукция бүдүрериниң планын 109,6 хуу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедидериниң планын 110 хуу күүсеткеи болгаш эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге бүдүрүлгевин хемчээлин 13,3 хуу үлгаттырган. Бараанның продукция бүдүрериниң көрдүнгеи чарыгдалдарны эвээжеткеи болгаш ажыл төлевириниң фондузундан 93,7 муң рубльди камнап алган.

Совхозтар каттыжышкынының автобаазазының коллективи.

Чүүк сеортүрүнүң планын 134,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 130,5 хуу күүсединь, ажыл төлевириниң фондузундан 10,2 муң рубльди камнап алган болгаш пландан ажыр 3,6 муң рубльдиң орулгазын алган.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелиниң коллективи.

Коллектив керээ ёзугаар кыдыр ажылдарның планын 130 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн — 107 хуу күүсеткеи. Керээлиг ажылдарның планын 130 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын

ХОЙ АЖЫЛЫ—ОРУЛГАЛЫГ АДЫР

«Шынның» тускай үндүрүлгези № 1

Бөдүүн дүктүг тыва хойларның экижиттинип келгени

Тывада хой ажылы кадагы ажыл-агыйның аң чугула адырларының бирээзи. Хой ажылын хөгжүдүнге республиканың агаар-бойдузу таарышкан: ол-шык эвес климат, одарлар делгем, хар улуг эвес дужер.

Тыванын ажылчы чону кодээ ажыл-агыйны хөгжүдүнүң социалистиг оруунга киргеш, хой ажылын хөгжүдүнүң системазын болбазырангайжыдарынче чаа күш-биле ажылдап кирипкен.

Мурнунда, Тыва Арат Республиканың үезинде, совет пос-тааны үлетпүрү кодээ ажыл-агыйның чиг-зидин улуулыбже хереглээш, тыва хойларның бөдүүн дүгүн садын ап турган. Ынчангаш Тыва хой дүгүн дашкаар үндүр садар чурт болу берген. Ындыг болза-даа, үлетпүгре бедик шынарлыг дүк хереглеттинип турган. Ынчангаш тыва араттар чүрттүң бөдүүн дүктүг хоюн нарын дүктүг уксаанын кошкарлары-биле хайнакташтырарынче чоорту шилчип эгелээн. Хайнакташтырылганы бүгү Сибирь зоназынга дөмейлештир чорудуп турган.

Республикага хойну хайнакташтырар талазы-биле тускай угланыышкынныг, хогаадыкчы ажыллы ветеринария эртемнелиниң кандидады И. Т. Кызыл-оол кылган. Ук ажылды баштай Бии-Хем районда «Тарлаг» (ам «Өөк») совхозка, дараазында Таңды районда «Элегес» (ам С. К. Тока аттыг) совхозка эгелээн. Чиге-нарын дүктүг бүдүрүкчү кошкардар-биле бөдүүн дүктүг хойларны хайнакташтырар ажыл Тес-Хемниң «Чодураа» колхозка, Өвүрүң «Торгалыг» совхозка база калбара берген.

Хайнакташтырылга ажылының баштайгы үеде сорулгазы эң ажыктыг уксаанны тып үндүрери болуп турган.

Тывага хойларны хайнакташтырарының баштайгы чылдарында улуг четпестер турган. Хайнакташтырылганың техниказы болгаш хой ажылын чорударының арга-мергежили куду деңнелдиг турган. Чем барык-да чок чыгыы, ынчангаш хойну кызыын тургузу азыраары болдунмайн турган. Хойну мал чеми тараа-биле немей чемгерерин камнаарга чок төгүлектиг чорук кылдыр көрүл турган.

Чиге-нарын дүктүг кошкарлар-биле бөдүүн дүктүг хойларны кап-даа удаа хайнакташтырып кээрге, оон алдынган төл куду шынарлыг болу бергилээниннен ам ол арга бууру шаптынган. Арыг ханныг чиге-нарын дүктүг хайнактарның төлү чоорту нелерининг чер-чурттуң байдалынга таарышкан бүдүүжүн чидириптер, ынчангаш кошкак хураганнар төрүттүнер, оон кедерезе чаш төл өлүр чорук тыптыр.

1943 чылдан 1954 чылга чедир тыва хойну каракуль уксаанын кошкарлары-биле хайнакташтырар ажыл база чоруп турган. Бирги салгалдың хураганнары адаларын салган, багай эвес хураган кештерин оон алдынып турган. Ындыг болза-даа ийиги салгалдан эгелээш, хураган кештерининң шынары дыка куду апарган. Оонбиле кады ажыл-агыйларның ажык-орулгазы база баткан. Чангыс сөс-биле чугаалаарга, Тывага бедик шынарлыг караколь хураган кештерин алыры болдунмайн барган. Ынчангаш ол ажылды сөксаткан.

Бежен чылдарның ортан үеминден соңгаар чиге-нарын дүктүг кошкардар-биле хайнакташтырылга чорудары база катап эгелээн. Кыска үеның иштинде 6 муң ажыг алтай болгаш красноярск уксаанын кошкарларын экжелген. Ындыг болза-даа баштайгы чылдарда хайнакташтырылга чорудуп турда, тыва хойларның уксаалыг шиперин экижидер ажыл төгүүвейн турган. Ынчаарда Тывага чугле бодүүн дүктүг хойларны өстүрүп болур деп хөөн ажылга шаптыктап турганы билдингир.

1960 чылдарның эгезинде Сибирьниң алаэн хой эртемденнери шинчилел ажылының дузазы-биле чиге-нарын дүктүг хой ажылын үк черге хөгжүдүп болурунуң бүгү болдунар аргаларын тыпкан. Ол чылдарда хойнуң забайкал болгаш красноярск уксаалары хевирлеттинип үнген. Ынчан Тывага чиге-нарын дүктүг хойну өстүрери база хүзээн көрдүнген.

Амгы үеде республикада хой ажылды чиге-нарын дүктүг болгаш бодүүн дүктүг шин угланыышкын-биле хөгжүп турар. Бодүүн дүктүг хойларны республиканың мурнуу түңүнде: Тес-Хем, Эрзин, Өвүр районнарда өстүрүп турар. Экижидилге кылдыр бадылап каан планныг уксаа — сараджа. Оон сорулгазы — хевис кылыр бедик шынарлыг дүктү алыры.

Бодүүн дүктүг хойларны сараджа уксаа-биле хайнакташтырын турган, ону экижидер ажылды Сибирьниң мал ажылының институдунуң эртем-ажылдакчызы В. И. Коротков чорудуп турар. 1973 чылда ол будүрүкчүлерден ийиги салгалдыг толу алдынган. Хураганнарның диригдензиги 4—4,5 кг, будуш-мозуу эки, боттары омак-сергек болган. Бир хар чедии турда, ол хураганнарның дүгү сөөдүт сараджа уксаанын болган.

Чиге-нарын дүктүг хойларны колдуунда республиканың төп зоналарында — Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем, Улуг-Хем районнарда өстүрүп турар. Экижидилгениң планныг уксаазы — красноярскиниин. Оон сорулгазы: меринос хойнуң ырыг чиге-нарын дүгүн алыры.

Уксаа экижидер ажылды массалыы-биле чорутканының түңнелинде, республикада ам 850 муң ажыг чиге болгаш чартык карын дүктүг хойлар бар боон, бүгү хойнуң 78 хуузу чедип турар. Хойнуң уксаазын экижидер ажыл Тока аттыг, «Өөк», «УТКА-25 чылы» совхозтарда Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында чедиишкиниг чорун турар.

Чиге-нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдүнге улуг шаптык боон турар чүүл болза, чем-суурнуң ам-даа чедиишпейн турары болур. Мону барымдаалаарга, СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунга «Тывага хой ажылын улам ынай хөгжүдер хемчегларинің дугайында» айтырыгны чугаалашкан. Аңаа үүзээн алдынган докгаалда малды четчир чем-суур-биле хандырарының сорулгаларын айтыкан. Быжыг чем-суур бедик шынарлыг хой дүктү болгаш хой эъдин бүдүрериниң курдавыры болур.

В. ШАГНАЕВ,
Тыва АССР-ниң Курукскажылыга каттыжыышкынының кол зоотехниги.

ХОЙЖУЛАРНЫҢ ЧАА БУЛУҢУ АЖЫТТЫНГАНЫ-БИЛЕ

«Шын» солуунуң редакциязы хойжуларның дилээн ёзугаар «Хой ажылы—орулгалыг адыр» деп тускай булуңну үндүрүп эгеледи. Оон баштайгызының үнгени бо.

СЭКП Тыва обкомунуң X пленуму «Республикага хой ажылын улам ынай хөгжүдер талазы-биле хемчегилер дугайында» айтырыгны чугаалажып көргеш, чугула доктаалды хүлээп алган болгай. Тывага хой ажылын улам ынай хөгжүдер талазы-биле тускай доктаалды оон мурнунда РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели база хүлээп алган турган. Моон ап көөрге, бистиң республикага хой ажылын хөгжүдеринче партия болгаш чазак улуг кичээнгейни салып турары тодаргай-дыр.

Ынчангаш Тываның хойжуларының мурнунда улуг, харыысалгалыг сорулга салдынган. 1980 чылга чедир республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга хой, ошкүнүң баш санын 1658 муң чедирери азы 1972 чылда турганынга удур 1,6 катап көвүдедири, дүк будүрерин 4175 тонна, хой ошкү ээдин будүрерин (дириг деңзи-биле) 25,3 муң тонна чедирери СЭКП обкомунуң X пленумунуң доктаалында айыттынган. Ону амыдыралга боттандырары—хойжуларның хүндүлүг хүлээлгези.

Республикага хой ажылын хөгжүдери хүнүң негелделиг айтырыы болуп турарын барымдаалаваш, «Шын» солуунуң редакциязы хой ажылын хөгжүдерининг айтырыгларын, хойжуларның ажылын, арга-дуржулгазын, амыдыралчуртталгазын чырыдарын бодунуп кол темаларының бирээзи кылдыр көрүп турар. Ынчангаш хойжуларның ажыл-ижинге тураскаатканы «Хой ажылы—орулгалыг адыр» деп тускай булуңну тургускан.

Ук булуңну айда ийи катап доктаалал үндүрүп турар. Ол булуңга мурнакчы хойжуларның ажылының дуржулгазының дугайында, черее ынчаш, кайы хойжу ынчаар ажылдап турарының, оларның амыдырал-чуртталгазының дугайында материалдарны, хой ажылының өөү келген негелделиг айтырыгларының дугайында чүүлдерни, хойжуларга тускай эртемниглерниң сүмелерин, таймызырларын, харыыларын, оон ынай хойжулар дугайында чечеп тугаалларны, каттырынчыг кыска чүүлдерни, хойжуларның амыдыралынга ажыктыг сүмелерни парлаан турар.

«Хой ажылы—орулгалыг адыр» деп булуңну солуп, номчуштуг боллурар толээде, аңаа киржирииче хойжуларның боттарын редакция чалап турар.

Эргим хойжулар! Бодунарның булуңнарже чагаадан үргүлчү бижип чорудуп турунар. Эш-оорувуң дугайып, бодунуң ажылдап турарың, кандыг-бир солун чүүл дугайын, солун таварылганы, болуушкунну-даа бижип болгай, кандыг-бир билдинмес айтырыг бар болза, оон тайылбырып алыры-биле булуңче бижип чорудуп болгай. Моон соңгаар «Хой ажылы—орулгалыг адыр» деп булуң үнүп эгелээр орта, аңаа кандыг айтырыгларны чырыдарын, чүнү бижиирин нүзеп турарын номчукчулар бисче бижиир боор деп редакция иде-геп тур.

Мал ажылының тускай эртемниглери бо булуңга материал бижиринге идепкейлиг киржир. Хой ажылынга хамаарышкан айтырыгларны чырыдар, ынчангаш бо херекке боттарының салыышкынын киирер дээрзинге редакция база-ла идеген тур.

«ШЫН» СОЛУУНУҢ РЕДАКЦИЯЗЫ.

Беш чыл планын күүсеткен

ЧАА РЕКОРД

ХОЙДАН ХУРАГАН алырының чаа рекорду бистеде болгай!

— 100 хойдан каш хурагаңыл?

—143 хураган! Шынап-ла рекорд, аа!

— Чаа рекорд тургускан кайызыл ол?

— Бистиң мурнакчы хойжувус Иван Петрович Сафонов-тур.

— А Социалистиг Күшажылдың Маадыры, хөөчүн хойжу Ооржак Чываажыкович Лопсаңчап бодунуң үезинде 100 хойга онаштыр 165 хураганны ап турду. Бистиң республикага ёзулуг рекорд ол-ла болгай! Ону кым-даа ажыл шыдаваан...

— Чок, чок! Ооржак Чываажыкович дээрге, чылда ийи удаа ооллаашкынны чоруткаш, ол хире бедик көргүзүүнү чедип алган болгай. А Иван Петрович болза, чылда чаңгыс ооллаашкынында ол хире бедик көргүзүүнү чедип алган-дыр. Бо чаа рекорд болбайн канчаар...

Бо чугаалажылга «Революциянның чалбыыжы» совхозтуң хойжу бригадазының бригадири Кадр-оол Борбашкынович Сырат-биле бистиң аравыска болган чүве.

ЧАСКЫ ХҮННҮҢ чылыы аажок. Ховуну шыг алган чыткан кылын хар мыыпайтыр эрий берген. Олбо ой-чиктө сарыг суг хөглүү коңчуг, ходурадыр агып чыдар. Чаа-ла чаныл келген хамнаарактар ырдаар хөөн чок хевирлиг, аңаа-ла аталарга салдамнаш каап, ужуп чоргулаар.

Тараа хоорайнунда малгаштыг кертик-куртук орук-биле огденгедип чораан, хойжу Сафоновтуң кыптаанга чеде бердивис. Хойжулар хойларын төттүр чемгерип каап, боттары дүштеп, дыптанып, шайлаан олурлар. Ажыл-херек дугайын чугаалажырынга шынап-ла таарымчалыг үеде чеде берип-тир бис.

Иван Петровичиниң назыны дөртен чаа-да ажып чоруур. Боду моге-шыырак-даа эр. Хөөрей бергенде ана аксым сал дээр. Оон-биле элээн каш чыл мурнунда танышкан мен. Ол 14 харлыында хойжунуң чымыпгыг ажын шилип алганын ынчаарда чугаалаан чүве. Ачазы база хойжу чораан. Оглу ону дөзээш, хойжу апарганы бо. Иван Петрович ам таптыг-ла 28 чыл дургузунда хой кадарын, хову кезин келген.

— Хоюуус ооллаары чаа адактадыы—деп, Иван Петрович дырбыл сарыг салып суйбай тутпушаан, хөөрей-дир. Кезек када мырыңай удуур хойжу демгизинге харыылады.—Хамык ужур кижиниң кежээ, кызымаанда болгай. А сен дээрге, магалыг кежээ кижи-дир сен. Ажыддың ара-дуржулгазынга мен өөредип каар мен.

ИВАН ПЕТРОВИЧИНИҢ бо тодарадыкчы чылда көргүзүү онза өөрүнчүг болган. Ол партияның Кыйгырыынга сорук киргеш, бо чылың 100 хойга онаштыр 140 хураганны мевди доруктурар деп бедиткен хүзээлгени алган. Ындыг бедик хүзээлгени ап турда, совхозтуң хойжу бригадазының бригадири Кадр-оол Борбашкынович Сырат-биле бистиң аравыска болган чүве.

ЧАСКЫ ХҮННҮҢ чылыы аажок. Ховуну шыг алган чыткан кылын хар мыыпайтыр эрий берген. Олбо ой-чиктө сарыг суг хөглүү коңчуг, ходурадыр агып чыдар. Чаа-ла чаныл келген хамнаарактар ырдаар хөөн чок хевирлиг, аңаа-ла аталарга салдамнаш каап, ужуп чоргулаар.

Тараа хоорайнунда малгаштыг кертик-куртук орук-биле огденгедип чораан, хойжу Сафоновтуң кыптаанга чеде бердивис. Хойжулар хойларын төттүр чемгерип каап, боттары дүштеп, дыптанып, шайлаан олурлар. Ажыл-херек дугайын чугаалажырынга шынап-ла таарымчалыг үеде чеде берип-тир бис.

Иван Петровичиниң назыны дөртен чаа-да ажып чоруур. Боду моге-шыырак-даа эр. Хөөрей бергенде ана аксым сал дээр. Оон-биле элээн каш чыл мурнунда танышкан мен. Ол 14 харлыында хойжунуң чымыпгыг ажын шилип алганын ынчаарда чугаалаан чүве. Ачазы база хойжу чораан. Оглу ону дөзээш, хойжу апарганы бо. Иван Петрович ам таптыг-ла 28 чыл дургузунда хой кадарын, хову кезин келген.

— Хоюуус ооллаары чаа адактадыы—деп, Иван Петрович дырбыл сарыг салып суйбай тутпушаан, хөөрей-дир. Кезек када мырыңай удуур дыткап шыдаан. Харын-даа чаа рекордту тургускан.

— Мындыг бедик көргүзүүну канчап чедип алганыңар ол, Иван Петрович?

Хойжу хөлдыр боданган хевирлиг, папиросун соруп каап, элээн ыыт чок одур ол. Оон ам-на арнынга өөрүшкү чайнадыр хүлүмзүруушаан, чугаалап эгеледи:

— Хой малдаа-ла дыка үр апаардым. Черле ынчаш, мегээ аалдан келген хойжулардаа мээң «чажыдымны» тывырын орлалдыңыл, төнмес-батпас айтырыгларны салып турарында 74,4 хуу чедир өскен, Азияга 45,3 хуу, Европага 24,5 хуу, Африкага 14,1 хуу болган. Америка диптиң чурттарында дүк будүрери 9,1 хуу кудулаан.

Делегейниң бүгү чурттарынга хой эъдин будүрери 2684 муң тонна чедир улгатканы пийкпе, азы 61,9 хуу өскен. Чамдык чурттарда хой эъди будүрери кызырылган. Хой эъди будүрери Италияда 34,1 хуу, АКШ-та 8,5 хуу, Аргентинада 7,2 хуу кызырылган.

Хойнуң укааларының талазы-биле коску черни ССРЭ ээлеп турар. Бүгү Европада хойнуң чиге-нарын дүктүг 25 укаазы турда, чүгле бистиң чуртувуста оон 24 укаазын өстүрүп турар. Оон ынай бисте чартык нарын дүктүг хойларның 22 укаазы бар.

«ОВЦЕВОДСТВО» журналдан.

ерде иткилешпес болур. Оон түңнелинде хой ара салбас. Оон ынай ооллаашкынны организастыг, эки эрттирериниң онза чугулазы билдингир. Ону хойжу бүрүзү билир болгонда, тодаргай чугаалаары албан авес боор. Бо бүтүнүң түңнелинде бедик көргүзүүнү чедип ап турар мен.

Иван Петровичиниң ажылының дуржулгазында оске хойжуар ажыглаан болур ажыктыг чүүлдер бары тодаргайдыр.

— Оон ынай, ажылдың чедиишкининг болурувга идиглиг база бир чүве бар—деп, Иван Петрович уламчылады. —Ол дээрге, чарыш-тыр. Мен эрткен чылын бодумнуң байдалымны шүгдүнүп көргеш, «Алдан-Маадыр» совхозтуң сураглыг хойжуузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дажы-Намчал Ооржакты чарышка кыйгырган кижи мен. Оон мурнунда ким-биле-даа орта чарыш салдынмаан турган. Чарыш салып алган болганда, кижи бодаңы бээр, чайгаар-ла тура-соруу көдүрлүп, кызыы ажылдап көрейн, ажарын орлалдажыйн деп сеткил-сагыжы хайныга бээр-дир. Чарыштың шимчедикчи күжүында. Күш-ажылчы адаанажылганың ёзуузу деп чүве ол-дур ийин. Чарыш меңээ дузалааны бо-дур. Мээң чаржып турар ол ажым ажылым дугайын, амгы көргүзүүлериимни силерни дамчыштыр билип аптар боор.

— Беш чыл планын кажан күүседир силер, Иван Петрович?

— Савап көөрүмге, мындыг болду—деп, ол улам-на сорук кирип хөөредиг. — Тоску беш чылдың дөрт чылдарының чыл бүрүзүнде-ле төрүүр 100 хойга онаштыр ортумаа-биле 120 хураганны мевди ап келген болдум. Беш чыл дургузунда шупту 3066 баш хураганны бодумнуң коданымдан алыр тургаш, дөрт чылда 3542 хураган алдым. Ынчангаш чаш хураган талазы-биле хуудa беш чыл планымны ажыр күүседип алдым. Дүк талазы-биле база-ла күүсеттинер чоокшулаан.

Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниң адиелекчизи Иван Петрович Сафоновтуң ажылхерээ ындыг болду. Чугаасоотнур, омак-хөглүг ол хойжу-биле хөөрешкеш, оон-даа бедик көргүзүүлерлиг болурун аңаа күзедивис.

ЧУРУКТА: Иван Петрович Сафонов.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ЁЗУЛУГ ЭЭ

Татарияда хой ажылын чедир үвелеп көрбестиң чамдык фактылары ам-даа бар. Шак ындыг чорук Буинск районнуң «Гигант» колхозка турган. Партком биле колхоатуң баштаар чери Н. Иванованы хой фермазының удуртукчузунга ажылдадып чоруткан. Оон соонда ажыл-керек акижии эгелээн. Эш Иванова фермага баргаш, бодун ёзулуг ажыл-ишчи, сагышчангтыр ээ кыдыыр көргүскен. Ол бодунга дузалакчылар кыдыыр хереэжеп эшөөрүп ажылдадып алган болгаш хой чемгерериниң рецепторунга силос биле сонажты киирген.

Эрткен он чылдың түңнели бо: хойнуң баш саны 1800 четкен, бир хойдан кыргып алыр дүк 2,5 кг турганындан 4,6 кг болган, торүүр 100 хойга онаштыр 66-70 хураган алдынып турган болза, ам 140 четкен. Оон-биле кады садын турар дүктүң шыырары дыка бедөөн. Ферма каражалыг ажылдап турганындан, хой орудгалыг коллектив апарган.

«Гигант» колхоатуң үдегер-чижээ хой ажылын эки билдилиг башкарар болза, ол кажан-даа каражалыг болбас деп чүвени көргүзүп турар.

«ОВЦЕВОДСТВО» журналдан.

ДЕЛЕГЕЙДЕ ЧЕЖЕ ХОЙ БАРЫЛ?

1948—1952 чылдардан 1971 чылга чедир делегейниң бүгү чурттарында хойнуң баш саны 773842 муң турганындан 1 мард. 74 млн. баш чедир. азы 38,9 хуу немей өскен. Ол-ла үениң иштинде аргыырынга беден кылдыр чүп каан арыг дүктүг хойлар бүдүрүлгеин 50,7 хуу оскен ийикпе, азы 1052,9 муң тонна турганындан 1586,5 муң тонна чедир өскен. Маңаа холбаштыр бир демдеглеп каар чүве болза, хойнуң баш саны өзериндеп дүк бүдүрери дүрген темп-биле хөгжүп турары болур.

Делегейниң диптеринде болгаш чурттарында хойнуң баш санының талазы-биле бирги черни Океания эзлеп турар. Ында бүгү хойнуң 63,2 хуузу бар. Оон удазында Азия, Африка диптер кирип турар.

1948—1952 чылдардан 1971 чылга чедир үениң иштинде АКШ-та хойнуң баш саны 7,6 хуу кызырылган.

Азия чурттарында хойнуң баш саны дүрген өзүп турар. Үстүнде аналитеп турарывые үениң иштинде хойнуң баш саны Иранга үш катап оскен, Афганистанга 63,6 хуу, Иракка 54,3 хуу, Турцияга 50,2 хуу, Моолга 21,4 хуу, Индияга 16,2 хуу өскен.

Ол-ла үениң иштинде аргыырынга беден кылдыр чүп каан дүк будүрери Океанияга 74,4 хуу чедир өскен, Азияга 45,3 хуу, Европага 24,5 хуу, Африкага 14,1 хуу болган. Америка диптиң чурттарында дүк будүрери 9,1 хуу кудулаан.

Делегейниң бүгү чурттарынга хой эъдин будүрери 2684 муң тонна чедир улгатканы пийкпе, азы 61,9 хуу өскен. Чамдык чурттарда хой эъди будүрери кызырылган. Хой эъди будүрери Италияда 34,1 хуу, АКШ-та 8,5 хуу, Аргентинада 7,2 хуу кызырылган.

Хойнуң укааларының талазы-биле коску черни ССРЭ ээлеп турар. Бүгү Европада хойнуң чиге-нарын дүктүг 25 укаазы турда, чүгле бистиң чурттувуста оон 24 укаазын өстүрүп турар. Оон ынай бисте чартык нарын дүктүг хойларның 22 укаазы бар.

«ОВЦЕВОДСТВО» журналдан.

ХОЙЖУЛАРГА СҮМЕ

КАРАҢГЫДА КАЖАА ӨРТТЕНИ БЕРЗЕ...

Төөли суурнуң артында, Хемчик кыдында дагда, Өртен-Өдек дээр кыштаг сорга бар. Шаанда ол өдекке кыштап чыткан аалдың хоюнуң кажаазы дүне өрттенип эгелээн. Аал ишти орттуң көргеш дораан дүрген-не кажаанын аксын ажыткаш, хойну үндүргеп. Ынчалаа-даа от чырыыдан дашкаар долгандыр дүмбей караңгы болганындан хойлар дедир бүргүдеш, хып турган кажааже халчып турүп бергеннер. Улус хойларны өрттен камгалап алыр дээш тудуп, сүрүп, октап, канчап-даа чадап каапнар. Кодан хой буттарын чыыладыр тепкилеңнип тура-да, кажаа-биле кады өрттенип калган. Тоогунуң улуг одээ каш чылдар дургузунда күжү ышкаш бурунайнып чыткаш, хоо-дазырт өрттенген. Оон хүлү дашталып калган, өдектин соргаан «Өртен-Өдек» деп адаан.

1967 чылда «Шекпээр» совхозтуң дагаа кажаазы дүне өрттенген. Совхозтуң удуртукчулары баштап алгаш, чөөрби ажыг кижи кажаа иштидеги дагааларны далдырадыр үндүр октап-да турганнар. Кажан кажаанын кыры дүжер деп баарга дашкаар үне халчып келирге, деңгер-де бо, дашпын чаңгыс-даа дагаа омаа-хоң болган. Бир эвес, ынча улустуң иштинге чаңгыс сагыыгыр кижи турган болза, дагааларны шоодайлап, барбалап турган, оода эвээшдаа кезиин өрттен камгалап аптар турган ийик.

1950 чылдар үезинде «Мурнакчы» колхозтуң хоочүн, кажаваан кадарчызының хоюнуң кажаазы дүне өрттенип эгелээн. Аңак дүүреемейн, баштай коступ турар черге от сала каапкаш, кажаанды хенертен ажыткаш, хойларга чай алдырбайн, диледир сүрүп чоруткаш, бүгү хойну өрттен камгалап алган.

Бир эвес караңгыда хой кажаазы өрттензе, дүүреп девидеп болбас. Баштай шаңыптыг-биле хойну сүрер талага чыртыылар белеткээр. Аргалыг болза, чыыып турар отту кандыг-бир брезент хевирлиг чүве-биле каранғыладыр дуглаар. Оон кажаа аксын хенертен ажыткаш, хойга сйта дүжер чай бербейн, дүрген-не өрттен ырадыр ойладыр. Баштаан хойлар үнер болза, соонда хойлар черле дедирленмес.

Бир эвес сүрүп үндүрген хойнуң бажында кой өрттө дедирленир болза, үстүнде арга-биле хойну өрттен камгалап ап шыдавас апаар. Ынчаарда чаңгыстап сөөртүп турган, хойларны өрт четпес черде кажаага сугар херек.

«Серемчиледдө хора чок». Кадарчы өөн ийикпе, азы бажыңын кажаазы хот таварыыр үтта түтпас. Хоолайдан үнген от сырызы кажааны өрттедип болур. Фонарыны кажаа иштинге семремчиледдиг тудар херек. Фонарыны холу-биле өрү көдүрүп, боду куду көрүп аларга чорда, кажаа кырының шааражындан үштүнүп кедген саван өрттөвип болур. Эзи кажаа иштинге фонарыны кыпсып каап чоруп болбас.

ЧАЙЫН СООК-ЧОТКАН БОЛГАНДА

Бир чайын Бай-Тайга районга ийи хондур чаъс чагган, удаштыр соок хаттыг өл хар чаптап. Ынчан Чаңгыс-Терекке турган бир кадарчының хою доңуп, үедеп эгелээрге, изиргендир ойладыр херек дээш, кадарчы сывыртап эгелээн. Сывыртап турда 45 хой чаштап өлген.

Ол-ла чотканда база бир кадарчы хойларын чылыг турзун дээш, чадагай кажаага тырый кажаалаан. Үедээн хойларны өөнге киирип, сепкередип тургаш, чаңгыс-даа хой олурбейн барган.

Шаанда мындыг таварылга болган чүве-дир. Чотканы болу бээрге, бир аал чоогунда кыштагда мунгаш кажаага хоюн кажаалап каап. Эртен барып көөрге, бүгү хою бузурнуккаш, кырлып калган болган.

Чайын соок чотканы болуруи баш удур бидзее, хойну кыштагларже чоокшуладыр. Чайын чаъс хондур-дүндүр чаай берзе, ондактыг, баш удур хемчет алыр. Кышкы кажаага хойну киирегеш, кырындан хой черлерин дыдып, чадагайлаар херек. Кажаадан үндүргүже чедир хойну үргүлчү хайгаараар. Бир эвес кажаа иштинге бус көвүдеер болза, база хатаа кажаа дээвирин оңар апаар.

Чотканы чай алындырбайн келзе, үедээн хойларны бажы кестүп чыдар кылдыр черге хөөп-даа болур. Бир эвес чадагай кажаа өдекте чок болза, аалда ажылгатпынар-да үүү бар болдур, оорган түр хой тырыыр үгектерни кылыр апаар. Чотканы черге таварышса эптиг, ыыык черлерже хойну апаар.

Хойну сывыртап черле болбас. Ындында-ла өзээнге өттүр доңган хойну соок шалыныг өт-сиген. харагай аразынга, арга иштинге сывыртаарга, кежүй берген хой шупту кырлып каар.

ИЗИГ, ДАПКЫШ КАЖААНЫҢ ХОРАЗЫ

Республиканың кайы-даа булуннарында, ылаңгыя барыын талакы районнарында изиг, дапкыш хой кажаалары ажыл-агыйларга муң-муң акшаның когералын чедирип турар.

Мөңгүн-Тайганың Мөгең-Буренде бир кадарчының өшкүлери аарып турарын дыннаш, чылдагаанын тывар дээш аалга дан бажында чеде бердим. Кажаанын кырында бустан бүткен харлар, турасказлар дег, кожаа берип турлар. Оортан бус үнүп тур. Кажаанын аксын бакылаппаш, изиг бустут аммаан чыдынга нашатырь чыттапкан дег. ойта дүжер частым. Оон кажаа серизинин үштүн бир кезээн чадагайладып каптым. Улатпаанда ол кодан ошкунун аарыы читкен.

1963 чылда Улут-Аянгатыда бир кодан койнуң хураганнары күштүг чиреннде өлүп турар деп дыннаваш, чылдагаанын тывар дээш чеде бердим. Баарымга аалдың эзлери кажаанын иштинде хой демир суургулар салып алган одаан турлар. Кажаа ишти көк сут, оон чүге серизинден хыраа дамдылап бадып турар, буска чүү-даа кедүлээн. Менде оңзагай чүве чүү деп? Өөке хойжулар-биле домей-дир. Ынчалзажок, мээң бодап турарым-биле алырга, хойдан хой хураганны алырынга мындыг чүүлдер эргежок чугула. Бирээде, хойнуң уксаазында. Нарын дүктүг уксаанның хоюнуң ийистээри хой болур. Кандыг-бир чергези-биле уксаадан салдарыг болуру чугаажок. Ийиги кол чүве—чайгы семиртилге. Ону хойжу бүрүзү билир болгай. Кажаанын соогуудан хойга хамчык аарыглар тывылбас деп чүвени кадарчы бүрүзү ыяк билип алыр херек. Сырыңгы аарыглар чүгле кажаанын иштиндеп, данкыжымдан тыныр. Мал эмчилери ындыг аарыгларның диагнозун тодаргай ийип тургузуп шыдавас. чүге дээрге ындыг аарыглар колдуунда аммаактан хораңнаңганындан болуп турар.

Хойнуң өөө, быкты чүге тазарарыд? Кажаа изиг. Аңаа быт сарыг болгаш өскен-даа янзы-бүрү нук кээр амытаннар тыптыр.

Кыжын хойга чодул, өкпе аарыглары чүге тыптырыл? Кажаа изиг. Эртен изиг кажаадан үнгеш, дериткен хойлар соокка челбиңер, дегдиңер.

ИЗИГ, ДАПКЫШ КАЖААНЫҢ ХОРАЗЫ

ёзулбес. Барып-барып хой кажаазының иштинге от салыр деп чүвени та чүү кижи тыпкан чүве ыйнаан. Суугуларны ап октадыпкан мен, удаваанда хураганнарның өлүрү, хойнуң аарыры соксаан.

Кыжын соок үеде малга чылдагаан чок хамчык аарыглар түрбас үжүрүт. Кажаанын соогуудан хойга хамчык аарыглар тывылбас деп чүвени кадарчы бүрүзү ыяк билип алыр херек. Сырыңгы аарыглар чүгле кажаанын иштиндеп, данкыжымдан тыныр. Мал эмчилери ындыг аарыгларның диагнозун тодаргай ийип тургузуп шыдавас. чүге дээрге ындыг аарыглар колдуунда аммаактан хораңнаңганындан болуп турар.

Хойнуң өөө, быкты чүге тазарарыд? Кажаа изиг. Аңаа быт сарыг болгаш өскен-даа янзы-бүрү нук кээр амытаннар тыптыр.

Кыжын хойга чодул, өкпе аарыглары чүге тыптырыл? Кажаа изиг. Эртен изиг кажаадан үнгеш, дериткен хойлар соокка челбиңер, дегдиңер.

Хойнуң бүгү чүге сору чок өлүг чүве дег.. саазан сарыг болурул? Кажаа изиг. Ындыг дүктер стандартка кирбейн баар. Ону микроскоп-биле көөрге, чөөреме дег. үзүк болук болур. Хой эки байдалга турганда. дүгү чоон болур, изиг. дапкыш кажаага бузурнутуп турган үезинде дүгү чинге, үлдүргей, хээрек болур.

Кандыг-даа ортек-үне чок «кажаа дүгү» канчап тыптырыл? Кажаа изиг болгаш дапкыш. Хой дүгүнүң дүжери устүнде чылдагааннардан ангыда дүне изигге хойлар, ылаңгыя аныяк хойлар девидеэш. хойларның дүгүн чүге базып. кырлап хонар. Ошкубиле хойну кады кажаалаарга база-ла аныяк өшкүлер хойнуң дүгүн чүге базып каптар.

Кажаанын изиндеп, дапкыжындан дыка хой хойлар аре салып, өлүг хураганнар торуп турар. Ындыг таварылга Барыын-Хемчиңге хой.

Ф. СЕГЛЕНМЕЙ,
зоотехник.

Чер-чер

Советтеринде

ТОДАРГАЙ УДУРТУР

Сарыг-Булун кодэо Советтиниң күүскомунуң депутаттар-биле кайчаар ажыдыын турарының дугайын Эрзин райкүүскомунуң хуралынга чугаалашкан. Ол кодэо Советтиң күүскомунуң даргазы Н. Этер аңаа плеткел кылган.

Кодэо Советтиң депутаттарының 5 доктаамал комиссиязы болгаш депутат болуктериниде хаара туттунган. Советтиң сессиязыларына бүгү депутаттарның 80 ажыг хуузу олуруп-жүү, аңаа чугаалаашкан айтырыглар талазы-биле саналдарын берип келгенинер. Депутаттарның хой кезии сессиязыларның, күүском хуралдарының шиитпирлерин чонга таныштырып, күүседээшин организастаарынга идепкейлиг киржип турар. Анна Чавыннак, Татьяна Бады, Дудуп-Кыргыс, Валентина Чадамба, Чомаа Сояң болгаш оске-даа депутаттар мал страхованиеннің төлевирин чымыыннар, содаар мөң белеткеваниң болгаш кварталдар концертилериниң эртиргеринче чонну организастаар талазы-биле эң-не идепкейлиин коргускен.

Ынчалза-даа кодэо Советтиң үүс-түс депутаттар-биле ажылында четпестиниг бадын күүском хуралынга демделээн. Советтиң ажылынга депутаттарның идепкейин кодүрер, ролюн бедидер талазы-биле ап турар организастыг хемчегерин коткан. Чижээ, депутаттар хүнүн эрткен чылдан бөгө чүүле чаңгыс удаа эртиргеп. Депутаттар-болуктериниң ажылы база болгуун дешпеден тургустунмаан. Оларның биилиин бедидер, депутаттарның эрге-хузаалгаларының дугайында хооайлуну ооредир талазы-биле тодаргай хемчегерни алдаан. Ажылда оске-даа четпестер бар.

Депутаттарның сонгукчулар-биле ужуражылгаларын эки белеткелдир, доктаамал эртиргин турарын, чоннуң төлээлекилериниң идепкейин бедидер дээш организакчы хемчегерин ап чорударын, сессиялырга, күүском хурал-дарынга депутаттарның идепкейлиг киржирин чедип алырын, оларның өредилгелин организастаарын, чон оргузунга лекция, бесседаларны, хооайлу-дурум пропанагандазын күштедирин чорударын, кодэо Советтиң доктаамал комиссиязыларының хүн бүрүде тодаргай удуртуруун чедип алырын күүскомуң хуралынга чугаалаашкан.

А. ДАМДЫП.

Эрзин район.

Кичээнгей салыры кузенчиг

БОДАГАН МЕНДИ

Ажыл-агыйның хереглелинге, ылангыя транспортка ажыктыг, дүгү арбын, үнелиг төс малды өстүрериңе кичээнгей салыры кузенчиг. «Коммунизмче орук» колхозтуң тевээн 200 ажыг. Оон аныяк кадарчыны Олег Оюнну мактаар бодадым.

Теве малдаарында ол кончуг мергежээн, одарны, ажаалда хайгаарадыг экижиттеңнеден шагның кайы-даа ээлчээнде мендээ, семис, ылангыя чаштолу бүрүн, продуктулуу бедик болуп турары өөрүнүүт.

Тодарадыкчы 1974 чылда тергүүлүнер бодаганнарны бүрүн дорукторарын, теве бүрүзүнден 4500 грамм дүктү кыргыларын кадарлы хүзээнгеп, оон сөзүг ажыл-керек кырында боттарын турар. Бо чылын 42 теве ооладаар, оон 28 теве төрээн, а бодаганнары шуптуг мендээ.

А. МОНГУШ.

Танды район.

Хандырылганар кандыгыл?

ХААГЛЫГ САДЫГЛАР

Тожу районуң Ий кодэо Советиниң деңнежөзүнде 3 магазининиң 2-зи соолгу айларда ажылдаавастаан.

Оон чылдагааны? Бараан болгаш аъш-чем магазининиге ажылдап турган садыгчыларны харымсалга чогундан ортезамчылгал кылып, ажылынга-дан үндүрткенинде.

Суурда үлетүүр бараанналырының магазинни ажылдавастаан элээн- үр болганы чонун амыдырал хандырылгазынга дыка таарымча оок байлаалы тургускан.

Ий суурда ол ийи магазинин ажылдавайн турарын-ның баштаар чери (даргазы З. М. Дорофеева) эки бизнир. Ынчалза-даа садыгжы кадрларны пиилип ап, бо магазинниңиң ажылдарының хемээн ой-шаанда албаавы аздентир.

Д. АЙР-САНАА.
Э. ДАРЫНЧАК.

Даштыкы информациялар

СОВЕТ КОСМОНАВТАР АКШ-ТА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Союз» — «Аполлон» программа ёзугаар космоска совет-америк кады ужуулүшүнга белеткээдге киржип турар болуң совет специалистер болгаш космонавтар Каттыпкан Штоттарда чеде бергеп. Оон составында — төлевилелии совет талдаан техникти директору ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент-чежигүнү К. Д. Бушуев, ССРЭ-нин ужуулүкчу-космонавтары А. С. Елисеев, А. А. Леонов, В. Н. Кубасов, В. Ф. Быковский, а ол ышкаш инженерлер киргеп.

ССРЭ-нин ужуулүкчу-космонавтары А. А. Леонов, В. Н. Кубасов олар аңаа планын ёзугаар апрель он бешге Хьюстонда (Техас штат) космоска башкарылгалыг ужуулүкүн төвүүге америк летоннавтар-биле ужурашканнар. Аңаа 1975 чылдың июль айга космоска кады ужуулүшүнгө белеткел-биле комбинакан айтырыглары чугаалажып корген.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

● **БЕЛГРАД.** Босния болгаш Герцеговина деп югославия республикаларның наймыылалында «Шулүкчүлерниң Сараевода хүнерэ» деп чаңчыл болган ужуражылыкының эгелээн. Ол ужуражылыкында югославия шулүкчүлерден аңгыда дашты-кыдан, оон иштинде Совет Эвилелиниден шулүкчүлер киржип турар.

● **ВЕНА.** Австрияга бо чылгы чаг—соолгу 109 чылдарның иштинде эң-не чылыг болган. Бойдустуң ол сайгалы чурттуң кодэо ажыл-агыйынга багай салдар чедирип болур деп, синоптиктер айтып турар. Чүге дээрге, хөрүүде шык дыка эвээжээп. Февраль 10-дан апрель 1-ге чедир үениң иштинде Австрияның чоон талазында чүгле 8,1 мм шык дүшкен.

● **ЛОНДОН.** Ноттингемде галантерея фабрикаларын хазар деп турарының дугайын «Ортолдс» компаниязының администрациязы чарлаан. Будуруүге эълериниң ол шиитпириниң түнелиинде 500 хире кижи, оларның хой иеруузу херээженнер ажыл чок артар.

● **НЬЮ-ЙОРК.** Гавай ортулуктуң даглыг чериниге Мауи болгаш Гавай ортулуктарның эразынга рейс кылып чораан самолет аидарлын баткаш. Самолётка америк туристер чораан, оларның никти саны база билдинмес болган. Ам дээрээнде олген 11 кижиниң мага-бодун тыпкан.

● **РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО.** Бразилияның мурнуу чүгүне үзүктел чок чашыынныр болганының түнелиилге үер болган, 900 ажыг кижи өлген, 100 мүң ажыг кижи чурттаар оран-сава чок артыкан. Сеара штаттга 16 хоорай төп черлерден үзе киридиргеп. Бойдус хаявының чедиргеп когаралы дыка улуг. Чүгле Санта-Катарина штатка чедиргеп когарал 300 миллион долларга ажыл тырар.

● **КАИР.** Египеттиң найысылалыга метрополитен тударының планын бадылаан.

Метрополитении тударырга 321 миллион египет фунт-акшаны чарыгдаар деп, Египет Араб Республиканың транспорт министри дыннаткан. Чер алдазының байтайгы оруу 1990 чылда ажыглалга кирер.

● **АДДИС-АБЕБА.** Эфиопияның найысылалының албан черлеринии ажылчынызары ийи неделя үргулчээзэ ажыл соксадмышкының соксаткан. Хоорай чагыргазының албан дужаалыңдан оон даргазын дүжүрер дугайында император Хайле Селассие I дужаал үндүргеп. Ажылчыныриның неледелеи база ол турган.

Аддис-Абебаның коммунал ажыл-агый ажылдакчыларының өске негелдези болаза ажыл төлевирин улгаттырары, күш-ажылдың байдалын экижидер турган. Императорнуң томуйлаазы хоорайның чаа даргазы ол айтырыгны доп-дораан хынаар болгаш-чогуур хемчегни ажыглаан аазаан.

● **ДАР-ЭС-САЛАМ** Танзаниянын чаазаа чуртка үш чигир заводун тудар дугайында шиитпирни хүлээп алган. Үлетпүрүүн бо будурүүлелерин тударынга 70 миллион танзания шиллинг-акшаны чарыгдаар деп турарын «Ухуру» солуун дыннатканы.

Ол үш завод ажылдап эгелээн соонда 1978 чылда чуртка 30 миллион тонна чигирни будүрер. Оон түнелиилге дашпыкадан чигир салып, сөөртүр чорук дыка эвээжээр.

● **БОГОТА.** Колумбияның «Компания Коломбьяна де Алкалис» деп күүне компаниязының ажылчыныкары болган албан-хакчулары боттарының эргелерин идепкейлиг-биле камгалап турар. Ажыл телевирин өстүүрери, күш-ажылдың байдалын экижидерин негеп, олар ажыл соксатканнар.

(СЭТА, апрель 15).

Апрель 17— Сирия Араб Республиканың национал байырлалы, даштыкы шериглерни үндүр сыырганының хүнү

Сирия чаа амыдыралды тургузуп турар

1946 чылдың апрель 17-ниң хүнү. Ол хүн сирия кижи бүрүзүнге дыка үнелиг. Ол хүн соолгу даштыкы солдат сирия черден үнүп чоруткан. Сирия улустуң хосталга, хамаарышпас чорук доктрины-биле Египеттиң Сирия-биле доозулган. Сирияның дыка хөй патриоттары ол демисеге боттарының амы-тынын берген. Ол чуртту эжелеп турган даштыкы шериглерни үндүрер дугайында Сирияның негелдезин ССРЭ 1946 чылда КНО-га деткээн. Сирияга улам күштелген национал-хосталга доозулганының шиитпирлеринде ол күүседир-ээр болган. Февраль 10-дан апрель 1-ге чедир үениң иштинде Австрияның чоон талазында чүгле 8,1 мм шык дүшкен.

Соолгу чылдарда чуртуун иштелеп амыдыралыңга улуг өскерелиишкин болгулаан. Сирия бодуңун эчис сорулгазы кылдыр ден эрге болган демократия принциптеринге үндезилеттингген чаа иштилелии тургузаар деп көруп турар. Бүгү-де улуг-улуг будуруүге черлерии, бойдус байлактарын, банкыларны, чээли системазын, даштыкы садыгны шуптузун күүне контролюнга ап, тургускан. Амгы үеде үлетпүүр күүне секторунга үлетпүр будуруүлелиинин дөртүү үүнүлеп хой кезии онаажып турар.

Аграр реформазын чорутқан. Помещиктерден черни хазыргаан тараачыннарга үлеп бергеп. 2 млн хире кодэо ажыл-агый кооперативтерин тургускан.

Чуртта депшилгиг национал фронтуну тургускан, ынаа Араб Социалистиг чаазытыла, партиязынган (АСКП) адгыза. Сирияның Коммунистиг партиязы, Араб Социалистиг Эвилел болгаш өске-даа депшилгиг организастаарын бүтүмүнүн киргеп. Үлүг Чөвүлелиниг (парламентиг), бот башкарылганның чеп-чеп органнарынга сонгуулдарны орткээн.

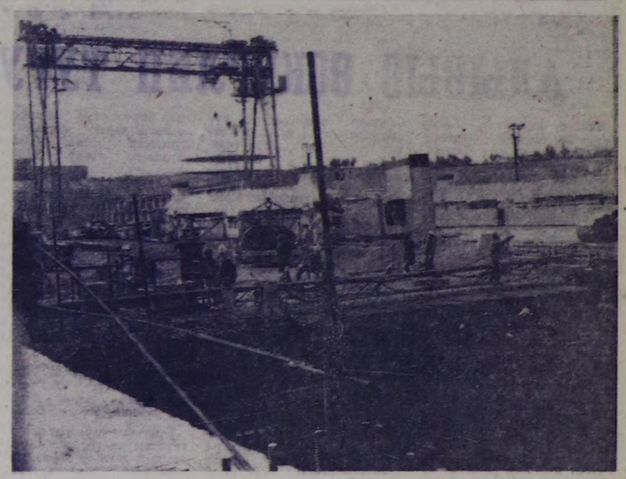
1973 чылгын октябрь дайыны оң чуртка шыңгыы шыдалга болган. Сирияның Чепсектиг күштери амгы үеним болбаазын боо-чепсээн кайы хире чергежилиг ажыглап билирин коргускеп, амгы үеде израиль агрессерларның чепсектиг онтук-чөнгөлерин шиитпирлии-биле өйтүр шаап турар.

Сирияның бодуун кижилериниден болгаш күүне ажылдакчыларындан-даа дузаламчы, детинмче дээш ССРЭ-ге болгаш социализмниң өскелээ чүүрттарынга өөрүп четтирип, чугаалап турарын бо-да дынналп болур. АСКП-ның Чингиме секретары, САР-ның Президентизин Х. Асадтың совет удуртукчулар-биле Москвага болган чугаалажышкынарының түнелиин, аңаа элээн каш чугула документилерге ат салганын САР-да сеткил ханышкын-биле дынналп. үткүп-хүлээп ал турар.

СЭКП ТК-ның Чингиме секретары Л. И. Брежнев апрель он бирде Кремльге Х. Асадтың алдары дээш дүштеки пайдалгага чүве чугаалаан. Совет Эвилели сирияга улус-биле ажы-дүнма ёзугуунга харылзааларын быжыглаарыбиле, Сирияның бодуунга хамаарышпас чоруун болгаш социал депшилгиин быжыглаары дээш демисеин деткинирибиле бүгү чүүлдерни кылып келген болгаш моон-даа сонгаар кылып аларын— деп, мегелээн. Х. Асад бодуунуң харыы чугаазында САР биле СССР-ниң харылзаалырына доктаагаан, «бистиң чурттар арагында кады ажылдажыганы хөгжүдүп, найыралы быжыглаарынче» Сирияның чүткүүлүн айыткан, ол бүгү бистиң удуртарның ниитизерге-ажыктарынга тазырымчалыг боон туралын чугаалаан.

Сирия улус дашпыкы шериглерни чуртан үндүр сыырганының 28 чылын демделевишаан, оларның черинден соолгу израиль солдаттың үүр чоруруун үе-шагы келир, ынчангаш хосталганың түүгү Сирияның бүгү черинии кырында чоргаар кинсикпир ээрзинге ыяк бүзүрел турарлар.

Б. УРОНОВ.
(СЭТА-ның корр.).
ДАМАСК.

Частың бө хүнеринде Евфраттың плотинезының тудуунда ажыл кидин-түлүк хайнын турар. Дериг-керекседерни эптеп тургузары долуулу-биле чоруп. Аль-Асад дээр кылымал еүе хөөзбээ чоорту-да доозуп кел чыдар.

Евфратта гидроэнергетика комплеизинин Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле кылып турар болгаш САР-ның экономиказында улуг ужур-дузалыг.

ЧУРУКТА: тудугнуң бир кезээ.

В. ОГОРОДНИКОВАНЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

НИГЕРДЕ БОЛУУШКУН

КОТОНУ. (СЭТА). Ниамеден келген медээлерни ёзугаар алырга, Нигер Республикага апрель он дөрттүү дүнезинде шериг эргидезин болгаашкы түнелиилде президент Аманн Диорини албан-хүзээлгезинден дүжүрген. Чуртта конституциязыны күш чок болдурган, национал хуралды тараткан, бүгү-ле политиктиг партияларын ажыллаарын хорудаан. Апрель он бештен эллээш найысылалга комендант шагы 19 шак 30 минутадан эгелээш, 6 шакка чедир куштуг болур.

Шериглериниң хеделишкинин Нигерниң Чепсектиг күштериниң штаб даргазы подполковник Сейни Кунтие башгаан. Ол Ниамеиниң радиозун дамчыштыр ыяк-ла шериглер Нигер болдуунуң кирип турганы африка болгаш далеген органнизацияларга кежиигүн бөөн хевээр артар, ынчаар улустуң эрге-ажыктарыңга удур эвес болза, чурттуң алган бүгү хүзээлгелериниң ол күүседир апаарын дынналаан. Чоокку үеде дээш эрге-чагыргалыг органнарын болгаш республиканың чаа чазаан тургузар апаар деп, Сейни Кунтие базар чарлаан.

Нигер Республика Барыын Африкага турар, оон девискээри — 1.189 мүң дөрбелчин метр, чону 4 миллион ажыг кижи. Ол чурт 1960 чылдың августун 3-те хамаарышпас чорукту алган. Чонуң хөй кезии Нигерниң экономиказының үндезини көдээ ажыл-агыйга хаара туттунган.

Голан бедиктерде тулчуушкуннар

ДАМАСК. (СЭТА). Израиль шериглер Хермон дагның девискээринде бодунуң туруттарын эвижидер орналдажышкынарны кылган, аңаа тулчуушкуннар база катап күштелген. Оон-биле кады аткылажышкынны соксадарының оскеда черлериниге үгер-бооларбиле удур-дедир аткылажышкынын база эгелээн. Сирия Араб Республиканың Чепсектиг күштериниң төлээлекчизиниң дынналаны-биле алырга, израиль шериглер Сирияның Калаат Джандаль суурун боолап турган.

Апрель он дөрттө дайын чоруулдалары 1973 чылдың октябрь дайынының үезинден бөөр эң-не кадыг-дошкун хевирлиг болганын Дамаскының радиозу демделээн. Ол хүн израиль шериглер ужар хемелерге, үгер-бооларга болгаш танкыларга дегкидип алгаш, сирия туруттарже элээн каш удаа чаа таварышкынчарны кылгылаан. Ынчалза-даа израильдерниң бүгү орналдажышкынчары буурап дүшкен.

Агрессияны тодарадырының телевилелии чангыс үнбиле хүлээп алган чорук тайбыңны хандырарынга идегелди быжыглаан турар деп, КНО-нуң чиигине секретары демделээн.

Агрессияны тодарадырының төлевилелии чангыс үнбиле хүлээп алган чорук тайбыңны хандырарынга идегелди быжыглаан турар деп, КНО-нуң чиигине секретары демделээн.

Агрессияны тодарадырының Уставының кол-кол чүүлдериниде төп черлериниң бирээзин ээлеп турар деп, ол айыткан. Ол айтырыгны шиитпирлээринге ээлеп турар деп, ол айыткан. Ол айтырыгны шиитпирлээрге берге болуп келген болгаш организастаанның туругсуңгаанының эгезинден-не ажылдап келген.

Демократияны камгалаар

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның элээн каш штаттарында дувураазинниг чорукту кара өжегэр өөскүткен индий реакциязыг идегеттерге чурттуң демократтыг хөй-нинтизинин талазындан улам күштүг ойтүр шавышкынга таварыштырып турар. Политиктиг партияларның, оларның арагында Индий Национал Конгресстиң болгаш Индияның Компартиязының, а ол ышкаш массалыг депшилгелиг организацияларның 500 ажыг төлөэлекчилери барыны үзелдиг идегеттерниң үүлгедиишкинниринге шиитпирлии-биле удурланып турарын илередири-биле индий пайысылалга тускай конференцияга чыыллаанар. Чурттуң эң улуг политиктиг партияларының ол чыышка чүве чугаалаан төлөэлекчилери реакциязыг идегеттерниң сүлдээзинге буза шавыраринче кыйгырып турганнар. Ол үүлгедикчилер республиканың улус массаларының бурунгаар депшилгелиг чаалап алышкынындарынче халлаар, чурттуң иштинге демократизинь сандарадыр дээш бралдажышкынынарны кылыыр турарлар.

Чагырыкчы партия—ИНК-дан Парламентиниң Улусчу Палатазынга депутаттар К. Л. Бхагат, Шашн Бхушан болгаш өскелер-даа үлүстүү демократизга болгаш социализмге идегелии оскундурарын күзеп турар реакциязыг идегеттерниң үүлгедишкинниринии долузу-биле узуткаар даңзыа чурттка боттуг социал-экономиктиг чаартышкынынарны кылырынче кыйгырып турганнар.

Чыыштың киржикчилериниң чангыс үн-биле хүлээп алган резолюциязында «барыын үзелдиглериниң өөчүк-чөнгөлиг үүлгедишкинниринге, үптөэшкиннерии болгаш өрт-халаң үндүрүүшкүнүң, демир-орук станцыларынче, харылзаа белдирлеринче халдаашкынынарын, улустуң өөчүг-хөреңгизин узуткап турарын» шиитпирлии-биле бүрүү шаанаанар.

ХОМУДАЛДЫ ХЫНДАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Израиль шериглериниң араатанзыг халдаашкын кылганы Ливанның Ярун, Блида болгаш өске-даа суурларын КНО-нуң Чоокку Чөөн чүүте шериг хайгааракчыларын барып көргеп. Израильдың араатанзыг чөнгээзиниге хамаарыштыр Айыыл чок чорук Чөвүлелиниге Ливанның киирген хомудалы үндезининг болган деп, хайгааракчылар демделээн.

Чурттакчылыг суурларда оңоң чурттаалга бажыңнарын үрегдээн, ээлэн каш кижини одуруги деп, хайгааракчылар шаңгыр-шаңгыр, эжелекчилер суурлардан дезап үперде элээн каш тайбың чурттакчыларны тудуп алган барган болуп турар.

(СЭТА, апрель 15).

Эвилелдешкен РЕСПУБЛИКАЛАРДА

КАЗАХСТАН:

ХОВУ ХӨӨЛБЕКТЕРИНИҢ КУРЛАВЫРЫ

Казахстанның күүне университединде «Ховуларда болгаш куруг черлерде хөөлбектерниң биологтуг продуктулуу» деп чаа эртем-шинчилел лабораторазыны тургускан. Улус ажыл-агыйынга удуг ужур-дузалыг шинчилелдерни ылгырын оон планында айтып турар. Чүгле чаңгыс Казахстанда бөзин бежен муң хиро хөлдер болгаш дөрт муң суг хөөлбектерии бар боон турар. Оларның арезында шинги хемчеолгодеп малларлар күбометир чедип турар. Бухтарминниң болгаш Капчагайның хөлдерии база бар.

Республиканың ховуларында болгаш куруг черлериниде суг хөөлбектерии ажыктаарының таарымчалыг аргаларын ол чаа лаборатория өөреңнеп көөр хүзээлгелиг. Оларның хөй кезии балык өстүрер суг фермалары боон болуур. Оовбиле кады шиитиниң малын сүттаарынга ол дыка ажыктыг.

Амгы үеде Казахстанның дээдә өөредилге черлериниде улус ажыл-агыйының чугула айтырыгларын шиитпирлээр оң тос эртем-шинчилеел лабораторилары тургустунган.

(СЭТА-ның корр).

АЛМА-АТА.

УЗБЕКИСТАН:

КҮЗҮН ЧАШКАН ТАРАА

Узбекистанның мурнуу районнарында күзүн чажын тараан арбай бын тыртып эгелээн. Тараажылар чылда оң ийи дүжүдүн алыры дээш чаржыы турарлар.

Мурнакы тараажылар тараа шолуун шык ажаал, остүүрерии органнастаан. Арбайның шыңгыы шалыпкын маңдып оскеш, сыптапып, баш тырпы үнгеп чоруу механизаторларның оларны майның ийиги чартында-да ажаап эгелээриниге дыка доогум болуур. Оны ажаап ажкан соонда, арбайның орнуна кукурузаны олуртуур.

Сурхан-Дарья областтың дыка хөй бригадалары ийи дүжүттен гектарга оналаттыр чүс болгаш оон-даа хөй центнер тарааны алырын шиитпирлээн.

(СЭТА-ның корр.).

ТЕРМЕЗ.

РСФСР:

ГДР-ниң МАРКАЗЫ

Уфаның нефть болбаазырадын кылыр заводунда нефтиниң белеткеп кылырының улуг дериг-керекседер-биле заводтуң оон өске будүүлүүге черлериниге болбаазырадыр продуктулуры экн пылыр-дыг белдеткээр апаар. Оны ажыглалга киирген соонда, нефтиниң улам хөйүү болбазырадын кылыр болгаш хир-чамныг сүтеүүн хемчээли эвээжээр.

Башкирияның ол эң хоочун будүүлгези — нефть болбазырадыр заводту чаартырының программазында ол дериг-керекседи эптеп тургузарын база көрген.

(СЭТА-ның корр).

УФА.

УКРАИНА:

ХОРАЛАКЧЫЛАРГА УДУР

«Евпаторийский» совхозта виноград сыптарыгга тарыгга кылыр мастерская Крымда бир-ле дугаар ыидыг будүүлүге чеди болуур. Ол чылдагы ийи миллион сыпка тарыгга кылыр аргалыг.

Областтың чамдык ажылаавайларында виноград сывының аймыддыг хоралакчыларының — филлоксерлер тыпты берген. Чүгле виноград сыптарын намгалаар дээш эвес, харын-даа хүнгөрөктиг черниң чазгай чимизин хөөүбиле ажаан азыр дээш ында тарын каан сыптарны остүүрериче шилчип карын турар. Сыпка тарын, остүүрер мочүргаларны Болгариядан болгаш Югославиядан сөөртүп экелгеп.

Беш чылдың төөнүүзүнге чедир области чылда шинги-ан-биле 30 миллион сыпка тарыгга кылыр сес мастерскарыны тудар болгаш тараан сып азыр виноград остүүрер бир мүң гектар ажыг шеидү ажыглага киирер үзүүлүт.

(СЭТА-ның корр.).

СИМФЕРОПОЛЬ.

КИРГИЗИЯ:

ДҮКТҮ АВТОМАТТАР БОЛБААЗЫРАДЫР

Дүктү баштай болбаазырадын кылырының Токмакта фабриказында дүк сорттаар автоматтыг керекседерни ажылдадыр эгелээн. Ол болза Орталаң Азияда ындыг бирле дугаар автоматтыг шугум болуур. Автоматтыг керекседер дүктү вагоннардан азы автомашиналардан дүжүргеш, дединдерге чедирер, а оон соонда сорттаан дүктү тускай цехтерже арыглаан болбаазырадыры-биле чорудаар.

Ол дериг-керекседерни Ивановодан баргаи специалистер эптеп тургусканнар. Бо чылын олар аңаа ам-даа чеди автоматтыг шугумнарны тургузаар. Оон ачызында дөртеи кижиниң хөл-биле кылыр ажылын хөстаар, дүк чүлүүрүнүүнүн болгаш механизиниң профессияны чок болур.

Токмактың фабриказы—бо талазы-биле эң-не бедик машиназастаттыгган будүүлгө чери болгуур. Чоокку үеде эң-не хөй күш үнүп ажылды—чүүр будүмелдерии белеткеп кылырын база-ла автоматтың ачызы-биле кылыр ажаар. Ол соруага-биле Польша, Улус Республикага кылгаи болбаазырадыгай дериг-керекседериниң тускай цехин тургузар.

Будүүлге черниге технологтуг чаа чүүлдерни ажылдаарының түнелиилде сезон иштинде ол фабрика бир муң тонна хире дүктү немеиттир болбаазырадын кылыр аваар.

(СЭТА-ның корр.),

ФРУНЗЕ.

МОЛДАВИЯ:

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГА ШКОЛАЗЫ

Жданов аттыг колхозта сүт саалдазы эвээжээн деп дынналгаи дораан-на, олче Рышканы районнуң бир болук мурнакчы саанчылары хапканнар. Олар фермада ажылдамурнакчы саанчылары хапканнар. Олар фермада ажылдамурнакчы саанчылары хапканнар. Олар фермада ажылдам

ШӨЛЭЭНДЕР ҮЕЗИНДЕ

Час дүжүп, чай тоокшулап орар. Ажылчын, колхозчу, албан-хаакчы бүрүзү шөлээнин кала эрттиреринден аман эгелеп планнап турар болгай. Олар дыштанылгазын чөптүг ажыглап, бистин Улуг Төрээн чуртувустуң эвилелдешкен республикаларыбыле, оларның культуразының магалыг төптеринбиле танышып алыын дээш туризм болган экскурсиялар таазы-биле Тыва область чөвүлели хөй-хөй путёвкаларны баш удур чагыдып алгаш, ону күзээнилерге берип турар.

Чайын кайнаар баар путёвкалар бистин чөвүлелде барын таныштырып көрээл.

Грузия. Кавказ дагларының мурнуу эзээнде турар, чингир ногаан хевис дег шай болгаш цитрус үнүштери-биле тыптынган, эриктерин Кара далайның чылыг суглары чуй хап чыдар, сайзыраан үлетпүрлүг республикаже аян-чорук июньда болур. Оон хуусаазы 21 хонук. Өртээ 100 рубль. Экскурсиялар черлерже автобус-биле чедер.

Узбекистан. Ташкент, Андижан, Фергана, Коканд, Самарканд, Бухара — бо дээрге хөвең будурулгезининг төвү республиканың шагның шаанда тургустуунган хоорайлары-дыр. Оларның-биле туристер июльдуң 4-тен 25-ке чедир танышып, сонуургаарлар. Путёвканың өртээ 150 рубль.

Литва. Балтий далайныч кыдыында бо республиканың совет эрге-чагырга чыхдарында хөгжүлдези-биле аян-чорукчу таныжар. Туристер далай эриинде Паланга деп курортка бир неделя хире дыштанып алыр. Ол дээрге эң чогумчалыг үе — августуң ийиги чартыынган сентябрь эгезинге чедир болур. Путёвканың өртээ 83 рубль.

Белоруссия. Туризм маршрут сентябрьның 18-те республиканың төвү Минскиден эгелээр. Анда дыштаныры-биле барганнарны хоорайның бир улуг гостиницазы — «Турист» хүлээп алыр. Аян-чорук чүгле чер оруу-биле эвес, харын дөрт хонук дургузунда Днепр хемнеп база болур. Путёвканың өртээ 93 рубль.

Туризм болгаш экскурсиалар чөвүлелинде Совет Эвилелиниң өске-даа черлеринче туристеп чоруур путёвкалар бар.

Ындыг путёвкалар-биле чоруур кижилер четкен черинге чуртаар чер, аъш-чем-биле долу хандыртынган болуру кончуг таарымчалыг.

Ынчангаш туристчи оруктарже силерни чалап тур бис.

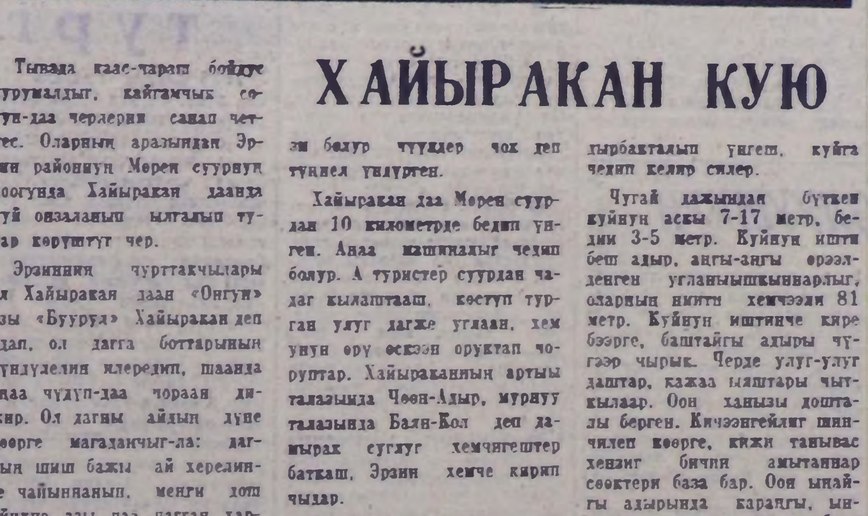
Б. ХОЛЬШИН,
туризм болгаш экскурсиялар таазы-биле Тыва область чөвүлелиниң улуг инструктору.

ХАЙЫРАКАН КУЮ

Тывада каас-чараш бойдуу чурумалдыг, кайгамчык солуун-даа черлерни санап четпес. Оларның аразынган Эрзин районнуң Мөреп суурунуң чоогунда Хайыракан даанда куй оннаалының ылгалын турар көрүштүг чер.

Эрзинниң чурттакчылары ол Хайыракан даан «Онгун» азы «Буурул» Хайыракан деп адап, ол даггa боттарының хүндүлелин илередип, шаанда аңаа чүдүп-даа чораан дижир. Ол даглың айдың дүне көөрге магадайчыг-ла: даглың шиш бажы ай хереллинге чайыннаның, менги дош нийикпе азы чаа чагган харбиле шыптынган шыкаш, бүгү боду чырыткыланып көстүр. Даглың мурнуу ийинде үш кезек черден аржаан суг үнүп чыдар. Аңаа чайын хөй кижи чыглып, дыштанып, суун ижип, какпын турар. Ол суглар чадаланып үне берген шыкаш. Шаанда ламалар үстүкү суун «эр улус бирер», ортаазынга — хереэженнер, адаандазынга кым-даа кирер деп айтып турганнар. Херек кырында эртеменнер ол суглу шинчилеп көргеш, ында

Тывада каас-чараш бойдуу чурумалдыг, кайгамчык солуун-даа черлерни санап четпес. Оларның аразынган Эрзин районнуң Мөреп суурунуң чоогунда Хайыракан даанда куй оннаалының ылгалын турар көрүштүг чер.

Эрзинниң чурттакчылары ол Хайыракан даан «Онгун» азы «Буурул» Хайыракан деп адап, ол даггa боттарының хүндүлелин илередип, шаанда аңаа чүдүп-даа чораан дижир. Ол даглың айдың дүне көөрге магадайчыг-ла: даглың шиш бажы ай хереллинге чайыннаның, менги дош нийикпе азы чаа чагган харбиле шыптынган шыкаш, бүгү боду чырыткыланып көстүр. Даглың мурнуу ийинде үш кезек черден аржаан суг үнүп чыдар. Аңаа чайын хөй кижи чыглып, дыштанып, суун ижип, какпын турар. Ол суглар чадаланып үне берген шыкаш. Шаанда ламалар үстүкү суун «эр улус бирер», ортаазынга — хереэженнер, адаандазынга кым-даа кирер деп айтып турганнар. Херек кырында эртеменнер ол суглу шинчилеп көргеш, ында эм болур түүлер чох деп түүнел үндүртен.

Хайыракан даа Мөреп суурдан 10 километрде бедип үнген. Аңаа машинадыг чедип болур. А туристер суурдан чадаг кылаштаап, көстүп турган улуг даггe углаан, хем унун өру өскөөн оруктап чоруптар. Хайыраканның артыы талазында Чөөн-Адыр, мурнуу талазында Баян-Көл деп дамырак суглуг хемчигештер баткаш, Эрзин хемче кирип чыдар.

Аржаанга четкеш, аңаа дыштанып алыр. Оон даглың мурнуу ийинде көкпа оруктиле чөөн чүвче углуг чоруптар. Бүдүн чартык километр эрттиринерге орук холумак ыяштарлыг кезек арга кыдыынга чедире бээр. Оон-биле сирт кырынга үне бээр силер. Оон ынай топтап азы дурандиле көөр болзукарза, куйнуң аскы көстүп чыдар. Чайын ол көкпаны дургаар янзы-бүрү чечектер черни шыва алган, каракты, сеткил-сагышты өөртүп келир.

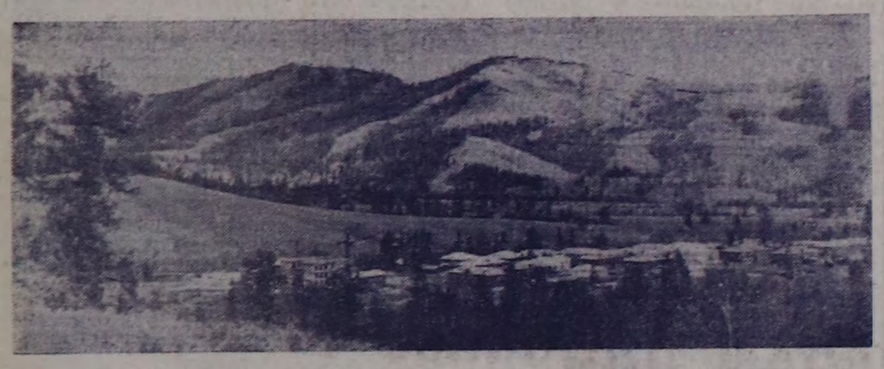
Сиртти күду ыяштар аразы-биле баткаш, чоогага кирер. Чоорту көкпа орук даглың ыяш чок кадыр ийинге экиээр. Олап чораан чалым хаяларга кээр силер. Оон көөрүнерге ында сыра көстүп турар. Ол куйнуң аскында дёмдек-тир. Кадыр ийни өрү дырбактаалып үнгеш, куйга чедип келир силер.

Чугай даҗындан бүткен куйнуң аскы 7-17 метр, бедии 3-5 метр. Куйнуң ишти беш адыр, аңгы-аңгы өрээлденген угланыышкынналыг, оларның ниити хемчээли 81 метр. Куйнуң иштинче кире бээрге, баштайгы адыры чүгээр чырык. Черде улуг-улуг даштар, кажаа ыяштары чыткылаар. Оон ханызы дошталы берген. Кичээнгейлиг шинчилеп көөрге, кижи танывас хенизг бичии амытаннар сөөктери база бар. Оон ынайгы адырында карангы, ынчангаш оруктуг фонарь-биле чырыдып кылаштаар. Ийиги адыр-биле үшкү адырның хевири көстү бээр. Ол дээрге бойдуустуң янзы-бүрү даш болгаш дошпак бүдүрген бүдүмелдери-дир. Ындыг хевирлиг хөй чүүлдер куйда хөй. Оон ханылаарга бүй ишти улам кызыы апар чыдар.

Куйнуң ишти соок, шык. Куйнуң ажынден долгандыр көөрге Эрзинiң даглары, хемнери, хөлдери адыштa дег көстүп чыдар.

Тыванын бо бир магалыг булунун чайын сонуургап көөрүнерни сүмелеттим.

З. ЖУРАВЛЕВА,
турист-методист.

Туристерниң база бир барып сөнүүргап турар черн — Тыванын өңнүг металлургиязының баштайгызының төвү Хову-Аксы суур болгай. Ол Элегес унунда чурумалдыг черде туттунган, чаа чурталга төптеринiң бирээзи.

ЧУРУНТА: Хову-Аксы суурнуң болгаш оон чоок кавызының март айда хевири.

Ф. ЖУРАВЛЕВТУҢ фотозу.

● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ●

ЧЕМПИОННУҢ БЕРГЕ ОРУУ

Аныяктар оргузунга Европаның чаа чемпионзу тээрби харлыг совет шыдыраачы Сергей Макарычевтиң тиилелгеже оруу безеп эвес болган. 1974 чылда Европаның чемпионун илередиринiң Голландиниың Гронинген хоорайынга болган маргылдаага 31 чуртуг ол шыырак шыдыраачылары чылзган. Сергей Макарычев баштайгы удаа дыка чедишкинниг ойнал, кыпта-даа уттурбаан, ынчалза-даа алзоп кошкан шыдыраачыга уттурган, удаткан чок ийи хайыраанныны кылып, «стендирже» чоруй соксай берген. Маргылдаанын соолуже чедир-ле бирги одурга ойнакчылардан озаладаан-даа болза, Сергей бедик мергежилдиин болгаш быжыг дайынчы чоруун көргүзүп, соолгу үш ойнашкынындан буруңгаар шураашкынын кылгаш, алдын медальды чазап алыр арганы болган.

Сереже он харлыында-ла байысылал шкоперлериниң шыдыраа олимпиадазының тиилекчизи апарган, а он ийи харлыында — мастерге кандидат болган. Ол спорт мастеринiң адын 16 харлыында чедип алган.

Европаның чаа чемпиону шыдыраа өөредилгезин Москваның күрүне университединiң эң берге факультеттериниң бирээзи — саналга математиказының болгаш кибернетиканың факультединде өөредилге-биле капсырлаштырып турар.

ЧУРУКТА: Европаның шыдыраа таламы-биле аныяктар аразында 1974 чылдың чемпиону Сергей Макарычев.
И. УТКИННИҢ фотозу. (ПМА).

КОБА ЦАКАДЗЕНИҢ ҮШКҮ СПАРТАКИАДАЗЫ

ССРЭ-ниң улустарының III кышкы Спартакиадазының хүнеринде бистиң спортчувустуң хоочунарының бирээзи, трамплинден дыжалыг шураарының талазы-биле чурттуң каш дакпыр чемпиону, ССРЭ-ниң спорттуң алдарлыг мастери Коба Цакадзе улуг маргылдаага болунуп сөөлгү шураашкынын кылган.

Эрткен маргылдаалар дугайында чугаалап бээрин алдарлыг спортчудан ПМА-ның корреспондентизи Михаил Марин дилээн.

— Мен ССРЭ-ниң улустарының бүгү үш кышкы Спартакиадаларынга киржип келдим — деп, Коба Цакадзе чугаалаан. — Баштайгы ийизинге чемпион болгуладым, а үшкүзүнге 70 метр трамплинге чүгле он бирги черни эзедим. Ол дээрге шоолуг авес түүнел-дир, ынчалза-даа таан дыка мутуртавадым, чүге дээрге Спартакиадага барла күжүн үндүрүп, дээре черге чедерин ораддажыр аныяктар-биле адаанналжыры дөртен хар чоокшулай бертен кижиге берге болгай.

Сөөлгү чыддарда бистиң чүртта трамплинден шураары он чыл мурнуда турганынга көөрде, пептеренгей апарган. Чаа күчүдүг трамплиннер, оон иштинде Красноярскиниң трамплиниң ажыглалда киргеп. Аңаа чоокта чаа 140 метрге шураашкын кылдынган болгай.

Бистиң Бакурианиге болуп эрткен Спартакиаданың түүнел оюннарынга Михаил Гавваның тиилээни түс черниң спортка инактарын үлүү-биле өөрткен болгаш маргылдаага бүдүүл-ла байырлал шинчизин киргеп. Даглар аразында бистиң бичии суурувуста ам чуртта эң улуг спортчу комплекстериниң бирээзи тургустуунган. Ында трамплин, даг лыжачыларының болгаш шанак оруктары бар.

Бакурианиге мен эки перспективтиг дыка хөй аныяк спортчулар-биле таныштым. Оларның бирээзи — Ленинградтан келген 19 харлыг студент Валерий Копаев. Ол Спартакиадага спорттуң ийи хевириниң чемпиону болган. Копаев — мээң хөй чылдарда маргылдааларга кады киржип келген эжим Борис Черемухинниң өөреникчизи-дир.

Спорттуң ийи хевирлеринге аныяк оолдарның маргылдаазынга алдыгы черни эзээн 15 харлыг Федор Колчинин улуг сонуургал-биле хайгаарап турдум. Ол трамплинге бүзүреллиг-ле чорду. Федорну бодунуң ада-иези — Олимпий оюннарының каш дакпыр чемпионнары болгаш делегей маргылдааларының тиилекчилери Алевтина биле Павел Колчиннер ышкаш, оңгу черге тергиин лыжачы болур боор деп бодап болур турган. Ынчалза-даа Федор трамплинни шилип алгандыр. Спартакиадага алдыгы черге үнери — улуг чедишкин.

Кышкы оюннарга оон өскедаа идегелдиг аныяктарның хөй болганы өөрүнчүт-дүр.

(ПМА).

СЭТА-ның спортчу медээлериниң

ХОККЕЙ. Хельсинкиде эртип турар делегей болгаш Европа чемпионадының понедельникте ЧССР биле Швецияның, ССРЭ биле Финляндияның шилиндек командаларының аразында маргылдаалар болган.

Швецияның командазы бирги черни эзлеп турар Чехословакияның командазын 3 : 0 санга уткан. Бистиң хоккеистеривис Финляндияның командазын 7 : 1 сан-биле тиилээн. Ынчангаш ССРЭ биле ЧССРниң командаларының саны ден—12 : 12.

ШЫДЫРАА. Делегей чемпиону-биле ойнаар эрге дээш маргылдааларга Б. Спасский биле А. Карповтуң (Ленинградта) Т. Петросян биле В. Корчнойнуң (Одессада) Гавваның дугайында каш сөс сөглевейн барып шыдавас мен. Трамплинден шураарынга хандыкшаан ол дуржулгалыг спортчу бүгү-ле хостуг үе-шагын аңаа эрттирип турар. Тиилээр дээш хөй удаа орадажып. хөй удаа чедимче чок болуп келзе-даа, Михаиллиң адак соонда тиилеп үнгешинге мен эдепсинмээн мен. Спартакиадага эң шыырак шуракчыларның аразындан чемпион атты чаалап алган Михаил Гавваның дугайын моон сонгаар-даа дыңнай-ла бээр боор бис.

Бистиң Бакурианиге болуп эрткен Спартакиаданың түүнел оюннарынга Михаил Гавваның тиилээни түс черниң спортка инактарын үлүү-биле өөрткен болгаш маргылдаага бүдүүл-ла байырлал шинчизин киргеп. Даглар аразында бистиң бичии суурувуста ам чуртта эң улуг спортчу комплекстериниң бирээзи тургустуунган. Ында трамплин, даг лыжачыларының болгаш шанак оруктары бар.

Бакурианиге мен эки перспективтиг дыка хөй аныяк спортчулар-биле таныштым. Оларның бирээзи — Ленинградтан келген 19 харлыг студент Валерий Копаев. Ол Спартакиадага спорттуң ийи хевириниң чемпиону болган. Копаев — мээң хөй чылдарда маргылдааларга кады киржип келген эжим Борис Черемухинниң өөреникчизи-дир.

Спорттуң ийи хевирлеринге аныяк оолдарның маргылдаазынга алдыгы черни эзээн 15 харлыг Федор Колчинин улуг сонуургал-биле хайгаарап турдум. Ол трамплинге бүзүреллиг-ле чорду. Федорну бодунуң ада-иези — Олимпий оюннарының каш дакпыр чемпионнары болгаш делегей маргылдааларының тиилекчилери Алевтина биле Павел Колчиннер ышкаш, оңгу черге тергиин лыжачы болур боор деп бодап болур турган. Ынчалза-даа Федор трамплинни шилип алгандыр. Спартакиадага алдыгы черге үнери — улуг чедишкин.

Кышкы оюннарга оон өскедаа идегелдиг аныяктарның хөй болганы өөрүнчүт-дүр.

(ПМА).

КУБОК — «ТИИЛЕЛГЕ» СОВХОЗТА

Хостуг хүрешке Кочетов аттыг шаннал дээш Таңды районнуң маргылдаазы «Коммунизмниң херели» колхозтуң төвү Кочетово суурга болуп эрткен. Аңаа райондан тос команда киришкен.

Маргылдаанның түүнелинде команда таазы-биле бирги черни «Тиилелге» совхозтуң мөгелери алгаш, кубок-биле шанналган. «Коммунизмниң херели» колхозтуң командазы гейги, Балгазынның көдээ профтехучилищезиниң спортчулары үшкү черлерни эзээн.

А. МОНГУШ.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

Мергелдейге чагаа

АДЫВЫС ӨСКЕРЛИП ТУРУП БЕРГЕН, ЭЛДЕП

Бистиң адрезивис билир Силер бе, Мерген Мергенович? Арам-саар-да! Ынчангаш төөгүн берзимзе-ле дээре боор. 1970 чылга чедир бисти Кызылдың № 3 тудуг эргелели деп адап турган. Орта чедир кылып турган ажылдарывыс-даа амгыыдан ылгалбас: тудугларның каналзизациязын, суг дамчыдылгазын болгаш оруктарын, тротуарларын, асфальтыларын, бажыңнар чанынга чечектер болгаш сиген тарыыр черлерин кылыр. Чугула-даа ажыл болдур ийин. Че, мен-даа өскээр бардым. Эргелел турганындан бот-орулга-чарыллалыг участок апарган. Оонна адывыс өскерлир чиктиг «аарыглыг» апарган бис. Чыл эрткен соонда Саян ындында Шушенскоеге чагырткан тускай тудуг-монтаж участоту деп адады берген бис. Ол-даа, өске-даа эде адаашкынындан ажыл-херээвисте өскерилген чүве-даа чок ийин, ол биске «изиг-даа эвес, соок-даа эвес» дээнзиг ваң.

Оон-биле соксап каан, доктаай берген болзувусса база чүү болгай эртик. Удуртулар бир-ле улус караандан озалаан черде чыглып, белүглежил алган, «кыланкаралаан» турар. Чамдык удуртукчуларывыс безин ажыл шагында конторага-даа, чагырып, башкарып турар ажылчыннарның ажылдап турар объектилеринге-даа элээп хөөн киприкен келгилээр болгай. «Балык бажындан ирип» турда, кадрлар кылдызының инспектору М. И. Окольникова, кыс кижи чүү канчан шыдаар боорул ваң, ол даргалар ажыл шагы-даа үзүп каарга безин ак карак ашпас. Кижизидилге ажылы дидир Силер бе?

Бодап көрүнерден: эрткен 1973 чыл дургузунда чаңгыс-даа хурал, участок хемчээлдиг лекция, беседа болбаан!

Будүрүлгени ажыл-чорудулгавысты ап көрээл. Эрткен чылдың декабрь айда Минусинскиден командировкалап келген бригада 2000 метр дуртыт суг дамчыдар хоолайны үрей кылгаш, арыы берген болбазыкпе. Оны удуртуп, башкарып турган прораб Владимир Михайлович Громов дээрзи (ам ол эът комбинадында сураа үнер чорду) «ажыг суг» хэллининг девии-биле кылдынмаан ажылды кылган кылдыр наряд хагташ, боду база карак ажыт дезинкен. Начальнигивис Г. Н. Карабан херектиң бажы кеңгирей бээр хире апаарга, К. Т. Серенге удурткан бригаданы келдиртпеш, демги суг дамчыдылгазын катап кылдыртпаан болгай.

База бир фактыга черле доктаавас аргам чок. Чаа чылдың будүүзүнде база-ла удуртукчуларның харысалга чогунган ажылчыннар турар вагончугажывыс өртенген. Оон уржуу-биле участок 452 рубльге хейде-ле когаран калган.

Ак-довуракчыларның коллективтиг моральдыг болгаш материалдыг харысалга дугайында кодургөн айтырыын дыка-ла сонуургадым, апаа киржиксээн келир чүведир. А бисте ынчаар хамаанчок аңаа-даа бүгүдеге билдингир дүрүмнерни безин сагыпсыры уттундуруп турар. Участоктуң удуртукчулары, местком социалистиг чарыштың түүнелин үндүрерде «дагыр эргек тала тырттар» деп принципти сагып турар. Шаанап, мактаан кижилериниң аразында дүүн чаа-даа киргеп кижи бар-ле, үнгеш катап киргеп-даа эш чоруп-ла турар, арагачы, чалгаа-даа кижи шаанадлы четтирип-ле турар болдур эвеспе! Эрткен чылын объектилерни кыска хуусаада дужаагаң дээш, сөөлгү кварталдың планныг онаалдаазын күүсеткенин дээш ажылчыннарны шаанап, мактаар акша-хөреңги конторадан үнмейн «остин калган».

Материалдар чедишпези, оон хараазы-биле аңаа ажыл чок турар таварызга бисте бир-де аарыг болган. Ам напысылалдың дөртку микрорайонунда шуут-ла олуруп бердивис. Өске чугула объектилерже шилчиир арга чок. Оон кол чылдагааны эргелелбашкарар черивистиң бистен ыраанда база болгу дег.

Кысказы-биле чугаалаарга, биске соцгаарладыышкын чок дүүл чедирерин кызыдып көрүнер, Мерген Мергенович?

М. АШАК-ООЛ,
№ 6 тудуг-монтаж, участогунуң сантехниги.

телевидение

АПРЕЛЬ 17-ДЕ
КЫЗЫЛДАН

18.00—«Париж. Ленин проспектизи». Хроника-документалдыг телефильм. 19.00—Уругларга. Мультфильмнер. 19.20—Телемедээлер. 19.30 — «Аваазының паспорту». Телефильм. 20.05—«Кодээниң амыдыралы». Дамчыдылга. 20.35—«Австралия шыйыы». Кыска фильм. 20.55—Телемедээлер. 21.10—Чарлалдар, реклама. 21.15—Телеконцерт 21.30—«Кодээге үүлгедиглер истелгези». Ураи-чечен фильм.

КИНО

АПРЕЛЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ынчан Оожум океанга...» 9.20, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Дүн чоруктуг кижи» 9.00, 10.30, 15.20. «Ынакшыл чораан силер бе?» 12.00, 13.40, 17.00, 19.00, 21.10 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Хосталга даң хаазында келир» 15.00, 16.50 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Червен биле Скролдан» 15.00, «Чиндеде эртине» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВАНЮШИНИҢ ТӨЛДЕРИ» ДЕП ЧАА КИНО ҮНҮП ЭГЕЛЭЭР.

ДЕТИ ВАНЮШИНА

Карл Либкнехт аттыг фабриканың чанында профессионал училище (Владимир областың Вязники хоорайы) 7—10 классчар дооскан 15-тен 30 хар чедир назылыг уругларны маңаа кээп өөренириниче чалап тур.

Училище пос-таазы фабрикаларынга ажылдаар кижилерни белеткеп турар. Аңаа киргеннер аъш-чем болгаш общежитие-биле бүрүү хандыртынар. Өскүс ургуларга хенти халаска бээр. Кылганын барымдаалап төлээр ажылче шилчиткиже чедир сургуулдар өөреникчилер шалыңын алыр.

Училищеге киреринi күзээннер дараазында документилерин киирер: төрүттүнгенiниң дугайында хереглел азы паспорт, чурттап турар черинден шынзылга, дооскан билиниң дугайында аттестат.

Фабриканың бодунда клуб, театр, парк, стадион, ажылчын аныяктарның оргумак школазы, институттуң бот-өөредилгелиг салбыры, лён ажылынын техникуму ажылдап турар.

Училищеге өөренирин күзээннер дараазында адрес-биле апрель 25-ке чедир харылзажыр: Кызыл хоорай, Комсомольская кудумчузу, 23.

ЭРГИМ НОМЧУКЧУЛАР!

«ШЫН»

солуннуу чагыдыш алыңар!

Чагыдылганың өртээ:
6 айда—3 рубль.
3 айда—1 р. 50 көп.

ХУУ ТРАНСПОРТТУГ КИЖИЛЕРНИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Автоматтыг бензин станцилары машина үстери кудар полиэтиленден кылган саваларны (цилиндр хевирлиглеринден өскелерни) хүлээп ап эгелээн. Савалар дежик эвес, арыг болгаш өөрүн дуглаар аастыг болур ужуруг.

КЫЗЫЛДЫҢ НЕФТЕБАЗАЗЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 11-27, информация база совет түргүзүү киллизинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографизы, (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС —00197

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 91 (9465) | Четверг, апрель 18, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

АЖЫЛЧЫННАР-БИЛЕ ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН

ҮЖУРАЖЫЫШКЫН

БРЕСТ. (СЭТА). Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң чөвүлел хуралынга киржири-биле Варшаваже бар чораан. СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары эш Л. И. Брежнев баштаан совет делегацияа апрель 16-да орук аайы-биле анаа доктаагаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Белоруссияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары М. П. Машеров, БССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Т. Я. Киселев, Белоруссияның Кызыл Туктус шерии округунуң шериглериниң командылакчызы генерал-полковник И. М. Третьяк, партияның Брест обкомунуң бирги секретары В. А. Микулич, Брест облкүүскомунуң даргазы К. В. Матюшевский, областтың база хоорайның партия болгаш совет организацияларының оске-даа удурткучулары делегацияны вокзалдан уткаан.

СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, делегацияның оске-даа кежигүннери ол-ла хүн Брестиң хевис-шенкен кылыр бүдүрүлге каттыжышкынынга чорааннар.

Леонид Ильич Брежневтиң ол бүдүрүлге черинден ажылчыннары чүректиң ханызындан, эң-не чылыы-биле уткааннар.

Эштер Л. И. Брежнев биле А. Н. Косыгин олар бүдүрүлге черинден моон соңгаар канчаар хөгжүүрүн сонуургап, оны калбартыр талаазы-биле санаа-оналын илереткеннер. Олар бүдүдүрүлге каттыжышкынынның ажылдакчыларынга күш-ажылчы удуг чедиишкиннери дээш, бүдүрүлге күчүлерин ажыглалга кииргени дээш шаг байырны чедиргеннер.

Эш Л. И. Брежнев, делегацияның кежигүннери ажылчыннар-биле чылыг беседаларының үезинде ажылдың, амыдыралдың болгаш дыштанылганың байдалдарын сонуургап коргеннер. Пос-таавычылар боттарының ажылынын дугайын, сөөлгү чылдарда оларның амыдырал-чуртталгазынга кайы хире чаа чүүлдер немешкенинин дугайын чугаалап турганнар. Бүдүрүлгенин ажыл-ишчилери улустуң чаагай амыдыралының дугайында ада сагышты салып турары дээш партия Төп Комитединге чүректиң ханызындан өөрүп четтаргенин илередип, Коммунистиг партияның, СЭКП Төп Комитединиң болгаш оон Политбюрозунуң иштики болгаш даштыкы-даа политиказын чүүдүгүзүнүп турарын чаңгыс үн-биле илереткеннер.

Хүннүң ийиги чартыында эш Л. И. Брежнев болгаш делегация кежигүннери Варшаваже чорупканнар.

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯНЫҢ ВАРШАВАДА БАРГАНЫ

ВАРШАВА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары Л. И. Брежнев баштаан совет делегация Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң эзелиглиг чөвүлел хуралының ажылынга киржири-биле апрель 16-да Варшавада чеде бергеи. Делегацияның составында СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиргиче секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиргиче секретарының дузалакчызы А. М. Александров олар кирип турар.

Делегацияны совет-польша кыылгаардан ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПКАП ТК-ның секретары Э. Бабюх, ПКАП ТК-ның кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орадакчызы К. Ольшевский, ССРЭ-ниң ПУР-да элчини С. А. Пилотович олар уткуп алган.

ССРЭ-ниң болгаш Польшаның күрүне туктары-биле шимээн Варшаваның Гданьск вокзалынга совет делегациязы ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек, ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Г. Яблоньский, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүннери болгаш кежигүнүнге кандидаттар, ПКАП ТК-ның секретарьлары, партияның болгаш күрүнениң оске-даа ажыддакчылары уткуп, үжурашкан.

Л. И. БРЕЖНЕВ, А. Н. КОСЫГИН ОЛАР Э. ГЕРЕК, П. ЯРОШЕВИЧ ОЛАРНЫҢ-БИЛЕ УЖУРАШКАН

ВАРШАВА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары эш Л. И. Брежнев болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш А. Н. Косыгин олар ПКАП ТК-ның Бирги секретары эш Э. Герек болгаш ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш П. Ярошевич-биле апрель 16-да үжурашкан.

Беседалар үезинде совет-польша аксы-дыңма кадыл ажылдажылганы улам ынай кадбартырының болгаш ханыладырының айтырыгларын, а ол ышкаш бот-бодунуң сонуургалдыг оске-даа айтырыгларны чугаалашкан. Үжуражышкын чүректиң ханызындан, наймаалыг байдалда эрткен.

АЖЫЛ-ИШТИҢ ДАЙЫНЧЫ ПРОГРАММАЗЫ

Алма-Атада болган байырлыг хуралга эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга холбаштыр партия организацияларының сорулгаларын партия-ажыл-агый активиниң хуралдарында, партия комитеттериниң плевумнарында чугаалажырын үргүлүлеп турар. Сөөлгү чылдарда совет экономиказының хөгжүдезинин эң чугула түңнелдерин СЭКП ТК-ның Чиргиче секретарының чугаазында ханы аналиатээн, биеэтиң партиявыстың аграр политиказының кол угланышкынарын тодаратказ деп, чер болганда демдеглеп турар. Эш Л. И. Брежневтиң чугаазында киргеи чүүлдерни болгаш түңнелдерни коммунистер, хоорайның болгаш кодээниң бүгү ажылчы чоннары бүрүн долу чүүдүгүзүнүшаан, ол-за бүгүнү ажыл-чорудулганың даймычы программазы кыдыыр хүлээп ап, анаа дүүшүр кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин бүгү адырларын улам ынай хөгжүдер, ооң ажыктыын бедидер талазы-биле толаргай хемчегларын тәлевилеп ап турар.

Эш Л. И. Брежневтиң ол чугаазынга холбаштыр, биеэтиң республикавыстың кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ынай хөгжүдер талазы-биле областың партия организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны бөгүн Тываның партия-ажыл-агый активиниң хуралынга база чугаалажып, ханы аналиатээн кылыр.

Кодээ ажыл-агыйның улуг кураавыразының дугайын чугаалап тура, эш Л. И. Брежнев чоннуң үнелеп четтинмее байлаа—черни эки ажыглаарының, ооң продуктулуун бедидерининг эргежок чугулазын айыткан. Эң чоокку негелде-хереглелерни болгаш ырак перспективаны, кодээ ажыл-агыйның болгаш үлетпүрүнүң эрге-ажыктарын дүүштүрүп, социал талаларны барымдаалаш көрбүшаан, ол сорулгаларны бир демнит шиитпирлеге чогуур деп, ол онзалаң демдеглээн. «РСФСР-ниң кара хөрүнүг эвес зоназының кодээ ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдер талазы-биле хемчегler дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа парлаттынган доктаалы харын айтырыгны ынчалдыр көрүп шиитпирлээринин үзегерчижээ болур.

Черни мелиорастаарынга, кодээ ажыл-агыйны комплекстиг механизастаарынга болгаш химижидеринге үндезилээш, кодээ ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле партияның XXIV съездиниң соонда биеэтиң республикага хөй чүүдер кыадырган. Тываның колхозтары болгаш совхозтарны эртем-техниктиг денниилеринге ачызында чер ажылының культурazын бедидер, тарылга шөлдериниң структуразын сайзырадыр, шын тарылга эдлештирилгелерни шиитпээдип алыр, чемиштидилгелерни чөп ажыглаар талазы-биле чамдык хемчегларни боттандырган. Ыңаңгы ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Саян». «Кызыл тараачын» совхозтар болгаш Каа-Хемде «Тээлеге», «Коммунизмче оруу» колхозтар сөөлгү үеде тараалараның, ногааларның болгаш оскеда бульбураарлыг дүжүттүрүн, мал ажылының продуктулуун дыка бедидерни чедип алган.

Тываның кодээ ажыл-агыйын хөгжүдериниче Коммунистиг партия, Совет күрүне аажок улуг кичээнгейни салып турар. Чыл бүрү кодээ ажыл-агыйга хөй түңнүг капитал салымышкынарны тускайлап, колхозтарга болгаш совхозтарга хөй санныг тракторларны, тараа ажаар комбайнарны, чүүк автомобильдерин болгаш кодээге хереглиг оске-даа хөй техниканы берип турар. Ажыл-агыйларның энергия-биле болгаш минералдыг чемиштидилгелер-биле хандырылгазы дыка экижээн.

Кодээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазының нажангызындан-даа артык бижыгышкыны салдынган сорулгаларны херек кырынга шиитпирлээри дээш, кодээге берген акша-көрешкинниң рубль бүрүзү, машина бүрүзү болгаш минералдыг чемиштидилгелерниң центнер бүрүзү эң-не үреттүнелдиг ажыглаттынган туразын дээш харысаалгалыг болур чоруктуу дыка бедидерни республиканың партия организацияларынга, кодээ ажыл-агый организацияларынга, колхозтарның, совхозтарның болгаш суг ажыл-агый черлериниң, кодээ тудуг организацияларының удуртукчуларынга хүлээдирип турар. Капитал салымышкынарның ажыктыын бедидери дээрге бүгү ажыл-агыйжы ажылдың деңгелин көдүрер дээни-дир.

Черни болгаш минералдыг чемиштидилгелерни улам үреттүнелдиг ажыглаарыңга, суг ажыл-агый, агрохимия албан черлериниң ажыл-чорудулгазын экижидериниң, мал ажылын хөгжүдериниң айтырыгларынче, кадрларны шилип алырының, таарыштыр тургузарының болгаш белеткээринин айтырыгларынче, кылдынган түүлдерни ханы аналиатээринче, республиканың чер болгаш мал ажылында бар четпестерни чайладырынче оңаа кичээнгейни салыр ужурдуг бис.

Чер болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрерин чайгылыш чок өстүрер, продукцияның чаңгыс чижек хемчеглиинге чарыгдалдарны эвлөжедир, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин болгаш ону эргелеп-башкарарын сайзырангайжыдар сорулга бистиң мурнувуста турар. Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезининң адыр болгаш звено бүрүзүнге үениң негелдезинге дүүштүр хөй түүлдерни кылыры, ажыл-агыйны башкарарының бүгү системазын чаа чадаже көдүрери партия негеп турар.

— Кодээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ынай көдүрер дээш социалистиг чарыштыг калбаа-биле пептередиңер! Часкы хөвү ажылдарының бедик шынарын хандырыңар! Продукция бүдүрерин көвүдеңнер! Беш чылдың дөрткү чылында планнарны база социалистиг үлөлөгерни долдур болгаш ажыр күүседир дээш демпеженнер!— деп, СЭКП ТК-ның Май 1-ге Кыйгырыгларының чалбыыштыг сөстери бистиң республиканың колхозчуларын, совхозтар ажылчыннарын, кодээ ажыл-агыйының тускай эртемнилгелерин улам-на күш-ажылчы сорук киирип турар.

«ШЫН» СОЛУННУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН

бөгүн Улут-Хем районда «Найырал» совхозтуң трактористи СУВАКПИТ САГААН-ООЛДУҢ күш-ажылчы чедиишкиннинге алдар болдуруп көдүргеи. Суваңпит Сагаан-оол черниң шыгын базырарынга ажылдаан, ДТ-75 трактор-биле ээлчегде 47 га черни илиртээр тургаш, ону 126 гектар чедирип, нормазын 260 хуу күүседип турар.

МЕХАНИЗАТОРЛАР! ЧАСКЫ ХӨВҮ АЖЫЛДАРЫНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА ДЕҢНЕЖИҢЕР!

МАЙ 1-ГЕ УТКУШТУР

ХӨВҮ АЖЫЛДАРЫ ТҮЛҮКТЭЭН

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң Хорум-Даг салбырында часкы тарылга мурнуңуң суггарылгазы хайныышкынныг чоруп турар. Суггатчы звенолар Май 1-ниң байырлалынга төлептиг белекбиле ужуражыр дээш боттарының аразында социалистиг чарышты калбарткан.

Ховалыг Доржуевич Мартанның удурткан звенозунуң суггатчылары хүн бүрүнүң улуг-нормазын ажыр күүседип, май мурнуңуң чарыжының бирги одуруунда чоруп турар. Звенода шупту 6 суггатчы бар. Олар часкы суггарылгада 450 га черни суггарар планныг. Ам бо хүннерге чедир шалыпчы звенонуң ишчилери 132 га черни эки шынарлыг кыдыр суггарган. Звеноңуң түс-түс суггатчылары хүнде 1,2 га чер суггарар нормазын 1,5—1,8 гектар чедир ажыр күүседип турар. Олар суггарар бүгү шөлүн май 1-ге чедир доозарын шиитпирлээн.

М. СЕВЕН.

* * *

«Хемчик» совхозтуң тараажылары часкы хөвү ажылынче массалыы-биле кирипкен. Баштайгы хүннерде шык базырыышкынынга 4 агрегат ажылдаан, ийи хүннүң дургузында 350 га черниң шыгын базырган. Совхоз шиитизи-биле 1608 га черниң шыгын базырып илиртээр. Ону апрель 20-ниң бетинде доозар. 2600 га тараа культураларны, 600 га мал чеми культураларны, 50 га картофельди, 25 га ногааларны тарыыр. Тараажыларның бо чылгы планы ынчалдыг. Шык базырыышкынында Хомушку Маадыр-оол, Салчак Манган-оол олар ээлчегде 36 га черниң шыгын базырып илиртээр тургаш, 45—50 га чедирип турарлар.

Гидротехник Хомушку Шагдырның удурткаңы суггатчылар тус-тус звеноларга үстүп алган, аразында чаршыттыг, тарылга мурнуңуң суггарылгазын чоруда берген. Бо хүннерге чедир 85 га черни суггарган. Суггатчылардан Хомушку Седип-оол, Кара-Сал Мөңгештей олар хүн бүрү ажыл нормазын 120—125 хуу күүседип турарлар. Олар боттарында быжыглаан 40-40 гектар шөлдериниң га бүрүзүнден 18 центнер тараа дүжүдүн алырын хүлээгеннер.

Совхозтуң ажылчын комитединиң дирекция чери-биле кады часкы хөвү ажылдарының үезинде 5 хонук бүрүзүнде чаршыттың түңнелдерни үнүргеш, мурнакчыларга шилчир кызыл тукчугаштарны болгаш акша шаңналыг тыпсып турарын шиитпирлээн.

О. ХОМУШКУ.

ШКОЛАЧЫЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

Эрткен дыштанар хүнде Чөөн-Хемчик районнуң школачылары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге тураскаатказын коммунистиг субботникке киришкен. Нинтизи-биле райондан 3.700 ажыг өөреникчи ажылдаан хүнээн. Олар боттарының шыдаар шаа-биле ниитизе ажыктыг хөй ажылдарны кылган.

Чадаабалың № 1 школазының өөреникчилери 15 тонна демир кескиндизин чыгган, чамдыктары чаа тудуп турар Культура бажыңының тудуунга, районнуң амыдырал хандырыгга комбинадынга ажылдааннар. Бо школаның коллективи субботникке идепкейлиг киришкен. Оны башкыларда комсомол организациязының секретары Е. Шактар, өөреникчилерде комсомол организациязының секретары Р. Чалчык эки организастап эрттиргеи.

Ийиме, Баян-Тала школаларының өөреникчилери «Октябрь 30 чылы», Ленин аттыг колхозтарның сүт-бараан фермаларынга ажылдан хүнээш, кажааларның иштин аштап, чугайнал бергеи.

Чыраа-Бажы школазының коллективи 6 тонна демир кескиндизин, 60 кубометр одаар ыяшты белеткеп, 30 гектар тарылга шөлүнүң хараганың аштаан.

Чөөн-Хемчиктиң школачылары коммунистиг субботникке идепкейлиг киришкеп, ажылдап алган акшазын беш чыл фондузунче шилчидип, боттарының үлүг кииргеннер.

С. МОНГУШ.

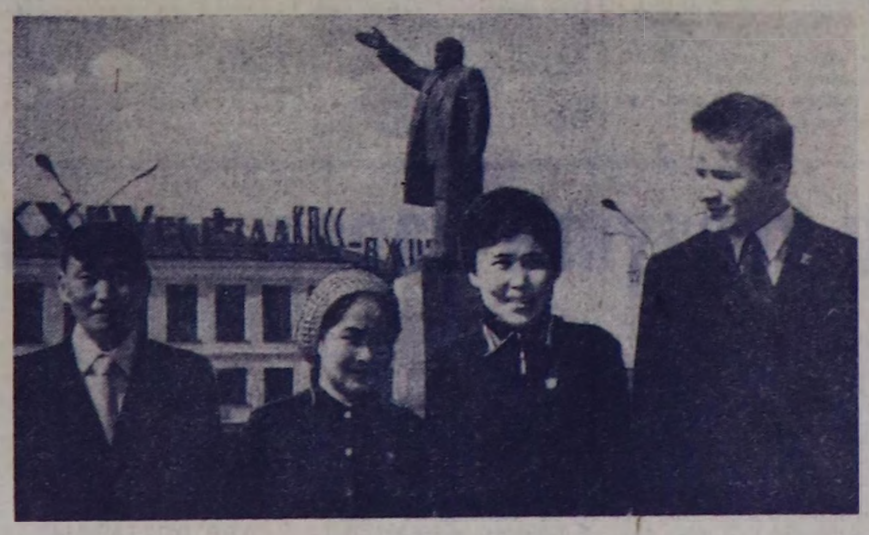
СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

кодээ тудугжулар бирги черге-ниң сорулгазы кылдыр санап турарды таварылга эвес. Эрткен квартаада олар 1608 дөрбелчин метр чурттаалга шөлүн ажыглаалга киирген.

Участоктар болгаш бригадалар аразында социалистиг чарыш чогуур деңнелинде. А. И. Ерофиенко биле В. И. Кутлявин оларга удурткан тудуг участоктары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планныг онаалдаларын ажырып, чаршыттың мурнуку одуруунда чоруп турар.

А. КУМАЯК.

КОМСОМОЛ СЪЕЗДИЗИНИҢ ДЕЛЕГАТТАРЫ ЧОРУПКАН

Тываның комсомол организациязындан ВЛКСМ-ниң XVII съездизинче соңгуткан делегаттар дүүн Москваже аъттаныптарының мурнунда республика найысылалыында В. И. Ленинниң тураскаалынга чорааннар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) **Маскыр-оол Дугар-оол** — Улуг-Хемде «Найырал» совхозтуң хойжузу, **Нина Оюн** — № 48 тудуг эргелелинде комсомолчу-аныктар бригадазының бригадири, **Рая Намчыл** — Тандыда Арыг-Бажы ортумак школазының өөреникчизи, **Александр Ромашов** — ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Чаагайжыдылга—бүгү улустуң херээ

НАЙЫСЫЛАЛЫВЫСТЫ САД-ХООРАЙ БОЛДУРААЛ!

Чурттакчылыг черлерде ногаан үнүштерниң ролю, ужур-дузазы болгаш ажыы улуг болгаш янзы-бүрү. Олар хамыктың мурнунда архитектура-каасталга талазы-биле ужур-дузалыг. Ногаан зоналар хоорайның шиитпирлеп дүжүп, ооң кудумчуларын болгаш туттунмаан девискээрин каастап, хамаатыларны бойдусче хандыкшыдып, оларның эстетиктиг сонуургалын чайгаар-ла хайныктыра бээр. Эки ногаанчыттынган хоорайны көөрге кежээде чараш, чаагай болгаш эптиг, а ногаанчыттынмаан хоорай дээрге чаңгыс аай болгаш чалгаарааччыг ышкаш сагындырар болгай. Хоорайда болгаш будурулгелерде ногаан үнүштер кижиниң организминге, ооң кадыынга таарымчалыг салдарны чедирип турар. Агаарны хирлендирип, бокталдырар чоруктар-биле демисежириңге ногаан үнүштер чеңсек болуп турар, агаарны довуракдоозуңдан ол арыглаар.

Хоорайны ногаанчыдар дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чугула доктаалы үнгенден эгелээш, найысылалды ногаанчыдар ажылдар улам калбарган. Амгы үеде хоорайда хүн бүрүдө ажыглаан турар ногаан шөлдериниң нинти хемчээли 263 га, азы бир чурттакчыга 45 дөрбелчин метр онаажын турар. Ынчаарга Кызыл хоорайның хамаажын турар зоназында хоорайларның бир чурттакчызынга онаалтыр ногаанчыдылга нормазы 50 дөрбелчин метр болур ужурлуг.

«Гипрокоммунстрой» институттуң ажыддакчылары Кызылдың ногаан зоназын шинчилеп көргеи. Хоорайда олуртказ терекterиниң 70 хуузу аарыг, ынчангаш оларны солуурун негеттинип турар. Найысылалды сад-хоорай болдурар төлөөде, ооң чурттакчылары хөй ажылдарны кылыр ужурлуг деп чүве үстүнде чижектерден видеп-дыр. 1973 чылдың дургузунда хоорайга хөй-ниитиниң күжү-биле 5500 ыяшты, 17740 чадаң үнүштерни тараан. Бо ажылга Кадык камгалал министерствозунуң бүдүрүлгедери болгаш организациялары, № 1 орук-тудуг эргелел, № 1 орук участогу болгаш оске-даа организациялар идепкейлиг киришкеп.

Ыяштарны болгаш чадаң үнүштерни тарып олуртурунга база оларны ажаап, кадагалаварынга дыка хөй бажың комитеттери идепкейлиг киришкеп. Щетинкин-Кравченко кудумчуда 73, Титов кудумчуда 15, Ленин кудумчуда 87 дугаарлыг бажыңнарның бажың комитеттери ажаа хамаарыжыр. Тываның автосептелге заводунуң (директору А. Самойленко), аэропорттуң (В. Лавренко) девискээрлеринде, № 7 болгаш 15 школаларда, № 3 болгаш 16 уруглар садтарында ногаанчыдылганы эки турускан.

ССРЭ-ге Тываның каттышканының 30 чылын болгаш Кызылдың 60 чыл ооң демдеглээринге бо чылын белеткеңнер турар бис. Хоорай чаагайжыдылгазын болгаш ногаанчыдылгазын экижидер талазы-биле улут хемчээлдиг ажылдарны чорудары планда кирдүнгеи. Бо талазы-биле шалыпчы айны апрель 20-ден май 20-ге чедир чорудар болгаш коллективтериниң кылыр ажылдарын шалыпчы ай эгелээринин мурнунда хүннээп, коллектив бүрүзүнге чедиргеи.

Шалыпчы айның үезинде хоорайның хөй-ниитизинин күжү-биле 3500 ыяшты, 3000 чадаң үнүштерни тарыыр. Олуртур материалдарны оске черлерден сеертүр, ол черлерни Кызылдың ыяш ажыл-агый чери, чаагайжыдылга конторазы айтып бээр.

Бо чылын хоорайга чечектер рассадазын хөй-биле тарыырын планнаап турар. Чурттаалга бажыңнарының, организацияларының чанында чечек тарыыр черлерни тургузаар. 30000 чечек рассадазын тарыырын көргеи. Теплица чок коллективтер рассадага чагыгны бот-орулга-чарылгалыг участокка киирер ужурлуг. Чурттаалга-коммунал ажыл-агый эргелелиниң бот-орулга-чарылгалыг участогу хоорайга 2700 ыяшты, 3000 чадаң үнүштерни тарыыр.

Найысылалдың хөй-хөй будурулге черлери боттарының девискээрин ногаанчыдар талазы-биле ажылады уолга адыр ужурлуг. Үлетпүр будурулгелерни норма ёзугаар 30 хуу ногаан зоналыг турар. Ындыг будурулгелер бисте эвлеп. Ыяштар азы чадаң үнүштер олуртуп каапда, план күүсеттивис деп олурбас болза эки. Будурулге будурулгун девискээрин ооң технологтут онзагай байдалын барымдаалаш, план ёзугаар кылыр, спорт шөлдерин база тудар болза чогуур.

Хөй-хөй будурулгелер болгаш хоорайжылар хоорай чаагайжыдылгазын база ногаанчыдылгазын эгелей берген. Найырал болгаш Авиация кудумчуларындан ногаан үнүштерни хоорай серелиниче көжүрүп, олуртурунга муң ажыг кызылчылар киришкеп. Бо ажылга Тываның электрон четкизинин, Кадык камгалал министерствозупуң, Садыг министерствозунуң базазының коллективтери идепкейлиг киришкеп.

Дыка хөй будурулгелер боттарының девискээрлеринге болгаш быжыглаан участоктарынга ажылдаш, арыглаашкынны чоруткан. Оларга № 1 АТБ, Харылзаа эргелели болгаш оске-даа хөй-хөй коллективтер хамаарыжыр. Кодээ ажыл-агыйның № 3 профессионал-техниктиг училищеси, № 35 профессионал-техниктиг училище, хоорайның амыдырал хандырыга комбинады чижектиг коллективтер бо ажылды эң-девээн болгаш боттарының девискээрлеринде бокту безин аштап арыглаваан.

Совет Эвилелиниң Тываның каттышканының 50 чыл ооңга болгаш найысылалдың 60 чыл болурунга күш-ажылчы бедектерлиг ужурашпышаан, хоорайның ажылчы чоннары чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга хереэнге улуг улут-хуузун киирип ажылдаар дээрзинге хоорай Совединиң күүскомуну идеген турар, бистиң найысылалывыс улам чараш, ногаан, сад-хоорай апаар.

В. ПАРУНИЙ,
ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң даргазының орадакчызы.

Соңгулдага белеткел

Политиктиг чугула кампания — ССРЭ-ниң Дээди Соведизге соңгулдага белеткелдиң болгаш ону эрттиреринин үезинде организастыг болгаш политмассалыг ажылдарны бедик деңнелге чорудары партия организация бүрүзүнүң чугула сорулгазы. СЭКП-ниң Кызыл хооркому соңгулда кампаниязынга бо талазы-биле чоруттунар хемчегларни ажылдап кылгаш, бюро хуралынга бадылаан. Ында агитколлективтерниң ажылып идепкейжидерин, соңгулда участоктарын, агитпунктуларны көрүштүг кылдыр деривп кылырын, көскү агитациняны чаартырын болгаш оске-даа организастыг хемчегларни чогуур үезинде боттандырарын айыткан.

Агитпункт эргелекчилери болгаш ону харылап турар парторганнавациялары секретарьлары-биле ийи удаа сургаалдалыг хуралдарны эрттирген. Амгы үеде хоорайның 2000 ажыг агитаторлары боттарының харылаар участоктарында соңгукчуларның дандызын тургузуп эгелээн.

Хоорайда 20 агитпункт бар. Оларның 12-зи микрорайоннар аайы-биле доктаамал ажылдаары бо чылын чедип алдыган. Ол агитпунктуларның чанында үк микрорайоннарның чурттакчы чоңу-биле хөй-ниитиниң ажылын чорудар чөвүлел тургустунган. Ында депутаттар бөлүүн база быжыглаан. Доктаамал ажылдап турар агитпунктуның ажыл-чорудулгазын бир улуг парторганизация· харылап турар. Чижээ, «Тыва тудуг» трестиң клубунда агитпунктуда 8 агитколлектив кирип турар. Ынчаарга ниити удурткаңы «Тыва тудуг» трестиң партorганизациязы боттандырар.

«Тыва тудуг» трестиң клубунда, Пионерлер бажыңының чанында, респотребсоюзтуң, автоажыл-агыйының клубунда болгаш микрорайоннар аайы-биле тургустунган оонда оске агитпунктуларның хөй-ниитизи чөвүлели, депутаттарның бөлүүн чон ортузунга политмассалыг болгаш кижизидилгелиг янзы-бүрү хемчеглерни план ёзугаар доктаамал чорудуп турар.

Хоорайда ийи агитшөлдүг база кылган. Анаа лекция, беседаларны, депутаттар-биле ужуражылганы болгаш оске агитмассалыг ажылды чорудар. Ам шупту агитпунктуларда соңгулданың каендарьлары астынган. Чаа тургустунган агитпункталар ажылын план ёзугаар чорудуп эгелээн болгаш оске-даа организас-техниктиг айтырыгларны шиитпирлеп турар.

Найысылалдың партия болгаш хөй-ниити организацияларының, агитколлективтер болгаш шупту агитаторлар база пропагандистер соңгулдага белеткел үезинде боттарының төлептиг үүлүн киирерлер.

В. ОЙДУП.

ЭКОНОМИКТИГ БИЛИГЛЕРНИ — МАССАЛАРЖЕ!

БИСТИҢ ӨӨРЕДИЛГЕВИС

«Көк-Тей» совхозтуң улусчу университединиң дыңнакчыларга көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү айтырыгларынга хамаарышкан бижиг билиглерниң бээр угланышкынныг кылдыр организастаан. Ынаа экономиканың болгаш күш-ажылдың эртемге үндезилеп организастаарының айтырыгларын өөредир факультет бар. Бүгү дыңнакчылар өөредилге программазын ёзугаар көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң тодаргай экономиказын, эртем болгаш техниканың чаа-чаа чедишкиннерин, экономиктиг анализтерни канчаар кылырын өөренип турар.

Совхозтуң дирекциязы, партком улусчу университеттиң ажылынче ооң баштайгы хүнериниден-не улуг кичээнгейни салып эгелээн. Дерааи-на дөрт кижи составтыг чөвүлелди тургускан. Ооң соонда өөредилге программазын кичээнгейлиг тургускап, бадылаан.

Баштайгы үеде ооң организастыг ажылынга алдын хөй берглер таваржып турган. Өөредилге программазын ёзугаар тус-тус лекцияларны кымнар номчуурул деп айтырыг тургустунуп келген. Ол база-ла шиитпирлеттинген. Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң база совхозтуң бодунуң тускай эртемниглери тус-тус темаларга лекцияларны номчуп турар. Олар шуптузу дээди эртемниг, хөй чылда ажылдап келген улуг арга-дружулгалыг болгаш дыңнакчыларның бедик хүндүткелин чаалап ап, оларның өөредилгеже түткүлүн бедиткен.

Көдээ ажыл-агыйның экономиктиг билиглерин өөредириниң бо факультези йөн чыл хуусаалыг. Бо үениң дургузунда ооң дыңнакчылары күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының айтырыгларын, бүдүрүлгениң курлавырларын канчаар шиңгээдип алырын, оларны тодарадып тыварын өөренип келгеннер.

Баштайгы йөн чыл эрткен. Бистиң улусчу университедивисти 35 кижи дооскан. Шылгалдалар үезинде олар боттарының быжыг билиин көргүскеннер. Оларның өөренип алган билиин хүн бүрү кылып турар ажыл-ижинге удуг дузалыг болганы чугаажок.

Бо өөредилге чылында улусчу университет база багай эвес ажылдап турар. Өөредилге программа ёзугаар чоруп келген. «Социалистиг көдээ ажыл-агыйны эртемге үндезилеп эргелеп-башкарары» деп кол улуг кезек ам барык долузу-биле номчуттунган. «Социалистиг көдээ ажыл-агыйны эргелеп-башкарарының системазы», «Амгы үеде улус ажыл-агыйынга эргелеп-башкарарының аргаларын сайзырангайжыдары», «Эргелеп-башкарарының системазынга экономиктиг анализти кылыры» деп темаларны агроном А. Сарапулов, кол зоотехник В. Гаврилова, кол бухгалтер В. Быкова олар баш бүрүнгаар кончуг эки белеткенгеш, билдингир солун кылдыр өөреткеннер.

Бистиң совхозувус 1969 чылда бот-орулга-чарылга-биле ажылдап эгелээн. Ынчангаш улусчу университетте өөренип турар бригадирлер, механизаторлар, ховунуң ажыл-ишчилери, ажылчыннар бот-орулга-чарылганың ажыктыгының, экономиктиг ядыг бериишкин фондузуның дугайында билиглерни шиңгээдип ап келген. Ол ышкаш учет, чаңгыс аай негелде, материалдыг харысалга дээш ооң-даа өске айтырыгларны олар билип алганнар.

Социалистиг чарыш дугайында айтырыг экономиктиг темалар бүрүзүнге кол өзек боон артып турар. Үүге дээрге социалистиг чарыш—партияның экономиктиг политиказын амыдыралга боттандырарынга күчүлүг чепсек, ооң-биле кады ол совет кижилерни күрүнениң чүрттүг ниити херээ дээш харысалгалыг болурунга кижилээр.

Өөредилге чылы удавас доостур. Улусчу университеттиң дыңнакчылары чаа темаларны өөренмишаан. СЭКП-ниң экономиктиг политиказынга, эргелеп-башкарарының практиктиг болгаш эртемге үндезилээн айтырыгларынга хамаарыштыр өөренген чүүлдерин катаптап турар.

Улусчу университеттиң бо чылгы өөредилге программазы долузу-биле күүсеттинер.

В. ЕГОРОВА,
совхозтуң улусчу университединиң ректору.

АЖЫЛЫВЫСКА АЖЫКТЫГ

Совхозтуң улусчу университединиң ажылдап эгелээнинден бээр ам 3 чыл ашкан. Бо үениң дургузунда ооң дыңнакчыларының саны улам көвүдээн. Оларның санынга бодум база кирип турар мен.

Бодум экономист эртемниг болгаш улусчу университетке сонуургалым улут. Үүге дээрге ада-иеге экономиканың хөй янзы айтырыгларын өөренип эртип турар. Ону тодаргай чижектерге айтып чугаалаарга мындыг. Бо өөредилге чылының эгезинден тура, «Социалистиг көдээ ажыл-агыйны эргелеп башкарарының системазы», «Эргелеп-башкарарының системазынга экономиктиг анализ» дээш ооң-даа өске лекцияларны улуг сонуургалыбле дыңнап, ада-иеге болган семинарларга харылап-даа турдум.

Катаптаашкын кичээлдерде, семинарларда кончуг солун болгулаар. Совхозтуң кол зоотехниги В. Гаврилованың, кол йнженер Е. Чижиковтуң болгаш өске-даа тускай дээди эртемниглерниң номчуп турар лекцияларын ханы уткалыг, идейлиг-теоретиктиг деңнели бедик. Оларның ам турар чижектери совхозтуң ажыл-агыйының адырларындан алдынган болгулаар. Олар шуптузу экономиктиг анализке үндезилеттинген. Ынчангаш бистиң хүн бүрүдеги кылып турар ажылывыска ажыктыг.

Амыдырал чаңгыс черге турбас. Ол хүн келген тудумна чаа-чаа айтырыгларны идип үндүрүп турар. Ынчангаш бистиң моон соңгаар-даа дыңнаар, өөренир материалдарывыс улам солун болуру чугаажок. Оларга база-да сонуургалывыс улуг.

В. ТКАЧЕНКО,
экономист.

Бистиң чүртүвүста улусчу университеттер чыл иелген тудум-на улам көвүдеп турар. Ооң-биле кады оларга өөренир дээш күзелдиглерниң саны өскен. Амгы үеде чүрттүң бүгү улусчу университеттеринде 6,5 миллион ажыг киши өөренип турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң «Көк-Тей» совхозунуң улусчу университеди 1970 чылда организастаттынган. Ынаа көдээ ажыл-агыйның тодаргай экономиказын болгаш күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының айтырыгларын өөренир факультет ажылдап турар.

Улусчу университетте өөредилге канчаар чоруп турарын көргүзер соруга-биле моон адаанда материалдарны парладывыс.

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ДЕҢГЕ БАЗАР

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринде, СЭКП ТК-ның «Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» доктаалында "коммунизм тургузуушкунунуң амгы үе-чадазында удуртукчу ажылдакчыларны, тускай эртемниглерни, ажылчыннарны экономиктиг билиглер-биле чедиселзөрү эргежок чугула деп айыткан. Үүге дээрге оларның ажыл-агыйны эртемге үндезилеп чорударынга социал-экономиктиг база политиктиг сорулгаларны амыдыралга боттандырарынга эгелекчи чоруун болгаш боттандепкейни белидер-арганы ол бээр.

Ынчангаш улусчу университеттиң дыңнакчыларының мурнунга лекция номчуп турар пропагандист бистерниң харысалгавыс бедик. Бөгүн айтырыгның кол утказы болза, дыңнакчыларга өөредилге үезинде экономиктиг анализти кылып шыдаар билигни бээрибиле кызыгаарлаттынмайн, хамыктың мурнунда оларны бүдүрүлгениң хөгжүлдезин тодаргай эскерип билир, улугдаа, бичии-даа ажыл-херекке камналгалыг болур чорукту чедип алырынга өөредири болур.

Мен болум «Көк-Тей» совхозта кол мал эмчизи кижи мен. Ажылым чай чок-даа болза, пропагандист хүлээлгемни багай эвес күүседип келдим. Улусчу университеттиң дыңнакчыларынга лекцияларны баш бүрүнгаар эки белеткенип алгаш, номчуп турар мен.

Чоокта чаа база лекция номчудум. Өөредилге программазын ёзугаар «Бүдүрүлгени эргелеп-башкарарының организастыг тургузуушкунун сайзырангайжыдары» деп темага чартык ай бурунгаар белеткенип келдим. Теманың нарын болгаш бергези чугаажок. Бир эвес пропагандист кошкак белеткенир болза, дыңнакчылар ону эки-ле билип шыдавайн баар. Ол дугайын үргүлчү бодап, бодумнуң белеткелимни улам күштелдирип турдум. Бир-ле дугаарында «Эргелеп-башкарарын эртемге үндезилээри» деп өөредилге номун ажыгладым. Ол колдуунда-ла колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларынга дузаламчы кылдыр парлап үндүрген ном.

Пропагандистеп каш чыл улаштыр ажылдап келдим. Совхозтуң малчыннарынга зооветеринарлыг өөредилгени организастап, оларга элээн хөй лекция, беседаларны номчургулаадым. Ынчалзажок үстүнде айыттынган лекцияга белеткенип турган, элээн бергедеимн. Дуражулгалыг эш-өөрден аргасүмени-даа айтырып турдум.

Совхозувустуң улусчу университединиң дыңнакчыларының эртем-билии шыырак. Ында совхозтуң директорундан эгелээш тускай эртемниглери, бүдүрүлге участоктарының начальниктери өөренип турар.

Марксизм-ленинизмниң экономиктиг теориязының талазы-биле лекцияларны номчуурунда аңгыда, семинарларга, катаптаашкын кичээлдеринге совхозтуң бүдүрүлгезиниң экономиктиг анализин кылырынче кол кичээнгейни салып келдивис. Маңаа бир-дугаарында-ла күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн кандыг аргалар-биле чедип алырын чугаалажып турар бис.

М. ПАНАРИН.

ЧУРУКТА: «Көк-Тей» совхозтуң улусчу университединиң пропагандизи (оң талазында) Валентина Гаврилова дыңнанчы Анна Логачевага чаа өөренген темазын тайылбырлап тур.
Фотолары Х. ОЙДАН-ООЛДУУ.

Партия Төп Комитединиң шиитпирин ёзугаар партия өөредилгезиниң системазын тургусканындан бээр ам тоску өөредилге чылы чоруп турар. Бо аразында ук система шагүе талазы-биле четчир хыналданы эрткен болгаш партия организацияларының ажыл-чорудулгазының чарылбас кезии болуп, бижыы-биле бадыткаттынган.

Республикада хөй-хөй партия организацияларының марксисчи-ленинчи теорияны партия өөредилгезинниң системазынга коммунистерниң болгаш партия кежигүнүң эвес активтиң билиг деннелиниң аайы-биле таарыштыр өөредирин удуртур талазы-биле практиканы чедип алган. Ынчалзажок партияның политиктиг өөредилгези-биле чергелештир бүгү-ниитиниң экономиктиг өөредилгези эгелээни-биле ол ийи өөредилге системаларын шын дүүштүр организастаар болгаш удуртурунга элээн нарын байдалдар тургустунуп турар дээрзи чугаажок. Оонбиле кады политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң системалары чыл келген тудум-на улам болбаазыраңгайжып, амыдыралдың негелдезии-биле чаа-чаа чүүлдер оларга немежип турар. Ынчангаш партия организацияларының секретарьларынга, ылаңгыя аныяк секретарьларга практиктиг дуза кылдыр үстүнде айтырыгларның талазы-биле чамдык тайылбырларны кылыры чугула.

БИРЭЭДЕ, партияның политиктиг өөредилгези-биле ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезиниң системазын канчаар шын дүүштүрүп чорутса экил? Бо айтырыгга хамаарыштыр элээн будулгаазының чүүлдер партия чырыдыышкынының эге болгаш ортумак звеноларынга тургустунуп болур. Ол звеноларда бо өөредилге чылында барык 12 муң кижи өөренип турар. Моон мурнунда эге политиктиг школага В. И. Ленининиң допчу намдарын болгаш «Политиктиг билиглерниң үндезиниери» деп курсту ийи чыл дургузунда өөренир, ооңбиле эге политиктиг школаны дооскан деп санаар турганы билдингир болгай. Сөөлгү чылдарда эге политиктиг школаның программазынга «Экономиктиг билиглерниң үндезиннери» деп курсту немээн, ооң-биле эге политиктиг школаның хуусаазы ам дөрт чыл чедир узаапы ол.

Бисте «Экономиктиг билиглерниң үндезиннери» деп үш аңгы өөредилге номнары бар. Оларның кайызын өөредири ук школаның дыңнакчыларының составындан хамааржыр. Чижээ, школаның дыңнакчылары колхозчулар азы совхоз ажылчыннары болза, оларга экономиктиг өөредилге системазының шугуму-биле үндүрген даштында «Экономиктиг билиглерниң үндезиннери» дээш колхозчуларга болгаш совхозтар ажылчыннарынга деп каан чаа өөредилге номун өөредир. Үлетпүр, тудуг болгаш улус ажыл-агыйының бүдүрүлге-биле холбашкан өске адырларының ажылдакчыларынга—«Экономиктиг билиглерниң үндезиннери» дээш адаанда ажылчыннарга деп каан өөредилге номун ажыглаар.

Партия чырыдыышкынының ортумак звенозунда марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаларга СЭКП-ниң төөгүүн, экономиняны, марксисчи-ленинчи философияны болгаш эртеминг коммунизмниң үндезиннери деп эртемнерни өөредип турар. Ол дөрт эртемни программа ёзугаар доосканда ортумак звенонуң школазын дооскан деп санаар. Ынчаарга ук школаның дыңнакчылары ортумак звеноже цилчириининң мурнунда экономиктиг өөредилгениң чогуур программазын эртпээн болза, ынчан партия төөгүзүнүң азы политэкономиняның сөөлүнде ол школага ону өөренир апаар. А бир эвес ортумак звенонуң школазы программазын доозар чыгаан, сөөлгү чылдарда турар болза, ону чаңгыс аай доостургаш, ооң сөөлүнде ам экономиктиг өөредилгениң чогуур программазын ёзугаар өөренирин сүмелеттинген. Маңаа база-ла дыңнакчыларның составын барымдаалаар. Чижээ, дыңнакчылар колдуунда ажылчыннар азы колхозчулар эвес, а колхоз, совхозтарда ортумак звенонуң удуртур кадрларындан тургустунган болза, оларга «Көдээ ажыл-агый будүрүлгезиниң экономиказының болгаш эргелеп-башкарарының үндезиннери» деп 90 шактыг чаңгыс аай курсту өөредир, а үлетпүрге болгаш өске адырларга болза оларның тускай программаларынче кирер.

Моон аңгаш көөрге, СЭКП ТК-ның «Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» доктаалын амыдыралга боттандырарынга партия өөредилгезиниң организастыг хевирлери, ылаңгыя ооң эге болгаш ортумак звенолары улуг рольду ойнаар деп чүве тодаргай-дыр. Ынчангаш, өөредилгениң ол ийи системалары бот-боттарынга шаптыктавас болгаш оларны чергелештир чорударга харыдаа бот-боттарын байыдып турары-биле өөредилгениң ажыктыг, дээштиг талалары бедиир. Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгези массалыы-биле эгелээнииниң сөөлүнде чамдык черлерде партияның политиктиг өөредилгезиниң четкилерин ара үзер ниикпе, азы кызырарынче угланган чаңгыс талалаар хөөнер бар. Ол окта шын эвес. Ынчангаш бо ийи өөредилге системаларын шын дүүштүрери чугула.

ШЫН ҮДҮШТҮРЕР, ХАНЫ ӨӨРЕНИР

ИПИДЕ, ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин организастап турарывыста каидыг кол четпестер барыл? Бо өөредилге чылында республиканың бүгү районнарында экономиктиг өөредилге массалыы-биле чоруп турар. Ылаңгыя көдээ ажыл-агыйда болгаш үлетпүрде ортумак звенонуң удуртур кадрлары барык шуптузу экономиктиг өөредилгеже оларга онаажып турар чаңгыс аай программаны ёзугаар хаара туттунган. Чижээ, «Чыраа-Бажы» совхозтуң төвүнде ортумак звенонуң кадрларынга «Көдээ ажыл-агый будүрүлгезиниң экономиказының болгаш эргелеп-башкарарының үндезиннерия» деп курсту өөренир школа бо өөредилге чылында эгелээн. Ында 37 кижи доктаамал өөренип турар. Ук школада совхозтуң специалистери—кол экономизи Куулар Өнерооол, тудуг инженери Юрий Шагжи олар пропагандистеп турар. Ында кичээлдер өөредилге программазын ёзугаар совхозтуң экономиказында чедир ажыглаттынмайн турар курлавырларны илередип тыварынче, ажыл-агыйны организастаарында четпестерни чайладырынче угланган практиктиг, чогаадыкчы сайгарылгалар-биле эртип турар. Бо школага 17 кичээл эрткен болгаш бо чылдың программазын чедишкиниинг доозар аргалыг.

Ынчалзажок экономиктиг өөредилгени организастаанында улуг четпестер бары ам көстүп келген. Оларның колколун маңаа айтыса эки.

«Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында ук өөредилгени ажыл-агый, район бүрүзүнге бүгү талазы-биле бодамчалыг кылган перспективтиг планга үндезилээш чорудары көрдүнген. Ындыг турбуже чамдык ажыл-агый, будүрүлге черлеринде чеже кижини кажан кана, кандыг хевирге өөредир дугайында перспективтиг планнарны мынчага чедир тургуспаан. Ол ышкаш ажыл-агый, будүрүлге удуртукчулары экономиктиг өөредилгениң системазын ханы өөренип, ону удуртулганың бир бир кол аргазы кылдыр көрбес, олче кичээнгей салбас чоруктар бар. Бо четпестерни өөредилге чылының түңнелиив үндүрүп тургаш, дараазында чылда каттаптавас кылдыр эдери чугула.

ҮШТЕ, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге системаларынга өөредилге чылын доозары-биле холбаштыр партия организацияларынга үүнү кылыр ужуралтуг? Хамыктың мурнунда школа бүрүзүнүң бо чылда эртер ужурлуг программазын кайы хире долу болгаш шынарлыг доозуп келгенин хынап көөр херек. Ооң түңнелиив барымаалап тургаш, келир өөредилге чылында кандыг школаларны уламчылаарын, дооскан кижилер каяа өөренирин база өөредилгениң кандыг чаа хевирлерни турарын баш удур тодарадыр апаар. Үүге дээрге, чайгы үеде дараазында өөредилге чылында белеткелдер чорударынга (пропагандистерни белеткээри, өөредилге-методиктиг литератураларны чыгдынары) ол эргежок чугула.

Түңнел кичээлдер школа бүрүзүнүң эрткен программазының бүгү утказын хаара тудуп турар үндезин айтырыгларының талазы-биле болур. Ол дугайында тодаргай сүмелер СЭКП-ниң райкомнарын дамчыштыр бүгү пропагандистерге ам удавас чеде бээр.

Политиктиг, экономиктиг өөредилге системаларынга өөредилге чылын организастыг, бедик негелделиг доозарындан ук өөредилгелериниң үре-түңнелдиг, дээштиг болуру улуубиле хамаарыштыр. Хөй-хөй партия организацияларынга өөредилге чылының түңнелиин ханы анализтеп көргеш, коммунистерниң ниити хуралынга чугаалажып турган болгай. Ол практиканы бүгү партия организацияларынга калбартыры чугула.

М. МАШПААДАЙ,
СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңының эргелекчизиниң ораалакчызы.

Чер ажылының бедик культуразы дээш

Хат үрегдээн хөрзүнге тараа өстүрериниң аргалары

Чыл келген тудум-на черниң чүрттакчылары сан талазы-биле немежин, улам көвүдеп турар. Кижи саны көвүдээн тудум черден алыр болгаш будүрер аъш-чемниң, өске-даа продуктуларның курлавырлары чедишпестээр, а чер кандыг турган болдур ол хевээр артар: ону узазы шөйүп-даа, калбартыр тыртып-даа шыдавас бис.

Бистиң кол сорулгавыс болза, черни көдээ ажыл-агый будүрүлгезиниң ең кол чугула чепсээ кылдыр коргеш, ону шын ажылаары, камгалап-хайгаараары, гектар шөл бүрүзүнден бедик дүжүтту ап, элбек продукцияны будүрерде, ооң үнүш-дүжүткүрүн удаттырары, чемшчидилгезин алдебиири болур.

Хөрзүнүң сайзырадырының аргалары ооң будүмелдеринге болгаш ниитиги шынарынга хамаарыштыр янзы-бүрү болур.

Хат үрегдээн хөрзүнге дүжүт өстүрүп алырының аргаларын көрээлиптер.

ДИЛИНДЕКТЕЙ ТАРЫЫРЫНЫҢ СИСТЕМАЗЫ

Ыяш чок күргаг ковуларын хөрзүнү ук чер үргүлчү шык чок турар болгаш хат хаарыр болгашындан колдуунда элезиннелчек. Ындыг хөрзүнге шыкты-даа, чемшчидилгени-даа доктаадыры берге, ол хөлүн эрттир изинчед, ооң үжүндан чазын чашкан тараалар эдекке кадып каар. Ол чорук тараа шөлүндем чыл бүрүде бедик болгаш доктаамал дүжүтту алырынга үлүг моондак болуп турар.

Ындыг хөрзүнүнүң эдезиниң эвээжедин, ооң хүнге изинир шынарын болгаш хатка үрегдээрин бичеедирде, сойгаданып чашгаттаалган шөлдү үнүп-биле шывар дээш, ооң кырынга хөй чылдыг сигеннерни өстүрер, черни дилиндектер кылгылаш, оларны аралаштыр тараа чаштырып тарыыр. Тараазы эки үнген дилиндектерге тараа сыптарын бедик кылдыр кестиргеш, ооң саваның болбейн, ол-ла дораан кырынга калбартыр арттырып каар херек. Ук арганың ажыы болза, бирээде, арткан үүн хоорзалдыг аңгыстар хатка үрегдетпес. кыжын аңаа хөй хар чыгыыр болганындан чазын ук шөлдүң чыылган шыгы ажык чердеп 1,5 хире катап хөй болур: ийиде, кылын хаалыг хөрзүн кончуг соок айларда безин хандыр донмас. А чүге дээрге хөрзүн чаның дүрген эриир, кыска хүүсаада шык базырыышкынынче шилчиир, ооң үжүндан эрте бок үнүштердеп хосталгаш, дүрген чажыгаже шилчиир; үүте, бедик хоорзалар кырынга савак артарга, ук саванга хат күш четпес, ону чүгле хоорзалар аразынче тырый шаап каар, а хөрзүн боду хатка алыспас, аңаа хевээр артып каар. Саванның кол ажыы чүгле ында эвес. Савак чер кырын шыва бээрге хар биле савак черниң чылыг үе иштинде чыылган изинин дашкаар үндүрбес, чер биле савак аразынга доктаамал агаар түргүтар. Ооң үжүндан шыкы соок черже шоолуг хаңылап шыдавас. Чазын кончуг изий берген үеде хүнүнүң чалымныг хереглери хөрзүнүү чивес, ук изинин эге баштай савак болгаш тараа хоорзалары хүлээп алыр. Ол чорук чер кырының эмин арттырып изээш, шык чидирер чоруун болдурбас.

ЧЕРНИҢ ДОВУРААН АҢДАРА КАГДЫРБАЙН БОЛБААЗЫРАДЫРЫ

Хатка үрегдеттирген шөлдерни андазын-биле довурган аңдарып тарыырын соксатпаш, черни чүгле элээн хозан сайырадыр арганы Тывага калбартса чогуур. Андазын орнунга черниң элээн хаңыладыр үзүредир болгаш адаандан калбарты кезер, довуракты аңдара кагдырбас херекселдерни колхозтар болгаш совхозтар ажыглаар херек. Ындыг херекселдер бар болгаш кээп турар. Хөй чылдыг сиген үнген шөлдерни эгезинде Мальцевтиң аңдазыны-биле аңдаргаш, дараазында чылдарда үстүнде көрдүнген чаа херекселдер-биле болбаазыратса чогуур.

Чазын шөлдүң шыгын базырарда, чидиг шиш диштерлиг илиирлер орнунга «БИГ-3» деп төгерик диштердиг чаа илиирни ажыглаары кончуг чугула.

Изин көрге өзүп үнген бок үнүштерни биан дорт ЛД-10 деп лущильниктер-биле уэуткап болур. Элээн быжыып, даазылдары хөрзүнче хаңылай берген бок үнүштерни «КПЭ-3,6» маркалыг аар культиваторнуң дузаазыбиле чок кылып уэуткаар.

Черниң кырында хөй хоорза арткан болганда, аңаа сеялкаларны аңаа ажыглап шыдавас. Оларның орнунга хоорзалыг шөлге «СЗС-9», «СЗС-2,1» деп маркалыг сеялкаларны ажыглаар апаар. Чай эгезинден тура-да үлдүреткен, шөл кырында үзүүлер болгаш саваң артыы тогланчылар эвээш арткан хөрзүнге хөй катоктарлыг «СЗП-24» деп маркалыг тускай сеялкаларны ажыглаарын эртем сүмелеп турар.

Хат үрээн хөрзүнге ажыглаар кылдыр чогаатказ чаа сеялкалар хары үгда (трактор чаңгыс катап чоруурга) черниң бок үнүжүн үзуткап, хөрзүн пштинче минералдыг чемшчидилгени төп, үрезинер чаштыынган шугумналчак одуругларның кырын катогубиле черже чыыштыр таптай тырып чоруур. Бо чорук болза, хат үрээн хөрзүнүүг шөлге тракторларның болгаш оске-даа көдээ ажыл-агый херекселдериниң довуракты хөй удаа үлдүреди бастырарын, хөрзүн структуразын үрезирин, техниканың шөлге хөй катап ажыддаарын болдурбайн, гектар черге чарыгдаар кывар-чаар материалдарны кампап турар.

ХӨЙ ЧЫЛДЫГ СИГЕННЕР ТАРЫЫРЫ

Тараа дүжүдү бербестээн элезиннелчек шөлдерни тарыыга шөлүнден үндүр актыдаап, оларга хөй чылдыг сигеннер чаштырар херек. Ындыг үнүштерниң санынга сибирь житнягы, сарыг донник, дюшерна болгаш оске-даа үнүштер холумаа кирер. Оларны чаштырарының бетинде черни эки белеткеп алыры эргежок чугула. Шөл чаңгыс-даа бок үнүш чок, ылавылап дескилээп, четчир аргалар-биле болбаазыраткан турар үжүрлүг. Чаштырыдганы чай ортузунда, баштайгы суггур чаашкыннар чаап эгелеп турар үеде чорударга ук сигеннер эки үнүп болур.

Житняк деп сигенни хөрзүн экижидер соруга-биле 1957 чылдан эгелеп дүржүлга станциязында, сөөлгү чылдарда «Көк-Тей», «Тайделге», «Улуг-Хая» совхозтарда тарып, ооң шынарлыг үрезиннерин ап эгелей берген. Ам чүгле хөй чылдыг сигеннерниң үрезиннерин чер-черден тыптынып, көвүдедип турган, элезиннелген шөлдерге оларны чаштырган, ук ажылды эчизинге чедирерби арткан.

ХАР ДОКТААДЫР «КУЛИСТЕР»

Хатка удур демиселдин база бир аргазы болза, кышкы үеде ховуга хар дозуушкуну, а чазын чер карандылап, хар эриң чыдар үеде суг дозуушкуну болур. Ук ажылдарны чорударда, баш удур бедеткелдерни кылыр херек. Ылаңгыя чайгы чер аңдарылгазының үезинде тараа хоорзалары чок куруктурган шөлдерни чогуур ойүнге чедир болбаазыраткап, аңаа аразы сырый кылдыр дилиндектей бедик сыптыг үнүштерни (кукуруузаны, тарымал тоорукту, горчипаны) июнь эгезинде азы ортаа үезинде чаштырып кавргаш, күске чедир бедин үнүп, быжыга бээр. Ук үнүштер күскү үеде хадаан хаттарның күжүн эвээжедир болгаш хөрзүнүүң хоюг күргаг довураан хат алгаш баар чоруктан камгалаар. А кышкы үеде чайын аңдарган тараа шөлүнге хөй хар чыглырын болдурар болгаш ооң ачызында шөлдүң ниити шыгының хуузун уластыырар аргаңы бээр. Хар дозары-биле шөлге дилиндектей тараан шак ыңдыг узун сыптыг үнүштерни «Кулистер» дээр.

Чамдык шөлдерге, ылаңгыя чанында делгем одар-белчиргиг, хөй малдыг черлерге, ук үнүштерни инек, чылгы чиң, сый базып, үрен кааптар. Ындыг черге хар дозары-биле талдардан өрээн, кылын ыяш манзалардан кылган решеткаларны хаттың кол үүнга кезек-кезек кылдыр тургузуп, оларның дүзээзы-биле ховуга харны мөөнеп болур.

Дүржүлга станциязының № 4 болгаш 5 бригадаларында хатка үрөткен шөлдү дилиндектер кылдыр ажыглаар арганы 1957 чылда чоруткан. Ук бригадаларда амдыгында тарылга ээлчештирилгези колдуунда ийи шөлдүт: куруктурган черлер биле кызыл-тас шөлү. Үнүш болгаш хоорза-биле шыптынмаан черниң хуузун чоорту 25 хуу чедир кызыргаш, хөй чылдыг сигеннерниң хемчээлин 25-50 хуу чедирер бис. Ол үеде беш шөлдүт тарылга ээлчештирилгеэн турғуотуна бээр. Кыры шывыг чок шөлдерни кулистер-биле сырый кылдыр чаштырар бис.

ЧЕМИШЧИДИЛГЕНИ ШЫН АЖЫГЛААРЫ

Хатка үрегдеткен хөрзүнге борбаандылаан болгаш аңаа хоюг суперфосфатты таарыштыр төгеринив аргазын № 4 болгаш 5 бригадалар база ажыглаан киришкеннер. Үрезин кылыр бедик сорттуг тараалар чаштырар черге чемишчидилгени бир дугаарында ажыглаан турар бис. Ынчан бир га шөлге онаштыр 3,0-3,5 центнер суперфосфатты чайгы чер үлдүредилгезиниң үезинде токтуруп, а чажылга үезинде үрезин-биле кады хары угда 50 кг борбаандылаан суперфосфатты сеялка дамчыштыр немей төп турар. Чемишчидилгениң ачызы-биле немелде дүжүт бир гектардан кандаашкынныг чылда 1,4—1,7, ортумак шыктыг чылда—2,7—3,1, а эң-не элбек шыктыг чылдарда—5,3—6,1 центнер чедип турар. Ынчангаш бир центнер минералдыг чемишчидилге бээн 3-4 центнер эки шынарлыг кызыл-тас үрезинин немей берип турар. Чүгле чазын үрезин-биле холуй чаштырган 50 кг борбаандылаан суперфосфат элбек шыктыг чылдарда га бүрүзүнден 1.7 центнер немелде дүжүттү берип болур.

Үстүнде көрдүнген аргаларны Тываның хатка үрегдеткен хөрзүнүнге ажыглаарынын болдунар аргазы колхоз, совхоз бүрүзүнде бар.

В. НАЗЫЫ-ООЛ,
Көдээ ажыл-агыйның дүржүлга станциязының директорунуң эртем талазы-биле оралакчызы.

БЕЖЕН ЧЫЛДА ХООЙЛУ КАМ ГАЛАЛЫНДА

Бөгүн ССРЭ-ниң Дээди Суду бодунуң 50 чыл болган ойун демдеглээр. Ооң чартык чүс чылда арткен оруунуң дугайын ССРЭ-ниң Дээди Судунуң даргазы Л. И. Смирнов СЭТА-ның корреспондентизинге мынчаар чугаалаан.

Бистиң чүрттүң дээди суд органын тургусканывыс төөгүзү Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың үндезилекчизи В. И. Ленининиң ады-биле шуут холбаалыг. Ол пролетар революциязының болгаш социализм тургузуутқунунуң-даа үезинде суд черлериниң ажыл-порудулгазының сорулгаларының дугайында принципиалдыг негелделерни эртемге үндезилеп тургускан. ССРЭ-ниң тургузаар дугайында Керээ болгаш Советтер чүрттүнүң баштайгы Конституциязын ёзугаар тургускан Дээди Суд бистиң күрүнеңиң турун келген бүгү үе-чадаларында совет ниитилел болгаш оларның чамдыктары боттарының алган бедиткен социалистиг хүзээлгелерни безин күүседипкен. Шупту 9 кодан хойнуң 5-иниң кадарчылары планныг онаалданы, а 4-үнүү—социалистиг хүзээлгелерин боттандырган.

Сураглыг хоочун хойжу Максим Сувандин 100 хойга онааштыр 113 хураганны, Ем-чүр Данзурун—101, эң аныяк хойжу Хая Үкей—95, Борис Сырат—91 хураганны менди доруктуруп турар. Хойжуларның чаш малды менди доруктурарынга сакманшиктер улуг дузаны чедирген.

Бригаданың хойжуларының чоокта чаа болган хуралынга бирги кварталдың түнелин ханызы-биле анализтеп чугаалашкаш, бар четпестерни чайладыр болгаш чартык чылдың онаалдаларын ажыр күүседири-биле улам-на шудургу ажылдаар деп шиитпирлээн.

И. КОМБУ.

Депутаттың бригадазы

Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунда Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады И. С. Данзурунуң удуртканы хойжу бригаданың малчыннары бо тодарадыкчы чылдың бирги кварталында кызымак ажылдаан. Хойжулар малдың чаш төлүн алыр талазы-биле доктаатынган планны ажырган болгаш оларның чамдыктары боттарының алган бедиткен социалистиг хүзээлгелерин безин күүседипкен. Шупту 9 кодан хойнуң 5-иниң кадарчылары планныг онаалданы, а 4-үнүү—социалистиг хүзээлгелерин боттандырган.

Сураглыг хоочун хойжу Максим Сувандин 100 хойга онааштыр 113 хураганны, Емчүр Данзурун—101, эң аныяк хойжу Хая Үкей—95, Борис Сырат—91 хураганны менди доруктуруп турар. Хойжуларның чаш малды менди доруктурарынга сакманшиктер улуг дузаны чедирген.

Бригаданың хойжуларының чоокта чаа болган хуралынга бирги кварталдың түнелин ханызы-биле анализтеп чугаалашкаш, бар четпестерни чайладыр болгаш чартык чылдың онаалдаларын ажыр күүседири-биле улам-на шудургу ажылдаар деп шиитпирлээн.

И. КОМБУ.

Малчынның кыштаанга

Баян-Тала сууриуң агитквартиралдары малчыннарны шефтээр чанчылын үргүлүгеп турар. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң баштаар чери, анда партпл, комсомол организациялары, херээженнер човүлели ону бүрүн деткээн.

Үшкү кварталдың коллективи К. Б. Калдар-оолдуң кыштаанга чораан. Ажылды эки организастаанындан делгем кажаанның элээн кылыннаан көрженин шефчилер бүрүн арыглап берген. Анаа малчын өөрүп четтиргенин илереткен.

Куулар Болдуй-ооловичиниң кодан хою хүр кыштаглаан, ам барык шупту ооллапкан. Чүс хойга онааштыр 100 хураган алыр дээн хүзээлгезин ол ажыр күүседткен—102 хураган болган азы төрээн 280 хойнуң хураганы шупту менди.

О. САЙЫН.

Чөөн-Хемчик район.

ЧҮСТЕН 128 ХУРАГАН

Каа-Хем районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының малчыннарының кодаларында пээр мал кидин түлүк оолдап ээлээн. Районнуң ажыл-агыйларында чамдык хойжулар эки коргузуглерни ам безин чедип ап, өскөлерге күш-ажылчы үлегерин коргузуп турар.

«Ленинчи орук» совхозтуң хойжузу Валерий Доржу төрээн чүс хойга онааштыр чүс чээрби сес хураганны менди камгалап алган. «Бүрен» совхозтуң малчыны Чыртак Доржу 330 төрээн хоюндан 400 хураганны алган.

К. АЛЕКСЕЕВ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ГАВАНАГА МАССАЛЫГ МИТИНГ

ГАВАНА. (СЭТА). Албанның найыралдыг аян-чоруун кылып,ында чоруп турар, Алжирниң Революстуг Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Хуари Бумедьенге алдар болдурган күвә-алжир найыралдың массалыг митингизи аңаа болган.

Кубаның Компартиязының ТК-ның Бирги секретары, Революстуг чазактың Премьер-министри Фидель Кастро митингиге үүве чугаалаан, куба болган алжир улустарның аразында найыралды болгаш кады ажылдажылганы доктаамал быжыглап турар чорук ийи чүрттарның империализмге үдүр үгланышкынының чангыс аай болуп турарын чечиилеп турар деп демдеглээн.

Социалистиг ниитилелди түргузарынга куба улустуң чедиишкиннерин Хуари Бумедьен бедин-биле үнелээн. Куба болза хөгжүп турар чүрттарның улустарынга чаңныңавчак үлегер-чижек болур деп ол медеглээн.

ТААРЫМЧАЛЫГ БАЙДАЛ

ЛОНДОН. (СЭТА). Каттышкан Штаттарның болгаш Совет Эвилединиң, Чөөн Европаның өскө-даа чүрттарының аразында кады ажылдажылгазын хөгжүдер чорук делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга кайгамчык улуг үжүр-дузалыг болгаш улустар аразында бот-бодун билчир чорукту экижиндеринге салдарлыг болур деп, ол чугаалаан.

Совет Эвилели-биле кады ажылдажылга америк экономикага ажыктыг, совет чагыларны күүседирде «дыка хөй американнар ажылды алыр» деп, АКШ-тың садыг министри Ф. Дент медеглээн. Ол болза АКШ-тың ставиоктар делегелгезинииң Москвага ажыдышкынынга чораан соонда орук аайы-биле Лондонда доктааган. Тайбыңның хөрээнге ол харылзааларның берип турар ажыктыг чүүлүн бүгү нацияларның эргеажылыга бараан болдурарыбиле дүрген ажылаар үжүрлүг бис деп, ол чугаалаан.

Совет Эвилели-биле кады ажылдажылга америк экономикага ажыктыг, совет чагыларны күүседирде «дыка хөй американнар ажылды алыр» деп, АКШ-тың садыг министри демдеглээн.

Вьетнамга тайбыңга кол моондак

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Мурнуу Вьетнамга быжыг тайбың тургустунмас политиканы» Тхиеунуң эрге-чагыргазы чорудуп турарын «Нью-Йорк таймс мэгэзин» журнал бижээн.

Сайгоинуң чагырыкчылары Вьетнамга дайынны соксадыр дугайында болгаш тайбыңны катап тургузар дугайында Париж дугуржулгазын херек кырында тоол көрбейн, «ооң политиктиг негелделерин күүседири-биле чүңү-даа кылбайн турар» деп журнал айыткан. Тхиеу Мурнуу Вьетнамга соңгулдаларны чорудар дугайында саналга чөпшээрежирин чугаалап турар, хирезинде-ле, Сайгоинуң холунда черлерниң чонунга демократтыг эргешөлээлерни бээринден ойталап, Мурнуу Вьетнамның патриоттуг күштериниң сонгулдага киржирип болдурбас деп турар.

Мурнуу Вьетнам айтырыын дайын аргазы-биле шиитпирлээринге идегелин сайгоинчу чагырыкчылар ам-даа оксунмаан боол турар. Ынчангаш Тхиеунуң эрге-чагыргазының бир миллион кижилиг улуг аг-шеригни чыып алган турары таварылга эвес-тир. Чүрттүң бюджединиң чаргдал кезектериниң 60 ажыг хуузу шериг чаргдалдары боол турар. Сайгоинуң шерии сөөлгү үеде «улуг хемчээлдиг шаап халдаашкынарны улам-на үргүлчү кылып». Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның холунда турар черлерни эжелеп алырын ораддажып турарын «Нью-Йорк таймс мэгэзин» журнал айыткан.

Тхиеунуң дерзин эрге-чагыргазы чүрттү айылдыг хоозуралда таварыштыргаын журнал уламчылап бижээн. Сайгоинуң болгаш чүрттүн өске-даа районнарының чүрттакчылары аш-чүткә таваржып турар апарган. Сөөлгү чылда рис-тараа өртээ ийи катап өскен, а эът, балык, сүт, ногаалар дээш ышкаш ындыг аъш-чемнериң өртектери сайгончу эрге-чагырганың холунда турар черлериң чону садып ап шыдаттынмас кылдыр улгаткан. Чүрттүң экономиказы сандараан. Эрткен чыл дургузунда инфляция 65 хуу улгаткан. Күрүнеңиң акша-хөреңги шыгжамыры херек кырында шуут хоозураан. Ажыл чоктарның саны кажангызындаи-даа артык көвүдээн. Чижээ, Мурнуу Вьетнамның хемчээл талазы-биле ийиги хоорайы — Данангта ажыл кылып шыдаар кижилериң чартыынган хөй ажыл чок боол турар. Хээли алыр, саттыныкчы үүлгедиишкиннер таварылгалары күрүне аппаралында анаа-ла бир чүве апарган.

Америк деткимче, дузаламчы чок болза, Тхиеунуң эрге-чагыргазы буурап дүжер ийик деп, «Нью-Йорк таймс мэгэзин» ажыы-биле бижээн. «Сайгоинуң дерзин эрге-чагыргазының амы-тынын ап турар чүүл — америк долларлыр»—деп, ол журнал бижээн. Париж дугуржулгазынга ат салганының соонда эрткен баштайгы чыл дургузунда Пентагон Сайгонга 285 миллион долларныг боо-чепсээн болгаш шериг дериг-херекселин берген, ол дээргe Мурнуу Вьетнамга дайын боол турган 1972 чылда берген шериг дузаламчызының түңүнүң үштүң бир кезиндир.

Американың Каттышкан Штаттары Тхиеунуң эрге-чагыргазының амы-тынын алыр дээш моон-даа соңгвар бүгү чүүлдерни кылыр деп турарының дугайын журнал демдеглээн. Ол соруlга-биле Сайгонга бо чылын шериг болгаш экономиктиг дузаламчы бээриге 2,4 миллиард долларны тускайлаар дугаймында хоойлу төлевилелин америк конгресс чугаалажып турар.

ДИПТЕРДЕН ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

● МАДРИД. Испанияда орус дылды улам хөй кижи сонуургап турар апарган. Мадридте даштыкы дылдар өөреникиниң чангыс-ла төп школазында беш орус дыл өөренир болукте амгы үеде 500 ажыг студентилер, ажылчыннар, инженерлер болгаш эртем ажылдакчылары өөренип турар. Ында кичээл ажыл азы өөредилге соонда бооп турар.

Орус дыл болгумперин Барселонада, Валенсияда болгаш Бильбаода база тургускулаан. Оны ол ышкаш Мадридтиң университединде болгаш чүрттүң ажылчыннарының профессионалдыг школаларында база өөренип.

● РИМ. Италияның суд албан черлери тос чүүл үүш үзүп садыг черлериден кижилерниң кадыкпылынга хоралыг болганы дээш хавырар деп айтышкынны берген.

Будуруге ээлери ажыкончаа сүрер дээш садыг черлеринче шынары куду аътчем продукциязын хөйу-биле киирип турарын ук черниң солуннары айыткан.

● НЬЮ-ЙОРК. Миссисипи штаттың мурнуу кезээниң чону үш хонук үргүлчүлээн кудуушкуунуг чаашкынның түңнелинде болган суг үерлээшкининден когаралга таварыпканнар. 7 кижи өлген болгаш 3 000 ажыг кижи чүрттаар оран-сава чок арткан.

● БОГОТА. Колумбияда соңгулда мурнуун кампавшаяы доозулган. Колумбийлер апрель 21-ниң дыштанып хүнүнде чүрттүң чаа президентизин дараазының дөрт чылынга сонгуур.

Чагырыкчы либералдыг партиядан кандидатка Лопес Микельсенни дешиткен. Компартиядан болгаш национал эвилелде каттышкан өске-даа депшилелиг күштерден Эрнесто Эчеверри Мехна дешиттирген.

● БРАЗИЛИА. Бразилия болза автомобиль кылыр талазы-биле делегейде тос дүгаар черде. Бо чылын 850 мүң автомобильди аңаа кылып үндүрер үжүрлүг. Бо он чылдың төнчүзүнге чедир автомашина будурүп үндүрери чылда-ла 2 миллион чедер үжүрлүг. Ол дугайын «Жорнал ду Бразил» дыңнаткан.

● НЬЮ-ЙОРК. Кайдан кээп турар дыңнадыгларны ёзугаар алырга, Германияның Федеративтиг Республиказы Египетке 60 миллион маркаакша (25 миллион доллар) хемчээлдиг үр хуусаалыг чээлиин тывыскан. Ол чээлиин даштыкыдан үлетпүр дериг-херекселдерин садып алырынга чарыгдаар.

● ДАР-ЭС-САЛАМ. Танганьиканың Африка Национал Эвилелин (ТАБУ) үндезилеп турган хүнден бээр 20 чыл болганынга тураскаатқан эстафета ында эгелээн.

Танзани аныяк ооллар, кыстар «Хосталга одун» чүрттүн бүгү областарын таварты түүлүп эрткеш, ону июль 7-де Национал байырлал хүнүнде чүрттүн президентизи Джулиус Ньерерege тывыскан турар.

(СЭТА).

ГЕНЕРАЛДАР ДЕМБЭЭРЭЭШКИНИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Пентагонуң чамдык генералдары АКШ-ка дайын дембээрээшкиниинің байдалын болдурүп, ол сорулгага магдөлө күш чок болган «Совет айыыл» дээр иүгүлдээшкинни ажыглап турарлар.

Төлээлекчилер палатазының кежигүнү Л. Эспин (Висконсин штаттан демократ) АКШ-тың камгалал министерствозу «оңаа таварылгада хөделир планны» ажылдап кылырынче киришкен деп медеглээн.

«Совет Эвилелиниң талазындан ядролуг халдаашкының айыылы» тургустуна берген таварылгада хамааты чонну массалыы-биле көжүрерин ол планда көрүп турар. Эспинниң чугаазын ёзугаар алырга, АКШ-тың девискээринде «ядролуг согуушкунга» таваржы берги дег 400 объектиниң Пентагон аңгылап белеткээн. Ол объектилериниң аразында ниитизи-биле 50 миллион ажыг чүрттакчылыг 248 хоорай бар болуп турар.

Пентагон генералдарының бо чөнгээлиг төлевилелин конгрессмен шыгыы бүрүү шапкан болгаш ону американнарны коргудуп турар чоңза айылдыг дембээрээшкин-дир» деп адаан. Ол болза ядролуг үскүлежиишкинни бис кырынга тургузуп келир ындыг системаларны тургузарынга чедирип кээп болур, бис оон чайлаар үжүрлүг бис деп, Эспин демдеглээн.

АКШ. Ол чүрттө ажылчы хераженнериниң ниити-национал организациязының бирле дугаарында тургускан. Ол дээрге, профвилелдериниң кежигүннери хераженнериниң каттыжыышкыны-дыр. Организацияның чоокта чаа Чикагога боол эрткен тургузукчу съездинге ындыг шиитпирни хүлээп алган. Чүрттүн 58 профвилелдериниң үш муң ажыг төлээлекчилери ажылчы хераженнериниң байдалының чугула айтырыгларын, эң ылангыыла, оларны профвилелдериниге кабаа-биле хаара тударының айтырыгларын чугаалажып көрген. Амгы үеде чүгле дөрт миллион хире ажылчы хераженнер чон профвилелдеринде каттышкан боол турар.

Ацаа болган митингиге съездиниң киржикчилери будуруге ээлери-биле керээлер чарар үеде профвилел бүрүү хераженнериниң кылган ажылы дээш деп төлевирип хандырарын, оларны ажылга хүлээп алырда, илгай көөр чорукту болдурбазын ылап-ла айыткан турарын негээнпер.

ЧУРУКТА: Чикагога болган митинг үеэниде.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Тайылбыр булуңу

Көрейниң Күш-ажылчы партиязы

Бодунуң чүрттүүнүң национал хосталгазы болгаш боттускайлан хөгжүлдезин дээш көрей улус хөй-хөй чылдарның дургузунда эрес-маадырлыг демисежин чораан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязы ол демисеелге улуг революсчу салдарны чедиргеп. 1920 чылдарда Көрейге марксизм-ленинизминиң идеялары тарап, баштайгы марксисчи болгумнер болгаш коммунистиг бөлүктер тургустунуп эгелээн. 1925 чылда Көрейниң Коммунистиг партиязы тургустунган. Көрейниң Компартиязы ажылчыннарның болгаш тараачыннарның революстуг массалыг организациялары тургузаар талазы-биле ажылды калбартып, Японияның колониалдыг тергиндээшкининге удур ажылчы чонпарның демиселин удуртуп турган. Ынчалаажок япон колонизаторларның кадыг-дошкун кеземче-шаажылаашкыны болгаш партияның удуртулгазынга фракциялыг демисел ооң хүрээлеңин кошкадыпкан. ооң түңнелинде 1928 чылда Көрейниң Компартиязы болдунуң ажылын удамчылаар арга чок апарган.

1930 чылдарда көрей коммунистер япон колониал тергиндээшкинге удур партиязын шимчээшкинниң организастап, оңу баштап турганнар.

Чүрттүң Соңгу чүгүнде япон колониалдыг тергиндээшкиндең Көрейни Совет Армияның хостаанының соонда улусчу-демократтыг революциязы боттандырарынга таарымчалыг байдал тургустунган. Көрей коммунистерниң мурнунга бирги чергениң сорулгазы — марксисчи-ленинчи партияны тургузарының айтырыы тургустуун келген. 1945 чылдың октябрь 10-да Пхеньянга можуларның партия организациязларының төлээлекчилериниң конференциязы ажыттынган, анаа Соңгу Көрейниң Компартиязының төп органнары тургустунган. Конференцияның ол ажыттынган хүнүн КУДР-да Көрейниң Күш-ажылчы партиязының тургустунган хүнү кылдыр демдеглеп турар. Ооң тургустунганы көрей улустуң салым-чолунга улуг үжүр-дузалыг.

1949 чылдың июнь айда Соңгу Көрейниң Күш-ажылчы партиязының болгаш Мурнуу Көрейниң Күш-ажылчы партиязының Төп комитеттериниң каттыжкан пленумунуң шиитпирин ёзугаар ол ийи партиялар Көрейниң Күш-ажылчы чаңгыс аай партиязы кылдыр каттыпкан.

Марксисчи-ленинчи өөредигни удуртулга болдурбушаан, Көрейниң Күш-ажылчы партиязы үндезин социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырар дээш демиселге чоңнуң бүгү-ле демократтыг күштерин каттыштырган.

КУДР-нуң чонунуң тайбың тургузукчу күш-ажылын мурнуу көрей аг-шеригленнiң болгаш американың империалистериниң 1950 чылдың июньда өөскүдүп үндүргени агрессиязы арe үзүп каан. Көрейниң Күш-ажылчы партиязы агрессорларга удур бүгү чонуң демиселинiң организакчызы болгаш хей-аът киирикчизи болу берген. КУДР-нуң ажылчы чоннары Көрейниң Күш-ажылчы партиязының удуртулгазы-биле эрес-маадырлыг чоруун массалыы-биле көргүзүп, социалистиг дем-каттыштырылга чүрттарының болгаш бүгү депшилелиг киижи төрелгеттенiнiң деткимчезинге даянып алгаш, Көрейниң тайбың каттыжышкыны дээш чайгылыш чок демисежин турар. Ол угланышкынны Совет Эвилели болгаш өске-даа социалистиг чүрттар, делегейниң депшилелиг хөй-ниитизи чайгылыш чок деткип турар.

Көрейниң Күш-ажылчы партиязының организастыг тургузуунуң үндезини демократтыг пентрализмниң принцизи болуп турар. Көрейниң Күш-ажылчы партиязының дээди удуртукчу органы съезд болуп турар, а партия съездилериниң аразында үеде — ККП ТК-ның пленумнары. Төп Комитеттиң пленумнарының аразында үеде партияның бүгү ажылын ККП ТК-ның Политиктиг Комитеди удуртуп турар. ТК-ның хүн бүрүдегi ажылын ККП ТК-ның Секретариады харылаап турар. ККП ТК-ның Чиңгине секретары — Ким Ир Сен.

СЭКП биле Көрейниң Күш-ажылчы партиязының аразында ажы-дүнма найыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзаалары чайгылыш чок хөгжүп турар.

В. КОНДРАТЬЕВ.

Алдын-оол ДАРЖАА

ДАЙЗЫННЫҢ ХӨӨНҮНГЕ АЛЫСПАС

(«Улуг арт» деп романдан)

Дадарыкпай даштыкы хевири-биле, сактыр-бодаар чүвеан чок, тенек ышкаш сагыпдырар байдалы-биле үе-чергеан оолдардан ыдгалыш чок кылдыр көстүрүп оралдажыр. Херек кырында оон сагыжы кара, отта кадыктың паш дүвүнде бир-ле черден хүүксуп келири дег, бир-ле багай бодалыя чажырып чораан.

Кыштагга Кастай-биле чугаазындан ол дыка сезинген. Дарыхааже чагдаксавас, ырактан-на оян, «Түренги чүве күдүзинге чүве соглеп, аас-дыл, бак чүве үндүрген бооруйна» деп сестип, дижип ыыртыпын алгап, шүтүлдан бодагылаар. Арталыг-ла болза Дарыхааның караанын үүнга көстүксевес. «Кастай-биле элекке доңгун апарыштыр мен, ынчанмас чүвени, аянын маназар турган-дыр» деп хомудап бодаап, чадаарда-ла биче-шээжээнин бажын ыыртыпаар. Ынчангаш Кастайже чызаалаксаар, ашактыдестирзин-дестирзин авыяастап чүве чугаалаар, даайынаар.

Бир-ле сериин сырыныг кежээ. Дарыхаа аалга чок турда. Кастай сутта Дадарыкпай халдып келген. Эскен шай кырында таварышкан, кайы-бир тей бажындан өгнүп ыжын кедеп көрүп орган боор оң. Аалга келген кижи аяк эрин ызырар чүве болганда. Дадарыкпай шайлап, үске хаарган далганны чигеп.

— Улуг-даа үүле бүдүрүп алган-дыр бис, даай—дээш, шагаан-тева дайнаан өшкү дег, мойнун сунуп алгап, эрнин чапылады олурулаан.

— МЧАЭ дээри чоннуң ёвдулуг оруу-дур —деп, Кастай хөөнүүр, хөөнчок харыылаан.— Чоннуң оруу чоон деп бил.

— Ындыг-дыр ийин харын, даай—деп, Дадарыкпай амырап үнген. — Чоннуң оруу чоон дээринер-ле шын. МЧАЭ-нин кежиин четтирипле эгелээн-дир бис ийин. Бот кижиниң хырны улуг, бода малдың чыдыны улуг чүве дээн, чаңгыс хүн-даа тодуг чоруурга менээ улуг кежик.

МЧАЭ-нин амдан эгелээн улуг ажылын харын тодуг чоруурунуң хөрээ кылдыр үүрмектепкенин Кастай әдеввес, ындыг дыка кадыг өвезе-даа, чарт, шынгыы харыылаарын оралдажыр. «Сагыжында бешин күдүзинин соон чаглап ор сен бе, тарпгы?» — деп, Дадарыкпайның бодадыг каржы, маркатарды соок, оозун чажырып, куду көрүүп орган.— Ынчал, ынчал харын, бис сактып алыр бис. Оон-биле кады ийи бодап чоруурунуң база билир болдур бис ийин. Мындаа чугаавысты күдүнге соглээриндеп дидимээн-дир сен, сээн ол кортүүн бистиң хей-аъдывысты көдүрүп турар». Дадарыкпай иштинде бүдүү каттыра каапкан. оозун чажырып, бир-ле авыяастыг чүведеп чугаалаар дээп, хей каткызын каттырып, аксын ажыттакалак чорда. Кастай мурнаңкан:

— «Кежик», «кежик» деп орар чүвениң чогум билбейиндир мен, сен оода мчаэчи эвес сен?

— Чоннуң тыпкан кежиинден борбак чүве мээң аксыма кире-ле бээр болгай, даай —деп, чугаанын шыңгыы аянын эскербээн чүве дег, Дадарыкпай мырааңнадыр каттырган.—Оглерни безин бөле хондурупкан, аразы чоок-чоок, аргыжарда эптиг, мээң хырным-даа тодуг чоруг. Өскүс-чаңгыс кижи оны кежик дивейн, чүпү кежик дээр мен, бодап көрүңердек, даай. Хөй маз чыылган, чоокта эки от чок, хоо-дазырт, оң-ла берге чүве-дир, ынчанмыже мазым хырны, аъдымның аан, тыртылбайн чор, оңу база кежик дивес мен бе. Оо, даай, оңу кайын эндээр, боларның иоң бажынга ийи-даа дарганың угаапы хос болгай аан. Ок, ок, даадам, улуг аас эдиттим бе? Ча, ча, хырным тоткаш теннп орарым ол-дур ийин, даай, херекке албаңар, оскүсчаңгыс кижи оодежок-ла түведен өөрүүр боор чүве-дир ийин.

Дадарыкпай чоруй барган, а оон чугаазындан бир-ле үве Кастайның сагыжындан ыравас болган. Чогум чүү чүвел ол? База үжүру билдинмес де. Кастай назынында кандыг-даа кажар чүвелер-биле чугаалажып чораан, аксын алзып көрбээн ам келгеш аастыпта, авыяастырга дүжүп берипкеин ол бе? МЧАЭ-нин кежиин тодуг-тогаа олурары ыя-ла ол деп бодай бергени ол бе? Чок, кайын ам! Черле ындыг болбас үжүрдүт! Ынчаарга Дадарыкпайның ол сөстери чүге сагыштан ыравазыл? Үжүру чүл?

Кастай хондур, хүнзедир боданып келген. Кайы-даа таласындан черзидээр, чамдыкта: «Феодал чүвениң оглу чүнү-даа өткей-ле, ону чоорул! Күш-биле, чепсек-биле тиилеп каан бис, чүзүн-даа домей эдип чораай аан, ону дыңнаар кижи кайда боор» кылдыр бодангылаар. Өске чүвелер бодаап-ла, каранғы дүве алаакка аскан кижиниң чаңгыс черге долганың турарыдег, демги-ло бодалынга кедир: дайзынның чугаазында югогум чүү чүве сагышка илдитип турарыл? Чок, ону өөренип көөр керек. Дайзынны сагыш-биле база тиилээр, оон хөөнүүре бичии-даа алыспас, ындыг турар үжурлуг!

Күдүзээ суг кожа-даа болза, Кастай ол өгже хаяа баар турган, ынчангаш уруу. Күдүзээ ону кайы ырактан келген аалчы дег хүндүлээр, ашкарар-чемгерер. арага-дарыкудар. Оларның орунуун хоазында көк хөлектин иштп черле куруг турбас, оозу дола бээрге, ак көңгүдге күткаш. Дайынктан кырганнарже чорудуттар. Бодалыпдан чартыгар дээп. Кастай бо удаада ийи-бир дашкаңы аптар хире болган, ынчалза-даа Дайынык келбээп, күдүзээнин оонуун чанын көөрге, хойпак хэйпдыраарда сүүледир одаар хараган бажы база доораваан болган. Кастайның уруу сутта барыксаарын чүү дээр, бичии кылаң чүведеп пактап алгап, доң сылдаа-биле күдүзээ-биле хөөреп чугаалажып олурда, Кастай:

— Ооң ажыгда шөлдү болбаазырадып кылыры база чугула. Ону олуртур шөлдү күзүнде 23—27 сантиметр хандыр андарар. Картофель шөлүнүң часкы болбаазырадылгазы —ол-нык, соок хөрзүнүт черге хандыр плиртээр. Чымчак хөрзүнүүт шөлдү 12—14 сантиметр хандыр культивастап, үлдүредир керек. Ынчаарга кадыг хөрзүнүүт черни чалып база катап андарары чугула. Кандаачал районнарга часкы катап андарылганың ажыы эвээш. ынчангаш картофельди олуртур мурнунда шөлдү культиваставышаан, плиртээри таарымчалыг. Хөрзүнү тыгылып, кадыг берген аңгыс черни диска-биле үлдүретпишаан, плиртээр болза эки.

Бир эвес чалын картофель шөлүнге органиктиг чемнитчидилге төгер дээр болза, ону катап андарары эрежок чугула. Суггаттыг черлерге олуртулга мурнуу тарыында шөлдү суггаргаш, 18—20 сантиметр кылдыр катап андарар керек.

Чемнитчидилге — картофельдин чаагай дүжүдүнүн үндезини. Картофель шөлүнге эң-не таарымчалыг чемнитчидилге шала прөп одек болур. Ону гектарга-ла 40—45 тоннаны төгери таарымчалыг. Ол ышкаш органиктиг болгаш минералдыг бүдүмелдерниң холумаа база эки түүнелдя бээр. Ону кылып алырда, 1 тонна ирииди одекке-ле 15—20 килограмм ындыг холумакты холуур ужурлуг. Ындыг чемнитчидилгени шөлге шуут шыва төгер дээнде гектарга-да 10—12 тоннаны, одуруглаарга төгерде 5—6 тоннаны ажыглаар. Арыг одекке бодаарга, ындыг холумак чемнитчидилге картофельдиң дүжүдүн улгатпырынга, үнерин шапкынчыларынга таарымчалыг. Одекти картофель шөлүнге аңгысты күзүн андарып турда төгер. Ынчаарга кандаашкыныг, элезин хөрзүнүг болгаш шык-шынаа черлерге аңгысты чазын андарар мурнунда төгер. Кандаашкыныг районнарга минералдыг чемнитчидилгени күзүн аңгыс андарарының, а чазын — катап андырлганың болгаш культивастаашкынның мурнунда төгери албан (гага-ла 0,5 центнер аммиак селитразы болгаш 1 центнер чедир суперфосфат) херек.

Картофельдиң дүжүдүн бодидериниг немелде чемнитчидилге улуг ужур-дузалыг. Баштайгы немелде чемнитчидилгени оон сыптары үнүп эгелеп турда азотлуг чемнитчидилгени төгер. Картофельдин боду борбактанып турар үеде ийити элчээн—калийдиг чемнитчидилгени төгер.

Олуртур үрезинин күстеп-ве эгелеп белеткээр. Картофельди казып ап турар үеде үрезинге белеткээри-биле 70—80 грамм хире денэлиг будүн картошканы шилип алыр. Олуртур үрезин эвээш болза, улуг картофельдерни ийи чара кескеш тарып болур.

Үрезин картофельди ыяк ажаап, кадагалаар ужурлуг. Чазын үрезинии база катап хыпап, бигайларын алгап каапкаар. Картофель дургеп үнүп, бышсын дээр болза, ону олуртурунуң 20—30 хонук мурнунда хүн караанга чадып, кургадыр. Бир гектарга үрезинниң хемчээли 2,3—2,5 тонна болур ужурлуг.

Хөрзүнүүт 10 сантиметр хире хаңызында температура 6-дан 10 градус чедир чылаанда ам картофельди олуртур херек. Ону колдуундаа-ла май айның 15-тен 25-ке чедир олурткан турар ужурлуг. Оон орайтаар болза, картофель күскү доңатка чедир бижып четтикпейн барып болур. Ону олуртурунуң хаңызы 8-тен 12 сантиметр, чамдык эки хөрзүнүүт черлерге 14 сантиметр чедирип база болур. Бир гектарга-ла 40—41 мун борбак картофельди олуртур, а бир эвес агротехниканың бүгү дүрүмнерин барымдаалаар болза, ону 50—55 мун чедирип база болур. Үрезинниң чемнитчидилгезин түүдерин шинээдир шөлүү 75—35 азы 60—40 сантиметр кылдыр олуртур арга калбарган. Ол ышкаш бир доске-ле 2—3 картофельди, олуртуларының аразы 70 азы 60 сантиметр хемчээлдир дөрбедчин-уялачак хевир-биле олуртуп база болур.

Черниң хөрзүнүнүң байдалынга таарыштыр картофельди ай дургузунда хайгаарап, болбаазырадыр ужурлуг. Чайын үштеп эвээш эвес катап бок үүштерин чуулар. Чечектелиишкин үеэниде 1,5 центнер суперфосфат болгаш 0,5—1 центнер аммиак селитразы-биле немелде чемнитчидилгени база кылыр. Картофельдиң сывы 18—20 сантиметр узай бээрге, оон дозун баштайгы удаа довуректап хемер керек. Ийнги хомүшкүнүү 10—15 хонганда кылыр.

Картофельди күскү доңатка дүшкелекте, сентябрьның 20—25 хүннеринге чедир ажаап алган турар. Картофельди ыяк кылган, таарымчалыг черге уруп, кадагалаар. Үрезинге хереглээр картофельди 2 метрден, а аъш-чемге белеткээрин 2,5—3 метрден кылын эвес кылдыр урар ужурлуг.

Т. ПИЧУГУНА, агроном.

Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Марпам Алексеевна Рамазановаңы колхоз, совхозтарның ажыл-ишчилериниң аразынга, үлетпүр, бүдүүлгелериниң клубтарывга, кызыл-буюңнарынга, школаларның класстарынга өөреникчилер аразынга, дээди, ортумак өөредилге черлериниң студентилериниң, сургуулдарының аразынга бо-ла көрүп болур. Ол 1967 чылдан бээр янзы-бүрү темага лекцияны номчуп, беселаны кызып кейген.

Чоокта чаа Чалаана хоорайга театрның артистери «Солдаттың кадайы» деп шинии көрүкчүдерге бараалгаткан. Марпам Алексеевна ол чораан хоорайның № 1 ортумак школазынга 670 дугаар беселаны эрттирген.

ЧУРУКТА: М. А. Рамазанова бир класстың өөреникчилеринге беседа үезинде.

А. КОВАЛЕНКОНУҢ фотозу.

АГИТКВАРТИРА ДАМЧЫШТЫР

Суг-Бажы суурда херээженнер човүлели бодунуң организас-массалыг, культура-кижизидилгиниг ажылын агитквартиралар дамчыштыр чорудуп, активке, кодээ Совет депутаттарынга даянгаш, ол хемчеглерни калбартып турар. Бо айтырыгга парткомунуң плетке лчилери, политинформаторлары болгаш агитаторлары база боттуг дузалажып турарын демдеглээри үнелиг.

Херээженнер човүлели ажылының ай азы квартал планын тургузарда, Культура бажыңының, библиотеканың, агитквартираларның талазыбиле чорудар массалыг хемчеглерге холбаштыр кылып, ооң күүселдезин организастаарын болгаш түңнелин ёй-шаанда үндүрерин сүмележип турары чаңчыл болган. Ол ышкаш мурнакчыларның дуржулгазын бүгү-ниитинии болдурар, социалистиг чарыштыг үреттүңнелдиг калбартыр, сураглыг кижилер-биле ужуражылганы, дыштанылга кежээлерни организастаар хемчеглерни ой-йде чорудуп турар.

Өг-бүлеге кижизидилгени, амыдыралга культураны улам экижидер, ыланғыя совхоз бүдүүлгезинге херээженнерниң киржилгезин калбартыр айтырыг херээженнер човүлелиниң кичээнгейнинң төвүнде салдынып турар. Оларны өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринче хаара тудар хемчеглерни база организастап чоруткан.

Агитквартиралар аайы-биле организастаан концерттер базы көрүштүг, өөредилге ужурдузалыг болуп келген. Ураншевер холдарның бүдүүлгени —синлбин даараан, шокарлап хээлээн кылымалдарның, национал хептерниң, амданныг чемперниң делгелгезини организастап турары сонуургаачыг. Бо талазы-биле Чагар-оол Авыктың, Куулар Чөкпектиң, Чаш-оол Сиңириманың, Самбуу Көктүң, Татьяна Какпактың кылыглары көрүкчүлерни магадаткан.

Организастыг болгаш кижизидикчи, культура-массалыг ажыл талазы-биле Чеченоол Мынай, Валентина Койгунмай, Мария Оюн оларның удуртқан агитквартираларының ажылы өскелерден мактадыг, алээп хей түңнүг акшаны чыылдыргаш, тайбың фондузүүнче база шилчитткен.

«Совет Тыва» совхозтуң херээженнери Таңды районда «Тиилелге» совхозтуң херээженнери-биле аразында чарыштыг. Алган хүлээлгениң күүселдезини хываажыр, ажылының дуржулгазын солчур талазы-биле үргүлүү аалдажып турарын моон соңгаардаа үргүлүүлээр.

Н. ОНДАР.

«Шынның» биижикчилер бөлүүнүң кежигүнү.

ӨЙНААШКЫННАРГА КИРЖИҢЕР

1966 чылда үндүрген күрүнеңнің 3 хуулуг иштиңи ойнаашкынның чөлзининиң облигациялары чоннуң камнап алган акша-хөрөнгэзин кадагалаарының эптиг болгаш ажыктыг хевири боон турар. Чылдың-ва ойнаашкынның 8 тиражын, тодаргайларга, бүдүн-чартык ай болгаш-ла эрттирип турар.

Бо чылдың март 30-да Барнаул хоорайга ойнаашкынның 62-ги тиражы болган. Бо ойнаашкында республика найысылының чурттакчылары эштер П. Васильев, З. Иванова оларның чээрби-чээрбү рубльдиң облигацияларының 500-500 рубльге түс бүрү таварышкан. Ол ышкаш Х. Монгуш бо тиражна 100 рубльди ойнап алган.

Амгы үеде ойнап алган облигацияларга акша төлээри үргүлчүлеп турар. Кыыл хоорайның ажаалга кассалары 3000 ажыг рубльди облигацинизиниң дүтаары таварышкаларга төлээп.

Хоорайның болгаш республиканың чер-чердө ажаалга кассаларында күрүнеңнің 3 хуулуг иштиңи ойнаашкынның чөлзининиң облигацияларын хостуг садып турар. Эргим хамаатылар, ол облигациялардан садып алгаш дараазында тиражтарның ойнаашкынынга киржинилиңер.

Е. ГОРЛУШКИНА.

төп ажаалга кассазының ажылдакчызы.

СПОРТЧУ ӨЗҮЛДЕ

Шыдыраа спортунга ийнги разрядты чедип алырының талазы-биле мергежил бедиерииниң маргылдаазы Кызылдың шыдыраа «клубунга доозулган.

Үк маргылдаага көдээ ажылагый техникумунуң сургуулу Меңниг-оол Сат 11 салыгдан 9 санны ап, тиилекчи болган. Республиканың «Бядиг» пиитилелиишкин референтизи Бип-ол Седен-Хуурак база-ла 9 сан-биле маргылданы төндүрээ-даа. Сатка уттуруп көшкөндөн ийнги черже үнген. Ол ийи шыдырааны ийнги разрядын бадыткап алганнар.

Маргыддаага 8 санны алган ойнакчы ийнги разрядтың шыдыраачызы атты чедип алыр ужурлуг турган. Ол сорулганы «Тываның аныяктары» солуунуң ажылдакчызы Монгуш Өлзей-оол күүседип шыдаан.

5-тен өрү сөөнү алган шыдыраачылар боттарының 3-кү разрядтарын бадыткааннар.

Д. САЛЧАК.

Спорт • Спорт

МУРНУНДА: ССРЭ, ЧССР

ХЕЛЬСИНКИ. Шайбалыг хоккейге делегей болган Европа чемпионадының эрлчелиг сескн оюну бурунгу хүн болуп эрткен.

Баштай Чехословакияның хоккеистери-биле Германи Демократтыг Республиканың спортчулары ойнаан. Сан 9:2 болуп, ЧССР-ниң шилиндек командазы тиилээн.

Оя-ла хүн Совет Эвилелиниң шилиндек командазы Польшаның хоккеистерин 17:0 санга удуп алган.

Делегей чемпионадында ССРЭ биле ЧССР-ниң командаларының саны ам 12:12 болуп, өскелерин мурнап турар.

Бөгүн эң-не шиитпирлиг оюн болур. Совет Эвилэл биле Чехословакияның шилиндек командалары ужуражыр.

Х. ОНДАРНЫҢ АШТЫРГАНЫ

Спорт инитилелиниң республика чемпионуну болуру база кандидат балл чедип алыры белеп эвес айтырыг алдырзын «Спартактың» бирги черинде маргылдаага болуп эрткен оюнчар бадыткаа турар. Аңаа сескн болгаш тоску салытаар болган.

Сескн салыгда Н. Чыргал-оол аныяк бирги разрядчы В. Бузыкаевти чиигп-биле уткан. Хову-Аксының толээлекчизи С. Панов маргылдаанын ийнги кезиин чедиишкиниг эгелээн. Ол каразы-биле Н. Онуфриевке удур ойнаап, туружун чоорту экижидип, шын коштер кылгаш адак сөөлүнде тиилелгеге четкен. Мастерге кандидат М. Адыг-оол Ак-Довуракгаи келген эжи Д. Сенгелоотан бир сан алган. Х. Ондар 2,5 санныг Б. Ооржак-биле тайыынашкан. Өске салыглар соңгаарлаттынган.

Шыырак бирги разрядчы Хеймер-оол Ондар тоску салыгда Панов-биле таварышкан. Ол спициялап камгалалыының бир вариантызын ойнавш, эгезинде-ле атака кылыр сорулгалыг турган, ынчалза-даа Панов оон барымдаа чок коштерип дораан ойтур шапкаш, кара таланы кызып, боду удур атака чоруткан. Түңнелинде Ондар бир санны ышкыныган. Ооржак аңдовураачы Адыг-оолга дүшүп берген. Чаңгыс сапныг Тутаржык Бузыкаевке базә уттурган. Мохов биле Онуфриев хайыынашкан. Хоочун шыдыраачы А. Даваа кандидат баллдыг К. Саянга удур чедиишкиниг ойнаап, салыын эки байдалдыг соңгаарлаткан. Чыргал-оол биле Бурхиновтуң салыы кайы-даа талазының чазыглары-биле зрткен. Оюнну соңгаарлаткан.

Ам турнир таблицазын 7 санныг М. Адыг-оол баштап турар, Л. Мохов 6,5 санныг, бир соңгаарлаткан салыглыг, Х. Ондар — 6,5, Н. Чыргал-оол 5 санныг болгаш бир соңгаарлаткан оюнныг.

О. ИРГИТ.

телевидение

АПРЕЛЬ 18-ТЕ

МОСКВАДАН

14.00—Дамчыдылгалар программазы. 14.05 — Өөнүт телекөргүзүт. Школчыларга «Одаг». 14.35—Медээлер. 14.45 — Музыкалыг программа. «Телекөрүкчүлериниң чагыглары-биле». 15.10 — «Миллионнарның ленинчи университединиң». «СЭКП-ниң делегейде ажыл чорудулгазы. Даштыкы политиканың ленинчи принциптерин амыдыралга боттандырганы». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң ЭА-зының корреспондентикежигүнү В. Г. Солодовников чорудар.

КЫЗЫЛДАН

15.40—«Ульяновтарның өг-бүлези». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

16.55—Өөнүт телекөргүзүт. «РСФСР-ниң алдарлыг артизи И. Богачева мырлап тур». 17.15— Спортчу программа. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—Өөнүт телекөргүзүт. «Танцы залы».

КЫЗЫЛДАН

19.00—«Ниитилел амыдыралының экраны». Дамчыдылга. 19.30 — Уругларга. Мультфильм. 19.40—Телемедээлер. 19.55—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00—Өөнүт телекөргүзүт. «Аңнакчы биле Фантомас» деп ураң-чечен телефильминиң баштайгы көргүзүү. 1-ги сериязы.

КЫЗЫЛДАН

21.15—Телемедээлер

МОСКВАДАН

21.25—«Аныяк үнер». Аныяк ыраажыларның Бүгү-эвилел телеконкуруу. 22.40 — Документалдыг фильм. 23.00 — «Үе». Информастыг программа. 23.30 — Өөнүт телекөргүзүт. Хоккейге делегей чемпионады. СССР биле ЧССР-ниң шилиндек командалары. 3-кү өөн. 00.15— Өөнүт телекөргүзүт. Эстрада концерти. 01.30—03.45— Өөнүт телекөргүзүт. Хоккейге делегей чемпионады. Швеция биле Финляндияның шилиндек командалары.

Редкторнуң орлакчызы М. Н. СМИРНОВА.

Кино

АПРЕЛЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ванюшкиниң төлдери» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «От, суг болгаш чес хоолайлар» 9.20, 11.10, «Ынчан Оожум океанга» 13.00, 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ынакпын чораан силер бе?» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хосталга даң хаңазында келир» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Семи шүүме!» (7-ги кезээ) 16.30, «Хоран сигеп» 18.00, 20.00 шактарда.

КАРТОФЕЛЬ—ЧУГУЛА КУЛЬТУРА

Специалистиң сумези

Республиканың ажыл-агыйлары аъш-чемниң үнелиг продуктузу — картофельди тарып, ажаап алырының планнарын алаэп каш чылдарда күүсетпейн келген. А оод дүжүдү аңгы-аңгы районнарда, ажыл-агыйларда янзы-бүрү боон турар. Чижээ, 1973 чылда «Шөмбалыг» совхоз гектардан 1,3 центнерни алган, а «Бүрен» совхоз — 105,1 центнерни бүдүргеп. Ынчаарга «Бай-Тал» совхоз гадан-на 4, а ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз — 97 центнерни ажаап алган. Бо чижектен-не картофельдиң дүжүдүнүң деп-дескн эвес боон турары илдеп-дир.

Картофель будүүрүлгелиниң республикада куду деңпелдиг боон турарының кол чылдагаанны ажыл-агыйларның удуртукчуларының, специалистериниң бо чугула продуктуже чогуур кичээнгей салбайн турарында болур. Ол ышкаш ук культураны остуруриниң агротехниказының чогуур негелдеге чедир кылдынмайн турары база хамааржыр. Ону ажыл-агыйларның хей кезии суггат чок черлерге олуртуп, органиктиг болгаш минералдыг чемнитчидилгелерни барык ажыглавайн турар. Ол ышкаш картофельди олуртуп каан соонда, олче шуут кичээнгей салбас.

Картофельдиң дүжүдүн бедип дүжүдүн алыр дизе, ону ойтап өл-шыктыг, эң дээре черлерни шилээш, олуртур. Ооң ажыда шөлдү болбаазырадып кылыры база чугула. Ону олуртур шөлдү күзүнде 23—27 сантиметр хандыр андарар. Картофель шөлүнүң часкы болбаазырадылгазы —ол-нык, соок хөрзүнүт черге хандыр плиртээр. Чымчак хөрзүнүт шөлдү 12—14 сантиметр хандыр культивастап, үлдүредир керек. Ынчаарга кадыг хөрзүнүт черни чалып база катап андарары чугула. Кандаачал районнарга часкы катап андарылганың ажыы эвээш. ынчангаш картофельди олуртур мурнунда шөлдү культиваставышаан, плиртээри таарымчалыг. Хөрзүнү тыгылып, кадыг берген аңгыс черни диска-биле үлдүретпишаан, плиртээр болза эки.

Бир эвес чалын картофель шөлүнге органиктиг чемнитчидилге төгер дээр болза, ону катап андарары эрежок чугула. Суггаттыг черлерге олуртулга мурнуу тарыында шөлдү суггаргаш, 18—20 сантиметр кылдыр катап андарар керек.

Чемнитчидилге — картофельдиң чаагай дүжүдүнүң үндезини. Картофель шөлүнге эң-не таарымчалыг чемнитчидилге шала прөп одек болур. Ону гектарга-ла 40—45 тоннаны төгери таарымчалыг. Ол ышкаш органиктиг болгаш минералдыг бүдүмелдерниң холумаа база эки түүнелдя бээр. Ону кылып алырда, 1 тонна ирииди одекке-ле 15—20 килограмм ындыг холумакты холуур ужурлуг. Ындыг чемнитчидилгени шөлге шуут шыва төгер дээнде гектарга-да 10—12 тоннаны, одуруглаарга төгерде 5—6 тоннаны ажыглаар. Арыг одекке бодаарга, ындыг холумак чемнитчидилге картофельдиң дүжүдүн улгатпырынга, үнерин шапкынчыларынга таарымчалыг. Одекти картофель шөлүнге аңгысты күзүн андарып турда төгер. Ынчаарга кандаашкыныг, элезин хөрзүнүг болгаш шык-шынаа черлерге аңгысты чазын андарар мурнунда төгер. Кандаашкыныг районнарга минералдыг чемнитчидилгени күзүн аңгыс андарарының, а чазын — катап андырлганың болгаш культивастаашкынның мурнунда төгери албан (гага-ла 0,5 центнер аммиак селитразы болгаш 1 центнер чедир суперфосфат) херек.

Картофельдиң дүжүдүн бодидериниг немелде чемнитчидилге улуг ужур-дузалыг. Баштайгы немелде чемнитчидилгени оон сыптары үнүп эгелеп турда азотлуг чемнитчидилгени төгер. Картофельдиң боду борбактанып турар үеде ийити элчээн—калийдиг чемнитчидилгени төгер.

Олуртур үрезинин күстеп-ве эгелеп белеткээр. Картофельди казып ап турар үеде үрезинге белеткээри-биле 70—80 грамм хире денэлиг будүн картошканы шилип алыр. Олуртур үрезин эвээш болза, улуг картофельдерни ийи чара кескеш тарып болур.

Үрезин картофельди ыяк ажаап, кадагалаар ужурлуг. Чазын үрезинии база катап хыпап, бигайларын алгап каапкаар. Картофель дургеп үнүп, бышсын дээр болза, ону олуртурунуң 20—30 хонук мурнунда хүн караанга чадып, кургадыр. Бир гектарга үрезинниң хемчээли 2,3—2,5 тонна болур ужурлуг.

Хөрзүнүүт 10 сантиметр хире хаңызында температура 6-дан 10 градус чедир чылаанда ам картофельди олуртур херек. Ону колдуундаа-ла май айның 15-тен 25-ке чедир олурткан турар ужурлуг. Оон орайтаар болза, картофель күскү доңатка чедир бижып четтикпейн барып болур. Ону олуртурунуң хаңызы 8-тен 12 сантиметр, чамдык эки хөрзүнүүт черлерге 14 сантиметр чедирип база болур. Бир гектарга-ла 40—41 мун борбак картофельди олуртур, а бир эвес агротехниканың бүгү дүрүмнерин барымдаалаар болза, ону 50—55 мун чедирип база болур. Үрезинниң чемнитчидилгезин түүдерин шинээдир шөлүү 75—35 азы 60—40 сантиметр кылдыр олуртур арга калбарган. Ол ышкаш бир доске-ле 2—3 картофельди, олуртуларының аразы 70 азы 60 сантиметр хемчээлдир дөрбедчин-уялачак хевир-биле олуртуп база болур.

Черниң хөрзүнүнүң байдалынга таарыштыр картофельди ай дургузунда хайгаарап, болбаазырадыр ужурлуг. Чайын үштеп эвээш эвес катап бок үүштерин чуулар. Чечектелиишкин үеэниде 1,5 центнер суперфосфат болгаш 0,5—1 центнер аммиак селитразы-биле немелде чемнитчидилгени база кылыр. Картофельдиң сывы 18—20 сантиметр узай бээрге, оон дозун баштайгы удаа довуректап хемер керек. Ийнги хомүшкүнүү 10—15 хонганда кылыр.

Картофельди күскү доңатка дүшкелекте, сентябрьның 20—25 хүннеринге чедир ажаап алган турар. Картофельди ыяк кылган, таарымчалыг черге уруп, кадагалаар. Үрезинге хереглээр картофельди 2 метрден, а аъш-чемге белеткээрин 2,5—3 метрден кылын эвес кылдыр урар ужурлуг.

Т. ПИЧУГУНА, агроном.

Ажаалга кассазының Пермь область Краснокамск хоорайга 1974 чылдың апрель 5-те болган ойнаашкын тиражының.

ШҮҮШТҮРЕР ТАБЛИЦАЗЫ

РСФСР-ниң ажаалга кассаларында ойнаашкынныг шыгжамыр талазы-биле дараазында номерлерлиг шыгжамырлар ойнаашкынга таварышкан:

Агар сан № №	Ойнап алышкынның хемчээли (хуу-биле)	Агар сан № №	Ойнап алышкынның хемчээли (хуу-биле)
А 26	25	А 557	50
А 47	200	А 591	25
А 107	25	А 610	25
А 127	25	А 659	25
А 173	25	А 719	25
А 213	100	А 737	25
А 274	100	А 766	25
А 281	25	А 819	50
А 352	25	А 874	25
А 362	25	А 885	25
А 422	25	А 927	25
А 475	25	А 991	25
А 514	25		

Шыгжамыр дептериниң дугаары 1000-даан хөй ажаалда кассаларының дараазында муңнары бирги мунда ышкаш ойнаашкынга база таварышкан. Чижээ, №№ А 1026, А 2026, А 3026, А 1047, А 2047 болгаш оон-даа ынай.

Тираждың эрттирер талазы-биле комиссиянын даргазы ажылчы чоннар депутаттарының Краснокамск хоорай Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы В. ТАРАНЕНКО.

Комиссияның харыысалгалыг секретары Д. БЫКОВ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редкторнуң 24-63, редкторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информапла база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056 ЧАГЫГ № 659

Тыва АССР-ниң Министрлер Човүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле ергелелиниң типографиязы, (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00200

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 92 (9466) | Пятница, апрель 19, 1974 чыл | 1925 тыжда тудезилеттингеи | Өртем 2 коп.

Колхозтар болгаш совхозтар ажылчыннары! Черни, техниканы, күш-ажылчы болгаш материалдыг курлавырларны ажылагыйжы ажыглаңар! Көдээ ажылагыйның бүгү культураларының дүжүткүрүн болгаш малдың продуктулуг чоруун улгаттырыңар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиңер, продукцияның бот-үнезин чиигедиңер!

(1974 чылдың май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Республиканың партия-ажыл-агый активиниң хуралы

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИҢ АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАЗЫНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

Кур черни шиңгээдип алганының чээрби чылына тураскаап, Алма-Атага эрткен байырлыг хуралга эш Л. И. Брежневтиң чугаазында чүүлдерге болгаш түңнелдерге хамаарыштыр көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер талазы-биле областың партия организациязының соруглаларының дугайында

СЭКП обкомунуң ийиги секретары эш В. Н. ФИЛИППОВТУҢ илеткелиниң допчулалы

Партия ажыл-агый активиниң хуралы апрель 18-те Кызылга болган. Ону СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин ажыткан. Хуралдың киржикчилери кур черлерни шиңгээдип ап эгелээнинден бээр 20 чыл оюнга тураскаагаан, Алма-Атага эрткен байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыткан чүүлдерни болгаш түңнелдерни чугаалажып көргөн болгаш чүүлдүгүүнген, республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының ажылын экижидер талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган. Илеткел кылыры-биле СЭКП обкомунуң ийиги секретары В. Н. Филипповка сөс берген.

— Эш Брежневтиң чугаазында партияның аграр политиказының кол угланышкынларын айыткан—деп, партия обкомунуң ийиги секретары эш В. Н. Филиппов бодунуң илеткелин эгелээн. Бистиң чурттувустуң экономика талазы-биле чеднишкиннеринге, СЭКП-ниң аграр политиказын амыдыралга боттандырар талазы-биле партия организацияларының ажыл-чорудугазыгга марксисчи-ленинчи ханы анализти инда берген, улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга ажылдың стилин улам ыңай сайзырангайжыдар талазы-биле чугула болгаш харымсалтаныг соруглаларны салган.

Чурттуң көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезин бистиң партиявыстың көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезининг чайгылыш чок көдүрлүүшкүнүн хандырып турар оңгар аграр политиказының доктаамал кичээнгейининг төвүнде турар. СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) Пленумундан эгелээш, ындыг политиканы ажылдап кылырын эгелээн бис, оң кол-кол айтырыгларын базым бүрүзүнде шиитпирлеп келдивис, оңар болза: бүдүрүлге өзүлдезинге идиг бээр экономиктиг байдалды тургузары белеткелдеринг чаа чурумун киириштирбишаан капитал салыышкынарын дыка көвүдеэнир, көдээ ажыл-агыйны механизастаарының, химизастаарының база черни мелиорастаарының үр хуусаалыг комплекстиг программазын боттандырары, көдээ ажыл-агый эртемин хөгжүдерн, организастаашкынның болгаш эргелеп-башкарылганың хевирлерини сайзырангайжыдары болур деп эш Л. И. Брежнев демдеглээн. ТК-ның чамдык Пленумнарында, партияның XXIII болгаш XXIV съездилеринге хөгжүткен болгаш быжыглаан ол политика миллион-миллион совет киживерини ажыл-чорудулгазының үндезини япарган.

Партияның болгаш улустуң ындыг чүткүлдүг ажылы бодунуң түңнелин берип турар. Бис ону тодаргай чижектерден, чер болгаш мал ажылының продуктуларын будүрери болгаш садып алыры өзүп турарындан көрүп турар бис. Колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыннарының оруглагары улгадып турар. Көдээ чонның культура амыдырал болгаш социал ханызылгазы экижип турар.

Кур болгаш курукка черлерни шиңгээдип алган чорук чурттуң экономиназының өзүлдезинге болгаш совет улустуң чаагай чоруун экижидеринге чугула рольду ойнап турар. Коммунистиг партия кур черлерни шиңгээдип алырынче кайтамчык улус материалдыг курлавырларны мобилизастаан, организакчы улус ажылды калбартканы, оон кыйгырының изни-биле деткээн ажылчы чоннарның патриоттуг шимчээшкинин баштаан. Партияның совет улустуң мурнунга салган улус соруглазы чедип алдынган: чурттa тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын будүрери өскен.

Бо үеним иштинде бистиң республикага колхозтарны болгаш совхозтарны быжыглаары-биле чергелештир кур черлерни калбаа-биле шиңгээдип алыры эгелээн. Эрткен чээрби чылдарның дургузунда 370 муң гектар ажыг кур черлерни чарган, тарылга шөлүг 3,5 катап оскен. Ынчангаш республикада чер ажылының 80 хуузу кур черлер болуп турар.

Күрүнеңиң кайгамчык улуг дузаламчызы, партияның съездилериниң, Төп Комитеттиң Пленумнарының шиитпирлерин күүседири дээш көдээ ишчилерниң күжениишкиннерин мобилизастаар талазы-биле партия, совет органнарның болгаш хөй-ниитү организацияларының организакчы ажылы бистиң республиканың көдээ ажыл-агый будүрүлгезинге үндезин бурунгаарлаашкыннарны чедип алыр арганы берген: ол аргалар болза, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидери, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүткүрүн болгаш малдың продуктулуг чоруун бедидери болгай. Чер ажылын интенсивтиг хөгжүткен чорук мал ажылын чаа үндезинге органнзастаар, колхозтарга болгаш совхозтарга улуг-улуг хой, сүт-барааң болгаш өске-даа фермаларны тургузар арганы берген. Малдың уксаа аайы-биле составы барык долузу-биле чаартынган, мал продуктуларын будүрери болгаш садып алыры дыка көвүдээн, көдээ ажыл-агый будүрүлгезининг дүржулгалыг кадрлары өскен.

Республиканың көдээ ажыл-агыйының ишчилера СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыгында харыы кылдыр бо чылын бедитккен социалистиг хүлээлгелерни алган. Олар көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээринниң улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде — декабрь 25-те күүседирин, күрүнеге 32 муң тонна эттиг, 28 муң тонна сүттүг, 3 мүңгэн эвээш эвес тонна дүктуг садарын, оон-биле кады малдың бажың, оң продуктулуг чоруун өстүрериң болгаш продукциязын боттүнезин чиигедиряя хүлээлгеп.

Республиканың чер ажылдакчыларының хүлээлгези улуг. Олар 325 муң тонна тараны будүрерин, оң 90 мүңгэн эвээш эвес тонналыг күрүнеге садарын, гектар бүрүзүнден-не 12,5 центнер тараанны, 95 центнер картофелды, 120 центнер ногааларны болгаш 160 центнер кукуруза силозуун алырын хүлээлгеп.

Чер ажылының талазы-биле соруглаларны шиитпирлээрибиле республиканың ажыл-агыйларынга тараа культураларының шөлдерин 260 муң гектар чедирер, картофелды 2 муң гектарга, ногааларны 700 гектарга тарыар. Тарылга шөлдериниң структуразын сайзыраңгайжыдарынче онза кичээнгейлиг угланыдыр болгаш мал чеминге ажыглаар тараа культураларының хемчээлин дыка көвүдедир. Бо чылын тарга культураларын колдуунда чайын болгаш күзүн аңдарган черлерге чорударының аргазы бистe бар, тарылга эдлечештирилгезин улам ыңай нептередирин, бүгү хевирлерниң чеминчидилгелерин ажыглаарын экижидерин, чер ажылының хөрзүн камгалалының системазын калбартырын көрүп турар. Бо бүгү чүүлдер көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүнге немелдеин бээрн чугаажок.

Ынчалза-даа чер ажылының хөгжүлдезинде бистe улуг четпестер бар деп эш Филиппов уламчылаан. Оң культуразы чавыс, ынчангаш эвээш дүжүттү ап турар бис. Маңаа хамаарыштыр эш Л. И. Брежневтиң чугаазын ыңнаар сөстери биске долузу-биле хамаарыжыр эштер: «Бир эвес ажыы-биле чугаалаар болза, дыка хөй ажыл-агыйлар, харын-даа районнар деп чугаалап болур мен, ам-даа эвээш дүжүттү ап турар. Гектар бүрүзүнүң дүжүдүн улгаттырары дээрге-ле, тараанның ниитү чыллазын көвүдедир, көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алырын өстүрер дээнн, ол дээрге, улустуң амыдырал деңгеелия улам ыңай бедидер дээнн ол».

Бистиң дыка хөй ажыл-агыйларывыста көдээ ажылагый культураларының дүжүдү шуут өспес, дыка чөвүс болуп турарын деңдеглеп келген бис. Дыка хөй шөлдерин агротехниканың дүрүмүн барымдаалап ыыдаавын турарындан тараа ажыыдыг ажылагыйларда безин бок үнүштер үнүп эгелеп турар. «Россия» совхозтуң, Каа-Хем, Бии-Хем районнарның ажыл-агыйларының шөлдери чогум-на ындыг байдалга тавырышкан. Арыының талазы-биле кондициязы четпээн үрезиниерни чыл санында хөй-биле тарып, хөрзүнүң тарылга мурнундагы ажылдаа кылышкынын чогүүр нетелдеге дүүштүр чоруткаш тарып турар бис, а чамдыкта чайгы чер аңдарылгазын кончуг багай байдалга тургузуп келген. Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа чамдык районнар чайгы болгаш күскү чер аңдарылгазының планын чыл саанында күүсеткейн келген. Бай-Тайга, Улуг-Хем, Бии-Хем, Каа-Хем районнарның, харындаа Таңды районнуң колхозтары болгаш совхозтары сөөлгү чылдарда чээрби хуу хире кондициязында четпээн үрезиниерни тарып келген, ресубликаның кинти тарылга шөлүүнүң үштүң бир кезиин чазын аңдарган черлерге чорудуп турар.

1973 чылда республикага тараа культураларының 54,7 муң тонна үрезинии ургап, азы планны 100,9 хуу күүсеткен. Оон-биле кады чамдык ажыл-агыйлар үрезии урарының даалгазын күүсетпээн, олардың хөй вурруузу кондициязында четпес үрезин болуп турар. Республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында хынаттынган үрезининг 10,4 хуузу кондициязында четпес боон турар.

Чаштырышкын массалыг эгелээринче чедир арткан үеде тараа болгаш өске-даа культураларның үрезининиң белеткелинде четпестерии узуткаар херек. Ажыл-агыйларның аразында үрезин хуваалдазын чоруткаш, үрезининиң арыглаашкыны, хорааашкының, хүнге чылыдыышкының үргүлчүлээри чугула.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары эрте бижар ногаалар өстүрер ажылды ала-чайгаарлаашкынның байдалынче киргеннер. Чоокку үеге чедир ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка теплицалар турган болгай, ам ол ажыл-агыйда погаан кулча бээри көзүлбес апарган.

Бистиң республиканың Министрлер Чөвүлели көдээ ажыл-агый организары-биле кады ногаа өстүрер комбинат тудар дугайында, тараа база хөй чылдарда үнер сигеннериниң үрезиниерни ажыыдер айтырыгларны шиитпирлээр апаар. Ол соруланы боттандырары-биле тускай ажылагыйларны шилип алган, олардың республиканың бүгү ажылагыйларын бедик классты үрезиннер-биле хандырар кылдыр хөгжүдер херек, ынчангаш оларны күрүнеге тараа болгаш өске-даа продуктуларны садарындан хостап болур.

Апрель 1-де байдал-биле алырга тараа шөлдериниче 46 муң тонна органиктиг чемнишчидиляге сөөртүнген боон турар, ол дээрге эрткен чылдынга бодаарга 1,3 катап хөй. Бай-Тайга, Каа-Хем, Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйлары бо ажылды эки организастааннар. Ынчаарга Бии-Хем районда апрель бирге чедир үүгле 200 тонна чемнишчидиле сөөртүлгезин Барыын-Хемчик, Өвүр, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем болгаш Таңды районнарның ажыл-агыйлары кошкак темп-биле чорулуп турар. Бисте органиктиг чемнишчидилге, оңу үүдүрер, сөөртүр техника чедишпес деп чугаалап болбас, «Сельхозтехниканың» шугуму-биле чемнишчидиляге сөөртүр тускайыттынган отрядтарны база тургускан болгай. Бо ажылды үүгле эки организастаан күш четпейн турар бис. Шөлдерже едек сөөртүлгезин чоокку чылдарда 250—300 муң тонна чедирер ужурлуг бис.

Тараа шөлдеринче органиктиг чемнишчидилге-биле чергелештир минералдыг чемнишчилерни чогуур хемчээлдин-биле сөөртүрү бистаң соруглавыс болур.

Техника ажыглалын экижидери — амгы үеним эң чугула соруглазы. Чижеглеп тракторга хамаарыштыр алырга, бисте бар тракторларның нормада көрдүнген күчүзүнүң үүгле 60—70 хуузу ажыглаттынып турар, бүгү тракторларның үүгле 8—12 хуузу ийи эдлечегде ажыглаттынып турар. Тракторларның ажылдап кылышкыны сөөлгү чылдарда элээн бедээн-дээ болза, ол көргүзүг бисте ам-даа куду болуп артпышаан, ол көргүзүг РСФСР-ниңнден 25—30 хуу куду.

Тракторларның, автомашиналарның, комбайннарның ажыглалының куду боон турарының кол чылдагаанны механизатор кадрларның чедишпезинде. Механизаторлар белеткээр дугайында айтырыгны партия обкомунуң бюрозунга чугаалажып көргеш, чеже кижилерни белеткээрни ажылагыйларга хувааган. Ол айтырыгны бүрүн шиитпирлээр ужурлуг бис.

Бедик дүжүт дээш демиселге мелиорацияга, суттарылга ажылдары четпес ажыглаттынып турар, ол ажылга херектиг хөренгилерни болгаш техниканы күрүне чыл бүрү бисче хөйү-биле үндүрүп берип турар. Суттарган черлерни бүрүн ажыттавас, оң эвээш дүжүттү алыр чоруктар бисте кайы хөй. Оон чылдагаанны чүдел дээрге, суттаттыг черлериң эдлери кымнарыл деп чүвениң ямга чедир годарттынмаанында деп санаар болур. Ол черлер эвеловарда, бригадаларда доктаамал кылдыр быжыглаттынмаан, колхозтар болгаш совхозтар суттатче четчир саныг кижи күжүн болгаш техниканы мобилизастаавайн турар. Оон аңгыда сут ажыл-агый органнары мелиорацияга көрдүнген хөренгилерни чедир ажыглавайн, ол ажылды куду шынарлыг боттандырып турар. Ынчалзажок «Тыва сут тудуг» трестиң коллективинин бирги кварталдың кол планныг онаалдаарын ажыр күүсеткени өөрүнчүг боон турар.

Мелиорация объектилерин болгаш суг ажыл-агый тудугларын дүрген тудары кончуг чугула, оларны бирийи чыл дургузунда ажыглалга киирер кылдыр ажылды ынчаар организастаар херек. СЭКП ТК-ның «РСФСР-ниң кара хөрзүнүүг эвес зоназының көдээ ажыл-агыйын улам хөгжүдер хемчеглер дугайында» айтырыгны чугаалашкан хуралында Л. И. Брежнев мынча деп чугаалаан: «Кайы-бир шөлге мелиорацияга ажылын боттандыргаш, ону колхозка аңы совхозка дужаары дүрүм болган турар ужурлуг. Ону үүгле дужаар эвес, харын ол шөл чер ажылының бедик культуразының шөлү болган турарын ыяап-ла магадылаан турар херек». Ол биске бүрүү-биле хамааржыр. Оон-биле чергелештир колхозтар болгаш совхозтар мелиорастаттыгган черлерин эң ажыктыг ажыглаар хүлээлгелиглер. Ындыг черлерни эки чемшинчидип, оларга техника-биле бүрүн хандыртынган дуржулгалыг кадрларны быжыглаар херек. Ол черлерге ажылдаар агрономнар база дуржулгалыг болгаш эки белеткелдиг болур ужурлуг.

Часкы ховуу ажылдары республиканда эгелээн. Ынчалзажок чамдык ажыл-агыйларның аңаа белеткел чок болганы илерен турар, техниканы чедир септеэзин, тарылганың агротехниктиг болгаш организастыг айтырыгларын чедир шиитпирлеп албаан черлер ам-даа бар. Тарылганың массалыы-биле эгелээринге чедир арткан үеде ол айтырыгларны долузу-биле шиитпирлээри чугула.

Бистиң республикада мал ажылы ылаңгыя хой ажылы улуг черни эзлеп турар деп илеткелня уламчылаан. Мал продуктуларын будүрериниң болгаш күрүнеге садарының талазы-биле планнарның чедишпкининг күүселдезиндеп колхозтарның болгаш совхозтарның экономиказы, көдээ ажыл-агый будүрүлгезининг моон ыңайгы хөгжүлдези шиитпизи-биле хамааржыр.

Ук аазырның моон соңгаарғы хөгжүлдези улуг перспективтиг болгаш бо чылда аазыраан хүлээлгелер-дээ бедик. Ынчалзажок ук соруланы чедишкининг күүседиринин бүгү барымдаалары бар. Ол дугайын бирги кварталдың түңнелдери хереченлеп турар. Мал продуктулары садарының планны онаалдаларының чедишкининг күүсеттинген. Эрткен чылдың ол үезинге бодаарга 187 тонна эттиг, 717 тонна сүттү күрүнеге хөйну сатканн бис. Ол дээрге малдың ажаалда чемгерилгезин экижидер, мал ажылдакчыларының ортузунга социалистиг чарыштыг калбартыр талазы-биле черчерде партийжи-организастыг болгаш политиктиг ажылдың деңгеелининг бедээзинин түңнели-дир. Малды семиртн азыраар тускай черлерин аазаан хөй колхозтар болгаш совхозтар тургузуп аазаан, бөдүүн болгаш концентраттыг чемнерни хоолтулуг кылдыр белеткээш малга бээр, малды чыдыг суг-биле суггарар дээш ышкаш чүүлдерни ажыглап турар апарган. Ол бүгүнүң түңнелинде хөй немелде деңгеэ аллынып, сүт саалдазы арбыдаап турар. Мал ажылдакчыларының социалистиг чарыжынга Эрзин, Таңды, Тес-Хем районнарның ажыл-ишчилери эки түңнелдерни чедип ап турар.

Оон-биле кады, ол чедишкининерге сагыш оорургаар эргевис чок, эштер, үүгле дээрге бирги кварталда чамдык ажыл-агыйларда түңнелдер ындыг-ла эки эвес болуп турар. Чижээ, Бай-Тайга, Тожу районнарның болгаш Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйлары арткан чылга деңгеэрге сүт будүрерин кудулатканнар. Моңгун-Тайга районнуң колхозтарынга, Улуг-Хем, Бии-Хем районнарның ажыл-агыйларынга эзгин эрткен чылга

(Төнчүзү 2-ги арында).

Л. И. Брежневтин Н. Чаушеску-биле ужурашканы

ВАРШАВА. Дүүн маңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев РКП-ниң Чиңгине секретары эш Н. Чаушеску-биле ужурашкан.

Найыралдыг байдалга эрткен беседаның үезинде Совет Эвилели биле Румыниянын аразында ийи талалыг харылзаларның айтырыгларын база ол ышкаш ийи таланың сонуургап турары оон-даа өске айтырыгларны чугаазашкан.

(СЭТА).

ДЕЛЕГАЦИЯЛАРНЫҢ ВАРШАВАДА КЕЛГЕНИ

ВАРШАВА. (СЭТА). Варшава Керээзиниң киржикчилеря күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң ээлчеглиг чөвүлел хуралының ажылынга киржири-биле апрель 17-де Варшавада даравзында делегациялар чеде берген:

Болгария Улус Республикадан — БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң даргазы Т. Живков баштадыр. Делегацияның составында БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, БКП ТК-ның секретары К. Теллалов, БКП ТК-ның кежигүнү, БУР-нуң даштыкы харектер министри П. Младенов, БКП ТК-ның кежигүнү, БКП ТК-ның Бирги секретарының кабинединиң директору М. Балев кирип турар.

Венгрия Улус Республикадан — ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар баштадыр. Делегацияның составында ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Е. Фок, ВСАП ТК-ның кежигүнү, ВУР-нуң даштыкы харектер министри, Ф. Пуйя кирип турар.

Герман Демократтыг Республикадан — ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккер баштадыр. Делегацияның составында ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-нин Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы В. Штоф, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Х. Зиндерман, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГСЧП ТК-ның секретары Г. Аксен, ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГДР-нин даштыкы харектер министриниң үлээлгезин күүседири турар О. Фишер, ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГСЧП ТК-ның делегей харылзаларының килдизинин эргелекчизи М. Марковски кирип турар.

Румыниянын Социалистиг Республиказындан — РКП-ның Чиңгине секретары, РСР-ниң Президентизи Н. Чаушеску баштадыр. Делегацияның составында РКП ТК-ның күүскомунуң кежигүнү, РСР-ниң чазаанның Премьер-Министри М. Мэнеску, РКП ТК-ның секретары Ш. Андрей, РКП ТК-ның кежигүнү, РСР-нин даштыкы харектер министри Д. Маковеску кирип турар.

Чехословак Социалистиг Республикадан —ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Г. Гусак баштадыр. Делегацияның составында ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧССР-нин Федералдыг чазаанның Даргазы Л. Штроугал, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧКП ТК-ның секретары В. Биляк, ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-нин даштыкы харектер министри Б. Хнеупек, ЧКП ТК-ның делегей политиказының килдизинин эргелекчизи А. Вавруш кирип турар.

Делегацияларны ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек, ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Г. Яблоньский, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнери болгаш кежигүнүүне кандидаттар, ПКАП ТК-ның секретарылары, ПУР-нуң партия болгаш күрүнениң өске-даа ажылдакчылары үткүп алган.

• • •

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң катытышкан Чепсектиг Күштериниң кол командылакчызы, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчызы, Совет Эвилелиниң Маршалы И. И. Якубовский болгаш Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң катытышкан Чепсектиг Күштериниң штабының начальныги, армия генералы С. М. Штеменко олар Варшавада база чеде бергеннер.

Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының ажыттынганы

ВАРШАВА. (СЭТА). Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң ээлчеглиг чөвүлел хуралы апрель 17-де ында ажыттынган.

Чөвүлел хуралда дараазында делегациялар киржип турар: Болгария Улус Республикадан БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң даргазы Т. Живков баштадыр; Венгрия Улус Республикадан ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар баштадыр; Герман Демократтыг Республикадан ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккер баштадыр; Польша Улус Республикадан ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек баштадыр; Румыниянын Социалистиг Республиказындан РКП-ның Чиңгине секретары, РСР-нин Президентизи Н. Чаушеску баштадыр; Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев баштадыр; Чехословак Социалистиг Республикадан ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Г. Гусак баштадыр.

Чөвүлел хуралды ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек ажыткан.

• • •

Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының эртенги хуралы Варшавага дүүн болган. Болгария Улус Республиканың, Венгрия Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Польша Улус Республиканың, Румыниянын Социалистиг Республиказының, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың делегациялары «Европага айыыл чок чорук болгаш делегейге дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш демиселдиң амгы үе-чадазы» деп айтырыгны чугаалажырын уламчылаан.

ЧССР-нин делегациязының баштыны Чехословакиянын Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары эш Г. Гусак эртенги хуралга даргалаан.

(СЭТА).

ЛЕНИНЧИ ПАРТИЯНЫҢ ДАЙЫНЧЫ ДУЗАЛАКЧЫЗЫ

«Коммунист» журналга Ленин орденни тывыскан

СЭКП ТК-ның теоретиктиг болгаш политиктиг журналы—«Коммунистиң» бирги номериниң үнген хүнүндей бээр чартык чүс чыл болган. Ол журнал ниитилелди социалистиг эгелерге революстуг өзүбиле чаартып тургузарының төөгүлүг соруглаларын боттандырарынга ленинчи партияның шынчы дузалакчызы.

Ол алдарлыг хүн парлалганын бүгү ажылдакчыларынга байырлал кылдыр демдеглеттирген. Апрель 17-де Москвага Эвилелдер бажыңчыын Колонналыг залынга «Коммунистиң» бежен чылынга болгаш эң журналга Ленин орденин тывысканынга бараалгаткан байырлыг хурал болган. Журнал болза партияның идей-теоретиктиг амыдыралынга идепкейлиг киржилгезин дээш, марксизм-ленинизмниң, СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң иштики база даштыкы политиказын пропагандаларынга улуг ачы-хавыяазы дээш шаңналткан.

Байырлыг ёзулалга Москванын партия активи, революстуг шимчээшкинниң хоочуннары, журналистер, ном үнүрер черлерниң ажылдакчылары, журналдың авторлар активи болгаш комчукчулары, даштыкы чурттарның акыдүүмә коммунистиг болгаш ажылчын парлалгазының төлээлекчилери чыглып келген.

Президиумда СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары П. Н. Демичев, СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчилериниң бирги оралакчылары О. Б. Рахманин, Е. И. Кусков, Г. Л. Смирнов, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи П. Н. Федосеев, ВЦСПС-тиң секретары Л. А. Земляникова, төп солунналарның болгаш журналларның редакторлары, көскү эртеминнер, культураның ажылдакчылары, СЭКП ТК-ның харыысалгалыг ажылдакчылары, даштыкы аалчылар.

Хуралды СЭКП-ниң МХК секретары В. Н. Ягодкин ажыткан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозу составтыг Хүндүлүг президиумну улуг сорук киришкин-биле сонгаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары П. Н. Демичевке сөс берген.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даасканын ёзугаар журналдың редакция коллективинге, оон үндүрүлгезинге киржип турар бүгү-ле кижилерге, авторлар активинге болгаш комчукчуларга юбилей болгаш бедик шаңнал-биле холбаштыр ол изиг байырны чедирген.

Владимир Ильич Ленининиң диригүрган үезинде-ле РКП(б) ТК-ның шиитпирин ёзугаар тургустунган «Большевик», а оон соонда —«Коммунист» журнал партияның теоретиктиг болгаш политиктиг индиви болуу берген болгаш он-он чылдарның дургузунда коммунистиг тургузуушкуннуң, делегейниң революстуг чорудулгазының ойу келген айтырыгларын ажылдап кылырынга, марксизм-ленинизмниң, эртеминг коммунизмниң идеяларын пропагандалаарынга идепкейлиг киржип келген.

Бистиң партиявыска доктаамал онзагай шынар болза соңгал практиканы, иштики болгаш даштыкы чорудулгаларны, ниитилел болгаш бойдус эртемнериниң эң чаа чедишкиннерин түңнеп ниитүжидеринге үндезилээш, революстуг теорияны чогаадыкчы өзү-биле хөгжүдер дугайында сагыш салыышкын болур. Партияның ажыл-чорудулгазынга теория болгаш практика чаңгыс аай бооп каттышкан база чаңгыс соруланга — делегейни ажылчын ангының, бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга таарыштыр чорудукчу дайын шылгалдаларының болгаш бүдүрген үүлелериниң бир ынзы бижимел төөгүзү болур. «Коммунисте» үнген чүүлдер эртемге утпаланган буржуаз болгаш реформисчи идеологиябиле эптеш чок, кандыг-даа оппортунизмге, барыын болгаш «зоон» үзелдиг ревизионизмге удур демисел-биле сиңниккен, бооп турар. Амгы үеде империалистиг реакцияның эң-не дүмбей, каранғы күштери-биле сүлчээлежип каттышкан маонизмниң антиленинчи идеологиязын, улуг тиилелгелериниң

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРИҢ АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАЗЫНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арыда).

деңнээрге эвээшти будурген. Барыын-Хемчик, Өвүр болгаш Бай-Тайга районнарның колхозтары болгаш совхозтары ажок куду деңзиляг малды эътке дужааганнар. «Россия», «Совет Тыва», Жданов аттыг совхозтарда, «Х Улуг хурал» колхозта мал семиртилгезин онза багай организастаан, олар эът садарының планының чартыын-даа күүсетпээн. Чамдык районнар малдың баш санын өстүрериниң аланыг күүсетпейн, малдың өлүп хораарын болдуруп турар.

Партия комитеттериниң, совет болгаш көдээ ажыл-агыйның болгаш өске-даа органнарының, СЭКП хоорукомунун болгаш райкомнарының, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларының талазындан аңаа улуг харыысалгалыы-биле белеткеникпээ, дүк кыргылдазының талазы-биле алдынган хүлээлгелерни күүседиринче, дүк садарының беш чыл онаалдаларындан улуу-биле хожудан турар чорукту үзүтказырынче улганган хемчеглерни долузу-биле боттандырар херек.

Ам мал ажылының ажок харыысалгалыг үезин кел чыдар, ол болза малды тургузу азыраарының үезин төнүп турары, одарладырынче шилчидери-дир. Фермаларның ажылынче киҥээнгейни болгаш контрольду бичии-ле кошкадыр болза, ол чорук улуг чидиргге, хөй продукцияны чедир албазынга чедирип болур. Ону бис чаңгыс хүн-даа үттүп болбас ужурлуг бис. Хову ажылдарыңга чай чок турза-даа, бүтү фермаларга сүт саалдазының хүннүң бедик турарын чедип алыр, бо чылын төрүттүнген мал төлүнүң немелде деңзизининг бедик болуруп болгаш бүрүн камгалаттынган турарын хандырар херек.

Ам удавас кончуг чугула кампания — дүк кыргылдазы эгелээр. Моон ужурунда көдээ ажыл-агыйның болгаш өске-даа органнарның, СЭКП хоорукомунун болгаш райкомнарының, хооррайкүүскомнарның, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларының талазындан аңаа улуг харыысалгалыы-биле белеткеникпээ, дүк кыргылдазының талазы-биле алдынган хүлээлгелерни күүседиринче, дүк садарының беш чыл онаалдаларындан улуу-биле хожудан турар чорукту үзүтказырынче улганган хемчеглерни долузу-биле боттандырар херек.

Мал ажылының продукциязын будурериң көвүдедир талазы-биле соруулгаларны күүседир төлээде, малдың баш санының шилыпкын өстүрериниң, ооң чаш төлүн бүрүнү-биле алырынче, малдың олүп хораарын үзүткаарынче улуг киҥээнгейни салып, уксаажыдылга хержээ үндезини-биле экижидип, кадрларны шилип алырының болгаш оларны өөредириниң айтырыын локтаамал шын шиитпирлээр ужурлуг бис.

Эът бүдүрерин көвүдедириниң улуг курлавыры малды дужаарының деңзизин белиндеринде болуп турар. Мыйыстыг бода малды семиртириниң тускай шөлдерин тургузарының болгаш аныяк малды семирти азыраарының багай эвес дуржулгазы бисте бар. Чер болганга семиртилгениң ындыг аргаларынче шилчириери эргежок чугула. Хойларны массалыы-биле дужаай бээриниң үезинде чадаарда олардың чамдыызын-даа бол, семирти азыраарын ажыл-агый бүрүзүнге чорудар ужурлуг.

Элэзи каш областарның болгаш республикаларның практиказынның көргүзүп турарындак алырга, көдээ ажыл-агый будурулгезин интенсификастаарының кол угланылышкыны болза колхозтарны болгаш совхозтарны концентрастаарыга болгаш будурулге талазы-биле калбак кооперастаарыга үндезиляээш, ажыл-агыйлар аразының специализастаашкыының боттандырары болур.

— Ооң-биле кады эътким мал ажылының технологизазыг республиканың өске-даа бүтү колхозтарынга болгаш совхозтарынга ажылдап кылыр, эътким инектериниң ажаалдазын болгаш ажыглалың улам экижидер, семирти чемгереринің шөлчүгештерин туткулаар херек деп, эш Филиппов чугаалаан.

Бис эът талазы-биле курлавырывысты хаван ажылын өстүрүп тургаш, улуг хемчээлдии-биле көвүдедип болур бис. Хаван эълин будурери бистиң эът дужаар планывысты күүседиринге улуг идиг болур ийик, ынчангаш ол адырны республиканың бүтү колхозтарынга болгаш совхозтарынга хөгжүдер ужурлуг. Чамдык ажыл-агыйларда чыгы малды өстүрерин эвээжедип, ооң баш саныи кызырып турар чүүл бар. Партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары ол айтырыгже улуг киҥээнгейни салыр ужурлуг.

Мал ажылынга быжыг чемсуурну тургузарының айтырыы бисте амга чедир долу шиитпирлеттинмээн. Ылаңгыя сүткүр мал ажылынга суггаттыг, үр чыллыг культурлуг одар-белчирин тургузары, чайгаар үнген одарларны болгаш шынаалары экижидери, культураларны ажылдап кылыры, хөй чылдыг сигеннерин болгаш мал чеми культураларны элэк болгаш бобы культураларын холуштурган тарылгазын ажыглап тургаш, тарып өстүрерин калбартыры улуг ужур-дужалыг болур, ынчаар холумак кылдыр тарыыры мал чеминиң хоолузун экижидиргже дузалаар. Бо чылын сенаж салырын, малдың бөдүүн чемнерин пресстээрин, сиген далганын белеткээрин улам хөй хемчээлдии-биле организастаары эргежок чугула. Даг-тайгаларның одар-белчирин ажыглаар чорукту организастаар херек.

Эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедишкиннерин калбаа-биле нептередири, ону будурулгеге нептередири чугула ужур-дужалыг. Бистиң көдээ ажыл-агый дуржулга станциявыстың колхозтарга болгаш совхозтарда дуза көргүзери улам өзүп турары чугула болур. Мал ажылында хөй күш үнер ажылдарның механизастаашкыының деңнели республикада кончуг куду. Фермаларга механизацияның херекселдерин нептередириге улуг моондак болуп турар үүлдериҥ бирээзи болза хөй-хөй инженерлер болгаш мал ажылының тускай эртемниглериниң талазындан машиналарны болгаш механизмнерни ажыглаар талазы-биле амдаа чогуур чүткүдүү үндүрбейн турары болур, а «Сельхозтехника» будурулгелериниң удуртукчулары дериглеверни четчелеп, тургузар талазы-биле колхозтарга болгаш совхозтарга дузаны кошкак көргүзүп турар.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары капитал тудугга элээн хөй акша-хөреңгилиг болуп турар болгаш ону ажыктыы-биле шиитпээдип алырының айтырыы кол чүүл болуп турар. Соруулга болза тудвр ужурлуг шиитпирлиг объектилерни шынныы-биле тодаргайлааш, акша-хөреңгини оларга мөөңнээри болуп турар.

Бистиң мурнувуста тургустунган соруулгаларны чедишкинниг шиитпирлээри организастыг ажылдарны болбаазыраңгайжы д а р ы л д а н, ажыл-агый ажыл-чорудулгазынга партийжи удуртуганы экижидериниден хамаажыр. Мында чугаа болза онаалдаларны болгаш хүлээлгелерни күүседиринге харыысалганы болгаш сагылга-чурумну улуу-биле бедидериниҥ дугайында чоруп турар-дыр.

Республиканың көдээ ажыл-ишчилериниң тодарадыкчы чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш бүгү-ле үүлдерин кылып турарын база партия организациялары масса ортузунга политмассалыг, организакчы ажылды күштелдиргенин СЭКП-ниҥ Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары Д. С. Данзын-оол чугаалаан. Районнуң ажыл-ишчилери бирги кварталда мал ажылының продуктуларын күүсединге садарының планнарын ажыр күүсеткен. Ылаңгыя «Кара-Хөл», «Мурнакчы» колхозтар эки түңнелдиг болган. Ынчалзажок районнуң көдээ ажыл-агыйында четпестер база бар. Колхозтар, совхозтар эрткен чылын күрүнеге 36 тонна дүктү чедир бербээн. Мал бажының өзүлдези ооҥум. Моон кол чылдагааны болза, ажыл-агыйлар мал чеминиң быжыг баазазын тургузун албайн турарында. Сүттаттыг мал чеми үнүштер тарып болур черлер 3000 гектар хире. Ол черлерге культуртехниктиг ажылдар чорударын Мелиорация болгаш сут ажыл-агый министерствозу 1968 чылдан бөөр аазап келген. Ынчалзажок бөгүнге чедир кандыг-даа түңнел чок арткан.

Алма-Атага болган байырлыг хуралга бодунуң чугаазынга эш Л. И. Брежневтиң чугаалааны болза: «Харыысалганы бедидери, инициативаны, ажыл-керекчи чорукту, социалистиг тывынгыр будуштуг хөгжүдери, медереллиг сагылга-чурумну болгаш четпесстерге эптежип болбас чорукту кижизидери — ажылдың партийжи стилиниң бо демдектери шиитпирлиг ужур-дужалыг болуп турар».

Ооң-биле холбаштыр партия хоорукомунун болгаш райкомнарының, республиканың көдээ ажыл-агый органнарының талазындан колхоз болгаш совхоз бүргүзүнүң, бригада болгаш ферма бүргүзүнүң хожудан турарының чылдагазынарын киҥээнгейлии-биле сайгарып көрүп, коммунистерни таарыштыр тургузар талазы-биле партия организацияларынга дузаны көргүзери эргежок чугула. Хожудан турар участокторлуң эң-не дуржулгалыг болгаш белеткелдиг кадрлар-биле быжыглаар, күрүне планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге партияның эге организацияларының организакчы ролюн бедидер болза чогуур. Социалистиг чарыштыг делегеңгейн-биле калбартыры, ооң хөйге көскү нептерекгей болуруп, түңнелдерин деңнештирерин, түңнелди доктаамал үндүрүп турарын хандырары эргежок чугула.

— Партияның аграр политиказының амгы үе-чадаа ылгалдыг демдээ болза будурулгезиҥ хөгжүдериниҥ айтырыглары комплекстии-биле көөрүп ооң хандырып турары, үзүктелишкиннер, хожудаашкынар чокка бурунгаарлаар арганы берип турары болур— деп, аш Филиппов түңнелиннде чугаалаан. Партияның ажылдап кылганы үтланышкынны моон соңгаар-даа чайгылыш чокка боттандырары, көдээ ажыл-агыйны көдүреринге күүрениҥ берип турары хөй акша-хөреңгини шын үтланышкынныг ажыглаары чугула.

Алма-Атага эш Л. И. Брежневтиң чугаазының түңнелдерин болгаш ында кирген үүлдерни партия, профэвиялга болгаш комсомол организациияларының организастыг болгаш агитас-пропаганда ажылының үндезини болдурар ужурлуг, ол болза көдээ ажыл-агый будурулгезин, экономиканың, эртемниг болгаш культураның бүгү адырларын улам ыңай көдүреринче, беш чылдың онаалдаларын чедишкиннии-биле күүседиринче угланган.

• • •

Республиканың партия-ажыл-агый активиниң хуралынга эш В. Н. Филипповтуң илеткели төнген сөөлүнде саналал-онаалдар эгелээн. Санал бергеннер Алма-Атага болган байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиҥгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган үүлдерни болгаш түңнелдерни бүгү коммунистер болгаш ажылчы чоннар бүрүн үүлдүгзүнүп, ону ажыл-керектиҥ дайынчы программазы кылдыр күүседиринге долу шиитпирлиин илергейлеп турарын сеткил ханыышкыны-биле айытканнар. СЭКП Бии-Хем райкомунуң бирги секретары **В. М. Евтешии** бир дугаарында сөс алгаш, эш Л. И. Брежневтиң чугаазын райониҥ бүгү партия организациялары организакчы болгаш политиктиг ажыл-чорудулгазының үндезинии, ооң дайынчы программазы кылдыр хүлээп алганын демдеглээн. Бии-Хеминҥ ажыл-агыйларында байдалды ол чугаага дүүштүр ханы анализтеп көргеш.

Ораториҥ чугаалааны-биле алырга, район чер ажылының үүш-дүжүткүрүн / бедидип тургаш, чыл бүрүде-ле 40 муң тонна тараны будурүп, ооң 15 муң тоннаны күрүнеге садар аргалыг. Бо чылдың часкы тарылгазынга районнуң ажыл-агыйлары багай эвес белеткеникеп. Ынчалзажок чер ажылының культуразын бедидер, ооң үүш-дүжүткүрүн элбекшидер талазы-биле амдаа улуг соруулгалар туруп турар. Ылаңгыя көдээ ажыл-агыйны специализастаар болгаш концентрастаар талазы-биле чамдык, совхозтарга чорудар ажылдар ам-даа нарын. Биске бо талазы-биле партия обкому, Тыва АССР-ниҥ Министрлер Чөвүлели дузаны моон соңгаар-даа көргүзер боор деп идеген турар бис. Ылаңгыя бөк хеминиҥ эриктеринде малгаштыг шыналарны кургадыр талазы-биле ажок улуг ажылдар чоруттунар. Ону кургаткан сөөлүнде тараа болгаш мал чемнерин эвээш эвести немей будурүп болур. Бо талазы-биле республиканың Мелиорация болгаш сут ажыл-агый министерствозу биске улуг дузаны көргүзери чугула деп, эш Евтешии чугаалаан, бо актив хуралынга тургустунуп турар айтырыгның талазы-биле шиитпириҥ күүседир дээш бин-хемчилер улам шудургу ажылдаар деп быжыг бүзүрелиин илереткеи.

Индирде «Алдан-Маадыр» совхозтуң директору **Х. А. Монгуш**. Совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылдың бирги кварталында шудургу ажылдааш, эът болгаш сүт садар планын ажыр күүсеткенин, мал бажы өзүп турарын чамдык чижектер-биле көргускен. Совхоз йиитизи-биле төрүүр чүс хойга онаштыр 90 хураганны, Шекпээриҥ хойжу бригадазы 101 хураганны камгалап алган, 16 хойжу төрүүр чүс хойдан 100-тен өрү хураганны алган.

Эш Монгуш мал ажылын хөгжүдериҥе чер ажылының үүш-дүжүткүрүн бедидериниҥ, малга четчир санныг чемни белеткээриниҥ чугулазының онзалап доктаайган. Сүт-Хөлдүң байдалы-биле алырга, бо айтырыгларны шиитпирлээриҥе суггарылга онза чугула боол турар. Ынчангаш мурнунда хагдынган бугаларны септеп тургаш, чүс-чүс гектар черни суггарып ажыглаарынче совхозтуң директкизязы, партком болгаш өске-даа хөй-нинти организациялары амгы үеде улуг киҥээнгейни салып турар. Бо айтырыгга холбаштыр ылаңгыя Ак-Даш артында буганы тудуп кылырыга болгаш өске-даа айтырыгларга республиканың Мелиорация болгаш сут ажыл-агый министерствозу багай дузалап турарын ол шүгүмүүлээн. «Сельхозтехника» организациязында чамдык кезектери чок техниканы ажыл-агыйларже чорудуптар шын эвес практика барын ол демдеглээн. Эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айытканы үүлдериҥ күүсединге дээш совхозтуң ажыл-ишчилери бүгү үүлдериҥ кылыр дээрзин ол түңнелинде чугаалаан.

Алма-Атага болган байырлыг хуралга эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга дүүштүр республиканың совхозтарынга чорудар ажылдарның программазы ажок улуг дээрзин совхозтарның бүдүрүлге каттыжыышкынының начальниги **И. П. Лавриненко** чугаалаан. Ынчангаш айыттынган хемчеглерни боттандырары-биле ажыл-агыйлар немелде курдавырларны дилеп тып турар болгаш гектар чер бүргүзүнүң дүжүткүрүн бедидер талазы-биле ажылдарны чорудуп турар. Ылаңгыя совхозтарда ниитизи-биле 47 муң га суггаттыг чер бар. Ынчалзажок ону четпес ажыглап турар. Бир эвес суггатчыларның звеноларын тургузуп, оларны ажылдың мергежилиҥе өөредип, социалистиг чарышты калбартыр, техниканы чөп ажыглаар болза, гектар чер бүргүзүнден 18 центнер тараанны ап болур. Ынчангаш бо айтырыгже ол улуг киҥээнгейни салган. Оон ыңай эш Лавриненко совхозтар аразында специализациияны тургузар талазы-биле улуг ажылдарны чорударының болгаш ылаңгыя «Бурунгаар», «Күш-ажылдың хостуу» ышкаш совхозтарга мал семиртир улуг комплекстериҥ тудугларын кылырының чугулазын айыткан.

Өвүр райкүүскомунуң көдээ ажыл-агый эргелелиниҥ начальниги **Т. Ш. Монгуш** санал бергеш, тоску беш чылдың шиитпирлиг дөртку чылының бирги кварталын сайзырадгайжыткаанының түңнелинде үүрмектеп саарар бараан саарылгазы өскен. Отчёттуг үеде планнан ажыр 5,5 миллион рубльдиҥ бараанын сатканын. Тожу райпозундан, Тере-Хөл сельпозундан оске бүтү коллективтер бараан саарылгазының планын хереглекчилериниҥ бүтү ниитиледдерин күүсеткеннер. Маңаа Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Тес-Хем, Эрзин, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем райпоиларын. Кызыл сельпозу болгаш өске-даа организациялар төлептиг үлүүн киирген.

Ынчалза-даа барааннарны ыракку районнарже чагыгда кииргенин ёзутаар өй-шаанда чорутпас, бараан фондуларын чорударының чүрүмүн хажыдар чоруктар бар. Оон үламындан барааннар үр үеде баазаларга, складтарга чыдып, пынары кудулаар. Эрткен чылын беш түс ажыг садыг будурулгезиниҥ 40 хуулу 2200 муң рубльдиҥ бараанын чедир саарбаан. А садыын алыкчылар барааннарны боттары шилип алгаш, өртээн кассага төлеп бээр аргаже шилчээн магазиннер респотребсоюз системазында 19-ла ууу.

Мындыг байдалдарның чылдагааны чогум чүдел?

Бо дугайын кооператорлар съездизинге илеткелчилер болгаш садыг органнызациязының социалистиг чарыжынга ийиги, үшкү, дөртку кварталдарда тиилекчи болган Каа-Хем райпозуның баштаар черииҥ даргазы **А. Г. Перестороиин** съездиге бир дугаарында санал бергеш:

— Амгы үеде кадрлар айтырыы бисте долузу-биле шиитпирлеттинген — дээш, оон ыңай чугаалаан:—Улуг-Хемниҥ сууи кежери берге үелерде барааннар үзүктели бээр үелер тургулаар. Бисте бир четпес чүве — автомашиналарның чедишпээи. Ам олар шупту эргижирээп, элээп болгаш септелге баазазы бисте чок. Ол ышкаш столоваялар эргижирээп. Сарыг-Септе топчуттуунген садыг черииҥ тудуун дүргедедири эң-не чугула болуп турар. Бо айтырыга дуза чедирерин ол саналының түңнелиниде дилээн.

Четчир санныг бараанналының магазиннерге бо-ла үзүктели боорининҥ дугайын съездиге санал бергеи эштер Чөөн-Хемчик райпозуның баштаар черииҥ даргазы **Д. Н. Сат**, Бай-Тайганың Бай-Тал суулда магазин өргелекчизи **С. С. Монгуш**, Чөөш-Хемчиктиҥ Алдан-Маадыр көдээ Советиниҥ күүскомунуң даргазы **А. Ш. Ооржак** олар болгаш өске-даа эштер чоптуу-биле шүгүмчүлээннер.

Эрзин райпозу бараан саарылгазының планнарын күүседир дээш эрткен чылын болгаш бо чылдың баштайгы кварталында чедишкиннииг ажылдааның ол районнуң «Коммунизмче оруу» колхозтан келген хуучулар төлээлекчизи **С. С. Мижит** дыңнаткаш. малчыннарның садыг хандырылгазында чамдык четпестерге доктааган. Малчыннарның көжерде ап чоруурунга эптиг стол, сандай, майгын болгаш өске-даа чүүл хереглеп бараанналының районга келбейн турарын ол чугаалаан. Ол ышкаш хевистер, шала чадыглары, сут кудар бидоннар чижектиг чүүлдерни малчыннарга дорт чедирип садыглап турарын ол күүсеэн.

— Районнуң магазиннеринге, автолавкаларга шаажан аяктар чижектиг бараанналының үзүк чокка садыглаары чугула. Ынчангаш малчыннарның бо чугула хереглелин киҥээнгейге алыр — деп, эш Мижит чугаалаан, СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин боттандырары-биле аныяк малчыннарның культурлуг амыдырал-чуртталгазынга таарымчалыг байдалдарны тургузарының чугулазынга доктааган.

Тэл суурда магазин өргелекчизи С. С. Монгуш, Чөөш-Хемчиктиҥ Алдан-Маадыр көдээ Советиниҥ күүскомунуң даргазы А. Ш. Ооржак олар болгаш өске-даа эштер чоптуу-биле шүгүмчүлээннер.

Эрзин райпозу бараан саарылгазының планнарын күүседир дээш эрткен чылын болгаш бо чылдың баштайгы кварталында чедишкиннииг ажылдааның ол районнуң «Коммунизмче оруу» колхозтан келген хуучулар төлээлекчизи **С. С. Мижит** дыңнаткаш. малчыннарның садыг хандырылгазында чамдык четпестерге доктааган. Малчыннарның көжерде ап чоруурунга эптиг стол, сандай, майгын болгаш өске-даа чүүл хереглеп бараанналының районга келбейн турарын ол чугаалаан. Ол ышкаш хевистер, шала чадыглары, сут кудар бидоннар чижектиг чүүлдерни малчыннарга дорт чедирип садыглап турарын ол күүсеэн.

— Районнуң магазиннеринге, автолавкаларга шаажан аяктар чижектиг бараанналының үзүк чокка садыглаары чугула. Ынчангаш малчыннарның бо чугула хереглелин киҥээнгейге алыр — деп, эш Мижит чугаалаан, СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин боттандырары-биле аныяк малчыннарның культурлуг амыдырал-чуртталгазынга таарымчалыг байдалдарны тургузарының чугулазынга доктааган.

Кооператорлар съездизиниҥ киржикчилери кооперативтиҥ өнчү-хөреңгизин камгалаар талазы-биле ажылдар дугайында шыңгыы чугаа кылганнар. Тес-Хем, Өвүр, Барыын-Хемчик райпоиларында, Чыраа-Бажының, Сүт-Хөлдүң, «Тиилелгениҥ» ажылчын кооперацияларында болгаш өске-даа чамдык коллективтерде самчыгдал-дүдагдалдар үүнү эвээш эвес. Моон бир чылдагааны — кадрларны шилип, таарыштыр тургузар, кижизидер талазы-биле прикциптиг четче сагывайн турарында. Арагалаар, ажылга ыяырынмас, мурнунда самчыгдал-дүдагдал кылып чораан кижилерни ажылга хүлээп алыр, саваашкыннарны, хынаалдаларны өй-шаанда, пынарлыг чорутпас фактылар тургулаан. Истеиге, суд органнарының бо талазы-биле ажылынга хамаарыштыр шыңгыы шүгүмчүлелдер съездиге база болгулаан. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик районнуң истеиге, суд органнарының оор-самчыгдал херектерин истеп. хынаарда. сайгарарда ёзу барымдаалаар чоруктар бар. Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик районнарда оор кылган хөй таварылгалар четче илереттинмейн турар. ынчангаш бурууулугларга чогуур харыысалга хүлээтпейн баар. Моон чогуур түүнел үндүрер үе келген.

СЭКП Тыва обкомунуң секретары В. И. Попов кооператорлар съездизинге делегеңгей чүве чугаалаан, кыдынган чамдык ажылды аналиэтеп, ажылда четпестерни, ажыглаттынмайн турар курлавырларны сайгарып чугаалаан. Бир кижиге онаштыр бараанналының садары отчёттуг үеде элээн өскенин, республиканың көдээ чонунуң садыг хандырылгазын экижидер, садыгның культураазын бедидер талазы-биле элээн хемчеглер алдынганын ол демдеглээн.

Ынчалза-даа чамдык садыг коллективтериниҥ планныг онаалдаларны күүсетпейн турары болза партия райкомнарының, райкүүскомнарының, респотребсоюзтуң болгаш райполарның баштаар черлериниҥ талазындан олариың ажылынче ханыдан кирбейн турарындан болуп турарын оратор чугаалаан. Садыгның болгаш ажыл-агыйның хөй айтырыгларын чедишкиннииг ниитиледдерин транспорттан база кол хамааржыр. Ынчангаш съездиге хуучулар төлээлекчилериниҥ ол талазы-биле кылган чоптуг саналдарын киҥээнгейлиг өөренип көрүп, дузаларны чугула болуп турар.

Эш Попов бодуңуң чугаазының түңнелинде дешпилеглиг арга-метод-биле ажылдаарынче шилчээн чамдык магазиннерде четпестерни чайладырынче, садыг будурулгелеринде складтарда холбиле кылыр ажылдың байдалынче, техниктиг дешпилегиниҥ айтырыгларынче киҥээнгейни утландырган. Кооператорларның күш-ажылын чоҥа көргүзүп, демдеглээр талазы-биле ажыл четпес чоруттунуп турар. Дыка хөй магазиннерде көскү агитацияны көрүштүг тургуспаазы — ол ажылдың четпес талазының хереглиг-дир.

Тываның кооператорларының VII съездизи респотребсоюзтуң удуртур органнарын сонгаан.

Тыва респотребсоюзтуң баштаар черииҥ даргазынга **Ю. С. Катковту** сонгаан.

Съезд ревизия комиссиязының даргазын болгаш кежигүннерин, респотребсоюзтуң чөвүлелиниҥ кежигүннерин база кежигүннериҥе кандидаттарны сонгаан.

РСФСР-ниҥ хереглекчилер кооперациязының VI съездизиниҥ делегаттарынга Тес-Хем райпозунуң баштаар черииҥ даргазы **Т. Ө. Баданоол**, респотребсоюзтуң баштаар черииҥ даргазы **Ю. С. Катков** Бай-Тайганың Бай-Тал магазинииҥ эргелекчизи **С. С. Монгуш** оларны сонгаан.

ССРЭ-ниҥ кооператорларының IX съездизиниҥ баар делегаттарга **Ю. С. Катковту**, Чөөн-Хемчик райпозунуң баштаар черииҥ даргазы **Д. Н. Сатты** сонгаан.

Кооператордар съездизиниҥ ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Г. Ч. Шириин**, роспотребсоюзтуң төлээзи **В. Т. Климашов**, Хакас облпотребсоюзтуң баштаар черииҥ даргазының оралакчызы **Е. К. Дворядкин** олар база киришкеннер.

В. МААДЫР,
«Шыныҥ» корр.

ЧУРУКТА: республиканың партия-ажыл-агый активиниҥ хуралынын үезинде.
В. САВИНЫХТЫҢ фотозу.

САДЫГНЫ ХӨГЖҮДЕР, ООҢ КУЛЬТУРАЗЫН БЕДИДЕР

(Тыва респотребсоюзтуң хуучулар төлээлекчилериниҥ VII съездизинден)

Тыванын кооператорларының апрель 16-да Кызылга болуп эрткен съездизинге респотребсоюзтуң баштаар черииҥ 1970—1973 чылда ажылының болгаш СЭКП-ниҥ XXIV съездизиниҥ шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш хереглекчилер кооперациязының сорулгаларының дугайында отчёт илеткелди респотребсоюзтуң баштаар черииҥ даргазы **Ю. С. Катков** кылган.

Съездиге ревизия комиссиязының ажылының дугайын ооң даргазы А. М. Жаров, респотребсоюзтуң 1974 чылдың январь 1-де балансызын бадылаар болгаш 1973 чылда киирген орулганы хуваарының дугайында кол бухгалтер А. С. Сидоркин илеткел кылган.

Хереглекчилер кооперациязының хөй талалыг ажылының бир чүтүлүл адыры — чоннуң садыг хандырылгазының талазы-биле отчёттуг үеде кылдыгаан ажылды съездиге бүгү талалыг анадиэтеэн.

Садыгның материал-техниктиг баазазы элээн быжыккан. Отчёттуг үеде 29 магазинии, элээн каш столоваялары, хлеб быжырар черлерни, складтарны ажыглалта киирген. Садыгның 62 будурулгезиниҥ кварталының күсели-биле садыг шөлү немешкен. Сезен ажыг садыг будурулгезиниҥе технологтуг чаа дериглерни тургускан. Кадрларны ажылдаарынга, чонунуң культуралыг хандырылгазын экижидериниҥе ол чогуур салдарны чедиргеи. Садыгның болгаш ниитиниҥ чемненилгезиниҥ будурүргелериниҥ санының өскенин ажылдың дептилгелиг арга-методун нептередириҥе идиган берген.

Садыг алыкчылар барааннарны боттары шилип алгаш, өртээн кассага төлеп бээр аргаже 54 магазинии шилчиткен. Үзаткан ажыл хүнүт болгаш неделяда үзүктел чокка ажылдаар магазиннериниҥ саны өскен. Садыгның чонга таарымчалыг хевирлериниҥ бирээзи — бараанналарны кредитке садары нептерээн. Хереглекчилериҥ дөрт ниитиледдеринде садыг алыкчыларга пөстү быжыг бээриниҥ столдары бар.

Барыын-Хемчик, Таңды, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик райполары, Кызыл сельпозу ажылга денишпелиг арганы нептереткеш, чонунуң садыг хандырылгазының культураазын элээн бедиткен. Бараанналарны садыын алыкчылар боттары шилип алгаш, өртээн кассага төлээр аргаже шилчээн магазиннер бо райполарда ниитиҥ бараазы саарылгазының 30-40 хуузу четкен.

Чаа тудугларның немешкени-биле ниитиниҥ чемненилгезиниҥ будурүргелериниҥ саны өскен. Сөөлгү үеде оларга элээн хөй соодукчуларны болгаш технологтуг дериглерни тургускан. Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик райполарының ниитиниҥ чемненилге черлериҥ бот-оруулга-чарылтаже шилчиткен. Бо чорук ол коллективтериниҥ ажылдакчыларының харыысалгазын бедидип, бодуңуң продукциязын будурүп үндүрериниҥ хемчээлин болгаш шыпарын бедиткен, саарылга болгаш будурүлге чарыгдалы кудулаан.

Социалистиг чарышты калбартып, квартал санында түңнеп, садыг хандырылгазын сайзыраңгайжыткаанының түңнелинде үүрмектеп саарар бараан саарылгазы өскен. Отчёттуг үеде планнан ажыр 5,5 миллион рубльдиҥ бараанын сатканын. Тожу райпозундан, Тере-Хөл сельпозундан оске бүтү коллективтер бараан саарылгазының планын хереглекчилериниҥ бүтү ниитиледдерин күүсеткеннер. Маңаа Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Тес-Хем, Эрзин, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем райполары. Кызыл сельпозу болгаш өске-даа организациялар төлептиг үлүүн киирген.

Ынчалза-даа бараанналарны ыракку районнарже чагыгда кииргенин ёзутаар өй-шаанда чорутпас, бараан фондуларын чорударының чүрүмүн хажыдар чоруктар бар. Оон үламындан барааннар үр үеде баазаларга, складтарга чыдып, пынары кудулаар. Эрткен чылын беш түс ажыг садыг будурулгезиниҥ 40 хуулу 2200 муң рубльдиҥ бараанын чедир саарбаан. А садыын алыкчылар барааннарны боттары шилип алгаш, өртээн кассага төлеп бээр аргаже шилчээн магазиннер респотребсоюз системазында 19-ла ууу.

Мындыг байдалдарның чылдагааны чогум чүдел?

Бо дугайын кооператорлар съездизинге илеткелчилер болгаш садыг органнызациязының социалистиг чарыжынга ийиги, үшкү, дөртку кварталдарда тиилекчи болган Каа-Хем райпозуның баштаар черииҥ даргазы **А. Г. Перестороиин** съездиге бир дугаарында санал бергеш:

— Амгы үеде кадрлар айтырыы бисте долузу-биле шиитпирлеттинген — дээш, оон ыңай чугаалаан:—Улуг-Хемниҥ сууи кежери берге үелерде барааннар үзүктели бээр үелер тургулаар. Бисте бир четпес чүве — автомашиналарның чедишпээи. Ам олар шупту эргижирээп, элээп болгаш септелге баазазы бисте чок. Ол ышкаш столоваялар эргижирээп. Сарыг-Септе топчуттуунген садыг черииҥ тудуун дүргедедири эң-не чугула болуп турар. Бо айтырыга дуза чедирерин ол саналының түңнелиниде дилээн.

Четчир санныг бараанналының магазиннерге бо-ла үзүктели боорининҥ дугайын съездиге санал бергеи эштер Чөөн-Хемчик райпозуның баштаар черииҥ даргазы **Д. Н. Сат**, Бай-Тайганың Бай-Тал суулда магазин өргелекчизи **С. С. Монгуш**, Чөөш-Хемчиктиҥ Алдан-Маадыр көдээ Советиниҥ күүскомунуң даргазы **А. Ш. Ооржак** олар болгаш өске-даа эштер чоптуу-биле шүгүмчүлээннер.

Эрзин райпозу бараан саарылгазының планнарын күүседир дээш эрткен чылын болгаш бо чылдың баштайгы кварталында чедишкиннииг ажылдааның ол районнуң «Коммунизмче оруу» колхозтан келген хуучулар төлээлекчизи **С. С. Мижит** дыңнаткаш. малчыннарның садыг хандырылгазында чамдык четпестерге доктааган. Малчыннарның көжерде ап чоруурунга эптиг стол, сандай, майгын болгаш өске-даа чүүл хереглеп бараанналының районга келбейн турарын ол чугаалаан. Ол ышкаш хевистер, шала чадыглары, сут кудар бидоннар чижектиг чүүлдерни малчыннарга дорт чедирип садыглап турарын ол күүсеэн.

— Районнуң магазиннеринге, автолавкаларга шаажан аяктар чижектиг бараанналының үзүк чокка садыглаары чугула. Ынчангаш малчыннарның бо чугула хереглелин киҥээнгейге алыр — деп, эш Мижит чугаалаан, СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин боттандырары-биле аныяк малчыннарның культурлуг амыдырал-чуртталгазынга таарымчалыг байдалдарны тургузарының чугулазынга доктааган.

Кооператорлар съездизиниҥ киржикчилери кооперативтиҥ өнчү-хөреңгизин камгалаар талазы-биле ажылдар дугайында шыңгыы чугаа кылганнар. Тес-Хем, Өвүр, Барыын-Хемчик, Чыраа-Бажының, Сүт-Хөлдүң, «Тиилелгениҥ» ажылчын кооперацияларында болгаш өске-даа чамдык коллективтерде самчыгдал-дүдагдалдар үүнү эвээш эвес. Моон бир чылдагааны — кадрларны шилип, таарыштыр тургузар, кижизидер талазы-биле прикциптиг четче сагывайн турарында. Арагалаар, ажылга ыяырынмас, мурнунда самчыгдал-дүдагдал кылып чораан кижилерни ажылга хүлээп алыр, саваашкыннарны, хынаалдаларны өй-шаанда, пынарлыг чорутпас фактылар тургулаан. Истеиге, суд органнарының бо талазы-биле ажылынга хамаарыштыр шыңгыы шүгүмчүлелдер съездиге база болгулаан. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик районнуң истеиге, суд органнарының оор-самчыгдал херектерин истеп. хынаарда. сайгарарда өзу барымдаалаар чоруктар бар. Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Чөөн-Хемчик районнарда оор кылган хөй таварылгалар четче илереттинмейн турар. ынчангаш бурууулугларга чогуур харыысалга хүлээтпейн баар. Моон чогуур түүнел үндүрер үе келген.

СЭКП Тыва обкомунуң секретары В. И. Попов кооператорлар съездизинге делегеңгей чүве чугаалаан, кыдынган чамдык ажылды аналиэтеп, ажылда четпестерни, ажыглаттынмайн турар курлавырларны сайгарып чугаалаан. Бир кижиге онаштыр бараанналының садары отчёттуг үеде элээн өскенин, республиканың көдээ чонунуң садыг хандырылгазын экижидер, садыгның культураазын бедидер талазы-биле элээн хемчеглер алдынганын ол демдеглээн.

Ынчалза-даа чамдык садыг коллективтериниҥ планныг онаалдаларны күүсетпейн турары болза партия райкомнарының, райкүүскомнарының, респотребсоюзтуң болгаш райполарның баштаар черлериниҥ талазындан олариың ажылынче ханыдан кирбейн турарындан болуп турарын оратор чугаалаан. Садыгның болгаш ажыл-агыйның хөй айтырыгларын чедишкиннииг ниитиниҥ транспорттан база кол хамааржыр. Ынчанга

ЛЕНИНЧИ ПАРТИЯНЫҢ ДАЙЫНЧЫ ДУЗАЛАКЧЫЗЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

«Коммунистиң» ат-алдарын ооң авторларының хөй-хөй салгалдары тургузуп келген, оларның аразында партияның, күрүнеңиң болгаш хөй-нинтиниң көскү ажылдакчылары, ооң иштинде даштыкы ажылдакчылар, артемденнер болгаш публицистер, культураның мастерлери, бүдүрүлгениң мурнакчылары болгаш чаартыкчылары кезээде чоруп турган. Ооң арынналарынга чаа делегейниң тургузукчуларының сагыгыр-тывыгыр болалы, чогаадыкчы дилээшкини, большевикчи чүткүлү болгаш идейлиг чоруу парлаттынын үнүп тургулаан.

«Коммунистиң» 50 чылын кайгамчыктыг болуушкуннар-биле байлак үеле демдеглеп турар-дыр бис деп, П. Н. Демичев чугаалаан. Сөөлгү чылдарда партия болза, ленинчи чаңчылдарны барымдаалавышаан, марксисчи-ленинчи эртемнин хөгжүдер талазы-биле улуг, онза чүгула ажылды чоруткан. СЭКП-ниң съездилеринге, ооң Төп Комитединиң Пленумнарынга, партияның ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң илеткелдеринге болгаш чугааларынга хөй-хөй ап чүгула теоретиктиг болгаш политиктиг айтырыглар ажылдап кылдынган. Чүрттүң коммунизмче шимчээшкинниниң амгы үе-чадада онзагай чүүлдери бүгү талаалыг көрдүнген болгаш үндезилеттинген, ооң материал-техниктиг баазазын тургузарының оруктары тодараттынган, совет нииттилелдиң социал тургузуунда депшилелиг буруңгаар шимчээшкиннер илереттинген. Партияның документилеринде делегейниң социалистиг системазының хөгжүлдезининг өйү келген айтырыглары тургустунган, бистиң хүннеривисте делегейниң революстуг чорудулгазының аңгы демиселининң делгеренгей тодарадылгазы бердингген. Партияның теоретиктиг үгаанбодалының чүүлү болбайн баргы дег чаңгыс-даа чүгула айтырыг бо үеде чок боотурар деп, бүзүрелдии-биле чугаалап болур.

Партияның XXIV съездизи бистиң амыдыралывыска канчаар-даа аажок улуг идейлиг байлакшыдыганы киирген. Эртемниг коммунизмниң чүгула айтырыглары: эртем-техниктиг революцияның чедиишкиннерин ажыл-агыйның социалистиг системазының арттых күштери-биле ханы холбап каттыштырарының дугайын; чонның чаагай чоруу-биле холбашкан хөй талалыг айтырыгларны шиитпирлээринче экономиканы үндезинин-биле угландырарының дугайы; улус ажыл-агый болгаш социал планнаашкынны, нииттилел бүдүрүлгезин эргелеп-башкарарын сайзыраңгайжыдарының оруктарының дугайы; кижилерниң төөгүлүг чаа нииттилежилгезиниң мооң ыңайгы хөгжүлдезининг дугайы съездиниң документилеринде хынзы-биле ажылдап кылдынган.

Бо дээрге XXIV съездиниң болгаш партияның ооң соондагы документилеринге үндезилеттинген коммунизм тургузуушкунуның практиказының болгаш теориязының үндезин айтырыгларының кезии-дир. Олар бистиң хөгжүлдевистиң шапкын бурунгаарлаашкыны, амгы үеде чүрттүң мурнунда туруп турар сорулгаларның нарыныңы болгаш улуг харыысалгалыының дугайын көргүзүп турар. Ол сорулгалар нарын бергезинин болгаш хемчээлиниң талазы-биле Коммунистиг партияның, бүгү совет улустуң мооң мурнунда шиитпирлеп келген айтырыгларындан дудак чок. Хөгжүлдевис бурунгаарлаан тудум бистиң теоретиктиг кадрларывыстың, ооң иштинде «Коммунист» журналдың коллективиниң мурнунга чаа айтырыгларның тургустунуп кээри чайлаш чок.

П. Н. Демичев ооң ынай «Коммунист» журналдың коллективиниң мурнунда туруп турар сорулгаларга доктаагаан. Тоску беш чылдың планын күүседиринге тодарадыкчы рольду ойнаар 1974 чылдың планның онаалдаларын ажыр күүседир дээш совет кижилериң хайныышкынныг ажылдап турары амгы үеде бистиң бүгү ажылывысты партия Төп Комитединиң декабрь (1973 чыл) Пленумунуң айтымышкыннарынга дүүштүр тургузары кончут чугула. Пленумның кылган шиитпирлери, хүлээп алган шиитпирлеря болгаш эш Л. И. Брежневтиң аңаа база Алма-Атага чугаалаан чугаалары бистиң нииттилелливистиң хөгжүлдезин дүргедиринге киччээңгейин күштелдирген болгаш ёзулуг большевикчи негелделиг, четпестерге эптеш чок болур чоруукче бисти мобилизастап турар.

Ажыл-агыйның удуртулгазын эртемге үндезилеп моон ыңай улам экижидеря теоретиктиг болгаш практиктиг чугула айтырыгларның бирээзин болур.

Партияның ёзулуг стилин бадыткаар, ажыл-агый чорудуушкуннарын партийжи ёзу-биле көөр дээш, аңаа чөрүшкек болуп турар бүгү-ле чүүлдерни: бюрократизмни, ведомство болгаш чер-чер аайы-биле кызыы эрге-ажыктарны пииги күрүнеңиң эрге-ажыында удур тургузар чоруктарны, харыысалга чок болгаш ёзу барымдаалаар илереэшкиннерни долузу-биле ажып эртер дээш улам шудургу демисежиринче декабрь Пленуму кыйгырган болгай.

Массаларның чогаадыкчы инициативазын хөгжүдериниң, күш-ажылга болгаш хөй-нинтиниң өнүү-хереңгизинге чоинун коммунистиг хамаарылтазын кижизидериниң күчүлүг чепсээ — социалистиг чарышты улам ыңай сайзыраңгайжыдарының айтырыгларынче партияның болгаш ооң теоретиктиг кадрларының киччээңгейин Пленум углаңдырган.

Ажылчы чоннарга коммунистиг мировоззрениени хевирлеп кижизидериниң талазы-биле, чаа кижиин кижизидериниң талазы-биле бүгү ажылдарны чаа чадаже көдүрериң СЭКПниң XXIV съездизи негээн деп чүвени бөгүн катап сактыры артык эвес боор. Ол ажылды организастап тургаш, бистер В. И. Ленининиң «... политиктиг чырыдышкын ол пропагандабиле кызыгаарлаттынмас, ол дээрге практиктиг түннелдерлиг болур дээни ол, ол дээрге — ону чедип алырынга чонну өөредир дээни ол...» деп айтыышкынын барымдаалаар ужурлуг бис.

Бистер буржуаз идеологияга удур демиселди калбак фронт-биле чорудар, бистиң идеалдарывысты пропагандалаар, социалистиг нииттилелдиң дугайында, совет амыдыралдың дугайында, бистиң чуртувуста коммунизм тургузуушкунуның дугайында шынны бүгү делегейниң чүс-чүс миллион кижилеринге чедирер ужурлуг бис. СЭКП-ниң XXIV съездизининң ажылдап кылганы Тайбыңның программазын, янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожахелбээ догуинаашкынының ленинчи принциптерин бүгү тала-биле пропагандалаары тергиин чугула болуп турар.

«Партия болза нииттилелдиң нарын болуушкуннарын чогаадыкчы, ленинчи ёзу-биле өөрепирин, бистиң теоретиктиг кадрларывыстың нииттилел теориязын хөгжүдеринче болгаш ёзулуг чүүлдү чогаадыкчы аналиэтээринче угланган күжениишкиннерин кезээде деткип келген болгаш деткиридээ» деп, эш Л. И. Брежнев демдеглээн. «Коммунист» эртем төптеринге, хөй санныг авторлар активинге даянып алгаш, партияның теоретиктиг угаан-бодалының чедиишкиннерин моон соңгаар-даа калбаа-биле чырыдар нииттилел практиказының идип үндүрүп турары чаа айтырыгларны чогаадыкчы ёзу-биле көөр, мөңгеде дириг, хөгжүп турар, доктаамал байлакшып турар өөредиг — марксизм-ленинизмниң бүгүнү тиилеп турар идеяларын улам чүткүлдүү болгаш билдилии-биле пропагандалаар дээрзинге чигинииг турбас.

П. Н. Демичев ССРЭ-ниң Дээди Советининг Президиумунуң Чарлыын номчаан болгаш чыылгамнар динмиттиг адыш часкап турда, орденниң журналдың тугунга кадап берген.

«Коммунист» журналдың кол редакторунуң оралакчызы Е. И. Бугаев харыы сөс алган. Журналдың чедиишкиннерин бедии-биле үнелеп, ону чүрттүң дээди ордени-биле шаннааны дээш партияның Төп Комитединге өөрүп четтиргенин ол илергейлээн болгаш журналдың чартык чүс чыл иштинде ажыл-чорудулгазының дугайын чугаалаан.

Журналдың баштайгы номеринин үнгенинден бээр 50 чыл болганынга база бедик шанная дээш «Коммунист» журналдың редакция коллективиниге «Правда» солунуң кол редактору, ССРЭ-нин Журналистер эвилелиниң баштаар черинин даргазы М. В. Зимянин, ВСАП ТК-ның «Таршадалми семле» деп журналының кол редактору, ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү В. Бенке, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының «Хок Тап» деп журналының кол редакторунуң оралакчызы Хоя Тионг, Чилиниң Компартиязының удуртулгазының кежигүнү В. Тейтельбойм, «Партия амыдыралы» журналдың кол редактору М. И. Халдеев, «Украинаның коммунизм» журналдың кол редактору В. Ф. Сокуренко, «Делегей болгаш социалнэм айтыглары» журналдың төлээлекчизи П. Ауэрперг, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи П. Н. Федосеев олар байыр чедирген.

Хуралдың киржикчилери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге байырлыг чагааны улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 30 ЧЫЛЫНГА

Бистиң культуравыс — утка-шынарының, бодунуң хөгжүлдезининг кол угланыышкынының талазы-биле социалистиг, национал хевирлери янзы-бүрү болгаш үзел-бодалы болгаш характери интернационалчы болуп турар.

НАЙЫРАЛДЫГ АКЫ-ДУҢМА ӨГ-БҮЛЕДЕ

ЛЕНИН БОЛГАШ ЧОН

РСФСР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы И. В. Рехловтуң коллекциязындан алган «Ленин совет чурукчуларының графика ажылдарында» деп нинти темалыг үжен авторлуң 40 ажылдарының делгелгези республика музейинде ажыттынган.

Шушенскоенин улусчу чурулга галереязының ажылдакчылары совет чурукчуларның ажылдарын пропагандалаарын калбартып, ажылчы чоннарның идей-эстетиктиг кижизидилгезинге улуг салдарны чедирип турар. Үүгле бо чылдың апрельде безин чурумалдыг уран чүүлде В. И. Ленининиң овур-хевиринге тураскаатказын көжүп чоруур он бир делгелгени организастаан. Шушенскоенин улусчу галереязының апрельде маршруттары бо-дур: Москва, Улан-Батор, Красноярск, Коломна, Кызыл. Красноярск крайның ырак булунарынга делгелгелерни хөй удаа организастап келген. Галереяның адынга көрүкчүлерниң өөрүп четтирген сөстери чер болгандан кээп турар.

Совет уран чүүлүнүң төөгүзүнде Ленининиң овур-хевирин көргүзер талазы-биле чурукчуларның ажылы көскү черни ээлеп турар. Оларның аразында Н. Томской, В. Орешников, В. Цыплаков, Н. Жуков, П. Васильев ышкаш чурукчуларның ажылдары онзагай черни ээлээн. Ленинчи теманы чедиишкинниг шиитпирлээринге чүү дузалап турарыл? Чонун үнү маңаа ачы-дузалыг боот турар. Арыг шын дег, бөдүүн болгаш улуг кижинин чыыткылыг овур-хевири совет кижилернин чүректеринде кажан кезээде чурттап чоруур. Сураглыг совет чурукчулар боттарының чогаалылгазын ук чүүлге үнгезилеп турарлар.

Чурукчу В. Кузнецовтуң «Ленин 1917 чылда» деп автолитографиязы шак ынчыы чогаалдарга хамаарыжыр. Чер кырында миллион-миллион кижилернин билири кайгамчык овур-хевирни ол бодунуң көрүп билип турары-биле эки көргүзүп шыдаан. Чурукчу Ленинни анаа плакат аянызыбиле чуруурундан чайлаш, социалистиг революцияның гениин болур баштынчының мөзүн-шынарын ажыдып көргүскен. Владимир Ильич Ленининиң овур-хевирининг кайы-бир талазы тодаргай көргүзүп турар ажылдар черле солун. Баштынчыны кижилербиле, революсчу масса-биле ханы харылзаалыг кылдыр чуруурун Ленининиң овур-хевирин шыныыы-биле көргүзеринин кол угланыышкыны ол апарган. Чурукчу В. Кузнецов ук чалбыыштыг чылдарнын онзагай аян-шинчизин бодунуң ажылында тода чураан.

База бир ажыл. Чурукчу В. Кочегураның «Ленин Разливте» деп өннүг линогравюразы сагышка үр-ле артып каар. В. И. Ленининиң овур-хевирин көргүзерде ооң даштыкы хевириниң эң чоок дөмей болуру кол чүүлдернин бирээзи бооп турар. Овур-хевирге ёзулуг-ла амыдыралчы күш оон үнүп турар. Чурукчу азы актер чежемейнин-даа талантылыг болза, үстүнде чүүлдү чедип албаан шаанда амыдыралчы шынны көргүзүп шыдавас. Ильичиниң овур-хевири бистиң үежилеривистиң угаанбодалынга чаа чүүлдерни терүттүндүрбүшаан, ук овур-хевир катаптаттынмас өндүр чаагайы болгаш арыг-шынныы-биле кезээ мөңгеде артар. Чурукчу Кочегура Ленининиң овур-хевириниң онзагай талазын камныы-биле корбүшаан, революсчу романтиканың кескү чогаалын тургускан. Баштынчының даштыкы хевирин көргүзелиниң композициязын, бир янзы өскертсе-даа, оон чаа делегейже, халаже уткуштур шапкын базымнары чурукта домей-ле тодаргай көстүп турар. Гравюраның өнүн тааруштырганы эки.

Украин чурукчу В. Масиктин «Ленининиң өөрүп четтириишкини» деп ак-кара өннүг гравюразының сюжеди бөлүүн: Кызыл Шеригниң дайынчызы — оглу дээш оон ада-иезинге өөрүп четтириишкинни баштынчының илередип турарын көргүскен. Кижизиг бөдүүн чоруктун, сагышсеткилдин чымчаанын ёзулуг илерели көрүкчүге тодаргай. Ильичининг овур-хевирин көргүзеринин бир янзы аргазын чурукчу шилип алган. Мында онзагай чүве чүл дээрге чурукчунуң бодалы көрүкчүнүң, чоннуң үнелээшкини-биле дүгжүп турары.

Москва чурттуг чурукчу М. Сидоровтун «Часкы кежээ» деп акварель ажылындан Ленининиң даштыкы хевириндеонзагай чүүлдү кым-даа эскерер. Бо дээрге аңаа-ла өттүндүр чураан чурук эвес-тир. Мында кол чүве чурукчунуң сагыш-сеткилин дамчыштыр овур-хевирни илередип турары. Ильичининг эскет чок хүлүмзүрүү часкы бойдустуң оттуушкунун дамчыштыр илереттинген. Дыка хөй чурукчулар Ленинни аңнап чоруур кылдыр көргүзүп турар. Ынчалза-даа ону болур-чогуурубиле көргүзүп чаңчыкканнар. Владимир Ильич боо шыгаап алган азы боолап турар ындыг чурук көрбес бис. Ол дээрге чурукчунуң чүвени таарыштыр көрүп билири-биле тайылбырлаттынар. М. Сидоровтун акварель ажылдарында ол бүгү тодаргай.

В. Маяковскийниң «Владимир Ильич Ленин» деп шүлүглелиниг гравюраларны чурукчу В. Носков күүседкен. Темаңын чугулазын автор боду билип турар. Владимир Ильич Ленининиң намдарының ангыаңгы үелерин төөгүлүг болуушкуннарга дүүштүр көргүзери чурукчунуң кол соруглазы болган. Ылангыя шүлүк чогаалын чурук дамчыштыр көргүзери белен эвес. Чурукчу боду онзагай овур-хевирни тургузар апаар. Шүлүглелиниң сөзүглелин шүүт оттунүргеи херээ чок. Ынчангаш сөстү дынналып турар, көстүп турар былыр чуруур апаар. Чурукчу В. Носков ону чедип алган.

И. САНЧАЙ.

ЧУРУКТА: делгелге залында. **С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.**

Степан ЩИПАЧЕВ

ТЫВА ӨҢНҮКТЕРИМГЕ

Каш хонгаш шак бо
черден чоруй баар мен,
Харлыг дуюу Саянда изим
ширбип каапкан.
Ынчалзажок кезээ моңге
кады чоруур
Ынанылыгы найыралда
доңмашкан бис.
Хемнер, даглар аразыңы
чаптылга-даа,
Херии Сибирь делгемнери
чаптылга-даа,
Урал ажып, ырап келгеш
воруңну
Уттурум чок — чүрээм-биле
кады чоруур.
Харлыг баштыг Саяннарны
сакты бергеш,
Катап база аалдап баар деп
күзедимде,
Өңнүктерим өөрү чарыын
чүрттап орар,
Өнүүр сын-даа моондак
боот кайын шиглээр.

ИЗЕН-ЭКИИ

Барыын Саян ажып киргеш,
Баштай Анга чолуган сен.
Он хемниң табылары
Оолга бээр келин кыс дег,
Чаатгарын сыргаландыр
Салгылапкан турғулаарлар.
Ылаш байлаан заводтарже
Ыдып, шуудуп барааллаткан
Майка суур сени үткүп,
Маңмык-торгу хевис чадар.
Орук чораан кижилерниң
Оюп эртпес өртээлиг боор —
Кубайка суур сени дораам
Куспаандыва чалап алыр.
Идегелдиг хакас өңнүүң
«Изең» — дигеш, холун сунар.
Харын кылбыр сен-даа база
Каттырылгаш: «Экии» — дээр сен.
Ужурашкан эжишкилер
Чугаа-соотче хынылай бээр,
— Россияга төрээн бис —
деп,
Чүрттүп алган, ырлажырлар.

Анатолий ДОПЧАА.

НАЙЫРАЛДЫҢ АК-КӨК ЭКРАНЫ

Үенің базымы аажок-ла дүрген-дир. Тоңмас-Суг кедээзинде, хавак кырынга, телевидение төвүнүң тудуу доозулган, ынаар кирер эжиктиң аксынга шөйүп каан кызыл кожааны үзе кезип, кызылчыларның бажыңнарынга телевизорнуң ак-көк экраннары чыраанындан бээр чеди чыл ажа берди.

Баштайгы ийи чыл хиреде чүгле Кызылдан дамчыдылгаларны чорудуп турдувус. А оон соонда космос делгемнинде ужудуп турар «Молния» деп кылымал эдеринчиден теледамчыдылгалар хүлээп алыр «Орбита» деп станцияны тутказ болгаш Төп телевидениениң тускай программазын ону дамчыштыр хүлээп ап, республикавыска дамчыдып эгелединвис.

Массалыг информацияның күчүлүг чепсээ — телевидение кыска үенің дургузупда чоннуң амыдыралынче быжыыбиле кирип, коммунистиг нинтилелдин херээнге толептиг үлүүн киирип турар.

Республиканың телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединде ажылдап турар он ийи национал аймак-сөөк улустарның оолдар, кыстары бистер ажылывысты түннеп, чедер четпестеривистиң дугайын чугаалажып тура, «Найыралдың ак-көк экраны» деп сөстерни болган чок-ла ажыглай бээр бис.

Телевидениениң ажылында бир кол чүүл—чоннуң интернационалчы кижизидилгезинге улуг рольду ойнавышаан, ССРЭ-ниң улустарының кезээде бүзүлбас улуг найыралын суртаалдаарынга киирип турар үлүү болур.

Телестудияны ажыткаш, бир чыл хире ажылдап чорувуста, акы-дуңма Якут АССР-ниң литературазының болгаш уран чүүлүнүң хүннери Тыва АССР-ге эгелээн. Якутияның Ойунский аттыг театрының артистери, чогаалчылар болгаш уран чүүлдүң хөй санныг ажылдакчылары аалдап келген. ССРЭ-ниң улустуң артизи Дмитрий Ходулов башкаан шин артистери, Якут АССР-ниң улустуң артизи Евдокия Степановага удуртурган балет артистери, чогаалчылар Семен Данилов, Иван Гоголев, Серафим Элляй болгаш өскелер-даа республиканың районнарынга оюн көргүзериниден айгыда, телевиденне дамчыштыр көрүкчүлер-биле ужуражкан. П. Чайковскийниң «Ромео биле Джульетта», Ж. Батуевтиң «Чурумчуку» деп балеттерин, якут артистериң улуг концертин, чогаалчыларның чугааларын көрүкчүлер ханы сонуургал-биле дыңнаан болгаш көрген.

— Бистиң артистервис, чогаалчыларывыс болгаш чурукчуларывыс-биле ак-көк экран дамчыштыр ужуражылгаларны организастаанынар дээш четтирдивис! Мун-мун кижи-биле экран дамчыштыр чугаалажыр, танышжар аргалыг болдувус—деп, ССРЭ-ниң улустуң артизи Дмитрий Федорович Ходуловтуң ынчаарда чугаалап турганын уттаан бис.

Ооң дараазында чаржып турарывыс Хакас автономнуг областтың литературазының болгаш уран чүүлүнүң хүннери биске болган. Телевидение студиязы база-ла өңнүктеривистиң шиилерин, «Жаркий» ансамбльдиң концерт программазын дамчыдып, чогаалчылар-биле тускай дамчыдылгаларны организастаан.

Тыва АССР-ге чылдың чоруур, бистиң студиянын өңнүү, мооң мурнунда телевидение ажылдакчызы чораан, сураглыг хакас чогаалчы Михаил Кильчичаковтуң «Өзүмнер» деп Хакасияга коллективизация үезин көргүскен шиин мынчан хакас дылга дамчыдысывысса-даа, көрүкчүлер улуг сонуургал-биле хүлээп алган. Автор ук шинде кырган ашактың ролюн чедиишкинниг ойнаан.

Оон бээр-ле Абаканның Лермонтов аттыг шин театрының коллективи-биле быжыг харылзаа тургустунган болгаш театрның чогаал кезээниң эргелекчизи Михаил Кильчичаковка удуртказ артистер чылдың кээп, телекөрүкчүлер-биле ужуражып турар апарган. А Михаил Еремеевич боду шүлүктерин номчуп, хакас чечен чогаал-биле көрүкчүлерни таныштырып турар.

Арыг суглуг Байкал хөлиндында бурят өңнүктеривис биске база аалдап келгилээн. Улан-Удэниң Ленин орденниг опера болгаш балет театрының артистери телевидение дамчыштыр каш удаа ойнаан. Бурят АССР-ниң улустуң артизи, сураглыг танцычы Цыден Бадмаев-биле телекөрүкчүлер ийи удаа ужурашкан. Ол танцы кежээлери «Делегейниң улустарының танцычылары» деп ат-биле эрткилээн.

Акы-дуңма Аджарияның, Моол Арат Республиканың, Сибирьниң хоорайларының, Агин бурят национал округтуң, Москваның, Ленинградтың болгаш оске-даа черлерниң сураглыг артистери, хөгжүмчүлери, чогаалчылары биске бо-ла аалдап келир. Оларны көрүкчүлерге бараалгадырын телевидение студиязының ажылдакчы бүрүзү бодунга аас-кежии кылдыр санап турар.

Студия бодунуң ээлчээнде элээн каш солчуушкунуг программаларны белеткээн. Кызылдың телевидение студиязының белеткээн программалары Якут АССР-ге, Хакас автономнуг областка, Красноярск крайга, Төп телевиденениң «Орбита» системазын дамчыштыр ийи удаа болгулаан. Ук дамчыдылгаларда ССРЭ-ниң хөй национал улустарының акы-дуңмалышкы дузаламчызының ачызында Тыва черде болган социал болгаш культурлуг чаартылгалар, улустарның мөңге найыралының дугайында чугаалап турар.

Улуг Совет Эвилелиниң өгбүлезинге тыва чоннуң эки тура-биле киргенининг 30 чыл оюнга уткуштур улустарның найыралының өндүр-магалыын, кай дег быжыын, кайгамчык үре-түңнелдиниң көргүскен дамчыдылгаларны тележурналистер белеткеп турар.

Бо күзүн «Орбита» системазынга болгаш Бүгү-эвилел радиозунга Тыва дугайында дамчыдылгаларны белеткээр улуг болгаш харылсалгалыг ажыл бистиң мурнувуста туруп турар. Ол дамчыдылгаларга белеткел ажылдарды эгелээн. Ынчан ийи дакпыр орденниг төрээн Тывавыстың дугайын миллион-миллион көрүкчүлерге болгаш дыңнакчыларга чугаалаар бис. Тыва дугайында чугаа дээрге-ле, ооң девискээринде чаңгыс өг-бүленин урутлары дег чүрттап болгаш ажылдап турар хөй национал кижилерниң бүзүлбас найыралыкның дугайында чугаа болур.

А. ЧАРАШ-ООЛ, тележурналист.

Кожаларывыстың белээ

— Милиция ажылынга чүгле бижыг тура-соруктуг, кижилерге бүзүрээр ажылдакчылар херек — деп милицияның 3-кү рангазының комиссары Дороговтуң чугаазы Минусинскиниң пии театрының «Милиция комиссары» деп шинээниң кол уткаазы болуп турар. А истелге килдизининг начальныгы Стригановтуң чугаазы-биле алырга — ажыл тыппаан, улчумал, оорланып чоруур идегеттерни улуг нетелге кылбайн Соңгу чүкче шолуптер, ол-ла.

Кижилериң салым-чолун далаш-биле шиитпирлээр Стриганов (арт. А. Воронков) ышкаш кижилер ээлеп турар эргезин ажыглап, кеминг херекти үүлгедип, а эң соолуңде ажылдан үнеринип дугайында билдириишкин бижипр ужурга таваржыр.

Фронтуга база дайылдажып, кызыгаар шеринниң кезектерин начальниктеп чораан, ёзулуг коммунист, милиция комиссары Дорогов (арт. А. Вентржиповский) аныяк кижилериниң салым-чолунга киччээңгейлиг боот, оларга боттуг дузаны чедирерин кызып чоруур. Хоруглал лагеринден чаа үнген кижилерни ол ажыл-агый черлериге киирип, ёзулуг кижизидилге ажылын боттандырар дээш хостуг үезин-даа бодавас, херек апарза эрги оңнүү-биле чокка чугаалажыптар.

А. Даниловтуң «Милиция комиссары» азы («Бир үүлгедигнин төөгүзү») деп 2 кезектиг репортаж-шиизин Минусинскиниң пии театрының режиссёру, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Е. Л. Гельфанд тургускан.

Хоруглалга чораан келген Андрей Беркутовтуң ролюн артист В. Шляпин, ооң өннүү Корешти артист Е. Быков бүгү талазы-биле эки күүседкеннер. Дайын үезинде ада-иезин чидирипкеш, ол-бо черлер кеапп, түргедилди көрген, кижилерге бүзүрелин чидирип бар чоруур, оор херек үүлгеткеп, кара-бажыңнаткаш, оон дезип үнгенп дээш 2 катап шиттирген, 4 фамилиялыг Андрей Беркутов шиинин төнчүзүнде амыдыралдың пии оруунче үнүп, төрээн адаын база тып алыр.

Ийп кожа театрлар аразында чогаадыкчы арга-дуржулгазын солужуп, солун, ханы уткалыг шиилер-биле доктаамал аалдажыры көрүкчүлерге-даа, артистерге-даа ажыктыг болур.

С. БАИР.

Аялгавыс арыын сөңнээл

Сибирьниң чоргаар хеми Енисейниң эгелээн бажында автономнуг аныяк республика—Совет Тываның дугайында бичемден тура дыңнаан мен. Ээ ылаңгыя Новосибирск консерваториязынга өөренип тура, Тыва чурттуг эш-өөрлүг-даа апарган мен. Оларның бирээзи—талантылыг, аныяк композитор Дамба Хүреш-оол чүве. Ол мөңээ тыва музыка дугайында хөйүү чугаалап, бодунуң аялгалары-биле таныштырган-даа.

Саян сыныың өөрү талазында, шапкын хөгжүп олурар, ажыл-ишчи аныяк республиканы ам бир ай ажыг эргип, арат чоңу, амыдыралы-биле таныжып тур бис. Читаның күрүне филармониязының «Аянга» деп бурят эстрада ансамблининг артистери республиканың Танды, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Өөрү районнарынга чедиишкинниг ойнагылаан. Эң-не өөрүпчүг болгаш уттундурбас чүве—бистиң артистеривисти хоорай, суур бүрүзүнге чылыы-биле хүлээп ап, «Аянга» аалдап кээп-ле тур»—деп, чалалганың сөстерин сөглеп, орук-суур эки чоруурувусту күзеп, тураскаал белектерни тыпсып турары болур. Үстүнде алаан районнарывыстың СЭКП райкомнарының болгаш райкүүскомнарының хүндүлел бижиктери-биле бистин «Аянгавыс» шаңнаттырган. Ол ышкаш чамдык райкомнарның пропаганда болгаш агитация килдистериниң эргелекчилери бистиң артистеривис-биле тускай ужуражылганы кылып, ук районнуң ажылагыйын, онзагай байдалын таныштырып, бистиң дилээвис ёзугаар лекция, беседаларны кылып бергиледи. Бо чорук үргүлчү орук-суурга чоруур улус делегейниң болгаш бистиң чуртувустуң хүн бүрүде амыдыралы-биле танижып, билип алырынга дузалыг.

«Аянга» Кызыл хоорайга болгаш ооң телевиденнезинге база ойнагылаан. Найысылалдың Политиктиг чырыдышкын бажыңынга ийи катап ойнаарывыска кызылчылар улуг зал долу болган. Көрүкчүлерниң киччээңгейинге Дарима Тугдумованың, Циренлулма Цойжиловананың ырлаары, В. Чегодаев, Ц. Дабаева, Б. Аюров оларның танцылары, Э. Красильщиковтуң ээлдек этюду болгаш өске-даа номерлер дыка тааржып, үнелелди алган.

Бистиң ансамбливис бо хүнерде Эрзин, Тес-Хем районнарынга ажыл-ишчиниргe аялгазының арыын сөңнеп чорупуруп турар. Бо районнарның чону база-ла диңмиттиг адыш часкаашкының, чылыг сөстерин, эки күүзээшкиннерин «Аянгага» илередип турары биске өөрүнчүг.

«Тожуну көрбээни дээрге-ле Тываны көрбээни ол» деп аңкөк хемниң чону чугаалажыр болду. Ынчангаш бистер мурнуу-чөөн районнардан ээп келгеш, Тываның бир чараш бойдус булуңу—Тожуга аалдап чедерин бодап турар бис.

Ам түңнел кылдыр, бистиң аныяк ансамбливис «Аянганың» дугайында каш сөстеп чугаалаайн.

«Аянга»—көңгүс-ле аныяк ансамбль. Ол 1972 чылда ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга уткуштур үндезилеттинген. Оон составы башкай 9 кижи турган, а ам 15 кижи четкен. Ансамбль зона болгаш округ көрүлделеринге каш удаа дипломнар-биле шаңнаттырган. Оон киржикчилери уран чүүл талазы-биле дээди болгаш ортумак эртемниглер.

Ансамбль 1972 чылдың март 6-да Агин национал округтуң Дулодургин районнуң «Эрдэмэ» колхозунуң төвүнге ойнаан. Оон бээр үр эвес де эрткен. Ынчалзажок ансамбль бо кыска үениң иштинде чогаадыкчы чедиишкиннерни кылып, ат-алдары Бурят АССР-де, соңгу чүктүң улустарында билдингир апарган. Тыва АССР-ниң соонда бистиң «Аянгавыстың» аян ырын Хакасияда Усть-Орда национал округка чаңгылаңдырарын планнап турар бис. Ол ышкаш Калмык, Чуваш автономнуг республикаларже база баар бис.

Бистиң Агин бурят национал округтуң чону ышкаш, биче-бүүрай кижилериң уран чүүлү хөгжүп, ол бодунуң таланттыын өске нацияларга безин бараалгадып, шиити, хөй-националдыг, интернационалчы совет уран чүүлге үлүүн киирип турар аргалыг болганы—ленинчи национал политиказының ачызы-дыр дээрзин боттарывыстың ансамбливистиң чедиишкинниг, хүндүткелдиг ойнап чоруп турарындан база Совет Тываның амыдыралындал-даа көрүп болурдур.

А. ЛОНДУКОВ.

«Аянга» ансамбльдиң удуртукчузу.

АЛДЫН-ООЛ ДАРЖАА

ДАЙЗЫННЫҢ ХӨӨНҮНГЕ АЛЫСПАС

«Улуг арт» деп романдан

(Этези № 91 «Шында»)

Кастайның чугаалаан чүве-ле маргылдаа чок шын болган. Ынчангаш Шыыппай чайгаарла элээреп, боданып, серген келген. Ол сөстер түгле Шыыпайның эвес, харын Дарыхаанын, мырыңай Кастайның бодунуп-даа бажынга чык кылдыр дегген. Уйгу чок хөй-хөй хүннерде даң бажы шара-хере турар шактан чырык ямир дүшкүже чедир нарын чиге үгүлза-биле хээлеп кылып орган чүвезин ышкыныпкаш, үреп алыр часкан даш чонуктузу дег, олурган улус үжелээн шыгыы сөстерниң утказын болгаш ол утканың ханызын-даа, эргим-хайыралыңдаа өткүдү-биле бодап казнар, ол чугула бодалды чарты-биле билип алганынга өөрүй берген олургулааннар.

Шыыппай бодунуң эрткен чуртталгазын шүгүмүлей аарак шүүй бодап, шаптараазынныг черге балыглаткан аңның будулгаазыннығ изин истээн чүве дег, бодунуң-на аажы-чанын шинчилей каапкан. Шынап-ла кагылчак сөстер эдип чоруур ужуру чүл? Чаа чуртталгага өөрбес чылдагаанны чүл? Азы улустүң хувискаалы аңаа хостуг чуртталганы, сагыш-сеткилдиң оожургалын эккеп бербоон бе? Он алды бода малдыг, бежен тос шаар малдыг олурары чөпүнүң чазааның, оон улуг-биче дарганыңның, оларны деткип турар бүгү-ажылчы араттарның ачы-авыралы эвес бе? Шыыппай ону канчап бодавээн, тоткан ыт эвээн эрер дээн ышкаш кочу-төөгүлүг домак эдип чоруур ол? Ындыг бодалдарга туттургаш, Шыыппай улам кенининден корга берген, «даргалар көрүп, билип чоруур чүве-ле ыйнаан, улуг аас эдиптээн мен бе?» деп сестип олурган. Дарыхаа күдээзи-даа дижик, домей-ле төре албанының кижизи, ону черле утпас, бети дизе күрүне дажылдакчызын хүндүлеп чоруур деп билир. «Ынчалза-даа меге чүве эдипкен мен бе ынчаш?» деп бодубиле маргыжар. Бодаза-даа, оон ынай домак эттээн, кажарлай аарак эвиринчеңнеп каан.

Шыыппай тыышкын баарынче сыңны бергеп, ам бажы халайган, олурга удуп эгелээн. Ынчангаш Дарыхаа дашка тударын соксааш, аякка шай кудуп алгаш, аартап, боданып олурган. Ийет, улус аразында эки эвес чугаа-соот чоруп турары илдең-дир. Чону чоорган, хөйү хөйлең, мүң кижиниң мүңү биле карадап болбас. Ынчалза-даа хат чокка чыраа бажы шимчевес, суг довурадып турар кижилер черле бар-дыр. Кымнарыл ол? Дарыхаанның сагыжынга Дадарыкпай киргеп, чоокта чаа каяа бир-ле черге көргенин сактып келгеп. Каяа көргенил? Кымнар-биле турганыл? Бир эвес буруулуг кижи азы бурууллугларның бирээзи ол болза, оон өөрү кымнарыл? Хайгаараар херек.

Боданып-боданып, Дарыхаа суму даргазы Хайдыпка баар, оон-биле сүмележир деп бодап алган. Үр-даа боданмайн, баглаашта аңдынга олурупкаш, тарамык терезинниг тазыр-биле челдирип-ле каан. Өглер чыырып, сириләш үн-биле аяр ыыттаан.

— Кончуумну-даа... Коячуумну...

Бажын туттунгаш, улуг тынарга, оозу көдүргеш салыпкан хөрүктүң холурт кылдыр үрери дег аар болгаш тунук кылдыр дыңналган.

Дарыхаа Кастайның сөстеринге өөрээштиң, чуртталгазында эң-не баштайгы кадыргыны ширик хозундан холдап уштупкан оолаж дег, тиилелгелиг алгырыпкаш, өрү шурап опеляктээр чыгыы олурган. Даштындан көөрге шөлээн, а сеткилин ындыг. Бүгү төөгүзүнде баштайгы национал күрүнелиг болган тыва улустуң национал бот-медерелин быжыглаар дээш нам, чазак улуг ажылды хүн бүрүде чорудуп турган, ынчангаш Кастайның чугаалаан чүвези чаа эвес. Ындыг-даа болза бөдүүн арат кижи ону башка чык дээр кылдыр сөглепкеш, ол сөстер оон сагыш-сеткилиниң ханы дүвүнден үнүп турары. Шыыппайны бодандырыпканы кончуг солун болгаш чүтула болган. Шыыппайга өөренген чаның каары берге болбайн аак, «өртээр эвес, баглаар эвес» дээш, өде-чара аас эдип чаңчыгның калган эр-дир, ынчаныже ол оозун шегааэр, боданыр апаар.

Кастай база бодунуң сөстерин кайгай берген. Эзирииндедаа, элээринде-даа чарт чүве этпес, опчок үвезин оваартынып оюп чоруур ашак өске кижиниң дылын агарты сөглеп-ол-дур. «Көктүг-шыктыг оран» дугайында хөөремик ыр-шоор, чугаа-соот үндүрер, оон соонда черивистиң хараганын сөге берди, аалдар чанында оът-сиген ховартады деп шүгүмчүлээр, ол шүгүмчүлелиң малчын чонуңу хоочун күзели—мал-маган, одар-белчинир дугайында сагыш-човаашкыныбиле улам өөскүдер. Черле кончуг кажар бодаан. Ынчалза-даа дайзыннарга алыспас херек. Чонуңу сагыш-сеткилин бүрүңү-биле чаалап алыр, ону дайзыныңы оралдажыышкынарыпка удурламышпытыр тургузар херек.

Дарыхаа ам Хайдың-биле чогум-на бо айтырыглар дугайын чугаалажыр деп биле берген. Башта бодал өндерик. Уламып-ла турар. Олар амдыызында ындыг-ла тодаргай эвес, үй-балай холужуп-бүлүжүп, аралажып-ла турар, ынчалза-даа Хайдың дарга-биле чугаалашкан соонда доктаал домаа дег тодарай бээр. Харагаң сөгерин соксадың азы кызыгаарлап болбас, МЧАЭ-ниң тараа хөреңгизин чайгылың чокка көвүдетсе чогуур, ол дугайын араттарга тайылбырлаар херек. А одар-белчинир дугайын алыр болза, аалдарны хөлүн эрттир сырый хөндурупкаш, алызын чедир бодавааны илдең. Ол частырыгны белени-биле эдип болур: аалдарның өрү, куду, шала кедээр тарай хонуп алырын чөпшээрээр. Ам безин ийи аал чөпшээрел чокка өрүлдүр көшкен, оны ол эштериниң эки эгелээшкини деп деткиир. Малды ээлчежип кадарарын организастаар дугайында Хайдың дарганың ажылын сонуургап, «Дүргедедиптер эвес түү ирги? Дузалажып болур бе?» деп негээр...

Чугаа чоруп тур

ОЛАРНЫҢ РОЛЮ УЛУГ БОЛУР УЖУРЛУГ

«Шыынның» арыннарында чоруп турар «Чараш түүлге хандыкпыл» деп чугаага хамаарыштыр чамдык бодалдарны бижинседим. Уран түүл кижилериниң амыдыралының чарылбас кезээ болур. Чамдыктар чечен чогаал вомчуурунга, кино көөрүнге, өскелер музыка дыңнаарынга азы танцылаарынга, хөгжүм херекселдериниг ойнаарынга дээш — кижи кижиниң уран түүлге таалалы аңгы-аңгы.

Культура албан черлериниң ажылдакчылары чонның уран түүл талазы-биле сагыш-сеткил негелдезин хандырар дээш чогаадыкчы, тывынгыр ёзу-биле ажылдаары черле чугула. Чон мурнунга ак сеткилдиг бараан болуп чоруур культураның, уран түүлдүң ажылдакчылары бистең хөй. РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артистери Максим Кара-кыс Мунзуктар спепага үнүп келирге, коруктулер кайы хире өөрүшкү-биле үткүп алыр ийик. Ырызының утказын арын-шырайынга, үнүнге таарыштыр коргузуп турган, хоочун артистер ырлажы бөөрге, аажок дыңнаксанчыг, чарат. Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы Степан Агбаанович Сарыг-оолдуң чогаалдары чонның аас чогаалынга үндезилеттинген чечен чараш дылы-биле, болүүшкүннарны солун, тывынгыр наргускени-биле номчукчуну тайгаар-ла хандыкпыда бээр. Цирк артизи Владимир Оскал-оолдуң таланттыын, композитор Алексей Чыргал-оолдуң аялгаларын, чүүкчусиялбикни Тойбу-Хаа Хертекүпп ажылдарын чон эки билир.

Ынчалза-даа чечен чогаалды болгаш уран түүлдү чон ортузунга пропагандалаар, орта салымныг кижилериниң ажыл-чорудулгазы-биле чонну улам танцыпкыр болгаш бот-тывынгыр таланттыларны дилеп тывар, өөредир ажылдар ам-даа эвээш чоруттуруп турар. Бо талазы-биле, ыланғыя кодээ черлерде, культура албан черлериниң ажылдакчылары чогаадыкчы, солун ажылдарны кылыры чүгүлдө. Делегейниң доскиилер уран талантызы-биле чонну магададып чоруур В. Оскал-оолдуң удуртканы тыва пирк болуунуп дугайында помдан бижип, чүүкүтүт алыбомдап-даа чүге үндүрүп болбазыл? Тыва чогаадчыларының номнарынга помчулга конференциилдары хаая эртип турар.

Бистең Бай-Тайга район-нуң девискээривде чуруурунга, даштан уран чазанылга кылырынга сонуургалдыг кижилер хөй. Хоочун чазанык-сиплбикчилер Тэйбу-Хаа Хертек, Доңдук-оол адашкылар Кызыл-Даг ортумак школазында уран чүүкчуларның болгумун тургузуп алган. аңаа хандыкпылдыг уругларны өөредип турарлар. Шак ындыг болгумнерни клубтар болгаш культура бажыңнарының чанында чүге организастап болбазыл? Харын-даа музыка школазы чижектиг, уругларның уран-чүүлдүл школазын организастаар айтырыгны чогуур черлер өөренип көөр болза.

Черле ынчаш моон соңгаар бот-тывынгыр композиторларның, чүүкчуларның ажылдарын пом кылдыр пар-лалгага үндүрүп, оларның дугайында культура одагларынга танцыштырылга, ужураклыг кежээлерин организастап чорудары чугула. Маңаа хамаарыштыр бодап көөрге, чамдык культура одагларында боттарының туруп турар байдалы-биле эки ажылдарны кылып турарын база айтыр херек. Ындыг болза-даа культура ажылдакчыларының талазындан чонну, ыланғыя аныяк өскенни чараш түүлдү эскерип көөр, орта ынак болур чоруккa кижизидер талазы-биле ам-даа эвээш ажылдап турар. Бо ажыл бир дутаарында, клубтарның, культура бажыңнарының иштин, даштың үе-ченнең аайы-биле чонның кылып турар ажылы-биле, амыдыралы-биле холбаштыр каастап-дерип кылып алырындан бизин эгелээр үжурлуг. Чылыг, чырык болгаш чараш дериттинген культура одагларынга чон хөй чыглыр. Орта кижи бүрүү тевергин, силиг кеттинип алгаш келиксээр болгай. Райопнуң Кызыл-Даг суурда көпөө клуб бо негелдете шүүт-ла дүүшпеэн харааланчыг: иштп соок, сонгалары ойбак, даштында од-бо эртken кижиге эскертине бээр хире кандыг-даа каасталгаделиге чок. Ук клубка ажылдап белген кижилериниң ажылга ээ-харысалга чок болуп келгени-биле түү-даа кылдынмаан. Чонну чараш түүлге хандыкпыдары культура ажылдакчыларындап, оларның ажылга бедик харысалгазындан база кол хамааржыр дээрзин үстүнде чаңгыс чижек бадыткап турар.

Б. БАРБА.

Бай-Тайга район.

Казаның химиктериниң Культура бажыңының чанында тургускан уругларның «Чебурашка» дээр кукла театры уругларның бот-тывынгыр уран түүл коргузүүнге белеткенип турар. Хоорайның кукла театрының артизи Леонид Игошин аныяк куклачыларны удуртуп турар. Культура бажыңынга уруглар он шинии тургузуп, коргүскеннер. Театрның көрүкчүдери—Казаның органиктиг синтез заводунуң ажылдакчылары, шефтеп турар уруглар садтарының чаштары, школачылар.

Уругларның кукла шиперининиң чедишкини дээш оларга дипломнарны, шаңнал бижиктерни чаңгыс эвес удаа тыпсып турган. Ам олар көрүдеге кииреп-биле «Шорданның күзелин ёзугаар» деп шиинн белеткеп турар. Республикада ниитизи-биле боттывынгыр он бир кукла театрлары ажылдап турар. Оларны дуржулгалыг башкылар, профессионал артистер удуртkан.

ЧУРУКТА: Казаның уругларның бот-тывынгыр «Чебурашка» дээр кукла театрының тургусканы «Хуулгаазының маргылдаа» деп шиизинден үзүндү.

Р. БАШИРОВТУҢ фотозу. (ПМА).

ДАШТЫКЫДАН СОЛУН ЧҮҮЛДЕР

Изигден камгаланыр хол-хавы

Даштыкдан көөрге, ол хол-хавы бичии-даа онзаланыр чүвези чок, холбарны сооктан камгалаарындан изигден камгалаары ыракта артык. Ол хол-хавын кеткен кижиге 100 градус изиг-даа коргунчуг эвес. Оны Канадада кылып турар.

Металлдан кылган чоорган

«Металлдан (демир аймаактан) кылган чоорганның дензизи чүгле бежен беш грамм болгаш ону карматтап алгашдаа чорун болуро» дижип, чехословак чогаадыкчылар боттарының ол ажылын ынчаар үмелеп чугаалажып турарлар. Чоорганның составынга шарбамал, шилден кылган пос, ак-демирниң чүге карны кирер. Үш чоорганны ажингеп кижа доңмас, чүге дээрге, ол 20 градус чедир чылыны бодукда тудуп турар. Бир вееш ол чоорганның металлдыг талазын дашкаар салып алыр болза, хүннүң кандыг-даа изии кижа тыынмас.

ПОЛЬШАНЫҢ «ДЕЛЕГЕЙИ»

ВАРШАВА. Бир эвес Польшаның чурттакчылары чер бөмбүрзээн долгандыр аян-чорук кылыр дээр болза, карашокар кылдыр таңмалап каан паспорттуң-даа, каражалыг узун шөлээниң-даа херээ чок. Ындыг аян-чорукту кылыр дизе... Выдгош воеводствозунуң (область) чурт чуруун көөрге-ле четчир. Ол черниң чүс ажыг чурттакчылыг черлерин бүгү делегейге эки билдингир аттарлыг. Ол областың девискээринден үнмейн-не, аян-чорукчу аалчы, Сибирьге болбаш Моолга, Канадага болгаш Аргентинага-даа, Англияга болгаш Шотландияга-даа барып болур аргалыг. Воеводствоның төвү—Выдгош хоорайдан ырак эвесте Антарктида болгаш Гималай, Нью-Йорк болгаш Токио, Балканнар болгаш Сахара-даа бар.

ӨҢ-БААЗЫН ЧЫЫНДЫЛАР

БУДАПЕШТ. Венгрияның Дебрецен хоорайының чурттакчызы Шандор Иклодиниң бажыңында ышкаш ындыг янзы-бүрү сигарет-янчыыр таакпылар делегейниң таакпы садар чаңгыс-даа ланғыы садыындан тывылбас боол чадавас. Шандорнуң бажыңында ханаларны болгаш үлгүүлер салыгларын 1.440 янзы-бүрү сигареталардыг хааржакгар, дыка хөй сорттуг сигаралар хаптары долган. Эрте-бүрүңгү Дербеценниң бир бажыдын бускап, көжүрүп турда тывылган «НИЛ» деп сигарета хавы оон чыындызының эң чоргаарлаңгыр үүлү боол турар. Оны делегейниң бирги дайынының мурнунда-ла кылып үндүрүп турган.

Шандор Иклодиниң шагнаалдан тура күзел-соруу удаваас боттанып. Венгрияның таакпы үзеттүрүнүң камгыжышкыны оон чыындызының тускай демдээн чураан сигареталарны кылып үндүрер деп турар. Оон ачызында боду таакпы тыртпас Шандор Венгрияда болгош даштыкыда-даа коллекционерлер-биле харылзаазын калбартыр.

«ДАЛАЙ ЧААННАРЫНЫҢ» ЧАШ ТӨЛҮ

БАРЫЫН БЕРЛИН. Барыын Берлинниң дириг амытаннар турлаа—зоопарктың 130 чыл төөгүзүнүң иштинде бир-ле дутаарында «далай чааннарындан» чаш төл торуттүнгеп. Бир янзы хевирлиг тюлень—«далай чааны» азыралга тургаш, ажы-төл черле төрүвес дээрзи билдингир.

«Чаш төл» 30 килограмм деңзилиг. Ол дыка чазый болган, ынчалза-даа сүт төвүүн кандыг-даа чемдеп артык амданнанып чинр.

АРХЕОЛОГТАРНЫҢ ОЛЧАЗЫ

Бангладеш Улус Республиканың Борга хоорайының чакында Бхашу Бихар деп черде бистиң үениң мурнунда V чүс чылдың үезинде түткан эрте-бурун будда хүрээзин казып тыпкан. Чөөн чүктүң эртебурун аян-чорукчуларының демдеглелдеринде ол үеде атсураглыг турган үк хүрээниң дугайы бижиттинген.

Казып, шинчилеп көргенинiң түңнелинде, оон аразын кап залдарынга болгаш чуртталга өрөлдеринге 700 хире ламалар турганы илерээн. Оон хүлер дүрзү-хевирлер, таңмалар, хана кааставалгалары, пордовурак аяк-савалар бузундуларды болгаш өске-даа бажың хөрекселдери тыылгылаан.

ХИР-ЧАМНЫГ АГААРДАН ААРЫГ

ТОКИО. Амгы үениң япон оолдар, кыстары боттарының он чыл мурнунда турган чажыт эш-көрүнге бодаарга, олардан 2—4 сантиметр бедик сыныг боол турар.

Амгы үениң тоску классчызы дурт-сыныңың узупунуң, деңзизиниң болгаш хөрек хемчээлиниң талазы-биле 60-гы чылларның ортаа үезиндеги колледж студентилери-биле дең боол турар. Кыс уругларның өзүп-мандыыры оон-даа артык болгай. Амгы үениң тоскуклассчы уругларының дурт-сыны ышкаш хемчээлге 10 чыл мурнунда колледжтерниң үшкү курстарының студентилери чедип турган.

Оон-биле кады ол хире назылыг уругларны аразында аарыг кижилерниң саны база көвүдеп турар. Чижээ, долгандыр турар бойдус чүүлдериниң хирлениң, бокталганындан 1968 чылдаазы-биле деңнээрге, тыныш бачыдаар аарыг кижилерниң саны ийи катап көвүдээн. Үлетпүр бүдүрүлгелериниң хой келии түрүп турар улут-улут япон хоорайларда чаш болгаш элээлп уруглар аразында аарыг кижилер дыка хой боол турар.

(СЭТА).

Спорт · Спорт

ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОНАДЫНДА

ХЕЛЬСИНКИ. Шайбалыг хоккей талазы-биле делегей болгаш Европа чемпионадының аъчеглиг оюнунда бурунгу хүн Швецпа биле Германн Демократтыг Республиканың шилиндек командалары ойнаан. Шведтер удурланыкчызын 9:3 санга уткан. Оон дараазында Финляндияның хоккеистери Польшаның спортчулары-биле ужурашкан. Финнер 6:2 санга удуп алган.

Делегей чемпионадында «Совет Эвилели биле Чехословакиянның командалары амдыызында бирги черде чоруп орар. Оларның саны сес оюн соолунде 14-14. Кайы-даа команданың аңаа чедери берге болуу берген. Чехословакиянның шилиндек командазы эрткен чемпионатка бодаарга бир чада өрү көдүрүлген. ССРЭ-ниң хоккеистери удурланыкчыларының хаалгазынче киирген шайбазы (58) кайы-даа командадан хөй, ынчангаш турнир таблицазын баштап турар. Шведтер 9 саныг, финнер—8, Польша—3, ГДР—2 саннарлыг.

ЧССР-ниң спортчузу Мартинец 8 шайбаны киирген, бирги черде, совет хоккеист Михайлов 8-ти кайыр каккаш, ийиги черде чоруп турар.

БАШТАЙГЫ ТИИЛЕЛГЕЛЕР

«Спартак» эки тура спорт шитилелиниң Кызыл хоорайда күш-культура коллективтериниң аразында баскетбол маргылдаазы эгелээн. Ында эр улустуң 7, херээженнериң 7 шилиндек командалары киржип турар.

Бирги ужуражылгалар эрткен, аңаа эки белеткелдит командалар баштайгы тиилелгелерни чедип алган.

Херээженнерден башкы институтуның студентилери, политехникумның сургуулдары медицина училищезиниң, уран түүл училищезиниң командалары оюн уткан.

Эр улустан башкыларның баскетболистери башкы училищезиниң сургуулдарын 59:42 санга тиилээн. Башкы институтуның студентилери биле эмчилер («Медик») командазының аразында оюн солун болган. Кайы-даа таланың баскетболистери тиилелге дээш шудургу ойнаан. Оон түңнелиниде оюн хайыш болуп доостурга, немелде беш минутаны берген. Ол үеның дургузунда эмчилер эки ойнаан, тиилелгени чедип алган.

Б. АБРАМОВ.

ШИЛИНДЕКТЕР ИЛЕРЭЭН

Чөөн-Хемчик районуңң «Большевик» совхозка волейболдуң, баскетболдуң маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа эр улустуң дөрт, херээженнериниң ийи командазы киришкен.

Көдээ спортчуларының маргылдаазы ийи хүн үргүлчүлээн. Кайы коллективте бо талазы-биле ажылды эки организастаанны орта илереп, оларның волейболистери, баскетболистери чедишкинниг ойнаан.

Волейболга эр улустан Шеминиң № 1 командазы тиилекчи болган, ийиги черни Чазаананың динамочулары алган. Баскетболга «Динамо» командазы тергиндээн.

Волейболга болгаш баскетболга херээженнерден Шеми школазының уруглары бирги черни эзээн.

М. СЕВЕН.

«ШЫННЫҢ» НОМЧУКЧУЛАРЫНГА

Бо чылдың апрель 18-те үнген «Шын» солуннуң ийиги арнында «Шын дүүштүрер, хаңы өөренир» деп үүлдүң эгезинде болдунган частырыт дугайты республика типографиязы номчукчулар мурнуга буруулуг болганын дыңнатты.

Ол чазыг талазы-биле буруулуг болган парлакчыларны шыңгыы доңгуткан.

Типографияның директору И. КАРА-ООЛ.

телевидение

АПРЕЛЬ 19-ТА

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдылгалар программазы. 13.35—Өөнүт телекөргүзүт. Уругларга. «Тооляу канчаар чуруптарыл». 14.20—Медээлер. 14.30—Өөнүт телекөргүзүт. Опереттага ынакларга. 15.00—«ССРЭ-ниң Дээди Судунуң 50 чылынга». Дамчыдылгада ССРЭ-ниң Дээди Судунуң даргазы Л. Н. Смирнов киржип турар. 15.30—15.40—Чапсар. 15.40—Коңцерт.

КЫЗЫЛДАН

15.55—Уругларга. Мультфильм. 16.20—«Ленинниң үш чазыы». Телефильм.

МОСКВАДАН

17.20—Өөнүт телекөргүзүт. Хоккейге делегей чемпионады. ССРЭ биле ЧССР-ниң шилиндек командалары. 3-кү оюн. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—Өөнүт телекөргүзүт. Хоккейге делегей чемпионады. Швеция биле Финляндияның чыынды командалары. 3-кү оюн.

КЫЗЫЛДАН

19.05—Уругларга. Мультфильм. 19.15—Телемедээлер. 19.30—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.35—Өөнүт телекөргүзүт. «Аниским биле Фантомас». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.

КЫЗЫЛДАН

20.50—Телемедээлер. 21.00—Уругларга. Мультфильм. 21.10—«Чараа-чечен». Шоодутлуг тележурнал.

МОСКВАДАН

21.30—«Эфирде — «Аниык назын». Совет Эвилелиниң Маадырлары Н. П. Каманин, М. М. Водопьянов, В. С. Молоков, А. В. Ляпидевский олар-биле ужуражылга. 22.15—«Силерниң чагыгларыңчар-биле». Музыкалыг программа. 23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редакторнуң оралакчызы М. П. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Ванюшиниң төлдери» 9.30, 11.25, 13.20, «Хоорайлар болгаш чылдар» 15.20, 18.00, 20.40. шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кибальчиш оол дугайында тоол» 9.30, 11.15, «Ынчан Оожум океанга» 13.00, 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чорвея биле Скроллан» 10.00, «Иван Васильевич профессиязын солуп тур» 15.00, 18.40, «Ынакшыл чораан силер бе?» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Азелия» дайзынның тылында» (2 сериязы кады) 14.30, 20.30, «Хосталга дан хаваында келир» 17.00, 18.40 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Чинзеде эртине» 18.00, 20.00 шактарда.

СЭЭКТЕРНИ УЗУТКАҢАР

Сээктер — кадыкшылганың хоралыг дайзыннары. Олар — ижин тивиниң, дизентерияның, туберкулёзтуң, глистерниң (ижиниге амыдыраар маңгыс курттарының) болгаш өске-даа аарыгларының халдавырларын тарадып турааралар.

Аъш-чеминер тогланчызын, хирлиг саваларны чогуур ойүнде аштап арыглаңар. Аъш-чеминерни болгаш саванарны сээктерден дуглаңар. Херим-кажаа, бажың иштин арыг-шевер тургузуңар.

Оларның өзүп-төрүүр үезы—одеш болгаш чуунду, бок төгөр черлерни чогуур ойүнде арыглап аштаңар. Чуунду төгөр уургайларның болгаш бок чыглыр оске-даа черлерниң үттерни так кылдыр дуглап, оларны хлорлуг чугай ийикпе, азы хоюг довурак-биле дуй бысканнап чажыңар.

Бүгү-ле аргаларны болгаш чепсектерни хереглеңер: сээк хораннаар суук чүүлдерни, хоранныг саазыннарны, чыпшындырар хырбаланчактыг саазыннарны, 2 хуулуг чигир эзилдиригниг формалинни, сээк шүүрлерни болгаш өске-даа чүүлдерни аажылап тургаш сээктерни чок кылыр.

БИЛИП АЛЫҢАР: чазын ийикпе, азы чайның эгезинде чаңгыс сээкти олурери чайның төнчүзүнде муң сээктерни өлүргени-биле бир домей болур.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харылсалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, кодээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 660.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле аргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00608

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 93 (9467) | Суббота, апрель 20, 1974 чыл | 1925 чылда үнелезилеттингеш | Өртээ 2 коп.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттарның кандидаттарын бистиң чуртувуста бедик көдүрлүүшкүн-биле депшидип эгелээн

Коммунистиг субботниктер КОММУНИЗМНИҢ ХЕРЕК КЫРЫНДА эгелээри дег кайгамчык үнелиг.

В. И. ЛЕНИН.

ШУПТУ КОММУНИСТИГ СУББОТНИКЧЕ!

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ ЧОННУҢ БУЗУЛБАС ЧАҢГЫС ЭВИ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар депшидилгези эгелээн

ССРЭ-ниң Дээди Совединге сөңгүлда талазы-биле сөңгүлда кампаниязы чаа чугула чадазынче кирген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар депшидилгези бүгү Совет чуртта апрель 18-те эгелээн.

Ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, совет интеллигенциякның эң-не ат-алдарлыг болгаш коммунизм хереэзите бердингеш төлээлекчилерин, чурттуң күрүне эрге-чыгыргазының дээди органынга чоннуң бүрүм эргелиг төлээлекчилериниң бедик хүлээлгелерин, төлептиг күүседээ шыдаар кижилерни ССРЭ-ниң Дээди Совединге боттарының кандидаттары кылдыр ажылчы чон адаа турар. Депутаттарга боттарының башгайгы кандидаттары кылдыр совет кижилер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет күрүнениң удуртукчуларының аттарын адаа турар.

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯЗЫ

МОСКВА

Москваның мурнакчы бүдүрүлгези — автотракторлуң электроаппаратура заводунуң ажылчыннарының, инженер-техниктерниң, чурттуң күрүне эрге-чыгыргазының дээди органынга боттарывыстың кандидадывысты депшидип дээш болгун мында чыыларн бис.

Индирде — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, инструмент дегинниң шлифовщиги Н. В. Кузнецов. — Бүгүле чүүлдерни Коммунистиг партияның, СЭКП Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневти депшидерни саналдап тур мен.

Эш Л. И. Брежневтиң гимыралче оруунуң дугайын Н. В. Кузнецов тодаргай чугаалаан. Кижилерге эптиг-эвилек, кичээнгейлиг чоруу-биле, организакчы талантызы-биле, партийжи принципиалдыг чоруу-биле Леонид Ильич ажылчы чоннуң аразында улуг хүндүткелди болгаш ат-алдарны чедип алган. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга шылгарангай ачы-хавыяалары дээш Л. И. Брежневке Совет Эвилелиниң Маадыры болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан. Леонид Ильичиниң улустар аразынга гай чоруунуң, ажы-чеңжиниң дугайында могаг чок сагыш салып турар. Бистиң Бауман сөңгүлда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң шылгарангай удуртукчузу, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневти депшидерни саналдап тур мен.

Эш Л. И. Брежневтиң гимыралче оруунуң дугайын Н. В. Кузнецов тодаргай чугаалаан. Кижилерге эптиг-эвилек, кичээнгейлиг чоруу-биле, организакчы талантызы-биле, партийжи принципиалдыг чоруу-биле Леонид Ильич ажылчы чоннуң аразында улуг хүндүткелди болгаш ат-алдарны чедип алган. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга шылгарангай ачы-хавыяалары дээш Л. И. Брежневке Совет Эвилелиниң Маадыры болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан. Леонид Ильичиниң улустар аразынга тайбыңны быжыглаарынче угланган аажок улуг ажылыжын делегейжиң Ленинчи шаңналы-биле демдеглээн. Эш Брежневти партияның эргежыктарын, чоннуң эргежыктарын чүдеп-даа бедик кылдыр көөр шынчы ленинчи кылдыр, шупту-вус эки билир бис. Оон үлегерни ап, принципиалдыг, чүүлдүг, бодунга негелдиг болуруң оортан өөренип ап турар бис. ССРЭ-ниң Дээди Совединин депутадының кандидадынга Леонид Ильич Брежневти депшидерни бүгү коллективтер, бистиң районнуң бүгү ажылчы чоннары сорук киришкинниг деткинир дээрэзинге бүзүрелдиг мен.

— ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга Леонид Ильич Брежневти депшидерни партия кежигүнүң эвес ажылчын мен сеткилимниң хамызындан деткип тур мен—деп, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Т. Ф. Уразова чугаалаан. Совет кижилерниң күш-ажылының болгаш амыдыралының байдалдары чылдың-на экижип орарын бистер шупту биляп турар бис. Ол дээрге Коммунистиг партияның аажок улуг ажылының түңнелиндир. Шынчы ленинчи, партияның мерген угаанныг удуртукчузу Леонид Ильич Брежнев бүгү күжүн, билиин, амыдыралчы байлак дуржулгазын чоннуң чаагай чоруунга, бистер болгаш бистиң ажытөлдеривис дайын деп чүвени кажан-даа билбес болурунга берип турар. Кижиниң дугайында сагыш салып турар боорга, кижи келир үезинге бүзүреалдыг-даа, сагыш-сеткилдээ эки, ажыл-дээ шулуун болур болгай.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга эш Л. И. Брежневти депшидер дугайында саналды заводтуң кол инженери П. А. Горкин, автоматтыг цехтиң таарыштырыкчызы И. Д. Азобков, слесарь-чыыкчы В. Е. Татьянчиков, завком даргазы П. Ф. Филиппов изин-биле деткээн.

Москваның № 2 автотрактор электроаппаратура заводунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан Эвилелдиң Совединге соңгүлда талазы-биле Москва хоорайның Бауманның № 3 соңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары, Политбюро кежигүнү **Леонид Ильич Брежневти** депшидер деп доктаалды бир үн-биле хүлээп алган.

Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке Варшаваже чоруткан телеграмманы хуралдың киржикчилери аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган. Найысылалдың Бауман соңгүлда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр Леонид Ильич Брежневти бүдүрүлгенин коллективи улуг көдүрлүүшкүн-биле дешиткенин ында дыңнагышаан, бистин Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннарының чаагай чоруу дээш моон соңгаар-даа улам үре-түңнелдиг ажылдаарын, чаагай кадыкшылыды аңаа күзээн.

Москваның «Большевичка» деп даараныла бүдүрүлгезиниң каттыжышкынының хуралдаар залын ол хүн байырлалдыг ёзу-биле шимеп каан турган. «ССРЭ-ниң Дээди Совединге — чурттуң күрүне эрге-чыгыргазының дээди органынга төлептиг кандидаттарны депшидээримеп!», «Бүгү совет улустуң ажылчын аңгының шылгаттынган авангарды — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, ооң Политбюрозунуң болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң доктаамал сагыш салыышкынының түңнелинде чедип алдынып турар.

Эвилелдиң Совединге соңгүлда талазы-биле Москва хоорайның Бауманның соңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневти депшидер деп саналдыг мен. Ооң ол саналын диңмиттиг, үргүлчүзелдиг адыш часкаашкыны-биле утказын.

— Эш Л. И. Брежневти совет кижилер коммунизм дээш, совет улустуң аас-кежин дээш могаг чок демиселчи кылдыр биляп турар. Бистиң партияның болгаш күрүнениң, коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы Леонид Ильичиниң аммыдыралчы бүгү оруу Ленининиң, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының хереэнге кызыгаар чок бердиниишкининиң тодаргай үлегерчижээ болур—деп, В. С. Гриднева чугаалаан.

Каттыжышкынының аныяктарының өөрүзээзиндеги ВЛКСМ комитединиң секретары Л. В. Пивницкая чүве чугаалаан.

— Бүгү совет аныяктар шыкаш, «Большевичканың» комсомолчулары төрээн Коммунистиг партияның, Леонид Ильич Брежневтиң ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутатка кандидат кылдыр дешиттиишаан, бистер коммунизмниң тинилегези дээш, Төрээн чурттуң чаагай чоруу дээш ам-даа шудурсу ажылдаарын аңаа аазап тур бис.

Хуралга сураглыг ажылчын С. Н. Ракова, каттыжышкынының чиңгине директору П. К. Косков, комсомолчу мастер З. Д. Хомутова, каттыжышкынның чаа техника болгаш кол технология кылдазының начальниги М. В. Лобзова чүве чугаалаанар. Олар шупту-ла коллектив кежигүнерниң күзел соруун илергейлеп, В. С. Гридневаның саналын изин-биле чүүлдүгүнгеннер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге депутатка кандидат кылдыр Бауманның № 3 соңгүлда округунуң талазы-биле эш **Леонид Ильич Брежневти** депшидер деп доктаалды хурал бир үн-биле хүлээп алган.

(Уламчызы 2-ги арыда).

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының

ДЫҢНАДЫЫ

Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-бодунга дузаламчы дугайында Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралы 1974 чылдың апрель 17-18 хүнеринде Варшавага болуп эрткен.

Чөвүлел хуралга киришкинер болза:

Болгария Улус Республикадан—Тодор Живков—Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-ның Бирги секретары, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы, делегациянның баштыңы; Станко Тодоров—БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Константин Теллалов—БКП ТК-ның секретары; Петр Младенов—БКП ТК-ның кежигүнү, БУР-нуң даштыкы херектер министри; Милко Балев—БКП ТК-ның кежигүнү, БКП ТК-ның Бирги секретарының кабинединиң директору;

Венгрия Улус Республикадан—Янош Кадар—Венгрияның Социалистиг Ажылчын партиязының ТК-ның Бирги секретары, делегациянның баштыңы; Ене Фок—ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Фридьеш Пуйя—ВСАП ТК-ның кежигүнү, ВУР-нуң даштыкы херектер министри;

Герман Демократтыг Республикадан—Эрих Хонеккер—Германияның Социалистиг Чаңгыс аай партиязының ТК-ның Бирги секретары, делегациянның баштыңы; Вилли Штоф—ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы; Хорст Зиндерман—ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Герман Аксен—ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГСЧП ТК-ның секретары; Оскар Фишер—ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГДР-ниң даштыкы херектер министриниң хүлээлгезин күүседип турар; Пауль Марковски—ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГСЧП ТК-ның делегей харылзаалариның кылдазының эргелекчизи;

Польша Улус Республикадан—Эдвард Герек—Польшаның Каттышкан Ажылчын партиязының ТК-ның Бирги секретары, делегациянның баштыңы; Генрих Яблоньский—ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы; Петр Ярошевич—ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Стефан Ольшовский—ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң даштыкы херектер министри; Рышард Фрелек—ПКАП ТК-ның секретариадының кежигүнү, ПКАП ТК-ның делегей кылдазының эргелекчизи;

Румынияның Социалистиг Республикадан — Николае Чаушеску—Румынияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары, Румыния Социалистиг Республиканың Президентизи, делегациянның баштыңы; Маня Мэнеску—РКП ТК-ның Күүскомунуң кежигүнү, РСР-ниң чазаанның Премьер-Министри; Штефан Андрей—РКП ТК-ның секретары; Джордже Маковеску—РКП ТК-ның кежигүнү, РСР-ниң даштыкы херектер министри; Митя Малица—РКП-ниң Чиңгине секретарының, РСР-ниң Президентизиниң чөвүлекчизи; Митя Константин—РКП Чиңгине секретарының, РСР-ниң Президентизиниң чөвүлекчизи;

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинден—Л. И. Брежнев—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ТК-ның Чиңгине секретары, делегациянның баштыңы; А. Н. Косыгин—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; А. А. Громыко—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри; К. Ф. Катушев—СЭКП ТК-ның секретары; К. В. Русаков—СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы; А. М. Александров—СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы;

Чехословак Социалистиг Республикадан — Густав Гусак — Чехословакиняның Коммунистиг партиязының ТК-ның Чиңгине секретары, делегациянның баштыңы; Любомир Штроугал — ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧССР-ниң чазаанның Даргазы; Васил Билак—ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧКП ТК-ның секретары; Богуслав Хнеупек—ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң даштыкы

(Уламчызы 2-ги арыда).

Апрель 18-те Варшавага. Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының кежээки хуралынга «Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының дыңнадыынга ат салган.

ЧУРУКТА: совет делегациянның баштыны, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев «Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының дыңнадыынга ат салып турган үезин. (СЭТА).

(Чуруктү фототелеграф-биле хүлээп алган).

ХӨЙНҮ КЫЛЫРЛАР

Районнуң ажыл-агыйлары, албан организация черлери күш-ажылдың байырлалы коммунистиг субботниктың бедик организастыг деңнелге эрттирер дээш, район штабының удуртулгазы-биле белеткелди багай эвес чорудуп келген. Ажыл-агыйлар, албан организация черлери субботник эрттирериниң штабтарын тургускан, кылыр ажылдарын, аңаа чеже кижи киржирин, чеже машина-техника, дериг-херекселдер негеттинерин тодаратканнар.

«Күш-ажылдың бүдүрүлгүүн бедидеривис — коммунистиг субботниктиң кол соруулгазы» деп деңнээ, беседаларны чер-черлерде партия организацияларының политинформаторлары, партия райкомунуң лекторлары чорудуп келген.

Район иштинге коммунистиг субботникче 4267 ажылчымнар, колхозчулар, интеллигенциялар, школачылар үнерлер. Олардан төлевирлиг ажылга 2462 кижи ажылдаар. Ниити ажылдан алыр акча фондузу 6208 рубль чедер. Оортан тоску беш чылдың фондузунче 4412 рубльди шилчидери көрдүнген. Төлевир чок суур чаагайжыдылгазынга 1805 школачылар киржирлер.

Субботник үезинде школа, эмнелге, уруглар албан черлеринге 730 кубометр топрактү белеткээр. Совхозтарның болгаш колхозтарның механизаторлары болгаш хөөу ажылдакчылары 35 га черни суггарарын, 65 га черге тарааш чажарын, 226 га черчиң шыгын базырарын, 20 га черни андарарын, 1000 га тарылга, сиген шөлүүнү даажының ашталгазын чорударын, 1200 баш хой кирер 4 кажааларны тударын, узуну 11 метр 400 электри чагыларын белеткээрин болгаш өске-даа хой бүдүрүкчүүт ажылдарны кылып чорутканнар. СЭКП райкоммары субботникке белеткелдер талазы-биле айтырыгларны чугаалажып, оны удуртурунуң район штабтарын тургускан. Ындыг штабтар бүдүрүлге, тудуг, колхоз, совхоз самында база бар. Олар партия организацияларының удуртузазы-биле чамдык ажылдарны кылып, субботникти организастыг болгаш бедик бүдүрүкчүүт эртирер талазы-биле чугула хемчеглерни алган.

Коммунистиг субботникке хынамчалыг, бүтү тала-биле белеткенген коллективтер, районнар бисте хөй. Олардың аразында Ак-Довурак хоорайның бүдүрүлге коллективтерим адап болур. «Тыва даг-дүгү» комбинат субботникте кылыр ажылдарның хемчеэлин тодаргай доктаадып, бүгү-ле белеткелин баш бурунгаар доозуп алган. 1680 кижи бүдүрүлгеге болгаш чаагайжыдылгага ажылдаан. 8400 рубльди тоску беш чылдың фондузунче шилчидер деп шинтпирээнмер. Ол болза эртken чылдаазымдан элээн хөй акша-дыр. «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң коллективи ажылдап алган акшазымдан 1100 рубльди шилчидер деп соруглаш салып алган. Ак-Довурак хоорайның коллективтери бо чылгы субботниктен ниитизи-биле 13.140 рубльди тоску беш чылдың фондузунче шилчидерлер. Ында партия организацияларының масса-политиктиг ажылдарны коллективтерде калбарып, көскү агитацияны чогуур деңнелге тургускан. Агитаторлар болгаш политинформаторлар субботниктиң соруглазының дугайында беседаларны кылгаммар.

Каа-Хем районуң совхозтары болгаш колхозтары, үлетпүр бүдүрүлге черлерни субботникке үткуштур белеткелдя бүгү тала-биле чорутканнар. Районуң ажылчынчилери бегүн волдуунда хову болгаш мал ажылынга хаара туттунар. Субботник арттырер талазы-биле район штабының сагыш турары-биле алырга, 3500 хире ажылчынар, колхозчулар, албан-хаакчылар киржир. Каа-хемчилер 9200 рубльди беш чыл фондузунче шилчидерлер. Партия райкому субботникте тинлекчи болган коллективти вымпел-биле шаңнаар. Ол хүн коллективтер аразынга социалистиг чарыш калбарар, дайынчы хуудустарны, «чаңныктарны» үндүрери көрдүнген.

«Кызыл субботникти» организастыг, политиктиг көдүрлүүшкүнүүт, бедик бүдүрүкчүүт күш-ажылдың байырлалы болдурар дээш Кызыл хоорайның, Чөөн-Хемчик, Тожу районнарының партия, совет органнары, ажыл-агыйлар организацияларын база бичe эвес белеткел ажылдарын кылып чорутканнар.

Коммунистиг субботниктерниң политиктыг ужур-дузазы канчаар-даа аажок улуг. Ооң-биле чергелештир оларның материалдыг үлүг база онза чугула. Эрткен чылын бистиң республикага 105.442 кижи субботникке киришкен, беш чылдың фондузунче 135.446 рубль шилчиттингеп.

Бо чылгы коммунистиг субботник — совет улустуң алдарлыг күш-ажылчы чаңчылдарының уламчылаашкыны, бистиң Төрээн чуртувустуң күүү-күжүн улам-на быжыглаарынга ажылчы чоннарның боттарының сагыш салышкынының база бир чаа хереэзин болу бээр. Улут Ленининиң чагыларынга бистиң чурттуң ажылчы чоннарының кезээде шынчызым, Коммунистиг партияны, ооң Төп Комитедин долгандыр совет улустуң сырый каттышканын чаа күш-биле бо субботник база катап көргүзер. СЭКП-ниң XXIV съездизинниң, партия Төп Комитединиң декабрь (1973 чыл) Пленумунуң шинтпирлеринге ажыл-херектер-биле харымлавышаан, совет кижи бүгүү партияның салган өндүр улуг соруглаарым боттандырарынга төлептиг үлүг кижи дээш хүн бүрү демисежип турар.

Коммунистиг субботник бистиң республикага, бүгү чуртка ышкаш, эң-не бедик бүдүрүкчүүт болуп, чоннуң хөй-ниити идепкейин көдүрүп, партияның XXIV съездизиниң салган төөгүүт соруглаарын күүседир херекке чугула салышкын болуп эртер дээрзинге чигзинниг турбас.

Н. УСПУН,
Бай-Тайга районнуң субботник эрттирер талазы-биле район штабының начальниги.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ ЧОННУҢ БУЗУЛБАС ЧАҢГЫС ЭВИ

(Эгези 1-ги арында).

Чурттуң хоочум будурулгелериниң бирээзи — Москваның Петр Алексеев аттыг нарын сукно фабриказынга Эвилелдиң Советиниге соңгулда талазы-биле Москва хоорайның Ленинград соңгулда округундан СССР-иниң Дээди Советиниге депутаттың кандидадын депшидеринге турасхааткан хурал болган.

Моссоветтиң депутадының пөстаавычы В. Г. Лебедева СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйны Дээди Советтиң депутадыгына кандидат кылдыр коллективтиң мурнундан адаарын санаалаан. Ленинчи партияның шынчы оглу, партияның болгаш күрүнениң көскү ажылдакчызы, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры Николай Викторович СЭКП-ниң ленинчи политиказын амыдырзлга боттандырар дээш идепкейлиг демисежин, бодунуң күжүн, дуржулгазын болгаш билиглерин бистиң чуртувустуң күүш-күжүн быжыглаарынга бараан болдурганың демдеглевишаан. Н. В. Подгорныйның политиктиг болгаш күрүне ажыл-чорудулгазын В. Г. Лебедева тайылбырлап чугаалаан.

Н. В. Подгорныйның — ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга төлептиг кандидат деп, В. Г. Лебедева, демдеглээн. Эвилелдиң Советиниге соңгулда талазы-биле Москва хоорайның Ленинград соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниге депутаттың кандидадынга эш Н. В. Подгорныйны депшидер дугайында саналды деткирипче ол будурулгелериниң ажыл-ишчилерин кыйгырган.

Слесарь В. В. Тарасов ук саналды деткээн. Николай Викторович Подгорныйны Москва хоорайның Ленинград соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтеринге хөй чылдарда депутат боон келгении ол йөштээн. Н. В. Подгорныйның бедик албан хүлээлгезинге тура, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажыл-чорудулгазын сайзыраңгайжыдарывче, чурттуң амыдыралынга оларның ролюн белидеринче, совет демократиязы улам ыңай хөгжүдеринче доктаамал сагыш салып келген. Совет кижилер Н. В. Подгорныйның күрүне талазы-биле улуг ажылын эки билир, тайбыңны быжыглаары болгаш улустар аразынга нәйрал дээш оон салыышкынын үнелеп турар.

Н. В. Подгорныйны ССРЭ-ниң Дээди Советиниге депутаттың кандидадынга депшидер дугайында В. Н. Сибиряковтуң саналын Д. А. Парамонов деткээн. Ук саналды кол технолог кылдызиниң бюро начальниги М. В. Усан, эптекчи Г. В. Насонова болгаш заводта партком секретары Ю. Ф. Сорокин олар база деткээшнер.

РСФСР-деп Националдар Советиниге соңгулда талазы-биле Москваның № 1 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниге депутаттың кандидадынга **Алексей Николаевич Косыгинни** депшидерин хураалдың киржикчилери бир үн-биле шиитпирлээн.

Москваның телевизор заводунуң чыылда цегинге соңгулда мурнуның хуралынга будурулгениң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, албан-хаакчылары чыылганнар.

Индирде — радиоаппаратура таарыштырыкчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ж. Е. Горбачева СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречкону ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга заводтуң коллективиниң мурнундан депшидерин ол саналдаан. Төрээн чуртувустуң камгалал күүзүн быжыглаар талазыбиле улуг ажылын эш Гречко партияның болгаш хөй-ниитиниң улуг ажылы-биле чедиишкинниг холбаштырып турарын ол чугаалаан. Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң шынчы оглу А. А. Гречко ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга төлептиг кандидат.

Заводтуң кылдыс начальниги А. Н. Козорезов сөс алгаш, мынча дээн:—Сураггаан совет шериг удуртукчузу Андрей Антонович Гречкону күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга бистиң коллективтиң депшидин турары меңзэ, Ала-чурттуң Улуг дайынының киржикчизинге, онза тааланчыг-дыр. Хамааты болгаш Ала-чурттуң Улуг дайынарының ол идепкейлиг киржикчизи. Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречконуң полководчу талантызы Ала-чурттуң Улуг дайынының чылдарында онза көскүзүү-биле илерээн. Андрей Антоновичиниң Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштерин удуртуруның херээнге улуг арга-дурзулгалыың, СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭниң Дээди Советиниң депутады болуп улуг ажылды чорудуп турарын билир бис.

А. А. Гречкону ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга депшидер дугайында саналды санал бергөн өске-даа эштер деткээн.

Эвилелдиң Советиниге соңгулда талазы-биле Москва хоорайның Киев соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидатка **Андрей Антонович Гречкону** депшидер дугайында доктаалды чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алган.

Москваның прожектор заводунуң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының соңгулда мурнуның хуралынга электромонтажник, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Ф. Карташев баштай саналдаан.

— ССРЭ-ниң Дээди Советиниге мурнунда эрткен соңгулдадан бээр дөрт чылдың иштинде бистиң чуртувустуң эрткен оруун совет кижи бүрүзү чоргаарал-биле билип турар — деп, ол чугаалаан. Бистиң найысылалывыстың өзүп, улам чараш апар чыдарын москвачылар эки билирлер. Виктор Васильевич Гришининиң удуртканы хоорайның парторганизациязының башталгазы-биле күженишкинниг күш-ажылдың түңнелинде улуг чедиишкиннер чедип алдынган.

В. В. Гришин болун талантылыг ленинчи удуртукчу болгаш организакчы кылдыр көргүскен. Ол бистиң партиязыстың шугумун чайгылыш чокка чорудуп келген болгаш чорудуп, улус ажылагый планнарын күүседиринче ажылаы чоннарны мобилизастаар талазы-биле идепкейлиг ажылды чорудуп турар.

Эвилелдиң Советиниге соңгулда талазы-биле Москва хоорайнын Перово соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга партияның Москва хоорай комитединиң бирги секретары Виктор Васильевич Гришинин Москваның прожектор заводунуң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының мурнундан депшидерин улуг сеткил ханыышкын-биле саналладым.

Ол саналды конструктор Н. М. Филатова, комсомол комитединиң секретары С. А. Урманчеев олар болгаш өскелер-даа изни-биле деткээн.

Перово соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидатка **Виктор Васильевич Гришинин** депшидер деп доктаалды хурал чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алган.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг, Фрунзе аттыг хөвеңгей комбинадының ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының соңгулда мурнунуң хуралынга депшиткен идегелин ол бүрүңү-биле шыңзыктырган.

Москва хоорайның Советск соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидатка СЭКП ТК-ныҢ Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти депшидерин аргыкчы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы В. В. Хрол саналдаан.

Ол саналды пөс аргыкчызы Т. Г. Ермакова изни-биле деткээн. Ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр пөс аргыкчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Мария Сергеевна Иванникованы депшидерин ол база саналдаан. СЭКП ТК-ныҢ кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады Мария Сергеевна бодунга онаашкан хүлээлгезин харыысалгалыы-биле күүседип, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң план-бюджет комиссиязында идепкейлиг ажылдап турар. Коллективтиң ону чурттуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга депшиткен идегелин ол бүрүңү-биле шыңзыктырган.

Эвилелдиң Советиниге соңгулда талазы-биле Советск соңгулда округундан ССРЭниң Дээди Советиниң депутаттарының кандидаттарынга **Леонид Ильич Брежневти, Мария Сергеевна Иванниковапы** депшидер деп доктаалды чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алганнар.

Москва хоорайның Черемушкалар соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар депшидериниң хуралы ССРЭ-ниң эртемнер академиязының космос шинчилелдиринің институдунга болган. Конференц-залга эртемденнер, будурулгенни мурнакчылары, студентилер чыылган.

Техниктиг эртемнериң доктору Г. И. Забиякин сөс алган. Эвилелдиң Советиниге соңгулда талазы-биле Черемушкалар соңгулда округундан ССРЭ-ныҢ Дээди Советиниң депутадынга кандидатка эш Леонид Ильич Брежневти космос шинчилелдиринің институдунуң эртем ажыллакчыларының, ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының мурнундан депшидерин ол саналдаан.

— Совет эрге-чагырганың дээди органының депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ныҢ Чиңгине секретары Л. И. Брежневти депшидер дугайында саналды изни-биле деткидим — деп, институттуң киядис эргелекчизи, физика-математика эртемнериниң доктору А. А. Галеев чугаалаан. Ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга көскү совет эртемден, ССРЭ-ниң эртемнер академиязының президентизи эш Мстислав Всеволодович Келдышты депшидерин ол саналдаан.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады, СЭКП ТК-ныҢ кежигүнү, совет эртеминиң кол штавының президентизи М. В. Келдыш аныяк эртемденнериниң хөй салгакчыларын кижизиткен дээрзин институттуң комсомол организациязының секретары Ю. Е. Березин чугаалаан. **Леонид Ильич Брежневти** болгаш **Мстислав Всеволодович Келдышты** Черемушкалар соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадының кандидадынга депшидер деп доктаалды чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган.

Күрүненин бирги подшипник заводунуң ажылчыннары боттарының хуралынга партия болгаш чазактың ала сагыш салыышкынынга өөруп четтиргенин чүректиң ханызындан илергейлээннер.

Хуралды заводта партком секретары П. З. Сорокин ажыткан. Бистиң заводтуң коллективи эш Л. И. Брежневтиң Алма-Атага чугаалаан чугаазын болгаш кара хөрзүнүңгүн эвес черлерге көдээ ажылагыйны хөгжүдер дугайында партия Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хүлээп алган доктаалын бүрүн деткээн деп ол чугаалаан. Завод чыл эргезинден бээр «Сельхозтехника» чердеринче пландан ажыр миллион-миллион подшипниктерни чоруткан.

№ 1 подшипниктер будурер цехтиң слесарь В. М. Михеев Москва хоорайның Калинин соңгулда округунуң талазыбиле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүненин база делегейнин коммунистиг шимчээшкинниниң шылгарангай ажылдакчызы, СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Николай Викторович Подгорныйны депшидер деп саналдаан.

Слесарьның саналын инструмент цегиниң начальнигиниң оралакчызы А. И. Назаров деткээш, ССРЭ-ния Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадының кандидадынга заводтуң чаа техника участогунда слесарьлар бригадазының бригадири Алексей Васильевич Викторовту депшидерин саналдаан.

Партия Төп Комитединиң кежигүнү А. В. Викторовтуң партия болгаш күрүне ажылынга идепкейлиг киржип турарын, аныяктарны кижизидеринге улуг салыышкынны киирип турарынын дугайын санал бергеннер демдеглээн.

Хуралдың киржикчилери Москва хоорайның Калинин соңгулда округунуң талазыбиле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарының кандидаттарынга **Николай Викторович Подгорныйны** болгаш **Алексей Васильевич Викторовту** депшидер деп шиитпирни хүлээп алган.

Москваның Ленинчи комсомол аттыг театрының коллективиниң нияти хуралы болуп эрткен. Хуралдың киржикчилери Москва хоорайның Свердлов соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга ук театрның актрисазы, РСФСР-ниң улустуң артизи **Елена Алексеевна Фадееваны** бир үн-биле депшиткен.

(Төнчүзү 3-кү арында).

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының

ДЫҢНАДЫЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

херектер министри; Антонин Вавруш—ЧКП ТК-ныҢ делегей политиказының килдизиниң эргелекчизи.

Чөвүлел хуралдың ажылынга Варшава Керээзиниң киржикчилеря күрүнелериниң катышкан Чепсектиг Күштериниң Кол командылакчызы, Совет Эвилелиниң Маршалы И. И. Якубовский болгаш Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң Чиңгине секретары Н. П. Фирюбин база киришкен.

Политиктиг консультативтиг комитеттиң чөвүлел хуралының киржикчилери Европага айыыл чок чорукту быжыглаарының болгаш делегейге дүшкүүрлүг чорукту улам ыңай чавырылдырарының чугула айтырыгларын чугаалашкан.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга чүткүл болза амгы үеле Европа дээкө болгаш бүгү делегейге ниити байдалды хөгжүдеринге кол үүлү апар чыдарын ПКК чөвүлел хуралының киржикчилери сеткил ханыышкын-биле демдеглеп тур. Янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелериниң тайбың бот-догуңнаашкының принциви, күрүнелер аразында харылзааларының хамаарышпас чорукту болгаш суверенитетти деп эргеин, девискээриниң бүрүн-бүдүн болурун, Европада күрүнелериң амгы кызыгаарларын үревези, күштерин ажыглаарынан болгаш ажыглаар кыжаңгылан ойталаары, бот-бодунуң иштики херектеринге холгарлашпазы чижектиг кол-кол норма-чижектерни делегей харылзааларының практиказынга улам калбаабиле бадыткаттының турар. Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырыышкыны Вьетнамда болгаш Лаоста, Мурнуу Азия девискээринде, Чоокку Чөөн үүкте чөвүлээлиг месилдежиишкинниҢ политика талазы-биле шиитпирлээринче шилчирий шиитпирлэн-биле тодаратқан, улустарның хосталга, хамаарышпас чорук, демократия болгаш депшилге дээш демиселиниге таарымчалыг байдалларын тургузуп турар.

Оон-биле кады делегейге дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының удурланыкчылары, «соок дайынның» талалакчылары, империализемниң болгаш реакциязың күштери ам-даа лүжүп бербээн, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга удур хөделикпин ораладжыл, улустарның күзел-соруунга дүгжүп турар бо чорудушкунуну доктаадырын база оралдажып турар деп чөвеки ПКК чөвүлел хуралының киржикчилери демдеглеп тур Милитаристиг бөлүктер НАТО-ну идепкейжидеринче чүткүп турар. Империалистиг бо шериг бөлүүлежиишкинниң чурттарының шериг бюджеттерин улатпырын улампылап турар.

Делегейниң улустары, депшилгелиг, демократтыг, антиимпериалистиг, тайбыцга ынакпылыг бүгү күштер смертемага хамааржып турарындан ылгал чокка, хүлээлгези бодур.

Хуралдың боттарының интернационалчы хүлээлгелеринге шынчы киржикчилери Азиянын, Африканың болгаш Латин Американың чурттарының улустарының империализмге, колониализмге болгаш неоколониализмге удур, национал хосталга дээш, боттарының политиктиг хамаарышпас чоруун быжыглаары база экономиктиг хамаарышпас чоруун чедип алыры дээш, социал депшилге дээш шыныг демисели-биле бүрүн эп-сеткил каттыштырып турарын илереткен. Олар Анголаның, Мозамбиктиң, Гвинея-Бисауның болгаш Ногаан Шенек ортулуктарының улустарын боттарының деткип турарын медеглеп, апартеидтиң политиказын, расизм илерээшкиннериниң кандыг-даа хевирлерин бүрүү шаап тур.

Хуралдың киржикчилери делегей херектеринге кымга-даа каттышпас дээш шимчээшкинниң ролюнүң өзүп турарын демдеглеп, кымга-даа каттышпаан чурттарның политиказының антиимпериалистиг угланышкының чүүлдүргүнүп турарын илередип, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш, дайынарга болгаш агрессияга удур, тайбың болгаш улустарының национал хамаарышпас чоруу дээш демиселге оларның өзүп орар салыышкынына байыр чедирип тур. Аңаа холбаштыр кымга-даа каттышпаан чурттарның Алжирге болган IV конференциязының улуг ужур-дузалыы демдеглеттинген.

Хуралдың киржикчилери чурттар Каттышкан Нациялар Организациязының ролюн бедидери, КНО-ныҢ Уставында дүүштүр делегей айтырыгларын шиитпирлээринге, тайбыңжаның патриотчу күштериниң чеднишкиннеринге байыр чедирип тур.

Даштыкы күштериң холгаарлалы чокка чуртту тайбың демократы ёзу-биле каттыштырарынга чаагай салдарлыг чүүлдерни тургузарынче угланган Кореяның Улус демократтыг Республиказының чазааның боттуг базымнарын боттарының деткип турарын хуралдың киржикчилери медеглээн.

Чилиде байдалды чугаалажып көргеш, хуралдың киржикчилери КНО-ныҢ документилеринге бадыткаттынган кижиниң эргелерин каржызыбиле үрээрин болдурбазын, чили патриоттарны истөп-сүрерин соксадырын шиитпирлиг негеп, чуртта депшилгелиг күштерин деткиринче өске күрүнелерни болгаш делегейниң хөй-ниитизин кыйгырып тур. «Чилиде кара туразында аажылаашкынны болгаш демократтарны истеп-сүрерин соксадыр» деп медеглел хүлээп алдынган.

Амгы хуралга киришкен күрүнелер дүшкүүрлүг чорукту кошкадыры делегейниң бүгү районнарынга нептерээр үжурлуг дээрзинге бүзүреллинин илереткеннер. Тайбыңны камгалаар дугайында сагыш салыышкын, делегей амыдыралының айтырыгларын улустарның эрге-ажыктарында дүүштүр шиитпирлээрин идепкейлиг деткинри дээрге улуг-даа, биче-даа бүгү күрүнелериниң, оларның кандыгдаа ниитилел-политиктиг системаның патриотчу күштерин, албан-хаакчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының соңгулда мурнунуң хуралынга электромонтажник, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Ф. Карташев баштай саналдаан.

— ССРЭ-ниң Дээди Советиниге мурнунда эрткен соңгулдадан бээр дөрт чылдың иштинде бистиң чуртувустуң эрткен оруун совет кижи бүрүзү чоргаарал-биле билип турар — деп, ол чугаалаан. Бистиң найысылалывыстың өзүп, улам чараш апар чыдарын москвачылар эки билирлер. Виктор Васильевич Гришининиң удуртканы хоорайның парторганизациязының башталгазы-биле күженишкинниг күш-ажылдың түңнелинде улуг чедиишкиннер чедип алдынган.

В. В. Гришин болун талантылыг ленинчи удуртукчу болгаш организакчы кылдыр көргүскен. Ол бистиң партиязыстың шугумун чайгылыш чокка чорудуп келген болгаш чорудуп, улус ажылагый планнарын күүседиринче ажылаы чоннарны мобилизастаар талазы-биле идепкейлиг ажылды чорудуп турар.

Эвилелдиң Советиниге соңгулда талазы-биле Москва хоорайнын Перово соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга партияның Москва хоорай комитединиң бирги секретары Виктор Васильевич Гришининиң Москваның прожектор заводунуң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының мурнундан депшидерин улуг сеткил ханыышкын-биле саналладым.

Ол саналды конструктор Н. М. Филатова, комсомол комитединиң секретары С. А. Урманчеев олар болгаш өскелер-даа изни-биле деткээн.

Перово соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидатка **Виктор Васильевич Гришинин** депшидер деп доктаалды хурал чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алган.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг, Фрунзе аттыг хөвеңгей комбинадының ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының соңгулда мурнунуң хуралынга депшиткен идегелин ол бүрүңү-биле шыңзыктырган.

Москва хоорайның Советск соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидатка СЭКП ТК-ныҢ Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти депшидерин аргыкчы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы В. В. Хрол саналдаан.

Ол саналды пөс аргыкчызы Т. Г. Ермакова изни-биле деткээн. Ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр пөс аргыкчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Мария Сергеевна Иванниковапы депшидерин ол база саналдаан. СЭКП ТК-ныҢ кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады Мария Сергеевна бодунга онаашкан хүлээлгезин харыысалгалыы-биле күүседип, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң план-бюджет комиссиязында идепкейлиг ажылдап турар. Коллективтиң ону чурттуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга депшиткен идегелин ол бүрүңү-биле шыңзыктырган.

Эвилелдиң Советиниге соңгулда талазы-биле Советск соңгулда округундан ССРЭниң Дээди Советиниң депутаттарының кандидаттарынга **Леонид Ильич Брежневти, Мария Сергеевна Иванниковапы** депшидер деп доктаалды чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алганнар.

Москва хоорайның Черемушкалар соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар депшидериниң хуралы ССРЭ-ниң эртемнер академиязының космос шинчилелдиринің институдунга болган. Конференц-залга эртемденнер, будурулгенни мурнакчылары, студентилер чыылган.

Техниктиг эртемнериң доктору Г. И. Забиякин сөс алган. Эвилелдиң Советиниге соңгулда талазы-биле Черемушкалар соңгулда округундан ССРЭ-ныҢ Дээди Советиниң депутадынга кандидатка эш Леонид Ильич Брежневти космос шинчилелдиринің институдунуң эртем ажыллакчыларының, ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының мурнундан депшидерин ол саналдаан.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады, СЭКП ТК-ныҢ кежигүнү, совет эртеминиң кол штавының президентизи М. В. Келдыш аныяк эртемденнериниң хөй салгакчыларын кижизиткен дээрзин институттуң комсомол организациязының секретары Ю. Е. Березин чугаалаан. **Леонид Ильич Брежневти** болгаш **Мстислав Всеволодович Келдышты** Черемушкалар соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадының кандидадынга депшидер деп доктаалды чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган.

Күрүненин бирги подшипник заводунуң ажылчыннары боттарының хуралынга партия болгаш чазактың ала сагыш салыышкынынга өөруп четтиргенин чүректиң ханызындан илергейлээннер.

Хуралды заводта партком секретары П. З. Сорокин ажыткан. Бистиң заводтуң коллективи эш Л. И. Брежневтиң Алма-Атага чугаалаан чугаазын болгаш кара хөрзүнүңгүн эвес черлерге көдээ ажылагыйны хөгжүдер дугайында партия Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хүлээп алган доктаалын бүрүн деткээн деп ол чугаалаан. Завод чыл эргезинден бээр «Сельхозтехника» чердеринче пландан ажыр миллион-миллион подшипниктерни чоруткан.

№ 1 подшипниктер будурер цехтиң слесарь В. М. Михеев Москва хоорайның Калинин соңгулда округунуң талазыбиле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүненин база делегейнин коммунистиг шимчээшкинниниң шылгарангай ажылдакчызы, СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Николай Викторович Подгорныйны депшидер деп саналдаан.

Слесарьның саналын инструмент цегиниң начальнигиниң оралакчызы А. И. Назаров деткээш, ССРЭ-ния Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадының кандидадынга заводтуң чаа техника участогунда слесарьлар бригадазының бригадири Алексей Васильевич Викторовту депшидерин саналдаан.

Партия Төп Комитединиң кежигүнү А. В. Викторовтуң партия болгаш күрүне ажылынга идепкейлиг киржип турарын, аныяктарны кижизидеринге улуг салыышкынны киирип турарынын дугайын санал бергеннер демдеглээн.

Хуралдың киржикчилери Москва хоорайның Калинин соңгулда округунуң талазыбиле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарының кандидаттарынга **Николай Викторович Подгорныйны** болгаш **Алексей Васильевич Викторовту** депшидер деп шиитпирни хүлээп алган.

Москваның Ленинчи комсомол аттыг театрының коллективиниң нияти хуралы болуп эрткен. Хуралдың киржикчилери Москва хоорайның Свердлов соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга ук театрның актрисазы, РСФСР-ниң улустуң артизи **Елена Алексеевна Фадееваны** бир үн-биле депшиткен.

(Төнчүзү 3-кү арында).

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

черге болгаш Европага байдалды чогумчударынче боттарының күженишкиннерин угландырарынче күрүне болгаш политиктиг ажылдакчыларны Варшава Керээзиниң киржикчилери кыйгырып тур.

Ниити Европа чөвүлел хуралының түңнел кезээн эрттиреринің болгаш оон документилерниге дээди деннелге ат салырының эргежок чугулазының дугайында боттарының бодалдарын ПКК чөвүлел хуралынга хүлээп алган, Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкинни кызырарынга хамаарыштыр боттарының туруштарын олар база катап бадыткаан. Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкинни кызырар дугайында чугаалажышкынарның чедиишкини ол керекке боттуг үлүг болур болгаш Европаның өске районнарынга хамаарыштыр келир үеде ындыг чугаалажышкынарны эрттирериниге таарымчалыг байдалды тургузар ийик. Европаның бүгү күрүнелериниң айыыл чок чоруун барымдаалап, чугаалажышкынарга киржип турар талаларның кайызының-даа айыыл чок чоруунга когарал чедирбезинин принциви-чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкинни кызырар дугайында конструктивтиг дугуржулганы чедип алырының долу аргазын тургузар.

Чоокку Чөөн үүкте байдалды чугаалажып көргеш, ПКК хуралының киржикчилери агрессиязның империалистиг политиказынга удур, эжелеткен бүгү араб девискээрлерден израиль шериглерни үндүрери болгаш Палестинаның араб улузунуң дүрүм өзугаар эргелерин хандырары дээш араб улустарның шыныг демисели-биле боттарының бүрүн эп-сеткил каттыштырып турарын чаңгыс үн-биле илереткен. Ол районуң бүгү күрүнелериге айыыл чок чоруу, бүрүн-бүдүңү болгаш суверенниг эргелери хандыртынган турар ужурлуг деп, олар санап турар. «Чоокку Чөөн үүкке быжыг болгаш шыныг тайбың дээш» деп медеглел хүлээп алдынган.

Политиктиг консультативтиг комитеттиң хуралының киржикчилери Вьетнамда байдалдың дугайында боттарының бодалларын солушкан. Вьетнам Демократтыг Республиканың чазааның болгаш мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның Париж дугуржулгазынга ат салган бүгү талаларның ол документинин шыңгыы болгаш хажык чок күүседиринче угланган политиказынга бүрүн деткимче илереттинген. «Вьетнамга быжыг тайбың дээш, вьетнам улустуң шыныг национал эрге-ажыктарын хандырары дээш» деп медеглел хүлээп алдынган.

Хуралдың киржикчилери Лаоста эрге-чагырганың коалистиг органнарының тургустунганынга болгаш Камбоджаның патриотчу күштериниң чедиишкиннеринге байыр чедирип тур.

Даштыкы күштериң холгаарлалы чокка чуртту тайбың демократы ёзу-биле каттыштырарынга чаагай салдарлыг чүүлдерни тургузарынче угланган Кореяның Улус демократтыг Республиказының чазааның боттуг базымнарын

Партияның болгаш чоннуң бузулбас чаңгыс эви

МОСКВА ОБЛАСТЬ

(Эгези 1-ги, 2-ги арыннарда).

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарының кандидаттарын депшидеринге тураскаатканы хуралдар Москва областа бедик көдүрлүүшкүн-биле эртип турар.

Ступинниң металлургия комбинадынга болган хуралга үш чартык мун ажыг кижи чыылган. Хуралдың киржикчилери Каширниң соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидатынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кандидадынга Күрүнеңиң айыыл чок чорук комитединиң даргазы **Юрий Владимирович Андроповту** бир үн-биле депшиткеннер.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарының кандидаттарынга Москва областың ажылчы чоннарының депшиткенкижилериниң арзында «Электросталь» заводтуң сураглыг кан эзилдирикчизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Василий Дмитриевич Постников**, Мониниң камволь комбинадының пөс аргыкчызы **Клавдия Платоновна Дворянина**, «Звенигород» совхозтуң саанчызы **Валентина Федоровна Ачкасова**, «Авангард» колхозтуң саанчызы **Зоя Михайловна Егорова** олар бар.

ЛЕНИНГРАД

Киров заводтуң коллективиниң соңгулда мурнунуң хуралы болуп эрткен. Слесарь М. В. Гусаров аңаа сөс алгаш:

— Бистиң коллективтиң өмүнээзинден депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары, Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры Михаил Андреевич Сусловту депшидер деп саналдыг мен — деп чугаалаан.

Хуралга санал бергеннер слесарьның саналын деткивишаан, М. А. Сусловтуң партияның болгаш чазактың бергеи даалгаларын чедиишкинниг күүседир, чонунуң мурнунга төлептиг бараан бооп турарын демдеглээннер.

Кол инженер В. Я. Нежлукто, демир кезикчизи М. П. Логинов, аныяк токарь Татьяна Миһеева, каттыжышкынның партком секретары В. К. Лебедев олар санал бергеш, М. А. Сусловтуң кандидатуразын деткээн.

Хуралдың киржикчилери мыидыг доктаалды чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алган: ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадынга Ленинград хоорайның Киров соңгулда округунуң талазы-биле кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **А. Н. Косыгинни** болгаш Ленинградтың машина тудуунуң заводунуң токарь карусельщизи **Ю. К. Сидоровту** депшиткен. Ижорск заводунуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының хуралынга оларның кандидатуразын адаан.

«Позитрон» деп эртем-бүдүрүлге каттыжышкынының коллективи ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутаттарынга Выборг соңгулда округунуң талазы-биле кандидаттарга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **А. П. Кириленкону** депшидерин саналдаан.

— Күш-ажылчы оруун ажылчын-слесарь бооп эгелээш, Андрей Павлович Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеңиң кескү ажылдакчыларының бирээзи апарган — деп, оратор чугаалаан.— Организакчы арга-мергежилдер, ажылдакчы ажылдакчыларның мурнунга улуг ачы-хавыяазын демдеглээн.

Модельчилер бригадири Ю. А. Мартьянов ол саналды деткивишаан, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадынга ол-ла округтуң талазы-биле кандидат кылдыр № 90 БТУ-ның бүдүрүлге өөредилгезиниң инструктору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Б. А. Журавлевту депшидерин саналдаан.

Невскиниң машина тудуунуң В. И. Ленин аттыг заводунуң коллективиниң соңгулда мурнунуң хуралы ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутаттарыңга кандидаттар кылдыр **Л. И. Брежневти** болгаш **Б. А. Журавлевту** Невскиний соңгулда округунуң талазы-биле депшидер деп чаңгыс эп-сеткилбиле доктааткан.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутаттарынга Ленинград хоорайның Красногвардейск соңгулда округунуң талазы-биле кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **А. Н. Косыгинни** болгаш Ленинградтың машина тудуунуң заводунуң токарь карусельщизи **Ю. К. Сидоровту** депшиткен. Ижорск заводунуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының хуралынга оларның кандидатуразын адаан.

«Позитрон» деп эртем-бүдүрүлге каттыжышкынының коллективи ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутаттарынга Выборг соңгулда округунуң талазы-биле кандидаттарга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **А. П. Кириленкону** депшидерин саналдаан.

— Күш-ажылчы оруун ажылчын-слесарь бооп эгелээш, Андрей Павлович Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеңиң кескү ажылдакчыларының бирээзи апарган — деп, оратор чугаалаан.— Организакчы арга-мергежилдер, ажылдакчы ажылдакчыларның мурнунга улуг ачы-хавыяазын демдеглээн.

Санал берип турарларың сорук киришкинниң, өөрүшкү-маңнайлыы ажок. Индирде — совхозтуң сүт-бараан фермазының бригадири **Михаил Ондар.**

ЛЕНИНГРАД ОБЛАСТЬ

Киришскиниң нефть болбаазыралыр ВЛКСМ-ниң 50 чылы аттыг заводунуң коллективиниң соңгулда мурнунуң хуралы болган.

№ 4 цехтиң цех комитединиң даргазы, оператор Н. В. Подопригора чүве чугаалаан, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниң депутадынга Ленинградтың Көдээ соңгулда округунуң талазы-биле кандидатка СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВЦСПС-тиң Даргазы **А. Н. Шелепинни** депшиткен. Цехтиң начальныгы В. К. Потапьев операторлар В. А. Митин, Л. Н. Кузьмина, бүдүрүлгениң партия комитединиң секретары И. В. Гольцов олар А. Н. Шелепинниң кандидатуразын депшидер дугайында саналды изин-биле деткээн.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниң депутадынга Ленинградтың Көдээ соңгулда округунуң талазы-биле кандидатка **А. Н. Шелепинни** депшидер деп, хуралдың киржикчилери чаңгыс эп-сеткил-биле шиитпирлээн.

«Красная Балтика» совхозка болган соңгулда мурнунуң хуралынга ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутаттарынга Ленинград областың Гатчинск соңгулда округунуң талазы-биле кандидаттарга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы **Н. В. Подгорныйны** болгаш ол совхозтуң трактор-ховуң бригадазының депшидер дугайында саналды изин-биле деткээн.

СТАВРОПОЛЬ КРАЙ

Ставрополь крайның «Ипатовский» деп, уксаа заводунуң культура бажыңынга механизаторлар, малчыннар, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, интеллигенциякың төлээлекчилери чыглып келген. Олар күрүне эрге-чагыргазының дээди органының депутадынга кандидат депшидер дээш аңаа чыглып келгени ол.

Хойжуларның Бүгү-эвилел чарыжының эгелекчизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. С. Руденко сөс алган. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадынга Петровск соңгулда округунуң талазы-биле кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Ф. Д. Кулаковту депшидер деп, ол саналдаан. Тракторист В. А. Тарасенко, кол зоотехник П. А. Шелутченко, комсомол организациязының секретары В. Н. Дубобой, механизатор Н. В. Усов олар ук саналды изин-биле деткээннер.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадынга кандидат кылдыр **Ф. Д. Кулаковту** депшидер деп, хурал чаңгыс эп-сеткил-биле доктааткан.

Ставрополь крайның ажылчы чоннарының соңгулда мурнунуң хуралдарынга ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Невинномысскинниң химия комбинадының улуг аппаратчиги **Л. А. Марченкону,** Киров районнуң «Коммунистический маяк» колхозунуң даргазы **Ю. А. Бочарниковту** база депшиткен.

СВЕРДЛОВ ОБЛАСТЬ

Уралдың химия машина тудуунуң заводунуң аар химаппаратура цехинге болган соңгулда мурнунуң хуралында химмашчылар өөрүшкүлүг чыглып келген. Бүдүрүлгениң директору В. М. Макаров ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадынга Чкалов соңгулда округунуң талазы-биле кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **А. П. Кириленкону** депшидерин саналдаан.

— Күш-ажылчы оруун ажылчын-слесарь бооп эгелээш, Андрей Павлович Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеңиң кескү ажылдакчыларының бирээзи апарган — деп, оратор чугаалаан.— Организакчы арга-мергежилдер, амыдыралды ханы билири. Коммунистиг партияның херээнге кызыгаар чок бердининиң эш Андрей Павлович Кириленкону ат-алдарга болгаш хүндүткелге төлептиг болдурган.

Уралхиммаштың ажылчы чоннары А. П. Кириленкону эки билир — дээш, В. М. Макаров уламчылаан.—Заводка ол каш-даа удаа чораан, оон келиишкин бүрүзү-ле коллективтиң амыдыралынга балалбас истии, кескү салдарны арттырып турган. Амгы үеде ССРЭ-ниң Дээди Советиниге бистиң депутадывыс болбушаан, Андрей Павлович күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга уралчыларны төлептиг төлээлеп, бүдүрүлгенің янзы-бүрү айтырыгларын, социал-культурлуг хөгжүлдениң айтырыгларын шиитпирлээрде Свердловскиниң Чкаловск районунуң будүрүлге черлериниг практиктиг дузаны көргүзүп турар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадының кандидадынга А. П. Кириленконуң адын адаар деп саналды дарганнар бригадири В. А. Петухов, электрокаңнакчы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Д. Лаборешных, гуммировщик С. А. Милюханова, котельдар эптээр цехтиң начальныгы Н. В. Куличовский, инженер-конструктор Г. Н. Парешнева олар деткээннер.

Хурал Чкаловскиниң соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадынга кандидат кылдыр эш **Андрей Павлович Кириленкону** депшидер деп доктаалды бир эп-сеткилдиг хүлээп алган.

Нижний Тагильдиң соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чаңгыс секретары **Леонид Ильич Брежнев** болгаш Нижний Тагильдиң В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадының улуг сорттуг цегинің «850» станының операторы **Алексей Егорович Тимашов** депшиттирген. Ол кандидатураларны металлургия комбинадының коллективи адап депшиткен.

Каменск-Уральскиге ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар депшидер талазы-биле хурал Синарскиниң Хоолай заводунга болган. Хуралдың киржикчилери Каменск-Уральскиниң соңгулда округунуң талазы-биле депутаттарның кандидаттары кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы **Николай Викторович Подгорныйны** болгаш края машинязи комсомолчу **Тамара Васильевна Дворникованы** депшидер деп шиитпирлээн.

Платнировская станицаның колхозчу Культура ордузу чиңгир кызыл кылдыр шиметтинипкен. Делгем залга соңгулда мурнунуң хуралынга Кореновск районнуң Киров аттыг колхозувуң ховулар болгаш фермалар мастерлери четкилеп келген.

Колхоз даргазы Ю. Багов сөс алган. РСФСР-деп ССРЭниң Дээди Советиниң Националдар Советиниң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агый министри Дмитрий Степанович Полянскийни депшидер саналдыг мен деп, ол чугаалаан.

Бистер, көдээниң ажылдакчылары, шуптувус Д. С. Полянскийни күрүнеңиң болгаш хөй-ниитиниң кескү ажылдакчызы, ленинчи партияның шынчы отлу деп билир бис. СЭКП-ниң Краснодар крайкомунуң бирги секретары турган, партияның болгаш хөй-ниитиниң ажылынга, Кубаньның колхозтарының болгаш совхозтарының экономиказын быжыглаарының херээнге оон кайы хире хөй энергияны, билиг-мергежилди, дуржулганы киирип турганын, утпаан бис. Ам ССРЭ-ниң көдээ ажылагый министри болбушаан, Д. С. Полянский көдээ ажылагыйны хөгжүдер дугайында, төрээн партиябыстың XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дугайында үргүлчүүң сагыш салышкынын көргүзүп турар болгай.

Депшиттирген кандидатураны механизастаттынгаи звеноның удуртукчузу Н. В. Бобылев, савчы Л. В. Лебедь, тракторист Н. П. Дрига, ногаа өстүрер бригаданың комсомол организациязының секретары С. Н. Осокина, агроном И. Г. Евсеев олар изин-биле деткээннер.

Хуралдың киржикчилери Краснодарның соңгулда округунуң талазы-биле РСФСРден ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниң депутадынга кандидат кылдыр **Дмитрий Степанович Полянскийни** депшидер деп чаңгыс эп-сеткилдиг шиитпирлээн.

Соңгулда мурнунуң хуралдарынга ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарының кандидаттарынга Краснодарның камволь-шепкен комбинадының мурнакчы аргыкчызы **Галина Александровна Нестеренко,** Усть-Лабинск районнуң «Кубань» колхозунуң дөрт дугаар комплекстиг бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Михаил Иванович Клепиков** олар депшиттирген.

• • •

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар депшидери Украин ССР-де, Белорус ССР-де, Узбек ССР-де, Казах ССР-де, Грузин ССР-де, Азербайджан ССР-де, Литва ССР-де, Молдав ССР-де, Латви ССР-де, Кыргыс ССР-де, Таджик ССР-де, Армян ССР-де, Туркмен ССР-де, Эстон ССР-де база бурунгу хүн чоннуң политиктиг болгаш патриотчу бедик көдүрлүүшкүнүнүң байдалында эгелээн.

• • •

Чер болгаиға округтарның соңгулда мурнунуң хуралдарынга баар төлээлекчилерни база соңгуп, ажылчы чоннарның хуралдарындан депшиттирген кандидатураларны деткирнин оларга дааскаң.

(СЭТА).

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТЫВА АССР-НИҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНДА

Дүүн Кызылга ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниге соңгулда талазы-биле Тыва АССР-ниң соңгулда комиссиязының бирги хуралы ооң даргазы С. С. Самданның даргалаашкыны-биле болуп эрткен.

Аңаа Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары С. Х. Красный республикада соңгулда белеткелдериниң чоруп турарының талазы-биле дыңнадыг кылган. Политиктиг бо улуг кампания беш чылдың тодарадыкчы чылының онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерни долдур база ажыр күүседир дээш социалистиг чарышка ажылчы чоннарның бедик көдүрлүүшкүнүнүң байдалынга эртип турарын ол демдеглээн.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң ССРЭ-ниң Дээди Советиниге соңгулданы июнь 16-да эрттирер дугайында Чарлыы үнген соонда бистиң республикага соңгулдага үткуштур организастыг хемчеглерин Чарлыкка шыңгыы дүүштүр ап чорутканын эш Красный тодаргай чугаалаан. Республиканың болгаш округтарның соңгулда комиссияларынга ниитизи-биле партия, профсөвилел, комсомол болгаш хөй-ниитиг организацияларының 147 төлээлекчизин депшиткен. 193 соңгулда участогуп тургускан. Амгы үеде соңгукчулар дандыларын тургузары чер-черде хайныыкшынныг чоруп турар. Оны май 16-да бүгү-ниитиг көөрү-биле аскан турар. Соңгулда кампаниязы улам калбарып, агитколлективтер чон ортузунга тайылбыр массалыг ажылдарны идепкейжидип турар. Соңгулда кампаниязының чаа үе-чадазы — ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар депшидилгезиниң хуралдары бистин республикада бедик көдүрлүүшкүн-биле эгелээнин эш Красный дыңнадыл, моон соңгаргы чорудар ажылдар талазы-биле практиктиг сүмелерни киирген.

Соңгулда комиссиязының секретары Е. Д. Пала комиссияның ажыл планының дугайында дыңнадыг кылган. Планны комиссия бадылаан.

Хуралга ол комиссияның кежигүнүкери **В. Н. Белов, С. С. Куулар, С. С. Төспес-оол,** СЭКП Тыва обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизиниң эргелекчизи **В. П. Суров** олар база чүве чугааланнар.

Соңгулда комиссиязының даргазы С. Б. Сандан оларга көргүскен бедик идегел дээш өөрүп четтиришкинни илергейлевишаан, харысаалгалыг улуг ажылды төлептии-биле күүседириниче комиссияның кежигүннерин кыйгырган.

МАЙНЫҢ 1-ГЕ УТКУШТУР

Апрель планы күүсеттинген

«Тыва коммунэнерго» будүрүлгези электроэнергия-биле республиканың будүрүлгелерин, чурттакчы чонун хандырып турар улуг организация. Оон дең-дески ажылындан чонның амыдырал хандырылгазы-даа, будүрүлгелерниң доктаамал ажылдаары-даа база хамаарыжыр. Ол харысаалгалыг соруулганы коллектив чедиишкинниг шиитпирлеп келген. Тоску беш чылдың дөртүү, тодарадыкчы чылының бирги кварталының түннелдери-биле бистиң эргелелге СЭКП Тыва обкомунун, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофсөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчимир Кызыл тугун тывысканы — оон ажыл-херээнге улуг үнелээшкин болган.

Электроэнергия хандырыкчылары чылдың эгезинден эгелеп күжениишкинниг иштиң эдлээнге туржуп, ону бичии-даа суларатпайн турар. АПРЕЛЬ АЙНЫҢ БҮДҮРҮЛГЕ ПЛАНЫН 16-ДА КҮҮСЕТКЕН БИС. Ынчангаш Май 1-ниң байырлалын төлептии-биле үткуп, аңаа чедир пландан ажыр ам-даа 3.650 мун киловатт-шак электроэнергияны бээр болгаш 15 мун рубльдин орулгазын алыр бис.

Ындыг бедик түнгелдерни күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидип, ону шын организастап, озал-оңдак чок ажылдал, чаа техниканы шиңгээдип ап турарывыстың ачызында чедип алдывыс. Апрель айда күш-ажылдың будүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинден 8 хуу чедир бедидир. Бирги кварталда Тоора-Хемниң электростанциязынга чаа дизель-генераторлу тургускан. Кызылда дежурныйлап турар бүгү автомашиналарда радиостанцияларын тургускаш, кайда-ла шугумга үрелиишкиннер болур-дур, ону эдери-биле хоорайда чоруп турар машиналарга дораан айтыышкын бээри чедип алдынган. Ону СЭКП кежигүнү, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы В. Н. Павловтуң удуртулгазы болгаш дөрт киржилгези-биле боттандырган.

Амгы үеде келир кышка белеткел эгелей берген. №№ 26 болгаш 187 кварталдарда котельнаяларның капитал септелгезин доозкан.

Трансформаторлуг подстанциялар септээр, коммунист С. К. Бельковтуң бригадазы чаңныг айыылындан камгалаар дериг-херекселдерни тургузарын доозуп турар.

Чоокта чаа Күш-ажылдың Кызыл Тук орденни-биле шанналган аш Рамазановтуң бригадазы база доктаамал бедик көргүзүлүг, септелге ажылдарын чогуур үезинде, эки шынарлыг чорудуп келген.

Шак ындыг, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көрүп, аңаа шалыпчы мөзүзүн көргүзүп турарлар хөй.

В. БОЛОТНИКОВ.
«Тувкоммунэнергомун» будүрүлге-техниктиг албанының начальныгы.

Калбак фронт-биле

Республиканың төө доназында часкы ховуда ажылдары калбак-биле эгелээн. Аңаа чүгле апрель айның чылыг хүннери эвес, шын базырарынга янзы-бүрү техниканы шынарлыг септеп, белеткеп алганы, ол ажылды эки организастап чорутканы шиитпирлиг рольду ойнап турар.

Шын базырылгазынче Тыванын эң тараалаң району Таңдының бүгү ажыл-агыйлары киирипкен. Ниитизи-биле 12 мун ажыг га чернин шыгын базырган.

«Тиилелге» совхозунуң механизаторлары ажылды шалыпкын чорудуп турар. Олар кыска хуусаа иштинде 6 мун га тараа шөлүн илиртээннер. Мында механизаторларның аразында социалистиг чарыш калбарган болгаш кижи бүрүзү чаа дүжүттүн магадылаалын тургузар дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

Бо хүннерде Таңдының шөлдеринде часкы ховуда ажылдары калбак фронт-биле эгелээн.

В. КЛИМОВ.

Хемчеглерни алыр

«Торгалыг» совхозтуң Бадый-Бажының хойжу бригадазында А. Ш. Доржуңуй, С. Кыыл-оолдуң коданнарында төрээн хураганнар менди. Өскелээ малчыннар боттарынга алган хүлээлгелерин күүседип, 100 хойдан 100 чедир хураганны камгалап алган. Бригаданың коданнарында 5700 төрүүр хойдан 4137 хой оолдаан, 4043 хураган менди доругуп турар. Ынчалза-даа хойнуң 30 хуузу ам-даа оолдаваан база чаш мал чидиригліг болуп турар чорук дүүрээзинни болдурбас аргажок. Бригадага болуп эрткен зооветеринарлыг өөредилгенин кичээлдеринге болгаш бригада кежигүннериниң хуралынга бригадир Моңгул-оол Чактар, зоотехник Даш-оол Кончук, мал эмчизин Клавдия Салчак болгаш малчыннар-даа ындыг байдалдың чыллагаанын сайгарып көргеш, чогуур хемчеглерни алырын саналдаан. «Кызыл субботада» мал кажаалары тудар, малчыннарның оран-суурун септеп-селиринге херек тудуг ыяжыг белеткээрин хуралга сүмелешкен.

Б. ТЮЛЮШ.
Өвүр район.

ЧУРУКТА: № 48 тудуг эргелелиниң маляры Люба Шойлаа болгаш хурал залында.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге уткуштур

ТУРГУЗУКЧУЛАРНЫҢ САЛГАЛЫ

Бо чылдың апрель 23-те ВЛКСМ-ниң XVII съездизи ажыттынары-биле холбаштыр ПМА-ның корреспондентизи Вячеслав Грековтуң салган айтырыгларынга ВЛКСМ ТК-ниң бирги секретары Евгений Тяжельников харылаан.

— Бистиң чуртуң комсомолчуларының болгаш аныяктарының амыдыралынга, силерниң бодалыңар-биле алыр-га, сөөлгү үеде кандыг-кандыг чугула болуушкуннар болганыл?

— Ындыг чугула болуушкуннарның шуптузун санаары белен эвес. Совет оолдар, кыстар хүн-бүрүде-ле күш-ажылчы улуг чедишкиннерни чедип ап, нитилелге ажыктыг хөй-хөй чугула эгелээшкиннерниң инициаторлары боон турар. Оон иштиндеги йөн болуушкуну чугулалаш демдеглеп көрейн.

Бирээде, ол дээрге эрткен чылын болган совет аныяктарның фестивалы-дыр. Бо фестиваль «Бистер—патриоттар, интернационалчылар бис» деп лозунг-биле эрткен болгаш бистиң чуртувуста бүгү нацыларның, бичe-бууравй улустарының аныяк кижилериниң акы-дүнмалыкы чоруунуң илергейлели, күш-ажылга, өөредилгеге, техникага, культурага, спортка оларның чедишкиннериниң көрүлдези болган. Фестивальдың үезинде сес чартык миллион оолдар болгаш кыстар аныяктарның эртем-техниктиг чогаадылгазынга киришкен, профессионалдыг мергежилдиң талазы-биле конкурстарга йөн миллион ажыг аныяк ажылчыннар, колхозчулар көришкен. Фестивальдың уран чүүл программазынга 11 миллион аныяк кижилер киришкен.

Ийиги болуушкун, ол болза, бо чылдың январь 8—12-де эрткен «Шалыпчы күш-ажылывыс болгаш коңчуг эки өөредилгевис-биле тоску беш чылдың тодарадыкчы чылын демдеглээликтер» деп айтырыгны чугаалашкан Бүгү-эвилелдиң комсомол хураалары болган. Оларга 48 миллион аныяк кижилер киришкен. Ынчан сес кижиниң бирээзи-ле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче угланган ажыл-херекчи саналдарын берген. Хураалдарның үезинде 1973 чылда аныяктарның чоруткан ажылдарын ажыл-херекчи база бедик негелделиг ёзу-биле сайгарып көргенин болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга, СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга дүүштүр комсомол организациязының бүрүзүнүң сорулгаларын тодаратkан. Коммунистиг партияны долгандыр бистиң бүгү аныяктарывыстың сырый каттышканын, Ленинниң чагыгларынга оларның шынчызын, тоску беш чылдың планнарын күүседири дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжының бирги одуругларынга туружурунга аныяк-өскеннериниң белениш ол хураалдар чаа күш-биле көргүскен.

— Комсомолчуларның болгаш аныяктарның мурнунда кандыг чугула болуушкуннар бар бооп турарыл?

— Бо чылдың апрель 23-те ВЛКСМ-ниң эзлчелиг XVII съездизи ажыттынар. Съезд комсомол Төп Комитединиң отчёт-илеткелиин дыңнаш чугаалажыр болгаш комсомол ажылын улам ыдай сайзырадыр-гайжыдарының, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезин экижиндериниң программазын айтыр база ВЛКСМ-ниң Төп органнарын соңгуур. Съездиниң мурнунда комсомолдуң бүгү организацияларынга отчёттар болгулаан. СЭКП-ниң XXIV база ВЛКСМ-ниң XVI съездилериниң шиитпирлерин боттандырарының талазы-биле боттарының ажыл-чорудулгазын комсомолчулар принципиалдыг, негелделиг ёзу-биле сайгарып көргеннер.

Ийиги улуг болуушкун болза Владимир Ильич Ленинниң адын комсомолга тывысканынган бәәр 50 чылын демдеглээр болур. 1924 чылдың июль 12-де комсомолдуң VI съездизинге манифест хүлээп алган, ында мынча дээн: «Ол шиитпирни хүлээп алган ужурувус болза бүгү-ле эң эки чаагай аттарывыс бирээзин эдилээр күзел-биле-даа эвес, мактанып, коңаргаар-даа дээш эвес, улуг башты-чывысты чүгле тураскадып моңгежидер-даа дээнивис ол эвес. Чок, ССРЭ-де чурттаан бүгү улустарның күш-ажылчы аныяк-өскени бодунуң отряды—Аныяктарның Коммунистиг Эвилели-биле кады Ленинниң биске артырып каан чагыгларын чаңгыс эй тура-соруктуг база бижыг шиитпирлиг сорук киришкинниг күүседип, ленинчи ёзу-биле чурттап, ажылдап база демисежип, өөренир дээш ол атты хүлээп алган бис».

Ол даңгыракка шыычызын комсомолдуң бүгү төөгүзү баданыткан турар.

— Улустуң күш-ажылчы херээже комсомолчуларның болгаш аныяктарның салымышкыны кандыгыл?

— Амгы үеде чуртта бүгү ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның барык-ла кезик хирези аныяктар. Ол дээрге канчаар-даа ажок улуг чогаадыкчы күш-тур. Чамдык чижектерни көрээли. Москваның аныяктары күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүг чоруу аныяк ажылчын бүрүзүнүң нормазы болган тураарын чедип ап турар. Аныяк Ленинградчылар беш хүннүң даалгаларын дөрт хүн иштинде күүседирин оралдажып турар. Украинаның оолдар, кыстары «Шалыпчы чаартыкчының дүүнгү чедишкини бүгүн комсомолчу норма-чижек болган турзун» деп девиз-биле ажылдап турар. Казахстанда ийи ажылчының бирээзи-ле эзлчег даалгазын ажыл шагы доозулгуже чедир шак бурунгаар күүседипкеш, арткан үени планнан ажыр продукция бүдүрериниг ажылап турар.

Эрткен чылын көдээ ажылагыйның ажыл-ишчилери эң чаагай 222,5 миллион тонна дүжүттү ажаап алган. Тараа дээш тулчуушкуннуң бирги одуругларынга коммунистер-биле кады комсомолчулар болгаш аныяктар чоруп турар.

Сөөлгү үш чылдарда Бүгүэвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуу деп чарлаан эң улуг 200 ажыг үлетпүр объектилерин ажыглаага киирген. Оларның иштинде делегейде эң улуг Красноярскиниң электростанциязы, Волганың автомобиль заводу база бар.

Эрткен чылын 550 муң ажыг студентилер чайгы күш-ажылчы семестрнин үезинде миллиард рубльдиң каянтал салымышкыны шинээлип алган. Ол болза чамдык күрүнелерниң национал бюджеди-биле деңнежир сан-түң-дүр.

— Силер аныяктар-биле удаа-дараа ужуражып, чугаалажып турар болгай силер. Бо хүнгү комсомолчуларның хевир-шинчизиниг дугайында силерниң бодалыңар кандыгыл? Кандыг ужуражыышкын силерге уттундурбас болуп артканыл?

— Амгы үениң комсомолчулары болгаш аныяктары культурлуг деңнелди бедидеринче, эртемче болгаш профессионалдыг билигни бедидеринче чүткүлдүүнүң талазы-биле оңаланып турар. Чыл келген тудум-на оларның күш-ажылының, сонуургалының болгаш чүткүлүнүң хевири өскерлип, оларның хөй-нинтичи идепкейи күштелип турар. Амгы үеде комсомолчуларның кезик хирези дээди, дооспаан дээди ийикше азы ортумак эртемниг, артканнары (херек кырында шуптузу) школаларда, профессионал-техниктиг училищелерде, тускай ортумак өөредилге черлеринде, комсомолдуң политиктиг өөредилгезиниң системазында өөренип турарлар.

Тюмень областың нефть тывыжында өрүмнекчи аныяк мастер Виктор Китаевтиң удуртkан бригадазында оон 34 үе-чергелери ажылдап турар. Соңгу Чүктүң кадыг-берге байдалдары турза-даа Виктортың бригадазы эрткен чылын 72 муң метр нефтиин өрүмнээн. Бо чылын ол бригада 90 муң метрин өрүмнээр хүлээлгеге алган. Ол шылгарангай көргүзүг Виктор Китаевтиң болгаш оон бригадазының кежигүннериниң шырак эртем-билиниң, профессионал мергежилиниң, чогаадыкчы дилеп тывышкынының ачызында чедип алдынган. Виктор Китаев бедик мергежилдиг, дескиг билиглиг специалист болурунда ангыда, идепкейлиг хөй-нинтичи, күрүне ажылдакчызы болуп, ажылчын ангының аныяк салгалын кижизидип турар.

Узбекистанның түс-түс чылда ээп чыткан черлерин чечектелдирер дээш Сурхан-Шерабад ховузунга келген баштайгы комсомолчуларның бирээзи ада-иениң угун салгаан хөвеинчи Абдусаттар Курбанов болган. Билиглиг чүткүлдүү, чогаадыкчы идепкейи, болуунун херээже бердингени-биле Курбанов өскелерден ылгалыг турган. Хөвеинги ажылдап кылырының болгаш ажаап алырының талазы-биле комплекстиг механизациянның чаа технологиязын оон удуртканы аныяктар коллективин дүрген шинчээдип алган. 1973 чылда Курбанов эң шылгарангай бедик көргүзүгүү чедип ап, бодунуң комбайны-биле 1000 тонна хөвеинги ажаап алган. Аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан.

Бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда балетке сонуургалыгларга Надежда Павловананың ады дыка билдингир. Ол дээрге шырак талантылыгларынга бирээзи. 1972 чылда Павлова балеттиг аныяк артистерниң Бүгү-эвилел конкурузунга бирги шаңналды алган болгаш алдын медальны семестрнин үезинде миллиард рубльдиң каянтал салымышкыны шинээлип алган. Ол болза чамдык күрүнелерниң национал бюджеди-биле деңнежир сан-түң-дүр.

— Силер аныяктар-биле удаа-дараа ужуражып, чугаалажып турар болгай силер. Бо хүнгү комсомолчуларның хевир-шинчизиниг дугайында силерниң бодалыңар кандыгыл? Кандыг ужуражыышкын силерге уттундурбас болуп артканыл?

— Амгы үениң комсомолчулары болгаш аныяктары культурлуг деңнелди бедидеринче, эртемче болгаш профессионалдыг билигни бедидеринче чүткүлдүүнүң талазы-биле оңаланып турар. Чыл келген тудум-на оларның күш-ажылының, сонуургалының болгаш чүткүлүнүң хевири өскерлип, оларның хөй-нинтичи идепкейи күштелип турар. Амгы үеде комсомолчуларның кезик хирези дээди, дооспаан дээди ийикше азы ортумак эртемниг, артканнары (херек кырында шуптузу) школаларда, профессионал-техниктиг училищелерде, тускай ортумак өөредилге черлеринде, комсомолдуң политиктиг өөредилгезиниң системазында өөренип турарлар.

Тюмень областың нефть тывыжында өрүмнекчи аныяк мастер Виктор Китаевтиң удуртkан бригадазында оон 34 үе-чергелери ажылдап турар. Соңгу Чүктүң кадыг-берге байдалдары турза-даа Виктортың бригадазы эрткен чылын 72 муң метр нефтиин өрүмнээн. Бо чылын ол бригада 90 муң метрин өрүмнээр хүлээлгеге алган. Ол шылгарангай көргүзүг Виктор Китаевтиң болгаш оон бригадазының кежигүннериниң шырак эртем-билиниң, профессионал мергежилиниң, чогаадыкчы дилеп тывышкынының ачызында чедип алдынган. Виктор Китаев бедик мергежилдиг, дескиг билиглиг специалист болурунда ангыда, идепкейлиг хөй-нинтичи, күрүне ажылдакчызы болуп, ажылчын ангының аныяк салгалын кижизидип турар.

Узбекистанның түс-түс чылда ээп чыткан черлерин чечектелдирер дээш Сурхан-Шерабад ховузунга келген баштайгы комсомолчуларның бирээзи ада-иениң угун салгаан хөвеинчи Абдусаттар Курбанов болган. Билиглиг чүткүлдүү, чогаадыкчы идепкейи, болуунун херээже бердингени-биле Курбанов өскелерден ылгалыг турган. Хөвеинги ажылдап кылырының болгаш ажаап алырының талазы-биле комплекстиг механизациянның чаа технологиязын оон удуртkанны аныяктар коллективи дүрген шинчээдип алган. 1973 чылда Курбанов эң шылгарангай бедик көргүзүгүү чедип ап, бодунуң комбайны-биле 1000 тонна хөвеинги ажаап алган. Аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан.

Бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда балетке сонуургалыгларга Надежда Павловананың ады дыка билдингир. Ол дээрге шырак талантылыгларынга бирээзи. 1972 чылда Павлова балеттиг аныяк артистерниң Бүгү-эвилел конкурузунга бирги шаңналды алган болгаш алдын медальны семестрнин үезинде миллиард рубльдиң каянтал салымышкыны шинээлип алган. Ол болза чамдык күрүнелерниң национал бюджеди-биле деңнежир сан-түң-дүр.

— Силер аныяктар-биле удаа-дараа ужуражып, чугаалажып турар болгай силер. Бо хүнгү комсомолчуларның хевир-шинчизиниг дугайында силерниң бодалыңар кандыгыл? Кандыг ужуражыышкын силерге уттундурбас болуп артканыл?

— Амгы үениң комсомолчулары болгаш аныяктары культурлуг деңнелди бедидеринче, эртемче болгаш профессионалдыг билигни бедидеринче чүткүлдүүнүң талазы-биле оңаланып турар. Чыл келген тудум-на оларның күш-ажылының, сонуургалының болгаш чүткүлүнүң хевири өскерлип, оларның хөй-нинтичи идепкейи күштелип турар. Амгы үеде комсомолчуларның кезик хирези дээди, дооспаан дээди ийикше азы ортумак эртемниг, артканнары (херек кырында шуптузу) школаларда, профессионал-техниктиг училищелерде, тускай ортумак өөредилге черлеринде, комсомолдуң политиктиг өөредилгезиниң системазында өөренип турарлар.

Тюмень областың нефть тывыжында өрүмнекчи аныяк мастер Виктор Китаевтиң удуртkан бригадазында оон 34 үе-чергелери ажылдап турар. Соңгу Чүктүң кадыг-берге байдалдары турза-даа Виктортың бригадазы эрткен чылын 72 муң метр нефтиин өрүмнээн. Бо чылын ол бригада 90 муң метрин өрүмнээр хүлээлгеге алган. Ол шылгарангай көргүзүг Виктор Китаевтиң болгаш оон бригадазының кежигүннериниң шырак эртем-билиниң, профессионал мергежилиниң, чогаадыкчы дилеп тывышкынының ачызында чедип алдынган. Виктор Китаев бедик мергежилдиг, дескиг билиглиг специалист болурунда ангыда, идепкейлиг хөй-нинтичи, күрүне ажылдакчызы болуп, ажылчын ангының аныяк салгалын кижизидип турар.

Узбекистанның түс-түс чылда ээп чыткан черлерин чечектелдирер дээш Сурхан-Шерабад ховузунга келген баштайгы комсомолчуларның бирээзи ада-иениң угун салгаан хөвеинчи Абдусаттар Курбанов болган. Билиглиг чүткүлдүү, чогаадыкчы идепкейи, болуунун херээже бердингени-биле Курбанов өскелерден ылгалыг турган. Хөвеинги ажылдап кылырының болгаш ажаап алырының талазы-биле комплекстиг механизациянның чаа технологиязын оон удуртkанны аныяктар коллективи дүрген шинчээдип алган. 1973 чылда Курбанов эң шылгарангай бедик көргүзүгүү чедип ап, бодунуң комбайны-биле 1000 тонна хөвеинги ажаап алган. Аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан.

Бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда балетке сонуургалыгларга Надежда Павловананың ады дыка билдингир. Ол дээрге шырак талантылыгларынга бирээзи. 1972 чылда Павлова балеттиг аныяк артистерниң Бүгү-эвилел конкурузунга бирги шаңналды алган болгаш алдын медальны

— Хамыктың мурнунда бистиң бүгү аныяктарывыс Коммунистиг партияның даштыкы политиказын, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң улустар аразынга үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын ээзи-биле деткип база чүүлдүргүзүүн турар дээрзин демдеглээр апаар.

Комсомолдуң делегей талазы-биле харылзаалары, даштыкыда аңгы талазы-биле ажы-дүнмалары болгаш үе-чергелери-биле бистиң чурттуң аныяктарының янзы-бүрү харылзаа-холбаазы — бистиң күрүвеистиң даштыкы политиказын, ажыл-чорудулгазының кончуг чугула участогу болур. Комсомол, совет аныяктар организациялары делегейниң 129 чурттарының аныяктарының болгаш студентилериниң эвилелдери база каттыжышкыннары-биле идепкейлиг кады ажылдажылганы чорудуп турар. Социалистиг болгаш хөгжүүн турар база капиталистиг чурттарның аныяктарының коммунистиг эвилелдерин-биле акы-дүнмалыкы чорук, пролетарлыг эң-сеткил каттыжышкыны, үеделдерниң болгаш бүзүредилгенниң интилелшек чоруу бистиң харылзаштырыл турар.

Дайынга үрегеттиргеи экономиканы болгаш чаа амыдыралды тургузар талазы-биле вьетнам өөнүктеримге бистиң чурттуң комсомолчулары болгаш аныяктары — «Совет аныяктар — Вьетнамның аныяк салгалынга» деп девиз-биле дузалаш турар.

Бүгү депшилелиг кижи төрелгетен-биле қавы Советтер чуртунуң оолдар, кыстары Чилиде фашистиг хунтаның хаанныг өлүрүкчү үүлгедилгелерин-ге шиитпирлин-биле удуралыын турар.

Тайбыңга инакшилдыг күштерниң Москвага болган Бүгү-делегей конгресин депшилелиг болгаш демократтыг күштериниң тайбың калбак шавар халдаашкынынга аныяктарның түрээлериниң быжыглаарынга ажок улуг ыяшлиг болган. «Тайбыңны — улустарга», «Эң эки келир үеин— аныяктарга» деп лозунгнут бүгү-делегей кампаниязын чорудар талазы-биле кыйгырыг-биле аңаа совет аныяктар киришкен.

(ПМА).

КҮҮСЕТТИНЕР

Тоску беш чылдың шиитпирлиг чылында республиканың типографиязының болгаш Тываның ном үндүрер черииниң коллективтери чамдык эки көргүзүглерни чедип алган. Кол көргүзүглер талазы-биле күрүне планнары болгаш алдынган социалистиг хүдээлгелер күүсеттингилээн.

1973 чылда 1972 чылдынга деңнээрге, ном үндүрүлгези 9,8 хуудага өскен. Типография шиитпирлиг чылда планнан ажыр 5,6 муң рубльдин парлалга продукциязын сайгарган, планнан артыкка 7,3 муң рубльдин орулгазын алган.

Чыл онаалдаларын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткени база тоску беш чылдың шиитпирлиг чылынга бедик күш-ажылчы чедишкиннерни дээш типографиянның 6 ажылчыннары «1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчилери» деп хөрек демлектери-биле шаңналгылаан.

Бо коллективтиң парлакчылары Т. Филиппова 1975 чылдың январьның үлүүнде, М. Михалева, Н. Пономарева, М. Маландина —1974 чылдың июльдуң, А. Белозерцева — августуң, Т. Щеглова—ноябрьның үлүүнде ажылдап турар. Деттерээр цехтин ажылчыннары Е. Лопатина, Н. Корницкая база линотипистер Г. Боборыгина, В. Наезжих олар июль, сентябрь, декабрь айларның үлүүнде эрес-шүүргү ажылдап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн безидип турар.

Бирги кварталды «Тувинская правда» солуунуң чыскаакчызы Н. Михеева, орукчулер Б. Потапов, А. Казанцева олар бедик күш-ажылчы көргүзүглериг. доосканнар. Оларга чоргаарланмас аргажок.

Планнаашкынның болгаш экономиктиг ылгыг берииишкинин чаа системазы ажылчыннарга болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларга материалдыг деткимче көргүзериниң чугула түүлгелерин тодаразып берген. Социалистиг бүдүрүлгеле ажылдап турар кижи бодуиун кылган ажылының кандыг түннелдиг болуп турарын сонуургап турар.

ЛЕНИННИҢ ӨӨРЕДИИ МӨҢГЕ ДИРИГ!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 95 (9468) | Воскресенье, апрель 21, 1974 чыл | 1925 чылда үнелезидеттингеш | Өртээ 2 коп.

Апрель 22-де — Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл ою

В. И. ЛЕНИН. ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу Н. Н. Жуковтуң чураан чуруу.

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМНИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ, КОММУНИСТИГ ПАРТИЯНЫҢ УДУРТУЛГАЗЫ-БИЛЕ — КОММУНИЗМНИҢ ТИИЛЕЛГЕЗИНЧЕ БУРУНГААР!

(1974 чылдың май 1-те СЭКП ТК-ниң Кыйгырыгларындан).

СОРУК КИИРИКЧИ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Дүүн республиканың бүгү-ле хоорайларынга, суурларынга В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге тураскаадыкка күш-ажылдың байырлалы болуп эртти. Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботнигинге Тываның ажылчы чону күш-ажылдың хоочуннарындан школачыларга чедир, ажыл кылыр шыдаар кижи бүрүзү киржип, Төрээн чурттунуң улам мыдий чечектелиишкинге, чонуң чаагай чоруувуң херээнге боттарының төлептиг үлүгүн киргизип.

Бежен беш чыл мурнунда төрүттүнген коммунистиг субботник Улуг эгелээшкинниң оруун ажыктаан. «Коммунистиг субботниктер КОММУНИЗМНИҢ ХЕРЕК КЫРЫНДА ЭГЕЗИ болуп турары-биле кайгамчык үнелиг»— деп, ону Владимир Ильич үнелээн.

Чаңчыл ёзугаар «Кызыл субботник» хүнүнде совет ажылчыннар, тараачыннар, улусчу интеллигенция фабрика, завод цехтеринге, тудугларга, хову шөлдеринге кээп долу ажыл хүнүн төлевир чок ажылдааннар. Москваның мурнаачы бүдүргелериниң кыйгырыын салган, субботник хүнүнде күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип ал, кампаттынган чиг-эт болгаш материалдар-биле хөй продукцияны бүдүрүп, бедик көргүзүглерни чедип алган.

Кызыл

Эртенгинниң 7.30. Хоорайның кудумчуларында, автобустарда кижи-ле хөй. Ол дээрге найысылалдың чурттакчылары эртен эрте тургаш, кажы бүрүзү ажылдаар черинче далажып турарын, албан эрелериниң ажылдакчылары коллективтиг, ажылчын ядыс-хей кеткиш, ажылдаар хереселдер тутканы, тудут, бүдүрүлге черлеринге бар чыдарын эскердиивис. Кажы бүрүзүүң сеткил-сагыжы өөрүшкүлүг, бедик көдүрлүүшкүнүг, улуг үүле бүдүрер дээш оларның арын-шырайындаа-ла ылдеп.

Кудумчуларны «Апрель 20-де—коммунистиг субботник», «Коммунистиг субботникте эң эки түңнелдиг күш-ажылды көргүзээл!» дээш кыйгырыглар ыяш аскан.

Эртенгинниң 8 шак. Даараныла комбинадыга келдивис. Цехтерде быжыкчылар, даараныкчылар ажылдап кирпиков болду. Комбинаттың директору Василий Степанович Крикова мынча диди:

— Бистиң коллектививис субботникке баш удур белеткенгеш, бөгүн кылыр ажылдарывыстың хемчээлин тодаргаан, санаа алган. Бригада бүрүзү хүн планын ажыр күүседип, 5000 рубльдиң продукциязын бүдүрер. Инженер-техниктиг ажылдакчылар цехтерде ажылдап тур. Ол хүн ажылдаан ажыл төлевирин долузу-биле беш чыл фондузунга киирер бис.

Даразында Тываның автосептелге, тууйбу, хлеб заводтарынга четтивис. Кайда-даа хаймыышкыныг ыш. Бригадаларның, цехтериң удуртукчулары-биле чугаалажырывыска, бо хүн ёзулуг күш-ажылдың байырлалы болуун; планны ажыр күүседир соруглалыг ажылдаар дээрэзи илередип турар болду.

Улуг-Хемниң хөвүрүүзүнде, Абазаның баар орукта хереэжея кижилер шупту кызыл аржыыл, эр улус холунда кызыл пөс баглаан, көвүрүүнүң камгалал дөстерин будаан, орукчуң ортузунда шугумнарны шыйган, орук кыдыынын демдектерин саарткан турлар. Мында республиканың автооруктар тудар болгаш ажыглаар эргелелдиң ажылдакчылары боттарының мергежилин көргүскен тур. Эргелелдиң начальнигги Николай Афанасьевич Борзенко тургаш:

— Бистиң оруктарывыс Кызылдан Минусинск чедир оруктарда бөгүн ажылдап, аар өртектиг, чугула чүүлдерни кылып турар. Кижи бүрүзү бодунуң билиин, күжүн берип, кызыгаакай чоруруу илередир дээрзинге чигзиитт турбас— дидир.

...Кызылдың мурааку талазында чаттыган дөрткү микрорайон. Мында хөй хаат чурттарга бажыңнарының тудуу калбарган. Ында тудуучуларның беш участоктары ажылдап турар. Оларга дузалыдыр дүүн бир муң кызылчылар ажылдаан. Оларның аразында кымнар чок дээр: партия, совет ажылдакчылары, эртемденнер, чоланчылар, чурукчулар, Совет Армиязының дайынчылары...

— Күш-ажыл кылырга түгле күш-дамыр сайзыраар эвес, харын чогаадыкчы чоруккa улуг дузалыг болгай—деп, чогаалчы Салим Сүрүң-оол, эзилдиргедажыл тура, хөөредi.

Хүнзедир каяа-даа бааргa, хоорайнның кайы-даа будунунда хайнышкынныг күш-ажыл. Чамдык коллективтер хоорайның чаагайжыдылгазында, бир чамдыы ажыглалга кирер чыгаан бажыңнарда дээш, кандыг ажыл кылбас дээр.

Кызыл хоорай Советиниң колхозчулары, совхоз ажылчыннары, көдээ ажыл-агый специалистери «кызыл субботникти» хову шөлдерикге шык базырып, баштайгы чер зиндарылгазын чорудуп, малчыннар чазагларынга малык кадарып, база-ла үлегерлиг ижин көргүскен.

Дүн эртип турда хоорайның субботнык эрттирер штаби-биле харылаштывыс. Оон дыңнатканы:

— Бөгүн субботникте 32 муң кижи киржип турар. Ол дээрге эрткен чылдагызындан хөй. Оон иштинде бүдүрүлге черлеринде 4 муң, транспортта 3 муң ажыт, тудутларда 2500 кижи киржип турар. Кызылдылар ажылдаан акшазын долузу-биле беш чыл фондузунга киирер.

Кежээлектей иёнги эзлчегде ажылдаар кижилер субботникти улам чылдыдаан. Бүгү-ниитининг херээнге үлүүн киргеннер аңаа чоргаарланып, турушкынын бөзин тоовайн, улам хейаът киргеп чанып турдулар.

Ак-Довурак

Хоорай Бүгү-эвилелдиң ленинчи субботнигин ёзулуг байырлал байдалы-биле, каас шимелделиг уткаан. «Тыва даг-дүгү» комбинатка, албан организация черлеринге, эртен эрте чыыган чонуң хөй кезии хүүрекгер, балдылар, мастероктардан аңгыда, кызыл туктар, лозуннар, плакаттар туткулаан. Кыйгырыглардың кол утказы: ленинчи субботниктиң хүнүнде күш-ажылдың эң-не бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыылы! Күш-ажылчы байырлалче үлетөр төвүнүң 22 организациязы үнгеп. Беш чылдың фондузунче эрткен чылын болган субботникте 11.961 рубльди шилчиткен турган болза, бо субботникте четче эвес медээлерни ёзугаар безин алырга, оон 2 муң рубльди хөйнү шилчиткен.

«Тыва даг-дүгү» комбинатның бүгү-ле цехтериге шупту 1680 кижи, оон иштинде өскээртен киириштиргеп 300 кижи ажылдап хүнзээн. Фабриканың бедик сорттуг руда болбаазырадыр цегинге, рудникке, электростанцияга болгаш еске-даа черлерге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедик болган.

Хову-Аксы

Бо ажылчын суурга ленинчи субботникте 9625 рубльдиң ниити продукциязын бүдүрүп, тудуг-монтаж ажылдарын кылган. Администрativтиг болгаш амыдырал хандырылга комбинадының тудуунга, бирээзи-ле 48 квартиралыг 2 чурттаалга бажыңнырга, 200 орунныг общежитие биле ТЭС-тиң амыдырал хандырылга бажыңының тудуунга дээш еске-даа объектилерге шупту 2265 кижи ажылдаан.

«Тыва кобальт» комбинатның гидрометаллургия цегинге коммунистиг субботник ол хүнүнүң дүмегинде 1 шак турда Василий Банкиниң комсомолчу-аныяктар эзлчээнин ажылдан киргинкеп-биле эгелээн. Ол эзлчегиин эстафетазын Юрий Екимовтуң эзлчээ хүлээп алган. Руда казыкчыларындан эштер Шадрининиң, Хорошиловтуң, Сычевтуң бригадалары бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаашы, шылгаран үнгеннер.

Чадаана

Районга ниитизин-биле 10 муң ажыг кижи субботникке киришкеп болгаш 32 муң хире рубльдиң ажылын кылган. Бүдүрүлге, транспорт, тудуг черлериниң ажылдакчылары боттарының объектилериниге ажылдаан. Чижээ, Каа-Хем разрезиниң Чадаана участогунуң ажыл-ишчилери ол хүн 150 тонна хөмүр-дашты бергеп, 3 муң хире школачы 1000 дөс ыяшты тарыя олуртkан, 100 автомашина янзы-бүрү чүүк сөөртүп, 275 кижи чер суггарган, илииртээшкиниге 60 агрегат ажылдаан, тудуг ыяжының белеткелинге 96 кижи киришкен. «Сут-Хөл» совхоз биле «Искра» колхозка өшкү кыргылдазынга хөй кижи ажылдаан.

Кызыл-Мажалык

Районнуң хоорай, суурларынга 49 организация улуг-улуг бөлүктерге үстүп алгаш ажылдаан. Шупту 6560 кижи киржип, баш удур санап көрген четче эвес медээни ёзугаар алырга, 7896 рубльди, азы эртken чылдыынган 2.610 рубль хөйнү беш чылдың фондузунче шилчиткен.

Бай-Хаак

Тараалаң Таңдының ажылчы чоннарының бүдүрген ажыл-ишинин улуг кезии часкы хову ажылдары. Районуң бүгү-ле ажыл-агый-ларының хову турлагларын лозуң, плакаттар-биле шимээн. Межегей биле Элегес хемнерниң унупга, Чедериңг ховуларынга ол хүн кып-кызыл туктарың салгын-хатка хөлбеңнедир эстеткен, тракторларын каргыраалаткан механизаторлар чер чарып, илиртеп турган. Малчыннар фермаларын, турлагларын аштап арыглаан.

Үлетпүр, тудут, транспорт организацияларының ажылдакчылары тудугларда, станоктар артында, автомашиналарында ажылдаар черлерин эзлепкен, албан организация черлериниң ажылдакчылары, өөреникчилер болгаш сургууллар, хүндүүт дыштанылгазында пенсионерлер боттарының чүрттап турар черлериниң чаагайжыдылгазынга, когаанчыдылгазынга боттарының күш-ажылын бараалгаткан.

Ниитизин-биле апрель 20-де эртенгинниң 8 шактан кежээкиниң 5 шакка чедир коммунистиг субботникке барык 9 муң кижи ажылдап хүнзээн.

Сарыг-Сеп

В. И. Ленинниң төрүттүгеп хүнүнге тураскаадыкка коммунистиг субботник хүнүнде 36 муң рубльдиң ажылын кылыр, оон беш чылдың фондузунче оп муң рубльди шилчиндер. Каа-Хемчилериниң салган сорулгазы мындыг. Оны боттандырары-биле эң-не бүдүрүкчүлүг ажылдаарын ажыл-ишчилер хүлээнгеп. Ажылчы чонуң сөглээн сөзү амыдырал бадыткаттынган.

Механизаторлар, малчыннар, тудугчулар болгаш өскелерлээ коммунистиг ёзу-биле ажылдап хүнзээн.

Тараалаң районуң механизаторлары болгаш тараажылары субботник хүнүнде часкы хову ажылдарын улам калбарткан. 300 ажыг механизатор аңаа киржип, идепкейлиг ажылдаан түңнелинде үш муң ажыг гектар черниң шыгый базырган, 300 га часкы черни андаран, 240 тонна минералдыг чемишчидилгени шөлдерде төккен.

«Тиилелге» колхозтуң ийи трактор-хову бригадазының ажыл-ишчилери коммунистиг субботник эгелээрининг мурнунда болган митингиге социалистиг хүдээлгеня алганнар.

— Улуг баштынчының төрүттүнген хүнүнге алдар кылдыр эң-не бүдүрүкчүлүг ажылдаар бис. Бөгүн эрте чажар тараа культураларын чаштырып киргивис, чүгле шынарлыг ажыл дээш турдуур бис — деп, механизаторлар чугаалаан. Бригада бүрүзү дүүн 120 гектар черге тараа культураларын чаштыргаш, нүлевлге күүсеттингеп. Шак мындыг тура-соруктуг ажыл-ишчилер районуңу бүдүрүлгелеринде, колхозтарында болгаш совхозтарында хөй. Олар күш-ажылдың байырлалынга эң-не идепкейлиг киришкеннер.

Туран

Бии-Хем районга ол хүн 330 гектар черни чарган, 2800 гектарнын шыгын базырган, саанчылар 17.400 кг сүттүг сагган, 150 кубометр тудуг ыяжыны белеткээн, чоланчыларның бүдүрүлге болгаш тудуг черлерине 60 кубометр ыяшты чедиргеп.

Бии-Хемге ол хүн субботникке 4.590 кижи киришкен, оларның шупгузу материалдыг чүүлдер бүдүрериңге киришкен. Бүгү-эвилелдиң шионерлериниң демир чыыллазын чорудар кыйгырыынга 1900 школачы киришкен.

Шагаан-Арыг

Районга күш-ажыл байырлалының хүнү көдүрлүүшкүнүүт демдеглээнин чаңгыс-ла «Найырал» совхозтуң чижээнге көргүзүп болур. Совхозтуң салбырларынга, хову турлагларынга болгаш фермаларынга эртенгинең 7 шак үезинде байырлыг митингилер болгулаан соонда-рый баш бурунгаар хувааң хаан тус-тус участоктарынче кижилер ыры-шоорлуг, каткы-хоглуг, холдарында туктарлыг үнүпкеннер. Совхозтан субботникке 445, азы ажыл кылып шыдаар кижи бүгүдезии ол хүн киришкеп. Коммунист Михаил Дугар-Сүрүң

(Уламчызы 3-кү арында).

Совет делегация Варшавадан чанып келген

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң хуралыкың ажылынга киржип чораан совет делегация — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев (делегацияның баштыңы), СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң дашкы харектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров апрель 19-та Варшавадан Москвада чанып келген. (СЭТА).

ЧОННУҢ БЕДИК БҮЗҮРЕЛИ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар депшиндер талазы-биле ажылчы чоннарның соңгулда мурнуңуң хуралдары чуртта үргүлүлел турар.

РСФСР

Москваның Лихачев аттыг автозаводунуң инструмент цеги. Маңза соңгулда мурнуңуң хуралы болгаш.

Эвилел Соведиңге соңгулда талазы-биле Москваның Пролетарский соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутатынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти депшиткеп.

Леонид Ильич Брежневтиң амыдыралчы оруу — Ленинниң Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының хереэңге бараан болуушкунуң чырыткыланчак үлегер-чижээ.— Партияның болгаш күүгенниң шылгарангай удуртукчузунуң аажок улуг организакчы арга-мергежили, кижилерже үргүлүү кичээнгей салыышкыны бүгү совет улустуң хүлээп көрүүшкүүн болгаш ынакшылын чедип алган.

Автомобиль кылыкчыларының хуралынга санал бергенер Москва хоорайның Пролетарский соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутадынга кандидат кылдыр Автомобильдер бүдүрер талазы-биле Москва каттыжышкынының чиңгине директору **П. Д. Бородинни** депшиндерин база саналадаан.

Москва хоорайның Ворошилов районунуң № 154 школазының башкыларының болгаш техниктиг ажылдакчыларының хуралы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутатларынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Михаил Андреевич Суслovту** болгаш ол школаның башкызы **Екатерина Андреевна Щекутеваны** депшиндерин доктаатkан.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Физика институдуңуң коллективи Эвилел Соведиңге соңгулда талазы-биле Москва хоорайның Октябрьский соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш сураглыг совет эртемден, Ленинчи база Нобель шаңналдарының лауреады **Николай Геннадиевич Басовту** депшиткеп.

№ 111 тудуг эргелелиниң коллективиниң соңгулда мурнуңуң хуралы Москва хоорайның Тушино соңгулда округунуң талазы-биле Эвилел Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң МХК-ниң бирги секретары **Виктор Васильевич Гришинни** болгаш комплекстиг бригаданың бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Николай Анатольевич Злобинни** адаанаан.

Москваның Люберцыда көдээ ажыл-агый машина тудуулукчуруүд Ухтомский аттыг заводунуң ажылчы чоннары Люберцы соңгулда округунуң талазы-биле Эвилел Соведиңге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүңге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары **Петр Нилович Демичевти** депшиндерин саналадаан.

Ленин районнуң «Московский» дээр совхоз-комбинатның ажылчы чоннарының хуралы Ленинск көдээ соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Федор Давыдович Кулаковту** болгаш ол совхозтуң директору **Евгений Сергеевич Рычнини** депшиндерин чаңгыс үн-биле саналадаан.

УКРАИН ССР

Киевте В. И. Ленин аттыг «Арсенал» заводунга соңгулда мурнуңуң хуралы ажыктаан улуг көдүрлүүшкүнүүң байдалынга болуп эртken.

Киев-ленинск соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Соведиңге депутатка кандидат кылдыр **Владимир Васильевич Щербицкийни** депшиндер деп шиитирнин хурал бир үн-биле хүлээп алган.

Украинаның ажылчы чонизары соңгулда мурнуңуң хуралдарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Донецкийниң «Трудовск» шахтаның хөмүр-даш казып арыглаар комплекстиг бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Иван Иванович Стрельченко**, Новоукраинск районда СЭКП-ниң XX съездизи аттыг колхозта трактор бригадазының бригадири, чурттуң сураглыг механизатору, Социалистиг Күш-ажылдың ийи даклыр Маадыры **Александр Васильевич Гиталов**, Одессаның джут фабриказында пес аргыкчыларның бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Тамара Семеновна Дудник**, Космонавтылар аттыг шахта эргелелиниң дээгыларының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Григорий Иванович Моцак**, Харьковтуң Орджоникидзе аттыг трактор заводунуң инструменталдыг цегиниң токары **Дмитриевич Касьяненко** оларны депшиткеп.

(Уламчызы 2-ги арында).

Хову-ажылдары калбарып турар

ЧУРУКТА: «Тиилелге» совхозтуң № 3 хову бригадазының механизаторларының К-700 трактор-биле часкы чер андарылгазын чорудуп турары. В. САВИНЫХТЫҢ фотозу.

ЧУРУКТАРДА: кызылчылар коммунистиг субботникте. «Тыва тудуг» трестиң болгаш «Кызыл тудуг» эргелелиниң төп аппарадының ажылдакчылары чаа баазын фундаментизин казып, кылып турары (содагай талазында). Даразында — даараныла комбинадының цеги.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

ИЛЬИЧ ЧҮРЭЭВИСТЕ МӨҢГЕ ДИРИГ

ДАГЫН КАТАП ДАҢГЫРАГЛААР

Владимир Ильичиниң амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан черлер книжи бүрүзүнге идыктыг болгаш эргим. Шак ындыг төөгүлүг черлер Москвада болгаш оон чоок-кавызында база хөй. Төрээн чуртуң ырак-чоок • булуңнарындан, делегейниң чүк-чүгүнден келген кижилер Ильичиниң бажың-музейлеринге хүнүң-не муң-муңу-биле залдап барып турар. Бланғыя бо хүннерде, В. И. Лениниң төрүттүгеен хүнүүн бүдүүзүнде, ол черлерни эргип-кезээн кижилериниң хөйүн чүү дээр оны.

Чоокта чаа СЭКП ТК-ның чанында Ниитилел эртемнер академиязының аспирантылары Владимир Ильичиниң Горкиде Бажың-музейинге чеде бердивис.

Горки суурдан ырак эвестее бедик-бедик ыяштар үнген кадыр ийде ийи каът ак бажың. Оон ийи талазында база ийи каът бажың бар.

Владимир Ильич Горкиге ниитизи-биле ийи чыл хире чурттаан. Ол боже эге баштай 1918 чылдың тос айның төнчүзүнде амы-тынынче халаашкын болган соонда падының сегидип алыр дээш чедип келген. Оон-биле кады Н. К. Крупская, дуңмазы М. И. Ульянова база келген.

Горки улуг бантылчының ажок хөй талаяг ажыл-чорудулгазының дугайында тураскаалды кадагалап турар. Үш неделя дире чурттаан-ла, Владимир Ильич «Пролетар революциязы болгаш ырбакчы Каутский» деп улуг ажыл-ының хөй кезиин, бо темага хамаарыштыр «Правда» солунче үүлдү болгаш өскедаа документилерни бижээн. Россияны электрижидирииң ленинчи планын хүлээп алган Советтериниң үшкү Бүгү-Россия съездизинге илеткел кылыры-биле 1920 чылдың кыжынында маңаа белеткеним турган. Сөөлүүредир, партийниң X съездизиниң бүдүүзүнде, Ильич маңаа чаа экономиктиг политиказже шилчилгениң план-ын бодап дооскан. 1922 чылдың тос айда Совет Социалистиг Республикаларның эки тура-биле каттыжарының айтырыгларын шиитпирлеп, сүмележип турган. Маңаа В. И. Ленин Советтериниң IX съездизинге, Коминтерниниң III болгаш IV конгресстеринге белеткенген.

Ол Горкиге дыка хөй теоретиктиг ажылдарны, илеткелдерни, чагаалдарны бижээн. Коммунистиг партияның политиказының өзээ болур идеяларны бодап тыпкан. Владимир Ильич Горкиге турган, Коммунистиг партияны, Совет чазакты болгаш делегейниң революсчу шимчээшкинин удуртурун уламчылаан. Маңаа ол күрүнениң болгаш партияның кескү ажылдакчылары-биле, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң төлээлекчилери-биле ужурашкылаан. Ажылчыннарның болгаш таваржыннарның төлээлери баштыңчызынга аалдап кээп тургулаан.

Бөгүн Горкиде бүгү чүве Лениниң диригүрген үезинде ышкаш хевээр. Аңаа чеде бээрге, Владимир Ильич бодуу диригүрген хевээр ышкаш сагындырар. Ильичиң паркының аллеяларында кылаштап, Надежда Константиновна Крупская-биле чугаалажыр, хамы бодалче шымны берген, чүве бижип азы үрүттарга долганыр үгледип алган омак-кеглүг хүлүмзүрүп-даа орган ышкаш.

— Горки баштыңчының ажылдаарынга болгаш дыштанырынга кончуг эптиг турган — деп, экскурсовод чугаалады.—Мында чурттаарыңга таарымчалыг, электри чырыы-биле хандыртынган бажыннар, Москва-биле дорт телефон харылзаазы бар. Горкиден наймыллче аргыжар сайлаан орук база турган.

Владимир Ильичиниң чурттап, ажылдап турган өрээллериниң үнезинге бөдүүнү кайгамчык. Кап янзы дылларда энмежок номнар, ажылдаар столдар, азыгда ыяш орун. Столовая. 1920 чылдың декабрь 22-де Советтериниң VIII съездизинге Лениниң илеткелиниң планын музейде делгеп каан. Бир эвес чурт электри станцияларының сырый четкизи-биле болгаш күчүлүг техниктиг дериг-херекселдер-биле хандыртына бээр болза, ынчан бистиң коммунистиг ажылагыйжы тургузуушкунувус келир үелеги социалистиг Европага болгаш Азияга үлегер-чижек болу бээр деп, В. И. Ленин съездиниң делегаттарынга чугаалаан. Ол Советтер съездизинге лениниң сураглыг сөстер чаңгыланган: «Коммунизм дээрге Совет эрге-чагыргага болгаш бүгү чурттуң электрижидирии-дир».

В. И. Ленин чурттуң электрижидириниң планын чүгле теория талазы-биле ажылдап кылган эвес, а оңу херек кырынга боттайдырарынга, планны пропагандаларынга болгаш тайылбырларынга киржип турган. Ол фабрикаларга, заводтарга, таваржыннар хуралдарынга чүве чугаалап тургулаан.

1921 чылдың январь 9-та Владимир Ильич Горки суурнуң таваржыннарының чыыжынга чеде берген. Владимир Ильич делегей байдалының, Советтериниң VIII съездизиниң дугайында, электрижидирге дугайында чугаалаан. Горкиниң чурттакчылары оларның суурунче электри чырыы киирериңге дузалаарын дилээн.

Горкиге турган, Владимир Ильич дыштанылганың эвээш үезин паркка, ырггга, аңнаашкынга, чоок-кавыңың көдээ суурларынга эрттирип турган. Ол бойдуска кончуг ышак болгаш ажыл соонда өңүүктерин-биле агаарлаарын эң-ве эки дыштанылга кылдыр санап тораан. Ильич кыжын хаактаар, чайны эштир, баг хап ойнаар, чылдың кандыг-даа үезинде аңнаар турган.

— 1923 чылдың ноябрь 2-де Ленинге Глухов мануфактураның ажылчыннарының төлээлери келгеш, аңаа ажылчыннарның байырын чедирип, белек кылдыр вишнялар берген. «Силерниң чедип келгенигерге өөрүп тур мен» деп, ол биске тода чугаалаан — деп, ук уттундурбас ужуражылганың киржикчизи П. А. Холодкова чугаалаар.— Бис Ильичиге ажылчыннарның болгаш завод удуртулгазының байырын чедирип, бистиң организацияларывыс өөнүүзүнден чүве чугаалаан бис. Ильич-биле беш минута кады тургаш, бистер байырлажып, оон-биле ошкашкан бис. Эң сөөлүнде 60 харлыг ажылчын эш Кузнецов байырлашкан. Олар бот-боттарын куспактажып алгаш ийи минута хире турган. А кырган Кузнецов караашкыл чажы төктүп, мынча дээн: «Мен ажылчын, дарган мен, Владимир Ильич. Мен дарган мен. Силерниң аймыктаарыңарны дегерезин күүседир бис.»

Бо дээрге В. И. Лениниң ажылчыннар-биле сөөлгү ужуражылгазы-лыр.

1924 чылдың январь 7-де Владимир Ильичиниң дилээн ёзугаар Горкиге «Горки» совхозуның болгаш санаторий ажылчыннарының база албан-хаакчыларының уругларынга ёлка кылган. Төрелдери, эмчилер хоруп турда-ла, ёлка чанында хөлеп турган уруглар чанынче креслога идип аппаарын. Ленин дилээн. Уругларда аңгыда улуг-улустар база бар. Оларның аразынга мичаңгы «Горки» совхозтуң эргелекчизи, Владимир Ильичиниң хоочун таныжы Алексей Преображенскийниң уруу база турган. Ол ёлка дугайында Нина Алексеевна мынчаар чугаалаар болду:

— Кежээ меня болгаш авамны ёлкаже чалаан. Аалчыларны Мария Ильинична, Надежда Константиновна ээлдекчаагай уткуп ап турган. Кедергей улуг каас-шинек ёлка уругларны кайгаткан. Владимир Ильич ёлкага өөрээн уругларны чаптап, магадап, залга олурган. Уруглар четтинчипкен ырлажып, чүгле уругларның эвес, а революсчу «Варшавянка», «Дарганнар бис» деп ырларны күүседип турган. Владимир Ильич оонарны сеткил ханыышкыл-биле сонуургап, оларны кичээнгейлиг дыңнап орган. Белектер үлеп турда, бир-ле оолга. Хабаровтуң оглунга ышкаш чүве ийин, хөделдиригтер автомобиль таварышкан. Ооп бодунуң ойнаараан дораан хөделдиригтер орта, оозу даашшимээн-биле Ильичиже угланып халаап, оон буттарынга барып үскен. Владимир Ильич хөлөк каттырга берген. Уруглар база оон-биле чингейдир каттыржып турдулар. Оон чырык ышкен, киноаппарат ажыллаан соонда, биске хөлүг фильм көргүскен. Владимир Ильич-биле корчуг чылыг байырлашкан бис».

Ильич өзүп орар салгалга кончуг ынак, оларның дугайында ада сагыш човап, социализминиң чаалап алышкынын кайак огу дег камгалап, улам быжыглап, адаларның эгелеп каан хереэн түүлунга чедирип, өөредилгеге, күш-ажылга ынак болуруң чагаан. Ол чагыгны совет улустуң бүгү салгалы, амгы үениң ооллар, кыстары хөжүк чокка күүседип келген болгаш моон соңгаар-даа лениниң чагыларга кезээде шыпчы болурлар.

Даарта Владимир Ильич Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр тапты-ла чүс дөрт чыл болур. Совет кижи бүрүзү ол хүн ынак баштыңчызын сактып, оон өлүм чок өөредии-биле чепсегленген, коммунизмниң бедиктериче бергелерге торулбайн, бурунгаарларын дагын катап даңгыраглаарлар.

М. БАЙЫР-ООЛ,
СЭКП ТК-ның чанында Ниитилел эртемнер академиязының аспиранттызы.

ЧОННУҢ БЕДИК БҮЗҮРЕЛИ

(Эгези 1-ги арында).

БЕЛОРУС ССР

Минскиниң бүдүрүлге-техниктиг «Горизонт» каттыжышкынының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары сөңгүлда мурнуңуң хуралынга ажок бедик көдүрлүүшкүнүт чыглып келгенер.

Эвилелдиң Советиниге сөңгүлданың талазы-биле Минск хоорайның ийиги сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дашгыы эргелекчи министри **Андрей Андреевич Громыкону** депшиттирген.

Минск хоорайның бирги сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы **Кирилл Трофимович Мазуровту** Минскиниң автомобиль заводунуң коллективиниң депшидер деп доктаалды ол хурал бир үнбиле хүлээп алган.

Электрон-саналга машиналарының Орджоникидзе аттыг завдунга сөңгүлда мурнуңуң хуралы база байырлалдыг байдалга эрткен. Минск хоорайның Совет сөңгүлда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниге депутатка кандидат кылдыр СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш радиоаппарат заводунуң монтажниги **Регина Владимировна Перехоткинаны** депшидер деп шиитпирлээн.

Слушкиниң сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниге депутатка кандидат кылдыр СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының **Алексей Николаевич Косыгинни** болгаш комбинаттың комбайн бригадазының бригадири Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Виктор Константинович Бабичини** депшидер деп, «Белорускалий» комбинаттың коллективиниң сөңгүлда мурнуңуң хуралынга шиитпирни бир үн-биле хүлээп алган.

УЗБЕК ССР

Ташкентниниң Чкалов аттыг ужар чүүл заводунуң чыныэптээр цегинге самолёт тудугжуларының хуралы болган. Ташкент-Киров сөңгүлда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниге депутатка кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш оларның ажылчыны **Татьяна Кузьминична Ляшкону** депшидер дугайында доктаалды ол хуралдың киржикчилери бир үн-биле хүлээп алган.

Нукуска № 2 эмнелге коллективиниң ажылдакчыларының хуралы болган. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниге депутатка кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы **Николай Викторович Подгорныйны** болгаш № 2 эмнелгениң эмчизи **Тлеубике Бекниязованы** депшиткен.

Андижан областың Комсомолабадск районда кур черниң «Комсомол» совхозтуң коллективи ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттарны депшиткен. Избасканск сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш совхозтуң хөвен бригадазының бригадири **Абиджан Акбаровту** депшиткен.

КАЗАХ ССР

ССРЭ-ниң Дээди Советиниге сөңгүлда талазы-биле Алма-Ата-Ленинск сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр **Динмухамед Ахмедович Кунаевти** депшидер деп доктаалды ол хуралга бир үн-биле хүлээп алган.

Казахстаннның ажылчы чоннары сөңгүлда мурнуңуң хуралдарынга ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Целиноград области «Родина» совхозтуң трактористи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Леонид Махийлович Каратузовту**, «Карагандауголь» комбинаттың «Михайловск» шахтаның комплекстиг бригадазының бригадири **Яуду Мусагалиевти**, Аягуз районнуң «Караколь» совхозта комсомолчуаныяктарның хойжу бригадазының улуг хойжузу **Совет Шрекбаевич Жаксыбековту** адаанныр.

ГРУЗИН ССР

Тбилиссиниң станок тудуушкунунуң Киров аттыг заводуунга сөңгүлда мурнуңуң хөй кижи киржикчилиг хуралы болган. Тбилисси-Первомайск сөңгүлда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадынга кандидаттарга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш ол заводтуң токары **Зураб Георгиевич Саралидзени** депшиткен.

Гурджаанның сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш Ленинниң чагыларга адаанныр.

Сухуминиң сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниге депутатка кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Михаил Андреевич Суслову** болгаш Орджоникидзе аттыг виноград колхозунуң бригадири **Михаил Ильич Мекверишвилини** адаанныр.

Сухуминиң сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниге депутатка кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш Ленинниң чагыларга аттыг виноград колхозунуң бригадири **Михаил Ильич Мекверишвилини** адаанныр.

Сухуминиң сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниге депутатка кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Михаил Андреевич Суслову** болгаш албан-хаакчыларны сөңгүлда мурнуңуң хуралынга ажок бедик көдүрлүүшкүнүт чыглып келгенер.

Эвилелдиң Советиниге сөңгүлданың талазы-биле Минск хоорайның ийиги сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының **Алексей Николаевич Косыгинни** болгаш комбинаттың комбайн бригадазының бригадири Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Виктор Константинович Бабичини** депшидер деп, «Белорускалий» комбинаттың коллективиниң сөңгүлда мурнуңуң хуралынга шиитпирни бир үн-биле хүлээп алган.

УЗБЕК ССР

Ташкентниниң Чкалов аттыг ужар чүүл заводунуң чыныэптээр цегинге самолёт тудугжуларының хуралы болган. Ташкент-Киров сөңгүлда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниге депутатка кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш оларның ажылчыны **Татьяна Кузьминична Ляшкону** депшидер дугайында доктаалды ол хуралдың киржикчилери бир үн-биле хүлээп алган.

Нукуска № 2 эмнелге коллективиниң ажылдакчыларының хуралы болган. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниге депутатка кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы **Николай Викторович Подгорныйны** болгаш № 2 эмнелгениң эмчизи **Тлеубике Бекниязованы** депшиткен.

Андижан областың Комсомолабадск районда кур черниң «Комсомол» совхозтуң коллективи ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттарны депшиткен. Избасканск сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш совхозтуң хөвен бригадазының бригадири **Абиджан Акбаровту** депшиткен.

КАЗАХ ССР

ССРЭ-ниң Дээди Советиниге сөңгүлда талазы-биле Алма-Ата-Ленинск сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр **Динмухамед Ахмедович Кунаевти** депшидер деп доктаалды ол хуралга бир үн-биле хүлээп алган.

Казахстаннның ажылчы чоннары сөңгүлда мурнуңуң хуралдарынга ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар кылдыр Целиноград области «Родина» совхозтуң трактористи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Леонид Махийлович Каратузовту**, «Карагандауголь» комбинаттың «Михайловск» шахтаның комплекстиг бригадазының бригадири **Яуду Мусагалиевти**, Аягуз районнуң «Караколь» совхозта комсомолчуаныяктарның хойжу бригадазының улуг хойжузу **Совет Шрекбаевич Жаксыбековту** адаанныр.

ГРУЗИН ССР

Тбилиссиниң станок тудуушкунунуң Киров аттыг заводунга сөңгүлда мурнуңуң хөй кижи киржикчилиг хуралы болган. Тбилисси-Первомайск сөңгүлда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадынга кандидаттарга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш ол заводтуң токары **Зураб Георгиевич Саралидзени** депшиткен.

Гурджаанның сөңгүлда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниң депутаттарының кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш Ленинниң чагыларга аттыг виноград

СОРУК КИИРИКЧИ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

(Эгези 1-ги арында).

баштаан механизаторлар Шанчымың тараа шөлдериве орайтааже чедир чер аңдарып келген. Шаңчы салбырының чурттакчыларының кино көргүзер черинің бичии бажыдының тудуун 20 кижи кылып доозкан. Ол-ла салбырның 70 малчыны демнежип алгаш боттарының кажааларының иштин, даштын арыглап, көрженин коптарган. Терезин бригадазының девискээринде 95 гектар черинң дажын 150 кижи аштап хүнээн. Кенден Дадар-оол удуртқан 4 агрегат ажыл хүнүнүң дургузунда 128 гектарның шыгын базыртан. Совхозта 21 тонна тараа үрезинин хораннаан.

Николай Саймр-оол бодупүң өөрү-биле ол хүн 6 гектар тараа шөлүн суггарган. Ортаа-Хемде хой чуур- ванна кылырына 40 малчын киришкен. Кара-Талга бир кезек кижи кыргылда пунктузун белеткешкен.

Хандагайты

Коммунистиг субботникке Өвүр районнуң ажылчы чоннары чаңгыс кижи дег киржип, он бир мун ажыг рубльдин ажылын кылып, беш чылдың фондузунче 9.850 рубльди шилчидер дээн баш бурунгаар планнаттынган онаалданы чедиишкинниг күүсеткеннер.

Көдээ ишчилер 6 хой кажаазының тудуг ыяжын, 800 кубометр одаар ыяшты белеткээн болгаш сөөрткен. «Кызыл тук» колхозтуң Дүжелик суггарылга бугазын септеп, ажыглалда киирген.

Районнуң төвүнүң албан-хаакчылары одаар ыяш белеткелинге, суур чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киришкен.

Мугур-Аксы

Дүүн эртенгинин 8 шакта колхозтарның малчыннары, албан организация черлериниң ажылдакчылары, школачылар баш бурунгаар планнаттынган ажылдаар черлериге четкилеп келгеннер. Оларның кижи бүрүзү бүдүрүкчүлүг ажылдаар соруланы салган.

Райондан күш-ажылдың байырлалынга нинтизи-биле 1.800 ажыг кижи киришкен. Школаларның, школа назыны четпээн уруглар албан черлериниң болгаш өске-даа организациялариның одаар ыяжын белеткээринге дөрт түс хире ажыл-ишчилер ажылдаан. Тудуг ыяжы болгаш дажы белеткээринге түс ажыг кижи ажылдап хүнээн.

Мөңгүн-Тайганың кол экономиказы — мал ажылы. Ынчангаш кажаалар, кызыл-булуңнар септелгезинге болгаш өске-даа ажылдарга 200 хире кижи киржип, улуг хемчээлдиг ажылды кылган. «Малчын» колхозтуң хой кажаалариның септелгезин дооскан. Бо-ла колхозтуң ишчилери 700 метр суттарылга бугазын аштап, септээн.

Баштайгы сан-медээ-биле алырга, мөңгүн-тайгажылар беш чылдың фондузунче үш мун хире рубльди шилчидер.

Эрзин

Районга коммунистиг субботник эрттирер штабтың начальнигининң оралакчызы, СЭКП райкомунуң секретары Николай Зиновьевич Барадулинниң редакциягa дыннатканы болза:

Эрзинниң ажылчы чону бүгү совет кижилер-биле бир дөмей «кызыл суббота» хүнүнде бүдүрүкчүлүг өнчылдап турган, ажылдаан акшазын беш чылдың фондузунче киирерин шиитпирлээн.

Апрель 20-де эртынгиниң сес шактан кежээге чедир бүдүрүлгелериң, колхозтарның адыр бүрүзүнге, суурлар чаагайжыдылгазынга ажыл-иш хайнышкынныг үргүлчүлээн.

«Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчулары субботник эрттиреринге үлегерлиг белеткенген болгаш ону организастыг чоруткан. Нарынчылар ийи хой кажаазын, 200 кубометр одаар ыяшты, 50 кубометр тудуг ыяжын болгаш өске-даа ажылдарны кылган.

Райондан 4.158 кижи субботникке киришкен, ажыл-ишчилер беш чыл фондузунче 2.200 ажыг рубльди шилчидер.

Эрзин

Районга коммунистиг субботник эрттирер штабтың начальнигининң оралакчызы, СЭКП райкомунуң секретары Николай Зиновьевич Барадулинниң редакциягa дыннатканы болза:

Эрзинниң ажылчы чону бүгү совет кижилер-биле бир дөмей «кызыл суббота» хүнүнде бүдүрүкчүлүг өнчылдап турган, ажылдаан акшазын беш чылдың фондузунче киирерин шиитпирлээн.

Апрель 20-де эртынгиниң сес шактан кежээге чедир бүдүрүлгелериң, колхозтарның адыр бүрүзүнге, суурлар чаагайжыдылгазынга ажыл-иш хайнышкынныг үргүлчүлээн.

«Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчулары субботник эрттиреринге үлегерлиг белеткенген болгаш ону организастыг чоруткан. Нарынчылар ийи хой кажаазын, 200 кубометр одаар ыяшты, 50 кубометр тудуг ыяжын болгаш өске-даа ажылдарны кылган.

Райондан 4.158 кижи субботникке киришкен, ажыл-ишчилер беш чыл фондузунче 2.200 ажыг рубльди шилчидер.

Самагалдай

—«Коммунистиг партийниң болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленинниң төрүттүнгени хүнүнге алдар болдурган коммунистиг субботникке Тес-Хем районнуң ажыл-ишчилери эң-не идепкейлиг киришкен, ол ёзулуг күш-ажылдың байырлалы болган — деп, коммунистиг субботник эрттиреринің районштабының начальныгы, Леонид Акимович Фандюшин бистин корреспондентивиске дыннаткан.

«Кызыл субботага» беш мун хире тес-хемчилер киржип, ынытиге ажыктыг ыяжы-бүрү ажылдарны кылган. «Тес-Хем» совхозтуң, Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузунуң ажылышчилери коммунистиг субботник хүнүнде будурүкчүлүг ажылдаан. Шуурмактың ыяш белеткеечилери 180 кубометр тудуг ыяжын болгаш дилиг материалдарын белеткээн. Олар беш чыл фондузунче 800 рубльди шилчидер.

Тес-Хем районнуң чер болганга коммунистиг субботник организастыг эрткен. Ажылишчилерниң ажылдаан акшазындан беш мун рубльди беш чылдың фондузунче киирери көрдүнген.

Тоора-Хем

Тожуның ыяш белеткеечилери, ачылары, малчыннары, албан-хаакчылары, школачылары коммунистиг субботник хүнүнде идепкейлиг ажылдааннар. Кайы-даа участоктуң, бригаданың, ферманың кижилери бердинген онаалданы чүгле күүседир эвес, харындаа ажыр боттандырар дээш бүгү-ле күжүн үндүрүннеер.

Республикага хой тудуг ыяжын берип турар Ырбайның ыяш белеткээр пунктузунуң ишчилери улуг хемчээлдиг ажылды кылган.

«Тоора-Хем» совхозтан 500 ажыг кижи «кызыл субботага» киришкен. Малчыннар кажааларны септеп, астаргазын чоруткан, механизаторлар часкы ховуу ажылдарынга белеткенип хүнээнн. Ажыл-агыйдан 1300-тен эвээш эвес рубль беш чылдың фондузунче кирер.

Варшава Керээзининң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң төвүлел хуралының документилери

ЧООККУ ЧӨӨН ЧҮККЕ БЫЖЫГ БОЛГАШ ЧӨПТҮГ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

Варшава Керээзининң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң төвүлел хуралының киржикчилери Болгария Улус Республика, Венгрия Удус Республика, Германи Демократтыг Республика, Польша Улус Республика, Румыниянның Социалистиг Республиказы, Совет Социалистиг Республикалар Эвилели болгаш Чехословак Социалистиг Республика Париж дугуржулгазын маадырлыг вьетнам улустуң төөгүлүг чедишкинии, социалистиг чурттарның, национал-хосталгалыг күштерниң, депшилгелиг бүгү кижи төрелгеттенниң нинти тиилелгези болган деп, принципиалдыг үнелеп турарын бадыткап тур.

Ол дугуржулганың күштүг болуп эгелээнинин соонда эрткен үеде Вьетнамда байдалды чогумчударынга боттуг депшилге чедип алдынган деп санап тур бис. Империалистиг агрессиязы соскатканы, Мурнуу Вьетнамдан даштыкы шериглерни үндүргени, Париж дугуржулгазының чамдык чүүлдерин боттандырар талазы-биле талаларның боттандырган практиктиг хемчеглери — бо бүгү чүүлдер болза дайындан тайбынче эгелээн эргилдени быжыглаар, соңгу Вьетнамга социалистиг тургузуушкунуң сорулгаларын шиитпирлээриниче шилчиир болгаш Мурнуу Вьетнамны тайбыңныг, хамаарышпас чоруктуң, демократтыг болгаш кымга-даа каттышпас чоруктуң оруу-биле хөгжүдер арганың эгезин тургускан. Индий-Кыдат чартык ортулукка болгаш бүгү Мурнуучөөн Азияга политиктиг байдалды нинтизи-биле чогумчударынга дузалап турар.

Даштыкы империалистиг күштерниң деткимчезинге даянып турар сайгон администрациязының документилеринге ат салган бүгү талалар ону шинчилеп көрүп, Парижтың 1973 чылдың октябрьда киптиглеп үнген даймы чорудулгаларын бүгү-ниитти тайбынга доктаамал айылды тургузуп, ол районга ээлдиг байдалды өөскүткенин база катап көргүскен болгай. Араб күрүелерниң социалистиг чурттарыбиле найырлыныңың болгаш кады ажылдажылгазының принципиалдыг ужур-дузалының ол болуушкуннар бадыткаан.

Чоокку Чөөн чүк талазыбиле Женевага тайбың конференциязының ужур-дузазын, анда дөрт сонуургалдыг бүгү күрүнелерниң, а ол ышкаш Палестинаның араб улузунуң төлээлекчилериниң киржирин төвүлел хуралдың киржикчилери демдеглевишаан, моон соңгаар оон ажылын уламчылаарда, чүүн-даа мурнунда Чоокку Чөөн чүк талазы-биле таарыштырылганың чугула айтырыгларын шиитпирлээр ужурлуг деп санап тур. Ол айтырыглар болза эжелеттирген бүгү араб девискээрлерден израиль шерiглерни үндүрери, оон национал чүткүлдерниге дүүштүр Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелерин хандырары, ол районда бүгү күрүнелерниң айыыл чок чоруун, бүдүн-бүрүн турарын болгаш суверенитедин магадылаары болур.

Төвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелер тургустуна берген байдалзы политика талазы-биле таарыштырарынга дузалаар дээш, боттарының ажыл-чорудулгазын күштелиперинге белеп болгаш Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңны тургузарынга дузалаарынче бүгү күрүнелерни кыйгырып тур. Шериглерни чарар дугайында дугуржулганы Чоокку Чөөн чүк айтырыгларының нинти таарыштырылгазының оруунга баштайгы базым кылдыр санавышаан, Айыыл чок чорук Төвүлелиниң 1967 чылдың ноябрь 22-де болгаш 1973 чылдың октябрь 22-де резолюцияларында аймыктап бүгү чүүлдерни күүседиринче угланган өске-даа базымнарны база уламчылаар ужурлуг деп, төвүлел хуралдың киржикчилери санап тур. КНО-нуң онза чепсектиг күштериниң киржилгези ол районга тайбыңны тургузарынга чөптүг үлүгүү киирип турар.

Төвүлел хуралдың киржикчилери социалистиг чурттар чөптүг болгаш быжыг тайбың дээш, олардың хостуг хөгжүлдезин, социал болгаш экономиктиг депшилгезин хандырар дээш, агрессияның империалистиг политиказынга удур араб улустарның демисезин быжыы-биле болгаш өскерлиш чогу-биле деткип турар. Ниитилел хөгжүлдезининг бо чугула сорулгаларын чедип алыры —араб улустарны депшилгелиг оруктан тайзыр, оларны политика болгаш экономика талазы-биле империалистиг күштерге катап чагыртыр дээш чүткүп турар күштерге удур демисел-биле сырый холбаалыг.

Араб чурттарның улустары социалистиг чурттарны шынчы өнүктери кылдыр көрүп турар, олар тайбың тургузуушкунуңуң үезинде-даа, оларның хосталгазынга болгаш хамаарышпас чоруунга аймылдыг үеде-даа олар-биле кады туржуп келген болгаш туржур-даа. Социалистиг күрүнелерниң араб делегей чурттарынга хамаарыштыр политиказы чайгылыш чок болгаш принципиалдыг, ол политика оларның национал чүткүлдерин болгаш социал-экономика хөгжүлдезининг айтырыгларын хамызы-биле бидирияге үндезилеттинген, чайгылчак эвес политика болур.

Төвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелер тайбың, улустарның хосталгазы болгаш социал депшилге дээш, империалистиг болгаш неоколониализмге удур демиселге нинти сорулгаларга үндезилеп, араб чурттар-биле кайырал болгаш кады ажылдажылга харылзаваларын моон соңгаардаа хөгжүдер бодалдыг.

ВАРШАВА,
1974 чылдың апрель 18.

ВЬЕТНАМГА БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ, ВЬЕТНАМ УЛУСТУҢ ЧӨПТҮГ НАЦИОНАЛ ЭРГЕ-АЖЫЫН ХАНДЫРАР ДЭЭШ

Варшава Керээзининң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң Варшавага эрткен төвүлел хуралынга ажылынга киришкен Болгария Улус Республика, Венгрия Улус Республика, Герман Демократтыг Республика, Польша Улус Республика, Румыниянның Социалистиг Республиказы, Совет Социалистиг Республикалар Эвилели болгаш Чехословак Социалистиг Республика Париж дугуржулгазын маадырлыг вьетнам улустуң төөгүлүг чедишкинии, социалистиг чурттарның, национал-хосталгалыг күштерниң, депшилгелиг бүгү кижи төрелгеттенниң нинти тиилелгези болган деп, принципиалдыг үнелеп турарын бадыткап тур.

Ол дугуржулганың күштүг болуп эгелээнинин соонда эрткен үеде Вьетнамда байдалды чогумчударынга боттуг депшилге чедип алдынган деп санап тур бис. Империалистиг агрессиязы соскатканы, Мурнуу Вьетнамдан даштыкы шериглерни үндүргени, Париж дугуржулгазының чамдык чүүлдерин боттандырар талазы-биле талаларның боттандырган практиктиг хемчеглери — бо бүгү чүүлдер болза дайындан тайбынче эгелээн эргилдени быжыглаар, соңгу Вьетнамга социалистиг тургузуушкунуңуң сорулгаларын шиитпирлээриниче шилчиир болгаш Мурнуу Вьетнамны тайбыңныг, хамаарышпас чоруктуң, демократтыг болгаш кымга-даа каттышпас чоруктуң оруу-биле хөгжүдер арганың эгезин тургускан. Индий-Кыдат чартык ортулукка болгаш бүгү Мурнуучөөн Азияга политиктиг байдалды нинтизи-биле чогумчударынга дузалап турар.

Даштыкы империалистиг күштерниң деткимчезинге даянып турар сайгон администрациязының документилеринге ат салган бүгү талалар ону шинчилеп көрүп, Парижтың күүседиринге янаш-бүрү чүүлдер-биле шаптыктаарын болгаш политиктиг таарыштырылганы болдурбас дээш оралдажын турарын төвүлел хуралдың киржикчилери оон-биле кады демдеглеп тур. Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг Түр чазаанының контролюнда турар районнарга удур сайгон администрациязының хоралакчы ажыл-чорудулгазын болгаш доктаамал болдуруп турар чепсектиг төөгээлериң шиитпирлии-биле буруу шаап тур бис.

Төвүлел хуралдың киржикчилери чурттар Вьетнам Демократтыг Республиканың чазаанын болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг Түр чазаанын утланымышкынын долузу-биле деткип турарын илергейлеп тур. Ол утланымышында Париж дугуржулгазының документилеринге ат салган бүгү талалар ону шинчилеп көрүп, Парижтың күүседиринге янаш-бүрү чүүлдер-биле шаптыктаарын болгаш политиктиг таарыштырылганы болдурбас дээш оралдажын турарын төвүлел хуралдың киржикчилери оон-биле кады демдеглеп тур. Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг Түр чазаанының контролюнда турар районнарга удур сайгон администрациязының хоралакчы ажыл-чорудулгазын болгаш доктаамал болдуруп турар чепсектиг төөгээлериң шиитпирлии-биле буруу шаап тур бис.

Төвүлел хуралдың киржикчилери чурттар Вьетнам Демократтыг Республиканың чазаанын болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг Түр чазаанының

Чечен чогаал булуңу

Хута БЕУЛАВА,
грузин шүлүкчү.

Л Е Н И Н

Хөөкүй кижи хүнү кээрге
кызыл дустаар,—
Төөгүде салым-чаяан
дүрүмү ындыг.
Хоорү орта төлдери
чыглып келгеш,
Төрүттүнген, өлген хүнүн
сиилип бижиир.
Муң сес чүс чеден чылда
чырык черге
Буянныг бооп төрүттүнген
хүнүнер-ле,—

Амыдырал-чуртталганар
бижимеля ол,
Алгаап-йөрээп, чаңгыс ону
ырлап чор мен.
Даглыг черниң ужары ышкаш
он-на чылдар
Дагын сүржүп эртер-даа бол
кезээ мөңге
Төрүттүүген хүнүнерге
кожа кылаыр
Төөгү кайын мөчээн деп сөс
бижип диттир.

Михаил ЛЬВОВ,
орус шүлүкчү.

КӨРҮП ТУР БИС

Ленинни сценадан
көрүп тур бис.
Ильичиниң овуру-даа
тодаргай-дыр;
Байгы-ханы сеткилинден
бердинмишаан,
Баштыңчыны артист биске
сагындырды.
Өртек турбас өөрүшкүлүг
хүлүмзүрүт,
Оргүн чон дээш улуг кижи
бодалдары—

Сеткилдерниң одун чайгаар
кыпсып кээр-дир,
Четтиргенин канчаар сөглеп
айыткаарыл!
Улуг, нарын үүле ыглган
ойнакчыны,
Улам хандыр, бодамчалыг
сайгарар бис;
Чүге дизе, чүрээвисте—
Ленин дириг,
Шүүп, хынап сценадан
деңнеп боор бис.

Моңгуш ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

А П Р Е Л Ь Д Е...

Апрельдиң аргининче
Артап тура, боданыр мен—
Келзе-келзе бо дег чаагай,
Кежиктиг ай тывылбас боор:
Улустар дег, бодүүн ава
Шак бо айда божуп-
чиигээн,—
Улуг кижи — Ленинни
Шак бо айда чонга шаннаан.
Чөнүп калган делегейни
Аңдара соп, чаарты номнап—

Чөптүг шынны, хосталганы,
Аас-кежиин Ленин берди.
Апрельде дээди кижи
Төрүттүнмээн турган болза,
Аку-дуңма ковей чоннуг
Арат болуп орар мен бе?
Ынчангаштың шак ол хүнге
Дерим токкеп ижим өргүп,
Ырым, сөзүм арыг, чылыг
Дээжизин тудуп чор мен.

Гауссу ДИАВАРА,
маля шүлүкчү.

Л Е Н И Н Г Е

Карацгы дээр
Карактары-сылдыстарже,
Муңгаралдан
Муңчулган чер холуп сунуп,
Муп-муң чылда
Буян дилеп сөглээр чораан:
—Алмаз болган
Алдын сылдыс, дүжүп
кээп көр!
Аш-чут болгаш
Агаар-бойдус халаптары,
Черивиске
Черле көңгүс турбас кылдыр,
Ырак турар
Ыржым дээрден бистердиве,
Алмаз болган
Алдын сылдыс, дүжүп
кээп көр!
Өртемчейни
Өлүм чидим дуглавайн,
Өөрүшкү,
Өлчей-кежин чайнаар кылдыр,
Чөптүг-шынның
Чөленгинжин биске шаннаан—
Алмаз болган
Алдын сылдыс, дүжүп
кээп көр!
Идегелди,
Хосталганы ыыт чокка,
Идегеттер
Кончаап саткан делегейже,

Бузут бак чок
Булут ыңды октаргайдан
Алмаз болган
Алдын сылдыс, дүжүп
кээп көр!
Аку-дуңма,
Аймак ковей кижилерниң,
Сеткил-чүрээ
Сергек-омак чоруур кылдыр,
Бөдүүн бичии
Бөдең саваң чадыраарга
Алмаз болган
Алдын сылдыс, чедип
кээп көр!
Харыы кылдыр:—
Вулканнар чазылгылаан,
Кайын тура
Буян чолче кыйгы тарап,
Океаннар,
Ужарлар-даа хайымналып,
Ораннарга
Улуг шуурган чаңгыланган.
Кызаңаашты
Кызыл херел дээрни ышкаш,
Түрегдээн чер.
Дүште-даа дег, сирлеш диген...
Алмаз болган
Алдын сылдыс дүжүп келгеи—
Өртемчейге
Өндүр Ленин төрүттүнген.

ЛЕНИНДЕН СҮМЕ АЛЫР ДЭЭШ

МОСКВА. Владимир Ильич Ленинге кайгамчыктыг тураскаал. — В. И. Ленининиң Төп музейи болур. Аңаа чылдың-на бүдүн чартык миллион кижи барып турар. Олар аңаа баргаш, Ленининиң өндүр улууп, ооң өөредиинииң гениалдыын билип ап турарлар.

Ам музейниң делгирлеривде 12 муң ажыг экспонат бар: партия төөгүзүнүң документилери, Ленининиң бижээн хол үжүүнүң фото-хоолгалары, делегейниң улустарының дылдарынга парлаан ооң чогаалдары. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының съездилериниң эң чугула шиитпирлери, В. И. Ленининиң бодунуң эдилеп чораан үүлдери, аңаа берген белектер.

тыртырган чуруктар, чурулга ураң үүлүнүң чогаалдары, оон-даа өскө. Ында Ленининиң кол ажылдарын делгээн, оларда бистиң партияның теоретиктиг, политиктиг болгаш организастыг үндезиннерин ажылдап кылган. Музей чылдың-на чаа үүлдер-биле четчеленип турар.

Документалдыг материалдар-биле таныжар чорук баштыңчының хөй талалыг үүткүлдүг аймыл-чорудулгазын эки болгаш долузу-биле билип алырынга дузалаар. Ленинчи ажылдар иитилел амыдыралын шын билиринге, амгы үениң чугула айтырыгларынга харыы бээринге дузалаар. Бо чуруктар — музейниң көрүкчүлери В. И. Ленининиң скульптуразын көрүп турлар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЛЕНИН КАЯА ТӨРУТТҮНГЕНИЛ

(Чечен чугаа)

Дыштанып хүнде, бир-ле улуг базаарга тараачыннар эш Ленининиң каяа төрүттүнгениниң дугайында маргыжа бергеннер.

— Ол Урал ындынга, моон дыка ыракка төрүттүнген кижи — деп, бирээзи чугаалаан.

— Ынча диве, Ленин бо чоок кавыга төрүттүнген, бистиң уездилериниң бирээзиндеп кижи — деп, ийигизи үзе киргеп.

— Бо чоок кавыдан деп чүнүл? Мен ыяк билир мен, Владимир Ильич Сибирь чурттуг кижи-ле болгай, Ленэ хемниң унунга төрүттүнген — деп, үшкүзү четтикпейн сөглээп.

— Кайчап Сибирь чурттуг боор чүвел, Владимир Ильич Петроградка — шаандагы Санкт-Петербургка төрүттүнген-не болгай — деп, дөрткүзү бүзүреткеп.

— Москвага — деп, бешкизи бадыткаап.

— Чок, Тулага — деп, алдысы алгырган.

— Смоленскиге.

— Курск чурттуг кижи. Глухово хоорайга төрүттүнген.

— Тамбовтан келген кижи.

— Рязаньдан.

— Тверьдеп.

Ленин каяа төрүттүнгенил? Тараачыннарның маргылдаазы үргүлүүлевишаан.

— Орёлдан кижи.

— Ындыг эвес, Ельня станциядан.

— Ол көдээ суурга төрүттүнген кижи.

— Шын эвес. Ленин хоорайга төрүттүнген турар ужурлуг.

Маргыжып тургач улуска чаа кижилер немежип келгеп. Тараачыннар кижи бүрүзүнден харыы дилеп, айтырып-ла турганнар.

— Эргим, өөнүк. Ленин каяа төрүттүнген ийик?—деп, баштай келген кижиден айтырганнар.

Оозу боданмышаан харыылаан:

— Чогум каяа дээрзин орта сагынмайн тур мен, ынчалзажок Ленининиң дагларга төрүттүнгенин ыяк билир мен. Ынчангаш Ленининиң карап көскү, өттүр хайгаараар, эзир ышкаш болганы-даа ол.

Тараачыннар өске кижиден айтырганнар:

— Эргим тала, Ленин каяа төрүттүнген ийик?

Ол база, боданмышаан, дорт харыылаан:

— Ленин хөвү чурттуг, аңаа төрүттүнген кижи. Маңаа кандыг-даа маргылдаа турбас ужурлуг. Ынчангаш ленинчи бодалдарның хөвү ышкаш хостуг, делгем, кайда-даа боларан, хамык чонну хаара тудуп турары ол-дур.

Үшкү кижиден айтырарга оозу база-ла баштайгылар ышкаш, боданмышаан, харыылаан:

— Владимир Ильич аргаарыглыг черге төрүттүнген кижи. Ынчангаш Владимир Ильичиниң кадыг-быжыг, сандан ыяш дег туруштуг болганы ында. Ол ылап-ла шын болур ужурлуг, көөр-даа силер.

Тараачыннар шуут-ла аңгадап калганнар.

Эш Ленин чогум каяа төрүттүнгенил? Белен эвес айтырыг тургустунуп келген.

Маргылдаа кажанта чедир уламчылап, та канчаар төнер турган. Харын-даа ынчап бир тывынгыр кижи келгеш, тус черниң Советиниң даргазынга барып, ук айтырыгны тодаралып алырын сүмелээн.

Даргага келгеш, херектиң ужуруп тайылбырлааннар. Ларга тараачыннарже көргеш, чазык хүлүмзүрээш, харыылаан:

— Эш Ленин Симбирскиге төрүттүнген кижи. Кайгамчыктыг, калбак-делгем Волга хемниң эриинге.

Ол тараачыннарже, боданмышаан, көрүп олура, кымыдаа хомудатпазы-биле чугаалаан:

— Эргим эптер, силерниң аранарга кандыг-даа маргылдаа турбас ужурлуг. Ленин бистинге — Россияга төрүттүнген деп билип алыр, ол-ла.

Сергей АЛЕКСЕЕВ.

В. И. Ленинниң чогаалдары тыва дылда

В. И. Ленининиң чогаалдары 1942 чылдан эгелеп тыва дылга очулдуртунуп эгелээн. Бир дугаарында-ла Ленининиң Коминтерниң II конгрезинге национал болгаш колониалдыг айтырыгның талазы-биле илеткелин тыва дылче очулдуруп, ону тускай брошюра кылдыр парлаан. Шак оон эгелээше, В. И. Ленининиң чогаалдары доктаамал парлаттынып турар апарган.

1951 чылдан эгелээш, ооң соонда чыл санында-ла Ленининиң 3—4 ажылдары тыва дылга парлаттынып келген. 1968 чылга чедир Владимир Ильичиниң 60 хире ажылдары киргеп 32 томнары чырыкче үнген. Ол дээрге тыва улустуң культурлуг болгаш политиктиг амыдыралынга эң чугула болуушкун болган.

Баштыңчының «Улустуң өөнүктери» деп кымнарыл? Олар социал-демократтарга удур канчаар демисежип турарыл?», «Чүнү кылырыл?» «Бир базым бурунгаар, ийи базым атказар», «Күрүше болгаш революция», «Совет эрге-чагыргалың эң чугула болуушкун болган.

Баштыңчының «Улустуң өөнүктери» деп кымнарыл? Олар социал-демократтарга удур канчаар демисежип турарыл?», «Чүнү кылырыл?» «Бир базым бурунгаар, ийи базым атказар», «Күрүше болгаш революция», «Совет эрге-чагыргалың эң чугула болуушкун болган.

Башкаш В. И. Ленининиң чогаалдарының чыындызы үш томнуг боор үнгеп.

Бо чылдың эгезинде В. И. Ленининиң «Пролетар революциязы болгаш ыр-бакчы Каутский» деп чогаалы база тыва дылга парлаттынган.

Д. ОНДАР,
Тываның ном үндүрер
черииниң редактөрү.

ДАРЫЙ ШИИТПИЛЭЭР АЙТЫРЫГЛАР

Редакцияга хүннүң-не оңон чагаалар кээп турар. Төскү беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылының планныг соруулгаларын хүүсээзында күүседир, ССРЭ-ниң составынга Тываның эки тура-биле киргенинден бээр 30 чылының юбилейии чедиишкиннерлиг үткүүр дээш үлетпүрде, көдээ ажыл-агыйда, культура тургузуушкунунда чончун бедик көдүрлүүшкүнүн ол чагаалардың пургулайында бижип турар. Ажылчы чоннуң ажылдаарынга, чурттаарынга шаптыктыг ийи-чаңгыс четпестерни илереткен чагаалар оларның аразында база бар.

Бо удаада маңаа аңгы-аңгы черлерден келген төрелдешкек байдалдыг чамдык шүгүмчүлелдерни хамаарышкан көдээ Советтер, албан организацияларни кичээнгейге ап, четпестерни чайладырының хемчеглерин дарый алырынга идеген, доңчулай парладывыс.

— Бистиң колхозтуң төвү — Бажын-Алаак суурза ниитиилип чүнар-бажыңды орта ажылдавастаан — деп, Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунда бистиң штаттаң дашкаар корреспондентивис **М. Мажаа** редакцияже бижээн. Чүнар-бажыңның хоолайы оорлуп дүшкеш, ийи ай четкен. Ону тып, кылып алыры ындыг-ла берге эвес турбуже, колхоз баштаар черн болгаш Чадаана көдээ Совети боттуг хемчеглер албайн турар. Оорулган хоолайны дүрген кылып, чүнар-бажыңны дарый ажылдадырын чон неген турар.

База-ла чүнар-бажын дугайында «Кажан чунарыл?» деп эгелиг чагаанны Тес-Хем районнан **В .Дойбуга** чоруткан. «Ак-Эрик» колхозтуң төвүнде чүнар-бажын хагдыңгаш, чыл четкен. Бо дугайында айтырыгны колхоз баштаар черинге болгаш ажылчы чоннуң хуралдарынга чеже-даа тургускан. Чүнар-бажыңны септеп, кылып апканда аңаа ажылдаар кижи тывылбайн база үр-ле хаалгыг турган деп, ол бижээн.

Чөөн-Хемчик районнуң Хөндергей суурза чылыг, чырык делгем бөжүлга бажыңының кышкы үезе одалга системазын доңурганындан ажыглалдан үнгенин **О. Кавза** бижээн. Ол бажыңның хагдыңганындан бөжүүр иелер Чадаана хоорай чоруп, чамдыкта орук ара бергедеп-даа турган таварылгалар бар.

Хөндергейжилерде белен бөжүлга бажыңы бар турда, район төвүнүн эмнелгезинге сынмарлаштайн, боттарыныың шалып септээри чугула деп, авторнуң саналдап турары чөптүг.

СЭКП XXII съездизи аттыг совхозтуң директизилиңиң, көдээ Советтиң талазындан үстүнде саналды дарый өөренип көөрүнүң үези келген.

— Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хураа» колхозунуң төвү Баян-Кол суурда болгаш кожаны Терлиг-Хаяда моңгун суу будурагезинин сууру Кара-Талда арыг-шеверниң байдалы дыка багай — деп, **Ж. Дыртык-оол** бижээн. Ында-гы колхоз суурунда ортумак школаның болгаш ажылчын суурда школаның төвискээри арыг-шевер эвес. Байдал ындыг турда ол школаларның директизилиңиң Баян-Кол көдээ Совети чүнү маңап олурарыл?

— Таңды районда дуржулга станцияаының Дүргей суурда төп сүт-бараан фермазында кадарчылап, саанчылап ажылдап турар 20 ажыг ереге бар. Оларның бажыңнарының кайызында-даа радио точказы кииртиимээн — деп, бистиң штаттаң чашкаар корреспондентивис **С. Танзын-оол** ынаатказ. Радио чамчыдылгаларын, ыңдыгзыя сөөлгү медээлерни дыннаары кижиге агаар, суг-биле дөмей херектиг дээрзин ажылчыннар үнелеп, радио точказын киирерин неген турар.

Эът, сүт будурукчуларының радио дыннаар дугайында негелеэзи чөптүг. Районнуң хөрылзза конторазы (начальнигн Л. Сейман) чоннуң улуг күзелин чоокку үеде шиитпирлээр ужурлуг.

СПОРТ ✵ СПОРТ ✵ СПОРТ ✵ СПОРТ ✵

СЭТА-НЫҢ СПОРТ МЕДЭЭЛЕРИНДЕН

ФЕХТОВАНИЕ. Спорттуң бо хевиринге Стамбулга эрткен аныяктар аразынга болган делегей чемпионады Совет Эвилелиниң төлөөлериниң тиилелгези-биле доозулган. Олар бир алдын, бир моңгун, ийи хүлер медальды ойнап алган.

Бо маргылдаага бистиң ургуларывыс шылгараан. Алдын медальга москвачы Валентина Сидорова, моңгунге — Казань чурттуг Ольга Князева олар төлептиг болган. Хүлер медальларны Ирина Павленко (Минск). Автандил Кикнадзе (Тбилиси) алган.

Делегей чемпионадынга 30 чурттан 300 хире аныяк спортчу киришкен. Бо болза аныяктарның спорттуң бо хевиринге күжүн болгаш мергежилин хынап көөрүнүң маргылдаазы болган.

ЧАДАГ-ТЕРГЕ. Францияга болур хөй хүннүң «Сарта» аттыг чадаг-терге чарыжынга киржири-биле Совет Эвилелиниң тилиндек командазы чорупкан. Оон составында олимпий чемпиону Валерий Лихачев (Горький), спорттуң алдарлыг мастери Москва чоогундан Николай Горелов, делегейниң эң шилиндек командаларының болүүнде алын камгалап ап шыдаан. Сөөлгү черни ГДР-ниң спортчулары эзелээн.

Дүүн ССРЭ-ниң командазы шведтер-биле ойнаан. Бистиң командазывыска чүгле чангыс сан болза, делегей чемпионну атты чедип алыр.

ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОНАДЫНДА

ХЕЛЬСИНКИ. Шайбалыг хоккей талазы-биле делегей болгаш Европа чемпионадының эзелчиглиг оюнунда Герман Демократтыг Республиканың спортчулары Польшаның командазы-биле ужурашкан. Маргылдаа 3:3 санныг болуп, хайымнашкан.

Польшаның хоккеистери дегейниң эң шилиндек командаларының болүүнде алын камгалап ап шыдаан. Сөөлгү черни ГДР-ниң спортчулары эзелээн.

Дүүн ССРЭ-ниң командазы шведтер-биле ойнаан. Бистиң командазывыска чүгле чангыс сан болза, делегей чемпионну атты чедип алыр.

Т Ү Ң Н Е Л И Э К И

Бистиң республиканың боксерлары Сонгу чүктүң баштайгы ажыдыкчыларының бирээзи Никифор Бетчев аттыг шаннал дээш Долгаю-ненец национал округтуң төвү Дудинка хоорайга ажык маргылдаага киржип чораан келгеннер.

Бо маргылдаага Игарканың, Норильскиниң, Якутияның, Анпскиниң, Дудинканың, Воркутанның, Тываның болгаш өске-даа черлериниң спортчулары киришкен.

Бистиң боксерларывыстан бирги разрядчы Виктор Оюн (51 кг) ийиги черни эзелээн. 57 килограмм чедир денгзиге хөй болгаш шырак спортчулар маргылдашкан. Аңаа бирги разрядчы Александр Бичө-оол ийиги черни ап, спорт мастеринге кандидаттың нормазын күүсеткен. Өске-даа боксёрлар багай эвес түнелдиг болган.

Александр Бичө-оол маргылдаага челиишкинниг болганы дээш тускай шаннаалы алаган.

Д. МИЖИТ-ООЛ.

ДЫШТАНЫР ХҮНДЕ

АПРЕЛЬ 21-де «Төрелдер» деп шин хөгжүм-шин театрынга 19 шакта эгелээр.

Политиктиг чырыдыышкын бажыңында хөгжүм ансамбли композитор А. П. Аверкинниң концертин 18 болгаш 20.30 шактарда бараалгадыр.

Культураның болгаш дыштанылга парыгынга чиик атлетикага өөредилге черлериниң бирги черн дээш кросс 11 шакта эгелээр. Теннис, биллиард залдары 10 шакта ажыттынар. **«Хүреш»** стадионга **футбол** сезонунуң ажыдыышкыны 10 шакта эгелээр.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

Редакторнуң орлакчызы М. Н. СМИРНОВА.

Кызылга бирги чер дээш

Баскетболга Кызыл хоорайның бирги чери дээш маргылдаанның эзэлчиглиг оюннары болуп эрткен. Ураң чүүл училищезиниң уругларының организастыг, эки ойнаан, башкы институдунуң командазын 42:32 санга үлүп алган. Эрткен чылгы хоорай чемпионну баштайгы аштырыышкынга таварышкан. Уругларның-аныяктарының спорт школазының спортчулары хоорайның улус өөредилге кидизиниң командазын 63:51 санга уткан.

Эр улустан эмчилер башкы училищезиниң сургууларын, «Луч» командазының баскетболистери политехникумуның спортчуларын үлүп алган. Ынчангаш олар турнир таблицазын амдыызында баштай берген. Политехникумуң оолдары шырак дээш командаларның бирээзи башкы институдуңуң студентилерини 66:51 санга уткан.

Б. АБРАМОВ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 21-ДЕ
МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — Өөнүг телекөргүзүг. Уругларга. «Хараачыгайның кудуруу чүге ийи адырыл?» Мультфильм. 12.20 — Өөнүг телекөргүзүг. Хоккейге делегей чемпионады. **Чехословакия биле Финляндияның шиилиндек командалары.** 3-кү оюн. 13.00 — Өөнүг телекөргүзүг. «Кино аян-чорудуларының клуубу». 14.00 — «Совет Эвилелиниг бараан бооп турмен»!. 15.00 — Документалдыг фильм. 15.15—15.25 — Чапсар. 15.25—«Ырак чоок ыр». 15.55 — Делегей панорамазы. 16.25 — «Мээң үе-чергелерим». Б. Горбатов. Телешиниңиң баштайгы көргүзүү. 2-ги кезээ. «Эге» дугаарлыг коммуна». 18.00 — «Үе». Информастыг программа. 18.30 — Ураң чүүл мастерлериниң концерти. 20.50-21.00 — Чапсар. 21.00 —Документалдыг фильм. 21.10 — «Чүректиң ханызындан». Вольск хоорайның ажылчынчылери-биле ужуражылга. 23.00-23.30 — «Үе». Информастыг программа.

АПРЕЛЬ 22-ДЕ
КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Кышкы кежээлер». Телефильм. 18.20 — Телемедээлер. 18.30 — «Шылгалда». Телефильм. 18.45 — «Аныяк гвардия». Дамчыдылга. 19.15— «Ленинчи черлер». Телефильм. 19.30 — «Сээн кырында кежээ». Дамчыдылга. 20.10— «Цең эргелиглериниң эвилели». Телефильм. 20.40 — Телемедээлер. 20.55 — Чарлалдар, реклама. 21.00-00.15 — Өөнүг телекөргүзүг. В. И. Ленининиң төрүттүнгенинден бээр 104 чыл болган оюунга тураскаатказан байырлыг ыыраа. Концерт. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга.

«Шынның» материалдарының изи-биле

Бистиң солуунун март номерлеринге чылдың өске айларында болгаш мурнуку чылдаалы дег чер-чөрде четпестерни илереткен шүгүмчүлелдиг материалдар база-ла парлаттынгылаан. Ол шүгүмчүлелдерге хамаарышкан чамдык харыларны моон аңаанда парладывыс.

МЕТОДИСТИ ТУРГУЗАР

«Өөк» совхозтуң төп суурунда күш-культура болгаш спорт ажылын ажылчыннар ортузунга организастап чорударынче совхозтуң директизиязы, партком, профэвилелиниң ажылчын комитеди сагыш салбайн турарын айның 16-гы номеринге бижээн.

ВЛКСМ Бии-Хем райкомунуң секретары А. Серенниң редакцияга дыңнатканы болза:

Парлаттынган шүгүмчүлелдин фактыларының турганы шын. Совхоз директорунун чоокгагы дужаалын ёзугаар будурулге гимнастиказының методизи ажылдап эгелээр. Совхозтуң комсомолчуларының хүн айтырыы—база-ла спорт болуп, ооң чүгле төвүнге эвес, салбырларынга чедир спорттуң янзы-бүрү хевирлерин массажыдарының хемчеглерин чорудуп турар.

«СЕПТЕЛГЕГЕ... ЧАА ТУДУГЛАР»

Мындыг эгелиг материал 27-де парлаттынган. Тес-Хем районнуң төвүнде болгаш көдээ суурларында культура албан черлериниң тудугларын ышкар чок кылып турарындан ылангыя кышкы үеде ажылдавайн хагдына баарын ында шүгүмчүлээн.

Тес-Хем район Совединиң күүсиомунук даргазы Н. Чындыгырның бисие харыызы:

Парлаттынган материалда четпестерни илереткени чөп. Адаттынган тудугларның чедир кылдыныыаан ажылдарынга көрүнүмээн чарыгдалдарны үнүргени шын. Райкүүскомнун хуралынга тудуглар талазы-биле харыысалгалыг ажылдакчыларны олуруштурун, бүрүүлүг удуртукчуларга чогуур хемчеглерни хүлээткилээн.

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АП ТУРАР

«Чыраа-Бажы», «Большевик» совхозтарның ажылчын, албан хаакчыларын хереглел барааннары-биле хандырып турар Чөөн-Хемчик районнуң Чыраа-Бажының ажылчын коопсрациязының дугайында О. Кара-Салдың чагаазы 28-те солунга парлаттынган. Ол организапияның ажылында чамдык четпестерни ында биижээн.

Ажылчын кооперациязының даргазы Ч. Эртиненин бистиң бижиивисие харыылааны:

Четпестерни автор шын илереткен. Ажылчын кооперациязының баштаар чери айыткан четпестерни чайладыр мээп тускай планны чогаалдып, чоннуң негелдерин бүрүн хандырарының хемчеглерин ап турар.

«ШЫННЫ ЧУГААЛААНЫ ДЭЭРЕ»

Мындыг эгелиг шүгүмчүлел айның сөөлгү хүнүнүн солунга парлаттынган. Таңды районда «Тилелге» совхозтуң Культура бажыңының адрезинге хамаарыштыр четпестерни илереткен.

Совхозта партком секретары Д. Дардаштың редакцияга дыңнатканы болза:

Бисте Культура бажыңының адрезинге хамаарыштыр четпестерни эш Короданың илереткени шын. Парткомнуң актив-биле каттышкан хуралынга Культура бажыңының ажылын эжижидериниң дугайында тодаргай чугаалашкан. Оон эргелекчизинге тускай эртемниг, дуржулгалыг кижи ажылдап эгелээн. Амгы үеде ында культура-массалыг ажылдар бедик деннелде эртип турар, көрүкчүлериниң, дыңнакчыларның корум-чуруму экижээн.

Совхозта ажылчын комитединиң талазындан Культура бажыңының ажылынче үргүлчүнүн кичээнгейин салып, удуртуруп оон даргазы К. Ондарга дааскан. Бот-тывынгыр артистерниң чаа концерт хевиинге чарыгдалы-биле совхозтуң директиия , чери бет мун рубльди үндүрүп берген.

Кино

АПРЕЛЬ 21-ДЕ

«НАИЫРАЛ»: **«Далай ортунде хоорайның дилекчилери»** 10.30, 13.00 (Бичө залга), **«Кино бодунуң дугайында чугаалап тур»** 15.40 (Бичө залга), **«Хоорайлар болгаш чылдар»** (2 сериязы кады) 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Кып-кызыл чечекчигеш»** 9.00, 12.10, **«Кибальчиш оол дугайында тоол»** 10.25 13.40 **«Хоглуг суур — Жибокричи»** 15.30, 17.10, **«Ванюшининиң төлдери»** 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Иван Васильевич профессиязын солуп тур»** 10.00, 13.10, 16.50, 20.30, **«Ынчан Оожум океанга»** 11.20, 15.00, 18.40 шактарда.

«ВОСТОК»: **Киночыынды № 53** 15.00, 11.30, **«Ынакшыл чораан силер бе?»** 13.00, 14.40, 16.30, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: **«Сени шүүме»** (7-ги кезээ) 12.00, **«Хосталга дап хаваазында келир»** 16.00, 18.00 шактарда.

АПРЕЛЬ 22-ДЕ

«НАИЫРАЛ»: **«Утпазым, ынак кижилерим дугайында»** 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.10, 18.50, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Мындыг чорук сеңээ таварышса»** 9.30, 11.20, **«Бышкан билигнин аттестады»** 13.00, 16.10, **«Эң-не кижизинг»** 14.50, **«Хоорайлар болгаш чылдар»** (2 сериязы кады) 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Ванюшининиң төлдери»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Ульяновтарның ог-булези»** 11.00, 15.00, **«Ынчан Оожум океанга»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: **«Ынакшыл чораан силер бе?»** 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропагавда киллизинин 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийзи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 662.

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы, (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00811

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 95 (9469) | Вторник, апрель 23, 1974 чыл | 1925 чылда үнедеп эдилеттингеден | Өртээ 2 кап.

Ажылчын аңгының болгаш колхозчу тараачыннарның аныяк гвардиязы—аныяк эртемденнер, специалистер, амыдырал хандырылгазының ажылдакчылары, студентилер болгаш школачылар, техникумнарның болгаш профессионал-техниктиг училищелерниң сургуулдары, Чепсектиг Күштерниң дайынчылары, бүгү комсомолчулар база совет бүгү оолдар болгаш кыстар коммунизм дээш совет улустуң демиселиниң төөгүзүнге чаа алдарлыг арыннарны бижидер, „Ленинчи ёзу-биле чурттаар, ажылдаар болгаш өөренир!" деп даңгыракка моон соңгаар-даа шынчы болур дээрзинге быжыг идегелин СЭКП Төп Комитеди илергейлеп тур.

(Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң XVII съездизинге СЭКП ТК-ның чедирген байырындан).

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ АНЫЯКТАРЫНЫҢ ЛЕНИНЧИ КОММУНИСТИГ ЭВИЛЕЛИНИҢ XVII СЪЕЗДИЗИНГЕ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң делегаттарынга, бүгү комсомолга — аныяк ленинчилерниң үжеп дөрт миллион кижилиг арминязынга шын байыр чедирип тур.

Комсомол Ленинниң адын кайгамчык улуг чоргаарал болгаш харымсалга-биле хүлээп алган база өлүм чок ленинчи чагыларны идыктыг-биле күүседир дутайын РКСМ-ниң VI съездизинге чарлаан төөгүзүг үеден бээр бежен чыл болуп турар. Социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунуң бүгү үе-чадаларында, кажан кезээде, кана-даа, күш-ажылга болган дайын шөлүге, кижи төрелтеттенниң тыпкыны балыглериниң бедиин шиңгээдип алырынга, бодупуп бүгү ажыл-чорудулгаы-биле комсомол улус Ленинниң чагыларынга, коммунизминиң идеалдарынга чайгылыш чок шынчылыын көргүскен дээрзин СЭКП Төп Комитеди сеткил ханыышынныг демдеглеп тур.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң бадылаазы бистиң чуртувустуң социал-экономиктиг хөгжүдезинин өндүр улуг программазын бөттандырары дээш демиселге совет аныяктар улуг күш болуп турар. Советтер чуртунуң оолдары болгаш кыстары СЭКП Төп Комитединиң партинга, совет улуска Кыйгырыгынга кайгамчык чаагай ажыл-херектер-биле харылаан, чогаалыкчы инициативаны болгаш лидиң эвилээшкинниерни илередип, бедик будурукчулуг ажылдаарының үлегер-чижээн көргүзүп турар. Чалыы салгалдың эрес-шудургу, сорук киришкинниг күш-ажылын Төрээн чурт бедин-биле үнелеп турар. Тоскуу беш чылдың дыка хөй аныяк шалынчылары орденнер болгаш медальлар-биле шаннаткан, а олардың эң тергиннеринге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскылаан.

Амгы үе-чадада комсомолга болгаш аныяктарга 1974 чылдың планын ажыр күүседиры дээш, беш чылды чедиишкинниг доозары дээш бүгү-улусчу социалистиг чарышка идепкейлиг киржири дет, амыдыг чугула болгаш харымсалгалыг соруда турбас. Күш-ажылдың будурукчулуг бедиерин дүргедедир, инитилел бүдүрүлгелиниң ажыктыын бедидер, продукциялыың шыырын экижидер, көдээ ажыл-агыйны интенсификастаар болгаш индустриализастаар дээш чүткүдүг демиселди калбартырыкче чурттуң чагыы назыныын партия кыйгырып тур.

РСФСР-ниң кара эвес хөрээлүг зоназыкын көдээ ажыл-агыйын көдүрери, Байкал—Амур демир-орук шугумун болгаш өскедаа чугула тудугларны ылыры шыкаш, партияның салганы чаа өндүр улуг ыдыг соруглаар аныяктарның эрэктиимес энергиязын, көдүрүүшкүнүн, оларның маадырлыг ажыл-херектерин ажыглаарынга деңгем орукту ажыдып турар.

Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезининиң талазы-биле комсомолдуң ажылынга идегелдиг компас болза коммунизмге өөренир дутайында ленинчи чагыг болган болгаш ол ыдыг хевээр артар. Эртем-техниктиг революциянның үезинде ол улам улуг ужур-дузалыг апаар. Өөредилгени болгаш кижизидилгени коммунистиг тургузуушкунга аныяктарның херек кырында киржилгези-биле каттыштырып тургаш, социализминиң өспүшаан турар аргаларын комсомол долу хемчээлдин-биле ажыглаар хүлээлгелиг. Комсомолдуң доктаамал сагыш салыр үүлү болза аныяк оолдар, кыстарны күш-ажылга кижизидери, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр чорукка, боттарының эртем-биликин, культуразын болгаш профессионал деңнелин доктаамал бедидип, эң чаа эртем болган техниктиг билиглерни шиңгээдип алырынга оларның херелелин хевирлеп кижизидерге болур ужурлуг.

Коммунистиг тургузуушкунуңун өспүшаан турар хемчээлдин, амты үе-чадада чаа кижини кижизидериниң болгаш идеологтуг демиселдиң соруглаары комсомолдуң идей-политиктиг ажылын улам ыңай сайзырангайжыдарын негеп турар.

Кол соруглаа болза ВЛКСМ кежигүнерин, бүгү оолдар, кыстарны марксисчилеминчи теорияга ханы өөредири, оларны коммунистиг үзел-бодалга, аңгы талазыбиле бот-медерелге, буржуаз идеологияга эптеш чок болур чорукка чаңчыктырары, оларны Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң революшчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарынга шынчы болурунуң ёзузунга кижизидери болур. Марксисчи-ленинчи өөредилге аныяк салгакчыларының күш-ажылчы болгаш хөй-ниитилел политиктиг идепкейлиин бедидеринге, ниитилел хөгжүдезининиң дүрүмнерин ханы билиринге идигин берген турары эргежок чугула.

Комсомолдуң соруглаазы —коммунизм тургузукчузунуң моральдыг кодекизин аныяк кижи бүрүзүнүң хүн бүрүде бодуп ас чоруурунуң нормазы апарган турарын чедип алыры болур. Комсомолчу кижи чаагай ажыл-чагының үлегер-чижээн көргүзер, социалистиг ниитил чуртталганың чурумнарын чайгылыш чокка сагыыр, коммунистиг моральдың нормаларын үзээр чорукторга удур эптеш чок демиселдиг хүлээлгелиг. Комсомол организациялары аныяк оолдар, кыстарны коллективизмге болгаш эштериниң дутайында сагыш салыр чорукка, сагылга-чурумнуг, ак сеткилдиг болгаш эвилең-ээлдек, биче сеткилдиг, шынчы болгаш улугларны хүндүлээр чорукка моон соңгаар-даа чүткүлдүг кижиэдер ужурлуг.

Аныяктарның угаан-бодал болгаш күш-дамыр күштерин бүгү талалыг хөгжүдезинин, массалыг күш-культураа шимчээшкинин калбаа-биле хөгжүдериниң, оларны күш-ажылга болгаш камгалалга белеткээринің соруглаарын шиитпирлээр талазыбиле чугула роль комсомолга хамааржы турар, моон соңгаар-даа Совет Армия-биле болгаш Шерит-Далай Флоду-биле шеф харылзаалары бүгү хемчеглер-биле быжыглаар, шерит-патриоттуг ажылды улам сайзырангайжыдар херек.

Социалистиг интернационализминиң Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң улустарының бузулбас найыралының ёзузунга оолдарны болгаш кыстарны кижизидери — комсомолга Ленинниң ыдыктыг чагыы. Совет аныяктарның социалистиг дем-каттыштырылга чурттарының аныяк салгалы-биле ану-дунма кадыг ажылдажылгазын планетавыстың дешилгелиг аныяктары-биле болгаш тайбыңның, демократияның база социализминиң идеалдары дээш демисежин турар бүгү кижилер-биле эп-сеткил каттыштырылгазын улам идепкейлиг хөгжүдери чугула.

Бүгү-эвилелдиң Ленин аттыг пионер организациязының коллективтиг баштыны болур деп хүндүлүг даалганы комсомолга партия берген. Аныяк ленинчилерни партияның херээне болгаш коммунистиг идеалдарга бердинген, бистиң социалистиг Төрээн чуртувуска изиг ынакшылдыг, күш-ажылга хүндүткелдиг, эртем-билиг дээш чүткүдүг, ниитилелге ажыктыг ажыл-херектерге кирлир күзелдиг болур чорукка кижизидерин комсомолга ол даалга онаан турар. Пионер отряды бүрүзү хайнышкыныыг, солун амыдыралдыг болбушаан, башкылар-биле кады аныяк ленинчилерни сагылга-чурумнуг бедик культуразынга кижизидип, оларны бот-башкарылгага өөредип, совет хамааты чорукка кижизидерининг школазы болур ужурлуг.

ВЛКСМ-ниң мурнунда туруп турар улуг соруглаар эвилелдиң бүгү иштики ажылдарын күштелиирерин, комсомол эге организацияларын, комсомол болүктерин моон ыңай улам быжыглаарын, комсомолчуларның медередиг сагылга-чурумун, ботидепкейин хөгжүдерин негеп турар. Чедип алган түүдерин шүүмчүлеечи ёзу-биле үнелеп көөр, чедиишкиннерге меңээргеникес, ажылда четпестерин чогуур үезинде эскерип, ону чайладып алыр чорукту комсомол партиядан доктаамал өөренир ужурлуг. Комсомолдуң активчилери ажылдың ленинчи стиль-методун доктаамал шиңгээдип алыр болгаш слар тодаргай соруглазы принципиалдыг чоруу, бедик харыысалгазы-биле болгаш сөглээн сөзүнге өзхарыысалгалыг чоруу биле өскелерден мылаыр ужурлуг.

Ленинчи чаңчылдарга шынчы партия аныяктарның коммунистиг кижизидилгезининиң талазы-биле комсомол ажылының деңнелин улам ыңай бедидеринің дутайынче, ажыл-агый, культура болгаш күрүне тургузуушкунувга оон улам идепкейлиг киржилгезинче хүн бүрүдегі сагышты моон соңгаар-даа салыр.

Ажылчын аңгының болгаш колхозчу тараачыннарның аныяк гвардиязы — аныяк эртемденнер, специалистер, амыдырал хандырылгазының ажылдакчылары, ступентилер болгаш школачылар, техникумнарның болгаш профессионал-техниктиг училищелерниң сургуулдары. Чепсектиг Күштерниң дайынчылары — бүгү комсомолчулар база бүгү совет оолдар болгаш кыстар коммунизм дээш совет улустуң демиселиниң төөгүзүнге чаа алдарлыг арыннарны бижидер, «Ленинчи ёзу-биле чурттаар, ажылдаар болгаш өөренир!» деп даңгыракка моон соңгаар-даа шынчы болур дээрзинге быжыг идегелин СЭКП Төп Комитеди илергейлеп тур.

Партияның дайынчы дузалакчызы болгаш идегелдиг кураавыры — Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилели делгерезин!

Кайгамчыктыг совет аныяктар делгерезин!

Коммунистиг партиякның үдуртулгазыбиле коммунизминиң тиилелгелеринче бурунгаар!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ

ЛЕНИННИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ, ПАРТИЯНЫҢ УДУРТУЛГАЗЫ-БИЛЕ

В. И. Ленинниң төрууттунген хүнүнден бээр 104 чыл оюнга тураскаатkан, Москвага болган байырлыг хурал

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи, марксизминиң теориалыг теоретиги, делегейниң ажылчын аңгызының өндүр улуг баштыңчызы, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының башкызы болгаш өдүүг— Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 104 чыл оюн совет улус, бүгү дешилгелиг кижи төрелгетен калбаа-биле демдеглеп турар.

Кайгамчыктыг хүнге холбаштыр Москвага апрель 22-де байырлыг хурал болган.

Найысылалдың болгаш Москва чоогунуң будүрүлге мурнахчылары, партияның хоочуннары, артем болгаш культура ажылдакчылары, Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары, партия, совет болгаш хөй-ниитил организацияларының төлээлекчилери Кремльдиң Съездилер ордузунга чыылган.

ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң делегаттарын чалап келдирген, даштыкы аалчылар, дипломаттар, совет болгаш даштыкы журналистер олурушкан.

17 шак. Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев оларны хүралдың киржикчилери диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭниң Дээди Совединиң палаталарының даргалары, СЭКПниң Москва хоорай болгаш Москва область комитеттериниң секретарылары, партияның хоочуннары, совет болгаш хөй-ниитил организацияларының төлээлекчилери, сураглыг шериг начальниктер, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтары база ында.

Байырлыг хуралды СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хооркомунуң бирги секретары В. В. Гришин ажыткан.

Совет Эвилелиниң күрүне гимнизи залга чаңгыланып турган.

«Ленинчи угланыышкын-биле — коммунизмче» деп илеткелди СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүүнге кандидат, СЭКП ТК-ниң секретары **Б. Н. Пономарев** кылган.

Илеткелди улуг кичөөнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннарны хөй удаа үзе кирип турган.

Хурал хатыңнаа деп чарлаан. Оон киржикчилери бут кырынга туруп келгеш, партийжи гимн «Интернационалды» ырлаан.

Хурал киржикчилеринге улуг концерт көргүскен.

(СЭТА).

ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ—КОММУНИЗМЧЕ

В. И. Ленинниң төрууттунген хүнүнден бээр 104 чыл оюнга тураскаатkан, Москвага болган байырлыг хуралга эш Б. Н. Пономаревтуң илеткели

Эштер!

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң тургузукчузу, амгы үениң коммунистиг шимчээшкининиң үндезилекчизи, ажылчы чоннарга чер бөмбүрзээнге чурттап чораан кижилерден эң-не хөйү кылган кижиниң — Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 104 чыл оюн совет кижилер, бүгү делегейге чүс-чүс миллион кижилер бо хүннерде демдеглеп эрттирип турар. Ленин болуунуң бүгү генийин, угаанының улуг күжүн, пролетаржы революшчуның сыныш чок тура-соруун ажылчыннарның херээ дээш деимселге, «кижи төрелгетенниң эң ээдре идеалдарын боттандырар» дээш берген. (Чогаалдарының долу чыындызы, т. 4, арын 416).

Ленин кезээде бистиң-биле, бистиң бодалдарывыста, демиселивисте болгаш ажылывыста. Оон идеяларының ханы утказы болгаш дээштиг чоруу төөгүнүң эргилде бүрүзүнде улам ханы ажыттынып турар. Ленинизминиң салдары он-он чылдарган он-он чылдарже өзүп турар.

Кижи ниитилелин чаартырының шак ыңдыг улуг программазын чаңгыс-даа революстуг өөредиг идип үндүрбээн. Оларның чаңгызы-даа ыңдыг шаптыктарны ажып эртер ужурга таварышпаан. Кандыг-даа теория ол хире калчаалыг халдаашкыннарга таварышпаан. Монархистер болгаш кадеттер, меньшевиктер болгаш эсерлер, троцкистер, фашистер, буржуазияның чалчалары болгаш камгалакчылары ленинизмче хөме халдап турган. Амгы үезе империализминиң кайгамчык улуг идеология аппарады ленинизминиң теориязынга болгаш практиказынга удур хөделип турар. Ынчалза-даа ленинизм тиилеттирбес!

Оон күжү чүл дизе, ёзулуг эртем теориязы, марксизминиң дээди үе-чадазы болбушаан, ниитилел хөгжүлдезинниң, ботту дүрүмнерин кара чаңгыс шын ажыткаңы болгаш оон революстуг чаартылгазының оруктарын оон тодарадып турары болур. Ленинизминиң күжү дээрге-ле, оон эң мурнакчы аңгының — ажылчын аңгының, эң дешилгелиг ниитилел тургузуунун — социализминиң политиказы болуп турары-дыр. Ленинизминиң күжү дээрге-ле, Ленинниң бодаан болгаш эгелээн чүүлдери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегейнинг коммунистиг шимчээшкининиң шынчы холдарында туруп турары-дыр.

Кижи ниитилелин чаартырының шак ыңдыг улуг программазын чаңгыс-даа революстуг өөредиг идип үндүрбээн. Оларның чаңгызы-даа ыңдыг шаптыктарны ажып эртер ужурга таварышпаан. Кандыг-даа теория ол хире калчаалыг халдаашкыннарга удур хөделип турган. Ленин партияга чаа ниитилелди тудуп тургузар дугайында эртемни арттырып берген. Марксисчи идеалдарны Россияның канчаар-даа аажок ырын байдалдары турда, амыдыралга бодарадырының бүгү чүвени хаара тудуп турар планын ажыдап кылган.

Делегей империализминиң чепсектиг хөме таварышкыны оон шуут удурултазы-биле ойтур шаптыргай, социализминиң келир үеги тиилелгелерининг кол-ла баштайгы үндезин белеткелдери тургустунган: чуртка пролетариаттың диктатуразы бадыткаттынган, ажылчын аңгының болгаш тараачыннарның эвилели быжыккан, хөй национал Совет күрүнени тургузары эгелээн. Бүдүрүлгенің чепсек-херекселдерите ниитиинің өнүүзү экономикага кол чернь эзлээн. Партия башкарыкчы партия апаргаш, революшилның тургузукчу соруглаарын ниитиктирлээринің, массаларны удуртурукчуң үнелеп чедер аргажок школазын эргежен. Делегей политиказының болгаш чуртун орай камгаладыкчың үндезинери салдыңган, ол чорук социалистиг тургузуушкунуң эргежок чугула даштыкы байдалдарын хандырган. Советтерниң чурту делегейнинг революстуг шимчээшкининиң даянар кол ченгинжи болу берген. Ол-ла үеде ооң авангарды—амгы үениң коммунистиг шимчээшкини догуунаан быжыккан.

Биске Ленинниң арттырып бергени быжыг фундамент ыңдыг-дыр. Аңаа үндезилээш, партия чурттуң ылаптыг-ла аттыгыышкынныг бедик ужугуушкунун хандырган.

Владимир Ильичиниң мөчээниинің соонда берге хүннерде большевиктериң дораан-на бууран дужеринь буржуазия чултуруп турган. «Совет эрге-чагырга чүгле каш айлар иштинде догуннаар. Оон төнчүүк — каш-ла айларның айтырыыы-дыр» — деп, англи «Таймс» ыят чогу-биле медеглээн. Америк «Нью-Йорк таймс» база-ла чулчуруп турган. Бо калчаалыг чулчуруушкуннар ам кээргенчиг болгаш каттыштырыг кылдыр сагыындырар-дыр!

Советтер чурту ленинчи идеяларны — чуртту индустриализастаарны, көдээ ажыл-агыйны коллективизастаарны, культураа революшилгени, совет улустарны найыралдыг интернационалчы өг-бүдеже сырый каттыштырарының идеязын төөгүлүг кыска хуусаа иштинде амыдыралга боттандырган. ССРЭ-ге социализминиң тургузар дугайында Ленинниң кайгамчык улуг бодалын боттандырган.

50 чыл дургузунда национал орулга барык-ла 100 катап өскен. Бир эвес 1923 чылда. Совет Эвилелинге бүгү делегейниң үлеттүр продукциязының барык бир хуузу онаажып турган болза, ам ол оон бештин бир кезиин кылып турар. ГОЭЛРО планын ёзугаар 8,8 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажыдап бүдүрери айыттынып турган. Ынчаарга эрткен чылын 915 миллиард киловатт-шак бүдүртүүн үнген. 1923 чылда миллион-миллиондор тараачыы ажыл-агыйлар. чүс-чүс чыл мурнунда турганы дет, ыяш энергиязынны ажылдап турган. Ленин 100 мун трактордар дугайын күзеп турган, ынчаккыже ол чылын чүгле ийи трактор бүдүртүүн үнген болгай. А 1973 чылда үлеттүр беш чүс мун тракторларны берген.

(Уланчызы 2-ги арында).

I. Ленинниң тугунуң адаа-биле — бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тудуп тургузарынче

Эштер! В. И. Ленинниң мөчээнинден бээр бо чылын 50 чыл болган. Ынчангаш совет улус оон чогунда эрткен оруунче хая көрүүп көөр, ол үениң иштинде кылдыятан чүүлдү үнелеп көөр эргелиг.

В. И. Ленин Советтерниң республиказын эң-не берге болгаш харылсалгалыг үеде баштап турган. Бир дугаар социалистиг күрүнени тургузар талазы-биле эмге-тикчок, кайгамчык улуг ажылды ол ажок улуг теоретиктиг ажылчорудулга-биле дүүштүрүп турган. Ленин партияга чаа ниитилелди тудуп тургузар дугайында эртемни арттырып берген. Марксисчи идеалдарны Россияның канчаар-даа ажок ырын байдалдары турда, амыдыралга бодарадырының бүгү чүвени хаара тудуп турар планын ажыдап кылган.

Делегей империализминиң чепсектиг хөме таварышкыны оон шуут удурултазы-биле ойтур шаптыргай, социализминиң келир үеги тиилелгелериниң кол-ла баштайгы үндезин белеткелдери тургустунган: чуртка пролетариаттың диктатуразы бадыткаттынган, ажылчын аңгының болгаш тараачыннарның эвилели быжыккан, хөй национал Совет күрүнени тургузары эгелээн. Бүдүрүлгенің чепсек-херекселдерите ниитиинің өнүүзү экономикага кол чернь эзлээн. Партия башкарыкчы партия апаргаш, революшилның тургузукчу соруглаарын ниитиктирлээринің, массаларны удуртурукчуң үнелеп чедер аргажок школазын эргежен. Делегей политиказының болгаш чуртун орай камгаладыкчың үндезинери салдыңган, ол чорук социалистиг тургузуушкунуң эргежок чугула даштыкы байдалдарын хандырган. Советтерниң чурту делегейнинг революстуг шимчээшкининиң даянар кол ченгинжи болу берген. Ол-ла үеде ооң авангарды—амгы үениң коммунистиг шимчээшкини догуунаан быжыккан.

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИ АДААН

Филология эртемнериниң доктору Ш. Ч. Сат бодуңуң саналынга эш Г. Ч. Ширшин эрге-чагырганың дээди органынга төлептиг кандидат дээрзин демдеглээн.

— Эш Григорий Чоодуевич Ширшин хөй чылдарда аныяктар ортузунга үре-түңнелдиг ажылдап, аныяк-өскенни коммунистиг мөзүг-шынарга кижизидер талазы-биле бодуңуң үлүүн киирип келгенин эки билир бис. Ынчангаш Г. Ч. Ширшинни ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадыкка кандидат кылыр депшидер деп саналды институттуң комсомолчу аныяктарының мурнундан деткидим — деп, даштыкы дыл кафедразының башкызы Л. А. Коптева чугаалаан.

Студентилер Г. Эргил-оол биле Л. Пономарева олар саналбергеш, тыва чоңнуң төлептиг оглу Г. Ч. Ширшин партияның херээ дээш бердингенин, сонгукчуларның идегелин шынзыдар дээрзинге бүрүлгелиг идерелин илергейлээн.

Хуралга институттуң ректору, педагогика эртемнериниң кандидады Х. С. Алдын-оол чүве чугаалазын, база-ла эш Г. Ч. Ширшин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттың кандидадынга төлептиг кандидат дээрзин демдеглээн.

Педагогика институдунга болган хуралдың киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиге сонгулда талазы-биле Кызылдың № 409 сонгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Григорий Чоодуевич Ширшинин** депшидер деп доктаалды бир үн-биле хүлээп алган.

Х. ОЙДАН-ООЛ,
В. СЕРЕН-ООЛ.

ЧУРУКТА: Педагогика институдунга депшидилге хуралдың үези. (Он таладан) индирде филология эртемнериниң доктору Ш. Ч. САТ.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

КЫЗЫЛГА БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Бүгү чурттаазы ышкаш, бистиң республиканың ажылчы чоннары В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 104 чыл оюн байырлаадыы-биле демдеглеп турар. Улуг баштыңчылын төрүттүнгеи хүнүне турасказатkан байысылал Кызылдың ажылчы чоннарының болгаш Кызыл гарнизонунуң төлээлекчилериниң байырлыг хуралы дүүн СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыышкын бажыңынга болган.

Байырлыг хуралды СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары **В. Б. Добромыслов** ажыткан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозуи партия Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр байырлыг хуралдың хүндүлүг президиумунга ажок улуг мөзүрлүүшкүн-биле соңгаан.

В. И. Ленинниң төрүттүнгеи хүнүнден бээр 104 чыл оюнуң дугайында илеткелди байырлыг хуралга СЭКП Тыва обкомунуң секретары **В. И. Попов** кылган.

Хурал соонда «Россияның чүрээ» деп ураи-чечен кино болган.

• • •

Коммунистиг партияның үндезилекчизи болгаш делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң тургузукчузу В. И. Ленинниң төрүттүнгеи хүнүнден бээр 104 чыл оюнга тураскаатkан байырлыг хуралдар республиканың бүгү районнарының төптеринге болгаш Ак-Довурак хоорайга, Хову-Аксыга база өске-даа суурларга болуп эрткилээн.

ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ — КОММУНИЗМЧЕ

(Уланчызы. Эгези 1-гк арында).

Большевиктерни чүгле үргеп деп билирлер, олар культураны чоң кылып ыаарлар дээр хөөн-биле бүрүүладып турган уе база бар болгай. Ам дээрге социализминиң дайзыннары безин бистиң ниити чедишкиннеривистиң-даа, совет эртеминиң, литератураның, уран чүүлүүң, спорттуң-даа кайгамчыктыг чедишкиннериниң дугайында чугаалаар ужурга таваржып турарлар.

В. И. Ленин келир үеже шиглеттинген «Эртеминиң болгаш ажылчыннарның эвилелиниң» дугайында идеяны идип үндүргеи (том 37, арын 528). Амгы үеде эртеминиң болгаш күш-ажылдың бижиг эвилели совет ниитилелдиң амыдыралының чарылбас чүүлү болуп берген, бистиң Төрээн чуртувусту эртем-техниктиг депшилгенин мурнакчы деңнелинге ол чедире берген.

Чурттуң чонунуң социал тургузуу үндезинин-биле өскерилген. Чартык чүс чыл бурунгаар ооң дөрттүң үш кезии хуу өнчүлүг тараачыннар турган. Бөгүн чонуың 80 ажыг хуузу — ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар болган, а амгы үениң колхозчулары — ол дээрге шаандагы тараачыннарга бодаарга мырыңай өске аңгы-дыр. Интеллигенциянның саны барык 12 катап көвүдээн. Кижилериң эртем-билиниң деңнели улуу-биле бедээн. 1923 чылда үш кижиниң ийизи биижик билбес турган, ортумак школаны 45 муң хире кижи доозкан, а эрткен чылын оны—3 миллион 79 муң кижи доозкан: дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниң студентилериниң саны 360 муңдан 9 миллион кижи чедир көвүдээн.

Өске-даа хөй сан-түңнерни чугаалап болур. Ынчалзажок бүгү-ле чүвениң сан-биле илереп турбас болгай. Кол чүве болза, күчүлүг социалистиг күрүнениң тургустунганы, чаа социалистиг цивилизацияның бир-ле дугаар төрттүүнүң келгени болур.

1922 чылдың октябрьда В. И. Ленин мынча деп чугаалаан: «Кандыг-бир өскерлиишкин тоолзуг дүргедээшкы-биле болуп турар дээрзинге бистее кым-даа бүзүревес, ынчалзажок ёзулуг дүргедээшкинге, төөгү хөгжүлдезиниң ол хевээри-биле алдынган үезии-биле деңнээрге ооң дүргеи болуп турар дүргедээшкинге,— шимчээшкинии ёзулуг революсчу партия удуртқан дүргедээшкинге, шак ындыг дүргедээшкинге бис бүзүрээр бис, ынчангаш ындыг дүргедээшкиннң канчап-даа тургаш чедип алыр бис» (том 45, арын 247). Ол ынчаар болган-даа. Ленинчи планны удуртулга болдурup алгаш, ажылчын аңгыны, совет улусту партия баштап, мобилизастаан болгаш капиталпзм үезинде туруп-даа көрбээн темпини, чаартыышкынның көстүп көрбээн дүргедээшкиниң чедип алган. Ынчангаш антисоветчилер канчаар-даа кадчаарап турза, чечектелип турар: ёзулуг демократтыг, моральполитика талазы-биле сырый каттышкан бүтүү-улусчу социалистиг күрүне, чаагай амыдыралдың болгаш культураның чайгылыш чок өзүлдезии ажылчы чоннарга хандырып турар туруштуг болгаш шапкын хөгжүп орар экономикалыг, интернационалчы акыдүүлалышкы чоруктуң чурту туруп турар болгай.

Ол болза өске улустарга оруктуу ажытпышаан, бодунуң сорулгазынче чайгылыш чок-ка бар чыдар.

Ынчалза-даа ленинчилерде чедип алдынган чүүлдерге мегээргенир чаңчыл чок. «Политикага, бүгү ниитилел амыдыралындаазы-биле бир дөмей, бурунгаарлавас чорук — аткаар октаапканы ол болур» деп, Ленин өөредип чораан (том 12, арын 265). Партияның амыдыралы шинээнии болгаш тималеттирбес чоруун кандыг-даа чедишкиннерге ооң бот-догзуна бербезинде, бергелериң болгаш четпестериң дугайында чугаалаарындан ооң кортпазында, оларны ажып эртип билириниде кылдыр ол көрүп чораан.

Партияның ол революсчу, большевикчи бүдүш-шынары болза, кол үе-чадалары СЭКПниң XXIII болгаш XXIV съездилери болгулаан үеде тодаргайы-биле илереэн. Ол чылдарның дургузуидаа экономика болгаш политика талазы-биле чоруттунган улуг хемчеглер болгаш чедип алдынган түңнелдер шуптузу каттышкаш, коммунизмниң оруу-биле чурттуң хөгжүлдезиниге бүдүн үе-чада болуп демдеглеттинген.

Үлегпүрүңүң кол-кол бүдүүлге фондулары он чылдың дургузуида ийиден хөй катап көвүдээн. Моон мурнундагы эрткен ленинчи юбилейниң чылы-биле деңнээрге, бистее продукция болза, он чыл бурунгаар чыл дургузуида бүдүрүп үндүрүп турганындан барык ийи катап хөй бүдүрттүнген.

Совет индустрия болдуның магалыг өзүлдезии үргүлчүлеп турар. Үш чыл дургузуида 1200 ажыг улуг бүдүрүлгелерни болгаш бүдүрүлге комплекстерни ажыглалга киирткен. Беш чылга капитал салыышкыннарның хемчээли Совет эрге-чагыргавның мурнундагы бүгү чылдарының дургузуидагы салыышкыннарның чартык кезиинге деп. Ам бүдүрүлге угланышкыының муңмуң объектилерни тудуп турар, оларның эразында Каманың автомобиль заводу, Саян ГЭС болгаш өске-даа ындыг ажыок улуг бүдүрүлгелер бар. Ам ССРЭ-де капитал тудугнуң хемчээли АКШ-тың деңнелинде турар, ынчаарга 1950 чылда ооң хемчээли ол деңнелдиң чүгле 30 хуузу турган болгай.

Шынар талазы-биле өскерлиишкиннер кандыг-бир чаңгыс адырын хаара гүткан эвес, харын бүгү улус ажылагыйын чаа техниктиг базазже шилчидип турар. Үлетнүр ажылының шынарын экижидиринче партия кошкаш дивес кичээнгейин салып турар. XXIV съездиниң Директиваларын боттандырары-биле СЭКП ТК болгаш Министрлер Чөвүлели улус ажыл-агыйжы принципиалдыг ужур-дузалыг каш-даа чугула доктаалдарны ол айтырыг. ар талазы-биле хүлээп алган.

Көдээ ажыл-агый дугайын онзалап чугаалаза чогуур. ТК-ның март (1965 чыл) болгаш ооң дараазындагы Пленумнарының, СЭКП-ниң XXIII болгаш XXIV съездилериниң шиитпирлериие үндезилээш, ооң бүзүрелдиг, соксаал чок көдүрлүүшкүнүң хандыртынган. Совхозтарның болгаш колхозтарының машина-трактор парыгының күчүзүү дыка улгатқан. Химижидилгени калбак фронтбиле нептередип турар. Тараа болгаш өске-даа культураларның дүжүттүр чоруу дыка өскен. Эрткен чылын ышкаш ындыг магалыг ажыг дүжүт чурттуң бүгү төөгүзүүге кажан-даа турup көрбээн. Көдээни социалистиг ёзу-биле эде тургузарының артык күштүүн совет тараачыннар ам долу хемчээлге көрүп турар. Күр черлерии шингээдип ап эгелээнииң 20 чылын чоокта чаа демдеглээн. Ол — партияның болгаш чонуың алызындан өндүр улуг маадырлыг чоруу болган. Алма-Атага эш Л. И. Брежневтиң чырыткыланчак чугаазында күр черге күш-ажылчы маадырлыг чоруктарга бедик үнелээшкин илергейлеттинген болгаш чаа улуг сорулгалар көдүрүнген, партияның план ёзугаар, ленинчи ёзу-биле бодап тургаш чорудуп турары аграр политиканың улам ыңай боттандырарының өндүр улуг перспективалары илереттинген. Колхозтарның болгаш совхозтарның экономиказын бүгү хемчег-биле быжыглаарының, оларны амгы үениң индустриалдыг базазынче шилчидиниң дугайында, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин организастаарының, ону специализастаарының болгаш ажыл-агыйлар аразында кооперастаашкының дугайында чугаа чоруп турары ол. Ол-ла бүгү чүүлдер кезиинде баргаш, чер болгаш мал ажылынга күш-ажылдың алыс бүдүүжүн чаартырын, көдээниң овур-хевирин өскертирин хандырар. Ол сорулгаларны чедип алыры бистиң бүгү ниитилеливиске экономика болгаш, социал-политика талазы-биле аажок улуг ужур-дузалыг болур.

Бүгү-ле чүүлдерге мындыг болгай. Бир бедик үндүгеп, бир үе-чада эрттинген—партия улам улуг сорулгаларны айтыр болгай. Чаа бедиктерже соксаал чок шимчээшкин хандыртынып турар. Совет кижи бөгүн болдуның ажыл-ижи-биле коммунистиг даартавы чоокшуладыр!

Экономиктиг болгаш социал планнаашкының горизонтуларын партия дидими-биле алгыдып, экономиканы хөй чылдарда бүрүнгаар күүлүг хөгжүдериниң үндезиннерин тургузуп турар. Сибирьниң эгээртиимес нефть болгаш газ байлактарыя чедиишкиниг шиңгээдип ап турар. Мелиоративтиг тудуушкунну делегей практиказыңга туруп көрбээн хемчээлдерге чорудуп турар. Кара көрзүнүүг эвес зонаны көдүреринии энтузиазм-биле хүлээп алдынган кайгамчыктыг программазын ам ажылдап юлгаи. Ол программаны боттандырары Россияның бүрүнгу черлерии чаартыр болгай он-он мыллион кижилериың амыдырал-чуртталгазының база күш-ажылының байдалдарын экижидер.

Байкал-Амурнуң 3200 км дурттуг демир-оруунуң тудуу совет экономикага чаа-чаа санап четтиимес байлактарны киириптер.

В. И. Ленин социализмниң сорулгазын «ниитилелдиң бүгү кежигүннериниң бүрүн доюу чаагай байдалын болгаш бүгү талалыг хостуг хөгжүлдезиниң» (т. 6, арын 232) хандырарында кылдыр көргеи. Партия ол сорулганы кезээде болдуның мурнунга тургузуп келген. Бистиң үевисте бистиң ергаларывыс хөй катап көвүдээн. Беш чылдың кол сорулгазы кылдыр чонның материалдыг болгаш культура деңнелин дыка бедидерин тодаргайлыр ергаиы ол чоруң СЭКПниң XXIV съездизинге берген.

Партия чүүң-даа мурнунда чонну чагагайжыды тутпаган чурттагга бажыңнарыбиле хандырарынче кичээнгей салып турар. Сөөлгү он чылдарның дургузуида 110 миллион кижи чаа бажыңнарже көжүп киргеи, ол дээрге Англия биле Франциияның бүгү чонун катай алганындан хөй боон турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезииниң түңнелинде болгаш чурттуң чамдык районнарынга ортумак шалыңнаг ажылдакчыларның ажыл-төлевириниң хемчээлин өстүргеии дээн ышкаш чарлык ёзугаар боттандырган хемчеглериниң күсели-биле чонның ажыл-төлевири чыл келген тудум өзүп турар. Чүгле ол хемчеглериниң ачызында 1971—1973 чылдарда 31 миллион кижиниң азы бүгү ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның үшкүзүүнүң бирээзииң-не ажыл төлевири өскен. Пенсияны, стипендияны, дузаламчыны бедиткениниң болгаш өске-даа хемчеглерии боттандыртанының күсели-биле 23 миллион кижиниң орулгазы өскен. Колхозчуларның ажыл төлевири көскүзү-биле (14,5 хуу) өскен. Чурттуң экономиказы экижээн тудум кижи бүрүзүнүң амыдыралы экижии орарыы бистиң чонувус эки билир.

Кижилериң ог-бүлезинге акша көвүдээн тудум, олариың негелде-хереглели улгадыр дээрзи билдингир, ынчангаш партия чонуың хереглел бараанларын бүдүрерии көвүдедиринге кичээнгейии салып турар.

Совет эрге-чагырга баштайгы базымнарындан эгелээш-ле капиталпзминиң артынчыларын буза шаптышаан, кижилериң хууда өңүү сүрүп байырын болдурбас, а ниитилелдиң хезээнге оларның идепкейлиг киржирин болгаш бодуның угаан-бодал сайзыралын хандырар материалдыг чаагай чүүлдерии берип турар амыдыралдың социалистиг овур-хевирин бодаарадырыпче хүжениишкиннерии салып келген.

Чонуың амыдыралының деңнелин бедидерииге хамаарышкан бүгү айтырыгларның хоолузу-биле шиитпирлеттинмээнин партия билир, ынчангаш бо талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизииниң кабылдап кылган чүүлдерин бүрүн күүседир дээш бүгү хемчеглерии ап турар. Ону чедип алыры кижи болгаш коллектив бүрүзүнүң күш-ажылчы салыышкынындан хамаарыыр дээрзи билдингир. Бирги хамаапы хүлээлгезинге ак сеткилдер болуп, долу күжү-биле болгаш арга-мергежили-биле ажылдаары — материалдыг чаагай чоруктуң бедидериниң тоң чүгула чүүлү болур. Кижи бүрүзүнге ыяап-ла албан хамаарыыр күш-ажылдың сагыргын сагырыы ол иегеп турар.

Ажылчы чоннарның сонуургалдарының партияның болгаш чазактың политиказы-биле долу дүжүүп турары массалыг социалистиг чарыштан тодаргай көстүп турар. Партияның кыйгырыгына харыы кылдыр эрткен чылын бүгү чурттуң бедик күдүрлүүшкүнүнде ажыллааны болгаш эки түңнелдерии чедип алганы бүгүдеге билдингир. 1974 чылда СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска үндүрген Кыйгырыы база-ла күш-ажылчы чаа кодурлүүшкүнүү болдурган. Муң-муң бүдүрүлге коллективтери күрүне планнарындан бедик көргүзүглүг уткуштур планнарны ёзугаар ажылдап турар.

Ленинчи юбилейниң бүдүүзүнде миллион-миллион совет кижилер боттарының изиг күзелин ёзугаар коммунистиг субботникке киришкен. Чоиның херээнге бараалгаткан коммунистиг субботник бүргүзүнүң материалдыг түңнелдери чугула болгаш улуг үнелиг, ынчаарга ниитилелиигe халаска ажылдан бээри база бүгү улустуң кайгамчык чараш чаңчылы апарган бистиң күш-ажылчы часкы баймралдарывыска сеткил-сагыштың ханызындан тургустунуп кээр бедик кодурлүүшкүннер оон-даа артык чугула болгаш үнелип. Ильичиниң төрттүгиеи хүиүн шалыпчы күш-ажыл-биле демдеглээн бүгү кижилерге алдар болгаш мактал!

Сөөлгү чылдарда совет демократия улам ыцайгы хөгжүлдеии алган, ол дугайын ССРЭ-ниң Дээди Советиниң хоолужудуп-дүрүмчү т к е н пиитпирлеридиеи: Советтер ажылының дугайында, депутаттарның эрге-күлээлгелериниң дугайында, ог-бүле дугаында, күш-ажыл дугайында; кадык камгалал болгаш улус өөредилгезииiң дугайында, чер болгаш суг курлавырларының дугайында хоолужудулгалардан көрүп болур.

Капиталдың делегейи ацгы демиселинге буза шаптырып турар үеде совет ниитилел бодуның мораль-политиктиг чаңгыс эвин улам сырый каттыштырганын көргүзүп, бүгү ацгыларның болгаш социал болуктериың ёзулуг каңналышкынын тургузуп турар. Кандыг-даа национал хамаарылга чокка бүгү совет кижилерни каттыштырып турар ыяы-дүнма харылзаалары быжыглаары алыс бүдүүжүмдеи деп-шиителиг бо көрүзүүшүп-биле доду дүжүүп турар. Эвилелдешкен болгаш автономиуг республикалары, автономиуг областары болгаш национал округтары Улустарның пайырады орденнер-биле шаңнаапы ССРЭ-ни быжыглаарынга болгаш хөгжүдеринге оларның киирип турар салыышкынының бедик үнелеии болгаи. Совет улустуң социал болгаш интернационалчы чаңгыс эвин быжыглап турар күш—ажылчын ацгы боон келген болгаш моон соцгаар-даа артар. Ажылчын ацгы дугаиында Ленин мынча деп чугаалаан: «Чүгле ажылчын ацгы чон массаларның каттыжарынга, бир деминг боон бүрүнү-биле туржурунга, коммунистиг ниитилелди бүрүнү-биле быжыглаарынга, ону бүрүнү-биле тургузарынга дузалап шыдаар». (Том 41, арын 310).

ССРЭ-ниң Дээди Совелиниге ам болур соцгулда совет ниитилелдиң улам быжыгарынга болгаш бүгү улустуң чогаадыкчы идепкейиниң чаа көдүрлүүшкүнүүге дузалаар дээрзинге чигзиниг турбас.

Эштер! Бистиң бүгү-ле чаалап алышкынарывыстың алыс дээү партияның болгаш улустуң күчүлүг чаңгыс эвинде, ленинчи партиияның практиктиг болгаш теоретиктиг доктаамал ажыл-чорудулгазында боон турар.

Ам кайда-даа — бүгү партия организацияларында, бүгү ниитилелде — ажыл-керекчи, пайыралчы чогаадыкчы ниитхайыккан. Ажылга ленинчи принциптерни быжыглаар болгаш сайзыradыр талазы-биле эш Л. И. Брежневке баштаткан Политбюроның болгаш партия Төп Комитединиң принципиалдыг шүгумүүнүң түңнелии үстүнде чүүлдер ол болурдур. Айтырыгларны хостуг болгаш болур-чогуурy-биле шиитпирлээри, партиинның иштики демократиязы, эш-өөрге бүзүрел, оларның саиал-оналыш, дуржулгазын болгаш билиглерии хүлээп көөрү, дидим болгаш шылгаттынган эгелээшкиннерни деткиири, хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезии дээш негелдериг чорук. «Үүлдэнгенде — күүсет» деп албан дүрүм — шак ындыг шүгүм ленинчи Төп Комитетке чүгүлә болгаш шак ындыг үлегер-чижекти бис оок көрүп турбас бис.

Партияның XXIV съездизиниң сорулгаларын күүседир дээш демиселге чаа идигии берген СЭКП ТК-ның эрткен чылдагы декабрь Пленумну соолгу үениң иштинде партияның амыдыралында удур болуушкун апарган. Эш Л. И. Брежневтиң чугаазында беш чылдың үш чылдарының дургузуида чедип алган чүүлдерге бүгү талалыг хаиы анализ берднген, бистиң күрүшевисте бар улуг курлавырларны илереткеи, чурттуң мөөн соңгааргы хөгжүлдезиниң талазы-биле чугула саналдарны үндүргеи. ТК-ның Пленуму чугула үжур-дузалыг сорулгаларны салган, бар арга-курлавырларыя чоп ажыглаарының үнделиин доозу боон турар — экономиканы башкарарының организастыг структуразың сайзырадыгайжыдары көрдүнген. Хөгжүлденің амгы үе-чадазының негелделерии ёзугаар ажыл-агый чорудулгазын хаиы анаодиятеярии, хүлээп ап турар шиитпирлерниң дээштии чедип алырын, планнаашкының системазын, маңаа капитал салыышкыннарын база экижидерии партия чүгүлә деп көрүп турар. Ажыл-агый чорудулгазыиа партийжи чоруктуң ёзулуг чүүл партия документилериниң солуушкуну болган. Бистии шүптүвуска эргим Ильичиниң овур-хевирии чүраап партия билеттерии 12 миллион коммунист алган. Партия кежигүннериниң мурнакчы ролду канчаар хүүседип турарының шыңгыы хыналдазы—партбилеттер солуушкуну болган.

Чоокта чаа болган отчёт-соцгулдалыг партия конференциялары XXIV съездиниң соопда ажылды түңнээн, байлак дуржулганы мөөцнээн. Амгы үе-чадада партияның политиказын боттандырары дээш, ниитизи-биле беш чылда тодаразыкчы ужур-дузалыг 1974 чылдың планнарын чедиишкиниг боттандырары дээш парторганизацияларның ролюн болгаш харылсалгазын бедидериниң айтырыглары оларның кичээнгейииң тевүүге турган. Конференциялар болза партияның шивээ дег быжыны, бодуның ленинчи Комитедин долгандыр коммунистериии сырый каттышкаиын боттарының күжү-биле база катап көргүскеи.

Амгы үеде чурттуң мурнунда тургустунуп турар бүгү айтырыгларны шиитпирлээри идей-кижизиидилгелиг ажылдап улуу-биле хамааржыр. Коммунистиг ниитилелдиң медерелдиг ажыл-ишчилерии хевирлеп нижизидери — эң чугула сорулга болур. Мында чугаа болза, марксисче-ленинчи үзелдөдалдың бүгүдеии хаара туруп турар салдарының дугаинда, калбак маөөсаларының идея болгаш политика талазы-биле бышкан чоруунун ниити деңнелиниң чаа көдүрлүүшкүнүнүң дугайында, коммунистиг идея-биле кижи бүрүзүнүң амыдыралында үн бүрү ажыл-херээнии тудуш харылзаазының дугайында чоруп турар. «Амыдыралче удам чоокшулаар. Ажылчыннар болгаш таравчыннар бодунуң үн бүрүде ажылынга чаа чүүлдү херек кырында канчаар тургузуп турарынче улам кичээнгейии салыр. Ол чаа чүүлдер кайы хире коммунистиглиг, ону улам ыңайар» деп. В. И. Ленин өөредип, чораан (том 37, арын 91). Ийи системаның аразында идейлиг удурлашкак чоруктуң чидиглеиишкинииң байдалында антикоммунизмге болгаш антисоветизмге удур, буржуаз идеологияга удур демиселге бүгү талалыг күжениишкиннер керек. Ол канчаар-даа аажок улуг сорулгалар бистиң мурнувуска үр үениң дургузунда тургустуглар, ынчангаш ол сорулганы бүгү партия организацияларының күжү-биле шиитпирлеп болур-даа ужурлуг.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерии боттандырары дээш партияның болгаш улустуң демиселиле демдеглеттинген үе иинтизи-биле чурттуң хөгжүлдезинге ханы, шынарлыг бурунгаарлаашкиннер-биле тодаргайлаттынып турар. Чедишкен социалистиг ниитилелдиң кол-кол демдектери ол чылдарда боттуг амыдыралга улам тодаргай илергейлеттинген. Амдыгаа чедир кым-даа шиитпирлевээн сорулгаларны шиитпирлевишаан, четпестерни дидим чайлатпышаан, партия кижи төрелгетенниң төөгүзүне бир-ле дугаарында коммунистиг ниитилелди тургузарының иэеттинмээн оруубиле улусту базым бүрүзүиде бүзүрелдиг болгаш мергежилдиг башкарып кел чоруур. Партия эчис сорулгалар-биле бөгүнгүнүң сорулгаларын ленинчи ёзу-биле холбаштырыбаан, СЭКП-ниң Программазының тодаратканын ёзугаар аңгы талазы-биле принципиалдыг угланышкынны орудул турар. Коммунизм дугайында ленинчи эртемни амгы үениң байдалынга таарыштыр партия доктаамал хөгжүдүп турар.

Ол үениң дургузуида чоруттунган аажок улуг ажылдарның түңнелдери ам безин тодаргай боон турар. А келир үениң кижилери 60—70 чылдарның ленинчилериниң салгалыының эрес-маадырлыг чоруунуң дугайын кезээде сеткил ханыышкын-биле сактып бодаар апаар.

Сөөлгү чылдарда кылдыгаи чүүлдерни бодап сайгарбышаан, мынчаар чугаалап болур: бис кажан-даа шак ындыг кайгамчык улуг ажыглалыг турбаан бис. Боттуг ажыл-херектерниң планынга, ол хире эң улуг сорулгаларны партия кажан-даа салбайн турган. Ленинчи партияның удуртулгазы-биле эргил дектаавайп, дайын айыылынга удур бодуның төөгүлүг түлчүүшкүнүн чаңгыс хүн-даа соксатпайн турар. Бистиң партиявыстың саваадап үндүүп турар чаа дидим эгелекчи чоруктары аңаа бараан болуп турар. Ол төөгүлүг эчис сорулганың үзүүп күштерин харамнанмайн турар эш Л. И. Брежневтиң могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазы аңаа бараан болуп турар. Ленинниң Төрээн чурттуңуң хөделиишкиннерия бүгү өөнүүктериың магазашкынын болдурган.

Тайбың кожа-хелбээ догуиналшкының конструктивтиг үндезиниие тодаргай политиктиг, экономиктиг, культурлуг сорулгаларның бүдүн комплектиниң шиитпирлээр оралдажылшкын Европаның төөгүзүнге бир-ле дугаар кылдыгаи. Айыыл чок чоруок болгаш кады ажылдажылга талазы-биле иинти-европа чөвүлел чамдык эки чедишкиннерлиг ажылдап келген. Соолгу үеде ооң ажылынга чедип алдынган чүүлдү болур-чогуурy-биле үнелеп көрбүшаан, бүгү киржикчилер

(Уланчызы 3-кү арында).

II. Тайбың дээш, социал деңшилге дээш төөгүлүг түлчүүшкүнүнүң авангардында

Эштер! В. И. Ленин бистиң чурттуң салым-чолуң ниити революстуг шимчээшкин-биле, бүгү кижи төрелгетенниң перспективалары-биле сырый холбаштырып чоржан. Делегей хөгжүлдезиниң эпохазынга бурунгаарлаашкының эң-не эге үндезии тенденциялярын ол хаара тудуп билир чораан. Ленинчи генийниң ховар дээн онзагай ол бүдүжүн кайгамчык совет чогаалчы кончуг-ла эки илереткеи:

«Үе-шагны өттүр көрүп, үзе сөглээр угаан ыидаа».

Империализм болза социалистиг революцияның бүдүүзү деп Ленин тодаратқан, ынчангаш Россияга, а ооң соонда өске чурттарга ол база-ла боттуг практика-биле амыдыралга боттанган.

Делегей политиказынга шиитпирлиг салдар чедирер аргалыг пролетариаттың диктатуразы национал күштеи интернационалчы күш болу бээр деп бүзүрелди Ленин илереткеи. Ынчаарга ол базала боттуг чүүл болу берген. Делегейниң социалистиг системазы кижи төрелгетенииң хөгжүлдезинге шиитпирлиг фактор болу берген.

Совет эрге-чагырга бодуның ажыл-агыйжы политиказы-биле делегей революцияшыла улам улуг салдарны чедирер деп Ленин айтып чугаалаан. Ленинниң бо бай бурунгаар көрүүшкүнүн ам чүгле бистиң чурттувустуң эвес, харын социализм тинилээн өске-даа чурттарның дуржулгазы бадыткап турар.

Дарлатқан улустар «чаа амыдыралдың тускайлаң киржикчилери, тургузукчулары болуп, көдүрлүг» деп, Ленин чугаалаан. (Том 39, арын 327). Хостапган чурттарның чүс-чүс миллиондуу кижилериин дириг практиказы бо сагыигыр сөстериниң шынмыин тодаргайы-биле көргүзүп турар.

«Бүгү-ле бүгү-делегей капиталпзминиң» кризизиниң чайлаш чок көрөлээлэри Ленин баш удур чугаалаан. (Том, 45, арын 402). Капиталпзминиң ооң дараазындагы төөгүзү ол дугайын маргын чок көргүскеи.

Октябрьның ажытқаны үечадада бот-бодуңга удурлашкак ийи шүтүмнүң хогжүлдезиниң дугайында Ленинниң баш удур көрүүшкүнү ылаптыг бадытқаттынган. Ол болза бир талазында — делегей социализминиң өзүлдези болгаш быжыглапышкыны, революстуг бүгү чорудуучукунуң бурунгаар шимчээшкини, өске талазында — делегейниң капиталистиг системазының базмышкыны болгаш бүгураашкыны-дыр.

Социалистиг лем каттыштырылга чурттарының чедиишкиниг, идеелдиг хөгжүлдезиниң болгаш капиталдегелейниң аразында иле ылгалды ам бүгү кижилер көрүп турар. «Кризис» деп сөс барыны талакы парлалганын арыпаныидан дүшпей турар. Ону «хенертен» болган дээр дугайында чугаалажып турар апарган. Капиталистиг тургузугнуң кризистери болдуруп турар органиктиг хоочураашкыларын Маркс, Энгельс, Ленин шагда-ла ажыткан. Капиталистиг системага чаа-чаа силгиишкиннериниң чайлаш чок болу бээрин бистиң партиявыс, өске-даа чурттарның коммунистери. Компартияларның 1969 чылда эрткен чөвүлел хуралы айыткан. Бо үнелелдерге болгаш түңнелдерге бадытқаашкыннарны хүн бүргүзүп көргүзүп турар.

Кризис болуушкуннары империализминиң дыка хөй кол-кол төптериң хары үгда кайгадыпкан. Ооң кошкаашкыныкың экономиктиг болгаш политиктиг, иштики болгаш делегей факторлары чаңгыс аай дүргек болуп ораажып турар апарган.

Тайбың үеде капиталистиг чурттарга акпашың үне чок апаар көстүп көрбээн чоруу, амыдыралга хереглээр чүүлдерииң өртек-үнези соксаал чок үзелип турары илереп турар, өске талазында — монополияларның орулгазының өзүлдези үрдүндүр өзүп турар. Сөөлгү ийи чылда чүгле азып-чем өртээ Францияга 21 хуу, Италияга — 22, АКШ-ка —31, Англияга — 33, Японияга — 36 хуу өскен. Ооң-биле хары ажыл чок чорук көвүдеп, чамдык чурттарда будурүлгелерии хаан эгелээн. АКШ-тың Барыпия Европазының, Японияның аразында чоруулдарының чидиглеиишкиниң уламчылап шуут-ла боттарынга кыжаныг таварыштырып турар-дыр.

Делегейниң бирги дайыныңың соодан чаа дайын буурадымшкыннары дараалажып болур деп, Ленин сагыидырып турган. Октябрьның тиилелгези ол дүмбей карацгы чүткүлге бир дугаар социалистиг күрүнениң күжүн болгаш делегей политиказын чоруштур салган. Тайбың дээш эң улуг тулчүүшкүн эгелээн. Ол тулчүүшкүнүүң алыс сорулгазы апаа-ла тайбың эвес, кайы хире-даа өртек-шүүделдиг тайбың эвес, харын чөптүг болгаш демократтыг тайбың, улустарга хамаарышпас чоруукту болгаш олар боттарының салым-чолдарын дыштыкыдан холгаарлаашкын чокка, боттары тодарадып болгу дег ындыг тайбың болур. Ол дээрге бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг, чер кырында бүгү кижилериің эрге-ажыктарынга хамаарыпгы турар сорулга-дыр. Ынчангаш Ленинниң Төрээн чуртуу ол сорулганы шиитпирлээр дээш демиселдиң авангард-маңнайында чоруп турар.

Ол чурт бодуның күчүлүг экономиктиг болгаш оран камгалал сүр күжүн, политиктиг күчүзүүн болгаш авторитедин тайбыңга бараан болуур кылдыр тургускан. Бодуның эвилелчилери болгаш өөнүүктерии-биле сырый дем каттыштырып ағлаш, СЭКП тайбын камгалалының интернационалчы хемчээлин эң улуу-биле калбартырынче, бо шагныц ол бирги чергелиг сорулгазын ленинчи эртемни амгы үениң байдалынга таарыштыр партия доктаамал хөгжүдүп турар.

Ол үениң дургузуида чоруттунган аажок улуг ажылдарның түңнелдери ам безин тодаргай боон турар. А келир үениң кижилери 60—70 чылдарның ленинчилериниң салгалыының эрес-маадырлыг чоруунуң дугайын кезээде сеткил ханыышкын-биле сактып бодаар апаар.

Сөөлгү чылдарда кылдыгаи чүүлдерни бодап сайгарбышаан, мынчаар чугаалап болур: бис кажан-даа шак ындыг кайгамчык улуг ажыглалыг турбаан бис. Боттуг ажыл-херектерниң планынга, ол хире эң улуг сорулгаларны партия кажан-даа салбайн турган. Ленинчи партияның удуртулгазы-биле эргил дектаавайп, дайын айыылынга удур бодуның төөгүлүг түлчүүшкүнүн чаңгыс хүн-даа соксатпайн турар. Бистиң партиявыстың саваадап үндүүп турар чаа дидим эгелекчи чоруктары аңаа бараан болуп турар. Ол төөгүлүг эчис сорулганың үзүүп күштерин харамнанмайн турар эш Л. И. Брежневтиң могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазы аңаа бараан болуп турар. Ленинниң Төрээн чуртуңуң хөделиишкиннерия бүгү өөнүүктериың магазашкынын болдурган.

Тайбың кожа-хелбээ догуиналшкының конструктивтиг үндезиниие тодаргай политиктиг, экономиктиг, культурлуг сорулгаларның бүдүн комплектиниң шиитпирлээр оралдажылшкын Европаның төөгүзүнге бир-ле дугаар кылдыгаи. Айыыл чок чоруок болгаш кады ажылдажылга талазы-биле иинти-европа чөвүлел чамдык эки чедишкиннерлиг ажылдап келген. Соолгу үеде ооң ажылынга чедип алдынган чүүлдү болур-чогуурy-биле үнелеп көрбүшаан, бүгү киржикчилер

(Уланчызы 3-кү арында).

ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ—КОММУНИЗМЧЕ

(Төнчүзү. Эгези 1, 2-гө арыннарда).

бедик харысалгазының медеран биавр чорук чөвүлел хуралды, оон шинтипирлериниге эң-не улуг күштү болгаш ат-алдарны бээр шак ындыг деңнелге, чоокшу үеде чедиишкинниг доозарының ·аргазын бээр деп ынанып эртелиг бис.

Шериг талаазы-биле чавырылдырыышкында баштайгыдаа бол, идегелдя берип турар базымнар кылдыңган. Ам чугаа болза ракета-ядролуг чепсегленишкинни кызыгаарлаар дугайында ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында чүтаалажыышкыннарга улам ыдай бурунгаарлаарының дугайында чоруп турар. Мында эргежок чүгүлә баштайгы белеткелдер бар. Айтырыгны боттуу-биле көрүп, деңге аймыл чок болурувүң принцивин чүгаа чокка сагып тургаш, Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкинни кызырар дугайында Вена чугаалажыышкыннарынга база боттуг түцнелдерни чедип ап болур дээрзинге бистиң партиливистиң болгаш чуртувуетүн удуртукчулары бүзүреп-даап турар.

Социалистиг дем каттыштырылгазы болза НАТО-ну болгаш Варшава Керээзиниң организациязын хары, үгда дүжүрери дээш азы бирги базым кылыыр—оларның шериг организацияларын узутказары дээш туржуп турар.

Араб чурттарының дүрүм ёзугтаар эргелерин камгалаар, Чоокку Чөөн чүк кризизин узутказырынга бодунуң салыышкынын киирер, херек кырында агрессорга дуза болур мидыг «таарыштырылганы» болдурбас дээш, ССРЭ моон соңгаар-даа эргежок чүгүлә бүгү чүүлдерни чылыр. Ындыг «таарыштырылганы» болдурар чорук тайбыңның херээнге болгаш национал-хосталгалыг демиселхин эрге-амыдырал база хорааныг болур ийик. Ынчалза-даа ол ындыг болбас ужурлуг болгаш мынаар болбас-даа!

Делегейдэ бурунгаарлаашкыннарының бары чигзиниг чок. «Соок дайынның» орнунга чүткүдүг демиселдя чорударын негээн улуг чаалап алышкыннарны камгалаарынга идепкейин күштелирер дээш турукуп турар, тейбың шаап халдашкынының фронтузун калбартырып чедип ап турар. Оон-биле чергелештир СЭКП Совет күрүнениң камгалал күчүзүн быжыглаар дугайында могаг чоп сагыш салып турар болгаш сагыш салыр-даа. Амгы байдалда ол дээрге бистиң тайбың тургузуушкунувустуң аргежок чүгүлә магадылалы.

Делегей харылзааларының системазының бистиң караавыска көзүлдүр-ле эдэ тургустунуп турары амгы үениң социал хөгжүлдезиниң ханы угланыышкыннары-биле, хамыкты мурнай кол революсчу күштериниң: социализминиң, ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинниң туруштарының быжыкканы-биле болгаш оларның салдарының улгатканы-биле холбашкан.

Делегей аремазынга үреткүннелиг инициатива социалистиг чурттардан үүлү турганы, делегей херектерине социализминиң өзүл орар ролю оларның улам быжыгып орар чанғыс эви болгаш дугуржуп таарыштырган политиказы-биле дорт харылзаалыг дээрзи билдингир. Бо талазы-биле алырга, амыдунма партиларының болгаш күрүнелериниң удуртукчуларының Крымга ужураашкызы, база ол ышкаш Варшава Керээзинин киржиичилерин чурттарның Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралдары бирги чергенин ужур-дузалыг. Варшавага чаа доозулган чөвүлел хуралдың киржиичилери удуг сорулгаларны салганнар, оларны шинтипирээри Европага тайбың амыдыралды, аймыл чок чоруукту, социал дешилгени хандырарынга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап болур арганы бээр. Чоокку Чөөн чүкте байдал дугайында, Вьетнамның улузу-биле, Чиллиниң патриоттары-биле эвестиил каттыштырылгазының дугайында медиагелдерде социалистиг дем каттыштырылгазының чайгылыш чок интернационализмге база тайбыңның, демократияның болгаш социализминиң херээнге ескерилбес шынчы чорукка үндезилеттингеп коллективтиг бодалы илереттингеп.

Эш Л. И. Брежневтиң бо чылдың эгезинде Кубаже аянчоруу социалистиг дем-каттыштырылгазының хөгжүлдезинге чүгүлә болуушкун болган. Кубаның делегейдэ турушгарының быжыкканынга болган социалистиг туругзуушунга ооң чедиишкиннериниг Совет Эвилели байыр чедирип турар.

Эштер!

«Бүгү чурттарның пролетарийлери болгаш дарлаткан улустары, наттыжыңар!» дээн, В. И. Ленининиң изин-биле деткээни даймычы кыйгырыг бодунуң үезинде бүгү делегейге чаңгыланган. Эрткен он чылдарда ол кыйгырыг социализминиң, ажылчын болгаш национал-хосталга шимчээшкинниң каттыштырган боттуг күш болу берген. Соолгу үениң эң чүгүлә тулчуушкынларынга национал-хосталга күштериниң чедиишкиннери ССРЭ-ниң, өске-даа социалистиг чурттарының дузазы болгаш деткимчези чокка болдунмас ийик деп чүве бүгүдеге билдингир. Азиядың, Африканың, Латин Американың улустарының империалистиг күчүзелден долу болгаш шуут хостадыры дээш, оларга социал-экономиктиг дешилгө, делегей херектериге дең эргелиг киржилгеп дээш ылап-даап турар.

Делегейниң коммунистиг шимчээшкинин амгы үениң эң-не улуг салдарлыг политиктиг күжү болуп турар. Ленининиң соонда чартык чүс чыл дургузуунда Коммунистиг партиларның саны 49-тан 89 чедир өскен. Оларның аргалары хемчээл чокка өскен. Кажан кезээде ышкаш, коммунистиг партиялар ажылчын ажының эрге-ажыктары дээш, улустарның эрге-ажыктары дээш демиселлин мурнуку одурүүда чоруп турар.

Беш чыл бурунгаар Москвага болган чөвүлел хуралга коммунистер антиимпериалистиг чанғыс аай хөделиишкиннерниң боттуг платформазын ажылдап кылган, ынчаардагы салдынган хөй-хөй сорулгалар шинтипирлеттинген деп бөгүн чугаалап болур бис.

Марксизм-ленинчи партиялар бөгүн боттарының кичээнгейин өскерлип турар байдалга хамаарышкан айтырыгларже утландырып турар. Оларны шинтипирээри марксизм-ленинизмниң, пролетарждың интернационализмниң принциптеринге үндезилээн чанғыс аай хөделиишкиннерни, коллективтиг салыышкынчыларны негеп турар. Ниитилел хөгжүлдезинге коммунистиг шимчээшкинниң ролюн улам ыдай белиңерине, оон политиктиг болгаш идейлиг сырый каттыжыышкынын быжыглаарынче утланган салдарны хөй-хөй акы-дуңма партилар үндүрүп турар ол эвес сорулгаларны чедип алыры дээш СЭКП өске акы-дуңма партилар-биле кады чаа базымнарны кылырынга белеп.

Ленинчи партиның, Совет күрүнениң бүгү делегейге ажыл-чорудулгазы дээрге бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелдя тургузарынга эң таарымчалыг байдалды хандырары дээш, дайыннарны болдурбас болгаш делегей социализмниң быжыглаары дээш, хосталга дээш, демиселдиң чаа-чаа чедиишкиннери дээш хөй талаалыг, берге болгаш нарын ажыл болур-дур.

Ленининиң ындыг сөстерин бүрүк эрге-биле катаптап болур бис: Совет эрге-чагырга «делегейниң социалистиг шимчээшкинине дуза чедирер, кижи төрелгөтенин капиталдың болгаш хөлезилекчи кулданыышкынның дарлалыңдан хостаар, социалистиг ниитилелди болгаш улустар аразынга быжыг, чөптүг тайбыңны тургузарынга чедире бээр орукту хандырар болгаш күрөгелдир» (т. 36, ариң 123). Бистиң партивистың, совет улустуң, коммунистиг шимчээшкинниң бүгү делегейге төөгүлүг чедиишкиннери ленинизм-биле сырый холбашкан. Ленинизмге чайгылыш чок шынчы чорук — бистиң улуг херээвистиң чаа тиилелгелериниң үндезини. Оон дугайында партия Төп Комитединиң, Политбюро, эш Л. И. Брежневтиң шуут база доктаамал сагыш салып турар.

Бистиң үевисте ленинизмге шынчы чорукту коммунистер чүде кылдыр көрүп турарлы?

Ленининиң айыткан оруу-биле чайгылыш чок бааршында, коммунизм тургузуушкунунуң чанғыс аай үш сорулгазын ленинчи ёзу-биле шинтипирлөринде: оон материал-техниктиг базазының тургузарында, ниитилел харылзаалардың коммунистиг идеалдарының ёзузунга чаа кижини кижизидеринде кылдыр көрүп турар.

Ленинизмге шынчы болуру —ол дээрге социалистиг дем каттыштырылгазын сырый каттыштырары, оон чаалап алышкыннарын бүгү хемчегбиле быжыглаары болгаш камгалаары-дыр.

Ленинизмге шынчы болуру —ол дээрге социализмниң, ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинниң аразынга харылзааларны база эң-сеткил каттыштырылгазын улам ыдай быжыглаары, коммунистерниң, бүгү революсчу күштерниң интернационалчы чанғыс эвин быжыглаары-дыр; ол дээрге империализмге удур, ажылчы аңгының, күш-ажылчы улустуң эрге-ажыктары дээш чайгылыш чок демисежири-дир.

Ленинизмге шынчы болуру —ол дээрге ленинчи хевирниг партиязын бүгү талаалыг быжыглаары, барын болгаш «чоон үеелдиг» өппортунизмге шинтипирлиг ойтур шавыышкыны бээри, марксизм-ленинизм теориязы чогаалыкчы ёзу-биле хөгжүдери, болгаш аңаа үндезилээш шын политиканы ажыглаш кылыры-дыр.

Эштер! Дарлакчылардан болгаш дайыннардан, хонүгүдеп болгаш хорадаш үүлгедиглерден черни арыглаарга, кижи төрелгөтен бодунуң коммунистиг келир үезинниң өндүр улуг ыраанче кайы-даа хире бурунгаарлаза, кижи төрелгөтен коммунизминиң орук баштакчыларының башкыга Ленин турган, чаа, ёзулуг хостуг делегейниң үндезинин ол салган ээрзин кажан-даа утпас.

Ленинизм делгерезин! Ленининиң херээнге келир үеде тиилелгелери делгерезин! Ленинчи өндүр улуг партия делгерезин!

1974 ЧЫЛДЫҢ I КВАРТАЛЫНДА КҮРҮНЕ ПЛАНЫН ССРЭ-НИҢ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ КҮҮСЕТКЕНИНИҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

Үлетпүрүнүң ажылдахчылары СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыгынга харыы кылдыр 1974 чылдың планын ажыр күүсеткен деп, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелелиниң дыңнадыышка демдеглээн. Пландан ажыр 2 миллиард рубльдиң продукциязын сайгарган. Үлетпүр будурулгезинің өзүлдезин эртken чылдың I кварталынга деңнээргe, 8,3 хуу болган, бир хонукта бүдүрүлгe өзүлдези ортумаа-биле 9,2 хуу болган. Күш-ажылдың будурукчулуу 6.7 хуу өскен. Күш-ажылдың будурукчулуунүң талазы-биле I кварталдың планын ажыр күүсеткен: күш-ажылдың будурукчулуун бедидериниң күсели-биле үлетпүр продукциязының өзүлдезининг 83 хуузун алган. Орулга 12 хуу өскен.

Үлетпүрүнүң чамдык адырлары продукция будурериң 1973 чылдың I кварталынга деңнээргe: электроэнергетика—8 хуу, одалга үлетпүрү—5, кара болгаш өңнүг металлургия —6, химия болгаш нефтехимия үлетпүрү—12, арга-арыг, ыяш ажылдап кылыр болгаш целлюлоза-саазын үлетпүрү—4, машина тудуу болгаш металл ажылдап цылыышкыны—12, тудуг материалдарының үлетпүрү—6, чиик үлетпүр—4, аъшчем үлетпүрү—10 хуу белиткен. Культура-амыдырал ужурдузалыг болгаш ажыл-агый хереглелиниң барааннарын будүреря 9 хуу өскен.

Ниити эвилел болгаш эвилел-республика үлетпүр министерстволары болгаш бүгү эвилелдешкен республикалар квартал планын ажыр күүсеткен.

Чуртка ниитизи-биле 1974 чылдың бирги кварталында дараазында чүүлдерни будүргen: электроэнергияны—258 миллиард киловатт-шакты, нефтини (газ конденсадын кошуйтур)—110 миллион тонналы, газты—64,1 миллиард кубометрни, көмүр-дашты—173 миллион тонналы, шөйну—24,6 миллион тонналы, каңны—33,5 миллион тонналы, кара металлдар прокадын—27 миллион тонналы, каң хоорзаларны —568 миллион метрни, демир рудазын—54,2 миллион тонналы, минералдыг чемишчидилгелерни—19,1 миллион тонналы, үнүштер камгалаарының химиктиг будумелдерин—91,4 мун тоннаны, синтетиктиг чукларны болгаш пластиктиг массаларны—614 мун тоннаны, химиктиг волокнону болгаш удазыныарвы—222 мун тоннаны, металя кезер станоктарны —53,5 мун кезекти, приборлары, автоматика чепсек-херекселдерин болгаш оларга артык кезектерни—903 миллион рубльге, саналга техниказының чепсек-херекселдерин болгаш оларга артык кезектерни— 432 миллион рубльдиң, чүк чүдүрер магистраль вагоннарны—18 мун кезекти, автомобильдерни—444,4 мун кезекти, оон иштинде: чүк сөөртүр 163,8 мунну, чиик—265,9 мунну, тракторларны—132 мунну, көдээ ажыл-агый машиналарын—83,1 миллион рубльге, тараа кезер комбайннарны—20,6 мунну, кукуруза ажаар комбайнарны—2,5 мунну, картофель ажаар комбайнарны—2,2 мунну, свёкла ажаар комбайнарны—3,8 мунну, хөвең ажаар машиналарны—1,8 мунну, мал, куш ажылдарын болгаш мал чеми белеткээрни механизастаарынга ажыглаар машиналарны болгаш деригерни — 44 миллион рубльге, саазыныы — 43 миллион тонна. Өөнүт болгаш ховар металлдар будүреры, нефтехимия болгаш нефть болбаазырадылгазының продуктуларын, ол ышкаш продукцияның өске-даа хевирлерин будүреры көвүдээн.

Чоныүн хереглел барааннарын будүреры эртken чылдың хамаарышкан үезининг деңнелиндеи улгатkан. Бо чылын пос-таавыны — 46 миллион дөрбелчин метрни, дааранылга кылыгларын — 159 миллион рубльге, эътти — 141 мун тонна, саржагны — 23 мун тонна, кондитер барааннарын — 33 мун тонна, консервилерни—266 миллион даазаны, шаажан-фаянс саваны —22 миллион кезек, сөөттүг саваны —9 миллион рубльге, телевизорларны — 11 мун кезек, мебельди — 79 миллион рубльге, синтетиктиг чуулда будүмелдерни — 18 мун тонна хойну будүрген.

Үлетпүрүнүң ажылынга шыңгыы четпестер турганын ССРЭ-ниң ТСЭ дыңнадыышка демдеглээн. Чамдык будүрүлгелер продукция сайгарарының, күш-ажылдың будүрукчулуун бедидериниң болгаш чылданың онаага даалгаларын күүсеткенээн.

Күгүр кислотазын, нефтеапаратура, парлалга саазының чамдык хевирлерин, целлюлоза, картон, тудуг туубубузун, трикотаж кылыглар, хөм идик, хеп чуур машиналар болгаш өске-даа хевириниң чамдык продукциязын будүрүп үндүрериниң планы күүсеттинмээн; кылыгларны ассортимент аайы-биле база эки шынарлыг кылыр будүрери ам-даа чедип алдынмаан. Дыка хөй будүрүлгелер продукция будүрериң улгаттырарының курлавырларын четче ажыглаавайн турар, будүрүлге күүлерни ажыглап турарында улуг четпестер бар.

Үлетпүр будүрүлгелериниң болгаш каттыжыышкынмарының коллективтери социалистиг чарышты казбартпышаан, илереттинген четпестерни чайладырынын болгаш будүрүлгениң ажыктыын бедидериниң хемчеглерин боттандырып турар.

(СЭТА).

ЭРТЕМ БОЛГАШ ТЕХНИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ 1974 ЧЫЛДЫҢ ЛЕНИНЧИ ШАҢНАЛДАРЫН ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң

ДОКТААЛЫ

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының талазы-биле комитединиң киирип келген саналын чугаалажып көргеш, 1974 чылдың шаңналдарын тыпсырын доктаатнаны болза:

1. Леонид Вениаминович Келдышке —ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының П. Н. Лебедев аттыг физика институдунуң сектор эргелекчизи — полупроводниктер физиказының талазы-биле бодук ажылдары (тумелдиг эффект, күштүг электри шөлдеринде полупроводниктер, кадыг түүлде хөй фотонныг чорудулгалар) дээш.

2. Юрий Георгиевич Абовка — физика-математика эртемнериниң доктору, теоретиктиг болгаш экспериментальдыг физика институдунуң лаборатория эргелекчизи; Петр Александрович Крупчицкийге — физика-математика эртемнериниң доктору, ол-ла институттуң улуг эртем ажылдакчызы; Владимир Михайлович Лобашевке — ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Ленинградта Б. П. Константинов аттыг ядролуг физика институдунуң сектор эргелекчизи; Владимир Андреевич Назаренкога — физика-математика эртемнериниң кандидады, ол-ла институттуң эртем секретары—ядролуг электромагниттиг шинчилгелерге делегеминиң саарын эвес чоруунуң хевээр артпазын дуржулга-биле хайгаарап тывар болгаш шинчилээн талазы-биле бөлүк ажылдары дээш.

3. Александр Васильевич Кирсановка — Украин ССР-ниң Эртемнер академиязының академигиң, Украин ССР-ниң Эртемнер академиязының «органиктиг химия институдунуң директору, —фосфазореакцияны база фосфорлуг болгаш күгүрүүт каттыжыышкынмарның ажыдыкчы чорудулгаларын ажыглаарын реакцияларын шинчилээн ажылдары дээш.

4. Николай Васильевич Белов — академик. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Кристаллография институдунуң лаборатория эргелекчизи — структурлуг минералогия талазы-биле бөлүк ажылдары дээш.

5. Александр Иванович Опарине — академик. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының А. Н. Бах аттыг биохимия институдунуң директору, — амыдыралдың тыптын келгенинин материалистиг теориязының талазы-биле бөлүк ажылдары дээш.

6. Исаак Израилевич Минце — академик. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының төөгү салдырының эртем чөвүлелиниң даргазы, «Улуг Октябрьның төөгүзүө» деп үш томнуг эртем ажылы дээш.

7. Владимир Дмитриевич Тимаковка— академик, ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының Н. Ф. Гамалея аттыг эпидемиология болгаш микробиология институдунуң килдис эргелекчизи; Гитта Яковлевна Каганга — медицина эртемнериниң лаборатория эргелекчизи — халдавырлыг патологияга бактерияларның болгаш микроплазмаларның Л-формаларының ролюн шинчилээн бөлүк ажылдары дээш.

8. Анатолий Иннокентьевич Нестеровка —ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының чиңгине кежигүнү, күрүненің Н. И. Пирогов аттыг 2-ги медицина институдунуң кафедра эргелекчизи; Евгений Михайлович Тареевке—ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының чиңгине кежигүнү, Москваның И. М. Сеченов аттыг 1-ги медицина институдунуң кафедра эргелекчизи; Анатолий Иванович Струковка — ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң чиңгине кежигүнү, ол-ла институттуң эртем консультативы —ревматиктиг аарыгларның патоморфогенезин, диагностиказын, эмнээшкинин болгаш профилактиказын өөренир талазы-биле бөлүк ажылдары дээш.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ СЕКРЕТАРЫ Л. БРЕЖНЕВ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ДАРГАЗЫ А. КОСЫГИН.

ЛИТЕРАТУРА, УРАН ЧҮҮЛ БОЛГАШ АРХИТЕКТУРА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ 1974 ЧЫЛДЫҢ ЛЕНИНЧИ ШАҢНАЛДАРЫН ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң

ДОКТААЛЫ

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының талазы-биле комитединиң саналдарын чугаалажып көргеш, 1974 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсырын доктаатнаны болза:

1. ССРЭ-ниң улустуң чуругчузу Евсей Евсеевич Моисеенкога — «Дайынчы чылдар» («Кызыллар чедип келген», «Эштер», «Черешня-кат», «Тиилелге») деп болук чуруктары дээш.

2. Чогаалчы Константин (Кирилл) Михайлович Симоновка — («Дириглер болгаш өлүглер», «Солдат бооп төрүттүнмес», «Сөөлгү чай») деп чергелешкек үш ному дээш.

3. Академик Михаил Борисович Храпченкога — «Чогаалчының чогаадыкчы бот-мөзүзү болгаш литератураның хөгжүлдези» деп ному дээш.

4. ССРЭ-ниң улустуң артизи композитор Тихон Николаевич Хренниковка — оркестрлиг фортепианога ийиги концерти дээш.

5. Архитектор, автор коллективиниң удуртукчузу Витаустас Альгидро Чекануускаска, архитектор Витаустас Казимерас Мечисловога, архитектор Витаутас Юстино Брадинскиге, Литва ССР-ниң алдарлыг тудугчузу, архитектор Гядиминас Станислово Валюшкиске, Литва ССР-ниң алдарлыг инженери Альгимантас Антано Клейнотаска, инженер Винцентас Юргио Шилейке — Вильнюс хоорайда Ленининай дээр, чуртталга районунуң архитектуразы дээш.

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ДАРГАЗЫ А. КОСЫГИН.

Делегей бо хүннерде

Тайбыңның болгаш улустарның айыл чок чоруунуң эрге-ажыынга

Варшава Керээзиниң киржиичилери күрүнелериниң Политиктиг консультатиктиг комитединиң (ПКК) чөвүлел хуралы элрельдиң 17-18 хүннеринде Варшавага болуп эртken. Оон ажылынга Варшава Керээзиниң организациязында кирип турар аксы-дуңма чурттарның партия болгаш күрүне удуртукчулары киришкен. СЭКП ТК-ның Чингизе секретары Л. И. Брежнев совет делегациязыны баштап чорааан. Амгы үе-чадала Европага айыл чок чорук болгаш делегейниң дүшкүүрүүт чоруун чавырылдырар дээш демиселдин айтырыгларының талазы-биле санал-онаал солчуушкунуи чөвүлел хуралдың киржиичилери кылган. Европага коллективтиг айыл чок чоруктун системазын тургузар талазы-биле социалистиг чурттарның чедип алган чедиишкиннерин чөвүлел хуралдың хүлээп алган документилеринде айыткан болгаш бо чугула болгаш чаагай херекке оларның кылыры күженчишкиннерин моон соңгааргы угланыышкынын тодаратkан.

Варшава Керээзиниң киржиичилери Европага аймыл чок чоруукту хандырарының айтырыгларын чугаалажып көөру-биле инити Европа чөвүлел хуралын чыылырар дугайында идеяны ПКК-ның 1966 чылда Бухаресттиге эртken чөвүлел хуралынга идип үндүргени билдингир болгай. Ол идеяның шынныг болгаш чугула болуп турарын оон соонда эртken чылдар тодаргай көргүскен. Ол идея Европа хөгжүлдезиниң чөптүг байдалын илергейлээн болгаш бар политиктиг күштерни боттуу-биле үнелеп үзе көөрүнге үндезилеттимгеп, в кол-ла чүве болза, ажылчы чоннар масс саларының тайбынче маргыш чок чүткүлүг болгаш оларның эрге-ажының шынныы-биле илергейлээни болур.

Дүшкүүрүүт чоруукту чавырылдырарының херээ амгы үеде чүгле Европада эвес, харын бүгү делегейде чугула угланыышкын алаар чыдарын ПКК-ның Варшава чөвүлел хуралының киржиичилери улуг сеткил ханыышкын-биле демдеглээн. Аймыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле инити Европа чөвүлел хуралының ажылы Европа чурттарының бүгү улустарының болгаш чазактарының инити херээ апаргын. Оон ажылын чедиишкиннig доозарынга болгаш оон түнелелерин үндүрүп, агрессияның империалистиг политиказынга удур араб улустарының демиселя-биле боттарының эң-сеткил каттыштырылгазын илергейлээн. Париж дугуржулгазын шынгыы база чайгылыш чок күүсединче утланган ВДР-ниң болгаш МВР-ниң ТР чазактарының угланыышкынын деткээн, чили патриоттарны истеп-сүрер чоруктарны соңсадырын негээн.

ПКК-ның чөвүлел хуралының түнелелери, аңаа күлээп алган документилер болза СЭКП-ниң XXIV съездизининг хүлээп алган тайбың программазын күүседириниң база бир практиктиг базымы болгаш.

(СЭТА).

Автомобиль тудуушкуну — КУДР-нуң үлетпүрүнүң аныяк азыры. ГАЗ-150 деп совет машинаның белдирлерин ажыглап, совет документациязы ёзугаар «Сапри-58» деп баштайгы машиналарны 1958 чылда аңаа будүрүп эгелээн. Амгы үеле республиканың автотудугкулары чүртүүн азаан каш хевирлиг машиналарын будүрүп турар. Чоошку чылдарда автомобильдерни бир чылда 30 мунну кылырын планнаап турар.

ЧҮРҮКТА: «Сапри» деп автозаводтуң пектеринин бирээзиниг.

ЦТАК — ПМА-ның фотозу.

ЛЕНИННИҢ ЧАГЫГЛАРЫНГА ШЫНЧЫ

«Бистиң кайтамчыктыг ынаныктарывыс ленинчи чагыларга, Коммунистиг партияның херээге боттарының бердингенин база катап бадыткаар дээрзинге, беш чылдың дөртку чылында оларның шалыпчы ёзу-биле ажылдаарывыга болгаш тергиин эки өөрениринге бүзүредим СЭКП Төп Комитединиң плередип тур. Аныяк салгакчыларга, оларның ажыл-ишчи, туруштуг болгаш кызымаккай чоруунга Төрээн чурт бүзүрээр». СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыынга аныяктарның алдарлыг ажыл-херээн ынчаар үнелээн. Бо дээрге, Коммунистиг партияның, Төрээн чуртуң болгаш аныяк салгалга улуг идегели-дир.

В. И. Ленининиң чагыларынга чайгылыын чок ынчы болуруи комсомол даңгыраалаан, бистиң оруувуска кандыг-даа мооидактар таварышса, бистеп кандыг-даа тыллгалдалар нететтинзе оиу ажып эрткеш, ол чагыларны ыяап-ла күүседир бис, Ленининиң тугун кезээде бедик тудар бис дээрзин Коммунистиг партияга бүзүреткен. Эрткен чылдар Ленинчи комсомолдуң, совет аныяктарының бүтүн салгалының ол ыдыктыг даңгыракка ынчызын көргүскен.

Ленинчи комсомолдуң алды ордена — ооң дайынга-даа, күш-ажылга-даа эрес-маадырлыг чоруулуң херелиэн. Днепрогэс болгаш Амурда-Комсомольск, Сталинград болгаш Хазгын-Гол, Кур чер болгаш Тольяттиниң автомобиль-заводу дээш, аныяк салгалдың эрес-маадырлыг тулчуп база ажылдап келген черлериниң чежезин ол дээр. Комсомол оларның кайызынга-даа тиилелгени чедип ап келген, чедип ап турар болгаш моон соңгаар-даа чедип алыр. Николай Островский, Александр Матросов, Юрий Гагарин, Юрий Бабанский болгаш оон-даа еске миллион-миллион совет кижилерни комсомол кижизиткен. Алдаржаан шериг начальниктери, партия болгаш Советтер ажылдакчылары боттарының баштайгы идей-политиктиг дадыгышкынын база-ла комсомолдуң хүзээлиниге алган. Ындыг болганда аныяк оол, кыс бүрүзүнге Ленининиң адын эдилээринден, Ленининиң номналын эдеринден, Ленининиң чагыларын боттандырарындан артык хүндүлүг үүле чок.

Ленинчи комсомолдуң база бир дайынчы отряды — Тываның 27 муң кежигүнүт организациязы ВЛКСМ-ниң XVII съездизин канчаар уткуп турарыл? Республиканың комсомолчулары болгаш аныяктары ол улуг болуушкунну комсомолга В. И. Ленининиң адын тывысканындан бээр 50 чыл болурунга төлептиг ужуражыр дээш «Ленинчи ёзу-биле өөренир, ажылдаар болгаш демисежир!» деп кыйгырыынга адаа-биле утказынар. «СЭКП-ниң XXIV съездизининиң шиитпирлерии — амыдыралга!» деп Бүтүү-эвилелдиң Ленинчи зачёдунга база «Аныяктарның шалыпчы күш-ажылын, мергежилин болгаш тывыышкынын — беш чылга» деп патриотчу шимчээшкинге аныяктарны идепкейлиг киириштирери, тодарадыкчы чылдың планныг даалгаларын чедишкинниг күүседирнге оларны моолиээрии ВЛКСМ-ниң организацияз болгаш бөлүк бүрүзүнүң кичээнгейиниң төвүнде.

Эрткен ажыл-агый чылында калбарган социалистиг чарыштың түңнелинде республиканың 2700 ажыг аныяк шүлүлери ВЛКСМ ТК-ның «1973 чылдың шалыпчызы» дел хөрек демдектери-биле, 60 аныяк мурнакчылар чазактың орденнери-биле болгаш медальдары-биле, 300 ажыг кижи «1973 чылдың чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдектер-биле шаңнаткан. Үүтле хойжулардан безин Эрзинниң «Чаа орук» колхозунда Владимир Доңгак, Өөрүнүң «Коммунизмче орук» колхозунда Куулар Борбаанай, Чоон-Хемчиктиң «Октябрь 30 чылы» колхозта Куулар Дарыма, Улуг-Хемде «Күш-ажылдың хостуу» совхозта Инюкентий Санчы олар Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнерин алганнар.

Республикада бүдүрүлгениң шиитпирлиг участоктарында комсомолчу-аныяктарның 179 коллективтери ажылдап турар. Эрзинниң «Чаа орук» колхозта Соян Алдын-оол удурткан хойжу бригада, Кызылдың № 2 АТБ-де Михаил Чмаров удурткан чолаачылар бригадазы, Чоон-Хемчиктиң Партияның XXII съездизи аттыг совхозта Дөргүн сүт-бараан фермазы болгаш еске-даа он-он коллективтер ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге күш-ажылчы чедишкиннерлиг ужурашканнар. Бо коллективтерниң кайгамчык ижи, могаг-шылаг чок кижилериниң овур-хевири—аныяктарга үлегер чижек.

Аныяктарның күжүн, чогаадыкчы мергежилин болгаш ажыл-чорудулгазын Тес-Хемде «Чодураа» колхозтуң, Чоон-Хемчикте Партияның XXII съездизи аттыг совхозтуң, «Тыва автотранспорт» эргелелиниң, Кызылда № 48 тудуг эргелелиниң болгаш өске-даа бүдүрүлге черлериниң партия организациялары идепкейлиг удуртуп, башкарып турарлар. Бо коллективтерде, ылаңгыя аныяк кижилерни хоочунналрың хүзээлиниң алгаш, ажыл-иштиң чажыттарынга, аажы-чаңның эки-зиниге өөредип, боттарының мергежилин болгаш арга-дурумзугазын салгакчыларга дамчыдып берип турары өөрүнчүт.

Бистиң аныяктарывыстың янзы-бүрү бөлүктери — аныяк ажылчыннар, тараачыннар, тускай эртемнглер, студентилер, школачылар — боттары онзагай бүдүштүглер. Комсомол ындыг бөлүктериң кайызы-биле-даа ажылдап билир ужурлуг. Ындыг болганда комсомол организацияларының кол сорулгазы—организация бүрүзүн быжыглаары, ажылдың ленинчи стилин шиитээдип алыры, кежигүннериниң күш-ажылга, өөредилгеге болгаш хөй-ниитти амыдыралынга авангардчы ролюн, дайынчы чоруун болгаш комсомолдуң авторитедин бедидери болур. Бо ажыл чер-черде партия организацияларының комсомолду удуртуп, коммунистериниң ол ажылга киржип турарындан база хамаарыжыр. Республикада комсомолдуң 546 организациязында 169 коммунистериниң ажылдап турары, СЭКП кежигүнүнүң кандидадынга чүгле бо чылдың февральда безин 106 комсомолчуның киргени бурунгаар базым дээрзин хереченип турар.

Улуг Ленининиң аныяктарга арттырган кол чагыы—«Коммунизмге өөренир». Ол чагыны күүседири — баштынчыга төлептиг тураскаал. Ынчангаш ийи дакпыр орденниг Совет Тываның ооллары болгаш кыстары ону алдарлыы-биле күүседип, партияның болгаш чазактың аныяк-оскеннер дугайында ада сагыш салыышкының шудургу күш-ажыл, кончуг эки өөредилге-биле харыылаар дээш бүтүү чүүлдерни кылыр ужурлуг.

Богун ВЛКСМ-ниң XVII съездизи Москвага ажыттынар. Анаа эрткен дөрт чыл дургузумда кылдыгнан ажыл-херектерни түңнээр болгаш чугула сорулгаларны салыр. Ол улуг сорулгаларны ленинчи-комсомол Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле база-ла чедишкиниг күүседип шыдаар.

Комсомолчу отчуташ

ЧЕДИИШКИННИҢ БАДЫТКАЛЫ

ВЛКСМ-ниң XVI съездизинден бээр дөрт чыл эртип турар. Бо үениң дургузунда, бүгү чуртта шыкаш, бистиң Эрзин районнуң комсомолчулары, ук съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче, тоску беш чылдың планныг онаалдаларын күүседиринче болунуң ажыл-чорудулгазын үлгандырып келген.

ВЛКСМ-ниң XVI съездизининг соонда бистиң организациязывыс сан-даа, шынар-даа талазы-биле өзүп, бижыкаан. Дыка хөй ооллар, кыстар шиитп эртемнин ортумак школаларын, тускай өөредилге черлерин болгаш институттарны дооскулааннар. Комсомолдуң болгаш партияның политчырыдышкынының четкизинге, зооветеринарлыг бөлүүмнерге, тускай курстарга билинн болгаш мергежилин бедиткен аныяктар база эвээш эвес.

Сөөлгү чылдарда комсомол эге организацияларын быжыглаарыга хамаарышкан ажылдарының бирээзи — аныяк коммунистерни комсомол ажылынче хаара тутканы болур. Амгы үеде комсомолда ажындан турар партия кежигүннериниң саны 1970 чылга деңнээрге бисте үш катап өскен. Александра Намдак, Багейдар Ноозун, Валентина Чаланба, Валерий Салчак болгаш өскедаа коммунистер тус-тус комсомол организацияларын билдилинг удуртуп турарлар. Мындыгларның чылдың-на көвүдеп турарындан районнуң комсомол организацииязының организацыты, политиктиг болгаш дайынчы арга-шинээзи бедип, оларның аныяктар ортузунга чоруудуп турар ажылының кижизидикчи уткашынары улам күштелген. Комсомол организациялары-ның авангардчы ролю улам өскен.

ВЛКСМ райкому социалистиг чарыштың бирги кварталында түңнелян ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге үтүктүр үндүрген. Комсомолчу-аныяктарның хойжу бригадаларындан бирги черни «Чаа орук» колхозта аныяк коммунист Соян Алдын-оол удурткан № 1 бригада алган. Амыдырал-хандырылга черлеринде комсомолчу-аныяктар коллективтеринiң тиилекчизи Эрзин суурда Ю. Дарма эргелекчилээн аъш-чем садыы болган. Тодарадыкчы чылдың баштайгы кварталының түңнелинде «Чаа орук» колхозтуң хойжузу Дүпчен Эрес-оолдуң «Районнуң эң эки аныяк хойжузу», а Ленин аттыг колхозтуң саанчызы Ольга Маадынын «Районнуң эң эки аныяк саанчызы» атты алганы — оларның шудургу ажылының түңнелин.

Район бирги кварталда күрүнеге сүт садарга планның 124,0 хуу, эът садар планын 114,6 хуу күүсеткеш, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериң болгаш күрүнеге садарын көвүдедири дээш республикага социалистиг чарыштың бирги черин алган. Аңаа комсомолчу-аныяктарның кирген үлүг эвээш эвес. Эрзинчилер ВЛКСМ-ниң XVII съездизининг мырыңай бүдүүзүнде СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш профэвилелдериң область чөвүлелиниң шилчиир Кызыл Тугу-биле болгаш 500 акша-биле шаңнаткан.

Эрзин — хойжулар чурту. Ынчангаш хөй ажылын улам ынай көргүдер талазы-биле СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирин бистиң аныяктарывыс улуг көдүрлүүшкүн-биле амыдыралга боттандырып эгелээннер. Бо хүннерде хөй ажылынче чоруурун күүсөн ооллар, кыстарның саны улам-на көвүдээн. Ындыг школачылар безин он ашхан. Оларның араазында Тамара Маажый, Хорлуу Түмен-оол ышкаш соруктут аныяктар бар.

Бо чылын 40 ажыг аныяктарны хөй ажылынче чоруурдарын планнап турар бис. Оон түңнелинде Ленин аттыг колхозтуң Хүн-Сайырга, «Мөрен» колхозтуң Үнегетиге, «Коммунизмче орук» колхозтуң Дагылдыга комсомолчу-аныяктарның хойжу бригадалары тургустунар. Бо ажылдар-биле чергелештир Балгазынның көдээ ажыл-агый профтехучилищезинге 17, боттарыыстың ажыл-агыйларывыска 33 хойжуку белеткээр, беш кижини көдээ ажыл-агый институттарынче чорудар бис. Оон ыдай аныяк хойжуларның ажылдаарынга, дыштанырынга, чурттаарынга болгаш өөренирингге таарымчалыг байдалдарны тургузарыгче уланган ажылдарны чорударын колхозтар баштаар черлери, хөй-ниитти органнарыбиле кады планнаан.

Беш чылдың тодарадыкчы чылы — комсомолга В. И. Ленининиң адын тывысканындан бээр 50 чыл болурунуң чылы. Ол улуг байырлалга бүгү тала-биле чедишкинниг ужуражыр дээш, бистиң районуң ооллар, кыстары шудургу белетченип турарлар. ВЛКСМ-ниң XVII съездизин күш-ажылчы белектер-биле болгаш тергиин эки өөредилгебиле утказып турарывыс — оон көскү бадыткалы.

К. МОҢ.
ВЛКСМ-ниң Эрзин райкомунуң бирги секретары.

ЫДЫКТЫГ ХҮЛЭЭЛГЕ

ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге, комсомолга В. И. Ленининиң адын тывысканындан бээр 50 чыл болур оюнга, Совет Тываның 30 чылынга алдар болдуруп, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган мен. Ол хүлээлгелеримде В. И. Ленининиң үш ажылын болгаш ВЛКСМ-ниң XVII съездизининиң материалдарын өөренири, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржири, ийи кижини дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиинерни кылдыр, ийи спортсменни разрядтыг кылдыр бедеткээри көрдүнген.

Ленинчи зачёттуң эрткен үечадаларында мен дайынчы болгаш политиктиг билиглерниң тергиини болгаш спортсмен-разрядник апардым. «Совет Арминиң тергиини», «Кызыгаар шериниң тергиини» деп хөрек демдектери-биле шаңнаттым. Эш-өөрүмге дузалажып, дөрт кижини шериг мергежилинге өөреттим. Бо бүгү ажыл-ижим ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге белээм болур.

Шериг херээн эрттиреринге бодумну шагдан бээр белеткеп келген мен. Чиик атлетикага, чадаг чарылга болгаш хаакка, черле ынчаш спортка хандыкпын, бодумну дадыктырып турдум. Кара ажылдың кандымнан-даа чалдаамас кылдыр чаңчылын алган мен. Аян-чоруктар кылырымга, ном номчуурунга ынак мен. Ыланғыя кызыгаарлыктар дугайында номнарны сонуургаарым аажок.

1972 чылдың күзүнде кызыгаар шерииниге албан эрттирии эгеледи-ним. Дайынчы шүлүралды болгаш чурттаалганы маңаа билдим. Бодумну мурнунда дадыктырып турганым маңаа дыка ажыктыг болду. Кызыгаар камгалаар дээнде, иэнг, соок азы хар, чаъс дээр эвес. Ол хире харыысалгалыг, ол хире хүндүлүг шериг херээн эрттирии турарымга чоргаарланыр мен.

ВЛКСМ-ниң XVII съездизин кызыгаржылар дайынчы болгаш политиктиг белеткел талазы-биле улуг чедишкиннерлиг уткаан. Бистиң кызыгаарывысты ким-даа үреп шыдавас. Ыдыктыг хүлээлгевисти шак ынчаар бүзүредиг күүседип турар бис.

В. ПИВОВАРОВ.
кызыгаржы.

АЖЫЛ БҮДҮНГҮР

«Тыва даг-дүгү» комбинат. Комсомол комитединиң секретары Алексей Человечковтуң өрээлэл.

— Кандыг-кандыг солуун чүүлдер болуп тур?—деп сонуургадым.

— Бо чылдың эгезинден бээр беш комсомолчу-аныяктар коллективтерин немей тургустувус. Рудникте экскаваторжуларны Алексей Беликов удуртур, үүрмектеп-сорттаар комплекстиң № 2 эшчээнде 24 кижи составтыг коллективтиң начальныгы коммунист Агбаан Малчын, а комсомолчу бөлүктүң организакчызынга регулировщик Лидия Дьячукту томуйлаарын дугуржуп тур бис. Оон ааскыда сентелге-тудут цехинде, «Светлячок» уруглар садында комсомолчу-аныяктар коллективтериниң четчелээшкинин доозуларан. Ынчангаш комбинатта ам шупту комсомолчу-аныяктарның 32 коллективи бар.

Социалистиг чарыштың түңнелии квартал саңында комитеттиң ниити хуралынга үндүрүп турар. Мурнакчылар-ны шаңнаар выпелелдер, хүндүлел бижиктер бар. Коллективтерден Валентина Борунованың, Деспи Дүктен-оолдуң бригадазылары мурнап келгеп. Комсомолчулардан фабриканың улуг регулировщиги Михаил Полухин, регулировщик Сергей Москаленко, слесарьлар Очур Кызыл-оол, Базыр Самба-Люндуп олар эки ажылдап турар. Очур ам Ленинградче сес ай хуусалыг өөренип чоруур, а Самба-Люндуп чоокта чаа Москва хоорайга болган Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының тиилекчилериниң чыжынга хораан.

Үүрмектеп сорттаар комплекске келдивис. Фабриканың цехтеринче руда чедирер конвейериниң бир-ле кезээ үрели бертем, Базыр ону септеп турда, таваржы бердивис.

Ол Бай-Тайганың Көп-Сөөскеге төрүттүнген. Ада-иези — малчыннар. Таэли ортумак школазын дооскан соонда, Базыр совхозка янзы-бүрү ажылдар кылып, бир чыл ажыр ажылдаан. Оон соонда ону Совет Армиянын хүрээлеңинге албан эрттирери-биле келдиргеп. Ийи чыл ажып турда, сержант Базыр халажып келгеш, Ак-Довурак хоорайның «Тыва даг-дүгү» комбинадынга ажылдай берген.

— Бо комбинатка слесарь болуп ажылдаа-ла дөрт чылдың иүүрүн көрүп тур мен. Баштайгы дээреде берге-ле турган. Ынчалза-даа бригадирим Семен Андреевич Осинцевтиң дузазы-биле ажылымга чоорту мергежий берген мен. Кол-ла кылыр ажылывыс — комбинаттың даг-дүгү арыглаар дериг-херекселериниң техниктиг байдалын хынаары, үрели берген таварылгада оларны септээри. Бистиң бригадавыстың дежурныйлап турган үезинде улуг үрелишкиннер болбаан — деп, ол чугаалады.

Комсомолчу слесарь Самба-Люндуп Базырны мурнакчы ажыл-ижи дээш бо чылдың март айда Москва хоорайга болган Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының тиилекчилериниң чыжынга киржиривиле комбинаттың мурнундан чоруткан. Ол күш-ажылдың хоочуннары — аныяктар кижизидикчилери Августа Ивановна Ельшова болгаш Ондар Комбуевич Хунажык олар-биле комбинаттың мурнундан чоруткан. Ол күш-ажылдың хоочуннары — аныяктар кижизидикчилери Августа Ивановна Ельшова болгаш Ондар Комбуевич Хунажык олар-биле кады бистиң чуртувустуң пайысыалынга барып, РСФСР-ге СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тутун тывысканының херечизи болган.

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында Самба-Люндуп Базыр бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Ол ВЛКСМ-ниң XVII съездизин төлептиг күш-ажылы-биле шинчаар уткаан.

Л. САРЫГЛАР.

ОН ҮШ ДАКПЫР ЧЕМПИОН

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның корр.). Апрель 20-де сөөлгү оюнда ССРЭ-ниң хоккенистери Швецияның командазын 3:1 санга уткаш, он үш катап делегей чемпиону атты чаалап алган. Ол шыкаш бистиң хоккей мастерлеринге Европаның бирги черинiң тиилекчизиниң алдын шаңналын база тывыскан.

ССРЭ-ниң шилиндек командазының составы: вратарьлар — В. Третьяк (ЦСКА), А. Сидельников («Крылья Советов»), камгалакчылар—В. Васильев (Москваның «Динамо»), Ю. Ляпкин («Спартак»), Ю. Шаталов, В. Кузнецов («Крылья Советов»), А. Гусев, В. Лутченко, Г. Цыганков (ЦСКА), халдакчылар — Б. Михайлов, В. Петров, В. Харламов (ЦСКА), А. Мальцев (Москваның «Динамо»), В. Шадрин, А. Якушев («Спартак»), В. Аднсин, Ю. Лебедев, С. Капустин, В. Репнев, А. Бодунов («Крылья Советов»). Команданың улуг тренери — Вседволод Михайлович Бобров, тренери — Борис Павлович Кулагин.

Делегей болгаш Европа чемпионадынга ийиги черни Чехословакияның хоккенистери, үшкүзүн — Швецияның, дөрткүзүн — Финляндияның, бешкизин — Польшаның, алдыгызын — ГДР-ниң спортчулары эзлээн.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 23-ТЕ

МОСКВАДАН

14.00 — Өөнүт телекөргүзүг. ВЛКСМ-ниң XVII съездизининг ажыттынары. Кремльдиң съездилер ордузундан дамчыдылга.

ҚЫЗЫЛДАН

19.00—«Сылдысчыгаш». Дамчыдылга. 19.30— Уругларга. Мультфильм. 19.55—«Кара-Богазтың курлавырлары». Телефильм. 20.10 — «СЭКП-ниң XXIV съездизининг шиитпирлерии — амыдыралга». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.40—Өөнүт телекөргүзүг. «Эрги шивээ» деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүг 1-ги сериязы —«Комиссар Сергушин».

ҚЫЗЫЛДАН

21.45—Телемедээлер. 22.00—Чарлалдар, реклама. 22.05—23.35—«Гайдук Антелдиң ужуралдары». Уран-чечен фильм.

Редакторнуң оралакчызы
И. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 23-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Утпазым, ынак кижилерим дугайында» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.00, 18.50, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мындыг чорук сеңээ таварышса» 9.30, 11.30, «Бышкан билигниң аттестады» 16.10, «Хоорайлар болгаш чылдар» (2 сериязы кады) 13.25, 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мында дад хаяалары ыржым» (2 сериязы кады) 15.00, 20.00, «Ванюшкининиң төлдери» 18.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кижиге ынакшымыр» (2 сериязы кады) 15.00, «Ынчап Оожум океанга» 18.20, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: Киночыныды № 53. 16.30, «Чурттаалга азы өлүм» 18.00, 20.00 шактарда.

Өөрүнүң өмүнээзинден

АЛ коданынга тутсуп келдивис. Шып-ла ынышын. Ыт-даа эрбес. Кедээр даг-да хой оттап чор. Хой ооллаашкынының үезинде аалга черле улус артар-ла ужурлуг болгай, бо канчап барган улус боор деп бодаап, ынайбээр көргүледим — сураг. Кезек болганда, хой кажаазындан шанактыг аът четкен эр үнүп келди. Танып кагдым: аныяк хойжу Маскыр-оол Дукар-оол ол болду. Шанак золдур көрженд.

— Экии, Дукар! Мал-маган хүр-ле ыйнаан?—деп, менди солчуп айтырдым.

— Чүгээр тур бис. Өлүп хораан, аарып чудаан чүве чок ийин. Шуу!—дээш, аъдын четкеш, чорупту.

Улуг кажаанын көрженiниң чартык кезинин коптарып каапкан болду. Көк баштыг ашак кижи демир-хүүрек-биле көржең баскан тур. Бир аныяк оол база бар. Ажыл-даа түлүк.

Ирей-биле таакпылажып, ыткуш, хүр кыш дугайын чугаалажып ор бис. Кончуг-даа чугаакыр ашак болду, оглу аңаа бодаарга, кыстар дег төрүк болдур ийин.

— Далайга дамды дуза дижир болгай, кырган, хүүрээнер тутсуптар силер бе?—деп, Маскыр-оол ирейден диледи.

— Ол-ла болгай, харын, оглум! Таптыг ажылдалыр-дыр боларны — дээш, хүүрээн тудускаш, хөлүү кончуг каттыра-дыр. Кезек када көржеңни базып чорумда, дер-даа чаакты куду шаанайнын батты-ла! Чаңчыкпаан деп чүве ол-ла болгай. Чүге-ле кежээргей берлээр күзелдиг онгу класстылар киришти. Шупту бо чылы ийи чүс ажыг школачы ооллар, кыстар хойжу ходаннарже аъттанып — деп чугаалады.

— Сен ам хурал-сутлааже бо-ла чалады бээр кижи-дир сен, аал. Ол Аяк-Хээлер деп улус-биле таныш сен бе? Улустуң амыр-мендизиң, арга-дуржулгазын айтырып чоруур сен бе? Чүге биске сонуургатпас кижи сен?—дээш оглун ашак сынкыдыра берди.

— Чок, таныш эвес мен. Ынчалза-даа оларның кыйгырыын комчаш, чүүлдүгүүрген мен. Бистиң бо Саргалда безин аныяк хойжулар эвээш ийин. Ол-даа өзулуг-ла өйшаанда көдүрүлген айтырыг чүве — деп, Дукар-оол өөрүп ор.

МАСКЫР-ООЛ Дукар-ооллуң намдарындан кезек одуругларны маңаа киирип көрейн. 1967 чылда Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Маскыр-оол Доңгак Санчыевичиниң оглу Дукар-оол өгбүлезининг ээзи Үндүүлей Дадар-биле кады ада-иезинiң дузалакчы кадарчызы апарган. Дараазында чылын хоочун хойжу пенсиялаан. Хоюн уругларны хүлээп алгаш, улуг хойжулар апарган. Хоочуннар уругларынга арга-сүмезин доктаамал кадып келген. Ынчан чүс хойдан 101 хураган, бир хойдан 2,8 кг дүк алдынган. А 1969 чылда көргүзүг оон-да бедээн: чүс башка онаштыр 115 хураган, хой бүрүзүндей 2,7 кг. дүк болган. 1970 чыл база-ла чедишкининг болган. Чүс хойга онаштыр Дукар-оол биле Дадар 111 хураганны менди доктекке» кады турган өөрүм-даа бар болуру магатчок.

ВЛКСМ-ниң XVII съездизи. Комсомол отчёттуг үениң дургузунда кылган ажыл-херээн СЭКП Төп Комитединге илеткээр. Ол ажыл-херектерде Тываның комсомолчуларының үлүг база бар дээрзин демдеглээри өөрүнчүт болгаш чоргааранчыг. Бистиң Арыг-Бажы ортумак школаның комсомолчулары, шынап-ла, ажылчынын, өөредилгезин, чурттуң бүгү комсомолчулары-биле бир дөмей, бо съездинге аядар болдурup, аңаа белек кылдыр сунган чүве.

Рая НАМЧЫЛ.

Таңдыда Арыг-Бажы ортумак школазының өөреникчизи, ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң делегады.

Эрзинниң амыдырал хандырылга комбинады республикага социалистиг чарыштың ийиги черни эзлээш, СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң диплому-биле шаңнаткан. Ук чедишкинде шында комсомолчулармың болгаш аныяктарның күш-ажылчы үлүг киргени өөрүнчүг.

ЧУРУКТА: комсомолчу даараныкчы Дүпчүр Херелмаа-биле аныяк быжыкчы Коңзай-оол Сандан.

Ч. КАРА-КҮСКЕНИҢ фотозу.

ИДЕГЕЛДИ БҮЗҮРЕДИР

Школаның комсомолчуларының совхозка шефтээри чаңчыл апарган. Эрткен чазын Чагытайда хову турлаанга ыяш тарып, ооң девискээрин арыглап, тараа шөлүүнүң савазын аштажып берген бис. Чоохта чаа машина-трактор мастерскаязынга, хаван фермазынга шефтедивис. Ынчаар ажылдазы биске хөглүг, ажыктыг болгаш солуун. Бистиң комсомолчуларывыс черле хей-аътты, идепкейлиг улус: кандыг-даа ажылдаи чалданмас, бергелерге торулбас, өөредилгеге кызымак. А мен ол организацияның секретары мен.

— Ажылын-даа, өөредилгеңдээ эки-дир. Өөрүнүң идегелиң бүзүредир апаар сен.

Комсомолдуң область конференциязынга ВЛКСМ-ниң XVII съездизининг делегадынга соңгуттурганым соонда, башкыларым, эш-өөрүм, аданем ынча дижир. Бүзүретпейн канчаар. Өөрүмүнүң шуптузунга идеген болур мен. Комитеттиң ажылының эки болуп турары, харын оларның күжүнде-ле болгай. Ындыг эш-өөрүг болгашымга чоргаарланыр мен.

—Кандыг-даа ажылды чаасаан кылыры берге, уруум. Кымдан-даа дузаны дилеп, кымга-даа дузалажып чор — деп, ачам бо-ла чагаан орар. Ооң чугаазының шынныын ам көрүп чор мен. Ол боду ам совхозтуң инектерин кадарып турар, акым Валера — ооң дузалакчызы. Ынчаар ажылдаанының түңнелинде кайызы-даа мактадып турар.

Авам саанчы кижи. База-ла багай эвес ажылдап чоруур. Таңды район Советиниң депутады. Чеди уругну кижизиткен.

ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге Тываның комсомол организациязындан соңгуттурган дөрт делегаттың бирээзи болганымга өөрүвес аргам чок. Мээң малчын ада-нем, башкыларым болгаш школачы өөрүм база-ла өөрүп турарлар. Олар шуптузу-ла мени узун орукче үдеп, чагыг-сөзүн бердилер.

Москва. Кызыл Шөл. Мавзолей. Делегейниң бүгү чонунга биилингир апарган бо ыдыктыг черлерин «Артекке» дыштанып чораан, 1972 чылда көрген мен. Ам база көөрүм ол-дур. Съездиниң делегаттарының аразында мээң «Артаар күзелдиг онгу классчылар киришти. Шупту бо чылы ийи чүс ажыг школачы ооллар, кыстар хойжу ходаннарже аъттанып — деп чугаалады.

— Сен ам хурал-сутлааже бо-ла чалады бээр кижи-дир сен, аал. Ол Аяк-Хээлер деп улус-биле таныш сен бе? Улустуң амыр-мендизиң, арга-дуржулгазын айтырып чоруур сен бе? Чүге биске сонуургатпас кижи сен?—дээш оглун ашак сынкыдыра берди.

— Чок, таныш эвес мен. Ынчалза-даа оларның кыйгырыын комчаш, чүүлдүгүүрген мен. Бистиң бо Саргалда безин аныяк хойжулар эвээш ийин. Ол-даа өзулуг-ла өйшаанда көдүрүлген айтырыг чүве — деп, Дукар-оол өөрүп ор.

МАСКЫР-ООЛ Дукар-ооллуң намдарындан кезек одуругларны маңаа киирип көрейн. 1967 чылда Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Маскыр-оол Доңгак Санчыевичиниң оглу Дукар-оол өгбүлезининг ээзи Үндүүлей Дадар-биле кады ада-иезинiң дузалакчы кадарчызы апарган. Дараазында чылын хоочун хойжу пенсиялаан. Хоюн уругларны хүлээп алгаш, улуг хойжулар апарган. Хоочуннар уругларынга арга-сүмезин доктаамал кадып келген. Ынчан чүс хойдан 101 хураган, бир хойдан 2,8 кг дүк алдынган. А 1969 чылда көргүзүг оон-да бедээн: чүс башка онаштыр 115 хураган, хой бүрүзүндей 2,7 кг. дүк болган. 1970 чыл база-ла чедишкининг болган. Чүс хойга онаштыр Дукар-оол биле Дадар 111 хураганны менди доктекке» кады турган өөрүм-даа бар болуру магатчок.

ВЛКСМ-ниң XVII съездизи. Комсомол отчёттуг үениң дургузунда кылган ажыл-херээн СЭКП Төп Комитединге илеткээр. Ол ажыл-херектерде Тываның комсомолчуларының үлүг база бар дээрзин демдеглээри өөрүнчүг болгаш чоргааранчыг. Бистиң Арыг-Бажы ортумак школаның комсомолчулары, шынап-ла, ажылчынын, өөредилгезин, чурттуң бүгү комсомолчулары-биле бир дөмей, бо съездинге аядар болдурup, аңаа белек кылдыр сунган чүве.

Рая НАМЧЫЛ.

Таңдыда Арыг-Бажы ортумак школазының өөреникчизи, ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң делегады.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, колаа ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетүүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 662

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00466.

Бүгү чурттарның пролетарийлери. каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 96 (9470) | Среда, апрель 24, 1974 чыл | 1925 чыдда үнелеп эдилгенинден | Өртээ 2 кап.

Оолдар болгаш кыстар! Марксичи-ленинчи өөредигни, эртемниң, техниканың болгаш культураның чедиишкиннерин кызымаккай шиңгээдип алыңар! Совет улустуң алдарлыг революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарын көвүдедиңер! СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар дээш идепкейлиг демиселчилер болуңар!

Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш курлавыры, коммунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отряды—Ленинчи комсомол делгерезин!

ПАРТИЯ-БИЛЕ, ЧОН-БИЛЕ

ВЛКСМ-НИҢ XVII СЪЕЗДИЗИНИҢ АЖЫТТЫНГАНЫ

70 чылдарның чалыы назыныглары комсомолдуң маадырлыг намдарынга чоргаар алдарның ырыларын кирп бижиткен. Ленининиң чагыгларынга шынчы бистиң чуртувустуң оолдары болгаш кыстары коммунизм тургузуушкунунга СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырарынга кескү үлүгню киирип турар.

Комсомолдуң эрткен оруу кескү болуушкунар-биле байлак, оон төөгүзүү улустуң эң дээре оолдарының болгаш кыстарының аттарын кадагалап турар. Төрээн чурт бөгүн тоску беш чылдың маадырларының аразынан Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң кижизиткенин аттарны чоргаарал-биле алап турар. Бо хүнперде улус оларның аттарын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттарга адап турар.

Бистиң кайгамчыктыг аныяктарывыс ленинчи чагыгларга, Коммунистиг партияның херээнге боттарының шынчызын чаа күш-биле бадыткаар, беш чылдың дөрткү чылын шалыпчы күш-ажыл болгаш кончуг эки өөредилге-биле демдеглээр дээрзинге идегелин СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырынга илергейлээн. Төрээн чурт аныяк салгалдың күш-ажылга ынакшылыңга, туруштуг болгаш маадырлыг ажыл-херектеринге бүзүреп турар.

Комсомолияның 34 миллион кижилиг отряды бодунуң эвлүүлиг съездизинче дээрелериң дээрелерин чоруткан. Ол кайгамчыктыг уеде ажыттынып турар: акаа Владимир Ильич Ленининиң адын тывысканындан бээр 50 чыл оюн комсомол демдеглеп турар. Чедып алган түүлеринге чоргаар, чаа-чаа чедиишкиннерже түткүлдүг 4717 делегат — Советтер чуртунуң аныяктарының авангарды Москвада чедип келген.

Кремльдин Съездилер ордузу. Комсомолчуларның деп чонну дүрүм езугаар адааны шалыпчы тудугларның туктары киискин турар. Төрээн чурттуң чалыы назыны коммунизм тургузукчуларының бирги одуруунга чоруурунга боттарының шиитпирлининиң дугайын төрээн партиязынга, чонунга илеткеп турар.

Апрель 23. Эртенгиниң 10 шак. Съездиниң делегаттары болгаш аалчылары эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев оларны дыңмиттиг адыш часкаашкыны-биле, бут кырынга туруп уткаан.

ВЛКСМ Төп Комитединиң даасканыи ёзугаар съездини комсомол Төп Комитединиң бирги секретары Е. М. Тяжельников ажытkан. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш чазааның съездиде келген удуртукчуларын ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң делегаттарынга бир үн-биле сонгаан деп, ол дыннатkан.

Бистиң чуртувустуң бүгү комсомолчуларының болгаш аныяктарының өөүнээзинден съезд СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневке, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге, кежигүнге кандидаттарга, партияның ТК-зының секретарьларынга чүректиң ханызындан изиг байыр чедирген.

Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Кызыл тугун, РКП(б) ТК-ның болгаш СЭКП ТК-ның тураскаал туктарын киирерин уткуп — туруп ёзулаарын диледи! — деп командылаашкын дыңналган.

Марш аялгазы чаңгыланып, адыш часкаашкынары дыңмирей турда, туктарны залга киирип эккелген. Съездиниң кирижикчилери болгаш аалчылары кыйгы салган: «Партияга — алдар!», «Ленин бистиң аравыста!».

Съездиниң ажылынга киржир дээш делегейниң 102 чуртундан шиитизи-биле 135 коммунистиг аныяктар эвилелдериниң, демократтыг болгаш социалистиг аныяктар организациялары-ның төлээлекчилери база Демократтыг аныяктарның бүгүделегей федерациязының. Делегейниң студентилер эвилелиниң, Аныяктарның бүгү-африка шимчээшкининиң делегациялары келген деп, Е. М. Тяжельников дыннатkан. Ленинчи комсомол, бүгү совет аныяктар пролетаржы интернационализмниң ленинчи принциптеринге болгаш делегейниң бүгү ажылчы чоннары, депшилгелиг аныяктары-биле акы-дуйма эп-сеткил каттыштырылгазынга шынчы болур дээрзин бистиң даштыкы чурттардан келген аалчыларывыска силерниң өөүнээңерден айыткаарын чөпшээреп көрүңер, эштер делегаттар деп, ол чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Политбюрозу составтыг хүндүлүг президиумну съезд улуг сорук киришкинниг, дыңмиттиг адыш часкаа сонгаан.

Съездиниң удуртукчу органнарын, президиумун, секретарнадын, редакция болгаш мандат комиссияларын сонгаан.

Съездиниң чугаалажыр айтырыгларын бир үн-биле бадыдаан:

1. ВЛКСМ Төп Комитединиң отчёт илеткели.
2. ВЛКСМ-ниң Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткели.
3. ВЛКСМ-ниң төп органнарын сонгуур.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш **Леонид Ильич Брежневке** сес берген. Л. И. Брежневти съездиниң делегаттары болгаш аалчылары үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан. Бүгүде туруп келген.

• • •

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазын дыңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкынынары хөй катап үзе киргеп, съездиниң делегаттары болгаш аалчылары улуг кичээнгейлиг дыңнаан. Оны бистиң чуртувуста болгаш делегейниң хөй-хөй күрүнелериниде миллион-миллион кижилер ханы сонуургалдыг хүлээп алган: Леонид Ильичиниң чугаазын Бүгү-эвилел радиозу, төп телевидение болгаш «Интервидение», «Орбита» база «Восток» системалар дамчыткан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер делегаттар! Хүндүлүг аалчылар!

Хамыктың мурнунда силерге, бүгү комсомолчуларга, бүгү совет аныяктарга улуг бодуушкун-биле — Ленинчи комсомолдуң XVII съездизиниң ажыттынганы-биле холбаштыр чүректиң ханызындан байыр чедирикселп тур мен. **(Адыш часкаашкыннары).**

Силерниң амгы бо съездиңерниң онза чүвези болза, комсомолдуң амыдыралында төөгүлүг үениң бүдүүзүнде оон чыгыыл турары болур-дур. СЭКП Төп Комитединиң силерниң съездиңерге байырлыг чагаазында 1924 чылдың июльда Аныяктарның Коммунистиг Эвилелиң-не үнелиг атты— Ленинниң адын хүлээп алган, ынчангаш РКСМ-ниң VI съездизиниң делегаттары бүгү комсомолчуларның өөүнээзинден: «Оруузука кандыг-даа мооңдактар турза, бистеп кандыг-даа когарал негеттинип келзе... бис Ленининиң тугун ишкынмас бис» деп даңзыраты бергенер дээрзин демдеглээн. **(Адыш часкаашкынары).**

Бөгүн, комсомолдуң эрткен оруунче, оон алдарлыг ажылхерээнче хая көрүнүп көргеш. Аныяктарның Ленинчи Эвилели деп бедик атты ол улуг төлептин-биле эдилеп турардыр дээ чугаалаарынга бүгүле үндезинниг болуп турар бис. **(Адыш часкаашкынары).** Партияның удуртулгазы-биле комсомол ленинчи ёзу-биле чүртувустуң политиктиг, күш-ажылчы коллективтериниң дугайын чугаалаан.

Индирде — «Торгалыг» совхозта партком секретары В. Б. Бюрбю:

— ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдин Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың 409 дугаар соңгулда округундан депутаттың кандидадынга СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Григорий Чоодуевич Ширшинни** депшидерин дугайында доктаалды ол хуралдың киржикчилери чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алган.

Округтуң соңгулда мурнунуң хуралынга баар төлээлерни хуралдан соңгаан.

• • •

Бурунгу хүн Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозунуң Культура бажыңынга соңгулда мурнунуң хөй кижи киржикчилиг хуралы болуп эртхен.

Аңаа совхозтуң саанчызы Д. Д. Ондар сес алгаш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың 655 дугаар соңгулда округундан депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Леонид Ильич Брежневти депшидерин саналдаан. Хабыракан көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы Ө. А. Сат ол саналды изин-биле деткээн болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединге ол-ла округтан депутаттың кандидадынга СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн СБФ-зиниң саанчызы, СЭКП кежигүнү Алдын-кыс Санаа-Байыровна Монгушту депшидерин саналдаан. Эш Монгуш ол фермага күш-ажылчы оруун 1959 чылда эгелээн. Оон күш-ажылчы ачы-хавыяазын Төрээн чурт бедии-биле үнелээн. Ол Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнериниң эдилекчизи, Хайыракав көдээ Совединиң депутады.

Школа директору С. Ч. Куулар, тудугжу К. Ондар, совхоз директору Т. К. Пичен-оол олар ол саналды изин-биле деткээнер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың 655 дугаар соңгулда округундан депутаттарның кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш саанчы **Алдын-кыс Санаа-Байыровна Монгушту** депшидер дугайында доктаалды хуралдың киржикчилери чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Ол-ла районнуң «Искра» колхозунуң Культура бажыңынга дүүн эрткен соңгулда мурнунуң хуралынга искрачылар өөрүшкүлүг чыыланнар. Аңаа школа директору Д. Л. Кюжегет ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың 655 дугаар соңгулда округундан депутаттарның кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары **Л. И. Брежневти** депшидерни саналдаан.

Хоочун тудугжу С. Ч. Монгуш ол саналды деткип чүве чугаалаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың 655 дугаар соңгулда округундан депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары **Л. И. Брежневти** болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң саанчызы **Алдын-кыс Санаа-Байыровна Монгушту** депшидерни саналдаан.

ССРЭ-ния Дээди Совединиң Национаддар Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың 655 дугаар соңгулда округундан депутаттарның кандидаттарынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары **Л. И. Брежневти** болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң саанчызы **А. С-Б. Монгушту** депшидер деп доктаалды хуралдың киржикчилери бир үн-биле хүлээп алган.

• • •

Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң төвүнге дүүн эртен соңгулда мурнунуң хуралынга ол совхозтуң ажыл-ишчилери чыглып келгеннер. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединге Шагаан-Арыгның 656 дугаар соңгулда округундан депутаттарның кандидаттары кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Николай Викторович **Подгорныйны** болгаш «Найырал» совхозтуң мурнакчы хойжузу **Уйнук Сатовна Мимчит-оолду** депшидер дугайында доктаалды хуралдың киржикчилери бир үн-биле хүлээп алган.

• • •

Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң төвүнге болган соңгулда мурнунуң хуралының киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединге Каа-Хемниң 649 дугаар соңгулда округундан депутаттарның кандидаттарынга СЭКП ТК-ның секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш «Коммунизмче орук» колхозтуң мурнакчы механизатору **Михаил Лупанович Ситниковту** депшидер дугайында доктаалды бир үн-биле хүлээп алган.

Ол районнуң орук участогунга соңгулда мурнунуң хуралы база эртken. Участоктуң ажыл-ишчилери Каа-Хемниң 649 дугаар соңгулда округундан депутаттарның кандидаттарынга СЭКП ТК-ның секретары **А. П. Кириленкону** болгаш «Коммунизмче орук» колхозтуң механизатору **М. Л. Ситниковту** бир үн-биле адаанчар.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ ЧОННУҢ ЧАҢГЫС ЭВИ

(Уланчызы 2-ги арыңда.)

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазының төнчүзү

(Уламчызы. Эгези 1-ги арыда).

тыганын бүгүн сеткил ханышкын-биле чугаалаксал тур мен. Кара эвес хөрзүннүг зонада мелиорация болгаш көдээ тулугму Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуу кылдыр чарлаарының болгаш олче чыл бүрүде 20 муңнан эвээш эвес комсомолчуларны база аныяк кижилерни чорударының дугайында доктаалды комсомол ТК чоокта чаа хүлээп алган. **(Адыш часкаашкынары).** Комсомолдуң ол чаа кайгамчыктыг инициативазынга бис изиг байыр чедирип тур бис. **(Үргулчүлелдиг адыш часкаашкынары).**

Эштер! Бистиң үевис дээрге дендин улуг эртем-техниктиг революцияның үезин-дир. Ол революция ниитилел амыдыралының бүгү талаларын хаара түдүп, кижи бүрүзүнге, ооң эртем-билиинге, профессионалдыг, мергежилиге улуг негелдемерни салып турар. Ол чорук бистиң күрүневистиң материалдыг болгаш үгаан-бодал күштерин улам көвүдедир дугайында бүгү сагыш човаашкынны даарта чүктээр апаар аныяк салгакчыларны онза хөлзедир үжүрлүг. Боттарының билиглерин доктаамал долдурарының болгаш ханылалырының, эртемнин база техниканың сөөлгү чедишкиннерин шиңгээдип алырының сорулгазы аныяктарның мурнунда кажангызындан-даа чидир-биле тургуступтан. Бо чүгле амгы болгаш келир үедеги инженерлерге, техниктерге, өске-даа специалистерге эвес, харын ажылчын ангыга, колдээниң ажыл-ишчилеринге база хамаарыжыр.

Бөгүн бистиң чурттуң ажылчын ангының-да ханы өскерилделер болуп турар. 10—15 чылдар мурнунда лазерниг технологтуг тургузуг оператору ышкаш специалистер чүгле эртем-фантастиктиг романнарның маадырлары болуп турган. Шынаарга дүүн фантастика болуп турган чүүлдер бөгүн бодтуг чүүлдер апарып турардыр. Төөгүнүң бүгү дургузунда ажылчын ангының эң-не эртем-билиглиг салгалы амыдыралче кирип турар-дыр. 30 хар чедир назылыг ажылчын аныяктарның барык 85 хуузу дээди, дооспаан дээди, ортумак болгаш дооспаан ортумак эртеминг, боот турар. Ол дээрге улуг чедишкин-дир.

Күш болгаш үгаан ажылын катай-хаара кылып шыдаар, чаа хевирнин кижизи өзүп турар. Ол кижи шыырак профессионал билиглерлиг болгаш мергежилдиг, амгы үениң бүдүрүлгезинiң политехниктиг үндезиннерин ханызы-биле билир, эң чаа машиналарны болгаш технологтуг чорудулгаларны дүрген шиңгээдип ап шыдаар аргалардыг.

Бо бүгү чүүлдер бодунуң ээлчээнде ажылчын салгалды белеткээрiниң дугайында айтырыгны чаазы-биле тургузуп турар. Аныяк кижилер ажылга киреринiң мурнунда-ла түскай эртемни чедип алган турар төлээде, оларның кол нугуузу чүүн-даа мурнунда профессионал-техниктиг өөредилге черлерiнге белеткелди эрткен турары чугула. Ынчангаш ол өөредилге черлерiнiң саны соксаал чок өзүп турар. Доозукчулары профессия-биле кады шинти ортумак эртемни чедип алыр профессионал-техниктиг училищелерiниң четкизин дыка калбарыгы чугула деп көрген бис. Бо беш чылдың төнчүзүнде бистиң чурттувуска ындыг училищелерниң саны ийи катап улгадыр.

Ажылчын ангының төлептиг салгалын өстүрер, аныяк специалист кадрларны кижизидер дугайында сагыш салышкын комсомолдуң кеззээде эң чоок херээ боот келген. Комсомол 20-гы чылдарда аныяк оолдарның болгаш кыстарның эртем-билиинiң база профессияның өзегин шиңгээдип ап турганы баштайгы фабрика-завод школаларының шефчизи турган. Ус-дарган училищелерiниң комсомолчулары дөртен бир чылдың аялаарының ажылдаар черлерiнге турупкаш, улуг улус-биле дең-не ажылдап турган.

Совет күш-ажылчы курлавырларының алдарлыг оруунуң дугайын болдап кээрге, хөй-хөй кайгамчыктыг аттар сагындырып кээр-дир. Бөгүн Сергей Павлович Королев биле Юрий Алексеевич Гагаринни адаксап тур мен. **(Адыш часкаашкынары).** Башкызы биле өөреникчизи. Космиктиг корабльдиң кол конструктору биле планетаның баштайгы космонавтызы. Чээрбиги чылдарда тудуг школазының доозукчузу биле дайын сөөлүндеги берге чылдарның «ус-дарганы». **(Адыш часкаашкынары).** Боттарының күш-ажылчы амыдыралын дарганың дузалакчызы болгаш демир кудукчузунуң өөреникчизи боон эгелээн кижилер эртем-билиинiң бедиктерин шиңгээдип ап, кижи төрелгетеннiң сыллыстарже оруун изеп турар чурт — кайгамчыктыг чурт-тур! Королев биле Гагаринниң хүү-салымы — күш-ажылдың кижизиниң мурнунга, бистиң аныяктарның мурнунга социализмнiң кандыг улуг делгемнерин база аргаларны ажыдып турарының эң тодаргай чижээ-дир. **(Адыш часкаашкынары).**

Профессионал-техниктиг училищелерiниң хөй-хөй амгы өөреникчилери мурнакчы ажылчынар, бүдүрүлгениң чаартыкчылары, күш-ажылдың маадырлары, бүдүрүлгелерниң, улус ажыл-агыйының бүдүн адырларының удуртукчулары апаар үе келир. Оларның улуг амыдырал-чуртталгага белеткенiринге бир дугаарында комсомол дузалаар үжүрлүг.

Эрги эки чанчылды ёзугаар комсомол профессионал-техниктиг училищелерiниң шефке алза чогуур дең бодап тур мен. Күш-ажылчы салгалды доктаамал кичээнгей-биле хүрээлеңер, оларны ажылчын орук-биле амыдыралче эдертинер! Ол дээш чурт силерге өөрүп четтирер! **(Адыш часкаашкынары).**

Эштер! Техникада болгаш эртемде кончуг дүрген өскерлиишкиннер боот турар бистиң үевисте Маркстың: кижи кандыг-даа нарын техникабиле чепсеглензежок, күш-ажыл кажан-даа оюнчук апарбас дээн бодалы ханы утказын көргүзе берген. «Ёзулуг хостуг күш-ажыл дээрге чогум-на шыңтыы херек» деп, Маркс чугаалаан. («Философия айтырыглары» № 7, 1967 чыл, арын 108).

Оолдарны болгаш кыстарны күш-ажылга ынак болгаш хүндүткелдиг болур чорукка кижизидери Коммунистиг партияның чугула сагыш салышкыны. Ленинни комсомолдуң коя сорулгаларының бирээзи боон келген болгаш артар-даа. Ол — күрүне үжүр-дузалыг айтырыг. Оны шын тургузуп, шинтпирлеп алырыга күш-ажылчы коллективтер, хөй-ннити организациялары, школа болгаш өг-бүле шуптузу улуг сонуургалдыг. Ол айтырыг миллион-миллион кижиниң харын-даа бистиң чурттувустуң келир үезинiң салымчолунга хамаарылгалыг.

Урулларның болгаш аныяктарның күш-ажылчы кижизидилгезiниң сорулгаларын шинтпирлээр херекке улуг чедишкиннерни чедип алган бис. Ынчалзажок чамдык бергедээшкиннер база таваржып турар. Чижээлээрге, мындыг айтырыгны ап көрүнер. Дыка хөй адаалар болгаш иелер үругларын боттарындан эки чурттазын деп күзээрлер. Ол билдингир болгаш шыдыг-даа болур үжүрлүг. Совет кижиниң материалдыг байдалының экижин турары ада-иелерниң ол күзелiнiң боттынырынга дузалап турар. Ынчалзажок ол чаагай күзел чамдыкта бичии кижиге хораны чедире бээр. Чамдык ада-иелерде мындыг хөн бар: ажырбас оң, ам-даа бичии кижи-дир, ажылдаары кай баар ийик.

Азырадыкчы хөөн, күш-ажылды хүндүлевес чорук ыядыг яңзылыг төрүттүнер. Кедизинде баргаш, аныяк кижи амыдыралдың оруун шилип алырда бергедээшкиннерге таваржыр болгаш ажыл кылып шыдавас кижи болур. Ындыг чүүлдер бистe ховар эвес таваржып турар. Ынчангаш уругларын бичизинден эгелээш-ле, күш-ажылчы чанчылдарга кижизилип турар аланелер ёзулуг эки үүлени кылганнары ол! **(Адыш часкаашкынары).**

Чамдык таварылгаларда бистер аныяк кижилерге, аныяк ажылчынарга, специалистерге сагыш човаңгыр болбайн турар бис. Кижиниң амыдыралче баштайгы базымнары кайы хире оныза ужурдузалыг болурул дээрзин мында олуруп турар улус, силер, эки билир силер. Дүүнгү школачылар, училищелерниң, техникумнарның, дээди өөредилге черлериниң сургуулдары боттарынга хамаарыштыр сагыш човаашкынны, детхимчедузаламчыны дыка хереглээр.

Күш-ажылчы кижизидилгениң айтырыглары, амыдыралга шын орукту шилип алыры элээн хөй болук сорулгаларны шиитпирлээри-биле харылзаалыг. Бо талазы-биле бистиң чуртта хөй чүүлдер кылдынып турар. Мен күрүненiң талазындан ап чорудуп турар хемчегларниң, ылангыя бистиң школаларывыстың ролюнуң, совет хөй-ннитиниң боттандырып турар улуг ажылдарының дугайын чугаалап тур мен. Маңаа, өске-даа ажыл-херектерге ышкаш, эки үлегерни бистиң маадырлыг ажылчын аңгывыс көргүзүп турар.

Ажылчын аңгыда чаа магалыг шимчээшкин — аныяк ажылчынарны дагдынып алыры деп шимчээшкин төрүттүнген. Дагдыныкчылар дээрге — бедик мергежилдиг, амыдыралчы байлак дуржулгалыг хоочун кадрлар-дыр, оларны харын-даа талантылыг педагоггар деп чугаалап болур мен. Олар аныяктарны күш-ажылга ынакшылдыг чорукка, бедик мергежилге чаагай сеткил,улуг күзел-биле өөредип, алдарлыг ажылчын ангының маадырлыг чанчылдарынга кижизидип турар.

Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруу дээш, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезiниң болгаш профессионал белеткелiниң талазы-биле улуг ажылдары дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты:

Степан Степанович Витченкога — Ленинградтың «Электросила» деп каттыжышкынында слесарь-эптекчилер бригадири. **(Адыш часкаашкынары).**

Ольга Павловна Вахмянинага — Москва областа Реутов фабриказында пос агрыкчызы,

Павел Никитович Печенкинге — Алтай крайда Фрунзе аттыг колхозта бригадир. **(Адыш часкаашкынары).**

Алексей Леонтьевич Шатилинге — Магнитогорскиниң металлургия комбинадының хоочуну, хүндүлүг шаптер—оларга тывысканын силерге дамчыдары меңээ өөрүнчүг-дүр. **(Адыш часкаашкынары).**

Бодумнуң болгаш мээң эшөөрүмнүң силерниң өөмүнээнерден бо кайгамчыктыг кижилерге байыр чедирерин, канкадык болурун, чурттуң күш-ажылчы ээлчээн белеткээрiнге чаа-чаа чедишкиннерлиг болурун күзээрiн чөпшээреп көрүнер, эштер. **(Адыш часкаашкынары).**

Дагдыныкчы кижилер күш-ажылдың эстафетазын амгы үеден келир үеже дамчыдып бээр, ынчангаш бистер, күжүн болгаш үе-шагын харамнанмайн, бодунуң байлак дуржулгазын, бодунуң билиин, күш-ажылчы улуг амыдыралче кирип турар аныяк ээлчеге дамчыдып берип турар алдарлыг ажылчын ангының төлээлекчилеринге сеткилсагыжывыстан изиг байыр чедирип тур бис. Дагдыныкчы кижилер-биле комсомолдуң кады ажылдап, . бо кайгамчык эгелээшкинiң бүгү тала-биле деткип турары эки-дир. Дагдыныкчылар шимчээшкинiн улам массалыг болурун, чурттуң бүгү булуңнарын, бүгү заводтарны, фабрикаларны, шахтыларны, рудниктерни, тудугларны, колхозтарны болгаш совхозтарны хаара тутканы турары күзенчиг-дир. Бо дээрге кайгамчыктыг, чаагай херек-тир, эштер! Ону деткиринче силерни кыйгырып тур бис. **(Адыш часкаашкынары).**

Эштер! Комсомолдуң ажылында аныяктарны чаа, коммунистиг моральдың ёзүзунга кижизидери кол черни эзелеп турар, ооң үндезини Владимир Ильичиниң «Коммунизмни быжыглаар болгаш доозар дээш демисел болуры» деп чугаазы болур (т. 41, арын 313).

Аныяктарны коммунистиг моральга кижизидер дугайында Ленинниң чагыгларын күүседири амгы үеде оныза улуг ужур-дузалыг бодуп турар. Бистер сайзырангай социализмниң үе-чадазында, коммунистиг ниитилелдиң материал-техниктиг баазазын тургузарының үе-чадазында чурттап турар бис. Социал болгаш экономиктиг улуг чаартыгалар-биле кады кижиниң эң дээре шынарларын — коммунистиг ниитилелдиң кижизиниң шынарларын хевирлээрiниң идепкейлиг ' чорудуушкуну чоруп турар. Маңаа хамаарыштыр бисте бүгү-ле чүүлдер бар.

Үгаан-бодалдың төөгүге өстүп көрбээн кайгамчык байлаан бис чыыр алган бис. Бистиң ниитилеливисте аажычаңчыл болгаш хөй-ннитиң үнелелдериниң эң-не чырыкчы, эң-не гуманныг системазы тургустунган. Миллион-миллион кижилерниң социал психологиязында ханы өскерилгелер болгулаан. Чуртта чогаадыкчы күш-ажылдың болгаш кижилерге бүзүрээрiниң кайгамчык байдалы бадыткаттынган.

Бистиң удуртулга болдуруп турар моралывыс — коммунизмниң идеалдарынга болгаш хамааты бедик мозу-шынарлыг болурунга кызыгаар чок бердинериниң, бодунуң социалистиг Төрээн чуртунга ынакшылдың болгаш бүгү чурттарның улустарны-биле аку-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазының, коллективизминиң, ниитилел хүлээлгезiниң хажыдыышкынарынга эптеш чок болурунуң белдири болуп турар.

Бистиң коммунистиг моралывыс кижи төрелгетеннiң тургускан гуманисчи аажычаңчыл чижек-хемчээлдерин шынап-ла салгап ап, хөгжүдүп турар. Ажыл-ишке ынак, ак сеткилдиг, топтуг-томаайныг, бодунуң төлептиг нүүрүн бодаар, эш-өөржү сеткили, хүндүлежири — бо бүгү совет кижиниң чогум-на моральдыг мөзу-шынары.

Комсомол аныяктарны коммунистиг ёзу-биле кижизидерiн улам күштелдирер талазыбиле хөй-хөй аргаларны ажыттылап турар.

Чаа ниитилелдиң аажычаңчыл дуржулгазының чедип алган ээ эки бүгү чүүлдерiн аныяктарга, оол, кыс бүгүдезинге дамчыдып бээр, ооң-биле чергелештир ажылдап, чурттаарынга шаптыктыг бүгү чүүлдерни шуйдургу чайладыр ужурлуг бис. Амыдыралга чинжек, эмырадыкчы болуксаар, дужун хараар чоруктарны илередириге хаая эвес таваржып турар-ла болгай бис. Уржуктут багай ол болуушкүннарның айылдыын ылап бодавас болза, шын эвес болур ийик.

Аныяктарның хостуг үе-шагын шын ажылгаарын организастаар талазы-биле чамдык ажылдар сагышка база четпейн турар. Ол ана-а-ла хоозун айтырыг эвес болгай. Чайлыг үе-шагын аныяк кижилерниң шын ажылгап өөренiп алыры онза чугула. Чалыы шаанда «үе-шак эрттирер» болаашаа, ажыл-иш кылбайн, арагалап, ойлукчок «хөглеп» чоруургa,— ооң соонда ол оскундурулларны эгидип алыры бергелей бээр деп бодаар-дыр мен. Ындыг болганда, ниити билиин, культурлуг децнелин, политиктиг белеткелин бедидери, төрээн чер-чуртуң билири, күш-ылалыын дадыктырары —бо бүгү харын эң үнелиг капитал ол. Ону чалыы шаанда чедип алгаш, үргүлүү немеп ап чоруурга ол силерге бүгү назыда бараан болур, эргим эштер. **(Адыш часкаашкынары).**

Совет кижилерниң үзел-бодалы бистиң революцуг өөредиивиске ыяк үндезилеттинген. Кижиниң үзел-бодалын дадыктырары — аныяк кижиниң сонуургап чоруур айтырыглырына бүзүрелдиг харыы бээр дээш ол.

Ынчангаш аныяктарның марксисчи-ленинчи теориязы өөренiрiн белен түңнелдер шээжилеп алырынга өйлештирбейн, харын үвенiң ужуруун оларның боттарының үгаан-бодаарынга, чүгула айтырыглырны шиитпирлээринге, ниитилел хөгжүлдезиниң чайлаш чок таваржып эртер оруктарын болгаш перспективаларын көрүп билириңге, буржуаз идеологияга удур эптеш чок демисел чорударынга дуза чедирер болдурары аажок чүгулала. Хамыктың мурнунда революстуг теориязы башкыларның, пропагандистерiнiң, ниитилел эртемнериниң башкыларының, идеология кадрларының боттарының кайы хире шингээдип алган турарындан ол хамааржыр.

Бистиң партиявые аныяктарның үгаан-бодал өзүлдезинге болгаш аажы-чаң кижизидилгезiнге литература болгаш ураң чүүл улуг ужур-дузалыг леп санап турар дээрзи эки билдингир болгай. Амыдыралды шын көргүзүп, коммунизм дээш арес-шүдүргу ажыл-ишче совет кижилерни сорук кирип турар чогаалдарны тургускан чогаалчыларга, чурукчуларга, театр болгаш кино ажылдакчыларынга партия болгаш улус өөрүп четтирип, оларны бедик-биле үнелеп турарын билир болгай силер.

Бистиң литературавыс болгаш ураң чүүлүвүс амыдырал совет улус-биле тудуш холбаалыг. Олар бистиң чурт-биле кады өзүп, быжыглып, сайзырангайжып келген болгаш улуг чедишкиннерни чедип алгаш.

Совет литература болгаш ураң чүүл болдуның улуг төөгүзүнүң дургузунда оларны амыдыралдан хоорап, бистиң идеалдарывыстан чарлыктырар дээш эвээш эвес оралдажыышкынарны көрген. Ындыг оралдажыышкынардан Барыын чүк ам-даа безин сйталавааң. Бисте ийи-чаңгыс ирбакчылар болгаш чамдык будалчак кижилер бистиң идея талазы-биле аңгы дайзынарывыска дузалажырын оралдашканнар. Ынчалза-даа оларның оозундан чүү-даа үнмээн. Бистиң хөрзүнүвүске ынаг поктар өзүп үнүп шыдавас. **(Адыш часкаашкынары).**

Совет литератураның болгаш ураң чүүлүң чогаалдары үгаан-бодал талазы-биле бистиң үнелеп четпес сайышкыны болур. **(Адыш часкаашкынары).**

Совет литератураның болгаш ураң чүүлдүң ажылдакчылары-биле быжыг найырал болгаш кады ажылдажыламчыны ам-даа улам быжыглаарын, оларның чогаадыкчы ажыл-херээн аныяктарның коммунистиг кижизидилгезiниң эрге-ажыктарынга амдаа идепкейлиг ажыглаарын комсомолга бистиң партия күзеп турар. Парлалгаңы, радиону, телевиденiнеңи культура-амыдыралдың албан черлерiн бистиң калбак идеология фронтувустуң бүгү чепсектерiн ам-даа долузубиле ажыглаар херек. **(Адыш часкаашкынары).**

Эштер! Мен комсомол ажылының үгле чамдык кол айтырыгларынга доктаадым. Ол ажылдар хөй янзы болгаш онза улуг ужур-дузалыг. Ындыг болбас арга чок. Үүте дээрге аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелiниң төөгүдүг сорулгазы ындыг.

Ооң-биле холбаштыр бир үүлге доктаал көрейн. Комсомол дээрге улуг күш-түр деп бис бо-ла чугаалашкан турар бис. Ол шын. Ындыг болзажок комсомолдуң күжү хамыктың мурнунда партийжи удуртулгада, бистиң доктаамал кичээнгейивисте, ол дугайында сагыш салып, ону доктаамал деткип турарывыста дээрзин кандыг-даа үеде уттуп болбас ужурлуг бис. **(Адыш часкаашкынары).**

Комсомол дугайында ада сагыш салырынче, аныяк салгалды кижизидерiнге моон соңгаар-даа күжүн болгаш үе-шагын харамнанмазынче хамыктың мурнунда партия органнарын, партия эге организацияларын алдарлыг, орденхавыяалыг комсомолдуң бо съездизиниң индиринден кыйгырып тур мен. **(Диңмиттиг адыш часкаашкынары).**

Бистиң ажыл-агыйжы кадрларывыс, хөй-ннити организацияларывыс база-ла комсомолдан кажан-даа хоорук турупбаан болгаш хоорук турупдаа шыдавас. Министрлерден болгаш ведомстволар удуртукчуларындан, бүдүрүлгелер директорларындан, кол инженерлерден болгаш технологтардан эгелээш профэвилелдерiнге база оон-даа өске хөй-ннитп организацияларынга болгаш күрүне органнарынга чедир — шупту комсомолга ам-даа эки кичээнгейни салыр болгаш оны боттарының ажыл-херектерiнге киргиштирер, ооң эгелээшкиннерiн детхкир, аңаа эргежок чугула дузаны көргүзер ужурлуг. **(Үргулчүлелдиг адыш часкаашкынары).**

Партияның, ооң бүгү кадрларының удуртулгазын, дузазын болгаш деткимчезин комсомол бүгү-ле чүүлдерге кезээде эскерип билген турар ужурлуг. Ону биске улуг Ленин чагаан, ону бистиң Коммунистиг партиявыстың дээди дүрүмнери иеген турар. **(Диңмиттиг адыш часкаашкынары).**

Эштер! Бо залда олурып турар силер бүгүде, съездиниң делегаттары, тайбың үеде төрүттүнген болгаш өскен совет кижилерниң салгалы ам-даа улам бижыглаарын, оларның чогаадыкчы ажыл-херээн аныяктарның коммунистиг кижизидилгезiниң эрге-ажыктарынга амдаа идепкейлиг ажыглаарын комсомолга бистиң партия күзеп турар. Парлалгаңы, радиону, телевиденiнеңи культура-амыдыралдың албан черлерiн бистиң калбак идеология фронтувустуң бүгү чепсектерiн ам-даа долузубиле ажыглаар херек. **(Адыш часкаашкынары).**

Эштер! Мен комсомол ажылының үгле чамдык кол айтырыгларынга доктаадым. Ол ажылдар хөй янзы болгаш онза улуг ужур-дузалыг. Ындыг болбас арга чок. Үүте дээрге аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелiниң төөгүдүг сорулгазы ындыг.

Ооң-биле холбаштыр бир үүлге доктаал көрейн. Комсомол дээрге улуг күш-түр деп бис бо-ла чугаалашкан турар бис. Ол шын. Ындыг болзажок комсомолдуң күжү хамыктың мурнунда партийжи удуртулгада, бистиң доктаамал кичээнгейивисте, ол дугайында сагыш салып, ону доктаамал деткип турарывыста дээрзин кандыг-даа үеде уттуп болбас ужурлуг бис. **(Адыш часкаашкынары).**

Комсомол дугайында ада сагыш салырынче, аныяк салгалды кижизидерiнге моон соңгаар-даа күжүн болгаш үе-шагын харамнанмазынче хамыктың мурнунда партия органнарын, партия эге организацияларын алдарлыг, орденхавыяалыг комсомолдуң бо съездизиниң индиринден кыйгырып тур мен. **(Диңмиттиг адыш часкаашкынары).**

Бистиң аажы-чаң кижизидилгезiниң литература болгаш ураң чүүл улуг ужур-дузалыг леп санап турар дээрзи эки билдингир болгай. Амыдыралды шын көргүзүп, коммунизм дээш арес-шүдүргу ажыл-ишче совет кижилерни сорук кирип турар чогаалдарны тургускан чогаалчыларга, чурукчуларга, театр болгаш кино ажылдакчыларынга партия болгаш улус өөрүп четтирип, оларны бедик-биле үнелеп турарын билир болгай силер.

Бистиң литературавыс болгаш ураң чүүлүвүс амыдырал совет улус-биле тудуш холбаалыг. Олар бистиң чурт-биле кады өзүп, быжыглып, сайзырангайжып келген болгаш улуг чедишкиннерни чедип алгаш.

Совет литература болгаш ураң чүүл болдуның улуг төөгүзүнүң дургузунда оларны амыдыралдан хоорап, бистиң идеалдарывыстан чарлыктырар дээш эвээш эвес оралдажыышкынарны көрген. Ындыг оралдажыышкынардан Барыын чүк ам-даа безин сйталавааң. Бисте ийи-чаңгыс ирбакчылар болгаш чамдык будалчак кижилер бистиң идея талазы-биле аңгы дайзынарывыска дузалажырын оралдашканнар. Ынчалза-даа оларның оозундан чүү-даа үнмээн. Бистиң хөрзүнүвүске ынаг поктар өзүп үнүп шыдавас. **(Адыш часкаашкынары).**

Совет литератураның болгаш ураң чүүлүң чогаалдары үгаан-бодал талазы-биле бистиң үнелеп четпес сайышкыны болур. **(Адыш часкаашкынары).**

Совет литератураның болгаш ураң чүүлдүң ажылдакчылары-биле быжыг найырал болгаш кады ажылдажыламчыны ам-даа улам быжыглаарын, оларның чогаадыкчы ажыл-херээн аныяктарның коммунистиг кижизидилгезiниң эрге-ажыктарынга амдаа идепкейлиг ажыглаарын комсомолга бистиң партия күзеп турар. Парлалгаңы, радиону, телевиденiнеңи культура-амыдыралдың албан черлерiн бистиң калбак идеология фронтувустуң бүгү чепсектерiн ам-даа долузубиле ажыглаар херек. **(Адыш часкаашкынары).**

Эштер! Мен комсомол ажылының үгле чамдык кол айтырыгларынга доктаадым. Ол ажылдар хөй янзы болгаш онза улуг ужур-дузалыг. Ындыг болбас арга чок. Үүте дээрге аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелiниң төөгүдүг сорулгазы ындыг.

Ооң-биле холбаштыр бир үүлге доктаал көрейн. Комсомол дээрге улуг күш-түр деп бис бо-ла чугаалашкан турар бис. Ол шын. Ындыг болзажок комсомолдуң күжү хамыктың мурнунда партийжи удуртулгада, бистиң доктаамал кичээнгейивисте, ол дугайында сагыш салып, ону доктаамал деткип турарывыста дээрзин кандыг-даа үеде уттуп болбас ужурлуг бис. **(Адыш часкаашкынары).**

Комсомол дугайында ада сагыш салырынче, аныяк салгалды кижизидерiнге моон соңгаар-даа күжүн болгаш үе-шагын харамнанмазынче хамыктың мурнунда партия органнарын, партия эге организацияларын алдарлыг, орденхавыяалыг комсомолдуң бо съездизиниң индиринден кыйгырып тур мен. **(Диңмиттиг адыш часкаашкынары).**

Бистиң аажы-чаң кижизидилгезiниң литература болгаш ураң чүүл улуг ужур-дузалыг леп санап турар дээрзи эки билдингир болгай. Амыдыралды шын көргүзүп, коммунизм дээш арес-шүдүргу ажыл-ишче совет кижилерни сорук кирип турар чогаалдарны тургускан чогаалчыларга, чурукчуларга, театр болгаш кино ажылдакчыларынга партия болгаш улус өөрүп четтирип, оларны бедик-биле үнелеп турарын билир болгай силер.

Бистиң литературавыс болгаш ураң чүүлүвүс амыдырал совет улус-биле тудуш холбаалыг. Олар бистиң чурт-биле кады өзүп, быжыглып, сайзырангайжып келген болгаш улуг чедишкиннерни чедип алгаш.

Совет литература болгаш ураң чүүл болдуның улуг төөгүзүнүң дургузунда оларны амыдыралдан хоорап, бистиң идеалдарывыстан чарлыктырар дээш эвээш эвес оралдажыышкынарны көрген. Ындыг оралдажыышкынардан Барыын чүк ам-даа безин сйталавааң. Бисте ийи-чаңгыс ирбакчылар болгаш чамдык будалчак кижилер бистиң идея талазы-биле аңгы дайзынарывыска дузалажырын оралдашканнар. Ынчалза-даа оларның оозундан чүү-даа үнмээн. Бистиң хөрзүнүвүске ынаг поктар өзүп үнүп шыдавас. **(Адыш часкаашкынары).**

Совет литератураның болгаш ураң чүүлүң чогаалдары үгаан-бодал талазы-биле бистиң үнелеп четпес сайышкыны болур. **(Адыш часкаашкынары).**

Совет литератураның болгаш ураң чүүлдүң ажылдакчылары-биле быжыг найырал болгаш кады ажылдажыламчыны ам-даа улам быжыглаарын, оларның чогаадыкчы ажыл-херээн аныяктарның коммунистиг кижизидилгезiниң эрге-ажыктарынга амдаа идепкейлиг ажыглаарын комсомолга бистиң партия күзеп турар. Парлалгаңы, радиону, телевиденiнеңи культура-амыдыралдың албан черлерiн бистиң калбак идеология фронтувустуң бүгү чепсектерiн ам-даа долузубиле ажыглаар херек. **(Адыш часкаашкынары).**

Эштер! Мен комсомол ажылының үгле чамдык кол айтырыгларынга доктаадым. Ол ажылдар хөй янзы болгаш онза улуг ужур-дузалыг. Ындыг болбас арга чок. Үүте дээрге аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелiниң төөгүдүг сорулгазы ындыг.

Ооң-биле холбаштыр бир үүлге доктаал көрейн. Комсомол дээрге улуг күш-түр деп бис бо-ла чугаалашкан турар бис. Ол шын. Ындыг болзажок комсомолдуң күжү хамыктың мурнунда партийжи удуртулгада, бистиң доктаамал кичээнгейивисте, ол дугайында сагыш салып, ону доктаамал деткип турарывыста дээрзин кандыг-даа үеде уттуп болбас ужурлуг бис. **(Адыш часкаашкынары).**

Комсомол дугайында ада сагыш салырынче, аныяк салгалды кижизидерiнге моон соңгаар-даа күжүн болгаш үе-шагын харамнанмазынче хамыктың мурнунда партия органнарын, партия эге организацияларын алдарлыг, орденхавыяалыг комсомолдуң бо съездизиниң индиринден кыйгырып тур мен. **(Диңмиттиг адыш часкаашкынары).**

Эштер! Бо залда олурып турар силер бүгүде, съездиниң делегаттары, тайбың үеде төрүттүнген болгаш өскен совет кижилерниң салгалы ам-даа улам биж

ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. ТЯЖЕЛЬНИКОВТУҢ илеткели

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң чырыткыланчак, кайгамчык хаиы уткалыг чугаазын, комсомолдуң XVII съездизинге СЭКП ТК-ның байрлыг чагаазын бедик көдүрлүүшкүн-биле номчаанын бистер шуптувус аажок улуг кичээнгей болгаш сорук кириишкин-биле дыңнадывыс, ында Ленинчи комсомолдуң ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелээн, оон ээлчеглиг соруглаларын тодаратка деп, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников чугаадаан.

Ленинчи туктуң адаа-биле чурттуң комсомолун, аныяк салгалын Коммунистиг партия сырый каттыштырып, амты үениң эң күүлүг чепсээ— эртемниг коммунизмниң идеялары-биле чепсеглеп, күш-ажылче болгаш эрес-маадырлыг чоруктарже кыйгырып, Төрээн чуртунга өшпес ынак-шылга, революсчу сорук киришкинге, бедик организастыг, большевикчи принципиалдыг чоруккa кижизидип, ажыл-херекти чорударынга бүзүрел турар, ол бүгү—чурттуң маадырлыг төөгүзүнге алдын үжүктер-биле бижиттинип турар.

Эш Леонид Ильич Брежневтиң сорук киришкил чугаазын бистер-биле кады телевизордан болгаш радиоприемниктерден он-он миллион комсомолчулар болгаш аныяктар дыңнаан. Комсомолчу бүрүзү, ооң болгаш кыс бүрүзү Ленинчи сагыш салышкынны, Ленинчи детkимчени, Ленинчи негелделиг болур чоруктуң чаа күш-биле медереп билгеннер. Ында сөс бүрүзү бисти ханызы-биле хайныктырып, чүрекеривиске чедип, күүлүг революсчу сорук киришкинни болдуруп, идепкейлиг ажыл-херекче кыйгырып турар.

• • •

Илеткелчи съездиге чап-чаа келген элээн хөй телеграммаларны номчуп дыңнаткан. Оларны чорутканнар эш Л. И. Брежневтиң чайынаанчак, ханы утка-шынарлыг чугаазын бедин-биле үнелээнин дыңнаткан.

Партияның салган соруглаларын ленинчи комсомол, совет аныяктар ажыл-чорудулгага удуртулга болдуруп күүседири-биле хүлээп ап турар, ол болза комсомолдуң бүгү ажылының кол үндезини болур. Ол кезээде ындыг турган-даа, моон соңгаар-даа ындыг болур.

Чартык чүс чыл бурунгаар, 1924 чылдың июль 12-де Аныяктарның Ленинчи Эвиледи бодунуң VI съездизинге Владимир Ильич Ленинниң адын өндүр улуг харыысалга болгаш өөрүшкү-биле хүлээп ап, ленинчи чагыларны ыдыктыы-биле күүседип, бүгү чүүлдерге кажан-кезээде Коммунистиг партияның шынчы болгаш дайынчы дузалакчызы болур деп ыдыктыг данғыракты берген. Тулчуушкунуңуң шөлдеринге-даа, күш-ажылчы ажыл-херектерге-даа ол байырлыг данғыракты комсомол кажан-даа үреэзээ! Ленин кезээде бистиң-биле! Бистиң бо съездивисте комсомолдуң бүгү салгакчыларының төлөөлекчилери олуржуп турары черле кайгамчыктыг, партияның удуртулгазы-биле, боттарының эштери-биле кады олар боттарының угаан-бодалы, күш-ажылы-биле ленинчи комсомолдуң төөгүзүнге эң-не маадырлыг арыннарны киирбижээн. Бо съезд революсчу салгалдарның тудуш холбаалыын, бистин социалистиг Төрээн чуртувустун мерген угаанның болгаш чалыы нзының тодаргай көргүзүү турар. Өлүм чок ленинчи чагыларны, амыдыралга боттандырарынга партияның айытканы өндүр улуг соруглаларны күүседиринге комсомолчулар, совет аныяктар боттарының чалбыыштыг чүрээн, угаан-бодалын, энергиязын моон соңгаар-даа бээрлер.

ВЛКСМ-ниң XVI съездизи болгандан бээр дөрт чылдар эрткен. Ол чылдар Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улустуң шылгарангай политиктиг база күш-ажылчы чедиишкиннери-биле демдеглеттинген. Амгы үениң эң улуг болуушкуну болза СЭКП-ниң XXIV съездизи болган, ол съезд делегей хөгжүдезинин бүгү чорудулгазынга зажок улуг салдарны чедирген. Төп Комитеттиң Отчет илеткели, съездиниң шиитпирлери ол дээрге марксизм-ленинизмниң удуртулгага сорук киришкчи чогаадыкчы шылгарангай зокументилери болур. Съездиниң айытканы Тайбыңның программазы революсчу болгаш антиимпериалистиг бүгү күштерниң дайынчы программазы болу берген. Ленинниң партиязы дээрге бистиң үениң угааны, алдары болгаш нүүрү дээрзин совет аныкы болгаш дашты-кы политиканың мерген угаанныы, шудургу чүткүлдүү болгаш үре-түннелдиг чаа күш-биле көргүзүп базыткаан.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин сайзырангай социалистиг ниитилелдиң байдалдарында совет улустуң тодаргай политиктиг шугум-биле, тургузулганын дайынчы программазы-биле чепсеглээн. Коммунистиг идейлиг чорукка, совет патриотизминиң, интернационализминиң, бедик организастыг болгаш сагылга-чурумнуг чоруктуң ёзузунга совет аныяктарны кижизидери, социалистиг тургузугунуң артык күштүүнүң болгаш чедиишкиннериниң дугайын аныяктар ортузунга идепкейлиг пропагандалаары, аныяк кижи бүрүзүн чаа ниитилелдиң идепкейлиг тургузукчузу болурун чедип алыры—комсомолдуң кол соругазы болур деп съезд айыткан.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин ленинчи комсомол, совет аныяктар канчаар-даа аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган. ВЛКСМ ТК-ның IV пленумунга болгаш Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралдарынга партияның съездизиниң түңнелдерин чугаалашкаш, ону бүрүн долузу-биле чүүлдүгүнүп көрген болгаш ооң шиитпирлерин ажыл-чорудулгага хажык чокка удуртулга болдуруп, күүседири-биле хүлээп алган, ол шиитпирлерни күүседир талазы-биле комсомолдуң комсомол эге организацияларының соруглаларын тодараткан.

ВЛКСМ ТК-ның, комсомол комитеттериниң, комсомол эге организацияларының болгаш комсомол бөлүктериниң бүгү ажыл-чорудулгазы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче угланган. Күш-ажылдың болгаш демиселдиң ленинчи эстафетазын төлептиг уламчылаарын, коммунизм дээш идепкейлиг база шудургу демисежирин ооллар, кыстар боттарының бүгү аамдыралының кол үткa-шынары кылдыр билип турар. Коммунистиг партияны долгандыр сырый каттышкан комсомолчулар болгаш аныяктар шак ындыг утаан-бодал-биле Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң XVII съездизинге утказуттур келгеннер.

Отчеттуг үениң дургузунда ВЛКСМ-ниң ажыл-чорудулгазының дугайында чугаалааш, политика талазы-биле бышкынының, организастыының, ажыл-херекчизиниң, аныяктарны шалыпчы күш-ажылче, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидериже мобилизастап шыдаар аргаларының талазы-биле харыысалгалыг шылгалданы ленинчи комсомол туткан дээрзин Е. М. Тяжельников демдеглээн. Аныяктарның коммунизм тургузукчуларының бирги одуруугa турар, бүдүрүлге талазы-биле тодаргай соруглаларны чогаадыкыны, бодунуң харыысалгазын билир ёзу-биле шиитпирлээр, коммунизмниң материал-техниктиг базазазын тургузарынга идепкейлиг киржир деп чүткүлү ол чылдарда чаа күш-биле илераан.

19 миллион ажыг аныяк ажыл-ишчилер 1973 чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседткен, 73 муң хире ооллар, кыстар, 3182 комсомолчу-аныяктар коллективтери бешчыл планнарын доозупкан. Аныяктарның күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруун партия болгаш күрүне бедия-биле үнелээн. Комсомолчу-аныяктар коллективтериниң 151 удуртукчуларынга бедик алдарны көргүзүп, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары атты тыпсып, бедии-биле демдеглээн. 130 муң ажыг ооллар, кыстарны Төрээн чурттуң бедик шаңналдары-биле демдеглээн.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүсетпишаан, ВЛКСМ ТК, комсомол комитеттери, профэвилел болгаш ажыл-агый организацияларыбиле кады аныяктарның күш-ажылчы кижизидилгезинге, беш чылдың онаалдаларын күүседиринге аныяк ооллар, кыстарны мобилизастаарынга, эртем-техниктиг депшилгени дүргедиринче улуг кичээнгейни салып турган.

Москваның, Ленинградтың болгаш Украинаның комсомолчуларының инициативазын ёзүгаар чуртка «Беш чылга — аныяктарның шалыпчы күш-ажылын, мергежилин болгаш тывынгыр чоруун бараалгадыр» деп патриоттуг шимчээшкин калбарган, олче бүгү совет аныяктар хаара туттунган. Ол шимчээшкининиң үк үткazы болза, партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге бүгү комсомолчуларның аныяк ооллар, кыстарның идепкейлиг киржирин хандырары, күш-ажылга эрес-маадырлыг чоруктy, бедик профессионал мергежилди, чаартыкчы чорукту, тергиин эки өөредилгени болгаш эртем-техниктиг чогаадылганы чаагыс чүүл кылдыр каттыштырары болуп турар.

Аныяк ооллар, кыстарны коммунистиг тургузуушкунга идепкейлии-биле киржиринче хаара тудар талазы-биле чогаадыкчы инициативаның, билдилиг организастыг болгаш политиктиг ажылдың улегерчижээ Москваның комсомол организацияларының ажылчорудулгазы болуп турар. Найысылалдың комсомолчулары, аныяктары боттарының эрес-маадырлыг күш-ажылы-биле салдынган соругланы — Москваны үлегерлиг коммунистиг хоорай болдурарын боттандырарынга төлептиг салыышкының киирип турар.

Украинаның комсомолчулары болгаш аныяктары күш-ажылчы массалыг эрес-маадырлыг чоруун илередип турар. 6 миллион ооллар, кыстар анда күш-ажылчы шылгаралдың ленинчи заңчээнде турупканнар. Отчеттуг үениң дургузунда ол республикага күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкининиң аныяк киржикчилери 1 миллион кижиге көвүдээн. Күш-ажылдың бедик бүдүүлүг чаа ниитилелдиң идепкейлиг тургузукчузу болурун чедип алыры—комсомолдуң кол үткa-шынары кылдыр билип турар. Коммунистиг партияны долгандыр сырый каттышкан комсомолчулар болгаш аныяктар шак ындыг утаан-бодал-биле Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң XVII съездизинге утказуттур келгеннер.

Отчеттуг үениң дургузунда ВЛКСМ-ниң ажыл-чорудулгазының дугайында чугаалааш, политика талазы-биле бышкынының, организастыының, ажыл-херекчизиниң, аныяктарны шалыпчы күш-ажылче, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидериже мобилизастап шыдаар аргаларының талазы-биле харыысалгалыг шылгалданы ленинчи комсомол туткан дээрзин Е. М. Тяжельников демдеглээн. Аныяктарның коммунизм тургузукчуларының бирги одуруугa турар, бүдүрүлге талазы-биле тодаргай соруглаларны чогаадыкыны, бодунуң харыысалгазын билир ёзу-биле шиитпирлээр, коммунизмниң материал-техниктиг базазазын тургузарынга идепкейлиг киржир деп чүткүлү ол чылдарда чаа күш-биле илераан.

19 миллион ажыг аныяк ажыл-ишчилер 1973 чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседткен, 73 муң хире ооллар, кыстар, 3182 комсомолчу-аныяктар коллективтери бешчыл планнарын доозупкан. Аныяктарның күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруун партия болгаш күрүне бедия-биле үнелээн. Комсомолчу-аныяктар коллективтериниң 151 удуртукчуларынга бедик алдарны көргүзүп, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары атты тыпсып, бедии-биле демдеглээн. 130 муң ажыг ооллар, кыстарны Төрээн чурттуң бедик шаңналдары-биле демдеглээн.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүсетпишаан, ВЛКСМ ТК, комсомол комитеттери, профэвилел болгаш ажыл-агый организацияларыбиле кады аныяктарның күш-ажылчы кижизидилгезинге, беш чылдың онаалдаларын күүседиринге аныяк ооллар, кыстарны мобилизастаарынга, эртем-техниктиг депшилгени дүргедиринче улуг кичээнгейни салып турган.

Москваның, Ленинградтың болгаш Украинаның комсомолчуларының инициативазын ёзүгаар чуртка «Беш чылга — аныяктарның шалыпчы күш-ажылын, мергежилин болгаш тывынгыр чоруун бараалгадыр» деп патриоттуг шимчээшкин калбарган, олче бүгү совет аныяктар хаара туттунган. Ол шимчээшкининиң үк үткazы болза, партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге бүгү комсомолчуларның аныяк ооллар, кыстарның идепкейлиг киржирин келген. Волганың автомобиль заводу, «Азовсталь» заводта «3.600» стан, Александровское — Томск — Иркутск аразының нефть дамчыдар шугуму, Липецк домназы коммунизмге ажылдап эгелей берген. «Красноярск ГЭС — сээң чоргааралың, комсомол!» деп сөстер Енисейниң эриктеринге база мөңге чаңгыланып артар.

Шалыпчы тудугларга шефтээри — Ленинчи комсомолдуң кайтамчыктыг чаагай чаңчылы. Партияның Төп Комитеди Сибирьни, Ыраккы Чөөн чүктү шингээдип алырының чаа үе-чадазының улуг програхмазын төлевилээн, шалыпчы комсомолчу тудугнуң чаа, коллеция — Байкал-Амур магистралы, бүгү Чөөн Сибирь биле Ыраккы Чөөн чүктүң орук изеттинмээн тайгазын кежилдир эртер демир-орук шугуму.

Ол ышкаш нарын агаар-бойдус байдалынга ыңдыг демир-орук шугумнарын мынчага чедир делегейге тудуп чорбаан. Совет кижилер бергелерден кажан-даа чалдаңмайн келген. Коммунистер биле комсомолчулар база кезээде мурнуку одурутга туржуп келген. «Ол тузуг бүгү улустуу болур, анаа бүгү республикаларның төлээлери болгаш халыктың мыктың мурнунда бистиң аныяктарывыс киржир дээрзинге бүзүрелдиг мен, эштер. Бистиң муң-муң аныяк кижилеривиске сорук киирикчи перспектива ол болбас бе?»— деп, эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Партияның кыйгырыын мунмуң ооллар, кыстар, олар-биле кады бо съездиниң делегаттары, комсомол ажылдакчылары изин-биле деткип харыылаан, харыысалгалыг даалганы күүседиринче оларны чорударын диилээн. Апрель 27-де ол оруктуң тудуунче ВЛКСМ-ниң XVII съездизи аттыг, ээ баштайгы шалыпчы бүгү-эвилел отряды чоруптар. Анаа Москваның, Ленинградтың, бүгү эвилелдешкен республикаларның комсомолчулары ажылдаар.

Үе-шагның кол аргажылга шугуму — ол кончуг улуг демир-орук шугумун тудуп тургузарынга идепкейлиг киржири бүгү Ленинчи комсомолдуң, бүгү совет аныяктарның алдарлыг херээ болур — деп, Коммунистиг партияга, ооң Төп Комитединге, ТК-ның Политбюрозуңга, Леонид Ильич Брежневке съездиниң индиринден Е. М. Тяжельников айыткаан.

Ам комсомолчулар болгаш аныяктар Бүгү-эвилелиниң шалыпчы 139 тудуунга киржип турар. Оларның аразындан Барыын Сибирьнин нефть тывыштыг черлерин, КамАЗ-ты болгаш өске-даа тудугларны илеткелге адаан.

Чиик, аъш-чем, эът-сүт үлетпүрүнге, салгага болгаш амыдырал хандырылгазынга шефтээри — партияның комсомолга берген харыысалгалыг даалганы күүседиринче оларның чорударын диилээн. Апрель 27-де ол оруктуң тудуунче ВЛКСМ-ниң XVII съездизи аттыг, ээ баштайгы шалыпчы бүгү-эвилел отряды чоруптар. Анаа Москваның, Ленинградтың, бүгү эвилелдешкен республикаларның комсомолчулары ажылдаар.

Үе-шагның кол аргажылга шугуму — ол кончуг улуг демир-орук шугумун тудуп тургузарынга идепкейлиг киржири бүгү Ленинчи комсомолдуң, бүгү совет аныяктарның алдарлыг херээ болур — деп, Коммунистиг партияга, ооң Төп Комитединге, ТК-ның Политбюрозуңга, Леонид Ильич Брежневке съездиниң индиринден Е. М. Тяжельников айыткаан.

Ам комсомолчулар болгаш аныяктар Бүгү-эвилелиниң шалыпчы 139 тудуунга киржип турар. Оларның аразындан Барыын Сибирьнин нефть тывыштыг черлерин, КамАЗ-ты болгаш өске-даа тудугларны илеткелге адаан.

Чиик, аъш-чем, эът-сүт үлетпүрүнге, салгага болгаш амыдырал хандырылгазынга шефтээри — партияның комсомолга берген харыысалгалыг даалганы күүседиринче оларны

ШЫН ● дөрткү арын. ● 1974 ч. апрель 24

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ АНЫЯКТАРЫНЫҢ ЛЕНИНЧИ КОММУНИСТИГ ЭВИЛЕЛИНИҢ XVII СЪЕЗДИЗИНГЕ ВЛКСМ ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ОТЧЕТ ИЛЕТКЕЛИ

ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. ТЯЖЕЛЬНИКОВТУҢ ИЛЕТКЕЛИ

(Этези 3-кү арында).

гү талалыг айыткан эш Л. И. Брежневтиң студентилериниң Бүгү-эвилел слёдунга чугаазы болган. Марксисчи-ленинчи бижыг бүзүрелдиг чоруқ, профессионалдыг бедик мертежиа, коллективтиг ажылын организастап билири, бедик культура болгаш дески „билиг — амгы үениң специализинге чугула шынарлар ол.

Партия болгаш улус-биле кезээде кады чорууру — совет студентилериң чырыткыланчак, патриотчу шынары. Оон көскү илергейлээшкини болза студент тудуг отрядтарының массалыг шимчээшкини болур. Отчёттуг үениң иштинде күш-ажылчы семестриң школазын 2 миллион хире кижи эрткен, студент отрядтар үш миллиард ажыг рубльдиң ажылларын боттандырган. Студентилер тудуг отрядтарында тургаш, күш-ажыл болгаш күш-дамыр дадыгышкынының школазын эртип, күрүне хереэнге чаңчыгып, политика болгаш культура талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп турар. Отрядка алган ажылчын дадыгышкынны олар бүгү назынында ажыглаарлар.

Отчёттуг үеде Ленинчи комсомол организас болгаш политика таазы-биле быжыккан, оон хүрээлеңи өскен, шынар составы экижээн, комсомолчуларының ниити өредилге болгаш культурлуг деңнели бедээн, аныяктар эвилелиниң ажыл-чорудулгазының үлүг калбарган. ВЛКСМ-ниң бүгү отрядтары өскен, ажыл-агыл болгаш культура тургузуушкунунга, аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге улар-ның ролю бедээн. Оон тодаргай хереҥзи болза Белоруссияның болгаш Казахстанның комсомол организацияларын Ленин ордени-биле, Тюменьниң область болгаш чамдык хоорайларның, районнарның комсомол организацияларын Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнери-биле шаңнаапы болур.

Амгы үеде ВЛКСМ 34 миллион кижини каттыштырып турар, олар боттарының хуусалымын Ленинниг Коммунистиг партиязы-биле холбаштырган, боттарының амыдыралын оон идеалдарынга бараан болгулаашкынга, коммунизмни тургузарынга берип турар. Ажылчын аныяктар — комсомолдуң сагыш-сеткили болгаш чүрээ. Комсомолчуларның барык 56 хуузу улус ажыл-агыйында ажылдап турар. ВЛКСМ-ниң составында 11 миллион ажылчын, 2 миллион ажыг колхозчу, 1 миллион 653 мун инженер, техниктер, көдээ ажыл-агыйның специалистери, 800 мун ажыг башкылар, эмчилер бар.

XVI съездиниң соонда ВЛКСМ-ниң хүрээлеңинге 17 миллион оолдар болгаш кыстар кирген.

Шынар талазы-биле составты улам ынай экижидеринче, ВЛКСМ-ниң хүрээлекин өстүрериңе сагыш салыры моон соңгаар-даа чугула сорулгаларның бирээзи болур ужурлуг.

Орлдар, кыстарны кижизидеринде эки школазы болза комсомол хуралдары болуп турар деп, оратор демдеглээн. Отчёттуг үеде комсомол организацияларының амыдыралынга оларның ролю бедээп.

Оон-биле кады шүтүмчүлел болгаш бот-шүтүмчүлел комсомол амыдыралының долу хемчээлдиг норма-чижээ болган турарын ам-даа чедип албаан бис, четпестер дугайын чедир чугаалавас түүлдер хоорай эвес.

Сөөлгү чылдарда ВЛКСМ комитеттери комсомол ажылының чаа улам ажыктыг аргаларын дилеп келген. Ленинчи зачёт, ленинчи кичээлдер, спорт болгаш шериг-техниктиг белеткел талазы-биле экзамен быжы-биле бадыткаттынган. Ол түүлдер аныяктар-биле хууда ажыл чорударын экижиттеп, идеология, организастыг ажыл болгаш күш-ажылчы кижизидилгениң чаңгыс аай чорууп хандырган. Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралын чыл бүрүде эрттирип келген.

Комсомолдуң үндезини — эге организацияның ролюн бедиделиниң дугайын илеткелчи тодаргай чугаалаан. Ленинчи комсомолда амгы үеде 430 мун ажыг комсомол эге организацияларының бар. Олар ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң планнарын амыдыралга боттандырып турар черлерде ажылдап, тодаргай сорулгаларны шинтпирээринче аныяктарны мобилизастап, амыдыралдың, күш-ажылдың өөредилгениң, хандырылганың, дыштанылганың бүгү талалыг салдарын оолдар, кыстарга көргүзүп турар.

Комсомолчуларның идепкейин улам ынай көдүрер, эвилелдиң иштики сагыжга-чуруумун быжыглаар сорулга-биле базза ВЛКСМ организацияларының дайынчы чорууң бедидери-биле 1975—1976 чылдарда комсомол документилери солуур дугайында саналды киририп турар. Бо дээрге организас-политика талазы-биле чугула хемчег болур.

ВЛКСМ-ниң ам күштүг болуп турар Уставы комсомолдуң мурнунда турар сорулгаларга дүгжүп турар, ынчангаш ону эде көөрүнүң барымдаазы чок. Оон-биле кады партияның XXIV съездизиниң шинтпирлеринден үнүп келген, комсомолдуң ажыл-чорудулгазынга хамаарылгалыг чаа чугула түүлдерни Уставка көргүзери чугула дээрзиниң дугайында хөй санныг саналдар ВЛКСМ ТК-га келген. Е. М. Тяжельников ВЛКСМ Уставынга немелдээр киирер дугайында саналдарны съездиниң делегаттарынга таныштырган.

Ол оон ынай кадрларны шилип алырын болгаш кижизидерин экижидер талазы-биле сорулгарлыын дугайын, ажылдың ленинчи стилин үргүлчү шиңгээдип алырының эргежок чугулазының дугайын чугаалаан.

Комсомолдуң күштүг, быжыг чорууның болгаш чогаадыкчы идепкейиниң төттүнмес үпер лөзү партияның удуртулгазында деп үүвеин ВЛКСМ-ниң бүгү төөгүзү быжы-биле бадыткап турар, Партия ВЛКСМ-ге кайгамчык улуг политиктиг болгаш организакчы дуржулганы дамчыдып берип, кадрларны өстүрүп кижизидип, комсомолда партийжи өзекти, аныяктарның инициативазының болгаш бот-тывынгыр чорууп быжыглап турар. Комсомол СЭКП Төп Комитединиң, оон Политбюрозунуң тодаргай болгаш дээштиг удуртулгазын доктаамал эскерип билип турар. Аныяктар-биле ажылдың, комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазының айтырыгларын эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, СЭКП-ниң крайкомнарының болгаш обкомнарының, партияның хооркомнарының болгаш райкомнарының пленумнарынга доктаамал чугаалажып турар. Комсомолдуң съездилериниң, конференцияларының, пленумнарының болгаш хуралдарының ажылынга СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүннери, кежигүнге кандидаттары, секретарылары, партия организацияларының удуртукчулары киржип турар.

Комсомол Коммунистиг партияның курлавыры болганынга чоргаарланып турар. Ам бедик үүрге-хүлээлгези-биле СЭКП-ниң хүрээлеңинче кирип турарларның үштүн ийи кезии — комсомолчулар. XVI съездиниң соонда комсомолдуң 1,2 миллион кежигүннери коммунистер апарган. Партия комсомол кадрларынче кайгамчык улуг кичээнгейни салып турар.

Ленинчи комсомол, бүгү совет аныяктар СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың мерген угааның даштыкы политиказын изни-биле деткип, СЭКП ТК-ның, Политбюрокүн, СЭКП ТК-ның Чингине секретары, тайбың дээш делегейниң Ленинчи шаңналының лауреады эш Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шинтпирлерин боттандырар талазы-биле могагшылаг чок болгаш үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазын магадап турар. СЭКП ТК-ның ленинчи даштыкы политиказы — бүгү улустарга- эң-не чоок, эң-не билдингир, эң-не күзенчиг эргим боол турар. Ол политика Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң делегейге авторитединг улам бедик көдүрген. Тайбыныың программазы делегей хөгжүлдезиниң шинтпирлиг фактору, бистиң хүннеривисте тайбың дугайында илап-ла ленинчи декрет болу берген.

Тайбыңга ынакшылдыг күштериң Москвага болган Бүгү-делегей конгрези кайгамчык улуг ужур-дүзалыг болуушкун болган. Оон кирижикчилериниң составы бодунуң калбаанын болгаш төлээледдиниң талазы-биле кажандаа көстүп көрбээн улуг хемчээлдиг болган. Эш Л. И. Брежневтиң конгресске кылган чайыынанчак, ханы уткалыг чугаазы аныяктарның хайыышкынның сеткил-сагыжын доюлдурган, тайбың болгаш улустар аразының кады ажылдажылгазы дээш улам ынай демисежиринче кыйгырып турар.

Отчёттуг үеде совет аныяктарның интернационалчы харылзаа-холбаалары улам ынай хөгжээп. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюн таварыштыр аныяктарның болгаш студентилериниң ССРЭ-ге болган Бүгү-делегей ужуражышкыны, ажылчы аныяктарның Бүгү-делегей ужуражышкыны делегейниң калбаа-биле кайгаткан. Ол ужуражышкыннар совет боттуг үүлге даштыкы чурттарның аныяк салгалының өзүп турар сонуургалын көргүскен, ажылчын, көдээ болгаш өөреникчи аныяктарның бүгү отрядтарының улам ынай кады ажылдажылгазының болдуунуп болгаш чугулазын көргүскен.

Социалистиг дем каттыштырылгазының аныяктар организациялары-биле ВЛКСМ-ниң бүгү талалыг харылзаалары чедишкиниг хөгжүп турган. Социалистиг чурттарның аныяктарының, акы-дүнма организацияларының чангыс эви — социалистиг пролетаржы интернационализм боттанып чоруп турар дээрзиниң тодаргай, чайыннанчак болгаш бүзүрелдиг үлегер-чижээ.

Ленинчи комсомол социалистиг чурттарның аныяктарының «Тиилелгенин тугу—социализмниң тугу» деп демдекбиле чаңчыл болган интернационалчы походун 1975 чылда эрттирер дугайында акы-дүнма эвилелдерниң инициативазының изни-биле деткип турар. Советтер чуртунуң комсомолчулары, оолдары болгаш кыстары социалистиг дем каттыштырылгазының аныяк салгалының найыралын болгаш дем каттыштырылгазын бүгү хемчег-биле быжыглаарынга күштерин харамнанмас, социализмниң делегей системазы сырый каттышкан, бижыг өгбүле, хостуг улустарның келир үеги делегей ниитилежилгезинин үлегер-чайыы болзун дээш бүгү чүвеин кылыр дээрзин Е. М. Тяжельников бүзүреткен.

ВЛКСМ, совет аныяктар капиталистиг чурттарның аныяк өскенинин мурнакчы отрядтарының чүткүлдүг демиселин бедин-биле үнелеп турар.

Бо үениң аныяк салгалының антинимперналистиг, тайбынга ынакшылдыг күштерининң чангыс аай фронтузүүнүң күүлүг отряды болза богун национал-хосталгалыг шимчээшкининг аныяктары, Азия, Африка, Латин-Америка чурттарының аныяктар болгаш студентилер организациялары болур.

Боттарының улустарының национал болгаш социал хосталгазы дээш, ниитиялел депшилгези болгаш эң эки келир үези дээш демисежин турар аныяктарга үзиг байыр чедирип турар бис.

Чилиниң Улусчу чаңгыс эвиниң чазаан өскерликчи ёзуйбиле дүжүр октаан шериг-фашист хунтаның буужар-чуттуг үүлгедиглери совет аныяктарның килеңин болгаш сагыш аарыышкыннарын, ханы хорадаашкынын болдурган. Ынчалза-даа Чилиниң улузун сы базар арга чок! Оон чоптуг херээнин тнилээринге, Чилиниң чалыы назынының чырыткылыг даарта хүнүнге бүзүрээр бис! Бистер силерге, эргим Луис Корвалан, эргим Гладис Марин, силерге, эргим чиги акы-дүнмалаа, силерге: «Кадыг-дошкун шылгалдаларның түңелинде улуг Ленинниң чуртунуң аныяктары Чилиниң патриоттары-биле чангыс одурупта чоруп турар!» деп, чугаалап тур бис.

Бөгүн, аныяктарның ээ-сеткил каттыштырылгазының Бүгү-делегей хүнүнүң бүдүүзүнде, Май бирниң бүдүүзүнде, мынчаар бадыткалдыы-биле медеглеп турар бис: Ленинчи комсомол моон соңгаар-даа империализмге, колониализмге, неоколониализмге болгаш апартеидке удур, фашист болгаш диктаторжу ёзу-чуруумнаргага удур, тайбың, национал хамаарышпас чоруқ болгаш социал депшилге дээш аныяк демиселнялер-биле ээ-сеткил каттыштырылгазын өскерээш чокка бижыглаар, чангыс одуруппа чайгылыш чокка чоруур апаар!

Түннелиниде Е. М. Тяжельников мынча дээн:

ВЛКСМ-ниң XVII съездизи бистиң Төрээн чуртувустуң күрээнде, бүгү-ле түүлдер улуг болгаш өлүм чок Ленинниң ады-биле, бистиң Коммунистиг партиябыстың, оон Ленинчи ТК-зының ажыл чорудулгазы-биле холбашкан төөгүлүг Кремльде ажылдап турар-дыр. Комсомолчуларга, Советтер чуртунуң бүгү-ле оолдарынга болгаш кыстарынга төрээн партияңыз: «Ленин ышкаш өөренир, ажылдаар болгаш демисежир!» деп кыйгырыы дайынчы дужаал-дыр.

Ленинчи комсомолдуң, бүгү совет аныяктарның өмүнээзинден ВЛКСМ-ниң XVII съездизи болза комсомол төрээн Коммунистиг партияны долгандыр бодунуң хүрээлеңин улам сырый каттыштырар, ленинчи чагыларга кезээде ышкы болур, оон бүгү ажыл-херектери болгаш бүдүрер үүлелери ленинчи угаан-бодал-биле сорук кирген турар, комсомол организациялары, совет аныяктар коммунизм дээш демиселге бодунуң бүгү күштерин, билиглерин, энергизын, а бир эвес пегеттине берзе амы-тыныг-даа бээр дээрзинге төрээн Коммунистиг партияны, оон ленинчи Төп Комитедин, ТКның Политбюрозун, СЭКП ТКның Чингине секретары эш Л. И. Брежневти бүзүредип тур.

• • •

Е. М. Тяжельниковтуң илеткелин адыш часкаашкыннары хөй катап үзе кирген.

Чапсар болган соонда комсомолдуң XVII съездизиниге ВЛКСМ ТК-ның Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткелии оон даргазы Б. Н. Рогатин кылган.

Оон соонда ВЛКСМ ТК-ның болгаш Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткелдерин чугаалажып эгелээн.

(СЭТА).

„ШЫННЫҢ“ ШАҢНАЛЫ ДЭЭШ

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының байырлалдыг хүнү — Май 1-ге холбаштыр «Шын» солуунуң шаңналы дээш чаңчыл болган тыва хүреш маргылдаазы бо чылын база болур.

Тыва хүреш — бистиң республикада эң-не неперенгей спорттуң бирээзи. Чайгы үеде кандыг-даа байыр-наадым мөгелер хүрежи чокка эртпес. Хүрежиринге хандыкпылдыглар, маргылдааны көөрүнге ынактар кончуг хөй.

Тыва хүреш чүгле Тывада эвес, Якутияда, Бурятияда, Алтайда, Хакасияда, Усть-Ордада болгаш Агинск национал округтарда база сайзырап турар. Бистиң республикада тыва мөгелерден национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастери деп атты бир-ле дугаарында Бай-Тайгада Хомушку Киров, Улуг-Хемде Доспан Найдан-оол алган, оларның саны улам өзер дээрзи чугаажок.

«Шын» солуунуң шаңналы дээш хүреш маргылдаазынга республиканың сураглыг мөгелери киржип келген. Оларга Ооржак Дапыл, Ооржак Сеңдаш, Василий Базыр-Тараа, Ооржак Апыш-оол болгаш өскелер-даа хамааржыр. Эрткен чылын Улуг-Хемниң мөгези Василий Базыр-Тараа шүүлген, Кызылдың төлээзи Маадыр-оол Бичө-оол үжүрлешкен.

Ам болур хүрешке шилиндек мөгелерни киржириниче чалап тур. Маргылдаа май 1-де «Хүреш» стадионунга 14 шакта эгелээр. Аңаа 32 мөге хүрежир. Орта хүрежир күзелдиг мөгелер апрель 26-га чедир хоорайның күш-культура болгаш спорт комитединге адын бижидип алыр. Даңзыда кирген мөгелер апрель 29-та кежээкиниң 5 шакта хоорайның спорт комитединге чыглыр. Мөге салырын күзээн дуржулгалыг эштер база бо шакта маңаа келир.

Хүрешке шүүлген, үжүрлешкен, үшкү-дорткү черлерни алган мөгелерге «Шын» солуунуң шаңналын тыпсыр.

«Шын» солуунуң шаңналы дээш тыва хүреш маргылдаазынга киржип, эң чараш, аваантыр аргаларыңарны, күштүүлерни хөйге көргүзериңерни күзедивис.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 24-ТЕ

МОСКВАДАН

13.30 — Дамчыдыылгалар программазы. 13.35 — Өнүүг телекөргүзүг. Школачыларга. **«Комсомол! Сээң шулуунчүң мен».** 14.05—Медээлер. 15.15 — Өнүүг телекөргүзүг. Уругларга. **«Узун-хованган».** Мультфильм. 14.25— **«Ульяновск областың уткуштур планы күүселдеде».** Дамчыдылгада СЭКП Ульяновск обкомунуң бирги секретары А. А. Сиочилов киржип турар. 15.10 — 15.20 — Чапсар. 15.20 — **«Тинь-Шаньдыр мен».** Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 16.20—Өнүүг телекөргүзүг. **ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң ажыттынганынга турасиаатиан спортчу байырлал.** 18.00—Өнүүг телекөргүзүг. **ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң ажыттынганының дугайында репортаж.**

КЫЗЫЛДАН

20.00 — Телемедээлер. 20.10 — Телемедээлер. 20.25 Чарлаалар, реклама.

МОСКВАДАН

20.30 — Өнүүг телекөргүзүг. **«Эрги шивээ»** деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги сериязы — **«Комиссар Сергушин».** 21.20 — **«Че-ве, ыыстар!»** 23.00 — 23.45— **«Ye».** Информастыг программа.

Редакторнуң оралакчызы М. Я. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Утпазым, ынак кижилерим дугайында»** 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.10, 18.50, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Алдын мыйыстар»** 9.20, 11.00, **«Бышкан билигниң аттестады»** 12.40, 14.25, 16.10 **«Хоорайлар болгаш чылдар»** (2 сериязы кады) 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Эрес-дидим чоруктун школазы»** 15.00, **«Дээрги Андерсенниң алдары дээш ура!»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Ванюшинниң төлдери»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

СӨЗҮНГЕ ЭЭ БОЛГАННАР

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң механизаторлары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыынга харыылап, Казахстанның, Белоруссияның, Ростов областың колхозтарының, совхозтарының болгаш «Сельхозтехника» бүдүрүлгелериниң механизаторларының көдээ ажыл-агый техниказын ажыглаарын бүгү хемчег-биле экижидеринче угланган инициативазын деткивишаан, боттарынга социалистиг бедик хүлээлгелерни алганнар. Ында чамдык түүлдерни, чижээ, трактор парыгының бүдүрүкчүлүүн эрткен чылда чедип алган деңнелинге удур 8 хуу бедидер, часкы тарылганы 10—12 ажыл хүннеринде доозар, чайгы чер аңдарылгазын июнь 10-да, аңгыс аңдарылгазын—октябрь 15-те доозар дээн.

Колхозтуң механизаторларының соглээн сөзү ажыл-херекбиле карышпайн турар. Олар шөлче үнүптериниң мурнунда бот-боттарының аразынга социалистиг чарыштыг калбартып, шалыпкын ажылдаарын дугурушканнар. Чижээ, коммунист Иргит Шериг-оол эрткен чылын трактористер аразынга калбарган чарыштың башовпч Сарыг-оол чогаатканболгаш ооң утказы мээң хөрээмге хайныгып чораан чүве. Ук ырның амга чедир репертуарлардан дүшпейн турары таварыгга эвес. Ында тыва кижилериниң чоргааралы, оорушкүзү, күзел-бодалы сиңниккен. Ынчангаш бо чыл Совет Тывамның база бодумнуң чогаадыкчы ажылымның 30 чылы боол даклыраашкан.

Ол ажыг ырлар база С. Сарыг-оолдуң «Сумула башкы» деп шинзиниге аялга бижээним соонда Казань консерваториязынчо өөренип киргеш, ону доозарда «Алдан-Маадыр» деп симфония шүлүглели тургустунганын музыкага сонуургалдыглар билир боор. Ооң соонда хөй-хөй ырларны, С. Сарыг-оолдуң «Хүнүң ыраажылары» деп либреттозунга музыканы, Совет Тываның 25 чылынга «Мээң Тывам» деп симфония шүлүглелин, ССРЭ-ниң 50 чылынга «Өөрүшкүүнүң шүлүглелин» болгаш «Челер-оюм» дем симфония чурумалын бижингиледим.

Музыка дыңнакчылары-биле ужуражырга, болганчок-ла чүү деп ырыңарга ынак силер?—деп, айтырар боор чүве болгай. А номчукчулар базала ындыг боор деп бодай-дыр мен. Бо айтырыгга харылаары кончуг берге. Чүге дээрге улуг, биче-даа чогаал кижиниң толу ышкаш, хан-дамыр, сеткил-чүректен төрүттүнер болгай. Ынчангаш автор оларның шуптузунга ынак болур ужурлуг. Ынчалзажок бодумнуң эң-не ынак ырларым — Л. Чадамбаның состериниге «Ленин партия», «Улуг-Хемим —Енисейим», С. Сарыг-оолдуң состериниге «Совет Тывам», «Чымчак салгын» болгаш «Аккок хемнин кижилери» деп кинопа Мергенниң ыры. Ол ышкаш «Челер-оюм» деп симфония чурумалым сеткилимге эргим.

Совет Тываның 30 чылынга бистиң композиторларывыс чогаадыкчы чедишкиннер-биле ужуражыр деп турарлар. Бо чайын Москвага тыва музыканың хүннери болуп эртер болгай. Ам адаа белеткел чоруп турар. Чамдык чогаалдарның нотазын композитор Л. О. Израилевич чоокта чаа Тывага келгеш, Москва композиторларынга, ону ойнаар оркестриң хөгжүмчүлеринге таныштырары-биле аппарган. Ук хүннер бистиң республикага Композиторлар эвилелин тургузарынга болгаш тыва музыканы чурттун чонунга таныштырарынга улуг рольдуг.

Бодум хуумда Совет Тываның 30 чылынга белектердиг ужуражыр дээш база-ла ажылдап турар мен. Тодаргайлаарга, ниити ырга болгаш оркестрге улуг эвес хемчээлдиг кантата бижип турар мен. Адын амдыызында адаваайн. Ол ышкаш «Саян» ансамбльдиң байырлалга көргүзер концертиниң бярги кезээ — «Социалистиг Тыва» деп музыкалы барык-ла доозун тур мен.

Музыка — чоннуң сеткилсагыжы болгай. Ынчангаш коммунизмниң тургузукчузу, маадырлыг совет кижилериниң сеткил-сагыжын музыка чогаалдарынга илередири — бистиң кол сорулгавыс.

А. ЧЫРГАЛ-ООЛ, РСФСР-ниң уран түүлүмүн алдарлыг ажылдакчызы, Тыва АССР-ниң улустуң артизи болгаш Күрүне шаңналының лауреады.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

Тодарадыкчы чылдың бирги кварталында республиканың тараа продуктулары белеткээр бүдүрүлге эргелелиниң ажылишчылары планныг онаалдаларын ажыр күүседир дээн сөзүн ээлээн.

Сорттуг далган бүдүрер даалганы 144,9 хуу күүсеткен. Пландан ажыр 989 тонна далганны хереглекчилерге берген, оон иштинде 692 тоннаы бирги сорттуу болуп турар. Республиканың колхозтарынче болгаш совхозтарынче 3,486 тонна холушкак чемин, 549 тонна чуурган кызыл-тасты бүдүрүлгелер чүдүрүп чоруткан. Бо талазы-биле квартал онаалдазы 108,9 хуу күүсеттинген.

Эргелелдиң бүдүрүлгелери продукция сайгарарының даалгазын 16 хуу ажыр боттандырган.

Кызылдың сайгарылга баазазының үлетпүр цени эки көргүзүглерин бирги кварталда чедип алган. Цех эрткен чылдың бирги кварталынга деңнээрге, 51,9 мун рубльдиң продукциязын хөйнү бүдүргеи. Бо коллективте Владимир Козловтуң удуртказы эдлээ мурнакчы ажылдап турар.

Чадаваның тараа хүлээп алыр черинин дээрбе коллективи эрткен айларда эки ажылдаан. Продукция бүдүрер, сайгарар даалгаларны ажыр боттандырган.

Ч. ДОСПАН, эргелелдиң кол инженери.

ТЕХНИКА СЕПТЕЛГЕЗИ

Каа-Хем районнуң ажыл-агыйлары тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылынын бирги кварталында көдээ ажыл-агый техниказын септээринин планын чедиишкинниг күүсеткен. Кварталда янзыбүрү марканың 176 трактору септээр тургаш, 208 чедирип, планныг онаалдазын 118 хуу күүсеткен.

Тракторлар септелгезинин талазы-биле «Октябрь 30 чылы», «Коммунизмче оруқ» колхозтар болгаш «Совет Тыва», «Кызыл тук» совхозтар чег-биле быжыглаарынга күштерин харамнанмас, социализмниң делегей системазы сырый каттышкан, бижыг өгбүле, хостуг улустарның келир үеги делегей ниитилежилгезинин үлегер-чайыы болзун дээш бүгү чүвеин кылыр дээрзин Е. М. Тяжельников бүзүреткен.

ВЛКСМ, совет аныяктар капиталистиг чурттарның аныяк өскенинин мурнакчы отрядтарының чүткүлдүг демиселин бедин-биле үнелеп турар.

Бо үениң аныяк салгалының антинимперналистиг, тайбынга ынакшылдыг күштериниң чангыс аай фронтузүүнүң күүлүг отряды болза богун национал-хосталгалыг шимчээшкининг аныяктары, Азия, Африка, Латин-Америка чурттарының аныяктар болгаш студентилер организациялары болур.

Боттарының улустарының национал болгаш социал хосталгазы дээш, ниитиялел депшилгези болгаш эң эки келир үези дээш демисежин турар аныяктарга үзиг байыр чедирип турар бис.

Чилиниң Улусчу чаңгыс эвиниң чазаан өскерликчи ёзуйбиле дүжүр октаан шериг-фашист хунтаның буужар-чуттуг үүлгедиглери совет аныяктарның килеңин болгаш сагыш аарыышкыннарын, ханы хорадаашкынын болдурган. Ынчалза-даа Чилиниң улузун сы базар арга чок! Оон чоптуг херээнин тнилээринге, Чилиниң чалыы назынының чырыткылыг даарта хүнүнге бүзүрээр бис! Бистер силерге, эргим Луис Корвалан, эргим Гладис Марин, силерге, эргим чиги акы-дүнмалаа, силерге: «Кадыг-дошкун шылгалдаларның түңелинде улуг Ленинниң чуртунуң аныяктары Чилиниң патриоттары-биле чангыс одурупта чоруп турар!» деп, чугаалап тур бис.

Бөгүн, аныяктарның ээ-сеткил каттыштырылгазының Бүгү-делегей хүнүнүң бүдүүзүнде, Май бирниң бүдүүзүнде, мынчаар бадыткалдыы-биле медеглеп турар бис: Ленинчи комсомол моон соңгаар-даа империализмге, колониализмге, неоколониализмге болгаш апартеидке удур, фашист болгаш диктаторжу ёзу-чуруумнаргага удур, тайбың, национал хамаарышпас чоруқ болгаш социал депшилге дээш аныяк демисеглиялер-биле ээ-сеткил каттыштырылгазын өскерээш чокка бижыглаар, чангыс одуруппа чайгылыш чокка чоруур апаар!

Түннелиниде Е. М. Тяжельников мынча дээн:

ВЛКСМ-ниң XVII съездизи бистиң Төрээн чуртувустуң күрээнде, бүгү-ле түүлдер улуг болгаш өлүм чок Ленинниң ады-биле, бистиң Коммунистиг партиябыстың, оон Ленинчи ТК-зының ажыл чорудулгазы-биле холбашкан төөгүлүг Кремльде ажылдап турар-дыр. Комсомолчуларга, Советтер чуртунуң бүгү-ле оолдарынга болгаш кыстарынга төрээн партияңыз: «Ленин ышкаш өөренир, ажылдаар болгаш демисежир!» деп кыйгырыы дайынчы дужаал-дыр.

Ленинчи комсомолдуң, бүгү совет аныяктарның өмүнээзинден ВЛКСМ-ниң XVII съездизи болза комсомол төрээн Коммунистиг партияны долгандыр бодунуң хүрээлеңин улам сырый каттыштырар, ленинчи чагыларга кезээде ышкы болур, оон бүгү ажыл-херектери болгаш бүдүрер үүлелери ленинчи угаан-бодал-биле сорук кирген турар, комсомол организациялары, совет аныяктар коммунизм дээш демиселге бодунуң бүгү күштерин, билиглерин, энергизын, а бир эвес пегеттине берзе амы-тыныг-даа бээр дээрзинге төрээн Коммунистиг партияны, оон ленинчи Төп Комитедин, ТКның Политбюрозун, СЭКП ТКның Чингине секретары эш Л. И. Брежневти бүзүредип тур.

• • •

Е. М. Тяжельниковтуң илеткелин адыш часкаашкыннары хөй катап үзе кирген.

Чапсар болган соонда комсомолдуң XVII съездизиниге ВЛКСМ ТК-ның Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткелии оон даргазы Б. Н. Рогатин кылган.

Оон соонда ВЛКСМ ТК-ның болгаш Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткелдерин чугаалажып эгелээн.

(СЭТА).

Делгелгелер чалап тур

Бо хүннерде Бүгү-эвилелдиң чаңчыл болган уран чурулганың неделязы эртип турар. Уран чурулганың неделязының кол сорулгалары — чурулга уран түүлүн калбак массага неперелип таныштырары болгаш эстетиктиг кижизидилгениң арга-хевирин болдурары. Апрельдиң 12-ден эгелээп, бистиң республикада уран чурулганың неделязынга холбаштыр делгелгелер болгаш лекция, беседалар эртип турар. Республиканың Алдан-Маадыр аттыг музейинде Шушенскоениң улусчу чурук галереязындан келген «Совет графикада Б. И. Ленинниң овур-хевирэ» деп темалыг делгелге, «Найырал» кинотеатрда чурукчулар Т. Левертовскаяның Даржай Май-оолдуң академиктиг дачага чораан кылып келгеш чогаадыкчыотчёттуг чурулга ажылдары болгаш Тываның күрүненнің башкы институдунуң филология факультединиң бажыңының фойезинде Тываның аныяк чурукчуларының чураан чуруктарының делгелгелери ажыттынган.

Аныяк чурукчулар Ю. Деев, В. Ховалыг, А. Бовейлен, С. Алдын-оол, А. Феоктистов, Б. Эрес-оол, Ю. Данилов, И. Игнатенко болгаш М. Данилинниң сөөлгү үелерде чураан ажылдары делгеттинген. Ол ышкаш чурулга уран чүүлүнүң дугайында лекциялар, беседалар чомчулгазы калбарган.

И. САЛЧАК.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-51, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информацияа база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 663.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле аргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00843.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 97 (9471) | Четверг, апрель 25, 1974 чыл | 1925 чылда үнелезилеттингеи | Дөртен 2 бет.

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл оюнга холбаштырган коммунистиг субботник республиканың хоорайларынга болгаш суурларынга соруг киришкинниг шудургу күш-ажылдың ёзулуг байырлалы болуп өртээн.

КОММУНИСТИГ СУББОТНИККЕ ТЫВАНЫҢ 110,6 МУҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИ КИРИШКЕН. ОЛАРДАН 71 МУҢ КИЖИ БОТТАРЫНЫҢ АЖЫЛЧЫН ЧЕРЛЕРИНГЕ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭЭЛЧЕГНИ ЭРТТИРГЕН. ОЛАР 378,3 МУҢ РУБЛЬДИҢ ПРОДУКЦИЯЗЫН АПРЕЛЬ 20-ДЕ БҮДҮРГЕН. РЕСПУБЛИКАНЫҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИ 150,434 РУБЛЬДИ БЕШ ЧЫЛДЫҢ ФОНДУЗУНЧЕ ШИЛЧИТКЕН.

ТЫВАГА „КЫЗЫЛ СУББОТАНЫҢ" ТҮҢНЕЛИ

Муң тонна ажыг хомүр-даштыг, 370 кубометр дилиг материалдарлыг, 75 кубометр темир-бетон ыяштарлыг, 565 ажеш идиктиг, 28 тонна комбикормлуг, 16,5 тонна эътти, 15,5 тонна чалаң сүт продуктуларлыг, 43 тонна даланмы болгаш өске-даа хөй продукциялыг ажыл-ишчилер ол хүн бүдүргеи.

Республиканың совхозтарынга апрельдиң 20-де 50 тонна сүт алдыгган, оортан 48 тонназы күрүнеге сагган, 20,4 муң гектар чөлдүг шыгын базырган, суттарынга системаларының 60 километр бугаларын арыглаан, 3 муң гектар черни андырган, 425 гектарлыг суттарган, дөрт тонна төве болгаш өшкү дүгүн кыргаан.

Кызылдың, Ак-Довуракты, Каа-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа районнарның хөй-хөй ажылчыны коллективтери коммунистиг субботникти бедик бүдүрүшкүлүг күш-ажылы-биле демдеглазинер.

«Тыва дат-дүгү» комбинатының бедик сорттуг руданы арыгдаар цехиниң коллективи апрельдиң 20-де 81 тонна руданы берген, 150 тонна дат-дүгүн хереглекчилерже чорутаан. Таңды районунуң чер ажылдакчылары оң хүн 7.005 гектар черниң шыгын базырып, 956 гектарлыг андырган, шөлдерге 471 тонна органиктиг болгаш минералдыг чемнишчидилгени топ, 230 тонна үрезинни хораннап, арыглаан, 28,2 километр суттарынга бугазын аштаан. Чөөн-Хемчик районга 500 өшкүнүң дүгүн кыргаан, 160 гектар тарылга шөлүн суттарган, шөлдерге 600 тонна чемнишчидилгени чедиргеи, 150 тонна хомүр-даштыг сөөртккен, 150 тонна темир жилиндини чыгган, 500 кубометр дашты белетиккен. Инигизи-биле алыргга, Чөөн-Хемчиктиң ажыл-ишчилери 32 муң рубльди ажылдан алган, беш чылдың фондузунче 10,4 муң рубльди шилчиткен.

Өөренчиктер, пенсионерлер, ит-буде эвелри, албан черелериниң хөй-хөй коллективтери хоорайлар болгаш суурлар чагагайжыдылгазынга, погаанчыдылгазынга ажылдаан.

Моөң мурнуидаазы-биле бир дөмей, анты субботник политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг кодураашкүн-биле, бедик организастыы-биле эрткен, эки түңнелдерлиг доозулган.

Июнь 16-да—ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда

ЧОННУҢ КАНДИДАТТАРЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиге депутаттарның кандидаттарын дешшидерине тураскаатткан ажылчы чоннарның соңгулда мурнундагы хуралдары апрель 25-те бүгү чуртка үргүлчүлээн.

Приморье крайда «Восток-рыбхолодфлот» рефрижератор флодунуң эргелелиниң ажылчынарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының хуралы бәйырлыг байдалга эрткен. Эвилелдиң Совединиге соңгулда талазы-биле Владивостоктуң соңгулда округунган ССРЭ-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Чингиие секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш «Олюторка» деп теплоходтуң экипажының кежигүнү **Любовь Федотовна Безуглованы** дешшидер дугайында доктаалды чыылганнар чаңгыс үн-биле деткээн.

Соңгу Осетин АССР-де «Кавказ» колхозтуң ажылчиларының хуралы бедик кодураашкүнге эрткен. Националдар Совединиге соңгулда талазы-биле Кировтуң соңгулда округунган ССРЭ-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Николай Викторович Подгорныйны** болгаш Сочиниң Ленин округундан Националдар Совединге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Алексей Николаевич Косыгинни** болгаш Сычевтуң округундан Националдар Совединге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары **Михаил Андреевич Суслову** болгаш колхозта кадарчы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Салих Харунович Аттоевти** дешшиткен.

Калининн область «Бежецксельмаш» заводка болгаш Сонковск районда «Кызыл Октябрь» колхозка соңгулда мурнуиуң хуралы эрткен. Эвилелиниң Совединиге соңгулда талазы-биле Вежецкиинан соңгулда округунган ССРЭ-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары **Михаил Андреевич Суслову** болгаш колхозта кадарчы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Салих Харунович Аттоевти** дешшиткен.

Калининн область «Бежецксельмаш» заводка болгаш Сонковск районда «Кызыл Октябрь» колхозка соңгулда мурнуиуң хуралы эрткен. Эвилелиниң Совединиге соңгулда талазы-биле Вежецкиинан соңгулда округунган ССРЭ-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Чингиие секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш «Автобаз» каттыжышкынының өрүмнекчизи **Юрий Сергеевич Шматковту** дешшиткен.

Кабардин-Балкарияда «Коммунизмниң оруу» колхозка соңгулда мурнуиуң хуралы болган. Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Урванның соңгулда округунган ССРЭ-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары **Михаил Андреевич Суслову** болгаш колхозта кадарчы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Салих Харунович Аттоевти** дешшиткен.

Калининн область «Бежецксельмаш» заводка болгаш Сонковск районда «Кызыл Октябрь» колхозка соңгулда мурнуиуң хуралы эрткен. Эвилелиниң Совединиге соңгулда талазы-биле Вежецкиинан соңгулда округунган ССРЭ-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Чингиие секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш «Автобаз» каттыжышкынының өрүмнекчизи **Юрий Сергеевич Шматковту** дешшиткен.

Горький область ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг Арзамастың прибор-тудуг заводунуң коллективи Эвилелдиң Совединиге соңгулда талазы-биле Арзамастың соңгулда округунган ССРЭ-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадынга, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Николай Викторович Подгорныйны** болгаш заводтуң слесарь-эптекчизи **Виктор Александрович Стрелovту** дешшиткеннер.

Смоленск область «Сычевка» деп уксажыдыгга заводунуң ажыл-ишчилери соңгулда мурнуиуң хуралыга чыглып келгеш, Эвилелдиң Совединиге соңгулда талазы-биле Вяземинң соңгулда округунган ССРЭ-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Алексей Николаевич Косыгинни** болгаш Сычевтуң мал ажылы каттыжышкынының начальныгы **Зоя Александровна Давыдованы** дешшиткеи.

Новосибирскиниң «Электросигнал» болгаш инструменталь заводтарының коллективтери Эвилелдиң Совединиге соңгулда талазы-биле Октябрь соңгулда округунган ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Чингиие секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш «Электросигнал» заводтуң монтажчызы **Наталья Павловна Лебедеваны** дешшиткеи.

Гидродинамиканың эртемшинчилер институдунуң, «Сибирь электротяжмаш» заводтуң болгаш Томскиниң С. М. Кироа аттыг политехниктиг институдунуң коллективтери Националдар Совединиге соңгулда талазы-биле Новосибирскиниң соңгулда округунган ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга ССРЭ-ниң ЭА-ның Сибирь салбырының даргазы, академик **Михаил Алексеевич Лаврентьевти** дешшиткеи.

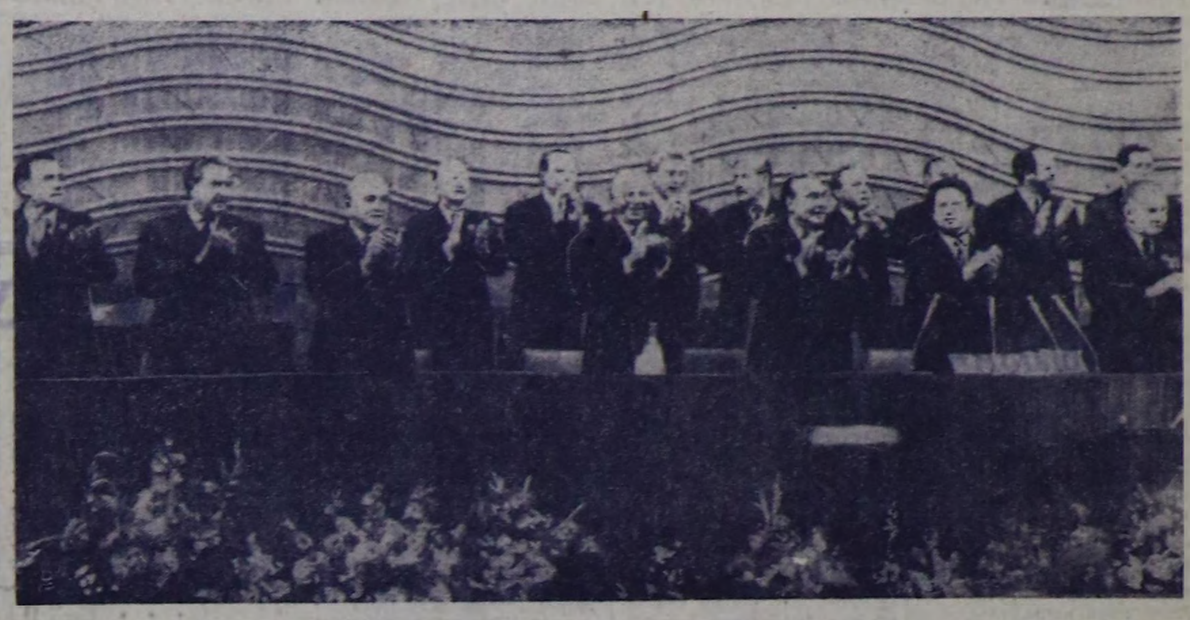
Ростоатуң Урицкий аттыг «Дон» деп мебель фирмазының коллективи СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң каигалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы **Андрей Антонович Гречкону** болгаш мебель фирмазының шеверлекчилер бригадири **Людмила Степановна Макаркинаны** Эвилелдиң Совединиге соңгулда талазы-биле Ленин соңгулда округунган ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр дешшидер деп доктаал үндүрген.

Марий АССР-ниң Даг-Марий районунуң мурнакчы «Күш» совхозунуң ажылчын, албан-хаакчыларының соңгулда мурнунда хуралы болган. Аңаа киришкеннер СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң кодээ ажыл-агый министри **Дмитрий Степанович Полянскийни** болгаш совхозтуң эң эки саанчызы **Нина Евстафьевна Смирновану** Националдар Совединиге соңгулда талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр Даг-Марий соңгулда округунган депшиндер деп шиитиргээн.

Кисловодскиниң бааза санаторийиниң медицина ажыл-

(Төнчүзү 3-кү арында).

ВЛКСМ-НИҢ XVII СЪЕЗДИЗИНДЕ

МОСКВА. Апрельдиң 22-де Кремльдиң съездилер Ордузунга ВЛКСМ-ниң XVII съездизи ажыттынган.

ЧУРУКТА: съездиниң президиумунда. (Фототелеграф-биле хүлээп алган). (СЭТА).

ВЛКСМ ТК-ның болгаш Төп ревизия комиссиязының ответ илеткелдерин дыцнаан соонда санал-онал бээри эгелээн.

ВЛКСМ-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары **В. И. Шадрине** сөс берген.

СЭКП Төп Комитединиң байырлыг чагаазын СЭКП ТК-ның Чингиие секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң кайгамчык, сорук киприкли чугаазын бистер, съездиниң делегаттары, кайгамчык эргузынаам болгаш тарыысалга-биле, комсомолдуң ажыл-чорудулгазының дайынчы программазы кылдыр хүлээп ап турар бис деп, ол медеглээн.

Найысылалдың комсомолчуларының болгаш аныктарының ажыл херектериниң дугайын чугаалап турган, олэр болза ажылаар жер бүрүзүнге күш-ажылдың бүдүрүлгүлүүк бедидеринин чаа курлавырларын ажыттаар дээш ажылдап турар деп, оратор демдеглээн. Дыка хөй аныяк москвачылар күш-ажылчы маадырлыг, хамааты быжыган болгаш бедик чаагай чанныг чоруктарны кылып турар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Копелев баштаан Главмосстройнуң бажың тудар комбикадының комплекстиг бригадазының кежигүнүнери аңаа хамааржыр.

СЭКП ТК-ның Чингиие секретары эш Л. И. Брежневтиң В. Копелевтиң бригадазынга хамаарыштыр чүректиң хынызындан байыр чедиришкинин аныяктарны чаа-чаа чедиишкиннерже хей-аът киирип турар. Алды муң комсомолчуаныяктар бригадалары, он-оон муң ачыяк бүдүрүлгечилер күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидер, камналганы ажылдаар, продукциядың шыырын бедидер дешсеглеиишкинге алган.

Украинаның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **А. Н. Гиренко** чүве чугаалаан. Бистиң съездивис чугула болуушкунуң — комсомолга В. И. Ленининиң адын тывысканының 50 чыл оюнуң бүдүүзүнде эртип турар болгаш Ленининиң өлүм чок чагыларын амыдыралга боттандырар талазы-биле отчёт болуп турар делегаттары адыш часкаашкыны-биле утказын. Съездиң ажыттынарының бүдүүзүнде, комбинаттың баштайгы агрегаттарын ажыглалга киирген хүнниерден бээр 250 миллион тонна канны чурт алган. Юбилейде шуткаан металлды ажылчын съездиге тывыскан.

Магнитканың комсомолчулары 1974 чылда улут уткуштур планны алган болгаш ону чедиишкиниг боттандырыр турар деп, ол чугаалаан.

Ажылчын салгалдарның кадыы ажылдажылгазы быжыг, Уралдың каңы-биле дөмей деп ажылчын чугаалаан. Ол чорук металлургтарның күш-ажылчы темпини улгаттырарынга дузалаан турар.

Политиктиг бедик болгаш күш-ажылчы кодураашкунуң үезинде комсомолдуң съездизи эртип турар деп, ВЛКСМ-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары **Д. Н. Филиппов** чугаалаан. Бистиң бүгү чедиишкиннеривис — ленинизмниң боттанышкыны, ол дээрге, партияның иштики болгаш даштыкы политиказының талазы-биле партияның чиигине угланышкынының шынарын бүзүредилги-биле хереченнер турар. Тайбың үезинде магадылалыы тургузуп турары дээш чүректиң хынызындан кайгамчык улуг өөрүп четтиришкинни СЭКП Төп Комитединге болгаш эш Леонид Ильич Брежневтиң бодунга илергейлээрин аныяк ленинградчылар биске даасқан чүве деп, оратор чугаалаан.

Ленининиң хоорзынның комсомолчуларының болгаш аныктарының партияның XXIV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерни амыдыралга боттандырар дээш чорудуп турар улут ажылдарының түңнелдерин оратор съездиниң делегаттарынга таныштырган. Ленинградчылар тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының планнын даалгаларын болгаш бедиткеи социалистиг хүлээлелерин күүседиринге боттарының кежик үлүгүн киирер деп, Д. Н. Филиппов түңнелинде бүзүреткеи.

Дашпыы аалчылар ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге чүректиң хынызындан изиг байыр чедиргеи. Демократтыг аныяктарның Бүгү-делегей Федерациязының эмблемазын ДАБФ-ның президентизи Пьетро Лаймчиелла съездиге тывыскан. Хо Ши Минниң ажылчы чон аныяктар эвилелиниң Төп Комитединиң бирги секретары Ву Куан (ВДР) совет комсомолчуларга кызыл тукту дамчыдып берген. Ында «Вьетнамның болгаш Совет Эвилелиниң аныяктарының аразында аксы-дүмма вайырга бүжыгын база бүзүлбас болзуны» деп сөстерни бижээн. Аныяктарның Димитровчу Коммунистиг Эвилелиниң (БУР) кежигүнериниң өөгүзинден АДКЭ-ниң Төп Комитединиң бирги секретары Енчо Мосов чүве чугаалаан, болгар улустуң баштыңчызы Георгий Димитровтуң портредин съездиге белек кылдыр тывыскан.

Чилиниң коммунистиг аныяктарының Төп Комитединиң күүсөмөлүүн кежигүнү Антонио Фернандестиң чугаазын чыылганнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Чили аныяктарның төлээлекчилери чили патриоттарның «Чаңгыс аай улустуг тиилеп шыдавас» деп гимнизин соруг киришкин-биле күүсеткеи. Ол гимнии Сантьягода Президент ордузунга болган тулчуушкуннуң өөглүг минуталарында база күүсеткеи турган. Съездиниң делегаттары болгаш аалчылары чили патриоттар-биле эп-сеткил каттыштырылгазының илергейлээшкинин чаңгыс үн-биле кылган.

Чили патриоттарны деткиир дугайында съездиниң медеглелин хүлээп алган. Дерзия өлүрүкчү болгаш бастыышкынның үезинде фашистиг диктатурага удур маадырлыг демиселди чорудуп турар чилиниң аныяк патриоттарынга бүзүредириивис болза, Ленинчи комсомол, бүгү совет аныяктар кезээде силерниң-биле, хосталга, демократия болгаш чоннуң база аныяктарның чыртыкылыг келир үези дээш силерниң маадырлыг демиселиңерниң талазында! деп ол документиде чугаалап турар.

Оөң соонда мандат комиссиязының илеткелин оөң даргазы **Б. Н. Пастухов** кылган.

Оөң-биле хурал доозулган.

Съезд апрель 24-те бодунуң ажылын үлимчилаан.

(СЭТА).

БЕДИК БҮЗУРЕЛ

Каа-Хемниң хомүр-даш разрезиниң ажылчынарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының база албан-хаакчыларының соңгулда мурнуиуң хуралы политиктиг улут кодураашкүнүүр байдалга эрткен.

Хуралды партия организациязының секретары В. Е. Ворошин ажыктаан.

Индирге Каа-Хемниң хомүр-даш разрезиниң директору Р. Х. Шагиахметов үнүп келгеш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелиниң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшинии дешшидерни саналдаан.

Ол саналды «ЭКГ-4,6» экскаваторчуң улут машинизи Д. Н. Андрианов, даг диспетчери Д. Д. Сарыкай, «БеЛАЗ-540» автосамосвалдың чолаачызы В. Д. Горлов болгаш өскелер-даа изии-биле деткээн.

Хуралдың киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга **Григорий Чоодуевич Ширшинии** дешшидер деп доктаалды бир үн-биле үлээп алган.

Ак-Довурак хоорайның чурттакчылары, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, арыглал фабриказының, оларның бүгү цехтеринин инженер-техниктиг ажылдакчылары, ажылчынары — 800 хире киижи дүүн арыглаал фабриказынаң чазынга чыглып келген. Соңгулда мурнуиуң хуралын комбинатта партком секретары эш Свавильный ажыктаан.

Комбинаттың директору В. А. Уховка сөс берген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Кызыл-Мажалыктың № 650 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Чингиие секретары **Л. И. Брежневти** дешшизерни ол саналдаан. Арыглал фабриказының директору Г. Ф. Маначков ол саналды изии-биле деткээн болгаш ол-ла округтан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга үүрмектеп-сорттаар комплекстиг регулировщиги **Алдын-оол Иргитович Седипти** дешшидерин саналдаан.

Рудниктиң ажылчыны Василий Даржаа, үүрмектеп-сорттаар комплекстеи Иргит Калин-оол болгаш өскелер-даа үх саналды чүүлдүгүүнүн деткээнивер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Кызыл-Мажалыктың № 650 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарга кандидаттар кылдыр СЭКП ТК-ның Чингиие секретары **Л. И. Брежневти** болгаш арыглал фабриказында үүрмектеп-сорттаар комплекстиң регулировщиги **А. И. Седипти** дешшидер деп доктаалды хуралдың киржикчилери хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың Барыын талакы № 647 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга дешшидер соңгулда мурнуиуң хуралы дүүн Республикаанын Потребсоюзтуң болгаш Кызылдың эът комбинадының коллективтеринге бедик кодураашкүнүүр эрткен.

Кызылдың эът комбинадынга болган хуралды парторганизация секретары Г. Л. Лятвинцева ажыктаан.

Дараазында комбинаттың директору А. М. Астрахаикев сөс алган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың Барыын талакы № 647 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга «Известия» солуунуң политиктиг тайылбырлакчызы **Владимир Леонтьевич Кудрявцевти** дешшидерни комбинаттың ажылчынарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының албан-хаакчыларының мурнундан саналдаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге № 647 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга В. Л. Кудрявцевти дешшидер дугайында доктаалды ол хуралдың киржикчилери чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган.

Кызылдың Барыын талакы № 647 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиге депутатка дешшиткен бо кандидатты деткээн ындыг хуралдар дүүн республиканың иом үндүрер черинин, Телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединиң, Кызылдың туувбу заводунуң коллективтеринге болуп эрткилээн.

Кызылдың авиабүдүүргелеинге соңгулда мурнуиуң хуралы болган. Оөң киржикчилери Кызылдың педагогика институдунуң, Каа-Хемниң хомүр-даш разрезиниң, «Торгалыг» совхозтуң коллективтериниң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидадынга СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары **Григорий Чоодуевич Ширшинии** дешшиткенин чаңгыс эп-сеткил-биле деткээнер. Хуралга авиабүдүүргелеинің удурткучузу В. Лавренко, самолёт командирлеры К. Канчыыр-оол, В. Лихачев, бааза начальныгы А. Попов болгаш өскелер-даа эш Г. Ч. Ширшинииң кандидатуразын деткип, коллективтиң күш-ажылчы чедишкиннериниң дугайын дыцнатканнар.

«Тыва тудуг» трестиң коллективиниң соңгулда мурнуиуң хуралыныг киржикчилери база-ла ол кандидатураны изии-биле деткээнивер.

Тес-Хем районунуң Шуурмакта тудуг ыяжы белеткээр цуиктунуң ажыл-ишчилериниң соңгулда мурнуиуң хуралыныдан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге депутаттың кандидады кылдыр СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшиинии дешшиткенин чүректиң хынызындан деткээнин илергейлээн.

Чөөн-Хемчик районунуң Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтарга болгаш Чадаанаанның хлеб заводунга, № 1 ортумак школага, хомүр-даш разрезиниге болгаш өскедаа коллективтерге соңгулда мурнуиуң хуралдары болган. Оөң киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Чадаанаанның № 655 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның Чингиие секретары **Леонид Ильич Брежневти** СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң, «Искра» колхозтуң ажыл-ишчилериниң дешшиткенин изии-биле деткээнер.

Эрзин район төвүүң ажылчиларының хуралы болган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Тес-Хемниң № 654 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Алексей Николаевич Косыгинни**, ол районда «Чаа орук» колхозтуң № 1 хойжу бригадазының бригадири **Алдын-оол Соянович Соянны** «Чаа орук» колхоз болгаш райпо коллективтериниң дешшиткенин улуг кодураашкүнүн-биле деткээнер.

ТЫВАГА „КЫЗЫЛ СУББОТАНЫҢ" ТҮҢНЕЛИ

Муң тонна ажыг хомүр-даштыг, 370 кубометр дилиг материалдарлыг, 75 кубометр темир-бетон ыяштарлыг, 565 ажеш идиктиг, 28 тонна комбикормлуг, 16,5 тонна эътти, 15,5 тонна чалаң сүт продуктуларлыг, 43 тонна даланмы болгаш өске-даа хөй продукциялыг ажыл-ишчилер ол хүн бүдүргеи.

Республиканың совхозтарынга апрельдиң 20-де 50 тонна сүт алдыгган, оортан 48 тонназы күрүнеге сагган, 20,4 муң гектар чөлдүг шыгын базырган, суттарынга системаларының 60 километр бугаларын арыглаан, 3 муң гектар черни андырган, 425 гектарлыг суттарган, дөрт тонна төве болгаш өшкү дүгүн кыргаан.

Кызылдың, Ак-Довуракты, Каа-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа районнарның хөй-хөй ажылчыны коллективтери коммунистиг субботникти бедик бүдүрүшкүлүг күш-ажылы-биле демдеглазинер.

«Тыва дат-дүгү» комбинатының бедик сорттуг руданы арыгдаар цехиниң коллективи апрельдиң 20-де 81 тонна руданы берген, 150 тонна дат-дүгүн хереглекчилерже чорутаан. Таңды районунуң чер ажылдакчылары оң хүн 7.005 гектар черниң шыгын базырып, 956 гектарлыг андырган, шөлдерге 471 тонна органиктиг болгаш минералдыг чемнишчидилгени топ, 230 тонна үрезинни хораннап, арыглаан, 28,2 километр суттарынга бугазын аштаан. Чөөн-Хемчик районга 500 өшкүнүң дүгүн кыргаан, 160 гектар тарылга шөлүн суттарган, шөлдерге 600 тонна чемнишчидилгени чедиргеи, 150 тонна хомүр-даштыг сөөртккен, 150 тонна темир жилиндини чыгган, 500 кубометр дашты белетиккен. Инигизи-биле алыргга, Чөөн-Хемчиктиң ажыл-ишчилери 32 муң рубльди ажылдан алган, беш чылдың фондузунче 10,4 муң рубльди шилчиткен.

Өөренчиктер, пенсионерлер, ит-буде эвелри, албан черелериниң хөй-хөй коллективтери хоорайлар болгаш суурлар чагагайжыдылгазынга, погаанчыдылгазынга ажылдаан.

Моөң мурнуидаазы-биле бир дөмей, анты субботник политиктиг болгаш күш-ажылчы улут кодураашкүнүн-биле, бедик организастыы-биле эрткен, эки түңнелдерлиг доозулган.

СЭТА-ның дыннадыы

УЖУДУУШКУНДА СЕС СПУТНИК

1974 чылдың апрель 23-те Совет Эвилелиниң Черниң «Космос-641», «Космос-642», «Космос-643», «Космос-644», «Космос-645», «Космос-646, «Космос-647», «Космос-648», деп сес спутниктерни салып үндүрген. Шупту сес спутниктер чаңгыс ракета-чедиргичбиле салып үндүрген.

Космос делгемин шинчилээрин уламчылаар эртем аппаратуралар спутниктерде турган.

Спутниктерде эртем аппаратуралардан аңгыда, орбитаның элементилерин ылаптыг хемчээр радиосистемалар, приборларның болгаш эртем аппаратуралардың ажыглап турарывың дугайында медээлерни Черже дамчыдар радиотелеметриктиг системалар бар.

Спутниктерде тургускан аппаратуралар фогумчалыг ажылдап турар. Тавартыштырылга-саналга төвү кээп турар медээлерни ажылдап кылып турар.

Май 1-ге уткуштур

НАЙЫСЫЛАЛ—КЫЗЫЛДА

Найысылал Кызылдың үлетпүр, тудуг, транспорт, садыг организацияларының ажылдамчыларының болгаш Кызыл хоорай Совединиң ажылагйларының ишчилери Бүгү-эвилелдиң социалистиг тарыысалга идепкейлиг киришкеп, бо чылдың бирги кварталында Май биринге баймралдалынга уткуштур чүткүүдүг ажылдап, чамдык чедишкиннерни чедип алган.

Хоорайның үлетпүр будүрүлгө коллективтеринден Каа-Хем хомүр-даш разреан бүдүрүлгө планын 112 хуу, Кызылдың сайтарылга баазазы —118, Республиканың хереглекчилер инитилелиниң үлетпүр комбинады —113 хуу күүседип, мурнакчы будүрүлгелеринин санынга киргеннер. Кызылдың алгы заводу база эки көрегчаүзүт болган. Ол демнинг коллектив виитизи-биле кварталда 287 муң рубльдиң продукциязын сайгарар тургаш, оны 305 муң ажыг рубль кылдыр күүсеткеп. 16 муң ажеш кидис идиктиг будүрөр тургаш, херек кырында оны 18419 ажеш кылдыр будүргеп. План өлүүлээр 14240 ажеш хем идиктиг будүрөр тургаш, оны 20620 ажеш чедиргеп.

Хоорай Совединиге хамаарыкыр ажыл-агыйлардан «Тере-Хөл» колхозтуң ажыл-ишчилери бирги кварталда мал ажылының продуктуларын будүрөрин болгаш күрүнеге садарын көвүдедиргеи дээш шудургу ажылдаан. Ол ажылагый күрүнеге эът садар планын 3,5 катап ажыр күүсеткеп. Эрткен чылдың бирги кварталы-биле деннээрге мыйыстыг бода малдың баш санын 4,4 хуу өскеп. Апрель 10-да медээ-биле алырга, 4190 баш хой төрээн, оон 4168 хураган алдынган. Бирги кварталда колхоз СЭКП Кызыл хоорхомунуң болгаш хоорхүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Ол ышкаш Каа-Хемниң хомүр-даш разрезиниге, «Кызыл тудуг» эргелелиниге, совхозтарның автобаза каттыжышкынынга, Кызыл-садыга болгаш хууда чагыглар-биле хеп даараар фабриканың коллективиниге шилчиир Кызыл туктарны база тывыскан.

Тодарадыкчы чылдың бирги кварталында алган темпини моон-даа ынай күштелдиреринге амгы үеде соңгулда кампаниянынга холбаштырган политмассалыг ажыл улут иштин берип турар.

В. ОЙДУП.

РАЙОНУВУС ТУКТУГ

Эрзин район 132 центнер сүттүг, 175 центнер эттиг бирги кварталдың планнын онаалдазындан ажыр саткаш, республикага калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болган болгаш СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң база ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш бирги черге-ниң Дипломун алган. Бо күш-ажылчы тиилелге — Май 1-ге төлептиг белек.

Районнуң планныг онаалдазын күүседиринге Ленин аттыг колхоз төлептиг үлүгүн киирген. Ол колхозтуң Сайыр-Аксы сүт-бараан фермазы сүт будүрүлгезин эрткен чылдың бо үезинге деннээрге 137 хуу күүсеткеп болгаш квартал планын 143,7 хуу күүсеткеп. Колхозчулар күрүнеге 80 центнер эътти база планнан ажыр саткан. Колхоз баштаар черинің (даргазы С. Бопуу), нында партия организациязының (секретары А. Дамдың) болгаш хөй-ниитти организацияларының чонну тодарадыкчы чылды планныг даалгаларын күүседиринге билдиглиг эвилелдээнинің түңнели ол.

Районда чүс хойга онаалтыр 90-дан өрү хураган алган хойжуларның саны 50 чеде берген. Оларның аразында «Чаа орук» колхозта комсомолчу Дүвчеп Эрес-оол, Мереңде коммунист Орус Намдал болгаш өске-даа он-оон мурнакчылар төрүүр чүс хойга онаалтыр 100-деи эвээш эвес хураганнарны ажаан алганнар.

СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырымнга хей-аът киргеп эрзинчилерниң тодарадыкчы чылды чедишкиниг доозарын бо чижектер бадыткап турар.

А. АРАКЧАА.

Партийжи амыдырал

КОРУМ-ЧУРУМГА ХАМААРЫШТЫР БОДАЛ

СЭКП обкомунуң XI пленумунуң түннелдериниң болгаш партия организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгны чоокта чаа бистиң районнуң партия активиниң хуралынга чугаалашкан. Хөйлу-түрүмүң быжыглыгарынче чонуң эрге-хөйлү кижизидилгезинче сагыш салып турары кончуг эки-дир.

Бистиң «О. Шынаа» совхозунуң партия организациязының ол айтырыгга хөлбаттырган хуралынга бо талазыбиле шынгыы партийжи чугаалар болган. Аңаа мен база санал бердим. Мурнунда бистиң О. Шынаа — «Тес-Хем» совхозтуң үшкү салбыры турду. Эрткен чылын Өвүрүнүң Ак-Чыраа-биле каттыжып, чаа совхозту үнезилединивис. Ажыл-агыйлывыс аларын шуудай берген. Чаа черде — Өвүрүг-Аксында — совхоз төвүнүн тудуу озуп орар. Мал кыштагларывыскыны багай эвес эртип, хөй ооллаашкыны организастыг чоруп тур. Ийи салбырывыс кайызында-даа үлегерлиг, корум-чурумнуг, ажылынга харылсаалгалыг мурнакчы ишчилер хөй. Чижек кылыр районда сурагжаан хойжулар Санчат Нанчатты, Сурун-оол Маадырны, Мурзукай Мунзуктуг, Шокар Балыйны, Седен Намый-оолду болгаш өскелерни-даа алап болур мен.

Бо бүгүнү чүге бижип турсен дизе, мынчат чүве бо. Мен ам 60 харлап турар, бо чернин хөөчүниарының бирээзи мен. 26 чыл дургузунда мал кадарып ажылдап келдим. Совхозтуң коммунистериниң ниити хуралынга тургускан айтырыгга хамаарыштыр бодап олурарымга, бисте четпес чүүлдер ам-даа хөй-дүр.

Чажыргап чоор, сөөлгү үеде бисте айыылыг кем-херек үүлгедир ийи-чангыс таварылгалар бар-дыр. Моон көдээ чылдагазыны, мен бодаарымга, партия организациязының, коммунистерниң, бистерниң, кижилер* ортузунга кижизидилге ажылын кошкак чорудуп турарывыста. Болуп турар үүлгедиглерниң кол чылдагааны — арагалаашкынга удур демиселди бай-барымдаалап чорудуп турарывыста-дыр. Бети дээрге садыгжывыс Михаил Хажылаайның хууда херээн көрүп, партия талазыбиле доңгудар ужурга таварыштывыс. Чүге дээрге ол салыг чурумун хажыдып, араганы дүне-түнүс кайы хамаан чок салып турган. Март 19-тан 20-же дүне кезек кижи арагалаанындан артенинде ажылче үнмээн. Оларның аразында малчыннар база бар. Аныяк хойжулар Валентина биле Федор Кенденнер коданында байдалы берге хирезинде-ле, суурга кээп арагалап, чошуп-кыжып, конторага совхоз удуртукчуларынга чалчып турганнар болгай. Суурга чедип келгеш арагалаап чаммастай бээр оске-даа чамдык малчыннар бар, олар черле шынгыы бодаммаже хоржок.

Деспен суурда эвээш бажыннар бар. Шында чурттап, ажылдап турар чамдык аныяк кижилер арага-дарыже хандыыр чоруктар база бар. Чижээ, таныныл Хажылай Бичө-кыс, электрик Караш-оол Дораукпан, оон калайы, чаш уруглуг Кара-кыс болгаш Санчыгжывыс Шекпээр бригалазында суралыг хойжу Ооржак Доржунуң кыштаанда бир хөй кажаазын, чуртталга бажыңын, хураганнар турар тепляктыг кылып дооскан. Ол ышкаш ук эвено совхоз төвүнде химикаттар шыгжаар складын ажыглалга киргеп.

О. Куда.

• • •

БАРЫЫН-ХЕМЧИК

«Шекпээр» совхозтуң төвү Бичө-Тей суурда «Тыва көдээ тудуг» трестиң кожуун чоруур № 741 механолонназының Моңгуш Бүрүн-оолга удурткан бригадазы ажылдап турар. Эрткен чылын олар суурда ийи-даа чурттаар 8 бажыңны тудуп, ажыглалга киирген болгаш бо тодарадыкчы чылдың бирги квартала доозупкааннар.

Колхозчу тудугжулар оон-биле чергелештир 200 кубометр дашты, 200 кубометр дилиг материалын белеткеп алган. Олар ам ийиги квартадың планныг онаалдазын хуусаа бетинде доозар соруланы салган болгаш үшкү квартала 250 олуттуг көдээ клуб тудуунче кириптер деп немелде хүлээлгеин алган ажылдап турар.

Х. Кудурукпай.

• • •

ЧӨӨН-ХЕМЧИК

«Алдан-Маадыр» совхозтуң тудугжулары беш чылдың тодарадыкчы чылында 10 аал иштө чурттаар бажыңны, 4 шээр мал кажаазын болгаш бир инек кажаазын тудары-биле демдеглээр. Бригада амгы үеде 602 кубометр тудуг ыяжын, бедик вольтулуг электри шугумунга хереглээри-биле 500 чагинын кезип белеткеп алган. Ховалыг Шуртунага удурткан ыяш белеткээр звенода Моңгуш Амыртаа, Моңгуш Бүкүү, Ооржак Шылыраа, Моңгуш Солун-оол, Моңгуш Санчай-оол олар хүн нормазын 110—120 хуу күүседип, өске өөрүнден үлегерлиг ажылдап турар.

Тудугжу звено чылдың башкы он муң гектар суггаттыг шөлдүг. Оон иштинде тараа, мал чеми культураларының, картофельдиң болгаш ногаалардың шөлдери кирип турар. Бо чылын колхозтарның суггаттыг черлериниң тараа культураларының гектар бүрүзүнден 14,5 центнер, картофельдиң 90 центнер, ногаанын 103 центнер, кукурузаның 160 центнер, чаңгыс чылдыг өнермаа дээн ышкаштарны маңна хамаарыштырып болур. Оларны ынчаар аңаа салып турбайн, чугаалажып, хуралдарга-даа тургузуп турган. Ынчалза-даа ол хемчеглер оларга дээштиг салдар чедирбээн, арагалаарын уламчылап турар бооргa, кедээ Советке база катап чугаалашкан. Эш хуунун судунче чамдык кижилерни шилчиткен.

Кандыг-бир кижи аар кемхеректи үүлгеткен соонда, хөй-ниити организациялары ам-на алаан хөделип эгелээр шын эвес практика бар. А бир эвес олар үргүлчү ынчаар ажылдап турган болза, ынныг кем-херек болбайн баар турган ийик деп бодал сагышка кирер-дир. Улусчу дружина кежээнин-не 12 шакка чедир чежиирныйлап турар. Ынчалзаламаа чамдык таварылгада корум-чурум тударзан оларның чамыктары мырыңай соора баар чорук бар. Март 21-де Деспенге чамдык кижилер арагалаан, а кежээликтей дружина болүүнүң чартыы база эвирээн таварылга турган. Моон соңгаар ынныг үүлдү болдурбас деш партбюро болгаш кедээ Совет шынгыы хемчегни алыры чугула.

Клуб, библиотека, хераженнер човүлели ам-даа сула ажылдап турар. Суурда аныяктар хостуг үезинде кылыр чүве тыппас. Концерттерден белеткеп, культурлуг өөрүнүштерден организастаары күзенчиг. Ол ажылдарны лекция, бесседаны чугле салбырлар төптеринге эвес, а бистерге, малчыннарга, чедир чүге чорудуп болбас деп?

Бо чылын Совет Тыванын 30 чыл оюн демдеглээр болгай. Аңаа бүгү талазы-биле чедиишкинниг үжүражыр сорулгалыг бис. Ол эки корум-чурумнуг, үлегерлиг совхоз болур хөөн шимчээшкинче кодурлуп үнээлинер деп саналап орар кижи-дир мен. Бедик сагылга-чурумнуг болурга, бүдүүлгеге бүрүнгаар базымнарывыс улам херии болуру чугаажок.

Н. ДОЖУЛ,
коммунист, хоочун мөлчүн.

Тес-Хем район.

ЧАСКЫ-ХОВУ АЖЫЛЫНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА АЛДАР!

«Шын» солуннуң Күш-ажылчы тугун

• • •

Богун Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларының дараазында мурнакчыларынга алдар болдуруп кодурген.

Ленин аттыг колхозтуң механизатору **Моңгуш Бүрзүлеевич МАГА** шык базырар илииртээшкинге **10 хонукта ажылдааш, 575 ганың шыгын базырган.** Ол ам часкы чер андырылгазынче киргеш, хүннүң нормазын база-ла **120 хуудан өрү күүседип турар.**

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта тракторист-коммунист **Ондар Канчанакович БАЙЛАҢ-ООЛ** «Беларусь» трактор-биле чер андаргаш, чедиг хонук дургузунда **28 ганың орнунга 52 ганы** аңдарып, эзлчег нормазын **150 хуу чедирип турар.**

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларының дараазында мурнакчыларга алдар болдуруп кодурген:

«Шекпээр» совхозтуң трактористи **Иван Сандуевич ООРЖАК** шык базырышкынынга эзлчег нормазын **125—130 хуу күүседип турар.**

«Хемчик» совхозта тракторист, СЭКП кежигүнүнге кандидат **Хомушку Ойдупович БАГАЙ-ООЛ** шык базырар илииртээшкинге улуг-нормазын **180—200 хуу күүседип,** карак кызыл күш-ажылдың үлегер-чижээн көргүзүп турар.

Механизаторлар! Часкы ховуу ажылдарының шалыпчыларынга дөңнежиңер!

АК-ШАТТА АЖЫЛ-ИШ ХАЙНЫККАН

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтуң механизаторлары бодаг тараажылары тодарадыкчы 1974 чылда тараа культураларының гектар бүрүзүнден 13, а суггаттыг черден—14—15 центнер дүжүттүг өстүрүп алыр деп социалистиг хүлээлгени алганнар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сонгуулаларынга болгаш Совет Тыванның 30 чыл оюнга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш часкы ховуу ажылдарын Ак-Шаттың механизаторлары хайнышкынның чорудуп турар. Колхозтуң 4 трактор агрегады бо хүннерге чедир 1600 гектар черниң шыгын базырган. Ында ДТ-75 тракторнуң башкарыкчызы, Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору Стай-оол Ооржак болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниң эдилекчизи Куулар Калдар-оол социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп, хүн нормазын 130-140 хуу күүседип, кызымак ажылдап турарлар. Ол бригадазының механизаторлары шык базырышкыны-биле чергелештир часкы чер аңдарылгазын база чорудда берген. Чер аңдарарында трактористер Моңгуш Маадыр-оол, Моңгуш Баак-оол олар эки ажылдап, шалыпчыларының одуруунда кирген.

Колхозтуң механизаторлары часкы тарыланның темпизин бедидип, агротехниканың бүгү негелделерин сагып тургаш, эрте чажар тараа культураларын май 5-те доозар деп шинтирээн.

Колхозтуң баштаар чери тускай эртемнилер суггарылгаже улуг кичээнгейни салган. Кызыл-Хадында Куулар Анай-оол удурткан суггарыкчылар звенозу бо хүннерде багай эвес ажылдап турар. Олар бо чылын 550 гектар черни суггарар хүлээлгени алганнар. Ам ол звено 170 ганы суггарган. Оларның иштинден эштер Бопан-оол, Сыруму оларның удурткан звенолары эки ажылдап турарлар.

Колхозтуң баштаар чери болгаш партия комитеди механизаторларның болгаш тараажыларның социалистиг чарыжының негелделерин ажылдап кылган. Апрельдиң 15-тен майның 5-ке чедир суггатчыларның ажыл төлевириниң кырынга 100 хуу немелдени, майның 5-тен соңгаар 50 хуу немелдени бээр. Суггатчыларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп, оларны чепсек-херексел-биле бүрүн хандырган. Суттатчы кижиниң ажылының түңнелин күзүн үндүрүп тургаш, пландан ажыр өстүрген тараажынга немелде төлеврини база тыпсыр. Чарышка тинлекчи болган механизаторларны мотоцикл-биле болгаш Москвада Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелезинге баар путёвкалар-биле шаңнаар.

Амгы үеде Ак-Шат бригадазында механизаторларның ортузунда калбарган социалистиг чарышты дээштиг организастап, оларның ажылының түңнелин хүн бүрүде үндүргеш, көргүзүп самбырызынга чырыдып турар. Чарышка тинлээн механизаторну столовая-да тускай столга халас чемгерип турар. Социалистиг чарыштың түңнелдерин хана парлалгазынга болгаш өгитхууduска бижип, мурнакчыларның арга-дуржулгазын калбаа-биле нептередип турар. Механизаторларның ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг бүгү байдалдар тургустунган. Трактористер ажыл соонда чунар-бажыңга кирип аялгаш, ак чоорганнарлыг орунналарга удуп, дыштанып алырлар. Олар хостуг шактарын ажыктыг эрттирип чаңчыкканнар. Кызыл-булуңда чаа солуннар, журналдар, чечен чогаал номнары бар. Трактористер шыдырааа, домино ойнап, хөлбөмбүүнге бо-ла маргыжа бээрлер.

Механизаторларның аъш-чем хандырылгазы эки. Янзыбүрү чемнерни поварлар Екатерина Моңгуш, Галина Моңгуш олар амдан-сүүзүнүүт кылдыр белеткеп турар.

Часкы тарылга ажылында чедиишкиннер-биле чергелештир, четпестерни ыыттавайн барып болбас. Чадаананың «Сельхозтехника» каттыжышкынының мастерскаязынга ийи тракторну багай септээнинден олар бригада төвүне келгеш үрелген. Ажыл бо хире бачым үеде ол техниканы септеп, ажыглалга киирер дугайында «Сельхозтехника» каттыжышкынының удурткучулары тодаргай хемчеглерни албайн турар.

Бо үстүнде айыткан четпестерни дарый чайладып, техниканың ажыглалын экижидер талазы-биле колхозтуң баштавр чери болгаш партия комитеди шинтирлиг хемчеглерни ап, механизаторларның ортузунга политмассалыг ажылды улам күштелиирип ажылдаары хүнүүн чугула айтырыы болуп турар.

К. ХЕРТЕК.

ХАРЫЛЗААГА АЖЫКТЫГ

«Кара-Хөл» колхозтуң ажыл-ишчилери тодарадыкчы 1974 чылда улут үүле-херектн бүдүрүп турар. Тывага сураглыг Алаш хемниң аазы Ак-Кара-Сугнуң аксындан кежилдир кылып эгелээн улуг көвүргүнүң тудуу чеднишкинниг улажып турар, оон кулуму тозан метр.

Хемни кежилдир чеди тепкиштн хозадыр туткаш, оларның түс бүрү иштин даштап быжыглаан. Сугнуң кол агымында 18—20 метр узун оорганы салыпкан. Бо хүннерде организастыг ажыл-иш ынында киим-түлүк.

Колхозтуң тудуг бригадири ыш Кадыр-ооляа удурткан бызаңчылар доктаамал ажылдап турар. Суклактың болгаш Туралыгның малчын шеверлериң звеноларын эштер Сурун-биле Эрес-оол олар башкарып турар. Даспы-Аксы суурнуң чурттакчыларындан, ында албан организация коллективтеринден кижилер база ажыл киржип, шефти организастап турар.

• • •

Кара-көлчүлер база бир чугула херекче шымнығып киргеп — Алаш хемниң үзүр унунда паром тудуун эгелээн. Паромну тыртып кежирер сынаш демир шоорингге адагаштарны хемниң ийи талазында бижыглаан. Хемелерни, херектиг өске-даа үүлдерни график бөүгаар белеткеп турар. Майның баштайгы хүннеринде ону ажыглалга киирер дээш ажыл-иш организастыг чоруп турар.

Частың чылыг хүннери келген, ам удавас Кара-Хөл эриин ажнп, Алаш улгалып эгелээр. Шак ындыг үеде чонуң харылзаазы бергедээр колхозтуң бригадалар, малчыннар аразынга аргыжылга үзүктелир апаар. Моон ужурунда көвүргүнү болгаш паромну кылыры онза негеттинип келген.

А. АДЫГБАЙ.

Бай-Тайга район.

План күүсеттинген

Эрзин районуңуң Ленин аттыг колхозунуң Сайыр-Аксы сүт-бараан фермазының коллективи бирги квартална сүт саарының планын 115 хуу күүсеткен. Аныяк специалист Кунгаа Балаа фермаңың ажылын эки башкарып турары оон-на илден.

Коллектив вежигүннери зооветөөрелгеге хаара тутунган. Кичээлдерни Балаа болу арттырып турар.

Фермаңың коллективи 63 кубометр токпак ыяшты тайгада белеткеп каан. Алды машина кургаг ыяшты фермада эккеп алган.

Тодарадыкчы чылда саанчы бүрүзү бир инектен-не 1300 кг сүт саар, 5 тонна сиген белеткээр, 10 тонна өдек болер хүлээлгелиг ажылдап турар.

К. ЛАМАЖАП.

КӨДЭЭ ТУДУГГА — БЕДИК ТЕМП

БАЙ-ТАЙГА

Бо районнуң «Мурнакчы» колхозунда тудугжу бригада тодарадыкчы чылдың баштайгы кварталында күзенишкинниг ажылдаан. Баштайгы үеде олар Шуй оргумак болган кадыкшылга школаларының одаар ыяжын бүрүн белеткеп бергеш, тудугларга хереглээр 2500 кубометр ыяшты кезип алган. Чилда олар 8 чурттапга бажыңын тудуп, ажыглалга киирер тургаш, оон 6-зынын ханазын салып эгелей берген, хойнуң 6 кажаазын тудар тургаш, оон 800 хөй кирер ийизин бирги квартална доозупкааннар.

Колхозчу тудугжулар оон-биле чергелештир 200 кубометр дашты, 200 кубометр дилиг материалын белеткеп алган. Олар ам ийиги квартадың планныг онаалдазын хуусаа бетинде доозар соруланы салган болгаш үшкү квартала 250 олуттуг көдээ клуб тудуунче кириптер деп немелде хүлээлгеин алган ажылдап турар.

Х. Кудурукпай.

• • •

ЧӨӨН-ХЕМЧИК

«Алдан-Маадыр» совхозтуң тудугжулары беш чылдың тодарадыкчы чылында 10 аал иштө чурттаар бажыңны, 4 шээр мал кажаазын болгаш бир инек кажаазын тудары-биле демдеглээр. Бригада амгы үеде 602 кубометр тудуг ыяжын, бедик вольтулуг электри шугумунга хереглээри-биле 500 чагинын кезип белеткеп алган. Ховалыг Шуртунага удурткан ыяш белеткээр звенода Моңгуш Амыртаа, Моңгуш Бүкүү, Ооржак Шылыраа, Моңгуш Солун-оол, Моңгуш Санчай-оол олар хүн нормазын 110—120 хуу күүседип, өске өөрүнден үлегерлиг ажылдап турар.

Тудугжу звено чылдың башкы он муң гектар суггаттыг шөлдүг. Оон иштинде тараа, мал чеми культураларының, картофельдиң болгаш ногаалардың шөлдери кирип турар. Бо чылын колхозтарның суггаттыг черлериниң тараа культураларының гектар бүрүзүнден 14,5 центнер, картофельдиң 90 центнер, ногаанын 103 центнер, кукурузаның 160 центнер, чаңгыс чылдыг өнермаа дээн ышкаштарны маңна хамаарыштырып болур. Оларны ынчаар аңаа салып турбайн, чугаалажып, хуралдарга-даа тургузуп турган. Ынчалза-даа ол хемчеглер оларга дээштиг салдар чедирбээн, арагалаарын уламчылап турар бооргa, кедээ Советке база катап чугаалашкан. Эш хуунун судунче чамдык кижилерни шилчиткен.

Кандыг-бир кижи аар кемхеректи үүлгеткен соонда, хөй-ниити организациялары ам-на алаан хөделип эгелээр шын эвес практика бар. А бир эвес олар үргүлчү ынчаар ажылдап турган болза, ынныг кем-херек болбайн баар турган ийик деп бодал сагышка кирер-дир. Улусчу дружина кежээнин-не 12 шакка чедир чежиирныйлап турар. Ынчалзаламаа чамдык таварылгада корум-чурум тударзан оларның чамыктары мырыңай соора баар чорук бар. Март 21-де Деспенге чамдык кижилер арагалаан, а кежээликтей дружина болүүнүң чартыы база эвирээн таварылга турган. Моон соңгаар ынныг үүлдү болдурбас деш партбюро болгаш кедээ Совет шынгыы хемчегни алыры чугула.

Клуб, библиотека, хераженнер човүлели ам-даа сула ажылдап турар. Суурда аныяктар хостуг үезинде кылыр чүве тыппас. Концерттерден белеткеп, культурлуг өөрүнүштерден организастаары күзенчиг. Ол ажылдарны лекция, бесседаны чугле салбырлар төптеринге эвес, а бистерге, малчыннарга, чедир чүге чорудуп болбас деп?

Бо чылын Совет Тыванын 30 чыл оюн демдеглээр болгай. Аңаа бүгү талазы-биле чедиишкинниг үжүражыр сорулгалыг бис. Ол эки корум-чурумнуг, үлегерлиг совхоз болур хөөн шимчээшкинче кодурлуп үнээлинер деп саналап орар кижи-дир мен. Бедик сагылга-чурумнуг болурга, бүдүүлгеге бүрүнгаар базымнарывыс улам херии болуру чугаажок.

Тайгада тудуг ыяжы белеткеп турар бригадаларның аразында калбарган социалистиг чарышка А. И. Кабановтуң бригадазы черги эзлээн. Ол ышкаш коммунист эш В. Даваанның удурткаңы ыяш дилер цех эки түңнелдерин чедип алган. Ук цехте Иван Соколовтуң бригадазы бирги квартална бүрүнү-биле чаңгыс-даа ажыл шагы үзер таварылга чокка, 2000 кубометр ыяш дилеп планныг тургаш, ону 251 хуу күүсеткен.

Шүүрмактың ыяш белеткечилери беш чылды 4 чыл 8 айларда бүрүн доозар соруланы боттандыра, оон-биле кадыы Совет Тыванның 30 чыл болуур оюн уткуур дээш чүткүлдүг демисежип турар.

К. Ондар.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ МААДЫРЛАРЫ

Чоокта чаа «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде дашчылары Тубул Сарыглар-ович Ортун-Назын биле Оолак Хүренмеевич Донгак оларга чазактың дээди шаңналдарын тывыскан. Олар 1973 чылдың планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүсеткени дээш бедик хавыяаларга четкен.

Коммунист Ортун-Назын «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде 1964 чылдан бээр ажылдап турар, бедик мергежилдиг мастер. Амгы үеде ол бо чылдың бирги чартыының планын күүседипкен. Эзлчегде нормазын доктаамал ажыр күүседи, 1,4 кубометр даш салып турар, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Чогаадыкчы болгаш чаартыкчы ажылга ол база сундулуг. Тоску беш чылдың үш чылының дургузунда тудуг мергежилинге 32 кижини өөретккен.

Ол ышнаш бедик көргүзүглерни Оолак Донгак база көргүзүп турар. Донгак 1973 чылдың октябрь 20-де-ле 1974 чылдың үлүүнге ажылдап эгелээн. Бодунуң аргадуржулгазын аныяк тудугжуларга дамчыдып, 28 кижини дашчы, арматура кылыр, бызаңнаар ажылдарга өөретккен. Оон киирген чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналының ачызында 7,8 муң рубльдиң экономиктиг ажыын чедип алган.

Тубул Ортун-Назын биле Оолак Донгак майызы-даа идепкейлиг хөй-ниитичилер.

Бедик шаңналдарны хүлээп алгаш, Ортун-Назын биле Донгак тоску беш чылды хуусаа бетинде доозарын хүлээнгеннер.

О. ИРГИТ.

ЧУРУКТА: Оолак ДОНГАК биле Тубул ОРТУН-НАЗЫН.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СУГГАТТЫГ ГЕКТАРНЫҢ КҮЖУ

1973 чылда республиканың колхозтары суггаттыг черлерни ажыглаар ажылды четпес чоруткан. Тарылга мурнуңуң суггарылгазының планын 88 хуу, тарылга соонда суггарылганы 75 хуу күүсеткен. Колхозтар суггатчыларының санын четчелевүүн. Аңаа 245 кижи доктаамал ажылдаар үжүрлуг турган болза, черек кырында ажылдап турган кижилерниң саны 170-деп ашпайн турган.

Колхозтар суггаттыг черлерни четче ажыглаваны-биле бедик дүжүттү өстүрүп ап шыдаваан. Эрткен чылын тараа культураларының гектардан дүжүдү 5,7 центнер, картофельдиң — 10,6 центнер, ногаанын — 51,2 центнер, кукурузаның — 57 центнер, чаңгыс чылдыг сигеннериниң — 11,4 центнер, хөй чылдыг сигеннериниң — 16,2 центнер болган.

Суггаттыг черни эки ажыглаар болза, дүжүт бедик болур дээрээн Бии-Хем, Каа-Хем, Бай-Тайга районнарының чамдык ажыл-агыйларының үлегер-чижээ көргүзүп турар. Чижээ, Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхоз эртжен чылын 300 гектар суггаттыг сиген шөлүнүң га бүрүзүнден 16,1 центнер сигенни, Бии-Хемде «Хадың» колхоз 2 га черниң тус бүрүзүнден —132,5 центнер ногаанны Каа-Хемде «Октябрь 30 чылы» колхоз 46 гектар хөй чылдыг сигеннің га бүрүзүнден 30 центнер сигенни алган.

Оон-биле кадыы Чөөн-Хемчик, Өвүр, Улуг-Хем районнарның колхозтары суггаттыг черлерни багай ажыглап турарын айтыр херек. Чөөн-Хемчик районда «Октябрьның 30 чылы» колхоз 280 гектар черде инженерлиг суггарылга четкилиг тургаш-ла гектар бүрүзүнден 3,1 центнер, Улуг-Хемде «Х Улуг хурал» колхоз —5,3 центнер тараа дүжүдүн, Өвүрде «Коммунизмче орук» колхоз 100 гектар кукурузаның га бүрүзүнден 15,4 центнер ногаан массаны алган.

Суггаттыг черлерден эвээш дүжүт алдынып турарының бир чылдагаавы болза, органиктир болгаш минералдыг чемнөчидилгелерни четпес ажыглап, суггарылганы график ёзугаар чоруткайн, суггатчыларның санын четчелеп, оларның ийи эзлчег-биле ажылдаарын организастаавайн турарында-дыр.

«Тыва суг тудуг» эргелелиниң тулуп турары инженерлиг суггарылга системалары дыка кудуу шынарлыг болуп турар. Чижээ, эрткен чылын Чөөн-Хемчикте «Искра» колхозтуң 226 га черни суггарар системаны туткан. Оон чедир кылдыымаан үүлдери хөй болган. Ынчангаш ол черге суггарылга чорудары үстүр чыгыы болуп турар. 1972 чылда Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхозтуң Базарак бугазы кастынза-даа, оон дөзү кылдыымаан. Ынчангаш ол ажыглал чок арткан. Ук колхозка суггаттыг шөлге культурлуг одар организастаары ол-ла чылдагаавчиле болдунмайн барган.

Республиканың колхозтарының барык он муң гектар суггаттыг шөлдүг. Оон иштинде тараа, мал чеми культураларының, картофельдиң болгаш ногаалардың шөлдери кирип турар. Бо чылын колхозтарның суггаттыг черлериниң тараа культураларының гектар бүрүзүнден 14,5 центнер, картофельдиң 90 центнер, ногаанын 103 центнер, кукурузаның 160 центнер, чаңгыс чылдыг сигеннериниң 18 центнер, хөй чылдыг сигеннериниң 21 центнер дүжүдүн алыры планнаттынып турар.

Үстүнде айыткан сорулганы күүседирде колхозтарның тараажылары суггаттыг черлерни эң чөптүг ажыглаар ужурлуг. Бо чылын 5100 га черге тарылга мурнуңуң 3205 га черге тарылга соонда суггарылга чорудары көрдүнгеп. Суггарылганың депшилгелиг аргаларын: чаштырып суггарарын 500 гектар, арыктар кылып турган суггарарын 700 га, дилиндектер аайы-биле суггарылганы 300 га черге чорудар. Оон аңгыда 200 ажыг кижи составтыг 40 суггатчы звеноларны тургузар. Суггарылга чорударының чепсек-херекселдерин баш удур белеткеп алырының айтырыы база көрдүнгеп.

Суггаттыг черлерге 554 тонна минералдыг, 1700 тонна органиктиг чемнөчидилгелерни төгер. Оларны ажыглаары суггаттыг гектарның ажыын улам улгаттырар.

Колхозтарда суггарылганы чедиишкинниг чорударының бүгү болдунар аргалары бар. Чижээ, бо чылдың бирги кварталында колхозтар «ДДН-70» деп чаштырып суггарар үш чаа машиналарны алган. Оон аңгыда 16 ындыг машина суггарылга чорударынга белен. Бай-Тайгада «Мурнакчы», Чөөн-Хемчикте «Октябрьның 30 чылы» колхозтарның 2-2 механизаторлары чаштырып суггарар машиналарны башкарарының Кызылга болган 10 хонук семинарынга өөренген.

Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик районнарга суггатчыларның семинарлары эрткен, ол черлерде суггатчылар звеноозун четчелеп тургускан. Ынчангаш ол районнарның суггатчылары бо чылдың тарылга мурнуңуң суггарылгазын хамыкты мурнай эгелээн.

Оон-биле кадыы чамдык районнарның колхозтары суггарылга чорударынга четпес белеткелдиг болганын айтыр херек. Эрзин, Тес-Хем районнарның колхозтарды суггарылга звеноларын ам-даа четчелеп тургуспаан.

Бо хүннерде часкы суггарылга улам-на калбарып турар. Суггатчыларның кызымак күш-ажылы—тараа бүдүрерин көвүдедириниң эң чугула курлавырларының бирээзи.

Ш. МОҢГУШ,
Тыва АССР-ниң көдээ ажылагый министерствозунуң инженер-гедротехниги.

Бедик шаңналдар

Агрохимия албанынга үреттүнелгиг ажылы дээш база ССРЭ-ниң агрохимия албанының тургустунганының 10 чылы-биле хөлбаттыр республиканың агрохимия лабораториязының эргелекчизи **Донна Гурьяновна СЕРЯКОВАГА** Тыва АССР-ниң алдарлыг агроному деп хүндүлүг атты Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы-биле тывыскан.

Кедээ ажыл-агый талазыбиле ачы-хавыяазы дээш, республиканың агрохимия лабораториязының эргелекчизи **Донна Гурьяновна СЕРЯКОВАГА** Тыва АССР-ниң алдарлыг агроному деп хүндүлүг атты Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы-биле тывыскан.

Республиканың совхозтарының бүдүрүлге каттыжышкынының автобаазазының коллективинге бо хүннер база өөрүшкүлүг болган. 1974 чылдың бирги квартазында планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин шалыпкын күүсеткен дээш биске СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Човүлелиниң, облпрофсөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Автобаза коллективи СЭКП

Шалыпчы ажылдаар

ТК-ниң Май 1-ге Кыйгырынга болгаш ол бедик шаңналга харыы кылдыр улам шалыпчы ажылдаарын хүлээнип турар. Күш-ажылдың болгаш частың байырлалынга белек кылдыр бүдүрүлге планын апрель 27-де күүседип, пландан ажыр 3 муң тонна чүктү соортур, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиринниң планын 120 хуу чедирер, 1000 рубль ажыг орулганы, ажыл төлевириниң фондузундан 2000 рубльди камнап алыр деп сорулганы салган.

Майга чедир арткан каш хонуктарда эң-не бүдүрүкчүлүг ажылдаарын А. Подольский, В. Медынский оларның бригадалары хүлээнип турар.

М. МЕРЗЛЯКОВА.
автобаазада парторганизацияның секретары.

ЧОННУҢ КАНДИДАТТАРЫ

(Төнүүзү. Эгези 1-ги арында). дакчылары СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВЦСПС-тиң даргазы **Александр Николаевич Шелепинни** болгаш санаторийниң ыял эмчизи **Римма Николаевна Алексеевазы** Эвилелдиң Советиниге сонгулда талазы-биле Пятигорск сонгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга боттарының кандидады деп адаан.

Украинаның ажылчы чоннары ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттарын депшидерин уламчылап турар. Харьковтуң транспорт машиналарының Малышев аттыг заводунга ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларның сонгулда мурнунда хуралы болган.

Аңаа киришкеннер СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы **Николай Викторович Подгорныйны** болгаш Малышев аттыг заводтуң директорү **Олег Владиславович Сончини** ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр Харьков-Коминтерн сонгулда округундан депшидер деп бир үн-биле доктаатkан.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарының кандидаттарын депшидерини хуралы Иван-Франко область Калуштуң химия-металлургия комбинадынга болган.

Ооң киржикчилери СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш сульфат фабриказының улуг аппаратчызы **Мария Нестеровна Матусевичини** ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр Эвилелдиң Советиниге сонгулда талазы-биле Калуш сонгулда округундан депшидер деп докладаал үндүрген.

«Азовстальтудуг» трестиң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, албан-хаакчыларының хуралынга киришкеннер СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары **Владимир Васильевич Щербицкийни** болгаш монтажниктер бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Михаил Степанович Бодашевскийни** ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр Жданов-Жовтень сонгулда округундан депшидер деп чаңгыс эп-сеткилдиг доктаатkан.

Узбек ССР-ниң Китаб районунуң Карл Маркс аттыг колхозунга сонгулда мурнунуң хуралы СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Алексей Николаевич Косыгинни** болгаш колхозтуң хөвеңчи комсомолчу-аныяктар бригадазының удуртукчузу **Мухтарам Ибадуллаевна Эшенкулованы** ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр Националдар Советиниге сонгулда талазы-биле Махрисабз сонгулда округундан депшиткен.

Шурчй районунуң «Ленинград» колхозунуң ажыл-ишчилери Эвилелдиң Советиниге сонгулда талазы-биле Денау сонгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга боттарының кандидаттары кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы харектер министри **Андрей Андреевич Громыкону** болгаш колхозтуң бригадири **Тулган Пардаеваны** адаан.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттарынга кандидаттар депшидери Казахстанда уламчылап турар.

Чимкент областың «Бугунский» совхозунуң ажылчыннарының, тускай эртемниглериниң, албан-хаакчыларының хуралынга мурнунда хуралы СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш «Бугунский» совхозтуң улуг хойжузу **Фатима Кадирбаевазы** Туркестан сонгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр адаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Казахстаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары **Диммухамед Ахмедович Кунаевти** болгаш «Железнодорожный» совхозтуң тракторист-комбайнери **Николай Платонович Гурьевти** ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр Тургай сонгулда округундан Тургай областың «Железнодорожный» совхозунуң коллективи депшиткен.

Молдав ССР-ниң «Прут» совхозунуң ажылчыннарының, албан-хаакчыларының хуралының киржикчилери СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш колхоз виноградчы эң эки бригадаларының бирээзиниң бригадири **Елена Васильевна Кракалины** ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр Националдар Советиниге сонгулда талазы-биле Унген сонгулда округундан депшидер деп чаңгыс эп-сеткилдиг доктаатkан.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидаттар депшидери Хурал Националдар Советиниге сонгулда талазы-биле Выруз сонгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Юрий Владимирович Андроповту** болгаш колхоз зоотехниги **Тима Хермановна Кавоны** депшидер деп бир үн-биле шинтпирлээн. (СЭТА).

Чөөн-Хемчик — сонгулдага

у т к у ш т у р

АГИТПУНКТУЛАР АЖЫЛДАП ТУР

Чазаана хоорайның кудумчуларында, албан организацияларында база агитпунктуларда ССРЭ-ниң Дээди Советиниге сонгулда хүнүн айтыш, сагындырып турар плакаттар болгаш лозунгнар астыгылаан. Хоорайның Культура бажыңында, шахтёрлар клубунда, орук-тудуг участогунуң, районуң клубтарында агитпунктуларда масса-политиктиг ажыл хайыгыын үнген. Ажыл шагы төнүп, кежээ дүжергеле, оларже хоорайның чурттакчылары шүүжүн эгелеп. Олар аңаа келгеш, совет сонгулда системазының, Коммунистиг партиянын тайбың политиказының, делегей байдалының дугайында лекция, беседаларны дыннап келген. Ол ышкаш олар депутаттар, күш-ажылдың мурнакчылары, эмчилер, башкылар, юристер, районнуң партия, совет органнарының удуртур ажылдакчылары-биле база ужуражып турар.

Ам бо хүнде хоорайның 130 ажыг пропагандистери база агитаторлары чөн орутузунга масса-политиктиг ажылды калбарткан. Олар Совет Тывазының 30 чылынын, ленинчи национал политиканың, районнуң ажыл-ишчилериниң социалистиг чарыжының дугайында лекция, беседаларны номчуп турар.

Хоорайның партия организацияларының ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сонгулда хүнүмге бүгү тала-биле белеткелдиг ужуражыр дээш чөн орутузунга масса-политиктиг ажылды улам экижиткен.

Х. ОЯДАН-ООЛ.

СЕМИНАР БОЛГАН

Чөөн-Хемчикте «Чыраа-Бажы» совхозтуң Культура бажыңынга суурда партия эге организациязының агитаторларының семинары болуп эрткен. Аңаа олар ССРЭ-ниң Дээди Советиниге сонгулдаларга хамаарыштыр агитаторларның сорулгаларының болгаш делегей байдалының база бө чылдың бирги кварталының ажыл-агыйының түннелериниң дугайында түс-түс лекцияларны дыннаан. Үк лекцияларны эштер К. Комбукай, Г. Канчыыр-оол олар солуп утка-шынарлыг кылдыр номчаннар. Семинар ооредиглиг болган. Ооң түннелинде агитаторларның ажылы ыдыкейдээн.

Агитатор кажан — ол дээрге мурнакчы дүжүлгелиг нептерелир, четчестерни чогуур ойлуг, илередип чывар, бистиң чүүдүвүстүң иштики болгаш даштыкы политиказын масса чонга шын, чедимиг тайылбырлаар күлээлгелиг. Агитаторлардан башкылар З. Шагжы, Т. Демчик совхозта суттатчы С. Кулар, Д. Кара-Сал болгаш оскелерлээ ажыл-ишчилерниң мурнунга солун лекция, беседаларны номчуп турарлар.

О. КАРА-САЛ.

УЛУГ КӨДҮРЛҮҮШКҮН

Чөөн-Хемчик районунуң «Алдан-Маадыр» совхозунда ССРЭ-ниң Дээди Советиниге сонгулда хүнүнге үткуштур масса-политиктиг ажыл улам калбарган. Алдан-Маадыр, Ак-Даш, Бора-Тайга салбырларында база төп машина-трактор мастерскаязында агитпунктулар ажылын идепкей-житкен. Совет сонгулда системазының дугайында брошюралар, политиктиг журналлар оларда делегеттингилээн. Агитаторларның болгаш политинформаторларның хуралдары оларга болуп эрткиласаа.

Ак-Даштың, Сарыг-Бүдүнүн инек фермаларынга, Шаттың база Чүшкүттүң хойжуларынга хуралдар болгулаан. Оларга бирги кварталның түннелериниң үндүрбүшаан, сонгулдалар хүнүнге үткуштур белеткел ажылдарын шалыпкын калбартырының дугайында чыраалдыкылаан. Ол хуралдарны совхозтуң ажылчын комитединиң даргазы эш Х. Ооржак эртиргип, Совет Тыванын 30 чылынын дугайында лекцияларны база номчугулаан.

МЕХАНИЗАТОРЛАРНЫҢ НЕГЕЛДЕЗИ

Шамбалыг суурга чурттаан, он ажыг чыл болдум. Бодум кадыкчы кижи мен. А чамдыкта токарылай-даа бээр-дир мен. Бистиң «Шамбалыг» совхоз чаа тургустунган. Ында ажыл-ишчи кижилер хөй. Механизаторлар-даа четчир. Ынчалзажок техника септелгезинин үезинде болгулай бээр чамдык четпестерини дугайын чугаалап корейн.

Ол үеде шынап-ла бергедей бээр чанчыл бар апарган. Бүдүн чыл дургузунда демир канныыр чүгле 20 кг электроднар алдывыс. Демир кезер чаңгыс-даа кеска келбээн. А бистиң механиги-биз Владимир Бюрбю танып-көрүш улустарындан дилеп, чамдыкта чажыт-салдызын берип турган, ол үүлдерни тып экжеп турган тавариглалар бар. Мындыг байдалдарга тавар-жып турган, техниканы септеп доостувус. Ынчалза-даа септелгенин шымары эки эвес болган.

Чоокта чаа техника септелгезин хынап, «Сельхозтехниканың» районнар аразының Кызылда каттыжышкынындан инженер кижи чораан чүве. Кандыг бергедээшкиннерге таварыжып турган септелге кылып турганывысты аңаа чугаалаарывыска, ол чүгле эктин кызып калды. Оон соонда «Силерге 5 кг электрод берген бис. Бир эвес эвээш болза, боттарынар кылып алыңар» диди.

Мен аңаа таарыжымадым. Олар бистиң деткиир, дузалаар ужурлуг, харын-даа бистиң шефке алган улус болгай. Ынчалза-даа олар биске чаңгыс-даа эки трактор бербээн. Бир эвес часкы хову ажылдарының үезинде трактор, азы агрегат үреліп каар болза, ону чүүн-биле каныап, кайнын артык кезектер тып алыр бис? База-ла ангы-аңгы организациялар кезиир бис бе? Ынчан бистиң шефке алган «Сельхозтехниканың» районнар аразының Кызылда каттыжышкынының үдуртукчулары база-ла эктин кызын олургулавырни бе?

Часкы, күскү сезоннар үезинде механизатор, тараажы бүрүзүнде дыштынар хүннер бар эвес. Оларнын ажыл-ижин үнелеп, артык кезектер, электродтар-биле бүрүн хандырары чугула. «Шамбалыг» совхозтуң механизаторларының чогуур организацияларын негелдези-даа ыңдыг.

А. ЧИЧУЕВ,
совхозта каныакчы.

ДЕЛЕГЕЙ БӨ ХҮННЕРДЕ

СОҢГААРЛАДЫП БОЛБАС СОРУЛГАЛАР

Чепсегленишкинин дүжүрер талазы-биле комитет бодунуң ажылын Женевада эрткен неделяда эгелээн. Дүрген шинтпирлээрип бүгү күрүнелер болгаш улустар манап турар элээн каш чугула сорулгалар оларның мурнунда тургустунган. Ону дүрген шинтпирлээрни эргежок чугула, чүге дизе, янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң аразында харылзааларны политиктиг чавырылдырышкын-биле шинтпирлээри эргежок чугула.

Женева комитединиң ажылының ужур-дузазы тергиин улуг. Ооң ажыл-чорудулгазының түннелинде ядролуг чепсекти атмосферата, космос делгеминге болгаш сут аданга шенээрин хоруур дугайында 100 ажыг күрүне каттышкан керээ, ядролуг чепсекти нептеретпес дугайында 80 ажыг күрүне күштүг болдуруп бадылаан керээ, далайларны болгаш океанларның дүвүнге ядролуг чепсекти болгаш массалыг үзүткаашкын чепсээниң өске-даа хевирлерини шыгжаарын хоруур дугайында керээ, бактериялыг болгаш токсиннинг чепсекти хоруур база оларны үзүткаар дугайында дугуржулга чижектиг делегей керээлерин чарган.

Чепсегленишкинин дүжүрер талазы-биле бо дугуржулгаларның ужур-дузазы кайгамчык улуг, ону чедип алырынга Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг кады ажылдажылганың өске-даа чурттарының өске чүүлү улуг. Чүге дээрге, бир талазында, ол документилер массалыг үзүткаашкынның айылыдыг чепсек-херекселдерин ажыглап, хоозуралдыг дайын үндүрериниң айылыын эвээжедип турар. Ийи талазында, ол документилер, кижи төрелгетениң экономика болгаш социал деп-шилгезинге ажыглап болур турган кайгамчык хөй кижи болгаш материал курлавырларны «маңгыстап» турар империализмниң чепсегленишкинин эңдере бүдүрер чоруун саададып турар. КНО-нуң медээзин ёзугаар алырга, амгы үеде бүгү делегейде шериг хереэнге чылда-ла 200 миллиард хире долларны чарыгдап турар. Ооң-биле кады хөгжүп турар чурттарның 800 миллион ажыг кижилерия ядыы-түренги байдалда чурттан турарын база айтып турар.

Чепсегленишкинин дүжүрер талазы-биле комитеттиң Женевада ажыттыгган сессиязы совет делегациянын бодалын ёзугаар алырга, чүүн-даа мурнунда химиктиг чепсекти үзүткаарының болгаш ядролуг чепсектиг бүгү шенээшкинилерни (чер адаанга шенээрин киириштир) соксадырының айтырыгларынче бодунуң кичээнгейин мөөнүзээри чугула болуп турар. Химиктиг чепсекти ажылдап кылырын, бүдүрерий болгаш ооң курлавырларын чыырын хоруудаар дугайында база ону шуут үзүткаар дугайында дугуржулганың төлевилелин комитет база көөр. Ону ССРЭ болгаш өске-даа социалистиг чурттар 1972 чылда киирген. Ынчалза-даа барыын чүктүң чамдык чурттары бо чугула айтырыгны шинтпирлээрининден ойталап турар. Барыын чүктүң чамдык күрүнелери, ооң иштинде АКШ дайын үезинде химиктиг чепсекти ажыглаарын хораан 1925 чылдың Женева дугуржулгазын күштүг, болдуруп бадылаарындан амга чедир ойталап келгени билдингир болгай. Үстүнде дугуржулгага ат салып, массалыг үзүткаашкынның боо-чепсээнин халаптыг айылыдыдан кижи төрелгетенни чайладып алыры эргежок чугула болуп турар.

Л. ЛАТЫШЕВ,
В. СЕРОВ.
(СЭТА).

Совет-индий найыралды бижыглаар

БОМБЕЙ. (СЭТА-ның корр). «Индия биле Совет Эвилелиниң улустарының найыралы аңгы-аңгы социал системаларлыг күрүнелер аразында харылзааларның үлегер-чижээ боон турара» — деп, Индияның төп чазаның кад болгаш шахталар министри К. Д. Малавия Бомбейге медеглээн.

Махараштр штаттың индий-совет культура инитилелиниң чыл бүрүзе болур конференциязының ажыттынганынга чүве чугаалаап, «СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чоокта чаа Индияга чорааның индий-совет найыралды бижыглаар чаагай херекке киирген шылгарангай үлүг-хуузун» К. Д. Малавия демдеглээн. Индия биле ССРЭ-ниң улустарының аразында сырый билчиишкинни болгаш үре-түүнелдиг кады ажылдажылганы улам калбартыры дээш бүгү күжениишкиннерин салырыче чурттуң демократтыг хөй-ниитизин, бүгү активчилерни ол кыйгырган.

Индий улус чурттуң национал чаартылгазының, колониалдыг үенин берге уржуктарын үзүткаарының хереэнге көскү чеминшкиннерин Советтер чурттуңун чаагай сеткиллиг дузаламчызы чокка чедип ап шыдавас турган деп, К. Д. Малавия онзалап демдеглээш, советтиий экономиктиг кады ажылдажылганын чеминшкиннинг калбарып турарынга байыр чедирген.

Совет Эвилелиниң тайбыңга ынак даштыкы политиказы делегей байдалының дүшкүүлүүн чавырылдырарының эрге-ажыктарынга, бүгү-иниитй тайбыңның хереэнге бараан боон турар деп К. Д. Малавия түннелинде медеглээрге, чыылганнар адыш часкаан.

Делегейниң «Улустар аразында тайбыңны быжыглаары дээш» Ленинчи шанналдың дүреады дээрги Аруна Асаф Алинин байыр чедирген чугаазын, конференцияның киржикчилери чылыы-биле күлээп көрген. Азияга тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хайырарынга Совет Эвилели биле Индияның аразында кады ажылдажылганы быжыглап, калбартырының улуг ужур-дузалыын ол демдеглээн.

Чазак тургузарын даараскан

НЬЮ-ЙОРК (СЭТА). Тель-Авивтен келген дыңнаныгларны ёзугаар алырга, Израильдин чазак баштыңнаан Г. Меир халашкан. Ооң орнунга чагырыкчы ажылчын партия дээр чүвениң баштыкы И. Рабинин киирген. Меирниң чазаанга күш-ажыл министри турган ол Рабин Израильдин чаа чаваан тургузар даалганы алган.

Тель-Авивтин дүрлок хайызырак үүлгедиглеринниң уламыдаа Израильже чилиг политиктиг, чазак кризизи үргүлчүлеп турар.

Грецияның компартиязының кыйгырыы

ПАРИЖ. (СЭТА). «Шынның үнү» радиостанция Грецияның Коммунистиг партиязының Теп Комитединиң Политбюрозунуң кыйгырымын дамчыткан. Империалистиг бөлүктериниң болгаш НАТО-нуң деткимчезин, удуртулгазы-биле боттандырган эргилде болган хүнүндей бээр эрткен чедү чылдың дургузунда шериг эрге-чагыргазы экономиканы «кадыкшыдар» болгаш көдүрер талазы-биле берген аазаашкынынарын күүседирдеп туржук, харын Грецияны мунгаштальышкынныг байдалга кииргеш, чурттуң ажыл-агыйын кризиске таварыштырар чыгай берген деп, кыйгырыгда айыткан. Национал байлактарны даштыкы чурттарның монополияларынга үптедип турар деп, документинде айыткан. Шериг эрге-чагыргазы грек улустуң демократтыг эрге-шөлээзин казаян. Киприй хамаарышпас чоруун үзүткаарыңче угланган делегей монополияларының дерзии планнарын деткип турар.

Ынчанмыже ол чедү чыл ам догуннап турар ёзу-чурумга удур ажылчы чоннуң бүгү патриоттарның маадырлыг удурлашкынының болгаш шудургу демиселикиниң база чылдары болган. Ажылчынарның болгаш студенталериниң эртжен чылын ноябрьда маадырлыг демисели дерзии чагырыкчыларга удур чоннуң демиселикиниң бедик үе-чадазы болган. Үк демисел шериг ёзу-чурумуң дүжүрери дээш чаа-чаа тулчуушкуннар болурунуң барымдаазы болу берген.

Амгы ёзу-чурумга кара чаңгыс барымдаа болур чүве демократияны тургузары болур. Чаа Грецияны, хамаарышпас Грецияны, хостут Грецияны болгаш социализмни тургузар арганы ол бээр деп, кыйгырыгда айыткан.

Грецияның Коммунистиг партиязы чуртта тудуп хоруудаашкынар кылыр үүлгедиглерин соксадыры дээш, политиктиг хоруудатканнарны хостаары дээш, Юра ортулухта хоруудал лагерин хаары, дайын байдалы, хыкалда тургустунган деп көөр чурум тургустунганын күш чок болдурары дээш, Киприй херектерин грек эрге-чагырганың холгаарлап турарын соксадыры дээш, политиктиг, профэвилел хостагалары дээш, ажыл төлевирин, пенсиялыры улгаттырары дээш демисежиринче чурттуң бүгү ажылчыннарын, албан-хаакчыларын, студенталерин, өөреникчилерин, ыяттеллигенциязын кыйгырган.

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

ГААГА. (СЭТА). Грецияның удурланышкынын шимчаашкын-биле эп-сеткил каттыштырылгазының голланды комитединиң инициативазын ёзугаар киживиң эргедерин Грецияда базын турарынга удурланышкынының митингиин аңаа болган. Грецияның дашгыында чурттап турар хамаатылары, Голландияның дешилгелиг организацияларыны төлээлекчилери митингиге киришкеш, политиктиг хоргдаттырганнарны доп-юраан хостаарын база оларга хамаарыштыр келдереалын чарларын негаан.

КНО-ның ШТАБ-КВАРТИРАЗЫНДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Экономиктиг болгаш социал Чөвүлелдиң 56-гы сессиязы КНО-ның штаб-квартиразында ажыттынган. Сессияның ажылының үезинде хөгжүп турар чурттарның экономика айтырыгларын, ооң иштинде оларның бойдус байлаанга контрольду боттандырарының дугайында айтырыгны чугаалажыр. Сөөк-азы ылгаар чорук болган колониализм-биле демисеглин, хереэженнерниң дөлү дең эргезин хандырарының. Барыын Африканың кызылашкынынан качыгдап турар чурттарынга дузаламчы көргүзериниң айтырыгларын база чугаалажыр деп турар.

Чазагларже

Совет Тываның 30 чыл өөнүнга үткуштур малдың чайгы семиртилгезин организастыг болгаш бегик деннелге чорудар талазы-биле айтырыгны «Бай-Тал» совхозтуң партком-муунуң хуралынга делегеренгейи-биле чугаалашкан.

Чайлаглаашкынга шунту 80 кодан мал кирер. Ооң иштинде чүгле хой болгаш өшкү 62 кодан. Мыйыстыг бога малды, чылгыны, сарлыкты май айның 20—25-тен, шээр малды июнь 1-ден эгелеп массалыг-биле чайлагладыры көрдүгеген.

Чайлаглаашкын үезинде хуралдар, лекция, беседа эртиглер, кино, концерт көргүзер черлерни бам бурунгаар чугаалашкан. Аңаа айның иштинде ийи удаа малчыннар чылып кээрге, культура-массалыг, политикижилгелиг ажылдардан ангыда, эмчи шинчилгелиг, бөраан садыглаашкынын организастаар. Хүндүе кино көргүзериниге тааырымчалыг мунгаш серилерни тудары көрдүгеген.

Чайгы семиртилгеге кирер бүгү малды янзы-бүрү аарыглларга удур тарып эмнээр ажыл түлүк чоруп турар. Ырак одарларже көжер малчыннар хөөн баштай кыргыдар болгаш чугулага кирер.

Мурнуку чылдарда хойнуң тарып бооватылгазы бо черге колдуунда чорбайн турган. Бо юбилейлиг чылда ол чугула ажылды август 1-ден эгелеп организастаары көрдүгеген. Шуйнун Пөштүт-Хем-Акем биле Шынаазының Дөртүнге, ийи кезек черге, тарып бооватылга прививкаларын дерип кылырын планнаан.

Чайгы семиртилгени чорукары бам бурунгаар белеткелдеп кол хамаарыр. Ынчангаш совхозта партком болгаш мал ажылының тускай эртемниглери чогуур хемчеглерни ап эгелээн.

М. КЫРЛЫГ-КАРА.

ХОЙ ООЛДААШКЫНЫНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртүү чылында республиканың хойжуларының мурнунда республиканың хойжуларының шинтпирлээрин амыдыралга боттандырар дээш олар бүгү күжүн мөөнүзээри, малдың чаш төлүн чидириг чок камгалап ап, өстүрер дээш шудургу ажылдап, хөй-хөй хойжулар боттарының хүлээлгелерин күүседип эгелээннер.

Республиканда хой оолдаашкынының амгы байдалы кандыгыл? Аңаа харылап, кыска комментарий-биле номчукчуну таныштырар бодаан бис. Апрель 15-тиң медээзин ёзугаар алырга, республиканың колхоз, совхозтарында 358.292 хой төрээн болуп турар. Ооң камгалап алган хурагаанын баш саны — 386.799 болган.

Малдың чаш төлүн менди камгалап алыр талазы-биле Таңды, Чөөн-Хемчик, Эрзин, Тес-Хем, Бии-Хем районнар бедик көргүзүглерлиг. Ылаңгыя Таңды район чүс хойдан-на 101 хурагаанны менди камгалап ап турар. Ол районда 39616 хой оолдаан. ооң 40667 баш хурагаанны менди ап, доруктурган. Чөөн-Хемчик районнуң ажылагыйларында төрээн 64752 хойнуң 65363 хурагаанны менди. Эрзинниң хойжулары тодарадыкчы дөртүү чылда кызымак ажылдап, өөрүмчүг түннелдерлиг болуп, районда төрээн 30001 хойнуң 30016 хурагаанын чидирлиг чок камгалап алганнар.

Республиканың Каа-Хем, Тожу, Улуг-Хем, Мөңгүн-Тайга, Өвүр болгаш өске-даа районнары февраль, март айда байдалынган кудулап, чаш малдың хорамчалыг чоруун болдуруп турар. Ол районнарда хурагаанның өлүг төрүттүнүп келир болгаш хораар чоруу бар. Ынчаарга нинти республикада 4050 баш хураган өлүп хораан.

Чаш малдың хораар чоруун моон сонгаар болдурбазының хемчегларни тускай эртемниглер ап, боттуг ажылдарыны чорудары чугула.

Районнарның ажыл-агыйларында хой оолдаашкыны ам-даа үргүлчүлевишаан. Ам кол сорулга болза, арткан малдың чаш төлүн хорамча чок камгалап алыры болур. Ону күүседирде кол-ла чүве мал чемин камныг чарыгдап, чаш малдың чемгерилгезин экижидип, оларның ажаалда, хайгаралыынче доктаамал кичээнгей салыры дээрзин колхоз, совхозтарның удуртукчулары, тускай эртемниглер, хойжулар утпас ужуглуг.

ЧҮСТЕН-НЕ ЧҮСТҮ

«Сүт-Хөл» совхозтуң малчыннары малдың чаш төлүн менди камгалап алыр дээш зооветеринарлыг дүрүмнерни шыңгыы сагып, малдың ажаалда-тежээлдезин экижиткенинден ходан бүрүзүүде чаа анай, хураган менди алдынып турар. Төрүүр 8212 хойнуң 7338-и оолдаан. Ооң 7470 хураган менди, 5566 өшкүден 5702 анай алдынган. Мурнакчы малчыннар үлегер-чижээн көргүзүп, үлүг-чылын чок ажылының түннелдери-биле ажылдажылганын өөртүп турар. Наттыт Монгуш, Чамбал Монгуш дээш өске-даа хойжулар ам безин 100 хойга онааштыр 100-тен хөй хураганны камгалап алган.

Ниитининг малының чаш төлүн чидириг чок камгалап алыр талазы-биле район иштинде калбарган социалистиг чарышка тиилекчи боон, шилчиир Кызыл тук-биле совхозтуң Саймда Чамбал-оол Монгушка баштаткан бригадазы шаңнаткан. Ол хойжу бригада төрээн 1750 хойдан 1816 хураганны алган, азы ам безин 100 хойдан 100 ажыг хураганны камгалап алган боон турар.

Совхозтуң Ишкин салбырының мурнакчы хойжузу, Күшажылдың Кызыл Тугу орденниң эдилекчизи Мурзууна Оңдар беш чылдың бо тодарадыкчы чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап, 100 хойга онааштыр 110 хураганны камгалап алыр, бир хойдан 2 кг дүктү кыргыл. 20 төөнга сиген белеткээрин хүлээген. СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шинтпирлээрии амыдыралга күүседири хойжулардан хамаарыштыр билир, СЭКП ТК-ның партиянга, совет улуска Кыйгырыынга сөрүк киргеш коммунист малчын М. Оңдар ол-ла совхозтуң малчыны Ч. Монгушту социалистиг чарышка шилчиргеш. Мурзууна Оңдар амдыызында төрээн 261 хойчыдан 309 хураганны камгалап алган.

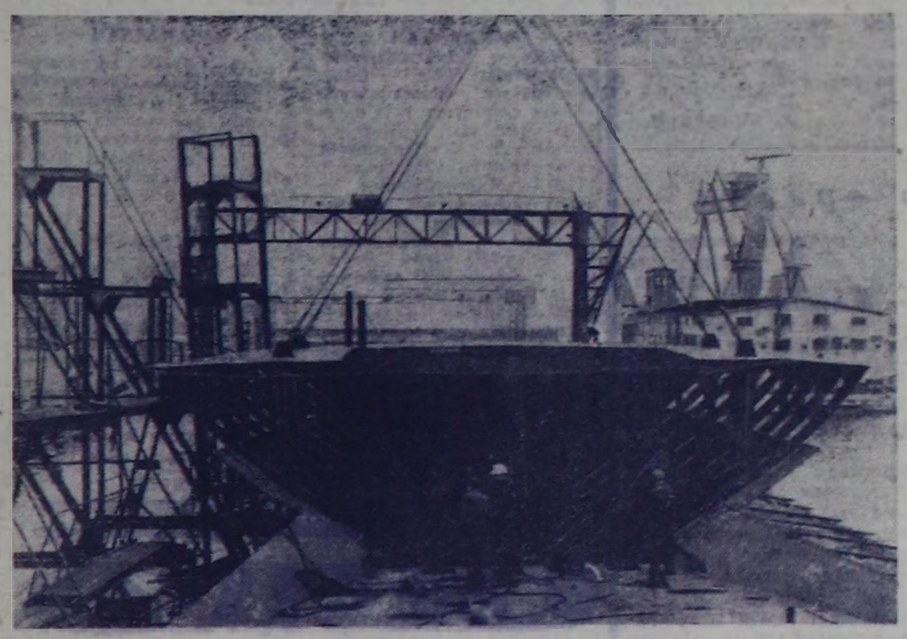
О. БОРАШ.
Чөөн-Хемчик район.

ХҮСТЕН-НЕ ЧҮСТҮ

Бай-Тайга районнуң «Бай-Тал» совхозта хой оолдаашкыны алактаалын турар. Эрткен чылдың бо үезинге деннээрге, хойдың чаш төл менди адыры ковуйлап, малчыннар аразында социалистиг чарыш калбарган, мал чемни четчир боон турар.

Бирги кварталдың түннелинбиле алырга, ажыл-агыйның Даштыг-Тейде хойжу бригадазының (бригадири А. Намырай) көргүзүү дээре болган. Ол бригаданың хойжузу Хертек Дамдык социалистиг чарышың тиилекчизи болуп, шилчип чоруур вымпелди чаалап алган. Ол-ла бригаданың хойжулары С. Очур-оол, Х. Мыдык, И. Чамбый, С. Күдер, Х. Баяктыг олар чүс хойдан 94—98 чедир хураганны камгалап алганнар.

Амгы үеде малчыннар чазаглап эгелээн. Кыштагларның үүрмек септелгезини кылыры болгаш едек контарарны дооступ турар. Хой кыргыдазынга, чайлаглаашкынга белеткел ажылдары эгелээн.

Варнада судно тудар чер—Болгария Улус Республикада эң улуг. Бүдүрүлгезин алгыдарынга эң чугула рольну Варнаның судно тудуучуларынга совет ооруг-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттарның тускай эртемниглери-биле кады ажылдажылга ойнап турар.

ЧУРУКТА: Совет Эвилелиниң чагыын ёзугаар эвлечглиг танкерни тудуп турары. БТА-СЭТА-ның фотозу.

Совет Тываның малчыннарында

ЧАЗАГЛАРЖЕ

Совет Тываның 30 чыл өөнүнга үткуштур малдың чайгы семиртилгезин организастыг болгаш бегик деннелге чорудар талазы-биле айтырыгны «Бай-Тал» совхозтуң партком-муунуң хуралынга делегеренгейи-биле чугаалашкан.

Чайлаглаашкынга шунту 80 кодан мал кирер. Ооң иштинде чүгле хой болгаш өшкү 62 кодан. Мыйыстыг бога малды, чылгыны, сарлыкты май айның 20—25-тен, шээр малды июнь 1-ден эгелеп массалыг-биле чайлагладыры көрдүгеген.

Чайлаглаашкын үезинде хуралдар, лекция, беседа эртиглер, кино, концерт көргүзер черлерни бам бурунгаар чугаалашкан. Аңаа айның иштинде ийи удаа малчыннар чылып кээрге, культура-массалыг, политикижилгелиг ажылдардан ангыда, эмчи шинчилгелиг, бөраан садыглаашкынын организастаар. Хүндүе кино көргүзериниге тааырымчалыг мунгаш серилерни тудары көрдүгеген.

Чайгы семиртилгеге кирер бүгү малды янзы-бүрү аарыглларга удур тарып эмнээр ажыл түлүк чоруп турар. Ырак одарларже көжер малчыннар хөөн баштай кыргыдар болгаш чугулага кирер.

Мурнуку чылдарда хойнуң тарып бооватылгазы бо черге колдуунда чорбайн турган. Бо юбилейлиг чылда ол чугула ажылды август 1-ден эгелеп организастаары көрдүгеген. Шуйнун Пөштүт-Хем-Акем биле Шынаазының Дөртүнге, ийи кезек черге, тарып бооватылга прививкаларын дерип кылырын планнаан.

Чайгы семиртилгени чорукары бам бурунгаар белеткелдеп кол хамаарыр. Ынчангаш совхозта партком болгаш мал ажылының тускай эртемниглери чогуур хемчеглерни ап эгелээн.

М. КЫРЛЫГ-КАРА.

Тыва чурттуг композитор

«Өскен-төрээн Кызылымда менээ эң эргим бажың бо шинэ» — дээш, Александр Петрович Курченко уран чүүл учалыешилиң аныкташ, бодаанымнаан улай түгээлдеди.

— Ынчан 1961 чыл чүве. Бо бажыңга ол чылдарда педагогика институтуу турган. Мен аңаа ыры башкылап, үрер хөгжүм удуртуп турдум. Бодумнуң ыр чогаадыксаар күзелимни бо бажыңга пиенеп, баштайгы ажылымны кылган мен. Ол дээрге Сергей Ряузовтуң сөзүнге «Кызылдың валзы» деп ыр чүве. Ук валзы студентилер сонуургап ырлазы бергени мээң баштайгы базымымга идиг болган. Оон бээр он ажыг чылдар эрте берди...

Амыдырал шапкын-на харын, а кижилериниң бурунгаар базымнары оон-даа дүрген ышкажыл. Кызылдың Сесерлиг (амгы Титов) кудумчузунга төрүттүнгеш, Улуг-Хемниң сайлыг эриинге ойнап өскен Сашаны көрүшер даан. Ол 1961 чылда баштайгы ырын бижээнин сактып турар-дыр. А ам ол кымыл? Бо айтырыгга харыылаайн.

Саша бичезинден тура-ла музыкага сундулуг турган. Ол өөреним турганы № 1 школага кичээлдерин эрттирип каапаш, үргүлларның музыка школазынче чоруптар. Саша мынчалдыр-ла музыка эртинезинче эге базымнарны кылып Чайковскийниң, Глинканың, Бетховеннің өлүм чок чогаалдарны-биле чоорту таныжып, өөренип, билип ап эгелээн.

«Кызылда үргүлларның музыка школазынга өөренип турумда, Сергей Федорович Кайдан, Лидия Логинова дээш ышкаш мергежилдиг башкыларның аңаа ажылдап турганы мени аас-кежии болган. Оларның хөтүнга киргенимни үргүлчү бодап, чоргаарлавын чоруур мен» — деп, Александр Курченко сактып олурду.

Ам музыкага сундулуг бичии Сашаның эвес, а чоокта чаа болуп өрткен ССРЭ-нин Композиторлар эвилелиниң V съездиниң төлээн, элээн хөй чогаалдарының автору Александр Петровичиниң дутайын номчукчуларга таныштырар бодадым.

«Кызылдың валзының» база өске-даа ырларның авторунуң улуг музыкаже базымнары Новосибирскиниң консерваториязындан эгелээн. Кызыл хоорайдан келген аныяк хөгжүмчүнүң билит дээш чүткүдүүн, теориязы шыырак шингээдип ап турарын, оон бижээн чогаалдарының онзагай чаа ылгалдыын консерваторияның башкылары чүтаалажып турган. Ук консерваторияны Александр 1968 чылда чедиштиниинг доозкан.

«Тываның улустуң ырлары, оон онзагай аяны моля доктаамал кайгадып чоруур» — деп, А. Курченко бо-ла чүтаалай берген олурар. Ол «Өпей ыры», «Дежей-оол», «Таңдым турда» база өске бөш ырларны (улустуң) орус улустуң хөгжүм керекелдериниң оркестрине таарыштыр бижээн болгаш ук ырлар 1973 чылда Москваның «Музыка» деп хөгжүм чогаалдарының ном үндүрер черинге тускай чыынды кылдыр парлаттынган.

А. Курченковуң онзагай будуужү — оон өөредилгеге сундулуу, музыка теориязының талазы-биле хөйүү биилээ адыскаар күзедими. Ол 1973 чылда Москва консерваториязының аспирантуразын «XX чүс чылдың эгезинде» орус симфонияда скиф темазы» деп ажыл-биле чедиишкинниг кампалап доозкан. А. Курченко аспирантурага профессор Б. М. Ярустовскийниң удуртулгазы-биле өөренип турган.

1970 чыл А. Курченковуң амыдыралынга үттүнүрбас. Александр Петровичи ол чылын ССРЭ-нин Композиторлар эвилелиниң кежигүнүнге киргеп. Бо чорук Тыва чурттуг композиторунуң музыкага салым-чаламының үнедеп, деткээнинден аңгыда, оон болуунуң чогаадыкчы ажылынга харыысалгаазын улам күштеддиргеп.

Александр Петровичиниң чогаадыкчы ажылының темазының өзээнде оң төрээн черн — Тыва турун турар. Ол Салчак Токаның сураглыг чогаалын ёаттаар «Аратың сөзүү» деп программалыг симфония шүүглелиин бижээн. Ук чогаалды Тыва телевиденнеңиң болгаш радиозуңуң симфония оркестри ойнап турар. Оон аңгыда А. Курченковуң «Севил биле Чарап-оол» деп М. Рамазановның ындыг аттыг төөлүкүн аяны-биле бижээнин чогаал база-да кескү черни эзлеп турар.

«Бо чылдың октябрь айда Совет Тывавыс 30 харлаар болгай. Ол байырлалга бараалгадыр бодап турар планнарлыг мен. Тодаргайлап чүгаалаарга, элээн улуг хемчээлдиг тыва темага бижээн балет болуур. Оон аңгыда кыска хемчээлдиг, ырлар янзылыг чогаалларны база-да бижиир мен» — деп, Александр Петрович бодунуң чогаадыкчы планнарының дутайында чүгаалады.

Бистиң чанчыс чер чуртуувуска бо удаада үжүрежип, чүтаалажырымга, ол төрээн черинге база шыырак «сөңнүг» келген болду. Кат хонуктар бурунгаар Александр Петрович республиканың телевиденнеңиниң болгаш радиозуңуң симфония оркестринге чаа бижээн элээн каш ажылдарын дужаган. Оон бпрээзи — Тыва АССР-нин үдустуң чогаалчызы Сергей Пюрбюнүң ындыг аттыг чогаалын ёаттаар бижиттинген «Чыргалбай» деп үран номчулгага база оркестрге бижээн шүүглелеп. Ол ышкаш «Тыва тоолдарның маадырлары» деп аттыг, бөш тоол-шилдерден турустунган, үргүлларга сөптаалары база дужаагаан. Оон аңгыда композиторнуң хажао шүүлүкүү С. Пестуновтуң сөзүнге бижээн «Тыва, Тыва» деп ыры база-ла солуң ырларның бирээзи.

— Тыва темадан аңгыда кандыг чогаалдарны бижиир бодап турар силер, Александр Петрович — деп, айтырдым.

— Ындыг чогаалдарны база бижип турар мен. Ол дээрге «Сибирьниң симфониязы» деп аттыг, улуг хемчээлдиг чогаал болуур.

Тыва музыканы улам хөгжүдеринге — бистиң республикага Композиторлар эвилелин дүрген тургузары канчаар-даа аажок улуг рольдуг болуур. Эвилел тургузарынга ССРЭ-нин Композиторлар эвилелиниң 5 кежигүнү херек. Үш кижи бар-дыр. Арткан ийи кижини республикадан азы өске-даа черлерден тып ап болур арга бар. Ол ышкаш консерваторияларның теория салбырынче оода-ла ийи-үш талантыглыг аныяктарны чоокку чылдарда чорударын амыдырал негеп келген. Бо чылдың июлында Москвага тыва музыканың хүннери эртер болгай. Ынчан тон телевидение, радио дамчыштыр ак-көк хемнин чуртунуң ырлыг, хөгжүмнүг аңгыларын-биле бүгү чурт таныжыр — деп, Москваның культура институтунда музыка төөгүзүнүң башкызы, аныяк композитор Александр Петрович Курченко өөрүшкүлүг чүтаалады.

В. СЕРЕН-ООЛ.

СПОРТ ⊗ СПОРТ ⊗ СПОРТ ⊗ СПОРТ

СПОРТЧУ БАЙЫРЛАЛ

ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге тураскаадткан спортчу байырлал Москваның Лужникиде Спорт ордузунга апрель 23-те болган.

Аңаа съездиниң делегаттары, оон ажылында киржип турар даштыкы төлээлекчилер, хүндүүг аалчылар киришкен. Чазак ложазынга эштер В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев олар олурган.

Комсомолчулар амгы үеде совет спорттуң мурнуку отрадында кирип турар болгай. Күш-дамыры быжыккан, эрес-дидим, шыдамыккай болур дел, коммунизмниң аныяк тургузукчузу бүрүзү ындыг мөзүү-шынарлыг болур ужурлуг.

«Коя-ла чүве — спорт шимчээшкинниң массалыында, бүгү аныяктарны хаара түлүп турар күш-культураны сайзырадырында, оларны соруктуг мөзүге адаптырарында, аныяк оолдар, кыстарны күш-ажыыга болган оран камгалалыга күш-дамыр талазы-биле белеткээриндее» — деп, 1968 чылда ВЛКСМ ТК-ниң бюрлыг пленумунга Леонид Ильич Брежневтиң чүтаалаан сөстөри чурттуң аныяктары күш-культураны улам ынай сайзыраадыр талазы-биле партияның чагыы кыдыр хүлээп алган.

Тук тутказ делегей, Европа чемпионнарының, ВЛКСМ ТК-ның «Спортчу, эрес-дидим чоруқ» демдээзиниң лауреаттарының, ГТО комплекизининг хөй хевирлиг маргылдааларының тиилекчилериниң колонназы залга кирип кээрге дидимиттиг адыш часкавшкыны болуп турган. Оон мурнуу олурууда ВЛКСМ ТК-ның тугу. Оон аңаа-биле бистиң спортчуларывыс 1972 чылдың олимпий оюннарынга болгаш 1973 чылдагы бүгү делегей универсиадаңга тиилеп турган.

Совет күш-культуржуларының хөй миллион төлээлекчилериниң мурнуңаа ВЛКСМ XVII съездизиниң делегады, делегейниң болгаш Европаның хөй дакпыр чемпиону Людмила Пахомова чурттуң комсомолчуларының төлээлекчилеринге болгаш съездиниң аалчыларынга байыр чедирген.

Оон соонда спортчуларның көргүзүүлүг оюннары болган.

Олимпий чемпиону, ССРЭ-ниң шилиндек командазының комсоргу, съездиниң делегады Людмила Турищева гимнасчи көргүзүүлер күүсеткен.

Европаның болгаш делегейниң каш дакпыр чемпионнары, Хельсинкидеп чап-чаа чаныш келген бистиң хоккеистерибис «Алдын шайба» клубунуң ооллары-биле «маргылдаалыг» оюн көргүскен.

Ирина Родлина биле Александр Зайцев оларның ажеш чүнгулаашкынын көрүкчүлер улуу-биле сонуурган, оны бедин-биле үнелээн.

Спортчу байырлалдың программазы доозтурга, ордуга комсомолчу ырлар чаңгыланып үнген.

(СЭТА).

Т. Петросян бир санныг

Шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону ат дээш маргылдаага киржир ойнакчыны шиляп алырының маргылдааларында эзлчеглиг салыглар болган. Одессага Виктор Корчной-биле Тигран Петросяның дөртку салыында башгайгызы 39 көште шагыны эрттирипкеш, уттургап деп санаткан. Оларның саны 2:1 болуп, Корчной мурнап турар.

Ленинградка Анатолий Карпов биле Борис Спасскийниң бешки салыы соңгаарлаттынган. Оларның саны 1:1.

ЧЕМПИОНАТ ДООЗУЛГАН

Шыдыраа талазы-биле «Спартактың» республика чемпионалы воскресеньеде доозулган. Түңнелинче ол хүндүлүг атка ийи кандидат балядыг Леонид Мохов четкен.

Леонид Мохов «Спартактың» республика чемпиону аты-биле дөрт удаа чаныш ап турары бо.

Ийиги-дөртку черим Н. Чыргал-оол, М. Адыг-оол болгаш К. Саян олар тос-тос сан алгаш, ден болуп үнген. Хову-Аксының телээлекчизи Н. Чыргал-оол биле бирги разрядчы Саян кандидат балядыг чедиш алыр аргалыг турган. Ынчалза-даа олар маргылдаага дендески ойнап шыдаваан.

Бо маргылдаага чаа шыырак ойнакчылар база ылаңгыя өскээ черлерден ээлээн Хову-Аксыңдан келген Станислав Пановту демдеглеп болур.

Хоочун шыдыраачы Хеймер-оол Ондар сес саныг болган. Шыдыраага шнактар оон хөйүү маңап турган. Ондар сөөлгү үеде маргылдааларга киришпейн турары-биле шоолуг чедиишкин чок болганы ол.

«Спартак» икитилеңиниң дөрт шылгарангай ойнакчылары бо чылгы республика чемпионадынга киржир.

О. ИРГИТ.

телевидение

АПРЕЛЬ 25-ТЕ

МОСКВАДАН

13.30 — Дамчыдылаалар программазы. 13.35 — Өөнүт телекөргүзүг. Школачыларга. «Аныяк спортчунуң улуг оруу» 14.05—Медээлер. 14.15—Өөнүт телекөргүзүг. «Немухинниң хөгжүмчүлери». Мультфильм. 14.35 — «Миллионнарның лениниң университединде». «Социалистиг чарыштың амгы үечадазы». Дамчыдылагаа ССРЭ-нин ЭА-зының Экономика институдунуң директору Е. И. Капустин киржип турар. 15.05 — 15.15 — Чапсар. 15.15 —«Тянь-Шань-дыр мен». Уранчечен фильм. 2-ги сериязы. 16.25 — Өөнүт телекөргүзүг. «ВЛКСМ-ниң XVII съездизинде». 16.45 — «Аныяк үннер». Аныяк ыраажыларның Бүгүүзенделдиг телеконкурузу. 1-ги тур. 18.00 — «Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.45 — Тайбың камгалакчыларының калбак шимчээшкини —Тайбың камгалалыкның республика комитединиң даргазы О. А. Толгар-ооллуң чугаазы. 18.55 — Телемедээлер. 19.40— «Парторг». Телефильм. 20.10— Телемедээлер. 20.25 — Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.30 — Өөнүт телекөргүзүг. «Эрги шивээ» деп хөй сериалыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүүг. 3-кү сериязы. — «Комисар Сергүшин». 21.35—Өөнүт телекөргүзүг. «ВЛКСМ-ниң XVII съездизинде». 21.50 — «Уран чүүлдүң мастерлери». ССРЭ-нин улустуң артизи А. Степанова. 23.00 — 23.45 — «Үе». Информастыг программа.

Редакторуңң орлуулакчызы М. И. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Докер» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.10, 18.50, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алдын мыыстар» 9.30, 11.10, 15.00; «Утпазым, мынак кижилерим дугайында» 12.50, 17.00, 18.40, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чалыылар» 18.00, «Хоорайлар болгаш чылдар» (2 сериязы кады) 15.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дээрги Андерсенниң алдары дээш, ура!» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: Киночыынды № 58 16.30, «Ынчан Оожум океанга» 18.00, 20.0 шактарда.

Хүннүң почтазындан

НОМЧУКЧУЛАР ЧАГААЛАРЫНДАН ОДУРУГЛАР

БАЙ-ТАЙГА районда «Бай-Тал» совхозтуң ажыл-ишчилери Хемчик-Бажының өшкү бригадазынче баар орукта ковругну шеф-биле чаартып кылган. Узун-Ажыкка болган шефке 25 кубометр одаар ыышты, 18 кубометр дилиг материалларын болгаш узуну 8,5 метр 100 ыыштың телефон, радио чагыларына 40 кижи белеткеп кылган.

М. ДАРЫН-БАЗЫР.

• • •

МӨҢГҮН-ТАЙГА районнуң «Малчын» колхозунуң чолаачызы У. Д. Манок чоокта чаа «1973 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаннаткан. Тоску бөш чылдың тодарадыкчы чылының баштайгы кварталында Успун Донгак-овичнин көргүзүү база дыка бедик болган.

Н. ДАВЫН-ООЛ.

• • •

ЧӨӨН-ХЕМЧИК районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң хоочун хойжулары коммунист Седен Дембирелович (ол Тыва АССР-нин алдарлыг малчыны), өөнүн эзэн Ханык Окашовна Донгактар апрель ортанда ийилээн 60 харлааннар. Хойжулаанындан бээр күүнеге үш муң ажыг хураганны өстүрүп берген хоочун малчыннарын юбилейинде совхозтуң дирекция чери, партком болгаш ажылчын комитеди оларның адресинге чылыг сөстерлиг байырны чедирип, өртектиг шанналарны тывыскан.

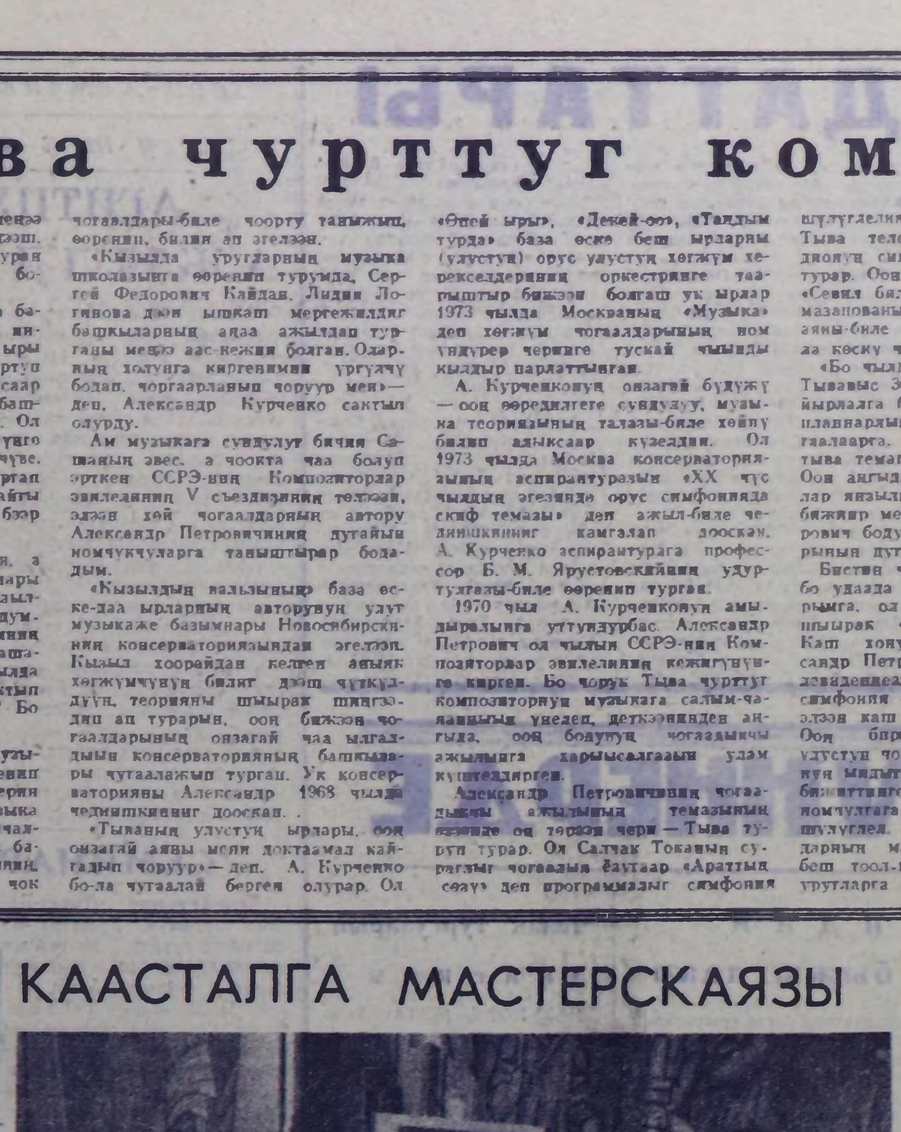
О. ДУДЕРАА.

• • •

ТОЖУ районда «Тоора-Хем» совхозтуң Май 1 салбырының хойжузу Чооду Хурбештейнниң хою массалыг оолдап турар. Ол төрээн 208 хоюндан 211 хураганы камгалап алган. Хойжунуң бир хою 3 хураган төрээн, олары база-ла өске хураганнар дег мени доругуп турар.

Д. АИР-САНАА.

КААСТАЛГА МАСТЕРСКАЯЗЫ

ССРЭ-нин улус ажыл-агыйының чедиишкиниринің делгелгезинин төвүнде «Даш чечек» болгаш «Мажак» деп сураглыг фонтаннар, Кремльдиң Съездилер ордузунуң янзыбүрү өөнүт ыланнаваш шимелдезии, Москва болгаш Ленинград метроларының дээш өске-даа черлерде чараш ураншевер каасталгалары чуруланның Ленинградта Академизиның өөнүт шил-биле уран каасталганың мастерскаязы күүседип турар. Мастерскаяның чуруукчуларының сөөлгү ажылының бирээзи — Красноярск ГЭС-тиң башкыында өөнүт шилден кылган каасталгазы хөлчөк улуг—500 ажыг дөрбелчии метр. Ол ажылды кылырынга 15 тонна өөнүт шил хереглеттинген. Өөнүт шилди мастерская болдуюн тускай рецептилери-биле 13000 чыгаа янзы-бүрү өөнүт кылдыр бүдүрүп ап турар. Оон мурнунда өөнүт шилди даштыкыдан экелп турда ортээ аар. каасталга кылыры кончуг берге турган. Ам бистиң чуруукчуларывыс шилди алган өөнериниң аайы-биле өөнүт шилдерни чагыдып, каасталганы туразы-биле кылып турар.

Ам мында Пенза хоорайда бир заводка өөнүт шилден каасталганы дооступ турар.

ЧУРУКТА: Пензада заводка «Эртем болгаш Депшилге» деп өөнүт шилден каасталганы чуруккулар Павел Абрамичев биле Яков Бесперетов кылган.

Н. ЕГОРОВТУҢ фотозу.

(ПМА).

СЕТКИЛДИҢ ХАНЫЗЫНДАН

Мөңгүн баштыг Таңды-Уула сыннарының эдээнде. Бүгү-эвилел ужур-дузалыг бүдүрүлге — «Тыва кобальт» комбинаттың ажылчын сууру кайгамчык сайзырап, ында культура-амыдыралдың чурттаганың болгаш бүдүрүлгениң хөй каът улуг тудуглары үргүлчү немежип, көрүштүг кварталдар узажып турары өөрүнчүт. Ол бүгүнү кижилер, кадрлар кылып бүдүрүп турары билдингир.

Хову-Аксы суурда кандыг профессияның кижилери, буяның үүле-херектиң бүдүрүкчүлери чок даэр: бедик разрядчы мергежилдиг тудугжулар, инженер-техниктиг ажылчыннар, чаагайжыдылганың хереэнге сурагжаан кижилер, алдарлыг башкылар, чонның кадыкшылыңга бараан болган ак халаттыг эмчилер дээш өскелерни адап болур.

Кижиниң амыдыралынга өөрүшкүлүг үүлдер кажандаа уттүнүрбас Уруувус хенертен аараап, бисти мөгүдедип эгелээн. Хову-Аксының үргүлар эмнелгезинге аппаарывыска, скарлатинадан аараап кылдыр шинчээш, эмнер бижип берген. Ол ындыг-ла дузалап шыдаваан, ийиги хонуунда үрүг улам бергедеп, харын дембээреп эгелээн.

Дораан-на эмнелгеге чедирдивис, ынчаарда улуг эмчи оок турган. Светлана Ховалыг телефон дамчыштыр Г. Т. Маскалёвту чалаткан. Ажылынга мергежээн, биче сеткилдиг ол эмчи келген дораан-на шинчээш: чүгле чаңгыс арга—кезилде дузалаар, «операцияны чаңгыс шак-даа соңгаарладып болбас» деп сүмелээн...

Чөпшээрешкенивис ёзугаар, далаштыг кезилдеги Г. Т. Маскалёв биле Б. И. Растомпахов чедиишкиниг дооскан Аарыг кижиге сыкыртыр, ижиртир чүгүда эмнерни улуг эмчи Григорий Тереитьевич сестраларга кичээнгейлиг айтып бергеш, ону боду үргүлчү хынап, эмнелгеге дүне безин чедип келир турган.

Уруумнуң хенертен аараан баштайгы берге шактарында чүү-даа бодаар турдум. Шаанда мээң бичии дуцмамның шивишкизи үнмейн, харын оозу ишкээрлээш, боостаавазы дутлапкан. Амгы ышкаш ындыг шыырак эмчилер турган болза, оон амызы камгалаттынган турар иймк.

Совет эртемнин, медицинаның мергежилдиг ажыллакчыларының ачызында мээң ынак уруум берге аарыгдан адырылган, чырык өртемчейге өөрүшкүлүг амыдыраар аргалыг болган. Хову-Аксы суурнуң улуг эмчилери Г. Т. Маскалёвка, Б. И. Растомпаховка болгаш медицина ажыллакчылары Светлана Ховалыгга, Михаил Монгушка четтиргенимнен сеткилимниң ханызындан илереттим.

А. БИЧЕЛДЕЙ.

Хевирлер өрээли

Кызыл хоорайның чөөн талакы кыдыында «Складская» кудумчузунда демир хаалгалыг улуг ажик ырактан-на көскү. Ында шевергин каастаан самбырада: «Республиканың хереглекчилер ниитилелиниң садыг базазазы» деп бижип казның кижи дораан-на экерер.

Ол ажиктин чанында кандыг-даа хүннерде кирер дээш аалчет маңаан улуг машинаар тургулаар. Ук базага янзы-бүрү барааннарны Саян ажыр сөөртүп экеп турарлары ол.

Ол ажиктен ырак эвестеийн каът ак бажың онзаланып костур. Оон үнүп кирген кижилер үзүктел чок. Шнаар киреберге «хевирлер өрээли» деп алдын үзүктер-биле бижээн ажик бар. Базадан бараан алыр дээш келгеннер бир-ле дугаарында олче кирер. Базада бар бүгү-ле бараанкарны улуг, делгем өрээлдин делгиирлеринге чапчыстап делгеп каар. Ында инелерден эгелээш, шифоньерге, сервантыга чедир кандыг барааннар чок даэр. Республиканың Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Тожу, Эрзин болгаш оон-даа өске районнарында ажылчын кооперацияларының, сельполларның бараан алыр дээш келген ажылдакчылары алыр бараанарын оон көрүп, демдеглеп ап тургулаар. Базаның тускай ертемниг ажылдакчылары келгеннерни эвилеп-ээлдээ-биле хүлээп ап, оларның барааннар шилип алырынга дузалажыр. Республика төвүнүн эң улуг бараан базаларының бирээзи респотребсоюзтуң бо базазында бараан хевирлериниң өрээлин ынчаар таарымчалыг кылып тургусан. Бараанны дүрген шилип алырынга ол улуг идиглиг. Бо даэрге бараан хереглээннерни дүрген хандыраарының бир чаа аргазы болбушаан, базазга бараанарның саартынмайн чыдып бээр чоруун болдурбазынга ужур-дузалыг.

В. САГААН-ООЛ.

АЖЫЛЫНГА МАСТЕР

Хлеб болгаш будочка кылгаларын шын быжырып, амданныг чемнер белеткеп билири — нарын ажыл, ол даэрге ховар профессияларның бирээзи. Шак ындыг үнелиг мергежилди Иргит Часкалдың шингээдип алганы таварылга эвес.

Эрги-Барлыкта ортумак школаның хлеб быжырыкчызында ол 23 чыл ажылдаан, ол коллективтиң чоргаарларының бирээзи. Часкал үтбайны башкылар-даа, өөреникчилерде макталп хүндүлээр. Сургуулдарын ылаңгыя соөлгү чылдарда ол 48 өөреникчини хлеб быжырарынга өөреткен.

Билиин үргүлчү бедидип, ажылынга мастер болбушаан, хөй-ниитиниң ажылынга база идепкейлиг. Ол болза школада төрелеер комитединиң болгаш Алдын-Булак суурда хереэжечнер төвүлелининң кежигүнү. Иргит Часкал өг-бүле амыдыралынга база үлегерлиг, оон уруг-дарыының кижизидилгези эки.

С. ТАВА-САМБУ.

Барыын-Хемчик район.

АРАГА НЕРВ СИСТЕМАЗЫНГА ХОРАЛЫГ

Алкоголь — арага болза өске-даа хораннар ышкаш, бүгү нерв системазының ажылын бергедедир, а харын-даа долузу-биле үретдеп, баксырадыр шынарлыг.

Кижи дыка эзирингре, арага ханче сиңнигип киргеш, баш мээзининг нерв клетказарынга хоралыг салдарын чедирип. ээлдп нерв ажыл-чорудулгазы — кижиниң психиктиг амыдыралын үретдээр. Арага баш мээзиниң картынын доктаалыр ажылынга халдаап, кижиниң чогууру-биле шимчеп, туттунарын үретдээр. Чогум-на оон ужурунда эзирээн кижилер элең-халаң, тоомча чок, чулчурааш, бодун тогдунар, туразы улуг болгаш доңгуи-теиек болу бээр. Бодун хынаттынмас, туттунмас чорук бодун мактанырынга, ат-алдарын улгаттыр көөр, менээргенирипге, мен дыка таланттылыг, ачы-хавыяалыг кижи мем деп мактанырынга чедирер.

Дыка эзирингре, төп нерв системазынга араганың бак салдары улам күштүг болур. Эмин эрттир өзирээн кижиниң эттегээр билиимеетээр, мынчангаш аарбас болур. оон кылаштаары тендинээш, дылы долгашкак, ийи сөстү безин кожа адап ыыдавас апаар. Ынчап бартан кижи чорааи-на черинге барып дүжер, одуумас кылдыр удуй бээр. А ол дээрге эң ылаңгыя кыш үезинде онза айылдыг. Арага кижиниң температуразын кудуладыр шынарлыг болгай. Ынчангаш чылдың соок үезинде даштыгаа удуй берген эзирик кижи дораан-на үжүп, доңуп өлүп болур.

Дыка хөй кижилер арага ижип алырга, ажылдаттынгыры аажок деп бодалга алзып чоруур. Херек кырында алырга, кижиниң угаан болгаш күш-даа ажылдарының шуптузумуң үезинде шынгыы хораны арага чедирерин эртем шинчилелдери бадыткаан. Транспорт чолаачылары хенизит-даа эзирнир болза онза айылдыг болур. Олар эзирий бээрге, карак-кулаа орга ажылдавас апаар ужурундан кудумчу дүрүмүн дораан үрээр болгаш озаа-ондактыг таварылгаларга чедирер.

Эпти-ле арагалап чоруур, чок болза эмчилерниң хоочураан арагачы дээр кижилерп, чоорту-ла ажыл-ижиниге сонуургал чок апаар, оларның ажылының будумгүрү кудулаар болгаш дораан-на шагзырап туруптар, чаа чүүлдер шиңгээдир аргазы чок, тывынгыр чоруу кудулаар.

Арагапы хөй чылдарда ижип келирге, кижиниң угаан-медерели баксыраар. Ындыг кижиниң нерв-психикалыг ажылчорудулгазы хорамнанып, ааранындан албыстап, темек аарый-даа бээр таварылга бо-ла тургулаар.

Арага эң ылаңгыя, бичии болгаш элээди уругларның нерв системазынга онза хоралыг. Нерв клетказары эң-не бедик организастыг нарын дириг ткань болур, ынчангаш олар организмниң өске бүгү клетказарының соонда тулдур өзүп. четчир аргалыг. Оон ужурундан олар уругларның эң ылаңгыя элээди уругларның организмниг чаа-ла четчип, өзүп турар үези болур. Оон-биле кады ындыг үеде нерв клетказары дыка кошкак болгаш бичии-де өске салдар деттенде кемдеп, үрели бээр.

А чамдыкта бичии болгаш элээди-даа уруглар улуг кижилер өттүлер дээш, харын чамдыкта — оларның чөпшээрээнин ёзугаар арагапы — винону, харын-даа водканы безин амзап ишкеп тургулаар болгайлар. Ада-иелер чамдыкта ол кайдыгдаа хора чок деп шын эвес билип алгаш, спирт-арагапы боттарының чаш төлдеринге бергеп-даа олургулаар. Ынчангаш уругларның ишкеп хенизит-даа болза, арагазы оларның организмин, эң ылаңгыя нерв системазын үрегдээр, өөреникчиниг болгаш өзериниг шаптыктаар деп чүвени эки билип алза чогуур.

Мурнакчы совет медицина эртемп, академик И. П. Павловтуң өөрединиге үндезилээш, шат бууразн арагачыларны эмнээр аргазын болбазырадып, ажылдан кылып турар. Бир эвес арагачы кижи боду эмнелгениг волю курузун эртер, бодунуң хоочузундан адырлыр деп херек тырыкпаа кузаар болза, спирт-арагага оон хөөрүн кадырып, гипнозлабиин, үргүлчүлелдиг уйгуну болгаш өске-даа аргаларны хереглеп турган, ону эккиртир эмнел кааг болур.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторуң 24-63, редакторуң орлуулакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, төөгө ажылагый киллизиниң 21-47, үлегчир киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информацияның база совет туругузут киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгзар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 664.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00819.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 98 (9472) | Пятница, апрель 26, 1974 чыл | 1925 чылда үнелезидеттинген | Өртээ 2 бот.

Ажылчын аңгының, бүгү совет улустуң шылгаттынган авангарды—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Партияның болгаш улустуң бузулбас улуг чаңгыс эви делгерезин!

Ёзулуг улусчу эрге-чагырга органнары—ажылчы чоннар депутаттарының Советтери делгерезин! Социалистиг демократия хөгжүп, быжыгып, Советтер депутаттарының идепкейи өзүп, күрүнени эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарның киржилгези калбарып турзун!

Совет Эвилелиниң хамаатылары! ССРЭ-ниң Дээди Совединге ам болур соңгулдаларга идепкейлиг киржиңер!

(МАЙ 1-ГЕ СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫНДАН).

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ Ю. ЦЕДЕНБАЛ-БИЛЕ УЖУРАШКАНЫ

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев апрель 24-те МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Ю. Цеденбал-биле ужурашкан.

Беседа үезинде эш Л. И. Брежнев болгаш эш Ю. Цеденбал СЭКП-ниң XXIV съездиниң болгаш МАРН-ның XVI съездиниң шиитпирлерин күүседип турарының дугайында, коммунизм болгаш социализм тургузуушкунуунга Совет Эвилелиниң база Моол Арат Республиканың ажылчы чоннарының чедишкиннериниң дугайында информациялар солушкан.

СЭКП-ниң болгаш МАРН-ның, Совет Эвилелиниң болгаш МАР-ның аразында ака-дүнма харылзаалыгларны улам ынай быжыглаарынга болгаш хөгжүдеринге хамаарышкан айтырыглар талазы-биле, а ол ышкаш кайы-даа таланың соңуургалын болдуруп турар делегей байдалының чугула айтырыгларының талазы-биле үре-түнелиг санал-онаал солчуушкуну болган.

Амгы делегей политиказының чугула айтырыгларын көргеш, Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң 1974 чылдың апрель 17—18 хүннеринде Варшавага эрткен чөвүлел хуралы социалистиг чурттарның чаңгыс эвин, Европага болгаш бүгү делегейге тайбынны база айыыл чок чорукту быжыглаар дээримге идегелин эш Л. И. Брежнев болгаш эш Ю. Цеденбал илергейлээн.

Эш Л. И. Брежневгин болгаш эш Ю. Цеденбалдың ужуражышкыны чүректиң ханызынган найыралдыг болгаш үзелбодалдарының долу чаңгыс эптиниң байдалынга эрткен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдага уткуштур

ЛЕНИННИҢ ЧАГЫЫНГА ШЫНЧЫ ЧОРУК

Ажылчы чоннар депутаттарының Москва Совединиге бот-тарының төлээлекчизи кылдыр В. И. Ленинни депшидип турган, «Трехгорная мануфактураның» эр, херээжен ажылчыннары ниити хуралының докталаынга 1922 чылда мынчалдыр бижээн. «Депутадывыска төлептиг болурунга эрткен чылдарның үлегер-чижээн өзугаар бүгү тура-соруувусту салыр, күжүвүстү бээр бис».

Трехгоржулар В. И. Ленинни депутатка дөрт катап соңгаан. Ильич хөвең-саазын комбинадының хөй муң кижилиг коллективинин омүнээнинден ам база халажылга чок төлээлекчи. 1 дугаарлыг депутат мандадын Ленинниң адынга бижип берип келгенден бээр ам чартык чүс чылдан ажа берген.

Трёхгоржулар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдазынга белеткелди калбарткаш, бүгү агитация ажылын ам база-ла баштыңчының чагыгларынга шынчы чорук тугунуң алаанда чорудуп турар.

Ленин аттыг культура бажыңында, комбинаттың клубунда болгаш Павлик Морозов аттыг культура бажыңында ажыдап турар үш агитпунктуда Ильичиниң амыдыралын, революстуг ажыл-чорудулгазын, Трёхгорканың ажылчыннары-биле, Пресняның ажылчы чону-биле В. И. Ленинниң, Н. К. Крупскаяның, М. И. Калининниң ужуражмышкынын көргүскен чуруктар делгелгезин өңгүр чараш шимелделиг кылдыр тургускан. Аңаа революцияның, хамаатының болгаш ада-чурт дайынчыларының хоочун дайынчылары, хоочун ажыл-ишчилер-биле ужуражышкынарны эрттирип турар.

Чаагай чаңчыл болу бергеин ёзугаар агитпунктуларга эң баштай аныяк соңгукчуларны чалап келдирген. Комбинатта олар мун ажыг. Олар эң хоочун ажылчын В. Ф. Балашовтун, А. И. Шалатовтун комбинатка сөөлгү чылдар дургузунда амыдырал дугайында чугааларын сонуургап дыңнаан.

Болган өскерлиишкиннер-лехой. Шеверлел кылыгларының фабриказын чаарткан. Ол ам бир чыл дургузунда 240 миллион метр пөстү будуруп шыдаар. Таавы будуруглезин чаартып турар. Ажылчыннарның амыдырал-чуртталгазы база үргүлүг экижип турар. Чүгле эрткен чылын безин чаагайжыдыр туткан бажыңнарны 200 оң-бүле алган.

Трёхгоржулар партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынынга харыы кылдыр кончуг эки ажылдап, бедиткен хүлээлгелерин чедишкиннинг күүседип турар. Олар — хөй-хөй бүгү-эвилел эгелээшкиннериниң өөскүдүкчүлери.

«Трёхгорка» бо чылын бодунуң 175 чыл оюн демдеглеп турар. Ооң чаагай чаңчылдарының, коллективтиң чаагайжыдыр үүле будуруп турарының дугайын беседаларга үүс агитатор чугаалап берип турар. Соңгукчуларның чурттап турар черлериниң азыы-биле ажылдадыр кылдыр оларны партия организациялары чорудуп берген. Агитколлективте ажылдап турарлар — будуруглениң эң эки ажылчыннары, дуржулгалыг пропагандистер. Таавычы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады В. М. Папугина, аргылда фабриказының бригадири, Октябрь революциязы орденниг А. Д. Елисеев, эң хоочун кадр ажылчын, ук будуруглге черинге барык дөртенчил ажылдап келген, коммунист В. В. Иванов, таавычы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. А. Погибелева болгаш оон-даа өскелер ол.

СЭТА-ның корр.

МОСКВА.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Эрзин районнуң төвүнге партия-ажыл-агый активиниң хуралы болуп эрткен. Аңаа бирги кварталдың түңнелдери болгаш моон соңгааргы сорулгалар дугайында СЭКП обкомунуң ийиги секретары В. Н. Филиппов чүве чугаалаан.

1974 чылдың бирги кварталында мал ажылының продуктуларын будуреринге болгаш күрүнеге саларын көвүдеткени дээш СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун эш В. Н. Филиппов районнуң төлээлеринге байырлыг байдалга тывыскан.

СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары А. Монгуш чүве чугаалаш, тоску беш чылдың тодарадымчы чылының планныг сналдаларын күүседир дээш эрзинчилер күжениишкиннинг ажылдаарын бүзүреткен.

Республиканың социалистиг чарыынга ийиги черлерни алган райпо болгаш амыдырал хандырылга комбинадының төлээлеринге ийиги чергеним дипломнарын эш В. Н. Филиппов тывыскан.

С. ЧАЖИН-ООЛ.

«Шын» солунунуң Күш-ажылчы алдар тугун бөгүн «Тыва тудуг» трестиң бүгү бригадаларының аразында калбарган социалистиг чарышка арткен үш айларның түңнелдери-биле бирги черни алган «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде Н. Х. Данзырыкка удурткан тудугмулар бригадазынга алдар кылдыр кедүргеп.

Бригада бирги кварталда будуг-монтаж ажылдарының планын 102,9 хуу күүсеткеп. Май мурнунуң чарыжын калбартышаан, ук бригаданың кежигүннери апрель айның планын бо хүннерге күүселипкеп.

Будуруглениң ажылишчилери, социалистиг чарыштың тугун бедик тудаал!

ЧУРУНТА: мурнанчы бригаданың кежигүннери (сөлагай талазындан) С. Салчан, А. Ондар, Д. Сарыг-оол, В. Мышкин, Д. Хертек, Д. Моңге-Назын.

А. ЮРТАЕВТИҢ фотозу.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ МАРГЫЛДАА

Республика экономиказының кайы-даа адырында эң эки ажылдыг коллективтер бар. Олар күргүе планнарын болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелерин чыл бүрүде доктаамал ажыр күүсеткеп, өскелерге үгле эки үлегерин көргүзүп турар эвес, харын боттарының патриотчу эгелээшкиннери-биле оларны күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннерже мобилизастап турарлар.

Ынчаарга эң эки деп чугаалажырывыс коллективтер бот-боттарын социалистиг чарышка кыйгырып, күш-ажылчы адаанналжылганы эгелей бээрге бир онзагай байдал тургустунуп келир. Өске коллективтерниң кежигүннери оларның ажылын улуу-биле сонуургап, «кайызы-ла ажар ирги» деп манагзынмышаан, ук коллективтерниң ажылыкта чаа чүүлдерни, эки дуржулганы боттарынга шингээдип ап эгелей бээрлер. Чарыштың бир онзагай түүлү ыыда. Шак ыыдыг күш-ажылчы чарыштың ачызында ийи-чаңгыс мурнакчыларның үлегер-дуржулгазы кептерээр, хөйүү апаар.

Ооң тодаргай чижээн бистиң республиканың түдүг организацияларының бирга одуруунда чоруп турар «Кызыл тудуг» эргелелинде Ленин орденниң эдилекчизи, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады С. Б. Санданга болгаш «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде Ленин орденниң эдилекчизи К. Х. Данзырыкка удурткан тудугжу бригадаларның чарыжындан көрүп болур.

Бо беш чыл эгелеп турда, 1971 чылда эш Санданның бригадазының кежигүннери Ак-Довуракты мурнакчы тудугжу бригадаларының бирээзи ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады С. Сендажының бригадазы-биле социалистиг чарыштыг турган.

Бо чылдың эгезинде Ак-Довуракта К. Данзырыкка удурткан бригаданың кежигүннери бедиткен хүлээлгени ап тура, ол Санданның бригадазын социалистиг чарышка кыйгырар деп шиитпирлээн. Оларның кыйгырының болгаш Кызылдың тудугмуларының харыы чагаазын бистиң солунувус парлаан. Ол ийи бригаданың көргүзүттерин ай санында түңнеп турган.

Чылдың бирги кварталы доозулган. Ийи бригаданың социалистиг чарыжының ат салган керээзинде айыткаңы ёзугаар чарыштың кварталын санында ханызы-биле түңнеп. ооң тиилекчизин ыяредирин дугурушкан болгай. Ол бригаладаларның кежигүннери чарыштың арбитрлери болурун «Шын» солуннуң редакциязын болгаш «Тыва тудуг» трестиң күш-ажыл болгаш шалың киллизин аныээн чүве.

Ынчангаш тодарадымчы чылдың баштайгы кварталында республикавыстың эң дээре тудугжу бригадаларының канчаар ажылдаанын бо деңнелдеп көрүп болур:

Ийи бригаданың бирги кварталда ажыл-чорудулгазының кол-коол көргүзүттери

Көргүзүттер	Бригадалар: С. Б. Санданның	К. Х. Данзырыктың
Ажылчын саны	72,6	38,2
План күүселдези:		
план-муң руб.	23	22
күүсеткеп хуузу	100	102,9
Күш-ажылдың будуруглүүлүүнүң планын күүсеткени — хуу-биле	96	173
Бир кижиге онаштыр ажылдап кылышкын —хуу-биле	91	102,6
Мергежил бедиткен кижи	2	12
Кылган ажылдың шынары	шүүлтүзү ортумак	80 хуузу эки, 20 хуузу ортумак

Бригадаларның ажылын бүгү талазы-биле сайгарып көөрге бо удаада ак-довуракчыларның көргүзүү черле эки болган.

Бирги кварталдың түңнелин ёзугаар К. Х. Данзырыктың бригадазы тиилекчи болган деп санап болур.

Бригадаларның чарыжын түңнелин үндүрерде үгле план күүселдезин эвес, кылган ажылдың шынары, чурум-сагыларның байдалы, камналга айтырыы, түс-түс кижилерниң ниити болгаш тускай мергежилин бедидип турары дээн ышкаш айтырыгларны барымдаалаар деп айыткан:

Ол үүлдерни барымдаалап алырга, ак-довуракчыларның көргүзүү ашкаш турар-дыр. Бригада кварталда 38,2 муң рубльдиң ажылын кылыр планын 102,9 хуу күүсеткеп, ажыглалга киирген тудугларының 80 хуузу «Эки» деп демдек-биле хүлээп алдынган. Прогул болгаш ажыл шагы үзер чоруктар эвээжзэн. Ол көргүзүг квартал дургузунда бир кижиге сиваптыр 0,18 кижи-хүн болган.

Эш К. Данзырыктың бригадазы үгле бодунуң эргелелинге эвес, а бүгү трестке бирги черге үнген.

Республиканың сураглыг тудугжузу С. Б. Санданга удурткан бригаданың бо удаада кошкак ажылдаанын демдеглээр апаар. Чылдың эгезинде тудуг материалдарны чедишпээнинден чамдык бергедээшкиннерге бо бригада таваржып турган.

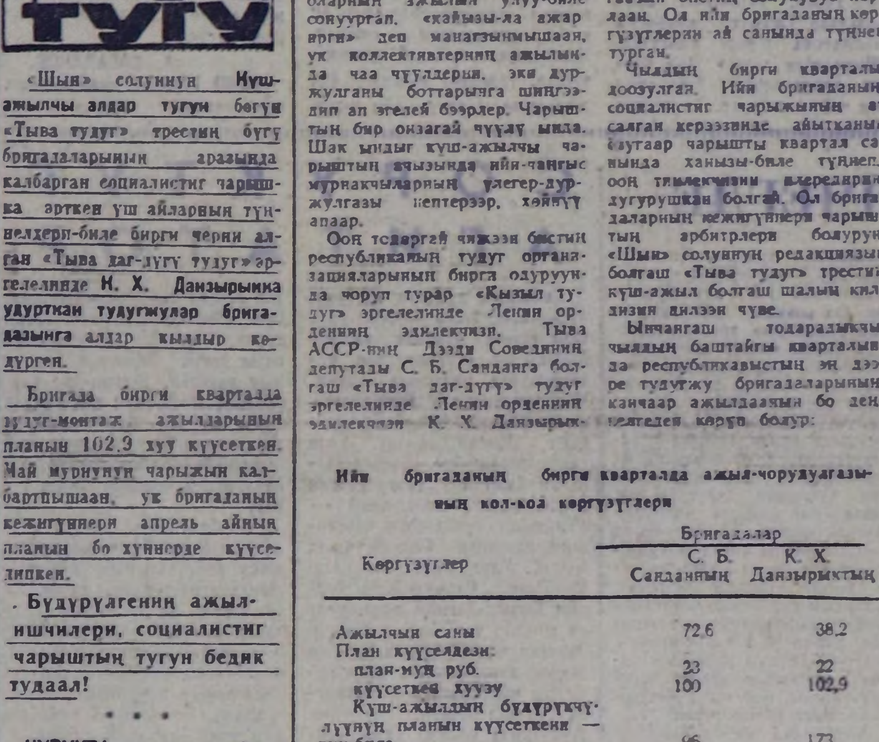
Ынчалзажок бедик мергежилдиг тудугжуларлыг бо бригаданың тудуг ажылдарының шынарынче кичээнгей салбайн турары кончуг четпес. Сөөлгү үеле бригадада күш-ажылдың сагыыла-чурумун үрээр чоруктар көскүлеп апарган. Прогулдарны болгаш чоп-шээрелдиг шөлээлерни катай санаар болза, бригадада 23 кижиниң барык бирээзи-ле бир хүн ажылдавааи бооп турар.

Эш Санданның бригадазы трестиң бригадаларының аразында чарышка бешки черге үнген.

Чылдың ийиги чартында байдал кандыг апаарын баш удур чугаалаары берге. Ынчалзажок ажылдың шынарын экижидеринче, күш-ажылдың сагыыла-чурумун быжыглаарынче база камналга чурумун күштелдирериниче кичээнгей салза чогуур.

Ылаңгыя тудуг материалдарының камналгазының айтырыынче бо бригадаларның кежигүннери оноа кичээнгейин салыр ужурлуг. Эрткен үш айларның түңнелдери-биле алырга ийи бригаданың кайызында-даа камнаттынган туубу, цемент болгаш оон-даа өске чүүлдер чок болган. Бир эвес тудуг материалдарының кадагалаттынып, ажыглаттынып турарынга улусчу контроль бөлүктери кичээнгейин күштелдирер болгаш ажылчыннарның кичээнгейин оюе угаар болза камналга ыяап-ла турбаанын көрүп болур.

Тываның үлетпүр тудуунда дээре ажылдыг дээп бо ийи бригаланың аразында чарыштың кандыг чоруп турарының дугайын ай санында дыңнатпышаан, ооң бо хевирлиг тодаргай аналазын квартал-дар аайы-биле моон соңгаар-даа түңнээр бис.

ТУКТАР— МУРНАКЧЫЛАРДА

Барыын-Хемчик районнуң үлетпүр будуруглелери, тудуг, транспорт, салыт болгаш амыдырал хандырылга черлери тодарадымчы чылдың бирги кварталында улуг күжениишкиннит ажылдаан. Үлетпүр продукциязы будуреринниң күрүне планын болгаш бедиткен хүлээлгелерин район ниитизи-биле ажыр күүсеткеп.

Тус-тус коллективтерниң аразында калбарган социалистиг чарышка даг-дүгү комбинаттың, тудуг эргелелиниң, сентелге-тудуг участогунуң, Кызыл-Мажалыктың түүйбу заводунуң «Сельхозтехниканың», райпонуң, ОРС-туң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары эки көргүзүглерин чедип алган.

Районнуң үлетпүр планнан ажыр 1285 тонна соргуг даг-дүгүн, 51 муң кезек түүйбүну будурген болгаш 340 муң ажыг рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылган.

Бирги кварталдың социалистиг чарыжында Кызыл-Мажалыктың түүйбу заводунуң коллективин (директору М. П. Андросов: партия организациязының секретары В. П. Трунжина) бирги черни алган.

Заводтуң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары квартал планын бүгү көргүзүглер аайы-биле ажыр күүсеткеп, заводтуң экономиктиг болгаш сан-хөө байдалын эртеп чылдың ол үезинде туртаныдан экижиттвеп. Завод продуктинин сайгарарының планын 116 хуу, күш-ажылдың будуруткүчүлүүн бедидериниң планын 118,3 хуу күүсеткеп.

Районнуң көдээ ажыл-агыының ажыл-ишчилери базала багай эвес көргүзүглерин чедип алган. Бирги кварталда күрүмеге үзүт садарының планы 115,4 хуу, сүттүү — 144,4 хуу күүсеттингеп.

Көдээде калбарган чарыштың мурнуку одуруунда «Шеңгээр» совхозтуң, «Хемчик» совхозтуң № 2 хойжу бригадазының, «Барлык» совхозтуң Адыр-Мажалык уут-бараан фермазының коллективтери чоруп турар.

Партия райкомунуң болгаш райхүүскомунуң шилчиир Кызыл туктарын чоокта чаа мурнакчы коллективтерге тывыскан.

А. КУВШИНОВ, партия райкомунуң секретары.

БЕШ ЧЫЛГА ДҮҮШТҮР АЛЫРГА

Тывада эң улуг тудуг организацияга «Тыва тудуг» трестиң ийи эргелели — Кызылда «Кызыл тудуг» эргелел биле Ак-Довуракта «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң коллективтери чыл эгезинде социалистиг чарышка кыйгырышкан.

Ийи эргелелдиң чарыжынга бирги кварталда Ак-Довуракты тудугжуларының багай эвес түңнелдерни чедип алганын демдеглээр херек. Оны бадыткаары-биле ийи эргелелдиң ажыл-чорудулгазынган чамдык сан-чарагайларны көргүзүп, деңнелгелерни кылыр апаар. Ак-довурактылар 1 млн. 51 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр планын 129,7 хуу күүсеткеп чыгже, азы эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге тудуг ажылдарының ниити хемчээли 4,8 хуу өзүлделиг болган.

Боттарының күжү-биле кылыр ажылдарның болгаш күш-ажылдың будуруткүчүлүүнүң планнары база-ла ажыр күүсеттингеп. Чижээлээрге, күш-ажылдың будуруткүчүлүүн эрткен чылдың бирги кварталынга деңнээрге 12,4 хуу бедиткени черле улуг чедишкин болур.

Ынчангаш «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң коллективиниң бирги кварталдың түңнелдерин ёзугаар СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдин болгаш комсомол обкомунуң республиканың тудуг организацияларының аразынга шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнатканы таварылга эвес.

«Кызыл тудуг» эргелелиниң тудугжуларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары эрткен үш айларда база-ла күжениишкиннинг ажылдаан. Квартал планының кол-коол көргүзүглерин ажыр күүсеттинген. Ылаңгыя чуртталга тудугларын ажыглалга киирериниң талазы-биле квартал планын ажыр күүсеткени кызылчыларның эки ажылын хереченип турар.

Үстүнде чижектерден алгаш көөрге, чарыын турар бо ийи коллективтиң кайызының-даа чылдың баштайгы айларын эки эргелээни тодаргай-дыр. Ынчалзажок оларның мурнунда улуг сорулгалар салдынган.

Беш чылдың шинти планынга хамаарыштыр алырга, оларның кайызында-даа хожудаашкын улуг бооп турар. Ол дугайын дараазында чурагайлардан көрүп болур.

«Кызыл тудуг» эргелели беш чылдың эрткен үш чылдарының планын 88 хуу күүсеткеп ийикке, азы 2 млн. 200 муң хире рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын чедип кылбаан. Ак-Довуракты тудугжулары үш чылдарның планын 85 хуу күүсеткеп болгаш 2 млн. 409 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын чедип кылбаан.

Кайы-даа эргелелдиң 1974 чылдың бирги кварталында кылган ажылдарынга деннеп бодаарга, барык 5 ажыг айларның ажылдарын ам-даа немей кылыр болза, олар беш чылдың планныг сналдаларындан болдунган хожудаашкынны узуткап ап болуурлар.

1974 чыл—тоску беш чылдың тодарадымчы чылы. Ынчангаш түс-түс ажылчыларның, бригадаларның аразынга сопиалистиг чарышты улам калбартып, үш чылдарның хожудаашкынын ажыл эртеринче бүгү күштү, энергияны мобилизастаары эргелелдерниң администрацияларының партия, кей-ниити организацияларының хүлээлгези болур.

В. МИХАЙЛОВА, «Тыва тудуг» трестиң плановый кылдызының начальниги.

В Л К С М-ниң XVII съездизинде

ПАРТИЯНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ, АДАЛАРНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

Апрель 24-те Кремльдиң Съездилер ордузунга ВЛКСМ-ниң XVII съездизи ажылын узамчылаан. Делегаттар комсомол Төп Комитединиң бирги секретары Е. М. Тажельниковтуң кылганы ВЛКСМ ТК-ның отчёт илеткелин болгаш ВЛКСМ-ниң Төп ревизия комиссиязының отчёдун чугаалашкан.

Совет аныяктарның төлээлери баштайгы сезүн төрээн Коммунистиг партиязынга, ооң ленинчи Төп Комитединге бараалгадып турар. Комсомолдун ажыл-чорудулгазының амгы үе-чадазын СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтин бүгү талалыг аналаазаан, ооң ан чугула, перспективтиг сорулгаларын айыткан, чайыннанчак, ханы уткалыг чүгаазының съездиниң делегаттары, бүгү аныяктар, совет кижилер улуг сорук биринишкиннинг хүлээп алган.

Делегейниң демократтыг болгаш дешилгелиг аныяктары апрель 24-те эп-сеткил каттыштырылгазының делегей хүнүн демдеглээн. Марксизм-ленинизмниң болгаш пролетарлыг интернационализминиң принциптеринге Коммунистиг партияның кижизидкени Ленинчи комсомол аныяктарның эп-сеткил каттыштырар шимчээшкининиң мурнуку одуруунга кезээде чоруп келген, чоруп-даа турар деп чүве съездиниң шиитирлеп медеглеттинген.

Делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазының моон соңгаар-даа өскерлиш чок болгаш шынчы быжыглаар, империализмге, колониализмге, неоколониализмге, апартеидке удур, фашистиг, дерим ёзу-чурумнарга удур, тайбын, национал хамаарышпас чорук болгаш соңгал дешилгеге дээш демисеглчилер-биле чаңгыс хүрээленнинг түрүүр бис деп, делегаттар бүгү совет аныяктарның ем-чылынден хүндүткелдин-биле медеглээн.

(СЭТА).

Тук – № 1 бригадада

Бай-Тайгада «Мурнзичы» колхоздун бүгү ишчилери май 1-ге күш-ажычы белентерлиг ушурашкан. Колхоздук бирги кварталда күрүнеге 9 тонна эт садар тургаш, 21 тоннаны сатнаны — частың байырлалынга төлептиг болган.

Төрүүр чүс хойга ооваштыр 108 хураганны Седен-Дамба Оюрмак, 105 хураганны Оюур Салчак, 100 хураганны Кок Серенот олар камгалап алганнар. Семден Доңгак, Уранныс Хомушку, Арбай-оол Хертек, Күнзеңмаа Салчак болган эске-даа саманшиктер шудургу ажылданнар. А № 1 хойму бригада колхозка социалистиг чарыштың тиилекчизи болгаш, байырлал бүлүүзүнде колхоз башталар черинден болгаш партиемнүң шилчимир Мыскы Тугу-биле шаңнаткан.

К. СЕМИС-ООЛ.

Аныяктар, мал ажылынче

Чөөн-Хемчикте «Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырында партия, комсомол организациялары чөөнта чүл «Аныяктар, мал ажылынче!» деп кежээни организастаан. Партия эге организациязының секретары К. Сарыглар ажыг ижтиглел ыяглан.

«Октябрь 30 чылы» колхозтуң аныяк хойнуулары Хейлерек, Аян-Хээ Ондарларның республиканың комсомолчуларынга, аныяктарынга, ниити биингиниң ортумак школаларының болгаш кодээ ажыл-агый профтехучилищелериниң доозучуларынга киирбүрүүн кежээнең ишкинчилери сайгарып көргөн. Кежээге аныяктарын ангыда, улуг назылыг хөөчүн кижилер база киришкеш, боттарының чагыгаларын аныяктарга бергилээн.

Кайызы-даа Бора-Тайга ортумак школазының онгу класын доозган комсомолчулар Дарыйма, Иван Ондардар Чушкутта хойму бригадага ажылчыннап ажыддаар күзелин илереглээн. Биидиришкинниң сайбыр эргелекчизи В. Тейлуг-оолга киирген. Комсомолчу путевка-биле оларны ажылчындырын шилчимир Мыскы Тугу-биле шаңнаткан.

Ол ышкаш эске-даа чамдык аныяктар мал ажылын хөгжүдүүриниң хөрээнге идепкейлиг киржир күзелин илереглээн. Комсомолчу кыстар Люба Намзырай биле Лора Монгуш Ортаа-Тал сүт-бараан фермазынга саанчылаары-биле биидиришкиннер киирген.

Мал ажылынга ажылдаар күзелин илереткен комсомолчуларга комсомол эге организациязы биле хөрээжиннер чөвүлели ортектиг белектерни тывысхан.

Кежээниң соңунда Бора-Тайга клубунуң бот-тывынгыр артистери концерт көргүзүнген.

М. СЕВЕН.

Партийжи амыдырал

КҮҮСЕЛДЕНИ ДОКТААМАЛ ХЫНААР

Хандыр бөлөп турган, эки шиитпирни ажылдап кылыры болгаш хүлээп алыры дээрге айытылган хемчеглерни бүтүндүрарының чүгле эгезизидир. Кол чүве чүл дизе, шиитпирде айытылган сорулгаларны чедип алыр дээш оон күүселдезин шудургу организастаарында болур. Кызылдың хараанылга комбинадында партия организациязы (секретары Г. П. Скрылева) бо чугула ажыл-керекче кичээнгейни салып, чамдык хемчегерни ап турар.

Оон шиитпирнинг күүселдезин парторганизациянын бюрозу холга алган. Амгы үеде бүгү комсомол организациязы сан талазы-биле өскен, организация талазы-биле быжыккан. Чижээ, 1972 чылда маңаа 23-ле комсомолчу турган болза, ам оларның саны 43 четкен. Оларның будурүлгеге салдары күштелген, идепкейи бедээн. Тиминистрацияның болгаш коммунистерниң идепкейлиг детинчээн-биле эртекен чылдың төнчүзүнде комсомолчу-аныяктарның бригадазының күүселдезин парторганизацияның

Базымын Лениннии-биле шүүштүрбүшаан

ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чайыннанчак болгаш сорук киирикчи чугаазын Советтер чуртунуң аныяктары ажыл-иштиниң даймичы программазы кылдыр улуг кадыргүшкүнүүр, бедик харыысалгалыг хүлээп алган. Совет аныяктарже ленинчи улуг сагыш салышкыны, ленинчи ажыл-ишчи мөзүнү болган негелдеми Совет Эвилелиниң комсомолчу бүрүзү, аныяк ажыл-ишчи бүгүдези ол чугаадан улам тодаргай көрүп билген.

Ук чугаанның сос бүрүзү сагыш-сеткилге хаяы салдарлыг, идепкейлиг ажылдаарынче кыйгырып турар.

Леонид Ильич Брежневтиң чугаазында кол бодалдарны болгаш үндүрген түңнелерин коммунизмниң аныяк тургузукчуларының хөй мындан кижилиг найтамчык улуг хүрээлениниң канчаар харыылап турарын съездиге келген телеграммалар.

СЭТА-ның корреспонденгилериниң дыңнадыглары тодаргай хереченип турар.

Москва. Кремльдиң Съездилер оргузу. Комсомолдуң ажыл-чорудулгазының эш Л. И. Брежневтиң чугаазында үнелээнинге чоргаараалдыг болгаш аас-кежиктиг бис. Даалгага немештир 2500 тонна шой бүдүрүп үндүрер деп уткуштур алган хүлээлге-планывысты чедиишкиниг күүселиви дээш чаржыл тур бис. Пландан ажыр бүдүрген шоювус 650 тонна апарган — деп, Барыын-Сибирь 2 дугаар металлургия заводунуң домна суугузунуң коллективиниң дасканын ёзугаар хөрүкчү Борис Гречишников биле бригада комсоргу Алексей Суханов телеграф дамчыштыр дыңнаткан.

Химияның улуг бүдүрүлгезин «Апатит» комбинаттың он алды дугаарлыг дээрбезин ажыглалга хуусаа бетинде кирдиивис деп, Мурманск областың «Апатиттудуг» трезиниң комсомолчуларының болгаш аныяктарының дасканын ёзугаар трестиң эргелекчизи Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры В. Егоров биле ВЛКСМ комитединиң секретары В. Кузьминский дыңнаткан. Аныяктар бригадалары съездиниң ажылдап турар хүннеринде камнап алдынган материалдары-биле ажылдап турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазы чаа-чаа ажылиште, куш-ажылчы чаа-чаа маадырлыг чоруктарже сорук киирип турар.

— Комсомолдуң ажыл-чорудулгазын партияның болгаш чазактың бедик-биле үнелээнинге хемчээл чок чоргаарланыр бис. Аңаа харыы кылдыр беш чылдың төнчүзүнге чедир тараа бүдүрер талазы-биле база бир беш чыл планын күүседир дээш, бүгү күжениишиннеривисти салырын, бүгү хово ажылдарын шынарлыг эрттирерин хүлээнип тур бис — деп, бригадир Владимир Дитюк биле комсорг Николай Чухлеев Целиноград областың «Колутонский» совхозунган бижээн.

Улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедиңеринче могаг чок сагыш салыышкыны дээш, коммунизмниң аныяк тургузукчуларыныче сагыш салышкын дээш Коммунистиг партияга, оон Төп Комитединге каяы хүндүткелдиң сөстерин телеграмма бүрүзүнде, дыңнадыг бүрүзүнде. Аныяктар Төрээн чурттуң күчүзүл пиалыпчы ажыл-иш-биле быжыглаар күзелдиин илергейлеп турар.

Леонид Ильичиниң сүме каткан сөзү совет комсомолиняың ажыл-ижиниң программазы болур деп, көдээ ажыл-агый институдунуң студентизи Лидия Куприянова Ульяновскиден медеглээн.

«Өөренирин дооза тыртып алгаш,— ажылдаар-ла. Төрээн чуртувусту быжыглаарыңга төлептиг улуг-хууну киириксээр-дир мен»— деп. Кауластың көдээ ажыл-агый техникумунда Данутэ Чикотайте чугаалаан.

ЛЕНИНГРАД. Партияның Ленинчи комсомолга бедик бүзүрелдиин Л. И. Брежневтиң чугаалаан сөстериңе оолдар, кыстар улам күштүг- сорук киргеп, улуг Төрээн чурт дээш улам эки ажылдаар күзелдиг апарган.

Цегивистиң комсомол организациязы Кострома ГРЭС-ке бээр 1 миллион 200 муң киловатт күчүлүг турбина-генераторну тудуп тургузарыга киржип турар. Ол агрегатты тургузарын СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларында ийыткан. Цехте «Комсомолчу прожекторию» организастап тургускан. Ажылдар графигин күүдедиринге ол доктаамал дынап турар. Турбинаның статорун таарыштыр кылып ёөрээр кончуг улуг онза стаюкту чогуур ойүнде эптеп тургузар дээш, аныяктар субботниктерге идепкейлиг ажылдап келген.

Беш чылдың эң чугула угланыышкынның черлериңе ажылдаарының бедик алдарлыын, улуг харыысалгалыын билир бис, ынчангаш партияның идегелин бүзүредириңе бүгү күжүвүстү салыр бис деп, «Электросила» каттыжышкының турбина-генератор цехиниң ВЛКСМ комитединиң секретары Татьяна Песина чугаалаан.

ТБИЛИСИ. ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында профессия талазы-биле делгем билиглиг болгаш бедик мергежилдиг чаа хевирниң ажылдакчыларын белеткээринде «Куш-ажылдың хөтүү» совхозтарга болдуруп турган. Ындыг чоруктуң катаптаарын бо чылын болдурбас.

Илиртээшкин биле чаштырылгапың аразы узамдыга бээр эрте часкы үеде хөрзүнү үндүргей чыттырар төлээде, немелде илиртээшкини чорудар болза чогуур. Хөрзүн шарлалдыр кадып, кыры тиглеңип чарлып турар апарганда, ийиги илиртээшкинниң чорудары үре-түңнелдиг болур. Оон ыңай, ийиги илиртээшкинни чорударга, чаа-ла өзүп үнүп олурган бок үңүштер база узуткаттынар.

Бо час чаштырылга мурунда үеде бок үңүштер-биле демисел чорударының багай эвес болдунар аргазын берип турар. Ол соруга-биле Мальцевтиң илирин болгаш өскеда бижек хевирлиг бистиг илиирлерни, тараа сыптыг чөрлерге — БИГ-3 деп илиирлерни, ЛДГ-10, ЛДГ-15 деп шиштегер дискалыг лушильниктерин, СЗС-9 база СЗС-2,1 деп сеялкаларны кадбаа-биле ажылгаза чогуур.

Тараа сыптарлыг азы чашпан-биле бокталган шөлдерниң эрте-часкы илиртээшкин азы үлүдреднишкин соонда кол болбаазырадылгазын бок үңүштер үнүп эгелей бергенде чорутса чогумчалыг. Ындыг шөлдерге эрте бижер культураларны болгаш сорт-ловатт күчүлүг турбина-генераторну тудуп тургузарыга киржип турар. Ол агрегатты тургузарын СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларында ийыткан. Цехте «Комсомолчу прожекторию» организастап тургускан. Ажылдар графигин күүдедиринге ол доктаамал дынап турар. Турбинаның статорун таарыштыр кылып ёөрээр кончуг улуг онза стаюкту чогуур ойүнде эптеп тургузар дээш, аныяктар субботниктерге идепкейлиг ажылдап келген.

Беш чылдың эң чугула угланыышкынның черлериңе ажылдаарының бедик алдарлыын, улуг харыысалгалыын билир бис, ынчангаш партияның идегелин бүзүредириңе бүгү күжүвүстү салыр бис деп, «Электросила» каттыжышкының турбина-генератор цехиниң ВЛКСМ комитединиң секретары Татьяна Песина чугаалаан.

ТБИЛИСИ. ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында профессия талазы-биле делгем билиглиг болгаш бедик мергежилдиг чаа хевирниң ажылдакчыларын белеткээринде «Куш-ажылдың хөтүү» совхозтарга болдуруп турган. Ындыг чоруктуң катаптаарын бо чылын болдурбас.

Илиртээшкин биле чаштырылгапың аразы узамдыга бээр эрте часкы үеде хөрзүнү үндүргей чыттырар төлээде, немелде илиртээшкини чорудар болза чогуур. Хөрзүн шарлалдыр кадып, кыры тиглеңип чарлып турар апарганда, ийиги илиртээшкинни чорударга, чаа-ла өзүп үнүп олурган бок үңүштер база узуткаттынар.

Бо час шөл бүрүзүнге агротехниканы аңгылап көөрүн негеп турар. Ындыг болганда бүгү шөлдерге чаштырышкынны чаңгыс норма-биле чорудуп болбас. Шөлдериң өлшык-биле хандыртынганын, бок үңүштүн ыяап-ла барымдаалап көргеш, чүгле чаштырышкынның тургустунуп келген байдалын эвес, харын оон соңгаар кандыг болгуш база магадылап тарылганы чорудар херек.

Чаштырышкынның шын хуусааларын шилип алыры кончуг чугула. Чайның ийиги чартыынын дүжер өлшыын бүрүнү-биле ажылдаан турар кылдыр, культура бүрүзүн ыңай үеде чаштырза чогуур.

Чаштырылганы кайы шөлге, кажан, кандыг норма-биле чорударын агроном билир үжүрлүг. Ажыл-агый бүрүзүнде өлшык-биле хандыртынган, бок үңүштерден арыг черлер бар. Оларга чаштырышкынны дидимн-биле эрте чорудар херек. Ынчаарга кызыл-тастың чаштырышкынын машинның үшкү он хонуунуң ортан үезинде чер болганга доозкан турар.

Чаштырышкынның шыкарынга онза кичээнгейни салыры чугула. Дүжүттү бедиңерниң база бир курлавыры —часкы хово ажылдарын шынарлыг чорудары. Үезинин чогуур хемчээлге хөмдүнерин хандырар төлээде, культавацияны чогуур хемчээлинге чорудар. Культивация биле чаштырышкын аразында үзүктелишкин болдурбас, а ол шыкаш чаштырган черни таптай бастырарын саададып болбас.

Фосфорлуг чемиштиделгелиг ажыл-агыйлар оларны үезинин чаштырары-биле кадыг одурутларга төгерги ажыктыг. Ынчаш үре-түңнели бедик болур.

Бо частың байдалы-биле агротехниканы дүүштүр ажылдаар чорук— чазагай дүжүттү өстүрүп алырының магадылалы. Хово ажылдарының бо хире харыысалгалыг үезинде тараажылар чогум-на оны бардымдаалаар үжүрлүг.

А. ПОТЫЛИЦЫНА,
агроном.

автозаводунуң комсомолчуаныяктар бригадазының бригадири Г. П. Ошепков чугаалаан. Аныяктарның сургакчыларынга хамаарышкан чылыг сөстер съездиниң индириндеп дыңналып кээп турган. Мээң салгалым Ада-чурттуң, дайыының, дайын сөөлүдеги беш чылдарның бергелериниң кадыг-дошкун школазын эрткен. Мен фронтуже 18 харлыымда эки турам-биле чоруткаш, тиңделге сөөлүнде ээп келген мен, ол дораан-на тудугжуларның аныяктар коллективин баштаан болгаш комсомолчу бригадаларның бирги Бүгү-эвилел слёдүнүң киржикчизи болган мен.

Удмуртияның чаа бүдүрүлге чери болур бистиң автозаводувуста бо үениң машиналарының болгаш конвейер шугумнарының башкарылгазында оолдар болгаш кыстар туруп турар. Ынчанымже профессионал чанчылдарны кыска хуусаада шингээдип алырыга, коллективке төлептиг черин ээлээринге, ажылчын кижиниң харымсалгазын эскерип билириге бистер — хоорүнүвар дүзалап турар бис. Бүдүрүлге черинге, мээң-биле бир дөмей, партийжи путёвкалар ёзугаар келген чүс-чүс кадр ажылчыннар аныяктарның сургакчылары апарган. Шак ол могаг чок кижизидикчи ажылдың боттуг түңнелин көөрү өөрүүшүг-дүр.

Мээң доруктурган хөй-хөй кижилерим ам мастерлер, участоктар, бригадалар, ээлгеглер удуртукчулары апарган, партияның хүрээленинге кирген. Ажылдың шынарын бедиңер дугайында эш Л. И. Брежневтиң съездиге чугаалаан сөстериң аныяктар боттарының эң чугула хүлээлгезин кылдыр көрүп турар. Бригаданың кежигүн бүрүзү холушкак чергежилдерни чыяк шиңгээдип алыр. бүдүрүлгениң бедик культуразы дээш, Ижевскиниң «Москвичизинге» хереглээр белиңдерин шынарын тергиин болдурары дээш походту уламчылаар деп шиитпирлээн.

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

Улусчу Польманың үлетпүрү көдээ ажыл-агыйының ам 150 шире янзы-бүрү машиназын болгаш көдээ ажыл-агыйга ажыглаар чүүл-бүрү деригларын бүдүрүп турар. Ол техникашың чамдыкызын ЭДЧ чурттарынга, оларның аразында Совет Эвилелиниге база садып турар.

Тараа ажаап алыр «Бизон-супер» комбайнны заводта шевеп турар.

ЧУРУКТА: «Бизон-супер» комбайн. Ооң ажылдаары ажок шалыкын болгаш башкарылдазы бодүүн.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

ЧАҢГЫС ЭПТИ БЫЖЫГЛААР

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның чөөн болгаш демократтыг бүгү күштериниң чаңгыс эвин быжыглаарынче Индияның компартиязының Национал чөвүлелиниң чиңгине секретары Раджешвара Рао кыйгырган. Индия амгы үеде үшкүүрлүг, экономика талазы-биле берге, реаксылыг күштер идепкейжип турар үеде түруп турар деп, ында тараткан медеглелгеге ол демдеглээн. Мындыг тавырылгалга чөөн болгаш демократтыг күштерниң, ооң иштинде Индий национал конгресс деп чарлыкчы партияның иштинге чаңгыс эптиг болуру эргежок чугула. Чүрттүн чөөн сес партиязының чоокта чаа Делиге эрткен уҗуражышкынын Р. Рао үнелээн болгаш ол уҗуражышкын болза барыын айыыл-биле демиселге чүрттүн ёзугулуг чөөн болгаш демократтыг бүгү күштериниң калбак чаңгыс эвин чедип алырынга эргилделиг үе болуп болур деп демдеглээн.

Барыын партиялар Индияда амгы үеде экономиктиг бергедээшкиннерни демократияның принциптерин чаза тепсиринге ажыттаарын ораллажып, соңгулга урнаазын ооп эрткеш, эрге-чагыргаңы эжелеп алырын ораллажып турар деп, ИКП-ниң органы «Нью-Эйдж» солуунуң сөөлгү номеринге ИКП-ниң Национал Чөвүлелиниң секретары Н. К. Кришнан бижээн. Бо тавырылгалга чөөн болгаш демократтыг күштериниң чаңгыс эви амыдыралчы чугула рольду ойнаар уҗурлуг. Чүгле каяы ажылдажылгага үнделилээш, реакцияның чимезиниишкиннерни сый шаап болур. Индияның Коммунистиг партизы бо талаже бодунуң күжениишкиннерни мөөнүүр деп, ИКП-ээнаң турарын Н. К. Кришнан айыткан.

ДАЛАШТЫГ ГРАФИК-БИЛЕ

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Кыска чапсар соонда, Европага айыыл чок чорук болгаш каяы ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ийиги үе-чадазының ажылы эгелээн. Европаның 33 күрүнезиниң, АКШ-тың болгаш Канаданың төлөэлекчилери Женевада чыылган болгаш чөвүлел хуралдың сөөлгү үшкү үе-чадазының түңнел документилериниң сөстерин ажылдап кылырын уламчылап турар.

Ажылчын органнарның хуралдарын таарыштырылга комитединиң бадылааны далаштыг график-биле эрттирип турар.

Боттарының күжениишкиннерин ниити Европа чөвүлел хуралының чедиишкиннерин хемнырарынче, Европага дүшкүүрлүг чоруктуг чавырылдырарының болгаш чогумчударының чорудуушкуннарын улам ыңай хогжүдүнче база хамыладырынче күүдүне болгаш политиктиг ажылдакчыларны Варшава Керээзиниң киржикчилериниң кыйгырганын чөвүлел хуралдың киржикчилериниң сонуургал-биле уткаан. Ниити Европа чөвүлел хуралының түңнел кезээн болгаш ооң документилериниг ат салырын дээди деңнелге эрттирериниң эргежок чугулазының дугайында Варшава Керээзиниң киржикчилери күүдүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының киржикчилериниң бодалын улуг уҗурдузалыг деп көрүп турар.

ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ХАНОЙ. (СЭТА). Сураглыг америк кино артизи, АКШ-тың дайынга удур шимчээшкинниң идепкейлиг киржикчизи Джейн Фонда ВДР-ге болгаш Мурнуу Вьетнамның хосталган районнарыга чораан. Вьетнам дугайында четче хемчээлдиг кино үндүрер материаллар чыып алдым деп, Ханойга болган парлалга конференциязынга ол чугаалаан.

АКШ-ка ол оңза кино болур. Вьетнамның иштики хелеринде АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң улустуң тодаргай илган турарын ол болган деп, Дж. Фонда демдеглээн.

ЧАЗАКТЫҢ ШИИТПИРИ

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА). Эфиопияның чазаа чүрттүн иштики политиктиг болгаш экономиктиг байдалын улам дорайтатпас дээш, «корум-чурум үрээр чоруктарның күштелип турарый сокпадыр» шиитпир үндүрген.

Эфиопияның чазааның медеглелин чүрттүн телевидениезин дамчыткан. Ук чазак моон соңгаар «чөптүг эвес ажыл сокпадыышкынарын болгаш чыскаалдар эрттирерин чөпшээревес», ынчангаш чүртка «хоойлу-дүрүмнү, корум-чурумну сагыырын хандырган турарын» чепсектир күштерге, полицияга дужаган деп, ол медеглелде демдеглээн. Ажыл сокпадыышкынарының ам өөскүн турары күрүнениң экономиказынга, чаңгыс эвинге болгаш айыыл чок чоруунга ондактыг апарган деп, медеглелде ооң ыңай чугаалаан.

Моон мурнунда дыңнаткының езугаар алырга, Эфиопияже ажылчын, албан-хаакчыларның, тараачыннарның болгаш ажылчы чоннуң өске-даа кезектериниң ажыл сокпадыр калбак шимчээшкинин сокпавайн, олар ажылдаарының байдалын экижидер, ажыл төлевирин улгаттырар база хээли ап, эрге-дужаалын шын эвес ажыглап, күрүне хөрөнгизин оорлап сарчыгдап турар буруулуглаарны кезедир деп негелде салып турар.

ЧАС ШЫН АГРОТЕХНИКАНЫ НЕГЕП ТУРАР

Специалистиң индири

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары барык-ла шуптузу часкы хово ажылдарыңче киришкен. Бо хүнге чедир 100 муң гектар ажыг черинин шыгы бэзыртынган. Амдыысында аңдарза чогуур черниң 10 хуузу аңдартынган. 5000 га черни суттаргай. Ховуларда 1500 ажыг агрегаттар ажылдап турар.

Бо чылдың часкы тарылгазынга дыка хөй ажыл-агыйлар күш-ажылды эки организастаан. Ол дээрге машиналарны бөлүү-биле ажыглап турары, машиналарга кыварчаар чүүлдер кударын, сеялкаларга тараа уравын механизастааны, техниктиг ажаалданы эдикчи-мастерлериниң кылып турары-дыр.

Час бүрүзү боду онзагай чүүлдүг болур. Бо частың бүгү демдектеринден ап көөрге, элээн эрте эгелээн, ынчалзажок хемчээлге хевирлиг болуп турар. Чай нарын болуру чугаажок, ынчангаш тараажыларның ажылының чедиишкинниг болуру туруп турар байдалды шын үнелеп биллириңден, агротехниканың эң-не чогумчалыг эргаларын шилип алырындан, ажылды мергежилиг организастаарындан база оны бедик шынарлыг кылдыр чорударындаң хамааржыр апаар.

Агаар-бойдустуң кандыг-даа өскерилгелери болу бээр маягат чок, тараажылар аңаа берип турар үжүрлүг. Кандыг-даа тавырылгада чедиишкинниг болур кылдыр, часкы хово ажылдарының технологиязын шак ынчаар таарыштырар херек.

Чазагай дүжүттү алыр төлээде, кандыг агротехниканы ажыглаза, кандыг хуусааларда чаштыраа эки дээрзи амгы үеде ажыл-агыйның удуртукчузуң, специализин, тараажы бүрүзүн дүүредип турар. Дүжүттүн салым-хуузу агаар-бойдустуң байдалындан база хамааржыр апаар, ынчалзажок бистин республикада частын нарын метеорологтуг байдалы, бир эвес хөрзүнүң чаштырылга мурунда болбаазырадырының база тараа культураларын чаштырарының агротехниказын сагыыр болза, чазагай дүжүттү өстүрүп алырынга шаптыктаашкын болбас.

Шак ындыг лазыг хөрзүнге өлшыкты кадыгалап артырары дээш демисел оңза үжурдузалыг болурун барымдаалаар. А бо чазын ол айтырыг оңза чидин-биле тургустунуп турар. Чүге дээрге, хөрзүнде өл шык шоолуг эвес-тир. Хар суу чөрпин өл-шыгын элээн немээнге биллингир. Ынчалзажок ол чорук оожургаарының сылдаан бербейн турар. Хар эрээ-ниңден чаштырылганы эгелээринге чедир үе үр болганда, өл-шык бусталып үне берип болур.

Хөрзүнге өл-шыкты канчап хевээр арттырарыл? Ооң карачаңгыс аргазы — черни чогуур үезинде илиртээри. Ол эң-не бачым болгаш бирги эвлүгчин ажылы. Шык базырарынга янзы-бүрү хереклелдерни ажыглап болур. Бир эвес хөрзүнүң довурда борбакталчак эвес болза, илиирлерни чаңгыс одуруглай кошкаш, баштайгы илиртээшкинни чорудун болур. А хөрзүнүң довурда борбакталчак, хоюг эвес болза, илиирлерни ийи одуруглай кошкаш илиртээр. Илиир бөдүүн херексел болза-даа, ону шын эвес ажыглаар болза, шык базырышкынының шынары кудулаар дээрзин бодаар херек. Маңаа кол кичээнгейни агрегатты таарыштырып алырынче, кошкан илиирлерниң аразында тырпыкын узунунче, илиир диштериниң чоруур байдалынче салза чогуур. Бир эвес илиирлерни агрегаттың шимчеп чоруур утланышкынынче дөрт углавайн, а ыйышкак кылдыр бажыглап алыр болза, дыка хөй диштер чаңгыс оруктай бээр болгаш соонга ханы оңгар истн артырып каар. Шак ындыг шынар чок илиртээшкиннерни арткан чылын «Шекпээр», «Чыраа-Бажы», «Найырал», «Куш-ажылдың хөтүү» совхозтарга болдуруп турган. Ындыг чоруктуң катаптаарын бо чылын болдурбас.

Илиртээшкин биле чаштырылгапың аразы узамдыга бээр эрте часкы үеде хөрзүнү үндүргей чыттырар төлээде, немелде илиртээшкини чорудар болза чогуур. Хөрзүн шарлалдыр кадып, кыры тиглеңип чарлып турар апарганда, ийиги илиртээшкинни чорударга, чаа-ла өзүп үнүп олурган бок үңүштер база узуткаттынар.

Бо час шөл бүрүзүнге агротехниканы аңгылап көөрүн негеп турар. Ындыг болганда бүгү шөлдерге чаштырышкынны чаңгыс норма-биле чорудуп болбас. Шөлдериң өлшык-биле хандыртынганын, бок үңүштүн ыяап-ла барымдаалап көргеш, чүгле чаштырышкынның тургустунуп келген байдалын эвес, харын оон соңгаар кандыг болгуш база магадылап тарылганы чорудар херек.

Чаштырышкынның шын хуусааларын шилип алыры кончуг чугула. Чайның ийиги чартыынын дүжер өлшыын бүрүнү-биле ажылдаан турар кылдыр, культура бүрүзүн ыңай үеде чаштырза чогуур.

Чаштырылганы кайы шөлге, кажан, кандыг норма-биле чорударын агроном билир үжүрлүг. Ажыл-агый бүрүзүнде өлшык-биле хандыртынган, бок үңүштерден арыг черлер бар. Оларга чаштырышкынны дидимн-биле эрте чорудар херек. Ынчаарга кызыл-тастың чаштырышкынын машинның үшкү он хонуунуң ортан үезинде чер болганга доозкан турар.

Чаштырышкынның шыкарынга онза кичээнгейни салыры чугула. Дүжүттү бедиңерниң база бир курлавыры —часкы хово ажылдарын шынарлыг чорудары. Үезинин чогуур хемчээлге хөмдүнерин хандырар төлээде, культавацияны чогуур хемчээлинге чорудар. Культивация биле чаштырышкын аразында үзүктелишкин болдурбас, а ол шыкаш чаштырган черни таптай бастырарын саададып болбас.

Фосфорлуг чемиштиделгелиг ажыл-агыйлар оларны үезинин чаштырары-биле кадыг одурутларга төгерги ажыктыг. Ынчаш үре-түңнели бедик болур.

Бо частың байдалы-биле агротехниканы дүүштүр ажылдаар чорук— чазагай дүжүттү өстүрүп алырының магадылалы. Хово ажылдарының бо хире харыысалгалыг үезинде тараажылар чогум-на оны бардымдаалаар үжүрлүг.

А. ПОТЫЛИЦЫНА,
агроном.

Эмчиниң сумези

Хоранналыышкын болганда дуза чедирери

Амгы үеде көдээ ажыл-агыйда хөй санныг (шупту 200 ажыг янзы-бүрү хевириниң) хоран химикаттарны ажыглаан турар. Оларны ажыглаан турар үеде хоранналыышкын болганда, эмчи дуза-ламчызыны канчаар чедирерин хоран химикаттар-биле ажылдап турар кижи бүрүзү билип алыры эргежок чугула. Ылаңгыя үезин тараанны хораннап турар үеде оваарымчалыг болурунуң хемчегдерин сагыыс болза, кижиниң организминче хоран химикаттар тыныш системазын, кешти, ижин-шөйүндүүң дамчыштыр киргеннинден хоранналы берип болур. Организмче киргеи хоранның хемчээлинге болгаш ооң доралыынга хамаарыштыр хоранналыышкын чиик, ортумак болгаш аар чергелиг болгулаар.

Хоранналыышкынның демдектери: баш зарыры, баш дескинери, ижин аарыры, хөөн болганыры, кустурары, ижин-шөйүндү баксыраары, шаг чокталыры, ышкамнаары, карак чажы токтуру, шыгаан аттар тыртары илереп келгенде, медицинаның чогуур дузаламчызын хоранналган кижиге чедирери-биле доп-хораан эмчиин келдирери эргежок чугула.

Ынчалзажок эмчиниң чедип келирин манап, аңаа олурган херээ чок. Дузаламчыны доп-дораан көргүзер уҗурлут. Хоран химикаттарны ажыглаан турар бүгү-ле черлерге бар турар уҗурлуг баштайгы дуза чедиреринң аптечказын ынчан ажыглаар апаар. Ол аптечкага наматырлыг спирт, биитилер, бриллиантының ногаан эзилдиири, хөөен, йод хандызы, дээштиг болдурган хөмүр, марганецтиг ажыг калий, водород ажындызы болгаш өске-даа эм аймаа түүдер бар турар уҗурлуг.

Баштайгы дуза чедиреринң байдалы организмге хоранның канчаар кирегенинден хамаажыр. Бир эвес хоран тыныш органнын дамчыштыр (бус, дөөзуп, бичии дамдылар болуп) киргеп болза, ажылды доп-дораан сокпаткаш, хоранналган кижини арыг агаарлыг черге аппаргаш, ооң камгалал херекселин, хөрээнде тускай хевин уштур, ынчаарга тыныжы хостуг апаар. Хоранналган кижиниң тынары сударай бергенде, наматырлыг спиртти чыткарып тындырар, а тынары шуут сокпаанда, кылымал арга-биле тындырар.

Хоран химикаттар кешке боражы бергенде, оларны сугбиле ыяк арылдыр чүүр, аңы кешке былчаштырбайн хоран будумелди хөвей-биле чодуп кааптар. Ооң соонда сook сугбиле, аңы соданың суда эзилдирии-биле кешти арылдыр чүүр. Бир эвес хоран химикаттар каракче кире берген болза, ижер соданың, аңы бордуг кислотаның ийи хүүлүг эзилдирии-биле болгаш сугбиле экидир чүүру эргежок чугула.

Ажыл үезинде таакылап турда, хирлиг холлары-биле чем тудуп чөөнде ижин-шөйүндүже хоран химикаттар кире берген болза, кодуну чүүру эргежок чугула. Хоранналган кижиге элээн каш стакан арыг сугну (чылыг болза эки), аңы марганецтиг ажыг калийиңң кошкаш эзилдирнин ижиртке. өктүг кижидер арга-биле кустурар херек. Ону ийи-үш катап ынчаар кылыр болза, эки. Ооң соонда дөштиг болдурган хөмүрнү 2-3 омаашты эзилдирген чартык стакан сугну ижиртир, а оон чартык стакан сугга 20 грамм дустуг эзилдиргеш ижиртир.

Хоран химикаттар-биле ажылдап турар кижилер оваарымчалыг болурунуң хемчегдерин сагыыры эргежок чугула. Ылаңгыя часкы хово ажылдарының үезинде үезин тараалрының хоранналыышкынын чорудун турар болгай. Ол дүшта оңза оваарымчалыг болур херек. Хоранналыышкынын болу берген тавырылгада эмчиин келдиртпишаан, баштайгы дузаны көргүзер. Ону кижи бүрүзү билип алыры ажыктыг. Ону кижилерниң кадыкшылының эрге-ажыы негеп турар.

А. ДЕРВОЕДОВА,
эмчи.

Үезин хоранныгда оваарныңар

Амгы үеде республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында үезин хоранналыышкыны кидяи түлүк чоруп турар. Бо ажыл улуг кичээнгейлиг чорукту негээр. Үезин хоранналыышкынын болганда

Совет Тываның 30 чылынга

ЫРЫ, ХӨГЖҮМ-БИЛЕ СОРУК КИИРЕР

Чонуң культурлуг дыштанылгазын организастаарынга, партияның болгаш чазактың доктаал, шинтирлерин чонга чедиреринге, беш чылдың планныг онаалдаларын күүседиринге көдээ клубтарның болгаш культура бажыңнарының ролю улуг. Уран үүлдү нептередип, совет, тыва, классиктиг чечен чогаалды, музыканы йзулуг чонуу болдурары — клуб ажыдының база бир сорулгазы. Районнуң Культура бажыңы ол талазы-биле көскү ажылды чорудуп келгеи болгаш көдээ клубтарга бот-туг дузаны чедирип турар.

Амгы үеде Совет Тываның 30 чыл оюнга тураскаатка уран үүл көрүлдезинге белетке-лдер районнуң суур бүрүзүнүң культура одагларында калбарган. Үүгле чаңгыс Сарыг-Сеп суурда безин көрүлле 200 ажыг кижини хаара туткан. Райпо, орук, тудуг эргелели, эмнелге, № 1, 2 школаларының, шагдаа черииң коллективтери уран үүлге маргыжып, чаа талантыларны илередип, боттарының концерттерин В. И. Ленининң төрүттүнген хүнүп таварыштыр чонга бараалгатканнар.

Районнуң Культура бажыңы Совет Тываның юбилейинге тураскаатка культура-массалыг хемчеглерниң планын кылган болгаш ону күүседип киирипкен. Ол хемчеглерде интернационалчы кижизидилгеже, мурнакчыларга тураскаатка-кан, социалистиг чарышты калбартырыпче угланган хемчеглер онзагай черни эзелеп турар. «Тыва — бистиң Төрээн чуртувустуң кезээ» деп аттыг аас журналдарының үндүрүлгеэн клуб кежээлериниң эгези болган. «Чаа амыдыралдың чырыы» деп аас журналынга «Тыва — үелер белдиринде» деп кинону ажыглааны кончуг чедимчелиг болган. Культура бажыңын «Мээң Төрээн черим» деп фотостенд удавас каастаар. Ында районнуң, республиканың ажыл-ижин, мурнакчыларын көргүскен фото-чуруктар көрүкүүлерге сонуургапчыг болуру чугаажок.

Районнуң Культура бажыңының методиктиг кабинединиң көдээ культура бажыңнарынга, клубтарга дуза чедирер талазы-биле тускай планныг ажылдап турар. Совет Тываның юбилейинге тураскаатка кежээлериниң, ужуражылгаларның планнарын, сценарийлерин, удуртулгаларны клубтарже, Культура бажыңнарынче ажылга ажыглаары-биле чоруткулаан болгаш өй-ёйлел чедип, боттуг сүмелерии берип турар. Бүрен-Хем, Бүрен-Бай-Хаак культура бажыңнары, Суг-Бажының болгаш өске-даа суурларның көдээ клубтары бот-тывынгыр уран үүгэ бөлгүмнериниң ажылын экижидип, концерт программаларының шынарын экижиткен. Сүт-бараан фермаларынче, турлагларже, кожаларынче концерттиг үнүүшкүннер саны көвүдээп. Амгы үеде часкы дову турлагларының культура хандырылгазын организастаары-биле агитбригадаларның программалары чаартының, белеткелдерни чорудуп турар.

Сарыг-Септиң Культура бажыңының «Романтиктер» деп агитбригадазы районнуң чурттакчы чонунга билдингир. Концерт программазы амыдыралбиле холбаалыг, мурнакчыларга тураскаатка номерлер-биле кады механизаторларның бот-боттарынга сопчарыштыг чагаазын номчуп, бригадалар, ажыл-агыйлар аразында сопчарыштың түүнелдери-биле чонну таныштырып чорууру хүндүткелдя чаалап алган. Агитбригаданың кежигүннеринде эмчи, лектор, чурукчу, библиотекарь, чурук тырттыр мергежилдиң кижилериниң бары — чораан черинге бүгү талалыг дузаны чедирер арганы берип турар.

Культура бажыңының, оон методиктиг кабинединиң, агитбригадазының чон ортузунга ажыл-херээ көдээ ажыл-ишчилерни күш-ажылче сорук киирип, тарааның дүжүткүрүн, малдың продуктулуун бедидеринче, бистиң бурунгаарлаашкынывыска шаптыктап турар чамдык үүлдерни илередип, чайладырынче утланган. Районнуң культура ажылдакчылары беш чылдың тодарадыкчы чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш көдээ ишчилериң чымыжынга боттарының үлүүн киирер.

В. ХАРЧЕНКО,
Сарыг-Септиң Культура бажыңының директору.

«Хадылар аразында сөөлгү хар» деп. Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотоэтюду.

ЧАҢГЫЛАНГАН АЯЛГАЛАР

Бичии уругларның школачыларның музыканы билип алырынга, өөренирингe, оларның эстетиктиг кижизидилгезинге музыка школалары онзагай ужур-дузалыг. Бистиң республиканың районнар төп-терииде уругларның музыка школаларын, чамдык суурларда оларның салбырларын ажыткылаан. Сарыг-Септиң музыка школазы республикада баштайгыларының бирээзи. Ол школаның ажылының багай эвес түүнелдиг боон турарын херечилээн чамдык саннар, фактыларны маңаа адаза артык эвес боор. Музыка школаларының өөреникчилериниң билиг-мергежил, күүселде талазы-биле республика конкурстарынга школаның өөреникчилери доктаамал киржип, музыканы билирин, күүселдезининң мергежилин көргүзүп келген. Бо чылдың конкурузунга школа шинти 3-кү черни ап, а чамдык киржикчилер: В. Дорофеев, К. Гапонов (баян класы), Л. Кузьменко, Т. Доржу (фортепиано класы) 1-ги, 2-ги черлерни эзелгилээн.

Школаның доозукчулары Людмила Гольцова Новосибирскиниң Глинка аттыг консерваториязында, Михаил Сусловаров Улан-Удэниң культура институтунда өөренип турарлар. Кызылдың уран үүл училишезин доосканнар Т. Прокудина Сарыг-Септиң, Е. Черноусова Туранның музыка школаларында башкылай бергилээн. Клубтарда, культура бажыңнарында ажыллап турар уран үүл училишелерин дооскан өске-даа доозукчуларны адап болур.

Сарыг-Септиң музыка школазынга дүшү соонда кире бээр болза, ол-бо өрээлдерден баянның, фортепианоның, домраның, аккордеонуң болгаш магнитофонда бижиткен хоргэм үннери диңмиттит-ле чүве. Коридорну, өөредилге класстарын орус, совет база даштыкы сураглыг композиторларның портреттери, музыка дугайында сөстери каастаан, нота билиннии, музыка хереселдериниң тургузуун көргүскен, тайылбырлаан плакаттар класстарда астыгылаан.

Школаның директору Александр Тимофеевич Пальчуговуругларның музыка уран үүлүнге кижизидилгезиниң үүлүгүү киирер лээрзинге бүзүрээр бис — деп, Александр Тимофеевич чугаазын түнеди.

М. САЯ.

НОМ—ӨҢНҮҮВҮС

Сарыг-Септиң район библиотеказы 1973 чылда библиотекаларның республика дорудазевинге ийиги черни эзелээн. Бистиң библиотеканың ном фондузу 30.000 чедип турар болгаш номчукчулар саны 1490 кижи кылдыр өскен. Библиотека ажылдакчылары номчукчуларны хаара тудар, ном шилилгезин таарымчалыг болдурар, номчуга залынга ажылдаары эптиг болзун дээш чогуур ажылдарны чорудуп турар.

«Ленинчи чагыглар ёзугаар чуртгаар», «Төрээн черииии өөрен», «Чечектелген чер», «Экономиктиг өөредилгеиин ынчакчыларынга», «Тываның шаандагы болгаш амгы үези» деп булуннарны, делгелгелерни номчулга өрээлинге болгаш библиотекага доктаамал чаартып, чаа келген номнар-биле солуп турар.

Совет Тыванын 30 чыл оорига тураскаатка «Чаа амыдыралдың чырыы» деп аас журналдары, «Кан канчап катканыл» деп номга конференциядан ангыда чаа номнар сүмелелин, ажыл-агый, адырлар аайы-биле номнарның тайылбырлалын эртжен квартала чорудуп келгеии библиотека ажылынын чедимчелиг болурунга дузалаан.

Районнуң көдээ библиотекаларынга дуза чедирер, хынаар ажылдар план ёзугаар чоруп, оларның ажылын көдээ малчыннарны, тараажыларны, механизаторларны номчулгаже хандыкпыларынче утлаанны, өжер библиотекаларның четкизин калбартырынга методиктиг сүмелер көдээ библиотекаларның ажылын экижиредиге идиглиг болган. Бо бүгү ажылдар номну ажыл-ишчилерниң оныүү, дузалакчы-сүмелекчилери болдурарынга улуг дузалыг.

Н. ЛАТКИНА,
Сарыг-Септиң район библиотеказының эргелекчизи.

Театр

СЫЫРТКЫЫШКА ТУТТУНМААН КҮДЭЭ

«Балык эзди — угаан киирер» — деп чугаа дыңнаашындыг чүве ийикпе, чамдык кижилер Федор Сергеевич Буровтуң «солагайлаар», таарыштырар аргазынга бо-ла кире бээр. Кандыг-даа керекти чогударынга чартык килограмм балык-ла четчир. Янзы-бүрү ховар балыктар, харыл-даа оске-даа баразинар тывар дизе, үүгле Буров-биле харылзажыр апаар, Ол кандыг-даа бааэаның складтарының артыкы эжиктеринден хереглелдиг, ховар үүлдерни тып болур.

Фото-чурук тырттырарынга сундулап чоруур Заплатин деп аныяк кижи садыг шугумунда ховар «бода» — Буров-биле шнчалдыр чоокшулажы бээр. Заплатининң чуруктарын журналга үндүреринге Буровтуң телефон дамчыштыр чугаазы-ла четчир. Буровтуң уруу, даштыкы дыл башкызы —Ирина биле Заплатин боттарынга ынакшыжа бээрлер. А Буров күдээзининң ооң мурнунда танышкын турган уруу — уран үүл удуртукчузу Зинага келгеш, күдээзи-биле ол кыстың моон соцгаар харылзашпазын негээр.

Ирина биле Зина ийи база ужурашканнар. Зина Заплатининң арыг эвес ынакшылын, саттынып күдээ болур деп турарын сойгалааш, кыстар бот-боттарын кээргежип, билчи бээрлер.

Ирина биле Заплатининң кудазынга чалаткан торелдер чыглып кээр. Буров аныяктарга аас-кежиин күзеп, кундагалы кодуреринин кайызы чорда, келин кыс арыг-шынчы эвес душтуктап ойталап кааптар. Заплатин шак ынчаар сыыртқышка туттунмайн баар. А Ирина арыг сеткилдиг, эртем-билиглиг кыс-ла болгай. Ооң-биле салым-чолун каттыштырарын мурнундан тура күзеп чораан аныяк эмчи Михаил Румянцев-биле таваржы бээр.

Допчулап чугаалаарга мынлыг уткалыг шинии республиканың хөгжүм-шин театрының орус болүүнүң артистери эскерер. А артистер Галина Шатрова биле Надежда Храмцованың Ириназы—бот-боттарынга домейлешпес овур-хевирлер. Аныяк артистер Сергей Лифанов (Заплатин), Юрий Чулошников (Румянцев) олар бот-боттарынга удурланышкак маадырларның база-ла солун овур-хевирлерин тургусканнар.

С. ВЛАД-ООЛ.

СОНУУРГАДЫВЫС

«Коммунизмче орук» колхозтуң бот-тывынгыр артистери «Кызыл тук» колхозка оюн көргүзүп чораан. Колхозтуң ажыл-ижиниң, чедишкинниериниң болгаш сорулгаларының дугайында дыңнадыгны Ондар Эрес-оолдуң кылганы солуп болган.

Концертчилериң программазында «Кожалар» деп кыска пиеин, ол ышкаш өске-даа күүселделерни сонуургадывыс.

О. ДАЛБЫЙ.

Эш хуузунуң судтарында

АЖЫЛДЫ ИДЕПКЕЙЖИДЕР

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнүң, социалистиг өнүүнүң камгалаарының, социалистиг чурттагының чурумнарын сагыырының, коллективизминиң болгаш эш хуузунда бот-бодунга дузалаарының, хамаатылардың ат-алдарын хүндүлеп көөрүнүң ёзузунга совет кижилерни кижизидиреигe эш хуузунуң судтарының ролю улуг.

Оларның ажылында кол үүл — инитилелге хоралыг кандыг-даа сагылга-чуруум үрээшкиннерни болдурбазы. Бүзүредип, хөй-нинтининң салзарын чедирип турган, кижилерни кижизидери, хөй-нинтининң корум-чурумун үрээр чоруктар-биле эптеш чогунуң байдалын тургузары чугула. Хөй-нинтининң ол организациялың ажылы коллективтериң алыбиле холбашкан. Олар боттарының коллективтериниң тураскоруун илередир, ооң мурнунга харысалгалыг. Ынчангаш кылган ажылының дугайында чылда бир удаа отчёттарын бээр. Эш хуузунуң судтарын профсоюзилел организациялары болгаш чер-чер Советтери удуртур.

Бистиң Тес-Хем районда эш хуузунуң судтарының ажылы кандыгыл? Эрткен чылын оларның ажылы чогуур негелдеге четпес болганын чугаалаар апаар. Чижээ, Самагалдай кодээ Советинииң девиске-ринде эш хуузунуң беш суду тургустунган. Олардан «Сельхозтехника» чанында, ыяш ажыл-агый черинде, райпода эш хуузунуң судтары (даргалары П. Кашин, П. Малышев, Ф. Монтуш) бүдүн чылда чаңгыс-даа херек сайгарын көрбээн. А ол коллективтерге арагалаар, биче хулиган херек үүлгедир, күш-ажылын сагылга-чуруумун үрээр фактылар бар турган. Эш хуузунуң суду ооң хажыызынга артын каап турганы четпес ажылдың херечизи.

Ол ышкаш Берт-Даг кодээ Советиниго хамаажып турар Ү. Шынаада, О. Шынаада эш хуузунуң судтарының ажылы база көшкак. Чыргаландыг, Кызыл-Чыраа кодээ Советтеринде эш хуузунуң судтары эрткен чылын чаңгыс-даа херек сайгарын көрбээн.

Самагалдай кодээ Советиниң чанында И. Сарыглар даргалаан эш хуузунуң суду эрткен чылын ажык судтарны чедя удаа эрттирген. Чижээ, биче хулиган херек үүлгеткен С. Шыырап, В. Шумова, арагалап, ажыл кылбайн турган. А. Сат, М. Бады-суу, А. Ерохина, хоп-меге тараткан З. Вяткина оларның херектерин эш хуузунуң судунга шыңгыы көрген. Ооң түүнелиннде бо хамаатыларның корум-чуруму экижээн.

СЭКП Тыва обкомунуң XI пленумунуң докгаалының күүселдезиниң дугайында айтырыгны районнуң партия активиниң хуралынга чоокта чаа чугаалашкан. Эш хуузунуң судтары боттарының ажылында четпестерден база чогуур түүнелди үндүрүп, ажыл-чорудулгазын партия обкомунуң пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр чорударынче угландырып турар. «О. Шынаа» совхозта, «Тес-Хем» совхозтуң Ү. Шынаада, Шуурмакта эш хуузунуң судтары амгы үеде боттарының ажылын идепкейжиткен.

О. БАРТАН,
Тес-Хем районнуң улус судунуң шиитккекчизи.

Болган таварылга

ХАЛАПТЫ ЧАЙЛАТКАН

Барлык хемниң эриин дургаар янзы-бүрү ыяштарлыг шыргай арыглар чаттылган. Бойдустуң база бир үнелиг байлаа — чыжыргана сыптары безин шнда аажок сырый.

Од чурумалдыг булуңдан чылдың-на он-оон тошка чыжырганаиы чыгаан белеткелдер черии, ыяш ажыл-агыйын дамчыштыр дужаан, магазинерден ону чон садып ап, Барнаулдың болгаш өске-даа хоорайларның витамин заводтарынче база чорудуп турар. Дүжүт эрткен чылын эң-не бедик болган. Сөөлгү чылларда аңаа аңгалга кылып турган чыжыргана сывынып хөй дөстерин, чаш үнүштерин немей олурткулаан.

Апрельдиң аяс чылыг хүнеринің бирээзи.

— Арыгда өрт болган!—деп, дүвүренчиг медээ суурга тарай хона берген. Ону школачылар өң-не баштай эскерип каан.

Аксы-Барлык оргумак школазының директору К. Иргит биле ажыл-агый эргелекчизи С. Ооржакка баштатган өөреникчилериниң 18 кижи составтыг өрт командазы ынаар чорупкан.

Бо кыжын аңаа хар чагбаанындан арыг ишти кургаг болган. Өрт ол-бо тараи, өөскүп, ыяштарны, хараганнарны, хаактарны, чыжыргана сыптарын өртгендир чип барла чыткан. Бичии-даа үс эрттирип болбас. Ооң өөскүзе от алдырбайн барып болур.

Команда аяцга баргаш шалыпкыны-биле чыскаалгаш, ажылды канчаар кылырын сүмелешкен. Школачылар хереселдерин туткаш, өрттү бүгү талаларындан долгандыр бүзээлеп өжүрүп эгелээннер. Ында-мында хып турган черлерни, чалбыраашты довурак-биле хөме бастырып турган.

Чалбыын чоорту читкен. Команда база катап чыскаалыпкан.

— Чамдык сыптарда, ыяштарда ыш ам-даа бурулавышаан-дыр. Мынчаар каап болбас. Хайгааралды ыңгыдар. Ожүрген черлерни катап хынаар!— деп, команда үгеп.

Элээн үеде күжелиишкиниг ажылдаанының түүнелиннде өрттүү өөскүүр хире демдектери бүрүн читкен. Бо ажылга өөреникчилер ыңчаар эрес-кежээзин көргүскеннер. Команда орай кежээ чанып келген. Өөреникчилерни суурнуң чону мактаан, а ыяш ажылагый черинии коллективи оларга байыр чедирген.

А. ХЕРТЕК,
Аксы-Барлык ортумак школазының башкызы.

НОМЧУЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Мөрөн суурнуң кодээ илувунга Тыванын ССРЭ-ниң составынга эки тура-биле каттышманындан бээр 30 чыл оюнга утыктутур, Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы Салчак Токаның «Чонның оглу» деп чогаалынга номчулга конференциязы болган. Ук номну сес иезек темаларга чаргаш, чыылганнарга кончуг солуп кылдыр таныштырып тайылбырлаан. Зө шлаңгыя нояхозта бухгалтер Н. Кыргыс, тыва чонның Октябрь революциязының мурнунда аар-берге амыдыралын, оң ышнаш ядыы арат Намчай ашактың амыдыралын кончуг солун кылдыр чонга дамчыткан.

Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Чүргүй-оолдуң база ооң авазы Хөпкештиң овур-хевирин сайгарганы солун болган.

«Чонның оглу» деп романны эки сайгарып таныштырган дээш, чон номнуң сайгарыкчыларынга улуу-биле четтиргенин илередиген.

Д. ЧЫРГАЛ.

ӨРТ ӨЖҮРҮШКЕН

Апрель 20-де Кызыл гарнизонунуң болук дайынчылары коммунистиг субботникке киришкеш, чаныи органнар. Кызылдың сайгарылга баазазының чаны-биле эртип бар чыда, оон девискээринде бир бажын өрттенип турганын эскерип каапнар. Ол бажынның дээвиирин чалбыып хөме ап турган.

Дайынчылар доп-дораан хып турган бажынче углапкан. Чеде бергеп тодарадып көөрге, өрт болуп турган бажың материал-техниктиг үүлдер склады болган. Оон иштинде каш досказар апетон болгаш будук аймактары бар болган. Олар частыр үүлдер болгай. Бир эвес өт анаа чеде бээр болза, оон улуг айыыл үнүп болур турган. Ынчангаш дайынчылар амы-тынын харамнанмайн, складче маңнажып киргеш, досказарларны үндүр сөөртүп, дажын эгелээн. Ол үеде бажынның дээвиири өрттенгеш, дүжер чыгаан турган. Дайынчылар айыылады-даа тоовайн, дүрген хемчег алганы-биле частыышкынны болдурбаан. Чоогунда бажыннарже халдап болур турган, өрттүн айыылын чок кылырынга дайынчылар киржип, үлегерин көргүскеп.

Өрт өжүрериие сержант С. Пехота, анаа дайынчылар Л. Смирнов, Н. Назаренко олар онаа шылтарааннар.

Н. АФОНИН,
улуг лейтенант.

СПОРТ ⊗ СПОРТ ⊗ СПОРТ ⊗ СПОРТ

САЛЫГЛАР СОҢГААРЛАТТЫНГАН

Шыдыраа талазы-биле девегей чемпиону ат дээш маргылдаага киржир ойнаичыны шиитп алырының маргылдаалаарында эзичеглиг салыглар болган.

Гроссмейстерлер Б. Спасский биле А. Карповтуң алдыгы салыы соңгаарлаттынган. Спасский хайыыы кылыр дээш кызыр ужурлуг. Т. Петросян биле В. Корчной оларның салыы база соңгаарлаттынган, ында сөөлгүзүнүң типелгези болур чадап чок.

Соңгаарлаткан салыглар дүүи болган.

Чаа кинону көрүңер

«Үтпазым болгаш ынак кижилерим дугайында» деп «Ленфильм» студиянның чаа кинозу республиканың киноэкраннарында үүгэ эгелээн. Дүүнгү школачы кыстар дайынның айыылындан чалданмайн, Төрээн чуртуи камгалажып, дайынның өлүмнүг миналарындан хоорай-суурларны, хову-шөлдерни арыглаи турарын, кадыг-бергеге уьдаравайн, омак-хоглуг, амыдыралчы боон артарын кинодан көрүп болур. Кол ролдарында Екатерина Васильева, Виктория Федорова, Евгения Сабельникова, Валерий Золотухин олар ойнап турар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 26-ДА

МОСКВАДАН

13.30— Дамчыдылгалар программазы. 13.35— Өңнүг телекөргүзүг. «Калинка» таңцылап тур». 14.05— Медээлер. 14.15— «Кара эвес хорзүнүүг черлерниң ховуларында». Документалдыг фильмнер: 1. «Кургаткан черлер дүжүттү берип тур». 2. «Мал ажыл-агыйында чаа үүлдер». 3. «Чер кыйгырып тур». 15.00—15.10— Чапсар. 15.10—«Мурнуку чылдарның кинолары». «Угулзалар». Уран-чечен фильм. 16.45— «Аныяк үүнер». Аныяк ыраажыларның Бүгү-эвилелдиг телеконкурузу. 2-ги эзелээ.

КЫЗЫЛДАН

18.00— Уругларга. Мультфильм. 18.10 — «Челээш». Дамчыдылга. 18.40— «Алды кылдыг гитарамны». Телефильм. 18.55— Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.10— Өңнүг телекөргүзүг. «Эрги шивээ» деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 4-кү сериязы — «Буктуг бажың».

КЫЗЫЛДАН

20.15— Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.25— Өңнүг телекөргүзүг. «Эрги шивээ» деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 5-ки сериязы—«Буктуг бажың». 21.30 — Өңнүг телекөргүзүг. «Комсомол, сээң лауреаттарың». Концерт. 23.00—23.45 — «Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аязып турар хүн болур. Барын соңгу чүк утланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы даглыг районнарга 7—12 градус, өскелериге 15—20 градус чедир изнир.

Кызылга салгынныг, бүргеп, аязып турар хүн болур. Агаарның температуразы 15—17 градус чедир изнир.

Редакторнуң оралакчызы
М. П. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Докер» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 17.10, 18.50, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алдын ыйыстар» 10.00, 11.40, 15.30, «Үтпазым, ынак кижилерим дугайында» 13.20, 17.10, 18.50, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аспаан эккел, өнүүк» 10.00, «Акрополдуң эдектериниде» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хоорайлар болгаш чылдар» (2 сериязы кады) 14.30, 17.20, 20.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Ванюшиниң толдери» 18.00, 20.00 шактарда.

Бо чылдың апрель 28-те Политиктиг чырыдышкын бажыңынга сураглыг ырларның автору композитор Александр Аверкииниң киржилгези-биле улут эстрада концерти болур. Концертте Москонцерттиң мраажылары болгаш хөгжүм ансамбли киржип турар.

Эгелээри кежээкиниң 20.00 шакта.

Коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар. Телефон 49-40.

ФИЛАРМОНИЯНЫҢ ДИРЕКЦИЯЗЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргавза 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 664.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00822.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 99 (9473) | Суббота, апрель 27, 1974 чыл | 1925 чылда үнедезидеттинген | Өртээ 2 кеп.

Июнь 16 — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда хүнү

ЧАҢГЫС ЭП, СЫРЫЙ КАТТЫЖЫЫШКЫН

Чуртта округтарның соңгулда мурнунуң хуралдары эгелээн

Чуртта округтарның соңгулда мурнунуң хуралдары политиктиг бедик идепкейлиг байдалга эгелээн. Ажылчы чоннар коллективтериниң, партия, профсоюзтар, комсомол организацияларының төлөзөлекчилери соңгулда мурнунуң хуралдарының депшиткен кандидатуралларын чугаалажып, соңгулда округунуң айы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга ниитп кандидаттарны адап турар.

Апрель 25-те Москвага ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле найысылалдың Бауман соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлөзөлекчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы болган. Ону Москванып Бауман аттыг техниктиг дээди училищениң партия организациязының секретары Л. М. Терещенко ажыткан.

Чыылганнар СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозу составтыг хүндүлүг президиумну улуг кедүрлүүшкү-биле соңгаан.

Автотрактор электроаппаратура заводунуң токары, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы В. Ф. Баранова сөс берген:

— Совет социалистиг күрүне улустуң бүрүн эргелиниң, ооң эрге-ажыктарын камгалаарының, политиктиг уягланының үлегер-чижээ болгай — деп, ол чугаалаан.— Бистиң ниитилел системавыс ёзулуг демократизм, бүгү күрүне болгаш ниитилел херектерин шиитпирлээринге ажылчы чоннарны идепкейлиг киргиттирери-биле алызындан тудуш холбашкан мөзүлүг. Партияның XXIV съездизи бистиң социалистиг демократиявысты улам сайзыраңгайжыдарынче утланыышкынын тодаргайлап айыткан. Сөөлгү чылдарда ону улам хөгжүткен. Совет улус бо хүннерде чуртуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга эң эки төлөзөлекчилерин депшидип турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидаттар кылдыр хамыктың мурнунда Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнепиң удуртукчуларын адап турар бис. Заводувус коллективиниң соңгулда мурнунуң хуралы ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Бауман соңгулда округундан Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнепиң, делегейниң коммунистиг, ажылчын шимчээшкинниң шылгаракгай ажылдакчызы, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневти депшидер деп, чаңгыс эп-сеткилдиг, улуг сорук киришкиниг доктаатка.

Л. И. Брежнев бистиң партиявыстың Төп Комитединиң Чиңгине секретары тургаш, партияның мурнунга, улустуң мурнунга харыысалгалының бодаар ханы сагыш-сеткилдиң, ажылдап шыдаар улуг арганың, организакчы кайгамчыктыг талантылыын, политика, экономика болгаш идеология айтырыгларын ханызы-биле эртем ёзугаар шиитпирлээр мөзүлүүн, совет кижилерниң амыдыралын билиринге, принцип барымдаалаар чайгылыш чок туруштуун, улустуң чаатай амыдыралдыг турарынче үргүлчү сагыш салып билиринге көргүзүп турар деп, оратор медеглээн. Эш Леонид Ильич Брежневти депутатка кандидат кылдыр депшидерин Бауман соңгулда округунуң бүгү ажылчы чоннары изин-биле деткиир дээрэзинге бүзүрелдиг мен—деп, В. Ф. Баранов чугаалаан.

— Коммунизм дээш, бистиң партиявыстың ленинчи политиказын амыдыралга боттандырары дээш, тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун бижиглазары дээш могаг чок, шынчы демиссленчи эш Брежневти шуптувус эки биллр болгай бис — дээш, найысылал демир-оруунуң Москва — Ярославль салбырының Москва-2 мотор-вагон депозунуң машинизи И. И. Дергунов

(Уланчызы 3-кү арында).

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ, ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА, ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

Варшава Керээзиниң киржинчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң 1974 чылдың апрель 17—18 хүннеринде Варшавага болган чөвүлел хуралының ажылының дугайында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев баштаан Совет Эвилелиниң делегациязының информациязын дыңнаан, СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели санады. Бодунуң бүгү киржинчилери сонуургалдыг болган турар уйгулуг ниити-европа чөвүлел хуралы Европа чурттарының араазында бүзүрежилгени быжыглаар, янзы-бүрү социал системаларга хамаарыжыр күрүнелерниң чаагай кожа-хевбээ, кайызынга-даа амытыг кады ажылдажыыгазын хөгжүдеринге чаа арганар ажыдар, делегей байдалын боттуу-биле экижидеринге чедирер дээрэзинге кандыг-даа чигзиниг чок. Ниити-европа чөвүлел хуралын бедик деңнеелге эрттирери ол бедик сорулгаларны чедип алырынга чугаажок дүүшкен турар иймек.

«Чоокку Чөен чүнке быжыг болгаш чөптүг тайбың дээш» Политиктиг консультативтиг комитеттиң хүлээп алган Меделгени социалистиг күрүнелерниң араб улустарның шынчыг хөрээн деткиринче, Израильдиң агрессиязының уржуктарын узуткаарыынче, бүгү эжелеттиргеп араб девискээрлерден израиль шериглерни үндурериче, Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эрге-ажыктарын хүндүлеп көөрүнче, Чоокку Чөен чүүгүп бүгү чурттарының айыыл чок, девискээр талазы-биле бүдүн болгаш бот эргелиг турар байдалын магадылап болгу деп быжыг тайбыңны ол девискээрге тургузарынче угланган принципиалдыг политиказының чаа бүзүрелдиг бадыткалы болуп турар.

Политиктиг консультативтиг комитеттиң вьетнам айтырыг талазы-биле Медеглелин СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чугула болгаш ей-шаанда болган документ ыыдыр үнеледи. Вьетнам улустуң чөптүг национал эрге-ажыктарын, улус ажыл-агыйын катап тургузар болгаш социализмни тургузарын улам үргүлчүлээр талазы-биле ооң күжениишкиннерин деткиир; Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаанын боттуг инициативалары-биле эп-сеткилди каттыштырар; даштыны империалистиг күштерниң деткимчезинге даянып алгаш, Париж дугурижылгазын күүседирин үзерин орадажып турар сайгончу эрге-чагырганың үүлгедиглерин шиитпирлиг бүрүү шавар, — Варшава Керээзиниң чурттарының вьетнам улустуң үндезин национал күзел-чүтүүлдерин, Мурнуу-Чөен Азияга тайбыңның болгаш оожургалдыг херээжиң эрге-ажыктарын долу барымдаалаан интернационалчы политиказы шак ындыг.

«Чилиде үшүр-дүржок аажылаашкынны болгаш демократтыг истеп-сүрер чорукту сөксадыр!» деп, Политиктиг консультативтиг комитеттиң Кыйгырыын фашизмге удур бүгү кижилер, чилиң улуска удур шериг-фашистиг хүнтэның араатазыг үүлгедиглери-биле арын-нүүрү эптежип шыдавас бүгү-ле демократтыг күштер дыңнаар болгаш деткиир дээрэзинге СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бүзүрелдиг.

Политиктиг консультативтиг комитеттиң чөвүлел хуралының түңнелдери, ооң шиитпирлери социализминиң ачы-дүүмә чурттарының сырый каттыжыышкынын болгаш хеделиишкиннериниң чаңгыс эвин улам ыңай быжыглаар, Варшавага Керээзиниң эрге-хемчээлдеринге таарыштыр социалистиг күрүнелерниң янзы-бүрү талалыг кады амыдажылгазын сайзыраңгайжыдарынга дузалаар болгаш СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Тайбың программазын амыдыралга улам ыңай боттандырарының херээнге, делегей социализминиң туруштарын быжыглаарынга, бүгү чурттарга болгаш улустарга тайбың келир үеми хандырарынга боттуг бараан болур дээрэзинге СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бүзүрелдиг.

А. А. Громыко Г. Киссинджер-биле ужуражыр

Апрель 26-29 хүннеринде Женевага СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нин даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң болгаш АКШ-тың күрүне секретары, национал аймыл чок чорук талазы-биле президентиниң дузалакчызы Г. Киссинджерниң аразында ужуражымышкы болурун дугурушкан.

Ужуражымышкын үезинде АКШ-тың президентизи Р. Никсонуң Совет Эвилелге ам келир деп турарынга холбашкан чамдык айтырыглар талазы-биле санал-оналга солчуушкуну болур.

(СЭТА).

МАЙ БИРГЕ УТКУШТУР

Хову-Аксында үлетпүр төвү улам чаагайнып орар. Бо чылын аңаа 48 аал ишти чурттаар 2 бажың немежир. Амгы үеде ол бажыңнарның тудуунда чүгле дашчылар, бызаңчылар ажылдап турарын көрүп болур. И. М. Карповна удурткан тудугчулар бригадазы чылдың баштайгы кварталында тудуг-монтаж ажылдарының планныг онаалдазын 128,6 хуу күүседип, тиилекчи болган. Ам бригада Май 1-ге уткуштур күш-ажылчы эзлчегде ажылдап турар.

ЧУРУКТАРДА: ол бригаданың мурнакчы дашчызы Виктор ЕГОРОВ.

А. ВАГАНОВТУҢ фотозу.

Х о в у бригадазында

Чөен-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң партия эге организациязы масса-политиктиг ажылды күштедиреринче, кескү агитация ажылын экижидеринче чугула кичээнгейни салып турар.

Ам Ак-Шатрын хову бригадазының кызыл-булуңун лозун, плакаттар-биле шимеп каастаан, часкы сезонда трактористериниң хүн бүрү кылган ажылының көргүзүглерин база бижип турар. Механизатор бүрүзүнүң социалистиг хүлээлгезин айытпышаан, кымның мурнап туравын айтырын чурумчуткан.

О. САЙЫН.

КВАРТАЛ ПЛАНЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

Каа-Хем районнуң ажылчылери тоску беш чылдың тодарадыкчы, дөртку чылының планчыг сорулгаларын база боттарының тус-тузунда алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш, чылдың бирги кварталында багай эвес түңнелдерни чедип алганнар. Район ниитизи-биле бирги кварталда күрүнеге 4350 центнер эът садар планын 4620 центнер кылдыр, азы 106,6 хуу күүсеткен. А сүттү 5380 центнерни садар тургаш, 7154 центнерни саткан. Ооң иштинде эът садарының планын ажылагайлардан «Ленинчи оруң» совхоз 227,8 хуу, «Бүрен» совхоз 119 хуу, «Бурунгаар» совхоз 112,2 хуу, «Тиилелге» колхоз 106 хуу, а сүттү «Бүрен» совхоз 187,8 хуу, «Ленинчи оруң» совхоз 134,9 хуу, «Коммунизмче оруң» колхоз 157,1 хуу күүсеткен.

Күрүнеге сүт садар планын бүгү ажыл-агыйлар ажыр күүсеткеннер. А эът садарын «Улуг Тыва» совхоз чүтле 37 хуу күүсеткеш, хожудан турар. Бирги кварталда багай эвес түңнелдерни саанчылар: Надежда Салчак («Ленинчи оруң» совхоз), Нина Русских («Тиилелге» колхоз), Галина Бичс-оол («Коммунизмче оруң» колхоз) олар боттарынга быжыглаан инек бүрүзүнден 420—460 кг сүттү саап алган, социалистиг чарыштыг мурнуку одуруунда чорун турарлар.

Бызаа ажаакчызы Николай Дарма («Ленинчи оруң» совхоз) бызааларның ажаалдазын экижидип, хонухта орту-маа-биле 780 грамм немелде деңзинни чедип ап, эрестиг ажылдап келген.

Кадарчылардан Саая Ширипдивин («Тиилелге» колхоз) берген 350 хойонаан 400 хураганы, Валерий Бадан («Ленинчи оруң» совхоз) 100 хойдан-на 128 хураганы менди камгалап алган.

СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыынга сорук киргеш, районнуң ажыл-ишчилери тодарадыкчы чылдың планын, социалистиг хүлээлгелерин күүсеткеп, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүн болгаш Совет Тываның 30 чыл оюн күш-ажылчы белектерлиг уткуур дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

К. ДОҢГАК.

ЧАРЫШ СОРУК КИРГЕН

Берт-Даг салбырның коллективи тодарадыкчы 1974 чылда улам сорук киргеп, бир деминг ажылдап турар. Ниитиниң малы хүр чыл ашкан, ам часкы одарларже шилчип эгелээн.

Күрүнеге мал ажылының продуктуларын белеткээр талазы-биле салбыр чиик эвес хүлээлге алган: чылда 2270 центнер аътты, 1650 центнер сүттү болгаш 200 центнер дуктү садар. Эрткен бирги кварталдың түңнелиндеп алгаш көөрге, коллектив багай эвес ажылдаан.

Социалистиг чарышты калбартканының, алган хүлээлгениң чедишкинниг күүселелеин организастаанының түңнелинде салбыр баштайгы үш айда сүт садарының онаалдазын 200 хуу күүсеткен, а 200 центнер эътти орнунга 300 центнерин саткан. Ол болза партийжи-организастыг болгаш культура-массалыг, кижизидилге ажылдарын экижиттеринден чедип алдынган.

Берт-Даг салбырның Өртең сүт-бараан фермазы эрткен чылын социалистиг чарышка тийлээш, СЭКП Тес-Хем райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчинир Кызыл тугун алган. Коллектив ол тукту бо чылын улам бижыг тударынга бүзүреллиг. Боттарында быжыглаан бөлүк ишкеннен бирги кварталда: А. Бадарчы — 6,63 кг, Ч. Чооду — 4549 кг, Э. Шалык — 3468 кг сүттү сагган. Бызаалар менди, инектиң сүдү улам немежип турар.

Малдың озери ооң чаш толуг менди доруктуруп алырында, ээзиниң эки ажаалдазында. Бо хүннерде салбырның шөөр малының ооддаашкыны барык шыпкарлып турар, а анай, хураганның менди болуп турары оорушкуг. Чижээ, А. Монгалбиниң 488 хою — 518, Н. Шожуттаанның 266 хою — 271, Х. Хүлеринң 297 хою — 360 хураганы ооддаан, шупту менди.

У. ЭРЕНДЕЙ.

«Тес-Хем» совхоз.

Калбаа-биле кирипкен

Бии-Хем районнуң колхоз, совхозтары часкы хову ажылдарын калбак фронт-биле чорудуп эгелээн. Одар дүүн хүнге чедир 27118 га черниң шыгын базырып, планын 94 хуу күүсеткен, удур чажары-биле 1963 га, куруктурары-биле 673 га черни аңдарган болгаш 320 га черге кызыл-тасты, 20 га-га арбузту тараан.

Колхозчулар болгаш совхоз ажылчыннары бедик дүжүттүг магадылалы кылдыр, 443 тонна минералдыг чемишчидилгени 1468 га черге урган болгаш 3427 тонна өлек төккен, 115 га тараа, 348 га сиген шөлүн суггарган.

Хову ажылдары эки шыпарлыг күүсеттинип турар.

Механизаторлар бедик бүдүрүкчүдүг ажылды көргүзүп, тарылганы кыска хуусаада арттирер дээш кылымаккай ишти көргүзүп турар.

В. КЛИМОВ.

БЕДИК ИДЕГЕЛ

Дүүн эртен ажыл хүнү эгелээр мурнунда Таңды районнуң «Революциянның чалбыыжы» совхозтуң ажыл-ишчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы болган.

— Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Таңдының № 653 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга бистиң совхозтуң коллективиниң мурнундан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү болгаш секретары Федор Давыдович Кулаковту депшидиривис деп санаалдадым — деп, № 1 салбырның эргелекчизи В. Н. Сухов чугаалаан.

Саналды салбыр агроному Г. И. Бакуров улуг чоргаарал-биле деткээн. Ооң мнай ол-ла округтан чурттуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органының депутадының кандидадынга «Революциянның чалбыыжы» совхозтуң директору Ольга Павловна Чуеваны депшидиргин ол саналдаашаа, чаңгыс чер чуртуунуң дугаймда чылыг сөстерни сөглээн. Ольга Павловна анаа 20 ажыг чыл ажылдап, улуг ажыл-агыйның агрономундан директорунга чедир дешээн. Совхоз чер ажылының культуразын белидип, чыл бүрүде чаагай дүжүттү эп турар. Эш Чуева амгы үеде ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады болуп, хой-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турар.

Үстүнде эштерниң саналдарын бригадир К. Сырат, инженер В. Ф. Гусев, салбыр эргелекчизи М. Н. Петров олар изин-биле деткээннер.

Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Таңдының № 653 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга эштер **Федор Давыдович Кулаков** болгаш **Ольга Павловна Чуева** оларны депшидер деп доктаалды хуралдың киржикчилери бедик кедүрлүүшкүнүг хүлээп алган.

Таңды райпозунуң коллективиниң соңгулда мурнунуң хуралы база болуп эрткен.

Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Таңдының № 653 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының кандидаттарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга академик Николай Алексеевич Пилюгинни депшидер деп соңгукчуларның саналы бир эп-сеткилдиг болган.

Соңгулда мурнунуң хуралы Бии-Хемниң «Сельхозтехника» салбырында болуп эрткен. Анаа ооң эргелекчизи П. А. Губанов саналын бергеш, Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Бии-Хемниң № 651 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга академик Николай Алексеевич Пилюгинни депшидерин саналдаан.

Слесарь Г. Я. Сантин, автобаза начальниги А. Н. Шулепов, мастерская эргелекчизи И. М. Горохов олар саналды деткиир, депутатка кандидаттың дугайын улуг хүндүткелбиле чугаалааннар.

Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Бии-Хемниң № 651 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга академик Николай Алексеевич Пилюгинни депшидерин ол хуралдан деткиир, депутатка кандидаттың дугайын улуг хүндүткелбиле чугаалаанныр.

Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Бии-Хемниң № 651 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга академик **Николай Алексеевич Пилюгинни** депшидерин ол хуралдан доктаатка.

Кызылдың № 2 автобудуургезинниң ажыл-ишчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы дүүн эртен болуп эрткен. Автобудуургезинниң кол инженери Анатолий Васильев соңгулдага уткуштур коллективтиң күш-ажылының дугайында допчу чүве чугаалаан.

Аңаа эш Васильев болза РСФСР-деп Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Красноярскиниң № 16 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга ССРЭ-ниң орук-харылзаа министри **Борис Павлович Бешевти** депшидер деп доктаалды хуралдың киржикчилери бедик кедүрлүүшкүнүг хүлээп алган.

Хуралдың киржикчилери Кызылга болгаш Красноярскиге болур округтарның соңгулда мурнунуң хуралдарынга баар төлөзөлерни соңгаан.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 2 АТБ коллективиниң соңгулда мурнунуң хуралының үези. Индирде — чолаачы Аг-оол Сонам-оол санал берип тур.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

БҮГҮ АЖЫЛ-АГЫЙЛАРГА ЭЪТ БҮДҮРЕРИНИҢ КУРЛАВЫРЛАРЫН ЧӨП АЖЫГЛААР

„Сукпак“ совхозтуң малды семирти азырап турарының дуржулгазы

«Мал ажылын көдүрер дугайында айтырыгны чангыс удаа эвес чугаалажып келген бис. Бүгүдеге билдингир чүвени катаптаан херээ чок. Ам чугаа болза, көдээ ажыл-агыйның ол чугула адырын амгы үениң индустриалдыг үндезинининче шилчидериниң, бүдүрүлгени специализастаарын база концентрастаарын ханыладырының дугайында болуп турар».

(СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Алма-Атага кур черлерни шиңгээдип алганының 20 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралга чугаазындан).

Тываның колхозтарындан болгаш совхозтарындан Кызыл чанында мал семиртир «Сукпак» совхозка келген далчыларны сөөлгү үеде боля көрүп болур апарган. Ол чүү аалчыларыл? Ажыл-агыйларның удуртукчулары, зоотехниктери, инженерлери-дир. Олар «Сукпак» совхозта малды семирти азыраары-биле тургускан, механизастаттынган шөлдү сонуургап көөр, оон дуржулгазын өөренип алыр дээш кээп турарлары ол.

Ол ажыл-агыйдан өөренип ап болур ажыктыг чүүлдер шынап-ла эвээш эвес. Ында малды семирти азырап турар мастерлер хонукта 900 грамм чедир немелде деңзинни кышкы үеде чедип ап турар. Семирти азыраан бир баш шарыжыктың ортумак дужаалда деңзизи 420 кг, а садарга өртээ 950 рубль болуп турар. «Сукпак» совхоз 1973 чылда аныяк ыйыстыг бода малды семирти азыраанындан чүгле ийи ай ишти-нде (ноябрь, декабрь) 207 мун рубльдиң арыг орулгазын, а 1974 чылдың бирги кварталында семирти азыралдан 300 мун ажыг рубльдиң арыг орулгазын алган. Ынчангаш малды семирти азыраашкын садары ажыл-агыйда аң-не орулгалыг чүүл болу берген.

Сукпакчылар ону канчап чедип алганыл? Оларның дуржулгазын оске ажыл-агыйларга ажыглап болур бе? Ында хереглеп турар семиртинге технологиязының алыс утказы чүдел? Бо болгаш оске-даа айтырыгларга тодарай харымны бо арымны номчаш, билип ап болур. «Сукпак» совхозтуң мал семирти азыраар шөлүнүң дуржулгазын Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының улуг өртем ажылдакчызы С. К. Бямбин бижээн. Ук материалды ажылдап кылырыга, чамдык айтырыгларны тодаргайлаарынга көдээ ажыл-агыйның КЭО лабораториязының эргелекчизи Ю. Н. Хлыбов, «Сукпак» совхозтуң кол зоотехниги А. И. Грудинин олар база киришкен.

Бо арынга хамаарыштыр боттарының санал-оналын ажыл-агыйларның, көдээ ажыл-агый эргелелдеринiң зоотехниктери, семиртир мал ажылында малчыннар редакциияже чорудар боор дээрзинге «Шын» солуниүң редакциязы идеген тур.

КАМНАЛГАЛЫГ-ДАА, АЖЫКТЫГ-ДАА

«Сукпак» совхозка 1973 чылдың октябрьдан бээр ажылдап эгелээн мал семиртир, механизастаттынган шөлдүң ажылын сонуургап көөр дээш, ажыл-агыйларның удуртукчулары, зоотехниктери, инженерлери аңаа кээп турар. Республиканың дыка хөй ажыл-агыйлары «Сукпак» совхозтуң үлегери-биле мал семирти азыраар механизастаттынган шөлдерни тургузуп турар апарганы ынчангаш таварылга эвес. «Сукпак» совхозтуң кылып алган ол шөлү бодунуң бодүүш-биле, практиктиг ажыктыы-биле, а ол ышкаш чемни белеткээриниң база фермаларны механизастаарының элээн хөй нарын айтырыгларын шиитпиразыриниң болдунар аргазын берип турары-биле ажыл-агыйлар удуртукчуларының кичээнгейин хаара тудуп турар.

Совхозка ол шөлдү тургускан соонда, эът бүдүрүлгези чүгле көвүдээн эвес, харын-даа малды семирти азыраары ажыл-агыйның эң-не орулгалыг адыры апарган. 1972 чылда совхозтуң алган арыг орулгазы 1,5 миллион рубль ашкан, а 1973 чылда барык-ла 2 миллион рубль болган. Совхозтуң мурнакчы малчыннары В. И. Сталык, М. А. Бегзев болгаш өскелер-даа кышкы үеде семирти азыраан аныяк ыйыстыг бода малдан хонукта 700—900 грамм немелде деңзинни ап турганнар.

Малды семирти азыраар ажыл-агыйларның орулгалыг кылдыр ажылдазының эргежок чугула негелдези болза, аар деңзилиг, семис-шыырак малды өстүрери болур. 350 килограммдан ажыг деңзилиг аныяк ыйыстыг бода малды садарга, садып алыр өртекке 35 хуу, а 400 килограмм ажыг деңзилиг малды садарга — 50 хуу немелде шаңнал төлевирни бээр чурумну сөөлгү чылдарда доктаадып тургускан. Ынчангаш чүү-биле дириг деңзизи куду малдарны белеткелчилерге дужаап, ынчангаш чүс-чүс муң рубль каражалыг болуп турган.

Аныяк ыйыстыг бода малды өстүрерин болгаш семирти азыраарын мергежилдиг организастаанының чижээн «Сукпак» совхозтан көрүп болур. 1973 чылдың чүгле ноябрь, декабрьда аар деңзилиг, семис-шыырак мал дужаагаш, 279 муң рубльди немей алган.

Семирти азыраашкын, аар деңзилиг, семис-шыырак малды дужаары — эът планын күүседиринге база бир кол курлавыр ол. Ынчангаш малды семирти азыраар шөлдерни тургузуп, аңаа ыйыстыг бода малды күжениишкиниг семирти азыраарын организастаары — планныг онаалданы күүседиринге чугула рольду ойнаар.

ЧАА АРГАНЫ ШИҢГЭЭДИП АЛГАНЫ

Бистиң республикага малды семирти азыраар шөлдү бир дугаарында кылган ажыл-агыйларның бирээзи «Сукпак» совхозтан көрүп болур. 1973 чылдың чүгле ноябрь, декабрьда аар деңзилиг, семис-шыырак мал дужаагаш, 279 муң рубльди немей алган.

Семирти азыраашкын, аар деңзилиг, семис-шыырак малды дужаары — эът планын күүседиринге база бир кол курлавыр ол. Ынчангаш малды семирти азыраар шөлдерни тургузуп, аңаа ыйыстыг бода малды күжениишкиниг семирти азыраарын организастаары — планныг онаалданы күүседиринге чугула рольду ойнаар.

Инек эъдин бүдүрери 1973 чылда, 1972 чылга деңзээрге, 565 тоннадан 717 тонна чедир, азы 30,3 хуу көвүдээн, күш-ажыл чарыгдалы 2,6 катап кызырылган, центнер немелде деңзиниң бот-үнезин дыка чиигээн.

1973 чылдың ноябрь болгаш декабрь айларда 260 центнер немелде деңзини алырын планнаваш, херек кырында 400 центнерни алган. Ийи ай дургузунда немелде деңзиден 13,6 муң рубльдиң арыг орулгазын алган. Аар деңзилиг мал дужааганы дээш немелде төлевир 279 муң рубль болган, ынчангаш шупту 207 муң ажыг рубльдиң арыг орулгазын совхоз алган. 1000 баш шарыжыктар шуптузу эң-не семис кылдыр дужааттынган. Бир шарыжыктың ортумак дужаалда деңзизи 426 кг болган. Шарыжык бүрүзүнге 179 рубль немелде төлевирни алган, азы бир баш шарыжыктың ортумак өртээ 600-тен 952 рубль чедип турган. Ол дээрге, барык-ла уксаалыг бугажыктың өртээ-биле ден-дир.

1974 чылдың бирги кварталында 894 центнер немелде деңзини алыр планныг тургаш, 1237 центнерни алган. Хонукта ортумак немелде деңзи 450 граммның орнунга 678 грамм болган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү барык-ла 2 катап өскен, 1 центнер немелде деңзиге 4 кижи-хүн чарыгдаар планныг турда, херек кырында 1,7 кижи-хүн болган. 1000 баш шарыжыктарны күрүнеге дужааган. Оларның 99 хуузу дээди деңгилделиг кылдыр хүлээттинген. Бирги кварталда совхозтуң алган арыг орулгазы 300 муң рубль болган. Бир центнер немелде деңзиге 9,6 чемгерилге единицазы чарыгдаар турган болза, херек кырында 8 чемгерилге единицазын чарыгдаан.

1973 чылдың ноябрь, декабрьда 1 центнер деңзиге үнген чарыгдалдар

Чем чарыгдалы (чемгерилге единицазы-биле)	— 7,2
Ажыл төлевири (рубль-биле)	— 10—60
Күш-ажыл чарыгдалы (кижи-хүн-биле)	— 1,2
Бот-үне (рубль-биле)	— 86

Совхозка эът бүдүрериниң экономиктиг үре-түңнелдиин дараазында чүүлдерни шиңгээткени-биле чедип алган: семирти азыраар малды совхоз төвүнде семирти азырал шөлүнге тускайлап мөөңнээн, ажылдарны планнаарының болгаш экономиктиг идиг бээринiң чаа системазын киирген; малчыннарның амыдырал-нурттаалгазын экижиткен, семирти азыралдың хүн чурумун болгаш технологиязын хажык чок боттандырган, малга чем бээр база өдек аштаар ажылдарны механизастаарының деңгелин бедиткен.

Мал чемининиң четчир курлавыры бар турда, малды кыжын ажык шөлге бөлүү-биле семирти азыраарын чедиишкинниг чорудуп болурун ол ажыл-агыйның дуржулгазы бадыткаан. Мал агаарының температуразынга чаңчыгары-биле малды даштыгаа семирти азыраарын күстеп эгелээри чугула. «Сукпак» совхозта чогум-на ынчаар кылып турар.

СЕМИРТИ АЗЫРААШКЫН ШӨЛҮНҮҢ ТУРГУЗУУ

Сибирьниң мал семирти азыраар мурнакчы ажыл-агыйларының дуржулгазын өөренип көөрүнге болгаш ниитилештиреринге үндезилээш, мал семиртир шөлдү төлевилеп кылган. Ол шөлдү тударынга ук черниң чиик өртектиг тудуг материалдарын ажыглаан. Бүгү дериишкинин кылырының төлевилел чарыгдалы 73 муң рубль турган, а херек кырында чарыгдааны 53 мың рубль болган. Ук черниң тудуг материалдарының күселi-биле 17 муң рубльди камнап алган.

Ындыг семиртилге шөлүн тударынга үндүрген чарыгдал ону ажыглаанының баштайгы айларында-ла дедир эгиттинге бээр дээрзин ажылдың дуржулгазы бадыткаан.

Семиртилге шөлү болза, 90х300 метр хемчээлдиг долгандыр кажаалап каан шөл болуп турар. Аңаа 1200 баш мал турар кылдыр таарыштырган. Шолде мал турар кажаалар, чем каап бээр савалар, чем дажыглаар бетоннап каан орук, концентраттыг чемнер уруп бээр бетоннаан ниити чем савазы болгаш одалга чери-биле тудуштурган чем белеткээр кухня бар. Мал өгенир чер база бар.

Өрээл бүрүзүнге 300 баш мал кирер кылдыр бүгү шөлдү үзүктегилеп каам. Үзүктээштериниң иштин талазында чем каап бээр, узуну 300 метр яниити савазы (демир-бетондан) кылган. Ол савазы бир баш малга-ла 0,4—0,5 погон метр онаажыр кылдыр таарыштырган. Савазының бодун чуга демирден (3 мм), бетондан, а ол ышкаш хоюткудан кылган. Ол савазының өрү калбаа 60 см, куду калбаа—50 см, чем каап бээр талазындан бедии 61 см, малдың чем чиир талазындан бедии — 45 см.

Бир баш малга онаажыр кылдыр санаавы: мал турар ажык кажаага 12 дөрбелчин метр, малдың хонар черинге — 1,2 дөрбелчин метр, 300 баш мал суг ижер узуну 100 метр суг кудар тускай сава бар, аңаа чылыг суг доктаамал турар. 300 баш мал кирер дөрт үзүктээн кажаалар бар. Ону ыштан кылган. Аңаа малды баглаваан, бош тургузар. Адаанга кылын чадыг салыр. Мал аңаа чүгле дүне болгаш чаашкыннигде турар.

Одалгалыг, чем белеткээр цех чылыг суг-биле малды доктаамал хандырып турар болгаш аңаа чемни бус-биле ылбырадып чымчадыр. Чем белеткээр цехте чем белеткээр бир, от салыр 4 кижи бар. Олярның ажылын 6 шактыг үзелчег-биле организастаан. Сугну кудуктан ап турар. Суг «КВ—300» деп бус үндүрер котелдан кээп турар, бус-биле чылыдар. Чылаан суг улуг савадан хоолай (75 мм хемчээлдиг) дамчыштыр ниити суггарылга савазынче кирип турар. Сook үеде хоолайның иштинге суг доңа бербезин дээш, оон ишти-биле бус дамчыыр, 25 мм хемчээлдиг чиңге хоолайны базз шуудуп каан.

Концентраттыг чемнерни бункерже уруптарга, транспортёр дамчаш, шыгыдып бустадырар черге баар. Буска шыгаан чем «НФ-2» деп насос-биле сордунгаш, хоолай дамчаш, 10 кубометр ишкир савага чыгдынар болгаш аңаа секпереп соор. Сооган соонда, кадыкталчак чемни автоцистернага ургаш, мал турар кажаада чем савазынга хуваай төгер.

«ДТ-54» деп бульдозер хостут эрте бээр болуру-биле кажаанның иштинге чагыларны үш одуруглай кылбайн, чаңгыс-ла ортузунга тургузарын семиртилге шөлүн ажыглаанының дуржулгазы көргүскен.

Ындыг хевирниң семиртилге шөлү экономика талазы-биле ажыктыг, зоотехниктиг нормаларга дүгжүп турар болгаш чылдың кайы-даа үезинде малды семиртирин специализастаанда, Тываның байдалдарынга калбаа-биле ажыглап болур.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ТЕХНОЛОГИЯЗЫ БОЛГАШ ОНУ ОРГАНИЗАСТААНЫ

Семиртилге шөлүнге ажылдаары-биле дуржулгалыг механизаторлардан болгаш малчыннардан звенону четчелеп тургускан. Ол звенога «Беларусь-50» тракторну, ГАЗ-51 деп автомашинада таарыштыр дерээн бир чем хуваакчызын, суг сөөртүр машинаны база концентраттыг чемнер хуваай урар херекселдэ быжыглаан. Чем хуваакчызын совхозтуң тускай эртемниглериниң төлевилели-биле кылып белеткээн. Ону кылыры-биле аңаа сеяланың тараа урар савазын ГАЗ-51 автомашинага концентраттыг чемнер хуваакчызы кылдыр эде дерээн. Сеяланың мурнуку дорт шиегин ап каапкаш, доора шнектиң бир хажнызынче үт кылып каан. Ону солчугалыг дамчыдылга хааржаандан хөделдирер. Машина чоруп орала чем саваже төктүп чоруур. Автомашина чок болза, «КУТ-3» деп дуваакчыны ажыглаан туруп болур. Кажаалардың өдээн аштаарынга, силос чүдүрериңге ажыглаары-биле солуп алыр херекселдиг «ДТ-54» деп бульдозерни звенода быжыглаан.

Семиртилге шөлүнге ажылдаары-биле дуржулгалыг механизаторлардан болгаш малчыннардан звенону четчелеп тургускан. Ол звенога «Беларусь-50» тракторну, ГАЗ-51 деп автомашинада таарыштыр дерээн бир чем хуваакчызын, суг сөөртүр машинаны база концентраттыг чемнер хуваай урар херекселдэ быжыглаан. Чем хуваакчызын совхозтуң тускай эртемниглериниң төлевилели-биле кылып белеткээн. Ону кылыры-биле аңаа сеяланың тараа урар савазын ГАЗ-51 автомашинага концентраттыг чемнер хуваакчызы кылдыр эде дерээн. Сеяланың мурнуку дорт шиегин ап каапкаш, доора шнектиң бир хажнызынче үт кылып каан. Ону солчугалыг дамчыдылга хааржаандан хөделдирер. Машина чоруп орала чем саваже төктүп чоруур. Автомашина чок болза, «КУТ-3» деп дуваакчыны ажыглаан туруп болур. Кажаалардың өдээн аштаарынга, силос чүдүрериңге ажыглаары-биле солуп алыр херекселдиг «ДТ-54» деп бульдозерни звенода быжыглаан.

Семиртилге шөлүнде малды сес механизатор-малчындан тургустунган звено ажаап, азырап турар. Малды азырап ажаары-биле холбашкан бүгүле ажылдарны өске ажылчын күжүнүң дузазы чокка боттары күүседип турар.

Кылыр ажылдар мындыг: концентраттыг болгаш бодүүш чемнерни сөөртүп экизээри, ону малга каап бээри; савазының хээндектээри; сугну чылыткаш, малга ижиртири; бус-биле шыгытткан чемнерни малга каап бээри. Котелду одаарын болгаш чем белеткээр кухняда механизминерни аайлап таарыштырарын одакчы-чем белеткекчилери харымылаар.

Кажаанның иштинге чадыг салыры, чем база суг савазларын толгандыр аштаары, малды арыглап, шеверлээр, эмнээр ажылдарга киржири, малды аңгылап үзери-биле белеткээри, малды таңмалаары, эът комбинадынче сүрүп чорудары малчыннарның хүлээлгезинге кирип турар. Дүне малды тускай таңнымал хайгаарап турар.

Семиртилге шөлүнүң хүн чуруму

Шактары	Кылыр ажылдары
7 шак 30 м—8 шак	малды дүнекги таңнымалдан хүлээп алыры.
8—9 шак	эртенги чемгерилге, бодүүш чемни — савазыны каап бээри.
9—10 шак	кажаанның иштин аштааш, чадыг салыры.
10—11 шак	дыштанылга чапсары.
11—12 шак	дүштеки чемгерилге, концентраттыг чемнер бээри.
12—13 шак	чем савааларын аштаары, өдек үндүрери.
13—14 шак	дыштанылга чапсары.
14—15 шак	чемгерилге, бодүүш чем—сиген бээри.
15—16 шак	чемгерилге, концентраттыг чемнер, силос бээри.
16—18 шак	бодүүш чемнер сөөртүрү болгаш өске-даа ажылдар.
18—19 шак	көрүнде болгаш малды дүнекги таңнылга хүлээдип бээри.

12—16 ай назылыг, дириг деңзиниң 280—350 кг чедип турар аныяк шарыжыктарны семирти азыралга киирип турар. Дириг деңзизи болгаш күш-деңгели барык-ла бир дөмей малдарны бир бөлүкке үзер. Семирти азыраары 2,5—3,5 ай үргүлчүлээр болгаш малдың дириг деңзизиң 415—430 кг чедиргеш, оон соонда эътке дужаар.

Малды азыраарынга колдуунда-ла концентраттыг болгаш бодүүш чемнерни ажыглап турар. Малды дужаарынга белеңинден хамаарыштыр, кышкы үеде хонукта 3—4 кг сиген, микроэлементилер-биле болгаш мал чемни антибиотиктер-биле холуп каан 5—6 кг концентрат, 5—6 кг саван-биле чемгерер. Февральдан эгелээш силосту хонукта 10—15 кг-ны берип турар. Хонукта бир башка 20—46 грамм онаажыр кылдыр чылгаар дусту салып каар. Малга минералдыг дустар-биле байлакшыткан холуксааларны база берип турар.

Амдыызында бодүүш чемнерни баш удур белеткеп кылбайн берип турар. Ам саваңны хээндектээр болгаш бус-биле шыгыдар тускай агрегаттарны семиртилге шөлүнде тургузуп турар. Ол агрегаттар болу бээрге, саваңны бус-биле шыгыдып, силос болгаш өске-даа холуксаавлар-биле холаап бээр апаар.

Сөөлгү үеде малды семирти азыраары-биле чемгерерiниң мындыг рационну тургустунган: бодүүш чемнер — 12—16 хуузу, силос — 32—35 хуузу, концентраттар — 50—57 хуузу. Ынчалзажок чоруткан шинчилелден алырга, рационга бодүүш чемнер 16—20 хуузу, силос — 21—26 хуузу, концентраттар—51—61 хуузу болур болза, эң-не чогумчалыг. Чемнериң шак ындыг составы семиртир азыралдың үре-түңнелдиин бедидер.

Күш-ажыл төлевириниң депшилгелиг аргазын — продукция барымдаалап төлээрин «Сукпак» совхозта ажыглап турар. Аңаа баштайгы удаазында бир малчынга 130 баш малды быжыглап турган. Ам ол норманы 150 баш чедирген.

Бүгү ажылчыннарның шалыңын ай санында-ла семиртилгеде малдың немелде деңзизиң барымдаалап төлеп берип турар. Үзе санажылганы малдың семиртилгези доозулганда кылыр. Пландан артык продукцияны саарганының түңүнден хамаарыштыр малчыннарга немелде төлевир бээрин база баш удур көрген.

Звенонуң кежигүннериниге бээр онаалданы база ажылдап кылган, айда болгаш чылда бүдүрер продукцияның хемчээлин, чем чарыгдалының лимидин аңаа баш удур айытkан турар.

«Сукпак» совхозтуң дуржулгазын ажыглап, мындыг семиртилге шөлдерин өске-даа ажыл-агыйларга тудар чорук эът бүдүрерин көвүдедир болгаш улуг орулганы бээр.

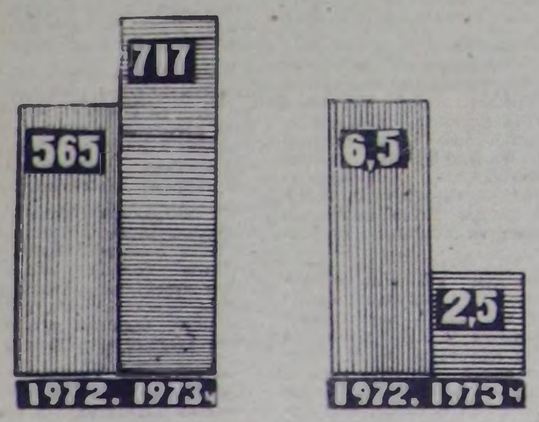
С. БИМБИН,
Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының улуг өртем ажылдакчызы.

«СУКПАК» СОВХОЗКА ЭЪТТИ БҮДҮРГЕНИ БОЛГАШ САТКАНЫ

Көргүзүүлер	Чылдары					
	1972 чыл			1973 чыл		
	Планы	Күүсеткени	Хуузу	Планы	Күүсеткени.	Хуузу
Эът бүдүрери (тонна-биле)	550	565	102	550	717	130,3
Эът садары (тонна-биле)	550	554	100,4	550	700,8	127,5
Бир центнер немелде деңзиге чарыгдал (кижи-хүн-биле)	4,27	6,75	2,48	4,00	2,53	1,47

ДИАГРАММА

Эът бүдүрүлгези тонна-биле. Күш-ажыл чарыгдалы кижи-хүн-биле.

Көдээ ажыл-агыйның ишчилери! Продукция бүдүрерин көвүдединер! Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин мөөңнээринге болгаш ажыл-агыйлар аразының кооперастаашкынынга үндезилээш, специализацияны хөгжүдүнер!

(Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

ЧУРУКТАРДА: адаанда — «Сукпак» совхозтуң мал семиртир шөлүнүң ниити хевири. Семирти азыралда инектериниң даштын чадагай кажаада дыштанып турары. Совхозта зоотехник Любовь Андреевна Солдатова бо шөлүгешне хүнүн-не келир болгаш малдың байдалын хайгаарап, чем рационун доктаамал тааарыштырып турар. Бо чуруктa Любовь Андреевна бир болук малды семирти азырап турар звеноның удуртукчузу Михаил Андреевич Бегаев-биле чугаалажып тур.

Үстүнде — семирти азыралда шарыжыктарның ниити чем савазындан чем чип турары.

О. КОДУР-ООЛ, С. ФЕОКТИСТОВ оларның фотолары.

ЧАҢГЫС ЭП, СЫРЫЙ КАТТЫЖЫЫШКЫН

(Төнчүүр. Эгези 1-ги арында).

чугаалаан.— Бистиң чуртувуста ажылчын — чоргаар ат бүгү улустуң хүндүлелиңте, доктаамал кичээнгей, сагыш салыышкынынга хүрээлеткен. Төрээн Коммунистиг партиявыска, ооң Топ Комитединге, Политбюрозунга, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке, Совет Чазакка кызыгаар чок өөрүп четтиргенивисти ынчангаш илергейлеп турар бис. Эш Леонид Ильич Брежневти депутатка кандидат кылдыр депшидер дугайында пөсчүлеринң саналын деткиринче В. В. Полойникова хуралдың киржикчилерин кыйгырган.

Фабриканың коллективи депутатка кандидат кылдыр аргыкчы М. С. Ивановна база депшиткен деп, В. В. Полойникова уламчылаан. Идепкейлиг ажыл-ишчи Мария Сергеевна СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады болгаш партийжи, хөй-нийтичи улуг ажылдарны кылып турар.

Совет соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлээлекчилериниң хуралы Эвилелдиң Советиниң соңгулда талазы-биле Совет соңгулда Округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадыңга кандидатка **Леонид Ильич Брежневти** болгаш **Мария Сергеевна Иванникованы** депшидер дугайында шиитпирни чүүлдүргүнүң турар доктаалды бир үн-биле хүлээп алган.

Совет соңгулда округундан кандидат кылдыр бадыладырыңга чөпшээрелин бээрин эштер Л. И. Брежневтен болгаш М. С. Ивановиковадан хуралдың киржикчилери дилээннер.

Черемушки соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Эргелел айтырыгларының институдунга болган.

ССРЭ-ниң Күртудуунуң, «Госхимпроект» институттуң партбюро секретары Л. А. Самошин, Москваның тускай эзилдиргилер ажылдап кылыр заводунуң слесарь-инструменталышыгы Н. С. Подлегаев, психология институдунуң директорунуң оралакчызы Е. В. Шорохова болгаш хуралдың өске-даа киржикчилери боттарының чугааларынга Эвилелдиң Советиниг соңгулда талазы-биле Москва хоорайның Черемушки соңгулда округундан депутатка кандидаттар кылдыр Л. И. Брежневти болгаш ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи М. В. Келдышты депшидер дугайында соңгулда мурнунуң хуралдарының шиитпирлерин бир үн-биле деткээннер.

Соңгулда округунуң төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы бир үн-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң Черемушки соңгулда округундан депутатка кандидатка **Леонид Ильич Брежневти** болгаш **Мария Сергеевна Иванникованы** депшидер дугайында шиитпирни чүүлдүргүнүң турар доктаалды бир үн-биле хүлээп алган.

Совет соңгулда округундан кандидат кылдыр бадыладырыңга чөпшээрелин бээрин эштер Л. И. Брежневтен болгаш М. С. Ивановиковадан хуралдың киржикчилери дилээннер.

Черемушки соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Эргелел айтырыгларының институдунга болган.

ССРЭ-ниң Күртудуунуң, «Госхимпроект» институттуң партбюро секретары Л. А. Самошин, Москваның тускай эзилдиргилер ажылдап кылыр заводунуң слесарь-инструменталышыгы Н. С. Подлегаев, психология институдунуң директорунуң оралакчызы Е. В. Шорохова болгаш хуралдың киржикчилери боттарының чугааларынга Эвилелдиң Советиниг соңгулда талазы-биле Москва хоорайның Черемушки соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадыңга кандидаттар кылдыр Л. И. Брежневти болгаш ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи М. В. Келдышты депшидер дугайында соңгулда мурнунуң хуралдарының шиитпирлерин бир үн-биле деткээннер.

Хуралдың киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадыңга кандидат кылдыр Бауман Соңгулда округундан **Леонид Ильич Брежневти** депшидер дугайында саналды изин-биле деткээн.

Хуралдың киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадыңга кандидат кылдыр Москва хоорайның **Бауман** соңгулда округундан бадыладырыңга бодунуң чөпшээрелин бээрин Л. И. Брежневтен дилээн.

Москва хоорайның Совет соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлээлекчилериниң округтуң соңгулда мурнунуң хуралы ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадыңга кандидатка Леонид Ильич Брежневти бир үн-биле хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадыңга кандидат кылдыр депшидер дугайында шиитпирни чүүлдүргүнүң турар доктаалды бир үн-биле хүлээп алган.

Совет соңгулда округундан кандидат кылдыр бадыладырыңга чөпшээрелин бээрин эштер Л. И. Брежневтен болгаш М. С. Ивановиковадан хуралдың киржикчилери дилээннер.

Черемушки соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Эргелел айтырыгларының институдунга болган.

ССРЭ-ниң Күртудуунуң, «Госхимпроект» институттуң партбюро секретары Л. А. Самошин, Москваның тускай эзилдиргилер ажылдап кылыр заводунуң слесарь-инструменталышыгы Н. С. Подлегаев, психология институдунуң директорунуң оралакчызы Е. В. Шорохова болгаш хуралдың киржикчилери боттарының чугааларынга Эвилелдиң Советиниг соңгулда талазы-биле Москва хоорайның Черемушки соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадыңга кандидаттар кылдыр Л. И. Брежневти болгаш ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи М. В. Келдышты депшидер дугайында соңгулда мурнунуң хуралдарының шиитпирлерин бир үн-биле деткээннер.

Хуралдың киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң депутадыңга кандидат кылдыр Москва хоорайның **Бауман** соңгулда округундан **Леонид Ильич Брежневти** депшидер дугайында саналды изин-биле деткээн

ШЫН

1974 ч. ● дөрткү арын. апрель 27

Аныяк кижи бүрүзүнге—

ортумак эртем

ТОСТУҢ ЧҮГЛЕ ИЙИЗИ АРТКАН

Бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчилге партия, совет, хөй-ниити организациялыңның хүн бүрүде киткээнгейден салбас, шыңгыы контрольдан, харагалзаар айтырыгларының бирээзи. Бо беш чылдың тоңчүзүнге чедир бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчилгении долузу-биле доозарын СЭКП-ниң XXIV съездизи шиитпирлээн болгай. Ынчангаш бо талазы-биле харыысалга каяа-дээ улуг болуру чугаажок.

СЭКП Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, ВЛКСМ обкому ук айтырыгже чогуур киткээнгейни салып, республика иштинге «Аныяк кижи бүрүзүнге — ортумак эртем» деп көрүлдени чарлап, ооң оргкомитединиң тургускан. «Аныяк кижи бүрүзүнге — ортумак эртем» деп көрүлдениң оргкомитеди ВЛКСМ обкому-биле кады арткан чылдың октябрь айда бодуңуң хуралынга районнарның оргкомитеттеринге, комсомол организациялыңрынга ортумак эртем чедип албаан аныяктарны кежээки болгаш бот-өөредилгеже хаара тударының талазы-биле тодаргай айтышкынынарны берген болгай.

Каа-Хем районнуң оргкомитеди, комсомол организациязы, кежээки школазы, көдээ Советтериниң күүсекчи комитеттери, тус-тус колхоз, совхозтар удуртукчулары, хөй-ниити организациялары бо айтырыгны капчаар шиитпирлеп турарын көрээлиннер.

Районда пинтизи-биле 30 хар четпээн муң хире аныяктар чогуур үезинде ортумак болгаш сес чыл өөредилгезин чедип албаан. Күрүне планын ёзулаар бо өөредилге чылында районнуң кежээки болгаш бот-өөредилге четкизи 300 аныяктарны хаара тудар ужуралт турган.

Өөредилге чылы эгелээриниң мурнунда колхоз, совхозтарга албан организация черлеринге оргкомитеттерни, өөреник аныяктарның даңзыларын комсомол хуралдарыңа турган. Билдириишкин берген аныяктарның саны чүгле 215 кижи болган. Ынчангаш аныяктар өөредилгезиниң планын күүсетпээн дораан билдинип эгелээн. Ооң чылдагааны аныяктар ортузунга чогумчалыг доктаамал тайылбыр ажылын чорутпаанында, колхоз, совхозтарга, албан организация бүрүзүнге тодаргай планны бербээнинде, удуртукчуларның хуу харыысалгазын кошкатканында болган. Сарыг-Сеп суурда биллириишкин берген 130 аныяктардан өөредилге чылының эгезинде 72 кижи өөренип киргем. Районнуң суурларынга тургустунар үжүлүт 9 консультпунктуның 7-зи чогуур хуусаазындан озалдап, арай боорда ажыттынган. Коптуг-Аксы болгаш Көк-Хаак суурларга консультпунктулар өөренир аныяктар чогундан эвес, харын тус черлерде удуртукчуларның чугула херекти тоомча чок көрүп, харыысалга чок болганындан шуут ажыттынмаан.

Районнуң оргкомитеди колхоз, совхозтар, албан организациялар удуртукчуларын, оргкомитеттериниң аныяктар өөредилгезиниң талазы-биле ажылын дыңнап, чамдык ажылдарны чорутса-даа байдал экижиивээн. Март айга чедир 9 консультпунктуда чүгле Суг-Бажы болгаш Ильинка суурнуң 2 консультпунктузунга 60, Сарыг-Сепке 58 аныяктар өөренип арткан. Артканнары шуут хагдынган. Районнуң ДОСААФ комитединиң клубунуң организастааны шериг белеткелиниң чолаачылар курстары-биле кады ажыткан өөредилге бөлүктери харын кежээки болгаш бот-өөредилгениң берге байдалын «камгалап» алган. Ында ам 70 ажыг аныяктар өөренип киргем. Районнуң суурларынга тургустунар үжүлүт 9 консультпунктуның 7-зи чогуур хуусаазындан озалдап, арай боорда ажыттынган. Коптуг-Аксы болгаш Көк-Хаак суурларга консультпунктулар өөренир аныяктар чогундан эвес, харын тус черлерде удуртукчуларның чугула херекти тоомча чок көрүп, харыысалга чок болганындан шуут ажыттынмаан.

Районнуң оргкомитеди колхоз, совхозтар, албан организация черлеринге оргкомитеттерни, өөреник аныяктарның даңзыларын комсомол хуралдарыңа турган. Билдириишкин берген аныяктарның саны чүгле 215 кижи болган. Ынчангаш аныяктар өөредилгезиниң планын күүсетпээн дораан билдинип эгелээн. Ооң чылдагааны аныяктар ортузунга чогумчалыг доктаамал тайылбыр ажылын чорутпаанында, колхоз, совхозтарга, албан организация бүрүзүнге тодаргай планны бербээнинде, удуртукчуларның хуу харыысалгазын кошкатканында болган. Сарыг-Сеп суурда биллириишкин берген 130 аныяктардан өөредилге чылының эгезинде 72 кижи

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 100 (9474) Воскресенье, апрель 28, 1974 чыл | 1925 чылдан үнелеп эдиттингеи | Өртээ 2 коп.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ ХАМААТЫЛАРЫ! ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ АМ БОЛУР СОҢГУЛДАГА ИДЕП-КЕЙЛИГ КИРЖИҢЕР! КОММУНИСТЕРНИҢ БОЛГАШ ПАРТИЯ КЕЖИГҮНҮ ЭВЕСТЕРНИҢ БУЗУЛБАС БЛОГУНУҢ ТӨЛЕПТИГ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕРИ, СОВЕТ УЛУСТУҢ ЭҢ ЭКИ ООЛДАР, КЫСТАРЫН ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУУЛУҢАР!

(СЭКП ТК-ныҢ Кыйтырыгларындан).

ССРЭ-ниҢ Министрлер Чөвүлелинде

Апрель 24-те ССРЭ-ниҢ Министрлер Чөвүлелиниң хуралы болган. Анда 1974 чылдың I кварталында ССРЭ-ниҢ улус ажыл-агыйын хөгжүдер планының күүселдезиниҢ түңнелдерин чугаалашкан.

СЭКП ТК-ныҢ декабрь (1973 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин күүседир талазы-биле чоруткан ажылдың база СЭКП Төп КомитединиҢ партияга, совет улуска Кыйгырымнга соруң киргеи ажылчы чоннуң улуг күш-ажылчы болгаш политиктиг кодургулгушкунуунуң түңнелинде үлетпүр бүдүргүлгезиниҢ шииги хемчээлиниҢ, үлетпүр продукциязының эң чугула хевирлериниҢ хөй муруузун бүдүреринииҢ болгаш дужаарының, транспорттуң бүгү хевирлериге чүк сөөртүлгезиниҢ, мал ажылының продуктуларын садыга алырының, үлетпүрге, тудутка болгаш демир-орук транспортунга күш-ажылдың бүдүрүлгүлүүнүң, а ол шыкаш арыг оруларының талазы-биле ССРЭ-ниҢ улус ажыл-агыйын хөгжүдер планының 1974 чылдың I кварталында онаалдалары ажыр күүсеттингеи.

Иниги улус ажыл-агыйының талазы-биле I кварталда алаш күүселдезиниҢ түңнелдерин чугаалажыры-биле чергелеттинүк хуралга ССРЭ-ниҢ чиик үлетпүр министри И. Н. Тарасовтуң болгаш трактор база кодээ ажыл-агый машина тудуунуң министри И. Ф. СиницыниҢ I кварталдың планын ол адырларның бүдүргүлгелериниҢ болгаш организациялариның күүсеткениниҢ дугайында илеткелдерин база дыңнаан.

I кварталда үлетпүр продукцияларын сайгарарының планын ССРЭ-ниҢ Чиик үлетпүр министерствозу, а ол шыкаш бүгү эвилелдешкен республикаларның чиик үлетпүр министерстволары күүсеткилээн. Продукциянуң немей өзүлдезиниҢ 97 хуузу күш-ажылдың бүдүрүлгүлүүнү өстүрериниҢ күүселиибиле алдынган.

Ооң-биле кады чиик үлетпүрүүң чамдык бүдүргүлгелериниҢ ажылында четпестер барын хуралга демдеглээн. Чижээ, чоннуң херегдадеринге дүүштүр чиик үлетпүр кылыгларының ассортиментизи ам-даа ооҗум чаартыныл турар. Чиик үлетпүрүүң бүдүргүлгелерин чиг-эт, материалдар болгаш дериигелер-биле хандырып турарында четпестер база бар.

ССРЭ-ниҢ Министрлер Чөвүлели бо чылын чиик үлетпүр продукциязын бүдүреринииҢ планын күүседири-биле холбашкан чамдык соңгаарлаттымнас айтырыглар талазы-биле шиитпирлерин үлээн алган болгаш чиик үлетпүр бараанарының бүдүргүлгезин улам дүрген өстүрерии хандырар, оларның шынарын дыка экижидер болгаш ассортиментизин калбартыр соруга-биле 1975 чылдың планынга баш удур көөр ужуруг хемчетлерии тодарадырын чогуур организацияларга дааскан.

Хуралга бо чылын часкы хөөу ажылдарын чорударының, үнүттерии чогуур-биле ажаарының, дүүгүт ажаалдазынга чогуур үезинде белеткенириниҢ болгаш оны эртиреринииҢ, мал чемнерии белеткээриниҢ база кодээ ажыл-агый продуктуларын садыга алырының талазы-биле чамдык айтырыгларны көрген.

Кодээ ажыл-агый техниказының бүдүргүлгезинде бир четпестерии чайладырының база кодээ ажыл-агый машиналарының шынарын экижидериниҢ талазы-биле хемчетлерии алырын Трактор болгаш кодээ ажыл-агый машина тудуунуң министерствозунга дааскан.

Кодээ ажыл-агыйга тракторларны, комбайннарны, кодээ ажыл-агый машиналарын, артык кезектерии, минералдыг чемнүчидилгелерии, чүк автомобильдериге болгаш кодээ ажыл-агый машиналарынга дугуйларны, кывар чүүлдерии база өске-даа материал-техниктиг курлавырларны бээрииниҢ талазы-биле онаалдаларны чогуур үеде күүседип турарын онза хынаалдага алырын, колхозтарга болгаш совхозтарга кодээ ажыл-агый техниказын, минералдыг чемнүчидилгелерии, үнүттер камгалаар химиктиг херекселдерии болгаш өске-даа продукцияны немей бүдүреринии база чорудуп бээрииниҢ аргаларын диилээр талазы-биле ажылды доктаамал чорударын ССРЭ-ниҢ министрлеринге, ведомстволар удурлуучуларына болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериге ССРЭ-ниҢ Министрлер Чөвүлели дааскан.

Хуралга ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы А. Н. Косыгин чүве чугаалаан.

Л. И. Брежнев америк сенат кежигүнү Х. Скотту хүлээп алган

СЭКП ТК-ныҢ Чиңгине секретары Л. И. Брежнев АКШ-тың республиканчы партиязының көскү ажылдакчызы, республиканчылардың сенатта баштыны Хью Скотту апрель 26-да Кремльге хүлээп алган.

Анда болган беседага ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзаалардың калбартырынга хамаарышкан айтырыгларны болгаш делегейниҢ хөй-хөй айтырыгларын чугаалашкан. Ылангыя, чепсегленишкинниҢ кызырарының айтырыныче, бүрүн дең эргелиг болуруи, кандыг-даа кызагдал кылбазын барымдаалаш, садыг-экономика харылзааларын калбартырының айтырыгларынче база улуг кичээнгейни салган.

Совет-америк харылзааларны экижидер талазы-биле сөөлгү кйи чыл дургузунда кылган улуг базымнар болгаш ол базымнарның түңнелинде совет, америк улустарның эрге-ажыктарынга база делегей байдалының дүшкүүрлүүнүң чавырлып турарыныга сеткил ханыышкынын ийи тала илергейлээш, Европага, бүтүн делегейге тайбынының, айыыл чок чоруктуң эргежыктарынга дүүштүр улустар аразының кады ажылдажылтазын делгеренгей калбартырының эргежок чугулазын демдеглээн.

Беседа чылыг, найыралдыг байдалга эртикеи.

Беседага киришкеннер: совет талаган—ССРЭ-ниҢ Финляндияда элчини В. С. Степанов; фин талаган—Финляндияның ССРЭ-де элчини Б. О. Алхолм.

Л. И. Брежневтиң А. Карьялайнен-биле чугаалашканы

Апрель 26-да Кремльге СЭКП ТК-ныҢ Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Финляндия Республиканың премьер-министриниҢ оралакчызы, даштыкы херектер министри, ССРЭ-де найыралдыг аян-чорук айыы-биле чоруп турар А. Карьялайнен-биле беседазы болган.

Беседага СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, даштыкы херектер министри А. А. Громыко киришкен. Анда ССРЭ биле Финляндияның аразында найырал, кады ажылдажылга харылзааларын улам калбартырының айтырыгларыш база делегейниҢ чогуур өйү келген айтырыгларын чугаалашкан. Амгы үеде делегей байдалының дүшкүүрлүүнүң чавырлып турарыныга сеткил ханыышкынын ийи тала илергейлээш, Европага, бүтүн делегейге тайбынының, айыыл чок чоруктуң эргежыктарынга дүүштүр улустар аразының кады ажылдажылтазын делгеренгей калбартырының эргежок чугулазын демдеглээн.

Беседа чылыг, найыралдыг байдалга эртикеи.

Беседага киришкеннер: совет талаган—ССРЭ-ниҢ Финляндияда элчини В. С. Степанов; фин талаган—Финляндияның ССРЭ-де элчини Б. О. Алхолм.

ЧАСКЫ ХӨӨУ АЖЫЛДАРЫ ШӨЛДЕРДЕ ХАЙНЫККАН ИШ

«ШЫН» СОЛУННУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН бөгүн Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң механизатору САНДАК ШААЛЫНЫҢ күш-ажылчы чедиишкиннеринге алдар болдуруп кодурген. Ол траторист бо хүннерге чедир 560 гектар черниҢ шыгын базырган болгаш хүнде 47 гектар нормазын 60—65 гектар чедирип турар.

Тоску беш чыл планының тодарадыкчы дөртку чылының часкы хөөу ажылары Улуг-Хем районнуң колхоз, совхозтарында түлүктеп, хүн бүрү калбарып турар. Район ниитизи-биле 23260 гектар черниҢ шыгын базырган. Бо чылдың часкы хөөу ажылдарын «Ак-Туруг» совхоз шалыпкын темп-биле чорудуп, районнуң өске ажыл-агыйларын ыракта мурнай берген. Ол ажыл-агый шөлче 812 тонна өдекти сөөртүп төккен, 4000 ажыг гектар черниҢ шыгын базырган, 1263 гектар шөлде часкы андарылганы чоруткан.

Шык базырыышкыны, часкы чер андарылгазы районнуң «Улуг-Хая», «УТКА 25 чылы», «Найырал» совхозтарда организастыг чоруп турда, ол ажылдарны «Күш-ажылдың хостуу», Жданов аттыг совхозтар, «Х Улуг хүрээ» колхоз ооҗум темп-биле чорудуп. соннап турар. Ылангыя «Х Улуг хүрээ» колхоз мынчага чедир үүгле 162 гектар черде часкы андарылганы чоруткан. Ынзы шык базырыышкынының темпизи база куду.

Район 2504 тонна үрезинии хораннаан. «Найырал», «Улуг-Хая» совхозтар тараа чаштырылгазын чорудуп турар.

Часкы хөөу ажылдарының шалыпчылары хүн бүрү илередип, оларның саны өзүп турар. Чижээ, «Найырал» совхозтуң Шанчы салбырында тракторист Сувакпит Сагаан-оол шык базырыышкынында ажыллап, хүнде нормазын оранчок ажырып турар. Ол бир хүнде 47 гектар черниҢ шыгын базырар турган, ону 126 гектар кылдыр күүседип, ажылга тура-соруктуг чоруун көргүскен. «Күш-ажылдың хостуу» совхозта Энмекей Шактар-оол трактор-биле чер илиртээш, хүнде үлүг-нормазын ажырып, 60—70 гектар чедирип, мурнакчы ишчилерниҢ биразын апарган. «УТКА 25 чылы» совхозтуң механизатору Сандан Шаалы «ДТ-75» трактор-биле 560 гектар шөлду илиртээн.

Районнуң механизаторлары бүгү улустуң байырлалы — Май 1-ни күш-ажылчы белеткерлиг уткуп, тараапы масса-лыг чаштырып кириптер деп турарлар.

Б. Маады.

* * *

Барыын-Хемчик районнуң механизаторлары Май 1-ниң байырлалын күш-ажылчы чедиишкиннерайт уткуушаан, социалистиг чарышты улам калбартканнар. Районнуң таараажылары 8700 ажыг гектар черниҢ шыгын базырган. Ол ажыл дооступ турар. Ооң-биле чергелештир часкы чер андарылгазын чорудуп, амга чедир 3000 ажыг гектар черни андарып алган.

Бедик дүүттүүн үндезинии —суггарылга болганда, олче база коя кичээнгейни углавырган. Районнуң колхоз, совхозтары 1000 ажыг гектар шөлду суггарган. Бо ажылда ниитизи-биле 150 ажыг кижи киржип, бежен хире звенога үстүп алган ажылдап турарлар.

Часкы хөөу ажылдарын «Шекпээр» совхоз организастыг, бедик темпилиг чорудуп турар. Ында 1300 га часкы андарылганы кылган. Совхозта 34 суггатчы беш звенога үстүп алган келир күстүн чаагай дүүгүүн өстүрүп алыр дээш ыразымчак ажылдап, суггатчы шөлдерии дыка балбарты бергеннер.

Совхоз шык базырыышкынын дооскаш, бүгү күштү часкы чер андарылгазынга мөөнээн. Ол ажылче 20 тракторну киргеи. Совхозтуң Аянгаты салбырының механизатору Ондар Бара-оол хүнде 5 гектар чер андарап, нормазын 6—7 гектар чедирип, ам 40 ажыг гектарны чаргаи. Ажыл-агыйнын Биче-Тей салбырында тракторист Монгуш Калдар-оол хүн үлүүн 120—130 хуу бүүседип турар.

О. МОҢГУШ.

ТҮҢНЕЛИН ҮНДҮРГЕН

Бай-Тайга районнуң ажыл-агыйлары чылыг хүннер келгени-биле холбаштыр тараа чаштырылгазын массалыг эгелей бергеи.

«Мурнакчы» колхозтуң баштаар чери сөөлгү беш хонуктуң түңнелин үндүргеи. Анда социалистиг чарыштың тиилекчилериин илередип, мурнакчыларны шаңнаан. Беш хонуктуң түңнели-биле чаштырыкчылардан бирги черни Чамзы Оолак, чер андарыкчыларының яштинден — Хертек Дамдын-оол тергиидээн. Оларны 10-10 рубль биле шаңнаан.

Д. БАЛЧЫЙ.

Улусчу тудуг

БИРГИ ЭЭЛЧЭЭН—МАЙ 29-ТА

Кызылдың төп электростанциязындан хоорайже киир тудуп турар чылыдылга шугумунуҢ тудуун улусчу тудуг кылдыр чарлаан. Ында үш тудуг организациязы хаара туттунган. Суг дамчыдэр хоорзалар тудуштур каңнап, оларны таарыштыр салыр ажылдарны «Сибирь спецэлектромонтаж» (ССЭМ) трестиҢ участогу күүседип турар. Оя хоорзаларны чылыглап, ону даг-дүгү болгаш хөөңдеп кылган тускай шывыглар-биле долгандыр шарыырын «Востокэнергомонтаж болгаш изоляция» трестиҢ участогу, хоорзаларны салыр 1,5 метр ханы оңгарларны казарын болгаш хоорзалар белен болу бээрге ону бетон хааржактар-биле дутлаарын «ЦЭС тудуг» эртелеи боттандырып турар.

Амгы үеде чылыдылга шугумунда ажылдар шулуудаан.

— Кыска үеде ийи километр шугумну тудуп, ажыглалга киирериге белеткеп каан бис —деп, ССЭМ трестиҢ участогунуҢ прорабы П. Максимов чугаалады. — Чүгле бистиҢ участогувус бирги кварталда планын 356 хуу күүсеткеи. Ийнги кварталда 160 муң рубльдиҢ ажылдарын кылыр. Чүльдүм кудумчузунга чедир сес километр шугумну бо чылын ажыглалга киирер соруглалыг бис. Май 29-та дөрт километр шугумну дужаар. Ол аэропортче өзүр оруккa чеде бээр. Ында хоорзаларны тудуштур каңнап каапкан. Ам суг үлээр камераларны болгаш компенсаторлар эптээри артkан. Өске ажылдарын өске участоктар күүседир. Мында ажылдап турар эштер мурнунда соруглагын, ооң харыысалгазын экн билир. Коммунист Владимир Иванович Коровин он ийиги камераны эптеп доосканы ол. Шалыпчы ажылдың үлегерин көргүзүп турар Анатолий МаксимовичиниҢ бригадазы база эки көргүзүглүт.

Улусчу тудугну боттандырып турар бир тудуг участогунуҢ үүлези ыыдыг болду.

О. ИРГИТ.

ЧУРУКТА: чылыдылга шугумунуҢ тудуунуҢ ниити хевирлери. Хоорзаларны эптеп, оларны чылыглап турары. С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

КОММУНИСТЕРНИҢ БОЛГАШ ПАРТИЯ КЕЖИГҮНҮ ЭВЕСТЕРНИҢ БЛОГУНУҢ ӨМҮНЭЭЗИНДЕН

Округтарның соңгулда мурнунуң хуралдарында

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ Совединге соңгулда талазы-биле Москва область-та КаширскиниҢ соңгулда округунуҢ ажылчы чоннар төлээлекчилери соңгулда мурнунуҢ округ хуралынга киржири-биле КаширскиниҢ гидроэлектростанциязының Культура бажыңынга долдур чыглып келген.

Электрстанцияда партком секретары Б. Ф. Гринев соңгулда мурнунуҢ хуралын ажыткан. Коммунистиг партиязының удурлулгазы-биле коммунистиг тургузуушкунга бистиҢ чонувустуҢ чедип алган улуг тиилелгелери, делегей ареназынга Совет күрүнеииҢ чедиишкиннери совет кижилериниҢ дүрүм ёзугаар чоргаарланышкынын болдуруп турар деп, ол онзалап демдеглээн. СтупинскийиҢ металлургия хомбинадының болгаш КаширскиниҢ гидроэлектростанциязының коллективтери ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ депутадынга болдуунуҢ кандидазы кылдыр СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ чанында КүрүнеииҢ аймыл чох чорук комитединиҢ даргазы Юрий Владимирович Андроповту депшиткенин Б. Ф. Гринев чугаалаан.

Москва область КаширскиниҢ соңгулда округундан ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ СовединиҢ депутадынга кандидат кылдыр бүрүткедир дугайында чөпшээрежилгезин бээрин Юрий Владимирович Андроповтан хуралдың киржикчилери дилеп кылган.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ Совединге соңгулда талазы-биле Москва хоорайның Киев соңгулда округунуҢ ажылчы чоннар төлээлекчилериниҢ соңгулда мурнунуҢ округ хуралы база болуп эрткеи.

ССРЭ-ниҢ Дээди Совединге КиевтиҢ соңгулда округундан ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ СовединиҢ депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҢ камгалал министри А. А. Гречкону бирги прибор тудуунуҢ турбина болгаш телевизор заводтарының коллективтери бир үн-биле депшиткенин соңгулда мурнунуҢ хуралынга Москваның телевизор заводунуҢ ажылчыны Ю. В. Воронин дыңнаткан.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ Совединге соңгулда талазы-биле **КиевтиҢ соңгулда округунга** бүрүткедир дугайында чөпшээрежилгезин бээрин **Андрей Антонович Гречкодан** дилээн.

ПеровскиниҢ соңгулда округунуҢ ажылчы чоннар төлээлекчилериниҢ соңгулда мурнунуҢ округ хуралы Москвада прожектор заводунуҢ Культура ордузунга болуп эрткеи.

— ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ СовединиҢ депутадынга кандидат кылдыр бистиҢ заводтуҢ коллективи СЭКП-ниҢ Москва хоорай комитединиҢ бирги секретары, СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү Виктор Васильевич Гришинии бир эп-сеткилдиг депшиткен — деп, Москваның прожектор заводунуҢ слесары Е. В. Куликов хуралга чугаалаан.

Москва хоорайда ПеровскиниҢ № 17 соңгулда округундан ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ СовединиҢ депутадынга кандидат кылдыр бүрүткедир дугайында чөпшээрежилгезин бээрин **Виктор Васильевич Гришинден** хурал диилээн.

Минск хоорайның яйнги соңгулда округунуҢ ажылчы чоннар төлээлекчилериниҢ соңгулда мурнунуҢ округ хуралы Минскиде Горизонт» деп бүдүрүлге-техниктиг каттыжышкынының коллективи ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазының биргии оралакчызы Е. Р. Мерзов соңгулда мурнунуҢ хуралынга дыңнаткан.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ Совединге соңгулда талазы-биле **Минск хоорайның яйнги соңгулда округундан** ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ депутадынга кандидатуразын хуралдың киржикчилери бир эп-сеткилдиг деткээн болгаш ол соңгулда округунга бүрүткедир дугайында чөпшээрежилгезин бээрин А. А. Громыкодан дилээн.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ Совединге соңгулда талазы-биле ПетровскиниҢ соңгулда округунуҢ ажылчы чоннар төлээлекчилериниҢ соңгулда мурнунуҢ округ хуралы Ставрополь крайга болуп эрткеи.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ СовединиҢ депутадынга **Федор Давыдович Кулаковтуң** кандидатуразын хуралдың киржикчилери изиниибиле деткээн болгаш **ПетровскиниҢ соңгулда округунга** бүрүткедир дугайында болдуунуҢ чөпшээрежилгезин бээрин Ф. Д. Кулаковтан дилээн.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ Совединге Алма-Атаның Ленин соңгулда округундан ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ депутадынга кандидат кылдыр бүрүткедир дугайында чөпшээрежилгезин бээрин **Диммухамед Ахмедович Кунаевтен** дилээн.

Минск хоорайның бирги соңгулда округунуҢ ажылчы чоннар төлээлекчилериниҢ соңгулда мурнунуҢ округ хуралы Минскиде трактор заводунуҢ Культура ордузунга болган.

Минск хоорайның бирги соңгулда округундан ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ СовединиҢ депутадынга СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазының биргии оралакчызы **Кирилл Трофимович МазуровтуҢ** кандидатуразын соңгулда мурнунуҢ округ хуралының киржикчилеря бир үн-биле деткээн болгаш ол соңгулда округунга бүрүткедир дугайында болдуунуҢ чөпшээрежилгезин бээрин **Александр Николаевич Шелепиндеи** дилээн.

Киевте Ленин соңгулда округунуҢ ажылчы чоннар төлээлекчилериниҢ соңгулда мурнунуҢ округ хуралы база болуп эрткеи. ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ Совединге **Киевта Ленин соңгулда округундан** ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ СовединиҢ депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, Украинаның компартиязының ТК-зының биргии секретары В. В. ЩербицкийиҢ депшиткенин хуралдың киржикчилери изиниибиле деткивишаан, ол соңгулда округунга бүрүткедир дугайында чөпшээрежилгезин бээрин **Владимир Васильевич Щербицкийдеи** дилээн.

* * *

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ депутаттарынга кандидаттарның бүзүреткен кижилериин округтарның соңгулда мурнунуҢ хуралдарынга соңгаан болгаш соңгукчуларга кыйгырыгларны база хүлээп алган.

(СЭТА).

ССРЭ-ниҢ Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязында

Төп соңгулда комиссиязының ээлчеглиг хуралы П. Н. ФедосеевтиҢ даргалаашкыны-биле Москвага, Эвилелдер бажыңынга, бүрүнгү хүн болган. Соңгулдага белеткел дугайында Молдав ССР-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ секретары А. Н. Крачуннуң, Якут АССР-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы А. Я. Овчинникованың, Ставрополь крайкүүскомунуҢ даргазы И. Т. ТарановтуҢ илеткелдерии ол хуралга дыңнаан.

Айтырыгны чугаалажырынга комиссияның секретары И. В. Капитонов, комиссияның кежигүннери А. Н. Аксенов, Б. И. Аристов, А. Т. Бокарев, Л. И. Греков, А. А. Епишев, М. М. Мухамедкулова, В. И. Прохоров олар киришкен.

Соңгулда кампаниязы чаа үе-чадазынче шилчээнин комиссия хуралынга демдеглээн. Күрүне эрге-чагыргазының дээди органының депутаттарынга кандидаттар депшидериниҢ талазы-биле хуралдар чер болганда эртип турар. Округтарның соңгулда мурнунуҢ хуралдары эгелээн.

Партияның Төп КомитединиҢ Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневти, СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүннерии болгаш кежигүннеринге кандидаттарны, СЭКП ТК-ныҢ секретарларын депутаттарга бирги кандидаттар кылдыр ажылчы чоннар эп-сеткилдиг адап турарын Төп соңгулда комиссиязы сеткил ханыышкын-биле демдеглээн.

Соңгулда комиссиялары тургусканының түңнелдериниҢ дугайында ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Секретары М. П. ГеоргадземиҢ илеткелин комиссияның № 17 соңгулда округундан ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ СовединиҢ депутадынга кандидат кылдыр бүрүткедир дугайында чөпшээрежилгезин бээрин К. Т. Мазуровтан дилээн.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Национадлар Совединге соңгулда талазы-биле КировскиниҢ соңгулда округунуҢ ажылчы чоннар төлээлекчилериниҢ соңгулда мурнунуҢ округ хуралы Латвия ССР-ниҢ Күрүлаанының эртем-шинчилел планнаашкын институдунуҢ улуг залынга болуп эрткеи.

Рига хоорайда **КировскиниҢ соңгулда округундан** ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Национадлар Совединге депутадынга СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ныҢ чанында Партиянуң контроль комитединиҢ даргазы **Арвид Янович ПельшениҢ** кандидатуразын хуралдың киржикчилери бир үн-биле деткээн болгаш ол соңгулда округунга бүрүткедир дугайында болдуунуҢ чөпшээрелин бээрин А. Я. Пельшеден дилээн.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Национадлар Совединге **КраснодарскиниҢ соңгулда округундан** ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ депутадынга кандидадынга СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҢ көдээ ажыл-агый министри Д. С. ПолянскийиҢ кандидатуразын округтуң соңгулда мурнунуҢ хуралы изиин-биле деткээн болгаш ол соңгулда округунга бүрүткедир дугайында чөпшээрежилгезин бээрин А. А. Громыкодан дилээн.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Национадлар Совединге соңгулда талазы-биле Ленинградтың көдээ соңгулда округунуҢ ажылчы чоннар төлээлекчилериниҢ соңгулда мурнунуҢ округ хуралы Ставрополь крайга болуп эрткеи.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ СовединиҢ депутадынга **Федор Давыдович Кулаковтуң** кандидатуразын хуралдың киржикчилери изиниибиле деткээн болгаш **ПетровскиниҢ соңгулда округунга** бүрүткедир дугайында болдуунуҢ чөпшээрежилгезин бээрин Ф. Д. Кулаковтан дилээн.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Национадлар Совединге Ленинградтың көдээ соңгулда округунга бүрүткедир дугайында болдуунуҢ чөпшээрежилгезин бээрин **Александр Николаевич Шелепиндеи** дилээн.

Киевте Ленин соңгулда округунуҢ ажылчы чоннар төлээлекчилериниҢ соңгулда мурнунуҢ округ хуралы база болуп эрткеи. ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ Совединге **Киевта Ленин соңгулда округундан** ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ЭвилелдиҢ СовединиҢ депутадынга кандидат кылдыр СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, Украинаның компартиязының ТК-зының биргии секретары В. В. ЩербицкийиҢ депшиткенин хуралдың киржикчилери изиниибиле деткивишаан, ол соңгулда округунга бүрүткедир дугайында чөпшээрежилгезин бээрин **Владимир Васильевич Щербицкийдеи** дилээн.

* * *

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ депутаттарынга кандидаттарның бүзүреткен кижилериин округтарның соңгулда мурнунуҢ хуралдарынга соңгаан болгаш соңгукчуларга кыйгырыгларны база хүлээп алган.

(СЭТА).

Бедик шаңнал

1973 чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни долдур база ажыр күүседириҢе чедиишкиннери дээш Тожуда «Тоора-Хем» совхозтуң анчызы **Нагазы Аргаоолович Колду** ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиумуу **Күш-ажылдың Кызыл Тук** ордени-биле шаңнаан.

МУРНАКЧЫ МАЛЧЫННАРГА АЛДАР!

Тодарадыкчы чылдың бирги кварталының түңнелдери

ХОЙЖУЛАР

Ф. А. А.	Ажыл-агый	Район	100 хойдан-на алган хураган
Сафонов И. П.	«Революцияның чалбыыжы» с-з	Таңды	143
Ондар Б. Б.	«Тиилелге» с-з	—«—	123
Доржу О. А.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	117
Ооржак Д. А.	«Барлык» с-з	Барыын-Хемчик	117
Эртине С. Д.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	115
Сувандин М. Д.	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	113
Рузанов Н. И.	«Революцияның чалбыыжы» с-з	Таңды	112
Натпит М. Д.	«Сүт-Хөл» с-з	Чөөн-Хемчик	111
Куулар И. К.	«Чыраа-Бажы» с-з	—«—	111
Серен О. А.	«Алдан-Маадыр» с-з	—«—	111
Серемот К. Х.	«Мурнакчы» к-з	Бай-Тайга	110
Оютек-оол М. Б.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	110
Дөрбет-оол К-С. Х.	«Большевик» с-з	—«—	108
Седен-Дамба О. Ч.	«Мурнакчы» к-з	Бай-Тайга	108
Стульев И. Т.	«Революцияның чалбыыжы» с-з	Таңды	108
Носак-Доржу М. Б.	«Өөк» с-з	Бии-Хем	107
Намдан О. С.	«Мөрен» к-з	Эрзин	107
Аяк-Хээ О. С.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	107
Чамбал-оол М. К.	«Сүт-Хөл» с-з	—«—	106
Очур-оол М. Ч.	«Чыраа-Бажы» с-з	—«—	106
Дамзуруп Е. П.	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	106
Оскур С. Н.-Х.	«Мурнакчы» к-з	Бай-Тайга	105
Ондар К. Л.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	105
Дамдыы-Доржу К. Б.	«Кара-Хөл» к-з	Бай-Тайга	105
Ондар А-Х. Д.	«Октябрь 30 чылы» к-з	Чөөн-Хемчик	105
Шыдыраа М. Д.	«Шекпээр» с-з	Барыын-Хемчик	105
Дажы-Серен О. Д.	«Тиилелге» с-з	Таңды	105
Монгуш Д. Д.	«Чыраа-Бажы» с-з	Чөөн-Хемчик	104
Чудуймаа С. Ч.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	104
Хапылак С. Ш.	—«—	—«—	104
Мурзуна О. Б.	«Сүт-Хөл» с-з	—«—	104
Шашпак К. Ч-Х.	«Октябрь 30 чылы» к-з	—«—	104
Шаадан-оол М. К.	«Алдан-Маадыр» с-з	—«—	104
Ооржак С. М.	«Тиилелге» с-з	Таңды	103
Адыг-оол Д. Б.	«Мурнакчы» к-з	Бай-Тайга	102
Калдар-оол К. Б	«Октябрь 30 чылы» к-з	Чөөн-Хемчик	102
Доржу О. С.	«Алдан-Маадыр» с-з	—«—	102
Седип Б. Д.	Жданов аттыг с-з	Улуг-Хем	102
Кызыл-оол Т. С.	«Торгалыг» с-з	Өвүр	102
Куулар Б. Ш.	«Чыраа-Бажы» с-з	Чөөн-Хемчик	101
Оргумчу Х. Ш.	«Мурнакчы» к-з	Бай-Тайга	101
Баадын Х. М.	—«—	—«—	101
Дажи-Намчал О. Ч.	«Алдан-Маадыр»	Чөөн-Хемчик	101
Монгуш Ы. А-К.	—«—	—«—	101
Чыртак-Хуна О. К.	—«—	—«—	101
Ыдам-оол Х. С.	—«—	—«—	101
Доржу Д. К.	«Күш-ажылдың хостуу» с-з	Улуг-Хем	101
Сырат Б.	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	101
Серен Д. Д.	—«—	—«—	101
Саая А. Б.	«Хемчик» с-з	Барыын-Хемчик	101
Сарыг О. К.	«Коммунизмче орук» к-з	Өвүр	101
Шивии-Доржу А. О.	«Торгалыг» с-з	Өвүр	101
Чамзын Б. Н.	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	100
Белгээ М. Т-Б.	«Мөрен» к-з	Эрзин	100
Бадый К. Д.	«Октябрь 30 чылы» к-з	Чөөн-Хемчик	100
Алдын-оол О. М-Б.	«Искра» к-з	—«—	100
Доржулдай К. Б.	«Большевик» с-з	—«—	100
Адыгбай К. Б.	«Кара-Хөл» к-з	Бай-Тайга	100
Шулуу С. Х.	«Тээли» с-з	—«—	100
Дажы О. Д.	«Сүт-Хөл» с-з	Чөөн-Хемчик	100
Чимит-оол С. Б.	«Алдан-Маадыр» с-з	—«—	100
Кемден-Хая Д. Х.	Жданов аттыг с-з	Улуг-Хем	100
Лопсан К. Д.	«Ак-Туруг» с-з	—«—	100
Шоюн-Нова С. Т.	«УТКА 25 чылы»	—«—	100
Биче-оол М. Э.	«О-Шынаа» с-з	Тес-Хем	100
Базыр Х. А.	«Хемчик» с-з	Барыын-Хемчик	100
Хомушку Б. Д.	«Барлык» с-з	—«—	100
Чамзырын Х. Д.	—«—	—«—	100
Орус-оол С.	—«—	—«—	100
Ууртан Х. К.	—«—	—«—	100
Күрседи О. С.	«Шекпээр» с-з	—«—	100
Адар-оол А. Ч.	«Коммунизмче орук» к-з	Өвүр	100
Хүлер-оол О. К.	«Кызыл тук» к-з	—«—	100
Кошкар-оол К. Б.	«Шамбалыг» с-з	Таңды	100
Семис-оол О. С.	—«—	—«—	100

Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң улам ынайгы көдүрлүүшкүну дээш социалистиг чарышты калбартыңар! Часкы хову ажылдарының шынарын бедидиңер! Беш чылдың дөрткү чылында планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседир дээш демисежиңер!

(СЭКП ТК-ниң 1974 чылдың Май бирге кыйгырыгларындан).

ХОЙЖУ БРИГАДАЛАР

Ф. А. А.	Ажыл-агый	Район	100 хойга онаштыр алдынган хураган
Ооржак С. А.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	99
Монгуш М. К.	«Сүт-Хөл» с-з	—«—	98
Саян А. С.	«Чаа орук» к-з	Эрзин	94
Монгуш О. Д.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	93
Чооду Ш. Х.	«Коммунизмче орук» к-з	Эрзин	92
Куулар К. С.	«Октябрь 30 чылы» к-з	Каа-Хем	92
Кыргыс Чечек-оол	Жданов аттыг с-з	Улуг-Хем	92
Дамзуруп И. С.	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	91
Салчак К. Д.	«Хемчик» с-з	Барыын-Хемчик	91
Сат Ч. Ч.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	91
Нурзат Б. К.	«Коммунизмче орук» к-з	Эрзин	90
Монгуш М. С.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	90
Монгуш С. Х.	«Коммунизмче орук» к-з	Өвүр	90
Олзей С. К.	«Чаа орук» к-з	Эрзин	89
Ооржак О. Ш.	«Мурнакчы» к-з	Бай-Тайга	89
Яндак Д.-С. Б.	«Коммунизмче орук» к-з	Эрзин	88
Ашак С. Д.	«Алдан-Маадыр» с-з	Чөөн-Хемчик	88
Ландык А. С.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	88
Иргит Ч. Д.	«Мөген-Бүрен» к-з	Монгун-Тайга	88
Дербин Н. П.	«Өөк» с-з	Бий-Хем	87
Мон А. Т.	«Мөрен» к-з	Эрзин	88
Ооржак Д. Ч.	«Сүт-Хөл» с-з	Чөөн-Хемчик	86
Монгуш К. Б.	«Шекпээр» с-з	Барыын-Хемчик	86
Монгал Тапов	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	85
Чопуй В. И.	«Чаа орук» к-з	Эрзин	85
Шимит Ш. К.	«Мөрен» к-з	—«—	85
Ымаалай Ч. Л.	—«—	—«—	85
Доңгак Б. Д.	«Сүт-Хөл» с-з	Чөөн-Хемчик	85

САНЧЫЛАР

Ф. А. А.	Ажыл-агый	Район	1 инектен сагган сүт (кг-биле).
Долганина В. А.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	1090
Конобеевская Т. З.	—«—	—«—	1078
Реодько З. С.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	857
Матина Т. И.	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	857
Ондар Б-У. С.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	832
Ондар Д. Д.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	814
Иванова Ф. К.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	810
Гусакова А. К.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	804
Бушуева Е. П.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	798
Кочкина А. В.	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	795
Монгуш А. Б.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	778
Тюлюш А. А.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	776
Баткар Чедей	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	767
Гельцер З. Ф.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	761
Седипей З. А.	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	754
Леонова М. Н.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	746
Романова Л. Г.	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	742
Иргит Н. С.	—«—	—«—	729
Молчанова В. А.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	711
Незамуждинова О. У.	—«—	—«—	711
Беспалова П. П.	«Саян» с-з	Бии-Хем	708
Глушкова Р. П.	—«—	—«—	693
Адарченко Б. Н.	«Саян» с-з	Бии-Хем	693
Шелепова М. Т.	«Революцияның чалбыыжы» с-з	Таңды	692
Курастикова З. А.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	688
Тимшина М. П.	«Саян» с-з	Бии-Хем	686
Дюбина А. И.	«Кызыл тараачын» с-з	—«—	675
Кыргыс Х. Х.	—«—	—«—	674
Копцева Н. А.	«Саян» с-з	—«—	664
Куулар Т. А.	«Большевик» с-з	Чөөн-Хемчик	664
Хуманай Е. Т.	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	658
Подарцева Л. Ф.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	658
Круглова Д. М.	«Саян» с-з	Бии-Хем	660
Барамси А. Ч.	—«—	—«—	659
Попова В. П.	—«—	—«—	645
Сат М. А.	«Кызыл тараачын» с-з	—«—	643
Кыргыс С. Д.	—«—	—«—	639
Иргит А. Б.	«Большевик» с-з	Чөөн-Хемчик	627
Симакова Н. Д.	«Саян» с-з	Бии-Хем	621
Павундук Г. И.	«Кызыл тараачын» с-з	—«—	619
Чадамба В. Б.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	619
Адыя Хавак	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	618
Волошина Н. А.	«Саян» с-з	Бии-Хем	617
Маижикай С. Ч.	—«—	—«—	615
Монгуш М. О.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	614
Дажи С. Т.	«УТКА 25 чылы» с-з	Улуг-Хем	611
Магеро В. Д.	«Саян» с-з	Бии-Хем	610
Маадыр Л. С.	—«—	—«—	610
Грудинина Л. М.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	606
Ооржак Эртине	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	605
Кочнева М. Н.	«Саян» с-з	Бии-Хем	602

СҮТ-БАРААН ФЕРМАЛАРЫ

Ф. А. А.	Фермалар	Ажыл-агый	Район	Бир инектен сагган сүт (кг.)
Махмутов М. М.	Кара-Булуң	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	715
Горилый Е. В.	Көк-Тей	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	661
Доронин Д. С.	Туран	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	624
Дурнова З. Г.	Доора-Хадын	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	610
Летуновская А. А.	Алаак	—«—	«	609
Шубин В. И.	Могай	«Саян»	Бии-Хем	604
Фогель Я. М.	Өөк	—«—	—«—	596
Алдын-кыс М. Б-С.	Дөргүн	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	Чөөн-Хемчик	522
Маценко А. И.	Кулузун	Тока аттыг с-з	Таңды	508

ИНЕК КАДАРЧЫЛАРЫ

Ф. А. А.	Ажыл-агый	Район	Хонуктан ортумак немелде деңзи (грамм-биле)
Оюн Н. М.	«Революцияның чалбыыжы» с-з	Таңды	990
Оюн Ч. Д.	—«—	—«—	864
Маады Д. О.	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	860
Тунай К. К.	«Революцияның чалбыыжы» с-з	Таңды	799
Хомяков З. А.	«Тиилелге» к-з	Каа-Хем	686
Толзат В.	—«—	—«—	686
Мацкевич Г. И.	—«—	—«—	686
Борбак-Кара Т. Д.	«Күш-ажылдың хостуу» с-з	Улуг-Хем	680
Кочкин Н. Б.	«Хадың» к-з	Бии-Хем	671
Аранчаа Х. Т.	«Күш-ажылдың хостуу» с-з	Улуг-Хем	621

БЫЗАА АЖААКЧЫЛАРЫ

Ф. А. А.	Ажыл-агыйы	Район	Хонукта ортумак деңзи (грамм-биле)
Иванова В. Г.	«Россия» с-з	Таңды	960
Габайдулина Е. Н.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	«	882
Лощилина И. Л.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	851
Федорова К. М.	«Революцияның чалбыыжы» с-з	Таңды	817
Поковкова Т. Д.	«Коммунизмче орук» к-з	Каа-Хем	806
Куртукова Н. Л.	«Революцияның чалбыыжы» с-з	Таңды	798
Тарма Н. С.	«Ленинчи орук» с-з	Каа-Хем	780
Сугоракова В. И.	«Саян» с-з	Бии-Хем	767
Агапова А. Г.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	766
Пичен Е. Б.	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	761
Сургакчы К. Б.	—«—	«	749
Калашникова О. Н.	Тока аттыг с-з	Таңды	741
Баир-оол У. Т.	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	727
Смирнова Е. И.	—«—	«	722
Корма В. Б.	«Ленинчи орук» с-з	Каа-Хем	720
Санчат-оол Н. Ш.	«Коммунизмче орук» к-з	«	698
Болот А. К.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	690
Гуляпина А. Н.	«Коммунизмче орук» к-з	Каа-Хем	683
Агапова О.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	685
Алексеенко М. С.	«Хадың» к-з	Бии-Хем	677
Уйнукай-оол Г.	«Бурунгаар» с-з	Каа-Хем	674
Кол Е. О.	«Хадың» к-з	Бии-Хем	672
Тимшина А. Е.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	671
Чумакова М. А.	Тока аттыг с-з	Таңды	670
Слабодчикова З. П.	«Революцияның чалбыыжы» с-з	«	668
Ярусова Л. П.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	«	654
Сизина П. Н.	«Саян» с-з	Бии-Хем	640
Дүдүпей К. С.	«Бурунгаар» с-з	Каа-Хем	640
Давалай И. К.	«	«	626
Маскыр-оол С. С.	«Хадың» к-з	Бии-Хем	612
Фисенко В. М.	«Саян» с-з	—«—	600

КУШ АЖААКЧЫЛАРЫ

Ф. А. А.	Ажыл-агыйы	Район	Бир дагаадан алган чуурга
Кошкина Д. Г.	«Көк-Тей» с-з	Кызыл	58
Новикова Г. Г.	«	«	58
Рукасуева М. Г.	«	«	49
Балагашева А. Г.	«	«	49
Бояркина Р. А.	«	«	46
Гаушкина Р. В.	«	«	46

ХАВАН АЖААКЧЫЛАРЫ

Ф. А. А.	Ажыл-агыйы	Район	Хонукта немелде деңзи (грамм-биле)
Топоева Г. К.	«УТКА 25 чылы» с-з	Улуг-Хем	567
Топоева Л. К.	«	«	317

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылының бирги кварталында республиканың малчыннарының аразынга кылбарган социалистиг чарышка тиилекчи болган хойжуларны, саанчыларны, хойжу бригадаларны, фермаларны бо арында парлаан.

ЧУРУКТА: солагай талазында — Тес-Хем районда «Чодураа» колхозтуң хойжузу, төрүүр 100 хойга онаштыр 113 хураганны алган, Маадыр-ие О. Сувандин; ортузунда — республиканың саанчыларының аразынга тергиндээн, «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы В. Долганина; кыдынында — «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң хойжузу И. Сафонов (ортузунда) бодунуң харыысалгалыг ажылынга бедик көргүзүглерни чедип алырынга улуг үлүг-аъзузун киргеи дузалакчызы Е. Соколов болгаш сакманшиктеп турган В. Зуйков олар-биле яйнс хураганнар тудуп алган турлар. Бо дузалакчыларының ачы-дузазынга улуг кадарчы өөрүп четтирип турар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ болгаш А. ДЕМБРЕЛЬДИҢ фотолары.

ВЛКСМ-ниң XVII съездизи ажылындооскан

АНЫЯКТАРНЫҢ ДАЙЫНЧЫ АВАНГАРДЫ

Ленининң партиязынга, ынак Төрээн чуртунга комсомол рапорттаан. ВЛКСМ-ниң XVII съездизининң делегаттары беш чылдың фронтуларында ажыл-херектерни, аныяктарның планнарын болгаш бодалдарын хей-аът киришкин-биле чугаалап турган.

СЭКП Төп Комитединиң комсомолдуң съездизинге байырлыг чагаазынга, съездиге эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга хей-аът киргеп совет аныяктар СЭКП-ниң XXIV съездизининг шинтпирлерин боттандырарынга, чаа сорулгаларны шалыпчы шинтпирлээринге долу шинтпирлиниң ялергейлеп турган. Делегаттар ВЛКСМ ТК-ның отчёт илеткелин болгаш Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткелин үениң бедик негелделеринге дүүштүр чугаалашкан.

Чыылганнар эштер **А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев,** СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы **Г. Ф. Сизов** оларны чылыы-биле уткаан.

Эртенги хуралга ВЛКСМ ТК-ның секретары **В. А. Житенев** чүве чугаалааш, секцияларның ажылының түңнелин дыңнаткан. СЭКП-ниң XXIV съездизининг шинтпирлеринге, Төп Комитеттиң байыр чедиришкининде, СЭКП ТК-ның Чиңгяне секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында салдынган сорулгаларга дүүштүр ленинчи комсомолдуң ажыл-чорудулгазын сайзыраңгайжыдарының оруктарын съезд хүн болгаш шак бүрүзүнде айтып келген деп, оратор чугаалаан.

Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң бүгү чепсээ комсомолда бар, ону ажыктыг ажыглаарының аргаларын 12 секцияга чугаалашкан. Аңаа 389 делегат чүве чугаалаан. Делегаттар комсомол ажылының практиказын аналиэтээн болгаш солун, чугула саналдарны киирген.

Даштыкының аныяктар организацияларының төлээлекчилери съездиниң секцияларынга чүве чугаалааш, кады ажылдажылганы калбартырынче болгаш бижыглаарынче, тайбыңны база айыыл чок чорукту бижыглаарынче угланган ВЛКСМ-ниң делегей ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелээнин В. А. Житенев дыңнаткан.

Индиярде ВЛКСМ-ниң Тюмень обкомунуң бирги секретары В. П. Горчаков. Бо хүннерде областың комсомол организациязы Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаткан. Тюменьниң комсомолиязынга көргүзүп турар дузаламчызы дээш Москваның, Украинаның, Ленинградтың, Куйбышевтиң, Татарияның, Башкирияның, Молдавияның аныяктарынга болгаш ажылчы чоннарынга, Армияның алдарлыг комсомолчуларынга өөрүп четтиргенин ол илергейлээн.

Беш чыл планын эрткен чылдың июнь 12-де күүсеткенин, ам 1977 чылдың июнь айның үлүүнде ажылдап турарын Донбасстан келген аныяк шахтер **А. И. Оська** дыңнаткан.

Нинтилел бүдүүлгезиниң ажыктын бедидер, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр херекке аныяк уралчыларның ажыл-херектерининг дугайын ВЛКСМ-ниң Свердловск обкомунуң бирги секретары **В. В. Андрианов** чугаалаан.

Комсомолга улуг ажыл-херектерни идегээри, аныяк специалистерни эргелеп-башкарылга ажылдарынга дидимибиле депшидери бистиң партиявыстың, бистиң улузувустуң чаңчылы апарган деп, Пенза областа Нижне-Ломовск районнуң Киров аттыг колхозунуң даргазы **А. Я. Гришин** демдеглээн.

Республиканың аныяктары көдээ ажыл-агыйның чугула объектилерин шефке алганы, оларның чамдыктарын шалыпчы тудуглар кылдыр чарлаанын, ол ышкаш Днестр чоогунда оргулазашка кайгамчык улуг садты тургускаш, аңаа В. И. Ленининг адыр тывысканын Молдавияның комсомол ТК-ның бирги секретары **К. В. Вышку** чугаалаан.

ВЛКСМ-ниң Горький обкомунуң бирги секретары **Л. Н. Февралев** съездиге чүве чугаалааш, Сормовонуң пролетарлыдының революстуг болгаш күш-ажылчы чаңчылдарынга аныяктарны кижизидип турарының айтырыгларын тодаргай дыңнаткан.

Москвада күрүненің М. В. Ломоносов аттыг университединиң ВЛКСМ комитединиң секретары **В. Н. Калмык** совет студентилериниң социализм болгаш коммунизм дээш, ажылчынар, тараачыннар-биле кады чорудуп келген демиселиниң төөгүзүнге доктааган. Ам үеде МКУ-нуң беш студентизининг бирээзи-ле тергиин өөредилгелиг, ийи кижиниң бирээзи-ле эртем-шинчилел ажылдарынга киржип турар.

ВЛКСМ-ниң Красноярск крайкомунуң бирги секретары **В. А. Кузьмин** крайның комсомолчуларының чедип алган чедиишкиннерин чугаалаан.

Ленинчи комсомолдуң бүгү салгалдарының маадырлыг демиселиниң чогаалчыларны чогаадыкчы хей-аът киришкинниниң үндезини болуп турарын, чогаалчыларның болгаш комсомолдуң кады ажылдажылгазының дугайын совет Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черининг бирги секретары **Г. М. Марков** чугаалаан.

Аныяктарны социалистиг интернационализмниң болгаш совет патриотизмниң ёзузунга кижизидерин республиканың комсомол организациязының ажыл-чорудулгазының кол угланыышкыны кылдыр санап турар бис деп, Азербайджанның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **В. А. Гусейнов** чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный ол хүн Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик шаңналдарны аныяктарның дагдыныкчылары Витченко, Вахмянина, Печенкин, Шатилин оларга тывысканын дугайында дыңнадыгны съездининг делегаттары адыш часкаашкыны-биле уткаан.

ВЛКСМ-ниң Москва обкомунуң бирги секретары **В. В. Сухорадо,** Арменияның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **Р. А. Арзуманян** олар комсомолчуаныяктарның маадырлыг ажыл-херектерин съездининг делегаттарынга чугаалаан.

ДОСААФ ТК-ның даргазы, ужар түүлдүң маршалы, Совет Эвилелининг үш даклыр Маадыры **А. И. Покрышкин** съездиге, бүгү комсомолчуларга байыр чедиргеп.

Литваның комсомол ТК-ның бирги секретары **В. С. Балтрунас,** «Комсомольская правда» солуниун кол редактору **Л. К. Корнешов,** ВЛКСМ-ниң Ростов обкомунуң бирги секретары **И. И. Афанасьев,** Туркменистанның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **А. Дурдыев,** ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы-президентизи **Ю. А. Овчинников,** Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Ленинградтың «Электросила» деп электромашина тудуг каттыжыышкынының слесарь-эптекчизи **С. С. Витченко,** Киргизияның комсомол ТК-ның бирги секретары **А. А. Рысмендиев,** Эстонияның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **И. Х. Тооме,** Татар АССР-де Набережно-Челнаның ВЛКСМ хооркомунуң бирги секретары **Ф. Р. Газизуллин,** Таджикистанның ЛКСМ ТК-ның бирги секретары **У. Г. Усманов,** «Таналык» совхозта мал ажылының биргн клазының мастери, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **К. С. Сулейманов,** Калининградтың областа Вышневолоцкиниң хөвен-саазын комбинадының аргыкчызы **А. А. Смирнова** олар съездиге чүве чугаалаан.

ВЛКСМ Төп Комитединиң болгаш Төп ревизия комиссиязының отчет илеткелин чугаалажыры ооң-биле доозулган.

ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары **Е. М. Тяжельников** түүнел сөс чугаалаан. Совет аныяктар дугайында ленинчи партияның ада сагыш салышкыны, комсомолдуң ажыл-херээнге ооң негелдезин болгаш чаагай киизээнгейин бүгү чурт дыңнаан, ооң херечизи болза съездиге партияның Төп Комитединиң байыр чедиришкини, СЭКП ТК-ның Чиңгиве секретары эш Л. И. Брежневтиң делегентей чугаазы, съездиниң ажылынга Политбюронуң кежигүннериниң, кежигүннерге кандидаттарның СЭКП ТК-ның секретарьларының киришкени болур деп, ол чугаалаан.

Ленинчи чагыгларга аныяк салгалды кижизидер, СЭКП-ниң XXIV съездизининг шинтпирлерин күүседиринче комсомолчуларны болгаш аныяктарны мобилизастаар талазы-биле ВЛКСМ ТК-ның ажыл-чорудулгазын түүлдүзүнген доктаалды съезд чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

ВЛКСМ Төп Комитединиң отчёт илеткелининг талазы-биле ВЛКСМ-ниң XVII съездизининг резолюциязын чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Съезд 34 миллион комсомолчуларның өмүнээзинден, аныяктар, комсомол дугайында доктаамал сагыш салышкыны дээш СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединге ханы өөрүп четтиргенин илергейлээн болгаш ВЛКСМ моон соңгаа-даа СЭКП-ниң изи-биле чорун, совет улустуң революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарын ыдыктыы-биле хамгалаар болгаш көвүдейир, коммунизмниң идеелдери дээш хоочун салгалдың демиселчилериниң төлептиг ээлчээ болур дээрзин бүзүреткен.

ВЛКСМ Уставынга чамдык өскерилгелер дугайында доктаалды хүлээп алган.

ВЛКСМ-ниң Төп ревизия комиссиязының отчёдун съезд бадылаан.

Апрель 26-да ВЛКСМ ТК-ның организастыг айтырыглар чугаалашкан бирги пленуму болган.

ВЛКСМ ТК-ның бирги секретарынга **Е. М. Тяжельниковту** пленум соңгаан.

ВЛКСМ ТК-ның секретарьларынга **Б. Н. Пастухов, С. Г. Арутюнян, В. В. Григорьев, В. А. Житенев, Л. И. Матвеев, З. Г. Новожилова, Д. Н. Филиппов, В. С. Ярошовец** олар соңгуткан.

Бүгү-эвилелдиң В. И. Ленин аттыг пионер организациязының Төп Чөвүлелининг даргазынга **А. Б. Федулованы** бадылаан.

ВЛКСМ-ниң Төп ревизия комиссиязының хуралы болган. Ооң даргазынга **В. Б. Арсентьевти** соңгаан.

(СЭТА).

РОССИЯНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМЫ

1974 ЧЫЛДЫҢ БИРГИ КВАРТАЛЫНДА РСФСР-НИҢ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ КҮРҮНЕ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕНИНИҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

1974 чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты малбартыкаш, РСФСР-ниң үлетпүрү бирги кварталда эки түңнелдерни чедип алган. Продукция сайгарарының болгаш үлетпүр продукциязының кол-кол хевирлерин будүрериниң квартал планы ажыр күүсеттинген деп статистиканың дыңнадыында айытнан. Эртнен чылдың бирги кварталынга деңнээрге үлетпүр продукциязын будүрериниң хемчээли 8,1 хуу, а бир хонуктуң ортумак будүрүлге хемчээли 9 хуу өзүлделиг болган. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиткенининг күсели-биле немей алдынган бүгү продукцияның 86 хуузун будүрген. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниң планы 7 хуу күүсеттинген. Орулга алыры 10 хуу улгатнан.

Үлетпүрнүң хей адырлары продукция будүрериниң хемчээлин өстүрген: электроэнергетика — 7 хуу, өңнүг болгаш кара металлургия — 7 хуу, химия болгаш нефтехимия үлетпүрү — 10 хуу, машина тудуушкыну болгаш металл ажылдап кылыышкыны — 11 хуу, ыяш болгаш ыяш ажылдап кылыр база целлюлоза-саазын үлетпүрү — 3 хуу, тудуг материалдарының үлетпүрү — 6 хуу, чиик үлетпүр—3 хуу, аъш-чем үлетпүрү—11 хуу.

Культура-амыдыралдың болгаш чоннуң ажыл-агыйга хереглээр барааннарын будүрери 9 хуу өскен.

Кварталда продукция сайгарарының планын федерацияның бүгү үлетпүр министерстволары, бүгү областарының, крайларының болгаш автономнуг республикаларының үлетпүрү ажыр күүсеткен.

1973 чылдың бирги кварталынга деңнээрге: 10 илрд. квтшак электрознергияны, 8,2 млн. тонна нефтини (газ конденцады-биле кады), 1,6 млн. тонна хөмүр-даштыг, 922 муң тонна шойну, 599 муң тонна каңны, 8,5 млн. метр кап хоолайларны, 1,7 млн. тонна демир рудазын, 751 муң тонна минералдыг чемишчидилгелерни, 19 млн. рубльдиң металл кезер станоктарын, 62 млн. рубльдиң приборларын, автоматика дериглерин болгаш оларга артык кезектерни, 57 муң автомашинаны, 2,4 муң тракторну, 10 млн. рубльдиң тракторларга артык кезектерин, 57 млн. рубльдиң көдээ ажыл-агый машиналарын, оларга 3 млн. рубльдиң артык кезектерин, 37, 5 муң тонна саазынны хөйнү будүргеп.

Өңнүг болгаш ховар металлдар, нефтехимия продуктулары будүрери көвүдээн.

Эрткен чылдың бирги кварталынга деңнээрге чоннуң хереглел барааннарын будүрери өзүлделиг болган: 20 млн. дербелчин метр пестүү, 65 млн. рубльдиң дааранылга кылыгларын, 71 муң тонна эътти, 10 муң тонна мал үзүн, 365 муң тонна чалак сүт продуктуларын, 18 муң тонна кондитер кылыгларын, 8, 4 млн. кезек шаажак-фарфор савакы, 5,1 млн. рубльдиң сорттуг саваларын, 31 муң соодукчуну, 47,1 млн. рубльдиң мебелин, 14,9 муң тонна хеп чуур синтетиктиг чүүлдерни хөйнү будүргеп.

Үлетпүр квартал планын ниитизи-биле күүсеткен-даа болза, чамдык коллективтер планын болгаш күш-ажылдың будүрүкчулуунуң планын күүсетпээн.

Үлетпүр будүрүлгелери болгаш каттыжыышкынар (комбинаттар) ажылында бар четпестерни узутнап, будүрүлге курлавырларын долу ажыглаар хемчеглерни ап турар.

(СЭТА).

Делегей 60 хүннерде

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ДЭЭШ

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш Совет комитеттиң пленуму апрельдиң 26-да Москвага болгаи. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш Делегей комитединиң Брюссель сессиязының түңнелдериниң база Совет комитеттиң сорулгаларының дугайында Комитеттиң даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң Даргазы А. П. Шитиковтуң илеткелин аңаа дыңнап, чугаалашкан.

Совет Эвилелининг, социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарының тайбыңга ынак даштыкы политиказы Европаның улустарының үндезин эрге-ажыктары-биле дүзүп турар деп, пленумнуң киржикчилери демдеглээн. Олар Варшава Керээзининг киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының түңнелдерин чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турарын илергейлээн.

Пленум Делегей комитединиң Брюссельге болган сессиязынга Совет комитеттиң делегациязының ажыл-чорудулгазын түүлдүг деп көргеш, аңаа үндүрген декларацияны түүлдүгзүнүп турарын илергейлээн. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралды эң дүрген, чедиишкинниг доозарын, ооң түңнел үе-чадазын даэдн деңнелге эрттирерин деткиринге совет хей-ниитизи улам идепкейлиг киириштирер хемчеглерни төлевилээн.

(СЭТА).

Будапештиде чөвүлел хурал

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Социалистиг чурттарның демир-орук тудуунун айтырыгларын чугаалажыр чөвүлел хуралы Будапештиде эгелээн. Болгарияның, Венгрияның, ГДР-нин, Кубаның, Моолдун, Польшаның, Румыняның, Совет Эвилели биле Чехословакияның тускай эртемниглери аңаа киржип турар.

Чөвүлел хурал оруктарны төлевилээринин болгаш тударының база орук транспортун хөгжүдеринин, шимчээшкининин ондак чок болурун организастаарының айтырыгларын чугаалажыр.

Даарта—төрелдешкен хоорайларның Бүгү-делегей хүнү

Польша Улус Республиканың болгаш Совет Эвилелининг хоорайларының база суурларының кады ажылдажылгазы чыл-чылы-биле өзүп турар. Гданьск—Ленинград. Щецин—Рига. Белосток—Каунас. Краков—Киев. Люблин— Брест —төрелдешкен хоорайларның ыракта-да долу эвес даңзызы бодур, олар дайын соөлүндеги польша-совет харылзааларының төөгүзүнге алдарлыг хей ариынарны киир бижээн.

ЧУРУКТА: Краковтуң төп шөлү — Рынок Глувный-дыр. Гитлержилер бүрүнү-биле үргеден каар деп турган бо хоорай 1-ги Украин фронтузунуң шериглериниң чаныык дег шавар халдаашкынының ачызында бүдүн артып калган.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

ПОРТУГАЛИЯДА БАЙДАЛ

ПАРИЖ. (СЭТА). Португалиядан кээп турар дыңнадыгларны ёзугаар алырга, ында чепсектиг күштерниң тура халышкыны киптыгып үнген. Тура халааннар чурттуң найысылалы Лиссабонга чазактың хөй албан чөрлерин эзлеп алган, «национал камгалал чөвүлелиниң» тургустуунганын чарлаан. Хөй-хөй министрлерни тудуп хоруглаан. Президент Деуш Родригеш Томаштың болгаш премьер-министр М. Каэтануның ам турар чери билдиннес. Тура халышкыннның киржикчилери Португалияга хамаатты эрге-шөлээнн тургузарын болгаш национал хуралдың соңгулдазын эрттирерин Лиссабонда тарадып турар хуудустарында аазаан.

Тура халышкын дангаар эртен эгелээн, ынчан 5 дугаар чадаг шериг полугуиун кезектери күштүг радиостанция «Португал радио-клубту» ээлеп алган, «чепсектиг күштөр шимчээшкининиң» өмүнээзинден армияга болгаш полицияга кыйгырыг дамчыткан. «Чурттуң амгы чазактан хостаарын күзеп тур бис» деп, ол кыйгырыгда чугаалаан.

Тура халаан шериглер ооң-биле капсырлаштыр найысылалдың чоок-кавызында суурлардан Лиссабонче чорупкан.

Чурттуң соңгу девискээрлеринде турумчаан шериг кезектеринде болгаш шериг-далай күштеринде база хөлээшкинер болу берген дугайында дыңнадыглар кээп турар апарган.

„ГРАНМА“: антисоветизм, антикоммунизм чайлаш чок буураар

ГАВАНА. (СЭТА). «Гранма» солуп амгы үениң буржуаз идеологиязының антисоветчи ёралының редакция чүүлүнге сойгалааш, социализминиң тинлелгелиг базымын доктаадыр оралдажышкынының шинек чогун, көргүскен.

Антикоммунизм — социализмниң бүгү дайзыннарының нинти үзели ол. Ооң үндезини антисоветизм боон турар. Октябрының Улуг революциязының тинлээн үезинден бээр иштики болгаш даштыкы реформистер антимарксисчи чүүл-бүрү теорияларны салып үндүрген. Оларны капитализмниң идеологтары чыл-чылыбиле «чаартып», адыш өскертип турза-даа, оларның чогум мөзүүн антисоветизм боон келген деп: «Гранма» бижээн.

Төөгүүнүң дүрүмнери хажыш дивес, ынчангаш социализмниң дайзыннарының ол күжениишкиннери буурап дүжер ужурлуг турган болгаш буураардаа. Совет Эвилелиниг социализмниң долу болгаш бүрүн тинлээнш, Европа биле Азияның чүүл-бүрү чурттарында база Латин Америкада социализм тургузуушкунунуң чедиишкиннери ону бүзүредип көргүскен. Латин Америкада социалистиг Куба хостакчы революциянның тинлелгезин быжыглап турар.

Капитализм чидиг кризиске таварышкаш, муңчулуп турар амгы үеде Совет Эвилелиниң экономиктиг, социал болгаш культура амыдыралының дугайында шынны хажыдарының антисоветчи кампаниязы күштелип турар. Ол нүүлдүг бодалдарда кандыг-даа үндезин черле чок деп, «Гранма» ооң ыцай бижээн.

УЕ-ЧАДАЛАРЫ

КАТМАНДУ. (СЭТА-ның корр). Непалдың хаан черинге ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш техниктиг дузаламчы көргүзер дугайында аң баштайгы дутуржулганы чарган хүнүнден бээр 15 чыл болган. Азияның Гималай таңды девискээринде ук күрүнезн-биле Совет Эвилелиниң найыралдыг харылзаалары ол чылдарның бүгү дургузунда бижыгып келген.

Непалда хөй-хөй объектилер тудуп тургузарынга техниктиг дуза чедирери-биле чергелештир, аңаа национал кадрларны белеткен бээр—дузаламчызың чугула талазы боон турар. Тудуг ажылын чорудуп турган үеде хөй-хөй непалдар ажыл-ишчи мергежилдиг, будүрүлге ажылын болгаш амгы үениң технологиязын башкарар билиглиг болурун чедип алган. Оон аңгыда, хөй саныыг непал тускай эртемниглер Совет Эвилелиниг дээдэ эртемге өөренип алган.

ССРЭ-ниң дузаламчызы-биле тудуп тургускан гидроэлектростанция, чигир заводу, таакпы фабриказы болгаш өске-даа үлетпүр будүрүлгелер Непалдың экономиказының күрүне секторунуң үндезинин боон, Азияның хөгжүп орар ол чуртунуң депшилгезинге чаагай салдарны чедирип турар.

Непалдың Министрлер чөвүлелиниң даргазы, камгалал болгаш хаан ордузунуң хереқтериниң талазы-биле министри Нагендра Прасад социализминиң делегейде эң баштайгы чурту-биле үре-түңнелдиг кады ажылдажылгага сеткил ханганын СЭТА-ның корреспондентизи-биле чугаалашкаш, илергейлээн.

НЕОФАШИСТЕРНИҢ ЧӨҢГЭЭЛЕРИ

РИМ. (СЭТА). Сөөлгү эрткен хүннериң бирээзинде дүне Лекко хоорайга күштүг частырышкын болу бээрге, ооң чурттакчылары оттуп келген. Италияның социалистиг партиязының хоорай федерациязының бажыңының ажиинге хөй динамиттиг чемзек. часты берген. Федерацияның бажыңы улуг когараллыг болган, бир кижи балыглаткан. Чөңгээ болган черден «хара өзу-чурум камгалаар бөлүк» дээр чүвениң хуудустары тыылган.

Миланның кол кудумчуларының бирээзинге билдинмес кижилер бомба чазылдырган.

Ашак-кадай чарар дугайында хоойлуну күш чок болдурар дугайында айтырыгга хамаарыштыр май 12-де бадылашкын эрттиреринге белеткел чуртта калбарган үеде барыын үзелдиг күштериниң ол чөңгээлерин «Унита» солун «дүшкүүрлүг байдал тургузарының стратегиязы» деп буруу шапкаш, оларның аймылдыын демдеглээн.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ЧУГААЗЫ—АЖЫЛГА ПРОГРАММА

(ВЛКСМ-ниң съездизининг даштыкы аалчылары чугаалап тур)

ВЛКСМ-ниң XVII съездизинде делегейниң 102 чуртундан аныяктарның коммунистиг эвилелдериниң, аныяктарның демократтыг болгаш социалистиг организацияларының 135 делегациязы киржип турар. Чамдык даштыкы аалчылар-биле СЭТА-ның корреспондентизиниң чугаалашканын мооң адаанда парлаан.

— ВЛКСМ-ниң XVII съездизи совет аныяктарның авангарды — комсомолдуң Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын долгандыр чайгылыш чок сырый каттыжыанының чайынналчак көргүзүү-дүр —деп, **Чехословакияның Аныяктарының Социалистиг Эвилелининиң ТК-зының секретариадының кежигүнү, АСЭ-ниң делегей килдизининиң эргелекчизи Иозеф Кружела** чугаалаан. — Съездиниң делегаттарының илергейлеп турары • марксизм-ленининизмниң идеяларынга бердинген чорүү. СЭКП-ниң XXIV съездизининг ажылдап кылганы төөгүлүг сорулгаларны күүседиринге оларның белемделиерединп турары биске магадал болду.

ВЛКСМ-ниң съездизинге эш Брежневтиң чугаазы — делегейниң бүгү депшилгелиг аныяктарының ажылының программазы-дыр деэрзин Иозеф Кружела демдеглээн. Бис ону Чехословакияга өөренип, ажылывыска удуртулга болдурар бис.

— Л. И. Брежневтиң чугаазы — бүгү чурттарның аныяктарынга, хамыктың мурнунда араб чурттарының аныяктарынга ажылдың программазы-дыр — деп, **Йемен Араб Республиканың Аныяктар Эвилелининиң төлээлекчизи Фараа Саид** демдеглээн. — Совет Эвилелининиң комсомолунуң делегейниң депшилгелиг болгаш демократтыг аныяктар организациялары-биле харылзаазы тайбың, национал хамаарышпас чорук болгаш социал депшилге дээш демиселге идепкейлиг киржип турар делегейниң аныяктар шимчээшкининиң отрядтарын, антиимпериалистиг дем каттыштырылгазын улам ыцай быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг дээр дугайында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының бодалынга бис бүрүнү-биле каттыжып турар бис...

— Тайбың дээш, делегейниң дүшкүүрлүг чорууп улам ыцай чавырылдырары дээш демиселге янзы-бүрү чурттарның аныяктарын мобилизастаары— ВЛКСМ-ниң XVII съездизининг ажылынын онза демдээ болуп турар-дыр — деп, **Великобританияның Аныяктарыңң Коммунистиг Эвилелининиң чиңгине секретары Том Белл** чугаалаан. — Аныяктарның Москвада бо шуулганының ол айтырыгже улуг кичээнгей салып турары черле билдингир. Тайбыңны камгалаарының айтырыы бистиң хүннеривисте онза чугула болуп турар. Совет Эвилелининг делегей хемчээлинге тайбың шавар халдаашкыны аңаа улууубиле ыдыгны берип турар.

Совет комсомолчуларның 34 миллион кижилиг армиязы СЭКП-ниң даштыкы политика талазы-биле хемчеглерин бүрүнү-биле деткип турарының фактызы биске сорук киришкчи үлегер болуп турар. Англи аныяктар, ССРЭ-ниң тайбың инициативаларын деткивишаан, Европага болгаш бүгү делегейге дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының айтырыынга черле чайгылыш чок болгаш боттуг турушту хөлээрин чедип алырын лейбористиг чазактан негеп турар.

— Л. И. Брежнев болза Бангладеште биске, база бүгү делегейге хамаарыштыр алырга, Азияга тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту чедип алырының херээнге бодунуп улуг салышкының киирген тайбың деэш могаг чок демиселчи болуп билдинип турар — деп, **Бангладештин Студентилер Эвилелининиң удуртулгазының кежигүнү Музжахидул Ислам** чугаалаан. — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының съездиге чугаазында чүгле совет комсомолчуларга эвес, харын база реакцияга үдур, тайбың болгаш социал депшилге дээш демиселге талазы-биле бүгү аныяктар шимчээшкининге сорулгаларны тодаргайлаан-дыр.

— Совет аныякчарның ең дээре төлээлекчилериниң съездизинге келир аргалыг болганымга конгут өөрүп тур мен—деп, **демократтыг аныяктарның Бүгү-делегей Федерациязының чиңгине секретарының оралакчызы Патрик Оджонг** чугаалаан. — Съездиниң нарайыралдыг, чүректең ханызындан чаагай сеткил сиңниккен байдалын демдеглексээр-дир мен.

СЭКП ТК-ның Чиңгине **секретары Леонид Ильич Брежневтиң** чугаазы биске кайгамчык улуг салдарны чедирди—деп, Патрик Оджонг уламчылаан.—Аныяктар дугайында Коммунистиг партияның доктаамал сагыш салып турары, совет аныяктарның кайгамчык улуг ажыл-херээнге коммунистерниң удуртукчу ролю — бо болза СЭКП-ниң совет улустуң мурнунга тургузуп турары коммунистиг тургузуушкунунуң маңнаа сорулгаларын шинтпирлээринге комсомолду сорук киирип турар факторлар ол-дур.

ПАВЛЫШТЫҢ ТООЛЧУЛАРЫ

«Хүнчүгештиң» мооң мурнунда үндүрүлгезинге амгы үениң кайгамчыктыг башкызы, ССРЭ-ниң Педагогика өртемериниң академиязының корреспондент-кежигүнү, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. А. Сухомлинскийниң удуртуп турганы Павлыш ортумак школазының бичии тоолчуларының бирээзи —2-ги классчы Любовь Лядскаяның «Мак чечек» деп тоолу парлаттынган. Эң улуу-ла 12 харлыг ол аныяк тоолчуларның тоол-чогаалдарын парлаарын «Хүнчүгештиң» чамдык номчукчулары редакциядан дилеп турар. Ынчангаш бөгүн силериниң кичээнгейинерге Павлыштың тоолчуларының чамдык чогаалдарын бараалгаттывыс, уруглар. Силер база улустуң аас-чогаалынга сундулап, боттарыңар кыска тоолдардан бижиириңерни шенеңер. Бир эвес силериниң чогаалыңар ада-иелериңерге, башкыларыңарга үнелеттирер болза, «Хүнчүгешче» хар-назыныңарны, клазыңарны айытпышаан, чодудуп болур силер.

ДУРУЯА БИЛЕ ДОЙДУ

Бистиң хөлүвүс эриинге бир дуруяа торгүттүнген чүве-дир. Кыш чоокшулап кээрге, ол дуруяа өскө өөрү-биле кады мурнуу чүкче ужуп чоруй барган.

Мөңге чайның чуртунда изиг, суу чылыг, дээри аяс дээш, шупту чүве таарымчалыг. Арыгларында янзы-бүрү куштар бар, дойлулар безин ногаан, көк, ак-көк өңнерлиндаа бар.

Бир ногаан Дойду Дуруяадан айтырган:

— Сен чүге-ле чалгаарап, кударап олурар сен?

Дуруяа ыыт чок Соңгу чүкче көрүп олурган.

Хенертен дээрде дуруяалар үнү дыңналган. Дуруяа оларның соонче ужуп үнер дей берген.

— Кай баарың ол? Соңгу чүкте соок болгай, беш ай болгаш база-ла бээр ужар апаар сен. Маңаа артып кэл — деп, Дойду чугаалаан.

— Боттуң чери — ботка эргим. Мээң өскен чуртум ында, аңаа төрүттүнген мен. Төрээн чурт — чүден-даа үнелиг — деп, Дуруяа харыылаан.

Юрий РАБОТА,
4 «а» класс.

ЧАРАШ БОЛГАШ БАГАЙ

Бир оол башкызындаа «Эң чараш болгаш эң багай чүүнү көрген сен» деп темага чогаадыг бижип экскээр онаалга алган.

Оол дыка үр бодангаш, чырык өртемчейде чүү чүве эң чараш, а чүү эң багайын дээрзин ылган чадаан. Ол бодаарга-ла чараш чүве—сиреңь чечээ, а багай чүве—пага ышкаш сагындырган.

Ылап-ла ындыг бе дээрзип оол кырган-ачазындаа айтырган. Кырган-ачазы олура:

— Эң-не чараш чүве — кижиниң күш-ажылы, а эң-не багай чүве—кижиниң күжүбиле кылган чүүлдү үнелевейн баары-дыр. Ам амыдыралды хайгаарап көр, оон кайызынга-даа ужуражы бээр сен— деп, кырган-ачазы чугаалаан.

Оол ол-ла чоруп олура, кайгамчык чаагай кызыл-тас үнген шөлге таваржып келген.

«Эң-не чараш чүве бо-дур. Кижиниң күш-ажылы-биле бүткен» — деп, оол боданган.

Оон улай чоруп олурарга бөлүк уруглар ойнап турган. Оларның аразындан бир уруг үс чаап каан хлевиң чивейндаа октапкаш, ойнап чоруй барган.

«Эң-не багай чүве бо-дур. Кижиниң кылган чемин үнелевейн, черже октапты ышкажыл»—деп, оол боданган.

Оол чанып келгеш, көрген чүүлүн кырган-ачазынга чугаалаарга, — Шын эскерген-дир сен—деп, ол бадыткаан.

Оол чогаадынын ынчаар бижип каан.

Николай Малолетко,
5 «а» класс.

• • •

БОРА-ХИРИЛЭЭЖИК

Бора-Хирилээ караа чырып, олчалыг апарган, чуургазын магадап, өөрүшкүлүг ырыы ырлап олурган. Ынчап хүн чырып, чечектер улам чытталып турган.

Чүгле Торга аңаа шугулаап, Бора-Хирилээден айтырган:

— Чүү кончуг өөрүп, шуугаар сен. Мактанып хире чүү болду, бүдүн планета божулкан эвес сен.

— Планетада онза чүү деп! Мен дээрге келир үениң хөгдүг бора-хирилээзининг чуургазын божупкан кижи-дир мен. Ол дээрге сеңээ кандыг-бир амыдыраа чок планета эвес, а бора-хирилээ-дир!—деп, ие Бора-Хирилээ бадыткаан.

Торга ыыт чок дыңнап орган. Бора-Хирилээлер оон дылын шоолуг билбес болганының харааданчыын!

Андрей Баранп,
4-кү классчы.

• • •

ДАМЫРАКЧЫГАШ

Дүне чаъс чаап хонган. Демир крышага деттен чаъс «танцылап», «хөглеп» турган. Чаъс суу аксын дээш кылып каан хоолайжыгаш-биле дамыракчыгаш шулурадыр ырлап батканын. Ол кара булут, диңмирээшкиниинин хорадаан үнү, оттуг чаңнык дугайында ырлап чораан.

Ол-ла баткаш, дамыракчыгаш хоолай ужунда досказарга кээп турум суг апаргаш, хорадаан чугаалаганы:

— Мээң досказарга хөлдеңип турган херээм чүл? Мен дээрге дамыракчыгаш-тыр мен. Мени хостаңар!

Эртенинде келгеш, турум сугже шилчип бар чыткан дамыракчыгашты досказардан «хостапкан» мен.

—Мени хостаанын дээш четтирдим — деп. дамыракчыгаш чугаалаан, бырлаңайнып бадыпты.

Людмила Скочко,
2-ги классчы.

САЙЛЫГ-ХӨЛ

Сайлыг-Хөл
чараш хөл.
Салтынга
чалгыыр хөл.
Эштирге,
эки хөл:
Эриг чок —
эптиг хөл.
Аъргазы
аңнарлыг.
Аяңы
айлыг хөл.
Кайы-даа
кавызы
Кайгамчык
каттыг хөл.
Тарылга
шөлдерии
Талыйты
шөйген хөл.
Малдар кээп
девээлээр—
Малгаш чок,
терең хөл.
Чеҗээште
хаажы дет,
Чечектер
каастаан хөл.
Тожунун
база бир
Тоолчургу
байлаа хөл.

ЧАА НОМ

Каш чыл бурунгаар бичии уругларга таарыштыр бижээн шүлүктерлиг «Дамды» деп ном көстүп келген. Оон автору — аныяк шүлүкчү Чооду Кара-Күске. Чооду Күнзекович бо чылын бичии өөнүктеринге чаа белек — «Хүннээрек» деп ийиги чынды-зын үндүрген. Ук чыында ном садыгларында кирген. «Хүнчүгештиң» номчукчуларынга «Хүннээректен» бир шүлүктү бараалгаттывыс.

ДУРГЕН ЧУГААЛАР

КӨРГЕН МЕН
Көрген мен,
Көрген мен;
Көргенимни
Утпас мен,
Улам-улам
Уктаар мен.
ТАНЫЫР МЕН
Таныыр мен,
Таныыр мен;
Танааш-даа
Адавас мен.
Адапсынза
Арның кызар
САНА, НОМЧУ
Онга чедир
Сана-сана;
Оон-даа хөйүү
Сана-сана.
Ону, мону
Номчу-номчу,
Оон-даа дүрген
Номчу-номчу.

О. ДАРЫМА.

«Бичии хөгжүмчү» деп Ю. ЧҮЛДҮМНҮҢ фотозтюду.

МУРНАКЧЫЛАРГА ШАҢНАЛДАР

Дүүн республиканың көгжүм-шиия театрынга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер черлер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелдиң чагыргазында турар коллективтерниң ажыл-ишчилери чыглып келген. Олар тоску беш чылдың бирги кварталында канчаар ажылдаанын түңнеп, делегейниң ажылчы коннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ге кандыг күш-ажылчы белектерлиг ужурашканын чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди эргелелдиң типографиязында партия организациязының секретарынын оралакчызы В. Я. Голубков кылган.

Республика типографиязының ажыл-ишчилери тоску беш чылдың шинтпирлиг чылынын даалгаларын чедишкиниг күүседиргеш, тодарадыкчы чылда ол темпизин бичедаа кошкатпайн турар. Полиграфистерниң кызымак ажылының түңнелинде бирги кварталдың онаалдазы хуусаа бетинде — март 28-те күүсеттинген. Бүдүрүлге продукция сайгарарының планын 102,3 хуу, ниити продукция бүдүрерип 101,8 хуу боттандырган.

Тываның ном үндүрер черининиң ажылдакчылары эрткен үш айның дургузунда 19 номну үндүрген, оон тиражы 124 муң ажып турар. Эрткен чылдың ол үезин-биле деңнээрге, 50,7 парлаар ама хөй болган.

Эргелелдиң коллективтери эрткен кварталда багай эвес ажылдаанын хуралга демдеглээш, моон соңгаар күш-ажылчы чедишкиннерни улам көвүдедир сорулганы салган.

Хуралдың түңнелинде тоску беш чылдың планныг онаалдаларын күүседиргеге төлептиг үлүүн киирип турар мурнакчы ишчилерге шаңналдарны тывыскан.

1973 чылдың планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиргеге чедишкиннерлиг болган эргелелдиң коллективтерининг оя ажыл-ишчизинге «1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизин» деп демдекти эргелелдиң начальниги К. Д. Будук-оол тывыскан.

Дыштаныр хүнде

Политиктиг чыдыышкын бажыңынга композитор А. Аверкинниң бодунуң концерти 20 шакта болур.

«Энергетик», «Енисей» Культура бажыңнарынга дыштанылга кежээлери 20 шакта эгелээр.

Физкультура комбинадынга бокска 16 шакта, Пионерлер бажыңынга 10 шакта аар атлетикага республиканың бирги чери дээш маргылдаалар уламчылаар.

Дыштанылга парытында шыдыраа, теннис, биллиард залларынга 10 шактан эгелеп ойнап болур.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАБЫ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 28-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

10.30 — Уругларга. Мультфильм. «Чаш төл». 10.45— «Чараа чеченнер тен чок төрүттүнер». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — «Совет Эвилелиниге бараан бооп тур мен». 13.10 — «Музыкалыг киоск». 13.40 — Өөнүг телекөргүзүг. Школачыларга. «Кажан-даа тиилеттирбээн, алдар-биле бүргеткен». Совет Армияның төөгүзүнге олимпиада. 3-кү ээлчээ. 14.40 — «Бөгүн—төрелдешкен хоорайларның Бүтүделегей хүнү». 14.50—15.00 — Чапсар. 15.00 — «Делегей панорамазы». 15.30 — Өөнүг телекөргүзүг. «Кино аян-чоруктарының клуву». 16.35 — «Шупту-зу дээш харыысалгалыг». Уран-чечен фильм. 18.00 — «Ye». Информастыг программа 18.45 — Аар атлетикага ССРЭ-ниң чемпионады. 19.05 — ССРЭ-ниң арга-арыг болгаш ыяш үлетпүрүнүң министри Н. В. Тимофеев силерге харыылап тур. 19.35— Шүлүкчү А. Софроновтуң авторжу кежээзи. 20.50 — 21.00 — Чапсар. 21.00 — Шүлүкчү А. Софроновтуң авторжу кежээзиниң үлаачызы. 22.00 — «Дайын болгаш тайбың» деп кинону тыртырганы». Документалдыг фильм. 22.50 — Өөнүг телекөргүзүг. «Ыр—74». 23.00 — 23.30 — «Ye». Информастыг программа.

АПРЕЛЬ 29-ТА

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Телемедээлер. 19.10 — Уругларга. Мультфильм. 19.20— «Найыралывыс күүнү». Дамчыдылга. 19.50 — Балыкчылар тундраже чоруптар». Телефильм. 20.05 —Телемедээлер. 20.20 — Чарлалдар, реклама. 20.25 — «Аваазымга белек». Телефильм. 20.45 — Бөгүвынгыр уран чүүл концерти. 21.35 — 23.10 — «Хлеб болгаш чечектер». Уран-чечен фильм.

Редакторнуң оралакчызы
И. В. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бышкан бирингиң аттестады» 11.40, 13.50, **«Чоруун чогузун»** 10.00, 15.30, 17.10, 18.50, 21.00, **«Сээң база мээң чалыы назынывыс»** 15.40 (Бичe залга) шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыында 9.20, **«Отчугаштар»** 11.00, 14.40, **«Упазым, ынак кижилерим дугайында»** 13.00, 16.40, 18.50, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аспаан эккел, өөнүк» 10.00, **«Чедиги оък»** 11.40, **«Каттырынчыт кызымак»** (2 сериязы кады) 13.20, 15.50, **«Ереван хүннериниң демдеглелдери»** 18.30, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Алдын дугүүр» 10.00, 11.30, **«Гитаралыт адаттынывыы»** 13.00, 16.00, 20.30, **«Ынакшыл сезону»** 14.30, 17.30, 20.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Мени тып ал, Лёня» 12.00, 14.00, **«Дээргi Андерсеннiң алдары дээш, ура!»** 16.00, 18.00 шактарда.

АПРЕЛЬ 29-ТА

НАЙЫРАЛ»: «Элдээртиг» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыында 10.00, **«Оран-делегей кезээн алды кижи»** 11.30, 14.40, 16.10, **«Докер»** 13.00, 17.40, 19.20, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Утпазым, ынак кижилерим дугайында» 15.00, 16.50, 18.00, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ереван хүннериниң демдеглелдери» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Хоорайлар болгаш чылдар» (2 сериязы кады) 19.00 шактарда.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

МАССАЛЫГ БОЛДУРАР

«Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң область чөвүлелиниң III пленуму болуп арткен. Күш-культура болгаш спорт ажылын улам ынай хөгжүдер хемчеглер дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Соведиинiң IV сессиязының докладының күүседир талазы-биле Хову-Аксы суурда «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң даргазы А. Иваповтуң илеткелин аңаа дыңнап, чугаалашкан.

Республиканың Дээди Соведиинiң IV сессиязының шинтпирлериң амыдыралга боттандырар дээш партия, совет органнарның удуртулгазы-биле чамдык ажылдарны спорт организациязы чоруткаының илеткелчи демдеглээн. Спорттуң материалдыг баазазын экижидеринче доктаамал кичээнгей салып турар. Маргылдааларны болгаш өске-даа спортчу хемчеглерни баш бурунгаар ажылдап кылган календарьлыг план ёзугаар эртирип келген. Күш-культураның чаа комплекизи ГТО-ну ажыл-ишчилер болгаш өөредиишкилер дужаап алган турарынче кичээнгейин углавдырган. Ол соруланы боттандырары-биле күш-культураның кудуку коллективтериниң ажылын экижилер хемчеглерни алган. «Тыва кобальт» комбинаттың гидрометаллургия цеги хөй кижилиг коллектив. Инда күш-культура организациязын тургускан. Цехте 250 кижи бар, оларның 220-зи спортта киржип турар. Ол ышкаш өске-даа цехтерде спорт ажылы чоруп эгелээн.

ГТО-нуң нормаларын коллективтер аайы-биле дужаарының графигин тургускан. Ону хүлээп алыр тускай комиссия, судья коллегиязы ажылдап турар. Хову-Аксы суурда күш-культураның комплекизин 900 хире кижи дужаап киргең, оон иштинде 140 кижи ГТО-нуң нормазын долузу-биле дужаап алган. Комплекстиң хаакка маниязының нормазын дужаарының 400 хире кижи киришкен. Амгы үеде ГТО-нуң нормаларының чайгы хевирлерин дужаарынга белеткел ажылдарын чоруда берген.

Илеткелчи болгаш пленумга саналга берген эштер күш-культураның чаа комплекизин дужаап турарында четпестерни илереткен.

Хову-Аксында спорттуң янзы-бүрү хевирлериниң секциялары ажылдап турар, оон түнелинде күш-культуржуларның мергежили бедип орар. Олар республиканың маргылдааларынга идепкейлиг киржип, чаңгыс удаа эвес шаңналдыг черлерни алгылаан. Хаак, волейбол командалары республиканың сурагжый бергенин пленумга демдеглээн. Ынчалза-даа уругларның спорт школазы бедик мергежилдиг хаакчыларны белеткээр сорулгазын күүседип шыдавайн турарын санаал бергенер шүтүмчүлээп.

Ажылчын суурда спорт ажылында чедишкиннерни болгаш четпестерни пленумга ханы анализтеп, спорт организациязының ажылын моон соңгаар экижидеринче угланган доктаалды хүлээп алган.

СЭКП обкомунуң пропагандада болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи Н. Д. Шинрипей пленумунуң ажылынга киржип, чүве чугаалаан.

Х. ТААН-ООЛ.

КӨДЭЭ СПОРТЧУЛАРГА ДУЗАЛААР

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың айтышкынынарын үндезин болдуруп, республикага күш-культура болгаш спортту хөгжүдериниң үш чыл планын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели 1973 чылдың март айда хүлээп алган болгай. Ол планны амыдыралга боттандырары, көдээ спортту сайзыралдыры дээш улут организакчы рольду «Урожай» эки тура спорт ниитилели ойнаар ужурлуг. Оон болуп эрткен пленумунга ниитилелдиң организацияларында үш чыл планының күүселдезининиң чоруп турарының дугайында чугаа болган.

«Урожай» ниитилели 1971 чылдан бээр спорттуң национал хевирлериниг РСФСР-ниң 7 мастерин, спорт мастерингe 5 кандидатты белеткээн, ГТО-нуң чаа комплекизиниң нормазын 6000 ажыт кижи дужааган. Хостуг хүрешч, чаа адары дээш ышкаш хевирлер бо ниитилелде элээш сайзыраан. Көдээ черлерде хөй-ниитичи треперлер оскел. Колхоз, совхозтарның удуртукчулары, инда партия болгаш хөй-ниитi организациялары күш-культура болгаш спортту сайзыралдырынче кичээнгейни салып турар. Ындыг ажылагылларга Тандыда Тока аттыг совхозту, Бай-Тайганың «Мурнакчы» колхозун айтыш болур.

Оон-биле чергелештир көдээ спорттуң хөгжүдезинде ам-даа улуг четпестер бар дээрзин илеткелчи — ниитилелдиң даргазы Б. Б. Кувезин болгаш санаал берген эштер демдеглээн.

ССРЭ-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо талазы-биле перспективтиг планнары хөөйлу болуп, хажык чок күүсеттинген турар ужурлуг. Маңаа бирги ээлчеге чүгле организакчы ажыл эвес, оның материалдыг база биле быжыглаары негеттинип турар, планда көрдүнген спорт залдарын, спорт шолдерии көдээ суурларга тудары чугула.

«Урожай» ниитилелиниң организацияларының удуртукчулары үш чылдың планын күүседир талазы-биле боттары чүткүлдүг, кызымаккай хөделбейн турар. Олар перспективтиг болгаш ниитирлезе чогуур айтырыгларны чогуур партия, совет органнарының мурнунга тургуспайн турар.

Бо бүгү четпестерни чайладырынче, көдээ спортту сайзыралдырынче улуг кичээнгейни салырынче, үш чыл плакын ыяп-ла күүседирин чедип алырынче угланган ниитирни пленум хүлээп алган.

О. ИРГИТ.

ДЕМИСЕЛ ЧИДИГЛЕНГЕН

Баскетбол талазы-биле Кызыл хоорайның бирги чери дээш болуп турар командалар аразының мартылдаазы орту киргең.

Хереэжеңнер командаларындан уругларның спорт школазының кижизиттиргеннери биле политехникумуның кыстары баштайгы аштырышкынга таварышкан. Политехникумуның баскетболистерии хоорайның улус өөредилге килдизиниң командазы 55:62 санга, УСШ-ның командазын башкы институдунуң студентилери 40:44 санга удуп алган. Ынчангаш дөрт команда бир-бир аштырыглыг болган.

Эр улустуң командаларындан «Медик» биле «Луч» мурнап турар. Башкы училищезиниң сургуулдары Кызылдың башкы институдунуң баскетболистери-биле ужурашкаш, тиилеп алыр дээш кызымак ойнаан. Түнелинде күзели боттанып, сургуулдар студентилерни тиилээн. Ол дээрге студентилер командазының үшкү уттуруу-дур. Оон ап көөрге, бо удаада студентилериниң белеткеля багай болуп турар.

Б. АБРАМОВ,
мартылдааның судьязы.

САГЫШ-СЕТКИЛДИ ДОЮЛДУРАР

Чаа кино

Василий Шукшинниң чаа «Бышкан калина кат» деп кинозунуң маадыры Егор Прокудиниң амыдыралы аар-берге, сагыш-сеткилди дүвүредир. Дайын сөөлүңүн аш-чүттуг чылдарында суурундаа эки амыдырал дилеп чоруткаш, ниитилелдиң хоралакчыларының холунга кирип, оор апаар. Каш-даа катап кеземче херээ эрттирип, колонияларга хөй чылдарда олургаш, сөөлгү херээнден хосталып кээр. Ону баштайгы базымнарындан утаан кирген, хоругдал амыдыралынга хөңнү калган кижидир деп чүвени билип аптар бис. Кара-бажындан үнгеш, баш ыжыды арагалап, ашкатөгерии үй-балай чарыгдап, улыып-тояап чоруп турары — хоругдалга чыткан кижиниң хостуг амыдыралга мага ханып турары деп бе? Прокудиниң оон ыңайгы аажы-чаңы ол ындыг эвес деп чүвени бадыткаар. Егор Прокудин сагыш-сеткилин эрги амыдыралындан хостаар, шын эвес чүрттап чораанынга саймазырап, шак ол амыдыралындан адырлыр оруун дилеп турары ол. Кара-бажындан чагаа дамчыштыр танышканы Любаже карак ажыт чоруптар. Любаның ада-нези, төрелдери, чаңгыс чер-чүрттүтлары чеже-даа сагыш човангыр, сеткилгир-даа болза «херектенге» баштай дээрезинде карызынып, соок хүлээп алыр. «Мен Егорну баштай коргеш-леаян-хевиринден, арын-шырайындан эки кижи-дир деп бүзүредим!», деп, Люба ада-незинге миннир. Егор «оор кылбас мен» деп аазаашкын-даа бербээн, Любага «шынчы болур мен» деп сөс-даа сөглеввээн. Любадан дезип чоруткаш, суурунга катап чедип кээп, ажылдап эгелээрин шинтпирлеп алгаш-даа, ажылдавайн баар. Оон Егор Прокудиниң сагыш-сеткили аймаарап, шын орукче эглиринiң бергезин тода көрүп болур. Эрниг баарлыг, сагыш човангыр кижилерни мегелеп, оларның идегелин бүзүредип шыдавайн баары Егорнуң чайгылчак байдалын үзе шинтпирлээрiнге кончуг улуг идиг болур. Любаны эдертип алгаш, шагда каапканы, харыылашпааны авазынга чеде бээри Егорнуң оор чоруктун, мактысталчак амыдыралдан шуут чарылганының херечиин.

Эң сөөлгү кадрлар Егор трактористеп, аңгыска баштайы истиг салып турда, эрги «эштери» оон бышкан калина кат дугайында ырыы, күшажылчы амыдыралын ара үзүп каары-биле төнер.

Егор Прокудиниң хүн бүрүде чурттаалгазы кымның-даа сагыш-сеткилин дүвүредип, аргалыг чүве болза, дузалажыр, сүме кадып, ынчаар кылба дей бериксээзи кээр.

Кинонуң сценарийниң автор-режиссёру, Егор Прокудиниң ролюн күүсеткен актёр Василий Шукшин маадырының дугайын мынчаар чугаалаан: «Төрүмелиңден салым чаяанныг, дорт, шынчы мөзү-шынарлыг Егорнуң амыдыралы болгаш ниити байдал оон ескээр таварышкап болза ол бодун эки ажыл-херектер-биле алдаржыдып, бүгү арга-мергежилiн чонга бараалгаткан турары чаданаас ийик. Оор апаргаш безин эки шынарларын кагбааның Егорнуң коргушсыныш чогу херечилеп турар».

Ынчангаш кино долгандыр болуп турар бүгү чүве дээш, кижилерниң харыысалгалыг болурун кыйгырып, меге-нүгүлдү, мактысталчак, арын-нүүр чок чорукту, кортук, чүвениң аайын эдерер чорукту эскертчоктап эрттиргени дээш харыылаар апаар бис деп чүвени бадыткап турар. «Бышкан калина кат» деп кино кижиниң дадытып быжытарын, өскээр чайгылганы кайы-хире өртек-үнелиг болурун төөгээн. Кинода Л. Федосеева, И. Рыжов, М. Виноградова болгаш өске-даа билдингир артистер ойнап турар. «Мосфильм» студиязының үндүргени «Бышкан калина кат» деп солун кинозун көөрүн сүмелеливис.

Л. КАБАКОВА,
Тыва кинопрокаттың методизи.

ЭРГИМ НОМЧУКЧУЛАР!

«Ш Ы Н»

солунну

чагыдып алыңар!

Чагыдылганың өртээ:

6 айда—3 рубль.

3 айда—1 р. 50 көп.

«Тиилелге» совхозтуң дирекциязы, парткому, профэвиилел комитеди болгаш Кур черниң көдээ Советиниң күүскому ук ажыл-агыйның хоочун малчыны

Нордуп Даваасевна БАЯНДООНУН

үр болгаш аар аарааның соонда 1974 чылдың апрель 26-да мөчээнин дыңнадып, оон өг-бүлезинге болгаш төрелдеринге ханы кажыдалып илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажылагый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информацияа база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16066. ЧАГЫГ № 666.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00827.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 101 (9475) | Вторник, апрель 30, 1974 чыл | 1925 чылда үнелеттингеш | Өртээ 2 коп.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИНГЕ

Бистер, Бүгү-эвилелдиң Ленинчи Коммунистиг Аныяктар Эвилелиниң XVII съездизиниң делегаттары, чурттуң аныяк сангалының дугайында ленинчи сагыш чеваашкыны дээш болдарының ынакшылыының болгаш изиг өөрүп чоттиримишкинниң сөстерин комсомолчуларның, бүгү совет аныяктарының өөнүзээнинден СЭКП Төп Комитединге илергейлеп тур бис.

Партияның мөргөн угаанныг болгаш чыыр созунге, ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге СЭКП Төп Комитединиң байыр чедиришкинниңде Ленинчи комсомолдуң ажыл-чөрүдүлгазын бедик үнелээнинге, эш Леонид Ильич Брежневтиң ханы утказыг делгерекгей чугаазынга чалгынанган комсомолчулар, бүгү өөлдар болгаш ыыстар төрээн партиязының салган серулгаларын чаа энергия-биле күүседир.

Бистер апрельдиң бо хүннеринде боттарывыстың ажыл-херектеривисти болгаш бодалдарывысты Ленинниң чагыгларыбиле катап-катап шүүштүрүп турар бис. Маркизми-ленинизмниң өөредии, Ленинниң хөрээ — өлүм чок. Олар Коммунистиг партияның, совет улустуң төөгүлүг тиилекпелеринде чурттап болгаш мандыт турар.

Ленинчи комсомол, совет аныяктар партияның XXIV съездизинниң төөгүдүг шиитпирлерин боттандырар талазы-биле, тайбыңның Программазын амыдыралга боттандырар талазы-биле Коммунистиг партияның иштики болгаш даштыкы политиказын, СЭКП Төп Комитединиң, ооң Политбюрозунуң, СЭКП ТК-ниң Чиргине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң могаг-шылаг чок ажыл-чөрүдүлгазын чаңгыс үн-биле чүүлдүгзүнүп база бүрүну-биле деткип турар.

Ленинчи комсомолдуң нүжү — партияның удуртулгазында, ооң найгамчык улуг болгаш үнелеп чоттес дуржулгазында. СЭКП ТК-ниң хүн-бүрүдеги кичээнгейиниң болгаш сагыш чеваашкыныың ачызында чаа ниитилелди тургузарынга, өзүп өөрүп салгалдың коммунистиг кижизидилгезинге партияның дайынчы курлавыры болгаш идегедиит дузалакчызы ВЛКСМниң ролю болгаш харыысалгазы бедип турар.

Бежен чыл бурунгаар, Россияның Коммунистиг Аныяктар Эвилелиниң VI съездизинге Ленинниң адын хүлээп ап тургаш, комсомол наман-даа база бүгү-ле чүүдерге ленинчи чагыгларны чайгылыш чок эдереринің ыдыктыг даңгыраан берген. Комсомолчуларның бүгү салгалдары өөрүнчүг болгаш күш-амылчы ажыл-херектери-биле бо байырлыг даңгыракка шынчызын иелүскен.

Баштайгы коммунистиг субботниктерден эгелээн шалыпчы күш-ажылдың эстафетазы Магнитканы болгаш Туркестан-Сибирь демир-оруун таварып эрткен, ону күр черниң баштайгы изинчилери, Ангараны чагырып алганнар, Тюменьниң нефтичилери, КамАЗ-тың тудугчулары — комсомолчу бүгү шалыпчы тудугларга уламчылаан. Бөгүн бо эстафетаны Байкал — Амур магистральның оруунда, Россия Федерациязының кара эвес хөрзүнүүг бүгү делгеминдинде мүң-мүң комсомолчу эки-турачылар хүлээп ап турар.

70 чылдарның комсомолчулары — аныяк ажылчыннар болгаш колхозчулар, специалистер болгаш эртемденнер, студентилер болгаш сургуулдар, Совет Армиязын болгаш Шеригдалай Флодунуң дайынчылары — боттарының кызымаа күш-ажылы болгаш өөредилгези-биле Ленинниң адын эдилээр хүндүүг болгаш харыысалгалыг эргечи бадытнап турар.

ВЛКСМ-ниң бүгү ажыл-чөрүдүлгазы коммунистиг тургузуушкунуңуң найгамчын улуг планнарын боттандырар дээш нити улустуң демисели-биле сырый харылзаалыг. Беш чылдың дөрткү, тодарадыкчы чылын чаа-чаа күш-амылчы чедиишкиннер-биле утмуур деп партияга, совет улуска СЭКП Төп Комитединиң Кыйгырыыны болгаш сагыш чеваашкыныың ачызында чаа ниитилелди тургузарынга, өзүп өөрүп салгалдың коммунистиг кижизидилгезинге партияның дайынчы күрлавыры болгаш идегедиит дузалакчызы ВЛКСМниң роль болгаш харыысалгазы бедип турар.

Бежен чыл бурунгаар, Россияның Коммунистиг Аныяктар Эвилелиниң VI съездизинге Ленинниң адын хүлээп ап тургаш, комсомол наман-даа база бүгү-ле чүүдерге ленинчи чагыгларны чайгылыш чок эдереринің ыдыктыг даңгыраанга Ленинчи комсомолдуң, совет аныяктарның шынчызының бүзүрелдиг херечилели — деп, ол чугаалаан.

Ленинниң адын-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле комсомол Совет эргече-чагыргазы бижиглап, дайынарының өөзүнииг шуургаларын өттүр революциязыны өттүг түгүн эрттирип келген. Будённыйжы бөрттер кеткен комсомолчуларның имистелбес нүүрүн төөгү моңге кадагалаар. Комсомол Ленинниң адын эдилээш, баштайгы беш чылдарның тудугларында ажылдап, колхозтарның баштайгы чер дилиндектерин апарып келген.

Комсомол Ленинниң адын эдилээш, бистиң Төрээн чурттувуска берге шылгалдарның үезинде социализмниң чаалап адыышкыннарын камгалаарынга, ынак Төрээн чурттувусту камгалаарынга коммунистер-биле кады туржуп келген деп, оратор ооң ынай чугаалаан. Ада-чурттуң Улуг дайынының өлүм чок маадырлыг чоруктарының базыларын кылган аныяк маадырларның келир үениң салгалдары кезээде утпас.

Кур черни ажыглалга шингээлеп алыры дээш улуг тулчуушкун бүгү улустуң маадырлыг чоруу, коммунистерниң, оларның дузалакчыларкомсомолчуларның маадырлыг чоруу болу берген. Комсомол Ленинниң ады-биле революстуг демиселчилерни кижизидип, коммунистиг моральды, ажыл-чаңчыл, социалистиг пролетарлыы интернационализмниң принциптерин бадыткап, империализмге удур, тайбың, демократия болгаш социал дешилге дээш аныяк демиселчилер-биле эвилелдя бижиглап турар.

СЭКП ТК-ниң Чиргине секретары эш Л. И. Брежнев комсомолдуң маадырлыг ажыл-чорудулгазын бистиң съездивиске бедин-биле үнелеп чугаалаан. «Комсомолдуң эрткен оруун, ооң алдарлыг ажыл-пажын түңнеп көрүп тура, аныяктарның Ленинчи эвилеля деп хүндүлүг атты комсомол кайгамчык улуг төлептин-биле эдилеп турар дээрзин чугаалаар бүгү барымдаалларлыг бис» — деп, Леонид Ильич чугаалаан.

Хоочун салгалга берген даңгырак ыдыктыг, үреттинмес, Ленинчи комсомол Коммунистиг партиянын кезээде шынчы, дайынчы дузалакчызы, ооң бүзүрелдиг курлавыры боон келген, боон турар болгаш болур деп чүвеин совет улуска, Коммунистиг партияга, ооң Төп Комитединге, СЭКП ТКның Политбюрозунга айтыкаар улуг алдар Бүгү-эвилелдяя Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң XVII съездизинниң үлүг-хуузунга таварышкан дээрзин ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары мелегләәрге, чыылганнар диилиттиг адыш часкаан. Оларга РКСМ-ниң VI съездизинниң делегады, көскү совет дипломат В. А. Зорин сөс ап, чүве чугаалаан.

Ленинниң өлүм чок чагыгларын амыдыралга боттандырарынга бүгү күжүвүстү бээр бис дээрзин аныяк Советтер Республиказының өөлдар, кыстарының мурнакчы отряды чартык түс чыл мурнунда, 1924 чылдың июльда даңгыраан. Комсомол ол даңгыраан алдарлыг ээлээш.

Комсомолчуларның баштайгы салгалдарының имистелбес революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы чанчылдарын хумагалап, арбыдадырынче комсомолдуң хоочуннарының эштерининң өөнүзээнинден ВЛКСМниң XVII съездизинниң делегаттарын, бүгү совет аныяктарны оратор кыйгырган.

Партияның хоочуннары, алдарлыг төлээлери — комсомолдун VI, VII, VIII болгаш ескээ съездилериниң делегаттарын ээл диилиттиг адыш часкап утказын. Оларның өөнүзээнинден сураглыг аргыкчы — 30 чылдарның стахановчузу, ВЛКСМ-ниң Хүндүлел демдээн эдилеп чоруур, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. И. Виноградова эргим Владимир Ильич Ленинниң адынга моон соңгаар-даа телептиг болурунче 70 чылдарның комсомолчуларын кыйгырган.

Ажылчып аңгы гвардиязының төлээлекчизи комсомолдун XIV съездизинниң делегады К. А. Северинов Алексей Стахановтун казында маскаын аныяк шахтёр Валерий Кутовка түтсун берген. Күш-ажылчы маадырлыг чоруктун ол чепсээн хүлээп ап тура, Төрээн чүрттү быжыглап, хөгжүдеринге хөй ажылдарны кылып берген комсомолдун хоочуннарынга өөлдарының өөрүп четтирген чылыг сестерин чугаалаан.

ВЛКСМ-ниң XVII съездизи аттыг Бүгү-эвилел шалыпчы отряды байырлыг кылаш, чыскаадлыг келген. Отряд Коммунистиг партияның хөрээнге, коммунизм тургузуушкунунга бүгү күжүн, билиглерин бээрин даңгыраглаан. Каш-ла шак эртерге ол отряд Байкал — Амур аразының улуг демир-орук шугумунуң тудуунче чоруптар.

ВЛКСМ Төп Комитеди ук отрядка «Хоочун ажыл-ишчилер, беш чылдарның маадырлары — эң эки комсомолчу-аныяктар коллективинге» деп Кызыл тукту тургускан. Тукту отрядка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Москваның кол тудуг монтаж эргелиниң начальныгга Г. В. Масленников тутсуп берген.

Индирде баштайгы кур-черажилериниң бирээзи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Л. М. Каратузов.

— Бистиң партиявыс кедээ ажыл-агыйны чаа үлетпүрлүг үндезиниг болдурарынче угланган ажылды чорудуп эгелээн — деп чугаалаавыс, тараажының үлегер-чижээ — тараа бажы биле андазын бизиң кедээ ажыл-агыйның аныяк ишчилеринге ол түтсуп берген. Ук белекти хүлээп ап тура, комсомолчу-аныяктар звенозунуң удуртукчузу Мария Чорба шөлдерге, фермаларга, мал ажылының комплекстеринге, күш фабрикаларынга шудурлу ажылдаар бис — дээн.

ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының төлээлекчилери, совет космонавтыларның өөнүзээнинден Совет Эвилелиниң Маадыры А. А. Леонов, ССРЭ-ниң улустуң артизи, кинорежиссёр С. А. Герасимов, ооң-даа өскелер байыр чедирген.

Интервентилерге болгаш ак гвардейжилерге удур тулчуушкун походтарынга, изиг хүнүг Испанияга, Халхин-Голга, Ада-чурттуң Улуг дайынының тулчуушкуннарынга киржип хораанарның өөнүзээнинден Совет Эвилелиниң үш дакпыр Маадыры И. Н. Кожедуб байыр чедирген. Хамааты болгаш Ада-чурт дайынарының алдарлыг дайынчылары байырлыг чыскаал-биле эрткен.

Дайынчы алдарның туктары — Кызыл Тук орденниг, Октябрь революциязы орденниг «Аврора» крейсериниң гвардейжи тугун, Бирги Аъттыг Шеригниң тугун, рейхстаг кырыпка кинсхиткен, алдарсыраглыг Тиилелге тугун залга хүндүлел таныылының дайынчыларының үделгези-биле киирип эккелген.

— Коммунистерниң улуг партиязын, өлүм чок Ленинни бодап ажылдан турар бис — деп, подполковник В. И. Борисов чугаалаан.

Совет дайынчылар социализмни моон соңгаар-даа семиилелдиг камгалаар, патриотчу болгаш интернационалчы хүлээлгезин күүседиргеге кажан-даа белеп деп, Коммунистиг партияга, Ленинчи комсомолга совет дайынчылар айыткаан.

ВЛКСМ-ниң XVII съездизинниң СЭКП Төп Комитединге байыр чедирген чагаазын делегаттар диилиттиг үр адыш часкап, улуг көдүрүлүшкүнүт хүлээп алган.

Ленинчи комсомолдуң, совет аныяктарының чагаагай үүле бүдүрүп турар ажыл-ишчиниң дугайында рапортту СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежнев хүлээп ап турда, адыш часкаашкыннары катап диилиреп үнген.

Комсомолдуң дээди органы — Бүгү-эвилел съездизи ажылын доозкан. Ленинчи комсомол кезээде партияны эдерер, ооң шынчы дайынчы дузалакчызы, идегелдиг курлавыры болур, комсомолчулар, совет аныяктар ленинчи, коммунистиг өзү-биле өөрөнүр, ажылдаар болгаш демисежир деп, съездиниң 34 миллаон кежигүнүт Ленинчи комсомолдуң өөнүзээнинден бистиң өндүр улуг, шылгараңгай угаанныг Коммунистиг партиявыска, ооң ленинчи Төп Комитединге, ТК-ның Политбюрозунга, СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневке ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников айыткаан.

• • •

Кремльдиң Съездилер орду-зунга болган байырлыг хуралдың киржикчилеринге үрэя чүүл мастерлериниң улуг концертин көргүскен.

(СЭТА).

ЧОННУҢ БҮЗҮРЕЛИ

Округтарның соңгулда мурнунуң хуралдарындан

Москва областа Люберцы хоорайның Культура ордузу. Люберцының соңгулда округунга хамаарышкан бүдүрүлгелерниң, колхозтарның болгаш совхозтарның база албан, организация черлериниң ажылчы чоннарының соңгулда мурнуунуң хуралы аңаа болуп эрткен.

Люберцының машина тудугжулары, «Белая дача» совхозтуң ажылчыннары боттарының соңгулда мурнунуң хуралынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң депутадының кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Петр Нялович Демичевти депшиттеп, ук округтуң талазы-биле бадыладырынга чөпшээрелии бээрии ооң дилээр деп шиитпирни хуралдың киржикчилери бир үн-биле хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национадар Совединге соңгулдалар талазы-биле Брестиң соңгулда округунуң соңгулда мурнунуң хуралы болган.

СЭКП Брест хооркомунуң бирги секретары В. П. Самович аңаа сөс алгаш:

— Брест хоорайның ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Белоруссияның КП-ТК-зының бирги секретары Петр Миронович Машеровту ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга депшиткен — деп, ол чугаалаш, оңу деткиринче кыйгырган.

Соңгулда мурнунуң хуралынга санал бергеннер — Брестиң электромеханика заводунуң инженери В. А. Вельгас, Каменеец районда «Совет Белоруссия» колхозтуң кол бухгалтери А. А. Андреюк, Брест районнуң «Мухавец» совхозта бүдүрүлге участогунуң начальныгы И. Р. Стельмашук, экскаваторщик П. К. Коробчевский олар ук саналды чүүлдүгзүнүп деткээнивер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национадар Совединге соңгулда талазы-биле Брестиң соңгулда округунуң соңгулда бадыладырынга чөпшээрелии бээрии **Петр Миронович Машеровтан** дилээрии округтуң соңгулда мурнунуң хуралынга шиитпирлээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национадар Совединге соңгулда талазы-биле Калининниң соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы болган.

Индирде Калининниң вагон тудуушкуунуң заводунуң киллис эргелекчизи Е. Г. Корсакова:

— Бистиң заводтуң коллективи ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национадар Совединге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Борис Николаевич Пономаревту депшиткен. Калининниң вагон тудугжуларының мурнундан депутаттың кандидадынга Б. Н. Пономаревту депшидер дугайында шиитпирни хуралдың киржикчилерин кыйгырдым — дээн.

Псков областың «Передовик» колхозта улуг агроном В. П. Судмбкина, Новгородтуң «Волна» заводунуң ажылчыны В. Ф. Андреев, Кашинскиниң электроаппаратура заводунуң наладчыгы О. И. Забелин олар ук саналды деткээнивер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национадар Совединге Калининниң соңгулда округунуң талазы-биле депутаттың кандидадынга **Борис Николаевич Пономаревту** депшиткенин хуралдың киржикчилери бир үн-биле деткивишкан, ук соңгулда округунуң талазы-биле бадыладырынга чөпшээрелии бээрии ооң дилээн.

Ленинградка ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Москва соңгулда округунуң ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралы болган. «Электросила» каттыжышкынының слесарь-эптекчилер бригадири И. Д. Антонов, «Скороход» каттыжышкынының быжыкчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры П. В. Гусева, Крылов аттыг төп зотемминчилел институтунуң профэвилел комитединиң даргазы Ю. Н. Бабурин СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кан-

(Уламчызы 3-ку арныда).

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

«Шын» солунның күш-ажылчы алдар тутуш бөгүн Каа-Хем районнуң «Ленинчи оруң» совхозунуң механизатору Николай Васильевич Башмаковтуң күш-ажылчы чедиишкиннеринде алдар болдуруп көдүрүлгеч.

Н. В. Башмаков тараа чаштырылгазында ажылдап, хүн үнүүн 150—180 хуу күүседип турар.

СЕСЕГЕДЕ ХАЙНЫККАН ИШ

Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхозтуң Сесеге бригадазында часкы хову ажылдары апрель айда организастыг эгелээн. Бо хүнге чедир 2087 га черниң шыгын базырагаш, 739 га черге ийнги илиртээшкинни чоруткан. 610 га черни үлдүреткен. 1974 чылда бригаданың ниити тарыага шөлү 3765 га чедир калбарар. Ооң иштинде кызыл-тасты 1695 гага, арбайны 300 гага, суланы 770 гага тарыыр, бир гектардан орту-маа-биле 10 центнер дүжүттү ажаап алыры көрдүнген.

Б. Моңгуш, М. Биляик, О. Алдын-оол болгаш өске-даа трактористер чер андырарынга ажылдап турар. Ол ажылга М. Биляик, Б. Моңгуш хүн үнүүн 120—130 хуу чедирип, мурнакчылар болуп турар.

Апрель 20-де хоочун тракторист М. Маганың удуртулгазы-биле дүгүйлүг ийи, илчирбелиг трактор агрегатары тараны чаштырып киргеп. Ам 367 га черге тараа чаштыынган. Чажарынга тракторист М. Маганың агрегады туруушкун чокка ажылдап, ээлчегде 38 га нормазын 140 хуу чедир бүүседип турар. Донгак Бегзи, Моңгуш Дөгүс-оол оларның башкарганы чаштырылга агрегаттары база хүн үнүүн 115 хуу чедирип турар.

Часкы хову ажылын кыска хуусаада агротехниктиг бедик деңнелге эрттирип, тараа культураларының чажылдазын май 8-ке чедир доозар дээш Сесеге бригадазының механизаторлары кызымаккай ажылдап турарлар.

Колхозтуң Хараганныг-Ховуда Ондар Сарыг-оолга удуртукан трактор-хову бригадазында часкы хову ажылдары база-ла организастыг чорун турар. Ында хоочун трактористер О. Шаравии, М. Дорбет-оол, М. Конгар олар чиге-тараа чажар черни эки шынарлыг чарып белеткеп, хүн үнүүн 120—130 хуу күүседип турарлар.

Ленин аттыг колхозтуң механизаторлары төску беш чылдың тодарадыкчы чылынга ССРЭ-нин Дээди Совединиге соңгулдалар хүнүнге болгаш Совет Тывазын 50 чыл ойнун байырлаалынга күш-ажылчы бедик көргүзүглериг уткуражыр дээш шудургу ажылдап турарлар.

О. АРАНЧАА.

АПРЕЛЬ 25-ТЕ КҮҮСЕДИПКЕН

Республика найысылалының хоочун бүдүрүлгеин алгы заводунуң коллективи делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ни күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуп турар.

Заводтуң ажыл-ишчилери продукция бүдүрелиниң болгаш сайгарарының дөрт айлар планын апрель 25-те күүседкем. Республиканың садыгларынче 392 муң ажыг рубльлик ниитилерин чоруткан, 25 муң рубльдин продукциязын планнан ажыг бүдүргеп.

Суваң Бичинейниң удуртканы дүк дыраар бригада социалистиг чарыштың бирги одуруунда чорун турар. Бо бригаданың кежигүннери тодарадыкчы чылдың бирги кварталында чарыштың тиилекчизи болуп үнгеш, вымпел, акша-биле шаңнаткан.

А. А. ГРОМЫКО Г. КИССИНДЖЕРБИЛЕ УЖУРАШКАН

ЖЕНЕВА. (СЭТА). КНО-нуң Европа салбырының чанында ССРЭ-нин төлээлелге черинге СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү. ССРЭ-нин даштыкы херектер министри А. А. Громыко болгаш АКШ-тың күрүне секретары, Президентниин национал айыыл чок чорук талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджерниң аразында баштайгы беседа болган, анза АКШтың Президентиин Р. Никсонуң Совет Эвилелинге ам келир деп турарынга хамаарышкан айтырыглар талазы-биле савал-оңаа солчуушкунуң уламчылаан.

Ажыл-херекчи болгаш боттуг байдалга эрткен беседага киришкеннер болза: совет талазан — ССРЭ-нин АКШ-ты элчиниң А. Ф. Добрынин, ССРЭнин ДХМ-ниң колхегин кежигүнү Г. Ш. Корниенко, америк талазан — АКШ-тың күрүне департаментиниин харыысалгалыг ажылдакчылары Х. Сонненфелдт, А. Хартман болгаш У. Хайленд.

Беседа апрель 29-та үргүлүлээн.

Партийжи амыдырал

КОММУНИСТЕР ШИИТПИРЛИГ УЧАСТОКТАРДА

СЭКП-ниң политиказыны амыдыралга боттандырары, чом ортузунга масса-политиктиг ажылдың депшээн бедидерге — партияның үндезини эге организацияларның дайынчылдарга-шиилеэзин бединдиринден, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң янзы-бүрү участоктарынга коммунистерниң күүседир шын таарыштыр, хуваап тургусканындан улуубиле хамааражыр. Кандыг-даа ажыл-херекке коммунистерниң авангардчы ролюн болгаш харыысалгазын бедидер талазыбиле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айтышкынын күүсетпишаан. Тес-Хемниң партия организацияларының бүдүрүлгениң, ажыл-агыйларның харыысалгалыг участоктарынга коммунистерни таарыштыр тургузуп, бижыглаар талазыбиле чамдык ажылдарны чорутkан.

Бо ажыл-херекке организасполитиктиг чүгула хемчег — партдокументилериниң солуушкунунга белеткел болгаш ону эрттирип турар үеде чоруткан ажылдар улуг идиглиг болган. Аңаа холбаштыр чамдык коммунистер-биле бееседалар, өөрүнүң мурнуунга оларның отчеттары ажыл-херекке инициативаны болгаш харыысалганы бедидеринге дээштиг салдарны чедирген. Амгы үеде районда парторганизацияларның удеринде турар бүгү коммунистерниң 60,3 хуузу көдээ ажыл-агыйда болгаш бүдүрүлгеде, түдүгда хазра туттунган. Оларның 50 ажыг хуузу шуутла материалдыг кежикти бүдүрүп турар кижилер болуп турар.

Тес-Хемниң экономиказының кол алыры — көдээ ажыл-агый, ылаңгыя мал ажылы колдап турар. Түве төлээде, районнуң партия организациязы болуунуң ажыл-чорудулгазынга кол киҥээнгейин колхозтарның база совхозтарның экономиказын быжыглаарынче, малдың баш санын өстүреринче база ооң продуктулуун бедидеринче угландырган. Ынчангаш коммунистерниң 56 хуузу колхозтар, совхоз бүдүрүлгезинде, 36 хуузу мал ажылында хаара туттунган.

Бо айтырыгже «Тес-Хем», «О. Шынаа» совхозтарда партия организацияларының доктаамал чугаалажып келген. Үе-үеде районда парторганизацияларның удеринде турар бүгү коммунистерниң 60,3 хуузу көдээ ажыл-агыйда болгаш бүдүрүлгеде, түдүгда хазра туттунган. Оларның 50 ажыг хуузу шуутла материалдыг кежикти бүдүрүп турар кижилер болуп турар.

Тес-Хемниң экономиказының кол алыры — көдээ ажыл-агый, ылаңгыя мал ажылы колдап турар. Түве төлээде, районнуң партия организациязы болуунуң ажыл-чорудулгазынга кол киҥээнгейин колхозтарның база совхозтарның экономиказын быжыглаарынче, малдың баш санын өстүреринче база ооң продуктулуун бедидеринге угландырган. Ынчангаш коммунистерниң 56 хуузу колхозтар, совхоз бүдүрүлгезинде, 36 хуузу мал ажылында хаара туттунган.

Бо айтырыгже «Тес-Хем», «О. Шынаа» совхозтарда партия организацияларының доктаамал чугаалажып келген. Чаа тургустунган ажыл-агый — «О. Шынаа» совхозта партбюро бо айтырыгга холбаштыр элээн шудургу ажылды чорукчанындан ында хөй-ажыларның 70 хире хуузу коммунистер апарган.

Ынчалзажок «Ак-Эрик» колхозта парторганизацияда (секретары Ч. Дажываа) ындыг чижектер эвээш боол турар. Мында инек кадарчылары чедишпейн турда, аңаа ажылдаар күзелин илереткен коммунист хөвөр болган. Ол ышкаш механизаторлар арасында коммунистер эвээш. Ынчангаш техниканың ажыглалының ол ажыл-агыйда багайы, ооң хөй үрелир чоруу таварылга эвес. Парторганизация бо айтырыгны бодуунуң доктаамал киҥээнгейинге алыр үе келген.

Бисте хөй-хөй коммунистер дээндырган ажыл-херекти бедик харыысалга-биле көрүп, күш-ажылга болгаш амыдырал-чуртталгага төлептиг үлегер-чижээн көргүзүп, мурнакчылар болуп турар. Оларның дүрген эдери-биле партком оче инициативчи, организакчы коммунист Сащ-Хоону чорутkан. Ам ында байдал көскүзүбиле өскижээн.

Ооң аңгыда хөй ажылың хөгжүдер талазы-биле партийжи үстүкү органнарның шиитпирлерин күүседиргиге коммунистерниң киржилгезиниң дугайында айтырыгларны хураллдарга мында чугаалажып турар. Парткомнуң хуралынга малчыннарда парторганизация секретары Б. Доюндуптуң илеткелин дыңнаан. Ындыг хемчеглер ажыл-херекке дээштиг салдарны чедирери чугаажок

ЧОННУҢ БҮЗҮРЕЛИ

(Төнүрүү. Эгеси 1-ги аранда).

дилат, партияның Ленинград обкомунуң бирги секретары Григорий Васильевич Романовту ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Эвилелдиң Советиге депутаттың кандидадынга ол коллективерининиң соңгулда мурнунуң хуралынаан депшиткении деткинир деп саналдаанар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Совединге Ленинград хоорайның Москва соңгулда округунуң талазы-биле депутадынга кандидат кылдыр **Григорий Васильевич Романовту** депшиткении деткинир болгаш ол округ талазы-биле бадыладырының чөпшээрелии бээрии оон дилээр деп доктаалды ук хуралга хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиге соңгулда чорудар талазы-биле Ростов областың Шахта соңгулда округунга кирип турар Шахта хоорайның болгаш Октябрск кодээ районнуң ажылчы чоннарының төлээлекчилерин округтуң соңгулда мурнунуң чөвүлел хуралын эрттиргеи. «Ростовуголь» комбинаттың «Аютинская» шахтазында партком секретары Н. П. Краснобрижев ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Эвилелдиң Советиге Шахта соңгулда округундан депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнүүне кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Михаил Сергеевич Соломенцевти депшидер дугайында шахтаның коллективиниң саналын деткиринче кыйтырган. ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидадынга М. С. Соломенцевти база-ла депшиткен Шахтаның хөвең-саазын комбинадының коллективиниң өмүнээзинден аргыкчы А. Е. Печенкина пос-таавычылариың саналын деткиринче кыйгырган.

«Аютинская» шахтаның болгаш хөвең-саазын комбинадының коллективтериниң саналдарын Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, «Южная» шахтада чер үттээр белеткекчи ажылчыныңның бригадири А. Т. Гаценко. «Россия» колхозтуң саанчызы К. И. Калюжная, Шахта хоорайда СЭКП-ниң Октябрск райкомунуң бирги секретары П. С. Шаповалов болгаш өскелер-даа изии-биле деткээн. ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Эвилелдиң Советиге Ростов областың Шахта соңгулда округунуң талазы-биле депутатка кандидат кылдыр **Михаил Сергеевич Соломенцевти** депшидер дугайында саналды деткиир болгаш ук соңгулда округунуң талазы-биле бадыладырынга чөпшээрелии бээрии оон дилээр шиитпирии хурал чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Удмурт АССР-ниң Ленинск соңгулда округунуң ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң соңгулда мурнундагы чөвүлел хуралы Ижевскиде машина тудуунуң заводунуң Культура ордузунга болуп эрткен. Заводтуң мурнакчы ажылчыны М. Г. Митрохина Национальдар Советинге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнүүне кандидат, СЭКП ТК-ниң секретары **Дмитрий Федорович Устиновту** ол округтан депшидер талазы-биле Ижевскиде машина тудуунуң заводунуң ажылчы, албан-хаакчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының депшиткении чыылганнарга дыңнадып, ол сөөлдиң деткиринче кыйгырган.

• • •

Дүүн Сарыг-Сепке районнуң Культура ажыыныга Национальдар Советиниң соңгулда талазы-биле Каа-Хемниң № 649 соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы болган. Ону округтуң соңгулда комиссиязының даргазы А. Н. Габышев ажыткаш, СЭКП Каа-Хем райкомунуң ийги секретары Ш.-Б. Х. Сереэдарга сес берген.

Соңгулда кампаниязы беш чылдың тодарадыкты чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы кодүрлүүшкүн-биле эртип турарын ол чугаалаан.

Эш Сереэдар Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Каа-Хемниң № 649 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң депутадының кандидаттарынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш «Коммунизмче орук» колхозтуң механизатору **Михаил Лупанович Ситниковту** депшиткении чугаалаашаш, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулыбас блогунуң кандидаттарын деткиринче, соңгулданы төлептиг уткуурунче чыылганнарны кыйгырган.

Хуралга «Коммукизмче орук» колхозтуң бригадири В. И. Глушков, орук участогунуң механизатору А. Т. Гуша, Сарыг-Сепкиң С. К. Токаттыг № 2 ортумак школазының башкызы С. М. Достай «Ленинчи орук» совхозтуң салбыр эргелекчизи Д. Ф. Долгүкей, ВЛКСМ райкомунуң секретары Г. П. Толстова олар Болгаш өскелер-даа сөөлдиң деткиринче кыйгырган.

• • •

Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Шагаан-Арыгның № 656 соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы болган. Ону округтуң соңгулда комиссиязының даргазы А. Н. Габышев ажыткаш, СЭКП Каа-Хем райкомунуң ийги секретары Ш.-Б. Х. Сереэдарга сес берген.

Соңгулда кампаниязы беш чылдың тодарадыкты чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы кодүрлүүшкүн-биле эртип турарын ол чугаалаан.

Эш Сереэдар Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Каа-Хемниң № 649 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң депутадының кандидаттарынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш «Коммунизмче орук» колхозтуң механизатору **Михаил Лупанович Ситниковту** депшиткении чугаалаашаш, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулыбас блогунуң кандидаттарын деткиринче, соңгулданы төлептиг уткуурунче чыылганнарны кыйгырган.

Хуралга «Коммукизмче орук» колхозтуң бригадири В. И. Глушков, орук участогунуң механизатору А. Т. Гуша, Сарыг-Сепкиң С. К. Токаттыг № 2 ортумак школазының башкызы С. М. Достай «Ленинчи орук» совхозтуң салбыр эргелекчизи Д. Ф. Долгүкей, ВЛКСМ райкомунуң секретары Г. П. Толстова олар Болгаш өскелер-даа сөөлдиң деткиринче кыйгырган.

• • •

Дүүн Сарыг-Сепке районнуң Культура ажыыныга Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Каа-Хемниң № 649 соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы болган. Ону округтуң соңгулда комиссиязының даргазы А. Н. Габышев ажыткаш, СЭКП Каа-Хем райкомунуң ийги секретары Ш.-Б. Х. Сереэдарга сес берген.

Соңгулда кампаниязы беш чылдың тодарадыкты чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы кодүрлүүшкүн-биле эртип турарын ол чугаалаан.

Эш Сереэдар Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Каа-Хемниң № 649 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң депутадының кандидаттарынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары **Андрей Павлович Кириленкону** болгаш «Коммунизмче орук» колхозтуң механизатору **Михаил Лупанович Ситниковту** депшиткении чугаалаашаш, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулыбас блогунуң кандидаттарын деткиринче, соңгулданы төлептиг уткуурунче чыылганнарны кыйгырган.

Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Шагаан-Арыгның № 656 соңгулда округунуң ажылчы чоннар төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы бедик кодүрүүшкүнүүр эрткен.

ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң тоску чыыжыгга соңгулда дугайында СЭКП Улуг-Хем райкомунуң секретары эш Норбу илеткел кылгаш, совет соңгулда системазының демократтыг принциптериниң хөгжүлдезин, соңгулдага белеткел ажылдары соңгулда дүрүмүү ёзугаар республикада, районда чогуур хуусаала калбарып турарын демдеглээн.

Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Кызыл-Мажалыктың № 650 соңгулда округунуң ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң хуралы база болган. Анаа СЭКП Барын-Хемчик райкомунуң секретары С. К. Күжүгет ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң депутадының кандидаттарынга **Леонид Ильич Брежневти, Алдын-оол Иргитович Седипти** депшидер дугайында илеткелинге, депутаттың кандидадынга чоннуң эң төлептиг төлээлекчилерин депшиткенин районнуң ажыл-ишкилери сорук киришкининг уткаанын демдеглээн. Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Кызыл-Мажалыктың № 650 соңгулда округундан депутатка кандидаттарга СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары **Леонид Ильич Брежневти** болгаш арыгаал фабриказында үүрмектеп сорттаар комплекстиң регулировщиги **Алдын-оол Иргитович Седипти** депшидер дугайында «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыгаал фабриказының коллективиниң саналын деткиринче үүраалдың киржикчилерин ол кыйгырган.

Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Кызыл-Мажалыктың № 650 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң депутадының кандидаттарынга **Леонид Ильич Брежневти, Алдын-оол Иргитович Седипти** депшидер дугайында шиитпирии үүлдүүгүүнгеи докгаалды соңгулда мурнунуң хуралы · хүлээп алган болгаш ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң депутадынга бадыладыры-биле чөпшээрелии бээрии олардан дилээр деп шиитпирии үүдүрген.

• • •

Үстүнде округтарының ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң соңгулда мурнунуң хуралдары округтарының соңгукчуларынга кыйгырыларны түс-түзунда хүлээп алган болгаш депутаттың кандидаттарынга бүзүреттирген кижилерии соңгаан.

ТРАКТОРИСТИҢ ЧЕДИИШКИНИ

Тракторист Николай Маажый чүгле районда эвес, харын республикага сурагчын бар чызар аныяк механизаторларның бирээзи. Ат-сураг алачайгаар чаалып алдынмас. Ол хээрге ажыл-ишчи, эрес-кежээ чорук. Бүдүүтүг ажы-чан, ниитининиң херээн бодунуунган чугулалап коор ак сеткилдиг болурундан хамааржыр чоруктур. Шынаг мозу-шынар Николайда хевирлеттинген. Николай Маажый соолгу үш чылдарда бодунуң төрээн колхозунга ак сеткилдиг ажылдап, механизаторлар аразында социалистиг чарыштың тимлекчизи атты эдилеп келген. Ол эрткен чылын 900 га чымчак черни · андырап. 400 литр кывар-чаар материалды камнап алыр болгаш мергежилиг бедидер хүлээлгени алгаш, 1080 эталон га черни андырып, 800 литр кывар-чаар материалларны камнап ап, социалистиг хүлээлгезин ажыр күүседип, районга бирги черни ээлээн.

Механизатор Николай Маажый тоску беш чылдың шиитпирлиг дөртку чылынга бедидикен социалистиг хүлээлгени алган. Ол 1080 эталон га чымчак черни андырап, бир дугаар класстың трактористи мергежилиг чедип алыр бедик хүлээлтени алган.

«Коммунизмче орук» колхоз бо чылын үш мун ажыг га шөлге тарылга чоруулар, аныяк белеткел ажылдары доозулган болгаш ам тарылганы калбартып эгелээн. Комсомолчу тракторист часкы кампанияга бүгү талалыг белеткенген: анцазыннар, ялйирлер болгаш өске-даа кожуг машиналары чүгле белен эвес, харын оларның чамдык чугула артык кезектерии четчелээн.

Биче сеткилдиг, бодүүн тракторист өске өөрүнге бодунуң хуудаа үлегерии көргүүп, хей-аът кииреры-биле чергелештирип, оларга бөттүүг хүзаны көргүүп турбаа.

Бир мынаг таварылга болган. Аныяк тракторист Валерий Чүлепкенниң трактору бола үрели бээр болганындан ол өөрүнден озалдай бээр турган. Оон чылдагаанын Николай Маажый төлааткан: техниктиг ажаалданы кызыра кылган болгаш хүн бүүдүе чамдык чугула кезектерии үзеп, чаар, арыгаал-аштаарын долу күүсетпейн турганындан болган. Чүүн-даа мурнунга оны барымдаалап турарын аңаа сүмелээн. Аныяк тракторист Николайның сүмезин дыңнап, үлегери-биле ажылдаан чүгле хүлээлгезин күүседкен эвес, харын мурнакчыларның өлүрүнче киргеп. Хожуган турар кижилерже холуп сунуп, оларны мурнуку олуругже киирер деп чүүе ол. Ол дээрге коллективимииниң күжү, арыннүүрү-дүр.

Алды чыл бурунгаар Николай Маажый Балгазынның № 11 кодээ ажыл-агый профтехучилишезин доосказ, төрээн колхозунга ээп келген. Колхоз баштаар черинии шиитпирии ёзугаар аңаа чаа «Беларусту» үүдээлип берген. Оон бээр-ле ол кызымак ажылдап келген. Ол ам ийи дугаар класстың трактористи. Партия болгаш чазак оон ажылчын бедии-биле үнелеп көргеп. Ону эрткен чылын «Бүдүн ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле, «1973 чылдың социалистиг чарыжының тимлекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаннаан.

Ч. ДАНАА.

Эрзин район.

Делегат бо хүннерде

ИЙИ ЧУРТТУҢ КҮЗЕЛИНГЕ ДҮҮШТҮР

Сибирьниң Ыраккы Чөөн чүктүң курлавырларын ажыглалга шингээдип алырының үш улуг төлевилелин боттандырарынга хамаарыштыр дем каттыштырып ажылдаарының төлевилелин боттандырарынга ажыглаар кылдыр ССРЭ-ге Японияның 1 миллиард 50 миллион доллар түүнүг үр хуусаалыг банк чээлизин тыпсырының дугайында документиге ССРЭ биле Японияның төлээлекчилери Токиога ат салган. Ук керээлерге Якутияның мурнуу талазында коксталыр хөмүр-даш байлактыг черлериин хөмүр-дажын казары. Якутияның бойдус газын үлетпүрге ажыглаар кылдыр дилеп тывары болгаш оон ынай оон казылдазын шуудадыры, Ыраккы Чөөн чүктүң ыяш курлавырларын ажыглалга шингээдип алыры хамаажыр. ССРЭ биле Японияның аразында ийи таланың харылзааларын калбартырының талалакчыларының сагыш-сеткили бистин чүртүвүстүн садыының төөгүзүнде эң улуг банк чээлизин аңаа тыпсыр дугайында документиге ат салынганын шынап-ла хандыр үнелээн.

Сибирьниң болгаш база Ыраккы Чөөн чүктүң девискээрлеринге улуг чаа-чаа төлевилелдерни боттандырарынга хамаарыштыр ийи чүрт чугаалажыышкыннарын чаңгыс чыл эвес үе дургузунда чорудуп келген. Оны демдеглээн аргыкчы А. Е. Печенкина пос-таавычылариың саналын деткиринче кыйгырган.

«Аютинская» шахтаның болгаш хөвең-саазын комбинадының коллективтериниң саналдарын Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, «Южная» шахтада чер үттээр белеткекчи ажылчыныңның бригадири А. Т. Гаценко. «Россия» колхозтуң саанчызы К. И. Калюжная, Шахта хоорайда СЭКП-ниң Октябрск райкомунуң бирги секретары П. С. Шаповалов болгаш өскелер-даа изии-биле деткээн. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиге Ростов областың Шахта соңгулда округунуң талазы-биле депутатка кандидат кылдыр **Михаил Сергеевич Соломенцевти** депшидер дугайында саналды деткиир болгаш ук соңгулда округунуң талазы-биле бадыладырынга чөпшээрелии бээрии оон дилээр шиитпирии хурал чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Удмурт АССР-ниң Ленинск соңгулда округунуң ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң соңгулда мурнундагы чөвүлел хуралы Ижевскиде машина тудуунуң заводунуң Культура ордузунга болуп эрткен. Заводтуң мурнакчы ажылчыны М. Г. Митрохина Национальдар Советинге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнүүне кандидат, СЭКП ТК-ниң секретары **Дмитрий Федорович Устиновту** ол округтан депшидер талазы-биле Ижевскиде машина тудуунуң заводунуң ажылчы, албан-хаакчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының депшиткении чыылганнарга дыңнадып, ол сөөлдиң деткиринче кыйгырган.

Ол дээрге чүткүлдүг ажыл-чүүлүн ужуражыышкыннарга ажыглаар кылдыр дилеп тывары болгаш оон ынай оон казылдазын шуудадыры, Ыраккы Чөөн чүктүң ыяш курлавырларын ажыглалга шингээдип алыры хамаажыр. ССРЭ биле Японияның аразында ийи таланың харылзааларын калбартырының талалакчыларының сагыш-сеткили бистин чүртүвүстүн садыының төөгүзүнде эң улуг банк чээлизин аңаа тыпсыр дугайында документиге ат салынганын шынап-ла хандыр үнелээн.

Сибирьниң болгаш база Ыраккы Чөөн чүктүң девискээрлеринге улуг чаа-чаа төлевилелдерни боттандырарынга хамаарыштыр ийи чүрт чугаалажыышкыннарын чаңгыс чыл эвес үе дургузунда чорудуп келген. Оны демдеглээн аргыкчы А. Е. Печенкина пос-таавычылариың саналын деткиринче кыйгырган.

«Аютинская» шахтаның болгаш хөвең-саазын комбинадының коллективтериниң саналдарын Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, «Южная» шахтада чер үттээр белеткекчи ажылчыныңның бригадири А. Т. Гаценко. «Россия» колхозтуң саанчызы К. И. Калюжная, Шахта хоорайда СЭКП-ниң Октябрск райкомунуң бирги секретары П. С. Шаповалов болгаш өскелер-даа изии-биле деткээн. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиге Ростов областың Шахта соңгулда округунуң талазы-биле депутатка кандидат кылдыр **Михаил Сергеевич Соломенцевти** депшидер дугайында саналды деткиир болгаш ук соңгулда округунуң талазы-биле бадыладырынга чөпшээрелии бээрии оон дилээр шиитпирии хурал чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Удмурт АССР-ниң Ленинск соңгулда округунуң ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң соңгулда мурнундагы чөвүлел хуралы Ижевскиде машина тудуунуң заводунуң Культура ордузунга болуп эрткен. Заводтуң мурнакчы ажылчыны М. Г. Митрохина Национальдар Советинге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнүүне кандидат, СЭКП ТК-ниң секретары **Дмитрий Федорович Устиновту** ол округтан депшидер талазы-биле Ижевскиде машина тудуунуң заводунуң ажылчы, албан-хаакчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының депшиткении чыылганнарга дыңнадып, ол сөөлдиң деткиринче кыйгырган.

Ол дээрге чүткүлдүг ажыл-чүүлүн ужуражыышкыннарга ажыглаар кылдыр дилеп тывары болгаш оон ынай оон казылдазын шуудадыры, Ыраккы Чөөн чүктүң ыяш курлавырларын ажыглалга шингээдип алыры хамаажыр. ССРЭ биле Японияның аразында ийи таланың харылзааларын калбартырының талалакчыларының сагыш-сеткили бистин чүртүвүстүн садыының төөгүзүнде эң улуг банк чээлизин аңаа тыпсыр дугайында документиге ат салынганын шынап-ла хандыр үнелээн.

Сибирьниң болгаш база Ыраккы Чөөн чүктүң девискээрлеринге улуг чаа-чаа төлевилелдерни боттандырарынга хамаарыштыр ийи чүрт чугаалажыышкыннарын чаңгыс чыл эвес үе дургузунда чорудуп келген. Оны демдеглээн аргыкчы А. Е. Печенкина пос-таавычылариың саналын деткиринче кыйгырган.

«Аютинская» шахтаның болгаш хөвең-саазын комбинадының коллективтериниң саналдарын Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, «Южная» шахтада чер үттээр белеткекчи ажылчыныңның бригадири А. Т. Гаценко. «Россия» колхозтуң саанчызы К. И. Калюжная, Шахта хоорайда СЭКП-ниң Октябрск райкомунуң бирги секретары П. С. Шаповалов болгаш өскелер-даа изии-биле деткээн. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиге Ростов областың Шахта соңгулда округунуң талазы-биле депутатка кандидат кылдыр **Михаил Сергеевич Соломенцевти** депшидер дугайында саналды деткиир болгаш ук соңгулда округунуң талазы-биле бадыладырынга чөпшээрелии бээрии оон дилээр шиитпирии хурал чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Удмурт АССР-ниң Ленинск соңгулда округунуң ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң соңгулда мурнундагы чөвүлел хуралы Ижевскиде машина тудуунуң заводунуң Культура ордузунга болуп эрткен. Заводтуң мурнакчы ажылчыны М. Г. Митрохина Национальдар Советинге депутаттың кандидадынга СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнүүне кандидат, СЭКП ТК-ниң секретары **Дмитрий Федорович Устиновту** ол округтан депшидер талазы-биле Ижевскиде машина тудуунуң заводунуң ажылчы, албан-хаакчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының депшиткении чыылганнарга дыңнадып, ол сөөлдиң деткиринче кыйгырган.

«ГДР-ГЕ КЫЛГАН»

БЕРЛИН. (СЭТА). «ГДР-ге кылган» деп завод маркалыг демир-орук вагоннары делегейниң 30 чүртүнүң пассажирлер болгаш чүк сөөртүп турар. Вагон тудуушкуну — республиканың улус ажыл-агыйының чүгула адыры болуп турар. Вагон тудугжулары Совет Эвилели болгаш өске-даа социалистиг чурттар-биле кады ажылдажылганы болгаш кооперастаашкынны күштелдиргенинин түннелинде ындыг чедиишкин чедип алдынган.

Дессауда улусчу будүрүлге чүртүн вагон тудуунуң улуг будүрүлгези апарган. Чоокта чаа оон цегинден чээрби муң вагон-рефрижераторну будүрүп үндүрген, ону Совет Эвилелинче чоруткан. Ырак черлерже чоруур пассажир вагоннарын будүреринге Аммендорфта заводтуң ажыл-ишчилери улуг чедиишкинни чедип алган.

БОЛГАР ХИМИЯНЫҢ БАЗЫМЫ

СОФИЯ. (СЭТА). Бо чылын Болгарияның химия үлетпүрүнүң продукция будүрүлдези 25 хуу өзер.

Чурттуң химия үлетпүрүнүң үндезинин 1948 чылда тургускан, Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле туткан Димитровтуң химия комбинады ажыглалга кирген. Амгы үеде Болгарияда он-оон химия заводтары ажылдап, волокнону, пластмассаны, каучукту, лакбудулга кылыгларын, чемишчидилгелерни, үүштер камгалаар будүмелдерни болгаш улус ажыл-агыйынга эргежок чүгула өске-даа үүлдерни будүрүп турар.

Дунайның эриинде, эрги шагйың Свиштова деп хоорайның чоогунда «Свилоза» деп химия комбинадының корпустары бедип үнген. Кылымал волокно будүрер заводтуң тудуу калбарган, ол будүрүлге делегейде эң чаа будүрүлгелериниң бирээзи апаар.

Девненниң үлетпүр комплекизи — болгар химияның эң улуг объектизи болу бээр. Нарын чемишчидилгелер комбинады продукцияны берип эгелээн, Европада эң улуг кальцинастаан сода заводу база ажылдап турар. Девнен чавызаажын «химия шынаазы» деп адай бергени таварылга эвес. Ында пластмасса болгаш фосфор будүрер будүрүлгелерни база тудуп турар.

Болгар химияның келир үези ССРЭ-биле интеграстыг харылзааларны калбартыры болгаш хамыладыры-биле быжыг харылзаалыг деп, БҮР-нүң химия үлетпүрүнүң министриниң оралакчызы Г. Джамбов демдеглээн. Совет специалистер химияның 30 чаа объектизин тударынга дузаламчыны көргүзер.

АНГЛИЯ. «Ядролуг чепсекти дүжүрер дээш шимчээшкинниң» организастааны англи тайбың талалакчыларының чаңчыл апарган олдермастон походу Лондонуң төвүнде Трафальгар дээр шөлге массалыг митинги-биле доозулган. Анда парламент кежигүмнери, хөй-ниитининг, ажылчы чоннарның болгаш студентилерниң төлээлекчилери киришкен. Поход үезинде оон киржикчилери Англияны ядролуг чепсек-биле чепсеглээриниден ойталаарын негээн ат салынышкынынга ат салырын чыын келген.

ЧУРУКТА: поход үезинде.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ПОРТУГАЛИЯДА БАЙДАЛ

ПАРИЖ. (СЭТА). Лиссабонда каазы турар ыяшкыларны ёзугаар алырга, эргилге болган соонда тургустунган национал камгалал чөвүлелинге португал армиязының дээди чеди офицери бактаап киргеп. Ону генерал Антониу ди Спинола баштаан. Чепсектиг күштер чуртта байдалды бүрүн контрольдап турар. Лиссабонда болгаш өске-даа хоорайларда тайбың байдал догуннавышаан.

Боттарының штаб-баазынга туруп алган, политиктиг полициязының агентилери болгаш политиктиг кара-бажыңның таныылдары удурланышкынын чоокка чедир үргүлүүлеп келген.

Шынгыы боолашкан соонда шеригдер удурланышкынның сөөлгү олагларын базып апкан. Өдүрткеннер болгаш балыглатканнар бар.

Лиссабонда республиканың национал гвардия казармазының дужунда шөлге муң-муң кижи чыглып алгаш, солдаттарны «Португалия делгерезин!», «Фашизмни чок кылыр!» деп лозуңнарлыг уткаан. Президент А. Деуш Родригеш Томаш, премьер-министр М. Каэтану болгаш элээн хөй министрлер чепсектиг күштерге дужуп баэрге, оларны Атлант океанга Мадейра ортулукче шөлүпкен, ында армияның хоруглалынга олар кирген. Дүжүрткен чазактың оон өске министрлери Португалияның казармада хоруглалда турар.

Полиция шеригдерге каттышкан болгаш чурттуң бүгү хоорайларынга коруум-чуруум туларын хандырарын хүлээнип алган деп, национал камгалал чөвүлелиниң дынадыында демдеглээн. Генерал ди Спинола Хемчик райкомунуң секретары С. К. Күжүгет ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң депутадының кандидаттарынга **Леонид Ильич Брежневти, Алдын-оол Иргитович Седипти** депшидер дугайында «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыгаал фабриказының коллективиниң саналын деткиринче үүраалдың киржикчилерин ол кыйгырган.

Национальдар Советинге соңгулда талазы-биле Кызыл-Мажалыктың № 650 соңгулда округундан ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң депутадының кандидаттарынга **Леонид Ильич Брежневти, Алдын-оол Иргитович Седипти** депшидер дугайында шиитпирии үүлдүүгүүнгеи докгаалды соңгулда мурнунуң хуралы · хүлээп алган болгаш ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң депутадынга ·

Каа-Хем биле Бии-Хемниң белдирвинде
Гастелло аттыг парыгым эргин кээр мен.
Черим чараш чурумалын хууларгаш,
Сеткилдерге чечек «тарып» өөргүр дээн мен.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозүзүү.

ИЕЛЕРГЕ ТУРАСКААТКАН

«Чодураа» колхозтуң клубун ол кежээ чон долдур олурупкан. Оларның аразында нелер болгаш аныяктар эвээш эвес. Маадыр-нелерге тураскаатказ кежээни Чыргаланды кодээ Советтиниң күүскомунун даргазы Б. Н. Намчак ажыкташ, нелерниң кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге, хөй-нимтиниң амыдыралынга база уруглар кижизидилгезинге ролюн онзалап демдеглээн.

Оон соонда Тес-Хем районунуң мурнакчы саанчыларының бирээзинге, Чедей Хурагандаевна Баткарга чазактың бедик шаннаны — «Маадыр-нениң» алдын медалын байырлалдыг байдалга тывыскан. Маадыр ие ол шаннаны ап тура мынча дээн: «Иелер дугайында партия биле чазактың доктаамал сагыш салыышкыны дээш өөрүн четтиринишкинин илергелеп тур мен. Аңаа харыы кылдыр даанган ажыл-херээвис дээш улам шудургу ажылдап, ажы-төлүү төлептиг кижизидер ужурлуг бис. Бо чылдың бирги кварталында тыва уксаалыг 15 шиектиң бирээзинден-не 767 кг сүттү сагдым. Эрткен чылдың бо-ла үези-биле деңнээргe, бистиң фермага сүт саалдазы дыка көвүдээн. Ынчангаш бо чылгы хүлээлгевисти хүүсаа бетинде күүседирин бүгү саанчыларның мурнундан бүзүредип тур мен».

Нимтизи-биле Тес-Хемде маадыр нелер ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларында мурнакчылар болуп, шудургу ажылдап турарын ол кежээге демдеглээн. Оларга Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, каш дакпыр орден-хавыяалыг Саар Чалдыраевна Моңгалбинии, сураглыг хойжу Өнермаа Чыгаловна Сувандииниң база Сырат Айыжыевна Сенденмаанының болгаш оон-даа оскелерни хамаарыштырып болур. Ылангыя маадыр-не Өнермаа Сувандии бо чылын чүс хойга онааштыр 113 хураганы алган. Ол кежээге ындыг нелерниң аттарын бедик хүндүткел-биле адаан.

Кежээге янзы-бүрү солун оюннар болган.

М. МИНЧИМАА.

ОРГАНИЗАСТААРЫ—КОЛ ЧҮҮЛ

ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле культура албан черлериниң профэвилел организацияларының организакчы ажылын экижидер хемчеглер болгаш профэвилелиниң эге организацияларының ажылынга удуртулганы күштелдирер дугайында айтырыгны чүгаалашкан культура ажылдакчыларының профэвилел хооркомунуң эвилчеглиг пленуму чоокта чаа болуп эрткен. Профэвилелиниң Кызыл хооркомунуң даргазы Е. Захаринскаяның илеткелин аңаа дилиндп, чүгаалашкан.

Беш чылдың тодарадыкчы чылында культура албан черлерин боттарынга социалистиг хүлээлгелерни алган болгаш бо чылдың бирги кварталының даалгаларын күүседип турар. Чижээ, хоорайда кинопрокат конторазының коллективи бирги кварталдың кол көргүзүглериниң талазы-биле планны 116 хуу күүсеткен. Хоорайның кино четкизиниң директизазы бирги кварталдың социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш кызымак ажылдаанындан бедик көргүзүглүг болган. Найысылалдың 455 мун ажыг чурттакчызы кино көрген азы планны 106,7 хуу күүсеткен. 121 мун ажыг рубльдиң нимти чыылдазын киноустановкалар кылган. Бо дээрге база-ла пландан ажыг.

Кызылдың культура албан черлеринде калбарган социалистиг чарыштың 600 ажыг кижи хаара туттунган. Бо ажылды кинопрокатта, типографияда, радиотелетөпте, телевидение студиязында, Пушкин аттыг библиотекада профэвилел организацияларны эки чорудуп турар. 22 организацияның 13-жү социалистиг чарышты багай эвес организастаан.

Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкин калбарган Кинопрокат конторазы (эргелекчизи О. Успенская, профэвилел комитединиң даргазы В. Кымысов) бо талазы-биле багай эвес ажылдап келген. Ында ажылдап турар 36 кижиниң чартык кезии — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары, а ийи бригада коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп ат дээш демисежип турар. Үстүнде адаанывыс коллективтер профэвилел организациязының янзыбүрү айтырыглар чүгаалашкан хуралдарын эрттирип, социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрүп, аңаа чүгаалажыр айтырыгларны партбюро болгаш администрация-биле кады шилип ап турар.

Хуралдарның айтырыгларын профком комиссияларының кежигүннери, ол ышкаш профэвилел кежигүннери белеткеп турар. Комиссия кежигүннерн берген даалганы коллектив мурнупга бедик харыысалта-биле күүседип турарындан ол коллективтерде ажыл-иштиң түңнели эки болуп турарын пленумга демдеглээн.

Республиканың кинопрокат конторазының эргелекчизи О. Успенская, республика типографиязының директору И. Караоол олар боттарының коллективтеринде профэвилел комитеттериниң ажылының дуржулгазын чүгаалаан. Бо черлерде профкомнар администрация черлери-биле сырый харылзаалыг, коллективтиң планныг даалгаларны күүседирине улуг дузаны чедирип турар. Бүгү-ле айтырыгларны, планнары кады шиитпирлээри чанчыл болу бергеи.

Типографияда калбарган социалистиг чарыштың түңнелдерин квартал саныида үндүрүп, тиилекчилерни мактап-шаннап турар. Көскү агитацияны эки кылган. Хүндүлел самбыразын көрүштүг тургускан. Профком продукциянын шынарын бедидиринин айтырыын хүн бүрүүн кичээнгейиниң төвүнде тургускан, ажылдакчыларның дыштанылгазын организастаарынче улуг кичээнгейни салып турар.

Ынчалза-даа чамдык профкомнар хүлээп алган шиитпирниң күүселдезинге контрольду кошкадып, ажылдың бо чүгула участогунче чогуур кичээнгейни утландырбайн турарын пленумга демдеглээн. Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгында, ном үндүрер черде, уран чүүл үчилищезинде профкомнар хуралдарга чидиг айтырыгларны чүгаалашпайн, даандырган ажыл-херек дээш профэвилел кежигүннериниң харыысалгазын чогуур негелдеге чедир бедитпейн турар.

Чамдык профкомнар бодунуң ажылының онзагай байдалын өөренип көрбес, профэвилел активинге даянмас болгаш доктаамал комиссияларбиле харылзаа чок ажылдап турарын илеткелчи-даа база санал-даа берген эштер шүгүмчүлээн. Ындыг черлерде күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, күш-ажыл камгалалының болгаш техниканың озал-оидак чок ажылдарының норма-чижектерине принципиалдыг болгаш негелделиг эвес чоруктар тургуступ турар.

Радиотелетөптүң директору К. Саян, Тыванын хөгжүмнүн театрында местком даргазы С. Лифапов, Чуковский аттыг библиотекада местком даргазы В. Тусмина, чурукчулар мастерскаязында местком даргазы Ю. Кондратенко олар профэвилел комитединиң өзүн турар ролюнүн дугайын тодаргай чижектер-биле чуг таанналар.

Организакчы ажылды күштелдирип тургаш, пленумга чүгаалашкан айтырыгның талазы-биле практиктиг хемчегларни күштелдирериниң чугулазын пленумга дугуржуп алган.

В. ВАГАЕВА.

ССРЭ-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозу ССРЭ-ниң Улустарының VI чайгы спартакиадазынга болгаш Бүгүэвилелдиң II кодээ спортчу оюннарынга кодээ ишчилерниң киржиглегезиниң дугайында дужаалды хүлээп алган. Ында кодээ черлерге спортту массалыг болдурарынче утланган кандыг хемчеглерни алырын, хевирлерни ажыглаарын айыткаш, ажыл-агыйларның, спорт организацияларының удуртукчуларының сорулгаларын тодаргай бижээн.

Ол дужаалда айыткал чүүлдер бистиң республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң организацияларынга долузу-биле хамаарыжыр. Ону амыдыралга боттандырар талазы-биле чайгы спорт сезонунда чүү кылырын ниитилел планнап алган.

Тыва АССР-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозу, бо адырның профэвилел обкому, ВЛКСМ обкому болгаш «Урожай» эки тура спорт ниитилели үстүү удуртур органнарның шиитпирлериниг дүүштүр 1973—1974 чылдарда республиканга кодээ спортчу оюннарны эрттирерин шиитпирлээн.

Эрткен чылын спортчу оюнларның бирги чадазы болуп эрткен. Түңнел маргылдаага тиилээн командага Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры О. Ч. Лопсайчап аттыг кубокту тывыскан. Оон программазынга спорттуң беш хевири кирген: баг кагары, стоя теннизи, чиик атлетика, ча адары, хүреш.

КӨДЭЭ СПОРТЧУ ОЮННАР

Тыва АССР-ниң кодээ спортчу оюннарын эрттирип турарының кол сорулгазы болза, спорттуң материалдыг баазазын быжыглаары, ону калбаа-биле пропагавдаларын, ажылчы чонну олче хандыкшыдары. ГТО-ның нормаларын массалыг-биле дужаары, таланттылыг аныяк спортчуларны илерелиири болур.

1973 чылда кодээ спортчу оюннарның маргылдаалары Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Тожу районнарга багай эвес эрткен. Оларның мөгелери, баг кагыкчылары, ча адыкчылары эки белеткелдиин коргускен. Моон алгаш көөрге, бо районнарның колхозтарында болгаш совхозтарында күш-культура коллективтеринде спортту хөгжүдер талазы-биле чамдык ажылдар кылдыңган. Национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастери деп атты Хомушку Киров (Бай-Тайга), Евгений Тутатчиков, Раиса Тутатчикова (ийилээ Тожу). Доспан Найдан-оол (Улуг-Хем) олар алган. Спортчуларның чергежи бедип орарын бо чижек тодаргай чугаалап турар.

Чеминкиниер-биле кады четпестерни айтыр ужурлуг. Эрткен чылгы болган маргылдаалларга Каа-Хем, Бии-Хем, Өвүр, Эрзин, Барыын-Хемчик районнарның спортчулары багай киришкен. Түңнел оюннарга долу эвес составтыг командаларны киргеп, оларның белеткели четпес болган. Бо районнарның спорт организациялары мурнунда турган четпестерни чайлаткаш, бо чылын болур маргылдаага үлегерлиг белеткелди чорудары чугула.

Республиканың кодээ спортчу оюннарының түңнел маргылдаазы бо чылын июньүн 1-2-де найысылаага эрттирерин шиитпирлээн. Программазында хүреш, чиик атлетика, стол теннизи, баг кагары, ча адары кирип турар.

Амгы үеде кодээ спорт организацияларының сорулгазы болза, аңаа эки белеткелдиг ужуражыры-биле колхозтарга, совхозтарга болгаш районнар төптеринге маргылдаалларны организастыг эрттирери болур. Ол ышкаш тускай белеткел ажылдарын чорудары негеттинип турар.

Кодээ спортчу оюннарны бистиң республикага эрттирери Тыва АССР-ниң XII чайгы спартакиадазынга киржиринге белеткелдиң бир чадазы-дыр. Ынчангаш чер-черде спорт организацияларлы партия, совет органнарының удуртулгазы-биле спортчу оюннарны бедик деңнелге эрттирер дээш бүгүле хемчеглерни алыры чугула.

Б. КУВЕЗИН,
«Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң даргазы.

ПЕНСИОНЕРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

«Тоора-Хем» совхозта пенсионерлер чөвүлели план ёзугаар, ында партия организациязының удуртулгазы-биле ажылзап, ниитиге ажыктыг үүле-херекти бүдүрүжүрүнге ботинделгелиг киржип турар. Моон чижээнге чоокта болган воскресникти каргузер болгаш.

Чөвүлелдиң даргазы Торлук Лопсаның удуртулгазы-биле 15 пенсионерлер эмнелгеге олаар ыяш белеткелиниче үнген. Ол хүн ажыл организастыг, эки түңнелдиг болган. Ниитизибиле 31 кубометрни тургускаш, ону хүлээлип берген.

Шефчилерниң аразынга күш-ажылдың хоочуннары —Бараан Солуна, Кол Балчын, Монгуш Очур, Кол Сарыгбай ышкаш үлегерлиг ажылдааннарны мактаары өөрүнчүг. Чөвүлел моон соңгаар-даа ындыг хемчегларни организастаары күзенчит.

Т. ВАСИЛЬЕВ.

Шилиндек боксёрлар

Тыванын эң шыырак боксёрлары найысылаага чыглып келгеш, республика чемпиону ат дээш маргылдаага киришкеннер.

«Спартак» спорт ниитилелиниң бир дугаар, хоорайның № 35 профтехучилищезиниң командалары маргылдаага белеткелдиг киришкеннер. Оларның аразында бирги чер дээш спортчу демисел шыңгыы болуп эртken. Спартакчылар республика чемпиону атты чедип алган.

Денэи айы-биле бирги черлерни Виктор Оюн («Спартак»), Александр Күнзек (Самагалдай), Сергей Чаламба, Василий Акудов (ийилээ пассажирлер АТБ-зи), Александр Нормин (Ак-Довурак), Владимир Чернышев (№ 35 профтехучилище) олар эзлээн. Бирги, ийнги, үшкү черлерни алган шилиндек боксёрларга шанналарны тывыскан.

Ю. ЧИХАЧЕВ,
маргылдаанын мөл судьязы.

БАЙЫРЛААЛ ХҮННЕРИНДЕ

АПРЕЛЬ 30-ДЕ

Ажылчы чоннарның эпсеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ге тураскаатказ хоорайның байырлыг хуралы Политиктиг чырыдышкын бажыңында 19 шакта эгелээр.

Хуралдың соонда хоорайның ыр болгаш танцы ансамблиниң концерти болур.

МАЙ 1-ДЕ

Найысылаадыңы В. И. Ленин аттыг төп шөлүге Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының чыскаалы эртенгинниң 10 шакта эгелээр.

Гастелло аттыг паркка чайгы сезонның ажыдышкыны ажылчы чоннарның массалыг селгүүстээшкинибиле хүндүскүнүң 12 шакта эгелээр. Массалыг оюннар база болур. Чайгы танцылаар шөл кежээкинин 20 шакта ажыттынар. Теннис, бильярд залдары ажылдап турар.

Байырлаа хүнүнде болур спортчу маргылдааларның эң солуну «Шын» солуниүң шаннаны дээш тыва хүреш хүндүскүнүң 14 шакта эгелээр. «Динамо» болгаш «Торпедо» командаларның аразынга футбол маргылдаазы 16 шакта эгелээр.

МАЙ 2-ДЕ

Парктың шаннаны дээш баг кагарынга маргылдаа 11 шакта эгелээр. Хүндүскүнүң 14 шакта хоорайның ыр болгаш танцы ансамблиниң концерти болур.

Гастелло аттыг парктың шаннаны дээш волейбол маргылдаазы 11 шакта эгелээр. «Хүреш» стадионга «Луч» болгаш «Стрела» командаларның аразынга футбол маргылдаазы 16 шакта эгелээр. № 15 школага баскетбол маргылдаазы болур. «Энергетик» даалларга Каа-Хем, Бии-Хем, Өвүр, Эрзин, Барыын-Хемчик районнарның спортчулары багай киришкем. Түңнел оюннарга долу эвес составтыг командаларны киргеп, оларның белеткели четпес болган. Бо районнарның спорт организациялары мурнунда турган четпестерни чайлаткаш, бо чылын болур маргылдаага үлегерлиг белеткелди чорудары чугула.

Республиканың кодээ спортчу оюннарының түңнел маргылдаазы бо чылын июньүн 1-2-де найысылаага эрттирерин шиитпирлээн. Программазында хүреш, чиик атлетика, стол теннизи, баг кагары, ча адары кирип турар.

Амгы үеде кодээ спорт организацияларының сорулгазы болза, аңаа эки белеткелдиг ужуражыры-биле колхозтарга, совхозтарга болгаш районнар төптеринге маргылдаалларны организастыг эрттирери болур. Ол ышкаш тускай белеткел ажылдарын чорудары негеттинип турар.

Кодээ спортчу оюннарны бистиң республикага эрттирери Тыва АССР-ниң XII чайгы спартакиадазынга киржиринге белеткелдиң бир чадазы-дыр. Ынчангаш чер-черде спорт организацияларлы партия, совет органнарының удуртулгазы-биле спортчу оюннарны бедик деңнелге эрттирер дээш бүгүле хемчеглерни алыры чугула.

Б. КУВЕЗИН,
«Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң даргазы.

ЧЕДИР ОЙНААЛАКТА

Хөл-шыгыраа талазы-биле делегейниң бирги черн дээш Анатолий Карпов биле Борис Спасскийниң аразында корлакчыларның чартык шүүдле маргылдаазының дөртен көшкен соонда сонгаарлаттынган чедиг салынга салыгны уланчылавазында хайымнашканы биллингеп.

Моон мурнунда дыннатказының ёзугаар алырга. ол ужуражышкынга чапсар болур дей берген турда. кайы-даа талаган онзакыт аарын туруштар тыптып келген.

Карпов 41-ги көжүн мерее — к-3—е-3 кылдыр демдеглеп алган. Аныяк гроссмейстер аналитеп көргеш, ак таланың үдүп алыр барымазазы чок деп түңнел кылган. Оон хайынаныр деп саналдаанын Б. Спасский хүлээп алган.

Маргылдаанын түңнел саны база-ла моон мурнундаазы дег. Карповтүң үдүү кылыр 2:1 болган (дөрт хайыныг). Сески салыг апрельдиң 29-та болган. Агы-биле делегей чемпиону чоокта шыгыралчы Б. Спасский ойнаан.

(СЭТА-ның көөр.).

телевидение

АПРЕЛЬ 30-ДЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдылгалар программазы. 13.35 — Өөнүт телекөргүзүт. Школачыларга «Одиг». ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң делегаттары-биле ужуражылга. 14.05—Медээлер. 14.15—Концерт. 14.40 — 14.50 — Чапсар. 14.50— Уруглларга. «Мен-дир мен» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 15.00— Өөнүт телекөргүзүт. «Сээн лауреаттарың, комсомол». Концерт. 16.30—Өөнүт телекөргүзүт. «Егор Булычев болгаш өскелер-даа». Уран-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Күш-ажылдың байырлалы, эки!» Дамчыдылга. 18.50—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.00 — «Чурт—май бүдүүзүнде». Дамчыдылгада май мурнунуң социалистиг чарышының тиилекчилери киржип турар. 19.45 — Өөнүт телекөргүзүт. Совет ырның концерти.

КЫЗЫЛДАН

20.00—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.10 — Өөнүт телекөргүзүт. «Эрги шивэ» деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 6-гы, 7-ги сериялары. — «Далай эриинде хоорай». 22.20—Өөнүт телекөргүзүт. Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы. 23.00—23.30 — «Ут». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттаар, чагбас. Муруу-барыын утланымышкынныг хат өй-тавындан күштүүге чедер.

Агаарның температуразы даглыг районнарга 7—12, өскелериге 15—20. Кызылга 16—18 градус чылыг болур.

Редакторүүн орлакчызы
М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 30-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: «Элдээртиг» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Оран-делегей кезээн алды кижи» 9.00, 10.30, 15.20, 16.50, «Докер» 12.00, 13.40, 18.20, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Утпазым, ынак кижилерим дутайындар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чайгы дүштер» 15.00, 16.30, 20.30 «Ромео биле Джульетта» (2 сериязы кады) 18.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Чорвеи биле Скроллан» 16.30, «Акрополдуң адаанда» 18.00, 20.00 шактарда.

КЫЗЫЛЧЫЛАРГА

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгы — кызылчыларның чоргаараалы. Чылдың дөрт үезинде Каа-Хем биле Бии-Хемниң агымнарын катказ черинин ажыында ортулукче чоннуң шуужу үзүлбес. Чайгы үе парктың чымыштыг үези. Шынап-ла чайын паркка кымны көрбес боор. Гаястуктуг пионерлерден эгелээш бүдүрүлгенин, тудугунун мурнакчыларынга, сураглыг тараажыларга, малчыннарга чедир, кавайда ийи-үш айлыг уруглардан 80-90 харлыг кырган-ачаларга чедир маңаа дыштанып. агаарлап, ойнап-хөглеп келбес кижи чок. Бетики бичии ортулукта чурук тырттырар чер. Фотограф силерниң күзелиңер ёзугаар бойдустуң чараш чурумалының аразынга чурукка тырттырып берип болур. Оон чанында херемчигеш иштинде школа назыңы четпээн уруглар чадаг тергелерде. бут-биле маңнадыр «Москвичилерде», «Волгаларда» чарышкан. чайганыштарда ыңгыыртанган, чаңдарда. дээскиниглерде ойнаан турар.

А хөөлбек. Хемелерге оожум селгүүстеп азы шынганнар сайзырады сылалды эжип. хөөлбектиң ужу кыдынга чедип. мага хандыр дыштанырын кым күзевес боор. Теннис, бильярд. шыдыраа залдарынга кижи эвээш турганын кым көрген. А бичии уруглар «аттарны». «ивилерни». «телелерни» мунгаш «аян-чорук» кылып чорда. оларның сагыжы та кайы оранда чүве.

Аныяк оолдар, кыстар чүрекиир, дидимнин шенеп, капнап чайганыштарга дүңдүүштелип, самолётка кинискидип турда космонавтар белеткээр черае-ле.

Хүн ажып, имир дүжүп турда парктың сайгылгааннары дөөлбекке чайнап, ыры-хоглжумунуң үнү хоорайның чоок канызын шыва ап, танцы залынче, чайгы ногаан театржеайгаар-ла чалай бээр.

«Хүреш» стадионунга футбол, хүреш болу бергенде кайы хире йиик. Хөөредир болза парк иштинге кижи базар чер тычылбайн баар деп болур. Спортчу шолдерге аныяктарныя-даа, улугларныя-даа чиик чаягайын, сергээн чүү дээр.

Шынап-ла Гастелло аттыг парк күш-ажылчы кыылчыларның, оон-моон командировкалаг келген аалчыларның культурлуг дыштанып азырынга эң-не тааржымчалыг чер.

1974 чылдың чайгы сезонунда кыылчыларның дыштанылгазын улам экижидер талазы-биле парк ажылдакчылары сагыш салып турарының дугайында паркты директору Константин Петрович Воронковтуң биске дыннатканы болза:

— Чоннуң дыштанылгазыныче партия болгаш чазак канчаар-даа аажок улуг сагыш салып. ажыл-ишти кижи бүрүзү сагыш-сеткилин сергек. омак-дөгүлүг болзун дээш бүгү болдунар хемчеглерни ап турар Бистиң Гастелло аттыг парк чылдан чылче чоннуң өөрүн орар культурлуг негелделерин чогуур деңнелинге хандырып. чыл келген тудум чаартыпып. оюн-тоглаа хевирлерин көвүдедип, ажылының кижиздикчи утка-шынарын безидип орар. Бо чайгы сезонга улуг белеткел ажылларын кылып чоруткан бис.

Эргижирээн ыяш көвүргүнү көргүзүтүг демир-бетон көвүрүг-биле солааның кызылчылар биляр. Оон-биле кады парк иштиниң дериглезинде. чаагайжыдылгазында чаа чүүлдер хөй. Совет Тываның 30 чыл оюнга тураскаатказ стендилер-биле кады лекторийлерге кино, концерттиг лекциялар, беседалар. социалистиг чарыштың мурнакчыларыя тураскаатказ темалыг кежээлер план ёзугаар доктаамал эртер. Найысылал — Кызыл хоорайның 60 харлаанында тураскаатказ солун хемчеглер чоруттунар.

Уран чүүл ажылдакчыларының кежээлерин, концерттерин, делегелгелерин хөйүү эрттирерин планнап турар бис. База Гастелло аттыг парктың шаннаны дээш спорттуң чайгы бүгү хевирлериниг маргылдаалар Кызылдың спортчуларын калбаа-биле хаара тудары чугаажок. Оон-биле кады дерилгени чаартканың кызылчылар эскерер боор. Сандайлардан эгелээш скульптураларга чедир дерит-херекселдер чаартынган. Хеме саны 55 чедер. Уруглар аттракционнарынга ам-даа үш аттракцион пемежир. «Сатурн» дег дирижаблдыг аттракцион солуургалды хаара тудар. Кинолекторийниң база эде кылыдыры көрдүгеен. Парк бо чылдан эгелеп чечекти бодунуң теплицазынга өстүрүп эрте тарып аптар аргалыг апарган.

М. САЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИДЕКС 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу. бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторүүн 24-63. редакторүүн орлакчыларының 35-24. пропаганда кылдазының 23-54. харылсалтылыг секретарының 23-35. партийжи амыдырал кылдазының 37-13. культура кылдазының 23-54. кодээ ажылагый кылдазының 21-47. үлетпүр кылдазының 22-64. чагаа кылдазының 41-27. информацина база совет тургузуг кылдазының 20-60. бухгалтериянын 31-75. корректорларын 27-41. Солун келбейн барганза 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 667.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС — 00469